امور اسمعیل» در گ ۳ر. این مهر وقف در نسخهٔ ش ۵۳۹ کتابخانهٔ مرعشی نیز دیده می‌شود (مرعشی ۲: ۱۴۲). یک برگهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه به انگلیسی در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی سرطبله‌دار، روکش کاغذ نخودی تیره، سرطبله ابری شیری و سبز، لبه‌ها مقوای قهوه‌ای تیره با جدول گره‌ای زر، عطف چرم قهوه‌ای تیره، دو خط زر برروی عطف، درون کاغذ زرد، ۱۹×۱۱/۵ س‌م، لبه‌ها فرسوده، عطف شکسته و خرد شده.

۱۰۸گ، ۱۹/۳×۱۱/۸ س‌م، ۱۵س، ۱۲/۵×۶/۵ س‌م.

۱۱۳۲۲

مجموعه

۱. انیس الطالبین و عده السالکین (۳ر – ۲۳۰پ) (نقشبندیه ـ فارسی)

از: صلاح بن مبارک بخاری (ـ ۷۹۳ق)

در مقامات و احوال و سخنان خواجه بهاءالدین محمد نقشبند (۷۹۱ق)، پایه‌گذار سلسلهٔ نقشبندیه در عرفان، به نقل از ملازمان و نزدیکان و درویشان وی. این اثر در چهار قسم تدوین شده است: قسم اول: تعریف ولایت و ولی، قسم دوم: شرح ابتدای احوال خواجه و ذکر سلسلهٔ خواجگان. قسم سوم: احوال و اقوال و اخلاق خواجه و طریقهٔ سلوک و نتایج صحبت ایشان با طالبان و ذکر حقایق و سخنان ایشان. قسم چهارم: سایر کرامات و مقامات و احوال و آثار ایشان.

این کتاب در سال ۱۳۸۳ش، با تصحیح و تعلیقات خلیل ابراهیم صاری اوغلی و به کوشش توفیق هـ سبحانی، منتشر شده است.

[استوری ۱: ۹۷۴؛ منزوی ۲: ۱۳۳۱؛ مرعشی ۲۱: ۲۸۲؛ ملی: ن ش ۶۲۸۳].

آغاز: «حمد بی منتها حضرت خدای را جل سلطانه و عم احسانه محامد اولین و آخرین فاتحه تحمید اوست و تماجید مقربان ملاء الاعلا ابجد تمجید او».

انجام: «و آنچه می‌نمایند از کتاب و سنت و آثار صحابه و سیرت سلف صالح است قدس الله روحه و افاض علینا من برکاته».

انجامه: «تمام شد این کتاب انیس الطالبین و عده السالکین فی مناقب خواجه بهاء الملة و الدین الواصل الی رحمه رب العالمین و صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله الطیبین الطاهرین و الحمدلله رب العالمین از قلم شکسته بنده ضعیف نحیف احقر بندگان و مستحق رحمت حضرت ملک مستعان عبدالواحد مسکین ناتوان در تاریخ سنه ۱۱۷۶ یوم شنبه دهم شهر شوال هجری نبوی نبیل».

۲. فصل در بیان علامات و واقعات قیامت (۲۳۲پ – ۳۰۲ر) (قیامت ـ فارسی)

از: ناشناخته

آغاز: «روایت می‌کنند شاه مردان مرتضی علی رضی الله عنه از پیغامبر صلی الله علیه و سلم که چنین فرموده‌اند که جمله امتان من پنج گروه خواهند بود تا هفتصد سال گروه اول آن اهل بیت و فرزندان من باشند و اصحاب و یاران من باشند عمل ایشان صالح است».

انجام: «الهی پاکا پردوردگارا همه بندگان را از شرافت کلمه طیبه و ایمان محمدی در دار دنیا و عقبی به فضل و کرم خویش رحمت و عنایت نمایی».

۳. فصل در بیان نام‌های قیامت (۳۰۲ر – ۳۱۲پ) (قیامت ـ فارسی)

از: ناشناخته

آغاز: «فصل در بیان نامهای قیامت که خدای تعالی در کلام مجید خبر داده است درین نسخه فی الجمله بیان کرده می‌شود تا معلوم مسلمانان و بندگان گردد».

انجام: «چهاردهم رجه پانزدهم جرع شانزدهم انقطاع هفدهم شخص هژدهم نقع نوزدهم آخرت و الله اعلم بالصواب».

انجامه: «تم الکتاب بعون الملک الوهاب سنه ۱۱۷۶».

نستعلیق و نسخ معرب در عبارات عربی، عبدالواحد، دهم شوال ۱۱۷۶ق، در رسالهٔ نخست و همین خط در دو رسالهٔ دیگر، عنوان‌ها، نشانه‌ها، کلمات شاخص و برخی عبارات عربی در رسالهٔ اول به سرخی، خط‌های کوتاه سرخ برروی برخی کلمات در رسالهٔ اول. مجدول دو خطهٔ سرخ و ابی. سرلوح رنگین معمولی در گ ۳پ. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. آثار دودزدگی و لکه‌های چربی در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت ورود به قندهار در جمادی الاول ۱۲۵۲ق و دعا در پشت برگ نخست. همچنین بیت فارسی بر سر روضهٔ سلطان محمود:

بـار دل مجنـون خـم طـرهٔ لیلـی	رخسارهٔ محمود کف پای ایاز است

و بیت فارسی بر سر روضهٔ بهلول:

که می‌گفت بهلـول فرخنـده فـال	که من از خدا پیش بودم دو سـال

داروی افغانی بره، یادداشت سفر از مزار شریف به شهر سبز و ولایت خوقند در ماه‌های میزان و شعبان ۱۲۵۱ق و یک یادداشت دیگر در گ ۱پ. دعا و یادداشت عزیمت از ولایت خوقند به قصد حج در محرم ۱۲۵۲ق و عزیمت از ولایت قوندوز به کابل در در ربیع‌الاول ۱۲۵۲ق و چند بیت فارسی در فضیلت سفر در گ ۲ر، دستوری برای تسخیر ارواح علویه و قلوب مخلوقات و جمیع اهل اسمان و زمین (اسرار اسم اعظم) در گ ۲پ. نسخه‌های دارویی در گ ۳ر. نسب‌نامهٔ بهاءالدین نقشبند تا حضرت ادم در گ ۲۳۱ر و پ. دعا و اشعار فارسی در گ ۲۳۲ر. اشعار فارسی، در ذکر فراق، بیت حضرت بهلول، گلی از گلشن محمود محراب در گ ۳۲۲ر. یادداشت مورخ ۱۲۵۲، نام سید احمد صاحب‌زاده و اشعار فارسی در گ ۳۲۲پ. یک برگهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه به انگلیسی در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیره، سوخت، ترنج و دو سرترنج و گوشه‌ها و چهار کتیبهٔ عمودی قهوه‌ای با طرح گل و برگ، رقم صحاف «عمل محمدعالم بن ملا تقی صحاف» در هر چهار سرترنج و بیت «مرا مهری که بروی کتابست مطلا چون ترنج افتابست» در ترنج وسط. دو ردیف جدول ضربی قهوه‌ای، عطف چرم قهوه‌ای پوسیده که به جهت تعمیر برروی عطف چسبانده شده است، ۱۸/۵×۱۱/۵س‌م. فرسوده.

۳۲۲گ، ۱۹×۱۲/۵ س‌م، ۱۳س، ۱۴/۵×۸ س‌م.

۱۱۳۲۳

مجموعه

۱. شرح الانموذج فی النحو (انموذج فی النحو) (۲پ – ۱۰۱ر) (نحو - عربی)

از: جمال‌الدین محمد بن عبدالغنی اردبیلی (- ۶۴۷ق)

شرح رسالهٔ *الانموذج فی النحو* علامه زمخشری (۵۳۸ق) است، با عنوان «قال – اقول» و بارها ضمن *جامع المقدمات* به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۱: ۱۸۵؛ ذریعه ۱۳: ۱۱۵؛ مشار عربی: ۵۴۲؛ مرعشی ۲۱: مرکز احیاء ۱: ۴۶۰]

آغاز: «الحمدلله الذی جعل العربیه مفتاح البیان و صیرها آله یحترز بها من الخطاء فی اللسان و قوم بسببها المنطق الذی هو ممیز الانسان».

انجام: «و انه یتسر فیه بلن ابتلی بشر صحبه الاضداد عصمنا الله من شوورهم و رد الیهم بلفظ کمد لفجورهم و الله اعلم بالصواب تمت الکتاب».

انجامه: «اللهم اغفر المؤمنین و المؤمنات و المسلمین و المسلمات حیهم و میتهم برحمتک یا ارحم الراحمین ختم الکتاب بعون الملک الوهاب فی تاریخ غره شهر صفر سنه ۱۱۱۳».

۲. رساله در احوال سلمان فارسی (۱۰۱پ – ۱۱۲ر) (سرگذشتنامه - فارسی)

از: ناشناخته

به روایت شیخ الاسلام علی همدانی از اصبغ بن نباته.

آغاز: «اللهم بارک لی فی الموت و فیما بعد الموت ذکر وفات حضرت سلمان فارسی رضی الله عنه باسناد شیخ‌الاسلام علی همدانی که گفت اصبغ بن نباته مرا خبر داد که روزی در خدمت سلمان فارسی بودم در وقتی که او حاکم مداین بود».

انجام: «که یکی از معتقدان و کمر بستگان حضرت امیر است راوی این حدیث است و دشمنان علی ای شیعه و موالیان اهل البیت علیه‌السلام اعتقاد بر او هست اللهم نبها عن نومه الغافلین بمحمد و آله اجمعین».

نسخ، یکم صفر ۱۱۱۳ق در رسالهٔ اول، دو رساله به یک خط. عنوان‌ها به سرخی. خط‌های سرخ برروی برخی کلمات و عبارات عربی در رسالهٔ اول، خط متغیر است. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. آثار سوختگی، دودزدگی و آبدیدگی در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت عنوان نسخه و توضیح دربارهٔ محتوای آن در پشت برگ نخست، یادداشت‌های پراکنده در گ ۲ر، یادداشت تملک محمد صادق بن نورالدین در گ ۱۰۱ر. دعا در گ ۱۱۲ر. یک برگهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه به انگلیسی در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی، تیماج سرخ، مجدول، جدول دور منگنه، ۱۹×۱۲/۵ س‌م.

۱۱۲گ، ۱۸/۵×۱۲/۵ س‌م، ۱۴س، ۱۳/۵×۷ س‌م.

۱۱۳۲۴

قرابادین شفائی (طب شفائی) (داروشناسی - فارسی)

از: مظفر بن محمد حسینی شفائی کاشانی، حکیم شفائی (- ۹۶۳ق)

فرهنگ دارویی است که در آن ادویه مرکبه به ترتیب حروف الفبا ذکر شده و در زیر نام هر دارو منفعت و دستور ترکیب آن با عنوان «صفت آن» بیان شده است.

این کتاب در سال ۱۳۹۳، با تصحیح یوسف بیگ باباپور و محمد (عارف) موسوی نژاد، به چاپ رسیده است.

[استوری ۲: ۲۴۵؛ ذریعه ۷: ۲۲۹؛ ۱۷: ۶۱؛ منزوی ۱: ۵۸۰؛ مشار ۳: ۳۸۹۲؛ آستان قدس ۱۹: ۴۱۵؛ ملی ۳: ۱۷]

آغاز: «[پاک شده] اما بعد پوشیده نماند که فقیر حقیر مظفر ... [پاک شده] در مدت مدید ترکیب چند جمع نموده بود خواست که در سلک ترتیب آورد».

انجام: «از هر یک سی مثقال عسل صاف به قدر احتیاج به طریق معهود معجون سازند شربتی یک مثقال بعد از چهل روز ... [پاک شده]».

انجامه: «۱۸ شهر ربیع‌الاول سنه ۱۱۹۶».

نستعلیق بسیار ریز چلیپا و استادانه، ۱۸ ربیع‌الاول ۱۱۹۶ق. عنوان‌ها به سرخی. یک خط سرخ بلند ابتدای حروف را مشخص کرده است. بیاض کوچک جزوه مانندی است که پیداست برای آنکه طبیب در جیب یا موزه نگاه دارد و با خود داشته باشد تهیه شده است. آثار آب دیدگی و لکه‌های سیاه و پخش شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود.

یک برگهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه به انگلیسی برروی جلد مقوایی نسخه چسبانده شده است. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی نخودی ساده، قطع بیاضی، ۱۶/۵×۸ س‌م، فرسوده.

۳۴گ، ۱۶/۵×۸/۵ س‌م، ۳۶ س، ۱۴×۶/۵ س‌م.

۱۱۳۲۵

زیارت عاشورا (دعاها - عربی)

طومار حاوی زیارت عاشورا و اعمال آن است که با عبارات فارسی در انتها آمده است.

آغاز: «السلام علیک یا اباعبدالله السلام علیک یابن رسول الله السلام علیک ...».

انجام: «فلا خیبنی الله ما رجوت و ما املت فی زیارتکما انه قریب مجیب».

نسخ معرب. حاشیهٔ باریک پهن زر. سطربندی به سرخی. دارای جدول سرخ و زرد. یک جا خط خوردگی دارد و در حاشیه افتادگی‌ها نوشته شده است. آثار آب دیدگی در طومار دیده می‌شود.

یک برگهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه به انگلیسی همراه آن وجود دارد. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

درون یک استوانهٔ فلزی کنده کاری شده با طرح‌های گل و برگ و اسلیمی، و سه حلقهٔ کوچک برروی بدنهٔ آن که برای آویزان کردن یا بستن آن به کمربند بوده است. یک نگین فیروزهٔ ریز روی در استوانه قرار دارد و نگین قرینهٔ آن افتاده است.

طومار پارچه‌ای، ۲۱۵×۷ س‌م، ۲۲۰س، اندازهٔ نوشته: ۵/۳ س‌م.

۱۱۳۲۶

گلستان ارم (بکتاش نامه) (شعر ـ فارسی)

از: رضاقلی بن محمدهادی هدایت (۱۲۱۵ ـ ۱۲۸۸ق)

یکی از مثنوی‌های شش‌گانهٔ هدایت، معروف به ستهٔ ضروریه، است. این مثنوی داستان عشق رابعه و بکتاش از داستانهای کهن است، مانند داستان لیلی و مجنون.

این منظومه در سال ۱۳۸۱ش، به اهتمام بهروز محمودی بختیاری، به چاپ رسیده است.

[مرعشی ۱۶: ۱۱۸؛ ملی ۳: ۵۳۹.]

آغاز:

الهـی جـان مـا را بخـش نـوری	بـه نـور جـان دل مـا را حضـوری

انجام:

زبان بند ارچه هست این نکته دلخواه	سخن آره سـخن همـین قصـه کوتـاه

انجامه: «تمت فی شهر ربیع الثانی سنه ۱۲۵۶».

نستعلیق تحریری اصل، رضاقلی هدایت، ربیع الثانی ۱۲۵۶ق. عنوان‌ها به سرخی. از گ ۹۱ تا انتهای نسخه نانوشته است.

گواهی کتابت نسخه به خط هدایت در پشت برگ نخست. یادداشت تملک در ۱۲۷۹ق در انتهای نسخه.

از این نسخه تا نسخهٔ ش ۱۱۳۳۱ مجموعهٔ متعلق به رضاقلی خان هدایت است که در آذر ماه ۱۳۸۱ش خریداری شده است.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، مجدول دو خطه ضربی و دو خط افقی و دو خط عمودی موازی که یکدیگر را قطع کرده‌اند و چهار خط افقی و عمودی و اریب متقاطع در وسط، ۱۸×۱۱ س‌م.

۱۳۱گ، ۱۸×۱۰/۵ س‌م، مختلف، کاغذ کاهی مانند.

۱۱۳۲۷

جنگ رضاقلی خان هدایت

جنگی است به خط رضاقلی‌خان هدایت و ابراهیم دامغانی. براساس یادداشت ابتدای نسخه این جنگ متعلق به هدایت بوده که به ابراهیم دامغانی داده و وی در صفحات نانوشتهٔ نسخه مطالبی نگاشته یا مطالب نوشته شده را تکمیل کرده است. براساس یادداشت دامغانی در ص ۲۰، وی للهٔ محمد میرزا فرزند فخرالملوک و محمدمهدی خان سپهسالار بوده است:

«در سنه ۱۲۸۰ احقر مسکین ابراهیم دامغانی عفا عنه در طهران مدت پنج سال عمر تلف کردم و در خدمت نواب علیه الوالا فخرالملوک بودم خلف ارجمندش پسر سرکشیکچی‌باشی سلطان دوران خلداله ملکه ناصرالدین شاه که محمدمیرزا نام دارد للـه بودم قطعه را انشا نمودم و از عمل خود را استعفا نموده به قسمت مقسوم در خانه خود می‌گذرانم».

سپس غزلی را با ردیف «می‌گذرد» در شکایت از حال و روز خود نوشته است:

پنج سال است که در ملک ری عمر مرا	شب شود روز ولی روز چو شب می‌گذرد

همچنین دو غزل از خود را در ص ۲۳ و ۶۰۴ و یک بیت را در حاشیهٔ ص ۱۴۲ نوشته و در زیر آن نوشته است:

«این فرد شعر که به سرخی نوشته شد در طهران به خواطر حقیر ابراهیم دامغانی رسیده گفته و نوشته‌ام و بعد فرد دیگر فی شوال ۱۲۷۷ نوشته شده».

در این جنگ علاوه بر اشعار هدایت اشعاری از شاعران دیگر و در قالب‌های شعری مختلف و چند رساله نوشته شده است. دربارهٔ برخی شاعران معرفی مختصری بیان شده است. آنچه را در این جنگ آمده می‌توان به شرح زیر دسته‌بندی و معرفی کرد:

۱. اشعار پراکنده (شعر ـ فارسی و عربی)

در مذمت شراب (ص ۲۲)، بندار رازی (۲۲، ۹۸، ۶۰۶)، ناصرالدین شاه قاجار (۲۳)، ابراهیم دامغانی (۲۰، ۲۳، ۶۰۴)، مثنوی مولوی (ص ۴۴-۴۵، حاشیهٔ ص ۲۱۵، ۲۷۳، ۳۸۲، ۶۵۶)، نورالدین آذری طوسی (۵۴، ۱۰۶)، ابن سینا (۵۹، ۷۰۰، ۷۰۱)، سراج‌الدین قمری آملی (۹۸)، صاحب کافی (۹۸)، شافعی مصری (۹۸-۹۹)، نشاطی دامغانی (۱۰۰، ۲۸۹، ۶۵۲-۶۵۳)، سلطان اتسز خوارزمشاه در عذرخواهی و بندگی به سلطان سنجر پس از مخالفت و طغیان وی که منجر به لشکرکشی سنجر به خوارزم شد (۱۰۱)، سلطان اویس در مرض موت (با معرفی مختصر، ۱۰۱)، ابویزید مظفری از شاهزادگان آل مظفر (۱۰۱)، تیمور شاه افغان ابدالی (۱۰۱)، سلطان محمد سلجوقی در حالت نزع این قطعه را بدیهه گفت و بر محمود ولیعهد خود برخواند و درگذشت (۱۰۲)، حسنعلی میرزا شجاع السلطنه (۱۰۳)، شاه طهماسب صفوی (۱۰۳)، شاه عباس صفوی (۱۰۳)، همایون شاه گورکانی (۱۰۳)، ابن

یمین در جواب انوری (با معرفی مختصر، ۱۰۳ و ۱۰۴–۱۰۶)، داعی شیرازی (با معرفی مختصر، ۱۰۶، ۱۱۳)، قاسم انوار (۱۰۷)، وحید قزوینی (۱۰۷)، محی‌الدین یحیی نیشابوری (۱۰۷)، حسین اسیری اصفهانی (۱۰۷–۱۰۸)، ابراهیم نادری کازرونی (۱۰۸)، نصیرالدین اصفهانی (۱۰۸–۱۰۹)، سحری طهرانی (به زبان طهرانی، ۱۰۹)، نصرت اردبیلی (۱۰۹)، میرزا محمدتقی علی‌آبادی (۱۰۹)، نظامی گنجوی (۱۰۹–۱۱۰، حاشیهٔ ۳۱۶–۳۱۷، ۶۶۴–۶۶۵)، سید علی مهری (۱۱۱–۱۱۲)، شاه داعی شیرازی (۱۱۳)، حسن سامانی شیرازی (۱۱۸)، نور علی شاه اصفهانی (حاشیهٔ ۲۲۴–۲۲۵)، وصال شیرازی (حاشیهٔ ۲۳۸، ص ۶۹۵–۶۹۶)، مثنوی عطار و قطعه در هجا (حاشیهٔ ۲۳۸ و ۲۳۹)، حاجی میرزا آقاسی در هجا (حاشیهٔ ۲۴۰)، جمال‌الدین عبدالرزاق اصفهانی در هجو مجیرالدین بیلقانی (حاشیهٔ ۲۴۰)، هجا مجیرالدین بیلقانی (حاشیهٔ ۲۴۰)، حسن دهلوی (۳۷۰)، جلال‌الدین دوانی کازرانی (۳۷۱)، محمدجعفر مجذوب همدانی (با معرفی مختصر، حاشیهٔ ۳۹۸–۳۹۹)، اسیری اصفهانی (حاشیهٔ ۴۰۸)، غارت بختیاری (۶۰۴)، یغمای جندقی (۶۰۴)، ابوشکور بلخی (۶۰۶)، رضی‌الدین خشاب (۶۰۶)، رودکی بخارایی (۶۰۶–۶۰۷)، روحانی سمرقندی (۶۰۷)، عبدالباقی عشرت فرزند طهماسب میرزا (۶۵۳–۶۵۴)، غزالی (۶۵۴)، شمس‌الدین کرت (۶۵۴)، فرد در قطعه‌ای به خط میرعماد (حاشیهٔ ۶۹۰، ۱۲۸۸ق)، محمدحسین بن محمدحسن قزوینی متخلص به حسینی (۶۹۳–۶۹۴)، صباحی کاشانی (۶۹۴–۶۹۵)، مجنون عامری (۶۹۶–۶۹۷)، جامی (۷۰۱)، عرفی (۷۰۲–۷۰۳)، هاتف (۷۰۳).

رقم کاتب:

ص ۹۸: «تمه الکلام فی شهر شوال المکرم ۱۲۷۷ در دارالخلافه ابراهیم دامغانی نگاشت».

ص ۱۱۰: «در شهور سنه ۱۲۷۷ ایام رمضان این غزل شیخ نظامی در این صفحه مرقوم شد حرره ابراهیم دامغانی».

ص ۶۶۵ «تمه المناجات نظامی ... ابراهیم دامغانی بتاریخ شهر ربیع الاخر نگاشت ۱۲۸۵».

حاشیهٔ ص ۶۹۰: «پنجاه سال قبل این فرد را در قطعهٔ از خط میرعماد در شیراز دیدم بخواطر حقیر در سنه ۱۲۸۸ رسید تحریر نمودم».

۲. اشعار ناصر خسرو (ص ۴۲، ۹۷–۹۸، ۱۱۳–۱۱۵، حاشیهٔ ۲۵۶–۲۶۵) (شعر ـ فارسی)

از: ناصر خسرو قبادیانی مروزی (۳۹۴ ـ ۴۸۱ق)

با معرفی بسیار مختصر او در حاشیهٔ ص ۲۵۶.

رقم کاتب (۹۸): «تمه الکلام فی شهر شوال المکرم ۱۲۷۷ در دارالخلافه ابراهیم دامغانی نگاشت».

۳. بحر طویل (ص ۱۱۰–۱۱۳) (شعر ـ فارسی)

از: میر سیدعلی بن مساعد جبل عاملی، سید عاملی، مهری عرب (قرن ۱۱ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۴۴/۱۹.

آغاز: «بر دمن ماست به یغما همه اقمشه و امتعه الهی دو جهان اعنی من الرأس حریرا».

و بحر طویل دیگر از همو:

آغاز: «این زمان ماست فقیر است و فریشان دل و بیشاره و مسکین و لاحال و مان».

۴. اشعار قاآنی (حاشیهٔ ص ۲۴۲–۲۵۵، ۶۸۶–۶۸۷، ۶۸۹) (شعر ـ فارسی)

از: حبیب‌الله بن محمدعلی قاآنی شیرازی (۱۲۲۳ ـ ۱۲۷۰؟ق)

با مختصری دربارهٔ شاعر و تاریخ ۱۲۷۷ق.

رقم کاتب (ص ۶۸۹): «این قطعه را حکیم قاآنی شیرازی نثرا گفته و بعد این قطعه را به نظم آورده ابراهیم دامغانی نگاشت ۱۲۸۷».

۵. نثرهای پراکنده (نثر ـ فارسی)

شامل حکایات کوتاه و کلمات قصار و حدیث از پیامبر و حضرت علی و ائمه(ع) (ص ۱۲، ۲۳، ۴۵، ۵۳، ۵۵، ۵۹، ۶۱، ۶۶۱–۶۶۳، ۶۸۶، حاشیهٔ ۴۲ و ۴۱)، برخی به عربی از جمله سخن یحیی ابن معاذ و ادریس نبی در ص ۵۵. همچنین نقلی از هدایت در *روضه الصفا* (۲۲)، دربارهٔ جبر و اختیار (حاشیهٔ ۴۱) و معنی واژهٔ احتماء و اشاره به کلام نبوی (۶۶۳).

رقم کاتب (حاشیهٔ ص ۵۳): «در قریهٔ دربند از قرای ری در رکاب نواب علیه عالیه فخرالملوک به امر خدمت نواب شاهزاده آزاده محمد میرزا مد ظله العالی مامور بود این حدیث شریف نوشته شد حرره الفقیر ابراهیم دامغانی فی سنه ۱۲۸۰».

۶. مرآت المحققین (ص ۲۲–۴۱) (خداشناسی / عرفان ـ فارسی)

از: سعدالدین محمود بن عبدالکریم شبستری (۶۸۷ ـ ۷۲۰؟ق)

رساله‌ای در معرفت نفس و شناخت خداوند که با روشی فلسفی و عرفانی در هفت باب نگاشته شده است: باب اول: در بیان نفس طبیعی و نباتی و حیوانی و انسانی، باب دوم: در صدور موجودات، باب سوم: در بیان واجب و ممکن و ممتنع، باب چهارم: در بیان حکمت آفرینش، باب پنجم: در مبدا و معاد، باب ششم: در برابر کردن آفاق و انفس یعنی برابر کردن تن آدمی با عالم، باب هفتم: در تطبیق آفاق و انفس.

این رساله در سال ۱۳۶۵ش به اهتمام صمد موحد در ضمن *مجموعه آثار شیخ محمود شبستری* به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۲۰: ۳۸۴؛ منزوی ۲: ۸۴۲؛ مشار ۴: ۴۶۷۷؛ دانشگاه ۶: ۲۳۴۰؛ ملی ۴: ۴۶۷]

آغاز: «بدان که اعزک الله فی الدارین که این مختصر رساله‌ای است در بیان معرفت نفس و علم خداشناسی و دیدن و دانستن صنایع و بدایع او در علم ظاهر و باطن».

انجام: «در تصرف امر قدر یک ذات ببینیم این است معنی وحدت واله اعلم بالصواب».

انجامه: «تمت الرساله الموسوم به مرات المحققین جناب حقایق مآب شیخ المشایخ شیخ محمود شبستری قدس روحه العزیز فی تطبیق الافاق و الانفس و صفه الانسان در دارالخلافه طهران در قریه دربند در خدمت بوده نواب علیه الوالا فخرالملوک ابراهیم دامغانی عفا عنه تحریر نمود فی شهر ربیع الاول سنه ۱۲۸۱ق».

۷. حکایت شبلی در بغداد (داستان شبلی در بغداد، بیمار و طبیب) (ص ۴۲-۴۴) (شعر - فارسی)

از: سامی

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۴۸/۶ در همین فهرست.

آغاز:

شبلی آن پیر طریقت ارشاد | بود روزی ز قضا در بغداد

انجام موجود:

عشق از آن دختر ترسا آموز | دیدهٔ غیرت از آن شمع افروز

۸. اشعار نشاط (ص ۲۱، ۲۳، ۴۵-۵۲، حاشیهٔ ۲۳۳-۲۳۶) (شعر - فارسی)

از: عبدالوهاب نشاط اصفهانی، معتمدالدوله (۱۱۷۵-۱۲۴۴ق)

رقم کاتب:

ص ۴۵: «پاره‌ای غزلیات و منشآت عارف بحق میرزا عبدالوهاب معتمدالدوله اصفهانی نشاط تخلص رحمه‌اله علیه را بنده درگاه ابراهیم دامغانی نگاشتم».

ص ۵۲: «چندی از رباعیات جناب غفران پناه رحمه اله نشاط نوشته شده».

۹. اشعار مظفر علی‌شاه کرمانی (اشعار مولوی کرمانی) (شعر - فارسی)

از: محمدتقی بن محمدکاظم مظفر علی‌شاه کرمانی (۱۱۵۰ - ۱۲۱۵ق)

ابراهیم دامغانی پس از نگارش مختصری دربارهٔ مظفر علی‌شاه کرمانی قطعاتی از اشعار او را نوشته است، به شرح زیر:

- بحر الاسرار (سبع المثانی) (ص ۵۶-۵۷) (شعر - فارسی)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۳۲۸/۲.

قسمتی از ابتدای مثنوی را نوشته و بیت نخست را در زیر آن شرح کرده است.

آغاز:

بای بسم الله الرحمن الرحیم | هست مفتاح در گنج حکیم

- مثنوی (ص ۵۸-۵۹):

آغاز:

اسم چبود از سما صورتی | هست هر صورت ز معنی آیتی

- قصیده در مدح حضرت علی(ع) (ص ۱۴۲-۱۴۳، با تاریخ ۱۲۷۷ق و ص ۷۰۴-۷۰۵).

- ترجیعات در منقبت و نعت پیامبر(ص) (ص ۶۶۵):

رقم کاتب:

حاشیهٔ ص ۱۴۲: «جمادی الثانی ۱۲۷۷ تحریر شد».

ص ۷۰۴: «فخرالمحققین میرزا محمدتقی ملقب و متخلص به مظفر علی شاه کرمانی در مدح جناب شاه اولیا علی علیه‌السلام گفته است چون در این کتاب در حواشی به ترتیب نوشته نشده مکرر نوشته شد که معلوم شود پس و پیش نباشد».

۱۰. رباعیات (شعر - فارسی)

از: میرزا مهدی‌خان (۲۱)، میرزا حسن ایروانی عندلیب تخلص و فرد معتمدالدوله نشاط در جواب او (۲۳)، بیدار رازی (۹۸) سراج‌الدین قمری املی (۹۸)، خیام (۶۰-۶۱)، هدایت (۶۰)، خواجه عبدالله انصاری (۹۶، ۱۱۵)، ابوالحسن خرقانی (۹۶)، احمد جامی (۹۶-۹۷)، اتابک سعد بن زنگی از مشاهیر اتابکیه سلغریه فارس در مجلس خوارزمشاه (۱۰۱)، القاضی میرزا صفوی (۱۰۱)، بهرام میرزا صفوی (۱۰۱)، خاقان (۱۰۲)، دولت شاه قاجار (۱۰۲)، عبدالله میرزا دارای قاجار (۱۰۲)، سلطان شاه خوارزمی برادر تکش خان و ملک شاه فرزند تکش خان در جواب یکدیگر (۱۰۲)، شمس‌الدین کرت (۱۰۲ و ۱۰۳)، شاه طهماسب صفوی (۱۰۳)، فخرالدین مسعود بن بهمن کرمانی (۱۰۳)، محمدمؤمن میرزای گورکانی (۱۰۳)، سبحانی استرآبادی (۱۰۶-۱۰۷)، نظامی (۱۱۰)، مهری عرب (۱۱۲)، بایزید بسطامی (۱۱۵)، حکیم رازی (حاشیهٔ ۳۱۴)، شاه خلیل‌اله بن خلیفه ابراهیم بیوابی بدخشانی (حاشیهٔ ۳۷۶)، مولوی (حاشیهٔ ۳۱۶، ۳۸۳-۳۸۵، با تاریخ جمادی‌الثانی ۱۲۷۷ق)، یغما (حاشیهٔ ۶۰۳) منصور حلاج (حاشیهٔ ۶۰۳)، ابوعلی سینا (۶۶۱)، قاآنی (۶۸۷)، حسن خان دامغانی (۷۰۱، ۷۰۴).

رقم کاتب (ص ۷۰۴، در زیر شعر حسن‌خان دامغانی): «قدری اشعار گفته و جمع ننموده به رحمت حق رفت باید جمع نمود».

۱۱. اشعار اوحدی مراغه‌ای (ص ۶۲-۷۶، حاشیهٔ ص ۲۳۰-۲۳۱) (شعر - فارسی)

از: رکن‌الدین اوحدی مراغه‌ای (۶۷۰ - ۷۳۸ق)

قصیده و غزل است و رباعی و ترجیع بند است.

رقم کاتب (ص ۶۷): «این غزل سهو شد و مکرر است در اول غزلیات شیخ اوحدی تحریر شده فی شهر رمضان ۱۲۷۷».

۱۲. اشعار منوچهری دامغانی (ص ۷۶–۹۱) (شعر ـ فارسی)

از: ابوالنجم احمد بن قوص منوچهری دامغانی (ـ ۴۳۲ق)

قصاید و مسمطات و تغزلات است و شرح ابیات در حاشیه و بین سطور نوشته است.

رقم کاتب:

ص ۸۰: «در دارالخلافه ابیات منوچهری دامغانی حقیر ابراهیم دامغانی تحریر نمود ۱۲۷۷».

ص ۹۱: «تمه الکلام افصح المتقدمین حکیم ابونجم احمد المتلخص به منوچهری شصت کله الدامغانی الاصل الشهیر به بلخی چند قصیده و مسمط و غزل و رباعی را از دیوان او که جناب جلالتماب ملک الشعرا هدایت جمع نموده حقیر ابراهیم دامغانی تحریر نمودم شهر شوال ۱۲۷۷».

۱۳. اشعار خواجوی کرمانی (ص ۹۱–۹۳، ۲۳۲) (شعر ـ فارسی)

از: کمال‌الدین محمود بن علی خواجوی کرمانی (۶۸۹ ـ ۷۵۳ق)

در ابتدای این اشعار نوشته است:

«چون خواجوی کرمانی در قصیده و غزل و عربی و عجمی قدرت وافی داشته و اشعارش مشهور نیست این چند غزل او نوشته شد که شعرشناسان دانند که او را در شاعری پایهٔ اعلی بوده و از اغلب معاصرین خود افصح و ابلغ است».

۱۴. دربارهٔ اسماعیلیه (ص ۱۱۹) (اسماعیلیان ـ فارسی)

آغاز: «مخفی نماند که اسمعیلیه طبقهٔ هستند از شیعه و اسمعیل پسر حضرت امام جعفر صادق ع بوده‌اند و قبل از پدر رحلت نموده».

رقم کاتب: «حرره ابراهیم دامغانی فی شهر رمضان ۱۲۷۷».

۱۵. دربارهٔ اویس قرنی (ص ۱۲۲–۱۲۵) (شعر ـ فارسی)

از: رضاقلی بن محمدهادی هدایت (۱۲۱۵ ـ ۱۲۸۸ق)

این مطلب با نقل قول از *مجالس المؤمنین* قاضی نورالله شوشتری و *الفتوح* احمد اعثم کوفی شافعی شروع می‌شود و با مثنوی هدایت ادامه می‌یابد.

آغاز مثنوی هدایت:

ختم رسل سرور اهل صفا — بشر جان جهان مصطفی

انجام:

چون شه دین کرد دگر ره طلب — دست برافراشت ز روی ادب

قال الهم لذین یذکر ان انهما یحبانی فیک و قد زارنی فاغفر لهما و ادخلهما فی شفاعه نبیهما محمد صلی الله علیه و آله».

انجامه: «فی پانزدهم شهر رجب در دارالخلافه ابراهیم دامغانی تحریر نمود ۱۲۷۷».

۱۶. رسالهٔ سلوک (ص ۱۲۶–۱۳۷) (عرفان ـ فارسی)

از: نعمت‌الله بن عبدالله ماهانی کرمانی، شاه نعمت الله ولی (۷۳۰؟ ـ ۸۳۴؟ق)

رساله‌ای است در سلوک راه حق که مؤلف طرق گوناگون را در سه طریق بیان کرده است: راه ارباب معاملات، راه اصحاب مجاهدات و ریاضات، و راه سیاران سیر الی الله، که آن را در ده اصل و با استشهاد به اشعار عرفا و صوفیان تألیف کرده است.

این رساله یک بار در ۱۳۱۱ش در تهران و بار دیگر در جلد یکم مجموعه *رسائل نعمت‌الله ولی* به کوشش جواد نوربخش چاپ شده است.

[ذریعه ۹: ۱۲۱۵، ۱۲: ۲۳۸؛ ملک ۹: ۳۰۳]

آغاز: «الحمدلله علی صفاته العلی و السلام علی عباده الذین اصطفی قال مظاهر الحقایق ... طالبان و سبیل سالکان به حضرت حقیقت الحقایق به عدد نفوس خلایق است».

انجام: «قال الله تعالی لاخیر فی کثیر من نجو یهم الا من امر بصدقه او معروف و اصلاح بین الناس و السلام من اتبع الهدی».

انجامه: «تمت الرساله بعون اله تعالی فی شهور سنه ۱۲۷۷ فی شهر محرم ابراهیم دامغانی تحریر نموده».

۱۷. اشعار نعمت الله ولی (حاشیهٔ ص ۱۲۶–۱۴۱، ۱۴۳–۱۴۶ و ۱۴۹–۱۵۴) (شعر ـ فارسی)

از: نعمت‌الله بن عبدالله ماهانی کرمانی، شاه نعمت الله ولی (۷۳۰؟ ـ ۸۳۴؟ق)

شامل ترجیع بند و غزلیات و رباعیات است با تاریخ ۱۲۷۷ق در ص ۱۳۴.

رقم کاتب:

حاشیهٔ ص ۱۳۵: «از دیوان غزلیات حقایق آیات جناب سیادت مآب سید مسند کامل واصل قطب‌الموحدین و غوث المحققین شاه نورالدین نعمه الله طاب ثراه در دارالخلافه فقیر خاکسار ابراهیم دامغانی تحریر نمود ۱۲۷۷».

حاشیهٔ ص ۱۴۳: «رباعیات جناب مولانا شاه نعمه‌الله ولی است حقیر ابراهیم دامغانی تحریر نموده».

حاشیهٔ ص ۱۵۴: «تمه الرباعیات عارف بالله شاه نعمت‌الله رحمه الله فی شهر رجب ۱۲۷۷».

۱۸. رسالهٔ نوریه (ص ۱۳۷–۱۳۹) (عرفان ـ فارسی)

از: نعمت‌الله بن عبدالله ماهانی کرمانی، شاه نعمت الله ولی (۷۳۰ ـ ۸۳۴ق)

نویسنده مراتب ظهور نور حق را براساس آیهٔ نور «الله نورالسموات و الارض ...» در پنج مرتبه، شامل مشکوه، مصباح، زجاجه، زیت و شجره، می‌آورد و شرح می‌دهد.

[ملی ۵: ۶۳۵].

آغاز: «الحمدلله و الصلوه و السلام علی رسول الله ص ع قال النبی ص اللهم اجعلنی نورا مراد از نور مشاهده ذات حق است و نور حقیقی عین او و اما نور مضاف».

انجام: «عقل اول موازنه شجره و روح موازنه زیت و نفس موازنه مصباح و دل زجاجه و تن موازنه مشکوه والله بکل شئی محیط ثم بحمداله و المنه».

انجامه: «سنه ۱۲۷۷ ابراهیم دامغانی تحریر نموده».

۱۹. سلسلهٔ آبا و اجداد نعمت الله ولی (ص ۱۳۹–۱۴۰) [عارفان ـ فارسی]

از: نعمت‌الله بن عبدالله ماهانی کرمانی، شاه نعمت الله ولی (۷۳۰ ـ ۸۳۴ق)

قطعه‌ای است در ۲۲ بیت که شاه نعمت‌الله در طریقهٔ سلسلهٔ آبا و اجداد خود سروده و جد نوزدهم خود را به حضرت رسول رسانده است:

آغاز:

نعمت‌اللهم ز آل رسول محرم عارفان ربانی   قرة‌العین میرعبداله مرشد و قدوهٔ پیر نورانی

۲۰. کرسی نامه (ص ۱۴۰) [عارفان ـ فارسی]

از: نعمت‌الله بن عبدالله ماهانی کرمانی، شاه نعمت الله ولی (۷۳۰ ـ ۸۳۴ق)

در این مثنوی شاه نعمت‌الله ولی سلسلهٔ اقطاب خود را از شیخ عبدالله یافعی تا حضرت رسول[ص] بیان می‌کند، در ۳۲ بیت.

[ملک ۵: ۳۴۹، ۸: ۳۹۵؛ ملی: ن ش ۶۸۷۷].

آغاز: «اسامی اکابر اولیا و حکما و علما که حضرت مقدسه فرموده‌اند که در این خاک مدفون و در صفحه بوقلمون ظاهر است این زمینی است که از وی همه مجنون خیزد و اما سلسله الذهب نسبت خرقه و تسلسل اتصال به مشایخ کبار به موجب نظم بدیع آن حضرت است نظم

شیخ ما کامل مکمل بود   قطب و فتی امام عادل بود»

۲۱. رسالهٔ عروض (ص ۱۴۲–۱۶۳) [عروض ـ فارسی]

از: نورالدین عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)

هشت فصل کوتاه است در بیان اوزان و بحور عروضی با مثال‌هایی از شعر فارسی.

این رساله در سال ۱۳۸۸ش، به همراه دو رسالهٔ دیگر در عروض، به تصحیح محمد فشارکی، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۵: ۲۵۴؛ منزوی ۳: ۲۱۶۱؛ مشار: ۱۱۱۱؛ مرکز احیاء ۳: ۴۰۸؛ ملی ۶: ۱۸۵].

آغاز: «سپاس وافر قادری را سزد که حرکت سریع دوایر افلاک را سبب ازدواج اصول».

انجام: «فعلن فعلن فعلن مقطوع اثر/ هردم آیم سویت/ باشد بینم رویت/ فعلن فعلن فع».

انجامه: «تمت الکتاب فی شهر شعبان المعظم من شهور سنه ۱۲۴۱ حسب الخواهش سرکار هدایت در نهایت استعجال قلمی شد امید که به نظر قبول مطالعه و ملاحظه نموده انشاء اله تعالی».

۲۲. اشعار فانی اصفهانی (حاشیهٔ ص ۱۵۸–۲۱۶ و ۲۲۷–۲۲۹) [شعر ـ فارسی]

از: رضا بن فاضل فانی اصفهانی (ـ ۱۲۲۲ق)

سید رضا فرزند سید فاضل هندوستانی از سادات موسوی بود که از هندوستان به ایران مهاجرت کرده و در اصفهان ساکن شده بود. مشخص نیست که سیدرضا در اصفهان به دنیا آمده یا اینکه به همراه پدر از هندوستان به ایران آمده است. وی پس از تحصیل علوم به تصوف گروید و اهل ریاضت شد. او طبع شعر داشته و «فانی» تخلص می‌کرده است. دیوان او را رضاقلی خان هدایت مرتب کرده و دیباچه‌ای بر آن نگاشته است.

در ابتدای این بخش، ابراهیم دامغانی مختصری دربارهٔ سیدرضا فانی نگاشته و دربارهٔ نسب او می‌نویسد: «نسبت شریف ایشان تخمیناً به بیست واسطه به موسی الکاظم بن امام همام علیه‌السلام می‌پیوندد و همه آبا و اجدادش سادات بزرگوار بوده‌اند».

[الرافرسان ۴: ۲۵۵؛ تذکره القبور: ۳۳۵؛ مجمع الفصحاء ۵: ۸۰۷؛ ذریعه ۹: ۸۰۲].

اشعار وی در این نسخه شامل غزل و قصیده و مثنوی است:

– غزلیات (حاشیهٔ ۱۵۸–۱۹۴ و ص ۱۹۵ و حاشیهٔ ۱۹۶–۱۹۷).

آغاز:

ای ذات تو ز ادراک خیالات مبرا   از وهم و خرد فهم کمالات تو بالا

– قصیده در مدح حضرت امیرالمؤمنین[ع] (حاشیهٔ ۱۹۸–۲۰۲).

– مثنوی با عنوان «مقاله سیوم [؟] در توحید ذات ایزد وحید و اشاره به کثرت صفاتی و وحدت ذاتی» (حاشیهٔ ۲۰۲–۲۱۴ و ادامه در حاشیهٔ ۲۲۷–۲۲۹).

آغاز:

دو عالم سر به سر یک آفتاب است   که آن را نی شعاع و نی سحاب است

انجام:

نبود از بودن ما را وجودی   کجا ما را ز خود می‌بود بودی

انجامه (حاشیهٔ ۲۲۹): «تمه کلماته فانی جناب سید رضا اصفهانی حرره ابراهیم دامغانی فی شهر جمادی‌الاول ۱۲۷۷».

- مثنوی در صفت فقر و فنا (حاشیهٔ ۲۱۵-۲۱۶).

آغاز:

چیست درویشی ز خود وارستگی ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ وز خودی رستن بـه حق پیوستگی

انجام:

از مظاهر نور حق دیدن عیان ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ دیدن خود را ندیدن در میان

۲۳. لطایف المعارف (رسالهٔ لطایف) (ص ۱۶۶-۱۹۴) (عرفان/ شعر - فارسی)

از: رضاقلی بن محمدهادی هدایت (۱۲۱۵ - ۱۲۸۸ق)

رساله‌ای کوتاه به نثر آمیخته به نظم است در عرفان، با عنوان‌های «لطیفه» که در آنها نکات مختلف عرفانی به اختصار و به نثری مسجع طرح شده است و در زیر هرکدام یک یا چند رباعی از خود آورده است.

[علی ۱: ۹].

آغاز: «الحمد لصاحب آلالاء و ساتر الخطایا و الشکر لواهب النعماء و معطی العطایا و...

سرآغاز هر نامه و گرمی هر هنگامه ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ از نام ذاتی است بی آغاز و انجام»

انجام:

آخر کار جهان چون خامشی است ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ خامشی ز اول نشان باهشی است

تمت فی سنه ۱۲۴۱ فی شیراز استکتاب نموده شد این رساله شریفه و مجموعه لطیفه که مشتمل و محتوی است بر مواجید و معارف و مسمی است بـه رساله لطایف و هذا من رسالات الفقیر هدایت غفرالله له

بسی رفتیم و ره انجام نگرفت ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ بسی گفتیم و دل آرام نگرفت»

۲۴. انیس العاشقین (ص ۱۹۶-۳۱۵) (شعر - فارسی)

از: رضاقلی بن محمدهادی هدایت (۱۲۱۵ - ۱۲۸۸ق)

یکی از مثنوی‌های شش‌گانهٔ هدایت معروف به ستهٔ ضروریه است در دوازده مقاله و یک خاتمه. در این نسخه معنی برخی لغات و شرح مختصر برخی ابیات در حاشیه یا بین سطور نوشته شده است.

[ذریعه ۳: ۴۶۲؛ ملک ۹: ۲۷۵].

آغاز:

ای عشق تو چون محیط و دل فلک ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ سبحان الله مالک الملک

انجام:

خواموش هدایت ریائی ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ تا چند ز عجب و خودستایی

انجامه: «تمت الکتاب موسوم به انیس‌العاشقین فی‌شیراز فی‌سنه ۱۲۴۲ حرره هدایت ۱۲۷۷».

تعلم قوام الخط یا ذالتادب ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ و ما الخط الا زینته المتأدب

حاشیهٔ ۳۱۵:

«تألیفات عالیجاه امیرالشعرا و العرفا مولانا رضاقلی خان چاردهی دامغانی مشهور به شیرازی اواخر کتاب را به خط شریف خود که موسوم به انیس العاشقین است به اتمام در سنه فوق رسانیده در دارالخلافه طهران به بنده درگاه ابراهیم خان دامغانی عنایت فرموده بنده واگذار به ارشد اولاد نمودم مرور نموده به یاد دوست باشد حرره ابراهیم دامغانی».

حاشیهٔ ۲۸۱: «کتاب امانت دادن بسیار خطا و خلاف است به تجربه رسید».

«جاهلی دو سه ورق کتاب را از میانه‌ها برداشته به شرط حیات به دارالخلافه برده شود از نو نوشته از عیب بیرون رود خدا هدایت کند جهان راه».

«نسخه این کتاب مستطاب در نزد قدوه العارفین سرکار قبله‌ام رضاقلی خان هدایت متخلص دامغانی یا فرزندان آن حضرت که علی قلی خان یا جعفر قلی خان است بجهه تذکره قلمی شد گرفته و نوشته شود فی شهر محرم الحرام حرره ابراهیم دامغانی ۱۲۷۴».

«در ایام محرم ۱۲۷۷ طهران آمدم نسخه کتاب را از حضرت مولانا گرفته چند ورق که اطفال پاره نموده بودند نوشتم صحیح است».

۲۵. اشعار علی بن ابی‌طالب(ع) (حاشیهٔ ص ۵۹ و ۳۰۹-۳۱۵) (شعر - عربی)

از: علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول (۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ق)

در حاشیهٔ ص ۳۱۰ ترجمهٔ ابیات به فارسی در زیر هر بیت آمده است.

رقم کاتب (ص ۳۱۵): «به تاریخ شهر جمادی‌الاول در منزل قبله‌گاهی رضاقلی خان اشعار مولانا علی ع و مراثی هدایت سلمه الله تعالی در حاشیه‌ها تحریر شده».

۲۶. دیوان قائم مقام (ص ۳۱۶-۳۵۵) (شعر - فارسی)

از: ابوالقاسم بن عیسی قائم مقام فراهانی (۱۱۹۳ - ۱۲۵۱ق)

آغاز:

این طارم فرخنده که پیداست ز پیدا ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ بالاتر و والاتر ازین گنبد خضرا

انجام:

با شامه باز گیر ازین مغز و دماغ ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ با رایحه داستان از آن کام و دهان

یادداشت حاشیهٔ ص ۳۵۵: «اشعار از قائم مقام که عالی جاه امیرالشعرا رضاقلی خان هدایت تخلص به خط خود مرقوم فرموده در دارالخلافه طهران به بنده درگاه ابراهیم خان دامغانی عنایت فرموده یادگاری آن جناب است».

۲۷. مناجات (الهی نامه، مقالات، نصایح) (ص ۲۵۶-۳۶۸) (شعر - فارسی)

از: عبدالله بن محمد انصاری (۳۹۶ - ۴۸۱ق)

نک. ش ۱۱۰۷۲/۱ در همین فهرست.

آغاز:

ای ز دردت خسته‌گان را بوی درمان آمده	یاد تو مر عاشقان را مونس جان آمده

انجام: «پیر انصاری تو می‌دانی که ایشان کیستند فرقهٔ بی کر و فر و زمرهٔ دل ساده اند».

انجامه: «تمه النصایح غفراله ذنوبه در دامغان بنده درگاه ابراهیم خان دامغانی نوشتم که بخوانند و به فاتحه یاد و شاد نمایند فی ۱۲۵۰».

۲۸. دیوان هدایت (شعر - فارسی)

از: رضاقلی بن محمدهادی هدایت (۱۲۱۵ - ۱۲۸۸ق)

اشعار هدایت در صفحات مختلف این جنگ نوشته شده است، برخی به خط خود شاعر است و بیشتر اشعار به خط ابراهیم دامغانی است.

شامل: غزلیات (ص ۱۱۴، ۱۱۶-۱۱۸، ۱۴۱ حاشیهٔ ۲۶۵-۲۷۲، ص ۳۷۶ - ۴۲۹، حاشیهٔ ۳۱۸-۳۵۵، حاشیهٔ ۳۷۶-۴۳۰، ص ۵۳۰-۵۹۳ و حاشیهٔ ۵۳۰-۵۶۷)، قصاید و ترکیب‌بندها (۱۶۴-۱۶۵، ۴۳۰-۵۲۹، ۶۹۷-۶۹۸)، قطعات (۵۶۲-۵۹۳)، مخمس‌ها (۵۹۴-۵۹۸، ۶۹۸-۶۹۹)، ترجیع‌بندها (۳۷۱-۳۷۵، ۵۹۹-۶۰۲)، رباعیات (حاشیهٔ ۱۵۷ و ۶۰۲-۶۰۳)، هجو (۶۸۴-۶۸۶)، مثنوی دربارهٔ پیامبر و اویس قرنی و دیدن حضرت علی و عمر بن خطاب اویس قرنی را (۱۲۳-۱۲۵)، مثنوی (حاشیهٔ ۲۲۲-۲۲۴)، مرثیهٔ امام حسین^ع^ (حاشیهٔ ۳۱۴ و ۳۱۵)، و اشعار پراکنده (ص ۵۴-۵۵، حاشیهٔ ۶۹، حاشیهٔ ۹۳، ص ۹۴-۹۵ و ۹۹، حاشیهٔ ۱۱۸، حاشیهٔ ۲۳۷-۲۳۸، حاشیهٔ ۲۴۱ و ۳۰۸، حاشیهٔ ۳۶۸-۳۷۰، حاشیهٔ ۴۳۰، ص ۶۰۷، ۶۴۹-۶۵۰).

رقم کاتب:

ص ۱۲۵: «فی پانزدهم شهر رجب در دارالخلافه ابراهیم دامغانی تحریر نمود ۱۲۷۷».

ص ۱۴۱: «حرره قایله».

حاشیهٔ ص ۲۲۴: «بتاریخ دویم شهر رمضان ۱۲۷۷ این حکایت از تألیفات عارف بالله رضاقلی خان متخلص به هدایت را بنده درگاه ابراهیم دامغانی تحریر نمودم».

حاشیهٔ ۲۷۲: «هدایت تخلص اسمش رضاقلی خان جاردهی دامغانی روحی فداه ۱۲۷۴».

حاشیهٔ ص ۳۱۸: «غزلیات عارف ربانی رضاقلی خان متخلص به هدایت را در دارالخلافه تیمنا نگاشتم ابراهیم دامغانی فی شهر جمادی الأول».

ص ۳۶۹: «هدایت دامغانی و هو ملک الشعرا و افصح المتأخرین و المعاصرین عارف ربانی رضاقلی خان فی التوحید و النعت النبی صلعم گفته است تیمنا و تبرکا قلمی شد ابراهیم دامغانی نگاشت ۱۲۷۷».

ص ۳۷۵: «ترجیع الاخری از جناب عارف ربانی رضاقلی خان متخلص به هدایت تحریر شد ۱۲۷۷».

حاشیهٔ ص ۳۷۵: «غزلیات و قصاید ایام صباوت و شباب حقیر هدایت است که سی چهل سال ازین پیش موزون و مرقوم شده اکنون غالب این ابیات در دیوانی که جمع نموده‌الله موجود نیست تحریرا فی سنه ۱۲۷۷».

حاشیهٔ ص ۳۹۰: «این اشعار هدایت را برادر عظام محمدحسین خان نگاشته است».

حاشیهٔ ص ۴۲۳: «به تاریخ چهارشنبه نهم شهر رمضان هزار و دویست و هشتاد هجری بنده درگاه ابراهیم دامغانی در طهران سرخی این کتاب مستطاب را تازه کردم به یادگار بماند».

ص ۵۳۰: «انشاالله از متن و حاشیه یک جا شود این غزلیات از عارف ربانی رضاقلی خان متخلص به هدایت تحریر شد جمع و نوشته شود».

حاشیهٔ ص ۵۳۵: «حرره ابراهیم دامغانی ۱۲۷۷»، «انشاالله خدا حیات دهد غزلیات جناب عزت ماب مولانا رضاقلی خان دامغانی متخلص به هدایت که در این مجموعه ثبت است از حروف الف تا یا علاحده جمع و نوشته شود که دیوان و دفتری شود و به کار همه کس آید و ... غزلیات مولانا رومی علیه الرحمه در حواشی همین کتاب است جمع شود آن هم دیوانی علاحده شود قدری هم در بیاض جلد قرمز است که در دامغان است بعون الله تعالی اگر حیات بنده به عالم فانی نباشد فرزندان من خاکسار باباخان رضاقلی خان محمدقلی خان این کار را به اتمام رسانند حرره ابراهیم دامغانی ۱۲۸۰».

ص ۵۶۱:

«دیوان هدایت ار بجوید مردی	کو را ز طریق عشق باشد دردی
گر زیرک و نکته دان و صاحب خرد است	از وی به دو عالم نفروشد فردی

به یادگار ابراهیم دامغانی عفا عنه نگاشت فی شهر رجب المرجب ۱۲۸۰ در خانه قبله‌ام رضاقلی خان سلمه اله وجوده».

حاشیهٔ ص ۵۶۵: «شبی از شبهای دوران در طهران در خدمت جناب دولتماب قطب زمان ولی نعم امیر معظم قبله مکرم رضاقلی خان لله باشی مشهور به شیرازی و دامغانی الاصل بودم کتابخانه و اسباب آن جناب بدست بنده درگاه ابراهیم دامغانی بود کتاب مثنوی مولانا رومی را خواستند در میان کتابها به هم نرسید بنده عرض کردم دزد آمده و هیچ برده است از خانه سرکار عالی هدایت فرمودند ... و غزلی شروع فرمودند که در حاشیه همین صفحه است فی شهر رجب المرجب فی سنه ۱۲۷۹».

حاشیهٔ ص ۵۶۷: «تمه الغزلیات مولانا جناب مستطاب رضاقلی خان متخلص بهدایت روحی فداک سلمه اله تعالی آن طرف حاشیه رباعیات مولانا رومی علیه الرحمه درج و نوشته شد ابراهیم دامغانی عفا عنه نگاشت ۱۲۸۰».

ص ۶۰۳:

«دیـــوان هـــدایت از بجویـــد مـــردی　　　　کـــو را ز طریـــق عشـــق باشـــد دردی

گر زیرک و نکته دان و صاحب خرد است　　　　از وی بـــه دو عـــالم نفروشـــد فـــردی

به تاریخ شهر ربیع الاول ۱۲۷۷ این رباعی نوشته شد حرره ابراهیم دامغانی».

ص ۶۴۹: «این غزل از حروف الف از ابیات جناب جلالت‌ماب مولای خود رضاقلی خان تخلص هدایت است یادداشت نموده انشاالله حیات باشد جمع نموده دیوانی شود فی شهر رجب ۱۲۸۰».

ص ۶۰۷: «از غزلیات جناب جلالتماب عارف بحق خداوندگار معظم قدری در متن و حاشیه متفرق در این کتاب مستطاب نوشته شده و مابقی در بیازی [کذا] در طهران نوشتم ثبت و تحریر شد انشاالله حیات باشد به ترتیب جمع نموده و نوشته شود فی شهر شوال ۱۲۷۷ حرره ابراهیم دامغانی».

حاشیهٔ ص ۶۸۴: «خیکی است از غزل و قصیده قطعه نظم و نثر هزل و هجو و حکایت از هر باب و اغلب قلمی شد فی شهر محرم الحرام ۱۲۸۶».

آغاز غزلیات (ص ۳۷۶):

ای سلسله زلفت زنجیر دل شیدا　　　　از دیده پنهان اندر دل ما پیدا

انجامه (ص ۴۲۹): «تمت الغزلیات فی سنه ۱۲۴۲».

۲۹. نامه در تعزیت یکی از دوستان (ص ۶۰۵)

(نثر - فارسی)

از: رضاقلی بن محمدهادی هدایت (۱۲۱۵ - ۱۲۸۸ق)

آغاز: «چه نویسم که طوطی ناطقه لال و چه گویم که طایر دل شکسته بال است».

انجام: «چون آن صاحب عاقل است ناله ازین بی‌حاصلی است حرره هدایت».

۳۰. انوار الولایه (ص ۶۰۸-۶۱۱)

(شعر - فارسی)

از: رضاقلی بن محمدهادی هدایت (۱۲۱۵ - ۱۲۸۸ق)

یکی از مثنوی‌های شش گانهٔ هدایت، معروف به ستهٔ ضروریه، است، در سیرهٔ چهارده معصوم[ع]، و در آن از دوازده امام به دوازده نور و حجب دوازده گانه تعبیر شده است. این مثنوی علاوه بر اشاره به وقایع تاریخ اسلام، شامل مدایح و مناقب و بیان برخی معجزات و حکایات مربوط به آن بزرگواران است.

این مثنوی در سال ۱۳۹۳، به تصحیح محمدابراهیم ایرج‌پور و علی‌رضا ثابتی، به چاپ رسیده است.

کاتب در ابتدای این مثنوی به سرخی نوشته است: «مثنوی الموسوم بانوار الولایه من منظومات جناب ... رضاقلی خان ملقب و تخلص هدایت دامغانی و پاره‌ای غزل و قصیده نظم و نثر از آن جناب را بندهٔ درگاه اله ابراهیم دامغانی در دارالخلافه ایام زمستان تیمناً نوشتم هو الاول و الاخر و الظاهر و الباطن و هو بکل شیء بصیر قال علی علیه‌السلام کمال الاخلاص نفی الصفات قبل التوحید نفی الصفات و قال بعض المشایخ التوحید اسقاط الاضافات».

و در بالای همین صفحه نوشته است: «دهم شهر رجب المرجب در خانه مولای خودم هدایت سلمه الله تعالی حقیر ابراهیم دامغانی به یادگاری تحریر نمودم».

آغاز:

اول و آخـر بـه یکـی نـام بـه　　　　عشـق سـر آغاز و سـرانجام بـه

انجام:

کـار جهـان زود بـه پایـان رسـد　　　　خرگـه شـاهان بـه گـدایان رسـد

انجامه: «دو بحر از مثنوی انوارالولایه عارف بحق هدایت رحمه اله تعالی حقیر ابراهیم دامغانی در یوم پنجشنبه شهر رجب تحریر نمود ۱۲۷۷».

همچنین در صفحات ۱۲۰-۱۲۲ نیز بخشی از انوار الولایه نوشته شده است:

آغاز: «روی نیاز به درگاه ولی حضرت چاره ساز کردن و بیچاره‌گی و مسکینی خود را معروض آوردن در پنج خطاب».

ای دو جهـان در کـه ایـوان تـو　　　　کـون و مکـان گوشـه میـدان تـو

انجام:

چـون بیـر مـردان مشـهور نیسـت　　　　تلخی اگر قبض دهـد دور نیسـت

۳۱. دیوان شمس الحقایق (دیوان مولوی بلخی)

(شعر - فارسی)

از: جلال‌الدین محمد بن محمد مولوی (۶۰۴ - ۶۷۲ق)

گزیده‌ای از دیوان مولوی است که رضاقلی‌خان هدایت گردآورده و مرتب نموده و بر آن دیباچه‌ای نوشته است و آن را «شمس الحقایق» نامیده است. در این اثر گزیده‌ای از غزلیات، قطعات، ترجیعات و رباعیات مولانا به ترتیب تهجی گرد آمده است.

این کتاب در سال ۱۲۸۴ق با عنوان «شمس الحقایق» به چاپ سنگی رسیده و در سال ۱۳۶۶ش با عنوان چشمهٔ خورشید، *غزلیات پرغوغای مولانا شمس تبریزی*، به تصحیح خسرو بابائی، انتشار یافته است.

[ذریعه ۱۴: ۲۲۱، ۹: ۱۱۲۲؛ منزوی ۳: ۲۵۵۱؛ مشار ۳: ۳۳۰۲]

در این جنگ دیوان مولوی به طور پراکنده در سرتاسر جنگ نوشته شده است که همهٔ آنها را در این شماره جمع کرده و نشان داده‌ایم. شامل:

– دیباچهٔ شمس الحقایق (۶۱۲–۶۱۶)

– غزلیـــات (ص ۱۰۰، ح ۱۵۶، ۱۵۷، ۲۷۲–۲۸۰، ۲۹۰–۳۰۷، ح ۴۳۱–۵۲۹، ۵۷۸–۶۰۰، ۶۱۲–۶۱۶، ص ۶۲۵–۶۲۶، ۶۳۱–۶۳۲).

– ترجیعات (متن و حاشیهٔ ۶۱۷–۶۲۴).

– قطعات (۶۲۶–۶۳۲).

– رباعیات (حاشیهٔ ۱۵۷، ۱۶۶، حاشیهٔ ۳۱۶، ۳۸۳–۳۸۵، ۵۳۰ و ۵۵۰ و ۵۵۴ و ۵۵۰ و ۵۵۴ و حاشیهٔ ۵۶۸–۵۷۷).

آغاز دیباچه:

این نامه که گنج پر دقایق خوانند ‌‌ ‌‌ باغی است که پر گل و شقایق دانند

انجامهٔ دیباچه: «و کان ذلک فی سنه ۱۲۶۰ در سنه مذکور جناب مستطاب حقایق مآب عارف ربانی مولانا رضاقلی خان دامغانی المتخلص به هدایت دیباچه را تالیف فرموده و غزلیات مولانا رومی علیه الرحمه را منتخب نموده جمع فرموده‌اند بنده فقیر ابراهیم دامغانی در دارالخلافه خدمت آن بزرگوار رسیدم دیباچه را با چندی از غزلیات و رباعیات مولانا رومی علیه الرحمه به یادگار در حواشی همین کتاب جنگ که اغلب از جناب عارف ربانی هدایت سلمه اله است تحریر نمودم فی شهر جمادی الثانی ۱۲۷۷».

رقم کاتب:

در آغاز دیباچه (ص ۶۱۲): «دیباچهٔ دیوان موسوم بشمس الحقایق مولوی ... که ... رضاقلی خان متخلص به هدایت تألیف و جمع فرموده‌اند ... بنده فقیر در یوم دوشنبه و نهم شهر جمادی الثانی ۱۲۷۷ در دارالخلافه در خانه آن حضرت تحریر نمودم لمؤلفه هدایت».

حاشیهٔ ۲۱۶: «از دیوان شمس الحقایق مولوی معنوی قدس سره که در منقبت حضرت شاه اولیا و سلطان اوصیا و آدم اصفیا امیرالمؤمنین علی مرتضی علیه‌السلام فرموده است ابراهیم دامغانی تیمنا تحریر نمودم شهر جمادی‌الثانی ۱۲۷۷».

حاشیهٔ ۲۸۰: «از حرف دال اشعار غزلیات مولوی معنوی در حاشیه کتاب مستطاب حقیر فقیر ابراهیم دامغانی تحریر نمود فی شهر رجب ۱۲۷۷».

حاشیهٔ ۳۰۰: «بعضی غزلیات مولانا ... را در دارالخلافه ابراهیم دامغانی تحریر نمود ۱۲۷۷».

حاشیهٔ ۳۸۲: «جناب جلالتماب قبله گاهی هدایت سلمه الله تعالی فرمودند که این رباعی از مولانا رومی نیست بعد تحقیق شد و رسیدم از آن حضرت است ۱۲۷۷».

حاشیهٔ ۳۸۳: «در دارالخلافه حقیر ابراهیم دامغانی تحریر نمود ۱۲۷۷».

حاشیهٔ ۴۳۱: «از غزلیات فصاحت و حقایق آیات جناب افصح الفصحاء و اکمل العرفا عالم العامل و شیخ الواصل الکامل مولانا جلال‌الدین محمد بلخی ثم الرومی الشهیر بمولوی معنوی قدس سره چندی و برخی در حاشیهٔ این کتاب مستطاب ابراهیم دامغانی عفی عنه نگاشت فی شعر ربیع الثانی ۱۲۷۷».

حاشیهٔ ۵۲۹: «تمه الغزلیات مولانا رومی علیه الرحمه ابراهیم دامغانی نگاشت ۱۲۷۷».

حاشیهٔ ۵۷۸: «تمه حروف یا از غزلیات مولانا جلال‌الدین محمد رومی ... نوشته شد».

حاشیهٔ ۵۸۴: «تمه حرف یا از مولانا محمد جلال‌الدین رومی رحمه اله علیه است که در میانه مهین کتاب مستطاب ثبت شده است چند غزل دیگر از حروف یا قلمی شد».

ص ۶۳۲: «این قطعه به نام ملای روم ملاحظه شد و تحریر شد فی شهر رمضان ۱۲۷۷».

۳۲. لمعات (ص ۶۳۳–۶۳۸) (عرفان/نثر ـ فارسی)

از: فخرالدین ابراهیم بن بزرگمهر عراقی (۶۱۰ ـ ۶۸۸؟ق)

رساله‌ای است در بیان مراتب عشق و بـه روش *سوانح العشاق* غزالی، با نثری آمیخته به شعر، در ۲۸ لمعه. این رساله در سال ۱۳۶۳ به تصحیح محمد خواجوی به چاپ رسیده است.

[الذریعه ۱۸: ۳۴۲؛ مرعشی ۱۵: ۲۲۸]

آغاز: «الحمدلله الذی نور وجه حبیبه تجلیات الجمال فتلألأ نورا و ابصر فیه غایات الکمال».

انجام: «گوید فأجره حتی یسمع کلام الله عشق را با عاشقان چنین بوالعجبی‌هایی باشد».

۳۳. اشعار سعدی (ص ۶۳۸–۶۴۹، حاشیهٔ ۲۸۷، ص ۶۵۴ و ۶۵۵، ۶۹۹) (شعر ـ فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی (ـ ۶۹۱؟ق)

رقم کاتب (ص ۶۳۸): «قدری از غزلیات شیخ سعدی شیرازی رحمه اله علیه نگاشته و تحریر شد ۱۲۸۰».

۳۴. رباعیات بابا طاهر (۶۵۰–۶۵۱) (شعر ـ فارسی)

از: بابا طاهر عریان (قرن ۵ق)

آغاز:

ز کشت خواطرم جز غم نروسی ‌‌ ‌‌ ز باغم جز گل ماتم نروسی

انجامه:

ص ۶۵۰: «رباعیات از بابا طاهر عریان علیه الرحمه و الغفران در ایام رمضان ۱۲۸۰ ابراهیم دامغانی عفا عنه نگاشت».

ص ۶۵۱: «تمه الرباعیات بابا طاهر رحمه اله فی شهر مذکور و سنه مذکوره».

۳۵. فصل در علم اخبار و سیر (ص ۶۵۶–۶۵۸)

آغاز: «فصل در علم اخبار و سیر وان عبارت است از معرفت قصص انبیا و احوال ملوک و سلاطین و اکابر دوران فایده‌هاست خصوصا پادشاهان و امرا زیرا که از شنیدن آثار و اخبار پیشینیان ایشان را تجربه حاصل آید».

۳۶. [تاریخ پادشاهان] (ص ۶۵۹_۶۶۱) (تاریخ ـ فارسی)

تاریخ پادشاهان صفویه و نادر شاه و و کریم خان زند و قاجاریه است.

آغاز: «خاقان شهید ۱۱۳۵ شاه سلطان حسین صفوی در اوایل محرم یکهزار و صد و سی و پنج به دست افاغنه گرفتار و در هزار و صد و چهل شهید شده».

انجام: «صبح بیست و یکم همان ماه به دست چند نفر فراش خلوت کافر نعمت شهید شده».

۳۷. فصل در علم انساب (اولاد ائمه اثنا عشر) (ص ۶۶۱) (نسب نامه ـ فارسی)

روایتی است در باب اولاد دوازده امام و در آن فرزندان حضرت علی(ع) بیست و هفت تن دانسته شده که دوازده تن آنها ذکور بودند و یکایک نام آنها و فرزندان ذکورشان را برمی‌شمارد.

آغاز: «فصل در علم انساب و آن عبارت است از شناختن اصول و فروع اهالی اقالیم و تحقیق تشعب و تکثر سادات خصوصا و اگر در این باب سخن گوییم دراز گردد لاجرم در این مقام به ذکر اولاد ائمه اثنا عشر اکتفا کنیم».

انجام: «و هو القائم و هو المنتظر و هو صاحب الزمان عجل الله فرجه تمه الکلمه ۱۲۸۰».

۳۸. فصل در عشق (ص ۶۶۶_۶۶۷)

آغاز: «فصل در عشق وان در لغه شیفته شدن باشد ابوذرجمهر گوید عشق جزیه‌ای است مغنوی از جوهری به جوهری به واسطه تعلق روحانیه».

انجام: «پادشاه باید مشغول نگاهداری بندگان خدا باشد چون به عشق بازی مشغول باشد معذور و عنقریب معزول است تمه فصل العشق فی شهر محرم الحرام ۱۲۸۰».

۳۹. تفسیر اشعار حافظ شیرازی (۶۶۸_۶۷۱) (شعر ـ فارسی)

شرح و تفسیر غزل حافظ با مطلع زیر است:

برو ای زاهد و دعوت مکنم سوی بهشت　　　که خدا در ازل از بهر بهشتم نسرشت

آغاز: «مخفی نماند که مراد از نبودن از اهل بهشت نه این است که از اهل دوزخ باشد».

انجامه: «تمه التفسیر فی شهر محرم الحرام ۱۲۸۲ در قریه دربند حقیر ابراهیم دامغانی نگاشت هر کس خواند به فاتحه یاد و شاد نماید».

۴۰. [نامه‌نگاری] (ص ۶۷۲_۶۷۴) (نامه‌نگاری ـ فارسی)

نمونه نامه‌ها به احباب و محبوب است.

آغاز: «نامه به احبا و دوستان نویسند قربانت شوم تصدقت گردم همین قدر دانم که به شوق خیالت زنده‌ام استفسار احوالم فرموده‌اید عجب عجب که تو را یاد دوستان آمد».

۴۱. حکایات هزل آمیز (حاشیهٔ ۶۰۴ و ص ۶۷۵) (لطیفه، هجو و هزل ـ فارسی)

۴۲. لطایف (ص ۶۷۶_۶۷۹)

نقل قول‌ها و روایات و حکایاتی دربارهٔ زنان است، با این عنوان‌ها: فصل در عفت و عصمت، فصل در شهوت، فصل در نکوهش تزویج، فصل در طلاق، فصل در لطایف، فصل در بوسه، شهوت و جماع، فصل در زنا و قیادت، فصل در لواط و مطالب دیگری در همین زمینه‌ها. در میانه هم نوشته «ابراهیم دامغانی گوید».

۴۳. در باب طریقت و سیر و سلوک (ص ۶۹۰_۶۹۲) (عرفان ـ فارسی)

ابتدا سلسلهٔ حب علی شاه برشمارده شده و به معروف کرخی رسیده که به عقیدهٔ پیروان فرقهٔ نعمت اللهی به دست امام موسی الرضا(ع) مسلمان شده است. ابراهیم خان مرغام السلطنه (۱۲۷۲_۱۳۳۷ق) از بزرگان سلسلهٔ صوفیهٔ خاکساریه، و در طریقت مشهور به «حب علی شاه» است.

آغاز: «سلسله بند دوده فقر است سالک حب علی شاه مرید صدق علی شاه لاهیجانی گیلانی و او مرید نصرت علی‌شاه اردبیلی و آن حضرت مرید مجذوب علی شاه همدانی است» سپس قواعد درویشی، مقامات، در بیان خورک، سالک، چهار قاپی، هفت سلطان، وصلهٔ درویشی پنج تاج است، چهار پوست سخت، بیان کجکول که از درخت طوبی است، خرقه، سنگ قناعت، چهار غوث، و اصطلاحات فقر بیان شده است و انجام مطلب افتاده است.

۴۴. مناجات منظوم (ص ۶۹۹_۷۰۰) (شعر ـ فارسی)

از: بهاءالدین محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ ـ ۱۰۳۱ق)

آغاز:

دلا تا بـه کی از در دوست دوری　　　گرفتـار دام سـرای غـروری

۴۵. [ترکیبات واژهٔ مهین] (ص ۷۰۵_۷۰۶) (واژه‌ها ـ فارسی)

شامل: مهین پیمبر، مهین جهان، مهین مردم، مهین مرد، مهین نامهٔ یزدانی.

آغاز: «مهین پیمبر یعنی فرستاده و رسول بزرگ کنایه از حضرت خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله و نزد محققان به معنی عقل و دانش است مهین جهان به معنی مهمرد است که هر دو جهان باشد و آن را مهین مردم نیز گویند».

انجام: «از لوح جهان خط الهی خواندن خوشتر بود از حرف و سیاهی خواندن هر صفحه کاینات خطی است کزان اسرار ازل توان کماهی خواندن».

انجامه: «در اول شهر محرم الحرام ۱۲۹۳ حقیر مسکین ابراهیم دامغانی نگاشت عالم را بدرود کرده گذشت و گذاشت والسلام یا علی مدد».

جز رخ دوست به تحقیق نمی‌بینم هیچ | گر به سوی سمک از سوی سما می‌بینم

نسخ و نستعلیق و شکسته راسته و چلیپا، اصل دستخط رضاقلی هدایت در دیوان اشعارش، ش ۳۲ (ص ۱۴۱، ۱۶۴ـ۱۶۵، ۳۷۶ـ۴۳۲، ۵۲۹، ۵۶۱، ۶۰۳) و ش ۲۸، ۳۰ و ۳۳ و خط ابراهیم دامغانی در باقی شماره‌ها. همچنین بخشی از اشعار هدایت در حاشیة ص ۳۹۰ـ۳۹۵ به خط محمدحسین است. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی و قهوه‌ای مایل به نارنجی در ص ۲۱ و ۴۴ـ۵۲ و مرکب قهوه‌ای در ص ۶۶۴ـ۶۶۵. برخی عنوان‌ها، توضیحات و رقم‌ها به سرخی دورگیری شده است. دایره‌های عروضی به سرخی در رسالة ۲۳. در شمارة ۱۴، ۲۸، ۳۴ و ۳۵ و نیز در ص ۱۶۴ـ۱۶۵ برخی توضیحات دربارة متن در حاشیه و بین سطور به خط ابراهیم دامغانی نوشته شده است و برخی در حاشیه به سرخی دورگیری شده است. نسخه تا ص ۳۰۱ شماره صفحة قدیمی دارد و براساس آن ۱۸ صفحه از ابتدای نسخه افتاده است. بین ص ۱۴۰ و ۱۴۱ و ۶۹۲ و ۶۹۳ افتادگی وجود دارد. در ص ۲۱۵ تا ۲۲۶ و ۲۵۳ و ۲۵۴ و ۲۷۷ـ۲۸۰ خط و کاغذ متفاوت است و در واقع صفحات مفقودی کتاب بوده که کاتبی آن را تکمیل کرده است.

برروی کاغذ بدرقة ابتدای نسخه نوشته شده:

«جنگی است که مرحوم رضا قلیخان هدایت قسمت‌هایی از آن را خودشان مرقوم فرموده‌اند و بعداً آن را به ابراهیم خان دامغانی مرحمت کرده‌اند و او با خط کثیف خود هر ورق یا هر قسمت سفیده بوده آن را آلوده کرده است».

یادداشت دربارة نیک و بد اعداد و کارها و طب نبوی در ص ۱۹. درس اول علم تلگراف که عبارت است از حروف و نقطه و خط مربوط به آنها و طریقة یاد گرفتن تلگراف و توصیه به محمدقلیخان که در تلگرافخانه دامغان این درس را بخواند و این علم را یاد بگیرد و یک طلسم در ص ۲۰. یادداشت سید حسین بن محسن سرتیپ فیروزکوهی ص ۲۱: «در ماه جمادی الاول بیست و هفتم ماه مزبور سال ۱۲۸۶ به واسطه تلگراف مامور به این صفحات شدم و تا به حال که شب بیستم است و ماه جمادی‌الثانی بر تسیم در دولتسرای سر در مکرم مشفق معظم مهتروم مهربان و قبله حقیقی و مشفق صمیمی سرکار محمدابراهیم خان عمری منصرف شد و بسیار خوش گذشت الحق فخرالعارفین خان مزکور مردی است کامل و شخصی است تکمیل شده امروز مرد درست در عالم اگر دو نفر باشند یکی ایشان هستند و من یکی از ارادت کیشان هستم یا علی مدد سید حسین خان ولد سید محسن خان سرتیپ فیروزکوهی». با مهر بیادامی «حسین حسینی». «اسامی که موافق حروف ابجد دو حرف مطابق و مساوی است نوشته شد»، «حروف بالا و زیر به حروف ابجد هر دو بی کم و زیاد یکی است شخصی زحمتی کشیده قلمی شد فی شهرذیحجه الحرام من شهور من شهور ۱۲۷۹» در ص ۶۳۲. طلسم در ص ۲۰ و ۲۳. مهر مربع کوچک با سجع «سلام علی ابراهیم ۱۲۰۰» در ص ۲۰، ۲۳، ۴۱، ۵۶، ۶۰، ۷۳، ۹۷، ۱۰۰، ۱۲۶، ۱۳۷، ۱۴۱، ۱۶۳، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۹۴، ۱۹۵، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۵۶، ۳۷۶، ۴۲۹، ۴۳۱، ۶۰۳، ۶۰۷، ۶۱۲، ۶۱۶، ۶۳۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۸۹، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۷، ۶۹۸. در باب علاج سرفه سیاه و

سیاه سلفه به خط همان دامغانی در حاشیه ۲۸۸. نسخه‌های دارویی در حاشیة بالای ۱۸۶، ۱۸۷، ۳۹۶، ۳۹۷، ۴۰۹، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۲۰، ۶۸۳، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۲. با تاریخ ۱۲۸۶ در ص ۱۸۶ و ۱۸۷. علاج سرسام و مالیخولیا در ص ۶۸۰ـ۶۸۲. دستورالعمل طبی در ص ۶۸۳. دستورالعمل مرض محرقه موافق قانون اطبا و حکما این است در ص ۶۸۸. نوشتن به رمز در حاشیة ۶۸۹. از مجموعة رضاقلی خان هدایت.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای ساده، جدول دو خطة ضربی، عطف چرم، استر و بدرقه کاغذ گل بهی ساده، ۲۱×۱۳/۵ س‌م.

۳۴۵گ، ۱۴/۲۰/۵ س‌م، مختلف.

۱۱۳۲۸

روضه الصفای ناصری
(تاریخ ـ فارسی)

از: رضاقلی بن محمدهادی هدایت (۱۲۱۵ ـ ۱۲۸۸ق)

روضه الصفا تاریخ عمومی است از آغاز خلقت جهان تا عصر مولف، تألیف میرخواند و نواش خواندمیر در هفت قسم که مجلد هفتم در تاریخ سلطان حسین بایقرا است. پس از آن، در دورة قاجار، رضاقلی خان هدایت سه مجلد مربوط به تاریخ صفویه، افشاریه، زندیه و قاجاریه را بدان الحاق کرد و آن را *روضه الصفای ناصری* نامید که مجلدات آن بدین قرار است:

جلد هشتم: ذکر حالات سادات موسویه و پادشاهان دورة صفویه.

جلدنهم: ذکر سلاطین سلسلة قاجاریه.

جلد دهم: صادرات زمان سلطنت محمدشاه قاجارو فتوحات ناصرالدین شاه قاجار.

دورة کامل *تاریخ روضه الصفا* در سال ۱۳۸۰ش، به تصحیح و تحشیة جمشید کیان‌فر، به چاپ رسیده است.

[مثل ن ش ۱۱۵۵۵].

در ابتدای نسخة حاضر که نسخة اصل دستخط مؤلف است یادداشت زیر دیده می‌شود: «هو الباقی مجلدات ثلثه هشتم و نهم و دهم که به حکم شاهنشاه سکندر جاه الناصرالدین الله سلطان ناصرالدین شاه قاجار خلد الله سلطانه بیده مؤلف رضاقلی المتخلص بهدایت تالیف و تلفیق گردیده و اضافه تاریخ روضه الصفای میرخواند نموده اصل مسوده ... که به خط مرید خود نوشته همین است حرره هدایت سنه ۱۲۷۲ ... پنجاه و هشت و هزار بیت خواهد بود که در مدت دو سال نوشته و ده هزار جلد تمام به مطبع خاصه خود مطبوع گردید غرض نقشی است کز ما بازماند».

آغاز: «تعالی قادری که بمقالید موالید سه گانه قفل مربع طبایع از مخزن سبع بدایع برگشاد و علی رغم پیشکاران ملائک آدم صفی را به پیشگاه درنگ برنشاند».

انجام: «و عما قریب تفصیل واقعات خراسان و هرات و فتوحاتشان صفحات مرقوم خواهد افتاد هر سخن جائی و هر نکته مکانی دارد».

انجامه: «به تاریخ سلخ شهر ذیحجه الحرام سنه ۱۲۷۲ تحریر شد حرره مولفه هدایت عفی الله عنه هذا مسوده الاصل بید الحقیر الفقیر».

شکسته خوب اصل، رضاقلی خان هدایت، یکم ذیحجه ۱۲۷۲ق. عنوان‌ها و سرفصل‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ برروی اسامی خاص و برخی کلمات شاخص. جاافتادگی‌ها در حاشیه نوشته شده است.

از مجموعهٔ رضاقلی خان هدایت.

جلد مقوایی، تیماج سرخ با نقش‌های سادهٔ زر، استر و بدرقه کاغذ ابری صنعتی مشکی و صورتی و یک برگ کاغذ صورتی بعد از آن، ۲۳/۵×۳۷/۵ س‌م.

۱۷۱گ، ۲۳×۳۷ س‌م، مختلف ۱۸/۵×۳۳ س‌م.

۱۱۳۲۹

فرهنگ انجمن آرای ناصری

(واژه‌نامه‌ها ـ فارسی)

از: رضاقلی بن محمدهادی هدایت (۱۲۱۵ ـ ۱۲۸۸ق)

فرهنگ واژگان فارسی است. شامل مقدمه در دوازده آرایش، مشتمل بر کلیاتی دربارهٔ لغات و دستور زبان فارسی، و بیست و چهار انجمن به ترتیب حروف تهجی، هر کدام در چند نمایش، با احتساب حرف دوم، و خاتمه در دو پیرایش در شرح برخی از کنایات و استعارات فارسی و عربی با شواهد شعری.

این کتاب در سال ۱۲۸۸ق چاپ سنگی شده است.

[چاپ سنگی گنج بخش ۱: ۳۰۴؛ ملی: چاپ سنگی ش ۹۵۲-۲].

آغاز: «انجم‌آرای هر انجمن و چمن پیرای هر چمن بزرگ نام یزدان یکتاست که انجمنها به پرتو آن روشن و چمنها به گونهٔ آن گلشن است».

انجام نسخه: «ثامن اقالیم ماوراء تقسیم هفتگانه قدما کره ارض را صوب ثواب کنایه از عمل نیک است و ازین زیاده تکلف است».

انجامه (پایان انجمن بیست و چهارم، ۳۲۸ب): «و الحمدلله اولاً و اخراً و ظاهراً و باطناً قد تم فی شهر الربیع ۱۲۸۶».

نستعلیق، ربیع الاول ۱۲۸۶ق، عنوان‌ها و لغات و نشانه‌ها به سرخی. در صفحات اولیهٔ نسخه اندکی خط خوردگی وجود دارد. نسخه در حاشیه به خط کاتب تصحیح شده و جاافتادگی‌ها نوشته شده است.

از مجموعهٔ رضاقلی خان هدایت.

جلد مقوایی تیماج سرمه‌ای، دو ردیف جدول دو خطهٔ ضربی، درون کاغذ بنفش، ۲۲×۳۵/۳ س‌م.

۳۶۰گ، عنوان‌ها به سرخی، ۲۱/۵×۳۵ س‌م، ۲۸س، ۱۴×۲۷/۵ س‌م.

۱۱۳۳۰

مجمع الفصحاء

(شاعران ایرانی، سرگذشتنامه ـ فارسی)

از: رضاقلی بن محمدهادی هدایت (۱۲۱۵ ـ ۱۲۸۸ق)

مجمع الفصحاء تذکره‌ای مفصل در شرح حال شاعران فارسی زبان است این تذکره در سال ۱۲۸۴ق پایان یافته و مشتمل بر زندگینامه ۸۶۷ تن از شاعران است. از آغاز شعر پارسی تا روزگار نگارنده، در دو جلد:

جلد اول در اشعار سلاطین قدیم و جدید و شرح حال شعرای متقدمین تا عصر صفویه.

جلد دوم در شرح حال و آثار شعرای متاخرین و معاصرین.

این کتاب به کوشش مظاهر مصفا، در سال‌های ۱۳۳۶ـ۱۳۴۰ش، منتشر گردیده است.

[الذریعه ۲۰: ۳۸؛ منزوی ۳: ۱۹۴۴؛ مشار ۴: ۴۵۳۷؛ عکسی مرکز احیاء ۴: ۲۹۰؛ نشریه ۱: ۱۹۵].

این نسخه جلد اول *مجمع الفصحاء* است.

آغاز: «سپاس شگرف مر خالقی را شاید و ستایش ژرف مر صانعی را باید که زبان فصحای جهان در بیان مراتب جلالش لال است».

انجام:

این نگارین لعبت زیبا رخ دیبا سلب	قابل بزم شهنشاه ملک خدام باد

«... حدود شهور سنه ۱۲۷۲ به خط مؤلف در دارالخلافه طهران به انجام پیوست و لله الحمد و المنه».

شکسته اصل، رضاقلی هدایت، ۱۲۷۲ق، طهران. سرفصل‌ها، عنوان‌ها، نشانه‌ها و انجامهٔ مؤلف به سرخی، خطوط سرخ کوتاه برروی برخی کلمات شاخص و ابتدای اشعار، اشعار چهار ستونه. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده و تکمیل گردیده است.

یک رباعی از میرزا محمد ساوجی در سال ۱۲۷۸ق و یادداشت محمد محسن میرزا «هو ـ هذا کتاب لو بباع بوزنه/ ذهبا لکان البایع المغبونا ـ شهر ربیع المولود ۱۲۷۲» که بعد از مطالعهٔ این تذکره بر ظهر نسخه نوشته است. یادداشتی به خط شکسته به تاریخ جمادی الثانی ۱۲۸۴ق در انتهای نسخه وجود دارد که به تعداد اوراق و ابیات کتاب که سی و چهار هزار و دویست بیت است اشاره کرده است. یک برگ کوچک با سربرگ «حسن صهبا یغمایی وکیل پایه یک دادگستری» که برروی آن غزلی از او با تخلص «صهبا» نوشته شده در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ رضاقلی خان هدایت.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای روشن ضربی، ترنج در وسط و دو سر ترنج، مجدول، جدول دور منگنه، درون کاغذ ابی، ۲۱/۵×۳۲/۵ س‌م.

۳۳۹گ، ۲۲×۳۲/۵ س‌م، ۲۶س، در بیشتر صفحات ۱۶×۲۶ س‌م.

۱۱۳۳۱

مجمع الفصحاء
(شاعران ایرانی، سرگذشتنامه ـ فارسی)

از: رضاقلی بن محمدهادی هدایت (۱۲۱۵ ـ ۱۲۸۸ق)

دربارهٔ *مجمع الفصحاء*، نک. شمارهٔ قبل.

این نسخه جلد دوم *مجمع الفصحاء* است.

آغاز: «ستایش یزدان بی انباز و نیایش دادار بی نیاز زیور عنوان هر نامه باید و نام والای خدای یگانه زیب هر دفتر و گرمی هر هنگامه».

انجام: «این دفتر جامع که پر نجم لامع است و به مجمع الفصحا موسوم چنانکه دل می‌خواست به این تکمیل انجام پذیرفت».

شکسته اصل، رضاقلی هدایت، سرفصل‌ها و عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خطوط سرخ کوتاه برروی برخی کلمات شاخص و ابتدای اشعار. اشعار چهار ستونه. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده و تکمیل گردیده است. پنج برگ نانوشته در آغاز و انتهای نسخه.

از مجموعهٔ متعلق به رضاقلی خان هدایت.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ترنج و دو سرترنج، دو ردیف جدول، دور منگنه، چهار خط افقی و عمودی و اریب در وسط، درون کاغذ آبی، ۳۳×۲۲ س‌م.

۲۹۰گ، ۳۲/۵×۲۲ س‌م، ۲۶س، یکسان نیست، در برخی صفحات: ۲۶×۱۵/۵ س‌م، در برخی: ۲۹×۱۷ س‌م.

۱۱۳۳۲

ترجمه الاقبال بالاعمال الحسنه
(دعاها ـ فارسی)

از: ناشناخته

متن اصلی از: رضی‌الدین علی بن طاووس (۵۸۹ ـ ۶۶۴ق)

ترجمهٔ کتاب الاقبال بالاعمال الحسنه است. این کتاب مشتمل است بر ادعیه و اعمال و عبادات دوازده ماه سال و شرح دعوات و بیان عبادات. این ترجمه به دستور شاهزاده آغا بیگم دختر شاه عباس صفوی انجام گرفته و از ماه محرم شروع می‌شود و به ماه شعبان ختم می‌گردد. این کتاب در نه باب است و بقیهٔ ماهها را ندارد.

[سلطنتی. دینی: ۹۹؛ مرعشی ۴: ۱۲۰؛ مرکز احیاء ۶: ۸۲]

آغاز موجود: «اما بعد پس به درستی که چون دیدم که این کتاب نام نهاده شده است به اقبال به اعمال حسنه در ذکر آنچه کرده می‌شود یک مرتبه در سالی».

انجام: «گاهی خود می‌نوشتم و گاهی کاتب کتابت از آن نسخه به همان لفظ که بود می‌کرد و الحمدلله جل جلاله کما یرید منا یقضی به».

انجامه: «کتبه صادق بن علی الکشمیری».

نسخ، عربی‌ها معرب، صادق بن علی کشمیری، عنوان‌ها و انجامه به سرخی، سرلوح مذهب ظریف، مجدول سه خطهٔ مشکی و زر. نسخه دو بار مقابله و در حواشی به سرخی تصحیح شده است، با عبارت «بلغ قبالا» به سرخی و به خط کاتب در انتهای نسخه و عبارت «بلغ ثانیا ...» در انتهای نسخه در حاشیهٔ گ ۴۹۵پ، و در برش کاغذ بخشی از نام مقابله کننده از بین رفته و درست خوانده نمی‌شود. نسخه موریانه خورده و کرم‌خورده است و لبه‌های اوراق پوسیده و ریخته است.

عکس برگردان یک دسته گل رنگی در گ ۲ر که باعث چسبیده شدن این برگ به برگ بعدی شده است. یادداشت قیمت کتاب و یک جملهٔ قصار در گ ۳ر.

جلد مقوایی روغنی با زمینهٔ مشکی که رویهٔ آن فرسوده و از بین رفته است، آثار ترنج و دو سرترنج سرخ برروی جلد دیده می‌شود. عطف چرم قهوه‌ای که برای تعمیر جلد روی آن چسبانده شده است. درون هر دو دفه روغنی گلدار است، اما درون دفهٔ اول تقریباً از بین رفته و درون دفهٔ دوم یک دسته گل بزرگ به رنگ قهوه‌ای، اجری، نارنجی و سبز در زمینهٔ قهوه‌ای سوخته نقش شده است، مجدول، دور منگنه به زر رنگ رفته. ۲۴×۱۵ س‌م. شیرازهٔ کتاب گسسته و برخی اوراق جدا شده است.

۴۹۶گ، ۲۴×۱۵/۵ س‌م، ۲۰س، ۱۸/۳×۹/۷ س‌م. کاغذ نازک.

۱۱۳۳۳

مکاتبات تجاری عبدالغفار تاجر کازرونی
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

۲۲۹ برگ.

مکاتبات تجاری با حاجی عبدالغفار تاجر کازرونی ساکن شیراز و صاحب «بنگاه عبدالغفار کازرونی» است که در تجارت چای، پارچه، سیاف و تنباکو فعالیت می‌کرد و با هندوستان و مصر و انگلستان مراودهٔ تجاری داشت. این مکاتبات بیشتر در سال‌های ۱۳۱۵-۱۳۲۸ق و دربارهٔ مبادلات تجاری و اوضاع اقتصادی و غیره انجام شده است، شامل نامه‌ها و تلگراف‌ها به عبدالغفار کازرونی، در سال‌های ۱۳۱۵ - ۱۳۲۶ق، و از شهرهای اصفهان، بمبئی، بندر لنگه، بوشهر، طهران به شیراز، و در سال‌های ۱۳۲۴ - ۱۳۲۸ق، از قاهرهٔ مصر و مشهد به اصفهان.

این مکاتبات از طرف شرکت اسلامیه، کمپانی مسعودیه و برخی افراد است، از جمله:

عمده الاعیان آقا محمدجواد صاحب تاجر یزدی در ۱۳۱۷ق، سید علی‌اکبر تاجر یزدی از یزد در ۱۳۱۴ و ۱۳۱۵ق، سید علی اکبر تاجر شیرازی از یزد به طهران در ۱۳۱۹ق (برات نامچه)، آقا محمد تاجر یزدی از سرای خواجه یزد در ۱۳۱۶ق، سید محمد تاجر یزدی از سرای نو یزد در ۱۳۱۶ق، حاج محمدحسین امین دارالضرب در ۱۳۲۲ق، ملک‌التجار حاجی محمدمهدی از بوشهر در ۱۳۱۹ق، غلامحسین لاری در ۱۳۱۹ق، سید شکرالله کاشانی در ۱۳۳۵ق، میرزا احمد شیرازی از شیراز در ۱۳۴۴ق، حاجی علی‌اکبر کاشانی در ۱۳۱۵، ۱۳۱۹-۱۳۲۲، ۱۳۲۹، ۱۳۳۵-۱۳۳۶ از منچستر، حاجی

سید محمد کازرونی و اولاده از بمبئی در ۱۳۲۱، ۱۳۳۰ و ۱۳۳۴ق، تجارتخانه جعفر آقا اتحادیه در ۱۳۴۱ق، محمد نقشبند احوان در ۱۳۲۹ و ۱۳۳۰ق، میرزا عبدالرحیم شیرازی در ۱۳۲۹ق، میرزا محمدتقی شیرازی در ۱۳۳۱ق، میرزا علی اکبر و حاجی آقا علی کرمانی شهیر به عرب در ۱۳۳۶ق از بمبئی به اصفهان، الیاهو داود سامسون و شرکاء در ۱۳۲۰، ۱۳۲۲، ۱۳۲۹، ۱۳۳۳ق.

همچنین چند نامه به آقا میرزا محمدجواد صاحب تاجر کازرونی از بمبئی به شیراز در ۱۳۲۲ و ۱۳۲۴ق، نامهٔ آقا میرزا محمدجواد به سید مهدی صاحب تاجر یزدی در کاظمین در ۱۳۲۴ق، دو نامه به حاجی حبیب‌الله تاجر طهرانی در ۱۳۱۴ و ۱۳۱۵ق، و نامه‌ای به سید مصطفی تاجر یزدی.

یک برگ مظنه‌جات بندر بمبئی به تاریخ ۲۷ محرم ۱۳۱۰ق که در آن اجناس ممالک هندوستان و ممالک محروسه ایران در دو ستون، شامل جنس و وزن و قیمت، آمده است.

پنج برگ کاغذ کوچک و بزرگ به حساب سیاق و یادداشت‌های کوچک دیگر.

۱۱۳۳۴

اسناد میرزا محسن‌خان مشیرالدوله
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

۲۸۹۴ برگ.

* مجموعهٔ اسناد مشیرالدوله شامل نامه و تلگراف، عریضه، و راپورت وزارت عدلیه.

میرزا محسن‌خان تبریزی (۱۲۳۵ـ۱۳۱۷ق) معروف به مظاهر و ملقب به معین‌الملک، *معتمدالملک* و *مشیرالدوله* از رجال عصر ناصرالدین شاه و مظفرالدین شاه قاجار بود. او در سمت کاردار، سفیر، وزیر تجارت، وزیر عدلیه، و وزیر امورخارجه فعالیت داشته است. به دلیل تسلطی که به زبان‌های خارجی داشت، به خواست میرزا تقی‌خان امیرکبیر، به عنوان مترجم به خدمت دولت وارد گردید. در سال ۱۲۶۸ق، همزمان با افتتاح دارالفنون، در سمت مترجم مربی ایتالیایی سپاه انجام وظیفه نمود. سپس به وزارت امورخارجه فراخوانده شد و با سمت نایب سومی سفارت ایران در سن‌پترزبورگ فعالیت خود را آغاز کرد. در سال ۱۲۷۲ق لقب «خان» گرفت و در سال ۱۲۷۵ق به نایب اولی سفارت ایران در پاریس ارتقا یافت. در سال ۱۲۸۴ق مترتیب اول شد و به مقام «وزیر مقیم» ایران در لندن منصوب گردید و در این سمت نقش تعیین‌کننده‌ای در انعقاد قرارداد رویتر داشت. در سال ۱۲۸۸ق وزیر مختار ایران در استانبول گردید و مدت بیست سال در این سمت باقی ماند. در سال ۱۳۰۸ق به دلیل دشمنی امین‌السلطان یا همفکری با میرزا ملکم‌خان از وزیر مختاری استانبول عزل گردید و به تهران فراخوانده شد. در سال ۱۳۰۹ق، همزمان وزیر تجارت و وزیر عدلیه گردید. در سال ۱۳۱۲ق پست وزارت تجارت را از دست داد و تا پایان عصر ناصرالدین شاه وزارت عدلیه را در اختیار داشت. در سال ۱۳۱۴ق، در اوایل سلطنت

مظفرالدین شاه، در کابینهٔ امین‌السلطان وزیر امور خارجه گردید و تا سال ۱۳۱۷ق که بر اثر بیماری وبا در اروپا درگذشت در این سمت بود.

۱۱۳۳۵

اسناد سید محمدعلی جمال‌زاده
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

چند برگ از اسناد متعلق به سید محمدعلی جمال‌زاده است. این اوراق به ترتیب ثبت شده است.

۱ـ۲. مقاوله‌نامه طبع و نشر آثار سید محمدعلی جمال‌زاده از طرف دانشگاه تهران

این مقاوله‌نامه را سید محمدعلی جمال‌زاده در تاریخ ۲۳ مهر ۱۳۵۵ش در ژنو به خط خود تنظیم کرده است و در آن شرایطی را برای واگذاری حق نشر آثار خود به دانشگاه تهران تعیین کرده است. این سند در هشت ماده به امضای جمال‌زاده، جهانگیر صالح، رئیس وقت دانشگاه تهران، رسیده است.

نستعلیق، سید محمدعلی جمال‌زاده، ۲۳ مهر ۱۳۳۵ش، با خودکار ابی. یک جا قلم‌خوردگی دارد. متن و حاشیه.

امضای جمالزاده و رئیس دانشگاه تهران بر روی هر دو صفحه، مهر دایره برجسته سرکنسولگری شاهنشاهی ایران در ژنو و امضای کنسولیار، به نام ا ـ روستا، و مهر گواهی امضای جمال‌زاده در سرکنسولگری ایران در ژنو به همان تاریخ، در پشت صفحهٔ اول سند و در پایان مقاوله‌نامه در صفحهٔ دوم. مهر مستطیل «جمهوری اسلامی ایران دانشگاه تهران دفتر حقوقی» در پشت هر دو صفحه.

دو برگ، ۳۴/۵×۲۶/۸ س‌م. کاغذ خطدار جدید.

۳. یادداشت سید محمدعلی جمال‌زاده

مربوط به اصلاح دو ماده از مقاوله‌نامه و درخواست جمال‌زاده برای دریافت یک نسخه از مقاوله نامه که به امضای دانشگاه تهران رسیده است.

نستعلیق، سید محمدعلی جمال‌زاده، ۱۳۳۵ش. با خودکار ابی. متن و حاشیه.

مهر مستطیل «جمهوری اسلامی ایران دانشگاه تهران دفتر حقوقی» در پشت سند.

یک برگ، ۲۴/۷×۱۷/۷ س‌م.

۴. نامهٔ سید محمدعلی جمال‌زاده به رئیس دانشگاه تهران

نامه به تاریخ ۱۶ آذر ۱۳۳۵ش مبنی بر اینکه فتوکپی مقاوله‌نامه بدون امضای دانشگاه تهران برای او فرستاده شده و درخواست فتوکپی مقاوله‌نامه با امضای دانشگاه تهران.

نستعلیق، سید محمدعلی جمال‌زاده، ۲۳ مهر ۱۳۳۵ش، ژنو، با خودکار ابی، متن و حاشیه.

دستور رئیس دانشگاه تهران به دفتر حقوقی برای رسیدگی و اقدام در ۱۳۳۵/۱۰/۶ و

پیگیری‌های پس از آن. مهر مربع «بازرسی شد». مهر مستطیل ثبت دفتر حقوقی دانشگاه تهران در تاریخ ۱۳۳۵/۱۰/۷. مهر مستطیل «جمهوری اسلامی ایران دانشگاه تهران دفتر حقوقی» در پشت سند.

یک برگ، ۱۷/۷×۲۴/۷ س‌م. کاغذ خطدار جدید.

۵. نامهٔ سید محمدعلی جمال‌زاده به رئیس دانشگاه تهران

نامهٔ جمال‌زاده به رئیس دانشگاه تهران در اسفند ماه ۱۳۳۵ش، مبنی بر پذیرفتن اصولی که برای انعقاد قرارداد چاپ آثارش تهیه شده و مورد بررسی و اصلاح و تأیید دفتر حقوقی دانشگاه قرار گرفته است.

نستعلیق، سید محمدعلی جمال‌زاده، ۱۰ فروردین ۱۳۳۶ش در ژنو، با خودکار ابی، متن و حاشیه. برچسب زرین آدرس جمال‌زاده در ژنو در بالای صفحه. دستور رئیس دانشگاه تهران به دفتر حقوقی برای رسیدگی و اقدام و پیگیری‌های پس از آن در ۱۳۳۶/۱/۲۲. مهر مربع «بازرسی شد». مهر مستطیل دبیرخانه دانشگاه در ۱۳۳۶/۱/۲۳. مهر مستطیل ثبت دفتر حقوقی دانشگاه تهران در تاریخ ۱۳۳۶/۱/۲۷. مهر مستطیل «جمهوری اسلامی ایران دانشگاه تهران دفتر حقوقی» در پشت سند.

یک برگ، ۱۷/۷×۲۴/۷ س‌م. کاغذ شطرنجی جدید.

۶. نامهٔ سید محمدعلی جمال‌زاده

نامهٔ جمال‌زاده به یکی از دوستانش به تاریخ ۱۷ مهر ۱۳۶۴/ ۹ اکتبر ۱۹۸۵. نام گیرندهٔ نامه مشخص نیست. فقط در پایان نامه معلوم می‌شود که از اعضای هیئت امنای انتشار آثار اوست. شاید چرکنویس نامه باشد. خط جمال‌زاده در این نامه خوب نیست که باید از شدت کهولت و ناتوانی باشد که در نامه نیز به آن اشاره دارد.

نستعلیق، سید محمدعلی جمال‌زاده، ۱۷ مهر ۱۳۶۴ش، ژنو، با خودکار ابی، متن و حاشیه. مهر مستطیل «جمهوری اسلامی ایران دانشگاه تهران دفتر حقوقی» در پشت سند.

یک برگ، ۱۷/۷×۲۴/۷ س‌م. کاغذ خطدار جدید.

۷. نامهٔ سید محمدعلی جمال‌زاده به دانشگاه تهران

نامهٔ جمال‌زاده به دانشگاه تهران در تاریخ ۱۴ دی ۱۳۶۶ش دربارهٔ ادامهٔ انتشار آثارش

نستعلیق، سید محمدعلی جمال‌زاده، ۱۴ دی ۱۳۶۶ش در ژنو، با خودکار ابی، متن و حاشیه. مهر مستطیل «جمهوری اسلامی ایران دانشگاه تهران دفتر حقوقی» در پشت سند.

یک برگ، ۱۷/۷×۲۴/۷ س‌م.

۸-۹. نامهٔ سید محمدعلی جمال‌زاده

نامهٔ جمال‌زاده در تاریخ ۲۰ تیر ۱۳۶۹ش از ژنو، در مورد پیشنهاد تجدید چاپ دو اثر

مهرداد مهرین با عنوان «سرگذشت و کار جمالزاده» و «جمالزاده و افکار او» تا جزو آثار جمال‌زاده به چاپ برسد. نام گیرندهٔ نامه مشخص نیست.

نستعلیق، سید محمدعلی جمال‌زاده، ۲۰ تیر ۱۳۶۹ش در ژنو، با خودکار مشکی، متن و حاشیه. مهر مستطیل «جمهوری اسلامی ایران دانشگاه تهران دفتر حقوقی» در پشت سند.

دو برگ، ۱۷/۷×۲۴/۷ س‌م. کاغذ شطرنجی جدید.

۱۱۳۳۶

مثنوی معنوی
(شعر - فارسی)

از: جلال‌الدین محمد بن محمد مولوی (۶۰۴ - ۶۷۲ق)

آغاز دیباچه: «هذا کتاب المثنوی هو اصول اصول اصول الدین فی کشف الاسرار الوصول».

انجام:

آب جان را ریز اندر بحر جان — تا شوی دریای بی‌حد و کران

انجامه (۲ر): «استکتاب این کتاب مستطاب اواسط شهور سنهٔ هزار و هفتاد هجری از نسخهٔ که به خط کاملی از کُمّال تربیت یافتگان باطن حضرت مولوی و مظهر فضایل ظاهر و سرایر معنوی ایشان بوده یعنی حضرت قطب الاقطاب چنانچه برخی از حقیقت احوال او در تذکره مشایخ مذکور است از اول تا آخر هر شش دفتر که مکرر کلمه به کلمه هر سطر به تصفح و تفحص نظر از رهگذر مقابله ملاحظه افتاد یک حرف از مسطر بدر ندید و جزئیات قواعد انساخ و استنساخ را دقیقهٔ فروگذاشت ننموده همه جا چنان به عمل آورده که دستورالعمل بود و غریب تر هر دو را که ده برابر آن نظر بـه تصرف صاحب کرامتان بعد ندید آن دید که قریب سیصد سال زیاده این نسخه به دست چندین متصرف افتاده با وجود بسیاری از اشعار و الفاظ متفاوت مسطور در نسخ متداوله که اول وهلهٔ تمیز بعضی از آنها با ابیات و کلمات آیات معنوی به اکثر مذاق و دریافتها مستور است ناخن هیچیک به خط و حط نقطهٔ ازو مجال نیافته پای قلم بیگانه به حاشیهٔ صفحهٔ آن نرسیده بود دست‌رس به این لوح محفوظ رموز و توفیق یافتن این گنج اسرار حقایق را غریق طوفان خشک لبی حسن بن مهدیقلی در آمدن سفینه نجات بلکه دیدن خضر عین الحیوه شمرده در خور شکرانهٔ این موهبت بیکران که حواله بر خلوص نیت و طلب این ناتوان شده جز به عینه همان ایراد نیافت لهذا در نقل و مقابلهٔ پنج شش نسخهٔ دیگر از آن رو سعی نموده امید که طالبان صادق از آنها محظوظ گشته از آفات تصرف بیگانگان محفوظ ماند بمنه و کرمه».

در حاشیه به همان خط: «تیمنا صورت اختتام خط آن عالیجاه نقل نمود و آن این است: تمت کتاب هذه الاسرار الآلهیه و الانوار الربانیه بعون الله الانیس یوم الخمیس العرفه لشهر رمضان المبارک لعام ست و خمسین و سبعمائه حامدا و مصلیا علی نبیه محمد و آله اجمعین و

الحمدلله رب العالمین علی ید الضعیف المحتاج الی رحمه ربه اللطیف خلیل بن عبدالله المولوی».

تستعلیق راسته و چلیپا، ۱۰۷۰ق، از روی نسخه‌ای به خط خلیل بن عبدالله المولوی در ۷۵۶ق، مقابله شده با نسخهٔ خط سلطان ولد در ۱۱۰۲ق، براساس یادداشت انتهای نسخه. دیباچهٔ نثر دفتر دوم و عنوان‌ها در هر شش دفتر به سرخی. سرلوح مذهب ساده و ضعیف به رنگ سبز و مشکی. یک نقش زر کم کار به جای سرلوح در ابتدای دفترها. ستون‌بندی سه ستونه مشکی و زر. مصراع‌ها در هر ستون زیر هم نوشته شده است. لچکی‌ها با نقش زر در بالا و پایین هر ستون، جدول مشکی و زر. نسخه در حاشیه تصحیح شده و معنی برخی کلمات و شرح برخی ابیات در حاشیه، بعضی با نشانهٔ «س» و «صراح» و «لطایف» آمده است. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

یادداشت بلغ در انتهای دفتر اول: «بلغ مقابله فصح بحسب الجهد الا مازاغ عنه البصر و حسن عنه النظر» در گ ۸۲ر. در انتهای دفتر سوم: «بعون الله تعالی بلغ مقابله فصح بحسب الطاعه و الجهد» در گ ۲۵۲ر. در انتهای دفتر چهارم: « بعون الله و توفیقه بلغ مقابله فصح بحسب الطاعه و الجهد » در گ ۳۲۹ر. در انتهای دفتر ششم: «الفراغ من مقابله کتاب المنقول من النسخه التی کتبها سلطان ولد قدس سره سنه ۱۱۰۲».

یادداشت امانت نسخه از شخصی به نام «بدر» در درون جلد و اشاره به نسبت وی با وثوق‌الدوله. ابیات و نقلی از مولوی در پشت و روی برگ نخست. یادداشت تملک و خرید و قیمت نسخه از علی‌اکبر و مهر بیضی محو شده در گ ۲ر. مهر مربع با سجع ناخوانا در گ ۲۵۶ر. ابیات پراکنده در برگ پایانی و درون جلد دوم. سه یادداشت فتح هرات، به دست گرفتن نسخه و آغاز خواندن آن و مصالحهٔ نسخه در ۱۳۰۸ق در گ ۵۱۷پ.

جلد مقوایی، تیماج مشکی ساده رنگ رفته، عطف دو لایه شده، درون کاغذ زرد، ۲۳/۷×۱۲ س‌م.

۵۱۷گ، ۲۳/۵ ×۱۳ س‌م، ۱۸ س، ۱۸ × ۸/۵ س‌م.

۱۱۳۳۷

قرآن کریم

با ترجمهٔ فارسی و تفسیر در حاشیه.

آغاز ترجمه: «به نام خداوند بخشاینده مهربان ستایش مر خدای را که پروردگار عالمیان است بخشاینده مهربان است صاحب روز جزا تو را می‌پرستم و از تو مدد می‌جویم».

انجام: «از شر دیو فریبنده باز پس دهنده از نام خدا آنکه وسوسه می‌کند در سینه‌های مردمان از پریان و آدمیان».

انجامه: «قد فرغت فی رابع و عشرین شهر شوال المکرم ۱۱۱۹ من الهجره المقدسه کتبه العبد الراجی محمدرضا».

نسخ درشت در متن و نستعلیق ریز در ترجمهٔ فارسی در زیر سطور و تفسیر در حاشیه، محمدرضا، ۲۴ شوال ۱۱۱۹ق. عنوان سوره‌ها و ترجمهٔ فارسی آیات به سرخی. رموز سجاوندی

به سرخی و نشانه‌های بین آیات دایرهٔ زر. مجدول به زر. دو صفحهٔ افتتاح با تذهیب و ترصیع در کل صفحه با رنگ‌های آبی، قرمز، صورتی، قهوه‌ای، سبز و مشکی. دارای دو سرلوح سرتاسر مذهب و مرصع متناظر با چهار کتیبه در صدر و ذیل. عنوان سوره‌های فاتحه‌الکتاب و بقره و تعداد آیات در زمینهٔ زر کتیبه‌های صدر به سرخی. بین دو کتیبه سورهٔ حمد و چهار آیهٔ ابتدای بقره با ترجمهٔ فارسی تحریر شده است، با جدول مشکی و زر و حاشیهٔ باریک مذهب مرصع در دو طرف آیات و حاشیهٔ زرشکی سرتاسری با تزئین سفید و جدول مشکی و زر و سبز. حاشیه‌سازی مزدوج با کتیبه‌های بازوبندی متوالی افقی و عمودی که در وسط آنها ترنج و بین آنها سرترنج وجود دارد و یک حاشیهٔ باریک با تزئین سفید.

وقفنامهٔ قرآن به تاریخ سنهٔ ۱۲۴۲ق از محمد بن محمدقلی خان قاجار، با مهر مستطیل با سجع «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده محمد» و مهر بیضی با سجع «افوض امری الی الله عبده سید محمد الحسنی الحسینی» در گ ۲ر. نشانهٔ وقف برروی بسمله همهٔ سوره‌ها.

جلد لاکی با زمینهٔ مشکی، یک ترنج بزرگ با نقش گل‌های زر مانند قابی ترنج و دو سر ترنج زر را در میان گرفته است. چهار لچکی با زمینهٔ قهوه‌ای با گل و برگ‌های مشکی و سرخ و یک حاشیهٔ مشکی پهن و یک حاشیهٔ باریک مشکی با نقش زر و جدول‌های زر در دو طرف. عطف چرم قهوه‌ای که جهت تعمیر برروی عطف چسبانده شده است، درون چرم قهوه‌ای، ۳۰/۵×۲۰/۵ س‌م. درون محافظ پارچه‌ای. فرسوده.

۳۰۲گ، ۲۹/۵×۲۰/۵ س‌م، ۱۳س عربی و ۱۳س فارسی، ۲۲/۷ × ۱۴/۲ س‌م.

۱۱۳۳۸

مجموعهٔ سند

(اسناد و مدارک ـ فارسی)

۲۴ برگ.

۱. تلگراف شعاع السلطنه، از رشت به طهران، در ربیع‌الثانی ۱۳۱۶ق.

در سربرگ «ادارهٔ تلگرافی دولت علیه ایران». مهر «تلگرافخانه مبارکه اصفهان ۱۳۴۱».

۲. تلگراف سلطان عبدالمجید به حضرت اشرف ارفع افخم در شیراز، در ۲۷ صفر ۱۳۲۳ق.

در سربرگ «ادارهٔ تلگرافی دولت علیه ایران». مهر مربع «تلگرافخانه».

۳. تلگراف شجاع الدوله به اجلال الدوله، از تبریز به طهران، در ۲۹ صفر ۱۳۲۹ق.

در سربرگ «ادارهٔ تلگرافی دولت علیه ایران». مهر «تلگرافخانه مبارکه اصفهان ۱۳۴۱».

۴. تلگراف معظم السلطان به اجلال الدوله، از شیراز به برازجان، در ۱۲ رجب ۱۳۲۲ق.

در سربرگ «ادارهٔ تلگرافی دولت علیه ایران». مهر مربع آبی «اخبار تگرافخانه مبارکه».

۵. تلگراف از معتمد حسام‌الدین به اجلال الدوله، از طهران به اصفهان، در ۲۱ ربیع‌الاول ۱۳۲۲ق.

در سربرگ «ادارهٔ تلگرافی دولت علیه ایران». مهر «تلگرافخانه مبارکه اصفهان ۱۳۴۱».

۶. تلگراف مظفرالدین شاه به شعاع‌السلطنه، از صاحبقرانیه به شیراز، در ۱۷ جمادی‌الاولی ۱۳۲۲ق.

در سربرگ «ادارهٔ تلگرافی دولت علیه ایران». مهر «تلگرافخانه مبارکه شیراز ۱۲۹۳».

۷. تلگراف حسام‌الدین به شاهزاده شعاع السلطنه، از یزد به شیراز، ۱۳ ربیع‌الاول ۱۳۲۲ق.

در سربرگ «ادارهٔ تلگرافی دولت علیه ایران». مهر مربع «اخبار تلگرافخانه مبارکه شیراز».

۸. تلگراف مظفرالدین شاه به پسرش شعاع السلطنه فرمانفرمای فارس، از طهران به شیراز، ۲۹ رمضان ۱۳۲۲ق.

در سربرگ «ادارهٔ تلگرافی دولت علیه ایران». مهر «اخبار تلگرافخانه مبارکه شیراز ۱۲۹۳».

۹. سواد وکالت نامه مجیدالملک برای مشهدی غفار آقا تاجر تبریزی نماینده تجارتخانه قره کریان امریکایی در باب کلیهٔ دعاوی با میرزا عیسی ناصرالمله زنجانی در تاریخ یکم قوس ۱۳۰۱ش/ ۲۰ شعبان ۱۳۴۰ق.

با تمبر مربوطه در ربیع الثانی ۱۳۴۱. در سربرگ «وزارت امور خارجه». با پاکت.

۱۰. عریضه به تاریخ ۱۴ رمضان ۱۳۰۳ق.

۱۱. استشهادنامه در مورد تابعیت دولت ایران برای فردی در ۳ سنبله ۱۳۰۳ش.

۱۲. نامهٔ کمپانی برادران لینچ (LYNCH BROTHERS) در اصفهان به تجارتخانهٔ جمشیدیان دربارهٔ فروش شکر در ۲۶ ربیع‌الثانی ۱۳۳۰ق/ ۱۵ اپریل ۱۹۱۲م.

۱۳. نامه به حاجی عبدالغفار صاحب تاجر در دهم جمادی الاول ۱۳۹۰ق در اصفهان.

۱۴. سواد تلگراف دفتر اوقاف خراسان به «حکومت جلیلهٔ یزد» در ۲۰ جدی ۱۲۹۵ش/ صفر ۱۳۳۴ق در سه برگ. سواد تلگراف از مشهد به حکومت سبزوار نیز ارسال شده است.

در سربرگ «ریاست اوقاف خراسان و سیستان».

۱۵. صورت اشیاء و اثاث البیت از متروکات مرحوم حاجی میرزا فضل‌الله مجتهد ارومیه که حراج شده و اهالی بازار برداشته‌اند در ذیحجه ۱۳۳۹ق.

۱۶. نامه حشمت الدوله به برادرش در ۱۷ ربیع‌الثانی ۱۳۲۷ق، و مهر او در پشت نامه.

۱۷. نامهٔ شخصی وزیر همایون با پاکت و مهر او برروی در پاکت.

۱۸. نامه به حاجی عبدالغفار صاحب تاجر کازرونی در اصفهان در ۱۳ رمضان ۱۳۲۸ ق.

۱۹-۲۱. نامه به حاج عبدالغفار صاحب تاجر شیرازی، در ۲۴ شعبان ۱۳۲۸ق، در سه صفحه.

۲۲. نامه

۲۳. سواد صورت مجلس عمل آقایوف در موضع عمل میرزا سید ....، میرزا عبدالوهاب و آقایوف، در ۳۰ ربیع الاول ۱۳۳۹ق، از طرف بابایوف و افراد عبدالله، عبدالرحمن، عبدالحسین، محمد وثوق و محمدهاشم.

در سربرگ «حکومت ارومی و مضافات» و مهر بیضی «حکومت ارومی و مضافات ۱۳۲۲».

۲۴. نامه

۱۱۳۳۹

مجموعه

۱. تفصیل ولادت و نسب‌نامه چهارده معصوم (۱ر - ۶ر) (چهارده معصوم، نسب‌نامه - فارسی)

از: ناشناخته

آغاز: «نام محمد کنیت ابوالقاسم القاب المصطفی مکان تولد در شعب ابوطالب روز ولادت روز دوشنبه ماه ولادت هفدهم ربیع الاول سال تولد پنجاه روز بعد از عام الفیل».

انجام: «عثمان بن سعید و محمد بن عثمان و حسین بن الروح و علی بن محمد و سمرای آن حضرت و حجاب زیاده از حد و حصر بود عجل الله ظهوره».

۲. ترجمه الصلاه (رسالهٔ نماز) (۶ر - ۲۲پ) (نماز - فارسی)

از: محمد بن شاه مرتضی فیض کاشانی، ملا محسن فیض (۱۰۰۶ - ۱۰۹۱ق)

ملا محسن فیض کاشانی در این رساله که در سال ۱۰۴۳ق نگاشته به شرح و ترجمهٔ سوره حمد و توحید و دعاها و ذکرهایی که در نمازها خوانده می‌شود در هشت در پرداخته است. این هشت در که به منزلهٔ درهای بهشت هستند به ترتیب عبارت اند از: ترجمهٔ اذان و اقامه، ادعیهٔ افتتاح، سورهٔ فاتحه، سورهٔ قدر و توحید، رکوع، سجود، قنوت، تشهد.

این رساله با تصحیحات مختلف بارها به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۴: ۱۱۴؛ کتاب‌شناسی آثار فیض: ۱۵۱؛ مشار ۱: ۱۲۹۷؛ دنا ۳: ۱۱۳۳؛ مرعشی ۵: ۴، ۳۴: ۴۱۰]

آغاز:

هر که نه گویای تو خاموش به — هر چه نه یاد تو فراموش به

انجام: «و ترجمه اذکار آن بود در تفاصیل احکام شرایط خوض نمود و السلام ...».

انجامه: « اللهم تقبل منا صلواتنا تم الکتاب بعون ملک الوهاب سنه ۱۲۲۲».

۳. نفایس الفنون فی عرایس العیون (۲۳ر - ۵۱ر) (خوابگزاری - فارسی)

از: شمس‌الدین محمد بن محمود آملی (قرن ۸ق)

نفایس الفنون شامل دو قسم است:

قسم اول: «علوم اواخر» شامل چهار مقاله: ادبیات، شرعیات، تصوف و توابع آن، و علم محاوره.

قسم دوم «علوم اوائل» شامل پنج مقاله: حکمت عملی، اصول حکمت نظری، اصول ریاضی، فروع طبیعی، و فروع ریاضی.

این کتاب در سال ۱۳۳۶، به تصحیح ابوالحسن شعرانی، در ۳ جلد، منتشر شده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۹۶۶؛ ذریعه ۲۴: ۲۴۱؛ منزوی ۱: ۶۹۱؛ مشار فارسی ۵: ۵۲۵۶؛ مجلس ۱/۲۳: ۳؛ ملی ۱: ۲۵۳]

نسخهٔ حاضر فن چهارم از مقالهٔ چهارم از قسم دوم *نفایس الفنون* است در علم تعبیر خواب یا رویا و شامل دوازده فصل است.

آغاز: «فن چهارم ازین مقاله علم تعبیر که هرکس خواب بیند رجوع به این فایده می‌شود».
انجام: «دیگر شخصی به خواب دید که از ماه چراغ می‌گرفت نابینا شد».

۴. فایده در تعبیر خواب (۵۰ر–۵۱ر)

دو نقل قول از امام جعفر صادق(ع) در مورد خواب راست و دروغ و خواب پریشان با عنوان «بجهه رفع خوابهای بد» و قانونی از ابن بابویه در مورد اینکه در هر ماه کدام شب خواب اثر دارد و کدام شب ندارد.

۵. تعبیر خواب (۵۱ر–۶۰پ) (خوابگزاری - فارسی)

احادیثی است در تعبیر خواب به نقل از امام جعفر صادق(ع)، *جامع‌الاخبار*، ابن سیرین و روایات و احادیث منقول از پیامبر و ائمهٔ دیگر با عنوان «نوع دیگر در تعبیر خواب و حقیقت راست و دروغ در هنگام نتیجه بخشیدن».

آغاز: «از حضرت امام جعفر صادق علیه‌السلام پرسیدند که چه سبب دارد که گاهی خواب می‌بیند و چنان می‌شود که دیده است و گاهی خواب می بیند که اثری از آن ظاهر نمی‌شود».

۶. امانه العارفین من کلام اهل الیقین فی اسرار صلواه العاشقین (۶۰پ – ۷۱ر)

(تفسیر - فارسی)

از: جلال‌الدین بن محمدحسین اسکویی

مؤلف در دیباچهٔ این رساله می‌نویسد که وی همواره در اسرار ارکان نماز و اماناتی که در آیهٔ امانت بدان اشاره شده متفکر بوده و هیچ‌گاه از پاسخ‌های علما و عرفا اقناع نمی‌شده است تا اینکه در مشهد به خدمت میرزا عمادالدین می‌رسد و او آنچه را بعد از دوازده سال ریاضت و تفکر درین مسائل مشکل در لوحی که از حضرت علی(ع) در نجف اشرف گرفته تعلیم یافته به او آموخته و او به خواهش برخی دوستانش اقدام به تحریر این رساله، در یک مقدمه و دو مقاله و خاتمه، نموده است و در آن ابیاتی از خود را به مناسبت آورده است:

مقدمه: تحقیق کمالات عوالم ثلاثه، جبروت و ملکوت و ناسوت؛

مقالهٔ اول: بیان قابلیت عوالم ثلاثه در حمل بار امانت در دو باب: باب اول در بیان اطاعات عوالم ثلاثه، باب دوم در اطاعات عالم مجردات و حقیقت امانت؛

مقالهٔ دوم: تفسیر آیهٔ امانت در دو باب: باب اول در تفسیر آیهٔ امانت، باب دوم در مختار بودن انسان.

خاتمه: تحقیق اسرار نماز.

کاتب نسخهٔ حاضر عنوان این رساله را به اشتباه نوشته است: «نصیحت‌نامه ارسطاطالیس حکیم»، اما نام رساله و مؤلف آن در خطبهٔ آغاز رساله آمده است. اطلاعی دربارهٔ مؤلف و نسخهٔ دیگری از این رساله نیافتم.

آغاز:

«بسم الله الرحمن الرحیم	فتح طلسمات کنوز حکم
شمع شبستان چراغ یقین	اعظم اسمای علی عظیم

الحمدلله الذی جعل الصلوة معراج المؤمن و وضعها امانه فی سویدا قلبه ودیعه من الله علی امناء عبادته ... اما بعد عندلیب گلشن ایقان و گوشه‌نشین زاویه احزان جلال‌الدین ابن محمدحسین الاسکویی چون شنیده بود از علما که عمل بر علم است و عمل بی علم بنایی است بی اصل و عمارتی است بی بنا محکم نباشد آن عمل نقش خواهد بود بر آب متفکر می‌بود و در اسرار ارکان صلواه که قیام و رکوع و سجود و قس علی هذا سجده الشکر و سایر الارکان و اماناتی که آیه وافی هدایه انا عرضنا الامانه علی السموات و الارض مخبر آن است که کدام است و این افعال کنایی چه اشارت است هر چند به خدمت علما و عرفا تردد می‌شد و استفاده می‌نمود و جوابهای اقناعی بشنید به دل تسلی نمی‌شد تا وقتی که به زیارت عتبه حضرت امام ضامن ثامن علی بن موسی الرضا علیه افضل التحیه و الثنا سرافراز گردید به خدمت افضل المتاخرین میرزا عمادالدین ... رسید که اجتهاد به علم ان الیقین کرده بود درین مسائل مشکله بعد از دوازده سال ریاضت شاقه که در فکر به مسائل مذکوره می بودند در نجف اشرف تا شبی حضرت شاه ولایت علیه‌السلام لوحی به ایشان داده که تفسیر آیه مذکوره با پنج مسئله اصول دین [مکرر] که زمان ایشان لاینحل بود در آن لوح تعلیم ایشان کرده و از ایشان به نحوی که شاید و نوعی که باید تحصیل نموده و به التماس بعضی عزیزان که بارها این مسائل را از فقیر شنیده بودند اقدام بر تحریر این رساله نمود و مسمی شد به امانه العارفین من کلام اهل الیقین فی اسرار صلواه العاشقین ... مرتب شد بر یک مقدمه و دو مقاله و خاتمه».

انجام: «پس جهد می‌باید کرد تا نماز زنده‌ها گذارده شود که طریق نماز انبیا و اولیا این بوده که بیان کرده شد ان شاالله تعالی که توفیق ربانی رفیق و شامل حال جمیع مومنین و مومنات شود از جهه اقدام برین اعمال مذکوره بحق محمد و آله و اوصیائه و عترته الطیبین الطاهرین برحمتک یا ارحم الراحمین خدا را به شهادت می‌طلبم که آنچه درینجا نوشته‌ام عامل آن بوده‌ام».

۷. القطعه فی النصیحه (۷۱ر – ۷۲پ)

آغاز: «جواهر علوم به ضمایر ظلوم دادن به مثابه عقد لؤلؤ و مرجان است به گردن خیوان و لباس سندس و خضر است به اجساد و ثقلان که ان الظلمه وضع الشیء فی غیر موضعه فی السر و النجوی».

انجام: «تا این شخص به واسطه آن سی جزو قولی برین سی جزو عملی مراعی و محافظ گشته تا دیو لعین و خاین رجیم بر گرد دایره ایمان نگردد و الله لایحب کل خوان اثیم».

۸. مونس العاشقین (۷۲پ – ۷۳ر) (خداشناسی / توحید – فارسی)

از: ناشناخته

آغاز: «هذا رساله مونس العاشقین فی بیان اصول الـدین التوحیـد و التحمیـد و التمجیـد لرب العالمین و نعت رسول امین و منقبت امیرالمؤمنین و مدایح الائمـه الطـاهرین علـیهم الـسلام التوحید بسم الله الرحمن الرحیم الاولی فی تحقیق التوحید باعتقادنا و برهاننا برهـان ما در توحید این است که گوییم الله تبارک و تعالی من کان علی اعلا غایب کمـا الـذات و فی عین غایت کمال الصفات»

انجام:

ذاتـی کـه صـفات او برونـسـت از حـد	نه کم و نه کیف باشـد او را نـه عـدد
خـواهی کـه مشرحش بـدانی ز قصـه	برخـوان تـو ز اخـلاص هوالـه احـد

۹. اخلاق مهذبه (مهذبه اخلاق، تهذیب اخلاق) (۷۳ر – ۱۱۷پ) (اخلاق – فارسی)

از: ناشناخته

کتابی است در اخلاق، دارای یک مقدمـه و سـه بـاب کـه مؤلـف تـألیف آن را در ۲۷ ذیقعده ۱۲۲۹ق به پایان برده است. نام مؤلف آن شناخته نیست و نسـخهٔ ناقصـی از آن در کتابخانهٔ مجلس مضبوط است (ش ۹۰۱/۲۴ طباطبایی) کـه اسـتاد حـائری آن را بـا عنوان «مهذبه اخلاق» معرفی کرده‌اند و دربارهٔ آن نوشته‌اند که مطالب، عبارات و عنوان‌های این رساله بسیار به *اخلاق حسنی* یا *اخلاق قطب شاهی* از علی بن طیفور بسطامی (قـرن ۱۱ق) نزدیک است. یک نسخهٔ دیگر نیز در مجموعهٔ کتابخانهٔ شهید دستغیب در شـیراز وجـود دارد که با عنوان «تهذیب اخلاق» در نشریهٔ نسخه‌های خطی معرفـی شـده اسـت. ابـواب رساله به شرح زیر است:

مقدمه مشتمل بر سه بحث: اول در بیان شرف ایـن علـم، دوم در بیـان آنکـه کمـال در چیست، سوم در بیان معنی خیر و سعادت.

باب اول در تهذیب اخلاق، مشتمل بر هفت فصل:

فصل اول: انواع فضایل، فصل دوم: اصناف کمالات که در فضایل مندرج اسـت، فصـل سوم: انواع رذائل که ضد فضایل است، فصل چهارم: شرف عدالت بر دیگر فضـایل، فصـل پنجم: کیفیت اکتساب فضایل، فصل ششم: حفظ صحت نفس، فصـل هفـتم: معالجـات امراض نفس.

باب دوم در حکمت منزل، مشتمل بر پنج فصل:

فصل اول: احتیاج مردم به منزل، فصل دوم: تدبیر اهل فضل، فصل سوم: تدبیر اقوات و اموال، فصل چهارم: تدبیر اولاد، فصل پنجم: تدبیر خدم و عبید

باب سوم در معرفت مدن و سیاست آن، مشتمل بر چهار فصل:

فصل اول: بیان احتیاج مردم به تمدن، فصل دوم: فضیلت محبت و انواع آن، فصـل سوم: اقسام اجتماعات، فصل چهارم: کیفیت معاشرت با اصناف خلق.

خاتمه: مواعظ و نصائح حکماء بزرگ.

[مجلس ۲۳/۱: ۳۰۹؛ نشریه ۵: ۲۴۷]

آغاز: «اخلاق مهذبه اهل کمال که لایق اتباع و انتخاب تواند بـود حمـد حضـرت مبـدع قدیم است جل و علا که قوت عاقله انسانی را بـه مصـباح هـدایت و انظـار صـحیحه در مشکوه بیت الله که جلوه‌گاه انوار قدس است مقام داد»

انجام: «بر بیکاری و کاهلی راضی مباش که انواع شـقاوت دو جهـانی از آن تولـد کنـد پیوسته بر ملازمت سیرت عدل و التزام طریق حق مواظبت کـن تـا نیـک بخـت دو جهـان باشی والله الموفق للساکن و المأشی و الـسلام علی من یستحق الامجد و الحواشی»

انجامه: «و قد تم الکتاب بعون الملک الوهاب فـی یـوم الجمعـه سـبع و عشـرون شـهر ذیقعده الحرام بتاریخ الف مائتان تسع و عشرون من الهجره النبوی ص ع»

۱۰. مقالات (نصایح) (۱۱۸ر – ۱۱۸پ) (اخلاق عرفانی – فارسی)

از: خواجه عبدالله بن محمد انصاری (۳۹۶ – ۴۸۱ق)

نک: ش ۱۱۰۷۲/۴ در همین فهرست.

دو صفحه است و افتادگی دارد.

آغاز: «من مقالات خواجه عبدالله انصاری قدس سره که در نصـیحت فخـر الـوزراء یـا خواجه نظام الملک طوسی ... فرموده یا نظام در رعایت مر دلها کوش و عیب مردم بپوش و دین به دنیا مفروش»

انجام موجود: «کاری نکنی که در نظر حق سبحانه و تعالی خجـل و شرمسـار گـردی تـا توفیق رفیق باشد»

۱۱. دعای یس مغربی و شرح آن (۱۱۹ر – ۱۳۷ر) (سوره‌ها، خواص – فارسی و عربی)

در شرح فارسی این دعا و مطالبی که پس از آن آمده خواص سورهٔ یـس و فضـیلت آن و طریقهٔ خواندن دعای یس و دعای اعتصام آن بیان شده است.

۱۲. دعا (۱۳۷ر – ۱۳۸ر) (دعاها – عربی و فارسی)

دعای بعد از هر فریضه، با ترجمهٔ فارسی.

نستعلیق و نسخ، ۱۲۲۲ق در رسالهٔ دوم. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خطوط سـرخ در بـالای عبارات عربی، کلمات شاخص، ترجمهٔ فارسی در شمارهٔ اخر به سرخی. رسالهٔ هشتم در حاشـیه

تصحیح شده است. نسخه شمارهٔ برگ دارد. بین گ ۱۱۸ و ۱۱۹ افتادگی دارد.

خطی به یادگار با مداد به تاریخ ۱۳۱۸ در حاشیهٔ ۹۷پ و ۱۱۱ر.

از این نسخه تا نسخهٔ ش ۱۱۳۵۸ بخش دیگری از مجموعهٔ متعلق به احمد شاهد است که در بهمن ماه ۱۳۸۱ش خریداری شده است.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیره، دفهٔ اول و دوم با هم تفاوت دارند، دفهٔ اول مجدول و ساده و دفهٔ دوم که اندکی پهن‌تر از نسخه است و متعلق به نسخه نبوده، دارای ترنج و سرترنج، جدول دور منگنه و فرسوده است، عطف چرم گالینگور طوسی طرح‌دار جدید که برای تعمیر جلد روی عطف چسبانده شده است. ۲۲×۱۶س‌م.

۱۳۸گ، ۲۰/۸×۱۴/۷س‌م، ۱۵س، ۱۶/۵×۱۱ س‌م. کاغذ آبی و سبز و نخودی.

۱۱۳۴۰

حاشیه حاشیه لوامع الاسرار فی شرح مطالع الانوار (حاشیه حاشیه شرح مطالع الانوار)

(منطق – عربی)

از: حبیب‌الله میرزاجان باغنوی (قرن ۱۰ق)

حاشیه‌ای است بر حاشیهٔ شریف جرجانی بر *لوامع الاسرار فی شرح مطالع الانوار* قطب‌الدین رازی (نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۱۹)، با عنوان‌های «قوله – قوله»، در دو مجلد:

مجلد اول: از آغاز تا باب امکان صدق.

مجلد دوم: از ابتدای مبحث تصدیقیات تا تلازم و تعاند شرطیات.

[کشف الظنون ۲: ۱۷۱۶؛ ذریعه ۶: ۷۶؛ مرعشی ۱: ۵۰؛ ملی ۱۴: ۱۷۷].

نسخهٔ حاضر مجلد دوم حاشیهٔ باغنوی است و از آغاز و میانه افتادگی دارد.

آغاز: «قدس سره الفیاض الوهاب الخ نقل ههنا حاشیه عنه قدس سره و هی قوله الفیاض منقول الی معنی الوهاب و النقل بواسطه او بغیر واسطه فلایخ انها مکتوبه بعد قوله»

انجام: «ما قرر فیندفع ذلک الجواب و لحاج فیه الی الاجوبه المذکوره لاین صدور هذالحکم الخ مثل هذا یرد علی قوله و هو مدفوع بقید الاطلاق ... تمت فی سنه ۱۰۶۱».

نستعلیق، ۱۰۶۱ق، عنوان‌ها به سرخی. عنوان‌ها در برخی صفحات نوشته نشده و جای آنها خالی مانده است. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه با نشانهٔ «صح» تصحیح شده است. نسخه موریانه خورده و کرم خورده است.

رباعی فارسی و یادداشت خرید با مهر مستطیل «عبده مهدی» در پشت برگ نخست و برگ آخر، مهر مربع با سجع «القمان و احمد نبیا» در گ ۲ر، عبارت «وقف عام» در گ ۳ر، ۴۲ر، ۹۹پ، ۱۲۰پ و ۱۳۰پ. نسخه مقابله شده و یادداشت «بلغ» در ۱۱۱۸ق در انتهای نسخه.

از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد یک لا، چرم مشکی، ۲۰×۱۵ س‌م. فرسوده. جلد از نسخه جداست و متعلق به نسخه نیست.

۱۳۰گ، ۱۹/۵×۱۲/۵ س‌م، ۱۷س، ۱۴×۶ س‌م.

۱۱۳۴۱

مجموعه

۱. شرح بیست باب (۱پ – ۸پ) (نجوم – فارسی)

از: ملا مظفر بن محمدقاسم گنابادی

شرح مزجی مختصری است بر رسالهٔ *بیست باب* عبدالعلی بیرجندی (۹۳۴ق) که آن را در شناختن تقویم و اختیارات در ۸۸۳ق نگاشته است. ملا مظفر گنابادی، منجم دورهٔ صفوی، این شرح را به سال ۱۰۰۵ق، در یک مقدمه و بیست باب، نوشت.

[ذریعه ۱۳: ۱۳۱؛ دانشگاه ۴: ۹۰۵؛ آستان قدس ۱۰: ۶۸؛ ملی ۳: ۱۰۷].

این نسخه بخشی کوتاه از ابتدا شرح *بیست باب*، شامل مقدمه و اندکی از باب اول است.

آغاز: «حمد و ثناء بی ریب و ربا مر قدیری را سزاست که کلک صنعت او اوراق افلاک را بر مقتضاء انا زینا السماء الدنیا بزینه الکواکب به ارقام ثوابت و دراری سیاره».

انجام موجود: «و یاء مفرد را معکوس نویسند بدین صورت ... چه اگر مستوی نویسند مشتبه شود به دال یا به نون هرگاه به قرب ان واقع شود و نون مفرد را».

۲. کنز الاحباب (۹ر–۶۹پ و ۱۲۴ر–۱۲۶پ) (رمل – فارسی)

از: زین‌العابدین بن قاسم رمال اصفهانی (قرن ۱۰ق)

کنز الاحباب در احکام و مسائل رمل است و مؤلف آن را در ۹۹۳ق، در زمان شاه عباس صفوی، نوشته است. این رساله مشتمل است بر دو مقدمه و دو مقاله، هر کدام در هشت باب. اسامی ابواب در *نشریهٔ نسخه‌های خطی* و *فهرست کتابخانهٔ مجلس* آمده است.

[مجلس ۲۱: ۱۶۲؛ ملک ۴: ۶۸۵؛ نشریه ۴: ۳۲۸].

آغاز و انجام و میانهٔ نسخهٔ ما افتاده است و در صحافی آن آشفتگی وجود دارد.

آغاز موجود: «خواهد شد که نقاط ازواج و افراد من حیث التسکین در تثلیث یکدیگر واقع اند و چون عقد شوند نتیجه ... احداث گردد زوج نارش عقدی است حقیقی».

انجام موجود: «و در بیان برعکس این صورت در مراکز متصور است و رجوع از ملایم به مصادق کاهی است که در سابع باشد در ثالث دور بنات در ثالث».

۳. دقایق الحقایق (۷۱پ –۱۲۳پ و ۷۰ ر و پ و ۱۲۸ر و پ) (رمل – فارسی)

از: بهاءالدوله (قرن ۱۰ق)

رساله‌ای است در رمل، در چهار باب، که مؤلف آن را درسال ۹۰۶ق، به درخواست دوستی، تألیف نموده است.

[ذریعه ۸: ۲۳۴؛ مجلس ۳۶: ۱۵۵؛ نشریه ۷: ۴۱].

آغاز: «حمد و سپاس بی اندازه و قیاس قادری را سزاست که به محض عنایت وجود از نقاط کیفیات متضاده عناصر اربعه اشخاص انسانی را خلعت قابلیت ادراک دقایق».

نستعلیق، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها و شکل‌ها به سرخی در رسالهٔ اول. اشکال در رسالهٔ دوم و جدول‌های نجومی در رسالهٔ سوم. رسالهٔ اول در حاشیه تصحیح شده است. رسالهٔ دوم خط خوردگی دارد. در صحافی رسالهٔ سوم آشفتگی وجود دارد.

یادداشت امانت در تابستان ۱۳۴۶ق درون جلد. یادداشت‌های پراکندهٔ نجومی در پشت برگ نخست. مهر بیضی میرزا اسدالله با سجع «عبده الراجی اسدالله» در گ ۱پ. طلسم چله بریدن زنان در گ ۱۲۷ر. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری قرمز و کرم و ابی، عطف پارچهٔ مشکی، ۱۷×۲۱/۵ س‌م.

۱۲۸گ، ۱۷×۲۱/۵ س‌م، مختلف، ۱۳/۵×۱۸ س‌م (در برخی صفحات). کاغذ ابی.

۱۱۳۴۲

زاد المعاد
(فقه ـ فارسی)

از: محمدباقربن محمد تقی مجلسی (۱۰۳۷ ـ ۱۱۱۱ق)

نک. نسخه ش ۱۱۱۲۱ در همین فهرست.

آغاز: «الحمدلله الذی و جعل العباد وسیله لنیل السعاده فی الاخره و الاولی و الصلوه علی».

انجام: «در حال حیوه یا بعد از وفات این شکسته را به دعای رحمت و مغفرت ایں مستحق دعا را یاد کند و ختم بفضل الله ... الحمدلله اولاً و اخراً ... و لعنه الله علی اعدائهم اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین».

انجامه: «کتبه علی ید اضعف عبادالله کمترین خلق‌الله ذره بی‌مقدار محمدصالح فی سنه ۱۱۲۱».

نسخ، عبارات عربی معرب، محمدصالح، ۱۱۲۱ق. عنوان‌ها، کلمات شاخص و ترجمهٔ فارسی دعای تلقین در گ ۴۰ر ـ ۴۸ر به سرخی. صفحات دارای جدول مشکی و زر. نام ماه‌های قمری در حاشیهٔ بالای صفحه نوشته شده است. نسخه تا گ ۵۴ شماره صفحه دارد. اوراق نسخه تا گ ۱۵۴ متن و حاشیه شده و بی‌رویه برروی بیشتر عبارات و جملات خط سرخ کشیده شده است. نسخه در حاشیه تصحیح شده و صفحهٔ نخست نونویس است. آثار سوختگی، دودزدگی و آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

نشانهٔ «وقف» برروی سطور در گ ۲پ، ۶ر، ۱۵ر، ۲۵پ، ۳۲ر، ۴۳ر، ۵۰پ، ۶۸پ، ۸۰پ، ۱۰۰ر، ۱۴۲پ، ۱۵۳ر، ۱۵۴ر، ۱۷۱پ، ۱۷۹پ، ۱۹۸پ، ۲۲۵ر، ۲۵۹پ، ۲۶۸ر، ۲۸۲پ، ۳۰۹پ. دعای قبل از عقد و مهر بیضی با سجع «یا امام رضا ادرکنی» در گ ۳۱۶پ. فواید دو سورهٔ قرآن در رفع فقر و ادای دین و ادای حاجت در گ ۳۱۷پ. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، نقش ترنج وسط با سفیداب، جدول دور منگنه، ۱۴/۵×۲۳/۵ س‌م.

۳۱۸گ، ۱۵/۵×۲۳/۲س‌م، ۱۷س، ۸/۷×۱۸/۸ س‌م.

۱۱۳۴۳

شرح و ترجمه نصاب الصبیان
(واژه‌نامه‌های عربی ـ فارسی)

شرح از: محمدکریم بن فصیح‌الدین دشت بیاضی (قرن ۱۰ق)

این نسخه حاوی متن *نصاب الصبیان* ابونصر فراهی (نک. ش ۱۱۱۶۴) و شرح محمدکریم دشت بیاضی است که در حاشیه نگاشته شده و در زیر سطرها کاتب ترجمه و توضیح لغات *نصاب* را افزوده است.

[ذریعه ۱۴: ۱۰۶؛ منزوی ۳: ۱۹۹۴؛ مشار ۲: ۳۲۵۶؛ مجلس ۲۶: ۱۹۹؛ مرعشی ۷: ۵۴، ۸: ۳۵۲].

نسخه حاضر از ابتدا تا قسمتی از قطعهٔ چهل و سوم را دربردارد.

آغاز شرح: «حمد بیحد و ثنای نامحدود و شکر نامعدود حضرت علیم معبود کریم واجب الوجود را که نصاب الصبیان انسان را تاج علم الاسماً بر سر نهاده».

انجام شرح: «قونکسه قاف یعنی خوشه غوره بسرسین یعنی خوشه شکوفه طلع بطاء مفتوحه مفتوحه طلعان جمع است یعنی خوشه خرما».

آغاز ترجمه: «سپاس مر خدای را و بر نعمتهای آن خداوند و مر شفقتهای آن خداوند درود متصل و درود منفصل بر آقای ما که محمد و آل او باشد بخصوص ابن عم آن پیغمبر».

انجامه در پایان متن: «قد فرغت من تحریر هذالکتاب بعون الملک الوهاب و هی المسمی نصاب الصبیان فی یوم الجمعه فی العشرون الشهر ربیع‌الاولی و فی سنه خمس و ثلث مأئه بعد الالف من الهجرت النبویه المصطفویه صلی الله علیه وآله و ابن عمه و وصیه علی ائمه الطیبین الطاهرین حسب الخواهش سرکار خداوندگار معظمه نواب العلیه العالیه دام مجده و اقباله تحریر شد تمت بالخیر فی سنه ۱۳۰۵ق».

انجامه در پایان شرح: «بنا بحسب الخواهش علیاحضرت صفورا صفوت و هاجر مرتبت و سارا رتبت و آسیه اسوت و دره درج عصمت و زهره برج عفت و طهارت عادله عدل پرور و عاقله عقل گستر نواب العلیه العالیه و سرکار صاحبه معظمه مکرمه دام مجده تحریر شد اقل الزائرین کتبه المذنب العاصی الخاطی کربلائی محمدعلی ابن مرحوم محمدنبی ایزدلو سکنه باداملق کمترین و تراب چاکران و جان نثاران در شهر حال و در سنه مأتین ۱۳۰۵».

نسخ معرب در متن *نصاب الصبیان* و نستعلیق تحریری راسته و چلیپا در شرح و ترجمه، محمدعلی بن محمدنبی ایزدلو ساکن باداملق، جمعه بیستم ربیع‌الاولی ۱۳۰۵ق، بـه خواهش نواب علیه. عنوان‌ها و نشانه‌ها و متن شرح در زیر سطرها به سرخی. نسخه شماره صفحه دارد. سطربندی با مشکی، مجدول سه خطهٔ مشکی، کمند مشکی و دارای لچکی در وسط حاشیه که متن شرح در ان نوشته شده است.

یادداشت دعا برای نویسندهٔ کتاب در لچکی ص ۶۲. از مجموعهٔ احمد شاهد.

بدون جلد.

۳۹گ (۷۴ص)، ۱۵×۲۴/۷ س‌م، ۱۵س در متن، حاشیه مختلف، ۱۱/۵×۲۰/۵ س‌م.

۱۱۳۴۴

مجموعه

۱. منظومه فی اصحاب الاجماع (ارجوزه فی اصحاب الاجماع، منظومه رجالیه) (گ ۱ر)

(علم الدرایه – عربی)

از: محمدمهدی بن مرتضی بحرالعلوم طباطبایی (۱۱۵۵-۱۲۱۲ق)

منظومه‌ای است کوتاه در بیان اسامی اصحاب اجماع، در ۱۷ بیت. اصحاب اجماع بنابر قول مشهور هجده نفر هستند و در اصطلاح علم رجال امامیه، بر گروهی ویژه از راویان حدیث در قرن دوم و سوم هجری قمری اطلاق می‌شود که همهٔ علمای حدیث و درایه و فقها متفق هستند که هر روایتی که از ایشان به طریق صحیح نقل شده باشد صحیح و عمل بدان لازم است.

عبارت «فی ذکر ممن اجتمعت العصابه علی تصحیح ما یصح عنه لمولانا السید مهدی طباطبایی» در بالای منظومه و نام کامل اشخاص در کنار ابیات با نشان «منه» نوشته شده است.

[دائره المعارف ۹: ۱۰۴؛ لغت نامه ۲: ۲۷۰۶؛ ریحانه ۱: ۱۳۷؛ مجلس ۲۲: ۲۴۳، ۲۳/۱: ۵۹؛ مرعشی ۳۴: ۳۲۲].

آغاز:

قد اجمع الکل علی تصحیح ما | یصح عن جماعه فلیعلما

انجام: «بتسعین و خمسین سنه و متأخره وفاته عن وفات العسکر ع تبع و تسعین سنه».

انجامه: «حرره محمدرضا انجی[؟] فی سنه ۱۲۹۴».

۲. کنز العرفان فی فقه القرآن (۲ر – ۳۰۵پ) (تفاسیر فقهی / فقه جعفری – عربی)

از: مقداد بن عبدالله سیوری، فاضل مقداد (- ۸۲۶ق)

مؤلف در این کتاب آیات احکام فقهی را به ترتیب کتاب‌های فقها، از طهارت تا دیات، گرد آورده و تفسیر کرده است، بدین گونه که اول آیه را می‌آورد و پس از تفسیر مختصر فروع فقهی مناسب آن را ذکر می‌کند.

این کتاب در سال ۱۳۷۳ش، به تصحیح محمدباقر بهبودی، در دو جلد، چاپ شده است.

[ذریعه ۱۸: ۱۵۹؛ مرکز احیاء ۶: ۱۷۸].

یک برگ از آغاز نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود: «منها للکنز لم اظفر بکتاب فی تنقیح تلک الایات یبرد الغلیل و یشفی العلیل و یحتوی علی جمله ما یبغیه الراغب او یستطرفه الطالب».

انجام: «انت مولینا فانصرنا علی القوم الکافرین سبحان ربک رب العزه عما یصفون و سلام علی المرسلین و الحمدلله رب العالمین و الصلوه علی محمد و آله اجمعین الطیبین الطاهرین».

انجامه: «فرغ و تمم الکتاب المسمی بکنز العرفان فی فقه القرآن بعون الله الملک المنان

قاسم علی بن المرحوم المغفور حاجی حسین قصاب الاسترآبادی فی یوم الاثنین فی سلخ شهر ربیع‌الثانی سنه ثمان و ثمانین و تسعمائه من الهجره النبویه لاجل السید السند الحسیب النسیب الفاضل الکامل امیر کمال‌الدین حسن بن السید الشهید الراحل روحه الی الجنان امیر عبدالرحیم الجرجانی اللهم استجب دعاءناه لایخیب و جاءنا فاغفرلنا ذنوبنا انک انت الوهاب اللهم اغفر لمن دعائی بمحمد و آله الطیبین الطاهرین و سلم تسلیما کثیرا کثیرا ومم».

نسخ، محمدرضا انجی [؟] در ۱۲۹۴ق، در اولی. نسخ و معرب در ایات، قاسم علی بن حسین قصاب استرابادی، روز دوشنبه پایان ربیع‌الثانی ۹۸۸ق، برای سید امیر کمال‌الدین حسن بن سید امیر عبدالرحیم جرجانی در دومی. رسالهٔ اول در دو صفحهٔ قطع کوچک برروی برگ اول نسخه چسبانده شده است. عنوان‌ها به سرخی و خط سرخ برروی ایات قرانی و کلمات شاخص. نسخه در گوشهٔ سمت راست بالای پشت برگ‌ها شماره صفحه دارد و یک برگ از ابتدای متن افتاده است. نسخه در حاشیه تصحیح شده و در اوایل نسخه حواشی توضیحی در شرح متن دارد، با نشانهٔ «۱۲»، «ص»، «ع ل عد»، «س» و به نقل از ذکری، کشاف، تفسیر رازی، قطب راوندی، تفسیر طبرسی، جامع الجوامع، المرتضی ره، اعتقادات ابن بابویه و غیره.

به خط حواشی نسخه چند مطلب به نقل از صحاح، کشکول، نضدالقواعد، مغنی اللبیب، تفسیر طوسی و تفسیر کبیر رازی در گ ۱ر و پ نوشته شده است. نشانهٔ «وقف خاص» در حاشیهٔ بالای گ ۴۹پ، ۸۹پ و ۱۹۶پ و ۲۳۲پ. مهر ابی با سجع «هو الحکیم فضلنامه مهرگان اسفراین صاحب امتیاز احمد شاهد تأسیس ۱۲۸۱» در پشت برگ نخست و انتهای نسخه. مهر مربع با سجع «عبده الراجی نظام‌الدین» در حاشیهٔ گ ۲ر. مهر مستطیل ابی با سجع «کتابخانه شخصی احمد شاهد A. SHAHED LIBRARY» در انتهای نسخه. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، دو ردیف جدول دو خطهٔ ضربی، ۲۴×۱۷ س‌م. لت دوم کوچک‌تر است. برچسب عنوان برروی عطف نسخه.

۳۰۵گ، ۲۳/۵×۱۷ س‌م، ۱۷س، ۱۶×۹/۵ س‌م.

۱۱۳۴۵

جهانگشای نادری (تاریخ جهانگشای نادری، تاریخ نادری) (تاریخ – فارسی)

از: محمدمهدی بن محمدنصیر منشی استرآبادی (- ۱۱۸۰؟ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۳۰۵ در همین فهرست.

آغاز و انجام نسخه افتاده و مقدمه و یک صفحه از آغاز و دو برگ از انتها افتاده است.

آغاز موجود: «وقایع و اموری در سمت درجزد ابیورد و مشهد مقدس و قلعه‌جات آن».

انجام موجود: «سپاه را مستعد و جمعیت خود را منعقد ساخت مابین زنجان و سلطانیه».

نستعلیق، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. شرح ترکی برخی کلمات و عبارات در زیر سطور نوشته شده است. لک‌های قهوه‌ای و سیاه بسیار و پخش‌شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود. اوراق اوایل نسخه وصالی شده است.

دو عکس برگردان در حاشیهٔ گ ۱۴ر و ۲۵ب، مهر بیضی ناخوانا در حاشیهٔ گ ۲۲ب و ۲۴ب و ۳۱ر، مهر بیضی با سجع «عبده علی‌اصغر» در حاشیهٔ گ ۳۷ب، از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد یک لا، تیماج زیتونی، ضربی، ترنج و دو سرترنج با خطوط متقاطع در وسط، مجدول، جدول دور هاشور، ۲۹/۲×۲۰ س‌م، فرسوده، لت دوم شکسته و آسیب دیده و ترنج‌ها از بین رفته‌اند.

۱۲۲گ، ۲۹/۲×۲۰ س‌م، ۱۹س، ۲۳×۱۲/۵س‌م.

۱۱۳۴۶

المختصر فی شرح تلخیص المفتاح (مختصر المعانی) (معانی و بیان ـ عربی)

از: سعدالدین مسعود بن عمر تفتازانی (۷۲۲ ـ ۷۹۲؟ق)

این کتاب شرح *تلخیص المفتاح* خطیب قزوینی (۷۳۹ق) است. علامه تفتازانی *تلخیص المفتاح* را دوبار شرح کرد. بار اول شرحی مزجی و مفصل نوشت به نام *المطول* و بار دوم شرحی مزجی و مختصر نگاشت به نام *المختصر*، که آن را در سال ۷۵۶ق، در غجدوان، به پایان رسانده است.

[کشف الظنون ۱: ۴۷۳؛ مشار عربی: ۲۱۵؛ مرعشی ۱: ۱۱۰؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۱۲۵؛ ملی ۱۳: ۹۵]

آغاز: «نحمدک یا من شرح صدورنا لتلخیص البیان فی ایضاح المعانی و نور قلوبنا».

انجام: «ختم الله لنا بالحسنی و یسر لنا الاخری الاتی بحق النبی واله العلی».

انجامه: «قد تم هذا الکتاب بعون‌الله الملک الوهاب فی یوم الخمیس ۱۵ من شهر رمضان المبارک علی ید افقر العباد الی الله الغنی محمداشرف بن جعفر الرکاوندی سنه ۱۰۷۵».

نستعلیق تحریری، محمداشرف بن جعفر رکاوندی، پنجشنبه ۱۵ رمضان ۱۰۷۵ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی در دو صفحهٔ ابتدای نسخه. متن اصلی در زیر خط مشکی و در چند صفحه در زیر خط سرخ نوشته شده است. نسخه به خط یک کاتب برروی دو نوع کاغذ نوشته شده است. افتادگی‌های نسخه به خط دیگری و برروی کاغذ متفاوت نوشته شده است. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است و یادداشت‌های توضیحی با نشانهٔ «۵»، «م»، «ح س»، «عص»، «شیخ»، «شیخ‌الاسلام»، «شرح»، «صحاح»، «چلبی»، «تاج»، «مفتاح»، «شرح مفتاح»، «حیوة الحیوان» و غیره در حاشیه و بین سطور دارد. نسخه موریانه‌خورده و کرم خورده است و لکه‌های سیاه پخش‌شدگی مرکب در آن دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه با کاغذ ابی و با بدسلیقگی وصالی شده‌اند.

عنوان نسخه در پشت گ ۲ر، مهر مربع محو شده در پشت برگ دوم، مهر بیضی با سجع «عبده الراجی محسن الحسینی» در حاشیهٔ گ ۲۴ر، از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد یک لا، تیماج مشکی، جدول چهار خطهٔ ضربی، ۱۹/۵×۱۰ س‌م.

۱۷۷گ، ۲۰×۱۰ س‌م، ۲۲س، ۱۵×۵/۵ س‌م.

۱۱۳۴۷

بیاض شعر

۱. اشعار (۱ب ـ ۵۷ب) (شعر ـ فارسی)

از: انوری، بابا طاهر عریان، حافظ، میرزا حاجی، حامی، خاقانی، داعی، رفیق، سعدی، شرف‌الدین، عاشق، عراقی، عرفی شیرازی، عطار، عنصری، فتحعلی شاه، فروغی استرآبادی، فرهاد، قائم مقام، محتشم، محمدعلی میرزا شاهزاده کرمانشاهان، محمدقلی فرزند فتحعلی شاه، میلی ترک، نامی، نجم‌الدین، عبدالوهاب نشاط، نظامی، نظیری، وحشی بافقی، هاتف، و رباعی یوسف طبیب.

۲. دعاها (دعاها ـ عربی)

شامل: دعای عقیقه (۱ر) و دعای حاجت خواستن (۵۷ر).

۳. نان و حلوا (سوانح سفر حجاز، السوانح الحجازیه) (۵۸ر و پ) (شعر ـ فارسی)

از: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ ـ ۱۰۳۱ق)

دو قطعه از مثنوی *نان و حلوا* شیخ بهایی (نک. ش ۱۱۳۴۹/۴) است، با عنوان: «فصل فی قطع العلایق و العزله عن الخلایق من اقواله علیه الوحید» و «فی ذم العلماء المشبهین بالامراء المعترفین عن سیره الفقراء».

۴. نقل عشاق (۶۱ر ـ ۷۳پ) (شعر/نثر ـ فارسی)

از: کمال‌الدین علی بن احمد محتشم کاشانی (ـ ۹۹۶ق)

رساله‌ای به نظم و نثر، در شرح وصال و فراق‌هایی که بین او و ساده‌رویی واقع شده است. محتشم در ابتدای رساله می‌گوید از کودکی طبع شعر داشت و چون به سن سی و یک سالگی رسید، حق آن بود که از غزل سرایی در وصف معشوق دست بکشد، ولی چنین نشد و عشق خوبرویان باز او را در مرحلهٔ غزل سرایی گذاشت. در این کتاب محتشم برای هر غزل مقدمه‌ای به نثر متکلف آورده است.

[ذریعه ۲۴: ۲۹۳؛ منزوی ۳: ۱۸۹۲، ۴: ۳۲۸۳؛ مشار ۴: ۴۱۱۹؛ ملی ۱: ۱۶۷]

آغاز موجود: «اما بعد محرر این شکسته رقم تراب اقدام الفقرا محتشم اگرچه در صغر سن مشعور موزونیت به نامش نوشته شد قبل از تکلم به معقولات منثوره به معقولات منظومه».

انجام موجود: «از تحقیق توجه آن همای همایون فروزان روز مسرت اثر بنه مرتبه مضطرب و بی زبان گردیدم که بجهه تزیین مجلس و ... محفل».

نستعلیق تحریری راسته و چلیپا، بدون تاریخ، اوراق نسخه سیاه شده و اثار اب دیدگی و پخش شدگی مرکب در انها دیده می‌شود.

از مجموعهٔ احمد شاهد.

دو دفهٔ جلد متفاوت اند: دفهٔ رویی مقوایی، قهوه‌ای مایل به قرمز و ساده و دفهٔ پشتی یک لا، تیماج قهوه‌ای تیره و ساده است، قطع بیاضی، ۱۸×۹ س‌م.

۵۷۳گ، ۲۰/۳×۹/۵ س‌م، کاغذ الوان نخودی، ابی، قهوه‌ای، زرد، صورتی.

۱۱۳۴۸

مجموعه

۱. دیوان مشتاقیه (۱ر - ۱۵۴ر)   (شعر - فارسی)

از: محمدتقی بن محمدکاظم مظفر علی شاه کرمانی (۱۱۵۰ - ۱۲۱۵ق)

میر محمدتقی کرمانی ملقب به مظفر علی شاه و صدر العرفاء از عارفان بنام سلسلهٔ نعمت‌اللهیه در قرن دوازدهم هجری قمری در کرمان است. وی از مریدان و شیفتگان میرزا محمد تربتی اصفهانی ملقب به مشتاق علی شاه بود که پس از کشته شدن مرادش در ۱۲۰۶ق، دیوان شعری به نام وی سرود و آن را مشتاقیه نام نهاد. به همین دلیل مظفر علی شاه را مولوی ثانی یا مولوی کرمانی خوانده‌اند. مجموعه اشعار او شامل قصاید، ترکیبات، ترجیعات، قطعات، غزلیات، رباعیات و مثنوی است.

دیوان مشتاقیه، بانضمام دیوان مظفریه و نامه‌هایی از آثار حضرت مظفر علی‌شاه کرمانی، به کوشش جواد نوربخش به چاپ رسیده است.

[تذکره شاعران کرمان: ۴۷۱، حدیقه الشعرا ۳: ۱۶۷۱؛ ذریعه ۳/۹: ۱۰۴۵؛ منزوی ۳: ۲۴۱۵؛ مجلس ۳: ۴۵۴؛ ملی ۶: ۲۲۵]

این نسخه شامل: قصاید و ترکیبات و ترجیعات و قطعات (۱ر - ۲۷پ و ۳۲ر - ۴۷پ)، غزلیات (۲۷پ - ۳۱پ و ۴۸ر - ۱۴۷ر) به ترتیب تهجی و رباعیات (۱۴۷ر - ۱۵۴ر) است.

چند برگ از آغاز نسخهٔ حاضر افتاده است و در صحافی آن آشفتگی وجود دارد.

آغاز موجود:

کل سر حق مطلق و حق سر کل بود   از کل مقال حق شنو از حق مقال کل

۲. بحر الاسرار (سبع المثانی) (۱۵۵ر - ۲۶۷پ)   (شعر عرفانی - فارسی)

از: محمدتقی بن محمدکاظم مظفر علی شاه کرمانی (۱۱۵۰ - ۱۲۱۵ق)

منظومه‌ای است در تفسیر و در آن سه سورهٔ حمد و فلق و ناس تفسیر و حدیث حقیقت کمیل شرح شده است. مظفر علی شاه تفسیر سورهٔ حمد را به نثر نیز نوشته است که با عنوان *مجمع البحار* چاپ شده است.

این منظومه در سال ۱۳۲۹ش، به کوشش جواد نوربخش، در کرمان به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۳: ۲۹؛ ۳/۹: ۱۰۶۱؛ مشار ۱: ۶۸۹؛ دانشگاه ۶: ۲۱۴۵؛ مجلس ۳: ۴۵۴، ۶۳۹]

آغاز:

باء بسم الله الرحمن الرحیم   هست مفتاح در گنج حکیم

انجام:

مجمل این قصه را تو گوش دار   تا مفصل بر تو سازم آشکار

۳. پیر و جوان (بهار و خزان، بهاریه) (حاشیهٔ ۲ر - ۲۴پ و ۳۲ر - ۳۴پ)   (شعر - فارسی)

از: محمدنصیر بن عبدالله طبیب اصفهانی (- ۱۱۹۱ق)

نک. ش ۱۱۰۵۹/۱ در همین فهرست.

آغاز:

شبی با نوجوانی گفت پیری   کهن دردی کش صافی ضمیری

انجام موجود:

سخن جویای حق را رهنما اوست   ز کار اهل دل مشکل گشا اوست

۴. قطعات (حاشیه ۳۵ر - ۴۰ر)

آغاز:

شنیدم که جمشید از تاج و تخت   ز دنیا به غلبی چه بربست رخت

نستعلیق، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی، برخی از عنوان‌ها نوشته نشده است. نسخه اندک تصحیح در حاشیه دارد. اثار اب دیدگی در نسخه دیده می‌شود. چند برگ وصالی شده و برخی قسمت‌های متن از بین رفته است.

مهر بیضی در گ ۴۸پ، ۲۲۳پ و ۲۲۴ر. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، یک گل ساده با خطوط متقاطع در وسط، مجدول، جدول دور منگنه. درون جلد در هر دو دفه برگی از یک کتاب چاپ معتمدی چسبانده شده است، ۲۰×۱۲ س‌م. فرسوده.

۲۶۷گ، ۲۰×۱۲/۵ س‌م، ۱۷س، ۱۵/۵×۷ س‌م.

۱۱۳۴۹

مجموعه

۱. لیلی و مجنون (۱پ - ۶۷ر)   (شعر - فارسی)

از: محمد مکتبی شیرازی (- ۹۱۶ق)

مکتبی معلم کودکان در مسجد بردی شیراز بوده و تخلصش را از پیشه خود گرفته است. وی این منظومهٔ عاشقانه را به تقلید از *لیلی و مجنون* نظامی، در سال ۸۹۵ق در شیراز، به نام شاه قاسم بن منصور، در ۲۱۶۰ بیت، ساخته است.

این اثر بارها در ایران و هند به چاپ رسیده است و در سال ۱۳۸۹ش، به کوشش حسن ذوالفقاری و پرویز ارسطو در تهران به چاپ رسید.

[ذریعه ۹: ۱۰۹۴، ۱۸: ۳۹۷؛ منزوی ۴: ۳۱۰۴؛ مشار ۴: ۴۴۱۴؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۲۱۷؛ مرعشی ۳۴: ۴۴]

آغاز:

ای بــر احــدیت ز آغــاز   خلــق ازل ابــد هــم آواز

انجام:

معمــور، آب و گــل بنــاد   ویـران شـد وان نباشـد آبـاد

انجامه (۶۷ر): «تمت الکتاب بید اقل النحیف محمدعلی الطباطبائی سلیل مرحوم جنت مکان مرحوم سید مصطفی خان جعل الجنه مثواه در شهر رجب المرجب ۱۳۳۱ از شدت دلتنگی با خط بد خوش نوشتم امید است از بدی آن چشم بپوشند».

۲. اشعار باباطاهر (۶۷پ) [شعر ـ فارسی]

از: باباطاهر عریان (قرن ۵ق)

شش دوبیتی است و دوبیتی هفتم فقط بیت اول است.

۳. مجمع البحرین (منوهر و دمالت) ((۶۸ر ـ ۱۹۸ر) [شعر ـ فارسی]

از: ظهیرالانام ابراهیم کرمانی (قرن ۱۲ق)

یک داستان هندی منظوم است به نام «منوهر و دمالت» یا «قصهٔ مهر و ماه» که میرزا ابراهیم کرمانی ملقب به ظهیرالانام و متخلص به «ظهیر» در سال ۱۱۶۲ق از اصل سانسکریت به نظم ترجمه کرده است. فرهنگ سخنوران به اشتباه ظهیر را زنده در سال ۱۲۶۲ق ذکر می‌کند. از آثار او دیوان شعر و وامق و عذرا به نظم و نثر (نک. ش ۱۱۳۹۹) است.

[ذریعه ۹: ۶۶۰، ۱۹: ۲۸۳؛ منزوی ۴: ۳۱۶۸؛ آستان قدس ۷: ۷۲۶؛ مجلس ۳۷: ۳۱، ۴۴: ۱۳۷]

آغاز:

نگارنـده نقـش معنـی طـراز   شود این چنین طرح تصویر راز

گـزان سـوی اقلـیم هندوسـتان   جهانی دگر هست چون بوستان

انجام:

شـکر کـه ایـن نامـه عـالی مقام   از کـرم و لطـف خـدا شـد تمـام

نطـق فروبنـد ظهیـر از همـه   ختـم سـخن کـن دگـر در خاتمـه

انجامه (۱۹۸ر): «فی تاریخ ۲۸ شهر محرم الحرام سنه ۱۳۴۰ اتمام یافت این کتاب منوهر و دمالت بید اقل الناس مصطفی ابن میرزا محمدعلی خان النائینی الطباطبایی در مزرعه ماز

مهرآباد به تاریخ شنبه ۲۸ شهر محرم الحرام سنه ۱۳۴۰ حسب الفرمایش جناب مستطاب فضایل مآب آقای خادم العلوم دائی یدام افضاله العالی قلمی گردید

بمانـد سـالها ایـن نظـم و ترتیـب   ز مـا هـر ذره خـاک افتـاده جـائی

غرض نقشی است کز ما بازماند   کـه هسـتی را نمـی بیـنم بقـائی

مگر صاحب‌دلی روزی به رحمتی   کنـد در حـق درویشـان دعـائی

کتبه العاصی و غریق بحر معاصی مصطفی الطباطبایی النائینی فی ۲۸ شهر محرم الحرام به تاریخ سنه ۱۳۴۰».

۴. نان و حلوا (سوانح سفر حجاز، السوانح الحجازیه) (۱۹۸پ ـ ۲۰۱پ) [شعر ـ فارسی]

از: بهاءالدین محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ ـ ۱۰۳۱ق)

مثنوی انتقادی اخلاقی است در بیش از ۴۰۰ بیت، به فارسی و پاره‌ای از ابیات عربی، با دیباچه‌ای به نثر، که شیخ بهایی سوانح سفر خود را به حجاز در آن آورده است.

این مثنوی بارها در ضمن کلیات شیخ بهایی یا جداگانه به چاپ رسیده است، از جمله در سال ۱۲۸۰ که به تصحیح محمدهاشم مصاحب، به همراه شیر و شکر، انتشار یافت.

[ذریعه ۱۹: ۳۱۹، ۲۴: ۳۰؛ منزوی ۴: ۳۲۶۲؛ مشار ۵: ۵۱۵۱؛ مرکز احیاء ۱: ۱۵۸؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۲۵۷]

نسخهٔ حاضر ناتمام است.

آغاز:

ایهـا اللاهـی عـن العهـد القـدیم   ایهـا السـاعی عـن النهج القـویم

انجام موجود: «فصل فی الفواید المتفرقه فیما یتضمن الاشاره الی قوله تعالی ان الله یامرکم ان تذبحو بقره».

نستعلیق تحریری، محمدعلی بن مصطفی طباطبایی، رجب ۱۳۳۱ق در رسالهٔ اول و دوم و چهارم، شکسته خوب مصطفی بن محمدعلی طباطبایی نائینی در ۲۸ محرم ۱۳۴۰ق در مزرعهٔ ماز مهرآباد، به دستور اقای خادم العلوم دائی، در رسالهٔ سوم. عنوان‌ها در رسالهٔ اول درشت‌تر و سیاه‌تر از متن نوشته شده است. رسالهٔ سوم شماره صفحه دارد و راده در هر دو صفحهٔ راست و چپ نوشته شده است. آثار سوختگی و ابدیدگی در نسخه دیده می‌شود.

مهر بیضی کوچک با سجع «مصطفی الطباطبائی» در گ ۱۱۳پ. نام مالک نسخه، حسین ملازاده، در حاشیهٔ گ ۱۷۵ر، از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، دو ردیف جدول و چهار خط عمودی و افقی و مورب متقاطع در وسط، ۲۱ × ۱۲/۵ س‌م، فرسوده.

۲۰۲گ، ۲۱/۲×۱۲/۲ س‌م، ۱۵ س در بیشتر صفحات، ۱۶/۵×۶/۵ س‌م. کاغذ کاهی و خط دار.

۱۱۳۵۰

بیاض جنگ اشعار ترکی و فارسی

(شعر ـ فارسی و ترکی)

اوراق آشفته و جدا از هم بیاضی بدون جلد است. به جز چند برگ، باقی برگ‌ها بدون رکابه هستند و ترتیب آنها چندان مشخص نیست. فقط تا حدودی می‌توان آنها را براساس محتوای مطالب و شکل نوشتار مرتب کرد. بیشتر اشعار این جنگ ترکی است و اشعار فارسی هم دارد و نام سعدی، حافظ، جامی و صائب در میان آنها دیده می‌شود. در میان اشعار ترکی نام خطائی، کوراوغلی، فضولی، معنی، ورساقی[؟]، بستی، کرم ه ده، فتح، نسخی، نسیمی و نوایی دیده می‌شود. چند مخمس فارسی و ترکی نیز در این جنگ وجود دارد.

چندین رقم در این جنگ دیده می‌شود اما نسبت موجود در آنها درست خوانده نمی‌شود:

«العبد الاقل مرتضاقلی ... سنه ۱۰۲۶».

«بواسطه یادگاری نوشته شده اقل عباس بن مرحوم ذوالفقار بیک قرامانلو [؟] ۱۰۹۶».

«... حسب الفرموده صاحب بیاض رضاقلی بخط بی عبارت کم تعلیم العبد الاقل بنده کمترین عباس ولد حجت و معالی پناه ذوالفقار بیک قرامانلو [؟] در سنه یونتیل نوشته شد تا یادگاری باشد سنه ۱۰۹۹».

«... بخط بی عبارت کمترین العبد الاقل عباس ولد حجت پناه ذوالفقار بیک قرامانلو [؟] حسب الفرموده صاحب بیاض رضاقلی ولد مرحوم حوسین قرامانلو [؟] قلمی نموده شد تا یادگاری باشد سنه ۱۰۹۹».

«... بخط علی ولد سنجر بک قرامانلو [؟] قلمی نموده شد سنه ۱۰۹۹».

«بنده خاکسار عباس ولد ذوالفقار سنه ۱۰۹۹».

«حسب الفرموده باباخان ... العبد ملا شمس‌الدین ... سنه ۱۱۳۳».

«العبد الاقل کمترین خلق الله ذوالفقار بن عزیزخان قرامانلو [؟] به یادگاری دولخان [؟] بن بابا خان نوشته شد سنه ۱۱۵۲».

«بخط العبد کمترین ملا یوسف در تاریخ سنه ۱۱۷۰».

«بخط العبد کمترین خلق الله ملا یوسف اشکانلو سنه ۱۱۷۷».

«بخط بی عبارت کم تعلیم ملا یوسف ولد ... در تاریخ سنه ۱۱۸۹».

«بخط العبد الاقل کمترین ملا یوسف اشکانلو».

«بنده خاکسار العبد طالب اشکانلو».

«حسب الفرموده باباخان قرامانلو [؟] به جهت یادگاری العبد الداعی ملا ندرخان قرامانلو [؟]»/ و نیز: «کاتب ندرخان قرامانلو [؟]».

«العبد الاقل رضاقلی قرامانلو [؟]».

«به یادگاری ملا طالب‌خان نوشته شده».

«العبد شاهوردی ایزدلو»/ و نیز: «حقیر الفقیر شاهوردی ولد مرحوم الماثی»

نستعلیق و شکسته در اشعار فارسی و نسخ و نستعلیق و شکسته در اشعار ترکی، خطوط مختلف، از جمله مرتضا قلی ...، عباس بن ذوالفقار بک قرامانلو [؟]، علی بن سنجر بک قرامانلو [؟]، ملا شمس‌الدین ...، ذوالفقار بن عزیزخان قرامانلو [؟]، ملا یوسف اشکانلو، طالب اشکانلو، ندرخان قرامانلو [؟]، رضاقلی، شاهوردی ایزدلو، قرن ۱۱ و ۱۲ق. چهار برگ از اشعار فارسی به خط نستعلیق ریز و دارای جدول سرخ و زر و مشکی و ابی و ستون‌بندی دو ستونه هستند و به نظر می‌رسد این چهار برگ که رنگی و متفاوت با برگ‌های نسخه اند مربوط به نسخهٔ دیگری باشد. تعدادی از اوراق نسخه نانوشته‌اند.

مهر بیضی با سجع ترکی که نام «... بابا خان» در ان دیده می‌شود. از مجموعهٔ احمد شاهد.

بدون جلد و دوخت و شیرازه‌بندی

۱۶۸گ، ۱۵×۶/۲ س‌م، مختلف، به رنگ‌های نخودی، نخودی تیره، گاهی قهوه‌ای، ابی و قرمز.

۱۱۳۵۱

بیاض شعر

(شعر ـ فارسی)

جنگ اشعار فارسی است و اسامی برخی شاعران نوشته نشده است. برخی اشعار و شاعرانی که نامشان نوشته شده یا از روی شعر یا تخلصشان شناخته می‌شوند به قرار زیرند:

یوسف و زلیخا (۲ر ـ ۱۷پ)، خسرو و شیرین (۱۷پ)، جامی (۳۲پ ـ ۳۵پ و ۳۸پ ـ ۳۹پ و ۵۶پ)، سعدی (۳۵پ ـ ۳۸ر و ۳۹پ ـ ۴۹ر، ۶۱ر)، مشتاق (۴۹پ ـ ۵۴پ)، شیخ بهاءالدین (۵۵پ)، واعظ قزوینی، میرزا طاهر و نصیبی (۵۶ر)، *فرهاد و شیرین* وحشی (۵۷ر ـ ۵۸ر)، خسرو دهلوی (۵۸ر ـ ۵۹ر)، مغربی (۵۹ر)، قصاب (۵۹پ)، رباعی ملا حسین و محتشم (۶۱پ)، فردوسی (۶۱پ)، جامی و عرفی (۶۲ر)، صوفی شیرازی (۶۳ر)، چایلی جاهل (۶۳پ)، صائب (۶۴ر)، رباعی مظفر حسین کاشی، محمد صوفی و شیخ ابوسعید (۶۴پ).

رقم کاتب (۴۹ر): «بجهه مخدومی‌ام آقا غلامعلی قلمی شد سنه ۱۲۰۷».

شکسته چلیپا، ۱۲۰۷ق، به یک خط، برای آقا غلامعلی. در انتهای گ ۳۱پ کاتب نوشته است: «پانصد و شصت و هشت بیت قلمی شد». در گ ۲۶ر ـ ۲۷ر بین سطور و حواشی با ابرنگ نقاشی شده و گل و برگ و ستاره‌های رنگی کشیده شده است. در گ ۱۶ر، ابیات درون برگ‌های سبز نقاشی شده نوشته شده و نقاشی‌ها نیمه کاره است. در گ ۴۷پ، ابیات درون نقش‌های گل و برگ و ترنج و مرغ نوشته شده و نقاشی‌ها نیمه کاره است. گ ۱۵ر و ۲۴ر با مداد طراحی شده تا بعداً رنگ شود. بین گ ۱۸ و ۱۹ و گ ۵۶ و ۵۷ افتادگی وجود دارد. اثار اب دیدگی یا چربی و پخش شدگی مرکب در اوراق نسخه دیده می‌شود. چند برگ از نسخه وصالی شده است.

از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری قهوه‌ای خردلی، عطف و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای خردلی، استر و بدرقه کاغذ صورتی ساده، قطع بیاضی، ۸×۱۴/۵ س‌م.

۶۴گ، ۷/۵×۱۴/۳ س‌م، مختلف.

۱۱۳۵۲

کحالی (کحالی و جراحی) (چشم پزشکی - فارسی)

از: محمدباقر بن عمادالدین محمود طبیب (قرن ۱۱ق)

کتابی است در شناخت بیماری‌های چشم و معالجهٔ سریع آنها، در دو مقاله، هر کدام در پنج فصل: مقالهٔ اول: در ادویهٔ عین، مقالهٔ دوم: در مرهم و ادویه قروح.

مؤلف که از پزشکان دورهٔ صفویه است این کتاب را در زمان لشکرکشی شاه عباس به آذربایجان برای بازگرفتن آن ناحیه از ترکان عثمانی، هنگامی که در محاصرهٔ قلعهٔ ایروان بودند و قزلباشان آماج تیرهای قلعه‌گیان شده بودند و به چشم آنان آسیب رسیده بود و او آنها را درمان می‌کرد، به دستور شاه عباس نوشته و در ۱۹ ربیع‌الثانی ۱۰۱۵ق به پایان رسانده است.

[منزوی: ۵۸۴؛ آستان قدس ۱۹: ۵۴۳؛ دانشگاه ۱۶: ۶۲۱؛ مرعشی ۲۱: ۳۵۶].

آغاز نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود: «گذرد از یمکن غیب به ساحت ظهور رساند این پادشاه جم جاه به واسطه تسخیر بلاد موروثی و مکتسبی بیشتر اوقات ایلغارهای صعب می‌نمودند چنانچه اکثر عساکر منصوره و جیوش مظفره از مرافقت موکب همایونی بازمی‌ماندند».

انجام:

شنیدم که در روز امید و بیم	بدان را به نیکان ببخشد کریم
تو نیز ار بدی بینیم در سخن	به خلق جهان آفرین کار کن

انجامه: «در تاریخی که قلعه گنجه مسخر اولیاء دولت قاهره شد حسب الامر الشرف اعلحضرت خاقانی ظل و سبحانی به کتابت این رساله شروع نمود و در روز پنجشنبه نوزدهم شهر ربیع‌الثانی سنه خمس عشر و الف که رایات جاه و جلال در رودخانه آل کیت نزول اجلال فرموده بودند و کلید قلعه تفلیس و توماتوس را به درگاه جهان پناه آوردند رساله به تمام رسید و بالله التوفیق و هم تمام شد این رساله از روی نسخه اصل در تاریخ روز چهارشنبه سنه سیچقانیل سنه ۹۱۵ العبد الاقل الاضعف العبادالله ا ب ر ا ه ی م ابن حاجی حسن عفی الله».

نسخ، ابراهیم بن حاجی حسن، در نیمهٔ دوم قرن ۱۱ق. تاریخ کتابت نسخه (۹۱۵ق) مخدوش است و کتابت نسخه براساس مهر کاتب در انتهای انجامه باید در نیمهٔ دوم قرن ۱۱ق انجام شده باشد. عنوان‌ها به سرخی. در حاشیهٔ سمت چپ بالای صفحات رو کلماتی نوشته شده است که مراد از آنها حاصل نشد. شاید طلسمی برای رفع گزند موریانه و حشرات باشد.

مهر بیضی با سجع «محمدعلی» در ابتدای نسخه. مهر بیضی کوچک کاتب با سجع «سلام علی ابراهیم ۱۰۷۱» در انتهای انجامه. مهر مربع ناخوانا در گ ۱۷۰ر. دو دستورالعمل دارویی در انتهای نسخه، گ ۱۷۰پ. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی نخودی فرسوده و آسیب دیده، ۱۹/۵×۱۱/۵ س‌م.

۱۷۰گ، ۱۹/۵×۱۲ س‌م، ۱۴س، ۱۲×۵/۵ س‌م.

۱۱۳۵۳

[داستان اردو] (داستان - اردو)

مجموعه داستان‌هایی است به زبان اردو دربارهٔ برخی شاهان و پهلوانان، به روش نقالی. برخی شخصیت‌ها که نامشان در میان داستان‌ها دیده می‌شود عبارت اند از: شاهزاده عمر بن حمزه (۷ر)، امیر حمزه صاحبقران مالک لشکر، ملکه حور، خان اعظم ارسلان (۵۹۰ر)، اقبال شاه، امیر نامدار، خسرو خان (۵۳۷پ)، شاه هفت کشور (۵۲۶ر)، داستان نوشیروان (۵۲۵ر)، داستان هرموم دیوانه (۵۰۸ر)، نوشیروان و بوذرجمهر (۴۸۵پ)، سکندر شاه (۲۲۳ر)، خواجه عمر بن رومیه ضمری نامدار (۲۲۳پ)

برخی داستان‌ها به شیوهٔ نقالان با عبارات زیر شروع می‌شود:

«گره گشایان سلسله سخن و تازه کنندگان فسانه کهن یعنی محرران رنگین تحریر و مورخان جادو تقریر». (۲۲۳پ، ۶۱۴ر)

«بلبل نواسنج هزار داستان طوطی نامه زمزمه زیر خوش بیان گلشن تقریر یون». (۲۴۴پ)

«روایت کنندگان داستان عجیب و حکایت بنگارندن فسانه عجیب و غریب». (۳۵۵)

«ناقلان اخبار و حکایت کنندگان شیرین گفتار این داستان رنگین بیان کولوند». (۴۸۶ر)

«راویان اخبار و ناقلان آثار این حکایت رنگین کوبون بیان». (۵۰۸پ)

«حسنت پردازان آینهٔ خیال و نیرنگ‌بازان صورت حال رسایان نقوش بوقلمون و نقاشان تصاویر مضمون آینه‌داران پیکر دلفریب داستان و صورت‌نمایان ...». (۵۵۷ر)

چند بیت فارسی نیز در این نسخه دیده می‌شود. گ ۶۲۴ر:

الهی تا جهان باشی به اقبال	جوان بخت و جوان دولت و جوان سال

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود: «زبان تشنه کو درازکها اور شاهزاده سی کها ارقعه سرمتی زیر هوکر زنده آیا اور هماری روبرو زنده آکر دیکها ارضه سرکا فرما پرور هوکر لشکر تین مر آیا شاهزاده نی کها حضور کی روبرو کس نی کها امر نامدار نی شاهزاده سی کها ارضه شرقی تمهاری فوج و سپاه کو بر باد کیا».

اولین عنوان موجود (۳ر): «داستان عمر کا ملکه طور کی پاس آنا اور ملکه حور کو طور کی جوانبی من دیکهنا عمر کایه حال دیکهکر واپس رهی لشکر من آنا اور امر نامدار کو لی شاهزاده که همراه لیکر طور کی پاس عمر کا آنا اور امر کا طور سی ملاقات کرنا اور طور کا کشتی گرمی که شرطه کا بیان کرنا شاهزاده کا طور سی کشتی کرنا اور طور کو زیر کرنا اور امر نامدار کا ملکه طور کو مسلمان کرنا اوره».

آخرین عنوان موجود (۶۵۴پ): «داستان اسرا کارزار معه لشکر قریب کابل پهنچا اور عمر بن حمزه نوابی کا سرکار کو جانا اور ملکه حور دختر آ سی ملا قا هونا طرفین مین عشق

کا بیدار هونا ملکه حور کا شاهزاده کو باغ من عش کرنا عمر کا تلاش شاهزاده طبق جانا اور مهما همراه لانا اور رامی کا دختر کی». [۱۲]

نستعلیق، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خطهای سرخ بی رویه در بالای کلمات و حملات کشیده شده است. برخی قسمتهای متن با جوهر ابی تصحیح یا نوشته شده است. لبه‌های برخی اوراق وصالی شده است. اوراق نسخه پوسیده و لبه‌ها از بین رفته است.

از مجموعهٔ احمد شاهد.

بدون جلد.

۶۵۷گ، ۲۳/۵×۳۲ س‌م، ۲۰س، ۱۴/۵×۲۴/۵ س‌م، کاغذ کاهی شکننده و آسیب دیدهٔ هندی.

۱۱۳۵۴

اخلاق ناصری (اخلاق ـ فارسی)

از: نصیرالدین محمد بن محمد طوسی (۵۹۷ ـ ۶۷۲ق)

نک. ش ۱۱۲۰۷ در همین فهرست.

نسخهٔ حاضر کامل نیست و چند برگ از ابتدای مقدمه و اواخر فصل هفتم و فصل هشتم از مقالهٔ سوم افتاده است.

آغاز موجود: «علم طبیعی و هریک ازین سه علم مشتمل بود بر چند جزو که بعضی».

انجام موجود: «معاش مدد دهد و مادام که به اخلالی در امور نفس و عیال مودی نبود».

نستعلیق خوب، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است.

از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد از نسخه جداست و متعلق به نسخه نیست. جلد مقوایی با روکش پارچه با طرح هندسی و گل و برگ‌های قرمز و سبز رنگ رفته و پوسیده. گوشه‌ها پارچهٔ مشکی، عطف و کنارهٔ پهن پارچهٔ ضخیم مشکی و خاکستری و قرمز که برای تعمیر جلد به کار رفته است، ۱۴×۲۲ س‌م. شیرازهٔ نسخه گسسته و اوراق جدا شده‌اند.

۲۲۴گ، ۱۱/۷×۲۱ س‌م، ۱۷س، ۶×۱۴ س‌م.

۱۱۳۵۵

خلاصه منهج الصادقین (خلاصة المنهج) (تفسیر ـ فارسی)

از: فتح‌الله بن شکرالله کاشانی (ـ ۹۸۸ق)

مؤلف از دانشمندان و علمای عصر شاه طهماسب صفوی است. وی ابتدا تفسیر قرآن کریم را به صورت مفصل در پنج مجلد نگاشت و آن را *منهج الصادقین فی الزام المخالفین*

۱۲. با تشکر از دکتر غلام محمد در کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران برای بازخوانی متن اردوی آغاز و دو عنوان نسخهٔ حاضر.

نامید، سپس آن را در دو جلد مختصر نمود و «خلاصه المنهج» نام نهاد. در این خلاصه نخست ثواب قرائت سوره‌ها و سپس تفسیر مزجی آیه‌ها به اختصار آمده که بیشتر جنبه توضیحی و ترجمه دارد و گاه اقوال مشهور مفسران و مسائل ادبی را آورده است.

این کتاب در سال ۱۳۵۴ش، به تصحیح ابوالحسن شعرانی، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۷: ۲۳۳؛ مشار ۲: ۱۹۱۰؛ سپهسالار ۱: ۱۲۳؛ مرکز احیاء ۵: ۱۳۸؛ ملی ۵: ۹].

نسخهٔ حاضر جلد دوم تفسیر است و آغاز و انجام آن افتاده و از تفسیر آیهٔ ۹۲ و ۹۳ سورهٔ طه تا چند سطر از سورهٔ نصر را دارد.

آغاز موجود: «نباشد للرحمن مر خدای را ان یتخذ ولدا آنکه فرا گیرد فرزندی چه این از قسم مستحلات است و از دایره امکان بیرون».

انجام موجود: «و از حضرت ابوعبدالله صلوات الله علیه نقل است که هر که اذا جاء نصرالله».

نستعلیق، بدون تاریخ، آیات به نسخ معرب، عنوان‌ها و آیات به سرخی. برخی صفحات تونویس است. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. آثار سوختگی و آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

چند بیت فارسی درون جلد در هر دو طرف دیده می‌شود. نشانه وقف در گ ۶پ، ۱۷پ، ۳۲پ، ۱۰۱پ، ۲۸۸پ، ۳۲۲پ، ۳۶۸پ، ۳۸۱پ، ۴۰۴پ، ۴۴۱پ، ۴۶۲پ، ۴۷۱پ، مهر ناخوانا در حاشیهٔ گ ۳۴پ. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیره، جدول ضربی، ۱۸/۵×۲۸/۵ س‌م، فرسوده.

۴۸۸گ، ۱۸×۲۸ س‌م، ۲۵س، ۱۲×۲۲ س‌م.

۱۱۳۵۶

فارغ‌نامه (دیوان فارغ گیلانی، ولایت‌نامه، جنگ‌نامه) (شعر ـ فارسی)

از: حسین بن حسن فارغ گیلانی (قرن ۱۱؟ق)

ملا فارغ گیلانی از شاعران عصر صفوی و از مدح‌گویان شاه عباس بوده است. وی این منظومه را در ۱۰۰۰۰ بیت، در ستایش حضرت امیرالمؤمنین(ع) و جنگ‌های آن حضرت، با عنوان‌های منظوم و تخلص «فارغ» سروده است.

کتاب حاضر به دلیل سادگی و روانی اشعار تا اواخر دورهٔ قاجار از کتب بسیار متداول بوده و حتی در مکتب‌خانه‌ها تدریس می‌شده است.

[ذریعه ۹: ۷۹۹؛ ۱۶: ۲۵؛ ۱۹: ۲۵۲؛ منزوی ۳: ۲۴۵۸؛ ۴: ۳۰۱۰؛ مشار ۲: ۲۲۴۸؛ ۴: ۴۰۴۱؛ ۳۰: ۵۰؛ دانشگاه ۱۰: ۱۷۰۲؛ مجلس ۳۶: ۴۳۳؛ ملک ۸: ۱۷۱؛ ملی: ن ش ۷۶۲۸].

آغاز:

لله الملک و انه مالک	هر باقی و غیره هالک
سر این نامه نام آن معبود	که ز نامش دو کون یافت وجود

انجام:

تا بود باقی آسمان و زمین	تا بود شمع مهر و ماه مبین
شیعیان تو از صغار و کبار	جمله باشند از تو برخوردار

انجامه: «تمت الکتاب الفارغ من ید اقل العاصی المذنب محمدعلی فی اربع شهر شعبان المعظم من شهور سنه ۱۲۸۴».

نستعلیق راسته و چلیپا در متن و حاشیه، محمدعلی، چهارم شعبان، ۱۲۸۴ق. جدول نامرتب بدون استفاده از مسطر در برخی صفحات. نسخهٔ پاکیزه‌ای نیست و علاوه بر خط خوردگی، پخش‌شدگی مرکب در اوراق نسخه دیده می‌شود. برگ اول نسخه آسیب دیده و پاره شده و گوشهٔ چند برگ ابتدای نسخه تا شده است.

یادداشت مالک نسخه با جوهر قرمز برروی کاغذ سفید بدرقه. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد گالینگور طرح‌دار سفید، آستر و بدرقه کاغذ سفید. صحافی جدید. ۲۷/۶×۱۸س‌م.

۶۳گ، ۲۷/۵×۱۷س‌م، ۱۷س در متن، ۳۴س در حاشیه، ۱۹/۵×۱۰/۵س‌م.

۱۱۳۵۷

زینه المدایح

(شعر - فارسی)

از: محمدصادق همای مروزی (قرن ۱۳ق)

تذکره‌ای است در شرح احوال و اشعار شاعرانی که فتحعلی‌شاه قاجار را ستایش کرده‌اند. این تذکره در سال هفتم سلطنت فتحعلی شاه و به نام او ساخته شده و مشتمل است بر یک دیباچه، یک آرایش در شعرهای فتحعلی شاه متخلص به خاقان، و دو پیرایه: نخستین در شعرهای شاعران دربار، دومی در شعرهای شاعران شهرهای ایران، سپس یک زیور در شعرهای خود گردآورنده جنگ.

[ذریعه ۱۲: ۹۵؛ ادبیات، ۳۰۷؛ مجلس ۸: ۲۱۳؛ علی‌ا ن ش ۱۶۸۵۵]

این نسخه ناتمام است.

آغاز:

ای ذکر توکل فروش بازار سخن	رنگین ز تو برگ برگ گلزار سخن
اوصاف تو دیباچه مجموعه نطق	توحید تو مشاطه رخسار سخن

انجام: «و از خیرت حرفت بخارپش اقلیدس را اندیشها بخاطر راه یافته از درخت انارش مشاهده‌کنندگان همان بیند که پور عمران از نخل وادی ایمن و از بالای صنوبرش نظاره‌گیان آن جلوه مشاه نمایند که دلباختگان از قامت بتان سیم تن».

نستعلیق درشت، غلامرضا [؟]، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ برروی عبارات عربی. آثار آب دیدگی و پخش‌شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود. چند برگ وصالی شده است.

یادداشت مالک نسخه، احمد شاهد، در بدرقهٔ نسخه که تمام نسخه را به اشتباه «دیوان فتح‌علی‌خان صبا» نوشته و کاتب را «غلامرضا» دانسته است. طلسم در پشت برگ نخست. شعر در بیان وزن معادن به حساب جمل در گ ۵۲ر. از مجموعهٔ احمد شاهد.

صحافی جدید، جلد گالینگور سفید طرح‌دار، ۲۵/۵×۱۷/۵ س‌م.

۵۲گ، ۲۵×۱۷ س‌م، ۱۵س، ۲۲×۱۱/۵ س‌م.

۱۱۳۵۸

[کتابی در اخلاق]

(اخلاق - فارسی)

از: فخرالدین علی صفی بن حسین کاشفی (۸۶۸ - ۹۳۹ق)

ابتدا و انتهای نسخهٔ حاضر افتاده است. آنچه در دست است کتابی است در اخلاق با سربندهای مقاله، باب، فصل و حکایت، و گردآورندهٔ آن بنابر آنچه در نسخه آمده فخرالدین صفی فرزند ملا حسین واعظ کاشفی است، اما نسخه با هیچ یک از آثار شناخته شدهٔ فخرالدین علی صفی مطابقت ندارد.

نام مؤلف در گ ۴۷پ چنین آمده است:

«این فقیر که جامع این حروفست علی ابن الحسین الواعظ عفی عنه از خدمت کلان والد حضرت قطب الکبیر مولانا سعدالدین کاشغری قدس سره استماع دارد».

همچنین در گ ۱۲۰ر:

«این فقیر که جامع این حروف است علی بن الحسین الواعظ از خدمت خواجه کلان والد حضرت بزرگوار قطب العارفین مولانا سعدالدین الکاشغری قدس الله تعالی ارواحهم استماع دارد که فرموده».

ابواب کتاب در نسخهٔ ناقص حاضر به قرار زیر است:

باب سوم: در اسماء الله و تسبیح و توبه و استغفار و دعا و نیاز مشتمل بر چهار فصل

باب چهارم: در صفت طاعات مشتمل بر شش فصل

باب پنجم: در مذمت معاصی و منهیات مشتمل بر هشت فصل

باب ششم: در مذمت دنیا و مال و جاه و کبر و نخوت و حرص و طول امل و صفت زهد و توکل و قناعت و صبر و جوع و صمت و عزلت در پانزده فصل

باب هفتم: در رحمت باری تعالی و سر قضا و قدر و عجز و بیچارگی مشتمل بر پنج فصل

باب هشتم: در سر قضا و قدر و مهلت کفار که آن نیز از دقایق این سر است (در بیان قضا و قدر سه حکایت در فصل چهارم از باب اول از مقاله اول مذکور شده ۳۷ر)

باب نهم: در اطاعت داشتن امر الهی در بیان طاعت از نماز و روزه و حج و زکوه و جهاد در پنج فصل

باب دهم: در فضیلت حج در فضل عرفه و جمعه

باب یازدهم: در کبایر و سایر ملکات رویه مشتمل بر پنج فصل
باب دوازدهم: در کذب و غمازی و نمامی
باب سیزدهم: در علم و اخلاص و صدق و امانت و وفا مشتمل بر پنج فصل
باب چهاردهم: در امانت و خیانت در سنگ ترازو و غیر آن
باب پانزدهم: در حقوق پدر و مادر و استاد و همسایه و غیر آن مشتمل بر پنج فصل
باب شانزدهم: در حق استادان
باب هفدهم: در حقوق مصاحب
باب هجدهم: در ذکر بعضی از اخلاق حمیده مشتمل بر پنج فصل
باب نوزدهم: در حلم و مدارا
باب بیستم: در عدل و انصاف
باب بیستم [صحیح: بیست و یکم]: در توبه و صفت ایمان
فصل: در مناقب درویشان و صفت همت و عرفان و محبت ایشان مشتمل بر پنج فصل
فصل: در مرحمت و عفو و ایسار [صحیح: ایثار] و تعهد یتیمان و سایلان و تصدق بر محتاجان
مقاله: در فنای دنیا و قصر امل و ترصد اجل و عبادت مریض و موت و جواب در قیامت و حساب قیامت و خوف و رجا و بر رحمت حق تعالی در پنج فصل

آغاز موجود: «... [خوانده نمی‌شود] رضی الله عنهم و لطایف و معارف بر علما و عرفا ارواحهم و اگر درین مقاله در اثناء اخبار و آثار و لطایف و معارف ... حکایتی کوتاه ایراد افتد محسوب نیست و اصل این باب بر سبیل ... [خوانده نمی‌شود] خواهد بود انشاءالله تعالی و این مقاله مشتمل است بر دوازده باب».

انجام موجود: «حکایت به عیسی وحی آمد که ما را در فلان ... که روز قیامت همنشین تو خواهد بود در بهشت اگر خواهی برو باو ... به نشان غیب به آنجا رفت زنی دید جوان که آن را نه چشم بود نه .. داشت کج به ذکر باری تعالی مشغول عیسی بروی سلام کرد - امه الله چگونه زنده‌گانی می‌کنی چنانچه ملکات کنند .. که جهان به آن بینی نه دست که به آن مایحتاج بگیری نه پای ... نه عیش پادشاهان می‌کنی گفت چشم از من باز ... باز گرفت تا به حرام دراز نکنم پای از من فرا ستد تا ... دارم کدام پادشاه دارد من العصمه ان لاتقد ... حاجتم مغفرتست گفت این به دست من».

نسخ خوب، بدون تاریخ، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، خط سرخ برروی عبارات عربی، نسخه بدون راده نوشته شده و خط خوردگی و تصحیحات اندک دارد. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

از مجموعهٔ احمد شاهد.

بدون جلد.

۱۳۹گ، ۲۳/۵×۱۴/۶ س‌م، ۲۱س، ۲۰×۱۱ س‌م، کاغذ کاهی.

۱۱۳۵۹

مجموعهٔ سند (اسناد و مدارک - فارسی)

۶۲ برگ.

مجموعه‌ای است شامل تعدادی اسناد مربوط به طایفهٔ ولیکانلو شقاقی و بعضی اسناد دیگر که در زیر به برخی از آنها اشاره می‌شود:

- تعدادی حواله‌های دیوان اعلی، برخی از بابت مالیات و فروعات، در سال‌های ۱۲۷۹-۱۳۲۹ق. حوالهٔ مقرب خاقان در قریهٔ کله کش در ۱۲۸۸ق.
- صورت جمع و خرج قریهٔ سوین.
- عریضهٔ فرج‌اله بیک سواره ولیکانلو.
- چند مبایعه نامه بین افراد طایفهٔ ولیکانلو در سال‌های ۱۲۶۶ و ۱۲۷۹ق. و موضوع بیع قریهٔ حاجی خلیل و قریهٔ ارموداق واقع در محال گرمرود.
- سواد استشهاد نامه از علمای عظام و سایر اهالی و موثقین گرمرود در موضوع ادعای محمدرضا نظامی و محمدعلی نظامی و سایر خرده مالکین قریهٔ حاجی خلیلو.
- استشهاد نامه از عموم اهالی گرمرود در مورد میرزا مهدی خان بیان الملک حاکم سراب گرمرود و ایلات شقاقی و عمل مالیات طایفهٔ ولیکانلو.
- سواد عقدنامهٔ طایفهٔ ولیکانلوی شقاقی در ۱۲۹۹ق.
- حکم برای حکومت اسکو و مباشر قریهٔ باویل در مورد دستگیری خلیل باویلی که مصدر شرارت شده است، در پی عریضهٔ رعایای قریه در ۱۲۹۸ق.
- عریضه و حکم شرعی بر ضد مشروطه طلبان.
- ارتقای درجهٔ غلام‌حسین خان پسر کلبعلی خان به منصب نیابت اول و تعیین حقوق دیوانی برای او از طرف میرزا فضل‌الله میرپنجه در ۱۳۱۵ق.
- تعدادی نامه‌های تجاری مربوط به سال‌های ۱۲۹۵-۱۳۳۱ق که برخی خطاب به عبدالغفار تاجر کازرونی ساکن شیراز است و از اصفهان و طهران ارسال شده است و نیز چند حواله و رسید و صورت حساب مربوط به وی.

و چند سند دیگر.

۱۱۳۶۰

مجموعهٔ سند (اسناد و مدارک - فارسی)

۱۹۰ برگ.

مجموعه‌ای از نامه‌ها و صورت حساب‌های تجاری به خط سیاق و قبض‌های رسید و وصول و برات است. بیشتر نامه‌ها خطاب به حاجی عبدالغفار تاجر کازرونی در شیراز و اصفهان، و برخی خطاب به محمدجواد تاجر کازرونی و سید علی‌اکبر تاجر یزدی است، در

سال‌های ۱۲۹۲–۱۳۲۸ق. یک نامه برروی سربرگ «کمپنی تجارتی مسعودیه اصفهان» در ۱۳۲۱ق نوشته شده است.

۱۱۳۶۱

مجموعهٔ سند
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

۲۲ برگ.

مجموعهٔ قباله‌های ملکی و استیجاری طهران است، شامل ۱۵ برگ مصالحه نامه، و چند برگ استشهاد نامه، ذمه نامه، اقرار نامه، ادعا نامه و غیره، مربوط به سال‌های ۱۳۰۴–۱۳۳۷ق، و در مورد اراضی و خانه‌های قریهٔ دولاب طهران، محلهٔ چالمیدان، محلهٔ عودلاجان، محله بازار حدادان، محلهٔ بازار، دروازه قدیم حضرت عبدالعظیم، قنات گل افشان و قنات علی حمامی.

نام معتمدالسلطان محمدحسین خان پیشخدمت خاصهٔ حضور، ورثهٔ شاهزاده محمدامین میرزا و حاجی خلیل علاف طهرانی در این اسناد آمده است.

۱۱۳۶۲

بیاض محمدعلی آگه کشمیری
(شعر ـ فارسی)

جنگ شعری است از شاعران ایرانی و شاعران پارسی زبان هند و پاکستان و کشمیر، به خط خوش ملا محمدعلی آگه که اشعار خود را نیز در آن نوشته است.

این بیاض پیش از آنکه به ملکیت کتابخانهٔ مرکزی درآید از آن رضا سرلک بوده است و ایشان در مقالهٔ محققانه‌ای که در مجلهٔ *تحقیقات اسلامی* با عنوان «معرفی جنگ خطی ملا محمدعلی آگه کشمیری» به چاپ رسیده است این جنگ را معرفی کرده‌اند.

ملا محمدعلی آگه کاتب و گردآورندهٔ این جنگ است که اشعار خود را نیز در این جنگ آورده است. از جمله در ص ۲۹۰ که اشعار خود را با عنوان «المحرره ملا محمدعلی آگه» نقل کرده است. همچنین در ص ۱۱۰، ۱۹۴، ۳۲۲، ۴۴۴، ۴۴۸، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۴، ۴۵۷، ۴۵۹–۴۶۱ و ۴۹۳ نیز تحت عنوان «آگه» یا «المحرره» (با تخلص آگه).

وی در ص ۴۵۷ ـ ۴۵۸ غزلی از مشتاق اصفهانی را استقبال کرده است و در بیتی از این غزل می گوید:

آن سرمه صفاهان من از دیار کشمیر　　　منظور چشم یاریم گشته غبار هر دو

ولی نام وی در *تذکره شعرای کشمیر*، تألیف حسام‌الدین راشدی، نیامده است و در *فرهنگ سخنوران* نیز نامی از او نیست.

تاریخ زندگی شاعرانی که نامشان در این جنگ آمده است، هیچ کدام پس از قرن

دوازدهم هجری نیست و تعدادی از آنان نیز گمنام اند و احتمال به یقین آگه کشمیری نیز در قرن دوازدهم هجری می‌زیسته است.

ظاهراً این بیاض، تا امروز، تنها نسخه‌ای است که اشعار آگه کشمیری، آن هم به خط خوش خودش، در آن ضبط شده و نسخه‌ای منحصر به فرد است.

نسخه با ابیاتی با عنوان «تحسین» شروع می‌شود، با این مطلع:

ای که بسم الله لطف تو بود الحمد ما　　　نام تو نام خدا تاج سر دفتر ما

انتهای جنگ افتاده است و انجام موجود آن چنین است:

به گاه جلوه برافشان ز ناز گیسو را　　　ز تار گیسو زه کن کمان ابرو را

[مقالهٔ «معرفی جنگ خطی ملا محمدعلی آگه کشمیری»].

در این جنگ علاوه بر اشعاری که در قالب‌های شعری مختلف نگاشته شده، چند جنگ نیز نوشته شده است، به قرار زیر:

۱. جنگ شعر
(شعر ـ فارسی)

شاعرانی که نامشان در این جنگ آمده است به ترتیب الفبا به قرار زیرند:

آفرین (۴۳۹)، آصفی (۳۳۶، ۳۷۶)، آگه (۱۹۴، ۴۴۴، ۴۴۸، ۴۵۱–۴۵۴، ۴۵۷، ۴۵۹–۴۶۱، ۴۹۲)، نواب ابراهیم خان (۴۱۴)، ابوالوفای خوارزمی (۳۳۹)، اثر (۴۰۹)، احمدخان پادشاه گیلان (۴۱۷)، ادهم (۱۳۴، ۱۳۵، ۱۹۱، ۴۱۸)، استاد (۹، ۷۳، ۱۲۵، ۱۹۱، ۱۹۳، ۲۰۰، ۳۴۶، ۳۵۷، ۳۶۷، ۳۷۹، ۴۱۶، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۵۴، ۴۶۱)، اسیر (۱۴۲، ۱۸۶، ۳۳۷، ۴۵۰، ۴۷۹)، اشتیاق (۱۷۹)، اشرف (۴۳۲، ۴۴۱، ۴۹۵)، الفتی (۵۰۱)، امید (۱۸۲، ۴۰۴، ۵۱۱)، امیرخسرو (۸۷، ۱۹۵، ۳۴۸، ۳۸۴، ۴۳۷، ۴۳۸)، اهلی (۱۳۵، ۱۳۶)، ایمن (۵۱۰)، باقی (مخمس بر غزل امید ۳۹۱)، بوعلی سینا (۴۷۲)، بهاءالدین آملی ۳۳۸)، بهائی شیرازی ((۴۱۶)، بیدل (۵۲۱)، بینش (۴۶۸)، تجلی (۱۲۱، ۴۹۴)، تحسین (۱، ۴۱۳)، توفیق (۸)، جامی (۷، ۶۴، ۲۰۵، ۲۱۰، ۲۱۱، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۹۷، ۴۰۷، ۴۰۹، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۶۷)، ملا جانی (۴۳۴)، جدیدی (۳۸۸)، جعفر (۲۰۳، ۳۶۱)، جولا (۴۶۹)، میرزا جویا (۷۴)، حافظ (۳۴۹، ۴۵۳، ۴۷۳)، حافظ (مخمس ۳۴۰)، حزین (۳۶، ۱۲۵، ۱۹۸، ۲۱۴، ۴۰۵، ۴۱۸، ۴۲۴، ۵۰۴، ۵۲۰)، حشم (۳۷۳، ۴۷۶)، حلیمی استرآبادی (۴۰۸)، حیرت (۴۱۵، ۴۴۶)، خالص (۴۳۶)، خان دوران (۴۴۴)، خان جهان بهادر (۳۷۴)، دانا (۴۷۲)، نورالله دیوانی (۷۲)، ذاکری (۳۸۱)، رابطا (۳۵۶)، راضی (۴۵۳)، رحیم خان (۹)، رسوا، رفیع (۳۳۶، ۴۵۳)، میرزا رفیعا (۴۰۱)، زلالی (۴۵۳)، زیب النسا (رباعی ۴۱۸، ۴۳۲)، ساطع (۴۰۹، ۴۱۳، ۴۴۷)، سامی (۵، ۴۰۹)، سائل (۷۴)، سعدالدین (۳۳۸)، سعدی (۷۹، ۳۶۵، ۳۸۹)، سعیدای اشرف (۴۸۰، ۵۱۶)، سقا (۳۵۸، ۳۹۳)، سیادت (۴۱۳)، سیف‌الدین (در نسخه: صیف‌الدین) (۳۳۸)، حسن بیک شاملو (۴۳۷)، شائی (۳۹۹)، شاه عباس الحسینی (۱۹۴)، شاه همدانی (۴۷۰)، شوکت (۱۸۷)، شهرت (۱۸۰)، شهید

(۱۲۴، ۱۲۵)، شیدا (مسدس ۳۸، ۳۸۲، ۳۹۵)، صائب (۴۵، ۷۰، ۱۸۲، ۱۹۳، ۱۹۷، ۲۰۳، ۳۵۲، ۳۶۶، ۳۶۹، ۳۸۶، ۳۹۶، ۴۰۰، ۴۰۶، ۴۰۸، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۷، ۴۲۳، ۴۲۹، ۴۳۵، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۵۳، ۴۶۵، ۴۷۲، ۴۷۸، ۴۸۰، ۵۲۳)، صوفی (۴۷۷)، صیادالله (۷۵، ۵۰۱)، طالب امین (۳۳۷)، طالع (۴۰۹)، طغرا (۵۱۱)، ظهوری (۱۲۱، ۴۷۱، ۵۱۶، ۵۱۷)، ظفرخان (۱۹۲، ۳۲۶)، عالی (۷۱)، عبدالواسع جبلی (ص ۵۰)، عشقی(۴۱۶)، عطائی (۳۴۶)، علوی (۴۲۷)، غنی (۱۹۱، ۴۰۶، ۴۱۸، ۴۶۹)، غیرت (۱۹)، فاضل (۴۳۲)، فخرالدین محمدخان (۴۳۵)، فردوسی (۱۲۴)، فصاحت خان (۴۴۰)، فطرت (۴۱۰، ۴۱۵)، فغانی (۱۳۹، ۴۰۸)، قاتل (۴۱۸)، قاسم (۷۳)، قاسم خان (۴۳۲)، قبول (۴۴۰، ۴۴۲)، قدسی (۱۲۹، ۴۱۲)، قزلباش خان امید (۵۱۱)، قصاب (۱۸۶)، کاشف (۴۳۴)، کلیم (۲۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۳۸، ۴۷۲)، کمال اسمعیل (۳۳۹)، کنجی (مخمس بر غزل حافظ ۳۵۱)، گرامی (۴۳۶)، مجذوب (۱۸۱، ۴۰۶)، محترم (۴۵۳)، محتشم (۱۳۴، ۴۱۴، ۴۹۷)، میرزا محمدعلی (۴۱۷،) محمدهاشم (۴۵۲)، مخلص (۴۰۶، ۴۱۳)، مرتضی قلی سلطان (ص ۷۶)، مشتاق (۴۱۲، ۴۵۶)، مشتاق اصفهانی (۴۳۲)، میرزا معز (۳۳۹)، معنی (۴۷۷)، مقیمی بر غزل حافظ (۳۷۷)، مکتوبی (۱۷۹، ۴۳۷)، منوچهری (۱۰۴)، منیر (۱۹۵، ۴۰۹، ۵۲۴)، مولوی (۱۹۰، ۴۴۲، ۴۷۲، ۴۷۳)، میرالهی (۳۳۷)، میرداماد (۴۶۹)، میرصیدی (۴۹۵)، میرنجات (۲۰۴، ۲۰۶)، ملا نازک (۳۳۹)، ناصر علی (۴۰۴، ۴۰۹، ۴۳۸)، نرگسی (۴۱۴)، نصرت (۴۳۹)، نصیبی (۴۰۷)، نظامی (۴۷۲)، نظمی (مخمس ۳۴۳)، نظیری (۴۱۰، ۴۰۶، ۴۱۴، ۴۳۵)، نوا، خواجه نورالله (۴۹۲)، واقف (۸۰، ۱۸۳، ۴۰۵، ۴۳۴، ۵۰۰)، والد شهید (۳۵۹)، وحشی (۱۲۸، ۱۹۹)، واسوخت ۵۰۷-۵۱۰)، وحید (۳۷، ۱۲۵، ۱۲۷، ۴۷۲)، وزیری (۳۴۴)، هجری (۴۲۸)، هلالی (۴۳۷)، یحیی لازی (۴۰۷). همچنین فرد (۱۹۲، ۴۰۳، ۴۱۴، ۴۱۶) و لا اعلم (۲۲۴، ۳۸۰، ۳۸۵، ۳۹۴، ۳۹۸، ۴۱۶، ۴۳۲، ۴۳۷)، لاادری (۴۴۱) و لمحرره (۴۵۹).

۲. قصیده در منقبت امام رضا(ع) (ص ۹۱-۹۶)

(شعر ـ فارسی)

از: شاه حسین خالص

در ۳۷ بیت با ردیف «گل».

آغاز:

نوبهار آمد ز بس خندند در گلزار گل   شد زمین گل آسمان گل در گل دیوار گل

انجام:

دوستانت را بود در چار فصل روزگار   بزم گل هنگامه گل اوضاع گل اطوار گل

۳. شهرآشوب (ص ۱۱۰-۱۲۰)

(شعر ـ فارسی)

از: محمدعلی آگه

در این مثنوی که از صاحب بیاض است و تخلص او در ابیات پایانی آمده است از

اوضاع اجتماعی آن زمان هندوستان انتقاد شده و گروه زیادی را که احتمالاً منصب‌های اداری داشته‌اند مورد شماتت قرار داده است. به جز شخصی به نام سامی که از او به احترام یاد کرده است:

مرا تقویت از الطاف سامی است   دلم در بند اطلاق گرامی است

ندارم من دگر از پیش و از پس   به جز فضل خدا و لطف تو کس

و در پایان نیز از سامی طلب حمایت و بخشش می‌کند:

توقع دارم از الطاف سامی   به رغم حاسدان باشم گرامی

اگر پست و بلندی رفته در حرف   شود در کار آگه عفو تو صرف

[مقالهٔ «معرفی جنگ خطی ملا محمدعلی آگه کشمیری»].

ابیات آغازین این مثنوی را صاحب بیاض یا شخص دیگری پاک کرده است و علت آن روشن نیست. آنچه باقی مانده ۸۴ بیت است.

آغاز موجود:

که دائم شفقت در کار باشد   به حرفم گوش و هوشم باز باشد

انجام:

اگر پست و بلندی رفته در حرف   شود در کار آگه عفو تو صرف

....

۴. مثنوی در منقبت چهارده معصوم(ع) (ص ۲۲۰-۲۲۶)

(شعر ـ فارسی)

از: محمد بن حسام‌الدین خوسفی، ابن حسام قهستانی (۷۸۲؟ـ ۸۷۵؟ق)

این مثنوی در ۶۲ بیت در منقبت پیامبر(ص) و دوازده امام و پنج تن(ع) سروده شده است.

آغاز:

به نام خداوند عقل و خرد   که هست او منزه ز بهر نیک و بد

انجام:

گنه کارم و عذرخواهم توی   چه حاجت به پرسش گواهم توی

۵. قضا و قدر (ص ۲۲۶-۲۲۸)

(شعر ـ فارسی)

از: محمدقلی سلیم تهرانی (ـ ۱۰۵۷ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۴۴/۱۸ در همین فهرست.

آغاز:

شنیدم روزی از خونابه نوشی   چو گل از پاره تن خرقه پوشی

انجام:

در این دریای خونخوار آشنا کیست خدا یار تو باشد ناخدا کیست

۶. معراج الخیال (ص ۲۴۸–۲۷۳) (شعر – فارسی)

از: علیرضا بن حسین تجلی شیرازی (قرن ۱۱ق)

دربارهٔ علیرضا تجلی، نک. ش ۱۱۱۰۵/۴ در همین فهرست.

مثنوی عرفانی است در بحر رمل در حالات درونی شیفتگان و عاشقان حق، در ۲۵۵ بیت، و در سال ۱۳۴۳ق در بمبئی به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۹: ۱۶۷، ۱۹: ۳۰۱؛ منزوی ۴: ۳۲۱۹؛ مشار: ۱۴۵۸؛ مرعشی ۳۲: ۷۸؛ ملی ۱: ۲۰۱].

آغاز:

در سرم دیگر همای عشق یار ریخت طرح آشیان از خار خار

انجام:

اگر آن هلال ابرو به میان نشسته باشد مه او به چشم مردم مژه شکسته باشد

۷. مثنوی عرفانی (ص ۲۷۴–۲۹۰) (شعر – فارسی)

از: میرزا قلندر بیک

در ۱۴۹ بیت.

آغاز:

باز دل در دام عشق آمد اسیر نیست زخم کاریم درمان پذیر

انجام:

که امید جهان سیری ندارد زلیخای هوس پیری ندارد

۸. مثنوی (ص ۲۹۰–۲۹۲) (شعر – فارسی)

از: محمدعلی آگه

در ۲۹ بیت.

آغاز:

دم صبحی ردایی صدق بر دوش دل از مهر تجلی زد یکی جوش

انجام:

چنانم برده از خود حسن آن ماه که اکنون نیستم از خویش آگاه

۹. قضا و قدر (ص ۲۹۳–۳۱۶) (شعر – فارسی)

از: محمدرضا مشتاق کشمیری

در ۲۲۳ بیت.

[سنا ۲: ۱۳۵]

آغاز:

شنیدم از شکر پاسخ زبانی حلاوت از بیانش داستانی

انجام:

به صد حسرت به سوی آشیان باز تهی چنگال برگردید آن باز

۱۰. مثنوی در مذمت چرسیان (ص ۳۱۶–۳۲۳) (شعر – فارسی)

از: محمدعلی آگه

مثنوی در ۸۴ بیت، به همراه دو تمثیل دیگر در این باره.

آغاز:

روزی از روزهای فصل بهار که خزان داشته است رو به قرار

انجام:

آگه آخر تو چون دعا کردی مدعا حاصلت بجا کردی

۱۱. کوکنار نامه (ص ۳۲۴–۳۳۵) (شعر – فارسی)

از: ملا جنوبی

مثنوی در ۱۰۷ بیت و جواب کوتاه محمد فایق در ۵ بیت (ص ۳۳۵)

آغاز:

بشنو از من نصیحتی پدری که به چشم نکوتر پسری

انجام:

ترک گلنار خانه‌ها کرده آفرین آفرین که نکو کرده

آغاز جواب:

ای جنوبی ببند لب ز سخن دم تریاک و کوکنار مزن

نستعلیق هندی خوش چلیپا و راسته، محمدعلی اگه، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی، جدول مشکی، زر پهن و سرخ در صفحهٔ نخست و در بیشتر صفحات جدول زر، از ص ۴۰۰ به جدول مشکی با تحریر زر و زمینهٔ صفحات زر افشان است. سرلوح مذهب و مرصع با رنگ غالب لاجورد که اسیب دیده و بخشی از ان از بین رفته است. تشعیر باریک و ساده به زر و گل‌های زنجیره‌ای سرخ در تمام صفحات. دو ستونه. در بیشتر صفحات، زمینهٔ دو ستون اشعار

رنگ شده، به سه رنگ صورتی و مغز پسته‌ای و قهوه‌ای کم‌رنگ، و در برخی صفحات برای حفظ ستون باریک بین مصراع‌ها از رنگ، از مسطر استفاده نشده که جلوهٔ نازیبایی ایجاد کرده است. چهار برگ در ابتدا و یازده برگ در انتهای نسخه که پارگی داشته به شیوهٔ سنتی مرمت شده و تکه‌های آن برروی کاغذ ضخیم دیگری چسبانده شده است. چند برگ دیگر هم در آغاز نسخه وصالی شده است.

خریداری شده از رضا سرلک در بهمن ماه ۱۳۸۱.

جلد مقوایی، کالینگور ارغوانی، قطع بیاضی، ۱۱×۲۲/۳ س‌م. برروی جلد با مرکب سیاه نوشته شده: «از چند شاعر ایرانی و گویندگان پارسی زبان هند و پاکستان و کشمیر».

۵۲۸ص (۲۶۴گ)، ۱۰/۳×۲۱/۵ س‌م، ۸ و ۱۰س، ۹/۵×۲۰ س‌م. کاغذ بسیار نازک.

۱۱۳۶۳

اسناد ارباب جمشید

(اسناد و مدارک – فارسی)

۲۸۱ برگ.

مجموعهٔ اسناد تجاری ارباب جمشید زرتشتی است. ارباب جمشید جمشیدیان (۱۳۱۱ش) از بازرگانان و ثروتمندان و ملاکان مشهور زرتشتی در عصر قاجاریه است. وی نخستین نمایندهٔ زرتشتیان در مجلس شورای ملی بود و از بنیانگذاران بانک ملی ایران به شمار می‌آید. مراودات او با دربار قاجاریه، کارهای عام المنفعهٔ او و همچنین تأثیرگذاری او در روند منجر به پیروزی انقلاب مشروطیت در تاریخ معاصر مشهور است. وی سرانجام بر اثر رقابت با بانک‌های بزرگ خارجی در دوران خویش ورشکست گردید و با فقر و فلاکت از دنیا رفت.

[رجال ایران ۱: ۲۸۰].

این مجموعه شامل نامه‌ها، مصالحه‌نامه‌ها، اجاره‌نامه‌ها، مبایعه‌نامه‌ها، چند قباله، قبض‌های رسید و وصول وجه، حواله و برات، صورت محاسبات، و صورت بدهی است. به جز سه مصالحه‌نامه که تاریخ ۱۲۶۵، ۱۲۶۷ و ۱۲۷۲ق دارند، باقی اسناد مربوط به سال‌های ۱۳۰۲–۱۳۳۱ق است.

برخی افرادی که نامشان در این اسناد آمده به قرار زیرند:

سید محمد انتظام‌السلطنه، بصیرالملک، پرنس دادیان، معتمدالسلطان میرزا شمس‌الدین منشی‌باشی، صدرالعلماء همدانی، علیخان ظهیرالدوله، میرزا احمدخان علاءالدوله، علی‌اکبرخان عمادالملک، میرزا عیسی اعتماد دیوان، میرزا عیسی وزیر، فریدون زردشتی، میرزا کاظم تاجر تبریزی، محمدباقر تاجر فرزند محمدامین تبریزی، کریم‌خان مختارالسلطنه، مصدق‌السلطنه، محمدحسن معتضدالسلطنه، معین‌الدوله، معین‌الملک وزیر پستخانه، میرزا شفیع‌خان مقتدرالملک، علی‌خان میرپنج فوج افشار ملقب به منصورالسلطنه، محمدحسین خان مؤتمن السلطان.

همچنین نام قریهٔ قلعه کش، قلعهٔ وزیر در خارج دروازهٔ قدیم قزوین، قریهٔ مامجین در محال بشاریات قزوین، قریهٔ یخچی‌آباد از قراء غار از بلوک طهران در این اسناد آمده است.

تعدادی از اسناد موجود در این مجموعه اجاره نامه‌های اراضی و املاک واقع در قریهٔ قلهک است که پرنس دادیان در سال‌های ۱۳۱۴–۱۳۱۸ق به افراد مختلف اجاره داده یا فروخته است.

همچنین یک دفترچه در ۳۰ص (۱۶گ) و بدون جلد در میان اسناد این مجموعه هست، با این عنوان و توضیح:

«صورت عایدات و مالیات و مخارج املاک چهار ساله راجع به بانک استقراضی سابق از سنه ۱۲۹۴ تا ۱۲۹۷ که با اجازهٔ کتبی رئیس محاسبات کل مالیه خطابا به حساب میرزا ابراهیم خان رئیس اداره وظایف توسط آقا میرزا رضا خان نسخه‌ئی صورت برداشته شده» و به قرار ذیل است:

قریهٔ یاقچی‌آباد، گنجی‌آباد، املاک ساوه، عزیزآباد واقع در کرمان، قریهٔ المجیق واقع در خراسان، قریهٔ سوس واقع در قزوین، قریهٔ امیرآباد، قنات امیرآباد، طاحونه امیرآباد، قنات وزیری، قنات صفرآباد، باغ بیرون دروازه دولت، دو باب خانه در بوشهر، خانه‌های امیر بهادری، باغ در کاشانک، خانهٔ سر کوچهٔ ارباب جمشید مستاجره آلبرت، خانه و دکاکین روی یخچال، خانهٔ محله سرداری، زمین بازیگر خانه، خانه و دکاکین واقعه در قلهک مطابق قلمدادی وزارت پست و تلگراف، قریهٔ مروآباد، قریهٔ فرونآباد، قریهٔ سلامیه، قریهٔ شمس‌آباد. برروی برخی صفحات این دفترچه مهر «تجارتخانه جمشید بهمن (جمشیدیان)» دیده می‌شود.

از میان اسناد دیگر این مجموعه می‌توان به اسناد زیر اشاره کرد:

– سواد حکم شعاع السلطنه در مورد واگذاری دو قطعه زمین مشهور به قاطرخانه درب دروازهٔ باغشاه شیراز با اراضی بیاض معروف به تپه به معتضدالسلطنه رئیس قشون مملکت فارس با مهر مربع بزرگ «ملک منصور» در صفر ۱۳۱۹ق.

– وکالت‌نامهٔ اسدالله وثیق‌الملک برای عدالت السلطنه در خصوص واگذاری یک باب خانه به ادارهٔ جمشیدیان در ۱۳۲۶ق.

– صورت خرید ملک و مستغلات ادارهٔ جمشیدیان اصفهان و مخارج از رجب ۱۳۲۶ تا جمادی‌الثانی ۱۳۲۹ق از دفتر جمع تجارتخانهٔ اصفهان.

– تعدادی حواله در قبض مخصوص تجارتخانه جمشیدیان در طهران با مهر «بصیرالملک» در ۱۳۳۰ق.

۱۱۳۶۴

قطعات خوشنویسی و نقاشی

(خوشنویسی / نقاشی – فارسی)

سه قطعه است، شامل:

قط ۱: دو بیت فارسی

رقم: «الفقیر المذنب میرعماد الحسنی غفر ذنوبه».

تصویر یک قطعه خوشنویسی چاپی است: نستعلیق خوش چلیپا، میرعماد حسنی، بدون تاریخ.
۱۷/۵×۲۵/۵ س‌م.

قط ۲: نقاشی سیاه قلم صورت ناپلئون سوم، امپراتور فرانسه، که در زیر و کنار آن نوشته شده: «napoleon iii» و امضا دارد با تاریخ ۱۳۴۶ق/ ۱۹۲۶م inv famue ame-Yums ums –a

سیاه قلم، صمصام‌الدین ذوالفقاری (مصور الممالک)، به گواهی هوشنگ اعلم در پشت قطعه:
«سیاه قلم پرتره ناپلئون سوم، امپراتور فرانسه، کار صمصام‌الدین ذوالفقاری (مصور الممالک) از نقاشان اواخر دوره قاجاریه».

قط ۳: سیاه مشق

نستعلیق، ۱۸×۳۲ س‌م.

۱۱۳۶۵

مجموعهٔ کارت‌های ویزیت (اسناد و مدارک ـ فارسی)

این مجموعه شامل ۱۴۶ کارت ویزیت اشخاص ایرانی و غیر ایرانی است که در یک دفترچهٔ خط دار معمولی چسبانده شده و جلد دفترچه از بین رفته برخی اوراق آن جدا شده است. این دفتر در ابعاد ۱۷/۵×۲۱/۵ س‌م و شامل ۲۰ برگ است.

تعدادی از کارت‌ها به زبان انگلیسی یا فرانسه و متعلق به افراد خارجی است. برخی افراد ایرانی نیز کارت ویزیت با حروف لاتین داشته‌اند. در پشت برخی کارت‌ها یادداشتی دیده می‌شود که تاریخ کارت و ارتباط آن شخص را با مالک مجموعه، دکتر هوشنگ اعلم، نشان می‌دهد.

برخی افرادی که کارت ویزیتشان در این مجموعه وجود دارد عبارت‌اند از:

شارل آیکار، یوسف آهی، امین‌الملک، سلیمان انوشیروانی مدیر روزنامهٔ سحر، ذبیح بهروز، مهدی بنی سلیمان، حسین ثقفی اعزاز، محمدحسن راعی، اللهیار صالح، سردار معتمد، سعدالدوله، حمید سیاح، مصطفی طباطبایی مهندس شیمی، امیر جلال‌الدین غفاری (مهندس الممالک)، سیف‌الدین غفاری، محمد قریب، دکتر حسینقلی قزل‌ایاغ، پرنس محمد میرزا کاشف‌السلطنه، محمد گوهرین، میرزا مهدی‌خان مبصر، احمد مفخم‌الملک، حسین مدحت‌الدوله، هوشنگ مستوفی، مصورالممالک صمصام‌الدین ذوالفقاری، سروان جهانگیر مقدادی استاد دانشگاه نظامی، محمد نخجوان امیر موثق، وحیدالملک، رشید یاسمی.

۱۱۳۶۶

طومار نسب نامهٔ سادات (اسناد و مدارک ـ فارسی)

این نسب نامه مربوط به فرزندان سادات از نسل امامزاده موسی المبرقع ابن محمدتقی،

امام نهم(ع)، است که در آن اسامی سادات و پدران و اجدادشان به تواتر نوشته شده و به نام حضرت علی ابن ابی‌طالب ابن عبدالمطلب ابن هاشم ابن عبد مناف منتهی شده است.

آغاز: «الحمدلله الذی نظر الی الخلایق بقدرته و انشاء الموجودات بمشیته و آثر من بین خلقه انبیائه و اصفیائه و اولیائه ثم آثر نبیه المصطفی و رسوله المجتبی و ولیه المرتضی محمد صلی الله علیه و آله من اظهر الانسان و اشرف الاعقاب من سهم قریش و نسل هاشم و سلاله عبدالمطلب».

نسخ و نستعلیق، احمد مکتبی فرزند میرزا ابوالفضل مکتبی اندلسی در سواد. چند گواهی و مهر تأیید در حاشیهٔ سند.
گواهی صحت نسب از شهاب‌الدین حسینی مرعشی نجفی، در ۲۲ صفر ۱۳۸۶ق، با مهر بیضی کوچک «شهاب الدین الحسینی»، در حاشیهٔ سواد سند.
یک برگ طومار که از نیمه به بعد پاره شده و از بین رفته است و بخش باقی مانده شامل دو قسمت است، یکی به ابعاد ۱۷×۴۶/۲ س‌م که برروی کاغذ ضخیم بزرگ‌تری چسبانده شده و دیگری به ابعاد ۱۷×۱۷ س‌م آسیب دیده است. به همراه یک برگ رونوشت همین سند، با ابعاد ۲۰/۵×۶۹/۵ س‌م، که تقریباً کامل است.

۱۱۳۶۷

[مجالس روضه] (روضه‌خوانی ـ فارسی)

از: ناشناخته

این کتاب شامل مجالسی در مصائب و مراثی حضرت امام حسین(ع) و بیان واقعهٔ کربلا و شهادت آن حضرت و خویشان و یاران اوست و برای خطیبان و واعظان تنظیم شده است. این کتاب شامل بیست و شش مجلس و هر مجلس مشتمل بر چند فصل است. در هر مجلس، بعد از خطبه، بعضی از مراثی عربی و فارسی با عنوان «بند مرثیه» نقل می‌شود و قدری از مناقب و مفاخر و معجزات بیان می‌گردد، سپس ذکر مصیبت می‌گردد که مقصود کلی از آنها گریستن از روی معرفت است. اسامی بیست و شش مجلس در ابتدای کتاب آمده است اما نسخه با مجلس هجدهم پایان یافته است. شاید مؤلف نتوانسته است باقی مجالس را بنگارد.

به نظر می‌رسد کاتب نسخه که نام او در پایان نسخه آمده و به فرمودهٔ محمدکاظم جنی‌فروش این نسخه را تحریر کرده مؤلف نسخه است. وی در مجلس هجدهم که دربارهٔ خروج مختار ثقفی است مطالبی با عنوان «مؤلف گوید» افزوده است.

در ابتدای نسخه در اشاره به مقصود کتاب آمده است:

«تا اینکه ناظر در این کتاب بعد از مطالعه و ملاحظه آنها معرفت کامل حاصل شود متألم شدن به مرتبهٔ ایشان بعد از آنکه ملاحظهٔ مصیبت ایشان تألم گریستن یا گریانیدن یا

عزم به زیارت کردن که از احسن قربات و اعظم طاعات است از روی معرفت به مرتبه ایشان صادر شود و در حصول قرب و سعادت و کمالات نفسانیه کامل باشد و مؤلف و کاتب را نیز درآن اجری کامل حاصل شود».

اسامی مجلس‌ها چنین است:

مجلس اول: در مصایبی که برآن امام هدایت و قره العین شاه ولایت در اواخر دولت معاویه رخ داد تا روزی که از مدینه جد بزرگوار مفارقت اختیار فرمود.

مجلس دوم: در ورود آن جناب به مکه و وقایعی که از آن تاریخ اتفاق افتاد تا روزی که از مکه بیرون آمد.

مجلس سوم: در کیفیت شهادت طفلان مسلم.

مجلس چهارم: در آمدن جناب سیدالشهداء(ع) از مکه به سمت عراق و وقایعی که در عرض راه اتفاق افتاد تا روز نهم.

مجلس پنجم: در ذکر وقایع و مصیبتی که بعد از ورود عمر سعد مردود با جنود نامسعود خود به صحرای کربلا به آن سرور شهدا و یاران اتقیای او رسید.

مجلس ششم: در آمدن حر بن یزید ریاحی با پسر و برادرش به خدمت آن حضرت و توبه کردن و در راه آن حضرت جان خود را فدا کردن.

مجلس هفتم: در شهادت وهب بن عبدالله کلبی و جمعی دیگر از اصحاب کرام آن حضرت.

مجلس هشتم: در ذکر شهادت بقیهٔ اصحاب آن حضرت و بنی اعمام تا عبدالله بن الحسن.

مجلس نهم: در بیان کیفیت شهادت ... قاسم بن الحسن.

مجلس دهم: در کیفیت شهادت عباس و سایر برادران آن جناب.

مجلس یازدهم: در کیفیت شهادت علی‌اکبر فرزند ارجمند والاگهر نوردیده پیغمبر صلوات الله الملک الاکبر.

مجلس دوازدهم: در کیفیت مقاتلهٔ آن جناب تا حین شهادت آن بزرگوار.

مجلس سیزدهم: در وقایعی که در حین شهادت آن حضرت اتفاق افتاد و کیفیت غارت کردن خیمه های حرم و اسیر کردن زنان و اطفال.

مجلس چهاردهم: در کیفیت آوردن ایشان به کوفه و عبور کردن ایشان از قتلگاه تا روزی که از کوفه رو به شام رفتند.

مجلس پانزدهم: در کیفیت بردن ایشان به شام و وقایعی که در عرض راه اتفاق افتاد تا حین ورود و با قدری از احوال بعد از ورود ایشان به شام.

مجلس شانزدهم: در بقیه احوال ایشان در ایام توقف در شام محنت انجام تا حینی که ایشان را مرخص نموده مراجعت کردند.

مجلس هفدهم: در آمدن اهل بیت به کربلا در روز اربعین و از آنجا رسیدن به مدینه و...

مجلس هجدهم: در کیفیت خروج مختار بن ابی عبیده ثقفی و انتقام کشیدن او از ....

مجلس نوزدهم: در ذکر شمه‌ای از احوال سعادت اشتمال امام همام زین‌العابدین(ع)

مجلس بیستم: در ذکر برخی از احوال جناب امام محمدباقر(ع)

مجلس بیست و یکم: در ذکر برخی از احوال امام بحق امام جعفر صادق(ع)

مجلس بیست و دوم: در ذکر برخی از احوال امام مطهر موسی بن جعفر(ع)

مجلس بیست و سوم: در ذکر شمه‌ای از حالات امام ثامن الحجج علی بن موسی الرضا(ع)

مجلس بیست و چهارم: در ذکر احوال امام همام امام محمدتقی و امام علی نقی(ع)

مجلس بیست و پنجم: در احوال امام حادی عشر امام حسن عسکری(ع) و کیفیت ولادت امام ثانی عشر ... و بعضی از احوال آن و سبب غیبت آن بزرگوار.

مجلس بیست و ششم: در بعضی از وقایع که در غیبت صغری اتفاق افتاد تا اوان غیبت کبری و بیان رجعت و نقل اخباری چند در آن باب.

آغاز نسخه افتاده است.

آغاز موجود: «در شهادت قاسم بن الحسن مجلس دهم در کیفیت شهادت عباس و سایر برادران آن جناب مجلس یازدهم در کیفیت شهادت علی اکبر فرزند ارجمند والاگهر نوردیده پیغمبر صلوات الله الملک الاکبر مجلس دوازدهم».

انجام: «و بعد از گریختن ابن زیاد و تسلط ابن زبیر بر کوفه نیز مختار را حبس نمودند و به شفاعت عبدالله بن عمر مستخلص شده خروج نمود چنانچه سابقا مذکور شد والله اعلم بالصواب ۱۲۳۸».

انجامه: «حسب الفرموده عالی‌شان معلی مکان عزت و سعادت نشان کهف الحاج الحرمین او الشریفین حاجی محمدکاظم چینی‌فروش سمت تحریر پذیرفت حرره تراب اقدام المومنین ابن ابراهیم اسمعیل الحسینی فی یوم الثلثاء بیست و چهارم شهر جمادی‌الاول من شهور سنه ۱۲۳۸ من الهجره النبویه».

نسخ ریز، اسماعیل بن ابراهیم حسینی، سه‌شنبه بیست و چهارم جمادی الاول ۱۲۳۸ق، به دستور حاجی محمدکاظم چینی فروش. عربی‌ها معرب. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. صفحات دارای جدول زر باریک و پهن، مشکی و ابی. کمند دو خطهٔ زر و ابی. خطوط سرخ برروی برخی عبارات عربی و کلمات شاخص. وقایع اشاره شده در متن به سرخی و سیاهی در حاشیهٔ نسخه نوشته شده است. انجامه در داخل یک ترنج و دو سرترنج ساده آمده است. دو برگ در ابتدا و یک برگ در انتهای نسخه نانوشته اند. اثار اب دیدگی و پخش‌شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود. لبهٔ برخی اوراق نسخه با کاغذ سفید وصالی شده است.

یادداشت تاریخ وفات در سال ۱۳۳۸ق در انتهای نسخه، گ ۲۴۹پ.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، عطف چرم قهوه‌ای، استر و بدرقه کاغذ طرح‌دار با دایره‌های درهم ابی و سفید، ۲۹/۷× ۱۹/۵س‌م.

۲۴۹گ، ۲۸/۷× ۱۸/۵ س‌م، ۲۵س، ۲۲×۱۲/۵ س‌م.

۱۱۳۶۸

[مجالس وعظ]

(وعظ / روضه‌خوانی ـ فارسی)

دفترچهٔ واعظی است که مجموعه‌ای از مطالب دینی و اخلاقی و اشعار مذهبی و اخبار و حکایات را از کتاب‌های مختلف و مجالس وعظ و مصیبت برای یادآوری خود در آن نوشته است تا در مجلس وعظ و خطابه از آنها استفاده کند.

این مطالب به نظم و نثر و بدون نظم و ترتیب خاصی است و موضوعات مورد نظر اهل منبر را نشان می‌دهد، مطالبی مانند فضیلت علم و اهل علم، ضیافت و مهمانی، بی‌وفایی دنیا، مذمت دنیا و مال دنیا، زهد، تقوا، طمع، فضیلت و ستایش فقراء امت خاتم انبیاء، فضیلت خواندن نماز شب، تفسیر آیه مبارکه والتین و الزیتون، فضیلت زیارت کعبه.

و حالات و فضایل و مناقب و معجزات چهارده معصوم(ع) و وقایع عاشورا و شهادت امام حسین(ع) و یاران او در کربلا.

نستعلیق تحریری، بدون تاریخ، قرن ۱۴. عنوان‌ها به نسخ و درشت‌تر از متن، خط سرخ بر روی عبارات عربی. نسخه خط خوردگی دارد.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری صنعتی مشکی و قهوه‌ای، گوشه‌ها گالینگور سبز، عطف پارچهٔ بنفش، روی نیمی از جلد در هر دو طرف کاغذ چهارخانهٔ شیری و سبز چسبانده شده است، آستر و بدرقه کاغذ بنفش، ۲۱×۱۷/۵ س‌م.

۹۱گ، ۲۰/۹×۱۷/۳ س‌م.

۱۱۳۶۹

مجموعه

۱. اللهوف علی قتلی الطفوف (ص ۱ـ۱۹۲) (واقعهٔ کربلا ـ عربی)

از: رضی‌الدین علی بن موسی ابن طاوس (۵۸۹ ـ ۶۶۴ق)

این نسخه چاپ سنگی مقتل معروف *لهوف* اثر ابن طاووس در ۱۳۲۱ق است. یکی از منابع مهم و کهن واقعهٔ عاشورا و تاریخ زندگانی امام حسین(ع) است. مؤلف در این کتاب مقتل امام حسین(ع) و یارانش را به جهت تنگی وقت زوار کربلا به صورت مختصر در سه مسلک نقل کرده است:

مسلک اول: در وقایع قبل از شروع واقعهٔ عاشورا، از ولادت امام حسین(ع) تا روز عاشورا،

مسلک دوم: شامل وقایع روز عاشورا،

مسلک سوم: در وقایع پس از شهادت امام حسین(ع).

این کتاب بارها به فارسی ترجمه شده و همراه متن اصلی به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۸: ۳۱۹؛ المخطوطات العربی ۱۰: ۴۹۲؛ مشار عربی: ۹۰۲؛ ملی: چاپ سنگی ش ۲۱۶۶۶؛ مرعشی ۱۶: ۷۰].

آغاز: «الحمدلله المتجلی العباده من افق الالباب المجلی عن مراده بمنطق السنه و الکتاب».

انجام: «عرف تمیزه علی ابناء جنسه و فهم فضیلته فی نفسه و الحمدلله رب العالمین ...».

انجامه: «قد تمه الکتاب المستطاب علی ید اقل الکتاب محمدعلی بن جناب الحاج شمس الکتّاب فی شهر ذی القعده الحرام من سنه احدی و عشرین و ثلثمائه بعد الالف من الهجره النبویه علی هاجرها الاف التحیه».

۲. کشکول (ص ۱ـ۲۰۱)

از: محمدرضا بن محمدصادق فاضل طهرانی (قرن ۱۴)

این کشکول گردآوردهٔ محمدرضا طهرانی فرزند شیخ محمدصادق واعظ محلاتی در ۱۳۲۱ق است. وی در حاشیهٔ بالای نسخه نوشته است:

«انا الاحقر الفانی محمدرضا الطهرانی ابن الشیخ محمدصادق الواعظ المحلاتی از مطالعه‌کننده این کتاب خواهش خواندن یک حمد و سوره را دارم که شاید بدین وسیله مورد توجه و الطاف غیر متناهی حق بشوم بتاریخ ۲۵ شهر رجب المرجب ۱۳۴۹

یبقی الخط القرطاس دهرا و صاحبه رمیم فی التراب

چند روزی به عاریت با ما است».

نسخهٔ بعدی نیز کشکولی است از همین فاضل طهرانی.

مطالب زیر در این کشکول آمده است:

قصاید عربی و فارسی در منقبت امام حسین(ع) و واقعهٔ کربلا از ابن حماد، خلیعی، علی بن عبدالحمید، بحرالعلوم، اسمعیل سرباز بروجردی، ملا رضا محزون رشتی، وصال شیرازی، و نیز مطالبی به نثر، به نقل از مقتل ابومخنف و مناقب ابن شهرآشوب، همچنین اشعار عربی در مدح ائمه اطهار و بی‌وفایی دنیا (ص ۱ـ۲۴) و مرثیهٔ ابوالفضل (ص ۱۴۳).

چند خطبه از *نهج البلاغه* و کلام امیرالمؤمنین علی(ع) با شرح مختصر به فارسی (ص ۲۲ـ۳۲، ۴۷ـ۵۰، ۷۷ـ۸۲، ۱۱۱ـ۱۱۳، ۱۳۶ـ۱۴۱) و دربارهٔ حضرت علی(ع) و وصیت او در *نهج البلاغه* (ص ۳۹ـ۴۲، ۴۷ـ۴۸).

برخی مطالب فلسفی و کلامی و اخلاقی (ص ۳۴، ۳۷، ۴۳ـ۴۷، ۵۱ـ۵۷، ۸۳ـ۹۳، ۱۴۶ـ۱۵۱، ۱۷۰ـ۱۷۳)، دربارهٔ قصص قرآنی (۱۱۴ـ۱۱۶)، نبوت و امامت (ص ۱۸۲ـ۲۰۱) و تفسیر آیاتی از سورهٔ شعراء (ص ۳۵ ـ۳۶)، انشقاق (ص ۳۸ـ۳۹)، شوری (ص ۵۷ ـ۶۲)، زمر (ص ۶۲ـ۶۴)، والعصر (ص ۶۴ـ۷۰) بنی اسرائیل (ص ۷۰ـ۷۴، ۱۲۱ـ۱۲۲، ۱۲۸ـ۱۳۰)، کهف (ص ۷۴ـ۷)، یس (ص ۹۴ـ۹۶)، اعراف (ص ۹۶ـ۹۸)، لقمان (ص ۱۰۰ـ۱۰۶)، قاف (ص ۱۱۶ـ۱۱۹)، فاطر (ص ۱۲۰ـ۱۲۱)، جمعه (ص ۱۲۳، ۱۳۰ـ۱۳۲، ۱۴۳ـ۱۴۵)، تبارک (ص ۱۲۳ـ۱۲۴)، منافقون (ص ۱۲۵ـ۱۲۶)، جاثیه (ص ۱۲۶ـ۱۲۷)، ذاریات (ص ۱۳۳)، آل عمران (ص ۱۳۴ـ۱۳۵، ۱۵۳ـ۱۵۹)، فصلت (ص ۱۵۹ـ۱۶۸)، و بقره (ص ۱۷۷).

ابیاتی از مثنوی مولوی و شرح آن (ص ۱۰۷-۱۱۰، ۱۴۲)
شرح حدیث پیامبر(ص): «انّ الدنیا مزرعه الاخره» (ص ۱۶۸-۱۷۰)
دربارهٔ بریر بن خضیر همدانی، قاری قرآن و از صحابهٔ امیرالمؤمنین(ع) (ص ۱۷۴-۱۷۷)
دربارهٔ تکریم شاعران اهل بیت و روضه‌خوانان و اهل منبر (ص ۱۷۸-۱۸۰)

نسخه از دو بخش تشکیل شده است:

بخش اول: چاپ سنگی، نسخ، محمدعلی بن شمس الکتاب، ذیقعده ۱۳۳۱ق، دارای جدول دو خطه، دارای صفحه عنوان که عنوان کتاب و نام مؤلف و توضیحات دیگر درون یک ترنج بزرگ امده است. در حاشیهٔ بالای هر صفحه عنوان تقسیمات کتاب نوشته شده است. تصحیحات و نسخه بدل‌ها و معنی برخی کلمات در هامش دیده می‌شود. کتاب صفحه شمار دارد. قیمت کتاب در پشت برگ پایانی.

۱۹۱ص، ۱۷×۱۰ س‌م، ۱۲س، ۱۲×۶/۵ س‌م.

بخش دوم: جنگ، نسخ و نستعلیق تحریری جوهری، محمدرضا طهرانی ابن شیخ محمدصادق واعظ محلاتی، ۱۳۴۹ق، برگ‌های انتهای نسخه نانوشته است. شعر و روایت در برگ‌های سفید ابتدای نسخه به خط کاتب و با تاریخ ۱۳۳۲ق.

۲۴۲ص، ۱۷×۱۰ س‌م، مختلف. کاغذ خطدار جدید.

جلد مقوایی، روکش کاغذ با تصویر منظره و پوشش مشمع، عطف چرم قهوه‌ای، درون دفهٔ اول مقوای جلد دفتر معمولی مدارس و آستر و بدرقهٔ دوم کاغذ قرمز جدید. ۱۷/۵×۱۱ س‌م.

۱۱۳۷۰

کشکول

(مجموعه‌ها - فارسی)

از: محمدرضا بن محمدصادق فاضل طهرانی (قرن ۱۴)

ملا محمدرضا مشهور به فاضل طهرانی فرزند شیخ محمدصادق واعظ محلاتی (۱۳۴۱ق) است که بنابر یادداشت وی در ابتدای نسخه، او تحریر و گردآوری این کتاب را در ۸ رمضان ۱۳۴۱ق آغاز کرده و تا روز ۲۶ رمضان ۱۳۵۹ق ادامه داشته است.

این کشکول مجموعه‌ای است از اشعار و کلمات قصار بزرگان و حدیث و برخی مطالب دینی، عرفانی، ادبی، طبی، به فارسی و عربی، و اشعاری از خود گردآورنده، مانند اشعار در مدح حضرت معصومه(س) در سال ۱۳۴۳ق در قم که به خواهش آقا مهدی خطیب آستانهٔ مبارکه، سروده است (ص ۱۹۸-۱۹۹).

آغاز: «الحمدلله الذی تجلی فاشرق و طالع فتلألأ و فطر السموات العلی و فلق الحب و النوی و خلق الانسان و ... اما بعد فیقول العبد الفانی المفتقر بالتأییدات السبحانی الشیخ محمدرضا المشهور بفاضل الطهرانی اصلح الله حاله و حصل ماله ان هذا الکتاب یکون بمنزله الکشکول فیه در شریفه و جواهر النفیسه مخزون بالعجائب و مشحون بالغرائب من لطایف اشعار الشعر الفخام و قصار کلمات الاکابر العظام و غیره بالفارسیه و العربیه».

انجام:

در کوی می پرستی نزدم به دست مستی	که مدام صاف الا ز سبوی لا زدم من
ز هوای خویش رستم به خرابخانه متن	که ازین خرابه خشتی بر هوا زدم من

نسخ و نستعلیق اصل، محمدرضا فاضل طهرانی، قرن ۱۴. برخی قسمت‌ها جوهری. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، اسامی شاعران و عنوان مطالب نوشته شده در حاشیه به سرخی نوشته شده است. نسخه خط خوردگی دارد.

چند تاریخ تولد و وفات در سال‌های ۱۳۰۹-۱۳۱۷ق در پشت کاغذ بدرقه و گ ۲ر، تاریخ وفات پدر گردآورنده در ۱۳۴۱ق در گ ۳ر.

جلد مقوایی، چرم قهوه‌ای و محافظ مشمع، ۲۰×۱۲ س‌م.

۴۳۱گ (۸۵۰ص)، ۱۹/۵×۱۲ س‌م، ۱۶س، ۱۵×۹ س‌م. کاغذ خط دار جدید فرنگی.

۱۱۳۷۱

اجازه‌نامه‌ها

(اسناد و مدارک - فارسی)

متن اجازهٔ روایت از علمای قرن اخیر برای محمدرضا فاضل طهرانی فرزند شیخ محمدصادق واعظ محلاتی است، شامل:

۱. اجازهٔ روایت حدیث از شریعت سنگلجی.

نسخ، مهر بیضی با سجع «جعلناک علی شریعه من الامر فاتبعها رضاقلی بن حسن ۱۳۴۱».

کاغذ خطدار آبی، ۲۰/۵×۱۵/۵ س‌م، ۱۳س.

۲. اجازهٔ روایت مناقب خامس آل عبا و اصحاب آنها از کتب معتبر از محمدصادق جیلانی.

نسخ، مهر بیضی با سجع «المتوکل علی الله محمدصادق بن عباس الحسینی».

کاغذ نخودی روشن، ۲۲/۵۵×۱۸ س‌م، ۱۲س.

۳. اجازهٔ روایت حدیث صحیح و وارد شدن در سلسله راویان پیامبر و ائمه از علینقی طهرانی.

نسخ معرب، مهر بیضی با سجع «عبده الراجی علی النقی».

کاغذ نخودی سیر، ۲۵/۵×۱۷/۵ س‌م، ۱۳س.

۴. اجازهٔ روایت از مشایخ و اسناد به سلسلهٔ محمدی از اخبار نبوی و جوامع مشهور امامیه از ابوالقاسم حسینی نجفی کاشانی در شعبان ۱۳۴۷ق.

نسخ معرب، مهر بیضی با سجع «ابوالقاسم ابن مصطفی الحسینی ۱۳۳۰».

کاغذ نخودی سیر، ۳۰×۱۸/۲ س‌م، ۱۶س.

۵. اجازهٔ روایت از جمیع کتب اخبار از محمد بن عبدالله موسوی مراغی در ۱۳۴۷ق.

نسخ معرب، مهر بیضی با سجع «الراجی محمد بن عبدالله الموسوی».

کاغذ نخودی سیر، ۳۰×۱۹/۵ س‌م، ۲۱ س.

۶. اجازهٔ روایت از محمد بن زین‌العابدین حسنی حسینی.

نسخ معرب، مهر بیضی با سجع «عبده سید محمد بن زین‌العابدین حسنی حسینی».

کاغذ نخودی سیر، ۲۹/۵×۱۹ س‌م، ۲۱س.

۱۱۳۷۲

مجموعهٔ سند (اسناد و مدارک ـ فارسی)

۱۰ برگ.

شامل مبایعه‌نامه و اوراق شرعی دیگر است:

۱. مصالحه نامهٔ رحیمه خانم صبیه حسین خان سیگار فروش طهرانی با آقا شیخ رضا فرزند ملا محمدصادق محلاتی ساکن طهران نصف صداق قبالهٔ خود را به انضمام حقوق نفقه از حین عقد الی زمان انفصال، در ۲۹ ذیحجه ۱۳۳۳ق، در ۲۰ محرم ۱۳۳۴ق.

۲. وصیت نامهٔ شیخ محمدصادق واعظ محلاتی در ۱۳ ربیع‌الثانی ۱۳۴۰ق.

۳. عقدنامهٔ میرزا عبدالله ولد مهدی و ربابه بنت آقا ملا صادق در ۸ رجب ۱۳۱۸ق.

۴. حکم افزایش مواجب ملا محمدصادق معلم درس فارسی و مقدمات عربی شاگردان مبتدی مدرسهٔ مبارکه دارالفنون، برحسب امر شاه، در ربیع الاول ۱۳۰۵ق.

۵. مصالحه نامهٔ آقا مهدی موسی مقدس قمی الاصل ساکن طهران با ابوالقاسم سرایدار اطاق نظام خلف ملا عبدالرحیم سولقانی الاصل ساکن طهران در مورد تملیک زمین بیاض ملکی متصرفی ابتیاعی خود واقع در خارج دروازهٔ قدیم دولت طهران در ۷ شوال ۱۳۰۵ق.

۶. مبایعه نامه بین فاطمه بیگم و صغری بیگم صبایای سید ابوالقاسم گلپایگانی با سید احمد تاجر درمورد یک باب خانهٔ مملوکی متصرفی خودشان واقع در بیرون دروازهٔ دولت در ۲ صفر ۱۳۱۱ق.

۷. مصالحه نامهٔ ابوالقاسم سرایدار اطاق نظام خلف ملا عبدالرحیم سولقانی الاصل ساکن طهران با علی‌اصغر پشمین دوز تبریزی الاصل ساکن طهران خلف حاجی الهوردی در مورد یک باب خانه ملکی متصرفی خود در ۲۴ رجب ۱۳۰۶ق.

۸. عقدنامهٔ شیخ محمدصادق واعظ طهرانی المقر و محلاتی الاصل خلف میرزا محمدحسین و شهربانو خانم صبیهٔ مشهدی یوسف شیرازی الاصل در دهم شعبان ۱۳۲۲ق.

۹. عقدنامهٔ مشهدی حسین خلف زین‌العابدین خراسانی و زهرا خانم صبیه استاد ابن علی در ۲۳ رمضان ۱۲۶۱ق.

۱۰. وکالت نامهٔ عفت الشریعه صبیهٔ شیخ محمدصادق واعظ برای برادران خود شیخ عباس و شیخ رضا درخصوص فروش منزل و اثاثیه و متروکات والدشان در ۲۰ ربیع الاول ۱۳۴۱ق.

۱۱۳۷۳

مجموعه

۱. قهوه‌خانه سورت (جنگ هفتاد و دو ملت) (ص ۱ـ۷۴) (مقالعها ـ فارسی)

از: عبدالحسین میرزا آقاخان کرمانی (۱۲۷۰ـ۱۳۱۴ق)

میرزا آقاخان کرمانی کتاب *هفتاد دو ملت* را بر اساس کتاب *قهوه‌خانهٔ سورت*[۱۳] (یا سورات) نوشتهٔ برناردن دوسن پیر فرانسوی[۱۴] (۱۸۱۴م) که کتابی ادبی است نوشته و در حقیقت ترجمهٔ آن را در رسالهٔ خود آورده و مطالب بسیاری هم بر آن افزوده است. آغاز سخن با یک ایرانی است که پس از تحقیقات و تأملات بسیار در فلسفه‌ها و آیین‌ها، کارش به انکار خدا کشیده و همهٔ دین‌ها را منکر شده است. لذا افرادی از ادیان مختلف چون هندو، یهودی، مسیحی، مسلمان سنی و شیعی و یک بهایی به اظهار نظر و بیان عقاید خویش می‌پردازند.

این کتاب در سال ۱۳۶۳ به چاپ رسیده است.

[از صبا تا نیما ۱: ۲۹۳، ذریعه ۱۷: ۴۲۰، ۲۵: ۲۲۷؛ منزوی ۲: ۱۷۴۷؛ مشار ۴: ۱۲۳۵].

آغاز:

جنگ هفتاد و دو ملت همه را عذر بنه چون ندیدند حقیقت رهِ افسانه زدند

حکایت قهوه‌خانه در شهر صورت بود که بعد از ظهر بسیاری از غربا در آنجا جمع می‌شدند.

انجام: «و مسلمانان به واسطه ترک همه آن حقایق تنزل نمودند سخن میرزا جواد همین جا تمام شد والسلام علی من اتبع الهدی».

انجامه: «تمام شد نسخه کتاب حکایت قهوه‌خانه صورت به تاریخ شب یکشنبه غره شهر ذی حجه سنه ۱۳۲۰ با کمال کسالت و بیماری و علت مزاج و ضعف قلب از خاننده التماس دعا دارم و ان شاء الله تعالی امید دارم به نظر محبت و لطف نگرند و خورده بر این ناچیز نگیرند و السلام تمه الکتاب ۱۳۲۰».

۲. سه مکتوب (ص ۱ـ۹۶) (تاریخ ایران/ اوضاع اجتماعی ـ فارسی)

از: عبدالحسین میرزا آقاخان کرمانی (۱۲۷۰ـ۱۳۱۴ق)

رساله‌ای انتقادی است که میرزا آقاخان در نگارش آن از روش میرزا فتحعلی آخوندزاده (۱۲۹۵ق) در *مکتوبات* پیروی کرده است که از شخصی خیالی به نام کمال‌الدوله، شاهزاده هندوستان، به شخصی مبهم موسوم به جلال‌الدوله، شاهزاده ایران، نوشته شده و در آنها به انتقادهای شدید از اوضاع آشفتهٔ ایران در زمان ناصرالدین‌شاه قاجار پرداخته شده است. برخلاف *مکتوبات* که حاوی سه نامهٔ پی در پی و جواب جلال‌الدوله است، رسالهٔ میرزا آقاخان فقط یک مکتوب بدون جواب، با عنوان‌های «ای جلال‌الدوله» است. این رساله مانند *مکتوبات* با مقدمه‌ای آغاز می‌شود که در آن تعریف نوزده اصطلاح فرانسوی (مانند دسپوت، شانژمان، شیمی و ...) که در این مکتوبات به کار رفته آمده است. مکتوب اول در

---

۱۳. به فرانسه: Le Café de Surate

۱۴. Bernardin de Saint Pierre

هر دو اثر از زبان کمال‌الدوله هندی در ماه رمضان ۱۲۸۰ق از تبریز نوشته شده است و با این عبارت آغاز می‌شود: «دوست عزیز عاقبت سخن تو را شنیدم و بعد از سفر انگلیس و فرانسه و ینگی دنیا به خاک ایران آمدم ...».

میرزا آقاخان در این اثر، علاوه بر انتقاد از نابسامانی‌ها و اوضاع اجتماعی و اقتصادی دوران قاجار، عقاید سیاسی و فلسفی خود را نیز مطرح می‌کند.

این کتاب به کوشش بهرام چوبینه در سال ۱۳۷۹ش/ ۲۰۰۰م در آلمان به چاپ رسیده است.

[از صبا تا نیما ۱: ۳۴۸؛ آدمیت: ۵۷؛ ذریعه ۱۵: ۲۷؛ منزوی ۲: ۱۷۴۴؛ مشار ۳: ۳۳۷۹؛ مجلس ۱۶: ۴۷].

نسخهٔ حاضر ناتمام است.

آغاز:

«زاهد از کوچه رندان به سلامت بگذر — تا خرابت نکند صحبت بدنامی چند

صورت سه طغرا مکتوبی است که شاهزاده هندوستان کمال‌الدوله به شاهزاده ایران جلال‌الدوله نوشته و جواب جلال‌الدوله که به کمال‌الدوله مرقوم داشته است».

انجام موجود: «خود را اشرف و اعز عالم و سلاطین مغضوب الحق بنی آدم می‌پندارند و می‌انگارند به شما فاش می‌گویم این خود خلق و طبیعت بنی اسرائیل که ازین حکم».

شکسته خوب، شب یکشنبه یکم ذی حجه ۱۳۲۰ق، در رسالهٔ اول، نستعلیق خوب بدون تاریخ در رسالهٔ دوم، نسخه شماره صفحه دارد.

دو جزوهٔ جدا از هم و بدون جلد.

۷۸ + ۹۸ ص، ۱۶/۸×۲۱ س‌م، ۱۷س، ۱۲×۱۷ س‌م (رسالهٔ اول)، ۱۴س، ۸/۵×۱۵/۵ س‌م (رسالهٔ دوم)، کاغذ سبز و نخودی و گل بهی.

۱۱۳۷۴

گزیدهٔ دیوان نسیم شمال

(شعر ـ فارسی)

از: سید اشرف‌الدین قزوینی، نسیم شمال (۱۲۴۹ـ۱۳۱۳ق)

سید اشرف‌الدین حسینی قزوینی گیلانی از شاعران عهد انقلاب مشروطه و مدیر روزنامه *نسیم شمال* است که اشعار فکاهی و انتقادی خود را در روزنامه‌اش چاپ می‌کرد.

کلیات نسیم شمال در سال ۱۳۷۱، به کوشش حسین نمینی، و در سال ۱۳۷۵، به اهتمام احمد اداره‌چی گیلانی، به چاپ رسیده است.

نسخهٔ حاضر مجموعه‌ای است از اشعار نسیم شمال بدون ترتیب و به انتخاب کاتب، یحیی بن زکریا، که در ابتدای نسخه نوشته است:

«پرستش و بندگی آفریننده یگانه را سزاست که جمیع موجودات را از نیستی به لباس هستی پوشانیده و منزه از جمیع صفات نقصی و دارای جمیع صفات کمال است... اما بعد

چون حقیر سراپا تقصیر یحی ابن ذکریا این چند ورق را از گفته سید اشرف و مسمی به نسیم الشمال باشد درج این دفتر نمودم تا از قارئین یادآوری داشته باشم

هر که خواند دعا طمع دارم — زانکه من بندهٔ گنهکارم»

آغاز:

دوش دیدم در میان مدرسه یک شیخ پیر — مفلس و مفلوک جان می‌داد در روی حصیر

انجام:

اهل طهران به شادی و عشرت — همه طهرانیان سلامت باد

رفت از دست مقتدای انام — حافظ شرع حجة‌الاسلام

نستعلیق، یحیی بن زکریا، قرن ۱۴. متن در دو ستون جداگانه نوشته شده شده. دارای جدول مشکی، طرحی از شاخ و برگ و یک تاج در وسط که در زیر آن عنوان نسخه نوشته شده در ابتدای نسخه. فهرستی از عنوان اشعار در انتهای نسخه.

جلد مقوایی، رویه کاغذ سبز فسفری ساده با روکش مشمع، عطف پارچه چهارخانه قهوه‌ای، ۱۳/۵×۲۱ س‌م.

۶۸گ، ۱۳/۳×۲۱ س‌م، مختلف، کاغذ کاهی.

۱۱۳۷۵

جواهر العقول

(داستان / اندرزنامه‌ها ـ فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی، علامه مجلسی (۱۰۳۷ ـ ۱۱۱۰ق)

داستان تمثیلی گربهٔ دانشمند و موش صوفی است، با سربندهای «حکایت»، به نثر و نظم. این داستان را به مجلسی دوم، شیخ بهایی (۱۰۳۱ق)، میرداماد (۱۰۴۰ق) و نیز جمال‌الدین محمد قراهانی در روزگار شاه سلیمان (۱۱۰۵ق) نسبت داده‌اند. در ابتدای کتاب مؤلف شمه‌ای از احوال خود را بیان کرده است. آغاز و متن نسخهٔ ما با نسخهٔ مجلسی تفاوت دارد. در این نسخه در مورد نام کتاب چنین آمده است:

«و خواستم شمهٔ از اخبار و آثار را نصایح و موعظه و پند و نظم و نصر [صحیح: نثر] بیان نمایم و دل گم شدهٔ بازیافته را گم نکنم مثالی چند را بر رشتهٔ نظم بکشم ظاهر و مجاز و باطل به شارع حق روی آورد و بیش از شروع نام نهاده می‌شود به موش و گربه موش و صوفی و گربه طالب علم و موسوم ساخت به جواهر العقول».

این کتاب به نام «جواهر العقول فی مناظرة الفار و السنور» چاپ سنگی شده است.

[ذریعه ۳: ۱۹۹، ۵: ۲۷۲؛ منزوی ۲: ۱۷۲۶؛ مرعشی ۸: ۶۰؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۷۹].

آغاز: «حمد بی‌حد و ثنای بی‌عدد سزاوار محمودی است جل جلاله که کل اشیا به زبان حال در قال مقال تسبیح اویند که ان من شیء الا تسبیح بحمده».

انجام: «اکنون تو نیز به مکافات عمل خود گرفتار شدی تقصیر از کسی نیست اکنون تو را به دردی بکشم که عبرت دیگران بشود پس گربه برجست و موش را به اشتهای تمام بخورد».

نستعلیق، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها سرخابی. بالای تمام سطرها خط‌های کوتاه بنفش بی‌رویه کشیده شده است. نسخه خط خوردگی دارد. دو برگ انتهای نسخه نانوشته است. لکه‌های قهوه‌ای رنگ برروی برخی اوراق نسخه دیده می‌شود.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج، با چهار خط متقاطع در وسط، دو ردیف جدول دو خطه که از گوشه‌ها به هم متصل هستند. درون جلد یک برگ از یک کتاب چاپ سنگی چسبانده شده است. ۲۱/۸×۱۷ س‌م.

۵۵گ، ۲۱/۵×۱۶/۵س‌م، ۱۸س، ۱۶/۵×۱۰ س‌م.

۱۱۳۷۶

[کتابی در باب جنگ]

(جنگ ـ فارسی)

از: ناشناخته

کتابی است در مباحث علم جنگ و دربارهٔ جنگ‌های دسته‌های مختلف ارتش از پیاده نظام و سواره و توپخانه است. نسخهٔ حاضر ناقص است و از آغاز و انجام افتادگی دارد. نام کتاب و مؤلف آن معلوم نیست، اما باید نوشته یا ترجمهٔ یکی از نظامیان فرنگ رفتهٔ دورهٔ قاجار باشد. بخش‌بندی کتاب کامل نیست. بخش‌هایی که در نسخه وجود دارد عبارت است از:

درس دوم: جزء دوم در جنگ، در باب اراضی

مقالهٔ دوم در تاکتیک

کتاب دوم در تاکتیک سواره و توپخانه

آغاز موجود: «به گران کارد و مامور حراست و محافظت اردو است و هم درین خط قرار می‌دهند بیدقها را در عقب این خط به فاصله بیست قدم خط صورت‌بندی است که قشون در وقت اخبار در روی این خط صورت‌بندی جنگ را اختیار می‌نماید».

انجام موجود: «ثانیاً باید دانست که مقصود از این جنگ چه چیز است پس عده توپ را باید اختیار نمود ولی موافق مدل منظم اروپا عده توپ را موافق این اختیار می‌نمایند که اولاً در هر هزار نفر پیاده دو عراده توپ موجود باشد و اکثرا سه عراده ولی باید دانست که این ملاحظه را در قسمت بزرگی از قشون».

شکسته عالی، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی. نسخه پاراگراف بندی دارد و نشانه‌های کوچک مد مانند به سرخی در ابتدای پاراگراف‌ها دیده می‌شود.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری، عطف چرم قهوه‌ای که برروی عطف چسبانده شده است. ۱۸/۵×۱۱/۵ س‌م.

۸۴گ، ۱۸/۳×۱۱/۵ س‌م، ۱۳س، ۱۴×۶/۲ س‌م. کاغذ فرنگی با ته نقش.

۱۱۳۷۷

مجموعهٔ سند

(اسناد و مدارک ـ فارسی)

۱۲ برگ.

شامل اسناد شرعی و قباله و اجاره‌نامه است.

۱. اجاره نامهٔ قریهٔ آلوک و خیرود واقع در محال ورامین بین مؤتمن السلطان آقاخان امین الصحه و ملا محمدخان کردبچه ساکن ورامین در دهم شعبان ۱۲۹۳ق.

۲. مصالحه نامهٔ محمدابراهیم خان معمار باشی خلف محمدتقی خان معمار باشی با مؤتمن السلطان حاجی رحیم خان صندوقدار خاصهٔ دربار خلف محمدابراهیم خان درمورد زمین بیاض واقع در محلهٔ سنگلج من محلات دارالخلافهٔ طهران در ۲۲ ربیع الاول ۱۲۸۱ق.

۳. قبالهٔ فروش یک‌دست عمارت جدید البنا واقع در محلهٔ سنگلج متعلق به ابوالقاسم خلف میرزا ابراهیم قمشه ساکن دارالخلافه به معتمدالسلطان دوستعلی خان معیرالممالک، در ربیع الاول ۱۲۷۷ق.

۴. مصالحه نامهٔ والدهٔ دوست محمدخان با زوج خود در مورد تملیک یک درب عمارت واقع در محلهٔ سنگلج دارالخلافه در ۲۶ ذیحجه ۱۲۸۱ق. نام دوستعلی خان معیرالممالک در بالای سند.

۵. مصالحه نامهٔ نجف قلی بن محمدعلی تجریشی با عالیجاه رفیع جایگاه شوکت و جلالت دستگاه در مورد دو قطعه باغ موروثی واقع در قریهٔ تجریش و سه سهم از هفت سهم چشمهٔ واقع در وسط باغ در پایان ربیع الاول ۱۲۸۲ق.

۶. مصالحه نامهٔ فاطمه خانم بنت دوستعلی خان معیرالممالک با وی درمورد سهم خود از قریهٔ کلاچاه از بلوک ایالت دارالمرز گیلان در ۲۹ ربیع الاولی ۱۲۸۳ق.

۷. مصالحه نامهٔ میرزا سید احمدخان و کربلایی محمد علاف تجریشی درمورد تملیک یک قطعه باغ مشجر واقع در قصبهٔ تجریش در ۲۲ ذی قعده ۱۳۳۲ق.

۸. مبایعه نامهٔ استاد احمد خلف جعفر معمار اصفهانی الاصل طهرانی المسکن با اخلاف آقا میرزا علی خراسانی الاصل المسکن حسب القبول آقا محمد مزبور قیم شرعی صغار در مورد یک باب خانه واقع در محله چالمیدان از محلات دارالخلافه طهران در ۲۳ محرم ۱۲۸۳ق.

۹. مصالحه نامه ماه آفرین خانم زوجهٔ آقا میرزا محمد علی با آقا میرزا سید کاظم سررشته دار دواب سرکاری خلف آقا میرزا هدایت‌اله تفرشی الاصل طهرانی المسکن در مورد یک دست عمارت واقع در محلهٔ چالمیدان من محلات دارالخلافه طهران در ۱۵ ربیع‌الثانی ۱۲۸۰ق.

۱۰. مصالحه نامهٔ حاجی محمدمهدی با حاجی محمدرضا در مورد سهم خود از

عمارت مسکونی حاجی محمدرضا واقع در محلهٔ سکه شیریحان در جوار مسجد پنجه علی از محلات قزوین در ۴ شوال ۱۳۲۶ق.

۱۱. مصالحه حاجی میرزا محمد صدرالاسلام خلف حاجی میرزا عبدالحسین با حاجی محمدمهدی تاجر اردکانی در مورد نیم فرد مشاع از ده فرد بنگاه رضا از جمله یکصد و بیست فرد قریهٔ مشعلدار واقعه در محال اقبال از بلوکات قزوین در ۲۷ شوال ۱۳۴۱ق.

۱۲. عقدنامه عمده‌الاشراف آقا مشهدی تقی ولد محمدعلی چیتی فروش با زری خانم صبیه حاجی محمدصادق در ۳ شعبان ۱۳۳۰ق.

۱۱۳۷۸

مجموعهٔ سند (اسناد و مدارک ـ فارسی)

۳ برگ.

۱. نامهٔ اسکندر دربارهٔ محمدقاسم بیک (کاغذ آبی با ته نقش شیر خورشید)

۲. اجیر شدن حجه‌الاسلام مهدی قلی از طرف نایب الایاله اسدالله میرزا برای به جا آوردن حج بلدی و حج تمتع به نیابت مرحوم نواب شاهزاده در ۳۰ شعبان ۱۲۹۳ق.

۳. نامهٔ اسکندر دربارهٔ تقاضای ورثهٔ میرزا ولی صدر یزدی برای ادامهٔ دریافت مستمری او.

۱۱۳۷۹

مکاتبات کنسولگری بغداد (اسناد و مدارک ـ فارسی)

دفتر ثبت مراسلات کنسولگری بغداد در عصر ناصری است که معمولاً برای حفظ سواد نامه‌ها تهیه می‌شده است. این دفتر مربوط به سال‌های ۱۲۹۴ـ۱۳۰۰ق و دفترهای بعدی در فهرست حاضر مربوط به سال‌های بعد است.

شکسته، ۱۲۹۴ـ۱۳۰۰ق. دفتر معمولی با کاغذ خطدار و دو خط قرمز در حاشیهٔ بالای تمام صفحات. دفتر شماره صفحهٔ قدیمی دارد.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، عطف و کناره‌ها چرم قهوه‌ای، ۲۱×۳۴ س‌م. کاغذ خطدار.

۲۹۱ص، ۲۱×۳۳/۵ س‌م، مختلف.

۱۱۳۸۰

مکاتبات کنسولگری بغداد (اسناد و مدارک ـ فارسی)

دفتر ثبت مراسلات کنسولگری بغداد در عصر ناصری و در سال‌های ۱۲۹۹-۱۳۰۱ق است.

شکسته، ۱۲۹۹ـ۱۳۰۱ق. دفتر معمولی با کاغذ خطدار و دو خط قرمز در حاشیهٔ بالای تمام صفحات. دفتر شماره صفحهٔ قدیمی دارد.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای مایل به قرمز، روکش کاغذ ابری صنعتی با زمینهٔ مشکی که اطراف

آن پوسیده و از بین رفته است. عطف چرم قهوه‌ای، ۲۱/۵×۳۴/۵ س‌م.

۱۶۸ص، ۲۱/۵×۳۵ س‌م، ۲۰س، ۱۸×۳۰ س‌م. کاغذ خطدار.

۱۱۳۸۱

مکاتبات وزارت خارجه (اسناد و مدارک ـ فارسی)

دفتر ثبت مراسلات وزارت خارجه در ۱۳۰۰ـ۱۳۰۱ق است و از دو سو نوشته شده است، شامل:

۱. سواد عرایضی که در ۲۵ جمادی‌الاول ۱۳۰۰ق به وزارت خارجه در طهران عرضه شده است.

۲. سواد تلگراف‌هایی که از یکم محرم ۱۳۰۱ق به رمز و غیر رمز به وزارت خارجه در طهران ارسال شده است.

شکسته، ۱۳۰۰ـ۱۳۰۱ق، دارای صفحه عنوان.

دفتر معمولی، جلد مقوایی، رویه کاغذ ابری صنعتی قهوه‌ای، عطف و کناره مخمل سبز، ۲۳×۳۶ س‌م. دفتر شماره صفحهٔ قدیمی دارد.

۱۹۳ص، ۲۲×۳۴/۵ س‌م، مختلف. کاغذ خطدار.

۱۱۳۸۲

مکاتبات وزارت خارجه (اسناد و مدارک ـ فارسی)

دفتر ثبت مراسلات وزارت خارجه شامل عرایض و تلگراف‌ها در سال ۱۳۰۳ـ ۱۳۰۵ق است.

شکسته، ۱۳۰۳ ـ ۱۳۰۵ق.

دفتر معمولی با کاغذ خط دار مخصوص نوشتن صورت حساب است و با قرمز و مشکی در شش ستون خط‌کشی شده است. یک ستون پهن در وسط و چهار ستون سمت راست باریک و پهن و یک ستون در سمت چپ باریک است. کاغذ در چهار ستون اول شطرنجی است. اما بدون توجه به ستون‌ها سواد مراسلات نوشته شده است. دفتر شماره صفحهٔ قدیمی دارد.

جلد مقوایی، رویه کاغذ ابری صنعتی سبز، گوشه‌ها چرم سبز، عطف و کناره پارچهٔ سبز، آستر و بدرقه کاغذ نخودی روشن، ۲۳×۳۶ س‌م.

۱۹۲ص، ۲۲×۳۴/۵ س‌م، ۲۵س، ۱۹×۳۰ س‌م، کاغذ خطدار.

۱۱۳۸۳

مکاتبات وزارت خارجه (اسناد و مدارک ـ فارسی)

دفتر ثبت عریضه‌هایی است که در ۱۳۰۵ق از بغداد به وزارت خارجه تهران نوشته شده، از نمرهٔ یک تا نمرهٔ بیست و شش.

شکسته، ۱۳۰۵ق.

دفتر معمولی یا کاغذ خط دار مخصوص نوشتن صورت حساب است و با قرمز و مشکی در شش ستون خط‌کشی شده است. یک ستون پهن در وسط و چهار ستون باریک و پهن در سمت راست و یک ستون باریک در سمت چپ است. اما سواد مراسلات بدون توجه به ستون‌ها نوشته شده است. کاغذ در چهار ستون اول شطرنجی است. دفتر شماره صفحه دارد.

جلد مقوایی، رویه کاغذ ابری صنعتی سرمه‌ای، گوشه‌ها چرم سبز، عطف و کناره پارچهٔ سبز، استر و بدرقه کاغذ نخودی روشن، ۳۶×۲۳ س‌م.

۸۵ص، ۳۴/۵×۲۲ س‌م، ۲۵س، ۳۰×۱۹ س‌م، کاغذ خطدار.

۱۱۳۸۴

اصول علم دفترداری

(دفترداری - فارسی)

از: اد کنتار

مترجم: عبدالحسین شفاءالملک

مترجم این کتاب را در چهارم ربیع‌الاول سال ۱۳۳۸ق، هنگامی که در زندان بوده، ترجمه کرده و کاتب که هم بند او بوده و در زندان فن دفترداری را از او فراگرفته بوده آن را برای خود استنساخ کرده است.

کل مطالب این کتاب با شماره ردیف‌های پیوسته از ۱ تا ۱۹۰ تنظیم شده و شامل چهار قسمت است و هر قسمت شامل چند فصل و مبحث است:

قسمت اول: تجارت در چهار فصل، قسمت دوم: محاسبه در چهار فصل، قسمت سوم: دفترداری در هفت فصل، قسمت چهارم [در نسخه نوشته شده: قسمت پنجم]: عملیات دفترداری، شامل چند نمونه دفتر تجارتخانه‌ها و دفتر روزنامهٔ تجارتخانه و متمم در نظریات راجعه به قوانین تجارتی است.

آغاز: «۱- تعریف تجارت - تجارت عبارت است از معاوضه و تبدیل شکل و حمل و نقل مال التجاره یا محصول و نقود و سهام و هر گونه عملی که مقصود و منظور عامل تحصیل منافع باشد».

انجام: «تبصره - حجر و منع از حقوق مدنی مستلزم حجر و منع حقوق سیاسی است ولی اغاله حق استفاده از حقوق مدنی با حق بهره‌مند شدن از حقوق سیاسی توام نیست بلکه منوط به قید و شرط علیحده می‌باشد».

انجامه: «تحریر و ترجمه دفترداری جناب آقای اد کنتار در لیله جمعه چهارم شهر ربیع المولود عشر اول ماه شانزدهم گرفتاری خودمان به سعی و اهتمام یگانه دوست محترم و شریک دوره محبوسیت جناب مستطاب آقای آقا میرزا عبدالحسین خان شفاءالملک در محبس ترجمه و اتمام یافت این حقیر نیز در خدمت ایشان فن دفترداری را تحصیل و به

رسم یادگار در بیست و یکمین ماه گرفتاری پس از استخلاص ایشان این نسخه را استنساخ نمودم هیجدهم رجب المرجب ۱۳۳۸ [امضا: محمدعلی کرمانی]».

شکسته جوهری، محمدعلی کرمانی، ۱۸ رجب ۱۳۳۸ق، نسخه شماره صفحه دارد. یازده برگ انتهای نسخه نانوشته است.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، درون کاغذ صورتی ساده، ۲۲×۱۷ س‌م.

۱۴۴گ (۲۶۵ص+۱۱گ)، ۲۱/۵×۱۷ س‌م، مختلف، کاغذ خط دار کاهی.

۱۱۳۸۵

اشعار انگلیسی

(شعر - انگلیسی)

دفتری است مانند دفتر سررسید، به صورت روز شمار که تاریخ‌ها، از 1 JANUARY تا 31 DESEMBER در بالای صفحه چاپ شده و در هر برگ یک قطعه شعر انگلیسی با متن و نام شاعر نوشته شده و در ۱۳ صفحه فقط یک بیت فارسی یادداشت شده است.

در انتهای نسخه یک نمایهٔ الفبایی برای اشعار وجود دارد که به تاریخ روزها ارجاع داده شده است.

خط تحریری سرهم انگلیسی و نستعلیق فارسی با جوهر مشکی و آبی، بدون تاریخ، قرن ۱۴ق/۲۰م، اشعار یک رو نوشته شده و گاه به پشت صفحه هم رفته است.

در بالای برخی صفحات یادداشتی با مداد نوشته شده است. یک قطعهٔ انگلیسی برروی یک کاغذ آبی جداگانه در لا به لای نسخه قرار دارد. یک جملهٔ قصار در انتهای نسخه و یک برگ کوچک چاپی حاوی یک قطعه شعر انگلیسی برروی آخرین برگ نسخه چسبانده شده است.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، جدول ضربی پنج خطه، دو تکه چرم سبز برروی عطف چسبانده شده است، قطع بیاضی، ۱۵×۱۱/۵ س‌م.

۳۸۳گ، ۱۵×۱۱ س‌م، مختلف.

۱۱۳۸۶

اسناد ابراهیم پورداود

(اسناد و مدارک - فارسی)

درحدود ۲۰۰ برگ.

اسناد متعلق به ابراهیم پورداود (۱۲۶۴-۱۳۴۷ش)، ایران‌شناس و استاد فرهنگ ایران باستان و زبان اوستایی در دانشگاه تهران، است، شامل:

یادداشت‌ها و دستنویس‌های چند مقاله:

مقالهٔ «حقوق در ایران باستان»، «پارسیان هند»، مطالبی دربارهٔ زبان تازی، یادداشت‌هایی دربارهٔ کتاب *المصادر* و بختیارنامه و برخی مورخان. مقالهٔ تایپ شدهٔ «سپندارمذگان- جشن برزگران ایران»، مقاله‌ای به فرانسه با عنوان «La Oshyant» برروی سربرگ دانشسرای عالی

که خط خوردگی دارد و تصحیح شده و متن تایپ شدهٔ همان مقاله. نیز چند برگ از اوراق مطبعه‌ای *یسنا* که تصحیح و غلط‌گیری شده است. همچنین:

نامهٔ فرهاد آبادانی به پورداود دربارهٔ مجلهٔ *Sanj Vastaman* در اسفند ماه ۱۳۲۳ش در بمبئی.

نامهٔ دکتر علی‌اصغر عزیزی [درست خوانده نمی‌شود] به او دربارهٔ پروفسور ورستا، استاد روابط بین الملل دانشگاه تهران، در دی ماه ۱۳۴۱ش در وین.

اساسنامهٔ موسسهٔ عالی حرفه‌ای مطبوعات و روابط عمومی در وزارت آموزش و پرورش.

نشریهٔ سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران، شمارهٔ ۲۰ (اردیبهشت ۱۳۴۷ش) حاوی صورت جلسه‌های سازمان در استان‌های مختلف.

و تعدادی کارت دعوت و اوراق پراکندهٔ دیگر.

۱۱۳۸۷

جعبهٔ اوستا (اشیای فلزی/ آثار تاریخی)

یک جعبهٔ فلزی کنده‌کاری شده با نقوش زرتشتی است که در نوروز ۱۳۱۲ش/ ۲۱ مارس ۱۹۳۴م، به پاس خدمات ابراهیم پورداود به جامعهٔ زرتشتیان به وی اهدا شده است، از طرف انجمن زرتشتیان ایرانی، کمیته جشن زرتشتیان بمبئی، و انجمن جوانان زرتشتیان. پشت جعبه عبارت اهدا و نام اهداکنندگان به انگلیسی نوشته شده است.

جعبه فلزی نقره‌ای رنگ. شکل بیرونی جعبه مانند کتاب است با عطف محدب در پشت و عطف مقعر در جلو. برروی جعبه نقش برجستهٔ نگارهٔ اهورامزدا یا فروهر در بالا، با دو بال در پهلوها و یک دست اندکی به سوی بالا و حلقه‌ای در دست دیگر و یک حلقهٔ بزرگ در پایین بالاتنه، و نیم تنهٔ زرتشت، در حالی که با انگشت اشارهٔ دست راست به سوی بالا اشاره می‌کند، درون یک قاب بیضی با دور تزئینی، دو لچکی گل و بوته بزرگ در بالا و دو لچکی کوچک با طرح اسلیمی در پایین وجود دارد. همین نقش‌ها در پشت جعبه هم دیده می‌شود، با این تفاوت که به جای تصویر زرتشت تصویر جام آتش مقدس در قاب بیضی قرار دارد. برروی جعبه، در زیر تصویر زرتشت، دو سطر به خط اوستایی و در پشت جعبه عبارات اهدا و اهداکنندگان و تاریخ اهدا با حروف بزرگ انگلیسی حک شده است:

Presented to Professor Pour Davoud, Renowned scholar of the Holy Avestan Literature, in recognition of his Memorable and brilliant services to the Zoroastrian community and its religion by his admirers:

The Irani Zorastrian Anjoman

The Bombay Zorastrian Jashan Committee

The Grant Road Parsi Association

The Young Mens' Zoroastrian Association

Bombay, The Auspicious Jamshidi Nauroze, Dated 21st marech 1934.

درون جعبه مخمل آبی سیر. ابعاد جعبه: ۳۱×۲۲/۵×۲۱ س‌م.

۱۱۳۸۸

مجموعهٔ سند (اسناد و مدارک ـ فارسی)

شامل:

۱. اسناد املاک مخبرالدوله (۱۰گ)

ده برگ سند مصالحه نامه مربوط به اراضی ابتیاعی حسینقلی مخبرالدوله واقع در پشت خندق دروازه دولت در طهران است، بین غلامعلی لله آقا خلف شیرعلی و نایب غلامعلی خلف مراد هرسینی، حسینقلی عطار، محمد هرسینی خلف صادق، خیراله هرسینی خلف نایب سیفاله با افراد مختلف: استاد حسن حمامی خلف علی همدانی الاصل، میرزا محمد دبیر خاقان خلف میرزا رضا منشی‌باشی، حسینعلی بیک کالسکه‌چی خلف سیفاله، استاد حسن سلمانی خلف استاد علی کاشانی الاصل، میرزا علی‌اکبر ناظر خلف میرزا رضا همدانی الاصل، ابراهیم باغبان خلف علی‌اکبر و محمدعلی باغبان نطنزیون الاصل ساکنین دارالخلافه، هادی بیک درشکه‌چی خلف محمد، در سال‌های ۱۳۳۴–۱۳۳۶ق.

۲. باطل نامه راجع به سند صلح خیاری در دست احمدخان سمسار ولد فتحعلی خان تجار که شاهزاده ضیاءالدین به موجب آن شش دانگ عمارت موروثی خود واقع در محلهٔ شاه آباد طهران را به او انتقال داده و مفقود شده است در شعبان ۱۳۳۷ق.

۳. مکاتبات تجاری و شخصی میرزا محمد مشکی (۴۴۰گ)

شامل نامه‌های برخی تاجران اصفهانی از مصر و اصفهان به میرزا محمد تاجر اصفهانی معروف به تاجر مشکی و برخی نامه‌هایی که خود او از مصر یا اصفهان به فرزندش محمدجواد مشکی نوشته است، مربوط به سال‌های ۱۲۹۶–۱۳۲۳ق. برخی تاجرانی که نامه‌هایشان در این مجموعه هست عبارت‌اند از:

ابوالقاسم و احمد کازرونی، عبدالحی اصفهانی، غلامعلی اصفهانی، علی‌اکبر اصفهانی که مکاتبات او برروی سربرگ تجارتخانه‌اش در مصر انجام شده است، عبدالجواد مشکی، محمدحسن اصفهانی، اسدالله اصفهانی، محسن اصفهانی، محمدجواد مشکی، محمدرفیع مشکی، محمدحسین مشکی، حسین‌علی اصفهانی، عبدالرحیم اصفهانی، علی‌نقی اصفهانی و نصرالله اصفهانی.

همچنین چند نامه که از طرف تجارتخانهٔ عبدالکریم و عبدالحمید جواهری‌زاده در استامبول، تجارتخانهٔ حبیب صباغ در بیروت و دمشق، عبدالکریم حسنی در مصر و دیوید ساسون در لندن، ارسال شده و برروی سربرگ مخصوص آنها نوشته شده است.

علاوه بر این، چند برگ صورت حساب، حواله، برات و صورت اجناس نیز در این مجموعه وجود دارد.

مجموعهٔ دیگری از نامه‌های تجاری میرزا محمد مشکی به شمارهٔ ۱۱۵۱۰ در کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران محفوظ است (نک. همین فهرست، ص ۶۴۶).

۱۱۳۸۹

اسناد خاندان شقاقی
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

۱۸۴ برگ.

شامل تعدادی نامه، یادداشت، برات، حواله و صورت حساب به خط سیاق:

۱۰۲ برگ نامه، بدون تاریخ، و یکی به حکمران اردبیل و مشکین در ۱۳۱۹ق.

۱۰۷ برگ صورت جمع و خرج، صورت حساب بنچه، صورت خرج، صورت قبوضات، صورت حساب مالیه، صورت مالیات، صورت مواجب، و صورت وجوهات، مربوط به طایفهٔ خورسکانلو، اسکانلو، ولیکانلو شقاقی (وله کانلو)، ولکانلوی شاطرانلو، کلوکجانلو، خیانلو و دوهاب، قریهٔ توشمانلو، قراق، سنقرآباد، لورستان، کله گاه، ارموداق من محال گرمرود، قریهٔ دکان در سیداله، قریهٔ سید منصور و بلوکانلو، در سال‌های ۱۲۹۷ تا ۱۳۴۶ق.

۴۳ برگ سند وصول و رسید مالیات، مربوط به سال‌های ۱۲۴۳ـ۱۳۴۵ق.

و انواع اسناد دیگر، مانند: احضاریهٔ حقوقی، عرضحال به دیوانخانهٔ عدلیه، مصالحه نامه، اجاره نامه، قباله نامچه، تمسک نامچه، وکالت نامه، قرارداد نامچه، دعوا نامچه، قسم نامچه، و استشهادنامه، مربوط به سال‌های ۱۲۸۳ـ۱۳۴۲ق.

۱۱۳۹۰

کلیات خاقانی شروانی
(شعر ـ فارسی)

شامل:

۱. دیوان خاقانی شروانی

از: افضل‌الدین بدیل بن علی خاقانی شروانی (۵۲۰ ـ ۵۹۵ق)

شامل قصاید، غزلیات، مقطعات و رباعیات است.

دیوان خاقانی در سال ۱۳۳۸ش، به تصحیح ضیاءالدین سجادی، و *قصاید و غزلیات خاقانی* به تصحیح عزیزالله علیزاده در سال ۱۳۹۰ منتشر شده است.

آغاز نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود:

اول ز پیشگاه قدم عقل زاد و پس　　　آری که از یکی یکی آید ز ابتدا

۲. تحفه العراقین (۶۲۱ب ـ ۷۵۶پ)

از: افضل‌الدین بدیل بن علی خاقانی شروانی (۵۲۰ ـ ۵۹۵ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۸۲ در همین فهرست.

انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز:

مـــاییم نظارگـــان غمنـــاک　　　زین حقه سبز و مهره خاک

انجام موجود:

زآن سوی ثنای تو سخن نیست　　　جا نیست که جای دم زدن نیست

نستعلیق، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی در *تحفه‌العراقین*، باقی عنوان‌ها نوشته نشده است. سرلوح در ابتدای *تحفه‌العراقین* و کتیبهٔ کم کار مذهب به رنگ لاجوردی، سبز و قهوه‌ای در ابتدای دیباچه. ستون‌بندی دو ستونهٔ مشکی. دارای جدول سرخ و زر و مشکی و ابی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. حاشیهٔ برگ‌ها را موش خورده است.

جلد مقوای نازک قهوه ای، ۲۰×۱۱/۵ س‌م.

۷۵۷ص، ۱۹/۵×۱۰/۵ س‌م، ۱۹س، ۱۵×۷/۵ س‌م.

۱۱۳۹۱

جان جهان
(نثر ـ فارسی)

از: علی‌اکبر بن علی فراهانی (۱۲۶۹ـ ۱۳۲۹ق)

مؤلف، میرزا سید علی‌اکبر فراهانی ملقب به مؤتمن السلطان، فرزند میرزا علی قائم مقام و نوادهٔ میرزا ابوالقاسم فراهانی قائم مقام دوم است. او *جان جهان* را به پیروی از *گلستان* سعدی و به نام مظفرالدین شاه ساخته و تألیف آن را در جمادی‌الثانی ۱۳۰۰ق آغاز کرده و در شوال ۱۳۰۸ق به پایان رسانده است. این سومین تقلید وی از *گلستان* است و دو اثر دیگر به نام *بهارستان* و *خارستان* دارد و هر سه در واقع یک اثر با تفاوت‌ها و اختلاف‌های اندک هستند. این کتاب در چهار فصل تنظیم شده است، به قرار زیر:

فصل اول در مخایل پادشاهان،

فصل دوم در فضایل درویشان،

فصل سوم در مکارم اخلاق و مراسم تربیت،

فصل چهارم در فواید علم و عواید حکمت.

این کتاب در سال ۱۳۳۵ق در مطبعهٔ میرزا علی‌اصغر در تهران به چاپ سنگی رسیده است.

[دانشگاه ۹: ۱۳۲۳؛ ۱۰: ۱۸۸۱؛ ۱۲: ۲۵۶۱]

آغاز: «ثنا ایزد تعالی و تقدس را که به هر چه اندر نگری برهان هستیش را آیتی‌ست و از هر آیتی بر صاحبدلانش عنایتی زبان دانا به ارادت خویش چنان آفرید که اگر بگشاید گنج گوهر بلاغت است و چون بر بندد گنجور نقد فراغت قطعه

چـون ستاند زبـان گوینـده　　　آنکـه او را ازوست گویـایی»

انجام:

ما نصیحت به جای خود گفتیم / در اندرز و موعظت سفتیم
تو از آن پند گیر و رحمت گوی / که بپرفتیم ما چو آن گفتیم

انجامه: «کتبه العبد الاثم الجانی احمد بن العالم الربانی ملا عباس الکلپایکانی فی سلخ شوال المکرم سنه ۱۳۱۲».

نستعلیق خوب، احمد بن عباس گلپایگانی، آخر شوال ۱۳۱۲ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. کنار و لبهٔ پایین برگ‌ها خورده شده و از بین رفته است. نام آقا شیخ محمدعلی طهرانی در پشت برگ نخست.

جلد مقوایی، تیماج خردلی، جدول دو خطهٔ ضربی، درون دفهٔ دوم کاغذ بنفش، ۱۴×۲۲/۳ س‌م.

۹۲گ، ۱۴×۲۲ س‌م، ۱۷س، ۷/۵×۱۵/۵ س‌م.

۱۱۳۹۲

کتابچهٔ جمع و خرج قریهٔ سعیدآباد خوی
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

کتابچهٔ جمع و خرج قریهٔ سعیدآباد خوی، و جمع و خرج دهات موقوفهٔ میرزا موسی خان و حاجیه خانم، ابواب جمعی میرزا علی‌اکبر خان نایب الوزاره، در سال‌های ۱۲۹۶ و ۱۲۹۷ق، به محاسبه و خط فرزند اوست که به تأیید علی حسینی و سلمان شریف در جمادی‌الاولی ۱۲۹۸ق رسیده است.

در یادداشت علی حسینی در انتهای کتابچه آمده است: «حساب جمع و خرج سنه ماضیه لوی ئیل املاک و تیولات و موقوفات و مستقلات آذربایجان از این قرار که فرزند عزیز ارجمند حاجی میرزا علی‌اکبر خان نایب الوزاره قلمداد کرده است صحیح است ...».

یک نسخه دیگر کتابچهٔ جمع و خرج مربوط به قریهٔ سعیدآباد خوی ابواب جمعی میرزا جعفر، به همراه جمع و خرج املاک موقوفهٔ نواب علیه حاجیه خانم و حاجی میرزا موسی خان، در سال‌های ۱۲۸۴-۱۲۸۶ق، در کتابخانهٔ مرعشی نجفی در قم محفوظ است.

[مرعشی ۸: ۸۹۸]

شکسته و سیاق، ۱۲۹۸ق. چند برگ در ابتدا و انتها و بین بخش‌های کتابچه نانوشته است. مهر بیضی با سجع «الراجی علی الحسینی» در انتهای گ ۴پ،۱۳پ، ۱۶ر، ۳۱ پ. مهر بیضی با سجع «سلمان الشریف» در حاشیهٔ گ ۴پ و ۱۳پ. یک برگ جداگانه در لا به لای نسخه هست که بر یک سوی آن نوشته شده: «صورت کتابهای قسمت سرکار علیه فروغ اعظم از بابت ترکه مرحوم مغفور حاجی خان از قرار قرعه که ۱۹ شهر جمادی الاول بارس ئیل ۱۳۳۲ معین شده» و بر سوی دیگر آن نوشته شده: «صورت کتابهای خطی و چاپی که از ترکه مرحوم مبرور حاجی خان طاب ثراه قسمت سرکار علیه فروغ اعظم شد فی ۲۴ جمادی الاول بارس ئیل ۱۳۳۲» با مهر بیضی با سجع «بیان السلطنه».

جلد یک لا، تیماج عنابی، دو ردیف جدول متصل به هم، ۱۴/۳×۲۱/۵ س‌م.

۲۶گ، ۱۴×۲۱/۵ س‌م ، مختلف، ۷/۵×۱۵ س‌م.

۱۱۳۹۳

مقالید الحساب
(ریاضیات اسلامی ـ فارسی)

از: علی‌اکبر بن علی فراهانی (۱۲۶۹-۱۳۲۹ق)

مؤلف چون کتابی به فارسی در علم حساب که نفع عام دارد و در جملهٔ علوم و عمدهٔ معاملات دخالت دارد نیافته کتابی مختصر اما مفید و جامع در این باب برای استفادهٔ مبتدین نوشته و آن را *مقالید الحساب* نامیده است. مطالب این کتاب در ده درج و هرکدام در چندین فصل تنظیم شده است. در این نسخه درج چهارم نوشته نشده است.

درج نخستین: در حساب صحاح در پنج باب،
درج دوم: در حساب کسور در دوازده باب،
درج سوم: در استخراج مجهولات به اربعه متناسبه در سه فصل،
درج چهارم: [نوشته نشده است]،
درج پنجم: در استخراج مجهولات به عمل عکس،
درج ششم: در استخراج مجهولات به جبر و مقابله در هشت باب،
درج هفتم: در مساحت در یک مفتاح و چهار باب،
درج هشتم: در مقائیس عرب و عجم و اهل ارپ و سران در یک مفتاح و چند باب،
درج نهم: در کسور اعشار به کسر اعشاری در نه باب،
درج دهم: در مسائل حساب در استخراج مجهولات.

مؤلف در درج هشتم پس از شرح مقائیس عرب چون مطالب وی با آنچه رضی‌الدین محمد قزوینی (۱۰۹۶ق) در رسالهٔ *اوزان المقادیر فی تبیان التقادیر* نوشته است تفاوت فاحش دارد ترجمهٔ خلاصه‌ای از آن رساله را تحت عنوان «تذنیل» آورده است.

[ذریعه ۲۲: ۳؛ آستان قدس، فهرست الفبایی: ۵۴۵، ن ش ۱۴۴۷۶]

آغاز: «الحمدلله الواحد لاحد و الفرد الصمد الذی لایحاط بجمع ضروب الامه و لایستقصی مافوق و قسم علی عباده من نعمائه احمده حمدا ... و بعد چنین گوید بنده اثیم جانی علی‌اکبر بن علی بن ابوالقاسم بن عیسی بن حسن الحسینی الفراهانی ... که چون علم شریف حساب را نفعی عام است».

انجام: «مسئله ۳۰۳ عشره که به دو قسم کنیم و کثیر را بر قلیل قسمت کرده خارج در کثیر ضرب کنیم پس قلیل را بر کثیر قسمت کرده و خارج را در قلیل ضرب کرده اقل را از اکثر بکاهیم باقی ماند دراهمی مفروض تم بالخیر».

نسخ خوب، عنوان‌ها به سرخی، جدول و شکل‌های ریاضی، در برخی صفحات راده در حاشیه نوشته نشده و آخرین کلمه در ابتدای صفحهٔ بعد تکرار نشده است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. چند برگ در ابتدا و انتهای نسخه نانوشته است. آثار آب دیدگی در چند برگ ابتدای نسخه دیده می‌شود و لبهٔ پایین و بالای برگ‌ها ریخته، اما نسخه‌ای پاکیزه و مرتب است.

یادداشت علی‌اکبر حسینی فراهانی در انتهای نسخه: «اولاد من عاق من باشند و خدا از آنها راضی باشد اگر این کتاب از مال من یا خودشان چاپ بزنند علی اکبر حسینی فراهانی».

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای روشن ساده، درون مقوای قرمز ساده، عطف چرم قهوه‌ای روشن ۱۵×۲۱/۸ س‌م.

۱۸۴گ، ۱۵×۲۱ س‌م، ۱۹س، ۶×۱۵ س‌م، کاغذ نازک زرد.

۱۱۳۹۴

مجموعه

۱. اللؤلؤ المکنون (۳پ - ۲۱ر) (منطق - عربی)

از: علی‌اکبر بن علی فراهانی (۱۲۶۹ - ۱۳۳۹ق)

منظومه‌ای است در منطق در دو صدف: صدف اول در تصورات، صدف دوم در تصدیقات، هر کدام در چند لؤلؤه، و عنوان «غوص» در ابتدا و «خریطه» در انتها. این منظومه در ۳۰۰ بیت و در ۱۳۱۱ق سروده شده است. تاریخ سرایش منظومه برابر با «غوص بحره» در بیت چهارم آمده است.

[ذریعه ۱۸: ۳۸۵؛ دانشگاه ۱۳: ۳۴۵۷].

آغاز:

یـا مـن حمـدناه علـی نوالـه	صـل علـی محمـد و آلـه
و بعد هذا مـوجز فـی المنطـق	بـاللؤلؤ المکنـون سـم والطـق
میـراث الاسـکندر قـد خلفـه	و الحبـر رسـطالیس قـد الفـه
وفقنـــی الله بـــنظم دره	تـاریخ ذا للؤلـؤ غـوص بحـره

انجام:

فاحمـد الله علـی الکمـال	مصـلیا علـی النبـی و الال

انجامه: «تمت بالخیر بید اقل السادات حسنعلی الحسینی الشیرازی ۱۳۱۵».

۲. لمع الانوار (۲۲پ - ۸۲ر) (فلسفه - عربی)

از: علی‌اکبر بن علی فراهانی (۱۲۶۹ـ ۱۳۳۹ق)

منظومه در منطق، در ۸۹۰ بیت، در هفت لمعه، هر یک در چند نور و اضائه: لمعهٔ اول: در امور عامه، لمعهٔ دوم: در جوهر و عرض، لمعهٔ سوم: در الهیات به معنی اخص، لمعهٔ چهارم: در طبیعیات، لمعهٔ پنجم: در نبوات، لمعهٔ ششم: در معاد، لمعهٔ هفتم: در نبذ من علم الاخلاق.

[ذریعه ۱۸: ۳۴۸؛ دانشگاه ۱۳: ۳۴۵۹].

آغاز:

احمـد ربـا واحـدا حکیمـا	مسـلما علـی النبـی تسـلیما

انجام:

ختمـت بالتسـلیم و السـلام	فالحمـد لله علـی التمـام

انجامه: «قد تمت هذه النسخه الشریفه بید اقل السادات امجد السادات حسنعلی الحسینی الشیرازی فی شهر رجب المرجب ۱۳۱۵».

۳. الحکمه الجدیده (۸۵پ - ۹۶ر) (فیزیک / شیمی - فارسی)

منظومه در فیزیک و شیمی یا طبیعی جدید است، در چند نجم.

[دانشگاه ۱۳: ۳۴۵۹].

آغاز:

احمـد ربـی خـالق النجـوم	و الارض و الکـرات ذی النجـوم

انجام:

مبلـغ علمهـم فـذلک اعلمـا	والعلـم عنـد الله خـالق السـماء

نسخ معرب بسیار خوب، حسنعلی حسینی شیرازی، رجب ۱۳۱۵ق، عنوان‌ها و انجامه‌ها به سرخی، یک برگ در آغاز و ۲۱ برگ در پایان نانوشته است.

جلد مقوایی، تیماج زرشکی ساده، استر بدرقه کاغذ ابری آبی و قرمز، ۱۱×۱۷/۵ س‌م.

۱۱۸گ، ۱۰/۵×۱۷/۲ س‌م، ۹س، ۶/۳×۱۱/۵ س‌م، کاغذ فرنگی با ته نقش (۹۷ر).

۱۱۳۹۵

نفثه المصدور (تاریخ / نثر - فارسی)

از: نورالدین محمد بن احمد منشی نسوی (- ۶۴۷ق)

نفثة‌المصدور از منابع تاریخی مهم و موثق قرن هفتم هجری قمری است، زیرا مؤلف در هنگام انقراض دولت خوارزمشاهی و فتنهٔ مغول منشی سلطان جلال‌الدین خوارزمشاه بوده و شاهد بسیاری از وقایع آن روزگار بوده است. نفثه در لغت به معنای «درد دل» است و *نفثة‌المصدور* مرثیهٔ فراق و شکایت از جور زمانه است. مؤلف این کتاب را در سال ۶۳۲ق، چهار سال پس از مرگ جلال‌الدین خوارزمشاه، نوشته است.

این کتاب با تصحیح امیرحسین یزدگردی در سال ۱۳۴۳ش به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۲۴: ۲۴۴؛ فهرستواره منزوی ۲: ۱۰۹۷؛ مشار ۵: ۵۲۶۰؛ ملی: چاپ سنگی ش ۱۳۴۱۴].

آغاز: «در این مدت که تلاطم امواج فتنه کار جهان را هم شورانیده است و سیلاب جفای ایام سرهای سروران را جفای خود گردانیده».

انجام: «ان اکون مثل هذا الغراب والله اعلم بالصواب و الیه المرجع و المآب و الیه التفویض انه بصیر بالعباد و الیه المرجع و المعاد و الحمدلله اولا و آخرا و باطنا و ظاهرا».

انجامه: «این رساله نغز و شیوا زاده خاطر نورالدین محمد منشی زیدری است که در حضرت منتصر آل خوارزمشاه سلطان جلال‌الدین منکبرنی صاحب دیوان رسائل بوده است و این رساله موسوم به نفثةالمصدور است و قد فرغت من تسطیرها فی اوائل ذیحجه حجه خمس و تسعین و مأتین بعد الالف و الله الموفق ... و للصواب و الیه المعاد و المآب حرره العبد علی‌اکبر الحسینی ۱۲۹۵».

شکسته ریز ممتاز، علی‌اکبر حسینی فراهانی، اوایل ذیحجه ۱۲۹۵ق. عنوان‌ها و انجامه به سرخی، خطوط کوتاه سرخ برروی عبارات عربی و اشعار. دارای جدول سرخ، زر، مشکی و ابی، جای سرلوح خالی است. نسخه شماره صفحه دارد. جاافتادگی‌ها و شرح برخی کلمات و عبارات با نشانهٔ «۱۲»، «ق»، «صحاح» در حاشیه نوشته شده است. ۹ برگ در آغاز نسخه و ۲۳ برگ در پایان نسخه نانوشته است.

عنوان نسخه و یادداشت کاتب در پشت برگ نخست با این مضمون که وی نسخه را از روی نسخهٔ غلطی به زحمت تصحیح کرده و نوشته است. نام او در حاشیهٔ ص ۲۳ نیز آمده است.

جلد مقوایی، تیماج زرشکی، قاب تزئینی قهوه‌ای تیره با نقش‌های تزئینی در وسط، کمند قهوه‌ای تیره که از چهار گوشه به قاب متصل است، عطف چرم قهوه‌ای، درون کاغذ سبز ساده. ۱۴×۲۱ س‌م.

۵۶گ، ۱۴×۲۰/۵ س‌م، ۱۷س، ۸×۱۶ س‌م.

۱۱۳۹۶

منشآت مصباح
(نامه نگاری ـ فارسی)

از: عزیزالله بن محمدعلی مصباح

کتابی است در فن نامه نگاری و انشاء، شامل: دیباچه، مقدمه و ده فصل، شامل مراسله به اعتبار موضوع که به ترتیب عبارت‌اند از: مراسلات اهلیه یا اخوانیه، مراسلات تهنیت، مراسلات عزا و تعزیت، مراسلات نصیحت، مراسلات ملامت، مراسلات طلب، مراسلات تشکر، مراسلات اعتذار، مراسلات توصیه، مراسلات مطالب متفرقه.

مؤلف در هر فصل فن نامه نگاری مربوطه را توضیح می‌دهد و سپس چند نمونه نامه و انشاء برای آن می‌آورد.

[ذریعه ۲۲: ۳۸؛ مشار ۴: ۵۰۱۷].

نسخهٔ حاضر از روی چاپ سنگی ۱۳۳۰ق وزارت معارف این کتاب نوشته شده است و صفحه عنوان کتاب چاپ سنگی را دارد.

آغاز: «مکاتبه مخاطبه کتبیه و فواید آن اجل و اوسع از آن است که در هیئت مختصره از کلمات به بیان آید نامه نویسی از اموری است که برای همه کس ناگزیر و ضروری است».

انجام: «فورا تتمه این قرض را خواهم پرداخت. بنده نیز همیشه یادآوری می‌کنم و امید دارم به زودی طلب حضرت عالی وصول و ایصال شود کتبه ملک الخطاطین فی شهر ذی الحجه الحرام سنه ۱۳۳۰».

سپس فهرست کتاب آمده و در پایان آن نوشته شده است: «در کارخانه استاد حاج عبدالرحیم صورت انطباع پذیرفت».

نستعلیق بدون تاریخ، قرن ۱۴. از روی چاپ ۱۳۳۰ق وزارت معارف نوشتهٔ ملک الخطاطین در ذیحجه ۱۳۳۰ق. کاتب نسخهٔ چاپی این کتاب را در وزارت معارف دیده و برای استفادهٔ متعلمین مدارس از روی آن کتابت کرده است. نسخه شماره صفحه دارد و راده در وسط حاشیهٔ پایین صفحه نوشته شده است.

براساس یادداشت برگ نخست نسخه.

جلد مقوایی، روکش گالینکور زرشکی، عطف و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای تیره، ۱۳/۵×۲۰/۹ س‌م. برچسب «کلاس فاطمه دهم ۱۱۱۵ـ۱۳۲۲» برروی جلد.

۱۵۷ص، ۱۳/۲×۲۰/۴ س‌م، ۱۲س، ۹×۱۶/۵ س‌م.

۱۱۳۹۷

مجموعه

۱. جان جهان (۴پ ـ ۸۴ر)
(نثر ـ فارسی)

از: علی‌اکبر بن علی فراهانی (۱۲۶۹ ـ ۱۳۳۹ق)

نک. ش ۱۱۳۹۱ در همین فهرست.

آغاز: «ثنا ایزد تعالی و تقدس را که به هر چه اندر نگری برهان هستیش را آیتی است و از هر آیتی بر صاحبدلانش عنایتی زبان دانا به حکمت خویش چنان آفرید که چون بربندد».

انجام:

تو از آن پند گیر و رحمت گوی | زانکه گفتیم پند و صفا خفتیم

فالحمد لله اولا و آخرا و ظاهرا و باطنا تمت بیمینی مصنفه الضعیف الجانی علی‌اکبر الحسینی الفراهانی اوکتابی به سمیته فی آخر یوم من شوال المکرم سنه ۱۳۰۲ تمت بالخیر انشاءالله تعالی».

۲. مناظره داعی با مدعی (۸۶ر ـ ۹۱پ)
(نثر ـ فارسی)

آغاز: «مناظره داعی با مدعی در بیان هنرمندی و بی‌نیازی. روزی نادانی متمول را دیدم

در حلقه جاهلان نشسته بود و سخن از مذمت صاحبدلان درپیوسته که گروهی بینوایانند و بی سر و پایان که به خودپرستی مغرورند».

شکسته اصل، علی اکبر حسینی فراهانی، آخر شوال ۱۳۰۲ق در رسالهٔ اول، هر دو رساله به یک خط. عنوان‌ها به سرخی. خطوط کوتاه سرخ و سیاه برروی عبارات عربی. دارای جدول سرخ و زر و ابی. کمند سرخ. تعداد حکایات هر فصل در کنار عنوان فصل‌ها نوشته شده است: فصل اول: ۳۶، فصل دوم: ۳۹، فصل سوم: ۳۷ و فصل چهارم: ۱۰۰ حکایت. نسخه در حاشیه تصحیح شده و جاافتادگی‌ها در حاشیه نوشته شده است.

چند بیت در پشت برگ نخست.

بدون جلد.

۹۵گ، ۱۷×۱۰/۵ س‌م، ۱۰س، ۱۱/۵×۶/۵ س‌م.

۱۱۳۹۸

هفت کشور

(اخلاق و سیاست ـ فارسی)

از: سلطان محمد بن امیری فخری هروی (قرن ۱۰ ق)

هفت کشور داستان‌واره‌ای آمیخته به اخلاق و سیاست و جغرافیای خیالی است، به روش نقل حکایات و قصص، و دارای یک مقدمه در هفت منزل و هفت کشور و شش مسافت است، در پی هر کشور، به جز کشور هفتم، یک مسافت آمده است.

هفت منزل مقدمه چنین است:

منزل اول: در صفت منازل و شناختن انسان کامل و فایدهٔ خدمت.

منزل دوم: در صفت ادب و مرتبه یافتن اهل طلب.

منزل سوم: در صفت تواضع و خاصیت و فایدهٔ آن.

منزل چهارم: در صفت حلم و نتیجهٔ آن.

منزل پنجم: در صفت صلاح و فواید آن.

منزل ششم: در صفت قول راست.

منزل هفتم: در صفت افعال حمیده.

هفت کشور و هفت مسافت آن چنین است:

کشور اول: در صفت رعیت پروری.

مسافت اول: آنچه پادشاهان را باید و قصهٔ یوسف(ع) و فیروز بن یزدجرد و پادشاهی او و جنگ بهرام چوبین به ملک ترک و پادشاه شدن خسرو پرویز.

کشور دوم: پیدا شدن قضات و صفت علما.

مسافت دوم: در علو همت و نمک شناسی و تاریخ اسمعیل سامانی و لیث صفار.

کشور سوم: در باب صیت و سیاست و هزیمت افراسیاب و تاریخ پادشاهی منوچهر و

فریدون و صفت طوفان نوح و اسامی بلاذان کشور.

مسافت سوم: پیدا شدن آسمان‌ها و زمین‌ها و بهشت و دوزخ و عجایب و غرایب عالم و تاریخ پادشاهی هوشنگ.

کشور چهارم: در نگاه داشتن خاطره‌ها و مرتبه یافتن سلطان سنجر ماضی و اسامی بلاذان کشور.

مسافت چهارم: در صفت فراست زنان و قصهٔ سلیمان و بلقیس و پادشاه شاپور بن اردشیر و حکایت نصیره.

کشور پنجم: در باب قضا و قدر و تاریخ پادشاهی سلطان ابراهیم ادهم و اسامی بلاذان کشور.

مسافت پنجم: در صفت منشیان و صاحب کمال و حالات مباشر و عمال.

کشور ششم: در صفت وزراء و تاریخ آصف بن برخیا و حکما و قلمزنان و نقاشان و شعرا.

مسافت ششم: داستان جبرئیل و داود.

کشور هفتم: پادشاهی جمشید و داستان قباد و سیاوش و کیخسرو و حاتم طایی و پیدا شدن شراب.

ایرج افشار و مهران افشاری، در سال ۱۳۸۶، این کتاب را از روی دو نسخهٔ ناقص، بدون نام به چاپ رساندند و نام آن را با حدس و گمان هفت کشور و سفرهای ابن شراب گذاردند، سپس از نسخهٔ کامل دانشکدهٔ ادبیات آگاه شدند و به نام واقعی کتاب «هفت کشور» و نسخه‌های دیگر آن دست یافتند[۱۵].

مؤلف در دیباچه نام خود را آورده و شاه اسماعیل صفوی (۹۰۷–۹۳۰ق) را ستایش کرده و کتاب را به نام او سروده است: «منم فخری از جان ثناخوان او»، به همین مناسبت او را شیعی دانسته‌اند. این کتاب در مدت سه سال تألیف شده و مؤلف در بیتی در دیباچه گفته است:

خیال اندرین نسخه کردم سه سال	که فارغ نبودم دمی زین خیال

سلطان محمد بن امیری فخری هروی در سال ۹۰۳ق در هرات به دنیا آمد. پدرش، محمد امیرخان شاعر بود و نام مستعار *امیری* را برگزید. وی از جمله مترجمان و شاعران دربار شاه طهماسب صفوی (۹۳۰–۹۶۲ق) و متخلص به فخری بود و *تذکرهٔ روضه السلاطین* و *صنایع الحسن* را در صنایع و بدایع شعری به نام وی تألیف کرد. پس از درگذشت او به دربار جلال‌الدین محمد اکبر شاه رفت. تذکرهٔ *جواهر العجایب* را که قبلاً به‌نام حاجیه ماه بیگم، همسر میرزا شاه حسین، تألیف کرده بود با اندک تغییری به ماهم انگه، دایهٔ جلال‌الدین اکبرشاه، تقدیم کرد. او احتمالاً پس از سال ۹۷۴ق، در آگره، درگذشته است. از دیگر آثار وی: دو دیوان غزلیات به نام‌های: *بوستان خیال* و *تحفه السلاطین*، *تحفه الحبیب*، *لطایف نامه*، ترجمهٔ فارسی *مجالس النفائس*، *جواهر العجایب*، در

[۱۵] ایرج افشار، «ایرانشناسی: تازه‌ها و پاره‌های ایرانشناسی (۵۹)»، *بخارا*، ش ۶۶ امرداد و شهریور ۱۳۸۷)، ص ۲۰۶.

شرح حال بیست و پنج تن از زنان سخنگو، *هفت کشور*، و *روضه السلاطین* است.

[مقدمهٔ روضه السلاطین: ی-یه؛ مقدمهٔ هفت کشور چاپی: ۷؛ منزوی ۶: ۴۲۱۲؛ ادبیات: ۵۲۱؛ سپهسالار ۵: ۷۶۲]

آغاز و انجام و میانهٔ نسخهٔ ما افتاده است و در اوراق نسخه جا به جایی وجود دارد.

آغاز موجود: «که ایشان فروترین ارازل قوم اند و از برای مردم رزل و دون صد سال جان فشانی و ایشان را بر سر خوان مایده پرفایده خود نشانی ترا به وعده دروغ وفای خود بفریبند».

انجام موجود: «پادشاه جمشید هفتصد سال عمر یافت و او را چهارده ... [پاک شده] دختر بزرگش را به یکی از خویشان خود اتن نام شخصی داد».

نستعلیق، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، خط کوتاه سرخ در بالای برخی کلمات، دارای جدول مشکی، زرد پهن و سرخ، جاافتادگی‌های متن در حاشیه نوشته شده است. آثار آب دیدگی و سوختگی و پخش شدگی مرکب و لکه‌های مختلف قهوه‌ای و سیاه در اوراق نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

در یادداشتی در حاشیهٔ بالای برگ نخست، نسخه «تحریر جدیدی از اسکندرنامه» دانسته شده که درست نیست. یادداشت تعبیر خواب در حاشیهٔ گ ۳۶ر، یادداشت به تاریخ ۱۲۸۴ق در گ ۱۳۷پ. مهر هشت ضلعی با سجع «بنده خدا مصطفی ۱۱۱۴ق» در حاشیهٔ گ ۱۲۹ر. چند مهر بیضی محو شده و ناخوانا در گ ۱۰ر، ۱۱ر، ۴۲ر، ۸۰ر، ۱۴۱ر و ۱۴۲ر.

صحافی جدید، جلد مقوایی گالینگور قهوه‌ای، عطف و کناره و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، آستر و بدرقه کاغذ سفید، ۱۱/۵×۲۱/۵ س‌م.

۱۸۳گ، ۱۱/۳×۲۰/۷ س‌م، ۱۶س، ۶/۵×۱۵/۲س‌م.

۱۱۳۹۹

وامق و عذرا

(شعر ـ فارسی)

از: ظهیرالانام ابراهیم کرمانی (قرن ۱۲ق)

میرزا ابراهیم کرمانی ملقب به ظهیرالانام و متخلص به «ظهیر» داستان وامق و عذرا را در سال ۱۱۶۲ق، در ایام جوانی، سرود و بعدها در سن کهولت، به درخواست دوستان، آن را به نثر درآورد و از ابیات اصل در آن گنجاند. نسخهٔ حاضر منظومهٔ وامق و عذرا است که بر وزن خسرو و شیرین نظامی سروده شده است. نیز نک. ش ۱۱۳۴۹/۳ در همین فهرست.

وامق و عذرا: منثور و منظوم به تصحیح و تحشیهٔ اسدالله شهریاری، در سال ۱۳۸۸ش، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۹: ۶۶۰، ۱۹: ۲۸۳، ۲۵: ۳۳؛ منزوی ۴: ۳۲۹۳؛ مجلس ۱۷: ۱۴۳؛ ملی ۶: ۷۱۹؛ مرعشی ۸: ۴۴]

چند برگ از پایان نسخه افتاده است.

آغاز: «داستان کتاب وامق و عذرا و ذکر مدت سلطنت عبدالشمس آفتاب پرست و ـ

چنین گفت آن حکیم راست گفتار ‖ که از آثار ماضی داشت اخبار»

انجام موجود:

چو ثانی را به بزم کام مقصود ‖ ره آمد شدن گردید مسدود

نستعلیق تحریری، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق، عنوان‌ها به سرخی. لکه‌های قهوه‌ای و پخش‌شدگی مرکب در اوراق نسخه دیده می‌شود. لبه‌های نسخه ریخته و چند برگ در ابتدای نسخه وصالی شده است.

یادداشت عنوان نسخه در پشت برگ نخست. گواهی تملک باقر ترقی از ایرج افشار درون لت اول جلد. نام شجاع الملک و احمد نصیب الممالک در ۱۳۰۱ق در حاشیهٔ بالای آغاز متن.

جلد مقوایی، تیماج یشمی، جدول چهار خطهٔ ضربی، درون کاغذ ساده، ۱۱×۱۷/۷ س‌م.

۱۰۸گ، ۱۰/۵×۱۶/۵ س‌م، ۱۵س، ۵/۷×۱۱/۵ س‌م.

۱۱۴۰۰

مجموعه

۱. مجالس الاحباب (مهمانیه) (۱پ ـ ۳۷ر)

(اخلاق اسلامی ـ فارسی)

از: میرعبدالفتاح موسوی مراغی (ـ ۱۱۷۵ق)

نام مؤلف در مقدمهٔ رساله چنین آمده است: «بناء علیه سیاح آفاق سرگردانی پاشیده اوراق نسخهٔ پریشانی عبدالفتاح الموسوی المراغهٔ را با تیقن فقدان فایده و عدم عائده بنا بر اینکه جولاهی به از بطالت است».

استاد فقید، ایرج افشار در سال ۱۳۸۳ش، این رساله را از روی همین نسخهٔ ناتمام در دو فصلنامهٔ *آینهٔ میراث* (ش ۲۴، بهار ۸۳) تصحیح و منتشر کرده و آن را با تردید به میرعبدالفتاح موسوی مراغی، از دانشوران و شاعران دورهٔ قاجار، منسوب داشته است. اما یوسف بیگ باباپور در مقدمهٔ *دیوان اشعار میرعبدالفتاح موسوی مراغی (اشراق)* می‌نویسد که به یقین می‌توان گفت که در هیچ یک از منابع قابل دسترس در ردیف آثار اشراق مراغی به چنین اثری اشاره نشده است. بر این اساس وی احتمال می‌دهد که مؤلف این رساله میرعبدالفتاح بن سیدعلی مراغی (۱۲۵۰ق)، مؤلف کتاب *عناوین الاصول و قوانین الفصول*، از علما و فقهای نیمهٔ اول قرن سیزدهم هجری و از شاگردان شیخ علی پسر شیخ جعفر کاشف الغطاء، یا عبدالفتاح دیگری باشد.

مؤلف در این رساله امور متعلقه به مهمانی و میزبانی و طریقهٔ ضیافت رفتن را که در محافل کرام و اعزه عراق و خراسان و آذربایجان و اکثر بلاد ایران دیده و شنیده و آزموده بیان کرده است. از ویژگی‌های بارز این رساله اصطلاحات مربوط به طبخ و سفره و اغذیه است. نام رساله در دو طرف بسمله به صورت «مجالس الاحباب و مهمانیه امیر مرحوم قدس سره العزیزه» نوشته شده است. این رساله شامل یک مقدمه و هفت مجلس و خاتمه است:

مقدمه: در سبب تألیف رساله،

مجلس اول: در ترغیب و تحریض بر دعوت مهمان و اجابت آن و فواید مترتبه،

مجلس دوم: در مذمت بخل و احسان و ترک ضیافت و انقسام ضیافت،

مجلس سوم: مجلس علما و فضلا،

مجلس چهارم: مجلس حکام و سلاطین،

مجلس پنجم: مجلس وزرا و ارباب قلم و ارباب مناصب،

مجلس ششم: مجلس اعزه و اهل ثروت،

مجلس هفتم: مجلس اواسط ناس،

خاتمه: در بیان احوالی که متعلق به خود مهمان است.

[مقالهٔ «رسائل: مجالس الاحباب مهمانیه»: مقدمهٔ دیوان اشعار میرعبدالفتاح موسوی مراغی، ص چهار].

نسخهٔ حاضر ناتمام است.

آغاز: «نخستین لقمه مائده هر سخن و سخن نخستین لقمهٔ هر مائده حمد جناب اقدس ذوالجلال ولی النعم است که طبقات زرنگار گوهرنشان سبعهٔ معلقه سپهر را».

انجام موجود: «چون روز موعد می‌شود زود برود زیرا که غرض مصاحبت و موانست احباب است هرچه زودتر و بیشتر برود بهتر چون ...».

۲. نزهه الارواح (۳۸ر – ۱۲۵پ) (نثر – فارسی)

از: امیرحسین بن امیرعالم حسینی هروی (۶۴۱؟ – ۷۱۸ق)

نزهه الارواح به نظم و نثر و به شیوهٔ *مناجات* خواجه عبدالله انصاری دارای نثری موزون و مسجع است و مؤلف ابیاتی از خود را در آن آورده و نگارش آن را در سال ۷۱۱ق به پایان رسانده است. این کتاب مناجات و راز و نیاز عاشقانهٔ یک صوفی است با مولای خود، در کیفیت مراحل سلوک و مقامات سالک، در یک مقدمه و بیست و هشت فصل و یک مقدمه، بدین شرح:

۱. مبدا سلوک، ۲. معرفت سلوک، ۳. مقامات سالک، ۴. نصیحت سالک، ۵. مبدء خلقت، ۶. بیان وحدت، ۷. تجرید سالک، ۸. قاعده طریقت، ۹. کمال استغناء، ۱۰. آغاز فطرت، ۱۱. اختلاف حالات، ۱۲. بیان دل، ۱۳. تصفیه دل، ۱۴. دیباچه عشق، ۱۵. حقایق عشق، ۱۶. حیرت سالک، ۱۷. بیان نفس، ۱۸. مخاطبت نفس، ۱۹. معاملات، ۲۰. جد و اجتهاد، ۲۱. صحبت و متابعت، ۲۲. ترک خلق، ۲۳. صبر و تسلیم، ۲۴. کشف معانی، ۲۵. ارشاد و انتباه، ۲۶. اشارت اهل طریقت، ۲۷. نهایت طریقت، ۲۸. خاتمه کتاب.

[ذریعه ۲۴: ۱۱۱؛ منزوی ۲: ۱۴۵۲؛ مشار ۵: ۵۱۹۰؛ مجلس ۲: ۳۷۹؛ ملی ۲: ۲۸۳، ۵: ۶۱۷، ۶: ۳۷۱].

آغاز:

به توفیقش چو روشن دیدم آواز	سخن را هم به نامش کردم آغاز

انجام: «و لایذکرون الله الا قلیلا ... از حال ایشان خبر می‌دهد محفوظ بماناد انشاءالله تعالی وحده العزیز».

انجامه: «تمت النسخه الشریفه بعون الله و توفیقه فی ۲۲ شهر رجب المرجب من شهور سنه ۱۲۷۴».

۳. وصلت نامه (۱۲۴ر – ۱۳۳پ) (شعر – فارسی)

از: فریدالدین محمد بن ابراهیم عطار نیشابوری (۵۳۷ – ۶۲۷ق)

بخشی از منظومهٔ *وصلت‌نامه* عطار نیشابوری و حکایت منصور حلاج، عارف مشهور قرن سوم هجری، است که عنوان «المقاله سراج وهاج شیخ منصور حلاج قدس سره و شرح شهادت آن بزرگوار» دارد و در نسخهٔ ما «حالات مولانا منصور حلاج» و «حکایت شیخ منصور قدس سره العزیز» نامیده شده است.

این منظومه در سال ۱۳۷۶ش با تصحیح و مقدمهٔ حسین حیدرخانی با عنوان *اندیشه‌های عطار در لسان الغیب: وصلت‌نامه و مفتاح الاراده* به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۹: ۳۲۵؛ منزوی ۴: ۳۳۰۰؛ الهیات ۱: ۲۷۹].

دو برگ از میانه، بین برگ ۱۲۸و۱۲۹ و ۱۳۴و۱۳۵، و چند بیت از انتهای نسخه افتاده است.

آغاز:

بود منصوری عجب شوریده حال	در ره توحید او را صد کمال

انجام:

احمد است اینجا احد ای مرد کار	سر حق را با تو گفتم آشکار

نستعلیق، ۲۲ رجب ۱۲۷۴ق در رسالهٔ دوم. عنوان‌ها به سرخی. نشانه‌ها در رسالهٔ دوم به سرخی. خط سرخ برروی عبارات عربی و برخی کلمات. اوایل رسالهٔ دوم در حاشیه تصحیح شده است.

عنوان رساله‌ها در پشت برگ نخست. مهر بیضی با سجع «عبده حسن الحسینی» در انتهای نسخه.

جلد یک لا، تیماج مشکی، ضربی، دو ردیف جدول دو خطه که یکدیگر را قطع کرده‌اند، چهار خط متقاطع در وسط، درون کاغذ نخودی، استر و بدرقه کاغذ کاهی تیره، ۱۱×۱۷/۳ س‌م.

۱۳۳گ، ۱۱×۱۷/۳ س‌م، ۱۵س، ۶/۵×۱۲/۵ س‌م.

۱۱۴۰۱

دیوان تشنه طهرانی (شعر – فارسی)

از: محمدتقی تشنه تهرانی (۱۲۱۰ – ؟ق)

محمدتقی خان شهیر به کلاهدوز متخلص به «تشنه» از شاعران قرن سیزدهم هجری قمری است. استاد عبدالحسین حائری در *فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مجلس* (۳: ۲۰۲) براساس تذکره *مدایح معتمدیه* (ص ۱۲۰–۱۳۳) تألیف مذهب اصفهانی، معاصر تشنه،

مختصری دربارهٔ وی و دیوانش نگاشته است. بنابر نوشتهٔ ایشان، تشنه در سال ۱۲۱۰ق در مراغه به دنیا آمد و به فرمان پادشاه پدرش از مراغه به کاشان تبعید شد. گروهی از خویشان شاعر در تهران (ری) سکنی داشتند و خود وی هم در این شهر زندگی می‌کرد و در دیوانش مکرر آنجا را وطن خود خوانده و دلبستگی خود را بدانجا اظهار نموده و زن و فرزندانش نیز در این شهر بوده‌اند. او خواهرزادهٔ مهدی‌بیک شقاقی بوده و در بدو حال کلاه‌دوزی می‌نموده است. او سفرهایی در ایران و به روم و هند و عراق (بین النهرین) داشته و در سال ۱۲۵۸ق که نجیب پاشا به کربلا حمله کرد و بسیاری از ایرانیان را کشت و اموال آنها را به یغما برد، زخم برداشت و با آن حال به ایران بازگشت. سپس به اصفهان رفت و در شمار مداحان معتمدالدوله منوچهرخان گرجی (۱۲۶۳ق)، حاکم اصفهان، درآمد. وی در یک مثنوی تاریخی در آغاز دیوانش بخشی از سرگذشت خود را آورده و قصایدی در مدح حضرت علی(ع) و حضرت صاحب الامر(ع) سروده است. او اشعاری در مدح یا هجو رجال قاجار و قصیده‌ای به نام «قسم‌نامه» دارد و برخی هجونامه‌های او در هجو اتراک، اصناف اصفهان، جماعت دراویش، سلطان عجم و شعاع السلطنه است.

این نسخه از دیوان او مشتمل بر چند مثنوی، قصاید، قطعات، غزلیات و یک ترجیع‌بند در هجو حاجی میرزا باقر وزیر همدان است و درحدود ۴۶۰۰ بیت دارد.

[ذریعه ۹: ۱۷۱؛ منزوی ۳: ۲۲۵۹؛ مجلس ۳: ۲۰۲؛ ملی ۵: ۵۵۵، ۶: ۱۷۴].

آغاز:

نخستین به نام خداوند پاک ‌‌‌‌‌‌‌‌‌ نگارنده چهره آب و خاک

انجام:

دل احباب تو خرم چو دل اهل صفا ‌‌‌‌‌‌‌‌‌ رخ اعدای تو تاریک چو ـ در نیل

نستعلیق بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، عنوان‌ها به سرخی، در کنار هر یک از عنوان‌ها در حاشیه نوشته شده: «نوشته شد». نسخه شماره صفحه دارد. چند جا در اواخر نسخه خط خوردگی وجود دارد. آثار آب‌خوردگی در نسخه دیده می‌شود. برخی از اوراق وصالی شده است.

فهرست برخی عناوین اشعار با شمارهٔ صفحه در گ ۳پ. ابیاتی در گ ۳ر و ۵ر. چند نسخه دارویی در گ ۴ر و ۵پ. احکام خمسه در گ ۴پ. مهر مستطیل با سجع «الراجی محمدصفی بن عبدالوهاب» در گ ۶ر و ص ۲۱۱، مهرهای حلقه‌ای «ادارهٔ مالیه ایالتی طهران دروازهٔ باغشاه مالیات صدی ۳ و عوارض قپان بلدی» در ص ۶۴، ۸۰، ۸۱، ۱۶۱، ۱۸۸ و ۱۸۹، «ادارهٔ عایدات بلدیه طهران دروازهٔ خراسان» در ص ۶۶، ۶۸، «ادارهٔ عایدات بلدیه طهران دروازهٔ غار» در ص ۶۹، «ادارهٔ عایدات بلدیه طهران دروازهٔ خانی اباد» در ص ۷۰، «ادارهٔ عایدات بلدیه طهران دروازهٔ دوشان تپه» در ص ۷۱، ۷۲، «ادارهٔ عایدات بلدیه طهران دروازهٔ شاه» در ص ۱۲۵، «سرویس وصول عواند بلدی بلدیه طهران دروازه خراسان» در ص ۱۲۶، «ادارهٔ مالیه ایالتی طهران دروازهٔ دوشان تپه مالیات صدی ۳ و عوارض قپان بلدی» در ص ۱۲۶ و ۱۲۷.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، مجدول، جدول دور منگنه، ۱۱/۲×۱۷/۵ س‌م.

۱۷۱گ (۳۳۰ص-۶گ)، ۱۱/۸×۱۷/۲ س‌م، ۱۴س، ۶/۵×۱۳ س‌م.

۱۱۴۰۲

جمال الصالحین

(اخلاق اسلامی ـ فارسی)

از: حسن بن عبدالرزاق لاهیجی (۱۰۴۵؟ ـ ۱۱۲۱ق)

کتابی است درآداب و اخلاق و سنن اسلامی بر مبنای احادیث شیعه، در یک مقدمه و دوازده باب و یک خاتمه:

مقدمه در احادیثی که باعث رغبت به طاعات می‌شود، باب اول در فضایل عقل و علم و مکارم اخلاق و مناهی رذائل، باب دوم در تنظیف بدن و جامه، باب سوم در فضائل نماز و دعا و قرآن، باب چهارم در احکام متعلق به ذکر و دعا، باب پنجم در آداب احوال از پوشاک و خوراک و جزء اینها، باب ششم در حقوق اموال و رعایت عیال، باب هفتم در ... و احکام آن، باب هشتم در اعمال ماه و سال و روز و هفته، باب نهم در احکام تزویج، باب دهم در آداب سفر، باب یازدهم در حج و عمرهٔ و زیارت، باب دوازدهم در احکام اموات، خاتمه در نصایح و فوائد متفرقه.

[ذریعه ۵: ۱۲۹؛ مجلس ۳: ۴۶؛ مرعشی ۳: ۲۱۲].

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود: «آمده گویند این کیست ما نمی‌دانیم آن حضرت فرماید این حجت خداست».

انجام موجود: «پس دختر پادشاه را به عقد او درآوردند و یک سال در نهایت».

نستعلیق تحریری، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی، بدون استفاده از مسطر، برخی عنوان‌ها پیش از آنکه به سرخی نوشته شود در لبهٔ اوراق به سیاهی نوشته شده است. نسخه خط خوردگی دارد. آثار آب دیدگی و سوختگی در نسخه دیده می‌شود.

مهر بیضی محو شده در پشت برگ نخست، مهر بیضی با سجع «عبده علینقی» و یک مهر هشت ضلعی در گ ۱۶ر.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیره، ضربی و سوخت، ترنج و دو سرترنج و لچکی‌ها قهوه‌ای روشن که دو سرترنج و دو لچکی افتاده است، چهار خط متقاطع افقی و عمودی و اریب در وسط، مجدول، جدول دور منگنه، عطف چرم قهوای، ۱۱/۳×۱۸ س‌م. آسیب دیده و فرسوده. شیرازهٔ نسخه گسسته و از جلد جدا شده است.

۱۴۸گ، ۱۱/۴×۱۷/۶ س‌م، مختلف، ۷×۱۲ س‌م.

۱۱۴۰۳

یوسف و زلیخا

(شعر ـ فارسی)

از: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)

مثنوی *یوسف و زلیخا* اورنگ پنجم از *هفت اورنگ* جامی است. جامی این منظومه را در سال ۸۸۹ق به منظور نظیره سازی بر *خسرو و شیرین* نظامی در دو هزار بیت سروده و در آن داستان یوسف و زلیخا را آمیخته با مطالب عرفانی به نظم کشیده است.

این منظومه بارها با اورنگ‌های دیگر یا به صورت جداگانه به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۸: ۳۳، ۱۹: ۳۴۵، ۲۵: ۲۳۰؛ منزوی ۴: ۳۳۳۱، مشار ۵: ۵۶۰۷؛ ملی: ن ش ۶۲۵۷، ۹۷۳۳].

نسخهٔ حاضر از آغاز و انجام افتادگی دارد.

آغاز موجود: «در وصف زلیخا که از طلوع آفتاب به جهانش مشرف گشته ...

چنین گفت این سخن دان سخن سنج	که در گنجینه بودش از گهر گنج

انجام موجود:

برستی ز افت آن ناپسندان	ولی فارغ ز زحمتهای زندان

نستعلیق راسته و چلیپا، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، بدون مسطر نوشته شده است. آثار آب دیدگی و پخش شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت یادگاری حاجی ملا محمدحسین عبدالعظیم در ابتدای نسخه. اشعار پراکنده در سوگ امام حسین(ع) که بسیار بد خط و درهم نوشته شده است در گ ۳۱پ ـ ۳۴پ. در گ ۳۵ ر و پ قصیده‌ای نوشته شده که هر مصراع با یکی از حروف الفبا شروع می‌شود از الف تا ه، با این آغاز:

الف از عشق تو شد ای دل من زار اخـر	ب برای تو شده‌ام خسته و بیمار اخـر
ت تـرا خواستـم از جملـهٔ خوبـان	ث ثناگوی تـوام ای بـت عیـار

جلد یک لا، تیماج مشکی، قطع بیاضی، ۹/۳×۱۶ س‌م. آسیب دیده و تغییر شکل داده است.

۳۵گ، ۱۶×۹/۳ س‌م، ۱۶س، ۱۲×۷/۵ س‌م. یک برگ آبی در ابتدا و انتهای نسخه. نیمی از برگ انتهای نسخه پاره شده است.

۱۱۴۰۴

بیاض مقتل و نوحه

(سوگواری‌ها / واقعه کربلا ـ فارسی)

بیاضی است به نظم و نثر در مقتل امام حسین(ع) و واقعهٔ کربلا، مناسب مجالس ذکر مصیبت و روضه‌خوانی، به شیوهٔ داستانی، با سربندهای:

«اما راویان اخبار و ناقلان آثار چنین روایت کرده‌اند ...» (۶۹ر، ۸۹پ، ۹۴ر، ۱۰۵ر)،

«القصه» (۶۳ر، ۶۸ر و پ، ۷۷ر، ۸۶ر)،

«پروردگان طفل اشک ماتم و تشنگان دامان دایه محنت الم بدین گونه روایت کرده‌اند» (۴۰پ)،

حسرت‌کشان از عیش جهان ناکام و محنت نصیبان ایام خطیبان جفای ایام خطیبان مجلس ماتم و عقدبندان محفل الم انشاء کلام مصیبت انجام بدین گونه روایت کرده‌اند (۳۲پ)،

راوی روایت می کند (۳۸پ، ۱۴۵ر)،

راوی گوید (۱۲۰ر)،

نوحه سرایان و ناله سنجان دیار پریشان و وامندگان ... چنین روایت کرده‌اند (۶۱پ)،

رهرنوشان دیار محنت و آوارگان وادی غریب غربیان بی غمخوار و تشنگان روی بر دیوار اشک ریزان بی مدد و دورمندگان از یار و دیار روایت کرده‌اند (۷۲پ)،

محدثان حدیث فراق و مفسران تفاسیر اشتیاق چنین روایت کرده‌اند (۹۷پ)،

رسولان کوی شهادت و بادیه پیمان وادی سعادت بدین گون روایت کرده‌اند (۱۳۱ر)،

و چندین پیش واقعه و نوحه‌ها و مقتل‌های مختلف به نظم و نثر، از جمله نوحه ملا عباس بافقی (۸۰پ).

آغاز موجود:

به پیش دیده [ناخوانا] کشته زاری هست	خزان رسیده در این بوستان بهاری هست
شاه است تـن بـی سـر برابـر مـن	خـدا کنـد کـه نباشـد سـر بـرادر مـن

اهل بیت از گفتگوی زینب خاتون بی‌آرام گردیدند چون بدن کشته‌های خود را دیدند همه یکباره خود را از شتر به زیر انداختند و هر زنی دویدند و کشته شهیدی را در بر کشیدند.

نسخ، مختلف، قرن ۱۳ق، تا گ ۱۱۲پ همه به یک خط است. تاریخ ۱۲۳۱ق در گ ۱۴۲پ دیده می‌شود. در گ ۱۳۹ر نام غلام علی حسین و تاریخ ۱۳۱۲ق دیده می‌شود. برخی عنوان‌ها و نشانه‌ها قهوه‌ای. بیاض از دو طرف نوشته شده است. اوراق نسخه سیاه و کثیف است. آثار سوختگی و آب دیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود. چند برگ کامل و چند برگ از نیمه پاره شده و نیمی از برگ افتاده است. لبهٔ پایین تعدادی از اوراق لوله شده یا تا خورده‌اند.

یادداشت تاریخ عقد در ۱۲۱۵ق و تاریخ تولد در ۱۳۱۶ق در گ ۴۰ر.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای پوسیده و فرسوده، دو تکه چرم متفاوت را از اطراف بریده‌اند و به هم دوخته و جلد نسخه کرده‌اند و نخ دوخت پیداست. برروی دفهٔ رویی یک ترنج بازوبندی و دو سرترنج ضربی دیده می‌شود، اما چون تکه‌های چرم متعلق به این نسخه نبوده‌اند و کوتاه‌تر از قطع نسخه هستند، ترنج‌ها مایل به سمت چپ قرار گرفته‌اند. ۲۰×۱۰/۵ س‌م.

۱۹۵گ، اوراق دفتر از سه بخش تشکیل شده که به هم دوخته شده‌اند، ۵۱ برگ اول نسخه سبز رنگ است. برگ‌های بخش اول کوتاه‌تر و بخش دوم باریک‌تر و بلندتر از دو بخش دیگر است. ۱۷×۱۰/۵ س‌م، ۲۰×۹ س‌م، ۱۹/۵×۱۰/۵ س‌م، مختلف.

۱۱۴۰۵

دیوان بیدل دهلوی

(شعر ـ فارسی)

از: عبدالقادر بن عبدالخالق بیدل دهلوی (۱۰۵۴ ـ ۱۱۳۳ق)

نسخهٔ حاضر شامل غزلیات (۲پ ـ ۱۵۶پ) و رباعیات (۱۵۶پ ـ ۱۶۰پ) است و به ترتیب حروف آخر قوافی مرتب شده و دو رباعی در انتها اضافه شده است.

[ذریعه ۹: ۱۵۲؛ منزوی ۳: ۲۲۵۴؛ مشار ۲: ۲۲۷۵].

آغاز:

به اوج کبریا کز پهلوی عجزست آلوده آنجا سر موی گر اینجا خم نشوی بشکن کلاه آنجا

انجام:

چون واقف ازین جهان ابتر گشتم لفس‌ست بر آب ترک همه کردیم و قلندر گشتیم ما را درباب

انجامه:

«شکر که این نسخه به عنوان رسید پیشتر از آنکه مرگ به پایان رسید

خط خوب از من مسکین چه طمع می‌داری خاطر جمع ندارم که نویسم خط خوب

اتمام پذیرفت این دیوان اعتباری میرزا عبدالقادر بیدل در بلده خجند یوم پنجشنبه اتمام یافت کتبه فقیر حقیر کمینه محقر ملاحسن ابن استا بابا غفرالله ذنوبهما و ستر عیوبهما چون این نسخه شریف در نظر اهل فطرت و دانش درآید هر سهوی و خطای که باشد در تصحیح او کوشیده اصلاح آن را درست نمایند سنه هزار و دویست و شصت و یک تمت الکتاب».

نستعلیق تحریری، ملا حسن بن استا بابا، ۱۲۶۱ق در خجند. عنوان‌ها نوشته نشده‌اند. جدول پنج خطهٔ مشکی، ستون‌بندی دو ستونه مشکی، کمند سرخ.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، سوخت، ترنج و دو سرترنج و دو کتیبهٔ قهوه‌ای تیره با طرح اسلیمی و گل و برگ برجسته و دور خردلی و رقم «عمل ملا قلندر» در سرترنج‌ها در هر دو دفه. جلد دارای روکش کاغذی رنگی است به صورت قاب مشکی با جدول سه خطهٔ خردلی در وسط که ترنج‌ها و کتیبه‌های چرمی را در برگرفته است و سه حاشیهٔ کاهی، قرمز و سبز سیر، هر سه با طرح اسلیمی، به ترتیب سبز یشمی، خاکستری و خردلی.

۱۵۳گ، ۱۵/۳×۲۶/۵ س‌م، ۱۳ س، ۸/۲×۱۶/۲ س‌م.

۱۱۴۰۶

مجموعهٔ سند (اسناد و مدارک ـ فارسی)

۲۵۰ برگ.

مکاتبات تجاری میرزا محمد صاحب تاجر شهیر به مشکی در اصفهان است که برخی تاجران اصفهانی، در سال‌های ۱۲۹۹-۱۳۲۳ق، در اصفهان و مصر و لندن به او نوشته‌اند از جمله: حاجی علی‌اکبر تاجر شیرازی از لندن، محمدحسن اصفهانی از مصر، اسدالله اصفهانی از لندن و مصر، محمدرفیع مشکی از قاهره، احمد کازرانی، محمدجواد مشکی از مصر، اسدالله احصایی، محسن اصفهانی، محمدتقی اصفهانی از مصر.

۱۱۴۰۷

مصالحه نامه (اسناد و مدارک ـ فارسی)

دو برگ مصالحه نامه، به قرار زیر:

۱. مصالحه‌نامهٔ میرزا زین‌العابدین امام جمعه، داماد نظام‌الدوله، با دوست محمدخان معیرالممالک، پسر بزرگ نظام‌الدوله، در باب سهم الارث مادر زوجهٔ مرحومش از متروکات نظام‌الدوله و سایر اموال او، در رجب ۱۲۹۵ق.

۲. سند مصالحهٔ میرزا احمد علی تاجر سقط فروش با حاج خلیل نجل آقا محمدابراهیم طهرانی، در مورد تملیک تمامی و همگی شش دانگ یک باب خانه سرای و عمارت ملکی موروثی و متصرفی اختصاصی خود و خواهرش در محلهٔ چالمیدان طهران، در ۲ شعبان ۱۳۲۶ق، و انتقال ملک به او، با یادداشت‌ها و مهر شاهدان در بالا و حواشی سند.

۱۱۴۰۸

مجموعهٔ سند (اسناد و مدارک ـ فارسی)

۹۰ برگ.

شامل اسناد و اوراق و دستورالعمل‌های دولتی و نامه‌ها و عرایض. بخشی از اسناد متعلق به خانوادهٔ میرزا فتاح گرمرودی است. از جمله:

۱. فرمان اعطای یک قطعه نشان شیر و خورشید سرتیپی سرخ از مرتبهٔ اول به میرزا فتاح مستوفی قورخانه مبارکه در شوال ۱۲۵۵ق.

۲. فرمان ناصرالدین شاه در مورد تعیین مبلغی مستمری در حق ورثهٔ سید حسین روضه خوان دربندی در جمادی‌الثانی ۱۳۰۶ق.

۳. جیره و علیق الدواب صاحب منصبان و سواره ابواب جمعی محمودخان سرکرده، مأمور اردوی سرحه خوی.

۴. جیره و علیق الدواب صاحب منصبان و سربازان فوج ابواب جمعی حسام الدوله در تبریز در جمادی‌الاولی ۱۲۹۸ق.

۵. مواجب سه ماههٔ آخر سال صاحب منصبان و سواره و حاجی علیلوی قراجه داغی ابواب جمعی رستم‌خان سرکرده و سرهنگ در جمادی‌الثانی ۱۳۰۳ق. (۴ برگ)

۶. علیق الدواب صاحب منصبان و سربازان فوج اول خاصه تومان اول ابواب جمعی حسام‌الدوله در جمادی الاولی ۱۲۹۸ق.

۷. مواجب و علیق الدواب صاحب منصبان و سربازان فوج ششم قشقایی تومان دوم ابواب جمعی محمدباقر خان سرتیپ در جمادی‌الثانی ۱۲۹۸ق.

۸. صورت جمع و خرج مالیات ناصرالدوله و نصرالدوله در ۱۳۲۸ق. (۹ برگ)

۹. برات در وجه حاجی کاظم وکیل الاول قریهٔ قاضی کندی از محال دهخوارقان در ۱۳۰۳ق.

۱۰. صورت محاسبهٔ جمع و خرج نصرت الملک.

۱۱. مستمریات و وظایف سنه یونت ئیل در دارالمؤمنین کاشان.

۱۲. تعدادی نامه، از جمله: چند نامه در سال‌های ۱۲۹۳–۱۲۹۹ق در بوشهر، اصفهان و ممسنی، یک نامه دربارهٔ حاجی عبدالغفار تبریزی در سال ۱۲۹۸ق، نامه‌ای از مهدی رحیمی، نامه برروی سربرگ «وزارت جلیله جنگ اداره قشونی مملکت آذربایجان»، نامهٔ محمدحسن اصفهانی به میرزا محمد مشکی در اصفهان در ۱۳۰۰، ۱۳۰۱ و ۱۳۰۴ق، نامهٔ میرزا محمد مشکی به حاجی محمدتقی تاجر خوانساری در ۱۳۲۱ق، نامهٔ حاجی یوسف به میرزا محمد مشکی از شام به اصفهان در ۱۳۰۷ق.

۱۳. تعدادی عریضه، از جمله: عریضهٔ رعایای اردستان به وزارت عدلیه دربارهٔ مصطفی قلی خان سرتیپ در سال ۱۲۹۴ق، عریضهٔ حبیب و فریدون ولدان تقی مه‌آبادی اردستانی به ظل السلطان، عریضهٔ محمدقلی بیک نهاوندی، عریضهٔ میرزا شیخ ساکن قریهٔ عصمت‌آباد بلوک زهرا از توابع قزوین، عریضهٔ آقا عبدالکریم تاجر طهرانی به وزارت تجارت، عریضه به وزارت عدلیه.

۱۴. مصالحه نامهٔ حاج علی‌اکبر تاجر کاشانی شهیر به اخوان با روح‌اله خلف الله قلی مبارک‌آبادی و عبدالمحمد خلف عباسقلی مبارک‌آبادی دربارهٔ پنج قطعه باغ ملکی در علی‌آباد در سوم ربیع الاول ۱۳۴۶ق.

۱۵. اجازهٔ نقل حدیث و اخبار به شیخ محمدرضا شهیر به فاضل ابن شیخ محمدصادق واعظ محلاتی.

۱۶. یک برگ باریک دعا، چاپی، به رنگ آبی، که در بالای آن نوشته شده «یا بیادالله» دوایر رمز گونه‌ای دارد و در پشت آن نوشته شده «هدیه به جامعهٔ دوستان».

علاوه بر اسناد بالا سه برگ از یک جنگ خطی که حاوی اشعاری از جامی، صائب، صالح، باباطاهر، حافظ، کسل و بیدل است در این مجموعه وجود دارد.

۱۱۴۰۹

مجموعهٔ سند (اسناد و مدارک ـ فارسی)

۸۵ برگ.

اسناد تجاری مربوط به سید عباس تاجر یزدی است، شامل:

ـ تعدادی نامه و تلگراف، مربوط به سال‌های ۱۳۲۱ ـ ۱۳۴۷ق در یزد و کرمان و بم و بیدآباد، از: میرزا محمد مشکی در اصفهان، غلامعلی خراسانی، احمد آقا طبسی و شرکاء در دزداب، علی کوراغلو، محمد نائب سرهنگ (رئیس دفتر رضا شاه قبل از بهرامی)، معتمدالعلما، معین الممالک، نصرالملک، امین السلطان، و محمدخان نخجوانی و دیگران.

ـ نامه‌ای دربارهٔ سیف‌اله افشار سارق معروف یزد.

ـ نامهٔ علی لاری و برادران از زاهدان به تجارتخانهٔ محمدحسین وکیلیان در یزد، ۱۳۲۱ق.

ـ تلگرافی مربوط به اتحادیهٔ تجار ایالات در ۱۳۰۴ق.

ـ استفسار و حکم فسخ معامله و تجارت از علمای بزرگ وقت در ۱۳۲۲،۱۳۱۸ و ۱۳۲۳ق.

ـ استفسار از تجار زرتشتی در ۱۳۳۹ق.

ـ قرارداد و استشهاد حکومتی تاجر یزدی با سطوه الممالک و پسر فرهاد میرزا در ۱۳۲۴ق.

ـ احضاریه برای تاجر یزدی بنابر شکایت اسحق‌خان عامری در نظمیه در ۱۳۰۵ش.

ـ چند مصالحه نامه، استشهاد نامه، شهادت نامه، وکالت نامه و اسناد دیگر.

۱۱۴۱۰

ترجمهٔ قطب شاهی (ترجمهٔ اربعین شیخ بهایی) (احادیث شیعه ـ فارسی)

از: محمد بن علی خاتون آبادی، ابن خاتون عاملی (قرن ۱۱ق)

متن اصلی از: بهاءالدین محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ ـ ۱۰۳۱ق)

این کتاب ترجمه و شرح *اربعین* شیخ بهایی است که ابن خاتون در ۱۰۲۷ق به دستور سلطان محمد قطب شاه (۱۰۳۵ق)، از سلاطین قطب شاهیه هند، نگاشته و آن را ترجمهٔ قطب شاهی نام نهاده است. شیخ بهایی نیز تقریظی بر آن نوشته است. این ترجمه در حقیقت شرحی است بسیار کوتاه. مترجم گاهی در مطالب تقدیم و تأخیر ایجاد کرده، برخی مطالب را بسط داده و شواهد یا امثالی را به نظم و نثر بر آن افزوده است.

این کتاب در سال ۱۳۷۷ش، به تصحیح ابراهیم احمدیان، به چاپ رسیده است.

[سپهسالار ۱: ۲۲۶؛ مرعشی ۴: ۲۰۴؛ مرکز احیاء ۵: ۱۵۴؛ ملی ۹: ۳۵۹].

آغاز:

ای از تو حدیث معرفت را تبیین — وی ترجمه وصف تو تنزیل حسین

انجام: «انا اختم الکلام حامد الله علی التوفیق للاتمام و مصلیا علی رسوله سید الانام و آله البررة الکرام مسلما و مستقرا تمت الکتاب بعون الملک الوهاب».

انجامه: «تمام شد کتاب اربعین در روز دوشنبه هفتم شهر ربیع الاول سنه ۱۰۷۲ العبد الحقیر الفقیر [نام کاتب پاک شده است]

الهی هر آن کس که این خط نوشت — عفو کن گناه و عطا کن بهشت

دستم به زیر خاک چه خواهد شدن تباه — یاری به یادگار بماند خط سیاه

نستعلیق، نام کاتب را پاک کرده‌اند، دوشنبه هفتم ربیع‌الاول ۱۰۷۲ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ در بالای عبارات متن اصلی. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. برخی حواشی نسخه را پاک کرده‌اند. آثار آب دیدگی و لکه‌های مختلف در اوراق نسخه دیده می‌شود. اوراق ابتدایی نسخه سیاه شده و دو برگ ابتدای نسخه وصالی شده است. اشعار از تاراج نراقی، فنایی، صفایی و دیگران درون جلد در دو طرف و پشت برگ نخست و در

حاشیهٔ برگ پایانی. مهر بیضی سیاه شده در گ ۸ر. دعاهای سی روز ماه مبارک رمضان در حاشیهٔ گ ۱۵۹پ ـ ۱۶۳پ. یادداشت تولد در ۱۳۵۰ش در حاشیهٔ گ ۳۹ر و ۱۳۶۱ق در گ ۲۵۲ر، در ۱۳۲۶ و ۱۳۳۱ و ۱۳۴۴ش در گ ۲۷۰پ.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای ساده، درون کاغذ ابی، ۱۷×۲۵/۵ س‌م، فرسوده.

۲۷۱گ، ۱۷×۲۵/۵ س‌م، ۱۷س، ۱۱×۱۸/۵ س‌م.

۱۱۴۱۱

کتاب بدیع

(بهایگری ـ فارسی)

از: محمدعلی اصفهانی (قرن ۱۳ق)

مؤلف این کتاب را در جواب قاضی، میرزا مهدی گیلانی، نوشته است. میرزا مهدی گیلانی ساکن اصفهان هنگامی که مقیم اسلامبول شد با مساعدت سفیر ایران عنوان «قاضی» و پیشوای شیعیان ایرانی مقیم اسلامبول را گرفت و در آنجا با سید محمد اصفهانی مصاحبت یافت و در سال ۱۲۸۳ق به القای او مکتوبی اعتراض‌آمیز از طرف مؤمنان مهاجر ادرنه خطاب به محمدعلی اصفهانی نوشت و وی در سه روز جواب اعتراضات قاضی را نوشت که در الواح «کتاب بدیع» نامیده شده است.

براساس یادداشت عطاءالله مستشاری در انتهای نسخه، این نسخه ملخص از بخش پنجم کتاب *ظهورالحق* است که در چاپ سنگی «کتاب بدیع» نامیده شده است.

آغاز: «مکتوبت که مشعر بر بعض روایات غیر محققه و اخبارات غیر صادقه بود به این عبد فانی واصل از جهتی ابواب سرور گشود و از جهتی ابواب حزن مفتوح نمود اما سرور چه که مشعر بر سلامتی بود و اما حزن نظر به اینکه مشاهده شد که بالاخره انفس مشرکه تو را از شطر احدیه ممنوع نموده‌اند».

انجام: «و نسئل الله بذلک یفتح بصراک و یعرفک ما لاعرفته من قبل و یعلمک ما تجعله به غنیا عن دونه و عنده علم السموات و الارض و انه قد کان علی کل شئی محیط».

نسخ خوب، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، عنوان‌ها با قهوه‌ای در اوایل و اواخر نسخه، بیشتر عنوان‌ها نوشته نشده‌اند. عنوان‌ها که باید در میان متن به صورت رنگی نوشته می‌شدند ابتدا در حاشیه نوشته شده‌اند و برخی در برش حاشیه از بین رفته‌اند. سرلوح با زمینهٔ لاجوردی و زر و رنگ‌های قرمز، ابی کمرنگ، قهوه‌ای، سفید و بنفش، صفحات دارای جدول سرخ و ابی و کمند ابی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. دوازده برگ در ابتدای نسخه و دوازده برگ در انتها نانوشته است. یادداشت عطاءالله مستشاری دربارهٔ کتاب در ابان ۱۳۲۹ش در گ ۱۷۴ ر و پ.

جلد مقوایی، تیماج قرمز، مجدول، جدول دور منگنه، عطف چرم قرمز، درون کاغذ نارنجی، ۱۳×۲۰/۵ س‌م.

۱۸۶گ، ۱۳×۲۰/۵ س‌م، ۱۹س، ۷/۴×۱۴ س‌م.

۱۱۴۱۲

مقالهٔ شخصی سیاح که در تفصیل قضیه باب نوشته است

(بهایگری ـ فارسی)

از: عباس بن حسینعلی عبدالبهاء (۱۲۶۰ ـ ۱۳۴۰ق)

کتابی است در ترویج و نشر افکار بهاءالله و اهمیت او، که پسر وی عباس افندی در حدود سال ۱۳۰۳ق تألیف کرده است.

این اثر را ادوارد براون به چاپ عکسی رسانده و همراه با ترجمه انگلیسی و حواشی و توضیحات در دو مجلد به سال ۱۸۹۱م/ ۱۳۰۸ق. در کمبریج منتشر کرده است.

[مشار ۴: ۴۸۷؛ ملی: ن ش ۶۹۴۸].

آغاز: «در خصوص شخص معروف به باب و حقیقت احوال این طایفه روایات مختلفه و تفاصیل متباینه در السن و افواه ناس و صحایف تاریخ و اوراق حوادث ایران».

انجام: «لکن حال مدتی است که عدالت پادشاهی رادع و مانع است و کسی جسارت چنین تعدیات عظیمه نتواند و السلام خیر ختام».

نسخ خوب، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، خط مشکی برروی عبارات عربی و برخی کلمات، در حاشیهٔ گ ۵۷پ – ۶۱ر، معنی برخی کلمات عربی به خط نستعلیق سرخ نوشته شده است. چهار برگ در انتهای نسخه نانوشته است.

جلد مقوایی، تیماج البالویی، سوخت، ترنج و دو سرترنج قهوه‌ای، مجدول، جدول دور منگنه، ۱۳×۲۰/۷ س‌م.

۷۴گ، ۱۳×۲۰/۲ س‌م، ۱۷ س، ۸×۱۶ س‌م، کاغذ ابی.

۱۱۴۱۳

مجموعه

۱. هفت وادی (۱۲پ – ۸۶پ)

(عرفان/ بهایگری ـ فارسی)

از: حسینعلی بن میرزا بزرگ نوری، بهاءالله (۱۲۳۳ ـ ۱۳۰۹ق)

رساله‌ای است در سیر و سلوک بهایی با دیباچه‌ای به عربی مشتمل بر هفت وادی طلب، عشق، معرفت، توحید، استغنا، حیرت، فقر، فنا.

[منزوی ۲: ۱۷۶۱؛ نشریه ۵: ۶۱۳؛ مجلس ۱۵: ۲۳۷].

آغاز: «الحمدلله الذی قد اظهر الوجود من العدم و ارقم علی لوح الانسان من اسرار القدم و علمه ... مراتب سیر سالکان را از مسکن خاکی به وطن الهی هفت مرتبه معین نموده‌اند».

انجام: «و انک لو تسمع نغمات هذا الطیر الفانیه لتطلب من کاوس الباقیه الرائمه و تترک کارب الفانیه الزائله و السلام علی من اتبع الهدی ۲۵۱».

۲. ایقان (۲۲پ - ۸۶ پ) (بهایگری - فارسی)

از: حسینعلی بن میرزا بزرگ نوری، بهاءالله (۱۲۳۳ - ۱۳۰۹ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۴۶ در همین فهرست.

اغاز: «باسم ربنا العلی الاعلی. الباب المذکور فی بیان ان العباد لن یصلوا الی شاطی بحر»

انجام: «و من یعش عن ذکر الرحمن نقیض له شیطانا فهو لـه قـرین فمـن اعـرض عـن ذکری فان له معیشا ضنکا کذلک نزل من قبل ان انتم تعقلون».

انجامه: «تحریرا فی یوم سه‌شنبه بیست و دویم شهر رجب المرجب فی شـهور سـنه ۱۲۹۵ هجری مطابق بارس ئیل ترکی در ارض اقدس نوشته شده».

۳. [الواح بهایی] (۸۷ر - ۱۱۰پ) (بهایگری - عربی)

از: حسینعلی بن میرزا بزرگ نوری، بهاءالله (۱۲۳۳ - ۱۳۰۹ق)

با این عنوان شروع می‌شود: «من منزولات حضرت ع ع»

اغاز: «الحمدلله الذی جعل اسمائه و صفاته لم یزل نافذه احکامها فی مراتـب الوجـود و باهره آثارها و ثابته آیاتها فی عوالم الغیب و الشهود»

انجام: «فی الفاتحه التی هی بیان المحامد و النعوت الالهیه و بهـذه کفایـه لمـن اراد ان یطلع باسرار البسمله و الا لیس لمعانیها بدایه و نهایه و الروح و البهاء علی اهل الهدایه و الـسلام».

انجامه: «فی ۲۲ شهر شعبان المعظم ۱۳۱۳ در دارالخلافـه طهـران در حالـت بیکـاری و مدیونی تحریر شد».

نستعلیق و شکسته خوب، سه‌شنبه ۲۲ رجب ۱۲۹۵ق در رسالهٔ دوم و ۲۲ شعبان ۱۳۱۳ق در طهران در رسالهٔ سوم، عنوان‌ها و برخی عبارات عربی در رسالهٔ اول و دوم بـه سـرخی، نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. دوازده برگ در ابتدای نسخه ناتوشته است

جلد یک لا، تیماج البالویی، مجدول، جدول دور منگنه، درون کاغذ ابی. ۱۹×۱۱/۵ س‌م.

۱۱۰گ، ۱۹×۱۱/۸ س‌م، ۱۹س، ۱۴/۵×۶/۵ س‌م، کاغذ الوان فرنگـی نخـودی، زرد، صورتی و سبز، دارای ته نقش و برخی خط دار.

۱۱۴۱۴

مجموعهٔ سند (اسناد و مدارک - فارسی)

۳۰۰گ.

مجموعه‌ای از نامه‌های تجاری خطاب بـه عمـده التجـار محمدجعفر تـاجر اصـفهانی (۱۳۴۱ و ۱۳۴۳ق)، محمدرضا تاجر مهرآبادی (سرای آقا) (۱۳۲۶ و ۱۳۳۶، ۱۳۴۰ق)، رئیس شرکت اسلامیه در اصفهان (۱۳۱۸-۱۳۲۲ق)، میرزا علی آقا مدیر کمپانیه اسـلامیه (۱۳۲۲ - ۱۳۲۶ق)، تجارتخانهٔ کمپانی مسعودیه در اصـفهان (۱۳۳۰ - ۱۳۳۴ق)، تجارتخانـهٔ کمپـانی

مقدس اسلامیه (۱۳۲۲ق)، عبـدالغفار تـاجر کـازرونی در شـیراز (۱۳۰۵ و ۱۳۰۷ و ۱۳۰۹، ۱۳۱۶، ۱۳۲۰ و ۱۳۲۱ق)، عبـدالوهاب تـاجر یـزدی (۱۳۲۱ق)، غلامعلـی تـاجر خراسـانی (۱۳۲۰ق)، سید علی‌اکبر تاجر یزدی در یزد (۱۳۱۷ و ۱۳۱۹ق)، محمدحسین تاجر کازرونی در اصفهان (۱۳۰۹-۱۳۱۲ق و ۱۳۰۰)، مشهدی غفار تاجر تبریزی، محمدحسـین آقا، رئـیس کل ادارهٔ شرکه اسلامیه، میرزا علی‌اصغر آقـا تـاجر کـتابفروش در عـراق (۱۳۲۷ق)، میرزا علی‌اصغر تاجر کاشانی (۱۳۲۶ق)، شرکت مقدسه اسلامیه در طهران سرای امیـر (۱۳۳۰ق)، میرزا جواد تاجر اصفهانی در اصفهان (۱۳۲۶ و ۱۳۲۸ و ۱۳۳۵ق)، آقا محمدحسـین رئـیس شرکت اسلامیه در اصفهان (۱۳۲۲ق)، میرزا محمد مشکی تاجر اصفهانی، میرزا محمدشفیع مشکی تاجر اصفهانی (۱۲۸۹ق)، محمـدجواد مشـکی تـاجر اصـفهانی (۱۳۰۰ و ۱۳۲۲ق)، میرزا محمدجعفر مشکی تاجر اصفهانی (۱۳۲۲ق) و اصفهان دالان سـرای گلشـن (۱۲۸۹ و ۱۲۹۸ق ۱۳۰۲، ۱۳۰۸-۱۳۰۹ق و ۱۳۱۳-۱۳۱۴ق، ۱۳۱۶ و ۱۳۱۹ق).

۱۱۴۱۵

دیپلم مدرسهٔ ایران بیت ئیل (اسناد و مدارک - انگلیسی)

گواهی دیپلم بدیعه رضوی فارغ التحصیل مدرسهٔ دخترانهٔ آمریکـایی بیـت ئیـل (Iran Bethel) در ایران، به تاریخ ۱۹ جون ۱۹۲۵م/ ۲۹ خرداد ۱۳۰۴ش است.

مدرسهٔ دخترانهٔ آمریکایی تهران نخستین مدرسهٔ دخترانه بود که میسیونرهای آمریکـایی در سال ۱۸۷۴م/۱۲۹۰ق/ ۱۲۵۳ش در تهران بنا کردنـد و بعـدها در سـال ۱۸۸۳م/ ۱۳۰۰ق/ ۱۲۶۲ش به مدرسهٔ ایران بیت ئیل (کلمهٔ عبری به معنای خانهٔ خـدا) تبـدیل شـد و سـپس کالج دماوند گردید. این مدرسه در دورهٔ رضا شاه «مدرسهٔ نوربخش» نامیده مـی‌شـد و تـا سال ۱۳۱۹ش، در دورهٔ حکومت پهلوی اول، که فعالیت کلیـهٔ مـدارس خـارجی در ایـران تعطیل شد به کار خود ادامه داد و پس از ده سال تعطیلی، در سال ۱۳۲۹ش، بار دیگر برای تدریس زبان انگلیـسی تجدید حیات یافت و فعالیت آن تـا سـال ۱۳۴۷ش/ ۱۹۶۸م برقـرار بود. پروین اعتصامی، شاعرهٔ نامدار، نیـز از فـارغ التحصـیلان همـین مدرسـه در ۱۳۰۳ش/ ۱۹۲۴م بوده است.

[تاریخ مدارس: ۱۴۵، ۲۴۲؛ مقالهٔ «مدرسهٔ عالی دماوند» محمد قبادی].

چاپی، به خط خوش نویسی انگلیسی با طرح گوتیک و کاپرپلیت. عنوان مدرسه و تصویر مدرسه در قاب کوچک بیضی در بالا. نام دانش آموز به خط گوتیک. امضـای مسـئولان و مهـر کاغـذی نارنجی مدرسه، گرد و به شکل خورشید با نام و نشان مدرسه، در پایین. نـام غلامرضـا و سـید رضا الهی نیز در کنار مهر دیده می شود.

یک برگ، ۴۲×۳۵ س‌م.

۱۱۴۱۶

مجموعهٔ سند
(اسناد و مدارک - فارسی)

۴ برگ، شامل:

۱. مصالحه نامهٔ حسین خان میرپنجه خلخالی و حکمران طوایف و ایلات اردبیل و مشکین با حاج کاظم آقا تاجر معروف اردبیلی، در باب سه قریهٔ برندق، دمدل، بفراجرد، واقع در محال خلخال، در بیستم جمادی‌الثانی ۱۳۳۳ق.

۲. اقرار بر مصالحه میرزا علی‌محمد منشی با پنج نفر از اولاد ذکور خود در باب تمامی مایملک خود از املاک و اراضی و دکاکین و قنوات و غیره و انتقال کاروانسرای ابتیاعی از معین التجار واقع در بازارچه خیابان از قرار مصالحهٔ جداگانه به سلطان خانم زوجهٔ آقا میرعلی، در ۲۴ ربیع‌الاول ۱۳۲۰ق.

۳. قبالهٔ قریهٔ سلطان‌آباد واقع در حومهٔ شیراز در یکم محرم ۱۳۰۳ق، به نام میرزا اسدالله وقایع نگار شیرازی.

۴. عقدنامهٔ میرزا رحیم ولد سید حسن بک گنجوی و ماه شرف خانم بنت قاسم بیک ترکمانیه الاصل در ۷ ذیحجه ۱۲۶۷ق.

۱۱۴۱۷

بیاض محمدعلی خان ایلخان قشقایی

این بیاض متعلق به محمدعلی خان ایلخان قشقایی است که محمدحسین شیرازی به خط نسخ بسیار زیبا مجموعه‌ای از دعاهای مهم را برای او نوشته است و سپس محمدعلی خان در چند ورق پس و پیش آن برخی حالات خود و وصیت نامه‌اش را نگاشته و آن را وقف اولاد خود کرده است.

محمدعلی خان ایلخانی فرزند جانی خان به علم و دانش و به خصوص عرفان علاقه‌مند بود و با میرزا شفیع وصال شیرازی ارتباط صمیمانه داشت. قبر شیخ اقطع در پیر بناب توسط او ساخته شده و کشته شدن دو پسرش مرتضی قلی خان و مصطفی قلی خان موجب مرگ وی در سال ۱۲۶۸ق شد و در پایین قبر مرادش شیخ اقطع مدفون گردید.

[ایل قشقایی در تاریخ: ۱۸؛ تاریخ ایل بزرگ قشقایی، ۳۰۱].

یادداشت ابتدای نسخه از نصرالله ایلخانی قشقایی فرزند محمدعلی خان:

«این بیاض از مرحوم جنت مکان محمدعلی خان ایل‌خانی قشقایی والد اقل خلق الله حاجی نصرالله ایل‌خانی قشقایی می‌باشد که در چند ورق پیش زکر [صحیح: ذکر] حالات و بعضی وصیت خود را فرموده و وقف بر اولاد کرده چنان پنهان داشتند که حال بعد از چهل چهار سال به کمترین رسید با یک جلد کلام الله که وصیت نامچه در حقیقت از اولاد

ما پنهان داشته تا حال به من که صغر اولاد مرحوم والد بودم رسید خداوند توفیق بدهد تعمیر بقعه جناب قطب القطاب سید محمد مشهور به پیر بناب که مزار والد هم در آنجاست کردم و اگر حیات باشد خیال زیاده دارم اگر مردم فرزند عزیز سلطان ابراهیم هر وقت ممکن داشته باشد در تعمیر آنجا کوتاهی ننموده باشند انشاءالله بتاریخ یکهزار سیصد یازده ۱۳۱۱ قلمی شده».

۱. ذات الجنب (۳ر)

مختصری دربارهٔ بیماری ذات الجنب و شیوهٔ درمان آن است.

۲. نسخه‌های دارویی

در صفحاتی از این بیاض نسخه‌های دارویی مختلف به خط متن نسخه و برخی به خط نصرالله ایلخانی فرزند کوچک محمدعلی خان ایلخانی قشقایی که نسخه را در اختیار داشته نوشته شده است: گ ۳پ، ۱۲پ، ۱۴پ (۱۳۱۲ق)، ۳۲ر (۱۳۱۲ق)، ۳۳پ (۱۳۱۲ق)، ۳۸ر، ۱۹۴پ و ۱۹۵پ - ۱۹۶ر.

۳. [قرابادین] (۶پ - ۳۲پ)
(داروشناسی - فارسی)

مجموعه‌ای است از ترکیبات دارویی و برخی مجربات در درمان بیماری‌ها از برخی پزشکان ایرانی، مانند میرزا عبدالوهاب اصفهانی، میرزا حسین حکیم‌باشی خاقان، میرزا علی‌اکبر، میرزا احمد طبیب افشار، میرزا هادی طبیب افشار، میرزا صادق حکیم، میرزا محمدعلی خلف میرزا بابا شیرازی و حکیم پل انگلیسی که در شش فصل گرد آورده شده است. در پایان هر فصل چند صفحه نانوشته گذاشته شده است:

فصل اول در معاجین و حبوب و بعضی جوهریات، فصل دوم در مرهم و مشمع و غیره، فصل سوم در بیان معالجات، فصل چهارم در معالجات سرفه و سینه، فصل پنجم در معالجهٔ نوبه، فصل ششم در بیان دوای قی فرنگی.

آغاز: «ثبت نسخه معاجین و معالجات و حبوب و غیره که تحریر شده و نوشته شده است مشتمل [بر] فصل است فصل اول در معاجین و حبوب و بعضی جوهریات است».

انجام: «یک نخود دوای قی را با یک پیاله چای خوری آبلیمو و قند مخلوط کرده کم کم میل نمایند همین که بنای قی را گذارد هرچه باقی مانده باشد ضرور خوردن است».

۴. ادعیه و تعقیبات نمازها
(دعاها - عربی و فارسی)

این بخش قسمت اصلی بیاض است، شامل: تعقیبات نماز و سوره‌های یس، عم، انا

فتحنا، واقعه و تبارک با ترجمهٔ فارسی (۳۹پ - ۶۴پ)، دعای کمیل با ترجمهٔ فارسی (۶۴پ - ۷۹پ)، دعای جوشن کبیر (۷۹پ - ۱۱۵ر)، دعای دوازده امام خواجه نصیر با مقدمهٔ فارسی و دعای اعتصام آن (۱۱۵پ - ۱۳۵پ)، دعاهای ماه رمضان، شامل دعای دخول، دعای روز، دعای افطار، دعای شب، دعای سحر، دعای سی روز با مقدمهٔ فارسی (۱۳۶ر - ۱۵۱پ)، دعای قنوت نماز عید (۱۵۱پ - ۱۵۲پ)، دعای بعد از نماز عید (۱۵۲پ - ۱۵۳پ)، دعا در وقت دیدن ماه نو (۱۵۳پ - ۱۵۵ پ)، دعاهای یومیه از شنبه تا جمعه (۱۵۵پ - ۱۶۹ر)، دعای حاجات (۱۶۹ر - ۱۷۰پ)، دعای شش آیه با مقدمهٔ فارسی (۱۷۰پ - ۱۷۳ر)، دعا به جهت تسخیر اعدا (۱۷۳ر - ۱۷۵پ)، دعای حاجات (۱۷۳پ - ۱۷۵پ)، دعای نادعلی و طریقهٔ ختم آن (۱۷۵پ - ۱۷۶ر)، آیه الکرسی و طریق ختم آن (۱۷۶ر - ۱۷۷پ)، دعای مقاتل با مقدمهٔ فارسی (۱۷۷پ - ۱۷۹پ)، دعا به جهت محبوس (۱۷۹پ - ۱۸۰پ)، ختم سورهٔ الم نشرح (۱۸۰پ - ۱۸۱ر)، دعای شب جمعه (۱۸۱ر)، دعای احتجاب (۱۸۱ر - ۱۸۲ر)، طریقهٔ ختم کهیعص و حمعسق به فارسی و آیات آنها (۱۸۲ر - ۱۸۵ر)، طریقهٔ نماز میت (۱۸۵ر - ۱۸۷پ)، تلقین میت (۱۸۷پ - ۱۹۰ر)، دعای ورود به قبرستان (۱۹۰ر - ۱۹۰پ)، زیارت اباعبدالله مشهور به وارث (۱۹۶پ - ۱۹۹پ)، سورهٔ فلق (۱۹۹پ)، سورهٔ ناس (۲۰۰ر)، سورهٔ کافرون (۲۰۰ر)، سورهٔ فیل (۲۰۰پ)، سورهٔ قریش (۲۰۰پ - ۲۰۱ر)، آیهٔ شهد الله (۲۰۱ر) و آیه الملک (۲۰۱پ).

انجامه (۱۹۰پ): «حسب الفرمایش سرکار بندگان ذی شوکت و شأن صاحب اخلاق حمیده و صفات پسندیده صاحب معظم و قبله مکرم محمدعلی خان ایلخانی امید که جناب احدیت همیشه اوقات توفیق به ایشان عنایت فرماید و آن قبله‌گاه را صحت عطا نماید که همه روز و همه شب به تلاوت همه دعاها بپردازد و انا العبد الحقیر العاصی محمدحسین الشیرازی فی هیجدهم ذالحجه الحرام سنه ... [پاک شده] و خمسون و مائتان بعد الالف من الهجره النبویه ۱۲۵».

انجامه (۲۰۱پ): «الامر وحید العصر و الزمانی اعنی ولی النعمی ایلخانی تحریر بزیرفت خدا سفر او را بی خطر گرداند امین یا رب العالمین».

۵. وصیت نامهٔ محمدعلی خان قشقایی (۱۹۱پ - ۱۹۲پ)

وصیت محمدعلی خان قشقایی در مورد خاکسپاریش در بقعهٔ شیخ اقطع به تاریخ هشتم رمضان ۱۲۵۱ق، و یادداشتی در حاشیهٔ گ ۱۱۵پ - ۱۱۶ر، به تاریخ ۲۴ ذیقعده ۱۲۶۰ق.

آغاز: «به تاریخ هشتم شهر رمضان المبارک ۱۲۵۱ در خلوت ارگ کریم خانی محبوس بودیم و هستیم وصیت نامه قلمی گردید که بعد از ما هر کسی قدرت دفن کردن مرا که محمدعلی قشقایی هستم داشته باشد چهارده حمال بیاورد نعش مرا برداشته برده».

۶. یادداشت‌های محمدعلی خان قشقایی

یادداشت‌های محمدعلی خان ایلخانی قشقایی در سفر در صفحاتی از این بیاض پراکنده است: دربارهٔ منارهٔ مسجد سامره (۳۶پ - ۳۶ر) و بخشی از خواب‌هایی را که دیده است با ذکر تاریخ در سال‌های ۱۲۵۲ - ۱۲۵۶ق و ۱۲۶۳ و ۱۲۶۵ق نوشته است (گ ۴ر - ۵پ، ۳۵ر - ۳۶ر، ۳۷ر و پ و حاشیهٔ ۳۸پ)، مسافت شهرها و روستاهای بین راه از شیراز تا نجف را به ترسیخ در تاریخ ۱۷ محرم ۱۲۵۴ق نوشته است (۳۵پ)، نکوهش مردمان فارس، زیارت شاه عبدالعظیم و بقعهٔ ابن بابویه و دیدن جسد وی که پس از نهصد سال هنوز متلاشی نشده و برج مقبرهٔ طغرل شاه و سلطان ملک شاه سلجوقی در تاریخ ۲۲ جمادی‌الاول. یادداشتی در مورد وصلت دلشاد خانم همشیره محمد شاه قاجار و جهانگیرخان قشقایی سرهنگ فوج ایلات فارس در چهارم ذیحجه ۱۲۵۲ق، خروج از طهران در محرم ۱۲۵۳ق و ورود به اصفهان و شیراز (۱۹۳ر - ۱۹۵ر).

نسخ معرب بسیار خوب در دعاها و نستعلیق خوب در ترجمهٔ فارسی، محمدحسین شیرازی، ۱۸ ذیحجه ۱۲۵۰ق، به امر محمدعلی خان ایلخانی قشقایی، در شمارهٔ ۴، شکسته عالی در شمارهٔ ۳ و شکسته تحریری در صفحات دیگر. عنوان‌ها و نشانه‌ها، مقدمهٔ فارسی و آداب خواندن برخی دعاها، ترجمهٔ فارسی سوره‌ها و دعای کمیل (۳۹پ - ۷۹پ) در شمارهٔ ۴ به سرخی. در شمارهٔ ۴ صفحات دارای جدول مشکی و زر باریک و پهن و کمند مشکی و زر هستند و برای نوشتن ترجمهٔ دعاها با خطوط مشکی و تحریر زر سطربندی شده‌اند، اما از گ ۷۹پ به بعد ترجمه‌ها نوشته نشده است. فهرست اسامی دعاها در گ ۳۸پ - ۳۹ر در یک جدول سه خانه‌ای که با سرخی و سیاهی و زر ترسیم شده یک در میان به سرخی و سیاهی نوشته شده است. عنوان «فهرست اسامی دعاهای مبارکه بیاض» به سرخی درون کتیبه‌ای با زمینهٔ زر با گل‌ها و نقش تزئینی رنگین در دو طرف نوشته شده است. سرلوح مذهب و با رنگ‌های لاجوردی، سرخ، نارنجی، صورتی، بنفش، آبی و سفید در ابتدای سورهٔ یس و کتیبه در زیر سرلوح، مانند کتیبهٔ عنوان فهرست، که در آن عنوان سوره نوشته شده است. دو صفحهٔ آغاز دارای تشعیر مذهب زیبا با طرح گل و برگ و اسلیمی و رنگ سرخ و مشکی و قهوه‌ای. عنوان‌ها به سرخی درون مستطیل با زمینهٔ زر. کلمات جاافتاده در حاشیه نوشته شده است.

نشانهٔ «وقف» برروی بسمله سورهٔ یس (۳۹پ)، سورهٔ عم (۴۷پ)، سورهٔ انا فتحنا (۴۹پ)، سورهٔ واقعه (۵۶ر)، سورهٔ تبارک (۶۰پ)، دعای کمیل (۶۴پ)، جوشن کبیر (۷۹پ)، دعای روز دوشنبه (۱۶۰پ)، دعای روز جمعه (۱۶۷پ)، دعای حاجات (۱۶۹ر و پ و ۱۷۰ر) و دستور خواندن کهیعص (۱۸۲ر) نوشته شده است. یادداشت نصرالله ایلخانی فرزند محمدعلی دربارهٔ خودش و بیاض حاضر در گ ۳۲پ و یادداشت همو در همان سال دربارهٔ وصیت‌نامچه‌ای که نوشته است در سال ۱۳۱۱ق در حاشیهٔ گ ۳۳پ، یادداشت طریقهٔ ختم سورهٔ فتح در حاشیهٔ ۳۹ر با قلم سرخ، یادداشت محمدعلی قشقایی در حاشیهٔ گ ۳۸پ، ۱۱۵پ و ۱۱۶ر، یادداشت تاریخ تولد در ۲۴ ربیع الثانی ۱۲۵۴ق در گ ۳۴ر، دعا و طلسم و نسخه دارویی در گ ۳۸ر، ترجمهٔ دعای

حاجت در زیر سطرها در گ ۱۷۳پ ـ ۱۷۴ر. یادداشت وفات فتحعلی شاه قاجار در ۱۷ جمادی الثانی و جلوس محمد شاه در غرهٔ شوال ۱۲۵۰ق در گ ۱۸۳ر. یادداشت وفات به تاریخ ۱۲۲۶ و ۱۲۳۲ و ۱۲۳۳ و ۱۲۳۷ و ۱۲۶۶ق در حاشیهٔ گ ۱۸۹پ. دستور خواندن نماز عید در گ ۱۵۱پ و دعا و ذکر در حاشیهٔ گ ۷۹پ و ۱۳۶پ و ۱۶۹پ و ۱۷۰ر و ۱۷۵ر و ۱۹۰ر و ۱۹۱ر.

جلد یک لا، روکش پارچه گلدار با طرح سبز و قرمز در زمینهٔ مشکی، عطف و لبه‌ها چرم قهوه‌ای، درون چرم سرخ، ۱۵×۸ س‌م.

۲۰۱گ، ۱۵×۸ س‌م، ۸ س (بخش اصلی نسخه)، ۱۰/۸×۵ س‌م.

۱۱۴۱۸

کلیات سعدی

آغاز نسخه افتاده است. شامل:

۱. گلستان (۲ر ـ ۳۸ر) (نثر ـ فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ۶۹۱؟ق)

نک. ش ۱۱۰۷۰ در همین فهرست.

آغاز موجود:

ابر و باد و مه و خورشید و فلک درکارند   تا تو نانی به کف آری و به غفلت نخوری

۲. بوستان (سعدی نامه) (۳۸ر ـ ۱۰۴پ) (شعر ـ فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ۶۹۱؟ق)

نک. ش ۱۱۲۱۴/۲ در همین فهرست.

آغاز:

به نام خداوند جان آفرین   حکیم سخن در زبان آفرین

۳. دیوان سعدی (۱۰۵ر ـ ۲۷۸پ) (شعر ـ فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ۶۹۱؟ق)

شامل قصاید عربی و فارسی (۱۰۵ر ـ ۱۲۸پ)، مراثی (۱۲۹ر ـ ۱۳۲ر)، ملمعات (۱۳۲ر ـ ۱۳۵ر)، ترجیع بند (۱۳۵پ ـ ۱۳۹پ)، غزلیات شامل طیبات، بدایع، خواتیم و غزلیات قدیم (۱۴۰ر ـ ۲۴۶ر)، صاحبیه (۲۴۶ر ـ ۲۶۰ر)، مطایبات (۲۶۰پ ـ ۲۶۶ر)، هزل و مزخرفات (۲۶۶ر ـ ۲۷۰ر)، رباعیات (۲۷۰پ ـ ۲۷۷پ)، مفردات (۲۷۷پ ـ ۲۷۸پ).

انجام:

من سخن راست نوشتم تو گرش راست بخوانی   جرم لبلاش نباشد که تو شطرنج ندانی

انجامه: «تمت هذا الکتاب الکلیات الشیخ الفصحا مولانا شیخ سعدی الشیرازی فی سنه مائتین و عشر مائه».

نستعلیق راسته و چلیپا در متن و حاشیه، ۱۲۱۰ق. عنوان‌ها به سرخی، خط نقطه‌چین سرخ برروی عبارات عربی و نشانه‌ها به سرخی در اولی. در هر صفحه دنبالهٔ متن به حاشیه رفته است. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود. چند برگ وصالی شده است.

یادداشت مالک نسخه، مهدی بیگلری، که نسخه را از پدرش به ارث برده در پشت برگ نخست.

جلد مقوایی تیماج مشکی، دو ردیف جدول که از گوشه‌ها به هم متصل شده‌اند، دو خط متقاطع در وسط، درون لت دوم برگی از یک کتاب چاپ سنگی چسبانده شده است که بدون متن است و یک ترنج بزرگ و دو سرترنج را با قاب و حاشیهٔ تزئینی نشان می‌دهد، ۲۸×۱۷ س‌م. عطف جلد از نسخه جدا شده است.

۲۸۰گ، ۲۸×۱۶ س‌م، ۱۴س در متن ۳۲س در حاشیه، ۱۹×۱۰ س‌م.

۱۱۴۱۹

مجموعه

۱. حدائق الحقایق (حقایق الحدایق، حقایق الدقایق فی علم البدیع) (۱پ ـ ۴۶ر) (بدیع ـ فارسی)

از: شرف‌الدین حسن بن محمد رامی تبریزی (ـ ۷۹۵ق)

نک. ش ۱۱۱۶۷ در همین فهرست.

این رساله در نسخهٔ حاضر «حقایق الدقایق فی علم البدیع» نامیده شده است.

[کشف الظنون ۱: ۶۴۱؛ ذریعه ۶: ۲۸۴؛ ملی ۳: ۲۷۰].

آغاز: «بعد از حمد بی حد و الصلوه بی عد بر رسول سرمد چنین گوید اقل الشعرا اشرف بن محمد حسن عواقبه که مدتی مدید و عهدی به غایت بعید در سخنوری و ثناگستری».

انجام:

همیشه تا بود افلاک انجم   معزالدین اویس بن حسن باد

۲. رباعیات بابا طاهر (۴۶پ ـ ۴۷ر) (شعر ـ فارسی)

از: باباطاهر عریان (قرن ۵ق)

آغاز:

بی تو یارب به بستان گل مرویاد   اگر رویاد کس هرگز مبویاد

۳. رسالهٔ عروض (۴۷پ ـ ۷۰ر) (عروض ـ فارسی)

از: نورالدین عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)

نک. نسخهٔ شمارهٔ ۱۱۳۲۷/۲۱ در همین فهرست.

آغاز: «سپاس وافر قادری را که حرکت سریع دوایر افلاک را سبب ازدواج اصول و امتزاج ارکان گردانید».

انجام: «مثال/ هر دم آیم سویت/ باشد بینم رویت/ فع لن فع لن فع لن».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الوهاب شهر ذیقعده سنه ۱۲۸۵ تمام شد کتاب مذکور در سنه مذکور حرره محمدصادق ابن ملک التجار شهیر به باغبان‌باشی».

نستعلیق خوب، محمدصادق ابن ملک‌التجار شهیر به باغبان‌باشی، ذیقعده ۱۲۸۵ق، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، خط سرخ برروی برخی کلمات شاخص، دایره‌های عروضی با مرکب سرخ و مشکی در رسالهٔ سوم.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، دو ردیف جدول دو خطه که از گوشه‌ها به هم متصل شده‌اند، جدول دور منگنه. یک خط عمودی بلند و دو خط کوچک متقاطع در وسط. درون کاغذ ابری، ۱۹×۱۳ س‌م.

۷۰گ، ۱۹×۱۲/۵ س، ۱۱س، ۱۲/۵×۶/۷ س‌م.

۱۱۴۲۰

مجموعه

۱. [معجزات] (۱پ – ۳۹پ) (معجزات ـ فارسی)

از: ناشناخته

معجزات پیامبر اکرم(ص) است و سی و دو معجزه روایت شده و پس از آن افتاده است.

آغاز: «در بیان معجزات سید النبیین و اشرف المرسلین و رحمت عالمین مولانا و سیدنا محمد ابن عبدالله خاتم النبیین صلی الله علیه و آله اجمعین معجزه اول از حضرت امام حسن عسکری علیه‌السلام مروی است که روزی جماعتی از کفار به نزد سید اطهار آمدند و گفتند ای محمد گمان می کنی که تو رسول پروردگاری و به آن هم راضی نمی‌شوی».

انجام موجود: «پس ضربتی دیگر زد و آتشی دیگر بیرون آمد که چون ایشان نظر کردند خانه‌های عراق و فارس و بلاد آنها را».

۲. ترجمهٔ توحید مفضل (۴۰پ – ۱۱۶پ) (حدیث ـ فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی، علامه مجلسی (۱۰۳۷ – ۱۱۱۰ق)

پس از برگ نخست افتادگی دارد.

توحید مفضل حدیث مفصلی است که مفضل بن عمر جعفی کوفی از امام صادق(ع) روایت می‌کند و در آن حضرت در چهار مجلس به اثبات خداوند و یگانگی او پرداخته است. علامهٔ مجلسی این حدیث را به صورت تحت اللفظی ترجمه کرده و گاهی مطالبی را با عنوان «مترجم گوید» بر آن افزوده و آن را در ۱۰۹۴ق به پایان رسانده است.

این کتاب در سال ۱۳۵۹، با مقدمهٔ محمدتقی شوشتری، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۴: ۹۱؛ مرعشی ۱: ۲۱۰؛ مرکز احیاء ۲: ۱۷۴]

آغاز: «الحمدلله الذی هدانا الی توحیده بصفوته محمد المصطفی المفضل علی عبده عبیده و عزته الاکرمین المخصوصین بلطفه قدیمه و جدیده و علمیه و علیهم الصلوات و التحیات ... محمد تقی محمدباقر صانها الله علی المعاثر بر الواح ضمیر خجسته برادران ایمانی می نگارد که چون حدیث شریفی که از ...».

انجام: «مفضل گفت برگشتم از رد مولای خود با نعمت و کرامتی که هیچکس با چنین حال برنگشته بود».

انجامه: «منتهی شد هذا الکتاب مسمی به ترجمه توحید مفضل حسب الاشاره لازم الاشاره بندگان رفیع مکان ذی شان سمو القدر و المکان عالیجاه رفیع جایگاه عمده الامراء و الخوانین العظام و اسوه الکبراء الفخام حالی عظیم الشانی منبع الجود و البر و الاحسانی نتیجه دودمان ابراهیمی و سلسل سلسله جلیله نادری محمدکاظم خانا دام اقباله الحالی حرره اقل الاقل ابن مرحوم حاجی محمود عرب سبزواری قریه الطوس مولدا و مسکنا ابوالحسن به تاریخ یوم دوشنبه ۲۶ شهر ذیحجه سنه ۱۱۶۹ به اتمام رسید و سمت اختتام یافت امید که به دعای خیر یادآوری نمایید».

نستعلیق، ابوالحسن بن محمود عرب سبزواری طوسی، دوشنبه ۲۶ ذیحجه سنه ۱۱۶۹ق، به خواهش محمدکاظم خان نادری، عنوان‌ها به سرخی، برروی عبارات عربی و کلمات شاخص در رسالهٔ اول خط سرخ کشیده شده است. نسخه خط خوردگی دارد، با تصحیح اندک در حاشیه. آثار آب‌خوردگی و لکه‌های مختلف در نسخه دیده می‌شود.

نشانهٔ «وقف» در رسالهٔ دوم در برگ‌های ۴۳پ، ۵۶پ، ۶۹پ، ۸۱پ و ۱۰۰پ دیده می‌شود که سعی کرده‌اند آنها را پاک کنند. یادداشت در برگ انتهایی.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای ساده، درون قرمز، عطف چرم قهوه‌ای، ۲۰/۵ × ۱۱/۷ یا ۱۲ س‌م. فرسوده و آسیب دیده.

۱۱۷گ، ۲۱×۱۲ س‌م، ۱۵–۱۹س مختلف، ۱۷×۸/۵ س‌م.

۱۱۴۲۱

قرآن کریم

با ترجمهٔ فارسی و مطالب تفسیری به فارسی و عربی و به نظم و نثر دربارهٔ شأن نزول آیات و خواص سور و آیات و تجوید در حاشیهٔ نسخه و دعای ختم قرآن در پایان.

آغاز ترجمه: «به نام خدای نیک بخشنده و بخشاینده ثنای مر خدای را بیننده و دارنده همه عالمیان بخشنده بخشاینده خداوند روز جزا ترا می‌پرستم و از تو یاری می‌خواهیم و پس ما را راه نمایی به راهی راست و راه آنان که انعام کردی برایشان نه راه ستم رفته بر ایشان و راه گمراهان».

انجام ترجمه: «به نام خدای مهربان بخشاینده بگو ای محمد بازداشت خواهم به

پروردگار مردمان پادشاه شاه مردان خدای مردمان از بدی وسوسه کننده همان شونده آنکه وسوسه می‌کند در سینه مردمان از پریان و آدمیان».

انجامه: «تمام شد حضرت فرقان العظیم به روز یکشنبه شانزدهم محرم الحرام سنه ۱۳ محمد شاهی کتبه فقیر لطف‌الله از کمترین شاگردان یاقوت رقم خان مغفور مرحوم سکه کویلی میرحسینی مرحوم المشهور ... [ناخوانا] من اعمال پرکنه گجرات».

نسخ معرب خوب در متن و نستعلیق در ترجمه و حاشیه. لطف‌الله، شانزدهم محرم سال ۱۳ محمد شاهی، ۱۱۴۵ق، ترجمه به سرخی در زیر سطور، رموز سجاوندی به سرخی، نشانه‌های بین آیات دایرهٔ مشکی توپر زرین. عنوان سوره‌ها به سرخی در کتیبهٔ ساده. دو صفحهٔ افتتاح تماما مذهب و مرصع و پرکار با کتیبه‌های بازوبندی طلاپوش مرصع در چهار طرف و در حاشیه با رنگ لاجوردی در فواصل بین کتیبه‌ها. تقسیمات قران در حاشیه به سرخی و در حاشیهٔ گ ۱ب و ۵ر در یک ترنج گرد مذهب. گ ۲پ ـ ۳ر و ۴پ ـ ۵ر مجدول به مشکی و زر و ابی، و کمند ابی. باقی صفحات مجدول به سرخی و ابی. سطربندی به زر. در حاشیه تصحیح شده است. حواشی با نشانهٔ «۱۲»، «۵». دعای ختم قران تونویس است و برروی برگ‌های متفاوت با نسخه نوشته شده و به نسخه افزوده شده است. اثار اب دیدگی و دودزدگی در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

سه یادداشت به تاریخ ۱۲۸۳ و ۱۲۸۴ق در مورد سردار محمدخان و ورود او به ارض اقدس و یادداشت تولد در ۱۳۳۲ش در پشت برگ نخست. تاریخ تولد در ۱۳۴۵ش به خط احمد بیگلری در گ ۴۷۸ر، ترکیب جلاب در گ ۴۸۳ب. دعای رفع چشم درد در انتهای نسخه.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای مایل به قرمز، ترنج و سرترنج‌ها از بین رفته و فقط اثار انها باقی است. مجدول، عطف چرم قهوه‌ای مایل به قرمز، ۲۸/۵×۱۷ س‌م. فرسوده.

۴۸۴گ، ۲۸×۱۷/۵ س‌م، ۲۲س، ۱۹/۵×۱۰/۵ س‌م. کاغذ نخودی تیره.

۱۱۴۲۲

خلاصه منهج الصادقین (خلاصه المنهج) (تفسیر - فارسی)

از: فتح‌الله بن شکرالله کاشانی (- ۹۸۸ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۳۵۵ در همین فهرست.

جلد سوم است و سورهٔ مریم تا سورهٔ زمر را دربرمی‌گیرد.

اغاز: «روایت است که رسول صلی الله علی و آله فرمود که هر که سوره مریم بخواند حق تعالی او را ده حسنه بدهد بعد و هر که زکریا را تکذیب و تصدیق وی کرده باشد».

انجام: «یا فرشتگان گویند شکر و سپاس مرخدای راست که بر وفق فضیلت از برای ما مقامی و مرتبه‌ای معین فرموده».

انجامه: «تمام شد جلد سیم خلاصه منهج الصادقین در روز شنبه پانزدهم شهر ربیع‌الثانی فی شهور سنه ۱۲۳۶ کاتبه الفقیر الحقیر و کثیر التقصیر اقل الذاکر جناب سیدالشهدا دولت

یار ابن مرحوم المغفور کربلایی مولان سجاسی العفو العفو العفو من العصیان ان جرایمها و دخلوا الجنه و زوجنا من الحور العین برحمتک یا ارحم الراحمین

من نوشتم هرچه دیدم در کتاب	عاقبت بالله اعلم بالصواب
این نوشتم تا بماند یادگار	من نمانم خط بماند یادگار
خطی اشفته کورسن ای یکم عیب ایلمه	کیم زمانه گره شدن خواطرم آشفته روز
ترسم ز حالم ندارم خبر	که عمرم چه مانده چه آید به سر
هر که خطی مرا سیاه کند	آتش دوزخش کباب کند»

نستعلیق و نسخ معرب در عربی‌ها، ملا دولت‌یار بن کربلایی مولان سجاسی، ۱۵ ربیع‌الثانی ۱۲۳۶ق، عنوان‌ها و نشانه‌ها و اسامی سوره‌ها در حاشیه با مرکب قهوه‌ای مایل به قرمز. ایه‌ها در زیر خطهای قهوه‌ای مایل به قرمز.

مهر بیضی با سجع «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده محمدباقر» در حاشیهٔ گ ۷۱پ، مهر بیضی کوچک با سجع «المتوکل علی الله عبده محمدباقر» و مهر هشت ضلعی با سجع «یا امام محمدباقر» در حاشیهٔ گ ۷۲ب و مهر بیضی با سجع «المتوکل علی الله عبده اسمعیل» و یک مهر بیضی دیگر در حاشیهٔ گ ۲۰۴ر، دو بیت و یادداشت مالکیت رستم پیشخدمت عبدالله میرزا در ۱۲۳۶ق و مهر بیضی با سجع «عبدالراجی رستم» در انتهای نسخه، نامهٔ دوستانهٔ محمدباقر زنجانی به ملا علی زنجانی، به تاریخ ۱۲ شوال ۱۳۴۳ق، به خط شکسته با جوهر ابی، برروی کاغذ کوچک خطدار، به همراه پاکت ان، در لا به لای نسخه.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیره، سوخت، ترنج و دو سرترنج قهوه‌ای اسیب دیده. جدول ضربی دور منگنه. درون مقوای قهوه‌ای مایل به قرمز، ۳۳/۵×۲۰ س‌م. فرسوده و اسیب دیده است.

۳۰۷گ، ۳۴/۵×۲۰/۵ س‌م، ۲۰ـ۲۱س، ۳۰×۱۵/۵ س‌م، کاغذ سبز و ابی.

۱۱۴۲۳

بیاض مجموعه

این بیاض حاوی مطالب گوناگون در ادعیه، زیارات، مراثی، اشعار تعزیه، احکام و غیره است، شامل:

۱. قصیده در مدح خواجه لولاک (۱ر - ۶ر) (شعر - فارسی)

اغاز:

«بگر شد طوطی طبعم نواسنج ثناگستر	به مدح خاجه عالم حبیب خالق داور

انجام:

خداوندا به ذات بی مثالت آنکه سد را	ببخشی در صف محشر به حق ذات پیغمبر

انجامه:

هر که خواند دعا طمع دارم	زانکه من بنده گنه کارم

به تاریخ غره رمضان المبارک سنه ۱۳۰۱ مهدی سلطان قاری قرآن و ذاکر سیدالشهداء.

۲. اشعار مرثیه (رباعی و قطعه) (۶پ - ۸ر) (شعر - فارسی)

آغاز:

وقت آن شد که ازین دار فنا درگذریم — کاروان رفته ما در سر ره منتظریم
توشه راه نداریم چه تدبیر کنیم — منزل دور درازست عجب بی‌خبریم

۳. اشعار تعزیه (تعزیه نامه‌ها/ شعر مذهبی - فارسی)

شامل: حکایت در کربلا آمدن فضه (۸ر - ۱۱ر)، گفتگوی شمر با یزید (۶۶پ - ۷۰ر)، افتادن امام(ع) از ذوالجناح (۷۰پ - ۷۶ر)، میدان رفتن امام حسین(ع) (۹۱پ - ۹۲پ)، پیش واقعه در قتلگاه با شمر (۹۲پ - ۹۳پ)، پیش واقعه صحرای کربلا در وقتی که امام حسین(ع) علی اصغر را در سینه داشت (۹۳پ - ۹۴پ)، حکایت شهر رو سیاه در روز عاشورا (۹۴پ - ۹۵پ)، نوحهٔ سینه‌زنی (۹۵پ - ۹۶ر)، حکایت شهادت امام (۹۶ر - ۹۹ر)، پیش واقعه (۹۹ر - ۱۰۰ر)، روضهٔ جناب امیر و حارث با امیرالمؤمنین(ع) (۱۰۰ر - ۱۰۴ر)، پیش واقعهٔ سلیمان کربلایی و ایوب (۱۰۴پ - ۱۰۶ر)، زبان حال زینب(س) (۱۳۸پ)، زبان حال زینب(س) با مادر در راه شام (۱۳۹ر)، زبان حال سکینه بر سر نعش پدر (۱۳۹پ)، پندیات دنیا (۱۴۰پ).

آغاز (۸ر):

ساقیا برخیز ای دارای جام — از می گلرنگ کن مستم مدام

۴. مناقب علی ابن ابی‌طالب(ع) (۱۱پ - ۱۴پ) (مدایح و مناقب - فارسی)

آغاز:

ای مؤمن اگر هست ترا هوش خرد یار — بشنو سخن از معجزهٔ حیدر کرار

انجام:

گویند همه مدح علی تا ابدالدهر — یک نکته نگویند ز صد دفتر و طومار

انجامه:

هر که خواند دعا طمع دارم — زانکه من بنده گنهکارم

۵. ادعیه و طلسمات (۱۴پ - ۱۵پ و ۱۳۷ر - ۱۳۸ر) (دعاها - فارسی)

دعای مرجانه و دعاها و طلسم‌های دیگر، با تاریخ ۱۳۰۱ق در گ ۱۳۸ر.

۶. زیارات و ادعیه (۱۶ر - ۶۶پ) (زیارت‌نامه‌ها/ دعاها - عربی و فارسی)

چند زیارت‌نامه و آداب آنهاست، شامل: زیارت اباعبدالله، زیارت وارث، زیارت امام غریب الغمر، زیارت کاظمین، زیارت عسکریین، زیارت صاحب الامر(عج)، زیارت امیرالمؤمنین(ع)، زیارت رسول اکرم(ص)، زیارت سیدالشهداء، زیارت نوح پیغمبر، زیارت‌نامه حضرت معصومه(س).

۷. دوازده بند (۷۶ر - ۸۳پ) (شعر مذهبی/ واقعه کربلا - فارسی)

از: کمال‌الدین علی بن احمد محتشم کاشانی (- ۹۹۶ق)

آغاز:

باز این چه شورش است که در خلق عالم است — باز این چه نوحه چه عزا و چه ماتم است

۸. دعاهای ماه رمضان (۸۴ر - ۹۱ر) (دعاها - عربی)

شامل دعای بعد از هر نماز منقول از حضرت صادق(ع) و امام موسی کاظم(ع) (۸۴ر - ۸۵ر)، دعای هر شب (۸۵پ - ۸۶ر)، دعای افطار از امام موسی کاظم(ع) (۸۶ر - ۹۱ر).

۹. احکام زکات و میت (۱۰۶ر - ۱۲۸ر) (فقه - فارسی)

آغاز: «از حضرت طارق منقول است که هر که ندهد قیراطی از زکوه که بیست یک دینار است آن نه مؤمن است نه مسلمان».

۱۰. فال‌نامه (۱۲۹ر - ۱۳۷ر) (فالگیری - فارسی)

از: جعفر بن محمد(ع)، امام ششم (۸۳ - ۱۴۸ق)

نک: نسخهٔ ش ۱۱۴۹۲/۱۰ در همین فهرست.

آغاز: «بدان که این فال‌نامه را از مصحف برداشته‌اند هرکس خواهد فال بگیرد».

انجام: «اگر کار خود را به خدا واگذاری در همه امور توکل به حق نمایی».

۱۱. سراج القلوب (۱۴۳ر - ۱۵۵ر) (داستان - فارسی)

از: ابونصر محمد قطان غزنوی (قرن ۶ق)

سراج القلوب کتابی است در چهل و چهار باب، به صورت سؤال و جواب، و در آن سؤالاتی دربارهٔ آفرینش جهان و بهشت و دوزخ و خلقت آسمان و زمین و غیره از پیامبر اکرم(ص) پرسیده شده و ایشان جواب گفته‌اند.

نسخهٔ حاضر تنها بخش‌هایی از *سراج القلوب* است و باب‌های نوشته شده پس و پیش است، شامل: باب بیستم در بیان قفل آسمانها، باب بیست و یکم در بیان فاتحه الکتاب، باب چهارم در بیان زمین‌ها، باب هشتم در درخت طوبی، باب نهم در بیان ترازوی قیامت.

سراج القلوب به تصحیح نامیر کارا خلیلوویچ در سال ۱۳۸۴ش به چاپ رسیده است.

[مقدمهٔ سراج القلوب چاپی؛ ذریعه ۱۲: ۱۵۹؛ منزوی ۲: ۱۱۹۱؛ آستان حضرت معصومه ۱: ۳۴۷].

آغاز موجود: «باب بیستم در بیان قفل آسمانها سؤ[ا]ل از حضرت رسول پرسیدن که یا رسول الله ص خبر کن ما را که کلید آسمانها توحید است».

انجام:

لطفت به کدام ذره پیوست دمی ‌‌ ‌‌ کان ذره به از چشمهٔ خورشید نشد

۱۲. باب در فضیلت ماه مبارک رمضان (۱۵۵پ ـ ۱۵۷پ)

۱۳. باب در بیان وجوب نمازها (۱۵۷پ ـ ۱۶۳پ)

۱۴. حکایت در باب مرگ (۱۶۳پ ـ ۱۶۶پ)

آغاز: «آورده‌اند که در بصره زاهدی را مرگ رسیده بود خویشان او به گرد او درآمده بودند و می‌گریستند. زاهد گفت مرا باز نشانید. چون او را بازنشانیدند رو به پدر کرد و گفت».

نسخ، مهدی سلطان قاری قران و ذاکر سیدالشهدا، یکم رمضان ۱۳۰۱ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی که برخی از آنها کم رنگ شده و خوانده نمی‌شود.

مهر بیضی با سجع «قربانعلی ۱۳۱۰» در حاشیهٔ گ ۷۷ر.

جلد یک لا، تیماج قهوه ای، ۱۶/۵×۱۰/۵ س‌م.

۱۶۶گ، ۱۷×۱۱ س‌م، ۹ـ۱۲س، ۱۱×۶ س‌م (در برخی صفحات)، دارای ته نقش.

۱۱۴۲۴

تاریخ طبیعی

(حیوان‌شناسی / گیاه شناسی ـ فارسی)

ترجمهٔ کتابی است در تاریخ طبیعی از فرانسه که نام مؤلف و مترجم مشخص نیست. نسخه کامل نیست و باید اصل دستخط مترجم باشد که ناتمام مانده است. بخش‌بندی کتاب هم اشکالاتی دارد اما می‌توان گفت کتاب مانند کتاب‌های تاریخ طبیعی شامل سه بخش حیوانات و نباتات و جمادات است که نسخهٔ حاضر تنها تا اواخر بخش نباتات را دارد و باقی کتاب نوشته نشده است. بخش‌های موجود به قرار زیر است:

بخش اول: حیوان‌شناسی در دو قسمت:

قسمت اول: ترکیب بدن انسان در دو بخش: اعمال تغذیه در پنج فصل (عمل هضم، دوران دم، تنفس، تصفیه اعضا، ذخیره مواد)، اعمال ارتباطیه در سه فصل (جهاز حرکت، سلسله اعصاب و آلات حس).

قسمت دوم: حیوانات در پنج فصل (حیوانات ذی‌فقار، حیوانات حلقه‌دار، شواعع، حیوانات نباتی شکل انشعابی، حیوانات یک سلولی)

بخش دوم: گیاه‌شناسی در دو قسمت:

قسمت اول: شرح اعضای نباتات (در شش فصل هسته، ریشه، ساقه، برگ، گل، میوه، دانه)

قسمت دوم: طبقه‌بندی نباتات (نباتات بی‌گل و نباتات گل‌دار و ...)

آخرین عنوان موجود: نباتات مخصوصه نواحی مختلفه زمین

آغاز: «تعریف ... [پاک شده] که گفتگو می کند از موجوداتی که در روی زمین یافت می‌شود موجودات طبیعت بر دو قسمت اند ذی‌روح و بی‌روح».

انجام: «بالاخره در نواحی قطبی که زمین بیشتر سال پوشیده از یخ است جز لیکن و جزء نباتات دیگر تقریبا دیده نمی‌شود».

نستعلیق جوهری آبی و بنفش، قرن ۱۴. شکل در بخش گیاه شناسی، خط خوردگی دارد. شش صفحه در انتهای نسخه نانوشته است.

جلد یک لا، تیماج سرخ، دو ردیف جداول متعدد و متقاطع، ۱۷/۵×۱۱ س‌م.

۲۱۱ ص، ۱۸×۱۱ س‌م، ۱۶ س، ۱۵×۹ س‌م، کاغذ خط دار جدید.

۱۱۴۲۵

حاشیه تحریرالقواعد المنطقیه فی شرح الشمسیه

(منطق ـ عربی)

از: علی بن محمد جرجانی، میر سید شریف (۷۴۰ ـ ۸۱۶ق)

حاشیهٔ مختصری است با عنوان‌های «قوله ـ اقول» بر کتاب *تحریر القواعد المنطقیه* قطب‌الدین رازی (نک. ش ۱۱۲۸۱).

این حاشیه در سال ۱۳۸۴ش، به همراه *تحریر القواعد المنطقیه*، به تصحیح محسن بیدارفر، به چاپ رسیده است.

[کشف‌الظنون ۲: ۱۰۶۳؛ ملی ۱۵: ۱۸۵].

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز: «قوله و رتبته علی مقدمه و ثلث مقالات و خاتمه اقول هکذا وجد عباره المتن فی کثیر من النسخ و الصواب ان لفظ ثلث ههنا زایده».

انجام موجود: «قوله لان ظهوره القوه النطقیه انما یحصل یسر الخ اقول النطق یطلق علی النطق الظاهر و هو».

نستعلیق، بدون تاریخ. عنوان‌ها در بخشی از نسخه به سرخی. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه و بین سطور تصحیح شده است. نسخه حواشی دارد.

یک برگه کوچک یادداشت که برروی آن سیاههٔ اشیایی که دست افراد است نوشته شده است در لا به لای نسخه هست.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای که پوسیده و از بین رفته است، ۲۰×۱۰ س‌م.

۱۱۷گ، ۲۰×۹ س‌م، ۱۷س، ۱۲/۵×۴ س‌م.

۱۱۴۲۶

المختصر فی شرح تلخیص المفتاح
(معانی و بیان ـ عربی)

از: سعدالدین مسعود بن عمر تفتازانی (۷۲۲ ـ ۷۹۲؟ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۳۴۶ در همین فهرست.

این نسخه خطبهٔ آغاز را ندارد و از انتهای نسخه یک صفحه افتاده است.

آغاز: «الحمدلله الثناء باللسان علی قصد التعظیم سواء تعلق بالنعمه او بغیرها و الشکر»

انجام موجود: «من الایرام و شکور بما صدر عنی من الاصفاء الی المدیح او من العطایا الثانیه»

انجامه: «تمت الکتاب تمام شد در محرم سال ۱۲۵۰».

نسخ، محرم ۱۲۵۰ق. این تاریخ به خط دیگری در انتهای نسخه نوشته شده است. برخی عنوان‌ها و عبارات به سرخی، برخی عنوان‌ها درشت‌تر در متن و حاشیه. عبارات متن اصلی زیر خط سرخ. نسخه در حاشیه تصحیح شده است و نسخه بدل‌ها با نشانهٔ «بدل» نوشته شده‌اند. نسخه حاشیه‌نویسی دارد با نشانهٔ «منه»، «مط»، «شیخ الاسلام»، «شرح»، «حاشیه»، «م»، «۵»، «شرح مفتاح»، «خلخالی»، «۲۲»، «ش»، «رضی»، «جلبی»، «سید شریف»، «۲» و ... . آثار آبخوردگی و لکه‌های قهوه‌ای برروی اوراق نسخه دیده می‌شود.

یادداشت مالکیت محمدمهدی بن یعقوب الحسینی القزوینی اصلا و النجف مسکنا با مهر چهارگوش و سجع «المتوکل علی الله الغنی عبده محمدمهدی الحسینی» در انتهای نسخه.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج و خط عمود، جدول‌های دو خط متقاطع، جدول دور منگنه، ۱۶×۲۱/۵ س‌م. شیرازه نسخه گسسته و اوراق از هم جدا شده است.

۱۸۶گ، ۱۶/۷×۲۲/۴ س‌م، ۲۱ س، ۱۶×۸ س‌م.

۱۱۴۲۷

الفوائد الضیائیه فی شرح الکافیه
(نحو ـ عربی)

از: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۰۷۹ در همین فهرست.

از ابتدا و انتهای نسخه چند برگ افتاده است.

آغاز موجود: «ای دعاک الله رعیاً و خیبه ای خاب خیبةً من خاب الرجل خیبةً اذا لم ینل»

انجام موجود: «عبودیته للاعراض من مطالبه الاعواض و الاعراض ضحوه السبت الحادی عشر من رمضان المنتظم فی سلک شهور سنه سبع و تسعین و ثمانیه».

انجامه: «کتب بید الکتاب بعون اله ملک العلام احمد بن الوحید الجیلانی اللهم احفظهما فی الدارین بحق محمد و آله ... فی یوم الاحد شهر شوال ... [انتهای انجامه در برش کاغذ از بین رفته]».

نستعلیق، احمد بن وحید جیلانی، بدون تاریخ، نیمهٔ دوم قرن ۱۱ق، متن اصلی در زیر خط سرخ در نیمهٔ اول و خط سیاه در نیمهٔ دوم نسخه. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است.

نسخه حاشیه‌نویسی دارد، با نشانهٔ «ع»، «نجم‌الدین»، «۱۳»، «س»، «رضی»، «رضی‌الدین»، «هندی»، «منه»، «۱۲»، «عص»، «صحاح»، «مصادر»، «تفسیر ملاحسین»، «طب»، «سید نعمه‌الله»، «عف»، «۳»، «شرح المفتاح» و غیره. شرح و معنی فارسی برخی کلمات در بین سطور نوشته شده است. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود. چند برگ وصالی شده است.

در حاشیهٔ صفحهٔ پایانی نسخه، یادداشت کاتب «... هذالکتاب علی ید احقر الطلبه احمد ابن الوحید الجیلانی اللهم ارحمهما فی الاخره». یادداشت تملک جمال‌الدین، با مهر بیضی او، با سجع «یا ذالجود و الجلال و الجمال عفو ذنوبنا ۱۰۷۱» که در زیر آن به خط دیگری نوشته شده: «محرم الحرام ۱۲۵۰» و یادداشت مالک دیگر نسخه که به کسی که این کتاب را بدزدد ناسزا گفته با سجع «دارد امید شفاعت ز محمد طاهر» دیده می‌شود.

جلد مقوایی، چرم قهوه‌ای تیره، استر و بدرقه کاغذ سفید، صحافی جدید، ۱۴×۲۱ س‌م.

۲۰۱گ، ۱۳×۲۰ س‌م، ۱۶س، ۶×۱۳/۵ س‌م.

۱۱۴۲۸

دفتر ثبت اسناد و ضبط نکاحیه منطقهٔ ممقان
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

شامل ۲۳ دفتر ثبت قبالجات و ۴۵ برگ مجزا سند نکاحیه است. صورت یا سواد قبالجات به سال تنظیم شده و مربوط به سال‌های ۱۲۳۵ تا ۱۳۲۲ق است، و نام روستاهای اخوله، خسروشاه، دمیرچی، ایلخچی، شیشوان و غیره در آنها دیده می‌شود. جاری کنندهٔ صیغهٔ عقد هاشم موسوی و دو پسر او ابوالقاسم و باقر هستند، با سه مهر زیر:

مهر مربع «لا اله الا الله الملک الحق المبین هاشم الموسوی» در ۱۲۹۳-۱۳۱۲ق.

مهر مستطیل «عبده الراجی ابوالقاسم بن هاشم الموسوی» در ۱۳۱۰ق.

مهر مربع «عبده الراجی باقر بن هاشم الموسوی» در ۱۳۱۹-۱۳۲۲ق.

برخی از ثبت‌ها برروی کاغذهای فرنگی آبی و سبز و دارای ته نقش نوشته شده است.

۱۱۴۲۹

مجموعه

۱. ملوک الکلام (رسالهٔ خاقانیه) (۱ر ـ ۱۷ر)
(نسب‌نامه ـ فارسی)

از: محمدتقی بن زکی علی‌آبادی (ـ ۱۲۵۶ق)

این کتاب تقریر فتحعلی شاه قاجار و تحریر میرزا محمدتقی صاحب دیوان است و رساله‌ای است در ذکر انساب و اجداد فتحعلی‌شاه قاجار و شرح حال و تفصیل احوالات ایل قاجار، با انشایی منشیانه و مترسلانه. در این رساله خانوادهٔ زندیه مورد نکوهش بسیار قرار گرفته‌اند و از خاندان قاجار به عظمت فزون از حد سخن رفته است.

[استوری ۱: ۳۳۷؛ ملی ۱: ۱۷۳، ۳: ۴۱۱].

آغاز: «الرساله الخاقانیه فی شکر الالاء الربانیه و الذکر الانساب العلیه و الاثار العلیه و الاثار الحلیه المسماه بملوک الکلام لک الحمد یا ذالجود و المجد و العلی تبارکت تعطی من تشاء و تمنع تحسین و درود بر نخستین صدور ورود عرصه شهود احمد محمود صلوات الله علیه و آله و اوصیائه الغرر الاثنی عشر منت و سپاس بخشنده نعمت».

انجام:

«چو بخشیدیم دولت این جهان   ببخشایم نعمت جاودان

اللهم فتمم احسانک الی فیما بقی من عمری کما احسنت علی فیما مضی منه برحمتک یا ارحم الراحمین».

۲. تاریخ پادشاهان عجم (تاریخ سیاقی، سیاق التواریخ، خلاصه التواریخ) (۱۸ر ـ ۱۰۴ر)

[تاریخ ـ فارسی]

از: ناشناخته

تاریخ مختصر پادشاهان ایران است، از آغاز سلسلهٔ پیشدادیان تا اواسط سلسلهٔ قاجاریه با مختصری از حالات پیامبر اسلام و ائمه طاهرین(ع) و خلفای بنی امیه و بنی عباس.

این تاریخ در فهرست‌های گوناگون با اسامی مختلف معرفی شده است. از آنجا که سنوات حکمرانی پادشاهان به خط سیاق بیان شده است آن را «تاریخ سیاقی» نیز نامیده‌اند. مطالب به شیوهٔ دفاتر مستوفیان عهد قاجار نگاشته شده و بیشتر صفحه‌ها دو ستونی است. نسخه‌های این اثر با یکدیگر متفاوت است. در نسخه‌های متعددی که از این اثر وجود دارد نامی از مؤلف آن به میان نیامده است.

استاد فقید علینقی منزوی در فهرست دانشگاه (۲: ۵۲۲) در معرفی «تاریخ سیاقی» چنین نوشته است: «در روزگار ناصرالدین شاه مردی تاریخ ایران را مانند دفترهای (روزنامچه) بازرگانان و با همان خامه نوشته و به جای پیکرهای هندسی شماره‌ها را به خامهٔ سیاقی نوشته است. این کتاب را صاحب ذریعه «خلاصه التواریخ» نامیده (ج ۷ ص ۲۱۶) گوید آن را یکی از مستوفیان فتح علیشاه نگاشته است، و نسخه دویست صفحه‌یی آن را در مشهد خراسان نزد شیخ علی‌اکبر مروج نشان داده است. ولی نسخه‌یی از این کتاب نزد دهخدا است که تا دورهٔ ناصرالدین شاه کشیده شده است».

استاد عبدالحسین حائری ضمن معرفی نسخه‌ای از آن در فهرست کتابخانهٔ مجلس (۲۱: ۲۶) دربارهٔ مؤلف آن می‌نویسد: «مؤلف این تاریخ مسلما در زمان شاه صفی بوده و بنابراین در نسخ مشتمل بر وقایع تا عصر قاجار الحاقی است از نویسنده‌ای دیگر، زیرا مؤلف در مجمل ۶۶ (آغاز پادشاهی شیخ صفی) از خودش بدون تصریح تام خود سخن آورده و می‌گوید: خسرو پاشا بغداد را محاصره نمود مسود اوراق در قلعه مذکور بود ......».

دکتر سید محمد منصور طباطبایی نیز در فهرست کتابخانهٔ مجلس (۲۴: ۳۴۳) نام مؤلف را مهدی سمنانی می‌نویسد، به نوشتهٔ وی، در معرفی نسخهٔ ش ۵۳۰ مجموعهٔ طباطبایی که تا روزگار محمدشاه قاجار را به صورت ناتمام در بردارد، در ذیل احوال محمد شاه، نام مهدی سمنانی دیده می‌شود که به ظاهر مؤلف کتاب است، عبارت مؤلف چنین است:

«چنانچه فقیر حقیر مهدی سمنانی که قدمت خدمتم وسیله اعتبار آمده زیاده از توقع و چشم داشت خود مورد تفقد شاهانه .... گشته».

[استوری ۱: ۱۲۷۱؛ ذریعه ۷: ۲۱۶؛ منزوی ۶: ۴۱۰۷؛ مشار ۱: ۱۰۵۰؛ دانشگاه ۲: ۵۲۲؛ مجلس ۲۴: ۳۴۳؛ مرعشی ۱۲: ۲۵]

نسخهٔ ما ناتمام است و تا روزگار فتحعلی شاه قاجار و سال ۱۲۲۰ق ادامه دارد و پس از آن نوشته نشده است.

آغاز: «تاریخ پادشاهان عجم که در ملک ایران سلطنت کرده‌اند در حال پادشاهانی که قبل از ظهور اسلام سلطنت کرده‌اند ... کیومرث اول ملوک پیشدادیان است، قبل از او هیچ یک از فرزندان آدم بر مسند سلطنت متمکن نشده بود».

انجام موجود: «و بعد از گیرودار بسیار او را منهزم و پیرقلی خان قاجار را مامور به مجادله مصطفی خان شیروانی نموده معاودت به تبریز نمود».

۳. رسالهٔ عروضیه (۱۰۴پ ـ ۱۰۹ر)

[عروض ـ فارسی]

از: ابوالقاسم بن عیسی قائم مقام فراهانی (۱۱۹۳ ـ ۱۲۵۱ق)

این رساله را قائم مقام در زمان معزولی خود، در آن هنگام که امیرزادگان نزد حاجی میرزا آقاسی درس عروض می‌آموخته‌اند و قائم مقام، به عادت والد خود که هفته‌ای یک بار جهت سرکشی دروس شاهزادگان به مکتب خانه می‌رفت، روزی در مکتب خانه و نزد امیرزادگان در تقطیع شعری گفتگو به میان آمده امیرزادگان به قائم مقام ایراد گرفته و قول حاجی میرزا آقاسی را ترجیح داده بودند. قائم مقام نیز شبانه این رساله را نوشته و به خدمت ولی عهد فرستاده است.

این رساله آن طور که در مقدمهٔ آن آمده در یک مقدمه در چند فصل و چند باب تنظیم شده اما آنچه در دست است و در ضمن منشآت قائم مقام (۳۴۷-۳۵۸) هم به چاپ رسیده است، فقط فصل اول از مقدمه است: «در بیان این مطلب که هیچ عروضی بی وجود سه صفت استاد فن نگردد».

[منشآت قائم مقام فرهانی: ۳۴۷؛ ذریعه ۹: ۱۱۸۵؛ منزوی ۳: ۲۱۶۰؛ مشار: ۱۱۱۲؛ ادبیات: ۳۵۸]

نسخهٔ حاضر خطبهٔ آغاز را ندارد.

آغاز موجود: «این [عریضه‌ای است عاجزانه] و ذریعه چاکرانه از عبد ضعیف آثم جانی ابوالقاسم ابن محمد عیسی الحسینی الفراهانی خاک راه و غبار درگاه ولیعهد دولت اسلام».

انجام موجود: «خطابی بل عتابی به ابوحاتم عروضی کرده که چرا بحث این راوندی ملعون را در این دو بیت جناب ولایت مآب صلوات الله و سلامه علیه که فرموده‌اند».

۴. قواعد حساب (۱۱۱پ - ۱۱۳ر) (حساب - فارسی)

مختصری است در علم حساب و حساب کردن ربع و خمس و شش و یک هفت و یک هشت و یک نه مقادیر و تبدیل هشت عباسی به نه عباسی و سنگ بیست عباسی قدیم به سنگ جدید، هزار مثقال و قواعد سفید کردن مبلغ رابج و بالعکس، رایج کردن پول خراسان و بالعکس.

آغاز: «بسم الله خیر الاسماء اگر خواهی مبلغی یا مقداری را ربع کلی اصل میزان را دو دفعه نصف کن نصف آخر ربع است مثلا میزان کل هشت تومان است».

انجام: «اگر خواهی وجه رایج دیوان را خراسانی کنی اول نصف کن بعد از نصف خمس موضوع نموده هر چه باقی ماند خراسانی است ...».

۵. نسخه‌های دارویی (۱۱۳ر و پ) (داروها - فارسی)

نستعلیق خوب در رسالهٔ اول، نستعلیق تحریری خوب و سیاق در رسالهٔ دوم، شکسته چلیپا خوب در رسالهٔ سوم، شکسته و سیاق در رسالهٔ چهارم، نستعلیق تحریری در رسالهٔ پنجم، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها در رسالهٔ اول و دوم به سرخی. نشانه‌ها، اشعار و برخی عبارات عربی به سرخی در رسالهٔ اول. خط سرخ برروی برخی عبارات عربی در رسالهٔ اول. جدول زر و مشکی در رسالهٔ اول. آثار آب دیدگی و پخش شدگی مرکب و لکه‌های قهوه‌ای در نسخه دیده می‌شود. چند برگ وصالی شده است.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج، مجدول، دور منگنه، عطف چرم مشکی، ۲۱×۱۳/۵ س‌م. فرسوده و آسیب دیده.

۱۱۳گ، ۲۰×۱۳ س‌م، ۱۳س (رسالهٔ اول)، ۱۷×۹/۵ (رسالهٔ اول)، رساله‌های دیگر مختلف.

۱۱۴۳۰

مجموعه

۱. خفی علائی (خف علائی، الخفیه العلائیه) (۲ر - ۴۱ر) (پزشکی - فارسی)

از: زین‌الدین اسماعیل بن حسن جرجانی (۴۳۴ - ۵۳۱ ق)

این کتاب تلخیصی است از ذخیره *خوارزمشاهی*، تألیف دیگر مؤلف که از کتب مشهور و اساسی طب به زبان فارسی است. این تلخیص به دستور علاءالدوله ابوالمظفر اتسز خوارزمشاه (۵۵۱ق) انجام شد تا بتوان کتاب را در دست گرفت و پیوسته با خود داشت و یا در موزه نگاه داشت و بدین سبب این مختصر را *خفی علائی* نامیده‌اند.

این کتاب شامل دو بخش علمی و عملی است:

بخش علمی در دو مقاله:

مقالهٔ اول: تدبیر حفظ صحت در شانزده باب، مقالهٔ دوم: مقدمهٔ معرفت در هفت باب؛

بخش عملی در هفت مقاله، هر مقاله در چند باب، و خاتمه:

مقالهٔ اول: در وصیت‌ها که طبیب را اندر علاج گوش بدان باید داشت، در یک باب، مقالهٔ دوم: علاج بیماری‌ها از سر تا پا در هجده باب، مقالهٔ سوم: علاج تب‌های حصبه و آبله و مانند آن، مقالهٔ چهارم: علاج آماس‌ها و ریش‌ها و جراحت‌ها، مقالهٔ پنجم: علاج شکستگی استخوان و کوفتگی، مقالهٔ ششم: علاج تدبیر زینت و پاک داشتن بشره یا ظاهر تن، مقاله هفتم: علاج زهرها.

خاتمه: قوت شهوت کردن (خاتمه در نسخه‌های دیگر خفی علائی وجود ندارد).

این کتاب در سال ۱۳۶۹، به‌کوشش علی‌اکبر ولایتی و محمود نجم‌آبادی، به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۱: ۷۱۶؛ منزوی ۱: ۵۲۶؛ نجم‌آبادی: ۳۲۸؛ آستان قدس ۱۹: ۱۷۵؛ پزشکی ۱: ۱۷۹؛ دانشگاه ۳: ۷۵۵].

آغاز: «الحمدلله ... اما بعد چون سید انام زین‌العابدین ابوابراهیم بن الحسین محمد الحسینی الجرجانی رحمه الله از جمع کتاب ذخیره خوارزمشاهی فارغ گشت».

انجام: «بگیرد زهره مرغ خانگی با مرداسنگ سوده بیامیزد و در قضیب بمالند نفع عجب بیند تمام شد این نسخه شریفه بتوفیق الله تعالی و حسن اتمامه تم».

۲. قرابادین ذخیرهٔ خوارزمشاهی (۴۱ر - ۶۸ر) (داروشناسی - فارسی)

از: زین‌الدین اسماعیل بن حسن جرجانی (۴۳۴ - ۵۳۱ ق)

در کتاب ذخیره *خوارزمشاهی* قواعد و موضوعات پزشکی در ده کتاب آمده است و کتاب دهم قرابادین است در دو گفتار: گفتار نخستین در بیان کردن نام داروهای مفرد در سی و هشت باب، گفتار دوم در معجونها و داروهای مرکب در سی و یک باب.

[ذریعه ۱۰: ۲۰؛ دانشگاه ۴: ۷۵۵؛ مرعشی ۱: ۳۳۲؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۱۹۳].

رسالهٔ حاضر حاوی گفتار نخستین است در سی و هشت فصل.

آغاز: «الحمدلله اما بعد بدان که این کتاب قرابادین ذخیره است در یاد کردن نام داروها که در علاج هر اندامی به کار آید از معجونها و حبها و ضمادها و غیر آن که شمرده می‌شود».

انجام: «و جگر آن سگ بریان کرده و پوست ضبعه العرجا بریان کرده تمام شد کتاب دوم از قرابادین ذخیره خوارزمشاهی بتوفیق حضرت رب العالمین».

۳. کتاب حکمت (سته ضروریه) (۶۸ر - ۸۸پ) (پزشکی - فارسی)

از: ناشناخته

این رساله همان نسخهٔ ش ۳۸۲۹/۵ کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران، مورخ ۱۰۰۵ق، است که استاد دانش‌پژوه آن را ستهٔ ضروریه نامیده و در توضیح آن نوشته است که این نسخه گذشته از ستهٔ ضروریه، درمان بیماری‌ها را هم در نیمهٔ دوم دارد و جز نسخه‌های دیگر ستهٔ ضروریه است که در چند فهرست دیگر معرفی شده است. نسخهٔ حاضر دیباچه‌ای در آغاز دارد که در آن نسخه نیست و نام کتاب در انجامه «کتاب حکمت» نوشته شده است.

این کتاب مشتمل بر دو قسم علمی و عملی است:

قسم علمی در سه مقاله:

مقالهٔ اول در حفظ صحت شامل مقدمه و هفده باب:

باب اول در چگونگی هوا و تدبیر آن، باب دوم در تدبیر فصل‌های سال، باب سوم در تدبیر شهر و خانه و مسکن، باب چهارم در تدبیر جامه پوشیدن، باب پنجم در تدبیر ماکول و مشروب، باب ششم در تدبیر آب، باب هفتم در تدبیر شراب، باب هشتم در تدبیر خواب و بیداری، باب نهم در حرکت و سکون، باب دهم در تدبیر مسهل دادن، باب یازدهم در تدبیر قی کردن، باب دوازدهم در تدبیر فصد و حجامت، باب سیزدهم در بیان رگ‌ها که نیشتر زنند، باب چهاردهم در استفراغ‌های دیگر، باب پانزدهم در اعراض نفسانی، باب شانزدهم در تدبیر پیران و سرد مزاجان، باب هفدهم در تدبیر مسافران.

مقالهٔ دوم در داروهای آزموده و مستعمل و اغذیه مألوفه در دو نمط:

نمط اول در یاد کردن ادویهٔ مفرده، در بیست و هشت فصل به ترتیب تهجی؛

نمط دوم در تراکیب در هفت باب: باب اول در معاجین، باب دوم در شربت‌ها، باب سوم در مسهلات، باب چهارم در قرص‌ها، باب پنجم در مرهم‌ها، باب ششم در حقنه‌ها و شیاف‌ها، باب هفتم در داروهای چشم.

مقالهٔ سوم در تقدمه المعرفه و الاستدلال باحوال الامراض:

استدلال باحوال الامراض در سه باب: باب اول در بیان نبض، باب دوم در اجناس نبض، باب سوم در احوال بول؛

تقدمه المعرفه بروئیه الشخصیه در دو باب: باب اول در نشانه‌های بیماری، باب دوم در بیماری که خواهد پدید آمدن.

قسم عملی در بیست و پنج باب:

باب اول در سرسام و درد سر گرم، باب دوم در سرسام و دردسر سرد، باب سوم در مالیخولیا و دیوانگی، باب چهارم در غفلت و فراموشی، باب پنجم در سکته، باب ششم در صرع، باب هفتم در فالج و رعشه، باب هشتم در لقوه، باب نهم در کابوس و سرگشتن، باب دهم در خدر، باب یازدهم در بیماری‌های چشم، باب دوازدهم در بیماری گوش، باب

سیزدهم در بیماری بینی، باب چهاردهم در بیماری دهان و زبان و لب و دندان و حلق و حنجره و آلات نفس، باب پانزدهم در زکام و نزله و سرفه و ذات الجنب و تنگی نفس و ذات الریه، باب شانزدهم در بیماری‌های دل، باب هفدهم در بیماری‌های معده، باب هجدهم در اسهال، باب نوزدهم در قولنج، باب بیستم در بیماری‌های مقعد، باب بیست و یکم در بیماری جگر و سپرز و یرقان و استسقا، باب بیست و دوم در بیماری‌های گرده و مثانه، باب بیست و سوم در بیماری‌های زنان، باب بیست و چهارم در وجع مفاصل، باب بیست و پنجم در علاج زهرها.

[دانشگاه ۱۲: ۲۸۱۴]

آغاز: «الحمدلله ... اما بعد بدان که علم طب بر دو قسم است علمی و عملی و آنچه درین مختصر مذکور شد از دو قسم اول قسم علمی است و آن بر سه مقاله است مقاله اول در حفظ صحت ... اما بعد بدان که تن مردم جسمی است مرکب از چهار عناصر».

انجام: «باب بیست و پنجم اندر علاج زهر هرگاه که گمان برند که چیزی زهرناکی داده‌اند ... [از بین رفته] و روغن به هم آمیخته بخورند و قی کنند و دایم شیر تازه و روغن تازه بخورند ... [در پارگی و وصالی صفحه از بین رفته]

انجامه: «تمام شد کتاب شریف حکمت بعون الله و توفیقه فی شهر ذی حجه سنه ۱۰۴۴».

نستعلیق خوب، ۱۰۴۴ق، عنوان‌ها به سرخی. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود. برگ ابتدا و انتهای نسخه وصالی شده است.

یادداشت تملک میرزا محمداسمعیل طبیب فرزند حاجی احمد طبیب قزوینی و یادداشت تملک محمدنبی‌خان، یاور فوج قزوین، در ۱۳۲۷ق، در ابتدا و انتهای نسخه. نسخه‌های دارویی در ابتدای نسخه و در حاشیهٔ گ ۳۰ر، ۲۹ر (در ۱۳۲۷ق)، ۳۴ر و ۷۷ر - ۷۸ر و ۸۰ب. همچنین تاریخ ۱۲۴۴ق در گ ۲ب و انتهای نسخه دیده می‌شود. نقاشی سیاه و سفید از سرداری سوار بر اسب در ابتدای نسخه.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای که بر اثر فرسودگی تغییر رنگ داده و سبز به نظر می‌رسد، ضربی، ترنج و دو سرترنج و کتیبه و گوشه‌ها، مجدول، دور منگنه، درون کاغذ زرد، ۳۵ × ۲۲/۵ س‌م. جلد آب دیدگی دارد و موریانه خورده است و سوراخ‌های ریز برروی آن دیده می‌شود.

۸۸گ، ۲۵×۲۲ س‌م، ۲۴س، ۲۷×۱۵/۵ س‌م.

۱۱۴۳۱

خمسه نظامی (پنج گنج نظامی)

نظامی گنجوی علاوه بر دیوان، پنج مثنوی مشهور به نام پنج گنج دارد که به آنها خمسه نظامی هم می‌گویند و بارها یا هم یا به صورت جداگانه به چاپ رسیده است. نسخهٔ حاضر هر پنج مثنوی را دارد، شامل:

۱. مخزن الاسرار (متن و حاشیه ۱ر - ۲۱ر) (شعر - فارسی)

از: جمال‌الدین الیاس بن یوسف نظامی گنجوی (۵۳۰؟ - ۶۱۴؟ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۳۱۱ در همین فهرست.

ابتدای نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود:

شیشه ز گلاب شکر می‌فشاند — شمع ز دستار چه زر می‌فشاند

انجام:

آنکه بفرمود نبشتن بـرو — رحم کن و جرم بیامرز ازو

انجامه: «تمت تمام هذا النسخه مخزن الاسرار از گفتار حضرت عارف پروردگار شیخ نظامی گنجئی علیه الرحمه و الغفران تمام شد در شهر صفر ختم الله بالخیر تاریخ چهارم سنه ۱۰۰۹ کاتب خاکپای مسلمانان شیخ جمال ابن شیخ یسین قریشی علیه الرحمه

نوشته بماند بـه خط سـیاه — نویسنده گردد بـه خاک تباه»

۲. خسرو و شیرین (متن و حاشیه ۲۲پ - ۱۰۲پ) (شعر - فارسی)

از: جمال‌الدین الیاس بن یوسف نظامی گنجوی (۵۳۰؟ - ۶۱۴؟ق)

آغاز:

خداونـدا در توفیـق بگشـای — نظـامی را ره تحقیـق بنمـای

انجام:

سخن را بـر سعادت ختم کـردم — ورق انجـا رسـاندم درنـوردم

انجامه: «تمت تمام شد کتاب خسرو شیرین من تصنیف حضرت خواجه نظامی گنجی علیه الرحمه و الغفران فی ۲۲ شهر ذی الحجه سنه ۱۰۰۸ق کاتب خاکپای مسلمانان شیخ جمال ابن شیخ یسین قریشی علیه الرحمه»

۳. لیلی و مجنون (متن و حاشیه ۱۰۳پ - ۱۶۱ر) (شعر - فارسی)

از: جمال‌الدین الیاس بن یوسف نظامی گنجوی (۵۳۰؟ - ۶۱۴؟ق)

آغاز:

ای نـام تـو بهتـرین سـرآغاز — بی نام تـو نامه کـی کنـم باز

انجام:

صـد سـال شـد و هفت بـر سـر — بگذشـت ز هجـرت پیمبـر

انجامه: «تمت تمام شد در روز سه شنبه فی شهر رمضان المبارک سنه ۱۰۰۸ تاریخ بیست هفتم به خط فقیر الحقیر خاکپای مسلمانان شیخ جمال ابن شیخ یسین قریشی»

۴. اسکندرنامه (متن و حاشیه ۱۶۲پ - ۲۵۰ر) (شعر - فارسی)

از: جمال‌الدین الیاس بن یوسف نظامی گنجوی (۵۳۰؟ - ۶۱۴؟ق)

شامل هر دو بخش *شرف‌نامه* و *اقبال‌نامه*.

آغاز:

خـدایا جهـان پادشـاهی تراسـت — ز مـا خـدمت آیـد خـدایی تراسـت

انجام:

که تا از می خویش خشگوار افکنم — غمـی کـان گرفتـست جـان و تـنم

انجامه: «تمت تمام شد کتاب سکندرنامه بعون الله تعالی به تاریخ چهارم در شهر ذی‌القعده سنه ۱۰۰۸ یوم چهارشنبه کاتب فقیر خاکپای مسلمانان شیخ جمال ابن شیخ یسین قریشی علیه‌الرحمه

نوشـته بمانـد سـیه بـر سـفید — نویسـنده را نیسـت فـردا امیـد»

۵. هفت پیکر (هفت گنبد، بهرام نامه) (متن و حاشیه ۲۵۱پ - ۳۰۰ر) (شعر - فارسی)

از: جمال‌الدین الیاس بن یوسف نظامی گنجوی (۵۳۰؟ - ۶۱۴؟ق)

برگ پایانی نسخه پاره شده و انجامهٔ کاتب در این منظومه از بین رفته است.

آغاز:

ای جهان دیده بود خویش از تـو — هـیچ بـودی نبـود پـیش از تـو

انجام:

دولـت را کـه از دیـارت بـاد — خـاتم کـار بـا سـعادت بـاد

نستعلیق راسته و چلیپا در متن و حاشیه، شیخ جمال ابن شیخ یسین قریشی، ۲۲ ذی‌الحجه ۱۰۰۸ق در خسرو و شیرین، ۲۷ رمضان ۱۰۰۸ق در لیلی و مجنون و ۴ ذی‌القعده ۱۰۰۸ق در اسکندرنامه، ۴ صفر ۱۰۰۹ق در مخزن الاسرار. عنوان‌ها به سرخی، ستون‌بندی دو ستونه به سرخی و حاشیه با سه لچکی در بالا و پایین و وسط. جدول دو خطهٔ سرخ و ابی. «یا فتاح» در ابتدای منظومه‌ها. دنبالهٔ متن به حاشیه رفته است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. در برخی برگ‌ها معنی برخی کلمات و شرح برخی ابیات در حاشیه و بین سطور نوشته شده است. آثار اب دیدگی، پخش‌شدگی مرکب، لک‌های قهوه‌ای در نسخه دیده می‌شود. در اوراق ابتدایی و انتهایی نسخه پارگی وجود دارد و حاشیهٔ بالا و پایین اوراق نسخه در ابتدا و انتهای نسخه خورده شده است. چند برگ وصالی شده است.

مهر مستطیل با سجع «توکل ... محمدحسین ...» در ۲۱ر، ۲۲پ. مهر گرد ناخوانا در ۲۲ر و ۱۰۳ر و ۱۶۲ر و ۲۵۱ر. مهر بیضی با سجع «حسین منی و انا من حسین» در ۲۲پ و ۱۰۳پ و ۱۶۲پ و ۲۵۱پ. یادداشت تولد در ۱۱۵۰ق در ۲۵۰پ. یادداشت تملک محمدصادق خان در ۱۲۶۸ق و محمدحسین در ۱۳۴۰ق با مهر گرد ناخوانا در ۲۵۱ر. مهر مربع کوچک ناخوانا در حاشیهٔ ۲۷۹پ.

بدون جلد.

۳۰۰گ، ۲۲× ۱۳ س‌م، ۲۱ س، ۸/۵×۱۸/۵ س‌م.

۱۱۴۳۲

کلیات عرفی شیرازی

(شعر - فارسی)

کلیات عرفی شیرازی در سال ۱۳۷۸ش، به کوشش محمد ولی الحق انصاری، در دو مجلد به چاپ رسیده است.

این نسخه شامل بخش‌های زیر است:

۱. رسالهٔ نفسیه (۱پ - ۵پ) (اخلاق اسلامی - فارسی)

از: جمال‌الدین محمد عرفی شیرازی (۹۶۳؟ - ۹۹۹ق)

رساله‌ای است در تزکیه و تهذیب نفس باعنوان‌های «ای نفس».

[ذریعه ۹: ۸۱۲؛ مجلس ۳: ۳۵۰، ۸: ۳۲۶، سپهسالار ۲: ۶۳۷، نوربخش ۱: ۱۲۳]

آغاز: «حمدی که از نهایت شایستگی منزه از شائبه یقین و تحقیق آمده اجمال آن در حوصله اندیشه گنجیدگان گنجایش پذیرفتند».

انجام:

اگر صد سال مانی ور یکی روز
بباید رفت ازین کاخ دلفروز

۲. دیوان عرفی شیرازی (۸پ - ۲۱۶پ) (شعر - فارسی)

از: جمال‌الدین محمد عرفی شیرازی (۹۶۳؟ - ۹۹۹ق)

شامل قصاید مرتب (۸پ - ۷۸پ)، ترکیب بند و ترجیع بند (۷۸پ - ۸۴پ)، قطعات بدون ترتیب (۸۴پ - ۹۴ر)، غزلیات مرتب (۹۴پ - ۱۹۴پ)، رباعیات مرتب (۱۹۵ر - ۲۱۷ر).

[ذریعه ۹: ۷۱۲؛ منزوی ۳: ۱۸۸۱]

آغاز:

اقبال کرم می‌گزد ارباب همم را
همت نخورد نشتر آری و نعم را

انجام:

این درج نکات سحری و اعجازی
چون گشت مسجل ز رقم پردازی

مجموعه طراز ضبع تاریخش یافت
اول دیوان عرفی شیرازی

۳. مجمع الابکار (۲۱۷پ - ۲۵۶ر) (شعر - فارسی)

از: جمال‌الدین محمد عرفی شیرازی (۹۶۳؟ - ۹۹۹ق)

این منظومه در برابر *مخزن الاسرار* نظامی گنجوی سروده شده و شامل ۱۳۷۳ بیت است.

[ذریعه ۱۹: ۲۸۲؛ منزوی ۴: ۳۱۶۵؛ مجلس ۸: ۳۲۵]

آغاز:

بسم الله الرحمن الرحیم
موج نخست است ز بحر قدیم

انجام:

ریش فزون کن غم بیهوده چند
کم ز زنی خود نتوان بود چند

۴. ساقی‌نامه (۲۵۶ر - ۲۵۸ر) (شعر - فارسی)

از: **جمال‌الدین محمد عرفی شیرازی (۹۶۳؟ - ۹۹۹ق)**

آغاز:

بیا ساقی این تشنگی را بسنج
پس از آرزوی دل ما مرنج

انجام:

که گل‌گشت آتش کنم چون خلیل
شود شعله فواره سلسبیل

[ذریعه ۱۲: ۱۱۱؛ منزوی ۴: ۲۸۷۹]

۵. خسرو و شیرین (فرهاد و شیرین) (۲۵۸ر - ۲۷۰پ) (شعر - فارسی)

از: **جمال‌الدین محمد عرفی شیرازی (۹۶۳؟ - ۹۹۹ق)**

منظومهٔ عاشقانه که به پیروی از *خسرو و شیرین* نظامی گنجوی سروده شده است. این منظومه ناتمام است و پس از مقدمات در اول مطلب مانده و شامل ۴۳۴ بیت است.

[ذریعه ۷: ۱۶۰، ۱۹: ۱۶۷، ۲۵۸؛ منزوی ۴: ۲۷۸۷؛ مجلس ۳: ۲۷۱]

آغاز:

خداوندا دلم بی نور تنگ است
دل من سنگ و کوه طور سنگ است

انجام:

کسی را کز زبان این هرزه خیزد
اگر من خون ترسم عشق ریزد

[ذریعه ۷: ۱۶۰، ۱۹: ۱۶۷، ۲۵۸؛ منزوی ۴: ۲۷۸۷؛ مجلس ۳: ۲۷۰؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۹۷]

۶. مثنوی‌های ناتمام (۲۷۰پ - ۲۷۲ر) (شعر - فارسی)

از: **جمال‌الدین محمد عرفی شیرازی (۹۶۳؟ - ۹۹۹ق)**

«مثنوی‌های ناتمام» عنوانی است که در *کلیات عرفی شیرازی* چاپی، تصحیح ولی الحق انصاری، به این مثنوی‌ها داده شده است. سه مثنوی است، با این مطلع‌ها:

آغاز **مثنوی اول** (۲۷۰پ):

روزی از کوچه ما درویشی
جگر از داغ ریاضت ریشی

آغاز مثنوی دوم (۲۷۱پ):

عـــارفی بیگانگـــان را مـــی‌شـــمرد / خویشـتن را در میـان هـم نـام بـرد

آغاز مثنوی سوم (۲۷۲ر):

هوشـــمندی بـــود در کـــوی شـــقیق / دیـــدگان بـــا روزگـــار خـــود شـــقیق

انجام مثنوی سوم و انجام نسخه:

هر که از جوعت رسـد بـر زخـم نیش / این حکایت را بخوان بـر نفـس خـویش

انجامه: «تمت الدیوان افصح المتکلمین مولانا عرفی شیرازی علیه الرحمه و المغفره فی یوم الاثنین ثامن شهر ذیحجه الحرام سنه اربع و ستین بعد الـف مـن الهجـره النبویـه علیـه الصلوه و التحیه کتبه الفقیر الحقیر المذنب الجانی محمود بن محمدعلی سرکانی در موضع بهراز اسدآباد در خدمت مولایی مولا علی یک به اتمام رسید

ای آنکـه تـو را طـالع مسـعود بـود / دانی که مرا از تـو چـه مقصـود بـود

یـک فاتحـه در کـار نویسـنده بکـن / تـا عاقبـت کـار تـو محمـود بـود».

نستعلیق، محمود بن محمدعلی سرکانی، ۱۸ ذیحجه ۱۰۶۴ق، در بهراز اسداباد، نزد مولا علی یک. عنوان‌ها نوشته نشده‌اند. تا گ ۸۲ر شرح اشعار به ترکی در حواشی نوشته شده است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. آثار ابخوردگی و لکه‌های چربی برروی اوراق نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

مهر بیضی و بادامی محو شده در گ ۲۱۷ر. یادداشت خرید نسخه از فضل‌الله بن علی‌اصغر طباطبایی تبریزی که نسخه را در رمضان ۱۲۸۴ق از عبدالله یزدی کتاب‌فروش خریده است، با مهر بیضی ناخوانا در گ ۲۷۲ر.

جلد یک لا، تیماج مشکی، دو ردیف جدول ضربی که یکدیگر را قطع کرده‌اند. نیم بیشتر دفهٔ اول جلد از بین رفته است، ۱۱/۵×۱۹/۵ س‌م.

۲۷۲گ، ۱۱/۵×۲۰ س‌م، ۱۸ س، ۷/۵×۱۲/۵ س‌م.

۱۱۴۳۳

قران کریم

انجامه: «سید محمد بن میرمصطفی غفرالله لهما ۱۲۵۳».

نسخ درشت معرب عالی، محمد بن میرمصطفی، ۱۲۵۳ق. عنوان سوره‌ها، نشانه‌ها و تقسیمات قران در حاشیه به سرخی. انتهای نسخه اسیب دیده و اطراف انها ریخته است. لکه‌های قهوه‌ای در نسخه دیده می‌شود.

جزوهٔ کوچکی، در سه برگ کاغذ خط دار جدید، با عنوان «توبه نامه»، به خط نستعلیق درشت با جوهر ابی فریده بهمرام در کلاس اول دبیرستان، در سال ۱۳۳۵ش، در لای نسخه هست. این *توبه نامه* منظومه‌ای است در ۷۷ بیت و همان است که در نسخهٔ ش ۱۱۴۵۰/۲ فهرست حاضر

معرفی شده است. اغاز:

یـارب بـه حـق مصـطفی / ان شـــافع روز جـــزا

از این نسخه تا نسخهٔ ش ۱۱۴۴۰ بخش دیگری از مجموعهٔ متعلق به محمدامین ریاحی است که در ابان ماه ۱۳۸۳ش خریداری شده است.

بدون جلد.

۳۴۸گ، ۲۶/۵×۳۳ س‌م، ۱۲س، ۱۶×۲۹ س‌م.

۱۱۴۳۴

قران کریم

با ترجمهٔ فارسی در زیر سطور و تفسیر فارسی در حواشی.

انجامه: «قد تم هذا المصحف المجید بعون الملک الحمید علی حسب الامر العالی بالجاه ذی المجد و المرتبه و الشان صاحب الجود و الاحسان مصدر البر و الامتنان مقرب حضرت لخاقان و منظور الطاف الرحمن سمی تاسع ائمه الهدی اعنی میـرزا محمـد ... [پـاک شـده] حرسه الله من فتن الزمان ماکر الملوان و انا العبد الاثم محمدکاظم غفرالله له و لوالدیـه هـذا هو القرآن الثالث وفقنی الله باتمامه و اسئله ان یوفقنی باتمام مجلدات عدیده اخـری و وقـع ذلک فی یوم الخمیس فی العشر الثانی من الشهر السادس من سـنه الاحـدی و الثلثین من مائه الثالثه من الالف الثانی من الهجره ۱۲۳۱».

نسخ عالی معرب در متن و نستعلیق در ترجمهٔ فارسی و نستعلیق و شکسته ریز عالی در حواشی، رقاع در انجامه، محمدکاظم، روز پنجشنبه دوازدهم جمادی‌الثانی ۱۲۳۱ق، به دستور میرزا محمد .... سومین قرانی است که کاتب نوشته است. ترجمهٔ فارسی در زیر سطور و رموز سجاوندی به سرخی، نشانه‌های بین ایات دایره‌های زر با تزئین ابی و قرمز. دو صفحهٔ افتتاح تماماً مذهب مرصع دارای سرلوح مزدوج مذهب و مرصع با رنگ‌های لاجوردی، ابی کم رنگ، صورتی، قهوه‌ای، سفید، مشکی و کرم، با دو کتیبهٔ بازوبندی متناظر با زمینهٔ لاجوردی و دو طرف مذهب و مرصع در صدر و ذیل که عنوان سوره‌های فاتحه‌الکتاب و بقره و تعداد آیات و مکی و مدنی بودن آنها در صدر و «انه لقران کریم فی کتاب مکنون» و «لایمسه الا المطهرون تنزیل من رب العالمین» در ذیل به سرخی و به قلم رقاع تحریر شده‌اند. در بین دو کتیبه شش سطر با ترجمهٔ فارسی با سطربندی و تحریر سفیداب و دندان موشی زر. دارای جدول زر و سبز، با حاشیهٔ زر و ترنج‌های متوالی ابی و مشکی و تشعیر مزدوج مذهب مرصع در حاشیه و در اطراف تفسیرهای نوشته شده با تحریر مشکی. صفحات دارای جدول مشکی و زر، کمند دو خطهٔ مشکی، سطربندی به زر. عنوان سوره‌ها به سرخی در زمینهٔ زر در کتیبهٔ دو طرف گل‌دار و رنگین. تقسیمات قران به سرخی در ترنج‌های مذهب با حاشیهٔ ابی و تزئین قرمز در حاشیه، حواشی تفسیری با نشانهٔ «۱۲» با طرح‌ها و شکل‌های گوناگون به زیبایی نوشته شده است.

دستور خواندن دعا برروی برگ نخست. مهر مربع ناخوانا در انتهای نسخه. یک برگ نامهٔ

شخصی و چند برگهٔ کوچک با یادداشت‌های مختلف، یک برگ استشهاد، صورت حساب ختم قرآن و چند برگ دعا که به امر میرزا عبدالرحیم خان میزان آقاسی آذربایجان در دوم ذیحجه ۱۲۷۷ق در جاران نوشته شده است در لا به لای نسخه هست. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی روغنی، زمینه آلبالویی، ترنج و سرترنج گل و بوته و دو حاشیهٔ باریک مشکی با نقش زر و حاشیهٔ گل و بوته در میان آنها، عطف چرم مشکی، درون گل نرگس زرد و سبز و سرخ در زمینهٔ مشکی، دارای جدول زر و حاشیهٔ باریک مشکی با نقش زر، ۱۹/۵×۳۰س‌م. فرسوده، بخشی از رویهٔ نفیس جلد از بین رفته است. شیرازهٔ نسخه گسسته و اوراق جدا شده‌اند.

۳۷۹ گ، ۲۹×۱۹ س‌م، ۲۴ س، ۲۱×۱۲ س‌م. کاغذ نازک.

۱۱۴۳۵

مهر نبوت (ورقهٔ مهر نبوت) (مهر نبوت ـ فارسی)

از: جلال‌الدین محمد بن ابوالقاسم ذهبی شیرازی، مجدالاشراف (۱۲۴۶ق-۱۳۳۱ق)

دو برگ چاپ سنگی حاوی دو دایره در توحید و معرفت باری تعالی، به شکل مهر نبوت کتف حضرت رسول(ص) و حرف عین [ع] است. این دایره‌ها از استخراجات عرفانی میرزا جلال‌الدین محمد مجدالاشراف، سرسلسلهٔ ذهبیه و متولی امامزاده شاه چراغ شیراز، است. وی عالم دینی، خوشنویس و شاعر بود و به سیر و سلوک و ریاضات نیز می‌پرداخت.

[اثرآفرینان ۵: ۱۲۴؛ حدیقه ۱: ۶۵۲]

در بالای این صفحه پس از توضیحاتی که دربارهٔ مهر نبوت آمده، فضیلت زیارت شکل مهر نبوت خاتم الانبیا ذکر شده است. در برگ چهارم مجدالاشراف به پرسش پرویز خان رئیس فقرای آذربایجان پاسخ داده است.

نستعلیق. نام ائمه و حرف ع به زر. هلال‌های متعدد به رنگ‌های زر و سرخ و مشکی و آبی؛ دوایر درهم و تو در تو، در داخل هلال‌ها نام چهارده معصوم نوشته شده است و نام ته تن از آنها در میان هشت ماهی و نام علی بن موسی، امام رضا(ع) در میان سرطان (خرچنگ) نوشته شده است. تصویر عقاب سفید که سیمرغ است، عقاب سیاه اسود که غراب التاری است، دست اژدها، سگ و شمس و قمر با صورت انسان و دایرهٔ سیاه.

از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

۲گ، ۳۴/۷×۲۲ س‌م.

۱۱۴۳۶

تذکره الدنابله (سرگذشت‌نامه‌ها ـ فارسی)

از: محمدحسن بن عبدالکریم منشی اشتهاردی (قرن ۱۳ق)

این رسالهٔ مختصر تاریخ طایفهٔ دنبلیان در خوی است. خاندان دنبلی یکی از خاندان‌های شناخته شدهٔ آذربایجان هستند که شخصیت‌های علمی و سیاسی آنها خدمات بسیاری را در

ایران، به ویژه در خطهٔ آذربایجان و شهر خوی، انجام داده‌اند. برای تاریخ این خاندان کتاب‌های متعددی نوشته شده که یکی از مهم‌ترین آنها *تذکرة الدنابله* اشتهاردی است.

مؤلف آن محمدحسن بن عبدالکریم منشی و مورخ اشتهاردی از ملازمان امیر محمود خان دنبلی متخلص به خاور (۱۱۸۶-۱۲۵۹ق)، در دورهٔ حکومت وی در اصفهان، در سال ۱۲۵۵ق بود. امیر محمود خان نوشته‌های خود را دربارهٔ دنبلی‌ها که به نام *تذکرة الدنابله* تنظیم کرده بود جهت انتشار در اختیار اشتهاردی قرار داد.

این تذکره در انساب ایل دنبلی مشتمل بر دو باب است: باب اول در ذکر انساب امرای دنبلی، باب دوم در ذکر حالات و اشعار امیر محمودخان متخلص به خاور.

این تذکره در سال ۱۳۹۰، به تصحیح ابوالفضل مرادی، در *میراث بهارستان*، دفتر چهارم، به چاپ رسیده است.

[مقالهٔ «تذکره الدنابله»؛ رجال ایران ۲: ۴۲؛ ذریعه ۹: ۱۴۲، ۱۲: ۹۱؛ منزوی: ۶۱۷۵؛ مجلس ۱۰/۳: ۷۴۶، ۳۷/۲: ۷۲]

آغاز نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود: «سرمدیش را سلف بعد سلف مورد و مصدر گذارد و پاس ذریعه عموم خلایق که بهین ودیعه حضرت خالقند در کنف عدل و احسان آسوده».

انجام: «سلیمان خان که انیس و جلیس نیای مهرپرورند و دیگر عباسقلی خان و علی تیرخان که در خدمت پدر نیک سیرند و جمله در پناه حضرت داور».

نستعلیق. عنوان‌ها به سرخی. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. لکه‌های قهوه‌ای مرکب در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده‌اند.

از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

نسخه را با پوشهٔ نارنجی طرح‌دار معمولی جلد کرده‌اند.

۴۲۸گ، ۲۴/۵×۱۶/۴ س‌م، ۲۱س، ۱۸/۵×۱۰ س‌م.

۱۱۴۳۷

منطق الطیر (شعر ـ فارسی)

از: فریدالدین محمد بن ابراهیم عطار نیشابوری (۵۳۷؟ - ۶۲۷؟ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۴۸ در همین فهرست.

نسخهٔ حاضر، پس از صفحهٔ نخست، پنج برگ افتادگی دارد.

آغاز:

آفرین جان آفرین پاک را / آنکه جان بخشید و ایمان خاک را

انجام:

گفت عطار از همه مردان سخن / گر تو مردی هم بخرش یاد کن

انجامه: «رباعی در اتمام کتاب

چـو منطـق طـیر آن مقامـات طـور	بنوشتم و یافت زان دلـم ذوق حضـور
توفیـق کتـابتش چـو دادی یـارب	از معنـی آن جـان مـرا کـن معمـور

لقد امری من لایسعنی مخالفته به تمشیق کتابنا هـذا الـذی ینطـق مـا یحـق و وفقنـی الله لاتمامه فی یوم التاسع من العشر الثالث من الشهر الثانی عشر من العام التاسع من العشر التاسع من المأته الثانیه من الالف الثانی من الهجره المقدسه المصطفویه علی هاجرها الف الـف الثناء و التحیه و انا العبد المحتاج الی رحمه ربه الغفران محمدرضا بن بدیع‌الزمان غفر الله لهما».

شکسته نازک عالی، محمدرضا بن بدیع‌الزمان، بیست و نهـم ذیحجـه ۱۲۹۹ق، عنوان‌هـا بـه سرخی و ابی. سرلوح مذهب ظریف با رنگ‌های لاجوردی، سـرخ و بـنفش و انـدکی مشـکی و حاشیهٔ باریک سفید و سرخ، و کتیبهٔ مذهب نانوشته. تشعیر زر با طرح اسلیمی و گـل و بـرگ در صفحهٔ نخست که کم‌رنگ شده و از بین رفته است، طلااندازی بین سـطور و تحریـر سـطور بـا مشکی در صفحهٔ نخست، ستون‌بندی دو ستونه به زر، تمام صفحات دارای جـدول مشـکی و زر باریک و پهن و ابی، کمند دو خطهٔ مشکی و زر، صفحهٔ نخست جدول ابی را ندارد. برگ ۴ نسخه پاره شده و تنها قسمت کوچکی از آن باقی مانده است.

نام مؤلف و یادداشت تملک در پشت گ ۳ که پاک شده است. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی روغنی، زمینه قهوه‌ای روشن، با نقش گل و بوته درشت و انار سرخ و نـارنجی و زرد و سبز. مجدول به زر. عطف چرم قهوه‌ای تیره، درون روغنی، زمینهٔ سرخ، با نقش گل و برگ و ترنج و دو سرترنج با طرح گل و بوته سرخ و سبز و زرد. مجدول به دو ردیف جدول زر باریـک و پهن حاشیه با زمینهٔ قهوه‌ای در بین انها، با گل‌های چهـار پـر زرد و قرمـز و بـرگ‌هـای سـبز و گلبرگ‌های سرخ متوالی، ۸/۵×۱۴/۵ س‌م.

۱۵۱گ، ۸/۵×۱۴/۳ س‌م، ۱۵س، ۱۱×۵/۳ س‌م. کاغذ نخودی و سفید.

۱۱۴۳۸

دیوان منوچهری دامغانی

(شعر ـ فارسی)

از: ابوالنجم احمد بن قوص منوچهری دامغانی (ـ ۴۳۲ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۰۶۸ در همین فهرست

ایـن نسـخه شـامل قصـاید مرتـب (۲پ ـ ۷۰پ)، مسـمطات (۷۰پ ـ ۱۰۰ر)، غزلیات (۱۰۰ر ـ ۱۰۳ر)، قطعات (۱۰۳ر ـ ۱۰۴ر)، رباعیات (۱۰۴پ)، و مشتمل بر ۳۰۰۰ بیت است.

آغاز:

مـی ریـزد میـان بـاغ لؤلؤهـا بـه زیورهـا	همی سوزد میـان راغ عنبرهـا بـه مجمرهـا

انجام:

شـد روشـنی از روز و سـیاهی ز شـبم	اکنـون نـه شـبم شبسـت و نـه روزم روز

انجامه: «قد فرغ من تسوید هذا الکتاب المستطاب مولانا حکیم منوچهری دامغانی رحمه الله علیه نمقته و انا العبد الاقل آقا ابن مرحوم کاکا خان غفـر الله ذنوبـه المتخلص بمبـتلاء اربه تحریرا فی چهارم شهر صفر المظفر فی سنه ۱۲۸۸ توقع از دوستان و محبان چنان است کـه هرگاه در مطالعه آن غلطی یا سهوی ملاحظه فرمایند از خطای بنده عاصی چشم پوشند و حقیـر را به دعای خیر یاد و شاد فرمایند بجاه محمد و آله الاطهار و الـسلام علی من اتبع الهدی».

شکسته، اقا بن کاکاخان متخلص به مبتلا، چهارم صفر ۱۲۸۸ق، عنوان‌هـا بـه سـرخی. برخـی عنوان‌ها نوشته نشده‌اند. انجامه به سرخی. ستون‌بندی دوستونه مشـکی و زر. جـدول دو خطـهٔ مشکی و زر پهن. کمند دو خطهٔ مشکی. معنـی برخـی کلمـات در حاشـیه نوشـته شـده اسـت. جدول‌کشی بعد از نوشتن حواشی انجام شده است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است.

دو رباعی یکی از فاریابی و دیگری از امامقلی خان عارف در پشت برگ نخسـت و دو ربـاعی بـدون نام شاعر در انتهای نسخه. ایراد به کاتب در یادداشت حاشیهٔ ۱۰۰ر. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی مشکی، مجدول، دور منگنه، درون کاغذ ابری، ۲۰/۵×۱۳ س‌م.

۱۰۶گ، ۲۰×۱۳ س‌م، ۱۵س، ۱۵/۲×۹ س‌م. کاغذ الوان سبز و ابی و زرد و نخودی.

۱۱۴۳۹

دیوان جامی

(شعر ـ فارسی)

از: نورالدین عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)

دیوان جامی شامل غزلیات مرتب (۲پ ـ ۱۸۳پ)، ترجیع‌بندها (۱۸۳پ ـ ۱۹۱پ)، مقطعات (۱۹۲ر ـ ۱۹۴پ)، رباعیات (۱۹۴پ ـ ۲۰۲ر) و مفردات (۲۰۲ر ـ ۲۰۳ر) است.

[منزوی ۳: ۲۲۶۴].

آغاز:

ای مهـر تـو از صـبح ازل هـمنفس مـا	کوتـاه ز دامـان توسـت هـوس مـا

انجام:

گوشـه دامـان مـاهی دیـده‌ام در محملـی	بسته‌ام در محمل او چون جرس نالان دلـی

نستعلیق، بدون تاریخ، قرن ۱۱ق، عنوان‌ها با ابی و زر، ستون‌بندی دو ستونه به زر، مجـدول بـه مشکی، زر، سبز و ابی. سرلوح کوچک با شرفه و کتیبهٔ مذهب مرصـع بـا رنـگ‌هـای لاجـوردی، قهوه‌ای و ابی کم رنگ که بسمله در زمینهٔ زر آن به مشکی نازک و تحریر زر نوشته شده اسـت. دو شمسهٔ مذهب به شکل دایره با شرفهٔ لاجوردی و قرمـز و ابـی کـم رنـگ در ابتـدا و انتهـای نسخه. پس از پایان متن که به صورت مثلثی نوشته شده بخش بـاقی‌مانـدهٔ صـفحه بـا طـرح اسلیمی زر و ابی پر شده است. با اندک خط خوردگی و تصحیح در حاشـیه. آثـار اب دیـدگی در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

اسامی کتاب‌هایی که به دیگران امانت داده شده درون دفهٔ اول جلد، یادداشت خریـد نسـخه و

قیمت آن در ۱۰۹۷ق و یک بیت ترکی و یک مهر مربع با سجع «عبده نقدعلی» در گ ۲ر، یادداشت خرید نسخه در ۱۲۰۵ق در گ ۲۰۴ر. بیت فارسی و امضای مالک نسخه «محمدامین ریاحی» در ۱۳۶۸ش در انتهای نسخه. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری رنگ رفته، سوخت، ترنج و دو سرترنج با طرح گل و بوتهٔ قهوه‌ای که فقط ترنج دفهٔ اول سالم مانده است و باقی افتاده یا ساییده شده‌اند، عطف چرم قهوه‌ای، ۱۶/۵×۱۰س‌م. فرسوده.

۲۰۵گ، ۱۶/۵×۱۰ س‌م، ۱۵س، ۱۲×۷/۵ س‌م.

۱۱۴۴۰

الصحیفه الکامله السجادیه
(دعا ـ عربی)

از: علی بن حسین[ع]**، امام چهارم (۳۸ ـ ۹۴ق)**

یک نسخه صحیفهٔ کامل با ملحقات (نک. ش ۱۱۲۰۲) و ترجمهٔ فارسی است و از ملحقات، دعاهای ایام هفته را در پایان صحیفه ندارد.

آغاز صحیفه و ترجمه: مانند نسخهٔ ش ۱۱۲۰۲.

انجام: «و انت العظیم الاعظم من کل عظیم یک یک یک استرت یا الله یالله یالله ... صل علی محمدو آله الطیبین و سلم تسلیما کثیرا».

انجام ترجمه: «بزرگ‌تر از هر بزرگی به تو به تو به تو در پرده می‌شوم ای خدای من ای خدای من... رحمت بفرست بر محمد و آل او که پاکیزگان اند و درود بفرست بسیار بسیار».

نسخ معرب در عربی‌ها، نستعلیق در ترجمهٔ فارسی. ترجمه به سرخی در زیر سطور. عنوان دعاها در کتیبه‌های زر، گاهی متن به محدودهٔ کتیبه رفته است. برخی عنوان‌ها در متن به زر. سرلوح مذهب رنگین کم کار با کتیبه. دارای جدول مشکی و زر و کمند دو خطهٔ مشکی و زر. دارای حواشی در شرح متن به فارسی، برخی به سرخی، با نشانهٔ «۱۲».

مهر پاک شده در گ ۲ر، مهر بیضی ابی با سجع «بزرگ» در زیر بسمله در ابتدای متن و در انتهای نسخه و با سجع «بزرگ ابن محمدعلی» در انتهای صحیفه در گ ۲۳۴ر. دو بیت ترکی در پشت برگ نخست، دعا در گ ۲۳۴پ. حرز مجرب از کتاب *حلیه الاولیاء* در گ ۲۳۵ر، حرز به جهت وبا در گ ۲۳۵پ و ۲۳۷ر. دعا از کتاب منهج الدعوات در گ ۲۳۶ر. دعا برای شفا و حفظ بدن در گ ۲۳۶پ. دعای عهدنامه از حضرت رسول[ص] در گ ۲۳۷پ ـ ۲۳۸ر. مناجات در گ ۲۳۸پ ـ ۲۳۹پ. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج زرشکی با طرح لوزی‌های ریز. مجدول، دور منگنه. عطف چرم قهوه‌ای، درون چرم زرشکی، ۲۲/۵×۱۳ س‌م. جلد فرسوده و موریانه‌خورده است و سوراخ‌هایی ریزی در دفهٔ اول دیده می‌شود.

۲۴۰گ، ۲۲/۵×۱۳ س‌م، ۱۶ س، ۱۵/۶×۷ س‌م.

۱۱۴۴۱

اسناد اللهیار صالح
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

۱۲۸ برگ.

مجموعه‌ای از اوراق و اسناد پراکنده مربوط به اللهیار صالح (۱۲۷۵ـ۱۳۶۰ش) است. صالح از رجال سیاسی ایران در دورهٔ پهلوی اول و دوم و از رهبران جبههٔ ملی و حزب ایران است. وی مشاغل متعدد دولتی داشته که مهم‌ترین آنها وزارت دادگستری، وزارت دارایی، وزارت کشور و دو دوره نمایندگی مردم کاشان در مجلس شورای ملی است.

[شرح حال رجال سیاسی ۲: ۹۱۲]

این مجموعه شامل: تعدادی نامه، کارت دعوت و کارت ویزیت، اعلامیه و غیره است، در زیر به برخی از آنها اشاره می‌شود:

نامهٔ عبدالعلی ادیب برومند (۱۳۳۹)، سید محمد مشکوه (۱۳۳۹)، حسن میرمحمدصادقی (۱۳۳۹)، ابوالقاسم بختیار مشاور طب و جراحی (۱۳۳۹)، مهدی ناجی (۱۳۵۱) و یدالله سحابی (۱۳۴۲) و نامه‌های مردم کاشان به اللهیار صالح در مقام نمایندهٔ مجلس.

تقاضای اهالی کوی آب انبارخان در کاشان برای نصب انشعاب آب در ۱۳۴۰.

اطلاعیهٔ حسین نقوی و اطلاعیهٔ کاشانیان مقیم تهران در پشتیبانی از انتخاب اللهیار صالح.

رونوشت اعتبارنامهٔ صالح، نمایندهٔ کاشان در دورهٔ بیستم مجلس شورای ملی، در ۱۳۳۹.

دفتر یادداشت‌های روزانه و شخصی الهیار صالح از ۱۳۳۹/۴/۱۵ تا ۱۳۳۹/۸/۱۷.

کپی وصیت نامهٔ الهیار صالح در ۱۵ فروردین ۱۳۵۹.

اخبار جبهه ملی ایران، ش ۴۸ (اردیبهشت ۱۳۴۲)، *اخبار دانشگاه*، ۷ اردیبهشت ۱۳۵۲.

خلاصهٔ مقالهٔ «آب: از بررسیهای مربوط به ژئولوژی و هیدروژئولوژی منطقهٔ کاشان» تألیف مهدی ناجی (تایپی، ۶ ص).

جزوه‌ای در درگذشت محمدحسن شمشیری، هدیهٔ جبهه ملی ایران در ۱۳۴۰ (چاپی).

کتابچه‌ای با اوراق شطرنجی حاوی عروض و مطالبی دربارهٔ *اوستا* و لغات آن (یادداشت‌های ابراهیم پورداود).

قصیدهٔ قدسیه کیوان نراقی، تقدیم به اللهیار صالح، نمایندهٔ مردم کاشان (تایپی).

قصیدهٔ سیدرضا آل یاسین (همایون کاشانی) با ردیف «صالح». شعر شمس‌الدین امیرعلائی و ادیب برومند، به مناسبت درگذشت اللهیار صالح در کاشان.

شعر نوشته شده برروی سنگ قبر خاله بیگم، متوفی در ۱۳۱۲ق، در زیارتگاه شاهزاده ابراهیم در شمال شرق فین کوچک (برروی سربرگ کتابخانهٔ امیرکبیر کاشان).

تقویم جیبی ۱۳۲۵ و ۱۳۳۰ش، که اللهیار صالح برنامه‌های روزانه‌اش را در آنها نوشته است.

چهار قطعه عکس.

۱۱۴۴۲

کتاب شیمی (شیمی - فارسی)

ترجمه از: فضل‌الله بن محمد مجلسی وثوق الحکماء (۱۲۹۲-؟ ق)

براساس یادداشت وثوق‌الحکماء، در سال ۱۳۳۹ق، در انتهای نسخه، وی این کتاب را در اوایل تحصیل ترجمه کرده و استنساخ نموده است.

این نسخه ناتمام است و آنچه در این نسخه آمده شامل بخش‌های زیر است:

مقدمه: اجسام مفرده و مرکبه.

فصل اول: هیدروژن و اکسیژن.

فصل دوم: آب و اقسام آن و آبهای قابل شرب.

آغاز: «مقدمه اجسام مفرده و مرکبه وقتی که اجسام لاتعدد بود که شخصی بود در اطراف خود مشاهده کنیم معلوم می‌توان کرد که با شرایط معینه تغییرپذیر بودند و تبدیل می‌شوند به اجسام جدیده که خواص کلیهٔ آنها به اجسام قدیمه مختلف است».

انجام موجود: «و نیز مقدار امانیاک در آب باران تابستان بیش از آب باران زمستان است در آب باران قدری اسید امونیک نیز دیده» [«دیده» راده است].

نستعلیق، فضل‌الله وثوق‌الحکماء (وثوق الاطباء)، ۱۳۳۹ق. عنوان‌ها به نسخ و درشت‌تر از متن. بیت «بسم الله الرحمن الرحیم/ هست کلید در گنج حکیم» در ابتدای نسخه. یادداشت دکتر وثوق‌الحکماء در سال ۱۳۳۹ق در انتهای نسخه: «شیمی است قدری ترجمه شده بود بنده در اوائل تحصیل استنساخ نمودم دکتر وثوق الحکماء ۱۳۳۹».

از این نسخه تا نسخهٔ ش ۱۱۴۶۵ مجموعهٔ متعلق به محمدحسن حکیمیون است که در دی ماه ۱۳۸۳ش خریداری شده است.

جلد مقوایی، تیماج کرم روشن، عطف پارچهٔ کرم، ۱۶/۵×۱۰/۵ س‌م. برچسب عنوان «شیمی» برروی عطف.

۴۶گ، ۱۶/۵×۱۰/۵ س‌م، ۹ س‌م، ۱۳×۷/۵ س‌م. کاغذ نخودی و سبز و ابی.

۱۱۴۴۳

علم امراض (علم الامراض، پاتولوژی) (پزشکی - فارسی)

از: کریزل (۱۸۱۱ - ۱۸۷۴م)

ترجمه از: رضا علی‌آبادی حکیم‌باشی، میرزا رضا دکتر (- ۱۲۹۴ق)

مؤلف کتاب، کریزل فرانسوی، معلم طب مدرسهٔ دارالفنون بوده است و آثار دیگر او *جواهر التشریح*، *جواهر الحکمه ناصری*، و *وسائل الابتهاج فی حفظ صحت الازدواج* است.

مترجم، میرزا رضا پسر میرزا مقیم مستوفی علی‌آبادی مازندرانی، از تحصیل‌کردگان مدرسهٔ دارالفنون است که در سال ۱۲۷۴ق به اروپا رفت و در دانشکدهٔ طب پاریس و نزد دکتر پولاک اتریشی به تحصیل طب پرداخت. در سال ۱۲۷۷ق به ایران بازگشت و به

«میرزا رضای دکتر» معروف شد و به سمت طبیب مخصوص سلطان مسعود میرزا ظل‌السلطان پسر بزرگ ناصرالدین شاه منصوب گشت. در سال ۱۲۸۰ق در سمت حکیم‌باشی محمدرحیم‌خان علاءالدوله حاکم زنجان به آنجا رفت و در سال ۱۲۸۳ق با علاءالدوله به تهران بازگشت و به جای دکتر شلیمر هلندی معلم طب دارالفنون شد. او همه روزه در منزل خود به طبابت و جراحی و کحالی مشغول بود و علاوه بر تدریس طب و شاید به منظور تهیهٔ دروس خود در دارالفنون چند کتاب در علم طب ترجمه و تألیف کرده است. از جمله همین کتاب *پاتولوژی یا علم امراض*.

این کتاب در شناخت امراض است و کریزل برخلاف پزشکان قدیم که بیماری‌ها را به ترتیب حروف الفبا یا به ترتیب اندام ذکر می‌کردند، تمام امراض را به ده جنس تقسیم کرده که در ده کتاب بیان گردیده است، شامل: حمیات، امراض تغییر خون، امراض اورام، امراض نزف الدم، امراض تغییر ترشحات طبیعی، امراض استعمال لیموم، امراض تغییر تغذیه، امراض تعیی یافتن آلات، امراض عصبانی، امراض مخصوص هر آلت یا هر عضو از بدن.

در این کتاب در شرح هر بیماری عنوان‌های تاریخ مرض، تقسیم، تشریح مرضی، علامات، تقدمه المعرفه، تشخیص، اسباب، علاج، رفتار و دوام و انتهای مرض دیده می‌شود.

ترجمهٔ دیگری از این کتاب از سید حسن تنکابنی، در دورهٔ ناصرالدین شاه، وجود دارد که دو نسخه از آن در کتابخانهٔ ملی محفوظ است (ن ش ۱۸۲۴۵ و ۱۳۶۸۵). این کتاب با ترجمهٔ علی بن زین‌العابدین همدانی در سال ۱۲۹۷ق در طهران چاپ سنگی شده است.

[تاریخ طب ۴: ۲۷۴ (پانویس)؛ مرعشی ۲۰: ۴۴؛ مجلس۱۹: ۱۲۵، ۲۷۵، ۲۷۷؛ ملی: ن ش ۱۸۲۴۵، ۱۳۶۸۵].

این نسخه ناتمام است و تا ورم غدد لوزالمعده دارد و باقی نوشته نشده است. فهرست آن نیز فقط شامل پنج قسمت از امراض است.

آغاز: «پاطولوژی علمی است که در او گفتگو می کنند از احوال بدن انسان در حالت مرض مثل اینکه در فزیولوژی گفتگو می‌شود از حالت بدن انسان و حالت صحت».

انجام موجود: «ورم غدد لوزالمعده ... چون در یکی ترشح زیاد شده در دیگری کم شود و به این جهه بعضی از حکماء».

انجامه (در پایان فهرست کتاب): «تمام شد فهرست پاطولوژی دکتر کریزل بید اقل فضل‌الله وثوق‌الاطباء ابن جناب فخامت نصاب آقا میرزا محمد حکیم‌باشی دام اقباله تعالی ابن علیین آرامگاهان آقا میرزا مهدی حکیم‌باشی شب شنبه پانزدهم شهر رجب المرجب من شهور سنه ۱۳۱۵».

نستعلیق، فضل‌الله وثوق‌الاطباء ابن میرزا محمد ابن میرزا مهدی حکیم‌باشی، ۱۵ رجب ۱۳۱۵ق، در انتهای فهرست مطالب کتاب. عنوان‌ها درشت‌تر از متن هستند. فهرست مطالب کتاب در ابتدای نسخه نوشته شده است. نسخه شماره صفحه دارد. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. نه برگ در انتهای نسخه نانوشته است.

بیت «بسم الله الرحمن الرحیم/ هست کلید در گنج حکیم» در پشت برگ نخست. یادداشت دکتر فضل الله مجلسی در سال ۱۳۲۲ش در حاشیهٔ ص ۴۸ و ۶۳. کاتب در انتهای متن نوشته است: «... در ایام اوایل تحصیل این نسخه را استنساخ می‌نمودم و بر همه معلوم است که سعی در تحصیل مانع از این قبیل کارها است. لهذا ناقص مانده است اقل دوکتر وثوق‌الحکما است که فضل‌الله ابن محمد طبیب است ۵ جمادی‌الاولی ۱۳۳۹». از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی دفتر معمولی، روکش کاغذ ابی سبز ساده، عطف و کناره و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، ۱۷/۶×۲۲/۲ س‌م. برچسب عنوان «پاطولوژی میرزا ...» برروی عطف که بخشی از آن کنده شده و از بین رفته است.

۱۴۰گ (۸ - ۲۶۹ص، ۲گ)، ۲۲×۱۷/۵ س‌م، ۱۷س، ۱۸×۱۲ س‌م. کاغذ فرنگی بی‌خط یا نه نقش.

۱۱۴۴۴

جنگ الادویه

(داروشناسی - فارسی)

از: نصیر بن احمد محلاتی، نصیرالاطباء و دواساز باشی (۱۲۶۵ - ؟ ق)

میرزا نصیر محلاتی از معلمان مدرسهٔ دارالفنون بود و چهل سال از عمرش را در دواخانه‌های مدرسهٔ دارالفنون و مریضخانهٔ دولتی و نظامی به ساختن دارو و تربیت روال مشغول بود و به عنوان دواساز باشی کل نظام و مفتش دواخانه‌های شهر خدمت می‌کرد. او را به اعتباری پدر داروسازی جدید ایران شناخته‌اند.

این نسخه حاوی داروها و نسخه‌های شامرتبی است که نصیرالاطباء در محرم سال ۱۳۷۹ق، هنگامی که ۵۴ سال داشته است، به جهت جعبه داروی میرزا اسماعیل‌خان امیرتومان که در رکاب شاهزاده محمدعلی میرزا ولیعهد به دیدار مظفرالدین شاه قاجار می‌رفته نگاشته و در آن خواص و صفات و میزان شربت‌ها و محل استعمال هر یک از ادویهٔ جدید و قدیم فرنگی را شرح داده است.

فهرست الفبایی نام داروها در آغاز و چگونگی تعیین اوزان و مقدار تجویز دارو برحسب سن افراد در انتهای کتاب آمده است.

این کتاب در سال ۱۳۱۹ق چاپ سنگی شده است.

[تاریخ طب ۲: ۶۱۶؛ مؤلفین مشار ۶: ۵۹۹؛ مشار ۲: ۱۵۸۶؛ مرعشی ۱۸: ۲۴۹؛ ملی: چاپ سنگی ۷۶۴۹]

آغاز: «کلمل اسم شیمیایی این جسم پرتو کلرور دومرکور است و حاصل شده است از یک معادله جیوه و یک معادله کلرو آن را دو قسم به دست می‌آورند».

انجام: «به اطفال دو ساله یک نخود بدهند و هم چنین در سایر اسنان شش یک و چهار یک و ثلث و نصف و دو ثلث تا به مقدار کامل برسد».

انجامه: «بحمدالله اتمام کتاب جنگ الادویه انجام یافت در ماه محرم الحرام مطابق سنه هزار و سیصد و بیست وچهار هجری علی مهاجرها الاف التحیه و الثنا بید اقل المشهورین من الحکماء المشهورین اسماء کلقمان و قال الله تبارک و تعالی اسمی فی القرآن ذالک فضل الله یعطی من یشاء و ابی امین الحکماء و هو مسمی باسم حضرت خیر البشر محمد صلی الله علیه و آله و اولاده الاساتید العظام و تقوتی فی معالجه کل الامراض و مجدوتی بخطوط شریفهم ممهوره فلهذا القبنی حضرت سلطاننا مظفرالدین شاه الغازی انعامنا الله تعالی ببقائه بلقب وثوق الحکماء و کان تاریخ چاپ الکتاب فی سنه الف و ثلاث مأه و تسعه عشر من الهجره».

رقم کاتب در انتهای فهرست (۱۱پ): «تمام شد فهرست جنگ الادویه با کمال عجله و بی دقتی روز سه شنبه هشتم شهر شوال المکرم سنه ۱۳۲۲ فضل‌الله وثوق‌الحکماء».

رقم کاتب در صفحه عنوان (۱۲ر): «... و غیر از اینها مقدمه و مأخره است که خارج از دواسازی بوده یعنی خطبه و سرگذشت و امثال از بعضی بنده آنها را نه نوشتدام فضل الله وثوق الحکماء سنه ۱۳۲۳».

نستعلیق جوهری ابی، فضل‌الله وثوق الحکماء، شوال ۱۳۲۳ تا محرم ۱۳۲۴ق، از روی نسخهٔ چاپی ۱۳۱۹ق. فهرست کاتب در ابتدای نسخه فهرست کتاب را در تاریخ ۸ شوال ۱۳۲۲ق نوشته است و در صفحه عنوان، گ ۱۲ر، در زیر عنوان نسخه توضیح داده که کتاب چاپی حاوی مقدمه و مؤخره‌ای بوده که به دواسازی مربوط نبوده و او آنها را ننوشته است. نسخه دارای صفحه شمار است و خط خوردگی دارد.

بیت «بسم الله الرحمن الرحیم/ هست کلید در گنج حکیم» در حاشیهٔ گ ۳پ. چندین یادداشت تولد، وفات، مسافرت و تزویج و غیره درون جلد و در سه برگ ابتدا و دو برگ انتهای نسخه. نام اجداد دکتر تقی مجلسی در پشت صفحهٔ نخست. زایچه تولد در گ ۱۰۲ر. دو یادداشت دربارهٔ متن از کاتب در حاشیهٔ ص ۱۶۲ و ۱۷۱. از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری با زمینهٔ کاهی و رنگ‌های قرمز و سبز و ابی، عطف و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، ۱۸×۱۰/۵ س‌م.

۱۰۴گ، ۱۷/۵×۱۱ س‌م، ۱۴س، ۱۲/۵×۷ س‌م.

۱۱۴۴۵

کشف الاسرار

(رمل - فارسی)

از: محمد بن علی‌اکبر اشکوری کاکرودی

فصولی است در کلیات علم رمل با عنوان‌های «فصل» که مؤلف به جهت دو فرزندش عبدالباقی و عبدالصمد نگاشته و آنها را از کتب نوشته شده در این فن بی‌نیاز کرده است.

[الذریعه ۱۸:۱۴؛ دانشگاه ۱۲: ۲۷۳۷؛ مرعشی ۱۴: ۱۳۷]

آغاز: «حمد و سپاس وستایش سزاوار احدی است که به واسطه ظهور طریق به زبان عقل کل به زبان حکما که مبدء عالم غیب و شهود است از نور خود خلق فرموده».

انجام: «اجتماع طریق جماعت».

انجامه: «تمام شد رساله خطی رمل در ماه جمادی‌الاولی در سال هزار و سیصد و نوزده

هجری قمری علی مجاجرها الاف التهیه و الثنا بدست کمترین مخلوق از بندگان خدا اسمش از فضل خدا فضل آ و از وثوق اطباء و حکماء بر او ملقب به وثوق الحکماء و اسم پدرش اسم خوبترین مردم که پیغمبر خدا محمد(ص) بوده و به امانتش دلیل این بس که ملقب به امین الحکماء است و جدش میرزا مهدی طبیب مرحوم که ماها را هدایت به راه راست طبابت کرده اللهم اغفره بحجته و اله الطاهرین و بسیار به عجله استنساخ شد اگر در املا غلطی باشد به بنده ربط ندارد هیچ ملتفت نبوده‌ام عفو فرمایند

خط من لایق کتاب نبود   چکنم دیگرم علاج نبود»

نستعلیق شکسته جوهری ابی، فضل‌الله وثوق الحکماء بن محمد امین الحکماء بن مهدی طبیب، جمادی‌الاول ۱۳۱۹ق. خطهای کوتاه برروی برخی کلمات شاخص. نسخه دارای صفحه شمار است. خطخوردگی دارد و دارای حواشی با نشانهٔ «منه» است.

بیت «بسم الله الرحمن الرحیم/ هست کلید در گنج حکیم» در پشت برگ نخست. از مجموعه محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابی تیره، عطف و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای تیره، درون کاغذ گلدار ۱۷×۱۱ س‌م.

۷۹ص، ۱۷×۱۱س‌م، ۱۵س، ۱۳/۵×۷ س‌م.

۱۱۴۴۶

مجموعه

۱. جمع الفراید المنتخب من تحفه البیان (۲پ - ۱۳۵پ) (پزشکی - عربی)

از: عبدالله بن کمال‌الدین حسین طبیب (قرن ۱۱ق)

عنوان این کتاب «کتاب جمع الفراید المنتخب من تحفه البیان» بر فراز صفحهٔ نخست آمده است. نام مؤلف *تحفه البیان* در ذریعه ذکر نشده است، اما در در فهرست آستان قدس رضوی، عنوان آن به صورت «تحفه البیان فی حفظ الابدان الانسان» و نام مؤلف «عبدالله بن کمال‌الدین حسین طبیب» ذکر شده است. همچنین عنوان نسخه در فهرست مجمع ذخائر اسلامی به صورت «تحفه البیان فی حفظ الصحه و ردها فی ابدان الانسان» و در نشریهٔ نسخه‌های خطی، در معرفی نسخهٔ خانقاه احمدیه شیراز، به صورت «تحفه البیان فی حفظ صحه الانسان» آورده شده است.

تحفه البیان کتابی است در قواعد و دستورهای کلی پزشکی و از کتاب‌های طبی مشهور، مانند *المغنی فی الادویه المفرده* تألیف ابن بیطار و کتاب التذکره المفیده و الذخیره الحمیده تألیف ابراهیم بن محمد بن طرخان سویدی، برگرفته شده که در دیباچه به برخی از آنها اشاره شده است. این کتاب برای شاه صفی (۱۰۳۸-۱۰۵۲ق) تألیف شده و مشتمل بر پنج فن است:

فن اول: تعریف طب و امور عامه.

فن دوم: ادویه مفرده مشهور.

فن سوم: بیماریهایی که خاص عضوی است.

فن چهارم: بیماریهایی که خاص عضوی نیست.

فن پنجم: قرابادین.

نسخهٔ حاضر منتخبی از *تحفه البیان* در درمان بیماری‌ها با ادویه و اغذیهٔ مفرده است، شامل مقدمه در علت بیماری‌ها، ابوابی در انواع بیماری‌ها و درمان آنها و خاتمه در توصیه‌های برخی پزشکان در دو فصل. براساس آنچه در دیباچهٔ نسخه آمده این منتخب را خود مؤلف تحفه البیان تهیه کرده و آن را به شاه سلیمان صفوی تقدیم نموده است.

[ذریعه ۳: ۴۲۴؛ آستان قدس ۱۹: ۱۷۰؛ مرکز دائرةالمعارف ۱: ۴۷؛ نشریه ۵: ۲۰۹]

آغاز: «بعد حمد الله تعالی شانه و الصلوه و السلام علی خیر خلقه محمد و آله المعصومین و علی عترته الطاهرین الانجبین و علی اصحابه المکرمین المشرفین اما بعد الغرض من تسوید هذه الاوراق بیان حفظ بدن الانسان و معالجات الامراض الخاصه و العامه و العارضه بالادویه المفرده المشهوره و الاغذیه المفرده المحموده بفضلها و شرفها علی المرکب فان العلاج بالمفرد عندالحکیم علی ما یمکن هو الاشرف و الافضل من المرکب لان اشتغال الطبیعه و تصرفها دواء واحد اسرع و اسهل من المرکب لتعدد اجزائه و تحیر الطبیعه لتعددها فعلی ذلک تصرفها فی الاثنین اسهل من الثلاث و الثلاث من الاربع و اهتم الا اذا کان المرض لایمکن علاجه بالمفرد لترکبه او لبعد العضو عن وصول اثر الدواء و غیر ذلک فیحتاج فی ذلک الی ترکیب الدواء و اسباب ذلک الاحتیاج کثیره و تفصیلها مذکوره فی الکتاب المسمی بتحفه البیان منقولا عن الحکماء و لم اذکر ههنا لخوف الاطناب و تطویل الکلام لفضل المذکور الفت کتابا فردا سیجئی بیانه و ماخذه انشاءالله تعالی من مفردات الادویه و الاغذیه المشهوره و جعلته تحفه للذات الاقدس الاشرف الانفس المولی المعظم مالک رقاب الامم ملجأ الأفاضل العرب و العجم الحاوی للریاسه الدینیه و الدنیویه المبعوث بالاوصاف و الاخلاق الحمیده المرضیه الذی هو سلیمان زمانه و بالعداله علم مفرد فی اوانه السلطان العادل ظل الله فی الارضین العبد المخلص لمولانا امیرالمؤمنین صلوات الله علیه و اولاده اجمعین اقول و انا عبدالله الطبیب قد لقیت فی بلد الامین مکه المشرفه کتاب المغنی فی معالجات الخاصه و العامه من مفردات الادویه و الاغذیه ... و الفت کتابا علی ترتیب کتب الاطباء فی معالجات الامراض الخاصه و العامه بالادویه المفرده المشهوره و الاغذیه المفرده الحمیده و الاشیاء التی وجب الاحتراز عنها لأنها تورث الأمراض و سمیته بجمع الفراید و ما اثبت فی هذا الکتاب دواء و لاقولا و لاعملا و لاقاعده الا من الانبیاء خصوصا نبینا علیه و علیهم السلام و من بعض المعصومین ...».

انجام: «ان القی الذین فی قدر الطعام او طبخ الطوم فی قدر الذین یقوی البدن علی العموم جدا جیدا ملذبا مهذبا الحمدلله رب العالمین».

انجامه: «تم الکتاب بعون الملک الوهاب و استنسخ اقل الخلیقه العبد المتوکل علی الله الغنی المدعو بمهرعلی و الاتمام اتفق فی غره شهر ربیع‌الثانی من شهور سنه ۱۲۴۳ فی محروسه تبریز حامداً مصلیاً».

۲. الطب الجدید الکیمیائی (الطب الکیمیائی، الطب الکیمیاوی) (۱۳۶ر – ۱۶۷پ) (کیمیا ـ عربی)

ترجمه از: ناشناخته

متن اصلی از: پاراسلسوس حکیم یونانی (Paracelsus) (۱۴۹۳ـ ۱۵۴۱م)

رسالهٔ حاضر ترجمهٔ عربی رساله‌ای است در کاربرد کیمیا در پزشکی، منسوب به براکلسوس یا پاراسلسوس، پزشک و کیمیاگر یونانی. مؤلف در این رساله علم کیمیا را برای ترکیب داروها به کار برده و آن را در یک مقدمه و چهار مقاله و هر مقاله در چند فصل تنظیم کرده است. مترجم در پایان رساله، کیمیا باساریقا یا الکیمیاء الملکیه (کیمیای شاهانه) فوولیوس را که در طب کیمیائی و دارای دو مقاله است از لاتین ترجمه کرده و با رسالهٔ براکلسوس ادغام نموده است. به این صورت که پس از فصول مقالهٔ چهارم کتابی دیگر با مقالهٔ یکم آغاز می‌گردد، بدون خطبه و بسمله. فهرست مقالات این کتاب چنین است:

المقدمه: فی تعریف الکیمیاء والحاجه الیها.

المقالة الاولی: فی الجزء النظری من اشیاء غربا.

القمالة الثانیه: فی صور الانواع و اصول الاشیاء.

المقالة الثالثه: فی کیفیه تدبیر الادویه و تحلیلها و تنقیتها.

المقاله الرابعه: فی العملیات بقول جزئی.

و دو مقالهٔ رساله فوولیوس چنین است:

المقاله الاولی: فی معالجات عامه للامراض.

المقاله الثانیه: فی المعالجات الجزئیه.

این رساله به فارسی نیز ترجمه شده است و نسخه‌های خطی آن با یکدیگر تفاوت دارند.

[ذریعه ۱۵: ۱۴۱؛ استوری ۲: ۴۵۹؛ مشار عربی: ۶۰۳؛ دائرةالمعارف ۱: ۱۷۱؛ مرعشی ۹: ۱۵۲؛ ملک ۷: ۴۱۷؛ نشریه ۳: ۳۱۵]

آغاز: «و بعد فهذا کتاب الطب الجدید الکیمیائی الذی اخترعه براکلسوس مشتمل علی مقدمه و مقالات المقدمه فی تعریف الکیمیاء و بیان الحاجه الیها و الغرض منها».

انجام: «و ان فعل هذا المرهم بخاصیه فیه بتوسط روح العلم کما یفعل الحدید فی المغناطیس والله اعلم ...».

انجامه: «تمت الرساله الشریفه بعون الله تعالی فی اواسط شهر شعبان المعظم من شهور سنه ۱۲۴۶ فی دارالسلطنه تبریز علی ید احقر عبادالله مهرعلی عفی الله عنه و غفرله ...».

۳. کتاب البثر (رساله فی البثور، بثورات، قضایا البقراطیه، علامات القضایا، علامات الموت، علائم الموت، دلائل الموت، القبریه) (۱۶۸ر – ۱۶۸پ) (پزشکی ـ عربی)

ترجمه از: یحیی بن بطریق (قرن ۳ق)

متن اصلی از: بقراط (۴۶۰؟ ـ ۳۷۷؟ قم)

در این رساله بقراط علامت‌هایی را که در بیمار ظاهر می‌شود و منجر به مرگ او شود یاد کرده، مشتمل بر ۲۵ کلمه یا علامت که در بعضی نسخه‌ها مانند نسخهٔ حاضر در ۲۵ قضیه است. بقراط در این رساله پس از ذکر هر علامت به مدت زمانی که بیمار پس از آن می‌میرد نیز اشاره می‌کند.

این رساله نامهای متعددی دارد و دیباچهٔ آن در نسخه‌ها متفاوت است. برخی از آنها مقدمه ندارد و برخی دارای مقدمه‌ای است به فارسی. این رساله در نسخهٔ حاضر «کتاب البثر» و «قضایا البقراطیه» نامیده شده است. چون در تمام این رساله ورم و بثور (دمل) علامت مرگ شناخته می‌شود، آن را «رساله فی البثور» یا «بثورات» نامیده‌اند. از آنجا که مترجم در مقدمهٔ رساله نوشته که این رساله را در قبر بقراط یافته‌اند، این رساله به «قبریه» معروف شده است. از دیگر عناوین این رساله که در نسخه‌ها آمده «القضایا البقراطیه الداله علی الموت»، «علامات القضایا»، «علامات الموت»، «علائم الموت» و «دلائل الموت» است.

[مشار عربی: ۶۹۷؛ مجلس ۱۹: ۲۴۳، ۲/۲۳: ۵۷۳؛ مرعشی ۲۸: ۲۵۴؛ ملک ۵: ۱۵۳؛ ملی: ن ش ۱۶۶۱۰]

آغاز: «هذا کتاب ابتدء به بقراط عالم الیونانیین و حکیم المتطببین و ترجمه باسمه و هو الکتاب الذی وجد فی قبره و نقل من الیونانی الی العربی بطریق الرومی فی امر المؤمنین معنی انه لما حضر البقراط الوفات امر کن یجعل هذه القضایا و هی خمسه و عشرون قضیه».

انجام: «فاعلم ان صاحبها یموت الی احد و عشرین یوماً من بدو مرضه و آیه ذلک انه یعرض له فی اول مرضه شهوه الجماع و الاغذیه الادویه».

انجامه: «تمت قضایا البقراطیه و هذا الکتاب الملقب بکتاب البثر و الحمدلله ...».

۴. معالجهٔ جمره و نار (۱۶۹ر) (داروشناسی ـ فارسی)

چند نسخهٔ دارویی و طرز تهیهٔ چند نوع حب برای درمان بیماری جمره است، براساس نسخهٔ میرزا اسماعیل میرزا شمسای اصفهانی.

۵. بسایط النبض (۱۶۹پ – ۱۷۳ر) (پزشکی ـ عربی)

جدولی است در حالات نبض و تشخیص بیماری‌ها از طریق نبض.

آغاز: «طویل دل علی کثیره الحراره ضیق دل علی قله الرطوبه».

انجام: «ضیق دل علی قله الرطوبه صلبه الآله دل علی یبس البدن».

انجامه: «تمت بسایط النبض بعون الله تعالی فی اول لیله تسخیر الروس دارالسلطنه تبریز لایارک الله مقدمهم اللیله الرابعه من شهر ربیع‌الثانی من شهور سنه ۱۲۴۳ و کانت اللیله لیله الجمعه».

نستعلیق، مهرعلی طبیب تبریزی، یکم و چهارم ربیع‌الثانی ۱۲۴۳ق در رسالهٔ اول و پنجم، اواسط شعبان ۱۲۴۶ق در رسالهٔ دوم، در تبریز. عنوان‌ها به سرخی. خط سرخ کوتاه در بالای کلمات و عبارات شاخص. در اوایل رسالهٔ اول عنوان بیماری‌ها در حاشیهٔ بالای صفحه به سرخی نوشته شده است. نسخه خط خوردگی دارد و تصحیح شده و در رسالهٔ اول نسخه بدل‌ها با نشانهٔ (ظ) نوشته شده است. نسخه‌های دارویی با نشانهٔ «ن» در حاشیهٔ رسالهٔ اول، و حواشی فارسی و عربی به خط کاتب از *کنز اللغه*، *تحفه‌المومنین*، *خواص الحیوان*، *کتاب الارشاد*، *اختیارات بدیعی*، *مختار الصحاح*، و از محمداسماعیل اصفهانی و کاتب با نشانهٔ «لمحرره» و «منه».

عنوان رساله‌ها، چند بیت شعر و ابیاتی از کاتب در پشت برگ نخست. چند نسخهٔ دارویی در گ ۲ر. بیت «بسم الله الرحمن الرحیم / هست کلید در گنج حکیم» در گ ۲ر. دعای نزله بندی در حاشیهٔ گ ۱۶۸پ. دو برگ سربرگ «وزارت بهداری» در لا به لای نسخه هست که بر روی آنها فضل‌الله طبیب مجلسی نائینی ملقب به وثوق الحکماء، مالک نسخه، در سال ۱۳۳۵ش، با جوهر آبی و سبز و خط خوردگی، مطالبی در باب رسالهٔ نبره یا *القبریه* بقراط نوشته و خواسته ترجمهٔ فارسی رساله را بنویسد و پیش از آن توضیحاتی در باب نسخه آورده است: نسخه به خط مهر علی طبیب تبریزی، جد پدری وی، است. از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد یک لا، تیماج مشکی فرسوده و ساییده شده، ۲۱×۱۴س‌م.

۱۷۶گ، ۲۱/۵×۱۴/۳ س‌م، ۳۵س، ۱۵/۵×۸ س‌م.

۱۱۴۴۷

مجموعه

۱. تحفه المؤمنین (تحفه حکیم مؤمن، تحفه سلیمانی) (۲پ – ۳۵۸ر) (پزشکی / داروشناسی - فارسی)

از: محمدمؤمن بن محمدزمان تنکابنی، حکیم مؤمن (قرن ۱۱ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۶۹ در همین فهرست.

آغاز: «سبحانک اللهم یا قدوس و یا طبیب النفوس اتمم لنا انوار معرفتک و اذقنا حلاوة مغفرتک شکر شیرینی شربت حیوه حکیمی را جل شانه».

انجام: «مانند ریسمان بر اشجار و غیر آن گذارند طوری که بر آن نشیند پای بست گردند».

انجامه: «تاریخ کتابته قد فرغت بحمدالله سبحانه من کتابه هذالکتاب الشریف الموسوم بتحفه المومنین بالخیر و الفلاح فی دارالخلافه طهران انا الحقیر المحتاج الی ربی الغنی محمدمؤمن المتطبب الخوانساری فی العشر الثانی من الشهر السادس من العشر الرابع من المأته الثالثه من الالف الثانی من الهجره النبویه علی هاجرها الف صلوه و سلام و تحیه التوضیح فی سنه اربع و ثلثین و مائتین بعد الف و صلی الله علی محمد و آله و سلم تسلیما کثیرا کثیرا».

۲. در بیان رنگ‌های کاغذ (۳۵۸پ – ۳۵۹پ) (کاغذ - فارسی)

از: ناشناخته

در این گفتار مختصر پس از اشاره به انواع کاغذ به بیان رنگ‌های کاغذ و چگونگی ترکیب رنگ‌ها و ساخت کاغذهای الوان پرداخته شده و در پایان به چند روش برای قوی کردن کاغذ اشاره شده است.

این رساله در برخی نسخه‌ها و چاپ‌های سنگی *تحفه المؤمنین* بلافاصله پس از اتمام کتاب حکیم مؤمن آمده است و در انتهای هر دو چاپ تحفه حکیم مؤمن (افست از چاپ سنگی، ۱۳۳۸ش و چاپ سربی ۱۳۶۰ش) دیده می‌شود، اما باید آن را رسالهٔ مستقلی محسوب کرد چنانکه در ضمن دو مجموعهٔ خطی در کتابخانهٔ مجلس (ش ۳۱۲۱ و ۴۷۶۷) و کتابخانهٔ مرعشی (ش ۱۲۴۲۹) هم آمده است.

[مجلس ۲/۱۰: ۶۹۰، ۱۴: ۱۶۱؛ مرعشی ۳۱: ۴۰۶]

آغاز: «در بیان کاغذ رنگهای از آن جمیع بدان که کاغذهای تمام بلاد را تجربه کرده‌اند آنچه پسندیده‌تر آمده کاغذ بغداد و دمشق و آمل و سمرقند است که خطوط را قابل است».

انجام: «به هر خط نیم رنگ می‌باید تا از و دیده‌ات بیاساید چشم را رنگ سبز و سرخ و سفید خیره سازد چو دیدن خورشید رنگ‌هایی که تیره رو باشد خط رنگین برو نکو باشد».

۳. [لغت عربی به فارسی] (۳۵۹پ) (واژه‌نامه‌ها - فارسی)

در این قسمت اسامی ۷۱ شغل یا حرفه به لفظ عربی با معادل فارسی آنها آمده است. سپس دردهای اسبان به لفظ عربی و معادل فارسی ذکر شده است.

مشاغلی مانند: «عصار روغن‌گر، صفار مس‌گر، فخار کوزه‌گر، تجار سوداگر، مسمار میخ‌گر، دباغ چرم‌گر، دلال بنداره، صباغ رنگ رز».

و دردهای اسبان مانند: «قطع الاذن گوش بریدن، قطع اللسان زبان بریدن، قلع الاسنان برکندن دندان، الاعور یک چشم، العمی کور، الجماح سرکشی کردن، الحران فروتنی کردن».

۴. مخزن الادویه (۳۶۰ر – ۳۷۵پ) (داروشناسی - فارسی)

از: محمدحسین بن محمدهادی عقیلی علوی شیرازی (قرن ۱۲ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۳۰۶ در همین فهرست.

این نسخه شامل فصل یازدهم تا سیزدهم مقدمهٔ *مخزن الادویه* است: فصل یازدهم در بیان اصطلاحات طبیه، فصل دوازدهم در بیان اوزان طبیه و هندیه و اهل ایران، فصل سیزدهم در بیان بعض امور متعلقه به نجوم و طبیعیات، و جدول منسوبات کواکب سبعه سیاره به علم طب که قسمتی از فصل سیزدهم است.

آغاز: «فصل یازدهم در بیان اصطلاحات طبیه متداوله است حرف الالف آجام بـه معنـی نی زار استنشاق به بینی کشیدن چیزی مایع».

انجام: «به هر یک از مطالب و مقاصد متفرقهٔ نجومیه و طبیعیهٔ متعلقـهٔ مـسائل ضروریه طبیه اشاره نموده شد برای تذکرهٔ صاحبان بصیرت و علم و معرفت».

انجامه: «فی سنه ۱۲۶۱».

نسخ، محمدمؤمن متطبب خوانساری، بیستم جمادی‌الثانی ۱۲۳۴ق در رسالهٔ اول، در طهران، و ۱۲۶۱ق در رسالهٔ چهارم. عنوان‌ها، اسامی داروها و نشانه‌هـا بـه سـرخی، خـط سـرخ بررویِ عبارات عربی و کلمات شاخص. برخی عنوان‌ها در حاشیه به سرخی در رسالهٔ اول. خـط کوتـاه مشکی برروی کلمات شاخص در رسالهٔ دوم و چهارم. برخی عنوان‌ها در حاشیه در رسالهٔ چهارم. نسخه با خط خوردگی اندک به قلم کاتب مقابله شده و با نشانهٔ «صح» در حاشیه و بـین سـطور تصحیح شده و نشانهٔ «بلغ قبالا» در حاشیهٔ گ ۲۵ر دیده می‌شود.

رسالهٔ اول دارای حواشی توضیحی به خط نستعلیق محمـد امـین‌الحکمـا پـدر فضـل‌الله وثـوق الحکماء و فرزند میرزا مهدی طبیب، برخی با نشانهٔ «۱۲»، «منه» و «مخزن»، به گواهی فضـل‌الله وثوق الحکما در ۱۳۲۷ش در ۲۹۳ر و ۳۰۴پ، است. یادداشت‌های دیگر وثوق الحکما به تاریخ ۱۳۲۰، ۱۳۳۹، ۱۳۴۲ در تبریز، ۱۳۴۳، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰ و ۱۳۵۲ق و ۱۳۲۶ش، در حاشـیهٔ ۱۱ر، ۳۵ر، ۳۸پ، ۱۵۷پ، ۲۰۷پ، ۲۰۹پ، ۲۲۹پ و ۳۴۳ر، ۳۷۰ر، برخی با مرکب قرمز و آبی، دیده می‌شود. چند نسخهٔ دارویی و یادداشت‌های طبی و دارویی متعدد و چنـد یادداشـت مربـوط بـه صـنایع ساخت جام، دستور اتخاذ سریشم پنیر، در دو برگ آغازین و پایانی نسخه و حاشیهٔ گ ۳۵۹پ. بیت «بسم الله الرحمن الرحیم/ هست کلید در گنج حکیم» در گ ۲پ. دو یادداشت تولد به تاریخ ۱۲۹۲ و ۱۲۹۴ق در حاشیهٔ گ ۳۵ر و یکی به تـاریخ ۱۲۷۰ق در حاشـیهٔ گ ۳۷۴پ. یادداشـت ورود به طهران از ارض اقدس در سال ۱۲۸۹ق از مالک نسخه، محمد امین الحکما، کـه خـط او در گ ۳۵ر وجود دارد و وثوق الحکما آن را گواهی داده است و یادداشت خرید و مالکیت نسـخه در همان سال در طهران، با مهر بیضی در گ ۳۷۵پ. از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج، دو ردیف جدول، عطـف چـرم قهـوه‌ای مایل به قرمز، کاغذ ابری آبی سیر، ۳۰×۲۰ س‌م، پوسیده و آسیب دیده.

۲۷۶گ، ۳۰×۲۰ س‌م، ۲۵س، ۲۲×۱۲/۵ س‌م.

۱۱۴۴۸

مجموعه

۱. فردوس التواریخ (ص ۱–۵۷) (تاریخ مشهد ـ فارسی)

از: نوروزعلی بن محمدباقر فاضل بسطامی (۱۲۲۷ ـ ۱۳۰۹ق)

فردوس التواریخ تاریخ مختصری از شهر مشهد است، در یک مقدمه و چهارباب: مقدمه در مجملی از خدمات قاجاریان در آستان قدس، باب اول در فضیلت شهر مشهد و بنیادگذاران این شهر و آستان قدس رضوی، باب دوم در سرگذشت دانشمندان این شهر، باب سوم در گفتگوهایی که میان دانشمندان شیعه و سنی در این آستان انجام شده و شـرح طب الرضا، باب چهارم فهرست موقوفات آستان قدس.

رقم کاتب در صفحه عنوان: «استنساخ باب سیم از کتـاب فـردوس التـواریخ مرحـوم مغفـور آخوند ملا نوروزعلی ابن حاجی محمدباقر بسطامی نورالله مرقده نهم ذی‌قعده الحرام ۱۳۳۴».

[ذریعه ۱۶: ۱۶۵؛ منزوی. ۴۳۶۹؛ مشار، ۱۱۵۹؛ دانشگاه ۱۲: ۲۸۵۷؛ مرعشی ۳: ۱۰۸].

نسخهٔ حاضر باب سوم *فردوس التواریخ* است در شرح طب الرضا.

آغاز: «باب سیم در بیان شرح طب الرضا علیه‌السلام و مباحثاتی که بین علمـای شـیعه و سنی در این روضه عرش سریر جاری گردید».

انجام: «و اگر اصلاح کنی این دو چیز را نیکو می شود بدن و اگر فاسد سـازی آنهـا را فاسد می گردد بدن».

انجامه: «تمام شد نسخه شریفه طب الرضا علیه و علی ابائه الاف التحیه و الثنا حسـب الامر حضرت مستطاب اجل قبله‌گاهی آقای دکتر وثوق الحکماء تحریر و به رسم یادگـاری تقدیم شد راقمه اقل الاطباء جواد ولد حاجی امین الحکماء شروع شـد بـه استنسـاخ کنـوز الرموز انشاء الله تعالی».

۲. کنوز الرموز (ص ۱–۷) (اخلاق اسلامی ـ فارسی)

از: ناشناخته

این نسخه حاوی دستورهای پزشکی یا اخلاقی بسیار کوتاهی مبتنی بر خواص طبـی و سحری برخی چیزها و پاره‌ای از کارهاست، در ده فصل و یک خاتمه. فصل اول تا هفتم و فصل دهم هر کدام دارای ده دستور و فصل هشتم و نهم هر کدام دارای سی دستور اسـت، بدین شرح:

فصل اول: ده چیز حفظ را نگاه دارد، فصل دوم: ده چیز موجب بهجت و فـرح اسـت، فصل سوم: ده چیز زود پیری آورد، فصل چهارم: ده چیز عمر را بیفزاید، فصـل پـنجم: ده چیز غم تولید کند، فصل ششم: ده چیز موجب حشمت و رفعت است، فصل هفتم: ده چیز آدمی را صحیح البدن سازد، فصل هشتم: سی چیز فراموشی آورد، فصـل نهـم: سـی چیـز درویشی آورد، فصل دهم: ده چیز موجب زیادی عمر شود.

پیش از آغاز رساله این توضیح نوشته شده است:

«در آخر کتاب مستطاب انیس الموحدین کتاب شریف کنوز الرموز مسطور بـود کـه اقـوال علما و حکما را در خواص بعضی چیزها بیان می‌کند برحسب امر حضرت مستطاب قبله‌گـاهی آقای دکتر وثوق الحکماء دام ظله العالی که اخوی بزرگ این بنده فقیر کاتب باشند در این چنـد ورق استنساخ نمودم تا یادگاری از این بنده باقی باشد و به تستعین و علیه التکلان».

[ذریعه ۱۸: ۱۷۲؛ منزوی ۲: ۱۶۶۵؛ مشار ۴: ۴۱۵۰؛ دانشگاه ۱۳: ۳۰۹۳؛ مرعشی ۲۲: ۱۴۰؛ ملی ۶: ۱۰۷].

آغاز: «الحمدلله ... اما بعد این رساله‌ای است مشتمل بر خلاصه اقوال علما و نقاوه اعمال حکما منطوی بر ده فصل و خاتمه هر فصلی را خاصیتی مخصوص است».

انجام: «نهم جامه‌های پاک یا غذای لطیف به کار داشتن دهم تواضع و خوش خلقی نمودن».

انجامه: «اللهم فقفنا القرائته و العمل بما فیه و اغفر لمؤلفه و کاتبه بمحمد و آله الطاهرین حرره اقل الاطباء جواد طبیب ولد حاجی امین الحکماء ۱۳۳۵».

نستعلیق تحریری و نسخ در عربی‌ها، جواد بن امین الحکماء، ۱۳۳۴ق در رسالهٔ اول و ۱۳۳۵ق در رسالهٔ دوم، به دستور وثوق الحکماء. براساس توضیح کاتب پیش از آغاز رسالهٔ دوم، این رساله از روی یکی از چاپ‌های سنگی این کتاب نوشته شده است. عربی‌ها در رسالهٔ اول و عنوان‌ها در رسالهٔ دوم درشت‌تر و سیاه‌تر. نسخه شماره صفحه دارد و رکابه نویسی در هر دو صفحهٔ چپ و راست انجام شده است.

بیت «بسم الله الرحمن الرحیم/ هست کلید در گنج حکیم» در پشت برگ نخست. از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی، روکش کاغذ گلدار مشکی و زرد و صورتی، عطف و گوشه‌ها زرد، ۱۳/۵×۲۱/۵ س‌م. ۳۴گ، ۱۳/۵×۲۱ س‌م، ۳۴گ، ۱۶×۹ س‌م، کاغذ شطرنجی جدید.

۱۱۴۴۹

مجموعه

۱. جامع الفوائد (طب یوسفی، شرح علاج الامراض) (۱ب – ۴۴پ) (پزشکی ـ فارسی)

از: یوسف بن محمد یوسفی هروی (– ۹۵۰ق)

یوسف بن محمد بن یوسف طبیب هروی مشهور به یوسفی از پزشکان سلطان محمد بابرشاه (۹۳۷ق) بود که در سال ۹۱۳ق منظومه‌ای طبی در ۲۸۹ رباعی سرود و در هر رباعی نشانه و دارو و درمان یکی از بیماری‌ها را یاد نمود و آن را علاج الامراض خواند. سپس، به خواهش یکی از فاضلان، این منظومه را در سال ۹۱۸ق شرح کرد و آن را *جامع الفوائد* نامید. شمار باب‌ها و فصل‌ها در نسخه‌ها یکسان نیست.

این کتاب در سال ۱۳۸۷، به تصحیح حسین خیراندیش، به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۱: ۵۶۷؛ ذریعه ۵: ۶۸؛ منزوی ۱: ۵۱۳؛ مشار ۲: ۱۵۰۱؛ دانشگاه ۴: ۷۳۴؛ دائرة المعارف ۱: ۷۱؛ ملی ۱۱: ۵۴۸]

آغاز: «حمد نامحدود حکیمی را که به قانون حکمت کامل الصناعه رحمت رافع انواع امراض و دافع اصناف اعراض است».

انجام: «دو درو قند داخل کرده و دو درم روغن زیتون اضافه نموده نیم گرم بیاشامد نافع بود والسلام علی خیر الانام».

انجامه: «قد تم تسوید این بیاض و ترسیخ و ترشیح این ریاض در دهم شهر جمادی الاول در سال هزار دویست شصت یک روز شنبه قلمی شد و السلام».

۲. کتاب معالجات و تجربات (۴۵پ – ۴۶پ) (داروشناسی ـ فارسی)

از: ؟

رسالهٔ کوتاهی است در درمان بیماری‌ها با ادویهٔ مفرده و این عنوان بر فراز آن آمده است.

آغاز: «بیان معالجات معالجه چون اسامی چند مفردات ادویه و الفاظ مطلقه بیان گردیده لازم دانسته که بعضی معالجات که در کتب مستغرق و مجرب بود جمع نموده که عندالحاجه آسان‌تر به نظر ارباب طالبان جلوه نماید».

۳. امراض نسوان (بیماری‌های زنان) (۴۷ر – ۶۱ر) (پزشکی ـ فارسی)

از: میرزا محمد حکیم باشی ایران

ابتدا انواع بیماری‌های رحم را آورده است و سپس داروهای قانون چهل و یکم را برشمرده است و سپس تتمهٔ قانون چهل و دوم در عارضه های زنان آبستن آمده است.

آغاز: «در امراض نسوان از قول حکمای ایران بدان که امراض رحم بر چند قسم است ... اول احتباس طمث است».

انجام: «از هر یک سه درم کندس هشت درم کوفته و بیخته قدری در بینی دمند فرجه اول و دوم چنانکه گذشت و مرقوم شد و تمام شد».

۴. رساله در داروشناسی (۶۱پ – ۷۱ر) (داروها ـ فارسی)

مجموعه‌ای از نسخه‌های دارویی و ترکیب ادویه برای درمان بیماری‌های مختلف است.

آغاز: «بجهه بواسیر بیخ چاشور را بکوبند و با عسل حب کرده استعمال و مداومت کنند و مطبوخ بیخ مزبور را مداومت کردن نیز نافع است».

۵. چشمهٔ حیوان (۷۸پ) (شعر ـ فارسی)

از: ساروق حکیم

منظومهٔ طبی است در ۲۹ بیت و نام آن در پایان آمده است.

[دانشگاه ۱۳: ۳۱۴۶]

آغاز:

درد بینی و درد گوش و زبان — درد پستان و معده و دندان

نستعلیق تحریری، ۱۲۶۱ق در رسالهٔ اول. عنوان‌ها و نشانه‌ها در متن و حاشیه به سرخی در رسالهٔ اول. خطوط سرخ برروی برخی عنوان‌ها و کلمات و عبارات شاخص در رسالهٔ اول. خط مشکی برروی ابتدای مطالب در رسالهٔ دوم. اسامی داروها در حاشیه و خط مشکی برروی عنوان‌ها در رسالهٔ سوم. خط مشکی برروی اسامی شاخص در رسالهٔ چهارم که ناتمام است. در گ ۶۵ر–۷۰ب رسالهٔ چهارم دنبالهٔ متن در حاشیه نوشته شده است. رسالهٔ سوم و چهارم خط خوردگی دارد.

بیت «بسم الله الرحمن الرحیم/ هست کلید در گنج حکیم» و دو بیت عربی در پشت برگ نخست، منظومهٔ ترکی در ده بیت در حاشیهٔ گ ۴۴پ، در انتهای رسالهٔ اول، سؤال فتحعلی شاه از اقا سید باقر اصفهانی در تضمین غزل حافظ و طلسم در گ ۴۵ر، مهر مستطیل با سجع «و رفعناه مکانا علیا ۱۲۶۲» در گ ۷۴پ، نسخه‌های دارویی در گ ۷۸ر و ۷۹ر و پ، از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی، تیماج مشکی که ساییده شده و سبز به نظر می‌رسد، سوخت، ترنج و دو سرترنج با زمینهٔ سبز و طرح اسلیمی برجستهٔ زرد، که با یک خط عمود ضربی به هم متصل شده‌اند، مجدول، دور منگنه، درون کاغذ با طرح گل و بوتهٔ چاپ سنگی، ۱۵/۵×۲۲/۵ س‌م، ترنج و سرترنج‌ها در دفهٔ دوم افتاده است.

۷۹گ، ۱۵/۵×۲۲ س‌م، ۱۵س (رسالهٔ ۱و۲) و ۱۷س (رسالهٔ ۳)، ۹/۵×۱۵ س‌م (رسالهٔ ۱) و مختلف در رساله‌های دیگر.

۱۱۴۵۰

مجموعه

۱. عاق والدین (ص ۱ – ۱۰) (اخلاق اسلامی / شعر مذهبی – فارسی)

از: ناشناخته

منظومهٔ کوتاهی است در حقوق پدر و مادر و لزوم رعایت آن توسط فرزندان. این منظومه دربارهٔ پسری است که چون مادرش از او ناراضی بوده در عالم قبر عذاب می‌شده است تا اینکه پیامبر اکرم(ص) از مادر می‌خواهد که پسر را ببخشد تا روح جوان به آرامش برسد. مادر خواهش پیامبر و پس از او حضرت علی(ع)، حضرت فاطمه(س) و امام حسن(ع) را نمی‌پذیرد، تا اینکه امام حسین(ع) با او سخن می‌گوید و مادر شفاعت او را می‌پذیرد و پسرش را می‌بخشد. در ابتدای منظومه هم داستانی از سلمان فارسی بازگو می‌شود که در قبرستان بقیع آتشی دید که از گوری زبانه می‌کشید و با پیامبر اکرم(ص) این ماجرا را در میان نهاد.

این کتاب از کتاب‌های مهم مذهبی بوده که برای آموزش کودکان به کار می‌رفته و مورد تأیید عوام و روحانیان، هر دو، بوده است. نسخه‌های به جا مانده از این داستان، در شمارهٔ ابیات و روایت‌ها مختلف اند. نسخه حاضر دارای ۱۶۳ بیت است.

این منظومه در سال ۱۳۰۸ق به چاپ سنگی رسیده و در سال ۱۳۲۷ش با خوشنویسی محمد صانعی خوانساری منتشر شده است.

[گلپایگانی ۵ و ۶: ۲۸۶۸؛ تاریخ ادبیات کودکان، ۳: ۷۷؛ ملی، چاپ سنگی ش ۹۱-۲۵].

آغاز:

گوش کن ای شعهٔ تکو نهاد ... داستان تازه آوردم به یاد

انجام:

دشمنانش تا قیامت لعن باد ... هم یزید ملحد و ابن زیاد

انجامه: «تم الکتاب عاق والدین سنه ۱۳۳۱».

۲. توبه نامه (ص ۱۰ – ۱۱) (شعر مذهبی – فارسی)

از: ناشناخته

۱۶ بیت از منظومهٔ *توبه نامه* است (نک. نسخهٔ ش ۱۱۴۳۳، بخش نسخه‌شناسی). در این منظومه برای بخشش الهی به پیامبر و ائمه اطهار(ع) توسل جسته شده است و مصراع «استغفرالله العظیم» در آن یک بیت در میان تکرار می‌شود. این مثنوی بارها به چاپ رسیده است.

آغاز:

یارب به حق مصطفی ... آن شافع روز جزا

شرمنده‌ام جرمم ببین ... استغفرالله العظیم

۳. مناجات نامه (ص ۱۲) (شعر مذهبی – فارسی)

از: ناشناخته

مناجات منظوم است در ده بیت که مصراع «اغثني يا غياث المستغيثين» در آن تکرار می‌شود.

آغاز:

خداوندا به حق حسن بسن ... به حق سورهٔ واللیل و الشن

نسوزانی مرا در قعر سجن ... اغثني يا غياث المستغيثين

۴. گرگ و روباه (ص ۱۳ – ۱۷) (شعر – فارسی)

از: ناشناخته

منظومه داستانی تمثیلی برای کودکان در ۸۳ بیت است. پیش از آغاز منظومه این توضیح نوشته شده است (ص ۱۲):

«هو العزیز مخفی نماند به اینکه این حکایت که شاعر به نظم درآورده در اخبار نیست بلکه این محض خواندن اطفال می‌باشد نه آنکه این خبر را صحیح بدانند تمام شد این کتاب بید اقل العباد محمدتقی ولد میرزا فضل‌الله خان وثوق الحکماء در نجف اشرف چهارم ربیع الثانی سنه ۱۳۴۱».

آغاز:

راوی این سخنان دمساز ... کرد این گونه حکایت آغاز

کاندر آن شهر یکی محتشمی ... داشت باغی چو بهشت ارمی

انجام:

باغ دنیا بود و جای رحیل   باغبان را تو بدان عزرائیل

دنبه باشد یقین مال حرام   گرگ باشد طمع نافرجام

۵. جام و قلیان (مناظره غلیان و جام) (۱۸ ـ ۲۰) (شعر ـ فارسی)

از: ناشناخته

مناظره‌ای خیالی و ادبی میان *جام* و *قلیان* است، در ۳۹ بیت.

دکتر نصرالله پورجوادی در مقاله‌ای با عنوان «مناظرهٔ جام و قلیان» که در *مزدک‌نامه* (۳) به چاپ رسیده است ضمن اشاره به نوع ادبی مناظره در ادبیات فارسی به معرفی این مناظره پرداخته‌اند و متن آن را نیز آورده‌اند.

شاعر این مناظره نامعلوم است، ولی ظاهراً این اثر در قرن سیزدهم هجری، در ماوراءالنهر، به نظم درآمده است. در این مناظره که دارای جنبه‌هایی از طنز و هزل است ابتدا قلیان محاسن خود را بازمی‌گوید و سپس جام معایب آن را گوشزد می‌کند و کار به داوری خوانچه یا سفره می‌کشد.

این مناظره نخستین بار در سال ۱۳۰۴ق / ۱۸۸۷م، با عنوان «جنگ جام و قلیان» به همراه گزیده‌ای از کتاب *چهل طوطی*، به اهتمام خاورشناس روسی والنتین ژوکوفسکی، در سن پطرزبورگ منتشر شده و در سال‌های ۱۹۰۱ و ۲۰۰۶م تجدید چاپ گردیده است.

ژوکوفسکی که این مجموعه را با عنوان کلی *مبدأ اللسان* منتشر کرده است و در انتها واژه‌نامه‌ای فارسی ـ روسی مربوط به کتاب قرار داده است ظاهراً می‌خواسته است دو متن فارسی، یکی به نثر و یکی دیگر به نظم، اختیار کند تا از آنها برای تدریس زبان فارسی به دانشجویان روسی خود استفاده کند.

[مقالهٔ «مناظره جام و قلیان»].

آغاز:

بیا ای برادر حکایت شنو   ز جام و ز غلیان روایت شنو

انجام:

اگر زین حکایت دگر بشنوم   شما را سر از تن جدا می‌کنم

۶. نصایح ابوذرجمهر (ابوذرجمهر و درویش، بوذرجمهر و درویش) (۲۰ ـ ۲۲) (نثر / اخلاق ـ فارسی)

از: غلامحسین بن میرزا علی یزدی (قرن ۱۳)

منظومه در ۲۸ بیت است. نسخهٔ دیگری از این منظومه به خط سراینده در ۱۳۰۵ق، در مجموعهٔ بتول منشی‌زاده در کتابخانهٔ آستان قدس، به شمارهٔ ۸۱۴۰/۱ م، موجود است.

[آستان قدس، الفبایی، ۱۷؛ فنخا ۱: ۳۷۷]

آغاز:

از ابورجمهر و از فیلسوف [صحیح: فیلقوس]   هم ز جاماس و هم ز جالینوس

انجام:

این همه مایه هلاک دان   باعث درد و رنج و محنت دان

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب کتبه العبد المذنب العاصی محمدتقی ولد دکتر میرزا فضل‌الله خان وثوق الحکما در ۵ ع۲ ۱۳۴۱».

۷. موش و گربه (۲۲ ـ ۳۲) (شعر ـ فارسی)

از: نظام‌الدین عبیدالله عبید زاکانی (ـ ۷۷۲ق)

داستان موش و گربه عبید زاکانی از داستان‌های انتقادی فارسی در قرن هشتم هجری قمری است که در قالب قصیده‌ای با قافیهٔ الف، در ۱۷۳ بیت، آمده است و دو بیت اول به عنوان مقدمه در قالب مثنوی است.

[ذریعه ۵: ۹۲۷، ۳۳: ۲۴۶؛ منزوی ۴: ۳۲۴۷؛ علی ۶: ۲۱۷].

آغاز:

اگر داری تو عقل و دانش و هوش   بیا بشنو حدیث گربه و موش

انجام:

هست این قصه عجیب و غریب   یادگار عبید زاکانا

انجامه: «تمام شد کتاب گربه و موش بعون الملک الوهاب کتبه عبدالمذنب العاصی محمدتقی ولد آقای میرزا ابوفضل‌الله خان دکتر وثوق الحکما در ۶ ربیع‌الثانی سنه ۱۳۴۱».

۸. حسنین(ع) (۳۲ ـ ۴۹) (شعر مذهبی ـ فارسی)

از: ناشناخته

مثنوی در منقبت امام حسن(ع) و امام حسین(ع) و نیز حضرت علی(ع) در ۲۸۴ بیت.

این مثنوی در سال ۱۳۴۱ق به چاپ سنگی رسیده است.

آغاز:

شود باورم گر معین الله   به نظم آورم قصه زان دو شاه

انجام:

و بر اهل بیتش هزار آفرین   که هم طیبان‌اند و هم طاهرین

انجامه: «کتبه عبدالمذنب العاصی محمدتقی پسر میرزا فضل‌الله خان دکتر وثوق الحکما در ۸ ربیع‌الثانی در روز سه‌شنبه سنه ۱۳۴۱ تمام شد کتاب حسنین علیه‌السلام بعون الملک الوهاب».

تستعلیق، محمدتقی بن فضل‌الله وثوق الحکما، ۱۳۳۱ق در اولی، چهارم تـا هشـتم ربیـع‌الثـانی ۱۳۴۱ق در نجف در باقی رساله‌ها. نسخه شماره صفحه دارد.

از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

بدون جلد.

۴۹ص (۲۵گ)، ۲۱×۱۳/۷ س‌م، ۱۷س، ۱۶/۵×۹/۲ س‌م.

۱۱۴۵۱

مجموعه

۱. ادبیات سرخ (ص ۱ـ ۷۹) (شعر ـ فارسی)

از: ابوالقاسم لاهوتی کرمانشاهی (۱۲۶۶ ـ ۱۳۳۶ش)

ابوالقاسم الهامی متخلص به لاهوتی، شاعر، نویسنده، مترجم، روزنامه‌نگار و فعال سیاسی انقلابی بود که از نظر مسلکی مادی و معتقد به مارکسیسم بود و شعر خود را ابزاری در خدمت تحقق آرمان‌های طبقهٔ کارگر و دیگر زحمتکشان می‌دید. وی شاعری توانا بود و در غزل سرایی مهارت داشت. در عین حال از نخستین کسانی است که پیش از نیما به شکستن وزن و قالب شعر کهن پرداخت و به زبانی ساده و روان شعر گفت و او را می‌توان از پیشگامان شعر نو نیز به حساب آورد.

دیوان لاهوتی مجموعه‌ای است از قطعه و غزل و مقداری تصنیف و ترانه، و بیشتر شعرهایش پیرامون موضوعات مختلف آیینی، انقلابی و اجتماعی سروده شده‌اند.

وی در سال ۱۳۰۰ش در قیامی مسلحانه بر ضد حکومت وقت در تبریز شکست خورد و به شوروی ـ روسیه فعلی ـ پناه برد. در سال ۱۳۰۳ش/ ۱۹۲۴م به عضویت حزب کمونیست (بلشویک) اتحاد شوروی درآمد و در سال ۱۳۰۴ش/ ۱۹۲۵م برای کار به جمهوری خودمختار تاجیکستان، که در آن وقت جزء جمهوری ازبکستان شوروی بود، رفت و تا پایان عمرش همان‌جا ماند. وی یکی ادبایی بود که در مبارزهٔ دشوار تاجیک‌ها برای تثبیت هویت، زبان و سرزمینشان نقش برجسته‌ای داشت و عنوان «شاعر ملی تاجیکستان» را گرفت. سرود جمهوری شوروی سوسیالیستی تاجیکستان در سال ۱۹۴۶م سرودهٔ اوست.

دیوان اشعار او بارها در ایران و روسیه به چاپ رسیده است. وی دیوان شعری به نام *ادبیات سرخ* نیز دارد که نخستین مجموعهٔ شعری او است و در سال ۱۹۲۶م در دوشنبه به چاپ رسید و در سال ۱۳۲۱ش، به اهتمام محمد عباسی (محمدلو)، به چاپ رسیده است.

[الزآفرینان ۵: ۹۲؛ از صبا تا نیما ۲: ۱۶۸؛ سخنوران نامی ۵: ۳۱۱۳؛ ذریعه ۹: ۹۴۰]

براساس آنچه در ص ۱۰ نسخهٔ حاضر تحت عنوان «ایضاح» آمده است، چون کتاب *ادبیات سرخ* ابوالقاسم لاهوتی در سال ۱۹۲۶م/ ۱۳۰۵ش در شهر دوشنبه توسط نشریات

حکومتی در تعداد محدود چاپ شده بود، نشریات دولتی تاجیکستان در سال ۱۹۲۷م/ ۱۳۰۶ش در سمرقند با الحاق قطعاتی از اشعار نو و کهنهٔ لاهوتی به طبع دومش اقدام نمود. به نظر می‌رسد متن حاضر از روی همین چاپ دوم نوشته شده باشد، همراه با مقدمه‌ای با عنوان «انقلابیچی یا شاعر سرخ» دربارهٔ ادبیات تاجیک و اشعار اجتماعی و انقلابی شاعران فارسی زبان در مبارزه با ظلم (ص ۱ـ۹).

اشعار افزوده شده به چاپ اول با توضیح کوتاهی با عنوان «علاوه» (ص ۷۵) نوشته شده است، و با قطعه‌ای که او در ۲۰ دسامبر ۱۹۲۶ در هنگام سفر از دوشنبه به کالیان دربارهٔ هواپیما سروده است آغاز می‌شود:

این آسمان نورد به سوی تو می‌پرد ما را در این هوا به هوای تو می‌برد

آغاز مقدمه: «از مسئله‌هایی که کومیساریات معارف تاجیکستان باید آن را از وظیفه‌های مهم خود بشمارد گردآوری و چاپ کردن آثار پراکندهٔ شاعران تاجیک (فارس) است».

آغاز اشعار: «سرود بین الملل اشتراکی»[۱۶]

برخیز ای داغ لعنت خورده دنیای لخت و گرسنه‌گان!

کشندمان سوی جنگ خونین عقل آشفته و جوشان

انجام:

آن روزی که از خاک سر کویت سفر کردم به هر منزل رسیدم خاک ورا از گریه تر کردم

انجامه: (ص ۷۹) «تمام شد لاتایلات لاهوتی ملعون با همت فرزانه حضرت اجل محم باشی گردون ۲۸ شوال ۱۳۴۶قمری».

۲. کرمل و رباعیات (قصیدهٔ کرملین و رباعیات) (ص ۸۰ـ۱۰۵) (شعر ـ فارسی)

از: ابوالقاسم لاهوتی کرمانشاهی (۱۲۶۶ ـ ۱۳۳۶ش)

شامل: مقدمه‌ای در تحلیل قصیدهٔ کرملین به قلم زنوشیروان زاده در ۱۷ دسامبر ۱۹۲۴م (ص ۸۰ـ۹۲)، منظومهٔ کرمل (ص ۹۲ـ۹۵) و رباعیات (ص ۹۶ـ۱۰۵).

نسخهٔ حاضر از روی متن چاپ شدهٔ نشریات دولتی تاجیکستان در سال ۱۹۲۷م در سمرقند و دوشنبه نوشته شده است.

آغاز مقدمه: «ایوان کسری و کرمل به اعتبار عاقبتشان نباشد هم به اعتبار منشاء و دوره حیاتشان دو سرای محتشم مانند یکدیگر می‌باشند».

[۱۶] سرود انترناسیونال است سرود جهانی و همبستگی طبقهٔ کارگر در سرتاسر جهان است. این سرود را اوژن پوتیه (Eugen Pottier) در سال ۱۸۷۰م به زبان فرانسه سروده و بعدها به بیشتر زبان‌های دنیا ترجمه شده است. در ایران نیز چندین بار به زبان فارسی ترجمه شده و نخستین بار ابوالقاسم لاهوتی این سرود را به فارسی ترجمه کرده است. لاهوتی ترجمهٔ دیگری نیز از این سرود دارد که معروف است و در دیوان او (ص ۴۱۳ـ۴۱۵) آمده است.

آغاز کرمل:

تا چند کنی گریه بر مسند نوشروان | در قصر کرمل ای دل اسرار نهان

آغاز رباعیات:

تا نام زر از روی زمین حک نشود | تا داد و ستد ز خلق منفک نشود

انجامه: «تمام شد کارمل و رباعیات لاهوتی ملعون با همت فرزانه اجل میرزا حسین منجم باشی گردون ۲ ذیقعده ۱۳۴۶ق».

۳. شعر در هجو لاهوتی (ص ۱۰۷ـ۱۱۰)

چند قطعه در هجو و انتقاد از ابوالقاسم لاهوتی است و عنوان اولی چنین است: «دهن به انقلابچی سرخ (شاعر سرخ) گفته».

آغاز:

لاهوتیا تو خوب جوانی به روو بر | اما خلاف عقل سخن رانی و هذر

۴. حفظ الصحه (ص ۱۱۴ـ۱۳۵) (پزشکی ـ فارسی)

از: فضل‌الله بن محمد مجلسی وثوق الحکماء (۱۲۹۲ـ؟ ق)

رساله‌ای است دربارهٔ زیان‌های فردی و اجتماعی مشروبات الکلی و در آن به حکم شراب‌خواری در شرع اسلام و مسیحیت و برخی ضررهای الکل از نظر پزشکی اشاره می‌شود.

آغاز: «مضرات مسکرات. همهٔ مشروبات الکلی عبارت اند از مسکرات که دارای ماده موسوم به الکل و آن هم دو قسم است یکی الکل اتی لیک».

انجام: «پردهٔ نازک لولهٔ تنفس را فالج نموده و به همان واسطه موجب امراض مختلفه می شود. در خاتمه ای ایرانیان غیور ای وطن پرستان با همت با مردانگی جبلی و عزم راسخ آذربایجانی محض خدمت نوع و وطن چند نفر از جبز فهم‌های جوانان با شرف منتخب شده تشکیل جمعیت ضد الکل نمائید امیدوارم از محصلین ... چنین تشکیلی را موفق و نام برومندی و حقیقت نوع و وطن دوستی را چون گوی عاج از خم چوگان حریفان ربوده و ایرانیان را به این اقدام باشرفانه در نزد اجانب سربلند نمایند زنده باد جوانان با غیرت پاینده باد همت و عزم راسخ محصلین و علمای ... وطن عزیز».

۵. مژده خلاصی از دیفتری موهوم (مخملک) (ص ۱۳۶ـ۱۴۰) (پزشکی ـ فارسی)

از: فضل‌الله بن محمد مجلسی وثوق الحکماء (۱۲۹۲ ـ ؟ ق)

مقاله‌ای است با عنوان «مژده خلاصی از دیفتری موهوم» که مؤلف در ۳ آذر ۱۳۰۸ش برابر با ۲۱ جمادی‌الثانی ۱۳۴۸ق، در هنگام شیوع بیماری مخملک در تبریز، به جهت

آگاهی مردم در روزنامهٔ تبریز به چاپ رساند و نشانه‌های این بیماری و تفاوت آن را با بیماری دیفتری و راه‌های درمان آن را توضیح داد، زیرا اغلب اطباء از آن آگاهی نداشتند و آن را دیفتری تشخیص می‌دادند.

آغاز: «در سنه ۱۳۴۸ هجری مطابق سنه ۱۳۰۸ شمسی در تبریز مخملک (اسکارلاتین) وبائی گردید و شیوعش از اوایل ربیع‌الثانی کم کم شدت کرده چون از اطبا اغلب دیفتری تشخیص داده و سرم ضد دیفتری می‌زدند».

انجام: «و مداخله غیر طبی (معالجه زنانه) در کار نباشد ابدا موجب هلاکت نمی‌شود مگر با مرض دیگر ترکیب شود در آن صورت تا کیفیت و رفتار مرضی ثانوی چه اقتضا نماید».

۶. میکروب‌های روحی یا اخلاق فاسده (ص ۱۴۰ـ۱۴۳) (مقاله‌ها ـ فارسی)

از: فضل‌الله بن محمد مجلسی وثوق الحکما (۱۲۹۲ـ؟ ق)

وثوق الحکما این مقاله را در تاریخ ۳۰ آذر ۱۳۰۸ش/ ۱۹ رجب ۱۳۴۸ق، خطاب به دکتر میرزا احمد خان پزشکپور و محض تنبیه وی نوشته است که در روزنامهٔ سهند اعلان نموده بود که هر کسی هر ناخوشی داشته باشد که دکترها از معالجهٔ آن مأیوس شده باشند و بلاعلاج مانده باشد به او رجوع نماید که به واسطهٔ دواهای جدید عودت صحت کامله بدهد. وثوق الحکماء در این مقاله وی را از خودپسندی و کبر حذر داده است.

آغاز: «این خود از محسوسات است که نوع بشر به انواع قابلیت مجهز است در سایهٔ تربیت و تعلیم به مقامات عالیه نایل می‌گردد».

انجام: «چنین کسی برای مملکت از نفایس مخزونه و از جواهرات کونیه گرانبها است همیشه کارهایش برجسته و مقبول جامعه می‌باشد».

۷. اشعار (ص ۱۵۸ـ۱۶۰ و ۱۶۶ـ۱۶۸) (شعر ـ فارسی)

اشعاری به نقل از روزنامهٔ عنکبوت، ش ۸ و ۱۱۲، در سال ۱۳۰۶ش، به چاپ رسیده است، به نقل از روزنامهٔ توفیق و شاعرانی مانند باقر نطاق، ن. برزگر، نسیم‌تاج سلماسی، شاهزاده میرزا قوام‌الدین، طاهره خانم، مسعودی نماینده دارالشورای ملی.

در انتهای ص ۱۶۶ نوشته شده است: «این اشعار بی‌معنی و هذر روزنامه عنکبوت که خودش هذر بود نوشتم تا خوانندگان بدانند که در چه زمان در چه وضع ماها با این قبیل اشخاص بالشویک ...».

۸. [وقایع تبریز] (ص ۱۶۰ ـ ۱۶۵)

از: فضل‌الله بن محمد مجلسی وثوق الحکماء (۱۲۹۲ـ؟ ق)

وثوق الحکماء چند واقعهٔ مهم را که در ۷ و ۱۸ و ۱۹ محرم و اول صفر و ۱۶ ربیع‌الاول ۱۳۴۸ق/ ۱۳۰۸ش در تبریز شاهد بوده بازگو کرده است.

آغاز: «وقایع مهمی که در سنه هزار و سیصد و هشت شمسی مطابق هزار و سیصد و چهل و هشت است آنچه به تحقیق رسد و خودم یقین نموده خواهم نوشت تاکید... می‌کنم نه اینکه هرچه بشنوم بنویسم آنچه تحقیقا خودم دیدم یا تحقیق نمودم خواهم نوشت اعوذ بالله من الکذب شب ۷ محرم ۱۳۴۸ (۲۴ خرداد ۱۳۰۸)».

نستعلیق جوهری ابی، ظاهراً خط وثوق الحکماء مجلسی، ۱۳۰۸ش/ ۱۳۴۸ق. نسخه شماره صفحه و خط خوردگی دارد. صفحات ۱۴۴ تا ۱۵۷ سفید است.

یادداشت واحد وزن در ایران، درم و اجزا و اضعاف آن، و معادل آن با گرام فرانسه که بلدیه اعلان کرده است در ص ۱۱۱. اشارات اواخر جمله‌ها (علامات سجاوندی) با جوهر قرمز در ص ۱۱۳. صفحهٔ ۶۷ و ۶۸ نسخه در دو سوی برگ جداگانه‌ای نوشته شده و لای نسخه قرار گرفته است. دو برگ کاغذ خط دار بلند در لا به لای نسخه هست که بر روی آن «حفظ الصحه» از خامهٔ دکتر وثوق الحکما مجلسی نوشته شده است. آغاز: «ای اولاد وطن! این روش در اثبه ضعف کلی بر اعضای (اولاد) مادر خاکی (وطن) وارد می‌آورد. آیا کسی که عرق می‌خورد می‌تواند بگوید که من وطن پرستم؟». ۳۳/۵×۲۱ س‌م. از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی، روکش کاغذ براق مشکی، عطف و گوشه‌ها پارچهٔ سدری، ۲۰/۵×۱۵/۵ س‌م. دفتر خطدار مخصوص شاگردان مدرسه است که در برگ نخست آن منظره‌ای سیاه و سفید و چاپی دیده می‌شود، با شعار «بازگشت دورهٔ سعادت ایران» در زیر آن، و متشکل از تصویر ایوان کسری، پادشاهان هخامنشی، امیرکبیر و رضاخان، و نشان شیر و خورشید و اهورا مزدا و پرچم ایران و چند بیت. در زیر این منظره عنوان‌هایی برای مشخصات دفتر چاپ شده است. نسخه گسسته و اوراق از جلد و از هم جدا شده‌اند. عطف جلو دفتر قرمز رنگ است.

۸۵گ (۱۶۸ص)، ۲۰×۱۵ س‌م. کاغذ خط دار کاهی معمولی.

۱۱۴۵۲

مجموعه

۱. فسوه الفصیل (ارجوزه علی نمط الالفیه، الفیه عینکی) (۳پ ـ ۲۹پ)

[شعر طنزآمیز ـ عربی]

از: محمدتقی بن محمد تبریزی، نیر ممقانی (۱۲۴۷ ـ ۱۳۱۲ق)

منظومه‌ای است فکاهی انتقادی به شیوهٔ هزل و طنز در انتقاد از آداب و رسوم و اعیان و اشراف و جامعهٔ دینی زمان شاعر. چون شاعر شیخی مسلک است علمایی را که با این مسلک موافق نبودند به سخریه گرفته است (فهرست مرکز احیاء ۱: ۳۵۴). آمیخته با الفاظ عربی و فارسی و ترکی است، در ۵۰۴ بیت.

این منظومه در سه شمارهٔ مجلهٔ *ارمغان*، سال هشتم (۱۳۰۶)، ش ۶۴ و ۶۵ـ۶۶ و ۶۹ـ۷۰، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۶: ۲۲۴، ۱۹: ۱۷۵؛ منزوی ۴: ۲۶۴۹؛ الهیات ۲: ۲۰۵؛ مجلس ۲۵: ۲۸۳؛ مرعشی ۳۱: ۱۲۰؛ مرکز احیاء ۱: ۳۵۴].

آغاز:

قال التقی الهاشمی نسبا	یفنه الماضین من طابطبا

انجام:

ولک هذا آخر الکلام	فانه من احسن الختام

انجامه: «قد تمت فی شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۳۱۲ بید اقل فضل‌الله حکیم».

۲. قسمت‌نامه (کریما) (۳۰ر ـ ۳۲پ)

[شعر طنزآمیز ـ عربی]

از: محمدتقی بن محمد تبریزی، نیر ممقانی (۱۲۴۷ ـ ۱۳۱۷ق)

منظومه‌ای فکاهی است در نزاع و گفتگویی که حاج میرزا حسن مجتهد تبریزی با حاج میرزا عبدالکریم امام جمعهٔ تبریز بر سر مسجدی که محل نزاع بود داشته‌اند.

این منظومه در مجلهٔ *ارمغان*، سال نهم (مرداد و شهریور ۱۳۰۷)، ش ۵ ـ۶، ص ۳۱۷، به چاپ رسیده است.

[ملی ر ش ۲/۷۳۰۹، ۱۷۱۲۵].

آغاز:

کریم ای نسب تبه کار من	که داری سر جنگ و انکار من
همانا مرا لیوه پنداشتی	که بر جنگ من رایت افراشتی

انجام:

از آن پس که من جا به منبر کنم	زخشک و ز تر موعظت سر کنم
دهد جمله بر وعظ من گوش هوش	بود راست دعوی دیوار گوش

انجامه: «تمام شد ... در تهران این استنساخ مکرر دفعه نوشته شد التماس در این تاریخ ۱۳۲۲/۲/۱۹ شمسی از قارئین محترم التماس خوشی و خوبی و رحمت بر گوینده و نویسنده هستم ... دکتر... وثوق الحکما (فضل‌الله) بن حاجی میرزا محمد طبیب و پسرش میرزا مهدی طبیب».

۳. قسمت‌نامه (کریما) (ص ۱ـ۷)

[شعر طنزآمیز ـ عربی]

از: محمدتقی بن محمد تبریزی، نیر ممقانی (۱۲۴۷ ـ ۱۳۱۷ق)

نک. شمارهٔ ۲.

در حاشیهٔ گ ۳۲پ: «محض یادگاری جناب مستطاب مبادی آداب حکمت و معارف ـ مستغنی از القاب عمده الحکما العظام ارسطو و جالینوس زمان قطب دایره ارواح و ابدال محیط دوران آقای وثوق الحکماء ... تحریر و ترقیم پذیرفت فی غره شهر ذیقعده الحرام ۱۳۲۱ ... مخلص صمیمی حسین بن صدیق الملک».

نسخ معرب، فضل‌الله وثوق الحکماء در ربیع الثانی ۱۳۱۲ق در رسالهٔ اول، نستعلیق جوهری ابن همو و بسرتش میرزا مهدی طبیب در ۱۳۲۴ق در رسالهٔ دوم، شکسته حسین بن صدیق الملک در ۱۳۲۱ق، برای وثوق الحکماء، در رسالهٔ سوم. معنای لغات در حواشی و بین سطور در ۱۳۲۴ق در رسالهٔ اول. رسالهٔ سوم در چهار برگ کاهی جداگانه نوشته شده و در نسخه قرار گرفته است.

یادداشت دربارهٔ حاجی میرزا تقی مجتهد عینکی، مؤلف رسالهٔ اول، و منظومهٔ الفیه در حاشیهٔ بالای متن در گ ۳پ. از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی، روکش پارچهٔ بنفش، قاب مشکی تزئینی در وسط با گل و برگ در چهار گوشه و کمند سه خطهٔ مشکی، درون کاغذ زرد ساده. ۲۲×۱۳/۵س‌م. برچسب عنوان «کتاب الفیه» برروی لت دوم جلد.

۳۲+۴گ، ۲۰/۷×۱۳ س‌م، ۹س، ۱۵/۵×۱۰ س‌م. کاغذ خط دار جدید و کاغذ رنگ شدهٔ کاهی.

۱۱۴۵۳

رساله در هیئت

استاره شناسی ـ علوم

از: محمود قمی (۱۲۵۰ ـ ۱۳۳۸ق)

میرزا محمود خان قمی از دانش‌آموختگان دورهٔ اول دارالفنون بود که در آنجا هندسه آموخت و پس از دو سال با گروهی از دانشجویان برجستهٔ ایرانی برای ادامهٔ تحصیل عازم اروپا شد و در پاریس به تحصیل علم نجوم مشغول گردید و مدتی در رصدخانهٔ بزرگ پاریس و چندی در رصدخانهٔ بروکسل کار کرد و یکی از سیارات کوچک بین مدار مریخ و مشتری را کشف کرد که آن را در ایران «ستارهٔ محمودی» نامیدند. در سال ۱۲۸۰ق تقویمی به روش اروپایی، از روی حرکات و ادوار کواکب سبعهٔ سیاره و سیارهٔ جدید، استخراج کرد و برای ناصرالدین شاه فرستاد. وی در سال ۱۲۸۲ق پس از هفت سال تحصیل در فرنگ به ایران بازگشت و در طهران باوجود تلاش‌هایش، ساخت رصدخانه سلطنتی به نتیجه‌ای نرسید و وی در تمام طول عمرش به جای پرداختن به تحقیقات و فعالیت‌های نجومی به کارهای دیگری پرداخت، از جمله به خدمت وزارت خارجه درآمد و لقب مشیرالوزاره و سمت کنسولی در بغداد گرفت و بعد هم ژنرال کنسول طرابزون شد. مدتی هم در عدلیه بود و در اواخر عمر به ریاست محاکمات وزارت تجارت رسید و مشاورالملک لقب گرفت و در نهایت نیز ملقب به معتمدالسلطنه شد. سه اثر نجومی از او به جا مانده است: *تقویم ناصری*، *حسن المآب* که دربارهٔ هیئت جدید است، و *هیئت جدیده* که دانسته‌های وی در نجوم جدید، و همین نسخهٔ در دست است.

این نسخه مختصری است از علم هیئت جدید، براساس عقاید حکمای قدیم و منجمان جدید فرنگستان، که مؤلف در سال ۱۲۹۵ق، هنگامی که کارپرداز دولت ایران در طربوزان و اسلامبول بوده، برای اطفال دبستان نوشته است.

مؤلف در دیباچهٔ کتاب مختصری دربارهٔ انگیزهٔ تألیف و زمان تألیف سخن گفته و از کتاب دیگر خود که در جغرافیا برای اطفال نوشته یاد کرده است.

[رجال ایران ۴: ۴۵؛ ذریعه ۵: ۲۵۷؛ نشریه ۱۱ و ۱۲: ۹۳].

آغاز: «الحمدلله خالق الکرات والصلوه علی محمد اشرف الموجودات و علی آله و اصحابه الاخیار التحیات در عهد سلطنت خسرو نژاد و خدیو با عدل و داد ... ناصرالدین شاه قاجار ... که تربیت یافته دولت قوی بنیاد محمود قمی ... به کارپردازی دولت علیهٔ ایران در طربزون مفتخر و مقیم است و کنون که شهر مبارک رمضان سنه یکهزار و دویست و نود و پنج هجریست ... در ایام تعطیلی و بی کاری به خاطر آورد که از علومی که در ایام جوانی در ممالک فرنگستان تحصیل نموده هر قدر ممکن هست چیزی بنویسد که زحمات ایام تحصیل بکلی بی نتیجه نمانده اطفال دبستان را مفید فائده باشد لهذا مختصری از علم هیئت موافق عقاید صحیحهٔ متأخرین از حکما و منجمین فرنگستان نوشته به حلیهٔ طبع درآورد که ازین خاکسار بروی روزگار اثر محمودی باقی مانده ... از تکالیف انسان در کرهٔ زمین نظر کردن به مخلوقات و تماشای مصنوعات الهی است از همه بزرگتر و عالیتر کرات سماویست اگر شخص در شب کواکب بازغه را به نظر دقیق ملاحظه کند اندکی بر قدرت خداوندی ملتفت می‌شود».

انجام: «و از این بابت است که گاهی می بینیم که ابدا از هیچ طرف باد نمی‌وزد و دریا نهایت انقلاب را دارد

لـو کـان البحـر مـدادا لکلمـات ربـی   نفد البحر قبل ان تنفد کلمات ربی»

الخاتمه: «همین است مختصر رساله که برای انتفاع اطفال ملت ترتیب داده شد تاریخ تحریر چاپ این رساله در شهر ذیحجه الحرام سنه ۱۲۹۵ بود حال که بنده فقیر محتاج فضل الله وثوق الحکماء ولد جناب آقا میرزا محمد امین الحکما ولد مرحمت و غفران پناه آقا میرزا مهدی طبیب نورالله مرقده قلمی داشته‌ام ۱۲ شوال المکرم سنه ۱۳۱۷ از هجرت نبوی علی مهاجرها الاف التحیه و الثنا ...».

نستعلیق شکسته، فضل‌الله وثوق‌الحکماء فرزند میرزا محمد امین‌الحکما فرزند میرزا مهدی طبیب، ۱۲ شوال ۱۳۱۷ق، از روی نسخه‌ای که در سال ۱۲۹۵ق برای چاپ تحریر شده بود. عنوان‌ها در اوایل نسخه در زیر خط سیاه و سپس در داخل پرانتز. دارای شکل‌های نجومی. «بسمله» در یک مستطیل تزئینی سیاه و سفید در ابتدای متن. نسخه شماره صفحه دارد.

بیت «بسم الله الرحمن الرحیم/ هست کلید در گنج حکیم» در پشت برگ سوم، پیش از متن. از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی معمولی، روکش کاغذ قرمز طرح‌دار، عطف و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، ۱۸×۱۱ س‌م.
۴۱گ، ۱۷/۵×۱۱ س‌م، ۹س، ۱۳×۶/۵ س‌م.

۱۱۴۵۴

کلیات محتشم
(شعر / نثر ـ فارسی)

محتشم بزرگ‌ترین شاعر مرثیه‌سرای دورهٔ شاه اسماعیل و شاه طهماسب صفوی است. وی اشعار بسیاری در قالب‌های شعری مختلف دارد، اما شهرت او به دلیل مرثیه‌هایی است که در رثای ائمه و امام حسین(ع) سروده است.

مجموعهٔ آثار محتشم، پس از مرگ او و بنابر وصیت او، به دست شاگردش، میر تقی‌الدین محمد حسینی کاشانی، در هفت کتاب جمع شد که مشتمل بر قصاید، مقطعات، ترکیب‌بندها، غزلیات و رباعیات اوست. این هفت دیوان عبارت‌اند از پنج دیوان و دو رساله نظم و نثر. ترتیب آنها در نسخهٔ حاضر چنین است: دیوان شبیه، شبابیه، صبائیه، جلالیه، نقل عشاق، ضروریات و معمیات.

کلیات محتشم کاشانی در سال ۱۳۷۸ش، به تصحیح مصطفی فیضی کاشانی، در دو جلد به چاپ رسید و بار دیگر در سال ۱۳۸۰ش *هفت دیوان محتشم کاشانی* به تصحیح و تعلیقات عبدالحسین نوایی و مهدی صدری در دو جلد منتشر گشت.

[صفا ۲/۵: ۷۹۲؛ منزوی ۳: ۱۸۹۳؛ مشار ۴: ۴۱۱۹؛ مجلس ۳۷: ۵۲۹؛ نشریه ۴: ۲۶۲]

نسخهٔ حاضر از انجام افتادگی دارد و شامل بخش‌های زیر است:

۱. دیباچه (متن و حاشیه ۱پ – ۷پ) (شعر / نثر ـ فارسی)

دیباچه از تقی‌الدین کاشانی، گردآورندهٔ دیوان، است، در شرح حال محتشم و تاریخ وفات و شرح دیوان او. در پایان آن هم فهرست مطلع قصاید و ترکیب‌بندها و مراثی دیوان شبیه به ترتیب حروف قوافی با شماره ردیف تنظیم گردیده و به عدد ۱۰۱ رسیده است.

آغاز:

ای نام تو در هر نفسی ذکر انام   ور تذکرهٔ نام تو شیرین لب و کام

انجام: «و عثرات و تقصیرات همه را به فضل شامل و عفو کامل درگذرانند. انه علی ذلک قدیر و بالاجابه جدیر» [سپس فهرست قصاید].

۲. دیوان محتشم کاشانی (شعر ـ فارسی)

از: کمال‌الدین علی بن احمد محتشم کاشانی (۹۰۵ ـ ۹۹۶ق)

شامل:

۱) دیوان شبیه (متن و حاشیه ۹پ – ۱۳۰پ)

در نسخهٔ حاضر دیوان اول و مجموعهٔ اشعار محتشم در دورهٔ پیری است. شامل قصاید و مراثی، ترکیب بندها و قطعات، غزلیات و رباعیات.

آغاز:

نفیر مرغ سحرخوان چو شد بلند صدا   بپرید زاغ شب از روی بیضه بیضا

انجامه: «تمام شد دیوان اول حسان العجم مولانا محتشم کاشانی در روز پنجشنبه چهارم شهر سنه ۱۲۰۲».

۲) دیوان شبابیه (متن و حاشیه ۱۳۳پ – ۱۸۱ر)

در نسخهٔ حاضر دیوان دوم و شامل غزلیات محتشم از عهد جوانی است.

آغاز:

ای گوهر نام تو تاج سر دیوانها   ذکر تو به صد عنوان آرایش عنوانها

انجامه: «تمام شد دیوان ثانی مولانا محتشم کاشانی به تاریخ یوم سه‌شنبه وسط شهر صفر المظفر سنه هزار و دویست و سنه ۱۲۰۳».

۳) دیوان صبائیه (متن و حاشیه ۱۸۱پ – ۲۲۱ر)

در نسخهٔ حاضر دیوان سوم و شامل غزلیات محتشم از دورهٔ نورسی است.

آغاز:

فرمود مرا سجده خویش آن بت رعنا   در سجده فتادم که سمعنا و اطعنا

۴) دیوان ضروریات (متن و حاشیه ۲۷۰پ – ۳۰۷ر)

در نسخهٔ حاضر دیوان ششم و حاوی قطعاتی است متضمن ماده تاریخ‌هایی که شاعر بنا بر انتظار و خواست دوستانش در تاریخ مرگ یا تولد اشخاص و وقوع بسیاری از حوادث و مراثی گفته است.

آغاز:

گل گلشن لطف عبدالغنی   که بادش بهشت معلا نصیب

۵) معمیات (متن و حاشیه ۳۰۷ر – ۳۱۱پ)

در نسخهٔ حاضر دیوان هفتم است در معما و انجام آن افتاده است.

آغاز:

یوسفان را پیش ماه من اگر حاضر کنند   هر طرف بخود نشان بندگی ظاهر کنند

انجام موجود:

آیتی آمده و تا گشته   عنبرین زلف پران لشک عنان

۲. جلالیه (متن و حاشیه ۲۲۲ب ـ ۲۴۰ر) (شعر ـ فارسی)

از: کمال‌الدین علی بن احمد محتشم کاشانی (۹۰۵ ـ ۹۹۶ق)

در نسخهٔ حاضر دیوان چهارم و به نظم و نثر است. *جلالیه* و *نقل عشاق* را محتشم به هنگام آشفتگی و شیدایی در عشق دو تن از معشوقان خود نوشت و هر دو با نثری شاعرانه و پر از تعبیرات ادیبانه و همراه با غزلهای عاشقانه است.

این رساله مشتمل بر غزلیات عاشقانه‌ای است که محتشم در مدح «شاطر جلال» سروده است و ۶۴ غزل است برابر عدد نام «جلال» و برای هر غزل مقدمه‌ای به نثر متصنع نوشت و در سال ۹۷۰ق به اتمام رساند.

[صفا ۵/۲: ۷۹۵؛ ذریعه ۵: ۱۲۶؛ منزوی ۴: ۱۵۶۸؛ آستان قدس ۷: ۲۵۵؛ ملی ۱: ۱۶۶].

آغاز: «بر ضمیر آینه نظیر عاشقان صاحب حال و خاطر تصویر پذیر صاحب مذاقان بالغ کمال صورت این صحبت آشوب خیز».

انجام:

پس این کلام ازین وجه اگر به دل ننشیند ... به هیچ وجه نباشد گنه ز جانب قایل

۳. نقل عشاق (متن و حاشیه ۲۴۰ر ـ ۲۶۸ر) (شعر ـ فارسی)

از: کمال‌الدین علی بن احمد محتشم کاشانی (۹۰۵ ـ ۹۹۶ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۳۴۷/۴ در همین فهرست.

در نسخهٔ حاضر دیوان پنجم است.

آغاز: «نیاز نامعدود نثار معشوقی که در هواداری خورشید جمالش کمند رویت ارنی گویان».

انجام:

سال وی را به دو شکل ار طلبند ... دوش آور تهی از وی همه جای

نستعلیق ریز در متن و حاشیه، عنوان‌ها به سرخی.

یادداشت مالکیت در ۱۳۵۵ در پشت برگ نخست. دو یادداشت مالکیت در تاریخ ۱۳۲۹ و ۱۳۳۸ق در گ ۲۶۹پ. از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری سفید و سیاه و صورتی، ۱۶/۵×۱۱/۵ س‌م.

۳۱۱گ، ۱۶/۵×۱۱ س‌م، ۲۰س، ۱۳×۹ س‌م.

۱۱۴۵۵

حکایت طبیب اجباری (نمایشنامه ـ فارسی)

از: ژان باپتیست پوکلن مولیر (Jean Baptiste Poquelin Molière) (۱۶۲۲ ـ ۱۶۷۳م)

مترجم: محمدحسن بن علی اعتمادالسلطنه (۱۲۵۹ ـ ۱۳۱۳ق)

این نمایشنامه اثر مولیر، نمایشنامه‌نویس بزرگ فرانسوی در قرن هفدهم میلادی، است که اعتمادالسلطنه آن را از فرانسه به فارسی ترجمه کرده است. این نمایشنامه به حقوق زنان و نقش آنان در خانواده و اجتماع می‌پردازد.

[ادبیات نمایشی در ایران ۱: ۳۱۷].

این اثر در سال ۱۳۰۶ق در تهران چاپ سنگی شد و سپس در سال ۱۳۲۶ش چاپ حروفی گردید. این نمایشنامه با ترجمه‌های دیگری نیز به چاپ رسیده است.

آغاز: «پرده برداشته می‌شود خانه محقری در میان جنگل واقعه در حدود قریه فیروزآباد به نظر می‌آید که عبارت از دو اطاق در و پنجره شکسته است».

انجام: «والا انسان طبیب در وقت تغیر و غضب جلو خود را نمی‌تواند بگیرد اگر قدری هم ابله داشته باشد و مستعد تمسخر».

انجامه: «تمت الکتاب در دارالسلطنه تبریز علی ید العبد الاقل فضل الله الطبیب ابن افلاطون الزمان آقا میرزا محمدحکیمباشی دام اقباله العالی فی ۲۰ شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۳۱۴».

نستعلیق شکسته، فضل‌الله طبیب فرزند میرزا محمد حکیمباشی، ۲۰ ربیع‌الثانی ۱۳۱۴ق در تبریز. عنوان‌ها و توضیحات صحنه و چند سطر عربی به نسخ و درشت‌تر و سیاه‌تر از متن. اسامی شخصیت‌ها در ابتدای نسخه آمده است. نسخه خط خوردگی اندک دارد.

بیت «بسم الله الرحمن الرحیم / هست کلید در گنج حکیم» در پشت برگ نخست. از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی، روکش کاغذ بنفش با ترنج و طرح اسلیمی قهوه‌ای. درون برگی از یک کتاب چاپ سنگی در قفه، ۱۷/۳×۱۰/۵ س‌م.

۸۲گ، ۱۷×۱۰/۵ س‌م، ۹س، ۱۳×۷ س‌م.

۱۱۴۵۶

مجموعه

۱. زبده الحکمه (قرابادین) (۷ب ـ ۱۹۲ر و ۲۱۴ر ـ ۲۲۳پ) (پزشکی/داروها ـ فارسی)

از: **یاکوب ادوارد پولاک (Jakob Eduard Polak) (۱۸۱۸ ـ ۱۸۹۱ق)**

ترجمه از: **علینقی بن محمداسماعیل حکیم الممالک (ـ ۱۳۲۱ق)**

تقریرات دکتر پولاک نمساوی (Jakob Eduard Polak) (۱۸۹۱م) است که در کلاس درس پزشکی خود در دارالفنون ایراد کرده و یکی از شاگردانش، میرزا علینقی بن محمداسماعیل جدیدالاسلام پیش‌خدمت باشی، در سال ۱۲۷۲ق، تحریر کرده و به اعتمادالدوله معتمدالسلطنه صدراعظم پیشکش کرده است تا در دارالطباعه به چاپ رسد و در همان سال به چاپ رسیده است. این کتاب در یک مقدمه و دو جمله تنظیم شده است:

مقدمه: تعریف علاج و اقسام آن. جمله اول: تدابیر ششگانه ضروری برای تهیه دارو. جمله دوم: خواص ادویه و محل استعمال و مقدار شربت آنها.

این اثر در سال ۱۳۹۳ به کوشش محمدجواد محسنی به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۲: ۳۵؛ منزوی ۱: ۵۴۸؛ مشار ۲: ۲۷۵۶؛ ملک ۳: ۴۳۵، ۹: ۲۳۷؛ ملی ۵: ۴۰۵.]

اغاز نسخه: «الحمدلله ... اما بعد این رساله وجیزه صورت تحریری است از تقریرات استاد مکرم و حکیم معظم دکتر پولاک نمساوی معلم مدرسه دارالفنون و طبیب خاصه».

انجام نسخه: «و در نوبه‌ها نیکو آن است که یک خوراک از سم الفار با یک خوراک کنه مخلوط نموده به کار دارند».

انجامه: «تمام شد رساله قرابادین حکیم پولاک در روز یکشنبه ۱۴ شهر محرم الحرام من شهور سنه ۱۳۱۳ هجری علی مهاجرها الاف التحیه در دارالسلطنه تبریز بید اقل العباد فضل‌الله طبیب ...».

کاتب نسخه، فضل‌الله مجلسی وثوق الحکماء، در ابتدای نسخه (۷پ ـ ۲۱پ) فهرستی برای این قرابادین تهیه کرده است، با این توضیح که چون اقسام ادویه در این قرابادین براساس اعمال و آثار تقسیم شده و براساس حروف تهجی نیست، کاتب در این فهرست آنها را براساس حروف تهجی تنظیم کرده است تا یافتن آنها برای جوینده آسان گردد و جوینده باید به اسامی مشهور داروها که عربی، فارسی، ترکی یا فرانسه است رجوع کند. این فهرست براساس الفبا و درواقع نمایهٔ داروهاست، اما کاتب در پایان نسخه (۲۱۴ر–۲۲۳پ) نیز فهرست دیگری از قرابادین حاضر براساس شماره صفحه ارائه کرده است.

انجامه در پایان فهرست: «تمام شد فهرست کتاب قرابادین حکیم پولاک ۲۸ شهر محرم الحرام سنه ۱۳۱۳ بید اقل العباد فضل‌الله طبیب».

۲. گزیدهٔ قرابادین (۱۹۲پ ـ ۱۹۷پ) (داروشناسی ـ فارسی)

گزیده‌ای مختصر است از *قرابادین* یوهان ال. شلیمر فلمینگی (Johann L. Schlimmer) طبیب معروف هلندی در ایران، در نیمهٔ دوم قرن ۱۹م و معلم مدرسهٔ دارالفنون، که در سال ۱۸۵۱م، سال تأسیس مدرسهٔ دارالفنون، به ایران آمد.

[استوری ۲: ۲۹۴؛ منزوی ۱: ۴۷۱؛ ملک ۳: ۵۹۱.]

اغاز: «گزنه که هم بنات النار و هم انجره گویند نبات بری کثیر الوقوع است».

۳. کتاب سمومات (۱۹۸پ ـ ۲۱۲ر) (پزشکی ـ فارسی)

از: یاکوب ادوارد پولاک (Jakob Eduard Polak) (۱۸۱۸ ـ ۱۸۹۱ق)

مختصری است در انواع سم‌ها و تریاق‌ها و کیفیت ترکیب و به کار بردن آنها از درس‌های دکتر پولاک در دارالفنون، مشتمل بر سه باب: باب اول در سمومات معدنی، باب دوم در سمومات نباتی، باب سوم در سمومات حیوانی.

[مشار ۲: ۲۷۵۶؛ مرعشی ۱۰: ۲۹۴.]

اغاز: «این رساله‌ای است در بیان سمومات و تریاقات آنها و مشتمل است بر سه باب».

انجام: «گرچه حمای عفونی باشد زیرا که به طریق نوبه آید».

انجامه: «تمام شد رساله سمومات حکیم پولاک در روز هشتم شهر محرم الحرام من شهور سنه ۱۳۱۳ علی مهاجرها الاف التحیه در دارالسلطنه تبریز بید اقل العباد فضل‌الله الطبیب ...».

پس از انجامه فهرست کتاب در انتهای نسخه با معادل فرنگی سموم نوشته شده است.

نستعلیق تحریری، فضل‌الله طبیب، ۸ و ۱۴ و ۲۸ محرم ۱۳۱۳ق. عنوان‌ها به نسخ و نستعلیق و درشت‌تر از متن. عنوان موضوعات و اسامی داروها در حاشیه. خط مشکی بر روی کلمات شاخص. نسخه شماره صفحه دارد. مباحث اصلی کتاب مانند سرصفحهٔ امروزی در حاشیهٔ بالای صفحات نوشته شده است. نسخه خط خوردگی دارد و چند جا در حاشیه تصحیح شده است.

دو بیت فارسی و یک غلطنامه مربوط به متن که «باید تصحیح بشود» در گ ۱پ، شعر ترکی از زبان حاجی فرج خان در گ ۲ر، چند یادداشت طبی و غیره از فضل‌الله طبیب کاتب، یکی به تاریخ ۱۳۱۴ق در نجف و یکی در ۱۳۱۹ق در طهران در گ ۳پ ـ ۵ر. قطعه از قاآنی و دیگری در گ ۷ر به خط کاتب. بیت «بسم الله الرحمن الرحیم/ هست کلید در گنج حکیم» در گ ۷پ. یادداشت کاتب در ۱۳۱۸ و ۱۳۱۹ دربارهٔ متن در حاشیهٔ ص ۱۸۱ و ۱۸۴ و ۲۵۱ و ۲۷۹ و ۲۸۲ در رسالهٔ اول و ص ۱۰ رسالهٔ سوم. اشعار پراکنده فارسی از دستگاه شور، برهان جامع، ناصرالدین شاه، کاتب و دیگران، به خط کاتب، در گ ۲۲۵ر ـ ۲۲۶پ. اشعار ترکی از حکیم لعلی در شورش تبریز در ۱۳۱۳ق و دو بیت روضهٔ ترکی در گ ۲۲۷ر و پ. وجوهی که افراد مختلف بابت کتاب‌ها به کاتب داده‌اند و غلطنامه در گ ۲۲۸ر. از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی، روکش کاغذ کرم قهوه‌ای پوسیده، عطف و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، آستر و بدرقه کاغذ بنفش، ۱۷/۵×۱۰/۵ س‌م.

۲۲۸گ، ۱۷/۵×۱۰/۵ س‌م، ۱۳س، ۱۴/۵×۷/۵ س‌م.

۱۱۴۵۷

تذکره الائمه (چهارده معصوم ـ فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی لاهیجی (قرن ۱۱ق)

نگ: ش ۱۱۲۱۶/۱ در همین فهرست.

اغاز: «الحمدلله الذی جعل النبین لسان صدق فی الآخرین وصیه ائمه المعصومین تذکره للمتقین و ... بعد چنین گوید بنده خاکسار گنهکار محمدباقر ابن محمدتقی ... که این رساله‌ای است در چگونگی اخلاق کلمات الله التامات اعنی حضرت ائمه معصومین».

انجام: «و تا حال الحمدلله جمعی از ایشان مومن و شیعه شدند والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم و قد فرغت من تسوید هذه الرساله العجاله مع وفور الاشتغال تخلل الاحوال علی سبیل الاستعجال فی مشهد امام المؤمنین و مولی المسلمین و بضعه سید المرسلین علی بن موسی الرضا صلوات الله ... فی اواخر شهر ذی الحجه الحرام سنه خمس و ثمانین بعد الالف و کتبت بیمناه الجانیه الفانیه البالیه الملقب الجانی ابن محمدتقی محمدباقر ...».

نستعلیق، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، از روی نسخهٔ خط مؤلف. عنوان‌ها و چند سطر در اوایل نسخه به سرخی. خطوط سرخ در بالای برخی عبارات شاخص متن. دارای جدول سرخ و مشکی. نسخه در حاشیه با نشانهٔ «صح» تصحیح شده است. چند وصالی کوچک در اوراق ابتدایی. یادداشت خرید نسخه در سال ۱۳۲۱ق در طهران با مهر بیضی مالک نسخه با سجع «معتمد دربار» در پشت برگ نخست. یادداشت وفات مرحوم مجلسی از مالک نسخه با همان مهر در انتهای متن که نسخه را به اشتباه از محمدباقر مجلسی و به خط او دانسته است. از مجموعه محمدحسن حکیمیون.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، عطف چرم قهوه‌ای، درون کاغذ طرح دار نخودی و مشکی، ۱۴×۲۱/۲ س‌م.

۱۳۲گ، ۱۴×۲۱ س‌م، ۱۷س، ۹/۲×۱۶/۲ س‌م.

۱۱۴۵۸

مجموعه

۱. بدایع الحکمه ناصری (ص ۱ – ۳۰۸) (پزشکی ـ فارسی)

از: طولوزان (۱۸۹۷ ـ ۱۸۲۰م)

تحریر از: مصطفی بن عقیل علوی اصفهانی (قرن ۱۴ق)

این کتاب در پزشکی و تشخیص بیماری‌ها اثر دکتر طولوزان فرانسوی (J. D. Tholozan)، پزشک مخصوص ناصرالدین شاه و معلم طب مدرسهٔ دارالفنون، است که به دستیاری و تحریر میرزا مصطفی اصفهانی فرزند میرزا عقیل علوی حکیم الهی، شاگرد مدرسهٔ دارالفنون، و به نام ناصرالدین شاه، در یک مقدمه و سه جزء و هر جزء در چند مبحث و فصل، نوشته شده است. فهرست مطالب در پایان (ص ۳۰۰ – ۳۰۸) آورده شده است.

[ذریعه ۱۲: ۳۵؛ استوری ۲: ۲۹۹؛ نجم‌آبادی: ۱۰۷؛ مشار ۲: ۷۰۴؛ منزوی ۱: ۴۸۲؛ ملک ۹: ۲۳۷؛ نشریه ۱۱و۱۲: ۹۷، ۱۳۷.]

آغاز: «چون به روزگار دولت ابد مدت اعلیحضرت سلطان حکمت گستر و خاقان دانش پرور خدیو فلک اقتدار».

انجام: «حرکت موجی از لمس بر آنها یابند و او زمانی است که رطوبت جوف او رقیق القوام باشد».

انجامه: «تاریخ تمام شدن چاپی بدایع الحکمه یوم دوشنبه دهم شهر رجب المرجب سنه ۱۲۸۷ بعد از آنکه پنج ماه ترجمه و تصحیح او به طول انجامیده بود حال که اقل الاطباء فضل‌الله وثوق الحکماء ولد جناب آقا میرزا محمد امین الحکماء ولد مرحمت و غفران پناه آقا میرزا مهدی طبیب طاب الله ثراه قلمی داشته‌ام پانزدهم شهر جمادی‌الاولی سنه ۱۳۱۸ از هجرت نبوی علی محاجرها الاف التحیه و ...».

۲. قصیدهٔ سنیه در مدح امیرالمؤمنین(ع) (ص ۳۰۹ – ۳۱۲) (شعر مذهبی ـ عربی)

از: مهرعلی تبریزی خویی زنوزی (۱۱۸۲ ـ ۱۲۶۲ق)

ملاّ مهرعلی زنوزی متخلص به «فدوی» در ادب و نجوم دست داشت و به فارسی و عربی و ترکی شعر می‌سرود.

[ملی ش ۱۸۳۴۲]

آغاز:

هنا علی بشر کیف بشر ربه فیه تجلی و ظهر

انجام:

نور است وجهه عین مره تتساه کرارا و بشرر

انجامه: «اشعاری است که مرحوم مغفور جناب آخوند ملاّ مهرعلی متخلص به فدوی در مدح حضرت امیرالمؤمنین علیه و آله و ابانه السلام گفته که حقیر هم صورتش را برداشته است فضل‌الله وثوق‌الحکماء سنه ۱۳۲۰ که پسرش میرزا فضل‌علی که حالیه مرحوم شده است به بنده آورده بود ۱۳۳۸».

۳. عریضهٔ قاضی فتاح و جواب آن (ص ۳۱۳ – ۳۱۴) (شعر ـ فارسی)

از: قاضی فتاح ساوجبلاغی

شعر قاضی فتاح از محبس در تهران به میرزا علی‌اصغرخان اتابک اعظم (۱۳۲۵ق) که از زندان و زنجیر کشیدن خود شکوه می‌کند و جواب صدراعظم به او مبنی بر اینکه سزاوار عمل خود چنین است. با چند سطر توضیح از کاتب.

[مجلس ۲۸: ۵۸۲؛ ملی ۵: ۳۲۵.]

آغاز:

کمان ابرو گمان کردی که من سام و نریمانم

کشیدی زیر و زنجیر و به یک آن دادی به زندانم

آغاز جواب:

جبین پرچین گمان کردی که من سالار ترکانم

که از ره می‌توان بردن به این نیرنگ و دستانم

انجامه: «حرره فضل‌الله وثوق الحکماء سنه ۱۳۲۱».

۴. شعر (ص ۳۱۵) (شعر ـ فارسی)

چند بیت شعر با عنوان «شکست اسطول روسی و نابود شدن آن» به نقل از روزنامهٔ حکمت، به ریاست دکتر میرزا محمدمهدی خان، سال سیزدهم، ش ۸۴۸، در ص ۳۱۵.

آغاز:

چشم عبرت بین گشا بر شق اقصی نگر آهنین دژهای روس اندر لب دریا نگر

نستعلیق شکسته، فضل‌الله وثوق‌الحکماء، در ۱۵ جمادی‌الاولی ۱۳۱۸ق، از روی چاپ سنگی کتابت ۱۲۸۷ق، در رسالهٔ اول، ۱۳۲۰ق در دومی، ۱۳۲۱ق در سومی، ۹ ذیقعده ۱۳۳۸ق در چهارمی. دومی و سومی با جوهر آبی. نسخه شماره صفحه دارد. دو برگ آخر نانوشته است.

از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی، روکش پارچهٔ قهوه‌ای ساده رنگ رفته، عطف و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای که پوسیده و برخی قسمت‌ها از بین رفته است. ۱۷/۷×۱۱ س‌م.

۳۲۰ص (۱۶۰گ)، ۱۷/۵×۱۱ س‌م، ۱۲س، ۱۳/۵×۷ س‌م. کاغذ دارای ته نقش.

۱۱۴۵۹

حلیه المتقین

(اخلاق اسلامی / احادیث ـ فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی، علامه مجلسی (۱۰۳۷ ـ ۱۱۱۰ق)

علامهٔ مجلسی این کتاب را در سال ۱۰۷۹ق به درخواست جمعی از دوستانش در تتمیم مباحث اخلاقی کتاب دیگرش، *عین الحیوه*، تألیف کرد و در آن اخبار و احادیثی را که از ائمه[ع] در آداب معاشرت و این گونه امور وارد شده بود، به زبان فارسی، در آورد و در چهارده باب، هر باب در دوازده فصل، و یک خاتمه مرتب کرد. برای فهرست ابواب کتاب، نک. فهرست کتابخانهٔ ملی (۱: ۱۷۱) و کتابخانهٔ سپهسالار (۱: ۲۵۰).

این کتاب بارها به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۷: ۸۳؛ منزوی ۲: ۱۵۹۹؛ مشار ۲: ۱۸۱۶؛ سپهسالار ۱: ۲۵۰؛ ملی ۱: ۱۷۱].

آغاز: «الحمدلله الذی حلی انبیائه المرسلین باحسن حلیه المتقین و بعث نخبه اصفیائه محمدا صلی الله علیه و اله لتتمیم مکارم اخلاق المؤمنین و اکمل فی اوصیائه المنتجبین».

انجام: «و شایسته ترین مردم کسی است که برای مردم شایسته تر باشد و بهترین مردم کسی است که مردم از او منتفع شوند تمت الکتاب بعون ملک الوهاب».

انجامه: «به اینجا ختم کردم این رساله را در پنجم ماه رجب سنه هزار و هفتاد و نه از هجرت مقدسه نبوی و شکر می‌گویم پروردگار خود را و درود می‌فرستم بر خاتم انبیا محمد مصطفی و آل کرام آن حضرت و کتب الفقیر مؤلفه محمدباقر بن محمدتقی عفی عنهما و قد فرغ من اتمام النسخه فی یوم الاحد سابع شهر ربیع‌الثانی من شهور سنه ۱۱۰۲ اثنی و مائه بعد الف».

نسخ اصل، معرب در عربی‌ها، محمدباقر بن محمدتقی مجلسی، یکشنبه هفتم ربیع الثانی ۱۱۰۲ق، عنوان‌ها به سرخی، خط سرخ برروی عبارات عربی و خط‌های سرخ یا سیاه برروی برخی کلمات. نسخه اندک خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. آثار سوختگی و چربی و وصالی در دو برگ ابتدای نسخه دیده می‌شود.

یادداشت تولد در پشت برگ نخست با مهر بیضوی با سجع «لا اله الا الله الملک الحق المبین

عبده حسن». یادداشت وقف در حاشیهٔ گ ۲ر. نشانهٔ وقف عام در ابتدا و انتهای برخی اوراق. یادداشت اهدای نسخه به دکتر مجلسی وثوق الحکماء، به خط جلال‌الدین مجلسی، در ۳۰ خرداد ۱۳۱۴ش، در انتهای نسخه. از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد تعمیر شده است و دفهٔ اول و دوم با هم فرق دارند و مشخص نیست کدام دفه اصلی و متعلق به نسخه است. دفهٔ اول مقوایی، تیماج قهوه‌ای روشن ساده، دفهٔ دوم تیماج قهوه‌ای تیره با ترنج و سرترنج قهوه‌ای تیره، سوخت. برروی لبه‌ها در هر دو دفه چرم مشکی چسبانده شده، عطف چرم قهوه‌ای روشن، یک تکه چرم باریک قهوه‌ای روی عطف دوخته شده است، درون کاغذ زرد ساده، ۲۴×۱۲/۵ س‌م. فرسوده.

۳۱۲گ، ۲۴×۱۲/۵ س‌م، ۱۹س، ۱۶/۵×۷/۵ س‌م.

۱۱۴۶۰

فیزیولوژی

(پزشکی ـ فارسی)

از: ماتیاس دوال

ترجمه از: رضا علی‌آبادی حکیم‌باشی، میرزا رضا دکتر (ـ ۱۲۹۴ق)

کتابی است در فیزیولوژی عمومی و خصوصی و سلولی.

آغاز: «در بیان فرق مابین فیزیولوژی عمومی و خصوصی ـ ترقیات علمیه در این ایام به حدی زیاد شده است که در فیزیولوژی از اعمالی گفتگو می‌شود که خود عناصر تشریحیه محل آن اعمالند. مبحثی که در آن از این مقوله تحقیق می‌شود عبارت است از فیزیولوژی عمومی که در آن از خواص و آثار عناصر تشریحیه و انساج بحث می‌نمایند».

انجام: «هر یک از عناصر تشریحیه زنده با قدرت مخصوص به محیط خارجی مربوط و علی الاتصال در رد و بدل است یعنی بعضی از عناصر را جذب نموده تا مدتی جزء خود کرده و نگاهداشته».

توضیح: «نگاهداشته» زاده است اما در صفحه بعد انجامه نوشته شده است. و براساس شماره صفحه نسخه افتادگی ندارد.

انجامه: «تمام شد کتاب اول فیزیولوژی عمومی و خصوصی سلولی روز پنجشنبه غره ماه محرم الحرام من شهور سنه ۱۳۱۷ هجری علی مهاجرها ... در دارالسلطنه تبریز بید اقل العباد فضل‌الله وثوق الاطباء ولد جناب آقا میرزا محمد امین الحکماء دام اقباله العالی ولد مرحمت و غفران پناه آقا میرزا مهدی طبیب مرحوم ...».

نستعلیق شکسته، فضل‌الله وثوق الاطباء فرزند میرزا محمد امین الحکماء، پنجشنبه یکم محرم ۱۳۱۷ق، در تبریز. عنوان‌ها به نسخ و درشت‌تر از متن و برخی عنوان‌ها درون پرانتز. خطوط کوتاه مشکی در بالای برخی کلمات. در اوایل نسخه معادل انگلیسی اصطلاحات در حاشیه نوشته شده و توضیحات اندکی در حواشی وجود دارد، به نقل از طلوزان، میرزا

سیدحسین خان، دیکسیونر کاریه و دیگران. عنوان مباحث و موضوعات متن، مانند سرصفحه در حاشیهٔ بالای صفحات نوشته شده است. نسخه شماره صفحه دارد. با اندک خط خوردگی. دو برگ در انتهای نسخه نانوشته است.

یادداشت کاتب در انتهای متن که کتابت نسخه را در سال ۱۳۵۵ق گواهی کرده است. شعر عربی از ابویعقوب نصرانی به خط کاتب در ۱۳۱۷ق در انتهای نسخه. بیت «بسم الله الرحمن الرحیم/ هست کلید در گنج حکیم» در پشت برگ نخست. از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی دفتر معمولی، روکش کاغذ ابری صنعتی صورتی و ابی سیر و کرم، عطف و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، درون کاغذ ابی سیر ساده، با محافظ کاغذی قهوه‌ای، ۲۲×۱۶ س‌م.

۲۱۳گ (۴۲۰ص)، ۲۱/۷×۱۵/۸ س‌م، ۱۷س، ۱۷×۸/۵ س‌م. کاغذ سفید.

۱۱۴۶۱

قرابادین شفائی (طب شفائی)

(داروشناسی ـ فارسی)

از: مظفر بن محمد حسینی کاشانی شفائی (ـ ۹۶۳ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۳۲۴ در همین فهرست.

آغاز: «الحمدلله الحکیم العلیم و الصلوه علی من اولی الحکمه و الکتاب الکریم و هو یشفی بلطفه السقیم ... اما بعد پوشیده نماند که فقیر حقیر مظفر بن محمد الحسینی الشفائی در مدتی مدید ترکیبی که معالجات امراض از آن گریزی نبود جمع کرده بود».

انجام: «از هر یک سی مثقال عسل صاف کرده بعد از احتیاج به طریق معهود معجون سازند شربتی یک مثقال بعد از چهل روز تمام توان خورده».

انجامه: «قد تم الکتاب الموسوم بالقرابادین بعون الملک المعین علی ید اقل عباد الله محمدسعید ابن محمدعلی قمی فی رابع شهر شعبان المعظم سنه خمس و ثمانین بعد الالف من الهجرت النبویه المصطفویه سنه ۱۰۸۵».

نسخ، محمدسعید بن محمدعلی قمی، چهارم شعبان ۱۰۸۵ق. عنوان‌ها به سرخی. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. آثار اب دیدگی و پخش شدگی مرکب و سیاهی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

نسخه‌های دارویی در دو برگ نسخه و در حاشیهٔ برخی برگ‌ها و درون لت دوم جلد. تاریخ دوا خوردن چند بیمار درون لت اول جلد. در باب ناخن گرفتن در روزهای هفته در پشت برگ نخست. لعن و چند مهر چهارگوش ناخوانا در برگ انتهایی نسخه. بیت «بسم الله الرحمن الرحیم/ هست کلید در گنج حکیم» در ابتدای متن در گ ۲پ. از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، عطف چرم قهوه‌ای، درون کاغذ صورتی ساده، ۱۸/۵×۱۳ س‌م.

۱۶۷گ، ۱۸/۶×۱۳ س‌م، ۱۵س، ۱۴×۷/۵ س‌م.

۱۱۴۶۲

حیات القلوب (حیوه القلوب)

(قصه‌های قرآن/ احادیث ـ فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی، علامه مجلسی (۱۰۳۷ ـ ۱۱۱۰ق)

حیات القلوب در حالات و سیرهٔ پیامبران گذشته و حضرت رسول اکرم(ص) و ائمه(ع) و حضرت زهرا(س)، بر پایهٔ احادیث و اخبار، است. در پایان کتاب مباحثی دربارهٔ امامت آمده است. نگارش جلد اول در میانهٔ ماه شوال ۱۰۸۵ق در مشهد و جلد دوم در ۲۵ ذی‌حجه ۱۰۸۷ق پایان یافته و به سلطان سلیمان صفوی تقدیم شده است. این کتاب در واقع ترجمهٔ احادیث جلدهای ۵ و ۶ و ۷ *بحارالانوار* است و در سه جلد تنظیم شده است:

جلد اول در داستان پیامبران، در ۳۷ باب و هر باب در چند فصل،

جلد دوم در حالات پیامبر اسلام، در ۶۵ باب و هر باب در چند فصل،

جلد سوم در احوال امامان و خلفا، در ۱۲ باب و هر باب در چند فصل.

این کتاب بارها به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۷: ۱۲۱؛ مشار ۲: ۱۸۲۷؛ مرعشی ۸: ۸۶؛ ملی ۱: ۳۷].

نسخهٔ حاضر جلد دوم *حیات القلوب* است در بیان تاریخ ولادت و وفات و معجزات و غزوات و سایر احوال پیامبر اسلام.

آغاز: «الحمدلله ... اما بعد این کتاب دویم است از کتابهای حیوه القلوب از مؤلفات حقیر عبادالله محمدباقر ابن محمدتقی عفی الله عن جرایمهما در بیان تاریخ ولادت و وفات و معجزات و غزوات و سایر احوال شریفه حضرت».

انجام: «و از حق تعالی مزد می‌طلبم و از ملامت خلق ناشناسان پروا ندارم و هو حسبی و نعم الوکیل و کان ذلک فی الخامس و العشرون من شهر ذی الحجه الحرام من شهور سنه سبع و ثمانین بعد الالف من الهجره النبویه».

انجامه: «مطبوع شد کتاب جلد دویم حیوه القلوب در ماه شعبان المعظم در سال هزار و دویست و پنجاه و نه هجری ۱۲۵۹ به دست اقل خلق الله مهتدی ابن احمد الحمدلله رب العالمین».

نستعلیق، مهدی بن احمد، شعبان ۱۲۵۹ق. عنوان‌ها با مرکب قهوه‌ای مایل به قرمز. خط قهوه‌ای مایل به قرمز برروی عبارات عربی و کلمات شاخص. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. آثار اب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

یک صورت حساب و چند یادداشت پراکنده برروی برگه‌های کوچک یادداشت در لا به لای نسخه هست. از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، جدول دور منگنه، درون کاغذ ابی، ۳۱×۲۰/۵ س‌م، فرسوده، قسمتی از عطف نسخه جدا شده است.

۲۳۹گ، ۳۱/۷×۲۱/۴ س‌م، ۲۹س، ۲۵×۱۵/۲ س‌م.

۱۱۴۶۳

حملهٔ حیدری
(شعر مذهبی ـ فارسی)

از: محمدرفیع بن محمد باذل مشهدی (ـ ۱۱۲۳ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۵۵۴ در همین فهرست.

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود:

شد اشک از دو چشم نجاشی روان / هم از دیده‌های همه راهبان

انجام موجود:

که هرگز به آن حکم ای انجمن / نگردید گمراه از بعد من

نستعلیق، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی. چهار ستونه. لکه‌های قهوه‌ای و آثار آب دیدگی و دودزدگی در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

یادداشت به تاریخ ۱۳۲۱ق و یک یادداشت دیگر در پشت و روی برگ نخست. مهر مربع کوچک با سجع «احمد ۱۲۳۳» در حاشیهٔ گ ۱۶ر. از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای پوسیده، ۳۵×۲۲ سم.

۲۰۳گ، ۳۵×۲۲ سم، ۲۳س، ۳۰×۱۷/۵ سم. چند برگ آبی در نسخه هست.

۱۱۴۶۴

[بیاض طبیب]
(پزشکی/شعر ـ فارسی)

از: فضل‌الله بن محمد مجلسی وثوق الحکماء (۱۲۹۲ـ؟ ق)

بیاضی متعلق به فضل‌الله وثوق الحکماء است که در آن یادداشت‌های طبی و دارویی و برخی مطالب دیگر و یادداشت‌های شخصی خود را نوشته است و ترتیب خاصی ندارد. مطالب پراکندهٔ این بیاض را می‌توان به صورت زیر دسته‌بندی کرد:

۱. نسخه‌های دارویی
(داروها ـ فارسی)

نسخه‌های دارویی که در اوراق مختلف جنگ پراکنده است، شامل:

- نسخه‌های دارویی و ادویه و داروهای جدید و قدیم و طرز تهیهٔ آنها (۱ر ـ ۱پ، ۱۰پ ـ ۱۳ر، ۱۷پ ـ ۲۰ر).
- نسخه‌های دارویی از منابع مختلف (۳ر، ۴ر ـ ۴پ، ۶ر، ۱۳ر و پ، ۲۲ر).
- نسخهٔ آقا میرزا سید حسین خان دکتر (۷پ)
- نسخه‌جاتی که از فرمول میرزا رضای تفرشی نقل شده (۱۷پ ـ ۲۰ر)
- نسخه‌های دارویی، به فرانسه و فارسی (۲۳ر ـ ۲۶ر)

صاحب جنگ برخی نسخه‌ها را که به فرانسه نوشته به فارسی ترجمه کرده و در گ ۲۱ر نوشته است: «غرض از ترجمه و تفسیر این است که طرز درست کردن درست مفهوم شود فضل‌الله وثوق الحکماء ۱۳۲۰/ ۱۹۰۴».

- نسخه‌جات از روی فورمول بوشاروا، ترجمهٔ فضل‌الله (۱۵پ ـ ۱۶پ)
- اسامی فرنگی داروها به ترتیب الفبایی (۲ر ـ ۴ر) (فقط تا اواسط حرف الف است).
- اصطلاحات دارویی به انگلیسی، به ترتیب الفبایی، با معادل فارسی برخی از آنها (۷پ ـ ۱۰ر، ۲۸پ و ۳۳پ ـ ۳۲ر).

۲. آشپزی
(آشپزی ـ فارسی)

دستور تهیهٔ برخی غذاها و خوراکی‌ها که برای بیماران مفید است:

- طریق درست کردن نقل برنج، زلوبیا، قاووت، اسیری بادام، طریق پوداندن عدس (۵ر)
- طرز تهیه زیقو (زیگو) (۱۳۲۰ق در طهران) (۲۴پ)

۳. یادداشت‌های طبی
(پزشکی ـ فارسی)

- عمل عکاسی طبی (۶پ).
- در مورد نحوهٔ اختراع و چگونگی کار کردن ماشین عکس اندازی (فضل‌الله، ۱۳۲۰ق در طهران) (۱۴پ ـ ۱۵پ)
- علاج میخچه و کجی روی ناخن (فضل الله با تاریخ ۱۳۲۰ق در طهران) (۱۴ر)
- آخرین علاج قطعی و فوری برای رفع میخچه (۱۳۱۹ق در اصفهان) (۱۷ر)
- روش آزمایش بول (۱۴پ)
- بیماری داء الرقص و موگه یا برفک (فضل‌الله وثوق الحکماء، ۱۳۱۹ق در طهران) (۲۰ر)
- محلول اسید ارسنیوئی که بی الکل است (۲۱پ)
- طرز درست کردن لیموناد غاز دار که مسهل است (۲۱پ)
- طرز استعمال کاکائو که مشروبی است که مستمن و مغذی بسیار است (۲۲پ)
- طرز ساختن کوتودیون الاستیک (برای پانسمان) و پنبه پارتی(فضل‌الله، ۱۳۱۹ق) (۲۲پ)
- صورت و طرز اعمالی که در مریضخانه دکتر لوف نموده است، شامل آماده شدن طبیب قبل از عمل و ضد تعفن کردن دستها و آماده کردن مریض و بی‌هوش کردن او و عمل سنگ مثانه و عمل فتق و عمل آنزوم (۲۸ر ـ ۲۶ر)
- اغلاطی که در جراحی حکیم پولاک هست (۳۵ر، دو سطر نوشته و ناقص مانده).
- مخارج حکیم‌خانه، بعد از مشرف شدن جناب امین الحکماء به کربلای معلا، در دوازدهم جمادی‌الاولی ۱۳۱۷ق (۵پ).

۴. اشعار وثوق

(شعر - فارسی)

از: فضل‌الله بن محمد مجلسی وثوق الحکماء (۱۲۹۲-؟ ق)

فضل‌الله وثوق الحکماء اشعار خود را شامل غزل، مثنوی، تضمین، رباعی و فرد به فارسی و ترکی با تخلص «وثوق» و «طبیب» در اوراق مختلف این بیاض به طور پراکنده نوشته است:

- غزل با تخلص «وثوق» (۷ر، ۳۱پ - ۳۰پ، ۳۴ر)، هزل (۷ر)، زبان حال از جانب فاطمه صغری (۱۷ر)، غزل ترکی با تخلص «وثوقون» (۲۲ر)، رباعی (۳۱ر)، تضمین از حافظ (۳۰پ - ۳۰ر)، تضمین از سعدی (۳۵ر)، فرد و قطعه (۲۹پ)

در گ ۳۴ر در بالای غزلی با ردیف «باش» نوشته است: «اول شعری است که گفته‌ام وثوق الحکماء تهران ۱۳۲۴».

- غزل با تخلص «طبیب» (۳۱پ) و (۳۲ر) (المحرره فضل‌الله طبیب در ۱۳۱۵ق در سلطنت‌آباد)، غزل ترکی از طبیب (۳۲ر).

۵. یادداشت‌های متفرقه

(مسائل متفرقه - فارسی)

- عمل مطلا کردن (۲۰پ - ۲۱ر) که در کربلا تحصیل شده، رجب ۱۳۱۴ق. («حرره فضل الله ابن الطبیب ابن الطبیب»).

- طرز تهیهٔ ترقه از مجربات فضل‌الله طبیب در کربلا در شعبان ۱۳۱۴ق (۲۲پ). عنوان و ابتدای مطلب با جوهر آبی محو شده و در زیر آن خواسته که کسی آن را درست نکند.

- شعبدهٔ دکتر پترتر به نام «حطه الفرعون» («حرره فضل‌الله وثوق الحکماء در ۱۳۱۶ق»).

- صورت دوازده قطعه عکس است، شامل نام کسانی که در عکس‌ها هستند، تاریخ عکس و نام عکاس. عکس‌ها براساس تعداد اشخاصی که در عکس بوده «یک گره»، «دو گره» و «چهار گره» خوانده شده است (۲۹ر - ۲۸پ).

این عکس‌ها عکس‌های شخصی وثوق‌الحکماء با دوستانش در سال‌های ۱۳۱۳، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷ و ۱۳۲۲ق است که مسیو آقایانس و خسرو خان و میرزا عبدالله خان یا خودش انداخته‌اند و میرزا ابوالقاسم خان منشی، مدیر الحکماء، حاجی قلی خان، آقا میرزا عبدالله خان، علی آقا، رکن الحکماء و شاگردها در مدرسهٔ کمال، جناب ناظم لشکر و ادیب الممالک، تاجرباشی، امین الحکماء، میرزا جواد و میرزا علی اخوی‌ها در عکس‌ها هستند.

- قصیده‌ای از ناصرالدین با تخلص «ناصر دین» (۳۲پ).

- دستور خواندن دعا و طلسمی که با استفاده از یک سوزن مخصوص و خیاطه انجام می‌شود (۳۴پ - ۳۵ر).

نستعلیق تحریری و شکسته، خط لاتین سرهم، برخی با جوهر آبی، فضل‌الله طبیب وثوق الحکماء، ۱۳۱۴-۱۳۲۹ق در طهران. بیاض از دو طرف نوشته شده و خط خوردگی دارد.

برخی یادداشت‌های شخصی در نسخه وجود دارد: یادداشت تاریخ نکاح در ۱۳۱۷ق و تولد در ۱۳۱۸ق در ۷پ، قیمت دست دوز لباس‌ها در خیاطی در ۱۵پ، توضیحی دربارهٔ چراغ‌های صحن به تاریخ ۱۳۲۴ش/ ۱۳۶۵ق در ۳۴پ، صورت طلب و صورت قرض در ۳۵ر، کتاب‌هایی که امانت داده شده در ۱۳۲۰ق در ۳۵ر، صورت کتاب‌ها، کتاب‌هایی که مالک نسخه به خط خود نوشته و کتاب‌هایی که در کربلا و نجف گرفته با تعداد جلدها در ۳۶ر - ۳۵پ، صورت اسباب و کتاب‌ها و غیره در ۳۶پ، از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای ساده، قطع بیاضی، ۱۱×۲۰/۵ س‌م. گوشهٔ سمت چپ بالای نسخه که کاملا از بین رفته و باید موش خوردگی باشد.

۳۶گ، ۲۰/۵×۱۰/۵ س‌م، مختلف. کاغذ فرنگی دارای ته نقش در گ ۷ر.

۱۱۴۶۵

قصص المجالس

(علوم غریبه - فارسی و عربی)

از: ناشناخته

چند برگ از یک کتاب است. عنوان «قصص المجالس السنه و شرحها» در حاشیهٔ بالای صفحهٔ دوم نوشته شده است.

دارای عنوان‌های حکایت و فصل و باب.

آغاز: «حکایت روزی در مجلس حکومت رقعه رسید از جوانی مضمونش مطالعه شد اشاره بود که نوری در سیما ظاهر است که نشانه فقر است لهذا عرض هست».

انجام: «و الترجم للجیران و فقراء الاخوان و صله الرحم بقدر الامکان و الشکر لمن منک بیدا الاحسان و الحمدلله فانه المنان و هو المستعان».

نستعلیق تحریری، شماره صفحه دارد از اول تا ۱۵. نسخه خط خوردگی دارد و تصحیح شده است. اوراق وصالی شده‌اند.

از مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون.

بدون جلد.

۸گ (۱۵ص)، ۱۱×۱۷/۲ س‌م، ۲۰س، ۷×۱۴/۵ س‌م.

۱۱۴۶۶

رسالهٔ آشپزی

(آشپزی - فارسی)

از: ناشناخته

در این رساله شیوهٔ پخت انواع غداهای ایرانی و فرنگی از جمله اقسام حلواها، خورش‌ها، دلمه‌ها، کوکوها، کباب‌ها و کوفته‌ها، و نیز مربا آلات به اختصار آمده است.

همچنین به نگاه داشتن بعضی اشیاء برای زمستان و شیوهٔ ترشی انداختن فرنگی بدون سرکه اشاره شده است.

آغاز: «آب نبات نباتی. نبات را با آب بجوشانند به قدری که قوام بیاید همین که خوب قوام آمد به ظرف علی‌حده بریزند».

انجام: «با هر قسم خورش می‌توان خورد که بی‌روغن باشد مثل کباب و یک بادنجان فرنگی و غیره بدون خورش هم ممکن است خورده شود و مطبوع طبع است هنیئاً لالا کلیس».

انجامه: «تمام شد به تاریخ شهر ذیقعده الحرام من شهور سنه ۱۳۱۵ یکهزار و سیصد و پانزده هجری نبوی صلی الله علیه و آله و سلم حرره احمد قلی شاملو مطابق ۱۸۹۸ میلادی. P_R. AHMED 9 HOLIE CHAMLU 1898 F».

شکسته خوب، احمد قلی شاملو، ذیقعده ۱۳۱۵ق/ ۱۸۹۸م، عنوان‌ها و انجامه به سرخی، نسخه شماره صفحه دارد و راده در هر دو صفحهٔ راست و چپ نوشته شده است.

نسخه جلد ندارد و درون جلدی قرار گرفته که متعلق به نسخهٔ دیگری است و از نسخه جداست: جلد مقوایی، تیماج سرخ روغنی، ترنج و دو سرترنج رنگین و قاب زرین با حاشیه تزئینی و گوشه‌های نقش‌دار در وسط و دو گل کوچک زر در دو طرف. کمتد دو خطهٔ زر با گوشه‌های نقش‌دار، عطف و لبه‌ها چرم قهوه‌ای، درون کاغذ صنعتی طرح‌دار قهوه‌ای، ۲۱×۱۳/۵ س‌م.

۳۶ص، ۲۰×۱۲/۵ س‌م، ۱۷س، ۱۶/۵×۸ س‌م، کاغذ سبز.

۱۱۴۶۷

معاهده پاریس

(اسناد و مدارک ـ فارسی)

سواد عهدنامه صلح بین ایران و انگلیس در سال ۱۲۷۳ق/ ۱۸۵۷م در پاریس است که به معاهدهٔ پاریس معروف است. این معاهده در یک مقدمه و پانزده فصل تنظیم شده است. این عهدنامه پس از حملهٔ ناصرالدین شاه به هرات، و در پی آن اشغال شهرهای جنوبی ایران توسط قوای انگلیس، بین ایران و انگلیس منعقد شد و برطبق آن مقرر شد نیروهای بریتانیا از بنادر و جزایر جنوب ایران خارج شوند و در عوض ایران نیز از ادعای خود بر هرات چشم‌پوشی کند و سپاهیان خود را از هرات فراخواند و استقلال افغانستان را به رسمیت شناسد.

[دانشنامه ۵: ۴۰۸، ذیل «پاریس، معاهده (۲)»].

آغاز: «چون اعلیحضرت خورشید رایت اقدس همایون پادشاه اعظم و شاهنشاه بالاستقلال کل ممالک ایران و اعلیحضرت شاهنشاه انگلیس هر دو علی السویه از روی صدق مایل این»

انجام: «ایلچیان طرفین این عهدنامه را ممضی و به مهر خود ممهور ساختند در پاریس در چهار نسخه یوم هفته شهر رجب تحریر یافت والسلام».

و در زیر معاهده «محل دستخط همایون و مهر مبارک ناصرالدین شاه»، «محل مهر امین الملک فرخ خان سفیر کبیر دولت ایران»، «محل مهر و امضای کاولی» قید شده است.

نستعلیق بی تاریخ، قرن ۱۳ق.

از این نسخه تا نسخهٔ ش ۱۱۴۸۶ مجموعهٔ متعلق به هما افضل است که در اسفند ماه ۱۳۸۳ش خریداری شده است.

بدون جلد.

۶گ، ۱۶×۱۱ س‌م، ۱۲س، ۱۱/۵×۵/۵ س‌م.

۱۱۴۶۸

حدائق السحر فی دقایق الشعر

(بدیع ـ فارسی)

از: رشیدالدین محمد بن محمد وطواط (۴۸۰؟ ـ ۵۷۳؟ق)

چند برگ از *حدائق السحر* است.

آغاز: «الحمدلله علی ما افاض علینا من نعمه المترعه الحیاض و منته الممرعه الریاض».

انجام موجود: «از نثر پارسی دل کریم از آراء آزاد باشد».

نستعلیق شکسته، قرن ۱۳ق.

از مجموعهٔ هما افضل.

بدون جلد.

۶گ، ۲۰/۵×۱۳/۲ س‌م، ۱۲س، ۱۴×۷ س‌م.

۱۱۴۶۹

سلطانیه

(کلام ـ فارسی)

از: محمدکریم بن ابراهیم کرمانی (۱۲۲۵ـ ۱۲۸۸ق)

رساله‌ای است اعتقادی در اثبات نبوت و امامت و ولایت که به دستور ناصرالدین شاه قاجار نوشته شده و در شب هفدهم جمادی‌الاول ۱۲۷۴ق به پایان رسیده است. در این رساله مؤلف با برهان‌های عقلی و نقلی ضرورت وجود نبی و امام را اثبات می‌کند. مطالب کتاب در یک مقدمه و دو مبحث و یک خاتمه تنظیم شده است:

مقدمه: در تقدیم بعضی از مسائل که دو مبحث بعدی در بیان مطالب خود بدان محتاج است. مبحث اول: در اثبات نبوت عامه و خاصه. مبحث دوم: در اثبات امامت ائمه اثنی عشر. خاتمه: در اثبات وجود حضرت حجت.

[ذریعه ۱۲: ۲۱۸؛ مشار ۳: ۳۰۶۰؛ مرعشی ۹: ۱۰۴].

آغاز: «شکر و سپاس برون از حصر و حد یگانه خداوند بی‌مانندی را سزد که چون هستی را جلوه هستی داد به داد و کرم عالم را پایه محکم نهاد».

انجام: «ثم لازیدنکم عطوفت و رحمت ظل اللهی بر حق و اهل حق افزون و مرحمت و مکرمت سرکار اشرف امجد بر دین و اهل دین بی‌چند و چون شود فارغ شد از تصنیف

این کتاب مستطاب مسمی به سلطانیه داعی دولت قاهره کریم بن ابراهیم در شب هفدهم ماه جمادی الاولی از شهور سنه هزار و دویست و هفتاد و چهار هجری ...».

انجامه: «فارغ شد از تحریر کتاب مستطاب محمدعلی بن محمدصادق الشیرازی در صبح سه‌شنبه سیزدهم شهر شوال المکرم از شهور سنه ۱۲۷۵ هزار و دویست و هفتاد و پنج هجری ملتمس از اخوان دینی اینکه این رو سیاه را به دعایی و طلب مغفرتی یاد فرمایند امید که این ملتمس در خدمتشان مقبول افتد».

نستعلیق خوب، محمدعلی بن محمدصادق شیرازی، سه‌شنبه ۱۳ شوال ۱۲۷۵ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ برروی عبارات عربی و برخی کلمات شاخص. دارای جدول سرخ و ابی. جای سرلوح خالی است. نام «اعلی‌حضرت ناصرالدین شاه غازی» در حاشیهٔ بالای گ ۱ر در ابتدای نسخه. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. دو برگ در ابتدای نسخه نانوشته است.

از مجموعهٔ هما افضل.

جلد مقوایی، تیماج عسلی پررنگ براق، لبه‌ها چرم نازک مشکی با گل‌های متوالی زرین، عطف چرم مشکی، جدول و کمند دو خطهٔ زر، درون چرم سبز یشمی، جدول زر و کمند دو خطهٔ زر، ۱۲/۵×۲۰/۵ س‌م. جلد اسیب دیده و چرم لبه‌ها در برخی قسمت‌ها کنده شده است و لکه‌های کوچک و بزرگ مرکب برروی هر دو لت جلد دیده می‌شود. گوشهٔ پایین دفهٔ اول و بخش کوچکی از بالای دفهٔ دوم خورده شده است.

۱۴۱گ، ۱۲/۵×۲۰/۳ س‌م، ۱۷س، ۷/۷×۱۵/۲ س‌م.

۱۱۴۷۰

لیلی و مجنون

(شعر ـ فارسی)

از: محمد مکتبی شیرازی (ـ ۹۱۶ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۳۴۹/۱ در همین فهرست.

آغاز:

ای بر احدیتت ز آغاز — حلق ازل و ابد هم‌آواز

انجام:

شد نامه تمام و قصه کوتاه — و الحمد و البقاء لله

انجامه: «کتاب حسب الخواهش عالیحضرت رفیع منزلت نادر زمانی آقایی آقا محمدعلی ساعت‌ساز قلمی گردید بتاریخ بیست و یکم شهر شوال المکرم سنه ۱۲۳۰ اتمام یافت».

شکسته، ۲۱ شوال ۱۲۳۰ق، به درخواست محمدعلی ساعت‌ساز. عنوان‌ها به سرخی. سرلوح مذهب رنگین با رنگ‌های سبز، لاجوردی، ابی کمرنگ، سرخ، صورتی، و حاشیهٔ قرمز و سبز و زر. بسمله در کتیبه‌ای با نقش زر ساده در زیر سرلوح. جدول مشکی و زر پهن و باریک. کمند دو خطهٔ مشکی و زر. زنجیرهٔ زر شرفه مانند در حاشیهٔ دور در دو صفحهٔ ابتدایی. ستون‌بندی دو ستونه با مشکی و زر. ستون باریک وسط در دو صفحهٔ نخست با نقش اسلیمی زر. طلاندازی بین سطور و تحریر دور سطور در دو صفحهٔ نخست. نسخه بدل‌ها بین سطور و با علامت «ح ل» در حاشیه نوشته شده است.

یادداشت مقابله در انتهای نسخه در ۱۲ شوال ۱۳۱۳ق از حسن انصاری که نسخه را به درخواست معتمدالسلطان میرزا تقی‌خان منشی از روی نسخه‌ای دیگر مقابله و تصحیح کرده است. از مجموعهٔ هما افضل.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، ضربی، ترنج و سرترنج و دو کتیبه، مجدول، جدول دور منگنه، درون کاغذ گل بهی، ۱۳/۵×۲۱/۵ س‌م. فرسوده.

۷۶گ، ۱۳/۷×۲۰/۷ س‌م، ۱۴س، ۸/۵×۱۴/۷ س‌م.

۱۱۴۷۱

کنز اللغات (کنز اللغه)

(واژه‌نامه‌ها ـ فارسی)

از: محمد بن عبدالخالق بن معروف گیلانی، ابن معروف (قرن ۹ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۹۳ در همین فهرست.

آغاز:

ابتدای هر سخن آن خوبتر — کوست با حمد خدای دادگر

انجام: «یلی برابر و نزدیک می‌شود و او فعل مضارع است مشتق از ولی است یأتی جمع یؤیؤ است. قد تم الکتاب».

نستعلیق، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ برروی لغات مبدأ و عبارات عربی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. اثار اب دیدگی و لکه‌های قهوه‌ای در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت خرید نسخه از سید ابراهیم تفرشی در ۱۲۷۰ق در انتهای نسخه. از مجموعهٔ هما افضل.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای سادهٔ رنگ رفته، عطف چرم قهوه‌ای، درون مقوای مشکی خرد شده که برروی چرم قهوه‌ای مایل به قرمز چسبانده شده و دارای ترنج و سرترنج به شیوهٔ سوخت بوده اما همهٔ انها کنده شده و فقط اثاری از ترنج زرین دفهٔ دوم مانده است، ۱۶/۵×۲۴ س‌م.

۳۰۵گ، ۱۷×۲۴ س‌م، ۲۳س، ۱۱×۱۷ س‌م.

۱۱۴۷۲

رویای صادقه

(اوضاع اجتماعی ـ فارسی)

از: جمال‌الدین بن عیسی واعظ اصفهانی (۱۲۷۹؟ ـ ۱۳۲۶ق)

در این اثر مؤلف انتقادات خود را از اوضاع اجتماعی روزگار خود، به طنز، بیان کرده است. در این رساله مؤلف در خواب روحانیان و سران وقت، مانند آقا نجفی اصفهانی و ظل السلطان مسعود میرزا، را در صحرای محشر می‌بیند که به محاکمه کشیده شده‌اند.

این اثر در سال ۱۳۶۳ش. به کوشش صادق سجادی و هما رضوانی، درضمن مجموعهٔ *رسائل قاجاری* و در سال ۱۳۶۵ به کوشش بهرام چوبینه به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۱: ۳۰۸؛ منزوی ۲: ۱۶۱۹؛ مجلس ۱۱: ۳۹۹؛ مرعشی ۱۶: ۳۲۴].

پیش از آغاز در بالا نوشته شده: «نقل از روزنامهٔ غیبی رویای صادقه».

آغاز: «اول شبی که روز آن از شدت مشاغل و مکاسب و ازدیاد گفت و شنود و بسیاری حوادث و مشاهده دوست و عنود بکلی از سواحل توانایی بـه غرقـاب نـاتوانی و گـرداب بیچارگی فرو رفته خستگی از حد گذشت و درد و ضعف ممتد گشت».

انجام:

به نصیحت آدمی شو نه به خویشتن که سعدی — هـم از آدمـی شـنیده اسـت بیـان آدمیـت

نستعلیق تحریری بدون تاریخ، قرن ۱۴. نسخه شماره صفحه دارد. یک برگ نانوشته در انتها. چند یادداشت در حاشیهٔ نسخه به خط متن در معرفی اشخاصی که در متن از آنها یاد شده آمده است. یادداشت حسین افضل در انتهای نسخه چنین است:

«این جزوه که به نام رویای صادقه موسوم در حدود سال ۱۳۱۸قمری در اصفهان بـه وسیلهٔ انجمنی از ازادی طلبان انجا که جرات علنی گفتن این مطالب را نداشتند به نام رؤیـا بـه رشتهٔ تحریر دراوردند این انجمن مرکب بوده است از مرحوم ملک‌المتکلمین، سیدجمال الدین واعظ، مجدالاسلام کرمانی و میرزا اسدالله خان نائینی منشی قونسولخانه روس. بیشتر جرات دادن بـه حضرات هم از طرف میرزا اسدالله خان بوده و بعد همین جزوه را فرستاده بود یادکوبه چاپ شده یعنی چاپ شده ان را هم من دیده‌ام این جزوه خطی را هم یکی از مریدهای مرحوم حاجی شیخ به میرزا حسن کرمانی که در اداره روزنامه مرحوم ... به من داد و من خیـال مـی‌کـردم در جعبه سرقت شده در تجریش بوده و سرقت شده بوده. امروز که کتابهای خود را جابجا می‌کردم پیدا کردم و اتفاقا مطالب ان را من خودم به چشم در اصفهان در حضرات نام برده دیده‌ام پنج شنبه ۱۲ اسفند ۱۳۲۷ دکتر حسین افضل».

از مجموعهٔ هما افضل.

جلد یک لا، تیماج مشکی ساده، مجدول به دو ردیـف جـدول دو خطـهٔ ضـربی، ۱۶/۷×۱۱ س‌م. برچسب عنوان «رویای صادقه» برروی جلد.

۳۸گ [۷۲ص]، ۱۷×۱۱ س‌م، ۱۴س، ۱۳/۵×۷/۵ س‌م.

۱۱۴۷۳

مجموعه

این مجموعه شامل ترجمهٔ دو رساله در حقوق و قوانین اساسی از زبان فرانسه است:

۱. **رساله در حقوق اساسی** (۳ب – ۳۶ب) (حقوق - فارسی)

از: ناشناخته

رساله‌ای است کوتاه در ویژگی‌های حکومت‌هـای پارلمـانی سـلطنتی مانـند حکومت انگلیس و از فرانسه به فارسی ترجمه شده است. در این رساله پس از تعریف علم حقوق، مطالبی در پنج فصل آمده است که به ترتیب در بیان قـانون مثبـت، کنسـتیتوسـیون (قـانون اساسی) انگلیس، اهمیت مجلس شورای عمومی، حکومت کابینه و معایب حکومت کابینه در انگلیس است.

آغاز: «در تعریف علم حقوق – یعنی علم اشیاء روحانی و جسـمانی بـه عبارت اخـری علم امتیاز حق از ناحق – از قدیم الایام ایـن علـم جـزء فلسـفه محسـوب بـوده و فقـط محصلین علوم فلسفه که اغلب ملاحظه جانب مسائل روحانی نموده تحصیل می‌کردند».

انجام: «آن طور که بایسـتی از تجربه آن هیئت نتیجه بگیرد نمـی‌گیـرد و دارای ایـن سـه گونه معایب است که ذکر شد ولی در مقابل آن معایب چهار حسن می‌توان ذکر نمود که تا حدی آن معایب پوشیده شده بدون تردید ترجیحش بر سایر اقسام حکومتهای (دمکرسـی) مخصوصاً حکومت پریزدالی ثابت شود».

۲. **رساله در حقوق اساسی** (حقوق اساسی و نهادهای قانونی) (۳۷ر – ۱۳۲ب)

از: ناشناخته

رساله‌ای است در حقوق اساسی و تشریح نظام پارلمانی سلطنتی و از زبـان فرانسـه بـه فارسی ترجمه شده است. نسخهٔ دیگری از این رساله در کتابخانهٔ مجلس سنای سـابق، بـه شمارهٔ ۱۱۱، محفوظ است که محمد شمسالی آن را با عنـوان «حقـوق اساسـی و نهادهـای قانونی» در *پیام بهارستان* منتشر کرده است. وی در مقدمهٔ متن چاپی می‌نویسد:

«این اثر در شمار نخستین متون حقوقی است که در زمینهٔ حقوق اساسی و تشریح نظام پارلمانی سلطنتی و وظایف نهادهای مختلف حاکمیـت و بـه عنـوان دسـتورالعملی جهـت محدودیت اختیارات مقام سلطنت و استقرار نهادهـا و مراکـز قـانونی در کشـور، بـه زبـان فارسی، ترجمه و نگارش یافته است.

مترجم شناخته شده نیست، اما به یقین او یکـی از روشـنفکران عصـر ناصرالدین شـاه است که به زبان فرانسوی و دانش روز و به ویژه بر رموز زبان حقوقی آشنایی کافی داشـته است. کتاب او ظاهراً ترجمهٔ یـک اثـر مشـخص نیسـت، بلکـه برگزیـده‌ای از قـوانین و کتاب‌های مختلف حقوقی است که او با استادی و مهارت آنها را انتخاب کرده و به شرح و توضیح هر مطلب پرداخته است و آنگاه مندرجات و مطالـب را بـا سـلیقهٔ خـود تنظیـم و مرتب کرده است

آن را باید ملخّصی از قوانین اساسی کشورهای گوناگون غـرب دانسـت همانـند کتـب مربوط به حقوق تطبیقی، نویسنده در این ترجمه تنها به مواد قـوانین فرانسـه اکتفـا نکـرده بلکه ضمن ترجمه یک مورد خاص از قوانین کشورهای دیگر اروپایی آنها را با هم مقایسه

کرده و سنجیده و اغلب رجحان یکی را بر بقیه از دیدگاه خود بیان کرده ...»[۱۷].

این رساله مشتمل بر مقدمه، پانزده فصل و خاتمه است:

مقدمه در تعریف قانون، علم حقوق، مملکت، استبداد و کنستیتوسیون،

فصل اول: سلطنت پارلمانی، در چهار مبحث،

فصل دوم: پارلمان و هیئت‌های مقننه، در دو مبحث،

فصل سوم: سلطنت پارلمانی و سلطنت اتحادی،

فصل چهارم: کیفیت و خصایص سلطنت اتحادی،

فصل پنجم: کیفیت قادریت قانون و کیفیات عمومی آن درحکومت های حالیه،

فصل ششم: حقوق آزادی شخصی و فردی،

فصل هفتم: آزادی افکار، حقوق آزادی نطق و مطبوعات،

فصل هشتم: آزادی اجتماعات،

فصل نهم: قانون نظامی،

فصل دهم: قشون و مالیه،

فصل یازدهم: مسئولیت وزراء،

فصل دوازدهم: قانون اداری،

فصل سیزدهم: نسبت مابین حاکمیت پارلمان و حکمیت قانون،

فصل چهاردهم: کیفیت و آداب قوانین مشروطیت،

فصل پانزدهم: سیاساتی که به توسط آن آداب و رسومات مشروطیت محفوظ می‌ماند.

خاتمه در مفاد و خلاصه آنچه در فصول گذشته مذکور و ایراد شد.

[اسنا ۲: ۱۲۰؛ رسالهٔ «حقوق اساسی و نهادهای قانونی» در پیام بهارستان].

در نسخهٔ حاضر بخشی از فصل چهارم نوشته نشده است و قسمتی از متن افتادگی دارد.

آغاز: «قانون- قانون کلمه‌ایست که در موارد مختلفه به تعریفات مختلف تعبیر می‌شود قوانین طبیعت در نزد معلمین علوم طبیعی به نظام اتفاقات و مآثر طبیعی تعبیر می‌شود».

انجام: «ملاحظه و حفظ این دو اصل است یعنی اقتدار پارلمان و بعباره اخری پیشرفت میل ملت و تساوی قوانین از برای کل افراد مملکت قد تمت بعون الملک الوهاب».

شکسته بسیار خوب ریز جوهری، بدون تاریخ، قرن ۱۴ق، مانند خط نسخهٔ ش ۱۱۴۷۷. از گ ۴۴پ به بعد عنوان‌ها به نسخ و درشت‌تر و سیاه‌تر از متن. در متن از علامت [] و () مکرر استفاده شده است. دو برگ در ابتدا و دو برگ در انتهای نسخه و صفحاتی در میانه نانوشته است، اما متن افتادگی ندارد.

۱۷. نک. «حقوق اساسی و نهادهای قانونی»، محمد شمسانی، پیام بهارستان فصلنامه اسناد، دورهٔ دوم، سال سوم؛ ویژه‌نامهٔ قانون و حقوق، شمارهٔ اول، پاییز ۱۳۹۰، ص ۴۰.

از مجموعهٔ هما افضل.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای مایل به قرمز، با دایره‌های کوچک درهم در وسط و گوشه‌ها، جدول دور ضربی دو خطه، عطف چرم قهوه‌ای مایل به قرمز؛ درون کاغذ بنفش، ۲۰/۵×۱۳ س‌م.

۱۳۴گ، ۲۰/۳×۱۲/۵ س‌م، ۱۶س، ۱۵/۵×۸/۵ س‌م. کاغذ ساده و خط دار جدید.

۱۱۴۷۴

شرح الالفیه (شرح ابن ناظم) (نحو - عربی)

از: بدرالدین محمد بن محمد بن مالک، ابن ناظم (- ۶۸۶؟ق)

شرحی است بر کتاب *الفیه* ابن مالک (۶۷۲ق) که منظومه‌ای است در هزار بیت در نحو به نام خلاصه، به قلم فرزندش، بدرالدین محمد. بر کتاب *الفیه* شروح بسیار نوشته شده است. این شرح که به شرح *ابن ناظم* معروف است در سال ۶۷۶ق به پایان رسیده و شارح در آن شواهدی از آیات قرآنی و شعرای عرب آورده و گویند بهترین شرح *الفیه* است.

[کشف الظنون ۱: ۱۵۱؛ مشار عربی: ۵۴۲؛ سپهسالار ۲: ۳۲۵؛ ملی ۸: ۸۵].

آغاز: «قال الشیخ الامام ترجمان‌الادب العالم العلامه الصدر الکامل بدرالدین ابوعبدالله محمد ابن الامام العلامه حجة العرب ابی عبدالله ابن جمال الدین محمد ابن مالک الطائی».

انجام: «فاعلم انه قد انتهی غرضه من هذه النظم و انه قد اشتمل علی اعظم المهمات من علم العربیه ثم ختم بحمدالله سبحانه و تعالی بالصلوه علی نبیه محمد ص و علی اصحابه الطیبین الطاهرین صلوه انمه الی یوم الدین و الحمدلله رب العالمین».

انجامه: «تمت فی یوم سه‌شنبه ۱۵ شهر صفر المظفر سنه ۱۰۸۵ق».

نسخ، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، سه‌شنبه ۱۵ صفر ۱۰۸۵ق. خطوط سرخ و سیاه در بالای برخی کلمات و عبارات. متن اصلی با علامت (ص) و شرح با علامت (ش) مشخص شده است. نسخه در حاشیه و بین سطور حواشی توضیحی دارد، با نشانهٔ «۱۲»، «۲»، «۲۲»، و به نقل از «شرح سیوطی»، «شواهد سید محمد»، «شرح شواهد»، «لکاتبه»، «عقیل»، «زکریا»، «صحاح» و غیره. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است.

مهر بیضی محو شده در حاشیهٔ گ ۵۳ر. از مجموعهٔ هما افضل.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای فرسوده و رنگ رفته، گوشه‌ها چرم قهوه‌ای که با چرم زرشکی تعمیر شده و قسمتی از رویهٔ دفهٔ اول را هم با چرم زرشکی وصله کرده‌اند، ۲۵×۱۲/۵ س‌م.

۱۷۶گ، ۲۴/۷×۱۲/۵ س‌م، ۲۱س، ۱۶/۵×۷ س‌م.

۱۱۴۷۵

تحفه المؤمنین (تحفه حکیم مؤمن، تحفه سلیمانی) (پزشکی - فارسی)

از: محمدمؤمن بن محمدزمان حسینی تنکابنی، حکیم مؤمن (قرن ۱۱ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۶۹ در همین فهرست.

این نسخه کامل نیست و از ابتدا تا اواسط تشخیص سوم را دارد.

آغاز: «سبحانک اللهم یا قدوس و یا طیب النفوس اتمم لنا انوار معرفتک و اذقنا حلاوه مغفرتک و بعد بر ناظران حقایق رس مکشوف می‌دارد».

انجام: «زیبق ... و از سموم قتاله است و محرق خلط و محلل قوتها و مقطع است و طریق تصعید در دستورات مذکور است».

انجامه: «تم بتوفیق الله و تاییده فی العشر الاول من شهر رجب المرجب من شهور سنه تسع و مائه بعد الالف من الهجره النبویه علی هاجرها الف الف من التحیه تم بالخیر».

نستعلیق، دهم رجب ۱۱۰۹ق. عنوان داروها و مورد مصرف آنها در حاشیه به سرخی. خطهای کوتاه سرخ برروی کلمات شاخص. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. مطالبی در توضیح متن در حاشیهٔ نسخه نوشته شده است. اوراق نسخه سیاه شده و آثار آب دیدگی و پخش شدن مرکب در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

مهر مستطیل با سجع «جعفر بن علی الحسنی الحسینی» در حاشیهٔ گ ۱پ. دستورالعمل‌های پزشکی و دارویی در ابتدا و انتهای نسخه.

از مجموعهٔ هما افضل.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، جدول دوخطهٔ ضربی، درون کاغذ ابی، ۱۹×۱۳/۵ س‌م.

۱۷۳گ، ۱۹/۵×۱۳/۵ س‌م، ۲۳س، ۱۵/۵×۹/۵ س‌م.

۱۱۴۷۶

الشفاء

(فلسفه ـ عربی)

از: ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (۳۷۰ـ۴۲۸ق)

کتاب الشفاء در فلسفه و منطق دارای چهار بخش منطق، طبیعیات، ریاضیات و الهیات است و هر بخش شامل فنون و مقالات و فصولی است.

[ذریعه ۱۴: ۲۰۱؛ مشار عربی: ۵۷۳؛ دانشگاه ۳: ۲۸۷؛ مجلس ۵: ۳۸۶].

این نسخه مجلد دوم و بخش طبیعیات است که شامل هشت فن است: فن اول در سماع طبیعی در چهار مقاله، فن دوم در صناعت طبیعیات در یک مقاله، فن سوم در کون و فساد در یک مقاله، فن چهارم در افعال و انفعالات در دو مقاله، فن پنجم در آثار علویه در دو مقاله، فن ششم در نفس در پنج مقاله، فن هفتم در نبات در یک مقاله فن هشتم در طبایع الحیوان در ۱۹ مقاله.

انجام نسخهٔ حاضر افتاده است و تا اوایل مقالهٔ پانزدهم از فن هشتم را دارد.

آغاز: «الحمدلله ... المجلد الثانیه من کتاب الشفاء فی الطبیعیات ثمانیه فنون الفن الاول فی السماع الطبیعی و هو اربع مقالات و اذ قد فرغنا بتیسیرالله و عونه بما وجب تقدیمه».

انجام موجود: «و قامعه لکن احدهما تام منزح الی خارج و الاخر ناقص محتبس فی الباطن».

انجامه:

۱۷۳ر: «و اتفق الفراغ فی یوم الجمعه ۱۶ شهر رجب المرجب ۱۴ اسفند ماه الجلالی سنه ۱۱۴۰».

۱۸۹پ: «قد وقع الفراغ فی یوم الخمیس و هو ۲۲ شهر رجب المرجب ۱۱۴۰».

۲۱۳ر: «تم الفن الخامس بعون الله و حسن توفیقه و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین قد اتفق الفراغ فی یوم السبت غره شعبان المعظم ۲۹ اسفند ماه سنه ۱۱۴۰».

۲۸۵ر: «تم کتاب النفس الفن السادس من الطبیعیات بحمدالله و حسن توفیقه و الحمدلله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا و نبینا محمد النبی الامی و آله الطیبین الطاهرین المعصومین نمقه ابن ابی الحسن بن کتاب الله زین‌العابدین عفی عنهم بمحمد و آله الطاهرین فی یوم الخمیس ۲۷ شهر شعبان المعظم موافقا العشرین من فروردین ماه الجلالی سنه ۱۱۴۰».

نسخ، زین‌العابدین بن ابوالحسن، ۱۶ و ۲۲ رجب، یکم و ۲۷ شعبان ۱۱۴۰ق. انجامه در پایان فن سوم و چهارم و پنجم و ششم آمده است. عنوان‌ها به سرخی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. کلمهٔ «الله» در بالای تمام صفحات نوشته شده است. گ ۲۸۵پ و ۲۸۶ر نانوشته است. آثار آب دیدگی در حاشیهٔ بالای اوراق دیده می‌شود.

مهر محو شده در گ ۲۱۳ر، ۲۵۵ر، ۲۸۵ر، ۲۸۶ر. از مجموعهٔ هما افضل.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، ۲۴×۱۸ س‌م. دفهٔ دوم جلد افتاده است.

۴۰۸گ، ۲۴/۵×۱۸/۵ س‌م، ۲۱ س، ۱۸×۱۰/۵ س‌م.

۱۱۴۷۷

رساله در حقوق بین‌الملل

(حقوق ـ فارسی)

از: ناشناخته

نود و هفت مبحث از مباحث حقوق بین‌الملل است، در دو قسمت:

قسمت اول در قانون بین‌الملل در چهار فصل:

فصل اول: اقوام در قانون بین‌الملل، مبحث اول تا ششم،

فصل دوم: اصول عمومی قانون راجع به حالت متعارفی دول، مبحث هفتم تا چهاردهم،

فصل سوم: اصول و قوانین حالت محاربه مابین دول، مبحث پانزدهم تا هیجدهم،

فصل چهارم: اصول عمومی قانون راجع به دول طرف و بی طرف در حین محاربه، مبحث نوردهم تا بیست و پنجم،

قسمت دوم در نه فصل:

فصل اول: شروع حیات، فقدان حیات دول، مبحث بیست و ششم تا بیست و نهم،

فصل دوم: ملکیت ارضی دول، مبحث سی‌ام تا چهل و دوم،

فصل سوم: اموال خصوصی دول، مبحث چهل و سوم تا چهل و ششم،

فصل چهارم: [عنوان نوشته نشده]، مبحث چهل و هفتم تا شصت و پنجم،
فصل پنجم: مناسبات مابین حکومت و افراد مملکت، مبحث شصت و ششم تا هشتاد و ششم،
فصل ششم: دخالت سیاسی، مبحث هشتاد و هفتم تا نود و چهارم،
فصل هفتم: کارگذاران دول در موارد بین المللی، مبحث نود و پنجم تا نود و هفتم.
فصل ششم و هفتم در نسخه با عنوان «فصل هشتم» و «فصل نهم» نوشته شده است اما شمارهٔ مباحث افتادگی ندارد.

اغاز: «قانون بین‌الملل عبارت است از یک عده نظامات برای رفتار ممالک متمدنه حالیه نسبت به یکدیگر بواسطه مناسبات مابین ممالک را با همدیگر متصل و مربوط می‌نماید».

انجام: «قبلاً یک استمزاجی راجع به آن شخص نموده پس از آنکه اطمینان به متبوعیت او به هم رسانید آن وقت مأموریت او را تعیین رسمی می‌نمایده».

شکسته بسیار خوب، بدون تاریخ، قرن ۱۴ق، مانند خط نسخهٔ ش ۱۱۴۷۳. دو برگ در اغاز نسخه و از گ ۸۹ تا انتهای نسخه نانوشته است. نسخه خط خوردگی دارد.

از مجموعهٔ هما افضل.

جلد دفترهای قدیمی، مقوایی، روکش کاغذ ابری کرم و قهوه‌ای، عطف چرم قهوه‌ای، استر و بدرقه کاغذ نارنجی، ۱۳×۲۱/۲ س‌م.

۱۲۲گ، ۱۲/۷×۲۰/۷ س‌م، ۱۹س، ۹×۱۶/۵ س‌م. کاغذ خط دار جدید.

۱۱۴۷۸

شرایع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام

(فقه ـ عربی)

از: ابوالقاسم جعفر بن حسن حلی، محقق حلی (۶۰۲ ـ ۶۷۶ق)

یکی از مهم‌ترین کتاب‌های فقه امامیه است با اشاره به بعضی از ادله و مشتمل بر چهار قسم: عبادات، عقود، ایقاعات و احکام، و در ۵۲ کتاب. مؤلف در این کتاب فتاوای خود را ذکر می‌کند و به برخی ادلهٔ فقهی یا اقوال فقها اشاره‌ای گذرا می‌نماید.
این کتاب از کتاب‌های درسی حوزه‌های علمی بوده و شروح و حواشی بسیاری بر آن نوشته‌اند و گفته‌اند محقق حلی اولین کسی است که فقه را بدین تقسیم علمی درآورده است.
این کتاب با تصحیحات گوناگون بارها به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۳: ۴۷؛ التراث العربی ۳: ۳۲۰؛ مشار عربی: ۵۳۷؛ سپهسالار ۱: ۴۳۳؛ عکسی مرکز احیاء ۴: ۳۲]

این نسخه جلد دوم است و انجام آن افتاده و از کتاب نکاح تا اواسط کتاب دیات را دارد.

اغاز: «کتاب النکاح و اقسامه ثلثه القسم الاول فی النکاح الدایم و النظر فیه یستدعی فصولا الاول فی آداب العقد و الخلوه و لواحقهما».

انجام موجود: «عرف کیفیه انتسابه الی القاتل و لایکفی کونه من القبیله لاین العلم بانتسابه».

نسخ، بدون تاریخ، قرن ۱۱ق. عنوان‌ها به سرخی. برخی عنوان‌ها نوشته نشده است. نسخه در حاشیه تصحیح شده و توضیحاتی در حواشی و در اوایل نسخه بین سطور نوشته شده است، با نشانهٔ «۱۲»، «تذکره»، «ع ل»، «صحاح» و غیره. اثار اب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

از مجموعهٔ هما افضل.

جلد مقوایی، تیماج سرمه‌ای، روکش کاغذ ابری ابی که برروی جلد چسبانده شده است. درون کاغذ صورتی، ۱۸×۲۴/۲ س‌م. لبه‌های جلد اسیب دیده و از بین رفته است.

۱۵۹گ، ۱۰/۳×۱۵ س‌م، ۱۹س، ۱۷/۵×۲۴ س‌م.

۱۱۴۷۹

شرح هدایه الحکمه

(فلسفه ـ عربی)

از: حسین بن معین‌الدین میبدی (ـ ۹۱۱ق)

هدایه الحکمه اثر اثیرالدین ابهری (۶۶۰ق) در فلسفه در سه قسم منطق، طبیعیات و الهیات تدوین شده و میبدی در شرح آن پس از بیان مقدمهٔ کوتاهی در حکمت نظری و عملی تنها به شرح قسم دوم و سوم آن پرداخته و در شوال ۸۸۰ق به انجام رسانده است.

[کشف الظنون ۲: ۲۰۲۸؛ ذریعه ۶: ۱۳۸؛ مشار عربی: ۵۰۳؛ علی ۱۱: ۱۲۸، ۱۴: ۲۶۴]

اغاز: «الهدایه امر من لدیه و کل شیئی یعود الیه و له الحمد علی ما انعم علینا سوابق النعم و لواحقهما و الهم الینا حقایق الحکم و دقایقهما الصلواه علی جمیع الانبیا و الاولیاء».

انجام: «مطالعه کتب الشیخین الی علی و شهاب‌الدین المقتول قدس سرها و فوق شورهما طور غیر قدره کالکبریت الاحمر و توفیق الوصول الیه من الله اکبر والله اعلم».

انجامه: «فی تاریخ غره شهر ربیع الاول سنه ۱۱۸۱ بخط فقیر الحقیر مولانا روزنسیان [؟]».

روزی که نه شادیم نه شیون باشد ||| نه دست قلم نه روح در تن باشد
در خاطر دوستان کند یاد مرا ||| خطی که به روزگار از من باشد

نسخ، یکم ربیع الاول ۱۱۸۱، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، خط سرخ و مشکی برروی عبارات متن اصلی. نسخه در حاشیه تصحیح شده و خط‌خوردگی اندک دارد و دارای حواشی با نشانه‌های «۱۱۲»، «۱۲»، «۲۲»، «منه رحمه الله»، «فخرالدین»، «عبدالغفار»، «قنود شاه»، «شرح تجرید»، «شرح مطالع»، «ملازاده»، «م ب»، «ب م» است. گ ۱۸ ر و پ نونویس است.

مهر مستطیل با سجع «السید محمدحسین ۱۱۸۷» در حاشیهٔ گ ۳۷ر. از مجموعهٔ هما افضل.

جلد مقوایی، چرم آلبالویی، ضربی، ترنج و دو سرترنج، عطف چرم قهوه‌ای، درون چرم سبز، ۱۲/۵×۱۹ س‌م. عطف پاره شده و از نسخه جدا شده است.

۱۰۷گ، ۱۲/۲×۱۹/۲ س‌م، ۱۵ـ۱۷س، ۶/۲×۱۲/۵ س‌م، در بیشتر صفحات.

۱۱۴۸۰

شوارق الالهام فی شرح تجرید الکلام
(کلام شیعه ـ عربی)

از: عبدالرزاق بن علی لاهیجی، فیاض لاهیجی (- ۱۰۷۲ق)

شرحی مزجی و مفصل و استدلالی است بر *تجرید الکلام فی تحریر العقاید الاسلام* خواجه نصیرالدین طوسی (۶۷۲ق) که متن مختصر و مشهوری است در علم کلام شیعه که به *تجرید الاعتقاد* و *تجرید العقاید* نیز شهرت دارد. از آنجا که این متن برای مذهب شیعه دارای استدلال منطقی بود و به صورت کلاسی تدریس می‌شد حواشی و شروح بسیاری بر آن نوشته شد. این کتاب در شش مقصد تنظیم شده است که عبارت اند از: امور عامه، جواهر و اعراض، اثبات صانع، نبوت، امامت، معاد.

شرح فیاض لاهیجی تنها شرح مقصد اول و دوم از مقاصد شش گانه این کتاب را دربردارد و ناتمام مانده است.

این شرح در سال ۱۳۸۴ش، به تصحیح جعفر سبحانی، در پنج جلد، و در سال ۱۳۸۶، به تصحیح احمد عابدی، در دو جلد، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۴: ۲۳۸؛ مشار عربی: ۵۷۶؛ دنا ۶: ۱۲۴۵؛ مرعشی ۳: ۹۰؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۱۵۹؛ ملی ۱۱: ۶۶، ۱۳: ۵]

نسخهٔ حاضر شرح مقصد اول است و آغاز و انجام آن افتاده و از اواسط مسئله سوم تا اواسط مسئله پنجاهم را دربردارد.

آغاز موجود: «نعم یحتاج الیها فی النحو التفصیلی من الذهن لا فی الوجود الذهنی مطلقا»

انجام موجود: «یسمی عالیا و السافل سافلا و المتوسط فالترتیب فی الفصول»

نستعلیق بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی. برخی عنوان‌ها نوشته نشده‌اند. خطوط سرخ در بالای عبارات متن اصلی و برخی کلمات. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. نسخه حاشیه نویسی دارد، با نشانهٔ «منه»، «م ن»، «۱۲»، «محمداسمعیل اصفهانی»، «محمداس ره»، «اس»، محمدعلی زنوزی، محمدرضا تبریزی، حاشیه قدیم، شرح جدید، شرح حکمه العین، شرح مواقف، و شواهد ملاصدرا.

از مجموعهٔ هما افضل.

جلد یک لا، چرم آبالویی ساده. عطف پاره شده و از بین رفته است. اوراق ابتدایی نسخه جدا شده‌اند. ۱۵/۲×۲۰/۷ س‌م.

۱۵۶گ، ۱۵×۲۱/۲ س‌م، ۱۹س، ۸×۱۴ س‌م.

۱۱۴۸۱

منتخب دیوان شمس
(شعر ـ فارسی)

از: جلال‌الدین محمد بن محمد مولوی (۶۰۴ ـ ۶۷۲ق)

منتخبی از غزلیات مولوی است با دیباچهٔ منثور. غزل‌ها ترتیب تهجی ندارند و پیش از

هر کدام عنوان موضوعی یا «و له ...» قرار داده‌اند. تعدادی از غزل‌ها هم براساس بحرهای عروضی‌شان طبقه‌بندی و به ترتیب تهجی مرتب شده‌اند. برخی عنوان‌ها به قرار زیر است:

«بشموس هدایته» (۹پ)، «بنور هدایته» (۱۰ر)، «در بیان لطایف آثار صنع و مشاهدات شاهدان مصنوعیت و انتقال از مصنوع به حضرت صانع بی علت فی لطایف اظهار المجودات و تجلیات حضرت الوجود» (۱۹ر)، «وله فی تکمیل النفس بمجاهدات الروحانیه» (۱۹ر)، «در بیان خفیات لطف قدیم و نزول تجلیات رب رحیم و مخلوقات».

نسخه کامل نیست و بسیاری از ابیات نوشته نشده‌اند و جای آنها خالی است.

آغاز: «هذا کلام العشاق و بستان الاذواق و اسرار الملک الخلاق ینسب الی حضرت مولانا و سیدنا سلطان المحققین برهان الموحدین کاشف غوامض اسرار الاحدیه وارث ...

ای طایران قدس را عشقت فزوده بالها در حلقه سودای تو روحانیان را حالها»

انجام:

ولا رای فی العجب العاقل و یاتی الطباع عن الناقل

نسخ، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق. عنوان‌ها به سرخی. چهار ستونه. برخی ابیات و عنوان‌ها نوشته نشده‌اند. اوراق ابتدایی نسخه متن و حاشیه با وصالی شده‌اند.

از مجموعهٔ هما افضل.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای ضربی، ترنج و سرترنج و کتیبه، قاب وسط که گوشه‌های آن به صورت یک نیم دایرهٔ کوچک تو رفته است. دو ردیف جدول، جدول زنجیره و جدول دور منگنه، درون کاغذ ابری بنفش و قهوه‌ای با رگه‌های قهوه‌ای، کرم و مشکی. ۲۵×۳۷/۵ س‌م.

۱۰۷گ، ۱۸×۳۰ س‌م، ۲۴/۵×۳۶/۵ س‌م.

۱۱۴۸۲

دفتر مراسلات
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

دفتر نامه نما (اندیکاتور) است در قطع رحلی که به ثبت نامه‌های اداری اختصاص دارد. در این دفتر نامه‌های شخصی و تعدادی صورت حساب‌های اداری و شخصی نیز نوشته شده است. صفحات این دفتر دارای بخش‌های مختلف و ستون‌بندی شده است و عنوان ستون‌ها چنین است:

صفحهٔ سمت چپ (برای نامه‌های وارده): نمره، ذکر نمره‌های قبل، تاریخ ورود، نمره و تاریخ مراسلات وارده، صاحبان مراسلات، شرح مراسلات وارده، ضمیمه.

صفحهٔ سمت راست (برای نامه‌های صادره): کلاسمان (کارتن و دوسیه)، اسامی اشخاصی که مراسلات به اسم آنهاست، شرح مراسلات صادره، نمره آتیه، تاریخ خروج، ضمیمه.

ابتدا مراسلات اداری است (۱پ ـ ۱۴ر). در صفحات سمت راست مراسلات وارده و در صفحات سمت چپ مراسلات صادره ثبت شده است. شمارهٔ نامه‌ها از ۵۵ شروع

می‌شود تا شمارهٔ ۱۸۴. اما جمعاً ۱۱۷ نامه ثبت شده است که تاریخ ۳ دلو ۱۳۰۱ش تا ۷ ثورا ۱۳۰۲ش را دربرمی‌گیرد.

برخی نام‌هایی که در ستون «صاحبان مراسلات» و «اسامی اشخاصی که مراسلات به اسم آنهاست» نوشته شده است، به قرار زیر است:

ادارهٔ کل، معین السلطنه ریاست کل تشکیلات جنوب، میرزا جواد خان رئیس انبار اصفهان، میرزا حسین خان ریاحی رئیس دخانیات، قویم الممالک رئیس ادارهٔ مالیات غیرمستقیم قم، ریاست کل مالیات غیرمستقیم، میرزا عبدالله خان، میرزا تقی خان رئیس کابینهٔ اصفهان، غلامرضا خان محاسب سرویس دخانیات اصفهان، ریاست کل تفتیش جنوب، دکتر میلسپو ریاست کل مالیه، کمال الوزاره و ...

سپس مراسلات شخصی است (۱۴پ – ۱۸ر) که از ۱۴ دی ماه ۱۳۳۰ تا ۲ دی ۱۳۳۱ش را دربرمی‌گیرد.

بخشی از دفتر نیز برای نوشتن صورت حساب‌ها به کار رفته است (۱۸پ – ۳۰ر) و عایدات و مخارج روز به روز، از ۵ مرداد ۱۳۳۳ الی ۲۸ اسفند ۱۳۳۴ش، شامل مخارج مایحتاج و آذوقهٔ خانه، حمام، مهمانی، برق، کرایه، تعمیر خانه و غیره نوشته شده است.

در ابتدای این بخش در گ ۱۸پ نوشته شده: «دفتر یومیه نقل از دفتر موقتی حساب در راه آهن شمال». در پایان سال ۱۳۳۳ش حساب کل سالیانه آمده است.

شکسته، ۱۳۰۱–۱۳۰۲ و ۱۳۳۰–۱۳۳۱ و ۱۳۳۳–۱۳۳۴ش، جوهر ابی، مشکی و سبز، دفتری با جدول‌ها و عنوان‌های چاپی.

از مجموعهٔ هما افضل.

جلد مقوایی، روکش کاغذ صنعتی ابری سبز، عطف و گوشه‌ها پارچهٔ سبز، استر و بدرقه کاغذ ضخیم کاهی، ۲۲×۳۶ س‌م.

۸۶گ، ۲۲×۳۵/۵ س‌م، کاغذ کاهی.

۱۱۴۸۳

دفتر دخل و خرج (دفتر صورت حساب شخصی) (اسناد و مدارک – فارسی)

دفتری است در قطع بزرگ رحلی به نام «دفتر صندوق» که در آن وجوه دریافتی با عنوان «واردات» در صفحهٔ سمت راست و هزینه‌ها و مخارج با عنوان «صادرات» در صفحهٔ سمت چپ نوشته می‌شده است. صفحات این دفتر دارای بخش‌های مختلف و ستون‌بندی شده است و عنوان ستون‌ها چنین است:

صفحهٔ سمت راست «واردات»: نمره ترتیب، نمره قبض، تاریخ (روز، ماه)، بتوسط، محل، شرح، مبلغ (دینار، قران، تومان)

صفحهٔ سمت چپ «صادرات»: نمره ترتیب، نمره سند خرج، تاریخ (روز، ماه)، در وجه، شرح، مبلغ (دینار، قران، تومان)

اما در این دفتر صورت‌حساب‌های شخصی نوشته شده است، بدین ترتیب که ابتدا صورت حساب‌ها از یکم فروردین ۱۳۱۱ تا یکم آذر ۱۳۱۱ش تحت عنوان «اعتبار متحرک مخارج تجارتی» نوشته شده و پس از آن «مخارج یک دستگاه عمارت در باغچهٔ تجریش برای منوچهر»، شامل هزینهٔ مصالح و دستمزد کارگرها و عمله‌ها و معمار، از ۲۵ خرداد ۱۳۲۸ تا ۲ مهر ۱۳۳۱ش، نوشته شده است. سپس عایدات و مخارج سال‌های ۱۳۲۹ تا ۱۳۳۵ش، به صورت ماهیانه و روز به روز و سالیانه نوشته شده است.

شکسته، ۱۳۱۱–۱۳۳۵ش، جوهر ابی و مشکی، دفتری با جدول‌ها و عنوان‌های چاپی.

یک برگ با سربرگ «دیوان محاسبات» در لا به لای نسخه هست. از مجموعهٔ هما افضل.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری سرخ، عطف پارچهٔ سبز، استر و بدرقه کاغذ ضخیم کاهی، ۲۳×۳۴/۵ س‌م.

۹۰گ، ۲۳×۳۴ س‌م، چاپ مطبعهٔ سیروس.

۱۱۴۸۴

دفتر دخل و خرج (دفتر صورت حساب شخصی) (اسناد و مدارک – فارسی)

مانند دفتر ش ۱۱۴۸۳.

در این دفتر «جمع کل مخارج یومیه» از اول بهمن ۱۳۱۶ تا پایان سال ۱۳۲۷ش و حساب‌های سالیانهٔ این سال‌ها نوشته شده و به آن عنوان «دفتر کل هزینه‌های شخصی» داده شده است.

در گ ۱۲پ – ۱۵ر دفتر «بودجه شخصی» سال ۱۳۱۸ش نوشته شده و در مقابل هر یک از اقلام مایحتاج خانه به ترتیب مقدار روزانه، مقدار ماهیانه، مقدار سالیانه، قیمت روزانه، قیمت ماهیانه و قیمت سالیانه نوشته شده است.

در اواخر دفتر (۷۸پ – ۸۳ر) صاحب دفتر مخارج عقد و عروسی سه دختر خود را در سال ۱۳۱۷ و ۱۳۲۳ش نوشته است.

شکسته، ۱۳۱۶–۱۳۲۷ش، جوهر ابی و مشکی، دفتری با جدول‌ها و عنوان‌های چاپی.

چرک‌نویس نامه‌ای به دیوان عالی کشور، برروی سربرگ دیوان محاسبات، در دو برگ، و یک سند دریافت وجه بانک شاهنشاهی ایران که نشان می‌دهد مبلغ «دو هزار و پانصد ریال فقط» «برای بستانکار حساب جاری» حسین افضل در تاریخ ۱۳۲۶/۲/۶ دریافت گردیده است، به امضای حسابدار با عنوان «برای بانک شاهنشاهی ایران»، و یک برگ نامه در لا به لای نسخه هست. از مجموعهٔ هما افضل.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری سرخ، عطف پارچهٔ سبز، استر و بدرقه کاغذ ضخیم کاهی، ۲۳×۳۴/۵ س‌م.

۸۸ گ، ۲۳×۳۴ س‌م، چاپ مطبعهٔ سیروس.

۱۱۴۸۵

دفتر دخل و خرج (دفتر صورت حساب شخصی) (اسناد و مدارک ـ فارسی)

دفتر کل هزینه‌های شخصی، مخارج خانوادگی، هزینه‌های یومیه و جمع و خرج سالیانه است، مانند دو دفتر پیشین.

در ابتدای دفتر حساب‌های شخصی شامل طلب‌ها و بدهی‌های اشخاص در سال ۱۳۲۷ش و حساب ماهیانه از فروردین تا اسفند ۱۳۲۸ش به ریال و حساب سالیانه نوشته شده که با عنوان‌های «شرح مبلغ دریافتی»، «پرداختی» و «موجودی» تنظیم شده است (۱پ ـ ۹پ). هزینه‌های اسفند ۱۳۲۸ به تومان است و در بالای صفحهٔ مربوط به آن نوشته است: «در این صفحه واحد را تومان قرار می‌دهم ...».

سپس حساب یومیه از ۸ مرداد ۱۳۲۸ تا پایان اسفند ۱۳۳۰ش نوشته شده، با عنوان‌های «دخل و خرج» و مخارج سالیانه با عنوان‌های «عایدات» و «مخارج».

همچنین صورت مخارج بنایی یک دستگاه عمارت در باغچهٔ تجریش برای متوجهر، به تاریخ ۲۳ خرداد ۱۳۲۸ش/ ۱۵ شعبان ۱۳۶۸ق، با عنوان‌های «دریافتی» و «پرداختی» نیز در این دفتر ثبت شده است (۳۹پ ـ ۵۴ر).

شکسته جوهری، ۱۳۲۷ـ۱۳۳۰ش. دفتری با جدول‌ها و عنوان‌های چاپی، چاپخانه یمنی.
دستور لکه‌گیری لکه‌های جوهر و چای و قهوه و غیره، اتخاذ از رادیو، در تاریخ ۹ مهر ۱۳۲۷ش در تجریش در گ ۸ب. در ابتدای حساب‌های سال ۱۳۳۰ نوشته شده است: «در سال ۱۳۳۰ وارد شدیم سال ملی شدن صنعت نفط در تمام کشور که ...». حساب بدهی شخصی در صفحات جداگانه‌ای در لا به لای نسخه. از مجموعهٔ هما افضل.
جلد مقوایی، روکش کاغذ مشکی، عطف و گوشه‌ها چرم مشکی، آستر و بدرقه کاغذ صورتی. ۳۴/۵×۲۳ س‌م.
۱۱۲گ، ۳۴×۲۲ س‌م. کاغذ خطدار جدید.

۱۱۴۸۶

دفتر دخل و خرج (دفتر صورت حساب شخصی) (اسناد و مدارک ـ فارسی)

مانند دفترهای ش ۱۱۴۸۳ و ۱۱۴۸۴.

در این دفتر حساب یومیهٔ سال ۱۳۳۱ش، شامل عایدات و مخارج، از ابتدا تا پایان سال نوشته شده است. در ۱۷ برگ ابتدای دفتر در صفحه سمت راست حساب یومیه و در صفحه سمت چپ شرح چک نوشته شده است: شامل نمره چک، تاریخ چک، در وجه، شرح، مبلغ به دینار، قران و تومان. تاریخ چک‌ها مربوط به سال ۱۳۳۰ و ۱۳۳۱ش است.

دو برگ از ابتدای دفتر افتاده است.

شکسته، جوهر مشکی و ابی، ۱۳۳۰ـ۱۳۳۱ش. دارای جدول‌بندی و عنوان‌های چاپ شده.
از مجموعهٔ هما افضل.

جلد مقوایی، روکش کاغذ زرشکی، عطف پارچهٔ سبز، درون کاغذ کاهی نخودی، ۳۴/۵×۲۳ س‌م.
گوشهٔ دفه اول جلد شکسته است.
۷۰گ، ۳۴×۲۳ س‌م.

۱۱۴۸۷

دانشنامهٔ جهان (علوم طبیعی ـ فارسی)

از: غیاث‌الدین علی بن امیران حسینی اصفهانی (قرن ۹ق)

کتابی در فلسفهٔ طبیعی و آفرینش پاره‌ای از آثار علوی و اندکی از مباحث عامه و طب و تشریح است و مؤلف آن را در بدخشان به سال ۸۷۷ق به پایان رسانده و به سلطان محمود بهادرخان اهدا کرده است. این کتاب مشتمل است بر ده فصل و بیست اصل و چهار نتیجه و یک خاتمه است. برای اسامی ابواب و فصول، نک. ملی ۲: ۳۳۷.

این کتاب در سال ۱۳۹۳ به تحقیق و تصحیح نیکی ایوبی زاده به چاپ رسیده است.

آغاز: «سزاوار ستایش و سپاس مبدعی است که به اقتضاء ذاتی او که در لسان صاحب ولیس الهی بامر کن معتبر گشته».

انجام: «تمت هذا الکتاب بعون الملک الوهاب المسمی به دانشنامه جهان و تم بالخیر ختم الله بالخیر و الظفر».

نستعلیق، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ برروی کلمات شاخص. شکل‌ها به سرخی. نسخه شماره صفحه دارد. لکه‌های مرکب برروی اوراق نسخه دیده می‌شود.
جلد مقوایی، روکش تیماج قهوه‌ای، مجدول، ۲۵/۳×۱۷/۳ س‌م. شیرازه نسخه گسسته و اوراق از جلد جدا شده است.
۱۲۴گ (۲۶۷ص)، ۲۳/۶×۱۶ س‌م، ۱۷س، ۱۸/۵×۹/۵ س‌م.

۱۱۴۸۸

کلیات طالب آملی (شعر ـ فارسی)

طالب آملی از شاعران قرن یازدهم هجری قمری که به هند رفت و مورد عنایت جهانگیر شاه قرار گرفت و به سال ۱۰۲۸ق به لقب ملک الشعرایی شاه جهان رسید.

کلیات اشعار ملک الشعراء طالب آملی شامل قصاید، قطعات، ترکیب‌بندها، مثنویات، جهانگیرنامه، غزلیات و رباعیات به تصحیح و تحشیهٔ طاهری شهاب به چاپ رسیده است.

[فرهنگ سخنوران: ۳۵۰؛ نصرآبادی: ۲۲۳؛ صفا ۵/۲: ۱۰۵۶].

شامل:

۱. **دیوان طالب آملی** (۱پ ـ ۱۱۸پ) (شعر ـ فارسی)

از: محمد بن عبدالله طالب آملی (۹۸۷؟ ـ ۱۰۳۶ق)

[الذریعه ۹: ۶۳۶؛ منزوی ۳: ۱۸۷۹، ۲۴۱۱؛ سپهسالار ۲: ۶۲۸؛ مجلس ۳: ۲۶۴].

شامل قصاید (۱پ - ۳ر، ۱۲۸پ - ۱۳۱پ)، غزلیات (۴ر - ۱۰۷ر) و رباعیات (۱۰۷ر-۱۱۸پ)، و در حدود ۳۵۰۰ بیت است.

آغاز:

الا که می‌برد از من پیام بر قلندران　　که در حریم خانقه چه رمز پادشه عیان

انجام:

ازل تا ابد گر بکاوی تنابی　　متاعی بجز دوستی در دکانم

۲. قضا و قدر (۱۱۸پ - ۱۲۳پ)
(شعر - فارسی)

از: محمد بن عبدالله طالب آملی (؟۹۸۷ - ۱۰۳۶ق)

[ذریعه ۱۷: ۱۴۸؛ منزوی ۴: ۳۰۴۶]

آغاز:

شنیدم روزی از پاکیزه رایی　　عروس نکته را برقع گشایی

۳. مثنوی (۱۲۳پ - ۱۲۸پ)
(شعر - فارسی)

از: محمد بن عبدالله طالب آملی (؟۹۸۷ - ۱۰۳۶ق)

آغاز:

سرم را باز شوری در کمین است　　که بی سوز دلم آه آتشین است

انجامه: «تمام شد کتاب مستطاب فی یوم شنبه نهم شهر شعبان المعظم موافق یازدهم مهر ماه قدیم فرس علی ید حقیر الفقیر ابوالقاسم ابن علی نقی الحسینی زالوسی در قریهٔ گوشکرای کران من محال کجور مازندران بتاریخ شهر شعبان المعظم موافق مهر ماه قدیم سنه ۱۲۷۶».

نستعلیق، ابوالقاسم بن علی نقی حسینی زالوسی، روز شنبه نهم شعبان ۱۲۷۶ق در قریه گوشکرای کران من محال کجور مازندران. اوراق نسخه دودزده و سیاه است. آثار سوختگی و آب دیدگی و پخش شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای با نقشی ستاره مانند در اطراف و وسط جلد، ۲۰/۲×۱۲/۵ س‌م. جلد به شدت آسیب دیده و از شکل افتاده است.

۱۳۱گ، ۲۱/۲×۱۳/۵ س‌م، ۱۷س، ۱۶/۵×۹ س‌م.

۱۱۴۸۹

لغه فرس (فرس اللغه)
(واژه نامه‌ها - فارسی)

از: ناشناخته

فرهنگ لغت فارسی است به ترتیب حروف تهجی حرف آخر کلمه و شامل ابوابی است و هر باب به یک حرف اختصاص دارد.

عنوان «لغه فرس علی ترتیب الحروف» در صفحه عنوان نسخه، گ ۳ر، و عنوان «فرس اللغه» در یادداشت انتهای نسخه آمده است.

آغاز: «الحمدلله ... اما بعد این رساله‌ای است در بیان لغات فرس مشتمل بر چند بابی که ترتیب داده شده است به طریق ترتیب حروف تهجی باب الالف آسا دهان دره باشد».

انجام: «توسه قوس قزح باشد چنانک خسروانی بود

از باد پشت بینی چون آب موج موج　　و ز توسه ابر بینی چون جزع رنگ رنگ».

انجامه: «قد وقع الفراغ عن تسوید هذه النسخه اللطیفه المرغوبه بید عبد الضعیف محمد البدخشی فی اواخر شهر مبارک الشوال من سنه سبع و سبعین و ثمانمائه».

نستعلیق خوب، محمد بدخشی، اواخر شوال ۸۷۷ق. عنوان‌ها به سرخی. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

سوره‌ای از تورات در حق حضرت محمد(ص) در پشت برگ نخست. یادداشت خرید و تملک با مهر بیضی «عبدالمحمد». یادداشت مالکیت با سجع «عبدالله بن محمد بن جعفر» در ۱۲۸۸ق. یادداشت اهدای نسخه از طرف میرزا کاظم از وزیرزادگان کردستان در ۶ ذیقعده ۱۳۳۳ق در طهران به مالک نسخه که مهر بیضی او محو شده است و یک مهر بادامی محو شدهٔ دیگر در گ ۹۵پ.

جلد یک لا، تیماج مشکی ساده، درون کاغذ صورتی، ۱۷×۱۲ س‌م.

۹۷گ، ۱۷×۱۱/۵ س‌م، ۱۳س، ۱۱×۶/۵ س‌م.

۱۱۴۹۰

تحفه العالم
(سفرنامه‌ها/ شوشتر - فارسی)

از: عبداللطیف بن ابی‌طالب جزایری شوشتری (۱۱۷۲ - ۱۲۲۰ق)

این اثر گونه‌ای زندگینامهٔ خودنوشت و سفرنامه به شمار می‌آید و مؤلف در آن، گذشته از شرح سفرهایش به نواحی ایران و عتبات و هند، به تاریخ شوشتر و خوزستان و هند و ذکر سادات جزایری شوشتر و دانشمندانی که دیده است، توصیف شهرها و نواحی مهم هندوستان و آداب و رسوم و اعتقادات و شیوهٔ زندگی مردم آن سرزمین، تشریح چگونگی پیشرفت انگلیسی‌ها در هند، ذکر برخی کشورهای اروپایی و گزارش آداب و رسوم و شیوهٔ زندگی فرنگیان و اختراعات و اکتشافات آنان پرداخته و به کشف امریکا و چگونگی آن سرزمین و نحوهٔ زندگی بومیان آن جا اشاره کرده است.

مؤلف این کتاب میرعبداللطیف شوشتری از سادات نوریهٔ شوشتر و از نوادگان سید نعمت‌الله جزایری (۱۱۷۲ق) این سفرنامه را به درخواست عموزاده‌اش سید ابوالقاسم ابن رضی الدین جزایری مشهور به «میرعالم» نوشته و آن را در سال ۱۲۱۶ق به پایان برده و سپس گویا در سال ۱۲۱۹ق ذیلی بر آن نوشته است. *تحفه العالم و ذیل التحفه*، به تصحیح صمد موحد، در سال ۱۳۶۳ش در تهران به چاپ رسیده است.

[مقدمهٔ تحفه العالم چاپی: دانشنامه ادب فارسی ۲: ۱۷۳۴؛ ذریعه ۳: ۴۵۱؛ منزوی ۶: ۳۹۹۴؛ مشار ۱: ۱۲۱۰؛ مرعشی ۲: ۱۳؛ ملی ۲: ۴۲۹، ۴: ۱۷].

نسخهٔ ما از آغاز و انجام و میانه افتادگی دارد.

آغاز موجود: «به مرتبه‌ای سرد می‌شود که به یک جرعه سیر توان خوردن سلاح و آهن هر چند افتاده بمانند موریانه به آنها کارگر نیست اگرچه در زیر زمین مدفون باشند».

انجام موجود: «و با وی دو سه لحظه به سر می‌بردیم در فهم و فراست بعد از برادر بزرگ خویش ممتاز است و در آن باغ بود میر عزیزالله». («عزیزالله» زاده است.)

نسخ درشت خوب، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. دایرهٔ نجومی به سرخی. آثار سوختگی و آب دیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

مهر مربع با سجع «علی بن محمدحسن» و مهر بیضی کوچک با سجع «ادرکنی علی» در حاشیهٔ گ ۵۶پ، مهر بیضی با سجع «یا اسمعیل» در حاشیهٔ گ ۹۶پ. یادداشت به تاریخ ۱۳۲۷ق در حاشیهٔ گ ۱۱۲پ.

جلد مقوایی، روکش کاغذ سرمه‌ای براق با خطوط مشکی لانه زنبوری، عطف و کناره چرم سرمه‌ای، ۲۳/۵×۱۶/۵ س‌م. جلد از نسخه جداست و متعلق به نسخه نیست. شیرازهٔ نسخه گسسته و اوراق از هم جدا هستند.

۱۳۳گ، ۲۱/۱×۱۵/۱ س‌م، ۱۴س، ۱۵×۸/۵ س‌م.

۱۱۴۹۱

تجزیه الامصار و تزجیه الاعصار (تاریخ وصاف الحضره) (تاریخ ایران ـ فارسی)

از: شرف‌الدین عبدالله بن فضل‌الله شیرازی، وصاف الحضره (۶۶۳ـ ۷۳۰؟ق)

تاریخ وصاف از قدیم‌ترین منابع تاریخی دورهٔ ایلخانی است و شرح رویدادهای حکومت ایلخانان را، از مرگ منکوقاآن (۶۴۸ـ۶۵۷ق) تا اواسط سلطنت ابوسعید بهادر (۷۱۶ـ۷۳۶ق) یعنی سال ۷۲۳ق، دربرمی‌گیرد.

وصاف بخشی از کتاب خود را به غازان‌خان (۶۹۴ـ۷۰۳ق)، و بخشی دیگر را در ۷۱۲ق به الجایتو (۷۰۳ـ۷۱۶) تقدیم کرده است. او کتاب تاریخ خود را دنبالهٔ *تاریخ جهانگشای* جوینی می‌داند و بخش‌هایی از این کتاب را در پایان جلد چهارم تاریخ خود آورده است.

این کتاب در سال ۱۳۸۷ش، براساس نسخهٔ دست‌خط مؤلف، مورخ ۷۱۱ق، به تصحیح و تحشیهٔ علیرضا حاجیان‌نژاد، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۳: ۳۵۸؛ منزوی ۶: ۴۲۸۰؛ مشار، فارسی ۱: ۱۱۸۵؛ دانشگاه ۲: ۵۲۴؛ ملی ۶: ۳۴۱].

نسخهٔ حاضر جلد دوم *تاریخ وصاف* است.

آغاز: «بسمله. علی الله رب العالمین توکلی و فی کل احوالی علیه معولی فرخ‌ترین نوایی که نای مرغ زمزمه‌سرای زبان بدان دستان داستان زند

انجام: «و خیر و اصابت و یمن و برکت در ظعن و اقامت و سلم و حرب رفیق و همنشین گردد و لایتبعهم هم یشین انشاء الله تعالی وحده تم المجلد الثانی و یتلوه الثالث کما یتلوا المثانی عقیب المثالث».

انجامه: «قد فرغت من تسوید هذه الاوراق بعون الواهب الخلاق فی عشر الثانی من شهر صفر المظفر مطابق سنه ثلاث ماة و عشرین بعد الالف من الهجره النبویه علی مهاجرتها الاف الثناء و التحیه و انا العبد الضعیف الخاطی المحتاج الی رحمه الله ابن النواب حاج الحرمین ابراهیم میرزا مد ظله نصراله سنه ۱۳۲۰».

نستعلیق و نسخ معرب در عربی‌ها، ابراهیم میرزا ابن حاج الحرمین، ۲۰ صفر ۱۳۲۰ق. عنوان‌ها و عبارات عربی و ابیات به سرخی در اوایل نسخه و در باقی نسخه درشت‌تر و سیاه‌تر از متن.

یادداشت کتابت نسخه در یکم ربیع‌الثانی ۱۳۱۹ق در پشت برگ نخست. چند عکس برگردان در حاشیهٔ دو صفحهٔ ابتدا و انتهای نسخه و گ ۳ر. یادداشت در اشاره به تعدی نیرالممالک با رعیت در ۱۳۲۱ق در انتهای نسخه، گ ۱۳۲ر.

جلد مقوایی، روکش پارچهٔ قرمز گلدار، عطف چرم قهوه‌ای، ۲۲/۷×۱۸ س‌م.

۱۳۳گ، ۲۲×۱۷/۵ س‌م، ۱۴س، ۱۷/۵×۱۱ س‌م، کاغذ نخودی و زرد.

۱۱۴۹۲

الصحیفه الکامله السجادیه (دعاها ـ عربی)

از: علی بن حسین(ع)، امام چهارم (۳۸ ـ ۹۴ق)

صحیفه کامل با ملحقات (نک. ش ۱۱۲۰۲) و مناجات خمسه عشر (۱۲۹ب ـ ۱۲۷ب) و دعای امام فی التأوه و المناجات (۱۴۷ب ـ ۱۵۲ر) است. ترجمهٔ فارسی چند دعا در گ ۲پ و ۳ر و ۸ر ـ ۱۰ر و ۳۴ر ـ ۳۶ر، ۴۵پ ـ ۴۷ر و ۵۶ر و پ در زیر سطور نوشته شده است.

آغاز: مانند نسخهٔ ش ۱۱۲۰۲.

انجام (انجام دعا): «یا رباه لاتحرمنا شفاعته غدا یا رباه صل علی محمد و آل محمد و صل علی الملائکه السعداء و الانبیاء و الحمدلله رب العالمین».

انجامه (۱۱۵ب): «تمت الصحیفه الکامله المیمونه المبارکه و لیکتب ملحقاتها بعون الله الملک اللطیف علی ید العبد المذنب الضعیف غلامحسین الشریف الشهربابکی ۱۲۸۲».

انجامه (پایان ملحقات، ۱۲۹ر): «تمت الملحقات فی عصر یوم السبت تسع و عشرین شهر رمضان المبارک ۱۲۸۴».

نسخ معرب و نستعلیق در ترجمهٔ فارسی، غلامحسین شریف شهربابکی، ۱۲۸۲ق و روز شنبه ۲۹ رمضان ۱۲۸۴ق. عنوان‌ها و ترجمه‌ها در زیر سطور به سرخی. سرلوح و کتیبهٔ رنگین نیلی و قرمز و سبز و ابی و زر. جدول مشکی و زر بهن. نسخه در حاشیه تصحیح شده و در اوایل نسخه حاشیه‌نویسی در شرح صحیفه دارد، با نشانهٔ «قم» و «۵». برگ ۳ و ۵ و ۱۱۵ـ۱۵۲ با خطی

شبیه به متن نونویس شده است. آثار آب دیدگی و پخش شدگی مرکب و لکه‌های قهوه‌ای در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق وصالی شده است.
دستور نماز حاجت در شب جمعه در انتهای نسخه به خط کاتب نسخه.
جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای فرسوده و رنگ رفته، مجدول، جدول دور گرهی مشکی، عطف چرم قهوه‌ای، درون مقوای سبز، ۱۵×۹/۵ س‌م.
۱۵۳گ، ۱۵×۹/۵ س‌م، ۱۲س، ۱۱×۶ س‌م.

۱۱۴۹۳

زاد المعاد
(دعا ـ فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی، علامه مجلسی (۱۰۳۷ ـ ۱۱۱۰ق)

نک. نسخه ش ۱۱۱۲۱ در همین فهرست.

نسخهٔ حاضر کامل نیست و فقط از ابتدا تا پایان باب چهارم، در اعمال ماه ذی‌القعده، را دارد و سپس بخشی از فصل هشتم از باب دوازدهم آمده و نسخه خاتمه یافته است.

آغاز: «الحمدلله الذی جعل العباده وسیله لنیل السعاده فی الاخره و الاولی و الصلوه علی...»

انجام موجود: «در این ماه حضرت موسی نفرین کرد بر بنی اسرائیل و در یک شب و یک روز سیصد هزار کس ایشان مردند و الله یعلم».

انجامه: «تمت الکتاب علی ید الحقیر الفقیر کثیر التقصیر خلف مرحوم محمدعلی اقل عبادالله و محتاج الی رحمه الله صفرعلی فی یوم الاربعا السابع شهر جمادی الاخری فی سنه ۱۲۵۴».

نسخ، عربی‌ها معرب، صفرعلی بن محمدعلی، چهارشنبه هفتم جمادی الاخری ۱۲۵۴ق، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، خط سرخ برروی برخی عبارات و کلمات شاخص. ترجمهٔ فارسی دعای کمیل در ص ۴۲پ ـ ۵۰پ. آثار آب دیدگی و دودزدگی و لکه‌های چربی در نسخه دیده می‌شود. چند صورت حساب شخصی در دو برگ آغاز نسخه. یادداشت تملک امیرقلی بن حاجی محمود در پشت برگ نخست، گ ۲ر و پ و ۱۲۷ر. چند دعا در گ ۲پ و ۳ر.
جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای ساده و فرسوده و آسیب دیده، درون جلد صفحه‌ای از یک کتاب چاپ سنگی چسبانده شده است. ۲۰/۵×۱۴/۵ س‌م.
۱۲۹گ، ۲۰/۳×۱۴/۷ س‌م، ۱۶س، ۱۵×۹ س‌م.

۱۱۴۹۴

کلیات سنایی
(شعر ـ فارسی)

شامل:

۱. دیوان سنایی
(شعر ـ فارسی)

از: ابوالمجد مجدود بن آدم سنایی غزنوی (۴۷۳؟ ـ ۵۲۵؟ق)

این نسخه شامل غزلیات به ترتیب تهجی (۱پ ـ ۱۰۴ر)، مقطعات (۱۳۲ر ـ ۱۴۹پ) و رباعیات (۱۴۹پ ـ ۱۶۲پ) است، و در حدود ۳۲۰۰ بیت آمده است.

دیوان سنایی بارها تصحیح و چاپ شده است و آخرین بار، در سال ۱۳۹۳، به تصحیح محمدرضا برزگر خالقی، در دو جلد، منتشر شده است.

[ذریعه ۹: ۴۷۱؛ منزوی ۳: ۱۸۷۲، ۲۳۶۱؛ مشار ۲: ۲۳۱۹].

آغاز:

احسنت زهی نگار زیبا　　　آراسته آمدی سر ما

۲. سیر العباد الی المعاد (۱۰۷ر ـ ۱۳۲ر)
(شعر ـ فارسی)

از: ابوالمجد مجدود بن آدم سنایی غزنوی (۴۷۳؟ ـ ۵۲۵؟ق)

این مثنوی در موضوعات اخلاقی و در ۵۰۰ بیت است و در آن به طریق تمثیل از خلقت انسان و نفوس و عقل‌ها سخن به میان آمده است.

این مثنوی در سال ۱۳۷۸ش، با تصحیح مریم السادات رنجبر، به چاپ رسیده است.

[صفا ۲: ۵۶۲؛ ذریعه ۱۲: ۲۷۷؛ منزوی ۴: ۲۹۲۹؛ مشار ۱: ۹۹۰].

آغاز:

مرحبا ای برید سلطان وش　　　تخت از آب و تاجت از آتش

۳. کارنامهٔ بلخ (مطایبه نامه) (۱۶۳ر ـ ۱۸۰ر)
(شعر ـ فارسی)

از: ابوالمجد مجدود بن آدم سنایی غزنوی (۴۷۳؟ ـ ۵۲۵؟ق)

سنایی این مثنوی را هنگام توقف در بلخ و به طریق مزاح، در ۵۰۰ بیت، سروده است و موضوع آن مدح پادشاه و بزرگان و لشکریان و بعضی از شاعران غزنین و هجو و مطایبه با دسته‌ای دیگر است. این مثنوی در سال ۱۳۸۹ش، همراه با پنج مثنوی دیگر سنائی با عنوان «مثنوی‌های سنایی» چاپ شده است.

[صفا ۲: ۵۶۲؛ منزوی ۴: ۳۰۵۳؛ مشار ۲: ۱۲۳۹].

آغاز: «این کارنامه را از بلخ به غزنین فرستاد در این جای هر طایفه را بستاید خاصه اهل دیوان را و پدر را اول ادراری خواهد و حسب حال خویش را گوید

ره‌سک ای نقشبند بی خامه　　　قاصد رایگان بی نامه

نستعلیق شکسته، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، عنوان‌ها به سرخی. برگ‌های ۱۰۴پ ـ ۱۰۶ب نانوشته است. برگ‌های ۵۴ و ۶۴ و۸۳ و ۹۰ و ۹۲ و ۹۹ و ۱۳۲ و ۱۴۷برای افزودن ابیاتی در حاشیه پهن‌تر شده است.
یادداشت قرض و بدهی به تاریخ ۲۰ محرم ۱۲۳۴ق در پشت برگ نخست. یادداشت توضیحی دربارهٔ متن به خط محمدصادق حسینی به تاریخ ۱۳۰۸ق در حاشیهٔ گ ۱۴۵ر.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای ساده، مجدول، درون کاغذ بنفش، ۹/ ۲۱×۱۴/۶ س‌م.

۱۸۰گ، ۲۲×۱۴/۵ س‌م ، ۱۴س، ۱۶×۸/۵ س‌م. کاغذ فرنگی آبی و نخودی دارای ته نقش.

۱۱۴۹۵

مصابیح القلوب
(اخلاق اسلامی ـ فارسی)

از: ابوسعید حسن بن حسین شیعی سبزواری، واعظ بیهقی (قرن ۸ ق)

در اخلاق و آداب اسلامی و برخی مواعظ و نوادر حکم است. واعظ بیهقی این کتاب را برای مبتدیان فن و خطابه در ۵۳ فصل نگاشته و در هر فصل به شرح یک حدیث از رسول اکرم(ص) پرداخته و چنانچه شیوهٔ اهل منبر است در بیان مطالب خود به ذکر آیات و روایات و بیان فضایل و مناقب ائمه(ع) پرداخته و از امثال و حکم و سرگذشت بزرگان و اولیا و مشایخ و گفتار آنان بهره جسته است. گاهی نیز به تناسب مطلب اشعاری به فارسی و عربی سروده که برخی حاوی مضامین اخلاقی و اجتماعی است.

از تاریخ تولد و وفات و زندگی مؤلف اطلاع چندانی نداریم، تنها می‌دانیم که یکی از آثارش را به نام *راحة الارواح* در سال ۷۵۷ق به درخواست خواجه یحیی سربداری نوشته است. *مصابیح القلوب* به تصحیح محمد سپهری در سال ۱۳۷۵ش در تهران به چاپ رسیده است.

[مقدمه مصابیح القلوب چاپی؛ منزوی ۲: ۱۶۸۳؛ ذریعه ۲۱: ۹۰؛ مرعشی ۸: ۱۵۶؛ مرکز احیاء ۳: ۸۴؛ ملی ۹: ۷]

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده و از اوایل کتاب تا اواسط فصل چهل و چهارم را دارد.

آغاز موجود: «و سه فصل آن را به مصابیح القلوب نام نهاد از آنکه دانست که دانستن [و] گفتار و شنیدن آن که در دست روشنایی و نوری بود و جانها را خرمی و سروری بود».

انجام موجود: «در حال پستانش پر شیر شد شبان گفت ... برو به شهر و قوم را خبر کن گفت یا نبی الله ... است که هر که خبر یونس بیارد مملکت به وی دهم».

نستعلیق، عبارات عربی نسخ معرب، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. علامت مد مانند سرخ برروی آغاز عبارات عربی، ابیات و برخی جملات. دارای جدول آبی. نسخه در میانه افتادگی داشته است و صفحات افتاده را به خط نسخ و برروی کاغذ متفاوت نوشته‌اند و به نسخه اضافه کرده‌اند. در این صفحات عنوان‌ها نوشته نشده‌اند و جای آنها خالی مانده است. آثار سوختگی و دودزدگی و آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده‌اند و قسمتی از متن از بین رفته است. برگ ابتدا و انتهای نسخه جدا شده است.

بدون جلد.

۳۳۱گ، ۲۲×۱۴ س‌م، ۱۴س، ۱۵/۵×۹ س‌م. کاغذ نخودی سیر.

۱۱۴۹۶

حدائق الحقائق (احسن القصص، بحر الدرر، تفسیر سورهٔ یوسف)
(تفسیر ـ فارسی)

از: معین‌الدین بن شرف‌الدین محمد فراهی هروی، ملا مسکین (ـ ۹۰۹؟ق)

یک نسخهٔ ش ۱۱۱۷۲ در همین فهرست.

این نسخه از آغاز و انجام و میانه افتادگی دارد و دو برگ از آغاز نسخه در صحافی در انتهای نسخه قرار گرفته است.

آغاز موجود (۲۸۸ر): «پادشاه عالم تعالی و تقدس و تعظم قرآن خواندن آغاز کند و سورهٔ طه و یس برخواند بنده از لذت سماع آن واله و مدهوش شود عقل از وی رمیده».

انجام موجود (۲۸۷پ): «ابن یامین را که با یوسف ع از یک مشربه آب خورده بودند و در یک کنار پرورده قایم مقام دوست ساخت».

نسخ درشت، بدون تاریخ، عنوان‌ها و نشانه‌ها و آیات به سرخی. نشانه‌های کوتاه مد مانند سرخ در بالای اسامی شاخص و برخی کلمات. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. در اوراق نسخه جا به جایی وجود دارد. آثار سوختگی و چربی درنسخه دیده می‌شود.

یادداشت با مداد در گ ۱۰۸ر و ۱۴۵پ با تاریخ ۱۳۳۱ق و ۱۳۱۹ش.

بدون جلد. جلد از بین رفته و فقط عطف که پارچهٔ مشکی است باقی مانده است. شیرازه گسسته و اوراق جدا شده‌اند.

۲۸۹گ، ۲۸/۲×۱۹/۸ س‌م، ۱۵س، ۱۸×۱۲ س‌م.

۱۱۴۹۷

منیة اللبیب فی شرح التهذیب
(اصول فقه ـ عربی)

از: ضیاءالدین عبدالله بن محمد بن اعرج حسینی اعرجی (قرن ۸ق)

شرحی استدلالی و توضیحی است بر کتاب *تهذیب الوصول* یا *تهذیب الاصول* علامه حلی (نک. ش ۱۱۵۰۷/۲)، با عنوان «قال ـ اقول». این کتاب علامه از جمله بزرگ‌ترین کتب اصول است که شروح و حواشی بسیاری بر آن نوشته شده است. از کسانی که بر تهذیب علامه شرح نوشته‌اند یکی سید عمیدالدین عبدالمطلب اعرجی حلی (۷۵۴ق) و دیگری برادرش، سید ضیاءالدین عبدالله اعرجی، خواهرزادگان علامهٔ حلی و پسران سید مجدالدین ابوالفوارس، بوده‌اند. شهیداول (۷۸۶ق) که شاگرد این دو برادر بوده هر دو شرح را در کتابی به نام *جامع البین من فوائد الشرحین* یک جا گرد آورده و فوائد دیگر نیز بر آن دو افزوده است. این دو شرح در روش به یکدیگر بسیار نزدیک اند اما در عبارات و مطالب متفاوت اند. شهید آنچه را از شرح ضیائی نقل می‌کند با نشانهٔ (ض) و آنچه را از شرح عمیدی می‌آورد، با نشانه (ع) در کتاب خود ذکر کرده است.

شرح حاضر، *منیة اللبیب*، را برخی منابع، مانند *کشف الحجب*، از سید عمیدالدین اعرجی دانسته‌اند، و گروهی، مانند صاحب ذریعه، از سید ضیاءالدین اعرجی می‌دانند. تألیف این شرح در ۱۵ رجب ۷۴۰ق به پایان رسیده است.

این شرح مشتمل بر دو جزء است و مانند *تهذیب الاصول* شامل دوازده مقصد و هر

مقصد شامل چند فصل است و جزء اول از مقصد اول تا ششم و جزء دوم از مقصد هفتم تا دوازدهم را دربرمی‌گیرد: مقصد اول در مقدمات، مقصد دوم در لغات، مقصد سوم در امر و نهی، مقصد چهارم در عام و خاص، مقصد پنجم در مجمل و مبین، مقصد ششم در افعال، مقصد هفتم در نسخ، مقصد هشتم در اجماع، مقصد نهم در اخبار، مقصد دهم در قیاس، مقصد یازدهم در تعادل و ترجیح، مقصد دوازدهم دراجتهاد.

این شرح در سال ۱۳۸۸ش/ ۱۴۳۱ق، به تصحیح جعفر سبحانی، در دو جلد، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۳: ۱۶۸، ۲۱: ۷۲، ۲۳: ۲۰۷؛ کشف الحجب: ۵۶۹؛ مشار عربی: ۹۳۱؛ مجلس ۷: ۱۵۰؛ سپهسالار ۱: ۵۸۷؛ ملی ۷، ۱۷۱، ۱۱: ۳۱۰].

اغاز: «اللهم انی احمدک حمدا لایقدر حصره و لایحصر قدره و لاینسی ذکره و لا یطوی نشره و لاینتهی عدده و لا ینقضی امده و اشهد ان لا اله الا الله شهاده موجبه».

انجام: «و مصلین علی سید الرسل و هادی السبل و خاتم الانبیا محمد المصطفی و آله الائمه الاصفیاء صلوه لاانقطاع لها و لاانقضاء و الحمدلله وحده و صلی الله علی من لانبی بعده».

نستعلیق، عنوان‌ها به سرخی، خط سرخ برروی ابتدای متن و شرح و برخی کلمات شاخص نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه و بین سطور تصحیح شده است.

«اجرت صحافی» در پشت برگ نخست. وقفنامه از محمدحسین ابن عبدالباقی الحسینی الحسینی در جمادی‌الثانی ۱۲۲۱ق با مهر بیضی کوچک با سجع «عبده محمدحسین الحسینی» در گ ۲ر. یادداشت عنوان نسخه با مهر بیضی با سجع «سید حسن بن محمدحسین الحسینی الحسینی» در گ ۲پ.

دفهٔ اول و دوم جلد با هم فرق دارد. دفهٔ اول: یک لا، دفه و عطف تیماج مشکی، درون کاغذ گل بهی ساده. دفهٔ دوم متعلق به نسخه نیست. برای تعمیر جلد دفهٔ دوم بریده شده و فقط کناره آن باقی مانده است، سپس یک دفه از نسخه‌ای دیگر به کناره متصل گردیده است. دفهٔ دوم مقوایی تیماج قهوه‌ای، جدول دور زنجیرهٔ زر، درون صفحه‌ای از یک کتابی خطی و یک کتاب چاپ سنگی چسبانده شده است: دفهٔ اول: ۲۱/۵×۱۵ س‌م، دفهٔ دوم: ۲۱×۱۵ س‌م.

۲۳۹گ، ۲۱/۵×۱۴/۵ س‌م، ۲۱ س، ۱۷×۱۰ س‌م.

۱۱۴۹۸

المقاصد العلیه فی تنقیح جمله من الادله الشرعیه

(اصول فقه ـ عربی)

از: محمدتقی بن حسینعلی هروی (۱۲۱۷ ـ ۱۲۹۹ق)

این کتاب در مباحث اصول فقه است و در آن ادلهٔ شرعیه، شامل کتاب و سنت و اجماع، که از مبانی استنباط احکام فقهی است و ادلهٔ عقلیه، شامل اباحه و برائت و استصحاب و تعارض و تعادل و ترجیح، بیان شده است. این کتاب مشتمل بر یک مقدمه و هشت مقصد، با عنوان‌های مطلب و مقام و مبحث و غیره است:

مقصد اول: کتاب، مقصد دوم: سنت، مقصد سوم: اجماع، مقصد چهارم: اصل اباحت، مقصد پنجم: اصل برائت، مقصد ششم: اصول کلی و قواعد مهم مورد نیاز در مسائل فقهی، مقصد هفتم: استصحاب، مقصد هشتم: تعارض و تعادل و ترجیح.

[الکرام البرره: ۲۱۲؛ مجلس ۳/۱۰: ۱۲۷۸].

اغاز: «الحمدلله الذی هدانا بمحکم کتابه الی المقاصد العلیه و دعانا بفصل خطابه الی المنابع الجلیه و الخفیه و الصلوه علی خیر من بعث لتکمیل عقول البریه و اله الهادین».

انجام: «و قد فرغ منه اصلاحاً و تتمیماً و تالیفاً و تنظیماً مؤلفه الجانی فی اول شهر ربیع الثانی سنهٔ ثمانین و مائتین بعد الالف من الهجرة النبویه علی هاجرها و اله المعصومین الف الف سلام و تحیه منه».

نسخ، اصل، محمدتقی بن حسینعلی هروی، ۱۲۸۰ق. عنوان‌ها و کلمات شاخص در زیر خط مشکی. عنوان‌های اصلی کشیده‌تر نوشته شده‌اند. برخی عنوان‌های مفهوص برای جلب توجه در حاشیه نوشته شده‌اند. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه و بین سطور تصحیح شده است. دارای حواشی «منه».

مهر گرد «علی اصغر خان بختیار ۱۳۲۰» درون دفهٔ اول جلد که سجع آن پاک شده و فقط بخشی از آن خوانده می‌شود. عنوان نسخه در پشت گ ۲ر. یادداشت وقف نسخه از مؤلف در ۱۲۷۳ق و مهر بیضی با سجع «الراجی محمدتقی الهروی» در حاشیهٔ گ ۲پ ـ ۴ر. نشانهٔ وقف «وقف علی الاولاد» در گ ۵ر و ۱۴۱پ.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، ضربی برجسته، ترنج و دو سرترنج و دو کتیبه، مجدول، درون کاغذ صورتی، ۲۱/۳×۱۴/۵ س‌م.

۳۴۶گ، ۲۱×۱۵ س‌م، ۱۹س، ۱۶×۹ س‌م.

۱۱۴۹۹

اشارات الاصول

(اصول فقه ـ عربی)

از: محمدابراهیم بن محمدحسن کرباسی اصفهانی (۱۱۸۰ ـ ۱۲۶۲ق)

مؤلف در این کتاب قواعد علم اصول فقه را به روش استدلالی و مفصل و با عنوان‌های «اشاره ـ اشاره» بیان نموده و تألیف آن را در سال ۱۲۵۳ق به پایان رسانیده است. این کتاب در یک مقدمه و سیزده منهج و یک خاتمه تنظیم شده است و شامل دو جزء است:

جزء اول: ادلهٔ لفظی، شامل مقدمه و نه منهج.

جزء دوم: ادله عقلی و شرعی، شامل چهار منهج و خاتمه.

[ذریعه ۲: ۹۷؛ مشار عربی: ۸۵؛ مرعشی ۵: ۳۴؛ مرکز احیاء ۲: ۶].

نسخهٔ حاضر جزء اول است و از منهج پنجم تا پایان جزء اول را دارد.

اغاز موجود: «المنهج الخامس فی المطلق و ... و فیه مقدمه و اشارات مقدمه عرف المطلق تله باللفظ الدال علی الماهیه و منهم من و اذ علیه من و حیث هی هی و اخره».

انجام: «هذا آخر الجزء الاول من الاشارات فی المباحث المتعلقه بالادله من المبادی اللغویه و یتلوه الجزء الثانی فی الادله الشرعیه تم بالخیر و العاقبه».

نسخ بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، عنوان‌ها به سرخی، برخی عنوان‌ها به خط ثلث و به سرخی در حاشیه. خط سرخ برروی برخی کلمات و عبارات. جدول مشکی و زر یهن. کمند سرخ. نسخه در حاشیه تصحیح شده است.

مهر دایره آبی با سجع «علی اصغر خان بختیاری ۱۳۲۰» در ابتدا و انتهای نسخه.

جلد مقوایی، تیماج سرمه‌ای، عطف چرم آبی سرمه‌ای، مجدول، دور منگنه، درون کاغذ بنفش ساده، ۱۴/۳×۲۰/۷ س‌م

۱۲۵گ، ۱۴/۲×۲۰/۴ س‌م، ۱۹س، ۹/۷×۱۴/۲ س‌م.

۱۱۵۰۰

جنگ اشعار

جنگ اشعار شامل قالب‌های مختلف شعری است و آغاز و انجام آن افتاده است. شامل:

۱. اشعار (۱ر – ۳۷ر، ۴۱ر – ۴۶پ، ۶۹پ – ۷۶پ).

شامل فرد، رباعی، غزل، قطعه، قصیده و مخمس از سعدی، محتشم، صباحی بیدگلی، برهان، صهبا و جامی. بسیاری از ابیات نیز بدون نام شاعر نقل شده‌اند.

۲. مثنوی (۳۷ر – ۴۱ر)

از: طوفان

۵۷ بیت است.

آغاز:

بهار آمد و گل ز گلشن دمید   دگر تا به بلبل چه خواهد رسید

انجام:

چو طوفان فروریخت بال و پرم   پریدم ز بس در هوای تو من

۳. قضا و قدر (۴۶پ – ۶۱ر)

از: محمدقلی سلیم تهرانی (– ۱۰۵۷ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۴۴/۱۸ در همین فهرست.

آغاز:

شنیدم روزی از خونابه نوشی   چو گل از خرقه تن خرقه پوشی

انجام:

در این دریای خونخوار آشنا کیست   خدا یار تو باشد ناخدا کیست

۴. سراپا (۶۱ر – ۶۹پ)

از: علی بن مساعد عاملی، مهری عرب (قرن ۱۱ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۴۴/۱ در همین فهرست.

۱۱۹ بیت است.

آغاز:

ای بت چابک شیرین حرکات   جلوهٔ ناز تو چون آب حیات

انجام:

روز و شب مهری بی تاب و توان   کرده نام خوش تو ورد زبان

نستعلیق شکستهٔ راسته و چلیپا، ۹۲۵ق، این تاریخ در حاشیهٔ گ ۱۳ر دیده می‌شود که نوشته شده است: «تاریخ این کتاب سنه ۹۲۵». عنوان‌ها به سرخی، مجدول و ستون‌بندی دو ستونه و سطراندازی با مشکی و سبز. ابیات به طرز خاصی در صفحات نوشته شده است. در هر صفحه دو یا سه لوزی تو در تو طراحی شده و جدول‌کشی شده و در هر ضلع لوزی یک مصراع به صورت چلیپا و سه بیت راسته در بالا و پایین و وسط صفحه نوشته شده است. نسخه برگ شمار ناقصی دارد و نشان می‌دهد که برگ اول نسخه افتاده است. آثار آب دیدگی و پخش شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود.

چند مهر محو شده در حاشیهٔ گ ۱ر و ۵۸پ و ۶۲پ.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای ساده، برروی عطف چرم قهوه‌ای چسبانده شده، ۱۱/۵×۱۶/۵س‌م، فرسوده و چروکیده و آسیب دیده.

۷۶گ، ۱۱×۱۷ س‌م، ۷ س، ۷/۵×۱۱/۵ س‌م.

۱۱۵۰۱

حاشیه بر انوار التنزیل

(تفاسیر شیعه – عربی)

از: بهاءالدین محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ – ۱۰۳۱ق)

حاشیه‌ای است مختصر با عنوان‌های «قوله – قوله» بر *انوار التنزیل* قاضی بیضاوی (۶۸۵ق) که از اول تفسیر تا آیهٔ ۲۳ سورهٔ بقره نگاشته شده و ناتمام مانده است. این حاشیه مشتمل بر نظریات تفسیری شیخ بهایی است و در آن ایرادهایی بر تفسیر بیضاوی وارد کرده است.

[کشف الظنون ۱: ۱۹۳؛ ذریعه ۶: ۴۴؛ ملی ۱۲: ۵۲۱]

آغاز نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود: «الغمام المناظر و السحاب المتقاطر و ظاهر کلام المؤلف یعطی جواز ان یراد بالاسم المطر و السحاب لکن وصفه بالدنو من الارض».

انجام: «و لو قال لیست اقل من ثلث آیات لکان اولی و قد سبق لنا کلام فی هذا المقام عند اول تفسیر الفاتحه فتذکره تم».

نستعلیق، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق. عنوان‌ها که باید به سرخی نوشته می‌شد نوشته نشده و جای انها خالی مانده است. خط خوردگی دارد و در حاشیه و بین سطور تصحیح شده است. حواشی با نشانهٔ «منه»، «صراح» و «سعدی» دارد.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای ساده، مجدول، ۱۹/۵×۱۲/۵ س‌م. اب دیده و فرسوده.

۷۸گ، ۱۹/۵×۱۳ س‌م، ۱۹س، ۱۳×۷ س‌م.

۱۱۵۰۲

عیون اخبار الرضا

(حدیث ـ عربی)

از: محمدبن علی بن بابویه قمی، شیخ صدوق (۳۱۱ ـ ۳۸۱ق)

نک: ش ۱۱۱۰۸ در همین فهرست.

نسخهٔ حاضر جزء اول و دوم *عیون اخبار الرضا* است، با افتادگی‌های بسیار در آغاز و انجام و میانه و جابه‌جایی‌های متعدد در صحافی.

اغاز موجود: «التی هی خیر من الف شهر و فیها یفرق کل امر حکیم و فیها راس السنه».

انجام موجود: «لیحرق بیتها علی من فیه رجع بالفضل ثلث دفعات و ان فضل رسول الله».

نسخ بدون تاریخ. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. برخی اوراق نسخه به خط دیگر و با کاغذ متفاوت است. کاتب آنچه را باید به سرخی بنویسد ابتدا در حاشیهٔ صفحات با مشکی نوشته که برخی از انها در نسخه باقی مانده است. نسخه در برخی صفحات خط خوردگی دارد و در حاشیه و بین سطور تصحیح شده است. آثار اب دیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، مجدول، عطف چرم مشکی و یک تکه چرم قهوه‌ای برای تعمیر برروی آن چسبانده شده است، ۱۸/۸×۱۳ س‌م. لبه‌های جلد فرسوده و از بین رفته است.

۳۰۳گ، ۱۹/۳×۱۲/۳ س‌م، ۱۶س، ۱۴/۵×۹ س‌م (در برخی صفحات)

۱۱۵۰۳

تلخیص المفتاح

(معانی و بیان ـ عربی)

از: محمد بن عبدالرحمن خطیب قزوینی (۶۶۶ ـ ۷۳۹ق)

تلخیص المفتاح مختصری از مباحث قسم سوم کتاب *مفتاح العلوم* سکاکی در بلاغت که خطیب قزوینی شواهد و امثله مورد نیاز را بدان قواعد و قوانین افزوده و آن را در یک مقدمه و سه فن نگاشته است: فن اول: در علم معانی، فن دوم: در علم بیان، فن سوم: در علم بدیع.

[کشف الظنون ۱: ۴۷۳؛ مشار عربی: ۳۱۵؛ ملی ۱۳: ۹۵]

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

اغاز موجود: «المفتاح الی انوار التاویل موارده شافیه من لتهاب الا لباد الی اسرار التنزیل ظهر لباب اثار تراکیبه وصف و منه عذب عبابه».

انجام موجود: «فتدارک کلامه قائلا بلی عفاها القدم و غیرها الارواح و الاریح و مثله فاق لها ادهر لابل لاهله و منه و من المعنوی».

نسخ، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی. برخی عنوان‌های موضوعی مطالب در حاشیهٔ صفحه به سرخی نوشته شده است. خط سرخ برروی برخی کلمات و عبارات. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه و بین سطور تصحیح شده و نسخه بدل‌ها نوشته شده است. نسخه حاشیه‌نویسی دارد، با نشانهٔ «شواهد»، «عبدالحکیم»، «جلبی»، «شیخ الاسلام»، «میرزا سید»، «س»، «م»، «۱۲». اثار اب دیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

مهر گرد با سجع «علی اصغر خان بختیار ۱۳۲۰» درون دفهٔ اول جلد.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، سوخت، ترنج و دو سرترنج زر، درون کاغذ گل بهی ساده، ۲۲×۱۵/۵ س‌م. فرسوده و ترنج‌ها آسیب دیده‌اند و یکی از سرترنج‌ها در دفهٔ رویی افتاده است.

۲۸۳گ، ۲۱/۵×۱۸/۵ س‌م، ۱۶س، ۱۶×۱۰ س‌م. کاغذ ابی.

۱۱۵۰۴

مجموعه

۱. آداب البحث و المناظره (۲ر ـ ۲پ)

(منطق ـ فارسی)

از: علی بن محمد جرجانی، میر سید شریف (۷۴۰ ـ ۸۱۶ق)

رساله‌ای مختصر است در آداب مناظره و بر فراز آن در نسخه نوشته شده است: «رساله میرسید شریف علامه در آداب مناظره». جرجانی در این رساله به سه طریق در اعتراض سائل بر معلل (منع و نقض و معارضه) اشاره می‌کند. این رساله را در بین آثار فارسی سید شریف پیدا نکردم، اما در *معجم التاریخ التراث الاسلامی فی مکتبات العالم* رسالهٔ مختصری به عربی در یکی دو برگ، به نام *آداب البحث و المناظره* از سید شریف جرجانی، یاد شده و به نشانی آن در چند کتابخانه در ترکیه اشاره گردیده است که به نظر می‌رسد این رساله ترجمهٔ فارسی همان اثر باشد[۱۸].

اغاز: «بدان ادبک الله باداب الدرس و البحث که در علم مناظره کسی که متصدی اثبات حکمی می‌شود به دلیل او را معلل خوانند و کسی که اعتراض بر وی کند سائل و اعتراض بر دلیل سه است».

انجام: «مرا دلیلی هست که دلالت می‌کند بر نقیض مدعای تو و آن دلیل را ذکر کند و این سائل را معارض گویند و ح معلل سائل شود و سائل معلل و السلام علی من اتبع الهدی».

---

۱۸. نک: *معجم التاریخ التراث الاسلامی فی مکتبات العالم* ۲: ۲۱۶۱.

* تشکر از فهرست نگار فاضل، آقای علی‌اکبر صفری، برای یافتن رسالهٔ عربی جرجانی و معرفی منبع آن.

۲. حاشیه شرح التجرید الجدید (حاشیه بر شرح الهیات تجرید، تعلیقه بر الهیات شرح تجرید، الحاشیه الخفریه علی الشرح الجدید للتجرید) (۴پ - ۶۱پ)

(کلام - عربی)

از: شمس‌الدین محمد بن احمد خفری (- ۹۵۷ق)

تعلیقات خفری است بر بخش الهیات شرح جدید قوشچی (نک. نسخهٔ ش ۱۱۵۶۹ در همین فهرست). این حاشیه را مؤلف با عنوان «قوله - قوله» برای رفع مبهمات شرح قوشچی نگاشته و در واقع حاشیه بر مقصد سوم شرح تجرید است در اثبات صانع که به «الهیات» معروف شده و دارای سه فصل است در اثبات واجب، صفات واجب، افعال واجب.

حواشی و تعلیقات متعددی بر شرح قوشچی نوشته شده است، از جمله حاشیه‌های جلال‌الدین دوانی و صدرالدین دشتکی که به ترتیب به *طبقات جلالیه* و *طبقات صدریه* موسوم اند. خفری که در شیراز شاگرد صدرالدین دشتکی بود حاشیهٔ خود را در محاکمه بین دوانی و دشتکی نوشت.

این رساله در سال ۱۳۸۲ش با عنوان *تعلیقه بر الهیات شرح تجرید ملا علی قوشچی*، با مقدمه و تصحیح فیروزه ساعتچیان به چاپ رسیده است.

[**کشف الظنون ۱: ۳۵۰؛ ذریعه ۶: ۱۱۶؛ فهرستواره دنا ۴: ۲۳۹، ۲۴۵؛ مجلس ۵: ۱۳۴؛ ملی ۷: ۷؛ ۸: ۳۱۷؛ ۱۱: ۷۷**]

آغاز: «الحمدلله ... و بعد فیقول الفقیر الحقیر الی الله الغنی محمد بن احمد الخفری هذه تعلیقات اتفقت منی علی شرح الهیات التجرید قد جمعتها تذکره لمن له قلب».

انجام: «و ان کان بسبب ما صار الف کان واجب الوجود بذاته واجب الوجود لغیره».

انجامه: «تمت الرساله الشریفه المسمی بالحاشیه الخفریه بعون الله و حسن توفیقه و الصلوه و السلم علی خیر خلقه محمد و آله الذین هم بلغوا معارف الحق و صعدوا معارج الحق فی المدرسه الجده فی دارالسلطنه الاصفهان حین قرأتها و انا العبد الاقل المحتاج الی الله الغنی ابن علیخان محمد رشید اللهم اغفر لهما و لاابائهما بحق محمد و آله اجمعین فی تاریخ ۱۲ شهر ربیع‌الثانی من شهور سنه ۱۰۸۲ق

غرض نقشی است کز ما بازماند — که هستی را نمی بینم بقایی».

۳. حاشیه حاشیه شرح التجرید (حاشیه حاشیه الخفری علی شرح التجرید) (۶۳پ - ۹۱ر)

(کلام - عربی)

از: سلطان العلماء حسین بن رفیع‌الدین محمد حسینی مرعشی آملی، خلیفه سلطان (۱۰۰۱ - ۱۰۶۴ق)

تعلیقاتی است بر حاشیهٔ علامهٔ خفری بر شرح قوشچی بر *تجرید الاعتقاد* (=*تجرید الکلام*) خواجه نصیرالدین طوسی (نک. رسالهٔ ش ۲ همین مجموعه). سید حسین مرعشی معروف به سلطان العلماء و خلیفه سلطان در این شرح بیشتر، عبارات حاشیهٔ خفری را با

ذکر «قوله» و گاه نیز عبارات قوشچی را با ذکر «قوله» یا «قال الشارح» آورده و در قالب عباراتی کوتاه و مفید مطالبی دقیق بیان داشته است. وی بر حاشیهٔ قدیم دوانی بر شرح تجرید نیز تعلیقاتی نگاشته است.

[ذریعه ۶: ۶۵؛ دنا ۴: ۱۴۶؛ مجلس ۵: ۹۲].

آغاز: «الحمدلله رب العالمین ... اما بعد فهذه تعلیقات کتبها العبد الغریق فی بحر العصیان خلیفة سلطان ... علی الحاشیه المنسوبه علی العلامه الخفری ره علی الهیات التجرید».

انجام: «قوله و حیث مهیه الجنس ای حیث یکون مهیه الجنس او مهیه النوع عین الوجود».

انجامه: «تمت هذه الرساله الشریفه فی یوم الاثنان من شهر جمادی‌الثانی من شهور سنه اثنی و ثمانین بعد الالف من الهجره النبویه المصطفویه و سلم تسلیما کثیرا

غرض نقشی است کز ما بازماند — که هستی را نمی بینم بقایی».

۴. حاشیه حاشیه شرح التجرید (حاشیه حاشیه الخفری علی شرح التجرید) (۹۲پ - ۲۱۲ر)

(کلام - عربی)

از: شمس‌الدین محمد گیلانی، شمسای گیلانی (قرن ۱۱ق)

تعلیقاتی است بر حاشیهٔ محقق خفری بر شرح *تجرید الاعتقاد* (=*تجرید الکلام*) خواجه نصیرالدین طوسی (نک. رسالهٔ ش ۲ همین مجموعه). محشی با عنوان «قال المصنف» به شرح برخی از عبارات *تجرید* پرداخته و با عنوان «قوله» عبارات حاشیهٔ خفری را شرح کرده است.

[ذریعه ۶: ۶۶؛ ۱۱۶؛ فهرستواره دنا ۴: ۳۵۲؛ دانشگاه ۳: ۲۳۵؛ ملی ۱۲: ۳۹۱].

آغاز: «الحمدلله ذی المجد والبهاء و الصلوه و سلم علی سید البشر و الانبیاء و عترته الاطهار و الاصفیاء و بعد فیقول افقر خلق الله لغنی محمد المدعو بشمسا الجیلانی هذه تعلیقات اتفقت منی بفضل الله سبحانه علی مبحث الهیات التجرید».

انجام: «بل جمیع صفاته الکمالیه کالعلم و القدره و غیرهما عین ذاته تعالی و هذه اشاره الی نفی الکثرة بعد الذات الحمدلله رب العالمین ...».

انجامه: «تمام شد رساله مولانا شمسا گیلانی در یوم یکشنبه بیست و سیم شهر ذیحجه الحرام من شهور سنه ۱۰۸۱ و انا العبد الاقل المحتاج الی الله الغنی محمد المدعو برشید لجربادقانی غفر له و بالوالدیه».

نستعلیق، محمدرشید بن علیخان جربادقانی، ۱۲ ربیع‌الثانی ۱۰۸۲ق، در حین خواندن رساله در مدرسهٔ جدهٔ اصفهان در رسالهٔ دوم، دوم جمادی الثانی ۱۰۸۲ق در رسالهٔ سوم، ۲۳ ذیحجه ۱۰۸۱ق در رسالهٔ چهارم، عنوان‌ها به سرخی، خطوط نشانه‌ای کوتاه در بالای برخی کلمات، نسخه در حاشیه تصحیح شده است با خط خوردگی اندک و نسخه بدل‌ها با نشانهٔ «خ ل» یا

«بدل» در حاشیه نوشته شده است. دارای حواشی توضیحی با نشانهٔ «۵»، «خ ی»، «عبدالرزاق»، «سمع»، «شمس» و غیره در رسالهٔ دوم، با نشانهٔ «منه ره» و «اب دام ظله»، «لاستادی و اب سلمه الله» «اب سلمه الله» «لاستادی اب دام بقاؤه» و غیره در رسالهٔ سوم، و با نشانه «لاستادی اب دام بقاؤه» در رسالهٔ چهارم. در رسالهٔ دوم حواشی بین سطور و در صفحات پیش از رسالهٔ ۳پ-۴ر، نیز نوشته شده است.

چند سطر از رسالهٔ اول از روی یک نسخهٔ دیگر در پشت صفحهٔ نخست نسخه نوشته شده است. یادداشت مالکیت محمدرشید، کاتب نسخه، که روی آن خط کشیده شده است در گ ۴ر و یادداشت مالک بعدی نسخه با مهر بیضی با سجع «زین‌الدین علی الشریف الموسوی ۱۱۴۱» و تاریخ ۱۱۴۷ق در برگ پیش از آغاز هر رساله، گ ۴ر، ۶۳ر و ۹۲ر و ۲۱۳ر. مهر کاتب با سجع «خاک ره آل محمد رشید ۱۷۷» در انتهای رساله‌ها.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای ساده، عطف چرم قهوه‌ای، ۱۹/۵×۱۱ س‌م.

۲۱۴گ، ۱۹×۱۱ س‌م، ۱۸س، ۱۳/۵×۵ س‌م.

۱۱۵۰۵

فهرس الکتب الاربعه (شرح کتب اربعه) (احادیث شیعه، فهرستها - عربی)

از: ابوالقاسم احمد بن محمد حسینی قوبایی اصفهانی

فهرست مطالب چهار کتاب عمدهٔ حدیث شیعه: *کافی*، *من لا یحضره الفقیه*، *تهذیب‌الاحکام* و *استبصار*، است. مؤلف، ابوالقاسم قوبایی اصفهانی، چون در مراجعه به برخی کتاب‌های حدیث به خصوص کتب اربعه، *وافی*، *وسایل الشیعه* و *بحارالانوار* دائما به مشکلاتی برمی‌خورد، تصمیم گرفت فهرست مرتبی برای این کتاب‌ها تهیه کند. او این کار را به دستور استادش، سید محمدباقر حجه‌الاسلام شفتی، انجام داد.

[مرعشی ۸: ۲۸۰؛ مرکز احیاء ۶: ۳۴].

آغاز: «الحمدلله الکافی لتهذیب الاستبصار الوافی لمن لایحضره الاخبار و الصلاه علی النبی المختار و علی باب مدینه العلم».

انجام: «باب ۲۸ دیه من قطع راس المیت باب ۲۹ دیه الجنین هذا اخر فهرس الاستبصار».

انجامه: «هذا اخر فهرس التهذیب کتب علی ید اقل العباد محمدابراهیم بن محمداسماعیل بن محمدجعفر غفر الله لهما سنه ۱۲۴۶ من شهر رمضان».

نسخ محمدابراهیم بن محمداسماعیل بن محمدجعفر، رمضان ۱۲۴۶ق، عنوان‌ها به سرخی، خط سرخ برروی کلمات شاخص. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است.

یادداشت در گ ۱۳۱پ.

جلد مقوایی تیماج سرمه‌ای، جدول ضربی، دور منگنه، کاغذ بنفش ساده، ۱۹/۵×۱۴/۵ س‌م.

۱۳۱گ، ۱۹/۲×۱۵ س‌م، ۱۹س، ۱۳/۵×۸/۵ س‌م.

۱۱۵۰۶

مجموعه

۱. کشف اللثام و الابهام عن کتاب قواعد الاحکام (۱پ - ۱۲۱پ) (فقه - عربی)

از: بهاءالدین محمد بن حسن فاضل هندی (۱۰۶۲ - ۱۱۳۵ق)

شرح مزجی متوسط و استدلالی است بر کتاب *قواعدالاحکام* علامهٔ حلی (۷۲۶ق). مؤلف کتاب‌های طهارت و صلات و حج را با شرح و بسط بیشتر و کتاب نکاح تا پایان *قواعد* را به طور مختصر شرح نموده است.

این کتاب در سال ۱۳۷۵ش / ۱۴۱۷ق، به تصحیح مؤسسه نشر اسلامی، در قم، در ۱۱ جلد به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۸: ۵۶؛ مشار عربی: ۷۴۲؛ سپهسالار ۱: ۴۶۲؛ مرعشی ۱۰: ۱۵۶؛ ملی ۱۶: ۱۵۷].

نسخهٔ حاضر شرح کتاب صلات است و تا احکام شکوک را دربردارد.

آغاز: «کتاب الصلوه و المراد بها ذات الرکوع و السجود و القراءه و لذا لم یذکر فیه صلوه الاموات و ان کانت من الصلوه لغه او شرعا او اصطلاحا».

انجام: «و الفرق بین تساوی الاحتمالین و ظن التثنین التخییر فی احتیاط الاول بین القیام و القعود دون الثانی».

۲. الدروس الشرعیه فی فقه الامامیه (۱۲۲پ - ۱۲۹پ) (فقه - عربی)

از: شمس‌الدین محمد بن مکی شهید اول (۷۳۴ - ۷۸۶ق)

دروس یکی از کتب مهم فقه شیعه و یک دوره فقه فتوایی مختصر است. مباحث کتاب با عنوان «درس» از کتاب طهارت شروع می‌شود و تا کتاب رهن ادامه می‌یابد.

این کتاب در سال ۱۴۱۳ق / ۱۳۷۱ش در مشهد به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۸: ۱۲۵؛ مشار عربی: ۳۵۵؛ مرعشی ۲: ۱۰۴؛ ملی ۷: ۳۷۱، ۱۲: ۵۴۳].

نسخهٔ حاضر ناتمام است و تنها بخش کوتاهی از آغاز کتاب است.

آغاز: «الحمدلله الذی انطق السنتنا بحمده و الهم قلوبنا بشکر رفده و اطلق جوارحنا».

انجام موجود: «و لاباس بالبالوعه و یجب تسغیل الغریق و یسقط الترتیب بالرمس».

۳. حاشیه معالم الاصول (۱۳۱پ - ۱۶۳پ) (اصول فقه - عربی)

از: محمد بن حسن شیروانی (- ۱۰۹۸ق)

شرح نسبتاً مفصلی با عنوان‌های «قوله - اقول» بر *معالم الاصول* ابن شهید ثانی (۱۰۱۱ق) است که به «حاشیهٔ ملا میرزا» معروف است.

[ذریعه ۶: ۲۱۰؛ مشار عربی: ۲۹۷؛ مرعشی ۱: ۳۸؛ ملی ۱۰: ۳۸۸].

نسخهٔ حاضر ناتمام است.

آغاز: «[قوله] الفقه فی اللغه الفهم [اقول] انما ابتداء بتعریف الفقه دون اصول الفقه کما هو المعروف فی کتب الاصول».

انجام موجود: «فانما یعرض له بقوله ثم انه لاخفاء فی انه لیس المفهوم من الامر الاطلب».

نسخ، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی در رسالهٔ اول و و دوم، و در رسالهٔ سوم نوشته نشده است. خط سرخ برروی عبارات متن اصلی در رسالهٔ اول. تصحیح مختصر در حاشیه.

جلد مقوایی، تیماج مشکی ضربی، ترنج و سرترنج، مجدول، دور منگنه، درون کاغذ صورتی ساده، ۳۱×۱۵ س‌م.

۱۶۴گ، ۲۰/۸×۱۴/۷ س‌م، ۲۰س(رسالهٔ اول و دوم)، ۱۷س (رسالهٔ سوم)، ۱۴×۸ س‌م.

۱۱۵۰۷

مجموعه

۱. المقلاد (رساله فی حجیه الظن، رساله فی مسائل الظن و الاجتهاد) (۱ب – ۷۳پ) (اصول فقه – عربی)

از: محمد بن علی مجاهد طباطبائی (۱۱۸۰ - ۱۲۴۲ق)

سید مجاهد در کتاب *مفاتیح الاصول* خود که آن را در ۱۲۲۸ق در اصفهان در اصول فقه تألیف کرد چند مسئله مهم اصول و از آن جمله مبحث ظن را نیاورد، سپس در سال ۱۲۳۴ق در کربلا رساله‌ای جداگانه دربارهٔ حجیت ظن نوشت و آن را *مقلاد* نام نهاد و آن را مانند خاتمه‌ای برای *مفاتیح الاصول* خود قرار داد. مؤلف در این رساله به شیوهٔ استدلالی به نقل نظر علمای مختلف شیعه و اهل سنت و رد و ایراد در آنها می‌پردازد.

این رساله با عنوان *رساله فی مسائل الظن و الاجتهاد* در ۱۲۳۴ق در اصفهان چاپ سنگی شده است.

[ذریعه ۶: ۲۷۹، ۳۱: ۳۰۰، ۲۲: ۱۱۸؛ مجلس ۲۲: ۹۱]

آغاز: «لو علم المجتهد بحکم من الاحکام الشرعیه الفرعیه بعد استفراغ وسعه و بذل جهده فیه فلا اشکال و لاشبهه فی اعتبار علمه و کونه حجه شرعیه».

انجام: «و لیست الادله الداله علی اصاله حجیه الظن فی نفس [الاحکام] شامله لمحل البحث بوجه من الوجوه کما لا یخفی».

انجامه: «قد فرغ من استکتاب هذالکتاب فی رابع عشر من شهر ذی القعده الحرام سنه فی سادس و ماتین بعد الف ۱۲۴۶ تمه بعون الله تعالی».

۲. تهذیب الوصول الی علم الاصول (تهذیب طریق الوصول الی علم الاصول، تهذیب الاصول) (۷۴ر – ۱۲۸پ) (اصول فقه – عربی)

از: جمال‌الدین حسن بن یوسف حلی، علامه حلی (۶۴۸ - ۷۲۶ق)

تلخیصی است از کتاب *نهایه الوصول الی علم الاصول* خود مؤلف، که برای فرزندش، فخرالمحققین محمد حلی، در دوازده مقصد نگاشته و گزیده‌ای از علم اصول را در آن گنجانده و آن را در ربیع‌الاول ۶۹۸ق به انجام رسانده است.

نام این اثر در *کشف الظنون* «تهذیب طریق الوصول الی علم الاصول» نوشته شده و با همین نام بارها به چاپ رسیده است. اما علامه در *خلاصه الاقوال* خود آن را «تهذیب الوصول الی علم الاصول» نامیده است. گاهی نیز به اختصار «تهذیب الاصول» یا «تهذیب الوصول» گفته شده است. شرح‌ها و حاشیه‌های بسیاری بر این کتاب نگاشته‌اند.

[کشف الظنون ۱: ۵۱۵؛ ذریعه ۴: ۵۱۱، ۶: ۵۴؛ مشار عربی: ۲۳۰؛ دانشگاه ۵: ۱۶۶۵؛ مرعشی ۱: ۱۴۳، ۳۰: ۴۱۱؛ ملی ۱۱: ۷۲۲، ۱۲: ۵۱۹، ۱۴: ۱۳۳]

آغاز: «قال المصنف ره بعد الخطبه و رتبه هذا الکلام علی مقاصد الاول فی المقدمات و فیه فصول الاول فی مباحث مهمه تصور المرکب».

انجام: «هذا اخر ما تذکره فی هذا الکتاب و من اراد التطویل فی هذا الفن فلیطلبه من کتابنا المسمی بنهایه الوصول فانه قد بلغ الغایه و تجاوز النهایه و الله الموفق للصواب».

انجامه: «و قد فرغ المصنف قدس الله سره و نور مضجعه و طاب ثراه و ضاعف الله تعالی مرحمته و غفرانه له من تصنیف هذا الکتاب المسمی بتهذیب الوصول فی علم الاصول فی لیله ... الاول لسته ثمان و تسعین تبویه علیه افضل الصلوات».

نسخ، ۱۴ ذیقعده ۱۲۴۶ق، عنوان‌ها در اوایل رسالهٔ اول و در پنج صفحهٔ اول رسالهٔ دوم به سرخی و در باقی صفحات در رسالهٔ اول به سیاهی و در رسالهٔ دوم به سیاهی و درشت‌تر از متن نوشته شده‌اند و برخی عنوان‌ها در رسالهٔ دوم نوشته نشده و جای آنها خالی مانده است. خط‌های کوتاه و بلند سرخ و نشانه‌های مد مانند سرخ برروی برخی کلمات و عبارات در رسالهٔ اول و پنج صفحهٔ اول رسالهٔ دوم دیده می‌شود. رسالهٔ دوم خط خوردگی دارد و در حاشیه و بین سطور تصحیح شده است. رسالهٔ دوم حاشیه‌نویسی دارد و توضیحاتی مربوط به متن به خط نستعلیق ریز با نشانهٔ «مد»، «محمد»، «م» و «۴» در حواشی نسخه دیده می‌شود. مطالب نوشته شده در حاشیهٔ اوراق نسخه را که در رسالهٔ اول عنوان مطالب مهم متن است که در حاشیهٔ نسخه به سرخی نوشته شده و حواشی توضیحی در رسالهٔ دوم را دوربری کرده‌اند و اضافات کاغذ را به داخل تا کرده‌اند. به نظر می‌رسد نسخه را ابتدا در قطع پهن‌تری در نظر گرفته‌اند، اما بعد آن را در قطع کوچک‌تری تهیه کرده‌اند و اوراق را به گونه‌ای برش زده‌اند که مطالب حاشیه باقی بمانند. نشانهٔ وقف در گ ۲۶پ، ۴۲پ، ۵۶پ، ۶۸پ، ۷۸پ، ۸۴پ، ۹۴پ، ۹۸پ، ۱۰۲پ، ۱۰۷پ، ۱۱۰پ، ۱۱۵پ، ۱۱۹پ و ۱۲۷پ دیده می‌شود.

جلد یک لا، تیماج مشکی، ۲۱×۱۳ س‌م. دفه‌های جلد پهن تر از اوراق نسخه بوده و هر دو دفه درحدود ۱/۵ س‌م به داخل تا خورده‌اند.

۱۲۸گ، ۲۱×۱۲ س‌م، ۱۹س، ۱۵×۹ س‌م، کاغذ نازک.

۱۱۵۰۸

مجموعه

۱. البهجه المرضیه فی شرح الالفیه (۱ر - ۱۴۸ر) النحو - عربی

از: جلال‌الدین عبدالرحیم بن ابوبکر سیوطی (۸۴۹ - ۹۱۱ق)

شرح مزجی مشهوری است بر *الفیه* ابن‌مالک (۶۷۲ق)، و به نام مؤلف آن به «شرح سیوطی» معروف شده است.

این کتاب بارها با تصحیحات مختلف به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۱: ۱۵۲؛ مشار عربی: ۱۳۴؛ مرعشی ۱: ۱۵۵].

برگ اول نسخه افتاده است.

آغاز موجود: «والوعد فی الخیر و الایعاد فی الشر اذا لم تکن قرینه و تقتضی بحسن الوجازه المقتضیه لسرعه الفهم رضی من قاریها بان لا یعترض علیها بغیره».

انجام: « انک حمید مجید و اختم لنا بخیر و اصلح لنا شانه اکله افعل ذلک باخواننا و احبائنا و سائر المسلمین و صلی الله ...».

انجامه: « سنه ۱۲۳۳.

غریق رحمت یزدان کسی باد | که کاتب را به نیکویی کند یاد».

۲. شرح شواهد البهجه المرضیه (ترجمه الفرائد فی شرح الشواهد) (۱۴۸پ - ۱۹۷پ) النحو - فارسی

از: نظام‌الدین محمد بن احمد اردبیلی (قرن ۱۲ق)

شرح مختصری است بر شواهد شعری جلال‌الدین سیوطی (۹۱۱ق) در کتاب *البهجه المرضیه فی شرح الالفیه* به گفتهٔ مؤلف در ابتدای کتاب، این شرح شامل تمام شواهد کتاب سیوطی است چه آنها که بدرالدین عینی در شرح شواهد خود آورده و چه آنها که نیاورده است. عینی کتابی مفصل در شرح شواهد شرح‌های الفیه ابن مالک به نام *المقاصد النحویه فی شرح شواهد شروح الالفیه* معروف به *شواهد الکبری* نگاشت، ولی چون مفصل بود، استنساخ و استفاده از آن مشکل می‌نمود. بنا به درخواست گروهی آن را مختصر کرد و آن را *فرائد القلائد فی مختصر شرح الشواهد* نامید که به *شواهد الصغری* معروف شد. کتاب حاضر در واقع ترجمهٔ فارسی همین مختصر شرح شواهد عینی است با افزودن ابیات دیگری که در آن کتاب نیامده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۰۶۶؛ ذریعه ۱۳: ۳۳۹ ؛ منزوی: ۲۰۶۱؛ مرعشی ۷: ۲۲۴، ملی ۱۴: ۲۲۹].

آغاز: «و این کلمات چندی است که نوشته می‌شود در توضیح شعرهای که در شرح سیوطی است اعم از اینکه صاحب فرائد در شواهد خود ذکر کرده باشد».

انجام: «و شاهد در تسهل همزتین است بین بین یعنی میان الف و همزه».

انجامه: «سنه ۱۲۳۳

هر که خواند دعا طمع دارم | زانکه من بندهٔ گنه‌کارم».

نسخ، اشعار در رسالهٔ دوم معرب، ۱۲۳۳ق. عنوان‌ها در هر دو رساله و نشانه‌ها در رسالهٔ دوم به سرخی. در رسالهٔ اول برخی عنوان‌ها در حاشیه به سرخی. انجامه به سرخی. برروی عبارات متن اصلی در رسالهٔ اول و ابیات شاهد در رسالهٔ دوم خط سرخ کشیده شده است. رسالهٔ اول در حاشیه با نشانهٔ «صح» تصحیح شده و حاشیه‌نویسی توضیحی در حاشیه و بین سطور دارد، به چند خط متفاوت با متن، با نشانهٔ «حکیم»، «ملامحمد»، «ابن عقیل»، «نعمه‌الله»، «ابوطالب»، «۳»، «تصریح»، «شرح جامی»، «۲»، «خالد»، «۵»، «حسین» و غیره. لکه‌های قهوه‌ای در اوراق نسخه دیده می‌شود. شیرازهٔ نسخه گسسته و اوراق از هم جدا شده‌اند.

یک مهر بیضی ناخوانا و مهر دایرهٔ آبی بزرگ کمرنگ با سجع «علی اصغر خان بختیار ۱۳۳۰» در درون جلد، گ ۱پ و ۲ر و در انتهای نسخه. یک روایت و دو بیت عربی و مهر بیضی با سجع «عبده الراجی محمد بن عبدالکریم» در انتهای نسخه. این مهر در حاشیه پایین برگ نخست هم دیده می‌شود. دو بیت فارسی به خط شکسته در انتهای رسالهٔ اول، گ ۱۴۸ر.

جلد مقوایی، چرم قهوه‌ای ساده، درون کاغذ بنفش ساده، ۱۵×۲۰/۸ س‌م. صحافی جدید.

۱۹۷گ، ۲۰/۳×۱۴/۵ س‌م، ۱۴س، ۱۴×۸ س‌م.

۱۱۵۰۹

قرآن کریم

دارای انجامهٔ ترکی.

انجامه: «کتبه الفقیر بالعجز و التقصیر السید الحاج حافظ مصطفی الفهمی بره وادی من تلامیذ محمد نوری غفر الله ذنوبهما و لدیهما عدد کلام قدیم یوزاون التی اولد یغی سنه ۱۲۷۶».

نسخ معرب ترکی، سید حافظ مصطفی فهمی از شاگردان محمد نوری، ۱۲۷۶ق. رموز سجاوندی به سرخی. نشانهٔ بین آیات دایرهٔ توپر خردلی. عنوان سوره‌ها به سفیداب در کتیبه با زمینهٔ خردلی. تقسیمات قرآن در حاشیه به سرخی نوشته شده است. سرلوح کتیبه‌ای مزدوج کم کار لاجوردی، آبی کمرنگ، زرد و قرمز در دو صفحهٔ آغازین با دو کتیبه در بالا و پایین، و سورهٔ فاتحه و پنج آیهٔ ابتدای سورهٔ بقره بین دو کتیبه و درون دایره‌ای با زمینهٔ سفید و تحریر سطور و طرح‌های رنگی در اطراف دایره. صفحهٔ انجامه مانند صفحهٔ آغاز و انجامه در میان دایره با حاشیه‌سازی رنگین در کل صفحه و دو کتیبهٔ نانوشته در بالا و پایین. یک گل و برگ تزئینی رنگین هر ده صفحه در حاشیه دیده می‌شود. صفحات دارای جدول مشکی و خردلی. نسخه در حاشیه به سرخی تصحیح شده است.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، سرطبله‌دار، سوخت، ترنج و سرترنج و لچکی قهوه‌ای با طرح گل و برگ که بیشتر آنها افتاده یا آسیب دیده‌اند، سرطبله تیماج مشکی، عطف جلو و سجاف بین چرم

قهوه‌ای، برروی عطف برای تعمیر پارچهٔ مشکی چسبانده شده، درون کاغذ ابری مشکی و سبز، ۱۲×۱۹ س‌م. فرسوده.

۳۰۶گ، ۱۲×۱۹ س‌م، ۱۵س، ۷/۳×۱۲/۸ س‌م.

۱۱۵۱۰

مجموعهٔ سند
(اسناد و مدارک ــ فارسی)

۴۲ برگ.

مجموعه‌ای از نامه‌های تجاری عمده التجار میرزا محمد تاجر اصفهانی معروف به تاجر مشکی، در سال‌های ۱۳۰۸-۱۳۲۱ق، در مصر و اصفهان، است و نامه‌های شرکت اسلامیه اصفهان و برخی نامه‌های دولتی نیز در میان آنهاست، از جمله:

نامه خطاب به حاج سیاح (۱۳۲۲ق، اصفهان)، نامه از حکومت اصفهان به محمدحسین تاجر کازرونی در ۱۳۲۷ق، نامه از وزارت مالیه، ادارهٔ کل خالصجات بـه معاون التجار کاشانی در ۱۳۳۷ق، نامهٔ ادارهٔ نظمیهٔ ارومی به صولت السلطنه رئیس قوچ در ۱۳۳۷ق، نامه از کابینهٔ ولایت عهد به ریاست دیوانخانهٔ عدلیهٔ مرکزی آذربایجان در ۱۳۳۴ق، نامهٔ ادارهٔ مرکزی کل نظمیه به ادارهٔ کمپانی طباطبایی در ۱۳۲۹ق، نامهٔ سرکنسولی شاهنشاهی ایران کوئیته و قلات (پاکستان) در ۱۳۴۰ق، نامهٔ وزارت داخلهٔ ایالت خراسان و سیستان ۱۳۱۱ق، نامهٔ مصطفی طباطبایی نائینی و نامهٔ رئیس کل مالیه قشون.

مجموعهٔ دیگری از نامه‌های تجاری میرزا محمد مشکی به شمارهٔ ۱۱۳۸۸ در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران محفوظ است و در همین فهرست معرفی شده است.

۱۱۵۱۱

ایمان الامین و امین الایمان فی تفسیر القرآن
(تفسیر ــ فارسی)

از: علاءالدین محمد بن سلیمان بسطامی (قرن ۱۱ و ۱۲ق)

ترجمهٔ فارسی تفسیر منسوب به امام حسن عسکری(ع) است کـه تفسیری مختصر مشتمل بر تفسیر سوره‌های فاتحه و بقره تا پایان آیهٔ ۲۸۲ است و متن عربی آن بارها به چاپ رسیده است.

نسخهٔ حاضر نسخهٔ منحصر به فردی از ترجمهٔ علاءالدین محمد بسطامی است. دربارهٔ بسطامی اطلاع چندانی نیافتم، تنها می‌دانیم که چند نسخه به خط او در دست است که در سال‌های ۱۰۹۹ و ۱۱۱۹ق کتابت شده است. وی همچنین نسخهٔ *بهجه الحدائق* را در سال ۱۱۰۲ق مقابله کرده است (نک. فهرست مرعشی ۲۳: ۲۷۰، ۲۵: ۱۱۰؛ دنا ۴: ۲۴۲ و ۲۹۳، ۵: ۶۳۲، ۸: ۱۰۹۸، ۹: ۵۷۱).

چنانچه از مقدمهٔ ترجمهٔ حاضر برمی‌آید، علاءالدین بسطامی یک بار در زمان شاه سلطان حسین صفوی (۱۱۰۵-۱۱۳۵ق) تفسیر امام حسن عسکری(ع) را به اختصار به فارسی برگردانده، سپس آقا محمدامین او را مأمور به ترجمهٔ دیگری از تفسیر امام کرده است، به گونه‌ای که برخلاف ترجمهٔ قبلی عبارت عربی تفسیر ذکر نشود و اقوال مفسران در هر آیه به طور کامل ذکر گردد و احادیث وارده از باقی ائمه(ع) نیز تحریر شود. در نتیجه وی برای بار دوم به ترجمهٔ این تفسیر می‌پردازد و آنچه را افزوده با جملهٔ «مترجم گوید» مشخص می‌کند و کتاب را «ایمان الامین و امین الایمان» می‌نامد.

[دانشنامه ۷: ۶۸۵، ذیل «تفسیر امام حسن عسکری»؛ سپهسالار ۱: ۸۰].

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است و تفسیر قرآن را از ابتدا تا اواخر آیهٔ ۷۴ سورهٔ بقره دارد.

آغاز موجود: «به تشریف و لقد کرمنا بنی آدم و حملناهم فی البر و البحر ... مشرف نموده و از رشحات فیض ازلی دل انسانی را به الهامات رحمانی و واردات یزدانی منور ... اما بعد بر ضمیر منیر اصحاب فطنت ... پوشیده نماناد که در بدو دولت سعادت توأمان ... شاه سلطان حسین ... حقیر ... علاءالدین محمد بن سلیمان البسطامی را توفیق الهی امداد فرموده تفسیر منسوب به حضرت امام حسن عسکری صلوات الله علیه را ترجمه نموده بود در این وقت و زمان ... خواجه جهان ... مقرب درگاه ... معین ضعفا ... تراب اقدام حضرت امیرالمؤمنین آقا محمدامین ... فقیر را مأمور نمود که چون در آن ترجمه اختصاری شده و عبارت تفسیر اولاً به عربی مذکور و بعد از آن ترجمه شده و اقوال مفسرین در هر آیه به تمامی مذکور نشده و احادیثی که از باقی ائمه صلوات الله علیهم که وارد شده به تحریر درنیامده باید که این مرتبه بسطی تمام بدون ذکر لفظ عربی تفسیر امام علیه السلم و اکتفا به ترجمه آن کلام معجز نظام و ذکر احادیث وارده از باقی ائمه علیهم السلم بشود تا خاص و عام مستفید شده ... لهذا ثانیا این فقیر مستهام ... شروع در ترجمه تفسیر به نحو مذکور نمود ... و موسوم شد بایمان الامین و امین الایمان فی تفسیر القرآن ...».

انجام موجود: «سنگهای گران در حلقوم ایشان و نتوانستند دیگر سخنی بگویند و جوابی از این مقالات بیان کنند و ... گردید بر ایشان حجه رب العالمین و ... نیاوردند ان جماعت معتدین سبحان الله با این همه بینه و برهان آن کور دلان راه عناد با پیغمبر آخرالزمان صلی الله علیه و آله سپرده».

نسخ بدون تاریخ. آیات معرب. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ برروی آیات و برخی کلمات. نسخه در حاشیه تصحیح شده است.

نشانهٔ وقف در پایان مقدمه، گ ۳ر، و در حاشیهٔ بالای گ ۱۲ر، ۱۴ر دیده می‌شود.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، جدول ضربی، درون کاغذ ابری قهوه‌ای و قرمز و ابی، ۱۷×۲۳/۵ س‌م.

۵۲۰گ، ۱۶/۵×۲۳/۴ س‌م، ۱۴ س، ۱۰/۵×۱۷ س‌م.

۱۱۵۱۲

فتح الجلیل ببیان خفی انوار التنزیل (حاشیه بر تفسیر بیضاوی) (تفسیر ـ عربی)

از: ابویحیی زکریا بن محمد انصاری (۸۲۶؟ ـ ۹۲۶؟ق)

مؤلف، شیخ الاسلام زکریا انصاری دانشمند مصری، قاضی، مفسر و محدث بوده و مذهب شافعی داشته است. وی تألیفات بسیاری دارد که بیشتر آنها به چاپ رسیده است. او در این حاشیه به بیان مرجع ضمایر و وجوه اعراب کلمات و شروح لازم و تفصیل جملات و رفع مبهمات *تفسیر بیضاوی* پرداخته است.

[کشف الظنون ۱: ۱۸۸؛ زرکلی ۳: ۸۰؛ معجم المؤلفین ۴: ۱۸۲؛ آستان قدس: ۱۱: ۶۴۵؛ سپهسالار ۱: ۱۱۸]

این نسخه از آغاز و انجام و میانه افتادگی دارد.

آغاز موجود: «و فی الحقایق و الدقایق جناس لاحق لیتجلی ای لینکشف و ینفع حجاب الملک و الملکوت الملک کل موجود کما قاله الزمخشری».

انجام موجود: «و تفسیر النون بها مناسب لذکر العلم و قد اطال الکشاف فی بیانها و قد عللها المصنف بنزله فان بعض الحیتان الخ و اخفی ابن عامر».

نسخ تحریری بدون تاریخ، قرن ۹ق. متن اصلی به سرخی. شمارهٔ کراسه‌های ده برگی به همراه عنوان کتاب در گوشهٔ سمت چپ حاشیهٔ بالای نخستین برگ هر کراسه به سرخی نوشته شده است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. لکه‌های رطوبت و چربی در نسخه دیده می‌شود. نسخه مقابله شده و نشانهٔ «بلغ مقابله» در حاشیهٔ گ ۱ب و نشانهٔ «بلغ» در حاشیهٔ گ ۶ر، ۸ب، ۱۲ب، ۵۸پ، ۹۵پ دیده می‌شود.

جلد از نسخه جداست و ظاهراً متعلق به آن نیست. یک آیهٔ قرآن و چند بیت فارسی و یادداشت «در پشت کتاب دوستان خط بنویس و به یادگار بگذار ...» درون دفهٔ اول، «اشیایی که تحویل یعقوب است» و تعداد اوراق نسخه و یادداشت: «این کتاب را که من ملاحظه کرده‌ام صد و هشت طبق و نیم است به تاریخ چهارم شهر جمادی‌الاول سنه ۱۲۶۸» درون دفهٔ دوم دیده می‌شود

جلد مقوایی روغنی، زمینه زرد، ترنج و دو سرترنج و لچکی‌ها با زمینهٔ قرمز و نقش گل و برگ سفید و صورتی و قرمز و سبز، قاب وسط با دو حاشیهٔ باریک مشکی با نقش زر و حاشیه بین آنها با زمینهٔ قرمز با نقشی مانند لچکی‌ها، عطف چرم قهوه‌ای روشن، ۱۸/۵×۲۷/۵ س‌م. جلد از نسخه جداست و شیرازهٔ نسخه گسسته و اوراق از هم جدا شده‌اند.

۱۸۳گ، ۱۸×۲۷/۵ س‌م، ۳۳س، ۱۲/۵×۲۰ س‌م.

۱۱۵۱۳

الصافی (تفسیر ـ عربی)

از: محمد بن شاه مرتضی فیض کاشانی، ملامحسن فیض کاشانی (۱۰۰۶ ـ ۱۰۹۱ق)

تفسیر روایی مختصری است که بیشتر به مضامین احادیث اهل بیت(ع) در تفسیر آیات می‌پردازد و کمتر به گفته‌های مفسران عنایت دارد. این تفسیر در چهار جزء و دارای دوازده

مقدمه در فضیلت قرآن و جمع و تدوین آن و چگونگی تفسیر و نزول آیات و کیفیت تلاوت و آداب آن است. تألیف آن در اواخر سال ۱۰۷۵ق به پایان رسیده است.

این کتاب بارها با تصحیحات گوناگون به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۵: ۱۵؛ مشار عربی: ۵۸۳؛ مرکز احیاء ۱: ۴۱۰؛ ملی ۱۲: ۱۶۱، ۱۳: ۳۸۳]

نسخهٔ حاضر جزء سوم و از سورهٔ کهف تا پایان سورهٔ احزاب را دربردارد.

آغاز: «الحمدلله الذی علی عبده الکتاب یعنی القرآن علم الله سبحانه عباده کیف یحمدونه علی جل نعمه علیهم الذی هو سبب نجاتهم و لم یجعل له عوجا».

انجام: «تم الربع الثالث من کتاب الصافی بحمدالله و حسن توفیقه و یتلوه فی الربع الرابع فی تفسیر سوره سبا ان شاء الله و الحمدلله اولا و اخرا».

نسخ، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق. آیه‌ها به سرخی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. نسخه شماره صفحه ماشینی دارد.

یادداشت وقف نسخه در ظهر نسخه که نشان می‌دهد این نسخه را شاهزاده مریم بیگم صفوی، در ۱۰ شوال ۱۱۲۹ق، با سایر کتاب‌هایش بر مدرسهٔ خود واقع در خارج درب دروازه حسن‌اباد اصفهان وقف کرده است، و تولیت آن با خود شاهزاده است و بعد از او با پادشاه عصر که تولیت سایر موقوفات و مدرسهٔ مزبور را برعهده خواهد داشت خواهد بود، با مهر گنبدی شاهزاده در زیر آن، با سجع «ز صلب شاه صفی تا بسیدی عالم رسانده نسبت والای زاده مریم ۱۱۰۰». نشانهٔ «وقف» در صفحات ۱۸، ۳۴، ۵۰، ۶۶، ۸۲، ۹۸، ۱۱۴، ۱۳۰، ۱۴۶، ۱۶۲، ۱۷۸، ۱۹۴، ۲۱۰، ۲۲۶، ۲۴۲، ۲۵۸، ۲۷۴ و در انتهای متن دیده می‌شود.

جلد مقوایی، تیماج سرخ، مجدول جدول دو خطهٔ ضربی، برروی عطف چرم قرمز چسبانده شده است، ۱۷/۵×۳۴ س‌م.

۱۴۳گ (۲۸۶ص)، ۱۷×۲۳/۵ س‌م، ۲۱س، ۱۰×۱۷/۵ س‌م.

۱۱۵۱۴

خلاصه منهج الصادقین (خلاصه المنهج) (تفسیر ـ فارسی)

از: فتح‌الله بن شکرالله کاشانی (ـ ۹۸۸ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۳۵۵ در همین فهرست.

این نسخه جلد دوم است.

آغاز: «کهیعص عبدالله عباس فرموده که کهیعص نامی است از نامهای الهی موید این سخن که امیرالمؤمنین علی ابن ابیطالب علیه‌السلام در بعضی از ادعیه فرموده که کهیعص».

انجام:

اول و آخر قرآن ز چه با آمد و سین ... یعنی اندر دو جهان رهبر تو قرآن بس

حسبنا الله و نعم الوکیل نعم المولی و نعم النصیر و الیه المرجع و المصیر».

انجامه: «تمت خلاصه المنهج بعون الله تعالی فی یوم الجمعه غره شهر ذوالقعده ختم الخیر و الاقبال سنه ۱۰۷۳».

نستعلیق، نسخ معرب در عربی‌ها، اسماعیل حسینی، جمعه یکم ذیقعده ۱۰۷۳ق، مهر بیضی کاتب با سجع «عبده اسمعیل الحسینی» در زیر انجامه، عنوان‌ها و ایه‌ها به سرخی، جملهٔ «یا امیرالمؤمنین ادرکنی» یا «یا مولای ادرکنی» در حاشیهٔ بالای برخی صفحات سمت چپ، تقریبا هر هفت صفحه یک بار، دیده می‌شود که برخی از آنها در برش صحافی از بین رفته است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. آثار آب دیدگی و پخش شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، عطف و لبه‌ها چرم قهوه‌ای، درون چرم سرخ، ۲۰×۳۰ س‌م، فرسوده.

۵۹۰گ، ۲۰/۲×۳۰ س‌م، ۲۵س، ۱۲/۵×۲۳ س‌م.

۱۱۵۱۵

انوار التنزیل و اسرار التأویل (تفسیر بیضاوی) (تفسیر اهل سنت - عربی)

از: ناصرالدین عبدالله بن عمر بیضاوی، قاضی بیضاوی (- ۶۸۵ق)

تفسیر مزجی و مختصر قرآن کریم است معروف به «تفسیر بیضاوی» از قاضی بیضاوی شافعی. مؤلف در این تفسیر به بیان نکات ادبی، کلامی، تاریخی و فقهی می‌پردازد و از تفسیر *کشاف* زمخشری، *مفاتیح الغیب* فخر رازی و *مفردات* راغب اصفهانی سود می‌جوید. شروح و حواشی متعددی بر این تفسیر نوشته شده است.

این تفسیر بارها در ایران و خارج از ایران به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۱: ۱۸۶؛ ذریعه ۲: ۴۲۱؛ معجم المطبوعات ۱: ۱۸۶؛ مشار عربی: ۹۹؛ آستان قدس ۱۳: ۷۱؛ عکسی مرعشی احیاء ۱: ۲۲۰؛ ملی، چاپ سنگی ش ۱۸۴۶۲].

نسخهٔ حاضر نیمهٔ دوم این تفسیر است. انجام نسخه افتاده است و از ابتدای سورهٔ مریم تا آغاز سورهٔ تبت را دارد.

آغاز: «سوره مریم مکیه الا آیه السجده و هی ثمان و تسع و تسعون آیه بسمله کهیعص امال ابوعمرو الهآ لان الفات اسمآ التهجی یآت و ابن عامر و حمزه الیاء الکسایی».

انجام موجود: «سوره تبت مکیه و ایها خمس بسمله».

نسخ بدون تاریخ، قرن ۱۲ق، آیه‌ها به سرخی، نسخه خط خوردگی اندک دارد و در حاشیه تصحیح شده است، لکه‌های بزرگ اب گرفتگی و آثار دودزدگی در نسخه دیده می‌شود. برگ ابتدایی و چند برگ انتهای نسخه وصالی شده است.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیره که بر اثر فرسودگی تغییر رنگ داده و سبز به نظر می‌رسد، سوخت، ترنج و دو سرترنج و لچکی با نقش گل و برگ و پرنده قهوه‌ای، جدول دو خطهٔ ضربی با دو ردیف منگنه، ۲۰/۵×۲۸/۵ س‌م، فرسوده. این جلد متعلق به نسخه نبوده و قطعی بلندتر از

نسخه داشته است، و هنگامی که به این نسخه دوخته شده تناسب‌ها در ان به هم خورده و سرترنج پایین به حاشیه چسبیده است و لچکی‌ها پیدا نیست.

۲۰۴گ، ۲۰/۵×۲۸ س‌م، ۲۷س، ۱۳×۲۱/۵ س‌م.

۱۱۵۱۶

غرائب القرآن و رغائب الفرقان (تفسیر نیشابوری) (تفسیر - عربی)

از: نظام‌الدین حسن بن محمد قمی نیشابوری، نظام الاعرج (- ۷۲۸؟ق)

نظام‌الدین نیشابوری این تفسیر را که به «تفسیر نیشابوری» معروف است در سال ۷۲۸ق تألیف کرده است و در آن تلخیصی از تفسیر *مفاتیح الغیب* فخر رازی و فوایدی از تفسیر کشاف و کتاب‌های دیگر آورده و دریافت‌های خود را نیز بر آنها افزوده است. وی ابتدا بخشی از آیات را می‌آورد و سپس با عنوان‌های «القرائه»، «الوقوف»، «التفسیر» و «التأویل» به شرح و تفسیر آیه می‌پردازد.

[کشف الظنون ۲: ۱۱۹۵؛ ذریعه ۱۶: ۳۱؛ مرعشی ۱۹: ۲۸۴].

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده و از تفسیر آیهٔ ۷ سورهٔ بقره تا اواخر سورهٔ انفال را دارد.

آغاز موجود: «مقصودا بالنسبه الی المخاطبین و انما المقصود استقباله بالنظر الی زمان نزول الایه فافهم الخامسه سوآء اسم بمعنی الاستواء».

انجام موجود: «و انما یعاتب علی ترک الاولی لاملی سبیل العقوبه بل علی سبیل الحث علی فعل الاولی و عن بعضهم ان المراد حکم الله بانه».

نسخ ریز، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، ایات درشت‌تر از متن و با فاصلهٔ زیاد بین سطور نوشته شده است. خطهای کوتاه سرخ برروی برخی کلمات. نسخه در حاشیه تصحیح شده است و صفحه شمار ماشینی دارد که نشان می‌دهد یک برگ از ابتدای نسخه افتاده است. برخی اوراق وصالی شده‌اند. برگ اول و دوم جا به جا صحافی شده‌اند.

نشانهٔ وقف به سرخی در ابتدای سوره‌ها، ص ۳۱۴، ۴۳۶، ۵۴۱، ۶۰۹، ۶۸۸، ۷۷۱، دیده می‌شود.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای ساده، مجدول، ۲۵×۳۶ س‌م.

۴۰۰گ (۸۰۱ ص)، ۲۵/۵×۳۵ س‌م، ۳۳س، ۱۵×۲۲/۵ س‌م.

۱۱۵۱۷

ارشاد الاذهان الی احکام الایمان (فقه - عربی)

از: جمال‌الدین حسن بن یوسف حلی، علامه حلی (۶۴۸ - ۷۲۶ق)

ارشاد الاذهان از مهم‌ترین کتاب‌های فقهی شیعه و فقه مختصری است، مشتمل بر پانزده هزار مسئله و دارای ابواب کامل فقه، از طهارت تا دیات. علامه این کتاب را بنا به درخواست فرزندش، فخرالمحققین محمد، نگاشته و تألیف آن را در ۱۱ شوال ۶۹۶ق به

پایان برده است. این کتاب چندین قرن از کتاب‌های درسی بوده و شروح بسیاری بر آن نوشته شده است.

ارشاد الاذهان سال ۱۴۱۰ق/ ۱۳۶۸ش، به‌تصحیح فارس الحسون، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱: ۵۱۰؛ التراث العربی ۱: ۱۸۱؛ دائره المعارف ۱: ۱۳؛ عکسی مرکز احیاء ۱: ۱۴۲؛ مرعشی ۳: ۱۵۲].

چند سطر از انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز: «الحمدلله المتفرد بالقدم و الدوام المنزه عن مشابهه الاعراض و الاجسام المتفضل»

انجام موجود: «دیه العضو المجروح من دیه الرأس و یتساوی المراه و الرجل فی دیات»

نستعلیق، بدون تاریخ. عنوان‌ها با آبی، نشانه‌ها به سرخی، برروی برخی کلمات خط کوتاه سرخ کشیده شده است. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه و بین سطور تصحیح شده است. نسخه حاشیه‌نویسی دارد. ترجمهٔ فارسی برخی کلمات و شرح متن به عربی با نشانه‌های «ع ل»، «ح س سلمه الله»، «۱۲»، «ذی»، «ه م»، «شرح»، «عد»، «الدروس»، «مصادر»، «شرح شهید»، «تحریر»، «تنقیح»، «شرایع»، «قواعد» در حاشیه و بین سطور نوشته شده است. آثار سوختگی و آب‌خوردگی در نسخه دیده می‌شود.

اسامی فقهای شیعه و اسامی کتب فقهی، دعای رؤیت پادشاه و سلاطین، و دو یادداشت به نقل از *شرح الارشاد* در پشت برگ نخست، مهر چهارگوش ناخوانا در ابتدای متن، فهرست مطالب کتاب در گ ۲۱۰ر، یادداشت‌های پراکنده در گ ۲۱۰پ-۲۱۱ر.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، عطف چرم قهوه‌ای، درون یک برگ چاپ سنگی، ۲۴×۱۷/۵س‌م.

۲۱۱گ، ۲۳/۵×۱۷/۵ س‌م، ۱۳س، ۱۴/۵×۱۰ س‌م.

۱۱۵۱۸

کارنامهٔ تحصیلی

(اسناد و مدارک - فارسی)

یک جلد کارنامهٔ اول متوسطه محمدجواد بهروزی است در دبیرستان دولتی حیات در شیراز، در سال تحصیلی ۱۳۱۴-۱۳۱۵ش.

محمدجواد بهروزی نویسنده و شاعر و نوازنده در آذر ۱۳۰۰ش در بوشهر به دنیا آمد، اما پدرش از اهالی محلهٔ علیای کازرون بود. او در سال ۱۳۰۹ به شیراز مهاجرت کرد و دورهٔ دبستان و دبیرستان را در شیراز به اتمام رساند. در سال ۱۳۱۸ وارد دانشسرای مقدماتی شد و به خدمت وزارت فرهنگ درآمد. سپس برای ادامهٔ تحصیل به تهران آمد و در سال ۱۳۲۹ به دریافت لیسانس در رشتهٔ تاریخ و جغرافیا و علوم اجتماعی و روانشناسی از دانشکدهٔ ادبیات دانشگاه تهران نائل گردید. در همان سال به شیراز بازگشت و به تدریس در دبیرستان‌های شیراز پرداخت. در سال ۱۳۵۱ بازنشسته شد، اما تا سال ۱۳۵۶ در دبیرستان هوشیار ادامهٔ خدمت داد. پس از آن به تهران آمد و تا هنگام وفات مقیم تهران بود. وی در ۱۷ مهر ۱۳۸۲ درگذشت و مزار او در شیراز است. از آثار اوست: چیستان در ادبیات فارسی، *زنان مؤثر در تاریخ ایران*، شراره‌های عشق، شهر سبز، غوغای جوانی، *گاهشماری تاریخی و فرهنگی و هنری*، *گل‌های شهر سبز*، *واگوشکها*، *نیکوکاران فارس*.

[گفتگو با محمدجواد بهروزی].

این کارنامه به صورت دفترچه و شامل ۲۴ صفحه است، به شرح زیر:

ص ۲: مشخصات ورقهٔ هویت دانش آموز و عکس وی.

ص ۳: گواهی قبولی ششم ابتدایی دانش آموز با ذکر معدل، امضای رئیس دبیرستان و مهر دبیرستان دولتی حیات و یک قطعه تمبر مالیه.

ص ۴ و ۵: نام هفده درس در نیمهٔ اول و آخر سال، و نمرهٔ دانش‌آموز با عدد و حروف.

ص ۶: توضیحات راجع به دانش آموز، شامل نمرات استعداد، رفتار، سعی و مراقبت، نظافت، و دفعات تأخیر ورود، ساعات غیبت، معدل و رتبه. در پایان تاریخ‌های کوبیدن آبله ثبت شده است.

ص ۸: گواهی قبولی دانش آموز در اول متوسطه با ذکر معدل، امضای رئیس دبیرستان و مهر دبیرستان دولتی حیات.

ص ۹-۲۴: مواد مستخرجه از نظامنامهٔ دبیرستان، شامل مقررات مربوط به محصلین، تشویقات، امتحانات، امور صحی، مقررات مخصوص به محصلین مشمول قانون نظام وظیفهٔ عمومی، نظامنامهٔ شهریه، تمبر تصدیقنامه و کارنامه.

دفترچهٔ چاپی، نستعلیق جوهری آبی، ۱۳۱۴-۱۳۱۵ش، دارای آرم «وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه» در ص ۱ و ۳، مهر بیضی آبی «دبیرستان دولتی حیات ۱۳۱۴» در ص ۳، ۵ و ۸.

بدون جلد.

۲۴ص، ۱۶/۵×۱۱ س‌م.

۱۱۵۱۹ - ۱۱۵۲۱

روزها و سالروزها

(تاریخ - فارسی)

از: محمدجواد بهروزی (۱۳۰۰ - ۱۳۸۲ش)

مجموعه‌ای است از روزهای مهم تاریخی و مذهبی و روزهای خاطره انگیز در بین ملت ایران. مؤلف در این کتاب در نظر داشته تا دربارهٔ روزهایی که جشن گرفته می‌شود یا مراسمی برگزار می‌شود اطلاعات مختصری در اختیار خوانندگان قرار دهد تا همه از مفهوم و احترام و بزرگداشتی که برای آن روز قائل می‌شوند آگاه گردند. تهیه و تدوین این کتاب در بهار ۱۳۶۶ش به پایان رسیده است.

براساس مقدمهٔ جلد سوم از اول فروردین تا آخر اسفند هر سال متجاوز از ۱۲۰ واقعهٔ مذهبی و ملی و تاریخی و جهانی روی داده که ملت ایران خاطرهٔ آن را زنده نگه می‌دارند و در آن روز مراسمی برگزار می‌کنند.

این نسخه شامل سه جلد است:

جلد اول: رویدادهای مذهبی، بر مبنای سال هجری و قمری (ص ۱–۵۲۵)

با مقدمه‌ای کوتاه دربارهٔ سه مبداء تاریخی هجری قمری، هجری شمسی و میلادی که در ایران مورد قبول است.

شامل ۴۶ روز مهم مذهبی، به ترتیب ماه‌های قمری، مانند: میلاد و شهادت چهارده معصوم[ع]، هجرت و بعثت پیامبر اسلام[ص]، رحلت خدیجه کبری، روز عرفه، عیدهای فطر، قربان و غدیر، و نیز روزهای پرستار، زن، پاسدار، قدس، و هفتهٔ حج که به مناسبت‌های مذهبی در ایران انتخاب شده‌اند. در توضیح روزها شرح واقعه به شیوهٔ ادبی و داستان گونه در چند صفحه، همراه با اشعاری که به مناسبت آورده شده، آمده است. همچنین در شرح برخی مناسبت‌ها مانند روز پرستار، مطالبی دربارهٔ تاریخچهٔ پرستاری در ایران و جهان بیان گردیده است.

جلد دوم: رویدادهای تاریخ ایران، بر مبنای سال هجری خورشیدی (ص ۵۲۶–۱۱۲۲)

با مقدمه‌ای در گاه‌شماری ایرانی و در زیر هر روز تاریخچه، آداب و رسوم یا زمینهٔ تاریخی آن روز بیان شده و به مناسبت اشعاری آورده شده است. در ابتدای هر ماه به پیشینهٔ لغوی و اساطیری آن و معادل سریانی آن اشاره شده و یک تصویر رنگی از نشانهٔ آن نیز در صفحهٔ نخست چسبانده شده است.

شامل ۵۷ روز و مناسبت مهم در تاریخ ایران، به ترتیب ماه‌های شمسی، و از نوروز تا روز ملی شدن صنعت نفت را دربرمی‌گیرد، مانند: روز رادیو، ارتش، گمرک، حفظ آثار باستانی، هواپیمایی، جهانگردی، داروسازی، پلیس، دانش‌آموز، بیمه، بورسای ولی، نیروی دریایی، دندانپزشکی، و درختکاری، و نیز هفتهٔ معلم، کشاورز، جنگ تحمیلی، مبارزه با سرطان، پیوند، معماری، روشندلان، معلولین، و بسیج ملی.

در پایان این جلد، در ص ۱۱۲۲، فهرست منابع و مآخذ آورده شده است.

جلد سوم: رویدادهای تاریخ جهان، بر مبنای سال میلادی (ص ۱۱۲۳–۱۳۹۶)

شامل ۲۲ روز تاریخی و مناسبت مهم در جهان، به ترتیب ماه‌های میلادی، و برابر آن در تاریخ شمسی، مانند تولد حضرت مسیح، روز جهانی مبارزه با جذام، پیشاهنگی، هواشناسی، تئاتر، کتاب کودک، هلال احمر، مادر، موزه، محیط زیست، صنایع دستی، تعاون، پست، غذا، و غیره. در شرح هر روز به جنبه‌های تاریخی و چگونگی ایجاد آن و مراسم‌های ویژهٔ آن اشاره شده است.

این نوشته‌ها دستمایهٔ کتابی با عنوان *گاه‌شماری تاریخی، فرهنگی و هنری ایران* از محمدجواد بهروزی بوده که در سال ۱۳۸۲ در تهران به چاپ رسیده است.

آغاز جلد اول: «شب تیره و تار هشتم ربیع‌الاول سال سیزدهم بعثت بود که حضرت رسول اکرم در پی سختی‌ها و مشقت‌ها بیشماری که از مردم مکه دیده بود از مکه این شهر کفر پرور و پر از ریا و تزویر به شهر مدینه منوره که در آن وقت به شهر یثرب معروف بود مهاجرت کردند».

آغاز جلد دوم: «مقدمه – آنچه کشور باستانی ایران را در میان سایر کشورها ممتاز می‌سازد علاوه بر فرهنگ و دانش ایران باستان و کشورداری و آزادگی ایرانیان، ملیت و تمدن و زندگی اجتماعی و آداب و رسوم و عقاید این ملت کهنسال است».

آغاز جلد سوم: «مقدمه – کتاب روزها و سالروزها مجموعه‌ای از روزهای خاطره انگیزی است که در بین ملت ایران هر روز آن به مناسبتی شایسته یادآوری است و در آن روز به مناسبتی که روی داده مراسمی برگزار می‌گردد و خاطرهٔ آن را زنده نگه می‌دارند».

نستعلیق مدادی اصل، محمدجواد بهروزی، بهار ۱۳۶۶ش در پایان جلد سوم. نسخه مصور است و برخی تصویرها رنگی است. مؤلف از بریده جراید و نشریات گوناگون، شامل تصاویر مربوط به متن، اخبار، برخی مقالات کوتاه، تیترها و سوتیترها استفاده کرده و آنها را جداگانه در بین اوراق، گاه به صورت تا شده، یا برروی اوراق یا در میان متن‌ها چسبانده است. همراه با برخی صفحه‌آرایی‌ها و کادربندی‌ها و طرح‌های سیاه و سفید و رنگی در صفحه عنوان‌ها و صفحات مختلف. نسخه صفحه شمار مسلسل در سه جلد دارد. تصویر ابی پیامبر از روزنامه در ص ۱۴۱، عکس سیمای رسول اکرم[ص] از روی مشخصاتی که روایت شده در ص ۱۴۹، تمایل حضرت امیر با ذوالفقار از روزنامه در ص ۲۵۳، تصویر رنگی پیامبر[ص] در پشت ص ۲۹۵، عکس تصویری از حضرت علی[ع] که از روی نوشته‌های موجود دربارهٔ تمایل آن حضرت ترسیم شده در ص ۳۸۴، کارت پستالی با شمایل امام رضا[ع] در ص ۴۴۷ و تصویر دیگری از آن حضرت از روزنامه در ص ۴۴۳ دیده می‌شود. «نمودار اسماء و القاب و انساب و دوران زیست و زمان رحلت و چگونگی شهادت آل عصمت و ائمهٔ اطهار» با ابعاد ۲۴×۳۸ س‌م، با تصویر مبارک پیامبر[ص] و حضرت علی[ع]، در انتهای جلد اول الصاق شده است. بروشور سازمان بین‌المللی کار در ص ۱۲۱۹ و اعلامیهٔ جهانی حقوق بشر در ص ۱۳۹۶ دیده می‌شود.

جلد مقوایی دفتر معمولی، روکش کاغذی، روی جلد اول تصویری از حرم امام رضا[ع] چسبانده شده که پاره شده و بخشی از آن باقی مانده است. پشت جلد تصویری از کعبه و حجاج دیده می‌شود. ۱۹/۵×۲۸ س‌م (سه جلد)

۱۳۹۶ص (ج۱: ۵۳۴ص، ج۲: ۶۰۳ص، ج۳: ۲۷۵ص)، ۱۹/۵×۲۸ س‌م. مطالب این دفترها برروی کاغذهای مختلف خط دار و بی خط از جمله کاغذهای مخصوص پرینت‌های سوزنی نوشته شده و بعد صحافی شده است.

۱۱۵۲۲

مجموعه

تقریر دو درس از درس‌های دانشکدهٔ ادبیات است به قلم محمدجواد بهروزی، شامل:

۱. تاریخ اسلام (ص ۱-۱۲۹) [تاریخ اسلام - فارسی]

از: غلامرضا رشید یاسمی (۱۲۷۴ - ۱۳۳۰ش)

درس تاریخ اسلام رشید یاسمی است در سال دوم رشتهٔ تاریخ و جغرافیا دانشکدهٔ ادبیات دانشگاه تهران در سال ۱۳۲۷ش که محمدجواد بهروزی، دانشجوی رشتهٔ تاریخ، نوشته است. این جزوه با جغرافیای عربستان شروع می‌شود و پس از جانشینان حضرت محمد(ص) و فتح مصر، مختصری دربارهٔ کارهای بنی امیه وفتوحات آنها، نهضت ایرانیان، بنی عباس، تمدن عهد عباسی، ابن مقفع، فرقه زیدیه، و نهضت‌های سیاسی آمده است.

این درس در ۱۱ اسفند ۱۳۲۷ش به علت بیماری استاد متوقف شده و جزوه در این قسمت ناتمام مانده است. در ابتدای جزوه فهرست مطالب وجود دارد و در ص ۸۰-۸۱ و ۱۰۴-۱۰۵ به منابع و مأخذ اشاره شده است.

آغاز: «جغرافیای عربستان دشت عربستان در برابر ایران است که از نظر زمین شناسی دنبالهٔ تعریفات و در آن سه قسم خاک تشخیص داده می شود».

۲. تاریخ اسلام (ص ۱۳۰-۱۹۷)

از: نصرالله فلسفی (۱۲۸۰ - ۱۳۶۰ش)

تقریر درس تاریخ اسلام نصرالله فلسفی است از دورهٔ صفویه به بعد در سال سوم دانشکدهٔ ادبیات دانشگاه تهران.

انجام: «ولی شاه عباس زیر بار نرفت و او که درین هنگام از سلطان عثمانی ملاحظه می کرد سلطان خواهش او را جواب می‌داد پایان برنامهٔ دانشکدهٔ ادبیات».

نستعلیق تحریری جوهری، محمدجواد بهروزی، ۱۳۲۷-۱۳۲۸ش. عنوان‌ها و برخی کلمات شاخص با مداد سرخ. صفحات به شیوهٔ دفترهای درسی با مداد سرخ و سبز خط‌کشی شده است. نقشهٔ عربستان رنگ شده با مداد رنگی. نسخه در حاشیهٔ پایین برگ‌ها شماره صفحه دارد. ۱۵ برگ در انتهای دفتر نانوشته است.

جلد مقوایی، روکش چرم، جدول و گوشه‌ها، ۲۱/۵ × ۱۷ س‌م.

۱۱۴گ، ۲۱×۱۷ س‌م، ۱۸س، ۱۷×۱۴/۳ س‌م. کاغذ خط دار جدید.

۱۱۵۲۳

دفتر موسیقی ایرانی [موسیقی - فارسی]

از: محمدجواد بهروزی (۱۳۰۰ - ۱۳۸۲ش)

دفتری شامل برخی آموزش‌های موسیقی است که محمدجواد بهروزی در سال ۱۳۲۰ش، هنگامی که سال دوم دانشسرای پسران و هنرآموز سرود و موسیقی آموزشگاه‌های شیراز بوده، تهیه کرده است. بخش‌های مختلف این دفتر به قرار زیر است:

۱. [کلیات موسیقی] (۱پ - ۱۰ر)

کلیات موسیقی شامل تاریخچهٔ مختصر و شرح اصطلاحات متداول موسیقی.

به تاریخ تیر ماه ۱۳۲۰ش در شیراز.

۲. اشعار سرودها (۱۱ر - ۲۴ر)

متن هجده سرود ایرانی در سال‌های ۱۳۱۹ تا ۱۳۲۱ش همراه با نت نویسی است.

سال ۱۳۱۹-۱۳۲۰ش: سیزده سرود، شامل: سرود شاهنشاهی، سرود مهر شاه، سرود هواپیمایی، سرود خرد، سرود درختکاری، سرود فوزیه، سرود هواپیمایی ۲، سرود امید، سرود هنر، سرود نیکنامی، سرود ستایش شاه ، سرود کوشش.

سال ۱۳۲۱ش: پنج سرود، شامل: سرود قناعت، سرود دانش پژوه، سرود انجام کار، سرود نیکی، سرود رازداری.

۳. [آهنگ و تصنیف] (۳۸پ - ۲۵ر)

شامل: نت‌نویسی متد مازاس و چند آهنگ دیگر (۳۸پ - ۳۵پ)، والس جرلی کلاژا، تنگو ماری لو، والس، تصنیف ماهور، پیش‌درآمد افشاری، پیش‌درآمد اصفهان، تصنیف نوا، پیش درآمد شور، رنگ شور، تصنیف شور و ترانه‌های حافظ، تصنیف چهارگاه، و چهار تصنیف برای کودکان است (۳۴پ - ۲۵ر). به تاریخ بهمن ۱۳۱۹ در گ ۳۱ر.

۴. مختصری از هفتصد ترانه (۴۱پ - ۳۹پ)

از: علی‌نقی وزیری (۱۲۶۶ - ۱۳۵۸ش)

چند ترانه و موسیقی محلی، همراه با نت نویسی و متن اشعار که در زیر نت‌ها نوشته شده است.

۵. ردیف آوازهای ایرانی (۷۶پ - ۴۲ر، ۲۱۷پ - ۲۰۸پ)

از: ابوالحسن صبا (۱۲۸۱ - ۱۳۳۶ش)

ردیف آواز ایرانی در دو بخش، ردیف اول و ردیف دوم، در این دفتر نوشته شده است:

ردیف اول شامل آوازها و چهار مضراب‌ها در دستگاه بیات اصفهان، همایون، دشتی، سه‌گاه، افشاری، بیات ترک، و نوا، با این توضیح در انتها: «در نسخهٔ چاپی آواز نوا ندارد».

به تاریخ مهر ۱۳۲۱ تا مرداد ۱۳۲۳ش.

ردیف دوم شامل آوازها و چهار مضراب‌ها در دستگاه ابوعطا، افشاری و دشتی.

به تاریخ تیرماه ۱۳۲۳ش.

چند صفحه از ابتدای این بخش افتاده است.

۶. آهنگ‌های خارجی (۲۷۴پ ـ ۲۱۸پ)

نت تعدادی از آهنگ‌های خارجی یا غربی است، شامل چند فوکسترت، والس، تانگو، مارش، پلکا و رومبا و پیس‌های مختلف. به تاریخ خرداد ۱۳۲۲ش در شیراز.

نستعلیق جوهری آبی اصل، محمدجواد بهروزی، ۱۳۲۰-۱۳۲۲ش در شیراز. نت نویسی. برخی عنوان‌ها به سرخی، برخی اشعار در زیر نت‌ها نوشته شده است. دفتر مخصوص نت نویسی است با سطرهای پنج خطی. در حاشیهٔ بالای صفحات سمت راست طرح یک چنگ و در حاشیهٔ بالای صفحات سمت چپ طرح یک گیتار دیده می‌شود. در پشت صفحهٔ نخست عبارت چاپ شدهٔ «مدیر فنی موسیقی فارس» و نوشتهٔ «تألیف محمدجواد بهروزی» و امضای وی دیده می‌شود. دفتر از دو طرف نوشته شده است. پنج برگ تصنیف چاپی که یک سو شعر و سوی دیگر نت ترانه نوشته شده است در جای خود در میان اوراق نسخه صحافی شده‌اند که در قطع کوچک‌تر از صفحات دفتر و پهن‌تر هستند و تا شده‌اند:

۱. ترانهٔ نوین در دستگاه شور از امیر جاهد. آهنگ نیز از مصنف است. نت‌نویسی از ابراهیم منصوری. در حاشیهٔ پایین: «ضبط در صفحه گرامافون ممنوع می‌باشد». نستعلیق و پارتیسیون آبی، خط: زرین خط. آغاز:

شهد وصالت جانا قوت جانم بود　　　　قدر کمالت هر دم قوت روانم بود

۲. ترانهٔ تازه در چهارگاه از امیر جاهد. آهنگ از امیر جاهد. نت‌نویسی از ابراهیم منصوری. در حاشیهٔ پایین: «به صفحه بردن این ترانه بدون پروانه پسند نیست». نستعلیق و پارتیسیون آبی، خط: زرین خط. آغاز:

گفتمت که تو جان منی　　　　جان و عشق و ایمان منی

۳. ترانهٔ نوین در بیات ترک از امیر جاهد. آهنگ نیز از مصنف است. نت‌نویسی از بحرینی پور. نستعلیق و پارتیسیون مشکی، خط: زرین خط. آغاز:

مظهر صنع خدا جلوه‌گر اینجاست　　　　کارگه مهر و مه و بحر و بر اینجاست

۴. تصنیف جدید در بیات ترک از امیر جاهد. آهنگ نیز از مصنف است. توضیح در حاشیهٔ پایین: «طرز جدید نوت نویسی ایرانی است از چپ به راست که آقای هنگ آفرین معلم محترم موزیک از چندین سال قبل تتبع نموده‌اند» و «ضبط این تصنیف در صفحات گرامافون ممنوع می‌باشد». نستعلیق و پارتیسیون آبی تیره، کتبه زرین خط. آغاز:

بلبل شوریده تو از تازه گل بهاری　　　　با همه بیقراری طرف چمن چه داری

۵. ترانهٔ نو در نوا: «به جوانان گرامی کشور ۱» از امیر جاهد. آهنگ نیز از مصنف است. گیرنده و نویسنده نت: استاد صبا و پاک‌نویس کننده: هوشنگ امیری. نستعلیق و پارتیسیون آبی. به خط ابراهیم بوذری. آغاز:

امان ازین عشوه‌گران　　　　فغان ازین بی‌خبران

جلد مقوایی، روکش کاغذ قهوه‌ای، عطف و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، ۲۰/۷×۱۶/۵ س‌م.

۲۷۵گ، ۲۰/۲×۱۶ س‌م، ۹ س بررروی سطرهای پنج خطی مخصوص نت نویسی.

۱۱۵۲۴

تاریخ عمومی ایران

(تاریخ ـ فارسی)

از: محمدجواد بهروزی (۱۳۰۰ ـ ۱۳۸۲ش)

تاریخ مختصر ایران است از آغاز تا پایان روزگار ساسانیان. عنوان‌های اصلی عبارت‌اند از: کلیات جغرافیای ایران، نژاد آریا، تقسیمات تاریخی ایران، منابع تاریخ ایران پیش از اسلام، تاریخ دولت ماد، دولت هخامنشی، اسکندر، پادشاهی سلوکیها، اشکانیان، ساسانیان.

نستعلیق و شکستهٔ جوهری سبز اصل، محمدجواد بهروزی. برخی عنوان‌ها با مداد قرمز. دو طرف تمام صفحات به شیوهٔ دفترهای درسی قدیم با مداد آبی خط‌کشی شده و معادل لاتین برخی اسامی در پانویس به خط لاتین سرهم نوشته شده است. نسخه در حاشیهٔ پایین صفحه شماره صفحه دارد. دارای سه نقشهٔ رنگ شده آبی و قرمز و سبز حمله آشوری‌ها به ماد، نقشهٔ تا شدهٔ تسخیر دولت سارد توسط کورش بزرگ، نقشهٔ تا شدهٔ دولت هخامنشی در زمان داریوش بزرگ از محمد جواد بهروزی، و مجسمهٔ مردوک رنگ شده.

دفتر معمولی ۱۲۰برگی با جلد مقوایی سبز که برروی آن نام «بنگاه نورالدین» به صورت برجسته حک شده است. عطف چرم قهوه‌ای، ۱۷×۲۱/۳ س‌م.

۲۷۷ص-۳۰ گ، ۱۷/۲×۲۱/۴ س‌م. کاغذ خط دار معمولی.

۱۱۵۲۵

راهنمای آثار تاریخی شهرستان کازرون

(کازرون، آثار تاریخی ـ فارسی)

از: محمدجواد بهروزی (۱۳۰۰ ـ ۱۳۸۲ش)

در این دفتر به آثار تاریخی کازرون، نورآباد، فهلیان، سرمشهد، حسین‌آباد، غار شاپور و تنگ چوگان اشاره شده است.

این نسخه شامل دو دفتر است و دفتر دوم متن تایپ شدهٔ دفتر اول با پانویس‌های لازم، صفحه عنوان، فهرست مندرجات در آغاز و منابع کتاب در انتها است.

براساس آنچه مؤلف در مقدمهٔ کتاب نوشته است وی با اینکه در کتاب شهر سبز (انتشارات کانون تربیت شیراز، ۱۳۴۶ش) به بیان کلیهٔ جنبه‌های شهر کازرون و شهر قدیمی شاپور پرداخته و از آثار این خطه به تفصیل یاد کرده است، اما بنابر نامهٔ مورخ یکم آذر ماه ۱۳۴۶ش ادارهٔ ملی حفاظت آثار باستانی، درصدد برمی‌آید اطلاعاتی را که از آثار تاریخی شهر قدیمی شاپور و اطراف آن داشته جداگانه تنظیم کرده و به ادارهٔ مزبور ارسال دارد. وی برای آنکه این کتاب سبکی تازه و دلنشین داشته باشد تا همگان را موافق طبع آید آن را به صورت سفرنامه‌ای تاریخی به رشته تحریر درمی‌آورد، بدین شرح که او به همراه یکی از دوستانش که از او با عنوان «آقای مهندس» یاد می‌کند و از دانشمندان کشور و صاحب نظر در باستانشناسی و دارای اطلاعات تاریخی دربارهٔ آثار تاریخی ایران به خصوص فارس

است از شیراز به کازرون سفر می‌کند و به معرفی آثار تاریخی و باستانی آنجا می‌پردازد. این معرفی به صورت گفتگو و با اشاره به منابع انجام می‌شود.

در این اثر امامزاده درب آهنی، بقعهٔ خواهر شاهزاده علاءالدین در نورآباد و سرمشهد، قلعهٔ سپید دژ یا دژ سفید و سفید قلعه یا قلعهٔ سپید معرفی شده است. همچنین تاریخچه‌ای از غار شاپور نوشتهٔ احمد معرفت و غار مرمر یا مادر شاپور، به طور جداگانه، با جوهر آبی نوشته شده و در میان دفتر چسبانده شده است.

آغاز دفتر اول: «عصر یکی از روزهای اسفند ماه سال گذشته بی‌خیال از خیابان داریوش شیراز می‌گذشتم ناگهان آقای مهندس را که جهت گردش نوروز به شیراز آمده بود ملاقات کردم دوستی من و آقای مهندس از پشت نیمکت‌های دبستان شروع شده بود».

انجام: «آقای مهندس به واسطهٔ گرفتاری که داشت بـه عجلـه عـازم تهـران شـدند و در موقعی که شیراز را ترک می‌کردند گفتند سفر تاریخی و جالبی بود و خاطره آن هیچ وقت فراموش نخواهد شد به امید دیدار».

مقدمهٔ کتاب در دفتر اول در انتهای متن و در دفتر دوم در ابتدا قرار گرفته است.

آغاز مقدمه: «در دنیای امروز که برای آثار گذشتگان و یادبودهای ارزنـده تمـدن‌هـای گذشته ارج و ارزش زیادی قائل‌اند و در هر شهر و کشوری موزه‌های باشکوه و معظمی برپاست».

دفتر اول:

نستعلیق و شکستهٔ مدادی اصل، محمدجواد بهروزی، ۱۳۴۶ش. نسـخه دارای صفحه عنوان است و شماره صفحه دارد. نقشهٔ راه‌های کازرون و چند تصویر به صورت بریده جراید در نسخه دیده می‌شود، شامل: پنج تصویر از تنگ چوگان، مجسمهٔ شاپور اول در غار شاپور، نقش بهرام دوم در سراب بهرام و در سرمشهد، و گور دختر، و چند تصـویر جداگانـه در لا بـه لای نسـخه. نسخه خط خوردگی دارد.

دفتر معمولی ۱۰۰ برگی، جلد مقوایی رویه کاغذ آبی با طرح گل و مرغ برجسته، جدول سه خطهٔ برجسته، عطف پارچهٔ آبی رنگ رفته، ۲۱×۱۶/۵ س‌م.

۱۲۲ص+۲ برگ، ۲۱×۱۶ س‌م، خط دار کاهی.

دفتر دوم:

تایپی، خرداد ۱۳۵۰ش در پایان مقدمه. دارای صفحه عنوان دارای نقشـهٔ منطقـهٔ شـاهپور و ۲۲ تصاویر متعدد از آثار تاریخی این منطقه، به صورت بریده جراید. نسخه شماره صفحه دارد. یادداشت در پشت برگ نخست: «از نظر استادان ارجمند جناب آقای سامی گذشته است انشاءالله در زمان لازم جهت چاپ آن اقدام به عمل آید». تصویر شاه پهلوی و همسر وی در برگ دوم. یک برگ نقشهٔ شهرستان کازرون تهیه شده توسط دایرهٔ جغرافیایی ارتش، به رنگ مشـکی و سـرخ؛ برروی کاغذ کاهی، با ابعاد ۴۰×۳۴/۲ س‌م، و مهر بیضی آبی ناخوانا، با این توضیح: «ایـن نقشـه از نظر فرهنگ جغرافیایی برای استان هفتم تهیه شده اسـت در خـرداد ۱۳۳۰ش». دو بریـدهٔ جرایـد مربوط به حفاری‌های شهر ساسانی بیشابور از روزنامهٔ کیهان در لا به لای نسخه هست.

جلد مقوایی معمولی کرم، عنوان و نام مؤلف و تصویر مجسمه شاپور برروی جلد، چسب کاغـذی قهوه‌ای برروی عطف که باز شده و لت دوم جلد جدا شده است، ۱۹/۷×۱۳ س‌م.

۱۳۷گ، ۱۹/۷×۱۳ س‌م، مختلف.

۱۱۵۲۶

سفرنامه (شرح مسافرت‌ها) (سفرنامه‌ها ـ فارسی)

از: محمدجواد بهروزی (۱۳۰۰ ـ ۱۳۸۲ش)

مؤلف که به بیشتر نقاط ایران سفر کرده در این دفتر برخی مسافرت‌های خود را که به یاد داشته یا شرح آنها را برروی کاغذ پاره‌هایی نوشته بوده نقل کرده و ناتمام است. شامل:

۱. دیباچه (ص ۲-۴)

۱. یک سفر به اصفهان (ص ۵-۲۷)

به همراه دوستان، اول تا ششم فروردین ۱۳۱۹ش، و شرح آن به صورت روز بـه روز و در سه بخش نوشته شده است: ۱. از شیراز تا اصفهان ۲. در اصفهان ۳. از اصفهان به شیراز.

۲. یک سفر یک روزه به تخت جمشید (ص ۲۸-۳۳)

به همراه دانشجویان دانشسرا، در روز جمعـه ۲۶ مهـر ۱۳۱۹ش: ۱. در راه ۲. در تخـت جمشید ۳. از تخت جمشید تا شیراز.

۴. سفری به تهران (ص ۳۴-۵۱)

مؤلف که که نوازندهٔ ویلون بوده است به پیشنهاد ادارهٔ فرهنگ فارس، به اتفـاق دو نفـر از دوستانش، برای امتحان موسیقی به تهران می‌رود. شرح این مسـافرت از ۱۹ مـرداد تـا ۶ شهریور ۱۳۲۰ش در چهار بخش نوشته شده است: ۱. از شیراز تا اصـفهان ۲. یـک روز در اصفهان ۳. تهران ۴. از تهران تا شیراز.

آغاز: «نمی‌دانم چرا امروز ناگهان به خیال افتادم که آنچه را از چند سال پیش بـه خـاطر دارم بر این اوراق بنویسم. اشتباه نشود مقصودم از نگارش این دفتر نگارش جمـلات ادبـی نیست و از شما ای خواننده عزیز خواهانم که بر آنها به دیدهٔ اغماض نگرید».

انجام موجود: «ماشین ایستاد و ما پیاده شدیم. ابتدا در کنار جاده پیرمـردی بـه پشـت خوابیده بود و».

نستعلیق مدادی اصل، محمدجواد بهروزی، شهریور ۱۳۲۰ش در پایان دیباچه و ابـان ۱۳۲۰ش در انتهای بخش دوم و سوم، برخی عنوان‌ها با مـداد قرمـز. دارای صـفحه عنـوان و فهرسـت سفرنامه. تصویر مردی نشسته و غرق افکار به قلم یکی از دوستان مؤلـف بـه تـاریخ آذر مـاه ۱۳۲۴ش با جوهر آبی در ابتدای نسخه. نسخه شماره صفحه دارد و فقط صفحات نوشـته شـده شمرده شده است. امضای بهروزی در پایان دیباچه و سفر یک روزه دیده می‌شود.

جلد مقوایی معمولی با روکش کاغذ ابری صنعتی طرح سبز و مشکی، عطف پارچـهٔ سـبز رنـگ

رفته، ۱۶/۵×۲۰/۷ س‌م. نیمی از دفهٔ اول جلد از بین رفته و دفهٔ دوم خرد شده است. مطالب این نسخه در پشت نانوشتهٔ اوراق امتحان انشا و خوشنویسی در سال تحصیلی ۱۳۱۶ - ۱۳۱۷ش که توسط علینقی بهروزی تصحیح شده نوشته شده و سپس صحافی گردیده است.
۵۱ ص (۴۸گ)، ۱۶/۷×۲۰/۸ س‌م، ۲۰س، ۱۵×۱۹س‌م.

۱۱۵۲۷

گل‌های رنگارنگ

[نثر - فارسی]

از: محمدجواد بهروزی (۱۳۰۰ - ۱۳۸۲ش)

مجموعه‌ای است از ۳۹ متن ادبی با نام نویسندهٔ آنها، با عنوان‌هایی مانند: شاخهٔ بادام، بیچاره مادر، وداع ناپلئون، نغمه‌های جانسوز، رشحات شورانگیز، و غیره، از: لطفعلی صورتگر، لامارتین، احمد حکمت، جواد تربتی، آذرخش شکیبا، حسین امید، پرویز عامری، اردشیر نیک‌پور، گوته، محمد افغانی، هاشم فریدنی، ویکتور هوگو، طائفی، م. خ. یحیوی، هانری هینه، و سعید نفیسی. فهرست متن‌ها در انتهای دفتر آمده است.

آغاز: «پیرزن و سلطان سنجر به قلم آقای صورتگر. هنگام ضرورت بود، بلادیده و دردمند به قول سعدی در مقابل شمشیر تیز دست راست را می‌خواست سپر کند بلند... خمیدهٔ او گفتی بار دیگر راست شده و نیروی جوانی به او بازگشته است».

انجام: «فرنگیس عزیز دلستان من، همیشه بخند، تو شادی کن تا شاید بتوانی مرا هم به شادی آوری».

نستعلیق تحریری جوهری ابی اصل، محمدجواد بهروزی، ۱۳۱۸ش. عنوان‌ها به نسخ و درشت‌تر. برخی عنوان‌ها و برخی نشانه‌ها با جوهر قرمز. دو طرف اوراق دفتر با مداد سبز و صورتی یا ابی خط‌کشی شده است. دارای صفحه عنوان. عنوان در داخل ترنج بزرگی که نقاشی شده آمده است: «گلهای رنگارنگ محتوی انشاء فارسی ادبی م. ج. بهروزی دانشسرای عالی فارس شیراز ۱۳۱۸». امضای بهروزی در بالای صفحه عنوان. نسخه شماره صفحه دارد.
جلد مقوایی دفتر معمولی، روکش کاغذ ابری صنعتی با طرح قهوه‌ای و مشکی و بر روی آن عنوان: «شماره (۳) جزوه انشاء فارسی یا گلهای رنگارنگ محمدجواد بهروزی ۱۳۱۹» بر روی کاغذی که به شکل ترنج بریده شده چسبانده شده است، عطف پارچهٔ مشکی، ۱۷×۲۱/۷ س‌م.
۷۰ص (۳۵گ)، ۱۷/۵×۲۱/۵ س‌م، ۱۸س، ۱۴/۵×۱۷ س‌م. کاغذ خطدار.

۱۱۵۲۸

خاطرات زندگی من

[سرگذشتنامه - فارسی]

از: محمدجواد بهروزی (۱۳۰۰ - ۱۳۸۲ش)

دو دفتر حاوی خاطرات محمدجواد بهروزی در سال‌های ۱۳۲۴ تا ۱۳۲۹ش است که به صورت روزانه نوشته شده است و در پایان جلد دوم وعدهٔ جلد سوم را داده است. وی در

این خاطرات به بیان عواطف و احساسات و برخی افکار خود در دورهٔ جوانی می‌پردازد، و در ضمن آنها اشعاری از سروده‌های خود را نیز آورده است.

دفتر اول ۱۱ شهریور ۱۳۲۴ تا ۹ شهریور ۱۳۲۵ش را دربرمی‌گیرد و بخش بیشتر این خاطرات به احساس عاطفی او در بیست و سه سالگی مربوط می‌شود.

دفتر دوم ۱۱ شهریور ۱۳۲۵ تا ششم اسفند ۱۳۲۹ش را دربرمی‌گیرد و بیشتر به دوران تحصیل او در تهران و تحول عواطف و احساسات او و ازدواج و به دنیا آمدن نخستین فرزندش مربوط می‌شود.

مؤلف در ابتدای دفتر اول نوشته است که «این اوراق پریشان فصلی از کتاب زندگی من است که اول و آخر آن افتاده است اولش کودکی و بی خبری آخرش پیری و مرگ است اول و آخر آن از من نخواهید بگذارید همین طور مرموز بماند ... شهریور ۱۳۲۴».

آغاز دفتر اول: «ای خواننده عزیز می‌دانید که من از چه می‌خواهم برای شما بگویم؟ شما در زندگانی خود بارها کلمهٔ عشق به گوشتان خورده و از شنیدن آن شاید خاطرات تلخ و شیرین دوران جوانی در شما تجدید شده است. این آتشی است که خواه ناخواه از این خانه به آن خانه برند».

انجام دفتر اول: «مدت یک سال است که شروع به نوشتن این یادداشت‌ها نمودم. فعلاً چون دفتر تمام شد، این را جلد اول قرار دادم بقیه را در جلد دوم شروع خواهم کرد».

آغاز دفتر دوم: «خواننده عزیز! خیلی وقت نیست که شروع به نوشتن خاطرات روزانهٔ خود کرده‌ام. مدت یک سال می‌گذرد که رنج و خوشی، عشق و ناکامی، سختی و راحتی همه را در دفتری به رشتهٔ تحریر درآورده‌ام. اکنون می‌فهمم که زندگی چه معنی دارد. بیست و چهار سال از عمر من گذشت ولی گذشتی که در بی خبری بوده و اکنون خوشحالم که دفترچهٔ زندگی یک سال خود را دارم».

انجام دفتر دوم: «دراینجا فصل دوم زندگی پرماجرای من تمام می‌شود و من در شیراز زندگی تازه‌ای را آغاز می‌کنم که در جلد سوم این یادداشتهای پراکنده ادامه خواهم داد. به امید خدا».

دفتر اول:

نستعلیق تحریری مدادی اصل، محمدجواد بهروزی، ۱۱ شهریور ۱۳۲۴ تا ۹ شهریور ۱۳۲۵ش. چند عنوان با مداد قرمز. در زیر تاریخ‌ها با مداد قرمز خط کشیده شده است. نسخه شماره صفحه دارد و فقط صفحات نوشته شده شمرده شده است. گل‌های بنفشهٔ خشک شده در ص ۴۴ و ۵۴ و ۵۰ و ۶۷. بریده جراید سه قطعه شعر از مؤلف: با عنوان «بنفشه» در ص ۲۱ و «شکوه‌ها» در ص ۷۹ و «تضمین از سعدی» در ص ۹۵. یک برگ کوچک نقاشی منظره با مداد رنگی در ص ۶۶. نامه‌ای به تاریخ خرداد ۱۳۶۲ش برروی کاغذ ابی سربرگ «روزنامه پارس شیراز» که در آن عزیز شرقی از بهروزی درخواست کرده شعر یا مقاله‌ای به یاد پدرش فضل‌الله شرقی برای چاپ در کتابی که به مناسبت سالگرد درگذشت وی چاپ می‌شود بفرستد، به همراه

قطعه شعری که بهروزی به این مناسبت سروده و یک قطعه شعر دیگر در لا به لای نسخه.

متن این دفتر در پشت ناتوشتهٔ تعدادی «ورقهٔ آزمایش موسیقی» تصحیح شده، در سال تحصیلی ۱۳۱۹-۱۳۲۰ش چند دبستان شیراز، نوشته شده و سپس بـه صورت دفتر صحافی گردیده است. این ورقه‌ها به صورت چاپی است با دسته‌های پنج خطی ویژهٔ نوشتن نت موسیقی و در بالای آن تصویر چنگ و این عبارت دیده می‌شود: «انجا که سخن باز میماند موسیقی آغاز میگردد».

جلد مقوایی دفترچهٔ معمولی، طرح سبز، روی عطف پارچه چسبانده شده است، ۱۷×۲۱ س‌م.

۱۰۴ص، ۲۱ × ۱۷ س‌م، مختلف، کاغذ کاهی.

دفتر دوم:

نستعلیق تحریری مدادی و قدری با جوهر سبز و مشکی اصل، محمدجواد بهروزی، ۱۰ شهریور ۱۳۲۵ تا ۶ اسفند ۱۳۲۹ش. در زیر تاریخ‌ها با مداد قرمز خط کشیده شده است. گل‌های خشک شدهٔ بنفشه در ص ۲۲ و ۲۳، «بلیط» ورود به مجلس شورای ملی در ص ۶۸، تصویر مولف در ص ۹۷، یک قطعه شعر با عنوان «خداحافظ» در ص ۱۱۷، اطلاعیهٔ فوت دانشجویی به نام سخائی به جای ص ۱۴۵، اطلاعیهٔ حزب توده مبنی بر لزوم بستن بانک شاهنشاهی که علی‌رغم پایان یافتن امتیاز آن هنوز مشغول به کار است به جای ص ۱۴۹، بریدهٔ جریدهٔ تصویر شاه پهلوی پس از حادثهٔ ترور در بهمن ۱۳۲۷ در ص ۱۵۴، بریدهٔ جریده بـا عنوان «نخستین تلگراف اقایان محمدناصر قشقائی و برادران ایشان» به نخست وزیر برروی برگی، با چند سطر توضیح دربارهٔ هجوم ترک‌های قشقائی که بوشهر و کازرون را خلع سلاح کرده‌اند و جهرم و آباده را محاصره نموده‌اند و در ده فرسخی شیراز هستند، به تاریخ ۲۵/۶/۲۹، در لا به لای نسخه.

جلد مقوایی دفترچهٔ معمولی، طرح قهوه‌ای، روی عطف پارچهٔ رنگ رفته‌ای چسبانده شده است ۱۵×۲۰/۵ س‌م. شیرازه گسسته و اوراق از هم جدا شده‌اند.

۲۰۴ص، ۲۱×۱۴/۸ س‌م، مختلف، کاغذ کاهی.

۱۱۵۳۹

مجموعه

۱. شرح قطر الندی (۱پ - ۵۳پ) (نحو - عربی)

از: جمال‌الدین عبدالله بن یوسف ابن هشام (۷۰۸ - ۷۶۱ق)

شرح مختصر و مشهوری است بر کتاب *قطر الندی و بل الصدی* اثر خود مؤلف که به عنوان مقدمه‌ای در علم نحو نگاشته است. مطالب این شرح بـا عنوان‌های «ص - ش» نوشته شده که علامت اختصاری «اصل - شرح» است.

این کتاب در سال ۱۳۸۰، به تحقیق و تصحیح محمد محی الدین عبدالحمید و ترجمه حسین یوسفی آملی، به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۲ : ۱۳۵۲؛ معجم المطبوعات ۱: ۲۷۵؛ ملی ۱۲: ۲۵۹].

آغاز: «الحمدلله رافع الدرجات لمن انخفض لجلاله و فاتح البرکات لمن انتصب لشکره».

انجام: «و افعل ذالک بوالدینا و احبائنا و اخواننا و اهالینا و سایر المسلمین و المسلمات انک مجیب الدعوات ... [پاک شده]».

انجامه: «صفر المظفر ۱۲۷۳»

این نوشتم تا بماند یادگار / من نمانم خط بماند روزگار
الهی هرآن کس که این خط نوشت / مکن ناامیدش ز بـاغ بهشت
هر که خواند دعا طمع دارم / زآنکه من بندهٔ گنهکارم
اگر گویند که این کاتب کجا رفت / بگو بگریخت از دست زمانه
نوشتم یادگاری بهر گذرگاه / مگر صاحبدلی آید به اینجا
نوشتم بر این اوراق نامه / بماند از من مسکین نشانه
بیامرز یارب تو خواننده را / ببخش گناه نویسنده را
منم به زیر خاک چه خواهد شدن تباه / یاری به یادگار بماند خط سیاه
کسانی که اینجا دارند مقام / بیامرز یارب به ایشان تمام

۲. شعر علی بن ابی‌طالب(ع) (شعر - عربی و فارسی)

از: علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول (۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ق)

شش بیت از حضرت امیرالمؤمنین(ع) با ترجمهٔ فارسی در زیر آن که در هنگام سختی‌ها خوانده می‌شود و در حاشیه طریقهٔ خواندن آنها تا مراد حاصل شود نوشته شده است.

آغاز:

و کم لله من لطف خفی / یدق خفاه عن فهم الذکی
خدا راست بسا بنده یسی الطاف پنهانی / که نبود فهم آن الطاف کار فهم انسانی

۳. البهجه المرضیه فی شرح الالفیه (۵۵ر - ۱۳۳پ) (نحو - عربی)

از: جلال‌الدین عبدالرحمن بن ابی‌بکر سیوطی (۸۴۹ - ۹۱۱ق)

نک. نسخهٔ ش ۱/ ۱۱۵۰۸ در همین فهرست.

آغاز: «احمدک اللهم علی نعمک و الائک و اصلی و اسلم علی محمد خاتم انبیائک و علی آله و صحبه و التابعین الی یوم تلاقک».

انجام: «انک حمید مجید بخیر و اصلح لنا شاننا کله و افعل ذلک باخواننا و احبابنا و سایر المسلمین و الحمدلله رب العالمین».

انجامه: «تمه الکتاب بعون الملک الوهاب فی تاریخ تسعه من شهر جمادی الثانی احد سبعون مأتین الف سنه ۱۲۷۱ بعد هجره النبویه صلی الله علیه و آله و سلم علی ید الحقیر الفقیر المذنب المحتاج الی الله اقل الطلاب علی بن الحسن الموسوی الخراسانی غفرالله له و لوالدیه و لاستاده بحق محمد و آله الطاهرین سنه ۱۲۷۱

شد به توفیق واجب الاکرام	صبح ثلاث شنبه این کتاب تمام
دست من لایق کتابت نیست	زنکه دستم به مشق عادت نیست
دود حمام و کاغذ پشمین	نتوانم نوشته بهتر از این
هر که خانَد دعا طمع دارم	زنکه من بنده گنه کارم

۴. شرح شواهد البهجه المرضیه (ترجمه الفرائد فی مختصر شرح الشواهد) (۱۳۳ب – ۱۵۲پ)

(نحو – فارسی)

از: نظام‌الدین محمد بن احمد اردبیلی (قرن ۱۲ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۵۰۸/۲ در همین فهرست.

انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز: «چنین گوید اقفر العباد نظام‌الدین ابن ملا احمد اردبیلی کلمات چندیست نوشته می‌شود در توضیح ابیاتی که در شرح سیوطی است اعم از آنکه صاحب فراید کتبه غیاث است از عینی در شواهد خود ذکر کرده باشد».

انجام موجود: «و در اصطلاح عربان بعد مصرع در بحر رجز بسیار متداول است

اما تری حیث سهیل طالعا	نجم یضی کالشهاب ساطعا».

۵. خلاصه الاصول (الدر البهیه فی النظائر الفقهیه، ارجوزه فی الاصول) (۱۵۵ر – ۱۵۸پ)

(اصول فقه شیعه – عربی)

از: محسن بن محمدسمیع کاشانی کرمانشاهی (۱۱۰۰–۱۱۵۸ق)

منظومه‌ای است در اصول در ۹۷ بیت و متضمن مهم‌ترین قواعد اصولی از مبحث الفاظ و ادلهٔ عقلی و اصول عملی تا تعادل و تراجیح است.

در ذریعه سه منظومه از محسن بن محمدسمیع کاشانی کرمانشاهی در اصول فقه یاد شده به نام‌های *ارجوزه فی الاصول*، *خلاصه الاصول*، *الدرر البهیه فی النظائر الفقهیه*، اما از قراین چنین برمی‌آید که هر سه نام یک منظومهٔ اصولیه است.

[ذریعه ۱: ۴۵۹، ۷: ۲۱۳، ۸: ۱۲۱، ۲۳: ۸۴؛ مجلس ۲۲: ۲۴۱؛ مرعشی ۱: ۴۰؛ ملی ۱۴: ۲۸۱]

نسخهٔ ما ۹۶ بیت است.

آغاز:

سبحان من لایزال محسنا	حمدی اله الملک الهمنا» (الهمنا)

انجام:

واله الساده فی الدارین	لافرق الله بینهم بینی

انجامه: «تمام شد کتاب مستطاب مسمی بخلاصه الاصول از تصنیفات فقیه عالم فاضل کامل المحقق المدقق خلاصه المتأخرین و زبده العالمین».

۶. دیباچهٔ مهرنامچه (حاشیهٔ ۱۵۶ – ۱۵۷پ)

(نثر – فارسی)

از: ناشناخته

ناتمام است.

آغاز: «بهترین کلامی که چهره پرداز عرایس بکار معانی تواند بود حمد و سپاس عظیم ملکی است تعالی شانه که خمیرهٔ طینت طیبهٔ آدم را به ید قدرت و به آب لطف و مرحمت».

انجام موجود: «و قافله سالار دشت کربلا زینت بر و دوش سید الثقلین و گلبن آغوش فخر عالمین و لؤلؤ المرج البحرین ابی عبدالله الحسین و هفتاد و دو نفر شهداء دشت کربلا اخلاص فاتحه».

۷. [صیغه‌های نکاح و طلاق] (صیغ عقد النکاح و الطلاق) (۱۵۹ر – ۱۶۱پ)

(فقه – فارسی)

شامل صیغه‌هایی که در اقسام مختلف نکاح و طلاق خوانده می‌شوند: صیغهٔ عقد دوام، صیغهٔ منقطعه، صیغهٔ طلاق بعد از اجتماع شروط، طلاق خلع، و خطبهٔ حضرت جواد[ع] به نقل از سید باقر رشتی (۱۶۰ر)، مسئله در شرح لفظ نکاح در تزویج (۱۶۰ر–۱۶۰پ).

آغاز: «زن خودش می‌گوید انکحت نفسی بالصداق المعین المعلوم مرد بگوید».

۸. رسالهٔ وجیزه فی بیان کیفیه اجراء الصیغه عقد النکاح و الدائم و المنقطع و صیغه الطلاق (۱۶۰پ – ۱۶۱پ)

(فقه – عربی)

از: ناشناخته

آغاز: «بسمله الحمدلله الذی خلقنا الانسان من وحید بین افراده نسبا و طهرا فجعل نسله من ماء معین فانبت النبات و النبیین فی مزارع ارحام الریاحین... اما بعد فهذه رساله وجیزه فی بیان کیفیه اجراء الصیغه عقد النکاح و الدائم و المنقطع و صیغه الطلاق علی وجه الاختصار».

انجام: «من بنت موکلی بولایه ابیها علی بنت موکلی بولایه ابیها تم».

۹. رساله در احکام حیض (۱۶۲ر – ۱۷۱پ)

(فقه – فارسی)

از: محمد بن محمدصالح خراسانی کاخکی

آغاز: «حمد بی حد و ثنای بی عدد سزاوار ذات پاک خالقی است جل شانه که به جهت ایجاد بنی نوع انسان در رحم اناث خون حیض را جبلی گردانید ... چنین گوید بنده راجی محمد ابن محمدصالح الخراسانی الکاخکی که چون اغلاق مسائل حیض به حدی بود که جمعی از فحول علما در نزد آن ساکت شدند».

انجام: «زیرا که هر طفلی عدد ایام نفاس را می‌خواهد پس آنچه در زمان اول است نفاس اول است و آنچه در زمان آخر است نفاس آخر است و آنچه در میان این دو زمان است نفاس هر دو است والله اعلم بالصواب».

نستعلیق در رسالهٔ اول تا سوم، نسخ در رسالهٔ چهارم تا آخر و معرب در رسالهٔ پنجم. صفر ۱۲۷۳ق در رسالهٔ اول و نام کاتب را پاک کرده‌اند، خط علی بن حسن موسوی خراسانی، ۹ جمادی‌الثانی ۱۲۷۱ق در رسالهٔ سوم. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. ترجمهٔ فارسی به نستعلیق و به سرخی در دومی. برخی عنوان‌ها در رسالهٔ اول نوشته نشده است. عنوان‌های موضوعی مطالب به سرخی در حاشیهٔ رسالهٔ سوم. خط سرخ برروی عبارات متن اصلی در رسالهٔ اول و برروی برخی کلمات و عبارات در رسالهٔ سوم. خط سرخ و مشکی برروی عبارات عربی در رسالهٔ چهارم. حواشی با نشانهٔ «۱۲» و «شیخ جمال» در اوایل رسالهٔ اول. نسخه خط‌خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. لبه‌های اوراق نسخه از گ ۵۵ تا ۱۵۵ و برگ آخر نسخه وصالی شده و گوشهٔ پایین اوراق تا شده است. نسخه از سه نسخهٔ مختلف تشکیل شده که با هم صحافی شده‌اند: رسالهٔ اول دارای کاغذی تیره‌تر است و رساله‌های دوم و سوم مانند هم و متفاوت با بخش‌های دیگر نسخه‌اند و رساله‌های چهارم تا نهم برروی کاغذی با قطع اندکی کوچک‌تر نوشته شده‌اند.

عنوان برخی رساله‌های نسخه با مهر بیضی ناخوانا در پشت برگ نخست. حدیث، یادداشت تملک میرزا مهدی ولد ملا حیدر، چند دعا و دو یادداشت از مالک نسخه، میرزا مهدی، در نفرین به کسی که این کتاب را ببرد و برنگرداند در پشت برگ نخست. مهر بیضی با سجع «یا علی ولی ۱۲۶۰» در انتهای انجامهٔ رسالهٔ اول. یادداشت علی اصغر محلاتی در صفر ۱۲۷۶ در بارهٔ نحو عبارت کاتب در انجامه، جملهٔ «تمه الکتاب» در گ ۱۳۳پ. طریقهٔ «استخارهٔ ذات الرقاع» در حاشیهٔ گ ۱۵۵ر، ۱۶۲ر.

جلد یک لا، تیماج مشکی که بر اثر فرسودگی قهوه‌ای به نظر می‌رسد، عطف چرم مشکی، ۱۶×۲۱/۵ س‌م. بسیار فرسوده و آسیب دیده.

۱۷۱گ، ۱۶×۲۱/۵ س‌م، ۱۸س در رسالهٔ اول و ۲۰س در باقی رساله‌ها ، ۱۱×۱۷ س‌م در رسالهٔ اول، ۹×۱۶ س‌م در رسالهٔ دوم، مختلف در رساله های دیگر.

۱۱۵۳۰

قرآن کریم

با فهرست سوره‌ها و دعای قبل از تلاوت در آغاز و دعای ختم قرآن در پایان.

انجامه (در پایان قرآن): «تمت الکتاب بعون الله الملک الوهاب من شهور سنه ۱۲۵۹».

انجامه (در حاشیهٔ ابتدای دعای ختم قرآن): «به قلم شکسته رقم بنده فقیر عبدالغفار ابن مرحوم محمدرضا اللهم اغفر لهما بمحمد و آله الطاهرین صلوات علیهم اجمعین».

انجامه (در پایان دعای ختم قرآن): «کتبه محمدشفیع التماس دعا فی شهر شوال ۱۳۱۲».

نسخ معرب عالی، ۱۲۵۹ق، دعای ختم قران به خط نسخ معرب عالی محمدشفیع در ۱۳۱۲ق، خواص سوره‌ها به خط شکستهٔ عالی عبدالغفار بن محمدرضا در حاشیه، رموز سجاوندی به سرخی. نشانهٔ بین آیات دایرهٔ توپر زر. در ابتدای نسخه «فهرست کلام الله الحمید المجید» نوشته شده که در آن اسامی سوره‌ها در جدول چهارخانه به مشکی و سرخی نوشته شده است. سپس دعای قبل از تلاوت در دو صفحهٔ مزدوج در میان یک ترنج و دو سرترنج مذهب آمده است. دو صفحهٔ افتتاح تماماً مذهب و مرصع دارای سرلوح مزدوج به رنگ لاجوردی، آبی کم‌رنگ، سبز و سرخ، با دو کتیبهٔ بازوبندی متناظر با زمینهٔ زر در صدر و ذیل که عنوان سوره‌های فاتحه‌الکتاب و بقره و تعداد آیات و مکی و مدنی بودن در صدر و «تنزیل من رب العالمین» و «لایمسه الا المطهرون» در ذیل تحریر شده‌اند. در بین دو کتیبه سورهٔ فاتحه و چهار آیهٔ سورهٔ بقره هر کدام در شش سطر با تحریر مشکی و دندان موشی بین سطور و تشعیر در حاشیه نوشته شده است. همچنین تشعیر مزدوج زر و سرخ و سبز و لاجورد در حاشیهٔ دو صفحه به کار رفته است. جدول مشکی و زر باریک و پهن و آبی، و کمند دو خطهٔ مشکی و زر در تمام صفحات. سطربندی به زر و مشکی برای نوشتن ترجمه که نوشته نشده است. عنوان سوره‌ها در کتیبهٔ مستطیل زرین به سرخی. تقسیمات قران و خواص سوره‌ها در یک ترنج مذهب کوچک در حاشیه. شمارهٔ جزء و نام سوره در حاشیهٔ بالای صفحات نوشته شده است. خواص سوره‌ها به نقل از احادیث اهل بیت به قلم شکسته عالی و با تحریر زر نوشته شده و به صورت کتیبه یا ترنج درآمده است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

چند یادداشت تاریخ تولد در پشت قران در سال‌های ۱۳۱۵ـ ۱۳۳۹ق.

جلد مقوایی، تیماج سرخ، جدول زر و قاب تزئینی زر در وسط، جدول دور منگنه، عطف چرم سرخ، درون مقوای سبز. ۱۹/۵×۲۹ س‌م.

۲۲۰گ، ۱۹×۲۸/۵ س‌م، ۱۴س، ۱۴×۲۱/۵ س‌م.

۱۱۵۳۱

قرآن کریم

نسخ معرب عالی، ۱۲۳۰ق. رموز سجاوندی به سرخی. نشانهٔ بین آیات دایرهٔ مشکی با زمینهٔ زر و مرکز سرخ و چهار نقطهٔ کوچک مشکی در اطراف. دو صفحهٔ افتتاح تماماً مذهب و مرصع ظریف و پرکار با رنگ غالب لاجوردی و دارای کتیبه‌های مستطیل شکل مذهب مرصع با زمینهٔ لاجوردی و گل‌های قرمز و آبی کم‌رنگ در صدر و ذیل که عنوان سوره‌های فاتحه‌الکتاب و بقره و تعداد آیات و مکی و مدنی بودن در صدر و جملهٔ «انه لقران کریم فی کتاب مکنون» و «لایمسه الا المطهرون» در ذیل، درون ترنجی با زمینهٔ زر به قلم رقاع سرخ تحریر شده‌اند. سورهٔ حمد و

چهار آیهٔ ابتدای سورهٔ بقره در کتیبهٔ وسط با تحریر مشکی و دندان موشی با حاشیهٔ مشکی با گل‌های زنجیره‌ای قرمز و سفید و حاشیهٔ زر با جدول‌های مشکی و سبز در دو طرف. حاشیه‌سازی مزدوج با زمینهٔ لاجوردی و گل‌های زر و قرمز و آبی کم‌رنگ و سبز و طرح اسلیمی و ترنج‌های متوالی مذهب و مرصع. حاشیه از سه طرف منتهی به شرفه است و حاشیهٔ داخلی دو صفحه نیز دارای طرح اسلیمی با گل‌های قرمز و آبی کم‌رنگ که رنگ‌آمیزی آن ناتمام مانده است. تمام صفحات دارای جدول مشکی و زر، کمند دو خطهٔ مشکی و زر. عنوان سوره‌ها در کتیبه‌های بازوبندی با قلم سرخ در زمینهٔ زر و دو طرف لاجوردی و زر با گل‌های سرخ. تقسیمات قران به سرخی درون یک ترنج مذهب کوچک با شرفه‌های رنگین در حاشیه. خواص سوره‌ها با قلم شکسته سرخ در حاشیه.

اختیار ساعات استخاره مروی از امام جعفر صادق[ع] و هفده جا در قران که باید وقف کرد به روایت پیامبر[ص] در پشت و روی برگ نخست. یادداشت خرید نسخه در زمان کتابت آن در محال مهران رود در یکم رمضان ۱۲۳۵ق در انتهای نسخه.

جلد روغنی قهوه‌ای با نقش گل و بوته سرخ و سبز و زرد، با دو حاشیهٔ زرشکی و مشکی با طرح گل‌های ریسه‌ای زر و جدول زر در دو طرف هر کدام. عطف چرم قهوه‌ای. درون روغنی زمینه مشکی با تشعیر زر و دو ردیف جدول زر و یک حاشیهٔ باریک مشکی با دایره‌های سرخ متوالی در بین انها. ۱۸×۱۱ س‌م.

۱۱۵۳۲

قرآن کریم

انجامه: «قد فرغ من تسوید القرقان بعون الله الملک المنان علی ید الفقیر المذنب العاصی الشریفی محسن الشیرازی فی التاریخ شهر ربیع الثانی ۱۱۰۸ اللهم اغفرلی و لوالدین کما ربیانی صغیرا بحرمه سید المرسلین امین رب العالمین».

نسخ معرب عالی، محسن شیرازی، ربیع الثانی ۱۱۰۸ق. رموز سجاوندی به سرخی. نشانه‌های بین ایات دایرهٔ زر. عنوان سوره‌ها و تقسیمات قران در حاشیه به زر. دو صفحهٔ افتتاح تماما مذهب و مرصع عالی و پرکار با رنگ‌های لاجوردی و قرمز، ابی کم‌رنگ، سبز، صورتی و قهوه‌ای با چهار کتیبهٔ طلاپوش متناظر نانوشته در صدر و ذیل که از یک ترنج زرین در وسط و دو نیم ترنج در کناره‌ها تشکیل شده‌اند، دارای جدول مشکی، سبز بهن و زر و حاشیهٔ تسمه‌ای زرین سرتاسری. بین دو کتیبه سورهٔ فاتحه و چهار آیهٔ ابتدای سورهٔ بقره در شش سطر با تحریر و طلااندازی بین سطور نوشته شده است. حاشیهٔ مزدوج باریک در دو طرف نوشته با جدول زرشکی و طرحی که در حاشیهٔ متناظر سه سوی صفحه نیز دیده می‌شود، طرح کنگره‌ای زرین با ترنج‌ها و نیم‌ترنج‌های کوچک لاجوردی، و جدول مشکی و ابی بهن و زر و منتهی به شرفه. باقی صفحات دارای جدول ابی و مشکی و زر بهن. کمند دو خطهٔ مشکی و زر. نسخه در حاشیه تصحیح شده است و اثار اب دیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

جلد روغنی مشکی با نقش گل و بوته سرخ و سبز و زرد با دو حاشیهٔ باریک مشکی با گل‌های

ریسه‌ای زر و جدول زر در دو طرف، و بین آنها گل‌های چهار پر و پنج پر رنگین در زمینهٔ سرخ. عطف چرم سرخ. درون روغنی با تشعیر زر در زمینهٔ سرخ و دو ردیف جدول زر و حاشیهٔ مشکی ساده در بین آنها. ۲۰×۱۲ س‌م.

۲۱۲گ، ۲۰×۱۲ س‌م، ۱۷س، ۱۴/۳×۷/۵ س‌م.

۱۱۵۳۳

قرآن کریم

با دعای ختم قرآن در پایان نسخه (۵۶۳پ - ۵۶۵ر).

انجامه: «العبد المذنب ابراهیم واثق غفر الله ذنوبه فی سنه ۱۱۴۵».

نسخ معرب، ابراهیم واثق، ۱۱۴۵ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. نشانه بین ایات نقطهٔ سرخ. دو صفحهٔ افتتاح با دو کتیبهٔ بزرگ متناظر با نقش‌های اسلیمی و گل و برگ به رنگ‌های لاجوردی، سبز، ابی، زرد و قهوه‌ای و سفید و نام سوره فاتحه و بقره در دو کتیبه با زمینهٔ زر در بالا و عدد آیات در دو کتیبه با زمینهٔ زر در پایین. سورهٔ فاتحه و پنج ایهٔ سورهٔ بقره در بین دو کتیبه. ترنج تزئینی لاجوردی و سبز و قرمز در انتهای متن. طلااندازی بین سطور در دو صفحهٔ نخست و پایانی با تحریر مشکی، جدول سرخ، مشکی، زر و ابی در دو صفحهٔ نخست و دو صفحهٔ پایانی و جدول سرخ و مشکی در باقی صفحات. کمند مشکی. نام سوره‌ها به سرخی در مستطیل ساده. مطالبی دربارهٔ وقف، برخی به نقل از *خلاصه الوقوف* و *دره الفرید*، مطالبی دربارهٔ شأن نزول و خواص سوره‌های جزء سی‌ام در حاشیه امده است. اثار اب دیدگی و دودزدگی در نسخه دیده می‌شود و اوراق نسخه سیاه شده‌اند. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

چند بیت شعر فارسی در تجوید در پشت برگ نخست. یادداشت در انتهای نسخه.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، سوخت، ترنج و دو سرترنج طرح گل و بوته سرخ، دو خط عمود بر هم ضربی در مرکز، جدول دو خطهٔ ضربی، استر و بدرقه کاغذ کاهی ضخیم، ۲۴/۵×۱۶ س‌م.

۵۶۵گ، ۲۴×۱۵ س‌م، ۱۱س، ۱۶/۲×۸/۲ س‌م. کاغذ ضخیم نخودی تیره.

۱۱۵۳۴

خلاصه منهج الصادقین (خلاصه المنهج)

(تفسیر - فارسی)

از: فتح‌الله بن شکرالله کاشانی (- ۹۸۸ق)

نک. ش ۱۱۳۵۵ در همین فهرست.

آغاز نسخهٔ حاضر افتاده است و از آیهٔ ۲۲ سورهٔ مریم تا پایان قرآن را دارد.

آغاز موجود: «بچه نه ماهه شده باشد در رحم مادر پس از موضع غسل خود بیرون آمد و بجهه گرانی حمل بار را بر زمین می‌کشید».

انجام: و حکیم سنایی در این باب گفته که

اول آخر قرآن [ز] چه با [صحیح: با] آمد و سین   یعنی اندر ره دین رهبر تو قرآن بس

انجامه: «تمت تمام هذه التفسیر بعون الملک الکبیر در تاریخ سیوم ذی الحجه الحرام سنه هزار سی و چهار از هجرت سید المرسلین خاتم النبیین صلی الله علیه و آله بوقت زوال در مشهد مقدس در ایام خلافت سلطان شاه عباس خلد الله ملکه و احسانه بحسب الفرموده جناب سعادت نصاب فضیلت شعار مولانا علی فرحابادی نوشته شد کتبه الاقل العباد میرمحمدجعفر الحسینی قزوینی غفرالله ذنوبه و ستر عیوبه والله عالم بالصواب

غریق رحمت یزدان کسی باد — که کاتب را بالحمدی کند یاد».

نستعلیق و معرب در عربی‌ها، میرمحمدجعفر حسینی قزوینی، غروب سوم ذیحجه ۱۰۳۴ق، در مشهد، به دستور علی فرح آبادی. آیه‌ها به سرخی. خط سرخ برروی عبارات عربی تفسیر و نام کسان. نسخه خط خوردگی اندک دارد و در حاشیه تصحیح شده است. آثار آب دیدگی در حاشیه اوراق دیده می‌شود. برخی اوراق اوایل نسخه وصالی شده است. پنج برگ نخست و گ ۲۲۲ و ۲۲۹ نونویس است.

نشانهٔ «وقف» برروی بسمله برخی سوره‌ها (۳۴۴پ، ۴۶۶پ، ۴۲۲پ، ۶۲۴ر و پ). چند بیت شعر فارسی با تاریخ ۱۱۷۳ق در انتهای نسخه و مهر بیضی ناخوانا در حاشیهٔ گ ۳ر. مهر مربع کوچک در گ ۱۹ر.

جلد مقوایی، چرم مشکی ساده، آستر و بدرقه کاغذ ضخیم کاهی، ۲۴×۱۷ س‌م.

۶۲۶گ، ۲۳×۱۷ س‌م، ۲۵ س، ۱۸/۵×۱۲/۵ س‌م، کاغذ نخودی تیره.

۱۱۵۳۵

دیوان حافظ (نظم - فارسی)

از: شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی (- ۷۹۲ق)

دیوان حافظ شامل غزلیات به ترتیب تهجی (۲پ - ۲۰۶پ)، مثنویات (۲۰۶پ - ۲۱۱پ)، مقطعات (۲۱۱ر - ۲۱۲ر) و رباعیات (۲۱۲ر - ۲۱۸ر) است.

آغاز:

الا یا ایها الساقی ادر کأساً و ناولها — که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها

انجام:

زنهار گلم جز به صراحی مکنید — تا بو که ز باده پر شود زنده شوم

انجامه: «قد تم دیوان افصح الشعرا و املح المتکلمین بتوفیق الله تعالی و صلی الله علی خیر خلقه محمد الهروی خمس و سبعین و ثمانمائه».

نستعلیق، محمد هروی، ۸۷۵ق. سرلوح کتیبه‌ای مذهب و لاجوردی و قرمز و مشکی و سفید و آبی کم‌رنگ. ستون‌بندی دو ستونه مشکی و زر. جدول مشکی، زر پهن و آبی. ابتدای حروف به زر در کتیبه‌ای با زمینهٔ لاجوردی و طرح اسلیمی و دور زر. «و له» و «ایضا له» به زر در کتیبهٔ ساده با نقش اسلیمی سادهٔ آبی. شش ضلعی‌های کوچک زرین در دو طرف بیت آخر غزل‌ها. طرح اسلیمی زر در دو طرف مثلث انجامه. شمسه لاجوردی و زرین با گل‌های قرمز و سفید و زرد و صورتی و شرفه در صفحهٔ انتهایی. نسخه تا گ ۶۰ شماره صفحهٔ قدیمی دارد. مالک نسخه چند جا در نسخه دست برده و آن را تصحیح کرده است. آثار آب دیدگی و دودزدگی و پخش شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود. اوراق اوایل نسخه متن و حاشیه و برخی اوراق دیگر وصالی شده‌اند. چند برگ با کاغذ نخودی روشن متن و حاشیه شده‌اند.

یادداشت وفات در ۱۲۷۱ و ۱۲۷۳ق و تاریخ نوروز ۱۲۷۲ و ۱۲۷۳ق به ماه قمری در پشت برگ نخست. مهر مربع با سجع «عبده الراجی محمدجعفر» در حاشیهٔ گ۱۱۱ر. یادداشت تملک در ۱۲۴۵ق و ۱۲۴۹ق و یادداشت وفات در ۱۲۴۹ق در انتهای نسخه.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیره، ضربی، ترنج و سرترنج‌ها و گوشه‌ها، جدول، دور منگنه، عطف چرم قهوه‌ای، درون کاغذ کاهی ضخیم، ۱۸/۸×۱۱/۷ س‌م.

۲۱۹گ، ۱۸/۷×۱۱/۵ س‌م، ۱۱س، ۱۳×۷/۵ س‌م، کاغذ نخودی تیره.

۱۱۵۳۶

اسناد نایین (اسناد و مدارک - فارسی)

۱۱۶گ.

اسناد این مجموعه مربوط به بلدهٔ نایین و بیشتر مربوط به مصطفی بن سید محمد طباطبایی قاضی نوری نائینی است که در نایین ذاکر و محدث بوده است. این اسناد شامل مبایعه نامه، مصالحه نامه، اجاره نامه، استشهاد نامه، وکالت نامه، تقسیم نامچه، عقدنامه، وقف نامه، و نامه و رسید و برات و یادداشت، در سال‌های ۱۲۳۱-۱۳۵۲ق. است. نام قریهٔ محمدیه، قریهٔ باقران، مزرعهٔ راحت‌آباد، مزرعهٔ پداق، مزرعهٔ سکنج، مزرعهٔ شیخ‌آباد، کشتخوان برجان، کشتخوان جزیسر، کشتخوان حنفش، و مسجد بابا عبدالله در این اسناد آمده است. از میان اسناد موجود در این مجموعه می‌توان به صورت بازدید کشتخوان جزیسر در ۱۲۴۵ق و جمع و خرج کاروانسرای معاضدیه در رمضان ۱۳۴۰ق اشاره کرد.

۱۱۵۳۷

المحاکمات و المقاومات (کلام - عربی)

از: ملا هادی بن مهدی سبزواری (۱۲۱۲ - ۱۲۹۰ق)

این رساله در رد اعتراضات شیخ احمد احسایی و شرحش بر رساله العلم فیض کاشانی نوشته شده است. ملا محسن فیض این رساله را بدر خواست فرزندش محمد علم الهدی نگاشته و در آن از چگونگی علم خداوند به جزئیات و کلیات اشیا و آنچه معقول و محسوس است به اختصار بحث می کند و بگفته مولف مباحث رساله موافق با اصول فلسفی و مطابق با قواعد دینی و بدور از مناقشات است.

احسائی در سال ۱۲۲۸ق، هنگام سفر به عتبات عالیات، به اصفهان رفت و در آنجا رسالهٔ فیض کاشانی را در موضوع علم، که گاهی لب الکلام خوانده می شود، الهی دید که بر پایهٔ فلسفه و عرفان نگاشته شده است. وی این رساله را در سال ۱۲۳۰ق به عنوان شرح و متن بر پایهٔ آنچه که از اهل بیت علیهم السلام رسیده است پرداخت تا پاسخ و ردی بر آراء فیض باشد.

این رساله در سال ۱۳۷۰ش، در ضمن *رسائل حکیم سبزواری*، تصحیح سید جلال‌الدین آشتیانی، ص ۵۸۱ - ۶۰۱ به چاپ رسیده است.

[آستان قدس ۴: ۲۲۸، امام جمعه: ۳۸؛ عکسی مرکز احیاء ۵: ۴۰۶؛ ملی ۱۲: ۲۲۷]

آغاز: «الحمدلله ... و بعد فیقول الفقیر الی رحمه الباری الهادی ابن المهدی السبزواری ـ هذا فیصل الخطاب للتمیز بین القشر و اللباب و ان اشرطت علی نفسی ان لاتعرض لاعتراضات الشیخ الشارح للرساله العلمیه العلامه الملقب بالفیض ره بل الجارح لها».

انجام: «و هم یرون دقایق الملائکه و یسمعون رقایق الکلمات العقلیه کلتا هما بصور صرفه کما یتصل حقایقهم بحقایقهما و قد تم بحول الله الاجل الاکرم سنه ۱۲۷۸».

نسخ، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، «و بعد» در ابتدای نسخه به سرخی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. نسخه شماره صفحهٔ جدید با خودکار ابی دارد.

جلد از نسخه جداست و متعلق به این نسخه نیست و متعلق به یک نسخه «اشعار میرزا نعیم» بوده که در یادداشت درون جلد به خرید آن از شیخ هادی کتاب فروش، با یک مهر ابی ناخوانا، اشاره شده است. جلد مقوایی، روکش کاغذ نخودی رنگ رفته، عطف چرم قهوه‌ای پوسیده، ۱۸×۱۱ س‌م.

۱۷گ (۳۰ ص)، ۱۸×۱۱ س‌م، ۱۷س، ۱۲/۵×۵/۵ س‌م.

۱۱۵۳۸

کتابچهٔ جمع و خرج قم
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

کتابچهٔ دستورالعمل جمع و خرج قم، ابواب جمعی محتشم دفتر، در سال ۱۳۲۶ق.

شکسته و سیاق، ۱۳۲۶ق، نسخه شماره صفحه دارد. ۶ برگ در انتها نانوشته است.

مهر بیضی کوچک در گوشهٔ پایین تمام صفحات.

جلد مقوایی، مخمل سرمه‌ای، جدول، درون کاغذ ابری بنفش و ابی و قهوه‌ای، جلد از نسخه جداست، ۱۸×۹ س‌م.

۳۱گ، ۲۴/۵×۱۶/۵ س‌م، ۱۸×۹ س‌م.

۱۱۵۳۹

کتابچهٔ جمع و خرج سنندج
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

کتابچهٔ جمع و خرج اصل و فرع مالیات دیوانی سنندج و توابع و مضافات، به انضمام حق الحکومه و حق الوزاره، سال ۱۳۲۴ق، است، به تاریخ جمادی الاولی ۱۳۲۵ق.

شکسته و سیاق، جمادی الاولی ۱۳۲۵ق. نسخه شماره صفحه دارد.

بدون جلد.

۱۴گ (۲۷ص)، ۲۰/۸×۱۳/۵ س‌م، مختلف، ۱۶×۷ س‌م.

۱۱۵۴۰

اسناد و اوراق پراکنده

مجموعه‌ای شامل قطعات خوشنویسی و اوراق مربوط به خاندان حکیم الهی است و برخی به خط افراد این خاندان است، شامل:

۱. قطعهٔ خوشنویسی: دو بیت فارسی (خوشنویسی ـ فارسی)

رقم کاتب: «کتبه الحقیر المذنب الفقیر صدرالدین الالهی غفر الله ذنوبه و ستر عیوبه».

نستعلیق جلیا، صدرالدین الهی، برروی مقوای نازک نخودی تیره، ۷ س، ۱۹/۵×۱۱ س‌م.

۲. قطعهٔ خوشنویسی: حدیث از پیامبر اسلام(ص) (خوشنویسی ـ فارسی)

رقم کاتب: «کتبه العبد المذنب الحقیر الفقیر الراجی الی رحمه ربه الغنی علی‌محمد اللواسانی ۱۲۹۳».

نستعلیق، علی‌محمد لواسانی، ۱۲۹۳ق، برروی کاغذ نخودی روشن که وصالی شده، برروی مقوای گل بهی با حاشیهٔ باریک سبز، ۹ س، ۲۶/۵×۱۵/۵ س‌م.

۳. مشق خوشنویسی (خوشنویسی ـ فارسی)

خوشنویس ابتدا جمله‌ای از خواجه عبدالله نوشته و در پایان آن نوشته: «بامر آقای عیسی‌خان الهی مشق کردم». سپس اندرز افلاطون را به اسکندر مقدونی نوشته و در پایان نوشته است:

«امید آنکه آقای الهی ملاحظه و نگاهداری فرماید تا انشاء الله در طهران تعلیم بدهند که او ضیعه عبد مسمی باسمعیل شب سوم شعبان ۱۳۵۷ در دارالارشاد بیدخت قلمی گردید و صفحه تمام شد».

نستعلیق، اسماعیل، سوم شعبان ۱۳۵۷ق در بیدخت، به دستور عیسی الهی، ۲۰×۱۲ س‌م.

۴. رسالهٔ مجدیه (تاریخ قاجاریان ـ فارسی)

از: محمد مجدالملک سینکی (- ۱۲۹۸ق)

چند برگ از آغاز *رسالهٔ مجدیه* است که اثری است ادبی انتقادی که مجدالملک سینکی در آن اوضاع آشفتهٔ اجتماعی و سیاسی دورهٔ ناصرالدین شاه قاجار را به شیوه‌ای غالباً طنز

آمیز مورد انتقاد قرار داده است. این کتاب کشف الغرائب نیز نامیده شده و به میرزا ملکم خان نیز نسبت داده شده است.

این رساله در سال ۱۳۲۱ش با مقدمه و تصحیح سعید نفیسی به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۸: ۴۴؛ منزوی ۲: ۱۶۶۱؛ مشار ۲: ۲۵۹۷؛ مجلس ۶: ۲۵۴، ۲۶: ۲۱۰؛ ملی: ن ش ۲۰۱۷۸].

آغاز:

«من گنگ خوابدیده و عالم تمام کر	من عاجزم ز گفتن و خلق از شنیدن

انجام موجود: «تعهدی کرده که به قوت این لقب از ترکمان انتقام بگیرد خود را بعد از آن»

شکسته، عیسی الهی، بدون تاریخ. نام کاتب با خودکار قرمز در پشت صفحهٔ نخست نوشته شده است. راده در زیر سطر آخر و وسط و در داخل پرانتز نوشته شده است. نسخه شماره صفحه دارد.

بدون دوخت و جلد.

۱۲گ (۲۱ص)، ۱۳/۵×۲۱ س‌م، ۱۴س، ۹/۵×۱۶، کاغذ آبی فرنگی.

۵. رسالهٔ فلسفی

(فلسفه ـ فارسی)

از: ابوالحسن بن محمد جلوه، میرزای جلوه (۱۲۳۸ ـ ۱۳۱۴ق)

میرزا ابوالحسن طباطبایی زواره‌ای نائینی متخلص به «جلوه» فیلسوف و عارف ایرانی در دورهٔ ناصرالدین‌شاه قاجار است. وی طبع شعر داشت و دیوان او به چاپ رسیده است. همچنین مجموعهٔ رساله‌های او با عنوان مجموعهٔ *آثار حکیم جلوه میرزا ابوالحسن طباطبایی* با مقدمه و تصحیح حسن رضازاده در سال ۱۳۸۵ش منتشر گردیده است.

[گلشن جلوه: ۱۳۵].

آغاز: «قال صدر المتالهین فی الاسفار فی الامور العامه فی فصل تعریف الوجوب و الامکان من تعمق شدیدا فیما ذکره المنطقیون فی کتاب البرهان ان الحد و البرهان متشارکان فی الحدود»

انجام: «لانه الاصل و المهیه ما یعد له قلیله الرتبه بالنسبه الیه تم للسید الجلیل النحریر میرزا ابوالحسن المتخلص بجلوه».

انجامه: «حرره العبد محمد المدعو بشمس الدین».

نستعلیق ریز بسیار خوب راسته و چلیپا، شمس‌الدین محمد. لک بزرگ چوبی بر روی دو برگ دیده می‌شود.

۲گ، ۱۲×۲۰/۶ س‌م، ۱۸ س، ۷×۱۴/۵ س‌م.

۶. اشعار شمس مغربی

(شعر ـ فارسی)

از: محمدشیرین بن عزالدین شمس مغربی (۷۵۰؟ ـ ۸۰۹ق)

آغاز:

گذشت عهد نبوت رسید دور ولایت	نماند حاجت امت به معجزات و به آیت

نستعلیق شکسته راسته و چلیپا

۸ گ، ۱۳×۱۹/۵ س‌م، کاغذ زرد و سبز نازک.

۷. قصیده

(شعر ـ فارسی)

از: ناشناخته

قصیده در مدح حاجی میرزا باقر هاشمی اهل رشت، در ۵۴ بیت.

آغاز:

ای ستم پیشه چرخ بد اختر	وی سیه کاسه دهر دون پرور
تا به کی کجروی و احول بین	ظلم بگذار و رحم پیش آور

انجام:

مجمع خوبی است و منبع جود	گل بستان هاشمی باقر
....	....
این قصیده به امتحان گفتم	بر محمد درود و بر حیدر

نستعلیق.

یک برگ، طومار، ۸/۷×۷۵/۵ س‌م.

۸. قصیده در مدح امام سجاد(ع) (۱۱ بیت)

(شعر ـ فارسی)

از: ناشناخته

آغاز:

کیست آن کس که بارگاهش را	جبرئیل است خادم و دربان
سید الساجدین و سبط رسول	که بود شافع گنهکاران

نستعلیق خوب.

یک برگ، ۹×۱۶ س‌م.

۹. عریضهٔ حکیم الهی درخصوص تقاضای مواجب و مستمری برای فرزندانش، میرزا صدرالدین که دارای منصب استیفاست و میرزا علی‌نقی که شاغل در وزارت خارجه است، به خط میرزا صدرالدین فرزند حکیم.

۱۰. نامهٔ علی‌محمد لواسانی برادر حکیم الهی به سید محمد الهی در دارالایمان قم در ۲۱ ربیع‌الثانی ۱۲۷۱ یا ۱۲۷۸ق.

۱۱. نامهٔ علی‌محمد صفایی الهی به خانوادهٔ حکیم الهی در تسلیت درگذشت حکیم به مخاطب نامه و میرزا محمدخان الهی و نجم‌الدین خان الهی، در ۱۳/۹/۲.

۱۲. نامه در باب معاوضه و مبادلهٔ املاک با فرزند محمدتقی‌خان سرهنگ در تاریخ ۱۰ صفر ۱۳۱۲ق.

۱۳. سواد نامهٔ امیر نظام گروسی به فرزندش دربارهٔ درویش خان فراش‌باشی در ۱۴ رجب ۱۳۱۴ق، به خط شکسته ریز و عالی قادر شاملو در ۲۴ آذر ۱۳۱۰ش.

۱۴. نامه در بارهٔ طریقهٔ ایصال حقوق دیوانی و معین الملک (نام نویسنده ناخوانا).

۱۵. نامه‌ای که در آن از معین الملک نام برده شده است (نام نویسنده ناخوانا).

۱۶. یک برگ جدا شده از یک نسخهٔ خطی کوچک به خط شکستهٔ ریز حاوی متنی با موضوع قیامت که آیاتی از قرآن در آن یاد شده است.

۱۷. یک برگ جدا شده از یک نسخهٔ خطی حاوی متنی تاریخی دربارهٔ پطر کبیر روسیه.

۱۱۵۴۱

[تاریخ مشروطیت]

(تاریخ ـ فارسی)

از: ناشناخته

کتابی است در تاریخ مشروطیت و وقایع این دوران را از آغاز تا تشکیل مجلس دوم (۱۳۲۸ق) دربرمی‌گیرد و آغاز و انجام آن افتاده است.

مؤلف که از مخالفان جنبش مشروطیت است ابتدا مطالبی در شرح حال فرقهٔ بهاییت و عقاید آنان نوشته (ص ۱–۵۳) و سپس شرح وقایع مشروطیت را آغاز کرده است. به اعتقاد وی عقاید این فرقه مبنای آزادی‌طلبی و شورش و فتنه در مملکت بوده است. در ص ۵۵ می‌نویسد:

«... و باعث این انقلاب را برنگاشتیم تا بینندگان بدانند سبب این فتنه عظمی و اغتشاش کبرای بی منتها در این ولایت که وطن عزیز ماست چه بوده و به چه علت این محشر و علامات روز رستخیز واقع شده و در این خاک پاک فتنه را کی ایجاد نموده و دود از دودمانها برآورده است اولا این لفظ آزادی از جمله وصایای متابعان میرزا علی محمد باب و میرزا حسینعلی بهاء و پیروان میرزا یحیی ازل به یادگار ماند و این مسئله را در نظر عوام طوری شیرین می‌نمودند که شاید مردم در زمان سلطنت ناصرالدین شاه اقدام و ازدحام کنند و از تحت حکم مقیده سلطان بیرون رفته مطلق العنان باشند شاید بدین وسیله رواجی و وسعتی در دین مخترعه خود پیدا کنند».

آغاز موجود: «به کنار کشد و با عقل سلیم و ادراک مستقیم از غرقه هلاکت ابدی خود را به ساحل نجات سرمدی رساند بساویده شده است غافلان این عالم و جاهلان سکنه دنیا غم بناهای محکم و عالی طبقه برروی طبقه و درجه بر مافوق درجه با چندین نقش و نگار استوار جای فرشهای الوان و اسبابهای ... در آن گلشن مهیا کرده».

انجام موجود: «مراد خطیب این بود که وکیل باید دارای ملک و مال و مکنت باشد نه آدم فقیر بی‌بضاعت یعنی مثل یمین الدوله و ظل السلطان آدمی باید وکیل شود که بعد از اقتدار مثل دوره دول استبداد و مسلط به مال و جان ملت باشند این بود که اصناف از این اقدامات به این مقاله هم نداشتند جواب دادند مستبدین به مقصود ... ضد همدیگر کارشکن مملکت واقع شده و نمی‌گذارند ...».

نستعلیق تحریری بدون تاریخ، قرن ۱۴. برخی عنوان‌ها درشت‌تر از متن نوشته شده اما بیشتر عنوان‌ها نوشته نشده و جای آنها خالی است. دو نقاشی با مرکب مشکی در گ ۱۲۴پ و ۱۲۵ر، که به توپ بستن مجلس شورا را نشان می‌دهد. نسخه خط خوردگی دارد و جاافتادگی‌ها و توضیحاتی در حاشیه نوشته شده است. برگ پایانی نسخه پاره شده و قسمتی از متن از بین رفته است. آثار آب دیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

جلد یک لا، تیماج قرمز، ضربی، مجدول، ۲۱×۱۳/۵ س‌م.

۱۶۹گ، ۲۱×۱۳ س‌م، ۱۸–۲۰ س، ۱۶×۸/۵ س‌م. کاغذ خطدار جدید.

۱۱۵۴۲

قطرات العلوم فی شرح نصاب الصبیان

(واژه‌نامه‌ها ـ فارسی)

از: عبدالله بن محمدحسن خوراسکانی اصفهانی، وثوق العلماء

مؤلف این کتاب را برای فرزندش، محمد، نوشته است که برای آموختن زبان عربی *نصاب الصبیان* (نک. ش ۱۱۱۶۴) و شرح آن، *ریاض الفتیان* نظام‌الدین هروی، را که آمیخته به زبان عربی است می‌خواند. پس او شرح *نصاب الصبیان* را به فارسی نگاشت و لغات بسیاری را که در شروح دیگر این کتاب یافت بر آن افزود.

این کتاب در سال ۱۳۲۳ق در مطبعهٔ میرزا حسین بن میرزا بابا تاجر کاشانی در طهران به چاپ سنگی رسیده و سال ۱۳۴۶ش در کتابفروشی صابری تبریز چاپ حروفی شده است.

در نسخهٔ حاضر بین برگ‌های ۹۶ و ۹۷، ۱۲۱ و ۱۲۲، ۱۳۹ و ۱۴۰ افتادگی وجود دارد.

آغاز: «حمد و ثنای لامحدود و شکر و سپاس نامعدود حضرت علیم معبود و کریم و واجب الوجود را که نصاب صبیان انسان را تاج علم الاسماء بر سر نهاده».

انجام: «امید که این جمع و تالیف و این ترتیب و تصنیف سبب بعد مجاز و وصول به حقیقت و وسیله استخلاص از تفرقه به جمعیت گردد انه اکرم الاکرمین و ارحم الراحمین».

انجامه (۱۵۷پ): «این شرح لطیف در مقام دارالسرور بلده برهانپور اتفاق نگارش قلم شکسته رقم افتاد روز چهارشنبه ماه مبارک رمضان سنه احد جلوس سلطان عالیشان اورنگ زیب عالم گیر امید که حق سبحانه تعالی همیشه فتح و ظفر قرین حال خجسته احوال ایشان گرداناد بالنبی و آله لامجاده».

در انتهای نسخه شرح «قطعه در بیان علامت حسن تسوک» و «قطعه در ذکر اسامی چهارده معصوم علیه‌السلام» که در اکثر نسخه‌های *نصاب صبیان* مذکور است، اما شارح این کتاب آن دو را شرح نکرده. از شرح ابن حسام هروی نقل شده است. انجام نسخه در این قسمت افتاده است.

آغاز: «این قطعه در بیان علامت حسن نسوان است و در اکثر نصاب صبیان مذکور است شارح این کتاب این قطعه را شرح نکرده شاید از ملحقات دانسته باشد و شارح هروی شرح این قطعه نوشته است بطریقی که مذکور می‌گردد قطعه این است».

نستعلیق، رمضان سال اول جلوس اورنگ زیب، ۱۰۶۷ق در برهانپور، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، خط سرخ برروی عبارات متن اصلی. نسخه خط خوردگی دارد و تصحیح شده است. نسخه حاشیه‌نویسی دارد و توضیحاتی به فارسی و عربی، برخی با نشانهٔ «۱۲»، «لمحرره ابن داود» و غیره در حاشیه نوشته شده است. جلد نسخه جدا شده و شیرازهٔ آن گسسته و اوراق جدا شده‌اند و چند برگ از میانه افتاده است. نسخه فرسوده و موریانه خورده است. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود و برخی اوراق وصالی شده‌اند.

یک سیاههٔ کتاب با مهر شش ضلعی باریک «میرزا محمد بن عبدالوهاب» در پشت برگ نخست مهر بیضی با سجع «امام الحرمین ۱۲۷۵» در حاشیهٔ گ ۳ر.

جلد مقوایی، سوخت، ترنج و دو سرترنج. عطف و لبه‌ها چرم قهوه‌ای، درون چرم قهوه‌ای؛ جلد فرسوده و اطراف آن به شدت آسیب دیده و از بین رفته و قابل اندازه‌گیری نیست.

۱۶۰گ، ۲۴×۱۳/۵ س‌م، ۱۸س، ۱۸×۹ س‌م.

۱۱۵۴۳

اسناد و اوراق پراکنده

(اسناد و مدارک — فارسی)

شامل:

۱. صورت مفاتیح رمز وزارت جنگ

دفترچه‌ای حاوی «صورت مفاتیح» حکمرانان مناطق مختلف کشور مربوط به شعبهٔ مرموزات وزارت جنگ در سال ۱۳۲۸ - ۱۳۲۹ق است. هر برگ اختصاص به یکی از حکمرانان مناطق دارد و در زیر نام هر شخص حروف الفبا با حرف رمز مربوط به آن در دو ردیف نوشته شده است. در انتهای برخی صفحات یادداشت جعفر نامی دیده می‌شود که با جوهر آبی تاریخ فرستاده شدن مفتاح رمز و کتاب را نوشته است. صورت مفاتیح چنین است:

مفتاح رمز سردار نصرت رئیس قشون کرمان (ص ۱)
مفتاح رمز یارمحمدخان رئیس قشون خراسان (ص ۲)
مفتاح رمز مسعود الملک حکمران سمنان (ص ۳)
مفتاح رمز امیر مفخم حاکم لرستان و بروجرد (ص ۴)
مفتاح رمز مسعود نظام رئیس قشون عراق (ص ۵)
مفتاح رمز امان الله میرزا رئیس قشون آذربایجان (ص ۶)
مفتاح رمز لواء الملک رئیس قشون اصفهان (ص ۷)

مفتاح رمز امیر نظام حاکم کردستان (ص ۸)
مفتاح رمز میرزا صالح خان حاکم خمسه (ص ۹)
مفتاح رمز یداله میرزا رئیس قشون فارس (ص ۱۰)
مفتاح رمز ظفرالسلطنه حاکم استرآباد (ص ۱۱)
مفتاح رمز افتخار نظام رئیس قشون کردستان (ص ۱۲)
مفتاح رمز نظام السلطنه والی فارس (ص ۱۳)
مفتاح رمز صاحب اختیار والی خراسان (ص ۱۴)
مفتاح رمز نصیرالسلطنه سرحددار سیستان (ص ۱۵)
مفتاح رمز مخبرالسلطنه والی آذربایجان (ص ۱۶)
مفتاح رمز یمین الملک حکمران گیلان (ص ۱۷)
مفتاح رمز حسام الملک رئیس قشون لرستان و بروجرد (ص ۱۸)
مفتاح رمز رئیس قشون شاهرود و بسطام (ص ۱۹)
مفتاح رمز آقای سالار نظام رئیس قشون کرمانشاهان (ص ۲۰)
مفتاح رمز موقرالدوله حکمران بنادر فارس (ص ۲۱)
مفتاح رمز اجلال الملک حکمران ارومی (ص ۲۲)
مفتاح رمز سردار معتضد حکمران کرمانشاه (ص ۲۳)
مفتاح رمز جلال‌الملک والی کرمان (ص ۲۴)
مفتاح رمز سردار اشجع حکمران اصفهان (ص ۲۵)
مفتاح رمز امیر افخم حکمران عراق (ص ۲۶)
مفتاح رمز حکومت جلیله همدان (ص ۲۷)
مفتاح رمز حکومت جلیله قزوین (ص ۲۸)
مفتاح رمز سالار اکرم حکمران شاهرود (ص ۲۹)
مفتاح رمز میرزا محمدخان رئیس قشون بنادر فارس (ص ۳۰)
مفتاح رمز سردار محیی حکمران استرآباد (ص ۳۱)

نسخ و شکسته، ۱۳۲۸ - ۱۳۲۹ق، جوهر مشکی و آبی و سرخ، برخی اسامی اصلاح شده و برروی نامی خط کشیده شده و نام دیگری به جای آن نوشته شده است.

صورت حساب و برخی مخارج شخصی در گ ۴۰پ - ۴۳ر، از جمله «قیمت فروش کاتیها و عتیقه‌جات سهمی بنده از حفریات شهر ری بتاریخ شهر شوال ۱۳۳۲ بارس ئیل ۱۲۹۲» و «حق الزحمه دلالی داود کلیمی» در گ ۴۲پ.

بدون جلد.

۴۳+۱۲گ (نانوشته)، ۱۷/۲×۹/۲ س‌م . کاغذ خط دار.

۲. شعر (شعر - فارسی)

شامل:

- قصیدهٔ عبرت نائینی (۹۰ بیت) (۱-۵)

آغاز:

شاه فرستاد خواجه را به خراسان　　　کار خراسان بسیار کرد به سامان

انجام:

معتمدالملک شاه تیز به پا باه　　　زانکه بود اعتماد شاه بدیشان

- ترکیب بند الفت (ناتمام) (۵-۱۰)

آغاز:

شب که خورشید رخشان برافکند نقاب　　　ماهم از پرده برون آمد با جام شراب

انجام موجود:

گفت ای خام طمع از سخنت لاف مزن　　　لاف از پختگی طبع سخن باف مزن

نسخ.

بدون جلد و دوخت.

۶گ، ۲۲/۵×۱۴/۲ س‌م، ۱۸س، ۱۴×۸/۲ س‌م.

۳. سواد وقف‌نامهٔ مسجد امام یا مسجد شاه یا مسجد سلطانی سمنان در جمادی‌الاول ۱۳۴۷ق از طرف فتحعلی شاه و تعیین تولیت آن برای حاجی سید حسن حسنی سمنانی و اولاد او.

آغاز: «بعد العنوان اما بعد مخفی نماند که چون خاقان کشورستان و خسرو صاحب قران انجمن افروز بزم محبت و اقبال آفتاب جهان‌آرای آسمان جلالت و اجلال جام جهان نمای دولت قاجاره».

شکسته جوهری ابی، جمادی‌الاول ۱۳۴۷ق.

مهر بیضی کوچک «کاظم الحسنی» در انتهای متن.

برروی سه کاغذ خط دار بلند که به هم چسبانده شده و تشکیل طومار داده، ۱۰۰×۲۲ س‌م.

۴. سواد فرمان ناصرالدین شاه به احتشام الملک جلال‌الدین میرزا، حاکم بروجرد درخصوص دستگیری عالی خان و مهدی خان از طایفهٔ سگوند لرستان که به سمت سیلاخور بختیاری بروجرد آمده‌اند و میان بختیاری مخفی و متواری شده‌اند، در هشتم شهر ربیع الثانی ۱۲۸۰ق.

شکسته، ۱۲۸۰ق، مهر مربع کلاهک دار ناصرالدین شاه با سجع «الملک لله السلطان بن السلطان ناصرالدین شاه قاجار».

یک برگ، ۳۴/۵×۲۱ س‌م، کاغذ ابی.

۵. اجازه نامهٔ ارشاد طریقت نعمه‌الهی سلطان علیشاهی و لقب ظفر علیشاه برای آقا شیخ محمد فانی سمنانی از محمدحسن صالح علیشاه در ۱۷ ذیقعده ۱۳۵۷ق/۱۳۱۶ش.

شکسته، علی‌اکبر، ۱۷ ذیقعده ۱۳۵۷ق/ ۱۳۱۶ش. برای عیسی الهی.

یک برگ، ۲۰/۸×۱۱/۷ س م، ۱۷س، ۱۹×۸ س م.

اهدایی آقای شهاب‌الدین الهی.

۱۱۵۴۴

روضه الابرار (شرح نهج البلاغه) (شرح نهج البلاغه - فارسی)

از: ابوالحسن علی بن حسن زواری (قرن ۱۰ق)

متن اصلی از: علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول (۲۳ ق.ه - ۴۰ق)

ترجمهٔ فارسی *نهج البلاغه* است در دو مجلد و در شوال ۹۴۷ق به پایان رسیده است.

[ذریعه ۱۱: ۲۸۵؛ دانشگاه ۸: ۱۱۹].

آغاز: «الحمدلله علی نعمائه و الشکر علی آلایه و الصلوه علی محمد خیر البیانه و علی اشرف احبائه و الائمه من بعده اکرم اولیائه بعد مخفی نیست که بعد از کلام حضرت رب العالمین و سید المرسلین کلام معجز نظام امیرالمؤمنین است».

انجام: «و خلل و زللی که از روی نسیان و غفلت درو وقوع یافته باشد از روی لطف و شفقت اصلاح فرمایند اللهم اغفر لنا و لهم یا غافر المذنبین و یا رب العالمین بحق سید المرسلین و الائمه المعصومین الطیبین صلوات الله...».

نسخ خوب بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، عربی‌ها معرب. عنوان‌ها به سرخی. عبارات متن اصلی درزیر خط سرخ. سرلوح کوچک مذهب در ابتدای متن. مجدول، جدول و کمند دو خطهٔ مشکی و زر. فهرست *نهج البلاغه* در آغاز نسخه با قلم دیگری و به خط نستعلیق نوشته شده است. نسخه شماره صفحه دارد و در حاشیه تصحیح شده است. در آغاز نسخه، دو یادداشت توضیحی از شرح ابن ابی الحدید در حاشیه نوشته شده است. اثار اب دیدگی در نسخه دیده می‌شود. برخی برگ‌ها وصالی شده است.

عنوان نسخه «شرح زواره بر نهج البلاغه» در پشت برگ نخست. یک رباعی فارسی در گ ۱۶پ و دو رباعی فارسی در انتهای نسخه در گ ۶۶۱پ.

از این شماره تا نسخهٔ شمارهٔ ۱۱۵۵۴ مجموعهٔ متعلق به ایت الله عباسعلی عمید زنجانی است که در اردیبهشت ماه ۱۳۸۵ش به کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران اهدا شده است.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، سوخت، یک سرترنج زر در دفهٔ اول که «شرح نهج البلاغه» با قلم سیاه برروی ان نوشته شده است، ۲۵×۱۶ س‌م، فرسوده. جلد تعمیر شده و چرم زرشکی برروی عطف چسبانده شده است.

۶۷۹گ (۱۶+۶۶۱+۲ ص)، ۲۵×۱۶ س‌م، ۱۸س، ۱۷×۹/۳ س‌م.

۱۱۵۴۵

الروضه البهیه فی شرح اللمعه الدمشقیه (فقه ـ عربی)

از: زین‌الدین بن علی عاملی، شهید ثانی (۹۱۱ ـ ۹۶۶ق)

نک. ش ۱۱۲۷۷ در همین فهرست.

نسخهٔ حاضر جلد دوم، از کتاب اجاره تا کتاب دیات، است.

آغاز: «کتاب الاجاره و هی العقد علی تملک المنفعه المعلومه بعوض معلوم فالعقد بمنزله الجنس یشمل سایر العقود».

انجام: «و نفع بشرحه کما نفع باصله بحق الحق و اهله و الحمدلله وحده و صلواته علی سیدنا محمد النبی و عترته المعصومین الذین اذهب الله عنهم الرجس فطهر هم تطهیرا».

نسخ، عنوان‌ها و سرفصل‌ها و نشانه‌ها به سرخی، خط سرخ برروی عبارات متن، نسخه در حاشیه تصحیح شده است. توضیحاتی در شرح متن در حاشیه و بین سطور نوشته شده است با نشانهٔ «ع ل»، «منه»، «سلطان»، «ح م»، «۱۲»، «آقا جمال خم»، «دروس» و غیره. موضوع مطالب، مانند «فی الاقرار»، «فی الحقیقه»، در حاشیهٔ بالای صفحات، در گوشهٔ سمت راست و گوشهٔ سمت چپ، نوشته شده است. آثار آب دیدگی و پخش شدگی مرکب در حاشیهٔ بالای نسخه دیده می‌شود که در برخی اوراق متن را از بین برده است.

یادداشت تملک پاک شده با مهر بیضی ناخوانا و یادداشت تملک دیگر از عبدالکریم ابن احمد الشریف با مهر مربع ناخوانا. مهر بیضی ابی «کتابخانه شخصی عباسعلی عمید زنجانی» و چند آیه در پشت برگ نخست. مهر مربع با سجع «عبدالوهاب بن محمدمهدی» در گ ۱ب، ۲ر، ۴۸ر، ۸۸ر، ۱۱۲ر، ۱۲۹ر، ۱۳۸ر، ۲۱۲ر. مهر مربع با سجع «... محمد مهدی» در گ ۱۴ر. دعا با مهر مستطیل ناخوانا در گ ۲۱۲پ و یادداشت فقهی در انتهای نسخه. یادداشت در گ ۲۱۳پ از مجموعهٔ اهدایی عباسعلی عمید زنجانی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، سوخت، ترنج و سرترنج مشکی با طرح گل و برگ، عطف جدید زرشکی که به جهت تعمیر جلد برروی عطف چسبانده شده است. ۲۰/۳×۱۴ س‌م.

۲۱۳گ، ۲۰×۱۳/۵ س‌م، ۲۵س، ۱۴×۷/۵ س‌م.

۱۱۵۴۶

مجموعه

۱. کشف اللثام و الابهام عن کتاب قواعد الاحکام (۱پ ـ ۱۷۴ر) (فقه ـ عربی)

از: بهاءالدین محمد بن حسن فاضل هندی (۱۰۶۲ ـ ۱۱۳۵ق؟)

نک. ش ۱۱۵۰۶/۱ در همین فهرست.

این نسخه شامل کتاب قضاء تا پایان حدود است.

آغاز: «کتاب القضاء و هو فصل الامر قولا او فعلا و فی المقاییس انه اصل صحیح یدل علی احکام امرو ... و انفاذه و فی الشرع ولایه الحکم شرعا».

انجام: «و قد سعدت حدود الافهام و استضاءت حدود الاسلام بکشف اللثام عن حدود قواعد الاحکام تمت الکتاب بعون الملک الوهاب».

انجامه: « سنه ۱۲۱۶».

۲. نزهه الاسماع فی حکم الاجماع (۱۷۵پ ـ ۲۱۰پ) (اصول فقه ـ عربی)

از: محمد بن حسن حر عاملی (۱۰۳۳ ـ ۱۱۰۴ق)

بحث‌هایی است دربارهٔ اجماع و حجیت آن و نظریات اصولی‌ها و اخباری‌ها و دیگر فواید اصولی. تألیف آن در ۱۴ رجب ۱۰۷۸ق پایان یافته است. مطالب آن در دوازده فصل و یک خاتمه تنظیم شده است، به قرار زیر:

الفصل الاول: معنی الاجماع عند الاصولیین
الفصل الثانی: معنی الاجماع عند الاخباریین
الفصل الثالث: ما هو حجه منه و تحققه و عدمه
الفصل الرابع: بعض الاحادیث الداله علی ما قلناه
الفصل الخامس: المعانی التی یستعمل فیهما لفظ الاجماع احیانا
الفصل السادس: وجه تعارض دعوی الاجماع کثیراً
الفصل السابع: وجه حصول الخلاف معه فی بعض المسائل
الفصل الثامن: کیفیه العمل به مع تعارض دعواه او حصول الخلاف معه
الفصل التاسع: فیما یعرف به دخول المعصوم فی الاجماع
الفصل العاشر: الاحادیث المجمع علیها عموماً او خصوصاً
الفصل الحادی عشر: ما یمکن دعوی الاجماع فیه و ان لم یصرحوا به
الفصل الثانی عشر: القرائن المقترنه باحد الاجماعین المدعیین
الخاتمه: وجوب الرجوع فی جمیع الاحکام الی کلام اهل العصمه المعصومین.

[الذریعه ۱۶: ۲۴۵، ۲۴: ۱۱۳؛ مرعشی ۶: ۲۳].

برگ آخر نسخه افتاده است.

آغاز: «الحمدلله الذی اجمعت علی الاعتراف بوحدانیته العقول و اتفقت علی وجوب وجوده ادله المعقول و المنقول».

انجام موجود: «و حینا الربع و الزلل و عدنا من الساجد و الملک و انقذنا من اسر البطالة و السد و بلغنا ببرکه مطالعه».

نسخ، محمد بن معصوم رضوی، ۱۲۱۶ق، برای خودش. نام کاتب در یادداشت کاتب در پشت برگ نخست نسخه آمده است. عنوان‌ها به سرخی در رسالهٔ دوم، در رسالهٔ اول عنوان‌ها نوشته نشده‌اند و در بالای عبارات متن اصلی خط مشکی کشیده شده است. هستند. نسخه در حاشیه تصحیح شده است، با خط خوردگی مختصر. گ ۱۷۴پ و ۱۷۵ر ناتوشته است. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت تملک کاتب نسخه با مهر بیضی ناخوانا در پشت برگ نخست: «هذا من من من من علی و قد استکتبته لنفسی الجانیه و انا العبد الجانی محمد بن معصوم الرضوی»، مهر بیضی ابی «کتابخانه شخصی عباسعلی عمید زنجانی»، مهر ابی «کتابخانه تخصصی» و یادداشت به نقل از *امالی* شیخ طوسی، مهر بیضی با سجع «ابن عباسعلی محمدابراهیم» در ابتدای رسالهٔ دوم. از مجموعهٔ اهدایی عباسعلی عمید زنجانی.

جلد مقوایی، تیماج مشکی سادهٔ فرسوده، جلد تعمیر شده و برروی عطف چرم گالینگور زرشکی چسبانده شده است، ۲۰/۵×۱۵ س‌م.

۲۱۱گ، ۲۰/۵×۱۴/۵ س‌م، ۲۲س (رسالهٔ ۱)، ۱۹س (رسالهٔ ۲)، ۱۵×۹/۵ س‌م.

۱۱۵۴۷

کشف اللثام و الابهام عن کتاب قواعد الاحکام

(فقه ـ عربی)

از: بهاءالدین محمد بن حسن فاضل هندی (۱۰۶۲ـ ۱۱۳۵ق)

نک. ش ۱۱۵۰۶/۱ در همین فهرست.

این نسخه مشتمل بر کتاب حج است.

آغاز: «کتاب الحج و یتبعه العمره کما یرشد الیه ایرادها فی التوابع او دخل فیه لما ورد انها الحج الاصغر و ادخل الزیاره حثا علیها و تنبیها علی انه بدونها».

انجام: «و صلی الله علی سید الاطایب و الاشارق و عترته السحایب الذوارف و شرع احرام و تحلیل و مادام اهلال و تهلیل».

نسخ، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق، عنوان‌ها و نشانه‌ها در انجام نسخه به سرخی، برروی عبارات متن اصلی خط سرخ و گاهی سیاه کشیده است. آثار اب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

مهر بیضی ابی «کتابخانه شخصی عباسعلی عمید زنجانی»، مهر ابی «کتابخانه تخصصی» یادداشت تملک و قیمت کتاب «هذا ملکی هشت وان» و مهر مربع کوچک با سجع «... هاجر بنت محمدهاشم الحسینی ۱۱۷۱» در پشت برگ دوم. از مجموعهٔ اهدایی عباسعلی عمید زنجانی.

جلد مقوایی، گالینگور عسلی، گوشه‌ها چرم عنابی، جلد تعمیر شده و برروی عطف چرم گالینگور زرشکی چسبانده شده است، ۲۱/۵×۱۵/۵ س‌م.

۲۷۵گ، ۲۱×۴/۵ س‌م، ۲۱س، ۱۴×۸/۵ س‌م.

۱۱۵۴۸

مجموعه

۱. صراط الجنان

(دعا ـ عربی و فارسی)

از: محمدجعفر بن علی شال‌فروش

این کتاب مجموعه‌ای است در دعا که در مقدمه و بخش انتهایی آن اشعاری به فارسی

و ترکی با عنوان «تنبیه» آمده است. نسخه‌ای از این کتاب در کتابخانهٔ مرکز دائرة‌المعارف بزرگ اسلامی وجود دارد و استاد منزوی دربارهٔ آن نوشته‌اند که در منابع در دسترس نشانی از این کتاب و مؤلف آن نیافته‌اند.

[مرکز دائره المعارف ۲: ۱۶۶]

این مجموعه شامل موارد زیر است:

چند سوره از قرآن کریم (۶پ - ۱۸پ) و خواص سوره‌ها در حاشیه و خواص برخی آیات در زیر آنها نوشته شده است، شامل سورهٔ یس، صافات، فتح، الرحمن، واقعه، جمعه، منافقون، ملک، دهر، نبأ، و البروج.

دعای دوازده امام (۱۸پ - ۱۹پ).

رموز قرائت، رموز سجاوندی قرآن، رموز استخارهٔ قرآن (۱۹پ - ۲۰ر)

دعاهای مختلف، برخی با ترجمهٔ فارسی، و در ابتدای برخی از دعاها مقدمه‌ای به فارسی تحت عنوان «شرح» در آداب و فواید آن دعا بیان شده است. همچنین آداب برخی نمازها و زیارات (۲۰پ - ۱۱۱ر)، شامل:

دعای جوشن کبیر، دعای کمیل با ترجمهٔ فارسی، دعای یا من تحل با ترجمهٔ فارسی، مناجات امام سجاد(ع) با ترجمهٔ فارسی، دعای نور، دعای مجیر، دعای اظهر الجمیل، دعای عدیلهٔ کبرا، دعای عدیلهٔ صغرا، هفت آیه، آیهٔ نور، دعای مفتوح الفتوح، حدیث کساء، مناجات حضرت قائم(عج)، تعقیبات نماز، نوافل فرایض یومیه، ختم گرفتن در روز جمعه، نماز شب و دعای پس از آن، شرح صلوات و ثواب فرستادن آن، شکیات نماز، طریقهٔ نماز پیغمبر، نماز جعفر طیار و نمازهای دیگر، نماز میت، اعمال روز نوروز، دعای رؤیت هلال و دعای اول هر ماه، دعاها و اعمال دوازده ماه از رجب تا جمادی‌الثانی که در میان آنها عنوانهای زیر دیده می‌شود: زیارت وارث، دعای سحور، دعای یوم الفطر، دعای تهلیلات، اعمال عید غدیر، اعمال روز مباهله، زیارت عاشورا با ترجمهٔ فارسی، دعای علقمه با ترجمهٔ فارسی، زیارت اربعین، زیارت حضرت رسول(ص)، زیارت ائمهٔ بقیع، زیارت امام حسن(ع)، زیارت حضرت فاطمه(س)، زیارت امیرالمؤمنین(ع)، زیارت امام علی نقی و امام حسن عسکری(ع)، زیارت امام رضا(ع)، زیارت امام محمدتقی(ع)، زیارت مفجعه با ترجمهٔ فارسی و چندین دعای دیگر برای حاجت‌های مختلف.

احکام فقهی (۱۱۱ر - ۱۲۵پ)، شامل: پانزده مسئلهٔ شرعی و احکام حیض، نفاس، صوم، کفاره و زکات و احادیث و روایاتی در عقوبت تارک الصلوه، رباخوار، نائحه، شارب الخمر، زنا، لواط، و عاق والدین.

سپس احادیثی از حضرت رسول(ص) و ائمه(ع) در موضوعات مختلف، همراه با اشعاری به فارسی و ترکی با عنوان «تنبیه» نقل شده است (۱۲۵پ - ۱۴۸پ) و کتاب با مناجاتی به نظم خاتمه می‌یابد.

پس از انجامه باز هم مطالب دیگری به نسخه اضافه شده است (۱۴۹ر – ۱۵۲ر)، شامل: دعای مسافر، عریضهٔ حضرت عباس، ابجد کبیر و ابجد صغیر، اسامی ماه‌ها و سال‌های دور اثنی عشری، روزهای نحس، ساعات ایام هفته، دعایی که برروی کفن میت نویسند و عهدنامهٔ میت.

آغاز: «الحمدلله .... الذین اذهب الله عنهم الارجاس و طهرهم من الادناس اما بعد این مجموعه‌ای است که اقل خلق الله جرما و اکثرهم جرما محمدجعفر ابن علی شال‌فروش ... تالیف نموده و مسمی به صراط الجنان ساخته استدعا از ناظران آنکه قلم عفو بر عیوب عبارات و مضامین آن کشیده مؤلف بیچاره را از دعای خیر فراموش نفرمایند ....».

انجام:

«نه در دنیا دلم شاد است — نـه روی مردنـی دارم
الهـی عفـو کـن مـا را — زیـاده معصـیت دارم

قد وقع الفراغ من تحریر هذه الاوراق فی شهر هفتم ذیحجه الحرام سنه ۱۳۱۸

لا تعاملنـا خـدا یـا عـدل خـویش — رحـم کـن اغفرلنـا یـا فضـل خـویش
آنان که خاک را بـه نظر کیمـا کننـد — آیا بود که گوشهٔ چشم بـه مـا کننـد».

۲. منتخب التواریخ (۱۵۲پ – ۱۵۷پ)

شامل تاریخ وقوع برخی رویدادهای تاریخ اسلام و ایران تا سال ۱۳۵۰ق که سال نگارش این رساله است، از جمله: تاریخ ولادت و وفات پیامبر و امامان، مدت خلافت خلفا و امامت امامان شیعه، تاریخ برخی وقایع تبریز، اصفهان، وقایع مربوط به پادشاهان صفوی و قاجار، برخی علما، تاریخ وقوع برخی زلزله‌ها در شهرها و مناطق مختلف. در این رساله همچنین به نسب پیامبر اکرم(ص) تا حضرت آدم(ع) اشاره شده است.

آغاز: «وقایع چند است که بعد از هجرت نبوی تا این زمان که سنه ۱۳۵۰ [است] به طریق اقتصار و اختصار نوشته می‌شود والله اعلم بالصواب عمر دنیا صد هزار سال است عمر شریف حضرت آدم ع هزار سال است از وفات آدم علیه‌السلام الی توالد پیغمبر ع ... هزار و نه صد و چهار ماه و هفت روز است».

انجام: «زلزلهٔ شدید و خراب کردن ... سنه ۱۳۴۹».

نسخ و نستعلیق، هفتم ذیحجه ۱۳۱۸ق در اولی، ۱۳۵۰ق در دومی. دعاها معرب، عنوان‌ها و نشانه‌ها و ترجمهٔ فارسی برخی دعاها در زیر سطور به سرخی. خط سرخ برروی کلمات و عبارات شاخص. نسخه در حواشی مطالبی در تکمیل متن نسخه دارد. اوراق ابتدایی و انتهای نسخه پارگی دارد. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود و برخی اوراق وصالی شده است. امضای مالک نسخه، وهاب باقرنژاد، در پشت برگ نخست و چند یادداشت یادگاری از او با

جوهر آبی، در گ ۱۵۲ر، ۱۵۴پ، ۱۵۸ر و ۱۶۰پ، در ۹ رمضان ۱۳۶۴ق و ۲۴/۵/۲۷، در قریهٔ قره ملک. مهر آبی «کتابخانهٔ تخصصی» در ابتدا و انتهای نسخه. اشعار ترکی و فارسی در ۱پ – ۳ر. یادداشت وفات در ۱۳۵۴ق و وقوع زلزله در ۱۳۵۵ق در گ ۱۵۸ر. دستخط محمدعلی سرکارات در ۱۳۲۴ش به جهت یادگاری در انتهای نسخه. از مجموعهٔ اهدایی عباسعلی عمید زنجانی.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، جلد تعمیر شده است و برروی عطف چرم قهوه‌ای تیره دوخته شده است. ۱۵/۵×۲۱ س‌م. فرسوده.

۱۶۱گ، ۱۴/۵×۲۱/۵ س‌م، ۱۹س، ۹×۱۶/۵ س‌م.

۱۱۵۴۹

مجموعهٔ دعا (کتاب دعا)

(دعاها – عربی)

مجموعهٔ چند دعا و زیارت است و در ابتدای برخی از دعاها مقدمه‌ای به فارسی تحت عنوان «شرح» در آداب و فواید آن دعا بیان شده است. شامل:

دعای حضرت عیسی و صاحب الزمان(ع) (۳پ – ۴پ)، دعای تذلل از امام محمد باقر(ع) (۴پ – ۶ر)، مناجات (۶ر–۶پ)، مناجات امیرالمؤمنین(ع) (۶پ)، دعا بعد از فریضه از امام جعفر صادق(ع) (۶پ – ۷ر)، اسم اعظم از شیخ بهایی (۷ر – ۱۳پ)، زیارت ائمه(ع) از امام علی نقی(ع) (۱۳پ – ۲۲پ)، زیارت امیرالمؤمنین(ع) معروف به زیارت ششم (۲۲پ – ۲۷ر)، زیارت عاشورا (۲۷ر – ۳۵ر)، دعای عشرات با مقدمهٔ فارسی (۳۵ر – ۴۱پ)، دعای سمات از امام محمدباقر(ع) با مقدمهٔ فارسی (۴۱پ – ۴۸ر)، دعای ایام هفته از امام سجاد(ع)، از روز یکشنبه تا روز شنبه (۴۸ر – ۵۴پ)، زیارت ایام هفته با مقدمهٔ فارسی از ابن طاوس که هر روز به یکی از چهارده معصوم تعلق دارد (۵۴پ – ۶۳پ)، زیارت امام حسن(ع) مشهور به مفجعه (۶۳پ – ۶۸ر)، زیارت امام رضا (ع) مشهور به هفت حدیث (۶۸ر – ۷۱پ)، نماز جعفر طیار (۷۱پ – ۷۶ر)، دعای مجیر با مقدمهٔ فارسی (۷۶ر – ۷۹پ)، دعای صباح با مقدمهٔ فارسی (۷۹پ – ۸۳پ)، دعای احزاب با مقدمهٔ فارسی (۸۳پ – ۹۱ر)، دعای احتجاب (۹۱ر – ۹۲پ)، دعای مشلول (۹۲پ – ۱۰۰ر).

بین گ ۹ و ۱۰ و ۹۸ و ۹۹ افتادگی وجود دارد.

نسخ، عربی‌ها معرب. بدون تاریخ. عنوان‌ها به سرخی. سرلوح زیبا مذهب مرصع با رنگ‌های نیلی، سرخ، قهوه‌ای، سبز و سفید و سیاه. جدول زر و مشکی و آبی. کمند دو خطهٔ زر. لکه‌های قهوه‌ای و پخش‌شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود.

نسخهٔ دارویی بر پشت برگ نخست. از مجموعهٔ اهدایی عباسعلی عمید زنجانی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، مجدول، کاغذ ابری آبی و قهوه‌ای، ۱۱×۱۷/۲ س‌م.

۱۰۱گ، ۱۱×۱۶/۷س، ۷/۵×۱۳/۵ س‌م.

۱۱۵۵۰

الصحیفه الکامله السجادیه

(ادعیه ـ عربی)

از: علی بن حسین(ع)، امام چهارم (۳۸ ـ ۹۴ق)

یک نسخه صحیفه سجادیه کامل با ملحقات (نک. ش ۱۱۲۰۲) است.

آغاز و انجام مانند نسخهٔ ش ۱۱۲۰۲.

انجامه: «قد وقع [کذا] من تسوید هذه الصحیفه الکامله فی یوم العاشر من شهر جمیدی الثانی سنه خمس و سبعین بعد الالف علی ید اقل خلق الله و احقر عبادالله ابن میرفخرالدین تبریزی محمدحسین الحسینی المشهدی غفرالله ذنوبهما بوفور مغفرته و ستر عیوبهما بسوء رحمته آمین یا رب العالمین».

نسخ معرب بسیار خوب، محمدحسین ابن میرفخرالدین حسینی مشهدی تبریزی، دهم جمادی‌الثانی ۱۰۷۵ق، عنوان‌ها به سرخی و زر، در دو صفحهٔ آغازین یک در میان سطرها با قلم سرخ است با دندان موشی زر بین سطور. سرلوح مذهب کم کار با رنگ‌های مشکی، ابی، قرمز و بنفش. حاشیه‌سازی گل و برگ زرین. دارای جدول مشکی و زر بهن و کمند دو خطهٔ مشکی و زر. عنوان دعاها درون مستطیل. فضای باقی ماندهٔ صفحه پس از انجامه تا جدول دور با نقش‌های اسلیمی زرین اما ساده و کم کار پر شده است. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه به سرخی و سیاهی تصحیح شده و نسخه بدل‌ها نوشته شده است. اوراق نسخه سیاه شده است. سه یادداشت در گ ۲ر و ب و ۳ر و ۹پ در ۱۲۷۱ق و دو یادداشت تولد به تاریخ ۱۲۴۶ و ۱۲۷۲ق در انتهای نسخه. از مجموعهٔ اهدایی عباسعلی عمید زنجانی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای سرطبله‌دار، جدول ضربی، جدول دور منگنه، عطف و سجاف بین دفه و سرطبله چرم قهوه‌ای، درون کاغذ براق نقره‌ای، ۶×۹/۳ س‌م. سرطبله موجب شده که رویهٔ دفهٔ پشتی به اندازهٔ جای سرطبله از گذشت زمان مصون مانده و تغییر رنگ نداده باشد.

۲۰۲گ، ۶×۹/۳ س‌م، ۱۲س، ۳×۶/۳ س‌م.

۱۱۵۵۱

الصحیفه الکامله السجادیه

(ادعیه ـ عربی)

از: علی بن حسین(ع)، امام چهارم (۳۸ ـ ۹۴ق)

یک نسخهٔ صحیفهٔ سجادیه کامل با ملحقات (نک. ش ۱۱۲۰۲) در قطع بغلی است.

آغاز و انجام مانند نسخهٔ ش ۱۱۲۰۲.

انجامه: «شرفت باتمام هذه الصحیفه المبارکه الطیبه العبد الاقل المذنب الراجی المحتاج الی الله الغنی محمدمعصوم ابن علیرضا تجاوزالله عن سیاتهما بالنبی و الوصی والد المعصومین فی شهر شعبان المعظم سنه تسعین بعد الف حامداً مصلیا و الحمدلله رب العالمین».

نسخ ریز عالی و معرب، محمدمعصوم بن علیرضا، شعبان ۱۰۹۰ق، عنوان‌ها به زر در مستطیل ساده مجدول به زر. نشانه‌ها به سرخی. انجامه به زر که دستی با قلم سیاه روی حروف را اعراب گذاشته است. سرلوح مذهب با رنگ‌های سرخ، بنفش کم رنگ، ابی کم رنگ. تشعیر زر در دو صفحهٔ مزدوج ابتدای نسخه، طلاندازی دندان موشی بین سطور، با تحریر مشکی تمام صفحات دارای جدول مشکی و زر بهن.

از مجموعهٔ اهدایی عباسعلی عمید زنجانی.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، زرکوب، قاب زرین تزئینی در وسط و شرفهٔ زر به طرف داخل قاب، جدول گرهی زر در اطراف، ۴×۶/۸ س‌م، درون کاغذ براق قرمز با گل‌های زر، جدول چهار خطه زر. دارای جعبهٔ مقوایی چرم مشکی، قاب روغنی در وسط با گل و بوتهٔ زر در زمینهٔ قهوه‌ای و زنجیرهٔ تزئینی دور قاب به طرف بیرون، ابعاد ۲×۶×۹/۸ س‌م، با بند پارچه‌ای کرم رنگ.

۲۴۷گ، ۴×۷ س‌م، ۱۰س، ۲/۵×۴/۷ س‌م.

۱۱۵۵۲

کتاب ملانصرالدین (مطایبات ملانصرالدین)

(لطیفه‌ها ـ فارسی)

از: ملانصرالدین (قرن ۸؟ق)

کتاب ملانصرالدین، شخصیت طنزآمیز مشهور، است که لطیفه‌های او در این کتاب با نامهای «نادره» و «مطایبه» آورده شده است. در ذریعه از کتاب ملانصرالدین با عنوان «المطایبات» نام برده شده است. در ابتدای نسخه آمده است. «حکایات دجین ابن ثابت البصری المشهور بجحا» که به زبان عربی جمع آورده‌اند و به فارسی ترجمه شده است.

جحا (یا جُحی / جوحی) شهرت مرد ساده لوح در سدهٔ دوم هجری قمری است که حکایت‌ها و لطایف بسیاری به او منسوب است. گویند وی دجین بن ثابت نام داشت و کنیهٔ او ابوالغُصن بود و در شهر کوفه می‌زیست.

در *دانشنامهٔ جهان اسلام*، ذیل مدخل «جحا»، دربارهٔ آمیختگی جحا با ملانصرالدین چنین آمده است:

«نصرالدین خوجه در سدهٔ هشتم و نهم می‌زیست و در میان ترکها مثل شد و شخصیتی را که از جحا در جامعه وجود داشت، به خود گرفت ... در سدهٔ دهم، با غلبهٔ عثمانی بر کشورهای عربی، نوادر و حکایتهای جحا را به ترکی ترجمه و آنها را به خواجه نصرالدین منسوب کردند. در سده‌های هشتم و نهم و در پرتو پیوند فرهنگی میان ایران و ترکیه، ایرانیان نیز شخصی به نام ملانصرالدین را مطرح و حکایتهای جحا و دیگر حکایات را به او منسوب کردند».

[دانشنامه ۹: ۷۰۰؛ ذریعه ۲۱: ۱۴۷؛ ملی: چاپ سنگی ش ۲۱۱۶۰].

آغاز: «بعد الحمد و الصلوه از آنجایی که کمال ملالت ... [از بین رفته] چیزی که طبیعت را بدان شاغل توان نمود لازم ... [از بین رفته] حکایات دجین ابن ثابت البصری المشهور به ... [از بین رفته] عربی جمع آورده‌اند به دست افتاد پس ... [از بین رفته] شد که صاحب اقوال مذکور همان ملانصرالدین است».

انجام:

ای بهائی تو نیز چون بدوی — بهر نان مدح سنج کس نشوی
که اگر صدعات برناید — از زبان تو می نباساید

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب به فرموده سرکار مقرب الخاقان خالوزاده کامکار میرزا شکرالله خان حفظه الله الملک المنان در قشلاق طویستان قلمی نموده و نوشتم در غره شهر ربیع الثانی تمام شد حرره فتاح الحسینی سنه ۱۳۰۴
و یبقی الخط فی القرطاس دهرا — و کان کاتبه رمیما فی التراب»

نستعلیق راسته و چلیپا، فتاح حسینی، یکم ربیع‌الثانی ۱۳۰۴ق در قشلاق طویستان، به دستور خالوزاده‌اش میرزا شکرالله خان. سرلوح سیاه و سفید. عنوان‌ها درشت‌تر از متن و در زیر خط مشکی. مصور، شش تصویر سیاه و سفید.
مهر بیضی مشکی و قهوه‌ای مالک نسخه با سجع «یا علیا مظهر العجایب ۱۳۰۰» در انتهای نسخه. از مجموعهٔ اهدایی عباسعلی عمید زنجانی.
جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، به منظور تعمیر جلد برروی عطف چرم قهوه‌ای چسبانده‌اند. ۱۷×۱۱س‌م.
۵۲گ، ۱۷×۱۰/۷ س‌م، ۱۳س، ۱۷×۷/۵ س‌م.

۱۱۵۵۳

نهایه الاحکام فی معرفه الاحکام

(فقه ـ عربی)

از: جمال‌الدین حسن بن یوسف حلی، علامه حلی (۶۴۸ ـ ۷۲۶ق)

یک دوره فقه شیعی است از طهارت تا دیات، در دو جلد، که مؤلف در ۷-۵ق برای پسر خود، فخرالمحققین محمد حلی، ساخته است.
این کتاب به تصحیح مهدی رجایی در ۱۳۶۸ش/ ۱۴۱۰ق در قم به چاپ رسیده است.
[ذریعه ۱۴: ۱۱۰؛ دانشگاه ۱۶: ۳۲۷؛ نوربخش ۲: ۹۵].

این نسخه مجلد دوم، از کتاب النکاح تا کتاب الدیات، شامل هیجده کتاب، است.
آغاز: «... و فیه مقدمه و مقاصد اما المقدمه ففیها فصول ... فی ماهیته و فضله و فیه مباحث ... الاقرب ان النکاح حقیقه فی العقد مجاز فی الوطی لورودهما».
انجام: «و الله الموفق الصواب منه المبدا و الیه المآب و الحمدلله علی الاتمام و الصلوه علی نبینا محمد و الذخیر الانام».
انجامه: «قد تمت هذه الرساله المسمی بالنهایه علی ید المذنب العاصی الخاطی المحتاج الی رحمه ربه الغنی محمدنصیر بن محمدشفیع الکمره فی یوم الخامس و العشرون فی شهر رجب المرجب سنه ۱۱۱۹».

نسخ، محمدنصیر بن محمدشفیع کمره‌ای، بیست و پنجم رجب ۱۱۱۹ق. عنوان‌ها نوشته نشده است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

فهرست هیجده کتاب این مجلد، از کتاب نکاح تا کتاب دیات، یادداشت و مهر مالکیت محمدمهدی، یادداشت مالکیت محمدشفیع بن شمس‌الدین که مهر او در پارگی پایین صفحه از بین رفته است، مالکیت ابوطالب حسینی، مهر آبی «کتابخانه شخصی عباسعلی عمید زنجانی» در پشت برگ نخست. مهر آبی «کتابخانه تخصصی» در آغاز و پایان نسخه. یک برگ حاوی صیغهٔ عقد علی‌اکبر ولد کربلایی رضا و نورجان خانم بنت مهدی و چند یادداشت کوچک جداگانه در لا به لای نسخه هست. از مجموعهٔ اهدایی عباسعلی عمید زنجانی.
جلد مقوایی، تیماج مشکی، جلد تعمیر شده و برروی عطف چرم طوسی چسبانده شده است. آستر و بدرقه کاغذ نخودی ساده، ۲۵×۱۷ س‌م.
۲۲۶گ، ۲۵×۱۷/۵ س‌م، ۲۳س، ۱۸×۱۲ س‌م.

۱۱۵۵۴

حملهٔ حیدری

(شعر مذهبی ـ فارسی)

از: محمدرفیع بن محمد باذل مشهدی (ـ ۱۱۲۳ق)

محمدرفیع خان باذل از امرا و پارسی‌گویان شبه قاره هند در قرن ۱۱ و ۱۲ هجری قمری است که این منظومهٔ مفصل را که درحدود ۲۸۰۰۰ بیت است در سرگذشت پیامبر اکرم(ص) و حضرت امیرالمؤمنین(ع)، به تقلید از *شاهنامه* فردوسی سروده و آن را تا روزگار خلافت عثمان به پایان برده است و پس از درگذشتش دیگران آن را تکمیل کرده‌اند.
[حماسه سرایی، ۳۷۳؛ ذریعه ۷: ۹۱، ۹: ۲۴۵؛ منزوی ۴: ۲۷۷۵؛ مشار ۲: ۱۸۲۲؛ مجلس ۱۷: ۱۷۲؛ مرعشی ۱۲: ۱۷۲].
انجام نسخه افتاده است.
آغاز:

به نام خداوند بسیار بخش — خرد بخش دین بخش دینار بخش

انجام موجود:

اگر خضر او را شود رهنما — نگردد دلش از طریق وفا

نسخ بدون تاریخ. عنوان‌ها قهوه‌ای، در چهار ستون. نسخه خط خوردگی دارد و در بین سطور تصحیح شده است. نسخه صفحه شمار دارد. لکه‌های مختلف برروی اوراق نسخه دیده می‌شود و برخی اوراق وصالی شده است.
دستخط ملا جعفر بن ملا علی انجدانی به جهت یادگاری در ۱۲۱۶ق، دو یادداشت تملک یکی به تاریخ ۱۲۲۶ق و مهر آبی «کتابخانه تخصصی» در پشت برگ نخست. یادداشت خرید علی قاسمی‌نژاد در سال ۱۳۶۷ق/ ۱۳۳۷ش در کرمان در حاشیهٔ ص ۱۶. دستخط مجید زنجیری کبوترخانی در سال ۱۳۳۶ در حاشیهٔ ص ۵۸. دستخط احمد قاسمی نژاد در سال ۱۳۳۶ در حاشیهٔ ص ۱۱۶ و در ۱۳۳۳ در حاشیهٔ ص ۲۴۹. در حاشیهٔ بالای چند صفحه عبارات «یا علی ادرکنی»، «یا علی مدد»، «یا شاه نجف»، «یا علی ولی الله مدد» دیده می‌شود. مالک نسخه با جرهر سبز برخی عنوان‌های کم‌رنگ شده را پررنگ کرده و برخی را اعراب گذارده است. از

مجموعهٔ اهدایی عباسعلی عمید زنجانی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج و دو گلبرگ کوچک در بالا و پایین ترنج و خط عمود. دو ردیف جدول، جدول کوچک‌تر با چهار گلبرگ در گوشه‌ها و جدول سه خطهٔ دور و منگنه بین جداول. درون کاغذ روغنی ابی، یک برگ کاغذ ابری صنعتی قهوه‌ای و کرم در ابتدا و انتهای نسخه. ۲۰/۵×۳۴ س‌م.

۲۳۷گ (۴۷۰ص)، ۲۰×۳۳/۳ س‌م، ۲۵س، ۱۴/۵×۲۵/۵ س‌م.

۱۱۵۵۵

شاهنامه

(شعر ـ فارسی)

از: ابوالقاسم فردوسی طوسی (۳۲۹ ـ ۴۱۶ق)

نسخه‌ای شاهانه و مصور از *شاهنامه* (نک. ش ۱۱۲۲۵)، مورخ ۹۰۲ق، است که متأسفانه فقط یک مجلس تصویر در آن دیده می‌شود و باقی تصاویر از میان رفته است. استاد فقید ایرج افشار در مقاله‌ای با عنوان «دو شاهنامهٔ خطی مصور تازه یاب» که در مجلهٔ *نامهٔ بهارستان* به چاپ رسیده است، مشخصات نسخه‌شناسی نسخهٔ حاضر را تشریح کرده‌اند نوشته‌اند که تصاویر این نسخه باید در اواخر عصر قاجار که فروش تصاویر شاهنامه مرسوم شده بود از میان رفته باشد و احتمال داده‌اند که با به دست بودن تنها مجلس تصویر موجود در این نسخه به طور نمونه و نوع تصویربندی و جدول‌کشی و آرایش‌های کلی نسخه بتوان صفحات دیگر مجلس دار این نسخه را در مجموعه‌ها و کتاب‌های تصویری چاپ شده شناخت.

این نسخه مقدمهٔ بایسنغری را دارد و یک صفحه از آغاز آن افتاده است.

آغاز موجود: «و الخاقان بن الخاقان بای سنغر بهادرخان لازالت رایت جلاله و نصرته الی انقضاء السبع الشداد منصوره».

انجام:

هر آن کس که دارد هش و رای و دین — پس از مرگ بر من کند آفرین

انجامه: «تمت الکتاب شاه‌نامه بعون الله تعالی و حسن توفیقه فی تاریخ شهر شهر [مکرر] شعبان المعظم سنه اثنین و تسع مائه الهجریه».

نستعلیق، شعبان ۹۰۲ق. برخی ابیات در دو صفحهٔ پایانی چلیپا. نام «بای‌سنقر بهادرخان» در صفحهٔ نخست به زر. عنوان‌ها در مقدمه سرخ و زر و ابی. عنوان‌های متن به زر درون مستطیل با طرح اسلیمی و گلبرگ‌های کوچک مشکی و زر. طرح اسلیمی در حاشیهٔ دو طرف و در زیر انجامه. ستون‌بندی چهار ستونه دو خطه با مشکی و زر. جدول چهار خطهٔ مشکی و ابی و زر. نسخه مصور بوده است اما اوراق تصویردار آن مفقود شده و تنها مجلس رسیدن خضر به آب حیوان در نسخه باقی است. نسخه شماره صفحهٔ مدادی دارد و نسخه پس از خارج کردن اوراق تصویردار صفحه

شمار شده است. براساس شمارش استاد ایرج افشار ۳۹ برگ از نسخه افتاده که همگی برگ‌های دارای مجلس بوده‌اند. نسخه دارای کراسه‌های چهار برگی است. برگ ۷۱ و ۵۴۲ افتاده و برگ ۳۳۳ مکرر است. نسخه آب دیدگی دارد و لکه‌های بزرگ قهوه‌ای در اوراق نسخه دیده می‌شود. چند برگ وصالی شده است.

یک مهر گرد در حاشیهٔ گ ۴ر که پاک شده است.

جلد مقوای نازک ابی رنگ که رویهٔ چرمی آن از بین رفته و فقط قسمتی از عطف نسخه که چرم قهوه‌ای است باقی مانده است، ۲۲×۳۳/۵ س‌م. دوخت نسخه شل شده و اوراق جدا شده‌اند.

۵۴۸گ، ۲۲×۳۳/۵ س‌م، ۲۳ س، ۱۳/۴×۲۲/۳ س‌م.

۱۱۵۵۶

شاهنامه

(شعر ـ فارسی)

از: ابوالقاسم فردوسی طوسی (۳۲۹ ـ ۴۱۶ق)

نسخه‌ای از *شاهنامه* (نک. ش ۱۱۲۲۵) از قرن دهم هجری قمری است که استاد فقید ایرج افشار در مقاله‌ای با عنوان «دو شاهنامهٔ خطی مصور تازه یاب» که در مجلهٔ *نامهٔ بهارستان* به چاپ رسیده است، به بررسی نسخه شناسانهٔ آن پرداخته‌اند. بنابر تشخیص ایرج افشار وجود نوارهای ابریشمین سبز در لا به لای اوراق نسخه نشان می‌دهد که این نسخه دارای مجلس تصویر بوده و نوارها برای شناختن ورق‌های تصویردار بوده تا بیننده بتواند بدون تورق کردن ورق‌های تصویردار را بشناسد. یکی دیگر از خصایص این نسخه تذهیب کاری سراسری صفحاتی است که مقابل صفحات تصویردار قرار می‌گرفته‌اند. بر این اساس این نسخه دستکم پنجاه تصویر داشته است.

[مقالهٔ «دو شاهنامهٔ خطی مصور تازه‌یاب»].

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

نخستین عنوان موجود: «بخشش خسرو قیصر و نیاطوس به لشکری»

آخرین عنوان موجود: «در تاریخ شاهنامه گوید»

آغاز موجود:

گر او از پی دین شود زشت گو — تو از بی‌خرد هوشمندی مجو

انجام موجود:

ز گرگ و ز شیر و ز پیل و پلنگ — ز عفریت و از اژدها و نهنگ

نستعلیق راسته و چلیپا، بدون تاریخ، قرن ۱۰ق. ستون‌بندی چهار ستونه با جدول‌های باریک مشکی با زمینهٔ زر و گل‌های ریز مشکی یا با حاشیهٔ باریک نارنجی و لوزی‌های قهوه‌ای و سبز. برخی ابیات به صورت چلیپا نوشته شده و دور مصراع‌ها با زر تحدید شده و مانند کتیبهٔ عنوان تزیین شده است. عنوان‌ها دو خطهٔ مشکی پر شده با سفیداب درون کتیبهٔ زر با گلبرگ‌های نارنجی و بنفش و زرد و سفید و جدول مشکی و سبز و زر. صفحات مجدول به مشکی، نارنجی،

سبز، زر پهن، قهوه‌ای و آبی. در برخی صفحات جدول باریک بین مصراع‌ها مشکی با حاشیه باریک نارنجی و زمینهٔ لاجوردی و گل‌های زر است. در این صفحات برخی ابیات به صورت چلیپا نوشته شده و دور مصراع‌ها با لاجورد تحدید شده و جدول نارنجی در بالا و پایین تشکیل کتیبه‌ای داده با زمینهٔ زر و تزئین، مانند کتیبهٔ عنوان، و بین سطور طلااندازی با گلبرگ‌های مشکی و نارنجی و آبی کم‌رنگ و بنقش پراکنده در زمینهٔ زر. این آرایش در برخی صفحات که با زر و لاجورد بیشتر و طرحی پیچیده کار شده جلوهٔ بسیار زیبایی دارد. بنا بر نظر استاد ایرج افشار نوارهای ابریشمین سبز زیتونی در لا به لای نسخه نشان می‌دهد که نسخه مصور بوده است و باتوجه به نوارهای به جا مانده و رکابه‌های نسخه، همهٔ ورق‌های افتاده دارای تصویر بوده‌اند. براساس شمارش استاد، این نسخه دستکم دارای پنجاه مجلس بوده است. همهٔ اوراق نسخه متن و حاشیه شده‌اند، متن برروی کاغذی با زمینهٔ نخودی روشن با ابعاد ۱۴/۵×۲۴/۵ س‌م نوشته شده و حاشیه کاغذ شکنندهٔ نخودی تیرهٔ عصر قاجاری است. جدول دور متن آسیب دیده و جهت مرمت دستکاری شده و رنگ‌ها تغییر کرده است. لکه‌های قهوه‌ای در برخی اوراق دیده می‌شود. در برخی برگ‌ها وصالی‌های باریک در حاشیه یا در میان نوشته دیده می‌شود. دوخت نسخه شل شده و اوراق جدا شده است.

جلد مقوایی ساده، بدون روکش. درون کاغذ سبز براق که از بین رفته و فقط بخش‌هایی از آن باقی مانده است، عطف چرم مشکی، ۲۶/۵×۳۹ س‌م، فرسوده.

۵۵۵گ، ۲۶/۵×۳۹ س‌م، ۲۵س، ۱۴/۵×۲۴/۵ س‌م.

۱۱۵۵۷

صد خطابه (تاریخ ایران/ اوضاع اجتماعی ـ فارسی)

از: میرزا آقاخان کرمانی (۱۲۷۰ ـ ۱۳۱۴ق)

صدخطابه را می‌توان جلد دوم سه مکتوب (نک. ش ۱۱۳۷۳) شمرد که با همان طرح و الگو نوشته شده است، از زبان شخصی خیالی به نام کمال‌الدوله، شاهزاده هندوستان به شخصی مبهم موسوم به جلال‌الدوله، شاهزاده ایران، و در آنها مؤلف با انتقادهای شدید به دستگاه حاکمه آن روز ایران به شرح پریشانی و اوضاع نابه‌سامان ایران پرداخته است. هر یک از خطابه‌ها با عنوان «ای جلال‌الدوله» شروع می‌شود و خطابهٔ اول مشابه مکتوب اول در سه مکتوب چنین آغاز می‌شود: «دوست عزیز من جلال‌الدوله عاقبت سخن تو را نشنیده در مراجعت از فرنگستان از راه تبریز وارد به خاک اندوهناک ایران شدم».

این اثر در همهٔ نسخه‌هایی که تاکنون دیده شده در وسط خطابهٔ چهل و دوم قطع گردیده است. ظاهراً مؤلف فقط چهل و دو خطابه از صد خطابه را که قرار بود بنویسد نوشته است.

این کتاب با ویرایش محمدجعفر محجوب به چاپ رسیده و در سال ۱۳۸۴ش/۲۰۰۶م در لوس انجلس تجدید چاپ شده است.

از صبا تا نیما ۱: ۳۴۸؛ آدمیت: ۵۷؛ ذریعه ۲۲: ۱۲۹؛ مشار ۳: ۳۳۷۹؛ منزوی ۲: ۱۷۴۴؛ مرکز احیاء ۲: ۳۵۰؛ ملی ۵: ۴۲۳؛

در نسخهٔ حاضر *صد خطابه* در ص ۱۶۹ خاتمه می‌یابد و در ص ۱۷۰، یک صفحه از آغاز سه مکتوب نوشته شده است.

آغاز: «صورت یکصد خطابه‌ای است که شاهزاده آزاده کمال‌الدوله که پدرش در زمان شاه تیمور از ایران به مرز و بوم هندوستان هجرت کرده».

انجام صد خطابه: «سر از بیابان هولناک لایتناهی وهمی درآورده منکر اساس دین اسلام شدند و فرقه دیگر عامی و دسته آخر خارجی گروهی دیگر رافضی قد تم المجلد الاول (ب ـ ن)».

نستعلیق جوهری آبی، به خط کاتب نسخهٔ ش ۱۱۵۵۸ و شبیه به خط م. جودی، کاتب نسخهٔ ش ۱۱۵۵۹، قرن ۱۴. عنوان‌ها درشت‌تر از متن. نسخه شماره صفحه دارد. سه برگ در انتهای نسخه نانوشته است.

جلد جدید مقوایی، روکش کاغذ خاکستری با خطوط متقاطع مشکی، عطف پارچه مشکی، ۱۷×۲۰/۵ س‌م.

۸۸ک (۱۷۶ص)، ۱۶/۵×۲۰ س‌م، ۱۸س، ۱۳/۵×۱۸ س‌م، کاغذ خط دار جدید.

۱۱۵۵۸

صد خطابه (تاریخ ایران/ اوضاع اجتماعی ـ فارسی)

از: میرزا آقا خان کرمانی (۱۲۷۰ ـ ۱۳۱۴ق)

نسخهٔ دیگری از *صد خطابه* (نک. شمارهٔ ۱۱۵۵۷) است که برخلاف همهٔ نسخه‌های دیگر *صد خطابه* تعداد خطابه‌ها به ۱۰۹ خطابه رسیده است.

این نسخه شامل دو جلد است:

جلد اول (ص ۱ـ۱۷۰) شامل ۳۹ خطابه است و مانند دیگر نسخه‌های *صد خطابه* است.

جلد دوم (ص ۱ـ۱۷۸) شامل دو بخش است: در بخش اول بخشی از آغاز سه مکتوب نوشته شده (ص ۱ـ۱۰) و بلافاصله خطابهٔ ۴۰ شروع می‌شود و تا خطابهٔ ۱۰۹ ادامه می‌یابد. این خطابه‌ها در نسخه‌های دیگر *صد خطابه* نیست و برای نگارنده علت تفاوت این نسخهٔ صد خطابه با دیگر نسخه‌های موجود روشن نشد. شایان ذکر است که فریدون آدمیت دربارهٔ تعداد خطابه‌ها چنین نوشته است:

«افضل الملک ... می‌گوید: میرزا آقاخان کتاب جلال الدوله و صد خطابه را به جدی فندی ... بازگذار نمود که به انجام رساند و سی خطابهٔ آن هنوز به رشتهٔ تحریر در نیامده و در میان مردم چهل خطابهٔ او مشهور است. از این اشاره معلوم می‌شود میرزا آقاخان تا خطابهٔ هفتادم را به صورت مسوده نوشته بوده و یا اینکه افضل الملک از خطابهٔ چهل و دوم تا هفتادم را در دست نگارش داشته است. به هر حال از این قسمت اطلاعی نداریم و آنچه در دست ماست تا وسط همان خطابهٔ چهل و دوم می‌باشد.»[۱۹]

---

[۱۹] فریدون آدمیت، *اندیشه‌های میرزا آقا خان کرمانی*، تهران: پیام، ۱۳۵۷، ص ۵۷.

آغاز جلد اول: «صورت یکصد خطابه‌ای است که شاهزادهٔ آزاده کمال‌الدوله که پدرش در زمان شاه تیمور از ایران به مرز و بوم هندوستان هجرت کرده».

انجام جلد اول: «سر از بیابان هولناک لایتناهی وهمی درآورده منکر اساس دین اسلام شدند و فرقه دیگر عامی و دسته آخر خارجی گروهی دیگر رافضی».

آغاز جلد دوم (سه مکتوب):

«زاهد از کوچه رندان به سلامت بگذر — تا خرابت نکند صحبت بدنامی چند

هنگام نگارش این مکاتیب از اصل نسخه پارهٔ از الفاظ زبان فرانسه در آنها دیده شد که ترجمه‌اش به زبان پارسی دشوار می‌نمود».

آغاز خطابهٔ ۴۰: «ای جلال الدوله: قواعد و قوانین و دین و آئین فرس بسیار بود قرارهای گزین آسان بیشمار برای هر کاری معین داشتند و با اینکه در عصر ایشان به اعتقاد فرنگیان طفل علم جدید و این نور پاک و پرتو تابناک که او را دانش می‌خوانند و در این اعصار در اروپا پدید آمده هنوز متولد نشده بود اما باز شایان هزار تحسین و آفرین بودند».

انجام جلد دوم: «و از چنگ این علمای فناتیک و سلاطین و حکام دیسپوت آزاد و مستخلص دارید زیاده بر این به اصطلاح ایران بر این کهنه گورستان فاتحه».

انجامه: «اقل کاتب را بر این تدقیقات جوابی نیست و به کلماتش صد تحسین و روحش شاد باد به تاریخ شانزدهم برج عقرب ۱۳۰۲ مطابق لیل بیست و نهم ربیع‌الاول ۱۳۴۲».

نستعلیق، به خط م. جودی، کاتب نسخهٔ ش ۱۱۵۵۷ و شبیه به خط م. جودی، کاتب نسخهٔ ش ۱۱۵۵۹، در ۲۹ ربیع‌الاول ۱۳۴۲ق، جوهر قرمز در جلد اول و جوهر ابی در جلد دوم. عنوان‌ها درشت‌تر از متن. نسخه شماره صفحه و خط خوردگی دارد. دو برگ در ابتدا و انتهای نسخه نانوشته است. دوخت شیرازه شل شده و برخی اوراق جدا شده‌اند.

جلد معمولی مقوایی، روکش کاغذ ابری صنعتی مشکی و سبز، عطف پارچه سبز سدری ۱۷×۳۰/۵ س‌م.

۱۷۶گ (۱۷۰+۱۷۸ص+۳۰گ)، ۲۰×۱۶/۵ س‌م، ۱۸س، ۱۸×۱۳/۵ س‌م، کاغذ خط دار جدید.

۱۱۵۵۹

مجموعه

از: م. جودی

مجموعهٔ نوشته‌های شخصی به نام «م. جودی» اهل لنگرود است که در جراید رشت مطلب می‌نوشته و شعر نیز می‌سروده است. ابتدا در پستخانه کار می‌کرده و سپس به استخدام وزارت عدلیه درآمده و مدتی در اردبیل خدمت کرده و در سال ۱۳۰۸ش مأمور در کرمانشاهان شده است. نوشته‌های وی در این نسخه شامل بخش‌های زیر است:

۱. سرگذشت فقیر (ص ۱ـ۱۲۳) (داستان ـ فارسی)

این سرگذشت، بنابر آنچه نویسنده در مقدمهٔ این بخش آورده، داستانی واقعی است که نویسنده براساس دیده‌ها و شنیده‌های خود از واقعه‌ای که در خانواده‌ای در یکی از ولایات شمال روی داده به شیوهٔ ادبی و در پانزده فصل به نگارش درآورده و در برج عقرب ۱۳۰۲/ ۱۵ خرداد ۱۳۱۰ش به اتمام رسانده است. وی در مؤخره‌ای که بر این داستان نوشته این داستان را برای دوستی به نام «شهرستانی» فرستاده و از او خواسته که آن را بدون اصلاح و رعایت مقتضیات به چاپ برساند چون خودش استطاعت آن را ندارد. نویسنده خود را قدردان این شخص می‌داند که او را در دوره‌ای که ناملایمات روحی بسیاری داشته با تشویق‌های خود از یأس و ناامیدی نجات داده و به زندگی برگردانده است.

آغاز: «هنگام غروب یکی از روزهای بهار سال ۱۳۴۲[ق] که ترشحات باران قبل از ظهر کوچه و محلات پر گرد و غبار شهر را آب پاش کرده و نسیم ملایم و عطرآگین شاخه‌های سبز درختان را به اهتزاز درآورده و به رونق و طراوت ایام بهار می‌افزود، سه نفر مرد که مسن‌ترین آنها پنجاه و پنج و جوان‌ترین آنها به نظر می‌آمد که سی و دو سال داشته باشد از آخرین گذر پر همهمه و غوغای بازار کفشدوزها خارج و جادهٔ وسیع و نسبتاً همواری را که در بیرون شهر به کوچه‌های باریک منشعب در پیش گرفته و در ضمن صحبت و اختلاط راه می پیمودند».

۲. رمضانیه (ص ۱۲۴ـ۱۴۱) (نامه‌ها ـ فارسی)

سه مکتوب است خطاب به «آقای عزیزم» یا «آقای مدیر» در کرمانشاهان به تاریخ بهمن ۱۳۰۸ش و نویسنده در آنها مطالبی درمورد ماهیت روزه و ماه رمضان، و انتقاداتی دربارهٔ رفتارها و اوضاع جامعه در این ماه مطرح کرده است. «آقای مدیر» مدیر روزنامه است و نویسنده در ابتدای مکتوب دوم از اینکه مکتوب اولش در چاپ حک و اصلاح شده گله می‌کند.

آغاز مکتوب اول: «آقای عزیزم! می دانید که یکی از عادات خوب من سرعت صدور جواب مراسلات دوستان بوده است و باز خودتان شاهدید که در مقابل مکاتیب واصله تنها دغدغهٔ من این بود که مبادا جواب آنها به تأخیر افتد ... اگر تأخیری در جواب مرقومه شما رخ داده گناهش به گردن ماه رمضان است.

ماه رمضان نیز مانند سایر سنن و قواعد و واجبات صدر اسلام، در عصر اخیر، صورت دیگری به خود گرفته است. این ماه که حاوی یکی از اصول مهمه اخلاقی بود، این ماهی که با نفوذ محکم خود اصل تساوی را در نفوس برقرار کرده بود ...».

۳. نمونهٔ افکار طبقاتی (ص ۱۴۲ـ۱۴۹) (اوضاع اجتماعی / طنز ـ فارسی)

این متن فکاهی به صورت سوال و جواب است که در آن شخص «کم سوادهٔ عقیدهٔ

«فکلی»، «آخوند»، «مدیر روزنامه»، «درویش» و «حاجی آقا» را در مورد «مملکت و ملت» می‌پرسد و هر یک از آنها از دیدگاه خود مطالبی را در این باره می‌گویند اما شخص کم سواد از حرف‌های آنها سر درنمی‌آورد، در پایان حاجی آقا که مطالبی را در انتقاد از مشروطه بیان می‌کند به او می‌گوید این حرف‌ها را کنار بگذارد و در پی زندگی خود باشد.

آغاز: «کم سواد - اگرچه مکرراً خدمت جنابعالی رسیده‌ام اما چون موقع مناسبی به دست نیامد سئوالی نکردم. حالا خواهشمندم عقیدهٔ خودتان را دربارهٔ اصلاحات اساسی مملکت و ترقی و سعادت ملت وضوحاً بیان فرمایید

فکلی - (بعد از آنکه به علامت قبول و رضایت سری تکان داد گفت) من خیلی میل خواهم داشت به دماغ شما یک رینس قطعی بدهم زیرا در رانده وویی که در مقابل ویزیت شما به شما پس دادم شما را یک شخص ژفتلیمن یافتم. اما عقیدهٔ من از ده سال قبل که در کلژها و بعد در یکی از اونیورسیته‌های فرانس مشغول اتود بودم و بالاخره به دریافت دیپلم موفق شدم این است که ایران باید بکلی عوض شود».

۴. نامه‌های دوستانه (ص ۱۵۷-۲۷۴) (نامه‌ها - فارسی)

سواد چهارده نامهٔ دوستانهٔ جودی به یکی از دوستان نزدیکش به نام «شهرستانی» است در سال‌های ۱۳۰۲-۱۳۱۰ش، در روستای لنگرود، آستارا، کرمانشاه و کرمان، و در آنها دربارهٔ زندگی و حالات و روحیات و عقاید خود و نیز اوضاع و احوال زمانه نوشته و مانند سفرنامه و شرح سفر اوست به کرمانشاهان که بدانجا مأمور شده بود.

انجام آخرین نامه افتاده است.

آغاز: «دوست عزیزم مکتوب تاریخ ۲۸ عقرب شما به دستم رسید پیش از هر چیز آن قطعه کاغذ ملفوف قفل سنجاق شده و حس اکتشاف مرا تهییج کرد».

۵. شعر (ص ۲۷۵-۲۷۶) (شعر - فارسی)

یک قطعه و چند بیت شعر انتقادی است، به تاریخ ۱۳۰۶/۹/۲۹ش.

۶. مکالمهٔ دهقان با گاو (ص ۲۷۹-۲۹۵) (داستان - فارسی)

داستان گونه‌ای کوتاه در قالب گفتگو است. صفحهٔ اول آن افتاده و در پایان تاریخ ۱۳۰۸ش دارد، اما پس از آن نوشته شده است: «یادگاری بیکاری و تنهایی طهران ۱۳۱۱».

گاو که براثر سختی کار دیگر توان کار کردن ندارد و از تبعیض میان خود و اسب ناراحت است دیگر حاضر نیست برای دهقان که در خدمت ارباب است کار کند. در گفتگویی که بین آنها درمی‌گیرد آنها از ظلم‌ها و بی عدالتی‌هایی که ارباب برآنها روا داشته سخن می‌گویند و سرانجام با نقشه و تدبیر اهالی ده متحد می‌شوند و جنگی میان آنها و ارباب و قشون او درمی‌گیرد و سرانجام دهقانان زحمتکش بر طبقهٔ تن پرور پیروز می‌شوند.

آغاز موجود: «[گاو] ... مفلوک و بی حس شده است حتی حرکت کردن و جنبیدن هم برای من خالی از اشکال نیست برو بابایم مهربانم امسال فکر دیگر بکن و کارهای مربوط به من را به آن رفیق خوشگذران متنعم اسب که شب و روز غرق دریای ناز و نعمت است رجوع کن قوت او هم از من بیشتر است».

۷. مکالمه دهقان با پروانهٔ ابریشم (ص ۲۹۶-۳۰۳) (داستان - فارسی)

داستان گونه‌ای کوتاه در قالب گفتگو است که مؤلف آن را در ۱۳۰۷ش در رشت نوشته است. در پایان داستان تاریخ «طهران ۱۳۱۱» نیز دیده می‌شود.

پروانه‌ای که تازه از پیله درآمده و کم تجربه و بی اطلاع است با دهقانی که او را پرورش داده گفتگو می‌کند و درمی‌یابد که همهٔ دسترنج او متعلق به ارباب است. از شدت افسردگی و عصبانیت از دهقان دور می‌شود و با آب گفتگو می‌کند که نماد نیروی انقلاب و همبستگی است. سرانجام دهقان و آب و پروانه علیه ارباب متحد می‌شوند و اهالی قریه را از تصمیم خود باخبر می‌کنند، درنتیجه دیگر کسی برای ارباب و کارفرمایان کار نمی‌کند و آنها از پای درمی‌آیند.

آغاز: «وقتی که دهقان پیلهٔ تلمبارش را جمع کرد و آنها را در زنبیل ریخته جهت نارسازی ارباب به شهر می‌برد در وسط راه از شدت خشکی و گرما زیر سایهٔ درختی کنار جاده بارش را گذاشته استراحت می‌کرد کرمی که موعود خارج شدنش از پیله رسیده بود پیله را سوراخ کرده به شکل پروانه خارج شد».

نستعلیق جوهری آبی و مشکی اصل، م، جودی، ۱۳۰۲ - ۱۳۱۰ش. نسخه شماره صفحه دارد. جلد دفتر معمولی، روکش کاغذ طرح دار و براق سرمه‌ای، عطف پارچهٔ سبز، ۱۷×۲۱ س‌م، ۳۰۳گ، ۱۷×۲۱ س‌م، ۱۹س، ۱۵×۱۷/۵ س‌م. کاغذ خط دار معمولی.

۱۱۵۶۰

بیاض شعر (شعر - فارسی)

اوراق یک نسخه بیاض نیمه تمام است. در این اوراق اشعاری از صائب، حافظ، ابوسعید ابوالخیر، مخلصا، جامی، میرزا ابوالقاسم، عرفی، کلیم، صاحبی، محرر نسخه، و با عنوان «لاادری» آمده است. علاوه بر اشعار یک صفحه نثر شامل مناظرهٔ بدیهه گفتن جامی، میرزا باقر و میرزا بنایی نقل شده است.

رقم‌ها:

«جناب آقای مستوفی حقیر به فاصله ۲ ساعت این صفحه را نوشتم و مرکب هم زیاد

آبکی و کمرنگ بود اگر مرکب خوبی باشد و حقیر هم دماغی داشته باشم همین جورها می‌نویسم بلکه اگر مشوق باشید بهتر می‌نویسم».

«حسب الخواهش عالیقدر اعزی آقا بیکا به تضییع این صفحه مبادرت و بر سبیل یادگاری قلمی نموده حرره ...».

«حسب الخواهش عالیقدر میرزایی ... تعالی اخوی اعزی میرزا محمدصادق به تضییع این صفحات پرداخته بدنویسی را معذور دارند».

شکسته راسته و چلیپا، میرزا محمدصادق، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، به درخواست آقا بیکا. برخی ابیات به سرخی، دارای جدول مشکی، زر باریک و پهن و ابی. کمند دو خطهٔ مشکی و زر. صفحات جنگ به طرز خاصی طراحی و جدول‌کشی شده است و هر مصراع در یک مستطیل با دور زر و زمینهٔ رنگ شده یا غبار افشان به صورت راسته یا چلیپا نوشته شده است. برخی صفحات طراحی و جدول‌کشی شده اما نانوشته است.

بدون جلد و دوخت.

۳۷گ، ۹/۳×۱۹/۵ س‌م، ۶×۱۵/۵ س‌م.

۱۱۵۶۱

الجواهر السنیه فی الاحادیث القدسیه

(احادیث قدسی ـ عربی)

از: محمد بن حسن حر عاملی (۱۰۳۳ ـ ۱۱۰۴ق)

مؤلف در این کتاب احادیث قدسی را که در کتب مختلف حدیث پراکنده بوده است در یک کتاب گرد آورده و احادیثی را که به پیامبران خطاب شده در بخش‌های جداگانه به ترتیب پیامبران مرتب کرده است، شامل باب حضرت آدم، نوح، ابراهیم، یعقوب، یوسف، شعیب، موسی، داود، دانیال، عیسی(ع) و حضرت محمد(ص)، و در دو باب آخر احادیث قدسی در شأن حضرت علی(ع) و سایر امامان(ع) را در دو باب شامل احادیث خاصه و عامه نقل نموده است. تألیف این کتاب در دههٔ پایان رمضان ۱۰۵۶ق به انجام رسیده است.

این کتاب در سال ۱۹۸۲م در بیروت به چاپ رسیده و بارها به فارسی ترجمه شده است، از جمله ترجمهٔ احمدرضا حسین‌زاده اصفهانی که با عنوان *کلیات احادیث قدسی* در سال ۱۳۹۰ش منتشر شده است.

[ذریعه ۵: ۲۷۱؛ مشار عربی: ۲۶۰؛ مجلس ۲۲: ۲۲۵، ۴۲: ۳۲۳؛ ملک ۹: ۲۱۷؛ ملی ۸: ۳۹۷].

یک برگ از آغاز نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود: «برکتها علی بعد التوقف عن ذلک اعترافا بالقصور عن سلوک تلک المسالک ثم استخرق الله سبحانه و اقدمت بعد الاحجام مستقینا بالله جل جلاله علی الاتمام».

انجام: «ان یختم لنا بمغفرته فهی احسن ختام و الحمدلله وحده و صلی الله علی محمد خیر الانام و اله الطیبین الطاهرین علیهم السلام».

نستعلیق شکسته. عنوان‌ها به سرخی. خط سرخ برروی ابتدای احادیث. عنوان‌ها از گ ۴۶پ به بعد نوشته نشده است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. دارای حواشی توضیحی با نشانهٔ «شیخ رحمه الله»، «منه رحمه الله»، «کنز»، «تاج»، «ینابیع»، «ق»، «ص» در حاشیه و بین سطور. آثار اب دیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

سیاههٔ کتاب‌های عربی و فارسی و یادداشت تملک در پشت برگ نخست. یادداشت تملک محمدصالح بن نوروزعلی سلطان جمشیدی در انتهای نسخه. «صورت خط جناب شیخ المشایخ اقا شیخ جعفر سلمه الله تعالی و وقفه که در پشت تألیف مسمی باستیفاء المهمات جناب اقا نوشته است» برروی یک برگ کوچک ابی در لا به لای نسخه قرار دارد.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و سرترنج، درون کاغذ قهوه‌ای، ۱۲×۲۳/۵ س‌م، فرسوده.

۱۱۳گ، ۱۲/۵×۲۴/۲ س‌م، ۲۳س، ۸×۱۸ س‌م.

۱۱۵۶۲

شرح الزیاره الجامعه الکبیره

(عرفان ـ عربی)

از: احمد بن زین‌الدین احسائی (۱۱۶۶ ـ ۱۲۴۱ق)

زیارت جامعه کبیره زیارت‌نامه جمیع امامان(ع) است که از امام هادی(ع) روایت شده و شرح‌های متعددی بر آن نوشته شده است. یکی از آنها شرح شیخ احمد احسائی است که به درخواست سید حسین بن محمدقاسم حسینی اشکوری جیلانی نوشته شده است. احسائی این زیارت را در چهار جزء شرح می‌کند و در آغاز شرح سلسلهٔ سند این دعا را به اختصار بررسی می‌کند و در پایان خاتمه‌ای در شرح وداع این زیارت می‌آورد. تاریخ تألیف جزء سوم کتاب پایان سال ۱۲۲۹ق و جزء چهارم ربیع‌الاول ۱۲۳۰ق است.

[ذریعه ۱۳: ۳۰۵؛ مشار عربی: ۵۵۰؛ دانشگاه ۱: ۱۳۹؛ سپهسالار ۱: ۳۶۰؛ ملی: ن ش ۱۷۹۵۱].

نسخهٔ حاضر ناتمام است.

آغاز: «الحمدلله ... فیقول العبد المسکین احمد بن زین‌الدین الاحسائی ان السید السند و العارف المعتمد صاحب الفخر و الزین حسین بن مرحوم السید قاسم الحسینی الاشکوری الجیلانی کان قد التمس منی ادام الله تاییده ان اشرح الزیاره الجامعه المشهوره».

انجام موجود: «و هو التطبع علی خلاف الفطره کما اخبر تعالی عن المنافقین قالوا نشهد».

نسخ بدون تاریخ. عنوان‌ها به سرخی. خط سرخ برروی ایات و برخی کلمات شاخص. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. آثار اب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت سماع در شعبان ۱۳۱۰ق، یادداشت وقف و یادداشت با عنوان «و ان للنفسه بمقامات ثمانیه» در پشت برگ نخست. یادداشت تملک در گ ۱ر، در آغاز متن. یادداشت در گ ۱۹۰پ.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج، دو ردیف جدول دو خطه و چهار خطه که از گوشه‌ها به هم متصل هستند، حاشیهٔ دور منگنه، ۱۴/۵×۲۱ س‌م.

۱۹۱گ، ۱۵×۲۱ س‌م، ۲۱س، ۹×۱۴/۵ س‌م.

۱۱۵۶۳

ابواب الجنان

(اخلاق ـ فارسی)

از: رفیع‌الدین محمد بن فتح‌الله واعظ قزوینی (۱۰۲۷ ـ ۱۰۸۹ق)

کتابی است در اخلاق و وعظ و پند و اندرز با نثری ادبی و تضمین اشعاری مناسب و به صورت مجالسی ترتیب داده شده برای واعظان و اهل منبر.

این کتاب شامل یک مقدمه در سه مطلب، و دو باب است: باب اول در سه فصل و چهارده مجلس، باب دوم در پنج مطلب و چهارده مجلس.

مؤلف قصد داشته کتابی مفصل در هشت باب به عدد درهای هشت‌گانه بهشت، هر کدام در یک مجلد جداگانه، تألیف کند، اما تنها موفق به تألیف باب اول و باب دوم در سال ۱۰۷۹ق شده و باب سوم را فرزندش محمدشفیع نگاشته است.

ابواب الجنان در سال ۱۳۹۰، به تصحیح مهدی راونجی، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱: ۷۶؛ آستان حضرت معصومه ۱: ۳۱۹؛ دانشگاه ۳: ۶۴۳؛ مجلس ۲: ۳۳۱؛ مرکز احیاء ۱: ۱۵۰].

نسخهٔ حاضر مجلد اول *ابواب الجنان* و شامل مقدمه و باب اول است. برگ آغاز نسخه افتاده است و در اواخر نسخه بین برگ‌های ۱۹۰-۱۹۱ و ۱۹۲-۱۹۳ افتادگی وجود دارد.

آغاز موجود: «هان سلیمان حشمت آن را به انتقام پای موری درهم شکند کریمی که مهر لطفش عاجزان را چندان رو نداده که پرتو خورشید امن از دست ذره تواند کشید».

انجام: «و ادویه اخبار و آثار مذکوره را بر امزجه قلوب دردمندان سازگار و گوار گردانیده و توفیق اتمام باقی ابواب را بر وجه صواب کرامت فرماید بمنه و کرمه والسلام».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب علی ید الاقل الاضعف محمداشرف بن مرحوم محمدطاهر الاصفهانی الاصل ساکن دارالسلطنه تبریز فی تاریخ یوم الجمعه قبل زوال الشمس سادس و العشرین من شهر ربیع‌الاول سنه الف و احدی و تسعین من الهجره النبویه المصطفویه علیه و آله الف الف التحیه و السلم غفر الله ذنوبهما و لوالدیها بمحمد و آله

غریق رحمت یزدان کسی باد که کاتب را بالحمدی کند یاد».

نستعلیق و نسخ در عبارات عربی، محمداشرف بن محمدطاهر اصفهانی، قبل از غروب جمعه شانزدهم ربیع‌الاول ۱۰۹۱ق، در تبریز. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط‌های سرخ برروی عبارات عربی و کلمات شاخص. آثار آب‌خوردگی و لکه‌های مختلف برروی اوراق نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

یک برگ کوچک حاوی فتوای علما در باب گذاشتن سرکهٔ انگور در لا به لای نسخه هست.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، جدول ضربی، درون کاغذ سبز ساده، ۲۱×۳۲/۵. شیرازهٔ نسخه گسسته و دفهٔ پشتی و اوراق انتهای نسخه جدا شده است.

۱۹۸گ، ۲۱/۲×۳۲/۷ س‌م، ۲۱س، ۱۴×۲۵/۵ س‌م. یک برگ کاغذ آبی در ابتدای نسخه.

۱۱۵۶۴

مجموعه

۱. حاشیه حاشیه المختصر (حاشیه حاشیه الخطائی علی المختصر) (۲پ ـ ۹پ)

(معانی و بیان ـ عربی)

از: ملا عبدالله بن حسین یزدی (ـ ۹۸۱؟ق)

حاشیه‌ای است با عنوان «قوله ـ قوله» بر حاشیهٔ خطایی بر *مختصر المعانی* تفتازانی، به همراه متن حاشیهٔ خطایی که رسالهٔ دوم همین نسخه است. ملا عبدالله این حاشیه را در سال ۹۶۲ق در مدرسهٔ منصوریه شیراز تألیف کرده است.

[کشف الظنون ۱: ۴۷۶؛ ذریعه ۶: ۷۱؛ دانشگاه ۲: ۳۷۸؛ مجلس ۲۶: ۲۵؛ مرعشی ۱: ۱۱۳].

نسخهٔ حاضر ناتمام است و شرح متن در حاشیه و بین سطور آمده است.

آغاز: «حمدا لمن خلق الانسان و علمه البیان و شکرا لمن علمه بدایع المعانی فی روائع التبیان و صلوه علی نبیه المبعوث باکمل الادیان المنعوت بافصح اللسان واله».

انجام موجود: «قوله ای هذر بیانا لما قبل المعنی و باللعت اذا کان الفعل مجرد او السف منی انظر فیه».

۲. حاشیه المختصر (۱۰پ ـ ۴۹ر)

(منطق ـ عربی)

از: نظام‌الدین عثمان بن عبدالله خطایی (ـ ۹۰۱ق)

حاشیه‌ای است با عنوان «قوله ـ قوله» بر *المختصر المعانی* تفتازانی (نک. ش ۱۱۳۴۶). این حاشیه فقط تا بحث «تعریف المسندالیه بالضمیر» نوشته شده و ناتمام است.

[کشف الظنون ۱: ۴۷۶؛ ذریعه ۶: ۷۰؛ دانشگاه ۳: ۲۱۹۸؛ مجلس ۲۵: ۴۲۷؛ مرعشی ۱: ۱۱۲؛ ملی ۱۳: ۳۱۱].

آغاز: «نحمدک اللهم علی ما اعطیتنا من سوابغ النعم و بوالغ الحکم و نصلی علی نبیک الهادی للعرب و العجم علی وجه اکمل و اتم».

انجام: «لایحتمل ذالک الوجه هذا و الاولی ان یقال الترک بالمتروک الیه فیقال بترک المعین الی غیرالمعین او الخطاب».

انجامه: «تمت الحاشیه المسماه بملازاده بعون الملک الوهاب من ید خادم العلماء و الفضلاء الراجب الی رحمه الله الغنی من دارالدنیا الفانی الی دارالآخره الباقیه المسمی باسمه الاعلی محمدمراد اللهم ... تحریرا فی التاریخ عشرین من ایام شهر جمادی الثانی سنه الف و مائه و سته سنه من ...».

نستعلیق، ۲۰ جمادی‌الثانی ۱۱۰۶ق در رسالهٔ دوم. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. نسخه در حاشیه تصحیح شده و دارای حواشی توضیحی است. آثار سوختگی و آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود. مطلبی به نقل از «فتاوی المسعودیه»، دو بیت فارسی و یادداشت یادگاری محمدحسن بن محمدصادق در پشت برگ نخست. مطلبی با عنوان «القران القدیم» در گ ۱پ. استخارهٔ امیرالمؤمنین در گ ۲ر. یادداشت وقف و یک رباعی در گ ۱۰ر. دستور نماز حاجت و دو بیت فارسی در گ ۴۹پ.

جلد مقوایی، روکش کاغذ کرم، عطف پارچهٔ قهوه‌ای و کاملاً فرسوده. جلد شکسته و از بین رفته است، ۲۲×۱۵ س‌م.

۴۹گ، ۲۲×۱۵/۵ س‌م، ۱۹س، ۱۶×۱۰ س‌م، کاغذ ضخیم نخودی تیره.

۱۱۵۶۵

جلاء العیون

(چهارده معصوم، سرگذشتنامه ـ فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی، علامه مجلسی (۱۰۳۷ ـ ۱۱۱۰ق)

لک. ش ۱۱۱۷۳ در همین فهرست.

آغاز: «ستایش بی مثل و انباز سزاوار خداوند بی‌نیازی است که تذکر مصائب و استماع»

انجام: «به اینجا ختم کردم این عجاله کثیرالفایده را و از حضرت الله تعالی امید دارم که در روز جزا وسیله نجات این بحر خطا گردد».

انجامه: «و کان ختمها فی خامس عشر جمادی‌الثانی من سنه خمس و ستین من مائه الثانی من الف الثانی من هجره النبوی صلی الله علیه و آله و سلم و الحمدلله اولا و آخرا و صلی الله علی خیر خلقه فخر المرسلین محمد و آله و عترته الاکرمین الانجبین».

نستعلیق خوب، ۱۵ جمادی‌الثانی ۱۱۶۵ق. برخی عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ بر روی عبارات عربی و برخی کلمات شاخص. مجدول به سرخی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. آثار رطوبت و آب دیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق وصالی شده است.

یادداشت تولد در قریهٔ درو شاهرود خلخال در شوال ۱۱۹۳ق در ابتدای نسخه. مهر مستطیل با سجع «لا اله الا الله الملک الحق المبین فتح علی» در ابتدای متن. مهر مستطیل کوچک با سجع «العبد المذنب محمدصفی» در حاشیهٔ گ ۳۹۹ر. دعا در گ ۴۸۰ر. یادداشت تاریخی دربارهٔ هدایت خان و عسکرخان در قریهٔ درو در ۱۲۰۰ق در انتهای نسخه. صورت حساب شخصی در درون دفهٔ دوم جلد.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، ضربی، ترنج و دو سرترنج، جدول، دور منگنه، ۲۷/۲×۱۶/۵ س‌م.

۴۸۱گ، ۲۶/۵×۱۷ س‌م، ۱۸س و ۱۹س، ۲۱/۷×۱۱/۲ س‌م مختلف.

۱۱۵۶۶

قرآن کریم

چند سوره و آیاتی از چند حزب قرآن کریم است. شامل سوره‌ها و آیاتی از حزب اول تا ششم و حزب صد و هفدهم و صد و بیستم.

نسخ درشت معرب. قرن ۱۴.

یک یادداشت در لابه لای نسخه.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای ساده، ۲۲/۵×۱۶/۵ س‌م.

۵۲گ، ۲۰/۸×۱۶ س‌م، ۱۲س، ۱۵×۸/۵ س‌م. کاغذ سبز روشن با خطوط شطرنجی.

۱۱۵۶۷

قرآن کریم

بخش‌هایی از جزوهای دهم، شانزدهم، نوزدهم، چهارم، بیستم، بیست و پنجم، بیست و نهم قرآن کریم است.

نسخ درشت معرب. عنوان سوره‌ها نوشته نشده و بین آیات نشانه‌ای وجود ندارد. آثار آب دیدگی و پخش شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای ساده، ۲۲×۱۵/۵ س‌م.

۱۴۳گ، ۲۲×۱۶ س‌م، ۱۳س، ۱۳×۸ س‌م.

۱۱۵۶۸

ذکری الشیعه فی احکام الشریعه

(فقه ـ عربی)

از: شمس‌الدین محمد بن مکی، شهید اول (۷۳۴ ـ ۷۸۶ق)

ذکری الشیعه در فقه شیعه و به شیوهٔ استدلالی است، در یک مقدمه متضمن هفت مقاله در مباحث اصول فقه و چهار قطب که قطب اول آن در عبادات می‌باشد. و فقط تا پایان جلد اول که طهارت و صلاه را در برمی‌گیرد نگاشته شده و در ۲۱ صفر ۷۸۴ق پایان یافته است.

این کتاب در سال ۱۴۱۹ق/ ۱۳۷۷ش، به تحقیق مؤسسه آل البیت علیهم السلام لاحیاء التراث، در ۴ جلد، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۰: ۴۰؛ مشار عربی: ۳۹۵؛ دانشگاه ۵: ۱۸۸۱؛ مجلس ۴: ۷۲، ۷: ۱۲۴]

آغاز نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود: «الی من کان منکم قد روی حدیثنا و نظر فی حلالنا و حرامنا و عرف امکاننا ان صوابه حکما فانی قد جعلته علیکم حاکما».

انجام: «و فرغ منه یوم الثلثا لتسع بقین من صفر ختم بالخیر و الظفر سنه اربع و ثمانین و سبعمائه و الحمدلله رب العالمین و الصلوه علی افضل المرسلین محمد و عترته الطاهرین».

نسخ، احتمالاً صفی بن طریح نجفی که یادداشتی را در پشت نسخه نوشته است. عنوان‌ها به سرخی. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. آثار آب دیدگی و پخش‌شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

تملک عبدالله بن علی افشار قزوینی در انتهای متن. یادداشتی در فقه به عربی از صفی بن طریح نجفی که احتمالاً کاتب نسخه باشد در گ ۲۰۴پ.

جلد مقوایی، تیماج آلبالویی ضربی، ترنج و دو سرترنج، جدول، دور منگنه، ۲۹×۲۰ س‌م. فرسوده، گوشه‌ها و عطف شکسته.

۲۰۴گ، ۲۹×۲۰/۵ س‌م، ۳۱س، ۲۲×۱۳/۵ س‌م.

۱۱۵۶۹

شرح تجرید الاعتقاد (شرح تجرید العقاید، شرح جدید تجرید، شرح تجرید الکلام، شرح التجرید)

(کلام شیعه - عربی)

از: علاءالدین علی بن محمد قوشچی (- ۸۷۹ق)

شرح مزجی و استدلالی است بر *تجرید الاعتقاد* (= *تجرید الکلام*) خواجه نصیرالدین طوسی (نک. ش ۱۱۴۸۰). شارح در بسیاری از مباحث به رد گفته‌های مؤلف و عقاید شیعه پرداخته است. این شرح در سال ۱۳۹۳، به تصحیح و تحقیق عبدالرحیم سلیمانی بهبهانی و محمدحسین زارعی رضایی، در ۳ جلد، به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون: ۳۴۸؛ ملی ۱۲: ۸۳؛ دنا ۶: ۵۰۹].

این نسخه بخشی از شرح تجرید است و فقط مقصد دوم را دارد.

آغاز: «المقصد الثانی فی الجواهر و الاعراض و فیه فصول الاول فی الجواهر قدم مباحثها علی مباحث الاعراض لان الوجود العرض یتوقف علی وجود الجوهر».

انجام: «المؤدیته لا الاختلال والله سبحانه اعلم لحقفه الحال تم الجواهر بعون القادر المتعال».

نستعلیق شکسته، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق. عنوان‌ها به سرخی در حاشیه. خط سرخ بر روی عبارات متن اصلی. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. دارای حواشی توضیحی با نشانهٔ «۱۲»، «م ن»، «منه»، «یا علی ادرکنی»، «محمدصادق»، «ملاعبدالرزاق»، «ح ل»، «عط» و غیره.

یادداشت تملک زمان بن احمد حسینی قزوینی در ۱۲۷۶ق و دو مهر او، یکی با سجع «عبده زمان الحسینی» و دیگری با سجع «زمان بن احمد الحسینی» در انتهای متن، و مهر بیضی با سجع «احمد الحسینی ۱۲۳۹» در پشت برگ پایانی. یادداشت‌های کلامی پراکنده به عربی در گ ۱۴۶ب و ۱۴۷ب.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، دو ردیف جدول دو خطه، ۲۶×۱۷ س‌م.

۱۴۷گ، ۲۶/۲×۱۷ س‌م، ۱۵س، ۱۷×۸ س‌م.

۱۱۵۷۰

غنیمه المعاد فی شرح الارشاد

(فقه - عربی)

از: محمدصالح بن محمد برغانی قزوینی (- ۱۲۷۱؟ق)

شرحی مزجی استدلالی و مفصل است در چهارده جلد بر کتاب *ارشاد الاذهان* علامهٔ حلی (نک. ش ۱۱۵۱۷ در همین فهرست) و بین سال‌های ۱۲۲۵-۱۲۴۶ق نوشته شده است. این کتاب با عنوان *موسوعه البرغانی فی فقه الشیعه*، با مقدمهٔ عبدالحسین صالحی، در سال ۱۳۷۹ش به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۶: ۷۱؛ مرعشی ۷: ۴۶].

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود: «وانه یفید نقل المنفعه ولو بالتبع فیقوم مقام الاجاره مع قصدها و الاقح المنع و هی لازمه من الطرفین لاتبطل الا بالتقابل».

انجام موجود: «بعد الجنایه علیهما فالارش النالم یکن شعر الراس لامرءه ولو بنت شعر الراس المرءه ففیه مهر نسائها و فی العشرین».

نستعلیق بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی. خط‌های کوتاه سرخ در بالای عبارات متن اصلی کشیده شده است. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه و بین سطور تصحیح شده است. دارای حواشی توضیحی با نشانهٔ «شیخ شهید»، «سلطان»، «مسالک»، «ع ل»، «سلط»، «دروس»، «م ع ل»، «تقی»، «الشارح»، «محمدصالح»، «ع ک»، «مهذب» در حاشیه و بین سطور. لکه‌های قهوه‌ای چربی برروی اوراق نسخه دیده می‌شود.

یادداشتی برای «جناب میرزا» و درخواست از او در سال ۱۲۶۵ق در پشت برگ نخست. نشانهٔ وقف در گ ۲پ.

جلد یک لا، تیماج مشکی، جدول ضربی، ۳۰/۵×۲۱ س‌م. دفهٔ پشتی افتاده است.

۲۲۵گ، ۳۰×۲۱ س‌م، ۲۳س، ۲۱/۵×۱۰/۵ س‌م.

۱۱۵۷۱

مجموعه رسائل

۱. **شرح رساله العلم** (شرح رساله علمیه، شرح رساله علم الله تعالی، شرح لباب الکلام) (۲ب - ۳۴ر)

(کلام - عربی)

از: احمد بن زین‌الدین احسائی (۱۱۶۶ - ۱۲۴۱ق)

شرحی است با عناوین «قوله - اقول» بر *رساله علمیه* ملا محسن فیض کاشانی (-۱۰۹۱ق) و در آن مؤلف بر آراء فیض خرده گرفته است، زیرا معتقد است که طریقهٔ صوفیه و حکما و متکلمان با روش ائمه اطهار(ع) موافق نیست. احسائی در سال ۱۲۲۸ق هنگام سفر به عتبات عالیات به اصفهان رفت و ضمن دیدار با دانشمندان آن دیار به نسخه‌ای از رسالهٔ فیض کاشانی در موضوع علم الهی دست یافت که بر پایهٔ فلسفه و عرفان نگاشته شده بود. وی رسالهٔ حاضر را در پاسخ فیض بر پایهٔ آنچه از اهل بیت(ع) رسیده است پرداخت و در ۵ ربیع الثانی ۱۲۳۰ق در کرمانشاه از تألیف آن فراغت یافت. سید محمود مرعشی در فهرست کتابخانهٔ مرعشی در این باره نوشته است: «شارح با عدم درک صحیح از کلمات فیض آن را به اصطلاح شرح و بلکه جرح نموده است».

[ذریعه ۱۲: ۲۸۸، ۱۵: ۳۱۵، ۳۱۷، ۳۲۳، ۱۸: ۲۷۸؛ عکسی مرکز احیاء ۵: ۶۸؛ مجلس ۲۳/۲: ۶۷۵؛ مرعشی ۳۰: ۸۱؛ مرکز احیاء ۴: ۱۶۳].

آغاز: «الحمدلله ... المیامین العاقلین العالمین للآیات المضروبه للناس اجمعین فی الآفاق

و فی انفسهم لتبین لهم الحق المبین اما بعد فیقول العبد المسکین احمد بن زین‌الدین الاحسائی ان علم الله تعالی قد تکلم فیه العلماء و الحکماء و المتکلمون».

انجام: «فعلت لاغیر و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه انیب و لا حول و لا قوه الا بالله العلی العظیم و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین».

انجامه: «سنه ۱۲۶۲».

۲. رساله در جواب سید محمد بکاء (۳۴پ - ۳۵ر)

(عقاید - عربی)

از: احمد بن زین‌الدین احسائی (۱۱۶۶ - ۱۲۴۱ق)

پاسخ شیخ احمد احسائی به پرسش سید محمد بکاء واعظ است دربارهٔ طریقهٔ ریاضت و تحصیل سعادت. سائل در نامه‌ای دربارهٔ شش موضوع از احسائی سؤالاتی کرده که نخستین آن دربارهٔ تفسیر سورهٔ توحید و ششم دربارهٔ یک فقره از مناجات امام سجاد[ع] است و پس از پایان سؤال‌ها از شیخ احسائی درخواست می‌کند روش صحیح و موافق با شرع ریاضت و سلوک الی الله را بیان دارد. رسالهٔ احسائی در پاسخ به شش سوال اول در *جوامع الکلم* (ص ۱۱۱-۱۱۸) به چاپ رسیده است و این سؤال هفتم است که به چاپ نرسیده است.

در نسخهٔ حاضر متن سؤال حذف شده و فقط جواب احسائی آورده شده است. احسائی در این پاسخ شیوه سلوک اهل تصوف و ارتکاب اذکار غیر وارد از امامان و اولیاء[ع] را ضلالت و گمراهی می‌خواند و تنها راه صحیح سلوک و ریاضت را پیروی از سنت ائمه هدی و دوری جستن از شیوهٔ اهل تصوف می‌داند.

[فهرست کتب شیخ: ۲۹۶-۲۹۷؛ مجلسی ۲۲: ۲۲۷، ۲۸۹؛ ملی: ن ش ۲۰۹۶۸].

آغاز: «قال الشیخ ... [جای خالی] لشیخ احمد طریق الحق و نهج الصدق فی الریاضه هو ما سنه ائمه الهدی و هو ان السلک المستقیمه فی الاحوال و الافعال و الاقوال».

انجام: «وهو سبیل الفجار و طریق النار فاجتنبوه لعلکم تهتدون والسلام علی من اتبع الهدی».

۳. طریق ریاضت شرعی (۳۶ر - ۳۶پ)

(عرفان - عربی)

از: محمدتقی بن مقصود علی مجلسی (۱۰۰۳-۱۰۷۰ق)

دربارهٔ روش ریاضت شرعی که به گفتهٔ مجلسی اول اندیشیدن در قرآن و خاموشی و ترک لذات و دوام ذکر است تا وصول به مقام فنا.

[دانشگاه ۵: ۱۶۹۳؛ ۱۳: ۲۷۷۱، ۲۸۴۳؛ ۳۸: ۵۱۷].

آغاز: «من افادات مولانا محمدتقی المجلسی اعلی الله مقامه فی طریق الریاضه الشرعیه انی کنت فی مطالعه التفاسیر الی ان رایت بین الیقظه و النومه سید المرسلین».

انجام: «و عشر مرات اعوذ بالله السمیع العلیم من همزات الشیاطین و اعوذ بالله ان یحضرون ان الله هو السمیع العلیم فانه قد ورد فی الاخبار انهما سنتان واجبتان و ان نسیتها فاقضهما».

انجامه: «تمام شد در روز دوشنبه بیست دویم شعبان المعظم در صحن سیدالشهدا روحی و روح من له روح فداه و قد مضی من اربعین یومین و بقی منه ثمانیه و ثلثین یوما اللهم اقض ما جائی و وفقنی فی هذه الایام للاتمام اعمالها بحق خاتم النبین و ائمه المعصومین صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین ۱۲۶۴».

۴. حدیث (۳۶پ)

(احادیث - عربی)

حدیث «ان الله تعالی خلق اربعه عشر نورا ...» از امام صادق[ع] است در باب آفرینش پیامبر و امامان معصوم[ع] از مبدأ نور.

آغاز: «فی مختصر بصائر سعد بن عبدالله الاشعری للحسن بن سلیمان الحلی ما رواه من کتاب منهج التحقیق باسناده الی جابر عن ابی جعفر علیه‌السلم قال ان الله تعالی خلق اربعه عشر نورا فقال محمد و علی».

انجامه «قد فرغت من تحریر و تسوید هذا الحدیث فی هذ الصفحه یوم السبت سادس و العشرین شهر رمضان المبارک فی کربلاء المعلی علی مشرفها الاف التحیه و الثناء و فی صحن السید الشهداء روحی و روح من له من له روح فداه و قد مضی من اربعین خمس و ثلثون یوما و بقی خمسه ایام و انا العاصی مجرم النوری محمد ۱۲۶۴».

۵ شرح الفوائد الحکمیه (۳۷پ - ۱۴۶ر)

(کلام - عربی)

از: احمد بن زین‌الدین احسائی (۱۱۶۶ - ۱۲۴۱ق)

شرحی مزجی با عناوین «قلت - اقول» است بر *الفوائد الحکمیه* خود مؤلف که حاوی دوازده فایده در مسائل کلی فلسفه و دین است. احسائی این شرح را در راه سفر مکه، به درخواست ملا مشهد بن ملا حسینعلی شبستری، در توضیح عبارات و حل مشکلات *فوائد* نوشت و در شب نهم شوال ۱۲۳۳ق به پایان رساند. وی سپس هفت فایده دیگر بر آن افزود و آن را نیز خود شرح کرد.

این کتاب در ۱۹ فائده در سال ۱۲۷۴ و ۱۲۷۶ق به چاپ سنگی رسیده است.

[ذریعه ۱۳: ۳۸۶؛ مجلسی ۲۲: ۱۷۱؛ فهرست مرکز احیاء ۵: ۳۶۲].

نسخهٔ حاضر تا پایان فایده هفدهم را دارد.

آغاز: «الحمدلله رب العالمین ... اما بعد فیقول العبد المسکین احمد بن زین‌الدین الاحسائی ان جناب الموفق المسدد و الاکرم الممجد جناب الآخوند الملا مشهد ابن المقدس العلی المبرور حسینعلی ... قد التمس منی اثبات بعض الکلمات فی بیان ذکرته».

انجام: «فقولی فهو الفاعل بانعه بیان و تفریع بقولی بان حفظ علیه جمیع مانعم بـه علیـه فما یتوقف الفعل بجمیع اسبابه فتفهمه رشدا ففیه الحق و الهدی».

انجامه: «تم بالخیر و الصواب بعون الملک الوهاب و الحمدلله و صلی الله علی محمـد و آله الاطیاب بید الحقیر ابن علی محمد اسدالله الملقب بصفی غفر اله لی و لوالدی و لجمیع المؤمنین و المؤمنات بحق سیدنا محمد و آله سنه ۱۲۵۸».

۶. خطبه البیان (۱۴۸ر)

از: علی ابن ابی‌طالب[ع]، امام اول (۲۳ قبل از هجرت ـ ۴۰ق)

نک: نسخهٔ ش ۱۱۱۷۸/۱ در همین فهرست.

آغاز: «هذه الخطبه البیان المنسوبه الی جناب امیرالمؤمنین ع ... لما قیل عنه عن السنـد و الروایه ... مولانا امیرالمؤمنین صلوات الله علیه و سلامه علیه انه خطبته».

انجام: «انا موصوف بتسعه مأته و تسع و تسعین صفات ... اوصاف الله یغیر و منـه الاله الخلق و الامر اباعبدالله و لا حول و لا قوه الا بالله العلی العظیم صدق ولی الله».

۷. اشعار (۱۴۸پ)

(شعر ـ عربی)

انجامه: «قد فرغت من تحریر هذه الاشعار فی لیله الخمیس فی نجف الاشرف و انا العبد الضعیف الذلیل ابن اسدالله محمد النوری التاریخ ۱۲۶۴».

نستعلیق تحریری، اسدالله بن علی‌محمد ملقب به صفی، ۱۲۵۸ق در رسالهٔ پنجم، محمد بن اسدالله نوری، ۲۲ شعبان ۱۲۶۴ در رسالهٔ سوم، شنبه ۲۶ رمضان ۱۲۶۴ق در کربلا در رسالهٔ چهارم، ۱۲۶۴ق در رسالهٔ هفتم، ۱۲۶۲ق در رسالهٔ اول.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، مجدول، قاب وسط و دو ردیف خطوط متقاطع و دور جدول دو خطه ضربی، عطف چرم قهوه‌ای، ۲۱×۱۵ س‌م.

۱۴۸گ، ۲۱/۲×۱۵/۳ س‌م، ۲۱س، ۱۷×۱۰/۵ س‌م، کاغذ آبی و نخودی.

۱۱۵۷۲

مسائل پاریسیه

(محمد قزوینی، یادداشت‌ها ـ فارسی)

از: محمد قزوینی (۱۲۵۶ ـ ۱۳۲۸ش)

علامهٔ قزوینی در طول سال‌ها مطالعه و تحقیق، برای خود یادداشت‌هایی در دفترها و گاه بر ورقه‌هایی می‌نگاشت تا به ضرورت مراجعه بدان‌ها بازنگرد و از رنج تصفح و جستجوی نکات تاریخی و ادبی و لغوی و غیره بازرهد و بر هر دفتر و بسته‌ها نامی می‌نهاده است.[۲۰]

[۲۰] محمد روشن، «بررسی کتاب مسائل پاریسیه، یادداشت‌های علامه محمد قزوینی»، مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۹۳، < http://www.mirasmaktoob.ir/d_newsold.asp?id=890 > (بازبینی: ۲۲ مرداد ۱۳۹۳).

پس از درگذشت وی در سال ۱۳۲۸ش، سید حسن تقی‌زاده که وصی وی برای چاپ و نشر آثارش بود، یادداشت‌های بازمانده از قزوینی را به ایرج افشار می‌دهد تا به چاپ آنها همت گمارد. به گفتهٔ استاد افشار «چمدانک» این یادداشت‌ها عبارت بود از چند جعبه اوراق هم‌اندازه (فیش) و چندین دفتر خشتی و اوراق رحلی و شش مجلد دفترهای صحافی شده به قطع جیبی که دو مجلد *مسائل برلینیه* و چهار مجلد *مسائل پاریسیه* نام داشت.

ایرج افشار، در سال‌های ۱۳۲۲–۱۳۵۴، همهٔ یادداشت‌های برگه‌ای و دفتری و *مسائل پاریسیه* را در ده مجلد در انتشارات دانشگاه تهران منتشر می‌کند. اما باقی یادداشت‌ها را که مربوط به یافته‌های قزوینی در پاریس می‌شد و «مسائل پاریسیه» نام داشت، سال‌ها بعد در سال‌های ۱۳۸۵–۱۳۹۱، در چهار جلد، با همکاری علی محمد هنر، در بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار به چاپ می‌رساند. به این ترتیب که پس از جلد نخست که در سال ۱۳۸۵ منتشر می‌شود، جلد دوم و سوم در سال ۱۳۹۰ و جلد چهارم، پس از درگذشت ایرج افشار به علی‌محمد هنر، با همکاری میلاد عظیمی، در سال ۱۳۹۱ انتشار می‌یابد. شایان ذکر است که استاد افشار در روزهای پایانی عمر خود تصحیح و تکمیل جلد سوم و چهارم را به میلاد عظیمی سپرده بود.

یادداشت‌های قزوینی درواقع مجموعه‌ای است شامل نقل پاره‌هایی از متون، نقد نظر و عقاید ادیبان، نویسندگان، شاعران، مورخان، جغرافی‌دانان و مشاهیر در تمام شاخه‌های علوم ادبی و فرهنگ ایرانی اسلامی. به قول خود او مجموعه‌ای است که «از کتب متفرقه و از اقوال رجال جمع و التقاط شده است».[۲۱]

افشار *مسائل پاریسیه* را در مقدمهٔ جلد اول چنین توصیف می‌کند: «*مسائل پاریسیه* که یادگار دوران اقامت قزوینی در پاریس و همگی زبدهٔ یادداشت‌های علمی و گویای روشنی از روش متین او در پژوهش متون پیشینیان و آوردن مطالب از نسخه‌های پوسیده کتابخانه‌ها و اقوال شنیده از معاصران است».[۲۲]

استاد افشار پس از اینکه *مسائل پاریسیه* برای چاپ آماده می‌شود، همهٔ دفترها را به تمام وریقات، به کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران اهدا می‌کند. در حال حاضر سه دفتر از مسائل پاریسیه در اختیار کتابخانهٔ مرکزی است که نسخهٔ حاضر جلد اول و جلد دوم و سوم آنها با شماره‌های ۱۱۶۲۱ و ۱۱۶۲۲ ثبت شده‌اند و در همین فهرست معرفی شده‌اند.

این مجلدات هر کدام شامل چندین دفتر است که قزوینی آنها را در یک مجلد در پاریس صحافی کرده است.

جلد اول متشکل از ۱۷ دفتر، حاوی نوشته‌های گوناگون و پراکنده‌ای است دربارهٔ متون

[۲۱] ایرج افشار، *یادداشت‌های قزوینی*، ۱۰: ۲.

[۲۲] ایرج افشار، *مسائل پاریسیه*، ص چهارده، به نقل از یادداشت علامهٔ قزوینی در ابتدای نسخهٔ حاضر.

کهن و زبان و مختصات آنها، بررسی واژگان، توضیحات فنی نسخه‌شناسی، معرفی نسخه‌های خطی و مطالب گوناگون دیگر دربارهٔ کتاب‌ها و شخصیت‌های علمی، فرهنگی و ادبی گذشته.

علامهٔ قزوینی در ابتدای نسخهٔ حاضر (جلد اول) چنین نوشته است:

«بعضی یادداشتها و تعلیقات و نوادری که در مدت اقامت ثانوی خود در پاریس از ۱۶ ربیع‌الثانی ۱۳۳۸ (۸ ژانویه ۱۹۲۰) الی اواخر سنه ۱۳۴۸ (اوایل ۱۹۳۰) از کتب متفرقه و از افواه رجال جمع و التقاط است به سعی و اهتمام این ضعیف محمد بن عبدالوهاب قزوینی عفی». [مسائل پاریسیه، مقدمه، ص سیزده «مسائل پاریسیه»].

نستعلیق جوهری مشکی و مدادی اصل، محمد قزوینی، ۱۶ ربیع الثانی ۱۳۳۸ق تا اواخر سال ۱۳۴۸ق / ۸ ژانویه ۱۹۲۰م تا اوایل سال ۱۹۳۰م در پاریس.

نسخه از هفده دفتر کوچک مخصوص با جلد مقوایی آبی تشکیل شده که با هم در یک مجلد صحافی شده‌اند. تعداد اوراق موجود در هر دفتر متفاوت است. اما به طور پیوسته شماره‌گذاری شده‌اند. برخی اوراق نانوشته است. دوخت شیرازه گسسته و دو دفتر جدا شده است.

در پشت آستر جلد و در سه برگ کاهی ابتدای نسخه پیش از شروع دفترها یادداشت‌هایی مربوط به متن به خط قزوینی وجود دارد. یادداشت ایرج افشار مبنی بر اینکه مجلدات مسائل پاریسیه را سید حسن تقی‌زاده برای چاپ در اختیار او قرار داده و او هر یک از مجلدات را پس از چاپ برای نگهداری به کتابخانهٔ مرکزی تقدیم می‌دارد، مورخ ۸۵/۱۲/۲۲، با خودکار سبز بر روی کاغذ خط دار جدید، در ابتدای نسخه الصاق شده است. همچنین نامه‌ای مورخ ۸۶/۲/۱۸ با همین مضمون به خط او در لا به لای نسخه هست. اهدایی ایرج افشار.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری سبز و مشکی و شیری، کنارهٔ پهن تیماج ابی سیر. عطف چرم سبز. آستر و بدرقه کاغذ ابری قهوه‌ای و قرمز، ۱۰×۱۷/۵ س‌م. شامل ۱۷ دفتر با جلد مقوایی ابی، ۱۰×۱۷ س‌م.

۵۴۲ص - ۵گ در ابتدا و انتهای نسخه-۳۴گ مقوای ابی (جلد دفترها). مختلف. کاغذ کاهی و سفید جدید خط دار و بی خط.

۱۱۵۷۳

جام گیتی نما

[تاریخ اسلام - فارسی]

از: محمدعلی فروشانی اصفهانی (قرن ۱۳ق)

مثنوی حماسهٔ دینی است در بحر متقارب که به تقلید از *شاهنامه* فردوسی و حملهٔ حیدری در سرگذشت پیامبر اسلام تا هجرت سروده شده و در دیباچهٔ آن از شاهنامه، مثنوی هاتفی، حملهٔ حیدری، منظومهٔ قندرسکی و *یعسوب نامه* یاد شده است. شاعر بعد از حمد و ثنای خداوند، مدح حضرت پیامبر(ص) و آل اطهارش(ع) و تاریخ حضرت آدم و حوا تاریخ صدر اسلام را، شامل شرح حالات اجداد و آباء حضرت پیامبر و سرگذشت وی، به نظم کشیده است. این منظومه در رجب ۱۲۰۰ق آن را به انجام رسیده است و مطلع آن چنین است:

نخستین چه گردد جاری قلم ... به نام جهان آفرین زه رقم

عنوان کتاب در نسخهٔ ش ۳۶۴۶ دانشگاه آمده و با همین عنوان در سال ۱۳۳۶ش / ۱۳۷۷ق در تهران منتشر شده است. نام شاعر در ذریعه و نسخهٔ چاپی «محمدعلی دوشانی» آمده که درست نیست، در برخی فهرستها نیز نام مؤلف به صورت «محمدعلی روشانی اصفهانی» ضبط شده است

همچنین در برخی فهرست‌ها نام شاعر «واقفا» یاد شده است که از این بیت در دیباچهٔ منظومه استنباط شده است:

بگو واقفا گشت این مقتدا ... که او را شمرده است نعمت خدا

[ذریعه ۵، ۲۵، ۱۹، ۱۴۵؛ منزوی ۴: ۲۷۳۶؛ مشار ۲، ۲۰۴۸؛ دانشگاه ۱۲: ۲۶۴۹؛ مجلس ۳۶: ۳۲۷، ۴۴۷؛ نشریه ۵: ۶۲۱، ۶۲۲]

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است. آخرین عنوان موجود «آمدن اسعد ابن زراره به حضرت پیغمبر در قیاد امان اوروله» است.

آغاز موجود:

تجم کل اصحاب گشتند جمع ... چه پروانه‌ها جمله بر دور شمع

به حکم گل گلشن افتخار ... برفتند زیر درختان خار

انجام موجود:

به یک روز جمعه علی صحو ماه ... عنان گشت از شرق عز و جاه

مشرف به دیدار خیر البشر ... شد بوسه‌اش خاک به چشم و سر

نستعلیق، بدون تاریخ. عنوان‌ها به سرخی. چهار ستونه. نسخه چند جا خط خوردگی و صفحه شمار نونویس دارد و پنج صفحه از ابتدای نسخه افتاده است. لکه‌های چربی و سوختگی در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت محمدباقر جعفری در حاشیهٔ ص ۳۰ و ۱۰۰، ۱۰۸، ۲۲۹. یادداشت تملک در حاشیهٔ ۱۰۴. بدون جلد.

۱۱۱گ، ۲۰×۳۰ س‌م. ۲۷س، ۱۴×۲۳/۵ س‌م.

۱۱۵۷۴

کلیات سعدی

[نثر / شعر - فارسی]

نسخه‌ای دیگر از *کلیات سعدی* (ش ۱۱۲۷۶) و دارای دیباچه جامع کلیات، علی بن احمد بیستون (متن و حاشیهٔ ص ۱ - ۳) است.

آغاز دیباچه: «الحمدلله ... اما بعد شکر و سپاس معبودی را جلت عظمته که آفریننده».

کلیات شامل:

۱. رساله در تقریر دیباچه (متن و حاشیهٔ ص ۳ ـ ۸)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

آغاز: «سپاس بی‌غایت و ستایش بی‌نهایت آفریدگاری را جل جلاله و عم نواله که از کمال».

۲. مجالس پنجگانه (مجالس خمسه) (متن و حاشیهٔ ص ۸ ـ ۲۸)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

آغاز:

الحمدلله الذی خلق الوجود من العدم　　　قدرت علی صفحاته انوار اسرار القدم

انجامه: «فی سادس عشر شهر شعبان المعظم سنه ۱۲۳۲».

۳. سؤال صاحب دیوان (متن و حاشیهٔ ص ۲۹ ـ ۳۰)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

آغاز: «خواجهٔ صاحب دیوان و خواجهٔ زمین و زمان نیکو سیرت و صورت جهان».

۴. عقل و عشق (متن و حاشیهٔ ص ۳۱ ـ ۳۳)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

در جواب سؤال مولانا سعدالدین نظیری در باب عقل و عشق.

آغاز:

سالک راه هدی پادشه ملک سخن　　　ای ز الفاظ تو آفاق پر از در یتیم

۵. نصیحت ملوک (متن و حاشیهٔ ص ۳۳ ـ ۴۲)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

آغاز: «الحمد للکافی حسب الخلایق وحده و الحمدلله علی نعمه ... و نصیحت ارباب مملکت شروع کنیم یکی از دوستان عزیز جزوی درین معنی التما کرد».

۶. سه رساله (تقریرات ثلاثه) (متن و حاشیهٔ ص ۴۳ ـ ۴۸)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

ـ در ذکر سلطان آباقا (متن و حاشیهٔ ص ۴۳ ـ ۴۴)

آغاز: «شیخ سعدی علیه الرحمه فرمود که در وقت مراجعت از زیارت مکه چون به دارالملک تبریز رسیدم و علما و صلحای آن موضع را دریافتم».

ـ در ذکر سلطان انکیانو (متن و حاشیهٔ ص ۴۴ ـ ۴۷)

آغاز: «معلوم شد که خسرو عادل ادام الله دولته قابل تربیت است و مستعد نصیحت اما بعداز آنکه ملک رعیت را و صاحب ملک و دولت را لازم است».

ـ در ذکر ملک شمس‌الدین تازیکو (متن و حاشیهٔ ص ۴۷ ـ ۴۸)

این رساله را «در بیان احترام شیخ نزد ملوک» هم گفته‌اند.

آغاز: «در زمان حکومت ملک عالم عادل مرحوم شمس‌الدین تازیکو سپهسالار شیراز صانه الله عن الاعواز خرمایی چند بطرح از مال دیوان که بهائی اندک داشت».

انجامه: «تمت الدیباجه کلیات شیخ سعدی علیه الرحمه فی یوم السبت ششم شهر صفر المظفر من شهور سنه ۱۲۳۴».

۷. گلستان (متن و حاشیهٔ ص ۴۹ ـ ۱۴۴)　　　(نثر ـ فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

نک. ش ۱۱۰۷۰ در همین فهرست.

آغاز: «منت خدای را عز و جل که طاعتش موجب قربت است».

انجام:

و اطلب لنفسک تفوز بها　　　من بعد ذلک غفرانا لکاتبه

انجامه: «و انا العبد الضعیف المذنب العاصی الراجی العاصی الی رحمه ربه الکریم اسدالله ابن عبدالرحیم الشیروانی المتخلص بحزین غفرالله لهما تمت الکتاب فی یوم الاثنین ۲۰ شهر ربیع‌الاول سنه ۱۲۳۴».

۸. بوستان (سعدی نامه) (متن و حاشیهٔ ص ۱۴۵ ـ ۲۸۷)　　　(شعر ـ فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

نک. ش ۱۱۲۱۴/۲ در همین فهرست.

آغاز:

بنام خداوند جان آفرین　　　حکیم سخن در زبان آفرین

انجام:

بضاعت نیاوردم الا امید　　　خدایا ز عفوم مکن ناامید

انجامه: «تمت کتاب بوستان فی ۲۸ شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۲۳۴».

۹. دیوان سعدی (متن و حاشیهٔ ص ۲۸۹ـ۷۰۳) (شعر ـ فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

شامل قصاید عربی (ص ۲۸۹ـ۳۰۲)، قصاید فارسی (ص ۳۰۳ـ۳۵۲)، مراثی (ص ۳۵۳ـ۳۶۰)، ملمعات (ص ۳۶۰ـ۳۶۶) لغزیات و معمیات (ص ۳۶۷ـ۳۷۱)، ترجیعات (ص ۳۷۱ـ۳۹۴) غزلیات به ترتیب تهجی، شامل طیبات (ص ۳۹۵ـ۵۴۲)، بدایع (ص ۵۴۳ـ۶۰۵)، خواتیم (ص ۶۰۵ـ۶۲۷)، غزلیات قدیم (ص ۶۲۷ـ۶۴۰)، صاحبیه و مقطعات (ص ۶۴۱ـ۶۷۵)، رباعیات (ص ۶۷۵ـ۶۸۹)، فردیات (ص ۶۸۹ـ۶۹۲) و مطایبات (ص ۶۹۳ـ۷۰۳) است.

آغاز:

حیث یخفی المدامع لاتجری   فلما طغی الماء استطال علی الشکری

انجامه (ص ۶۴۰): «تمت الغزلیات القدیم بعون ملک الکریم فی یوم الاربعاء هفدهم شهر رجب المرجب سنه ۱۲۳۴».

ختم سخنم ز لطف سبحان باشد   اندر تن من ز لطف او جان باشد

دینم به محمد و علی هست درست   زیرا که نبی قوت ایمان باشد

۱۰. هزلیات (مضحکات) (متن و حاشیهٔ ص ۷۰۴ـ۷۱۳)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

در پنج مجلس.

آغاز: «اللعین الشیطان و الشتم لعنا لایتبعه الزمان و مشتما لایحمله الدوران الذی جمع»

انجامه: «تمت الکلیات الشیخ المحققین و قدوه السالکین شیخ سعدی شیرازی علیه الرحمه بتاریخ یوم السبت بیست و هفتم شهر رجب المرجب من شهور سنه ۱۲۳۴ در دارالعلم شیراز در آستانهٔ مقدسه منوره متبرکه حضرت سید میراحمد ابن موسی الکاظم علیهم السلام مشهور به شاه چراغ علی ید الحقیر الفقیر الاثیم الجانی اسدالله ابن مرحوم المغفور المبرور عبدالرحیم الشیروانی غفر الله ذنوبهما و ستر عیوبهما امید که ناظران این کتاب مستطاب معایب آن را به محاسن اخلاق خود پوشیده دارند ان الله لایضیع اجر المحسنین

من معرفم که کار من جمله خطاست   معذورم از آنکه بر بشر سهو رواست

هر عیب که بینی تو به اصلاح بکوش   بر عیب نظر مکن که بی عیب خداست

نستعلیق راسته و جلیا بسیار خوب، اسدالله بن عبدالرحیم شیروانی متخلص به حزین، ۱۶ شعبان ۱۲۳۳ق، ۶ صفر، ۳۱ ربیع‌الاول، ۲۸ ربیع‌الثانی، ۱۷ و ۲۷ رجب ۱۲۳۴ق، در آستانهٔ شاه چراغ در شیراز. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. نسخه در متن و حاشیه نوشته شده و دنبالهٔ متن به حاشیه رفته است. مجدول به جدول درونی و بیرونی زر و مشکی با حاشیه و لچکی در وسط کمند مشکی. نه سرلوح کم کار در ابتدای بخش‌های مختلف، در صص ۱، ۴۹، ۱۴۵، ۲۸۹، ۳۰۳،

۳۵۳، ۳۹۵، ۵۴۳، ۵۴۷، ۶۹۳ دیده می‌شوند که رنگین و ظریف اما کم کار هستند، با رنگ‌های لاجوردی، زر، آبی، صورتی، خردلی، سفید، مشکی و سبز. حاشیه‌سازی مزدوج و لچکی‌ها با نقش های اسلیمی و رنگ‌های زرد و نارنجی و قرمز و ابی در صفحات دارای سرلوح، به جز ابتدای کتاب مراثی، ص ۳۵۳. نسخه شماره برگ دارد که به قلم کاتب در زیر راده نوشته شده است و شمارهٔ صفحه نونویس دارد که با جوهر قرمز و با بد سلیقگی در لچکی وسط حاشیه صفحات نوشته شده است. دو برگ نانوشته در ابتدا و انتهای نسخه هست.

جلد مقوایی، تیماج عنابی، سوخت، ترنج و دو سرترنج و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای سبز و زرین با طرح گل و بوته، شرفهٔ زر در اطراف ترنج‌ها و لچکی. یک خط عمود زر با شرفهٔ زر ترنج‌ها را به هم متصل کرده است. جدول سه خطهٔ زر، با شرفه به سمت داخل و دور جدول گرهی زر. عطف چرم عنابی. درون چرم مشکی، مجدول به دو ردیف جدول زر دو خطه. ۲۴×۱۵/۵ س‌م.

۷۱۳گ، ۲۴×۱۵/۲ س‌م، ۱۵س در متن و ۳۰ س در حاشیه، ۱۹/۳×۱۱ س‌م.

۱۱۵۷۵

مرقع (خوشنویسی ـ فارسی)

چهار قطعه.

قط ۱ و ۲ و ۳: متن فارسی.

شکسته کم نقطه، سیاه مشق در قط ۳. فاصلهٔ زیاد بین سطرها در قط ۱. زمینهٔ نخودی در قط ۱ و ۳. زمینهٔ قهوه‌ای در قط ۲. بین سطرها زرافشان با تحریر. مجدول به مشکی و ابی سبز و زر و گل بهی و زر پهن. حاشیهٔ ابی سبز. مقوای گل بهی. کمند مشکی و سفید و زر. قطعه‌سازی یکسان. ۲۸×۱۸ س‌م.

قط ۴: بخشی از یک نامه و تمرین خط به خط درویش عبدالمجید.

رقم: «به تاریخ اوایل ذیقعده الحرام سنه ۱۱۸۳ در دارالسلطنه اصفهان صانها الله عن الحدثان جهه مخدومی از مخادیم قلمی گردید ... مشقه العبد الاقل الحقیر عبدالمجید درویش».

شکسته، عبدالمجید درویش. برروی دو سوی یک کاغذ سبز. ۳۵/۵×۲۲ س‌م.

بدون جلد. سه قطعهٔ اول به صورت لولایی به هم متصل اند و در پشت آنها کاغذ ابی چسبانده شده است.

۱۱۵۷۶

اسناد درویشان نقشبندیه (اسناد و مدارک ـ فارسی)

هشت طومار گواهی متسلک شدن مرید در سلک درویشان نقشبندیه است. مطابق این آیین، در مجلسی که با حضور شیخ و نقیب و درویشان دیگر تشکیل می‌شود پیر ارادت مرید دست او را به دست پیر ارشاد می‌دهد و او مرید را به کسوت درویشان درمی‌آورد. این اسناد مربوط است به:

۱. درویش سید حسین شوشتری در ۹ شعبان ۱۳۰۵ق در همدان (پیر دلیل: حاجی سید رضای خراسانی، پیر ارشاد: غلامحسین درویش اختیار همدانی).

۲. درویش قنبر در همدان در شعبان ۱۳۰۵ق (پیر دلیل: حاج علی درویش اختیار طهرانی که متن طومار هم به خط اوست، پیر ارشاد: غلامحسین درویش اختیار همدانی).

۳. درویش کربلایی صادق همدانی در همدان در ۱۰ شعبان ۱۳۰۵ق (پیر دلیل: حاجی درویش علی اختیار طهرانی، پیر ارشاد: غلامحسین درویش اختیار همدانی).

۴. درویش کربلایی محمدابراهیم همدانی الاصل در طهران در ۱۱ شوال ۱۳۰۵ق (پیر دلیل: درویش کربلایی محمد اختیار فرزند درویش محمدرحیم اختیار شیرازی، پیر ارشاد: درویش غلامحسین اختیار همدانی ولد مرحوم درویش جعفر اختیار همدانی، پیر نظر: درویش سید حسین صاحب علم).

۵. یک طومار نیمه تمام که تا «اما بعد» نوشته شده است.

۶. درویش محمدرضای همدانی شعبان ۱۳۰۶ق در همدان (پیر دلیل: سید باقر اختیار همدانی، پیر ارشاد: درویش غلامحسین اختیار همدانی).

۷. درویش غلام‌حسین ولد درویش محمد جعفرشیرازی الاصل همدانی المسکن در ذیحجه ۱۲۶۸ق در طهران (پیر دلیل: درویش محمدعلی اختیار اصفهانی، پیر ارشاد: درویش محمدعلی اختیار).

۸. درویش غلام‌حسین ولد درویش محمدجعفر شیرازی‌الاصل همدانی المسکن در ذیقعده ۱۲۷۸ق در طهران (پیر دلیل: درویش محمدعلی اختیار اصفهانی، پیر ارشاد: درویش محمدعلی اختیار).

۱۱۵۷۷

اسناد بدیع‌الزمان فروزانفر

(اسناد و مدارک ـ فارسی)

این مجموعه شامل برخی دست‌نوشته‌ها و نامه‌ها و برخی اسناد اداری و مالی بدیع‌الزمان فروزانفر (۱۲۷۶-۱۳۴۹ش)، به خط خود او و دیگران است، شامل:

۱. دست نوشته‌ها، شامل:

کتابی دربارهٔ شعر و شاعری، *سخن و سخنوران*، تاریخ ادبیات ایران از ابتدای قرن اول تا سنهٔ ۲۰۵ق، تاریخ ادبیات ایران از قرن پنجم تا آخر قرن هفتم، مطالبی دربارهٔ نهضت ایران بر ضد عرب، نثر فارسی در قرن هفتم، *شرح غزلیاتی از حافظ*، متن دستنویس و تایپ شده و غلط‌گیری شدهٔ *تاریخ ادبیات*، «فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه سلطنتی» (۱۳۲۲ش)، و مجموعه‌ای از اشعار فروزانفر، همچنین یادداشت‌های مربوط به ترجمهٔ رساله قشیریه، شرح مثنوی، مقالهٔ «سوابق کشتی‌رانی دولت ایران و ایرانیان در خلیج فارس»

روی سربرگ «مجلس علمی و تحقیقاتی دربارهٔ رشیدالدین فضل الله همدانی» (۱۳۴۸ش)، یادداشت‌های *تأثیر آیات و احادیث بر مثنوی مولوی* و متن بازنویسی شدهٔ آنها، و نیز اوراق مطبعه‌ای *مصباح الارواح*، مقالهٔ «قدیم‌ترین اطلاع از زندگانی خیام»، سخنرانی «ادیب پیشاوری» (۱۳۰۹ش).

متن تایپ شدهٔ سخنرانی «فریتس ولف» در سربرگ کتابخانهٔ ملی (مقدمهٔ شاهنامه) (تاریخ ۱۹۳۴م/۱۳۱۳ش)، کپی سخنرانی «ابوعلی سینا و تصوف» (۲۰ فروردین ۱۳۳۳ش)، مقالهٔ تایپ شدهٔ «فرخی سیستانی»، سخنرانی دربارهٔ وضعیت علمی زمان (در دانشگاه تهران، به عربی)، «پیوند علمی دانشکدهٔ معقول و منقول و دانشسرای عالی» (۱۳۲۶ش).

همچنین کپی مقالهٔ دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی دربارهٔ فروزانفر به خط مؤلف، که به عنوان مقدمهٔ کتاب در مجموعه *اشعار* بدیع الزمان فروزانفر (طهوری، ۱۳۶۸) چاپ شده است.

در مورد آثار فروزانفر، نک. عنایت‌الله مجیدی، «کتابشناسی استاد بدیع‌الزمان فروزانفر»، *نشر دانش*، س ۱۳۷۵، ش ۷۳ ـ ۷۵، ص ۱۸۸ ـ ۲۰۱).

۲. تقریرات:

- تقریرات درس دستورزبان فارسی مربوط به سال ۱۳۱۱ش (سال پنجم ادبی)
- تقریرات درس صرف و نحو و بلاغت فارسی در کلاس ادبیات، نوشتهٔ ذبیح‌اله صفا
- تقریرات درس معانی و بیان و تاریخ نظم و نثر فارسی
- تقریرات درس معانی و بیان، نوشتهٔ ضیاءالدین سجادی
- تقریرات درس تحقیق در متون ادبی فارسی از آغاز
- تقریرات مطالب استاد فروزانفر دربارهٔ مولوی در سال ۱۳۳۱ش
- تقریرات شامل دو بخش با عنوان فلسفه و درس تاریخ ادبیات از دورهٔ سامانیان.

۳. رساله‌های تحقیق دانشجویان فروزانفر در درس تاریخ ادبیات فارسی و ادبیات عرب:

- تأثیر تصوف در ادبیات فارسی، از علی‌اکبر فیاض، ۱۳۱۷ ـ ۱۳۱۸ش.
- تاریخ ادبیات ایران بعد از اسلام، از ابوالحسن معدل، ۱۳۲۲ش.

۴. نامه‌ها، شامل:

- ۸۵ نامه از پدر بدیع‌الزمان به وی و فرزندان دیگرش، با امضای «احمدی» و «احمدی خراسانی»، در سال‌های ۱۳۱۸ ـ ۱۳۲۵ش، که او را «آقاجان عزیزم» و «آقای عزیزم» خطاب کرده است.
- ۵۴ نامه از ناصر قدسی، برادر بزرگ‌تر بدیع‌الزمان، به وی در سال‌های ۱۳۱۸ و ۱۳۱۹ و ۱۳۲۲ش.
- چند نامه از: کاظم‌زاده ایرانشهر، ضیاءالدین تقوی شیرازی، یحیی دولت‌آبادی (۱۳۰۷ش)، کاظم شریعتمداری، ابوالحسن فروغی، محمدحسین قریب، حبیب یغمایی

(۱۳۳۵ش)، احمد اتس (Ates) از استانبول (۱۹۶۴م)، محمد اسد رئیس دانشگاه پنجاب لاهور (به انگلیسی و عربی)، و عبدالحی حبیبی افغانی از کراچی (۱۹۵۸م).

– نامه‌های فروزانفر به مصطفی جواد (عربی)، علی‌اصغر حکمت، فضل‌الله رضا، آیت‌الله شریعتمداری، محمدباقر رئیس شعبهٔ فارسی دانشگاه پنجاب، و حبیب یغمایی.

۵. اسناد اداری، شامل:

– قرارداد چاپ کتاب *فرهنگ عربی به فارسی* با دبیرخانه فرهنگستان ایران (۱۳۱۷ش)، قرارداد چاپ کتاب *معارف* برهان‌الدین محقق با وزارت فرهنگ (۱۳۳۸ش)، قرارداد چاپ کتاب *ابن عربی و نفوذ او در تصوف ایران* با دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی، نامهٔ اداری با امضای ایرج افشار، رئیس ادارهٔ کل انتشارات دانشگاه تهران، در مورد اجازهٔ چاپ مجلدات بعدی *دیوان شمس* (۱۳۴۸ش).

– قرارداد وام بانک کشاورزی و پیشه و هنر ایران برای احداث قنات در مزرعهٔ سرند و اله‌آباد در سال ۱۳۲۱ و ۱۳۲۲ش.

– نامهٔ اهالی بشرویه به فروزانفر در مورد احداث و اجرای شبکهٔ برق بشرویه، ۱۳۳۹ش.

– نامهٔ فروزانفر به وزیر کشاورزی، در مورد تقسیم سه سهم از قریهٔ فدک و یک طاق از قریهٔ سرند از توابع بشرویه میان کشاورزان، در پی اصلاحات ارضی، در سال ۱۳۴۱ش.

– آگهی تعیین بهای املاک فروزانفر در شهرستان طبس و فردوس، براساس قانون اصلاحات ارضی، در سال ۱۳۴۲ش.

– نامهٔ شرکت سهامی کارخانه‌های تولیدی و صنعتی ثابت خراسان در مورد سود سهام فروزانفر، در سال ۱۳۴۴ش.

– اسناد مربوط به املاک و مستغلات فروزانفر، شامل چند مبایعه نامه و مصالحه نامه و قولنامه مربوط به قصبهٔ رقه از محال بشرویه، مزرعهٔ مهدی‌آباد من توابع اصفاک، مزرعهٔ فدک در قصبهٔ پسرد، رود علی، سوهانک شمیران، در سال ۱۳۱۶ تا ۱۳۲۱ و ۱۳۳۸ش.

– تعدادی صورت حساب، صورت درآمد محصول، صورت عایدات و مخارج، صورت محاسبه و غیره مربوط به مزرعهٔ اله‌آباد بشرویه، جعفرآباد، غنی‌آباد، قبض رسید مالیات املاک مزروعی وزارت دارایی، در سال‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۴۵ش.

– دسته چک بانک بازرگانی ایران.

۶. عکس‌ها، شامل:

– عکس دسته جمعی استادان دانشگاه تهران.

– هفت قطعه عکس از فروزانفر و دیگران در دانشگاه تهران.

– کپی عکس اعضای مؤسسه وعظ و خطابه از مجلهٔ وحید ۱۳، ۷، مهر ۱۳۵۴ش.

۷. تصویر نسخه‌های خطی

– تصویر نسخهٔ خطی ش ۸۷۷۰ کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه: رسالهٔ *الزاجره للصغار عن معارضه الکبار* زمخشری، به خط فروزانفر، در ۱۱ مهر ۱۳۲۳ش.

[دانشگاه ۱۷: ۲۱۷؛ رسالهٔ «الزاجره للصغار عن معارضه الکبار» در گنجینهٔ شهاب، ۳: ۲۰۱–۲۲۶].

– تصویر نسخهٔ خطی ش ۸۷۹۸ کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه: مجموعه، شامل: *کشف المحجوب* سجستانی و بخشی از رسالهٔ *گشایش و رهایش* ناصرخسرو و دیباچهٔ نثر ولدنامه، متعلق به فروزانفر، که گویا از روی نسخهٔ متعلق به سید نصرالله تقوی نوشته شده است.

[دانشگاه ۱۷: ۲۲۳].

– تصویر نسخهٔ خطی مجموعه‌ای شامل: *الزاجره للصغار عن معارضه الکبار*، رساله‌ای در فن تصریف، و رسالهٔ *الغاز و محاجاه*، نسخهٔ متعلق به کتابخانهٔ میرزا لطفعلی صدرالافاضل که در اختیار فروزانفر بوده است.

[رسالهٔ «قدیم‌ترین اطلاع از زندگانی خیام»، ص ۴]

– تصویر نسخهٔ خطی مجموعه‌ای شامل: *رسالة المسبه و التسبیه* از حریری و *الزاجره للصغار عن معارضه الکبار*، به خط احمد بن میرزا رضا طباطبایی اردستانی در ۱۲۸۲ق.

۱۱۵۷۸

جامع التمثیل (مجمع التماثیل) (اندرزنامه‌ها ـ فارسی)

از: محمدعلی حبله‌رودی (قرن ۱۱ق)

جامع التمثیل مجموعه‌ای از ضرب المثل‌ها و تمثیل‌های فارسی و حکایات اخلاقی است. مؤلف این کتاب را در سال ۱۰۵۴ق، به نام عبدالله قطب شاه، در حیدرآباد دکن تألیف کرده و در آن امثال فارسی را به ترتیب حروف تهجی گرد آورده است. این کتاب شامل یک مقدمه و بیست و هشت باب به عدد حروف الفبا و یک خاتمه است.

این کتاب در سال ۱۳۸۸ش، به تصحیح محمد بهشتی، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۵: ۴۶؛ منزوی ۵: ۳۵۴۹؛ مشار ۲: ۱۴۸۸؛ سپهسالار ۴: ۸؛ ملی ۶: ۳۱]

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود: «سر زلف سخن به دهان بیارایند و پیش ازین متقدمین در جمع نمودن امثال فارسی تألیفی نکرده‌اند و این حقیر بی استطاعت از امثال و کنایات و حکایات و اصطلاحات یک جا جمع آوردم».

انجام موجود: «و پسر گفت ما هرگز دریا را ندیده‌ایم و می‌خواهیم در کنار دریا رفته تماشا کنیم تو یک ساعت ...».

نسخ، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق، عنوان‌ها و سرفصل‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ در بالای عبارات عربی و کلمات و عبارات شاخص. در حاشیهٔ چند برگ حکایت‌هایی به خط نستعلیق

نوشته شده با تاریخ ۱۲۳۸ و ۱۲۴۱ق. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. آثار آب دیدگی و سوختگی در نسخه دیده می‌شود. لکه‌های مختلف روی اوراق نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای ساده، عطف و لبه‌ها جرم قهوه‌ای، درون چرم قهوه‌ای ساده که دور تا دور آن کاغذ چسبانده شده است، ۱۵×۲۱/۵ س‌م. فرسوده. شیرازه گسسته و دوخت آن شل شده و دفهٔ اول جلد جدا شده است.

۲۰۱گ، ۱۴/۵×۲۱ س‌م، ۱۷س، ۹/۵×۱۶ س‌م.

۱۱۵۷۹

ابواب الجنان
(اخلاق ــ فارسی)

از: رفیع‌الدین محمد بن فتح‌الله واعظ قزوینی (۱۰۲۷ ـ ۱۰۸۹ق)

نک. ش ۱۱۵۶۳ در همین فهرست.

آغاز: «بهترین مقالی که سرخیل کاروان فنون محاورات تواند بود و خوشترین کلامی که به شادی از خرد لالی کلماتش تیغ زبان بیان را آبگیری تواند بود حمد و ثنای یگانه‌ای است جل شانه».

انجام: «تمت باب اول من ابواب کتاب ابواب الجنان بتأیید کریم المنان فی یوم الخمیس من التاسع شهر ذالقعده الحرام من الشهور سنه احدی عشر و مائه بعد الالف من الهجره النبویه المصطفویه صلی الله علیه و آله التحیه و السلام سمت تحریر پذیرفت».

انجامه: «نمقه العبد المذنب العاصی الراجی بشفاعه نبی و ولی و اله اجمعین محمدرضی اصفهانی غفرالله له و لوالدیه و لکاتبه سنه ۱۱۱۱».

نسخ، محمدرضی اصفهانی، ۱۱۱۱ق. عنوان‌ها و سرفصل‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ در بالای عبارات عربی و کلمات شاخص. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. برگ نخست را وارونه از کناره به درون جلد چسبانده‌اند. آثار آب دیدگی و سوختگی و لکه‌های گوناگون در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

یک حکایت در پشت برگ نخست با تاریخ ۱۳۱۰ق. دو یادداشت با مداد و جوهر آبی در ۱۳۶۷ق دربارهٔ شکوفه کردن درخت بادام بیست روز از چلهٔ بزرگ گذشته از مشدی محمد فرزند علی‌محمد دستجردی و علی‌اصغر ولد کربلایی علی در حاشیهٔ گ ۱۴۸ر. یادداشت تولد در ۱۳۷۶ق در حاشیهٔ گ ۲۵۹پ. رباعی فارسی و عربی در انتهای نسخه. یک برگ کوچک از یک کتاب چاپی حاوی متن دعا و حروف سبز و ذوالفقار حضرت علی[ع] به رنگ سبز.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای ساده، عطف جلد از بین رفته و بر روی شیرازهٔ نسخه پارچهٔ آبی کشیده شده و برگ نخست نسخه وارونه درون جلد چسبانده شده است، ۱۸×۲۷/۵ س‌م.

۲۸۲گ، ۱۸×۲۶/۵ س‌م، ۲۰س، ۱۰/۵×۱۹ س‌م.

۱۱۵۸۰

بیاض تعزیه
(شعر مذهبی / تعزیه نامه‌ها ــ فارسی)

شامل:

۱. دوازده بند (۱ر ـ ۱پ)

از: کمال‌الدین علی بن احمد محتشم کاشانی (ـ ۹۹۶ق)

آغاز و انجام افتاده و فقط ۳۲ بیت است.

آغاز:

اهل حرم دریده گریبان گشوده موی   فریاد بر در حرم کبریا زدند

۲. تعزیه (۲ر ـ ۱۳۱ر)

شامل:

- [واقعه در وفات پیغمبر] (۲ر)
- واقعه در شهادت حضرت امیرالمؤمنین[ع] (۷پ)
- واقعه در شهادت حضرت امام حسن[ع] (۱۴پ)
- واقعه در حکایت و شهادت مسلم بن عقیل (۲۱ر)
- واقعه در شهادت فرزندان مسلم بن عقیل (۲۸پ)
- واقعه در وداع امام حسین[ع] مدینه معظمه را (۳۶پ ـ ۳۹پ)
- واقعه در شهادت قاسم بن حسن[ع] (۴۰ر ـ ۴۵پ)
- واقعه در بیان شهادت حضرت عباس (۴۶ر)
- واقعه در شهادت علی‌اکبر بن حسین[ع] (۵۲پ)
- واقعه در تیر زدن کوفیان لعین به حلق علی‌اصغر (۵۸ر)
- واقعه در حکایت ذوالجناح مرکب حضرت امام حسین[ع] (۵۹ر)
- واقعه در رفتن حضرت زین‌العابدین[ع] به جنگ و مانع شدن اهل بیت ایشان را و شهادت امام حسین[ع] (۶۵ر ـ ۶۹ر)
- مرثیه از مقبل (۶۹ر ـ ۶۹پ)
- واقعه در میدان افتادن امام حسین[ع] و آمدن عبدالله بن حسن و قطع نمودن کوفیان دست او را (۶۹پ)
- واقعه در بیان وداع امام حسین[ع] اهل بیت خود را و شهادت آن حضرت (۷۱پ)
- واقعه در بیرون آوردن کوفیان گوشوارهٔ فاطمه دختر امام حسین[ع] را (۷۵پ)
- واقعه در بردن اهل بیت به جانب کوفه و رسیدن به حرب‌گاه و نوحه ایشان (۷۷پ)
- واقعه در گذار اهل بیت به کربلا و زاری کردن دختر امام حسین[ع] بر نعش پدر (۸۰پ)

– واقعه در روانه شدن اهل بیت به کوفه و بر سر راه آمدن جوان بنا و نوحه کردن (۸۵ر)
– واقعه در خواب دیدن سکینه دختر امام حسین[ع] ماه را و با ماه خطاب کردن (۸۸پ)
– واقعه در آمدن اهل بیت به دمشق و سؤال کردن سهل بن سعد احوال ایشان را (۹۱ر)
– واقعه در خواب دیدن سکینه دختر امام حسین[ع] فاطمه را و احوال گفتن (۹۴پ–۹۸پ)
– [شهادت طفلان مسلم] (۱۳۲پ – ۱۳۱ر)
– روایت در مورد اول کسی که به زیارت امام حسین[ع] آمد و جابر انصاری نام داشت (۱۳۰پ – ۱۲۸پ) و نوحهٔ آن شخص بر مرقد امام در بحر خفیف (۱۳۰ر)
– روایت (۱۲۹پ – ۱۲۸پ)
– واقعهٔ امام موسی کاظم[ع] (۱۲۸پ – ۱۲۶ر)
– پیش واقعه (۱۲۶ر– ۱۲۳ر)
– نوحه کردن سکینه بر پدر (۱۲۳ر)
– روانه شدن امام حسین[ع] به کربلا (۱۲۲پ – ۱۲۱پ) و بحر خفیف (۱۲۰پ – ۱۲۰ر)
– روایت و بحر خفیف (۱۲۰ر – ۱۱۴پ)
– واقعهٔ عبدالله (۱۱۴پ – ۱۱۰پ)
– روایت و نوحه کردن قاسم (۱۰۹ر–۱۰۸ر) و نوحهٔ قاسم از زبان سر امام (۱۱۰ر– ۱۰۸ر)
– سوار شدن امام حسین[ع] بر سر دوش پیغمبر[ص] (۱۰۷پ – ۱۰۶پ)
– رسیدن اهل بیت به شام غم (۱۰۶پ – ۱۰۲پ)
– رسیدن اهل بیت به کوفه (۱۰۴پ – ۱۰۱پ) و بحر خفیف (۱۰۱پ – ۱۰۰ر)
– دعا یا مقدمهٔ فارسی (۹۹پ – ۹۸پ)

نستعلیق و نسخ راسته و چلیپا، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی. جنگ از دو طرف نوشته شده است. لکه‌های قهوه‌ای و پخش‌شدگی مرکب برروی اوراق نسخه دیده می‌شود.
تملک محمد اقا دستجردی ولد اقا یوسفی در گ ۶۲ر.
جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای ساده، جدول ضربی ساده، قطع بیاضی، ۲۰/۵×۱۱ س‌م.
۱۳۲گ، ۲۱/۵×۱۱ س‌م، ۱۲س، ۱۸/۵×۹ س‌م.

۱۱۵۸۱

اسناد محمود افشار

(اسناد و مدارک – فارسی)

شش برگ سند متعلق به محمود افشار یزدی (۱۲۷۲–۱۳۶۲ش) از رجال سیاسی دوران اخیر است که نویسنده، شاعر و روزنامه‌نگار نیز بوده است. این اسناد شامل دو فرمان انتصاب و سه گواهینامهٔ تحصیلی به قرار زیر است:

۱. فرمان رضا شاه پهلوی به محمود افشار و انتصاب وی به عضویت استیناف طهران در ۵ اردیبهشت ۱۳۰۶ش، به درخواست علی‌اکبر داور، وزیر عدلیه، در زمان رئیس‌الوزرایی مستوفی.

نستعلیق عالی، ۱۳۰۶ش.
مهر مربع با نقش تاج در بالای آن و سجع «بسمه‌تعالی پهلوی شاهنشاه ایران ۱۳۰۴» در بالای فرمان و امضای رضا شاه در زیر سطر نخست.
یک برگ، ۶س، ۴۵×۳۴/۵ س‌م.

۲. فرمان محمدرضا شاه پهلوی به محمود افشار و انتصاب او به معاونت وزارت فرهنگ در ۱۰ آبان ۱۳۲۳، به درخواست باقر کاظمی، وزیر فرهنگ، در زمان نخست وزیری محمد ساعد.

نستعلیق عالی، ۱۳۲۳ش.
مهر برجسته و سفید شیر و خورشید با سجع «پهلوی شاهنشاه ایران» در بالای فرمان و امضای محمدرضا پهلوی در زیر نامش در بالای سند. ثبت «دفتر مخصوص شاهنشاهی» در پشت سند.
یک برگ، ۶س، ۴۵ × ۳۴/۵ س‌م.

۳. گواهینامهٔ تحصیلی محمود افشار در سال ۱۹۱۵م در لوزان سویس.

یک برگ، ۴۶/۹×۳۰/۲ س‌م.

۴. گواهینامه دکتری علوم سیاسی محمود افشار، در ۱۲ مارس ۱۹۲۱م، در دانشگاه لوزان.

یک مهر کاغذی زرد خورشید مانند که برروی آن نشان دانشگاه حک شده در حاشیهٔ پایین گواهینامه الصاق شده و در پشت برگه نوارهای آن پیداست.
یک برگ، ۴۸× ۳۴/۵ س‌م.

۵. گواهینامهٔ لیسانس علوم اجتماعی و سیاسی محمود افشار، در ۲۵ مارس ۱۹۲۰م، در دانشگاه لوزان.

یک مهر کاغذی زرد خورشید مانند که برروی آن نشان دانشگاه حک شده در حاشیهٔ پایین گواهینامه الصاق شده و در پشت برگه نیز نوارهای آن پیداست.
یک برگ، ۵۰/۴× ۳۵/۹ س‌م.

۶. پاکت بانک عمران محتوی فرمان انتصاب دکتر محمود افشار به عضویت شورای بانک عمران که فقط پاکت است و فرمان در داخل آن نیست.

با لاک و مهر قرمز رنگ برروی در پاکت.

اهدایی ایرج افشار در شهریور ۱۳۸۶ش.

۱۱۵۸۲

قطعات خوشنویسی

(خوشنویسی – فارسی)

از: کامل قلی‌پور (۱۳۴۶– ش)

۴۲ قطعه.

کامل قلی‌پور، خوشنویس خط نستعلیق، در روستای سیاه مرد شاندرمن تالش گیلان به

دنیا آمد و در سال ۱۳۶۹ش به تهران آمد و به فراگیری خوشنویسی در انجمن خوشنویسان پرداخت و در دی ماه ۱۳۷۲ش موفق به دریافت درجهٔ ممتاز خط نستعلیق گردید. وی اکنون عضو انجمن خوشنویسان ایران و کارمند دانشگاه تهران است.

قطعات به خط نستعلیق و برخی به شیوهٔ سیاه مشق است، در اندازه‌های گوناگون.

اهدایی کامل قلی‌پور در دی ماه ۱۳۸۶ش.

درون جعبهٔ چرم قهوه‌ای با نشان دانشگاه تهران، ۴۱×۳۱ س‌م.

۱۱۵۸۳

الحدائق الناضره فی احکام العتره الطاهره

(فقه ـ عربی)

از: یوسف بن احمد بحرانی (۱۱۰۷ ـ ۱۱۸۶ق)

الحدائق الناضره از مهم‌ترین کتاب‌های فقهی شیعی به روش استدلالی است. مؤلف که از مشاهیر علمای شیعه و اخباری مذهب است ابتدا احادیث فقهی وارده از ائمه(ع) را بیان می‌کند، سپس احکام فقهی را به استناد همان احادیث همراه با استدلال تبیین می‌نماید و به آراء فقیهان دیگر شیعه اشاره می‌کند. این کتاب مباحث فقهی را از طهارت تا وصیت را شامل می‌شود و کامل نیست.

این کتاب به کوشش محمدتقی ایروانی، در سال ۱۳۷۷ق در نجف، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۶: ۲۸۹؛ مشار عربی: ۳۰۵؛ حقوق: ۳۲۹؛ سپهسالار ۴: ۲۹۵؛ ملی: ن ش ۲۳۳۹].

نسخهٔ حاضر شامل کتاب النکاح و کتاب الطلاق است و انجام نسخه افتاده است.

آغاز موجود: «الحمدلله ... کتاب النکاح و فیه مقدمه و فصول اما المقدمه ففیها فوائد الاولی فی بدء النکاح و اصله روی الصدوق فی الفقیه».

انجام موجود: «و قد عرفت ما فی بناء الاحکام علی هذه التعلیلات الاعتباریه فانه حق الجائز ان یکون الطلاق الاول قد رفع حکم النکاح فقوله انها بعد الرجعه کانها».

انجامه (۲۰۳پ): «قد تم بالخیر بید الحقیر الفانی سید آقا ربیع لاخ الاعز ملا غلام الحسین الرشتی».

نسخ ریز، سید آقا ربیع، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، برای ملا غلام‌حسین رشتی. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. بر روی برخی عبارات با مرکب قرمز خط کشیده شده است. با اندک تصحیح در حاشیه. اوراق ابتدایی نسخه پاره شده و آثار آب دیدگی در آنها دیده می‌شود.

عنوان و نام مؤلف با جوهر آبی جدید و مهر بیضی با سجع «عبده غلام‌حسین بن محمدرضا» در پشت برگ نخست.

بدون جلد.

۲۶۵گ، ۳۰×۲۱ س‌م، ۳۵س، ۲۳×۱۳ س‌م.

۱۱۵۸۴

جوگ باسشت (جوگ بسشت، جوگ بشت)

(عرفان هندی ـ فارسی)

مترجم: ناشناخته

جوگ باسشت یکی از آثار مهم عرفان هندویی و از متون کهن هندیان است. اصل این کتاب منظومه‌ای بلند است در شصت هزار بیت، به زبان سانسکریت، به نام یوگه واسیشتهه (Yoga Vasistha) که نگارش آن در فاصلهٔ قرن‌های پنجم تا هفتم میلادی انجام شده است. این منظومه در شش باب (پرکرن) شامل گفتگوی پردامنه‌ای میان واسیشتهه (باسشت) حکیم بزرگ دوران باستانی هند و شاهزاده رامچندره (راما چندرا) است و طی آن واسیشتهه اندرزها و تعلیمات خود را ضمن داستان‌هایی رمزآمیز و دلنشین به شاهزادهٔ جوان تلقین می‌کند. عنوان باب‌های ششگانهٔ آن بدین قرار است: باب اول: بیراگ، باب دوم: ممچه، باب سوم: اوتپت، باب چهارم: استهت، باب پنجم: اوپشم، باب ششم: نربان.

در طول قرن‌ها خلاصه‌های متعددی از این منظومه تدوین گردیده است. نخستین بار در قرن نهم یا دهم میلادی شخصی به نام گودا ابیننده (Gauda Abinanda Pandit)، یک برهمن پاندیت کشمیری، خلاصه‌ای از آن را در شش هزار بیت ترتیب داد و در آن قسمت‌های زاید و مکرر را حذف کرد و مطالب اصلی را نگاه داشت که به عنوان «لگهو یوگه وسیشتهه» (= یوگه واسیشتهه کوتاه) شهرت بسیار یافت. این تلخیص را نظام‌الدین پانی پتی، با همکاری دانشمندان و پاندیت‌های سانسکریت دان، در سال ۱۰۰۶ق، در زمان اکبر شاه، به دستور شاهزاده سلیم بهادر که بعداً به نام جهانگیر بر تخت سلطنت نشست، به فارسی ترجمه کرد. این ترجمه در ۱۳۶۰ش، به تصحیح و تحقیق سید محمدرضا جلالی نائینی و ن. س. شوکلا، در انتشارات اقبال به چاپ رسیده است.

در زمان جهانگیر شاه و در سال ۱۰۶۶ق، نوهٔ دانشمند او، داراشکوه پسر شاه جهان، که کار نظام‌الدین را نپسندیده بود، فرمان داد تا بار دیگر این منظومه را به فارسی درآورند. این ترجمه در سال ۱۸۷۷م/۱۲۸۹ق در کانپور و در سال ۱۹۶۸م/۱۳۴۶ش به کوشش تاراچند و میرحسن عابدی در علیگر منتشر شده است.

میرابوالقاسم فندرسکی نیز گزیده‌ای از ترجمهٔ نظام‌الدین پرداخته است که در سال ۱۳۸۵ش، به تصحیح و تحقیق و ترجمه سید فتح‌الله مجتبایی، به چاپ رسیده است.

دو ترجمهٔ دیگر نیز از این کتاب در دست است:

ترجمهٔ منسوب به شیخ صوفی یا صوفی شریف خوبجهانی موسوم به تحفه مجالس یا کشف الکنوز که بخشی از آن با عنوان «اطوار در حل اسرار»، مشتمل است بر ده فصل به نام طور، و نسخه‌ای از آن در مجموعهٔ کتابخانهٔ ایندیا آفیس (دیوان هند) در موزهٔ بریتانیا وجود دارد. این ترجمه در سال ۱۸۷۷م در لکهنو در ضمن مجموعه‌ای به چاپ رسیده است.

ترجمه‌ای متعلق به اوایل قرن سیزدهم هجری قمری که در آن ابیات عرفانی از برخی شاعران ایرانی نقل شده و با عنوان «آیین طریقت و خدایابی»، به کوشش سید محمدرضا جلالی نائینی در ۱۳۴۸ش انتشار یافته است.[۲۳]

تلخیص و ترجمهٔ حاضر با هیچ یک از ترجمه‌های معرفی شده در بالا تطبیق ندارد. براساس انجامهٔ نسخهٔ در دست این ترجمه احتمالاً در نیمهٔ اول قرن ۱۳ق و شاید در ۱۲۲۷ق/ ۱۸۱۲م، انجام شده است. این ترجمه شامل چهل و سه فصل است، بدین قرار:

باب اول: بیراگ: فصل اول و دوم،

باب دوم: ممچه: فصل سوم و چهارم،

باب سوم: اتپت: فصل پنجم تا سیزدهم،

باب چهارم: استهت: فصل چهاردهم تا هیجدهم،

باب پنجم: اپشم: فصل نوزدهم تا فصل بیست و هشتم،

باب ششم: نربان: فصل بیست و نهم تا چهل و سوم.

[جوگ باسشت: بط؛ منتخب جوگ باسشت: ۱۲ـ۱۵؛ ذریعه ۴: ۱۲۹؛ منزوی ۲: ۷۷۸، ۱۱۱۹؛ دانشگاه ۳: ۴۲۸؛ سپهسالار ۴: ۱۲۷؛ مجلس ۱۲: ۱۴۳، ۱۳: ۱۴۳، ۲۱: ۶۰، ۲۵: ۲۴۳؛ ملی ۶: ۲۰۷؛ حکمت: ۱۳]

پیش از آغاز کتاب دو بیت سانسکریت نوشته شده است.

آغاز: «ستایش مروراپی را که همگی جاها را از عالم بالا و زمین و هوا درون و بیرون را به جلوه دانش که همان ذات است فروگرفته دارد بدان و آگاه باش که مستعد مطالعه این دانش کسی است که خود را در بند تعلقات جسمانی تصور کرده جویای رستگاری و آزادی باشد نه مکت که زبان تو دانشوران این گروه است و بدانش بر کمال و نادانی صرف موسوم به بود نخستین از آن بی نیاز است و دومین بهره بگیرد پوشیده نماند که عابدی بهارالدواج نام از بالمک رکهیشر که تنها خود به خلوت خورسند بود و همگنان را نجس برابری و یکسانی دیده به نرمی و فروسی پرسش نموده».

انجام: «رامچند نصیحت من ترا همین است که از رسم و عادت ... و از قید عمل و فعل برآی چه تا گرفتار رسم و عادتی در شرکی به روز توحید اندیشه یگانگی و وحدت ابد است که در همه جا جلوه‌گر است و خواهش و آرزو را ... است و ذاتش بکر و از بدایه و نهایه منزه و مبراست پیش گیر و خود را محو شهود جمال سی مطلق ساخته از خود فانی گشته تامی به بقای حق شو فصل چهل و سیوم تمت تمام شد».

انجامه: «ترجمه جوگ باسشت سی ابا کهان به اتمام رسید در سال جلوس هفتم شاه فلک بارگاه اکبر شاه بهادر ثانی ترجمه جوگ باسشت در روز پنجشنبه بروز سی [صحیح

---

۲۳ دربارهٔ ترجمه‌ها و تلخیص‌های دیگر این کتاب، نک. مقدمهٔ جوگ بشست (۱۹۶۸)، ص ده؛ Hindu Muslim Cultural Relations, pp. 81-84. (به نقل از: مقدمهٔ منتخب جوگ باسشت (۱۳۸۵)، ص ۱۵)

یازدهم] دی ماه پرس سمت [صحیح: سال] یکهزار سیصد بیست سهه [صحیح: دویست و بیست و سه] مطابق سنه یکهزار هشتصد دوازده عیسوی موافق سنه یکهزار دوصد بیست سنه هجری تاریخ بیست و ششم ماه ذی الحجه ... عاصی تارا بیک حمی سکه گهری درب ... موطن دارالخلافه شاهجهان آباد ...».

شکسته هندی کم نقطه، ۱۲۶۰ق، سال هفتم جلوس سلطان سلیم بهادر شاه ثانی، احتمالاً از روی نسخهٔ نوشته شده در ۱۲۲۷ق/۱۸۱۲م. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خطهای کوتاه سرخ برروی برخی کلمات. نسخه شماره برگ دارد که به سرخی نوشته شده است. سه برگ در ابتدای نسخه و چهار برگ در پایان نسخه نانوشته است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. معنی برخی کلمات و عبارات در حاشیه نوشته شده است. آثار موریانه خوردگی در نسخه دیده می‌شود.

مهر تملک سید مهدی غروی با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی آبان ۱۳۶۴ S.Mahdi Gharavi, RAHA» در پشت برگ نخست. مهر ابی «کتابخانهٔ انجمن ترقی اردو Kutub 6-Urdu Jama Masjid DELHI-e-Taraqqi-e-Anjuman Khana» در گ ۴ر.

از این نسخه تا نسخهٔ ش ۱۱۶۱۱ مجموعهٔ متعلق به مهدی غروی است که در اسفند ماه ۱۳۸۴ش خریداری شده است.

جلد مقوایی، روکش کاغذ طرح دار سبز روشن و کرم. گوشه‌ها و عطف پارچهٔ ابی تیره، درون کاغذ کاهی قهوه‌ای، ۱۵/۵×۲۰/۵ س‌م.

۲۱۹گ، ۱۵/۵×۲۰/۵ س‌م، ۱۳ ـ ۱۵س، ۱۷×۱۰ س‌م.

۱۱۵۸۵

دیوان ابن یمین

(شعر ـ فارسی)

از: محمود بن یمین‌الدین فریومدی، ابن یمین (۶۸۵؟ ـ ۷۶۹ق)

دیوان اشعار ابن یمین شامل انواع شعر است. اما شهرت و اهمیت ابن یمین بیشتر به سبب قطعات اوست که دارای مضامین اخلاقی و اجتماعی است.

دیوان اشعار ابن یمین با تصحیحات مختلف به چاپ رسیده است. با تصحیح رشید یاسمی در سال ۱۳۱۷ش، با تصحیح سعید نفیسی در ۱۳۱۸ و تصحیح حسینعلی باستانی راد در سال ۱۳۴۴. همچنین مقطعات او در سال ۱۸۶۵م در کلکته به چاپ رسید و گزیدهٔ اشعار او در سال ۱۸۵۲م به زبان آلمانی ترجمه و در وین طبع شد و در سال ۱۹۳۳م به انگلیسی ترجمه و در لندن به چاپ رسید.

[دائرة‌المعارف ۱؛ صفا؛ منزوی]

نسخهٔ حاضر بخشی از دیوان ابن یمین شامل غزل و رباعی، به ترتیب تهجی، است. در نسخهٔ حاضر بین غزل‌ها و رباعیات ۲۲ برگ نانوشته وجود دارد و غزل‌ها تا اواخر قافیهٔ «دال» و رباعیات از قافیه «راء» به بعد است.

آغاز:

ای خداونـــد قـــادر یکـــا	مـــبدع کـــون و خـــالق اشـــا

و پیش از بسمله این بیت نوشته شده است:

سحرگه در جهان جان بعون مبدع اشیا	مسافت قطع می‌کردم ز لا تا حضرت الا

انجام:

چـون هستی مـن جـام مـی هستی تست	از هستی خـویش در گمـانم کـه تـویم.

انجامه: «تمت بتاریخ یوم الاحد ۱۳ شهر شعبان المعظم سنه ۱۰۵۹ تسع و خمسین و الف در صوبه پتنه قلمی شده».

نستعلیق، یکشنبه ۱۳ شعبان، ۱۰۵۹ق در صوبه پتنه. عنوان‌ها نوشته نشده است. نسخه بلغ شمار دارد. بین صفحهٔ ۱۴۲ و ۱۴۳ نسخه، ۲۲ برگ نانوشته وجود دارد که شمارش نشده‌اند. نسخه در این قسمت افتادگی دارد و این برگ‌ها که متفاوت با کاغذ نسخه هستند در این قسمت قرار گرفته‌اند و با اوراق نسخه صحافی شده‌اند تا افتادگی‌ها نوشته شود و نسخه تکمیل گردد اما نانوشته مانده‌اند. آثار آب دیدگی، موریانه‌خوردگی و کرم‌خوردگی در نسخه دیده می‌شود. برگ‌های نسخه وصالی شده است.

مهر مستطیل با سجع «سید غلام محی‌الدین ۱۳۱۲» در پشت برگ نخست و انتهای نسخه، مهر تملک سید مهدی غروی با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی آذر ۱۳۶۴ S.Mahdi Gharavi, RAHA» در ۱ب. چند بیت فارسی در ابتدا و یک مخمس و حکایت در انتهای نسخه.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری صنعتی سبز و مشکی، عطف و کناره و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای گوشه‌ها تیماج قهوه‌ای، ۲۴/۵×۱۳ س‌م. فرسوده.

۹۸گ (۱۵۱ص+۲۲گ)، ۲۴/۳×۱۳/۳ س‌م، ۱۵س، ۱۸×۸ س‌م. کاغذ کاهی شکننده.

۱۱۵۸۶

کفایه مجاهدیه (کفایه منصوری، طب منصوری) (پزشکی - فارسی)

از: منصور بن محمد بن یوسف شیرازی (قرن ۸ و ۹ ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۱۹ در همین فهرست.

دیباچهٔ این نسخه با نسخه‌های دیگر *کفایه مجاهدیه* تفاوت دارد.

آغاز: «سپاس مر ایزدی را که آفریدگار دو جهان است و دارندهٔ زمین و آسمان و روزی دهنده جانوران است و شناسنده آشکار و نهان است».

انجام: «و اگر زهره مرغ خانگی و ... سنگ بر قضیب مالند به وقت کار محکم گردالله الله اعلم بالصواب تمت الکتاب ... الملک الوهاب».

انجامه: «به اتمام رسید در شهر شوال سنه ۱۰۰۰ تاریخ ۱۹ سنه الف معه و مردوج».

نستعلیق، شوال ۱۰۱۹ق، عنوان‌ها به سرخی، مجدول به سرخی، نسخه در ۲۳ رمضان مقابله شده است و خط خوردگی دارد و در حاشیه و بین سطور تصحیح شده است. شرح برخی کلمات در حاشیه و در زیر سطور نوشته شده است. برگ ۸۳ تا ۸۵ نونویس است. اوراق نسخه موریانه خورده و کرم خورده است. برخی اوراق نسخه با کاغذ آبی وصالی شده است.

یادداشت مقابله پس از انجامه: «مقابله نموده شد بتاریخ بیست و سیوم شهر رمضان مبارک».

یادداشت در معرفی نسخه برروی کاغذ آستر بدرقهٔ اول نسخه. در پشت برگ نخست عنوان نسخه و قیمت نسخه و نموداری با عنوان «شجره الامراض»، مهر مستطیل با سجع «امجد قلی خان ۱۱۶۵»، مهر مربع با سجع «امجد قلی خان ۱۱۹۳»، مهر بیضی با سجع «کریم الدین ۱۲۳۹»، مهر بیضی با سجع «... الدین الا الحسین»، یادداشت خرید در ۴۸/۳/۳۱ و مهر تملک سید مهدی غروی با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی مهر ۱۳۶۴ S.Mahdi Gharavi, RAHA» دیده می‌شود. مهر سوم در ابتدای متن در بالای گ ۱ب نیز وجود دارد. یادداشتی در مورد تعداد اوراق کتاب در حاشیهٔ گ ۱۵۸ب.

جلد مقوایی، رویه کاغذ ابری صنعتی قهوه‌ای و کرم، عطف و کناره و گوشه‌ها گالینکور اجری، آستر و بدرقه کاغذ خاکستری، ۲۴/۵×۱۵/۵ س‌م. دفهٔ اول جلد جدا شده است.

۱۵۸گ، ۲۳/۵×۱۴/۵ س‌م، ۲۱س، ۱۷/۵×۱۰ س‌م. کاغذ کاهی هندی شکننده.

۱۱۵۸۷

مهابهارت (مهابهاراتا) (داستان‌های هندی - فارسی)

مترجم: ناشناخته

مهابهارت منظومه‌ای حماسی از قرن پنجم یا ششم پیش از میلاد به زبان سانسکریت است و نگارش آن تا قرن سوم یا چهارم میلادی ادامه یافته است. این منظومه دارای بیش از یکصد هزار بیت است و آن را بلندترین سرودهٔ جهان دانسته‌اند. مهابهارت مجموعه‌ای از افسانه‌های تاریخی کهن هند است دربارهٔ جنگ جانشینی میان دو قبیلهٔ «پنچال‌ها» و «کوروها» که عموزادگان هم از دودمان شاهان هند - آریایی به نام دودمان «ماه» بوده‌اند. این اثر داستان‌ها و حکایت‌هایی را از پادشاهان هند و برهمنان دینی هندوان دربرمی‌گیرد که طی آنها تعلیمات اخلاقی و دینی داده می‌شود.

واژهٔ «مها» پیشوند است به معنای «بزرگ‌ترین» و «بهاراتا» به معنای کشور هند است. و از آنجا که داستان اصلی این حماسه متضمن شرح جنگ بزرگ هند است این منظومه «مهابهاراتا» نامیده شده است.

این کتاب شامل ۱۸ فن (پرب) و یک خاتمه است.

ترجمهٔ فارسی این اثر، در سال ۹۹۰ق، به دستور اکبرشاه آغاز شد و گروهی از دانشمندان هندو، به نام عبدالقادر بدایونی، نقیب خان، ملا شیر و محمد سلطان تهانیسری، بدین کار همت گماردند. کار ترجمه در ۹۹۵ق به پایان رسید و ابوالفضل علامی (۱۰۱۱ق) دیباچه‌ای بر آن نوشت و اکبرشاه آن را *رزم‌نامه* نامید.

این کتاب در سال ۱۳۸۰ش، به تحقیق و تصحیح و تحشیه محمدرضا جلالی نائینی و ن. س. شوکلا، به چاپ رسیده است.

[مشار: ۱۱۴۵؛ مرعشی ۵: ۳۰؛ منزوی ۵: ۳۷۴۶؛ مقالهٔ «برخی از تراجم آثار سانسکریت به فارسی»، مهابهارت، مقدمه: ۲۴-۲۶].

این نسخه شامل فن دوم و سوم است.

آغاز: «سری کشن آینه فن دویم از کتاب مهابهارت که آن را سبها پربهه گویند راویان اخبار این قصه را روایت کرده‌اند که چون سری کشن مهاباراج و وارجن از جنگل کهاندوین برگشته به کنار آب چون آمدند میدیت دیو که ارجن او را از سوختن محافظت کرده بود هر دو دست خود را بر سینه نهاده برابر ارجن آمده».

انجام: «همه را تسلی کرده به عذر تمام از ایشانها وداع کرده بسایر چهار برادران و درویدی به جانب بیراسته روان شدند».

انجامه در پایان فن دوم (۵۱ ب): «بتاریخ بیست و نهم ۲۹ ماه محرم الحرام سنه ۱۲۳۹ سبها پربهه را بهارات نقل نموده به اختتام رسانیده به توفیق سری بهکوان که شامل حال است».

انجامه در پایان فن سوم: «بتوفیق سری بهکوان فن سیوم از کتاب مهابهارت که بن پربهه نام دارد بهارات بتاریخ هفتم ماه ربیع الثانی سنه ۱۲۳۹ ... نقل نموده این پربهه را در بلده حیدراباد به اختتام رسانند تمت تمام شد».

نستعلیق شکسته، ۲۹ محرم و ۷ ربیع‌الثانی ۱۲۳۹ق، در بلدهٔ حیدراباد. سرفصل‌ها به سیاهی خطهای کوتاه سرخ در بالای کلمات شاخص و برخی کلمات دیگر در ۱۵گ ابتدای فن دوم و ۵۶گ ابتدای فن سوم. نسخه شماره صفحه دارد و در حاشیه تصحیح شده است. آثار موریانه‌خوردگی و کرم خوردگی بسیار در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت تملک سید مهدی غروی در اول فروردین ۱۳۴۹ در بمبئی در انتهای نسخه و مهر تملک او با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی دی S.Mahdi Gharavi, RAHA۱۳۶۴» در پشت برگ نخست.

جلد مقوایی، روکش گالینگور خاکستری، عطف و کناره و گوشه‌ها چرم مشکی، آستر و بدرقه کاغذ سفید، ۱۷×۲۶/۷ س‌م. صحافی جدید. در صحافی چهار برگ سفید در ابتدا و چهار برگ سفید در انتهای نسخه افزوده شده است.

۲۱۴گ (۵۲+۱۶۲گ)، ۱۶×۲۵/۸ س‌م، ۱۷ س، ۹/۵×۱۸ س‌م. کاغذ هندی شکننده.

۱۱۵۸۸

نزهة القلوب

(جغرافیا - فارسی)

از: حمدالله بن ابوبکر مستوفی قزوینی (قرن ۸ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۲۳ در همین فهرست.

انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز: «چون واهب مواهب بی علت حکمت که مبداء مخترعات و مخترع مبدعات است در جامع قوانین خواص فراید فواید مبانی معانی یعنی کلام مجید».

انجام موجود:

چنــان حــــیران آلای خـــــداییم	کــه هرگــز مــی نــدانیم از کجــاییم
چنـان گـم کـرده کـثرت وحـدت وی	[که جزوی در نظر می‌تابدم شی»]

نستعلیق، بدون تاریخ. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ برروی عبارات عربی. چند جدول و دایره‌های نجومی و دو نقشه به رنگ مشکی و سرخ. چهار صفحهٔ نخست دارای جدول مشکی و سرخ. نسخه در حاشیه به خط کاتب و شخص دیگری تصحیح شده و جاافتادگی‌ها نوشته شده است، با خط خوردگی اندک. برخی تصحیحات به سرخی. آب دیدگی لک بزرگی روی صفحات ایجاد کرده است. چند برگ در ابتدا و انتهای نسخه وصالی شده است.

در پشت برگ نخست نسخه نوشته‌اند: «تقویم البلدان به خط تعلیق ۲۰ سطر» که درست نیست. یادداشت عنوان در بالای صفحه «نزهت القلوب زبده الفقیر عبدالغنی حامد کان الله له و لوالدیه». شمارهٔ ثبت نسخه در کتابخانهٔ سید مهدی غروی و مهر تملک او با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی آذر ۱۳۶۴ S.Mahdi Gharavi, RAHA» در پشت برگ نخست و گ ۳۹ر. یادداشت مهدی غروی در ۵ آبان ۱۳۶۴ش در مورد اینکه این نسخه را در ۱۳۱۶ یا ۱۳۱۷ عبدالحمید مولوی زنجانی در زنجان به او داده است و توضیحاتی دربارهٔ او و برادرانش. یک رباعی و چند بیت شعر فارسی و عربی. یادداشت عبدالقادر «نظر فیه عبدالقادر عفی ...» و مهر بیضی او با سجع «و ما توفیقی الا بالله عبده عبدالقادر» و مهر بیضی ناخوانا در پشت برگ نخست. یادداشت تملک با مهر بیضی و سجع «عبده الراجی ابن محمد معز» در حاشیه بالای گ ۲ب. مهر مستطیل کوچک با سجع «با نور لطف و شرف یادا»[؟] در حاشیه گ ۱۰ر. یادداشت تولد در ۱۲۹۱ق در گ ۱۸۵ب. یک برگ حاوی صورت حساب شخصی در لا به لای نسخه هست.

جلد تعمیر شده است و دو دفه با هم فرق دارند و مشخص نیست کدام اصلی و متعلق به نسخه است. دفهٔ اول: مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیرهٔ ساده، درون کاغذ نخودی ساده، دفهٔ دوم که به نظر اصلی‌تر و قدیم‌تر است: مقوایی، تیماج قهوه‌ای سوخته، ضربی، یک ترنج بزرگ با طرح گل و بوته در وسط، درون کاغذ ابری رنگارنگ، برروی عطف و لبه‌ها پارچه سبز یشمی کشیده شده که پوسیده و در برخی قسمت‌ها از بین رفته است، ۱۹/۵×۲۹/۵ س‌م.

۱۸۷گ، ۱۹/۵×۲۹/۳ س‌م، ۲۰س، ۱۴×۲۱/۵ س‌م.

۱۱۵۸۹

بستان السیاحه

(سفرنامه‌ها - فارسی)

از: زین‌العابدین بن اسکندر شیروانی (۱۱۹۴ - ۱۲۵۳ق)

زین‌العابدین شیروانی ملقب به مستعلی شاه و متخلص به «تمکین»، از عرفای بزرگ شاه نعمت‌اللهی، شرح سفرها و سیاحت‌های خویش را در سه کتاب به نام‌های بستان

السیاحه و *حدیقه السیاحه* و *ریاض السیاحه* نوشته است.

او *بستان السیاحه* را در ذیحجه ۱۲۴۷ق در شیراز به پایان برده و آن را به شاهزاده محمد میرزا ابن فتح‌علی شاه قاجار متخلص به «افسر» که در آن زمان والی گیلان بوده اهدا کرده است. او در این کتاب پس از مقدمه‌ای و ذکر سفرهای خود، به جغرافیای بلاد و شهرهایی که سیاحت کرده می‌پردازد و در ضمن آن به مباحث عرفانی اشاره می‌کند و از مذاهب و اقطاب و مشاهیر عرفا و مشایخ و اشخاص به ترتیب حروف تهجی یاد می‌کند.

بستان السیاحه مشتمل بر یک سیر و بیست و هشت گلشن (به تعداد حروف الفبا) و یک بهار در چهار گلزار است. چهار گلزار به ترتیب به تعبیر خواب، منازل سیاحت، اخبار متفرقه و خاتمه اختصاص دارد. فهرست کامل مطالب در ابتدای کتاب آورده شده است.

این کتاب در سال ۱۳۸۸ش، به تصحیح منیژه محمودی، به چاپ رسیده است.

[ریحانة الادب ۳: ۳۳۶؛ ذریعه ۳: ۱۰۶؛ مشار ۱: ۷۶۴؛ سپهسالار ۳: ۲۵۳؛ ملی ۱: ۴۹].

آغاز: «بستان حمد و سپاس و گلشن ثناء بی قیاس مخصوص بارگاه احدی و مختص درگاه صمدیست».

انجام: «قد حصل الفراغ من تألیف هذا الکتاب المستطاب بعون الملک الوهاب المسمی به بستان السیاحه فی بلده الشیراز فی یوم الثلثاء ششم شهر ذی الحجه سنه ۱۲۴۷».

انجامه: «به خط العاصی المذنب محمدباقر تحریر یافت فی سنه ۱۲۵۲».

نستعلیق ریز خوب، محمدباقر، ۱۲۵۲ق. عنوان‌ها و کلمات شاخص به سرخی. خط سرخ برروی عبارات عربی. تصحیح اندک در حاشیه. صفحات دارای جدول شش خطهٔ مشکی و زر واسی، و کمند دو خطهٔ مشکی.

یادداشت مهدی غروی در بمبئی در ۱۳۹۱ق و مهر تملک اقا شهاب‌الدین شاه به صورت «AGA SHAHABOD DIN SHAH» در پشت برگ نخست. دو رباعی، دستور «حب شاهی» و یادداشت فروش نسخه از بی‌بی خدیجه و تملک سید مهدی غروی در بهمن ۱۳۴۹ در بمبئی و مهر تملک او با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی شهریور S.Mahdi Gharavi, RAHA۱۳۴۷» در گ ۲ر. طریقهٔ ختم «امن یجیب المضطر» در حاشیهٔ گ ۷پ. چند نسخهٔ دارویی در گ ۴۲۰ر. نامهٔ کوتاهی برروی یک برگ کوچک در لا به لای نسخه.

جلد مقوایی، روکش پارچهٔ قهوه‌ای، عطف و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، آستر و بدرقه کاغذ سبز، ۲۹/۷×۲۰/۵ س‌م.

۴۲۰گ، ۲۸/۸×۱۹/۵س‌م، ۲۰س، ۲۳/۵×۱۳/۵ س‌م.

۱۱۵۹۰

حدیقه الاقالیم

(نثر ـ فارسی)

از: مرتضی حسین الله‌یار بن الله‌یار عثمانی بلگرامی (۱۱۳۲ ـ ۱۲۰۸ق)

حدیقه الاقالیم کتابی است در تاریخ و جغرافیای هفت اقلیم و سرگذشت بزرگان، و از

روی *هفت اقلیم* امین رازی در ۱۱۹۲-۱۱۹۶ و ۱۲۰۲ق ساخته شده است.

این کتاب سال ۱۸۷۹م/ ۱۲۹۶ق در لکهنو چاپ سنگی شده است.

[استوری ۱: ۱۴۲؛ نشریه ۳: ۱۷۵].

آغاز نسخه افتاده است.

آغاز موجود: «خاتمه پوشیده نماند که چون کتاب حدیقه الاقالیم از تحریر و تقریر راقم حروف و صاحب والا مناقب کسان جونانهان اسکات به انجام رسید خواست که امصار و جزایر که اکنون اهل فرنگ یافته‌اند».

انجام: «برای حفاظت خود استعانت پادشاه انگریز بردند و بامداد فوج شاهی مظفر شاه به ارکاته و کلکته منصرف شدند و قدم جواب پیشتر نهادند اقلیم هفتم به اتمام رسید».

شکسته، ربیع‌الاول ۱۲۱۴ و رمضان و رجب ۱۲۱۶ق در پایان اقلیم‌ها. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط‌های کوتاه سرخ برروی بیشتر کلمات. دارای جدول سرخ و مشکی. با تصحیح اندک در حاشیه. آثار موریانه خوردگی و کرم خوردگی در نسخه دیده می‌شود. اوراق انتهایی نسخه وصالی شده است.

یادداشت خرید سید مهدی غروی در سال ۱۳۵۱ش و مهر تملک او با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی آذر S.Mahdi Gharavi, RAHA۱۳۶۴» در پشت برگ نخست.

جلد مقوایی، روکش تیماج آبی روشن، عطف چرم سرمه‌ای، آستر و بدرقه کاغذ کاهی، ۳۲×۲۰س‌م.

۳۹۵گ، ۳۱/۵×۲۰ س‌م، ۲۱س، ۲۸/۲×۱۴/۷ س‌م، کاغذ هندی.

۱۱۵۹۱

دیوان اسیر شهرستانی

(شعر ـ فارسی)

از: جلال‌الدین محمد بن مؤمن اسیر شهرستانی (۱۰۲۹ ـ ۱۰۴۹ق)

میرزا جلال‌الدین محمد متخلص به «اسیر» از شاعران دورهٔ صفویه در نیمهٔ نخست قرن یازدهم هجری قمری است و از بنیانگذاران سبک هندی به شمار می‌رود. او از خاندان سادات شهرستانک اصفهان و داماد شاه عباس یکم بود و در جوانی وفات یافت. دیوان او شامل قصاید و غزلیات و رباعیات و مثنویات است.

کلیات میرزا جلال اسیر در سال ۱۲۹۷ق/۱۸۸۰م در لکهنو، مطبعهٔ نول کشور، به چاپ سنگی رسیده و *دیوان غزلیات اسیر شهرستانی* در سال ۱۳۸۴ش، به تصحیح غلامحسین شریفی ولدانی، منتشر گردیده است.

[دائره المعارف ۸: ۷۲۷؛ ذریعه ۹/۱: ۷۴؛ مشار ۲: ۲۲۶۴؛ مرعشی ۳۰: ۶۷۷].

نسخهٔ حاضر دارای درحدود ۴۲۰۰ بیت است و شامل قصیده و غزل به ترتیب تهجی است و آغاز و انجام آن افتاده است.

آغاز موجود:

ای گشته همه عجز و تبه کاری امروز ای گشته همه لاف تر و رشدی فردا

انجام موجود:

خیال بت مرا بسی در دل دیوانه می‌گردد   که گر کعبه یاد خاطرم بتخانه می‌گردد

نستعلیق هندی بدون تاریخ. نسخه شماره برگ دارد و اوراق ان موریانه‌خورده و کرم‌خورده است.
مهر تملک سید مهدی غروی با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی شهریور S.Mahdi Gharavi, RAHA ۱۳۶۷» در پشت برگ نخست.
جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری ابی و سبز و قهوه‌ای، چرم قهوه‌ای در عطف و کناره و گوشه‌ها، ۲۴/۲×۱۳ س‌م.
۱۵۱گ، ۲۴×۱۳/۲ س‌م، ۱۵س، ۱۶×۷ س‌م. کاغذ ابی و سبز و گل بهی. کاغذ غبار افشان.

۱۱۵۹۲

ذخیرهٔ اسکندرانی (ذخیرهٔ اسکندری) (علوم غریبه/ کیمیا ـ فارسی)

از: محمدباقر نجم ثانی

این رساله در اعمال کیمیایی است و اصل آن به یونانی و از ارسطا طالیس است که در عصر معتصم عباسی به عربی ترجمه شده و سپس از عربی به فارسی درآمده است. این رساله مشتمل بر ده فن است، به این ترتیب:

فن اول: اصول و مقدمات کیمیا، فن دوم: اصول صنعت کیمیا و تدبیر اکسیر، فن سوم: ترکیب سمیات، فن چهارم: تریاقات، فن پنجم: صنعت حرز و طلسم نافع در امراض، فن ششم: صور خواتیم کواکب سبعه، فن هفتم: در فنون متفرقه از طلسمات و غیره، فن هشتم: در بخورات کواکب، فن نهم: خواص نباتات، فن دهم: خواص اعضای حیوان.

[ذریعه ۱۳: ۸؛ منزوی ۱: ۶۳۱؛ مجلس ۳۶: ۱۱۷؛ مرعشی ۱۵: ۲۲۸، ۲۲: ۲۰۶].

آغاز: «آرایش دیباچه نسخه کاینات و زیب فهرست مجموعه موجودات حمد کریمی است که ماهیات طلسم ابدان انسانی را از عجایب آثار نفوس فلکی و غرایب اطوار بهمی و ملکی ترکیب نموده».

انجام: «بلکه غرض ما این است که آداب نگاه داشتن محافظت این کتاب را بدانند و نامستحق را بر سر ایران اطلاع اخلال عظیم است و افساد عظیم و الله اعلم بالصواب به تاریخ بیست پنجم شعبان المعظم سنه ۱۰۳۴ ... [پاک شده] غازی به اتمام رسید».

نستعلیق، بیست و پنجم شعبان ۱۰۳۴ق. عنوان‌ها به سرخی. خط سرخ برروی عبارات عربی. مجدول به سرخی. سرلوح تصویری کم کار با کتیبهٔ «بسمله». دارای ۳۱ تصویر از انسان و حیوانات. نسخه شماره صفحه دارد. در حاشیه تصحیح شده و خط خوردگی دارد. اثار ابدیدگی در نسخه دیده می‌شود و اوراق موریانه‌خورده و کرم‌خورده اند و برخی وصالی شده‌اند.
تملک سید مهدی غروی در بمبئی در ۱۳۵۱ق و مهر تملک او با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی آذر S.Mahdi Gharavi, RAHA ۱۳۶۴» در پشت برگ نخست.

جلد مقوایی، روکش کاغذ گلدار ابی، عطف و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، ۲۰/۵×۱۲/۵ س‌م.
۸۴گ، ۲۰/۳×۱۲/۵ س‌م، ۱۱س، ۱۷×۸/۵ س‌م.

۱۱۵۹۳

بحر الفضایل فی منافع الافاضل (واژه‌نامه‌ها ـ فارسی)

از: محمد بن قوام بدرخزانه بلخی (قرن ۸ق)

فرهنگ لغات و اصطلاحات فارسی به فارسی است. در دو قسم: قسم اول در ۲۸ باب، هر حرف در یک باب، به ترتیب حروف تهجی آغاز واژه‌ها. قسم دوم در چهارده باب و سی و شش فصل.

دربارهٔ مؤلف همین قدر می‌دانیم که در ۷۹۵ق *مخزن الاسرار* نظامی را شرح کرده و شرحی نیز بر *اسکندرنامه* نظامی نوشته است.

[فرهنگ نظام ۵: ۹؛ فرهنگ‌نویسی در هند: ۵۸؛ منزوی: ۱۹۲۱؛ ادبیات: ۴۴؛ دانشگاه ۱۱: ۲۲۲۸؛ مجلس ۱۶: ۶۱].

آغاز: «به نام ایزد بخشاینده بخشایشگر مهربان دادگر. حمد و سپاس بی‌حد مر خدایی که مالک و الناس در لغت اوست به السنه مختلف و لغات متنوعه او را ثنا گویند».

انجام: «دشمنی بت پرستان صابی نواعی از نصرانی اند و از کیش به کیش شونده صدره تسرت مان است تم تمام شد».

انجامه: «فرخنده بدرود شادی و رامشی اندر روز مهرماه سر سال اور هزار بیست و پنج یزدجرد شهریار کاتب الحروف من بنده جمشید بن مهرنوش بن کیقباد ولد ماویاد هر که خواناد دعای من بنده رساناد».

نستعلیق، جمشید بن مهرنوش بن کیقباد ولد ماویاد، مهر ۱۰۲۵ یزدگردی/۱۰۶۶ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، خطوط سرخ کوتاه برروی لغات مدخل. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. اثار موریانه‌خوردگی و کرم‌خوردگی در نسخه دیده می‌شود. در برخی صفحات مرکب خطوط پس داده و صفحه سیاه شده است. شیرازه نسخه گسسته و جلد از نسخه جدا شده است.
تملک سید مهدی غروی در ۱۹۷۳م در بمبئی و مهر او با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی اذر S.Mahdi Gharavi, RAHA ۱۳۶۴» در پشت برگ نخست.
جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری صنعتی قهوه‌ای و ابی، عطف و کناره و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، ۲۱/۵×۱۲/۵ س‌م. جلد جدا شده و شیرازه گسسته و اوراق از هم جدا شده‌اند.
۲۰۳گ، ۲۰/۲×۱۳/۲ س‌م، ۱۷س، ۱۵×۸ س‌م.

۱۱۵۹۴

جهانگیرنامه (*تورک جهانگیری*) (تاریخ هند ـ فارسی)

از: جهانگیر شاه بن جلال‌الدین محمد اکبر شاه، امپراطور هند (۹۷۷ ـ ۱۰۳۷ ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۳۲ در همین فهرست.

نسخهٔ حاضر دفتر اول *جهانگیرنامه* است و وقایع دوازده ساله پادشاهی جهانگیر شاه را دربر می‌گیرد.

آغاز:

«ای نام تو سر دفتر اسرار وجود　　　نقش صفتت پر در و دیوار وجود»

انجام: «در سال پنجاه و یکم از عمر این نیازمند درگاه ایزدی به مبارکی آغاز شد امید که مدت حیات در مرضیات الهی صرف شود و نفسی بی یاد او نگذرد الحمدلله تمت تمام شد تواریخ جهانگیری که به نفس نفس خود تصنیف فرموده [محو شده]».

نستعلیق درشت بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، دارای جدول سرخ و مشکی. سرلوح رنگین کم کار و حاشیه‌سازی ابی مزدوج در آغاز متن. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. نسخه شماره صفحه دارد. نسخه موریانه خورده و کرم خورده است.

نام نسخه در بالای گ ۲ر «تاریخ جهانگیری» نوشته شده است. تاریخ تحریر ۱۸۱۷م و یادداشت خرید نسخه در بمبئی در سال ۱۳۵۳، به بهای ۳۰۰ روپیه، در ۱۳۵۶/۱۰/۸ از سید مهدی غروی و مهر تملک او با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی مهر ۱۳۶۴ S.Mahdi Gharavi, RAHA» در پشت برگ نخست.

جلد مقوایی ساده، بدون روکش، استر و بدرقه کاغذ صنعتی براق شطرنجی مشکی و زرین ۱۵/۲×۲۶/۲ س‌م.

۲۱۶گ، ۱۵/۲×۲۶/۲ س‌م، ۱۸ س، ۲۰/۵×۹/۵ س‌م و ۲۰/۷×۱۰ س‌م.

۱۱۵۹۵

تحفه المؤمنین (تحفه حکیم مؤمن، تحفه سلیمانی)　　(پزشکی ـ فارسی)

از: محمدمؤمن بن محمدزمان تنکابنی، حکیم مؤمن (قرن ۱۱ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۶۹ در همین فهرست.

نسخهٔ حاضر از دو بخش با قلم و کاغذ متفاوت تشکیل شده است. بخش اول شامل آغاز *تحفه المؤمنین* تا پایان تشخیص سوم و بخش دوم شامل قسم ثانی است.

آغاز: «سبحانک اللهم یا قدوس و یا طبیب النفوس اتمم لنا انوار معرفتک و اذقنا حلاوة مغفرتک سکر شربت حیواه حکیمی یا جل شانه».

انجام بخش اول: «یونگ اسم ترکی صوف است ییلان اودی اسم ترکی ... [در وصالی از بین رفته] تمام شد سنه ۱۰۱۰».

آغاز بخش دوم: «قسم ثانی از دستورات جامع موسوم بتحفه المؤمنین که آن مشتمل بر تشخیصات و دستورات چون هر علت و مرضی را به دواء مفرد مداوا نمی‌توان نمود».

انجام: «مانند ریسمان بر اشجار و غیر آن گذارند طیوری که بر آن بنشینند پای بسته گردد والله اعلم».

انجامه: «تم هذا الکتاب بعون الملک الوهاب فی یوم الاربعه من ید الفقیر الحقیر مسمی بمیر سید ابن میر عبدالله ... [ناخوانا] فی قریه من قراء البخارای الشریف ... بحضرت سید الا فی عصر امیر الملقب به میر حیدر خان بن شاهمراد المرحومی و کان تحریر هذه نسخه لاجل النقیب السید الصحیح النسب الملقب بمحمدیوسف خواجه بن محمدامین خواجه الشهید المقتول المظلوم المرحوم جعل الله تعالی من جمله الشهداء الصالحین و جعل ... فی بحبوحه الجنه اللهم اغفر لی و الجمیع المؤمنین و المؤمنات خصوصا لمن بعث حلفا بوجه الله تعالی لعلاج امراض عامه فی سنه ۱۲۲۳».

نستعلیق، میر سید ابن میر عبدالله، ۱۲۲۳ق، در قریه‌ای در بخارا، برای محمدیوسف خواجه بن محمدامین خواجه شهید، در بخش دوم. نسخه از دو بخش با کاغذ و قلم متفاوت تشکیل شده که با هم صحافی شده‌اند. عنوان‌ها و اسامی داروها و نشانه‌ها به سرخی. سرلوح کوچک بسیار کم کار. صفحات تا گ ۳۹۱ر دارای جدول سرخ و ابی، و کمند ابی در بخش اول. نسخه شمارهٔ برگ دارد و در حاشیه تصحیح شده است. حاشیهٔ بالا و لبه‌های تمام اوراق بخش دوم نسخه وصالی شده است. نسخه موریانه خورده و کرم خورده است.

مهر تملک سید مهدی غروی با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی دی ۱۳۶۴ Gharavi, S. Mahdi RAHA» در پشت برگ سوم. نسخهٔ دارویی و تملک مهدی غروی در ۱۳۵۴ در بمبئی در گ ۳۹۱پ. عنوان «دستورات تحفه المؤمنین» در گ ۳۹۳ر. قیمت نسخه در پشت برگ پایانی به روپیه که پاک شده است. یک نامهٔ شخصی به خط شکسته در لا به لای نسخه هست.

جلد مقوایی، تیماج قرمز، سوخت، ترنج و سرترنج‌ها سبز با نقش‌های اسلیمی برجسته و رقم جلد «دارد امید شفاعت ز محمد ناصر» در سرترنج‌ها، عطف چرم قرمز، درون کاغذ قهوه‌ای با ته نقش، قاب دو خطهٔ زر در وسط و جدول دور چهار خطهٔ زر که از گوشه‌ها به قاب متصل است و دو خط افقی و عمودی زر در وسط، ۱۵/۳×۲۷ س‌م. جلد به شدت آسیب دیده و موریانه خورده است و سوراخ‌های ریز متعدد در ان دیده می‌شود.

۵۳۵گ، ۱۵/۵×۲۷ س‌م، ۱۹س، ۹/۶×۲۰/۶ س‌م. کاغذ نخودی تیره در بخش اول و روشن‌تر در بخش دوم.

۱۱۵۹۶

فرهنگ جهانگیری　　(واژه‌نامه‌ها ـ فارسی)

از: جمال‌الدین حسین بن حسن انجو شیرازی (قرن ۱۱؟ق)

واژه‌نامهٔ مشهوری است مشتمل بر اصطلاحات و کنایات و استعارت و دستور زبان فارسی که مؤلف تألیف آن را در سال ۱۰۰۵ق، به دستور اکبر شاه (۹۶۳-۱۰۱۴ق)، شروع کرده و در سال ۱۰۱۷ق به نام جهانگیر شاه (۱۰۱۴-۱۰۳۷ق) به پایان رسانده است. این کتاب در یک مقدمه و بیست و چهار باب و یک خاتمه تنظیم شده است: مقدمه در دوازده آیین در دستور زبان فارسی، و هر باب برای یک حرف با احتساب حرف دوم واژه‌ها و هر

باب در چند فصل با احتساب حرف یکم، و خاتمه در کنایات و اصطلاحات و استعارات در پنج در.

[ذریعه ۱۶: ۱۹۷؛ منزوی ۳: ۱۹۳۳ مشار ۳: ۳۷۰۷؛ دائره المعارف ۱: ۱۸۵؛ مرکز احیا ۱: ۴۲۲]

آغاز نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود: «محمد بن هندوشاه منشی ... [از بین رفته] الدین رشید تصنیف کرده فرهنگ مختصر فرهنگ میرزا ابراهیم بن میرزا شاه حسین اصفهانی فرهنگ معیار جمالی فرهنگ مولانا الهداد سرهندی فرهنگ منصور شیرازی».

انجام: « نموده باد در آینه تصور ... [از بین رفته] ز طول و عرض ... [از بین رفته] ز مهر و ماه که تأثیر بخش سلاح اند و دام عمر تو دارد عطا».

انجامه: « [با]تمام رسید روز سه شنبه بتاریخ [از بین رفته] ماه جمادی الاخر سنه ۱۰۹۹ کاتب الحروف العبد محمد عارف رضوی المشهدی ... [از بین رفته] نسخه المصنف اسم جمال‌الدین حسین اینجو و الله ولی التوفیق مالک ... [از بین رفته] ساهو ابن هرکیس دانس متوطن اکبرآباد در بلده جهانگیرنگر عرف ... [از بین رفته] شد هر که دعوی کند دعوی باطل گردد التماس کاتب الحروف ... [از بین رفته] بر مطالعه فرمودن و ملاحظه کردن در نظر هر صاحب نظری درین ... [از بین رفته] سخن ناسزا نگوید قلم اصلاح بران جاری دارد چرا که الا... [از بین رفته] سهو و النسیان در خیر است».

نستعلیق، محمد عارف رضوی مشهدی، جمادی‌الاخر ۱۰۹۹ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ برروی عبارات عربی و برخی کلمات و عبارات شاخص. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. برگ ۶ نونویس است. اثار اب دیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

یادداشت خرید نسخه از مهدی غروی در ۱۳۵۰ش در بمبئی در انتهای متن و مهر تملک او با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی آبان ۱۳۶۴ S.Mahdi Gharavi, RAHA» در حاشیه برگ نخست.

جلد مقوایی، تیماج زرشکی، حاشیهٔ دور چرم مشکی، قاب وسط و یک گل کوچک ضربی با سوخت در وسط، جدول، دور منگنه، قاب وسط از گوشه‌ها به جدول دور متصل شده است. استر و بدرقه کاغذ راه راه آبی، ۲۷×۱۶/۸ س‌م. فرسوده و آسیب دیده، عطف از بین رفته و برروی آن پارچهٔ آبی نفتی چسبانده شده است.

۷۷۱گ، ۱۷×۲۵/۸ س‌م، ۱۹ س، ۱۹×۱۰ س‌م.

۱۱۵۹۷

وندیداد اوستا. وندیداد ـ اوستایی و پهلوی

نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۶۳ در همین فهرست.

نسخهٔ حاضر یک نسخه هندی از «وندیداد ساده» است و در توضیحات آیینی آن از خط و زبان فارسی و گجراتی نیز استفاده شده است. این نسخه با *یسنا* شروع می‌شود و وندیداد از گ ۶۵پ آغاز می‌گردد. کاتب فرگرد اول تا هفتم *وندیداد* را با چند بیت فارسی شروع کرده اما ابتدای فرگردهای بعدی، به جز فرگرد نوزدهم، خالی است و ابیات نوشته نشده است. انجامه یا یادگارنامهٔ میانهٔ نسخه، در پایان فرگرد هشتم (۱۴۰پ)، نیز نوشته نشده و جای آن خالی است.

در نسخهٔ حاضر ویژگی‌های دست‌نویس‌های هندی اوستا دیده می‌شود، مانند نقطه در پایان هر واژه، خط راست دربرابر خط مایل و به هم پیوستهٔ دست‌نویس‌های ایرانی، دنبالهٔ کشیدهٔ برخی حروف، استفاده از زبان گجراتی، و به کار بردن زبان فارسی با لحن هندی.

آغاز:

به نام کردگار دین و دنیا   رقم سازم بین دفتر زوستا
بخواند هر آن کس را ازین شوق   به شاپور بر سهند و دعا و زوق

آغاز فرگرد اول (۶۵پ) :

به نام کردگار دین و دنیا   رقم سازم یکی دفتر زوستا
به پرگرد اول خدای جهان   به زرتشت بنمود کرده عیان
که من شانزه شهر بستم چون بهشت   درو تخم بد اهر خود بکشت

آغاز فرگرد هفتم (۱۲۰پ) :

ایا مهروان خامه را دوان کن   سرین هفتم به تحریرش روان کن

آغاز فرگرد نوزدهم (۳۰۷پ) :

سوی مهروان نوزدهم فرگرد بگو   نهانی راز گشاده کن تو لیکو زوستا
که زاراتشت اشو از منو آورد   بدین مازدیسنی ایزد را سپرد زرتشت بنمود کرده
وقت و گناه منو ایستند به دوزخ سر   [نوشته نشده است]

انجام:

ستایند یزدان هر دو جهان   که دادار نامش بود بی‌گمان
گزو هست ما را و بدین رهبری   گشاده ز هر گونه نعمت دری
پرستش نشاید جز او را به کسی   هم او را پرستش سزاوار و بس
ستایش کنم گر هم او را رواست   ستایش به دیگر نمودن خطاست

همو آفریننده وجودم ز خاک | پسندگه نهاده درو جان پاک
زبانی مرا داد و هم عقل و هوش | چگونه بمانم ز لطفش خموش
چو انسان زان خورده نان جو | بود تا قیامت به منت گرو
من از منتش کی کنم اختصار | که بابم پیشش از حمد افتخار
رسولی ز رحمت فرستاد زود | گرانمایه گوهر زراتشت بود
کزو رهبری شد بدین بهی | نشان داد یک یک ز امر و نهی
کتاب سماوی بیامد برو | همه را ز وصفش نمود رو

خط اوستایی و پهلوی و نستعلیق فارسی، دستور مهربان بن هیربد بن فریدون، کاتب در ابتدای فرگرد هفتم و نوزدهم نام خود را به صورت «مهروان» آورده است. انجامه یا یادگارنامهٔ میانهٔ نسخه، پس از فرگرد هشتم، نوشته نشده و جای آن خالی است. از فرگرد هشتم به بعد جای ابیات فارسی در ابتدای فرگردها خالی است، به جز فرگرد نوزدهم که چند بیت فارسی به صورت ناتمام در ابتدای آن نوشته شده است. عنوان‌ها و سرفصل‌ها، نشانه‌ها، برخی ابیات فارسی ابتدای فرگردها و دستورهای تلاوت به سرخی، بین فقرات و بندها گل‌ها و شکل‌های تزئینی به سرخی و مشکی. در گ ۶۴پ، در پایان بخشی از یسنا تمام صفحه با شکلی تزئینی پر شده است. نمودار «زودگاه» در گ ۳۴۱پ. نسخه دارای راده است. ترجمهٔ فارسی برخی عنوان‌ها و سرفصل‌ها در بین سطور به سرخی و شرح قسمت‌هایی از متن به خط پهلوی در حاشیه و بین سطور نوشته شده است. رطوبت موجب سایه انداختن مرکب خطوط شده است. آثار موریانه خوردگی و کرم خوردگی در اوراق نسخه و در گوشهٔ پایین اوراق نیمهٔ دوم نسخه موش خوردگی دیده می‌شود.

نام مالک «مهدی غروی» در صفحهٔ نخست، پس از هشت سطر اوستایی و پیش از ابیات فارسی آغاز نسخه، و مهر تملک وی با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی شهریور S.Mahdi Gharavi, RAHA ۱۳۶۷» در انتهای نسخه.

جلد مقوایی، تیماج عنابی ساده و فرسوده، عطف چرم عنابی، ۲۹/۵×۲۰/۵ س‌م. عطف شکسته و از دفهٔ اول جدا شده است. شیرازه گسسته و اوراق جدا شده‌اند.

۴۲۶۷گ، ۲۸/۸×۲۰/۳ س‌م، ۱۵س، ۲۲×۱۴ س‌م.

۱۱۵۹۸

مجموعه

۱. فتوح الحرمین (مناسک حج) (۱پ – ۴۶ر) (شعر – فارسی)

از: محیی‌الدین لاری (– ۹۳۳ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۳۱۸/۱ در همین فهرست.

بین برگ ۹۶ و ۹۷ افتادگی دارد.

آغاز:

«ای همه کس را به درت التجا | کعبهٔ دل را ز تو نور و صفا»

انجام:

«صل علی روضه خیرالانام | خاتمه نسخه بپرین شد تمام

تمت الکتاب فتوح الحرمین المسمی بمناسک حج».

۲. رساله در بیان ذراع مکه معظمه (۴۶پ – ۵۹پ)

از: ناشناخته

نک. نسخهٔ ش ۱۱۳۱۸/۲ در همین فهرست.

آغاز: «هذه الرساله فی بیان ذراع مکه معظمه زادها الله تعالی شرفا و تعظیما بدان ایدک بتحصیل السعادات و الکرمات که این کلمه چند مسطور شده در بیان ذراع مکه معظمه و حرم او حرسه الله تعالی عن الآفات و البلیات بدان که مسجدالحرام که عبارت است از حرم کعبه مشرفه».

در پایان این رساله قصیده‌ای در «سبب حکمت تجدید فرش مطاف به مرمر در اوایل سلطنت سلطان محمد» آمده است، با این مطلع:

حضرت خلاق ارض و السما | کرد ظاهر حکمتی در این ولا

انجام:

ایده السلطان و اتمه حبه | بر همه انواع و اصناف عدا
[فرش مرمر گشت] تاریخش کنون | چون نماندی گل در آن [منزل] بجا

تمام شد هذاه الرساله فی بیان ذراع مکه معظمه».

۳. رساله در بیان فضایل مکه معظمه (۵۹پ – ۸۱پ) (مکه – فارسی)

ترجمه از: ناشناخته

متن اصلی از: حسن بصری

آغاز: «الحمدلله ... اما بعد بدان که این رساله‌ای است در بیان فضایل مکه مبارک مترجم از رساله شیخ الکامل الفاضل شیخ حسن بصری قدس سره و حق سبحانه و تعالی در قرآن مجید خود ذکر مکه معظمه فرموده و همه دلالت بر شرف این مکان مبارک دارند».

انجام:

هست آن قندیل گرد کعبه هرشب تا سحر | شعله دلهای عشاق است بیرون کرده سر

۴. رسالهٔ طواف (۷۰پ – ۸۱پ) (حج – فارسی)

از: ناشناخته

آغاز: «بدان وفق الله تعالی مؤمنی چون خواهد که طواف بیت الله کند زادها الله تعالی تعظیما و تشریفا و تکریما از تکمیل طهاره ظاهر و باطن بالاتر از حجرالاسود بایستد».

انجام: «پای چپ را بیرون نهد و چون بیرون آید در مقام جبرئیل علیه‌السلام دو رکعت نماز ادا نماید و شکر حق سبحانه و تعالی به جا آرد و الله التوفیق و المستعان الحمدلله رب العالمین برحمتک یا ارحم الراحمین تحریر فی التاریخ یازدهم شهر صفر سنه ۱۲۵۵ هجری».

۵. تحفه الحرمین (۸۲پ – ۹۷ر) (سفرنامه – فارسی)

از: ناشناخته

بین دو برگ پایانی این رساله افتادگی وجود دارد.

آغاز: «حمد نامحدود مر اکرم الاکرمینی را سزاست که ما عاصیان را با وجود ارتکاب به ذنوب به کمال فضل و رحمت امیدوار عفو جرایم نموده».

انجام:

آنچــه احــوال رفــت در مکــه	یــا کــه در شــهر ســید الثقلیــن
بنوشــتم تمــام و شــد ایــن اوراق	شــد مســمی بــه تحفــه الحــرمین

انجامه: «به تاریخ هفدهم ربیع‌الاول سنه ۱۲۵۵ هجری تمام شده».

نستعلیق درشت، یازدهم صفر ۱۲۵۵ق در رسالهٔ سوم و هفدهم ربیع‌الاول ۱۲۵۵ق در رسالهٔ چهارم. عنوان‌ها و دعای زیارت قبر پیامبر در رسالهٔ اول بـه سـرخی. عنوان‌هـا بـه سـرخی و خطهای کوتاه مد مانند برروی برخی کلمات در رسالهٔ دوم. عنوان‌هـا و نشـانه‌هـا بـه سـرخی و خطوط سرخ برروی عبارات عربی و برروی برخی کلمات در رسالهٔ چهارم. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی و خطوط سرخ بلند برروی عبارات عربی و خطوط کوتاه برروی برخـی کلمـات در رسالهٔ پنجم. جدول مشکی و زرد روشن پهن، ستون‌بندی دو ستونه به سرخی. رسـالهٔ نخسـت دارای هجده تصویر رنگی است. برخی تصویرها آسیب دیده‌اند، شامل: تصویر مکه (۲۰)، صفا و مروه (۲۱)، کوه ابوقبیس (۲۲)، مولد رسول علی و فاطمه (۲۳)، عرصهٔ معلا (۲۳)، گورستان معلا (۲۵)، سبیکه (۲۶)، جبل ثور (۲۷ و ۲۷)، مزدلفه (۳۱ و ۳۲)، بازار مینا (۳۴)، جبـل مفـرح (۳۹)، مدینه (۴۱)، بقیع (۴۳)، زیارت غار (۴۴)، مسجد قبلتین (۴۵)، جبل احد (۴۶). سـرلوح هنـدی مذهب مرصع با رنگ‌های ابی کم‌رنگ و سرخ، سبز، سفید، قهوه‌ای، ابـی سـیر، سـبز، سـفید، و نقش کنگره‌ای که قسمت بالای آن رنگ نشده است. با دو کتیبه در ابتدای رسالهٔ نخست و رسالهٔ دوم که در رسالهٔ نخست در کتیبهٔ اول با زمینهٔ سفید عنوان کتاب «جـزو اول کـتـاب فـتـوح الحرمین شریفین زادهما شرفا و کرما و مکرما و تعظیمها در مناسک حج تصنیف حضـرت مولـوی جامی رحمته الله علیه» به سرخی، با تحریر مشکی و حاشیهٔ زر و در کتیبهٔ دوم بسـمله بـه سیاهی با اعراب سرخ و تحریر مشکی و حاشیهٔ زر نوشته شده است. در رسالهٔ دوم در کتیبـهٔ اول بسـمله در زمینهٔ سفید با حاشیهٔ هاشور سرخ نوشته شده و در کتیبهٔ دوم با یـک تـرنج بـازوبنـدی زر و حاشیهٔ نـارنجی چیـزی نوشـته نشـده اسـت. نسـخه در حاشـیه تصـحیح شـده اسـت. آثـار موریانه‌خوردگی و کرم‌خوردگی در نسخه دیده می‌شود اما نسخه به خوبی مرمت شـده و برخـی اوراق نیز وصالی شده است.

فهرست هجده تصویر با شماره صفحه و یادداشت تملک سید مهدی غروی در دی ماه ۱۳۵۶ در بمبئی و مهر تملک او با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی مهر S.Mahdi Gharavi ۱۳۶۴ RAHA» برروی کاغذ بدرقه.

جلد مقوایی، چرم قهوه‌ای با خطوط مشکی ضربی با طرح لانه زنبوری. آستر و بدرقـه کاغـذ صورتی ساده، ۱۶/۲×۲۶/۲ س‌م.

۹۷گ، ۱۶×۲۵/۵ س‌م، ۱۵س، ۱۱/۵×۲۰ س‌م، ۱۱/۵×۲۱/۵ س‌م.

۱۱۵۹۹

غیاثیه (شرح الملخص) (هیئت – فارسی)

از: محمود بن محمد بن قوام قاضی والشتانی هروی (قرن ۹ق)

ترجمه و شرح *ملخص* محمود بن عمر چغمینی (۷۴۵ق) اسـت کـه والشـتانی آن را در سال ۸۳۰ق، برای غیاث‌الدین سید احمد هروی، نوشته و به نام وی «غیاثیه» نام نهاده است. وی در این اثر علاوه بر ترجمهٔ *ملخص* اضافات و مقـدماتی بـرای مبتدیان علـم هیئـت و نجوم آورده است. *الملخص فی الهیئه* چغمینی از کتب معروف و متداول علم هیئت اسـت و شروح و حواشی متعددی بر آن نوشته شده است.

این شرح مانند *ملخص* مشتمل بر مقدمه و دو مقاله است:

مقدمه: در بیان چیزهایی که پیش از شروع در مقاصد بدان احتیاج اسـت، در دو فصـل: فصل اول: در هندسیات، فصل دوم: در طبیعیات.

مقالهٔ اول: در هیئت اجرام علوی و آنچه بدان تعلق دارد، در پنج باب.

مقالهٔ دوم: در بیان هیئت زمین و آنچه متعلق به اوست، در سه باب.

[کشف الظنون ۲: ۱۸۱۹؛ استوری ۲: ۹؛ منزوی ۱: ۳۳۱؛ سنا ۱: ۷؛ مرعشی ۲۴: ۸۸؛ نشریه ۲: ۲۳۷]

آغاز: «سپاس نامعدود و ستایش نامحدود حضرت آفریدگاری راست کـه تـدویر دوایـر تسعه افلاک دوار و تحریک اجرام منیر و اجسام مستدیر ثوابت و سیار پیرامن این مرکـز باسکون و وقار حرفی از عنوان صحیفه قدرت اوست».

انجام:

بــه امــر خواجــه آفــاق و آصــف ثــانی	مــلاذ دیــن و دول ملجــاء کــرام انــام
وزیــر اعظــم اکــرم نتیجــه الامــرا	محــیط دایــره جــود و مرکــز اســلام

غیاث دولت و دین سیدی احمد آنکه کند | ز فیض مکرمتش استفاضه بحر و غمام
نوشت احقر خدام حضرت مخدوم | علی کاسبی بیچاره این کتاب تمام
به بیست‌وهفتم ذی‌الحجه سال هشتصدوسی | ز هجرت نبی هاشمی علیه‌السلام

انجامه: «قد فرغ من کتابه هذه النسخه العبد المذنب المهجور المحتاج الی رحمه الغنی الغفور سید محمدمسیح ولد سیدعلی ابن سید راجو الساکن البیجاپور فی البستان الخاص امیر الهند والا جاه عظیم‌الدوله بهادر دام الله اقباله بتاریخ غره شهر محرم من شهور سنه اثنین و ثلاثین و مأتین بعد الالف من هجره النبویه المصطفویه صلی الله علیه و سلم فی یوم الخمیس سنه ۱۲۳۲ هجری فی مقام بندر ... [ناخوانا] واقعه ... [ناخوانا] تمت تمام شد».

نستعلیق، سید محمدمسیح بن سیدعلی ابن سید راجو بیجاپوری؛ روز پنج شنبه یکم محرم ۱۲۳۲ق، در خدمت عظیم‌الدوله بهادر امیر هند. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، شکل‌ها و دوایر نجومی به سیاهی و سرخی. نسخه برگ شمار دارد و در حاشیه تصحیح شده و شرح متن در حاشیه و بین سطور، بیشتر با نشانهٔ «۱۲» نوشته شده است. اوراق نسخه وصالی شده و آثار موریانه‌خوردگی و کرم‌خوردگی بسیار در آنها دیده می‌شود که به متن هم آسیب رسانده است. تملک «سید مهدی غروی» در سال ۱۳۵۰ در بمبئی در گ ۳۹ب و مهر تملک او با نقش «سید... و سجع «سید مهدی غروی آذر S.Mahdi Gharavi, RAHA ۱۳۶۴» در پشت برگ نخست. سه غزل از شاعری متخلص به «نظام» پس از انجامه در گ ۳۸ب و ۳۹ر، به خط نستعلیق راسته و چلیپا، چند بیت مثنوی در گ ۳۹ب، غزلی از جامی در گ ۴۰ر، « حساب ضرب عجیب و غریب» در گ ۴۰ب آمده است. یک برگ با تعریف و توضیح دایره‌های نجومی در لا به لای نسخه. جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری سبز و مشکی و قرمز، عطف و کناره‌ها و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، ۱۴/۵×۲۳/۵ س‌م.

۴۰گ، ۱۵×۲۳/۱ س‌م، ۱۵س، ۸/۵×۱۶/۵ س‌م.

۱۱۶۰۰

خمسه امیرخسرو دهلوی (پنج گنج امیرخسرو دهلوی) (شعر - فارسی)

خمسه امیرخسرو دهلوی شامل پنج منظومه است که به تقلید از خمسه یا پنج گنج نظامی ساخته است و بارها به صورت جداگانه یا با هم به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۷: ۲۵۹، ۹: ۲۹۳؛ منزوی ۴: ۲۶۷۹؛ مشار ۱: ۲۷۵، ۹۵۲].

نسخهٔ حاضر شامل هر پنج منظومه است، به قرار زیر:

۱. آیینه اسکندری (۱پ - ۳۲ر) (شعر - فارسی)

از: امیرخسرو بن محمود دهلوی (۶۵۱ - ۷۲۵ق)

آیینهٔ اسکندری چهارمین مثنوی از مثنوی‌های پنج‌گانهٔ امیرخسرو دهلوی است که در

سال ۶۹۹ق در مقابل *شرف‌نامه* اسکندری نظامی سروده و درحدود ۲۵۰۰ بیت است.

[ذریعه ۱: ۵۰، ۹/۱: ۲۹۳؛ منزوی ۴: ۲۶۲۰؛ مشار ۱: ۷، ۲۵۷].

آغاز:

خدایا مسلم خدایی تراست | ازل تا ابد پادشاهی تراست

انجام:

رسید از بتان جان خسرو به کام | به یک نعمه کن کار او را تمام

۲. هشت بهشت (۳۲پ - ۹۷پ) (شعر - فارسی)

از: امیرخسرو بن محمود دهلوی (۶۵۱ - ۷۲۵ق)

هشت بهشت مثنوی بزمی عرفانی در داستان بهرام گور و پنجمین مثنوی امیرخسرو دهلوی است که در سال ۷۰۱ق در مقابل *هفت پیکر* نظامی سروده و در نسخهٔ حاضر درحدود ۲۷۰۰ بیت است.

[ذریعه ۱۹: ۳۲۸؛ مشار: ۶۱۸، ۱۶۵۳؛ منزوی ۴: ۳۳۰۸].

آغاز:

ای گشاینده خزاین جود | نقش پیوند کارگاه وجود

انجام:

نامه او که حرز جانش باد | در قیامت خط امانش باد

۳. مطلع الانوار (۹۸ر - ۱۳۸ر) (شعر - فارسی)

از: امیرخسرو بن محمود دهلوی (۶۵۱ - ۷۲۵ق)

مطلع الانوار نخستین مثنوی امیر خسرو دهلوی است که در سال ۶۹۷ق در مقابل *مخزن الاسرار* نظامی در بیست مقاله سروده و در این نسخه دارای ۳۱۰۰ بیت است.

[ذریعه ۱۹: ۲۹۸؛ منزوی ۴: ۳۲۰۹؛ مشار ۴: ۴۷۹۳].

برگ نخست این منظومه افتاده است.

آغاز:

زنده باقی که جهان آفرید | کی مردان زنده که جان آفرید

انجام:

بو که ز نزهتگه دارالسلام | سوی علیکی رسدم والسلام

۴. شیرین و خسرو (۱۳۸پ - ۱۹۰ر) (شعر - فارسی)

از: امیرخسرو بن محمود دهلوی (۶۵۱ - ۷۲۵ق)

شیرین و خسرو دومین مثنوی امیر خسرو دهلوی است که در مقابل خسرو و شیرین نظامی و در سال ۶۹۸ق سروده و در این نسخه دارای ۴۱۰۰ بیت است.

[ذریعه ۱۴: ۲۷۰؛ منزوی ۴: ۲۹۸۱].

آغاز:

خداوندا دلم را چشم بگشای | به معراج یقینم را بنمای

انجام:

چو بر خسرو سر آید زندگانی | گناهش عفو کن باقی تو دانی

۵. مجنون و لیلی (۱۹۰ر - ۲۲۱ر) (شعر - فارسی)

از: امیرخسرو بن محمود دهلوی (۶۵۱ - ۷۲۵ق)

مجنون و لیلی سومین مثنوی امیر خسرو دهلوی است که در مقابل لیلی و مجنون نظامی و در سال ۶۹۸ق سروده و در این نسخه درحدود ۲۵۴۰ بیت است.

[ذریعه ۱۸: ۳۹۲؛ منزوی ۴: ۳۱۷۰؛ مشار: ۶۱۸، ۱۴۰۰].

آغاز:

ای داده بـه دل خزانـه راز | عقل از تو شده خزینه‌پرداز

انجام:

این نامه سزای آفرین باد | انشاء الله که همچنین باد

نستعلیق بدون تاریخ، قرن ۱۱ق. چهار سرلوح کتیبه‌ای مذهب با حاشیهٔ کنگره‌ای و شرفه در ابتدای منظومه‌ها، به جز *مطلع الانوار*، که آغاز آن افتاده است. سرلوح اول و دوم تمام مذهب و ناتوشته‌اند و سرلوح سوم مذهب و مرصع است با ترنج میانی و زمینهٔ سبز و نانوشته و در حاشیه بالای آن به خط نازیبایی نوشته شده: «خسرو شیرین» و در ترنج میانی سرلوح مذهب و زیبای منظومهٔ پنجم با سفیداب نوشته شده: «کتاب مجنون لیلی». اندکی آب دیدگی به سرلوح‌ها آسیب رسانده است. عنوان‌ها در کتیبهٔ ساده با سفیداب و تحریر زر. ستون‌بندی چهار ستونه به زر. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. اوراق نسخه قهوه‌ای تیره و مجدول به زر هستند که به علت آسیب دیدگی با کاغذ روشن‌تر متن و حاشیه شده‌اند و جدول دور متن در بیشتر قسمت‌ها از بین رفته است. تصحیحات حاشیه را هم بریده‌اند و در حاشیه چسبانده‌اند. آثار سوختگی در حاشیهٔ برگ‌های متن دیده می‌شود. آثار موریانه‌خوردگی و کرم خوردگی در اوراق نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق وصالی شده‌اند.

یادداشت فروش نسخه از بی‌بی خدیجه، یادداشت تملک مهدی غروی در مرداد ۱۳۵۲ در بمبئی و مهر تملک او با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی دی ۱۳۶۴ S.Mahdi Gharavi. RAHA» و چند یادداشت و مهر تملک محو شده در پشت برگ نخست.

جلد مقوایی، تیماج قرمز، یک قاب کوچک دور زنجیرهٔ مشکی با زمینهٔ قرمز ساده در وسط و یک گل کوچک ده پر مشکی در میان آن، دور جدول گره‌ای مشکی که از گوشه‌ها به قاب وسط

متصل است. لبه‌ها چرم مشکی، عطف چرم قرمز با چهار نوار مشکی و سه گل در میان آنها که هر سه کنده شده و چرم در این قسمت سوراخ شده است. استر و بدرقه کاغذ کاهی ضخیم، عطف جلو غبارافشان قرمز، ۲۷/۵×۱۸ س‌م. این جلد از نظر جنس و طرح شبیه نسخهٔ ش ۱۱۶۰۶ و ۱۱۶۰۷ است.

۲۲۱گ، ۲۶/۵×۱۸س‌م، ۲۱س، ۱۸/۷×۱۱/۸ س‌م، کاغذ قهوه‌ای تیره.

۱۱۶۰۱

کشف المحجوب (فارسی - عرفان)

از: ابوالحسن علی بن عثمان هجویری (- ۴۶۵ق)

کشف المحجوب از کتاب‌های تعلیمی تصوف است و مطالب آن را می‌توان به مقدمه و سه بخش تقسیم کرد:

مقدمه مؤلف در سبب تألیف کتاب و موضوع آن.

بخش اول: اطلاعات کلی در باب تصوف در شش باب (اثبات علم، فقر، تصوف و ...).

بخش دوم: شرح حال صوفیان معروف تا زمان هجویری و فرقه‌های متصوفه در هفت باب.

بخش سوم: یازده «کشف» متضمن مسائل مختلف تصوف (معرفت، توحید، ایمان و ...).

این کتاب نخستین بار در سال ۱۹۲۶م/ ۱۳۰۵ش، با تصحیح و. ژوکوفسکی منتشر شد و در سال ۱۳۷۴ ش، با تصحیح محمدحسین تسبیحی، به چاپ رسید و در سال ۱۳۸۳ش محمود عابدی چاپ منقح این کتاب را با استفاده از چند نسخهٔ دیگر منتشر کرد.

[کشف الظنون ۲: ۱۴۹۴؛ ذریعه ۱۸: ۵۹؛ منزوی ۲: ۸۲۰؛ مقالهٔ «کشف المحجوب»].

آغاز: «ربنا آتنا من لدنک رحمته و هیئ لنا من امرنا رشدا الحمدلله الذی کشف الاولیای واطن ملکوته و قشع الاصفیای نوائر جبرویه و اراق دم المحبین بسیف جلاله».

انجام: «و خوانندگان این کتاب را به رعایت حقوق این کتاب و نویسنده را به دعاء حفظ ایمان یاد آرند و الحمدلله رب العالمین و الصلوات و السلام علی رسوله محمد و آله و اصحابه اجمعین و سلم تسلیما کثیرا».

نستعلیق بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. خط تغییر دارد. نسخه خط خوردگی دارد و تصحیح شده است. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

یادداشت خرید مهدی غروی در سال ۱۳۴۸ش در دهلی در پشت برگ نخست، و مهر تملک او با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی مهر S.Mahdi Gharavi. RAHA ۱۳۶۴» در گ ۲ر، در ابتدای متن. توضیحاتی دربارهٔ مؤلف و چاپ‌ها و نسخه‌های *کشف المحجوب* از مالک نسخه در نوروز ۱۳۴۸ش درون دفهٔ دوم جلد.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری صنعتی قهوه‌ای، عطف و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، ۲۵/۵×۱۶/۵ س‌م. فرسوده.

۲۰۰گ، ۲۵/۵×۱۶/۳ س‌م، ۱۶س، ۲۲×۱۲ س‌م، ۲۰س در نیمهٔ دوم. کاغذ هندی شکننده.

۱۱۶۰۲

انتخاب رباعیات حکیم عمر خیام

(شعر ـ فارسی)

از: عمر بن ابراهیم خیام نیشابوری (۴۳۲ ـ ۵۱۷؟ق)

این نسخه کامل نوشته نشده و شامل ۶۵ رباعی است.

آغاز:

ای کرده ز لطف و قهر تو صنع خدا　　　در عهــد ازل بهشــت و دوزخ پیــدا

انجام موجود:

ایمن نفسی ز مرگ مـی نتـوان زیسـت　　　پس مانده در جهان بی‌فایده چیست

نستعلیق راسته و چلیپا، بدون تاریخ. مجدول به زر، جدول‌کشی به زر و مصراع‌ها درون مستطیل‌های ساده مجدول به زر و با تحریر زر نوشته شده‌اند. سرلوح مذهب زیبا با رنگ‌های لاجوردی، سرخ و قهوه‌ای با کتیبهٔ بسمله. تشعیر در حاشیه و تحریر مصراع‌ها با قهوه‌ای در زمینهٔ زر در صفحهٔ نخست. صفحه عنوان مجدول به سرخی و زر و سیاهی، و دارای سه کتیبهٔ چند ضلعی با زمینهٔ زر و حاشیهٔ باریک زر در یک قاب مذهب با زمینهٔ سیاه، در این سه کتیبه نوشته شده: «انتخاب رباعیات»، «حکیم عمر خیام»، «اعلی الله مقامه». مصور، دارای چهار مینیاتور. برگ آخر نسخه جدول‌کشی شده اما نانوشته است. لبه داخلی برخی اوراق وصالی شده است.

یادداشت تملک مهدی غروی در ۵۱/۱۱/۱ در بمبئی، برروی آستر بدرقه.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، زرکوب، قاب زرین گره‌ای در وسط و جدول دور به زر با گل‌های زنجیره‌ای و منگنه . جدول‌ها از گوشه‌ها به هم متصل هستند، یک گل زرین در وسط قاب. عطف چرم قهوه‌ای. آستر و بدرقه کاغذ ابری سرخ و سفید و سیاه و زرد، ۲۳/۵×۱۷/۵ س‌م.

۱۵گ، ۲۲×۱۷/۵ س‌م، ۸ س چلیپا و ۲ س عمودی در کنار آنها، ۱۸×۱۰/۵ س‌م. کاغذ فرنگی صحیح رنگ شده.

۱۱۶۰۳

ممتاز الرمل

(رمل ـ فارسی)

از: محمدصلاح‌الدین یکسو ابن محمد سراج‌الدین شفی

مؤلف که نام او در نسخه چنین آمده است: «محمد صلاح‌الدین متخلص به یکسو ابن محمد سراج‌الدین عرف شفی ولد محمدابراهیم» این رساله را در سال ۱۱۹۹ق برای دوستانی که علاقه‌مند به رمل بودند و از او خواستند نسخه‌ای جامع در علم رمل بنویسد به طوری که مبتدی را از کتب دیگر بی‌نیاز کند، نوشت و از آنجا که این کتاب جامع جمیع احکام و شرایط است و از باقی کتب امتیاز دارد آن را *ممتاز الرمل* نامید. او در نگارش این کتاب از دیگر کتاب‌های رمل بهره جست و اسامی آنها را در مقدمه آورد. این کتاب‌ها عبارت‌اند از: *شجره و ثمره*، *منهاج الاسرار*، *جامع الکفایت*، *رساله کلمه*، *انوار الرمل*، *بدایت*

الرمل، *عمده الرمل*، *زین الرمل*، *زبده الرمل*، *زبده البحر*، *خلاصه البحرین*، *ریاض الطالبین*، *عین الرمل* و چند کتاب دیگر.

ممتاز الرمل براساس آنچه در مقدمه نوشته شده مشتمل است بر یک مقدمه و نه مقاله و نوزده باب، هر یک در پنج فصل:

باب اول در احوال قوت طالع و نفس، باب دوم در بیان مال و معاش، باب سوم در احوال خویشان، باب چهارم در ملک و غیره، باب پنجم در بیان حامله و فرزند، باب ششم در بیان بیماری و غیره، باب هفتم در بیان دزد و غایب و نکاح و غیره، باب هشتم در بیان خوف و خطر و غیره، باب نهم در بیان سفر و غیره، باب دهم در بیان شغل و عمل و غیره، باب یازدهم در بیان امید و حاجات و غیره، باب دوازدهم در بیان دشمنان و بند و زندان و غیره، باب سیزدهم در بیان انفصال و اتصال و غیره، باب چهاردهم در سوالات و نظرات و غیره، باب پانزدهم در ضمایر و غیره، باب شانزدهم: [نوشته نشده]، باب هفدهم: در سیر حرکت نقات ابدح، باب هجدهم: در بیان دایرهٔ بزدح، باب نوزدهم: در بیان دایرهٔ اصح.

اما نسخهٔ حاضر ناتمام است و فقط تا فصل سوم از باب ششم نوشته شده است.

آغاز: «الحمدلله الذی علم الانسان ما لم یعلم و بین منهم ما لم یفهم و جعل العلوم للعوام للعوالم مکملا و ... عالم الغیبی که در دیوان‌کده علم بسیطش غیب و شهادت کمر خدمت بسته در خیل ملازمان و در آینه صور علمیه انس کائنات بی کم و کاست نمایان ... اما بعد این احقر خوان بستان رمل خاک پای عالمان با علم عمل یعنی بنده کمترین محمد صلاح‌الدین المتخلص به یکسو ابن محمدسراج‌الدین عرف شفی صاحب ولد محمدابراهیم ... مسمی به اسم ممتاز الرمل ساختم و تاریخ اتمامش ... در سنه یکهزار و یکصد و نود و نه هجری به اتمام رسیده».

انجام: «اگر در متوالدات خارج بود نماز ظهر یا نماز عصر اگر در زویدات خارج بعد نماز مغرب یا نماز عشا یا نیم شب تا صبح صادق بود اگر شکل روز بود به روز حکم مرگ کند اگر شب باشد به شب اشکال اول روز این است».

نستعلیق هندی بدون تاریخ. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. نسخه صفحه‌شمار دارد. آثار کرم‌خوردگی و آب دیدگی در برخی اوراق نسخه دیده می‌شود.

یادداشت خرید نسخه از مهدی غروی در ۵۰/۱۰/۲ در خانهٔ فرهنگ بمبئی برروی آستر بدرقه و مهر تملک او با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی آذر ۱۳۶۴ S.Mahdi Gharavi. RAHA» در گ ۲ر، ابتدای متن.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری آبی. عطف و گوشه‌ها کاغذ قهوه‌ای. آستر و بدرقه کاغذ کاهی، ۲۳/۵×۱۵ س‌م.

۱۹۶گ (۳۹۲ص)، ۲۲/۸×۱۴/۵ س‌م، ۱۲س، ۱۵/۵×۱۰ س‌م.

۱۱۶۰۴

جنگ شعر

(شعر - فارسی)

جنگ شعر شامل اشعاری از چند شاعر پارسی گوی هندی است:

غزلیات سید راجا با تخلص «راجا» (۱ر - ۸پ)، سفا (۹ر - ۱۲ر)، حضرت شاه صادق صاحب با تخلص «صادق» (۱۲ر - ۱۳ر)، قاسم انوار (۱۳ر - ۱۴پ) جعفر (۱۴پ - ۱۵پ)، هلالی (۱۵پ -۱۶ر).

در گ ۶ر تخلص راجا به صورت «سید راجا» آمده است.

بین برگ ۸ و ۹ افتادگی وجود دارد.

آغاز:

روسی که من بدیدم اندر عیان نگنجد — لـذت جمـال آن روی انـدر جهـان نگنجـد

آرزوی محض مطلق بی‌چون و بی‌چگون است — از وهم و فهم بیـرون صـورت در آن نگنجـد

انجام:

بیـار سـاقی آن شـربت جـان فـزای — بـه مـن ده کـه دارم غـم جـان گـزای

نستعلیق چلیپا و راسته، عنوان‌ها، تخلص شاعران و شمارهٔ برگ‌ها به سرخی، دو ستونه. هشت برگ ابتدای نسخه شماره برگ دارد. نسخه موریانه خوردگی و کرم خوردگی دارد.

یادداشت تملک سید مهدی غروی در ۱۳۵۶ش در پایان متن.

جلد کاغذی قهوه‌ای ساده، ۱۳×۲۲/۷ س‌م.

۱۶گ، ۱۲/۸×۲۲/۵ س‌م، ۱۰س، ۹/۵×۱۷/۵ س‌م.

۱۱۶۰۵

منشات

(نامه‌ها/نثر - فارسی)

از: عمادالدین محمدطاهر بن حسین وحید قزوینی (۱۰۱۵ - ۱۱۱۲ق)

منشآت میرزا طاهر قزوینی، متخلص به وحید، وقایع‌نگار و منشی دربار شاه عباس دوم، است حاوی نامه‌هایی به پادشاهان و امراء، فرمان‌ها و دیباچه‌ها و خاتمه‌هایی که بر کتاب‌های دیگران نوشته است.

بخشی از منشآت وحید قزوینی با عنوان *طاهر وحید* در ۱۸۷۳م/ ۱۲۹۰ق در مطبع منشی نولکشور در لکهنو چاپ سنگی شده است.

[اصفا ۵/۲: ۱۳۴۶-۱۳۵۱؛ آستان حضرت معصومه ۲: ۲۵۱؛ ملک ۵: ۴۷۳؛ ملی: ن ش ۲۵۱۳۴].

آغاز نسخهٔ ما افتاده و پارگی در برگ نخست برخی کلمات را از بین برده است.

آغاز موجود: «... که مقید بزیادتی اجمال و اثقال نشده به اخف وجوه که شاغل ... بـه امر مزبور قیام نماید و چون سررشته قبض و بسط امور ... حوادث و سوانح نزدیک دور در قبضه اختیار و اقتدارند بر سنین ... پرداز مصالح جمهور است در اثنای روانه شدن مقرب الحضرت».

انجام: «لیکن به غیر از روغن بنفشه رقیمه مسکینه الفوایح دوستان و دای نمی‌تواند یافت قوافل روایح ان گلدسته و لایتعاقب اختلاف شمال و ضبا متوالی و متواتر باد فقط».

انجامه: «تمت تمام شد کار من نظام شد از عنایت الهی نسخه انشای طاهر وحید تحریر به تاریخ دوازدهم شهر شعبان المعظم سنه ۱۲۰۳ هجری مطابق دوازدهم ماه نوامبر ۱۸۳۷ عیسوی موافق کاتک سدی چودوس روز شنبه سمبت ۱۸۹۳ در عهد ابوالمظفر بهادرشاه پادشاه غازی ثانی بن اکبر شاه پادشاه ثانی خلدالله ملکه و سلطانه یک چهر روز باقی مانده بود انمام پذیرفت».

نستعلیق راسته و چلیپا، دوازدهم شعبان ۱۲۰۳ق/ دوازدهم نوامبر ۱۸۳۷م. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، دارای جدول مشکی و زرد پهن و سرخ، و کمند مشکی. اوایل نسخه تصحیح شده و معنی برخی لغات به خط شکسته در حاشیه و در زیر سطرها نوشته شده است. نسخه شماره برگ دارد و هشت برگ از ابتدای نسخه افتاده است. دو برگ ابتدای نسخه پاره شده و حاشیه بالای اوراق اوایل نسخه ریخته است. اثار اب دیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

یادداشت مالکیت مهدی غروی به تاریخ ۵۲/۱۲/۲ در بیتی در انتهای متن و مهر تملک او با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی ابان S.Mahdi Gharavi. RAHA۱۳۶۴» برروی کاغذ سفید بدرقه و گ ۹ر که ابتدای متن نسخه است.

جلد مقوایی، تیماج مشکی با روکش گالینگور خاکستری به شکل ذوزنقه، ۱۶×۳۰ س‌م.

۱۰۲گ، ۱۵×۲۹ س‌م، ۱۶×۲۹ س‌م.

۱۱۶۰۶

جنات الوصال

(شعر - فارسی)

از: محمدعلی بن عبدالحسین نورعلی‌شاه طبسی تونی اصفهانی (۱۱۶۰؟ - ۱۲۱۲ق)

منظومهٔ عرفانی اخلاقی از نورعلی‌شاه، از عرفای مشهور نعمت‌اللهی، است. وی بنا داشته این منظومه را در هشت جنت به عدد درهای بهشت بسراید اما پیش از پایان سومین جنت درگذشته و مریدان او کار را ادامه داده و دفترهای دیگر را بر آن افزوده‌اند. محمدحسین رونق علی‌شاه کرمانی (۱۲۳۰ق) باقی جنت سوم و جنت چهارم و بخشی از جنت پنجم را سروده و پس از وی احمد بن عبدالواحد نظام علی‌شاه کرمانی (۱۲۴۲ق) باقی جنت پنجم و جنت ششم را که دارای صد لمعه است و ترجمه و گزارشی است از *مصباح الشریعه*، و جنت هفتم را سروده است.

جنات الوصال در سال ۱۳۴۸ش، به تصحیح جواد نوربخش، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۵: ۱۵۲ یا ۱۹: ۱۴۹؛ منزوی ۴: ۲۷۴۳؛ مشار ۴: ۱۵۷۷؛ مرعشی ۲۷: ۳۲۰؛ ملی: ن ش ۱۳۱۲۲].

نسخه حاضر کامل و هفت مثنوی *جنات الوصال* را دربردارد و ۲۷۰۰۰ بیت است.

آغاز:

بســـم الله الــــرحمن الــــرحیم　　افتتاح کنز اسماء عظیم هست

انجام:

نـاتوان را یـا تـوان بشـتافتن　　مـر حـق افتـاده را دریـافتن

انجامهٔ جنت اول: «به تاریخ بیست و هشتم شهر ربیع الاول سنه ۱۲۶۲ق بـه اتمـام رسید بخط حقیر فقیر حسین ابن علی ابن ابی‌طالب ۲۶۶۸».

انجامهٔ جنت دوم: «به تاریخ یوم الخمیس بیست و پنجم شهر جمادی الاول سنه ۱۲۶۲ به اتمام رسید بخط حقیر فقیر حسین ابن علی ابن ابی‌طالب غفراله».

انجامهٔ جنت سوم: «به تاریخ ۱۵ شهر رجب المرجب سـنه ۱۲۶۲ بـه اتمـام رسید بخط حقیر فقیر حسین ابن علی ابن ابی‌طالب».

انجامهٔ جنت چهارم: «به تاریخ یوم الاحد ۷ شهر محرم الحرام سنه ۱۲۶۳ به اتمام رسید بخط حقیر فقیر حسین ابن علی ابن ابی‌طالب غفراله له ۱۱۰».

انجامهٔ جنت پنجم: «به تاریخ یوم الثلثاء هشتم شهر رمضان المبارک سـنه ۱۲۶۴ بـه اتمام رسید بخط حقیر فقیر حسین ابن علی ابن ابی‌طالب غفراله». سـپس نوشـته شـده: «کل پنجم ۱۰۲۷۸ رونقعلی شاه ۳۶۵۵ نظام علی شاه ۶۶۲۳».

انجامهٔ جنت ششم: «به تاریخ یوم الثلثاء ۱۸ شهر رمضان المبارک سنه ۱۲۶۸ تمام شد کل ششم ۷۰۷۶ ۱۱۰».

انجامهٔ جنت هفتم: «به تاریخ یوم الخمیس ۲۶ شهر رمضان المبارک سـنه ۱۲۶۸ بـه اتمام رسید بخط حقیر فقیر حسین ابن علی ابن ابی‌طالب». سپس نوشته شده: «کل کتاب ۲۷۲۵۵ جناب نورعلی شاه ۵۳۵۳ جناب رونقعلی شاه ۱۵۴۶۹ جناب رمضانعلی ۶۶۳۳».

نستعلیق راسته و چلیپا در متن و حاشیه، حسین ابن علی ابن ابی‌طالـب، در روزهـای مختلفی از ماه‌های ربیع الاول، جمادی الاول و رجب ۱۲۶۲ق، محرم ۱۲۶۳، رمضان ۱۲۶۴ و رمضـان ۱۲۶۸ق. عنوان‌ها و برخی ابیات به سرخی. عبارت «یا علی الاعلی ۱۱۰» در وسـط حاشـیهٔ بـالای تمام صفحات نوشته شده است. نسخه دارای خـط خـوردگی انـدک اسـت. در برخـی اوراق نسخه وصالی‌های کوچکی دیده می‌شود. در گوشهٔ برخی اوراق نسخه لک‌های قهوه‌ای وجود دارد.

یادداشت فروش نسخه از بی‌بی خدیجه و مهر تملک مهدی غروی بـا نقـش سـیمرغ و سجع «سید مهدی غروی دی ۱۳۶۴ S.Mahdi Gharavi, RAHA» در پشت برگ اول نسخه.

جلد مقوایی، تیماج قرمز، قاب زرین کوچک با زمینهٔ قرمز و دانه‌های سیاه در وسـط، یـک گل زرین گرد در وسط و چهار گل تزئینی زر در چهار گوشهٔ قاب، یک قاب بزرگ‌تر با دور زنجیرهٔ زر که قاب کوچک‌تر را در میان گرفته است و جدول دور زنجیرهٔ مشکی بـا حاشـیهٔ تزئینـی که از گوشه‌ها به قاب بزرگ‌تر متصل است، لبه‌ها چرم مشکی، عطف چرم قرمز با پـنج نـوار مشـکی پهن با زنجیرهٔ زر و چهار گل مشکی گرد در فواصل میان آنهـا، آسـتر و بدرقـه کاغـذ قهوه‌ای

طرح‌دار فرنگی، عطف جلو ابری، ۱۹×۲۸/۵ س‌م، برچسب عنوان «دیوان شاه نعمـت‌الله ولـی» برروی عطف. این جلد از نظر جنس و طرح شبیه نسخهٔ ش ۱۱۶۰۰ و ۱۱۶۰۷ است.

۳۹۴گ، ۱۸×۲۸ س‌م، ۲۰س، ۱۳×۱۵/۵ س‌م.

۱۱۶۰۷

مثنوی معنوی

(شعر ـ فارسی)

از: جلال‌الدین محمد بن محمد مولوی (۶۰۴ ـ ۶۷۲ق)

دربارهٔ مثنوی مولوی نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۲۲ در همین فهرست.

نسخهٔ حاضر شامل هر شش دفتر با دیباچه‌های منثور است، به جز دیباچهٔ دفتر اول که نوشته نشده است.

آغاز:

بشنو از نـی چـون حکایـت مـی‌کنـد　　وز جـدایی‌هـا شـکایت مـی‌کنـد

انجام:

قصـه کوتـه کـن دلهـا خـراب　　خـتم کـن والله اعلـم بالصـواب

انجامه: «بید النحیف المذنب محمدشفیع ابن مولانای شمس‌الدین المرحوم بین الظهر و العصر فی یوم الجمعه بتاریخ ۲۵ شهر ذی حجه سنه اربع و ثلاثون من جلوس اورنگ زیب بهادر خلد الله ملکه و مد عمره الله بس ما بقی هوس».

نستعلیق، محمدشفیع بن شمس‌الدین، بین ظهر و عصـر روز جمعـه ۲۵ ذیحجـه سـال سی و چهارم سلطنت اورنگ زیب، ۱۱۰۳ق/۱۶۹۲م، عنوان‌ها به سرخی. هفت سرلوح کم کار مـذهب رنگین با کتیبهٔ مذهب بسمله در ابتدای دفترها، به جز دفتر دوم که یک کتیبهٔ بـزرگ مـذهب بـه جای سرلوح است که در میانهٔ آن بسمله نوشته شده و در ابتدای دفتر سوم سرلوح مـزدوج و در ابتدای دفتر پنجم دو سرلوح وجود دارد. شکل همهٔ سرلوح‌ها به جز سرلوح اول یکسـان اسـت. صفحات دارای جدول مشکی و زر و آبی و سرخ، و کمند آبی سیر. ستون‌بندی چهار ستونه به زر. عنوان‌ها در مستطیل زر. برخی عنوان‌ها نوشته نشده‌اند. نسخه در اوایل دفتر اول و دوم و ششم و در تمام صفحات دفتر چهارم و پنجم در حاشیه تصحیح شده و برخی نسخه بـدل‌هـا و معنـی برخی لغات و برخی توضیحات در حاشیه نوشته شده است. در صفحات ابتدایی دفتـر اول و دوم معنی برخی لغات در بین سطور نوشته شده‌اند. آثار موریانه خوردگی در نسخه دیـده مـی‌شـود. برخی اوراق نسخه وصالی شده‌اند.

مهر تملک مهدی غروی با نقش سـیمرغ و سـجع «سـید مهـدی غـروی دی ۱۳۶۴ S.Mahdi Gharavi, RAHA» در پشت برگ اول نسخه. یادداشت خرید مهدی غروی در بمبـئی کـه ایـن نسخه و چند کتاب دیگر را به راهنمایی مولوی عبدالرحیم خریده اسـت، بـه تـاریخ ۳۶/۴/۸ در تهران و «یاکبیکج» در انتهای متن.

جلد مقوایی، تیماج قرمز با دانه‌های سیاه، قاب کوچک با دور زنجیره‌ای مشکی با زمینهٔ قرمز ساده در وسط، یک گل ده پر مشکی در وسط قاب، جدول دور تزئینی مشکی که از گوشه‌ها به قاب متصل است، لبه‌ها چرم مشکی، عطف چرم قرمز با دو نوار پهن مشکی، سه گل مشکی ده پر در فواصل میان آنها، عطف جلو غبارافشان قرمز، ۱۹/۵×۳۲ س‌م، روکش تیماج دفهٔ رویی تا درون جلد کشیده شده و قابل جدا کردن است. این جلد از نظر جنس و طرح شبیه نسخهٔ ش ۱۱۶۰۰ و ۱۱۶۰۶ است.

۳۳۴گ، ۲۰×۳۱/۵ س‌م، ۲۱س، ۲۲/۲×۱۲/۷ س‌م. کاغذ نخودی تیره و شکنندهٔ هندی.

۱۱۶۰۸

مثنوی معنوی

(شعر ـ فارسی)

از: جلال‌الدین محمد بن محمد مولوی (۶۰۴ ـ ۶۷۲ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۲۲ در همین فهرست

آغاز نسخه افتادگی دارد.

آغاز موجود:

چون که گل رفت و گلستان شد خراب   بوی گل را از که یابیم از گلاب

انجام:

قصه کوته کن که رفتم در حجاب   هین خمش والله اعلم بالصواب

انجامه: «قد تمت الکتاب المثنوی المعنوی بعون الملک الغنی فی یوم الاحد ... و سیم شهر محرم الحرام سنه ۱۲۴۵ بید احقر الفقرا محمد الحمزوی الموسوی الشیرازی»

در پایان دفترهای دیگر نیز انجامهٔ کوتاهی به عربی نوشته شده که در برخی از آنها تاریخ کتابت ذکر گردیده است: دفتر اول: دوم محرم ۱۲۴۴ق، دفتر دوم: ربیع الاول ۱۲۴۴ق، دفتر چهارم: شوال ۱۲۴۴ق.

نستعلیق، محمد حمزوی موسوی شیرازی، از ۲ محرم ۱۲۴۴ تا ۲۳ محرم ۱۲۴۵ق، عنوان‌ها به سرخی. صفحات دارای جدول سرخ و زر و مشکی، و کمند سرخ. ستون‌بندی چهارستونه به سرخی. عنوان‌ها در مستطیل سرخ. محلی برای سرلوح در آغاز هر دفتر در نظر گرفته شده که خالی مانده و سرلوح‌ها ترسیم نشده‌اند. آثار آب دیدگی و پخش شدگی مرکب در اوراق نسخه دیده می‌شود. دو برگ ابتدایی نسخه متن و حاشیه و برخی برگ‌ها وصالی شده‌اند.

تملک مهدی غروی در تابستان ۱۳۴۸ش در تهران و مهر تملک او با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی شهریور S.Mahdi Gharavi, RAHA ۱۳۶۰» و یک یادداشت بلند از او دربارهٔ این نسخه و خانواده‌اش در ۲۷ مهر ۱۳۶۰ در تهران در پشت برگ اول نسخه.

جلد مقوایی، روکش کاغذی مشکی طرح‌دار، عطف و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، ۱۷×۲۷/۵ س‌م.

۲۸۴گ، ۱۷×۲۶/۵ س‌م، ۲۶س، ۲۱/۷×۱۲/۲ س‌م.

۱۱۶۰۹

جُنگ اشعار

(شعر ـ فارسی)

در این جنگ اشعاری در قالب‌های شعری مختلف آمده است، شامل:

۱. سوز و گداز (۵ر ـ ۱۴ر) (شعر ـ فارسی)

از: محمدرضا نوعی خبوشانی (ـ ۱۰۱۹ق)

آغاز:

الهی سینه‌ام را سالکی ده   سرشکم را جگر پرکالکی ده

انجام:

گلی بخش از گلستان خلیلم   درین ره ساز آتش را دلیلم

۲. محمود و ایاز (بخشی از ـ) (۱۴ر ـ ۱۶پ) (شعر ـ فارسی)

از: علیقلی بیگ انیسی شاملو (ـ ۱۰۱۴ق)

آغاز:

چو گردد صیدگاه عشق بنیاد   نه صید آنجا امان یابد نه صیاد

۳. محمود و ایاز (بخشی از ـ) (۱۶پ ـ ۱۸ر) (شعر ـ فارسی)

از: محمدحسین زلالی خوانساری (ـ ۱۰۲۵؟ق)

آغاز:

به نام آنکه محمودش ایاز است   غمش همخانهٔ راز و نیاز است

۴. قضا و قدر (بخشی از ـ) (۱۸پ ـ ۱۹ر) (شعر ـ فارسی)

از: رکن‌الدین مسعود بن علی شیرازی، حکیم رکنا (قرن ۱۱ق)

آغاز:

شنیدم روزی از پاکیزه رایی   سرای عاریت را کدخدایی

۵. قضا و قدر (۱۹ر ـ ۲۲پ) (شعر ـ فارسی)

از: محمدقلی سلیم تهرانی (ـ ۱۰۵۷ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۴۴/۱۸ در همین فهرست.

آغاز:

شنیدم روزی از خونابه نوشی   چو گل از پارهٔ تن خرقه پوشی

انجام:

درین دریای خون خوار آشنا کیست / خدا دست تو گرد ناخدا کیست

۶. ابدالیه (۲۲پ - ۲۳پ) (شعر - فارسی)

از: نورالدین محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۶ق)

آغاز:

الف ابدال تمام درویشی / جگر از داغ مفلسی ریشی

انجام:

این ظهوری بیا به توبه گرای / از تنگ چاه تیره نفس برآی

۷. ساقی‌نامه (۲۴ر - ۳۴پ) (شعر - فارسی)

از: نورالدین محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۶ق)

آغاز:

ثنا می‌کنم ایزد پاک را / فریبا ده طارم تاک را

انجام:

که گردت به حرفت سخنها تمام / چو در آخر نامه را والسلام

۸. شهرآشوب (۵۶ر - ۵۷ر) (شعر - فارسی)

از: ابوالفیض بن مبارک فیضی دکنی (۹۵۴ - ۱۰۰۴ق)

آغاز:

بحمدالله که از امداد طالع / مرا شد سیر شهر یزد واقع

انجام:

کنم در وصف هر یک اهتمامی / که ماند در بساط دهر باقی

۹. تعریف کشمیر (وصف کشمیر) (۵۷پ - ۶۱پ) (شعر - فارسی)

از: محمدقلی سلیم تهرانی (ـ ۱۰۵۷ق)

آغاز:

سخن هر جا ز صنع کردگار است / گواه پای برجا کوهسار است

انجام:

به روزت باد در کف جام جمشید / شبت خوش باد همچون صبح امید

۱۰. نان و حلوا (سوانح سفر حجاز، السوانح الحجازیه) (۶۱پ - ۶۷ر) (شعر - فارسی)

از: بهاءالدین محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ - ۱۰۳۱ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۳۴۹/۴ در همین فهرست.

آغاز: «اما بعد حمدالله علی افضاله و الصلوه و السلام ... محمد المشتهر بهاءالدین العاملی ... هذه نبذة من السوانح قد نسخ اکثرها فی طریق حج بیت الله الحرام...

آغاز:

ایها اللاهی عن العهد القدیم / ایها الساهی عن النهج القویم

انجام:

هرچت از حق بازداره ای پسر / نان و حلوا نام کردم سر به سر

۱۱. شیر و شکر (۶۷ر - ۶۹ر) (شعر - فارسی)

از: بهاءالدین محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ - ۱۰۳۱ق)

آغاز: «احمدالله علی جزیل آلائه و اصلی علی اشرف البیائه و اولیائه این شکسته بسته چند است در بحر خفیف که درمیان شعراء عرب مشهور و معروف است».

آغاز:

ای مرکز دایره امکان / وی زبده عالم کون و مکان

انجام:

پیوسته خجسته پیامش کن / مقبول خواص و عامش کن

۱۲. فرهاد و شیرین (بخشی از -) (۹۰پ - ۱۰۴ر) (شعر - فارسی)

از: کمال‌الدین وحشی بافقی (۹۳۹ - ۹۹۱ق)

آغاز:

الهی سینه‌ای ده آتش افروز / دران سینه دلی وان دل همه سوز

۱۳. لغز قلم (قصیده در -) (۱۰۶پ - ۱۰۷ر) (شعر - فارسی)

از: ضیاءالدین محمد اردوبادی

آغاز:

کدام طرفه نگار است آنکه عاشق وار / الف کشیده به سر مانده از دعا بسیار

۱۴. اشعار (شعر - فارسی)

ـ جز منظومه‌های بالا اشعاری در قالب‌های مختلف شعری در صفحات این جنگ

نگاشته شده است. در بخش انتهایی نسخه (گ ۱۳۵پ - ۱۴۴پ) ابتدا دیباچهٔ منثور *مفاتیح الاعجاز* لاهیجی نوشته شده و در پی آن ابیات شاعران مختلف آمده است.

آغاز دیباچه (۱۳۵پ): «باسمک الاعظم الشامل فیضه المقدس لکل موجود المنور ظلمات».

اسامی شاعرانی که نامشان در این جنگ آمده، به ترتیب الفبا، به قرار زیر است:

آذری (۷۶پ)، طاهر آشنا (۱۳۹پ)، آصفی (۵۵پ، ۱۰۹ر)، ابن حسام (۵۰ر)، ابن س... (۱۲۸ر)، ابن یمین (۷۰ر)، ابوالحسن فراهانی (۶۹پ، ۱۳۹پ)، ابوتراب بیک (۱۳۹ر)، ابوسعید ابوالخیر (۷۲پ، ۷۵پ، ۱۲۸ر، ۱۳۹پ، ۱۴۲روپ، ۱۴۳ر)، ادیب صابر (۵۵پ)، امیدی (۱۰۴ر، ۱۱۵ر، ۱۴۳ر)، امیرخسرو دهلوی (۷۲ر، ۷۵پ، ۸۲ر، ۸۳پ، *مطلع الانوار* ۷۹ر، ۱۴۱پ، ۱۴۳پ)، امیر شاهی (۱۴۴ر)، بابا امیر مغیث (۸۳پ)، انوری (۷۶ر)، اوحدالدین (۷۲ر، ۸۶پ، ۱۴۱پ)، اوحدی (جام جم ۷۳ر)، اهلی (۱۱۲ر)، بابا فغانی (۵۵پ، ۸۵ر، ۱۲۹ر-۱۳۳پ، ۱۳۹ر، ۱۴۱ر)، بابا نصیبی (۱۴۲ر، ۱۴۲پ)، بعضی اصحاب العرفان (۱۴۳ر)، شیخ بهاءالدین (۷۲پ، ۸۳پ)، شیخ بهاءالدین محمد عاملی (۷۴ر، ۱۴۱ر، ۱۴۱پ، ۱۴۳ر و پ، ۱۴۴ر)، ضیاءالدین ترکه (۱۲۸ر)، خواجه حسین ثنایی (۸۶پ)، سید محمد جامه‌باف (۱۲۸ر)، جامی (۳۷ر، ۷۱پ، ۷۵پ، ۸۶پ، ۸۷پ، ۸۸ر، ۱۱۰ر، ۱۱۱پ، ۱۱۲ر، *تحفه الاحرار* ۱۴۴پ، *سبحه الابرار* ۷۶پ، ۷۸ر، قصهٔ جاریه و خلیفه ۷۹ر)، جمال‌الدین عبدالرزاق (۵۱پ)، جنید بغدادی (۵۵پ)، حافظ (۸۸ر، ۱۲۸ر، ۱۳۶ر)، حالتی (۷۹ر)، حزنی (۱۴۲پ)، حکیم رکنا (۱۳۹ر)، میرزا حسابی (۸۳ر)، حسام (۸۲پ)، حسن دهلوی (۷۹ر، ۱۴۴ر)، حیرتی (۱۲...ر)، خاقانی (۷۳ر، ۱۴۱پ)، خان احمد (۷۵پ)، خان میرزا (۱۴۳ر)، خرمی (۷۰ر)، خسرو (۸۸ر، ۱۴۲ر)، خواجه افضل ترکه (۱۲۸ر)، خیام (۸۸ر)، داعی (۷۳پ)، ابوعلی دقاق (۸۳ر)، رشکی (۱۴۲ر)، رشید وطواط (۱۴۳ر)، روزبهان (۷۴ر)، ریاضی (۱۱۲پ)، سامی (۷۳ر)، ساوجی (۷۵پ)، سحابی (۷۸ر)، سعدی (۴۸پ، ۷۳ر، ۷۹ر، ۸۰ر-۸۱پ، ۸۵ر و پ، ۸۹پ، حکایت منظوم ۱۳۳پ، ۱۴۳ر، ۱۴۴ر)، سلطان حسین میرزا (۷۶پ)، سلطان محمود غزنوی (۷۶پ)، سلمان (۵۳پ، ۱۱۷پ)، سنایی (۷۶ر، ۱۴۲ر، ۱۴۴ر، حدیقه ۵۴پ، ۷۶پ، ۱۴۱پ)، سید حسینی (۱۳۶ر، ۱۳۶پ، ۱۳۷ر)، شاه طاهر (۵۲ر، ۱۲۸ر)، شاه نعمت‌الله (۱۳۶ر)، شاهی (۷۸پ)، شرف یزدی (۱۱۱پ)، شریف (۱۴۲پ)، شمس تبریزی (۳۸ر-۳۸پ)، شیخ امجد (۷۴ر)، شیخ مقبول (۸۳ر)، صائب (۱۳۹ر)، صبوری (۱۱۱ر)، صدر جهان طبسی (۱۲۵پ)، ضمیری (۱۴۲ر)، ظهیر فاریابی (۵۴پ)، عبدالواسع جبلی (۵۵ر)، عبید زاکانی (۸۳ر، ۱۳۳پ)، عراقی (۱۳۵پ، ۱۳۶پ، ۱۳۷ر)، عرفی (۵۵پ، ۷۰ر، ۷۳پ، ۱۴۲ر)، خواجه عصمت بخاری (۴۸پ، ۵۴پ، ۸۶پ)، عطار (۷۲پ، ۱۳۵پ، ۱۳۶ر، ۱۳۶پ، ۱۳۷پ، ۱۳۸ر، ۱۴۲ر)، عماد فقیه (۱۴۲ر)، غزالی (۷۵پ)، غزالی مشهدی (۵۲ر، ۸۸پ)، فردی اردبیلی (۷۹پ)، شیخ فیضی (۷۰ر)، قاسم انوار (۱۴۱ر)، قاضی نور (۴۸پ)، محمدخان قدسی (۷۰پ، ۱۳۹پ)، قرازی (۷۷پ، ۱۴۲ر)، کاتبی (۱۰۴پ)، کاهی (۵۰ر)، ابوطالب کلیم (۶۸پ)، کمال (۵۵ر، ۸۳پ، ۱۱۱پ)، کمال اسماعیل (۸۳پ، ۸۶پ، ۱۱۲پ، ۱۲۷پ، ۱۴۳ر، ۱۴۳پ)، کمال اصفهانی (۱۱۴ر)، گلخنی (۱۴۲پ)، مجیر (۷۲ر)، محمد بن یحیی (۱۳۵پ، ۱۳۷ر، ۱۳۷پ، ۱۳۸ر)، محمد مخدوم شریفی (۱۴۳ر)، مسیحی (۷۳پ)، معلم ثانی (۷۵پ)، مغربی (۱۳۶پ، ۱۳۷ر، ۱۳۷پ)، ملک قمی (۱۴۳ر)، مولوی (۸۳پ، ۱۳۳پ، ۱۳۵پ، ۱۳۶ر، ۱۳۶پ، ۱۳۷ر، ۱۳۷پ، ۱۳۸پ، ۱۴۱ر، ۱۴۱پ، ۱۴۳ر، مثنوی ۷۳پ، ۷۴ر، ۷۴پ، ۸۲ر، ۱۳۷پ، ۱۴۰پ، ۱۴۲ر، ۱۴۲پ)، مؤمن حسین یزدی (۷۲ر)، میرالهی (۱۳۹ر)، میر محمدباقر (۶۷ر)، میر محمدمؤمن (۵۴ر)، میر سنجی (۵۵ر)، ناصرخسرو (۱۱۰پ)، نشاری (۷۳پ)، نجم‌الدین کبری (۱۳۷ر)، نظام (۶۹ر، ۱۲۶پ)، نظام استرآبادی (۱۱۷ر)، نظام دست غیب (۱۴۰ر)، نظامی (۴۸پ، ۸۲ر، ۸۴ر و پ، ۹۰ر، *مخزن الاسرار* ۸۵ر، *هفت‌پیکر* ۸۴ر)، وحشی (۱۲۷ر، ۱۴۰پ، ۱۴۱ر)، ولی (۷۸ر، ۸۳پ)، ولی دشت بیاضی (۷۰ر، ۱۲۸ر)، میر سیدعلی همدانی (۱۳۶ر).

رقم‌ها:

گ ۷۳ر: «تمت بتاریخ ۲۴ شعبان المعظم سنه ۱۰۷۹».

گ ۸۶ر: «به تاریخ ۲ رمضان المبارک سنه ۱۰۷۹ قلمی نموده شد».

گ ۸۸ر: «به تاریخ ۵ رمضان المبارک قلمی شد راقمه محمدصادق».

گ ۱۰۶ر: «به تاریخ ۲۳ رمضان‌المبارک سنه ۱۰۷۹ در دارالاسلام شاه اورنگ‌آباد قلمی شده».

گ ۱۱۲ر: «به تاریخ ۲۸ رمضان سنه ۱۰۷۹ در بلدهٔ اورنگ‌آباد قلمی نمود بنده صادق میرزا».

گ ۱۴۰ر: «تمت به تاریخ ۱۹ شعبان سنه ۱۰۷۹ ...».

نستعلیق تحریری هندی جلیبا و راسته، محمدصادق میرزا، ۱۹ و ۲۴ شعبان و ۳ و ۵ و ۲۸ رمضان ۱۰۷۹ق در بلدهٔ اورنگ‌آباد. عنوان‌ها به سرخی. دارای جدول مشکی و سرخ، در برخی صفحات جدول مشکی و زرد. چهار برگ در آغاز و دو برگ در انتهای نسخه نانوشته است. آثار موریانه خوردگی و کرم خوردگی در نسخه دیده می‌شود. اوراق نسخه وصالی شده است.

مهر تملک مهدی غروی با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی ابان ۱۳۶۴ S.Mahdi Gharavi, RAHA» در ابتدای نسخه. نام نسخه در ابتدای کتاب «کشکول» نوشته شده است. در انتهای نسخه با خط جدید چند بیت شعر از اخگر نوشته شده است. یادداشت مالک در ابتدای نسخه: «قصهٔ دونده و هشت زن پهلوان در آخر کتاب. سید مهدی غروی رها. تهران ۱۳۶۵/۱۱/۲۳». و یادداشت وی در آغاز متن نسخه، حاشیهٔ گ ۵ر: «این کتاب را با سی کتاب دیگر در گونی خریدم بمبی بهار ۱۳۵۱ مهدی غروی».

جلد مقوایی، رویه کاغذ ابری صنعتی آبی و سفید. عطف و کناره گالینگور آبی روشن، درون کاغذ قهوه‌ای مایل به نارنجی، ۱۶/۷×۲۸/۵ س‌م.

۱۴۶گ، ۱۶/۳×۲۸ س‌م، ۱۴س، ۱۲×۲۱/۵ س‌م. کاغذ هندی. یک کاغذ آبی در ابتدای نسخه.

۱۱۶۱۰

تحفه الشیعه (چهارده معصوم، فضایل / مدایح و مناقب ـ فارسی)

از: ناشناخته

مؤلف شمه‌ای از مناقب و فضایل اهل بیت(ع) را از کتب معتبر انتخاب نموده و در چهارده باب گرد آورده و آن را «تحفه الشیعه» نامیده است:

باب اول: در ذکر احوال حضرت رسول(ص) در چهارده تذکره.
باب دوم: در ذکر احوال حضرت فاطمه زهرا(س) در شش تذکره.
باب سوم: در ذکر احوال حضرت علی(ع) در ده تذکره.
باب چهارم: در ذکر احوال حضرت امام حسن(ع) در هفت تذکره.
باب پنجم: در ذکر احوال حضرت امام حسین(ع) در هفت تذکره.
باب ششم: در ذکر احوال حضرت امام زین‌العابدین(ع) در پنج تذکره.
باب هفتم: در ذکر احوال حضرت امام محمدباقر(ع) در سه تذکره.
باب هشتم: در ذکر احوال حضرت امام جعفر صادق(ع) در چهار تذکره.
باب نهم: در ذکر احوال حضرت امام موسی کاظم(ع) در چهار تذکره.
باب دهم: در ذکر احوال حضرت امام رضا(ع) در پنج تذکره.
باب یازدهم: در ذکر احوال حضرت امام محمدتقی(ع) در پنج تذکره.
باب دوازدهم: در ذکر احوال حضرت امام علی نقی(ع) در پنج تذکره.
باب سیزدهم: در ذکر احوال حضرت امام حسن عسکری(ع) در پنج تذکره.
باب چهاردهم: در ذکر احوال حضرت امام محمد مهدی صاحب الزمان(ع) در هشت تذکره.

آغاز این نسخه افتاده است.

آغاز موجود: «و من تخلف عنها غرق او هلک و غیر ازین احادیث دیگر خاصه در شان اسدالله الغالب مظهر العجایب و الغرایب علی ابن ابی طالب علیه‌السلام که خلعت انا و علی من نور واحد و انا مدینه العلم و علی بابها و لحمک لحمی ... بنابراین این خاکپای موالیان سید البشر و آل آن سرور به اندازه استعداد شمهٔ از احوال و مناقب اهل بیت از کتب معتبر انتخاب نموده درین مختصر فراهم آورد و این مختصر را به تحفه الشیعه موسوم و بر چهارده باب مرتب نموده».

انجام: «الحمدلله و المنه علی توفیقه لاتمام هذالکتاب المسمی بتحفه الشیعه و الصلوة و السلام علی محمد سید الانام و اله الکرام الی یوم القیام اللهم کما وفقنا لاتمامه اجعله لنا سفینه النجاه و احشرنا تحت لواء محمد و آله الطیبین الطاهرین و فی زمره موالیهم و ال من والهم و عاد من عادهم و لاتفرق بیننا و بینهم و انک علی کل شیء قدیر و بالاجابه جدیر».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب به تاریخ روز دوشنبه ۲۱ بیست و یکم شهر

شوال المکرم سنه ۱۲۲۵ یکهزار و دو صد و بیست و پنج هجری نبوی صلی الله علیه و آله و سلم کتبه محمدباقر غفرالله ذنوبه و والدیه».

نستعلیق، محمدباقر، دوشنبه ۲۱ شوال ۱۲۲۵ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط‌های سرخ کوتاه در بالای عبارات عربی و اسامی شاخص. جدول سرخ و مشکی. نسخه به شیوه‌ای خاص برگ شمار شده است. آثار موریانه خوردگی و کرم خوردگی و رطوبت در نسخه دیده می‌شود.

تملک سید مهدی غروی در بمبئی، ۱۳۵۱ ش، و مهر تملک او با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی آذر S.Mahdi Gharavi, RAHA۱۳۶۴» در پشت برگ نخست. ذکر «یا کبیکج» و مهر چهارگوش محو شده در گ ۲۵۹ر. یادداشت مالکیت مهدی غروی در ۳۰ آذر ۱۳۶۴ش مبنی بر این که این کتاب را از هند برای پدرش آورده و پس از فوت پدر با موافقت برادران دوباره آن را به عنوان یادگار پس گرفته است.

جلد مقوایی ساده طوسی رنگ، آستر و بدرقه کاغذ کشی قهوه‌ای روشن با طرح هندسی، ۱۴/۵×۲۵ س‌م. جلد از کتاب جدا شده و شیرازه کتاب گسسته است.

۲۵۹گ، ۱۴×۲۵ س‌م، ۱۴س، ۱۵/۸×۷/۳ س‌م.

۱۱۶۱۱

تجزیه الامصار و تزجیه الاعصار (تاریخ وصاف الحضره) (تاریخ ایران ـ فارسی)

از: عبدالله بن فضل‌الله شیرازی، وصاف الحضره (۶۶۳ ـ ۷۳۰ ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۴۹۱ در همین فهرست.

نسخه حاضر جلد دوم *تاریخ وصاف* است.

آغاز: «علی الله رب العالمین توکلی و فی کل احوالی علیه معولی فرخترین تولی که نای مرغ زمزمه‌سرای زبان بدان دستان داستان زند».

انجام: «و خیر و اصابت و یمن و برکت در ظعن و اقامت و سلم و حرب رفیق و همنشین گرداد و لایتبعهم هم یشین ان شاء الله تعالی ...».

شکسته چلیپا و راسته کم نقطه. جدول دو خطهٔ مشکی و زر. قدری زر در بین سطرها. اوراق نسخه موریانه خورده و کرم خورده‌اند و متن و حاشیه شده‌اند.

یادداشت موضوع کتاب به انگلیسی در کاغذ بدرقهٔ ابتدای کتاب. یادداشت قیمت و فروش نسخه به دکتر مهدی غروی. مهر تملک سید مهدی غروی با نقش سیمرغ و سجع «سید مهدی غروی دی S.Mahdi Gharavi, RAHA ۱۳۶۴» و دو مهر دایره پاک شده در پشت برگ نخست. موضوع و برخی مشخصات کتاب برروی کاغذ زرورق جداگانه در لا به لای نسخه.

جلد مقوایی، رویه کاغذ ابری صنعتی قهوه‌ای و آبی و کرم، عطف و کناره و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، آستر و بدرقه کاغذ آبی، ۱۸×۳۲ س‌م، فرسوده. عطف شکسته و از بین رفته و دفهٔ اول جدا شده است.

۴۷۴گ، ۱۷/۵×۳۱/۵ س‌م، ۱۹س، ۲۴/۵×۲۴/۵ س‌م، کاغذ قهوه‌ای.

۱۱۶۱۲

عقدنامه

(اسناد و مدارک ـ فارسی)

دو عقدنامه مربوط به دو دختر آقا شیخ محمدتقی ثقه‌الاسلام مجتهد، در کرمان:

۱. عقدنامه یوسف بن محمد بن عبدالخالق و بی بی بتول خانم صبیه حجه‌الاسلام غیاث‌الدین شیخ محمدتقی مجتهد ثقه‌الاسلام در ۱۱ ربیع الاول ۱۳۴۷ق.

۲. عقدنامه سید جواد بن سید هاشم عمده التجار بن سید عبدالرحیم معین التجار و مرضیه خانم صبیه شیخ محمدتقی ثقه‌الاسلام در ۱۴ شوال ۱۳۴۴ق.

نسخ و نستعلیق و شکسته، عربی‌ها معرب، ۱۳۴۴ و ۱۳۴۷ق، دارای جدول مشکی و خردلی و سبز و ابی، و کمند دو خطهٔ سرخ. سطربندی با مشکی و خردلی. هر دو عقدنامه با سرلوح و کتیبهٔ مذهب رنگین لاجوردی، ابی کم رنگ، سبز، صورتی، قهوه‌ای، خردلی و سفید. در کتیبهٔ عقدنامهٔ اول عبارت بسمله نوشته شده و کتیبهٔ دوم نانوشته است.

گواهی و مهرهای عاقد و شاهدان عقد در برگ ۵ و ۶ عقدنامه‌ها.

هر کدام از عقدنامه‌ها برروی پارچه‌ای عریض با ابعاد ۲۲×۸۲/۲ س‌م (اولی) و ۲۰/۵×۷۹/۲ (دومی) که به صورت شش صفحهٔ پیوسته به هم، با ابعاد ۱۵/۸×۹/۸ س‌م (اولی) و ۱۲/۶×۸/۶ س‌م (دومی)، هستند نوشته شده‌اند که مانند مرقع روی هم تا می‌شوند.

دو عقدنامه با هم درون یک پوشش جلد مانند قرار دارند: جلد مقوایی مخمل سبز چمنی با سرطبله و جفت فلزی، درون کاغذ روغنی گل بهی سیر، ۲۲×۱۳/۷ س‌م.

۱۱۶۱۳

تذکره الائمه

(چهارده معصوم، سرگذشتنامه ـ فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی لاهیجی (قرن ۱۱ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۱۶/۱ در همین فهرست.

آغاز: «الحمدلله الذی جعل النبین لسان صدق فی الاخرین وصیه ... بعد چنین گوید محمدباقر بن محمدتقی ... که این رساله ای است در چگونگی احوالات کلمات الله التامات»

انجام: «جمعی از ایشان مؤمن و شیعه شدند و الله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم»

انجامه: «و قد فرغت من تسوید هذه الرساله العجاله مع وفور الاشغال و تخلخل الاحوال علی سبیل الاستعجال فی مشهد امام المؤمنین و مولی المسلمین و بضعه سید المرسلین علی بن موسی الرضا فی اواخر شهر ذی الحجه الحرام سنه خمس و ثمانین بعد الالف و کتب بیمناه الجانیه الفانیه البالیه المذنب الخاسر ابن محمدتقی محمدباقر و الحمدلله و الاواخر و صلی الله علی محمد و آله اجمعین کتبه العبد المذنب العبد عبدالطیف ۱۱۲۱»

نسخ و نستعلیق در ترجمهٔ فارسی برخی آیات، عبداللطیف، ۱۱۲۱ق، از روی نسخهٔ خط محمدباقر بن محمدتقی در اواخر ۱۰۸۵ق در مشهد. عنوان‌ها و ترجمهٔ برخی ایات در زیر سطور به سرخی. خط سرخ برروی برخی کلمات و عبارات عربی، و علامت‌های کوچک مد مانند برروی برخی کلمات. صفحهٔ نخست نونویس و دو برگ آخر نانوشته است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. چند یادداشت توضیحی در حاشیه با نشانهٔ «۱۲»، لکه‌های سیاه و پخش شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق وصالی شده است.

قسمتی از متنی دربارهٔ صرف و نحو در گ ۲ر و پ، قسمتی از متنی در تاریخ اسلام در گ ۳پ، یادداشت تملک ابوطالب بن ابوتراب حسینی قاینی و سبط او علی‌رضا حسینی در گ ۷ر. مهر بیضی محو شده در حاشیهٔ گ ۷۷پ. توضیحی دربارهٔ اسماعیل سیدالشعرا از مصباح الشریعه بیرجندی به تاریخ ۱۳۳۴ق به خطی شبیه متن با جوهر ابی در گ ۱۶۰پ. مهر مستطیل ناخوانای کاتب در انتهای انجامه. مهر بیضی با سجع «سید محمد ابن زین العابدین الحسینی» در ۱۹۱پ.

جلد مقوایی، تیماج عنابی سرطبله‌دار، جدول گرهی زر که تقریبا از بین رفته و اثار ان پیداست. برگردان و سجاف تیماج سرخ و مجدول به زنجیرهٔ زر، عطف چرم عنابی، ۱۸×۱۲ س‌م.

۱۹۳گ، ۱۷/۵×۱۱/۵ س‌م، ۱۶س، ۱۲/۵×۶/۵ س‌م.

۱۱۶۱۴

مجموعه

۱. طوفان البکاء (۱پ ـ ۱۹۲پ)

(مقتل ـ فارسی)

از: محمدابراهیم بن محمدباقر جوهری اصفهانی (ـ ۱۲۵۳ق)

در سرگذشت و مصائب چهارده معصوم(ع) به نثر شیوا و نظم مناسب مطالب از سروده‌های مؤلف که به دستور حاجی محمدصالح و اقا صالح خانبان تألیف شده و تألیف ان در سال ۱۲۵۰ق به پایان رسیده و به پادشاه وقت تقدیم شده است. این کتاب دارای یک مقدمه و دوازده آتشکده و یک خاتمه است، با این عنوان‌ها:

مقدمه: چهارده بند در مصیبت امام حسین(ع)، آتشکدهٔ اول: در احوال خاتم انبیاء، آتشکدهٔ دوم: در مصیبت فاطمه زهرا(س)، آتشکدهٔ سوم: در مصائب سید اوصیا، آتشکدهٔ چهارم: در احوال حضرت امام حسن(ع)، آتشکدهٔ پنجم: در مصائب امام مظلوم شهید کربلا، آتشکدهٔ ششم: در احوال امام سجاد(ع)، آتشکدهٔ هفتم: در ذکر خروج مختار، آتشکدهٔ هشتم: در شهادت امام باقر و امام صادق(ع)، آتشکدهٔ نهم: در احوال امام کاظم(ع)، آتشکدهٔ دهم: در مصائب امام رضا(ع)، آتشکدهٔ یازدهم: در احوال امام نهم و دهم(ع)، آتشکدهٔ دوازدهم: در احوال امام عسکری و صاحب الزمان(ع)، خاتمه: در حالات مؤلف در قزوین.

[ذریعه ۹: ۲۱۱، ۴: ۴۲۴، ۱۵: ۱۸۲؛ مشار ۲: ۲۲۶۹؛ دانشگاه ۱۶: ۶۷۷؛ مرعشی ۲۳: ۲۶۶].

آغاز: «حمدک اللهم یا من خصنا بمصیبت من بکا علیه السموات و سکانها و الجبال و حرائها و الارض وقیعانها و المقام و المشعر الحرام»

انجام:

کشتی نجات از هلاک آل نبی است ... بنشین که به ورطه های قاتل نرسی

بی دوستی علی و اولاد علی ... هرگز به خدا قسم به منزل نرسی

انجامه (در پایان شعلهٔ دوم، ۴۵پ): «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب من کلام ملا بومان علی فی ید عبدالاقل الاضعف حسن ابن محمد غفرالله له و لوالدیه تبع جمیع المومنین و المسلمین بحق محمد و آله الطیبین الطاهرین فی شهر جمادی الاولی هذا الـ سیچقان ئیل ترکه فی سنه تسعه و ستین مأتین بعد الف من الهجره النبویه صلعم».

انجامه (۱۹۴پ): «تمام شد تسوید این کتاب بعون عنایت الوهاب فی شهر جمادی الاولی در قصبه ماسوله فی ید اقل العباد محمدحسین ابن محمد فی سنه ۱۲۶۹ امید ک قاریان و تعزیه‌داران جناب خامس آل عبا زمان قرائت کاتب را به فاتحه و دعای خیر یاد شاد نمایند - هکذا وقف مؤبد حبس مخلد شرعی نموده‌ام که ثواب یوم لاتنفع مال و لابنون از همت روح پرفتوح مظلوم و یکه‌تاز صحرای کربلا و شافع یوم جزا عاید روح کاتب و والدم گردد که به این وسیله متخلص از نیران و داخل روضه رضوان گردیم لهذا ثواب تلاوت و قرائت آن نصف مال کاتب و نصف مال والد مرحوم است و وقفا صحیحا شرعیا یجتنب لدماغ ولایوهب و لایورث و مادام الحیواه کاتب تولیت با خودم باشد و بعدی به هر کس که قابل و امین باشند اللهم ارزقنا شفاعه الحسین و اصحابه بحق جده و ابیه و امه و اخیه و تسعه المعصومین من اولاده الطاهرین».

۲. سی مجلس (ماتمکده) (۱۹۵ر – ۲۰۲پ) (مقتل - فارسی)

از: قربان بن رمضان رودباری قزوینی، بیدل قزوینی (۱۲۰۶ – ۱۲۶۰ق)

سی مجلس که بیدل قزوینی در رثای مصیبت حضرت سیدالشهداء(ع) انشاء کرده است. هر مجلس دارای مقدمه‌ای جداگانه است. در نسخهٔ حاضر پس از مقدمهٔ کتاب سه عنوان زیر دیده می‌شود:

- مجلس وداع جناب سیدالشهدا(ع) با سکینه خاتون و برخی از احوالات رسول خدا(ص) در خصوص اذیات قریش در اوایل بعثت
- کیفیت اطلاع یافتن فاطمه بیمار از شهادت پدر بزرگوار خود از آمدن طایر خون‌آلود از قتلگاه به سوی مدینه رسول خدا
- مجلس دویم در شفا یافتن دختر یهودی از خون جناب امام حسین(ع)

[ذریعه ۳: ۱۸۶، ۹: ۱۵۳، ۱۲: ۱۴۹؛ ۱۹: ۱۶، ۸۲؛ مشار ۴: ۴۴۲۹؛ مجلس ۲۶: ۴۴۸؛ مرعشی ۲۴: ۱۱۰، ۲۶: ۴۴۸].

اغاز: «ستایش بی‌آلایش طبیبی را سزاست که شوق بلایش درمان دردهای بی‌دواست و ذوق دردش شفای مرض‌های جان ربا».

انجام: «پس آن یهودی و دخترش از مشاهده آن معجزه به شرف اسلام فایز شده و پانصد نفر از یهودان نیز از ملاحظه احوال آن دختر مسلمان نگردیدند و به سر منزل سعادت رسیدند سلام الیه الحسین و علی اصحابه لعنه الله علی قاتل الحسین و علی اعدائه».

۳. تخمیس دوازده بند محتشم کاشانی (۲۰۳ر – ۲۰۷ر) (شعر مذهبی - فارسی)

از: محمدحسین بن ملک احمد ثاقب اصفهانی (– ۱۲۸۵ق)

ثاقب اصفهانی عموی تاج الشعرا، شهاب اصفهانی است. وی به امر فتحعلی شاه به نگارش *تاریخ جهان آرا* پرداخت و قصایدی از او در کتاب *مدایح معتمدیه* آورده شده است. تخمیس دوازده بند محتشم کاشانی در ۹۳ بند از او در دست است.

[اثر آفرینان ۲: ۱۸۱؛ حدیقه الشعراء ۱: ۳۵۱؛ فرهنگ سخنوران: ۱۹۸؛ ذریعه ۸: ۲۷۰، ۹: ۱۸۲؛ وقایع الایام ۲: ۵۰].

اغاز:

یاران عزای کیست که دلها پر از غم است	جن ملک به ماتم او دیده پر نم است
نه گنبد سپهر ازین ماجرا خم است	باز این چه شورش است که بر خلق عالم است

باز این چه نوحه و چه عزا و ماتم است

انجامه: «تمت من کلام المرحوم المعظم المتخلص بمحتشم فی ید الاقل الاضعف الحسن ابن محمد فی سنه سیچقان ئیل ترکه ۱۲۶۹ اللهم اغفر لکاتبه و لوالدیه بحق الحسین و اولاده و اصحابه و زواره و اعوانه علیهم الف التحیات و الثناء دامت الخضراء علی الغبراء و لعنه الله علی اعدائهم اجمعین الی یوم الدین».

۴. واقعات مقبل (دیوان مقبل) (۲۰۷پ – ۲۱۳پ) (شعر مذهبی - فارسی)

از: آقا محمد شیخا مقبل اصفهانی (– ۱۱۵۷ق)

آقا محمد شیخا اصفهانی متخلص به «مقبل» در عهد شاه سلطان حسین صفوی (۱۱۰۵–۱۱۳۵ق) متواری بود و گویا از بیم افغانان در اصفهان پوشیده زندگی می‌کرد. در عهد نادرشاه افشار (۱۱۴۳–۱۱۶۰ق) به هند رفت و در عهد فرمانروایی نواب صادق علیخان (۱۱۴۹–۱۱۵۰ق) به تته رسید و نواب وی را مورد توجه قرار داد. چندی در تته زیست، سپس رهسپار گجرات شد و به درگاه والی آن جا راه یافت و سرانجام در گجرات درگذشت و در کربلا به خاک سپرده شد.

مقبل شاعری بیشتر مرثیه‌گو بود و مراثی بسیار در وقایع کربلا دارد. دیوان مقبل دربردارندهٔ غزلیات، هفت بند و سروده‌های دیگر است و به «واقعهٔ مقبل» یا «واقعات مقبل» نیز شهرت دارد. این نسخه شامل عنوان‌های زیر است:

- واقعه در بیان آهو آوردن مرد صیاد به خدمت حضرت پیغمبر(ص)
- واقعه در بیان روزه گرفتن حضرت امام حسین(ع)
- در بیان شکوه نمودن حضرت امام حسین(ع) از جد خود به مادر خود
- واقعه در بیان آوردن فضه شیر را به سر نعش آن حضرت
- واقعه در بیان حالاتی که بعد از شهادت واقع شد مشهور به واقعهٔ جبرئیل

[دانشنامه شبه قاره ۳ و ۴: ۲۴۰۹؛ ذریعه ۹: ۱۰۸۸، ۲۵: ۱۳۲؛ دانشگاه ۱۳: ۳۳۱۳، ۱۶: ۲۰۲].

آغاز:

چه ماتم است که دیگر جهان ملال گرفت ز آه ماتمیـــان چهـــره هـــلال گرفـــت

۵. چهارده بند (۲۱۳پ - ۲۱۴پ)

(شعر مذهبی - فارسی)

از: سلیمان صباحی بیدگلی (- ۱۲۱۸؟ق)

آغاز:

افتـاد شـامگه بـه کنـار افـق نگـون خور چون سر بریده ازین طشت واژگون

انجام:

در موقف حساب صباحی چه پا نهد جـایش بـه سـایهٔ علـم بـوتراب بـاد

انجامه: «تمت بالخیر و العافیه فی ۱۲۶۹».

۶. چهارده بند (۲۱۴پ - ۲۱۶ر)

(شعر مذهبی - فارسی)

از: محمدشفیع بن محمداسماعیل وصال شیرازی (۱۱۹۷ - ۱۲۶۲ق)

آغاز:

ایـن جامـه سـیاه فلـک در عـزای کیسـت وین جیب چاک شده صبح از برای کیست

۷. کیفیت بردن سر امام حسین(ع) را شمر لعین از کربلا به کوفه (۲۱۶پ - ۲۱۸ر)

(نثر - فارسی)

از: محمدحسن بن محمدعلی مجنون مازندرانی

آغاز: «بی قیاس سپاسی که سبحان هفت طاق زبرجدی از جفتش عاجز سـزاوار آستان مالک الملوکیــست جل عظمته».

انجام: «و سر را برداشته روانهٔ مجلس ابن زیاد زشت نهاد گردید اترجـوا معشـر قتلت حسینا شفاعه جده یوم الحساب فلا والله لیس لهم شفیع و هم یـوم القیمـه فـی العـذاب و سیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون».

انجامه: «وقف مؤبد و حبس مخلد شرعی نمـودم کاتـب الحـروف حسـن ابـن محمد ماسولهٔ جمیع ما یکتب فی هذا الدفتین من تمویح و المصائب که در مجالس قرائت شود و ثواب آن در یوم نشور نصف عاید روح والدم و نصف عاید خودم گردد که به ایـن وسـیله داخل جرگه هم الفائزون گردیم و تولیت آن مادام الحیواه در دست واقـف و بعـده بـه هـر کس که قابل و امین باشند تحریرا فی شهر جمادی الاولی سنه ۱۲۶۹».

۸. تذکره صلاه المؤمنین (۲۱۸پ - ۲۲۷پ)

(فقه - فارسی)

از: احمد بن علی شریف اصفهانی

در این رساله، مؤلف مسائل اجماعی علمای عصر خود به ویژه نظرهای شـیخ مرتضـی انصاری را گرد آورده و اگر در مواردی اختلافی وجود داشته بیان کرده اسـت. این رساله در دو مقدمه و بیست مذاکره تنظیم گردیده است:

مقدمهٔ اول: اول چیزی که بر مکلف واجب است اعتقاد به سه چیز اسـت، مقدمـهٔ دوم: انسان یا باید مجتهد باشد یا اینکه تقلید کند.

مذاکرات: ۱. در فروع دین و آن شش است، ۲. ستر عورت، ۳. واجبـات و مقـدمات وضـو، ۴. وضوی جبیره، ۵. شکوک طهارت، ۶. اموری که موجب غسل می‌شود، ۷. تیمم، ۸. نجاسـات، ۹. احکام باقی مقدمات نماز، ۱۰. نماز واجب بر شش قسم است، ۱۱. شک در اجـزاء نمـاز، ۱۲. نماز جمعه، ۱۳. نماز عیدین، ۱۴. نماز آیات، ۱۵. نماز میـت، ۱۶. نمـازی کـه بـه امـور خارجـه واجب می‌شود، ۱۷. نماز قضاء، ۱۸. نماز جماعـت، ۱۹. احکام روزه، ۲۰. احکام زکات.

پیش از رساله متن اجازهٔ علما به مؤلف نوشته شده است.

[مرعشی ۲۸: ۶۲۸].

آغاز: «الحمدلله رب العالمین ... اما بعد نظر به اجازات فوق که به جهـت اطمینـان مقلـد لازم است این بنده عاصی تبه روزگار العبد الضعیف ابن علی احمد الشریف مـسئله گـوی اصفهانی ... این مسائل را که غالباً اجماعی علمای عصر است».

انجام: «و در ارتماس سر بدون بدن و در دود و بخار نیز احتیاط است سواد خط جناب امام جمعه طهران سلمه الله تعالی آنچه درین ... احکام [به دلیل لکـه‌هـای جـوهر متن درسـت خوانده نمی‌شود]».

انجامه: «عامل و جمع کننده این مجموعه ماجور خواهد بود کتبه حقیـر الفقیـر مـذنب العاصی و زایر الائمه انام محمدحسن ابن مرحوم آقا محمد ماسـولهٔ غفـر الله لـه و لوالدیـه التاریخ فی شهر جمادی‌الاول بارس ئیل ترکیه من شهور سنه ۱۲۷۱».

نستعلیق، محمدحسن بن محمد ماسوله‌ای، جمادی‌الاولی ۱۲۶۹ق در قصبهٔ ماسوله در رسالهٔ اول، ۱۲۶۹ق در رسالهٔ سوم، جمادی‌الاولی ۱۲۷۱ق در رسالهٔ هشتم. عنوان‌هـا و نشـانه‌هـا بـه سرخی. جدول دو خطهٔ سرخ. دو سرلوح ابرنگ، رنگین و کم‌کار، با رنگ‌های قهوه‌ای، زرد و آبی سیر، و بسمله در شمارهٔ یک. پنج سرلوح دیگر مانند آن در ابتدای بخش‌هـای ۲ - ۴ و ۷ و ۸. خطهای سرخ برروی عبارات عربی و برخی کلمات. اشعار با ستون‌بندی، بیشتر چهـار سـتونه و گاه سه ستونه و دو ستونه به سرخی. مخمس شمارهٔ ۳ به جز شکل معمول به چند شکل خـاص هم نوشته شده و در گ ۲۱۸پ سواد سند اجازهٔ علما به احمد بن علـی شـریف اصـفهانی، مؤلـف *تذکره صلاه المؤمنین*، نوشته شده است. عنوان‌ها در مستطیل سرخ. نسخه آسیب دیـده اسـت. در برخی صفحات مرکب پخش شده است. لبه های اوراق تا شده و ریختگی و پارگی دارد. یادداشت تولد و یک یادداشت مورخ ۱۲۶۹ق با مهر بیضی کوچک با سـجع «ادرکنـی یـا امـام حسن» در حاشیهٔ بالای سرلوح در ابتدای نسخه و در پایان انجامه‌ها در ۱۹۴پ، ۲۰۲پ، ۲۰۷ر،

۲۱۴پ، ۲۱۸ر، ۲۲۷پ. این مهر در ابتدای متن و در انتهای هر یک از بخش‌ها دیده می‌شود. کاتب در انتهای شماهٔ ۷، این نسخه را در جمادی الاولی ۱۲۶۹ق وقف کرده است تا در مجالس قرائت شود و ثواب آن در یوم نشور عاید او و پدرش شود.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیره، ترنج کوچک و دو سرترنج قهوه‌ای با یک خط عمود که از میان ترنج‌ها گذشته است و گلبرگ‌های کوچک ضربی در اطراف آن. دو ردیف جدول دو خطه، دور منگنه و خطهای عمودی که جدول‌ها را قطع کرده‌اند. جلد به شدت آسیب دیده و دفعه‌ها تغییر شکل داده‌اند و ترنج‌ها از بین رفته‌اند. یک تکه چرم قهوه‌ای برای تعمیر جلد برروی عطف دوخته شده است. ۲۱×۳۴/۵ س‌م.

۲۲۷گ، ۲۱×۳۴/۵ س‌م، ۲۵س، ۱۳/۶×۲۵/۲ س‌م. کاغذ کاهی.

۱۱۶۱۵

دیوان حافظ

(شعر ـ فارسی)

از: شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی (ـ ۷۹۲ق)

دیوان حافظ شامل: غزلیات (۲پ ـ ۱۷۷پ)، مثنوی‌ها (۱۷۸ر ـ ۱۸۲ر)، ترجیع بند (۱۸۲ر ـ ۱۸۴ر)، ترکیب بند (۱۸۴پ ـ ۱۸۶ر)، مخمس (۱۸۶ر ـ ۱۸۷ر) و رباعیات (۱۸۷پ ـ ۱۹۲ر).

آغاز:

الا یــا ایهــا الســاقی ادر کاســاً و ناولهــا　　　که عشق آسان نمود اول ولی و افتاد مشکلها

انجام:

گــل بــا تــو برابــری نیــارد کــردن　　　کـو نـور ز مـه دارد و مـه نـور از تـو

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی یوم الجمعه سلخ شهر ... [محو شده] من شهور سنه ۱۲۱۲ بدارالسلطنه اصفهان صانها الله عن الحدثان تحریر یافت».

شکسته عالی، ۱۲۱۲ق، اصفهان. ستون‌بندی دو ستونه به زر، دارای جدول مشکی و زر باریک و پهن. کمند مشکی و زر. سرلوح مذهب با رنگ‌های آبی، سرخ، زر، سفید، صورتی و نارنجی با کتیبهٔ زرین نانوشته. تشعیر مزدوج زرین و رنگ‌های آبی و سبز و قرمز، و دندان موشی بین سطور و تحریر سطور با سفید، طرح ترنیلی زر و قرمز و آبی در ستون باریک بین دو ستون و در حاشیهٔ ابیات و نیز در دو طرف بیت آخر غزل در دو صفحهٔ آغازین. زمینهٔ قسمت نوشته شده باقی صفحات غبارافشان زر.

یادداشت تملک حاج حسین صراف خراسانی در آخر ربیع‌الثانی ۱۳۳۰ق در پشت برگ دوم.

جلد مقوایی، روغنی، زمینهٔ سرخ با یک دسته گل و بوتهٔ درشت زر، حاشیهٔ باریک مشکی با نقش گل‌های ریسه‌ای زر، با دو ردیف جدول زر در دو طرف. عطف چرم سرخ. درون روغنی، زمینه مشکی، با یک بوته گل نرگس زرین که در دو دفه قرینهٔ یکدیگرند، مجدول به جدول زر و حاشیهٔ گل‌های سرخ و زر زنجیره‌ای در زمینهٔ مشکی، ۱۱/۷×۱۹ س‌م. لت دوم جلد جدا شده است.

۱۹۲گ، ۱۱/۵×۱۸/۷ س‌م، ۱۴س، ۷×۱۳/۵ س‌م.

۱۱۶۱۶

فرخ نامه

(دائرة المعارف‌ها ـ فارسی)

از: مطهر بن محمد جمالی یزدی (قرن ۶ق)

دائرةالمعارفی است از علوم و فنون و عقاید که جمالی در سال ۵۸۰ق، به پیروی از نزهت‌نامه علایی، به نام مجدالدوله ملک الوزراء احمد بن مسعود و برای فرزند خود، ابوالقاسم، نوشته است، شامل: شانزده مقاله، هر مقاله شامل چند فصل و هر فصل مشتمل بر چندین باب است.

مقالهٔ اول: در منافع انسان و بهائم، مقالهٔ دوم: در منافع طیور و حشرات، مقالهٔ سوم: در منافع اشجار و نباتات و بقول، مقالهٔ چهارم: در حشایش، مقالهٔ پنجم: در صموغ، مقالهٔ ششم: در جواهر و اجساد و احجار، مقاله هفتم: در معرفت داروها و عطرها، مقالهٔ هشتم: در روغن‌ها و علم فراست، مقالهٔ نهم: در معرفت اکتاف و مدخلی در نجوم، مقالهٔ دهم: در جراحات اعضا، مقالهٔ یازدهم: در صفت زهرها و تریاک‌ها، مقالهٔ دوازدهم: در محلول کردن زر و مروارید و غیره، مقالهٔ سیزدهم در اعجوبه‌ها که خداوند رزق نمایند، مقالهٔ چهاردهم در خواتیم کواکب، مقالهٔ پانزدهم در ادعیهٔ کواکب، مقالهٔ شانزدهم: در دخنه و زی حاجت خواه.

این کتاب به کوشش ایرج افشار در سال ۱۳۴۶ش چاپ شده است.

[الذریعه ۱۶: ۱۶۳؛ منزوی ۱: ۶۷۶؛ مشار ۳: ۳۶۶۶؛ دانشگاه ۹: ۹۷۹؛ مرعشی ۲۷: ۳۶۶؛ ملی ۶: ۵۸۴].

آغاز و انجام و میانهٔ نسخهٔ ما افتاده و تا اوایل باب اول از فصل دوم از مقالهٔ نهم را دارد.

آغاز موجود: «مرزنگوش اگر مرزنگوش خشک بگیرند و کبریت زرد و روغن گل ماهریز و آب بران زنند و بیفروزند».

انجام موجود: «و گر خواهد که در علم سعی برد او را حلمی و دست‌آویزی باشد که به مدخلهای دیگر حاجت نباشد و درین باب استعانت».

نسخ بدون تاریخ. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. نسخه برگ شمار دارد و شماره برگ‌ها برروی برگ سمت چپ نوشته شده است. آشفتگی در اوراق نسخه در صحافی وجود دارد. لبه‌های برخی اوراق نسخه وصالی شده است. لکه‌های گوناگون برروی اوراق دیده می‌شود.

در ابتدا و انتهای نسخه یادداشت‌هایی به خط عبری وجود دارد.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، ۱۳×۹۱ س‌م.

۹۱گ، ۱۰/۵×۱۹/۵ س‌م، ۱۵س، ۸×۱۶/۵ س‌م.

۱۱۶۱۷

شاهنامه

(شعر ـ فارسی)

از: ابوالقاسم فردوسی طوسی (۳۲۹ ـ ۴۱۶؟ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۲۵ در همین فهرست.

این نسخه دارای مقدمهٔ بایسنقری است و از ابتدای *شاهنامه* تا پایان آن را دربرمی‌گیرد.

آغاز:

افتتاح سخن آن به که کند اهل کمال — به ثنای ملک الملک خدای متعال

انجام: «در ختم کتاب و تاریخ شاه‌نامه و تمام شدن جلد چهارم ...»

جهاندارا گر نیستی تنگدست — مرا بر سر گاه بودی نشست

نستعلیق، بدون تاریخ، قرن ۱۳ ق. در چند صفحه برخی مصراع‌ها چلیپا نوشته شده است. عنوان‌ها به سرخی، چهار ستونه. جدول‌کشی‌ها به سرخی. جدول دور سرخ و ابی. عنوان‌ها در مستطیل سرخ ساده. برخی عنوان‌ها و برخی ابیات نوشته نشده و جای آنها خالی است. جاافتادگی‌ها در حاشیه نوشته شده است. اثار اب دیدگی و لکه‌های مختلف در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق وصالی شده است و سوراخ‌های ریزی در انها دیده می‌شود.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، درون کاغذ ابی ساده، ۱۹/۵×۳۱/۵ س‌م.

۵۵۴گ، ۱۹/۵×۳۱/۸ س‌م، ۲۵س، ۱۱/۵×۲۱ س‌م.

۱۱۶۱۸

کیمیای سعادت

(اخلاق اسلامی - فارسی)

از: ابوحامد محمد بن محمد غزالی (۴۵۰ ـ ۵۰۵ق)

ترجمه و خلاصه گونه‌ای از کتاب *احیاء علوم الدین* مؤلف است. در یک مقدمه و چهار رکن و هر رکن مشتمل بر ده اصل است: رکن اول در عبادات، رکن دوم در معاملات، رکن سوم در مهلکات، رکن چهارم در منجیات.

[ذریعه ۱۸: ۲۰۱؛ منزوی ۴: ۴۱۸۴؛ مرعشی ۹: ۳۷۲؛ ملی ۱: ۲۵].

نیمی از برگ نخست نسخه از بین رفته و چند برگ در میانه افتاده است.

آغاز موجود: «... حکمت اوست و همه بر تو جمال حضرت اوست و همه ازوست و همه بدوست بلک خود همه اوست که هیچ چیز را جزوی هستی به حقیقت نیست».

انجام: «علیک انت کما اثنیت علی نفسک و الحمدلله رب‌العالمین و الصلوه و السلام علی محمد و اله اجمعین - ختم کتاب محسن الاخلاق و مرضی الخلاق و مطیب الطبع و العاده سمی بکیمیا السعاده العبد الضعیف المحتاج الی رحمه ربه اللطیف محمد شاه بن اعلیک برایتک فی غدوه یوم الاحد خامس عشر من ذی حجه احدی عشره و سبعمائه و صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله الطیبین الطاهرین و سلم تسلیما کثیرا».

انجامه: «علی یدی اضعف عبادالله عملا و اقواهم اولا داعیا لصا ... و علی اعدایه محمدشاه بن عبدالرحمن بن عبدالعزیز الکرمانی غفر الله ذنوبه فی اواسط مبارک الرمضان الثانیه عام تسع و اربعین و سبعمائه ... »

نسخ، محمدشاه بن عبدالرحمن بن عبدالعزیز کرمانی، اواسط رمضان ۷۴۹ق، از روی نسخهٔ کتابت شده در ۱۵ ذی‌حجه ۷۱۱ق. عنوان‌های اصلی در مقدمه دو خطهٔ سرخ و پر شده با زر، عنوان‌ها در گ ۵۹ر ـ ۶۶پ به سرخی. باقی عنوان‌ها سیاه‌تر و درشت‌تر از متن. انجامه با مرکب قهوه‌ای، مجدول به زر و لاجورد. دارای سه کتیبهٔ بسمله در ابتدای رکن دوم و سوم و چهارم و دو شمسه در انتهای رکن اول و دوم و یک کتیبه در انتهای رکن سوم که عنوان رکن بعدی در انها نوشته شده است. صفحهٔ نخست نسخه پاره شده و نیمی از ان از بین رفته و از شمسه‌ای که در صفحه عنوان بوده تنها بخش کوچکی باقی مانده است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. اثار اب دیدگی و پخش‌شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود و برخی اوراق نسخه سیاه شده‌اند.

یادداشت تملک در پشت برگ نخست با مهر مستطیل که در پارگی کاغذ از بین رفته است. مهر گرد ناخوانا در گ ۱۵۹ر، دو یادداشت تولد در انتهای نسخه. یک برگ حاوی نام تعدادی از اصحاب پیامبر در لا به لای نسخه هست.

جلد مقوایی، تیماج البالویی، سوخت، ترنج و گوشه‌ها زر و قهوه‌ای و چهار گوشهٔ جلد در هر دو دفه بریده شده و تنها بخشی از دو لچکی دفهٔ رویی باقی مانده است. عطف چرم قهوه‌ای، درون مقوای اجری، ۱۲×۲۱ س‌م، شیرازه گسسته است و جلد و اوراق جدا شده‌اند. جلد اسیب دیده و مقوای پشت جلد که در دفهٔ رویی جدا شده ساختار جلد سوخت را نشان می‌دهد.

۳۰۹گ، ۱۲×۲۱/۳ س‌م، ۲۵س، ۷/۵×۱۵/۵ س‌م.

۱۱۶۱۹

مرقع

(خوشنویسی - فارسی)

چهار قطعه.

قط ۱: سیاه مشق و تمرین خط است

شکسته راسته و چلیپا کم نقطه، سیاه مشق. بین سطرها دندان موشی با تحریر مشکی. دارای جدول قهوه‌ای، ابی کم‌رنگ، ابی پهن و صورتی پهن با نقش ستاره‌های زر متوالی، قرمز، سفید، مشکی، قرمز پهن، زر پهن و لاجورد. مقوای گل بهی سیر. کمند دو خطهٔ مشکی با تحریر سفید و زر. قطعه‌سازی مانند سه قطعهٔ دیگر.

قط ۲ و ۳: متن ادبی

شکسته عالی چلیپا در قط ۲ و بی‌نقطه و چندسطر به صورت سیاه مشق در قط ۳. بین سطرها و جدول مشابه قط ۱، مقوای خردلی، کمند دو خطهٔ مشکی با تحریر زر و ابی کم رنگ. قطعه‌سازی مانند سه قطعهٔ دیگر.

قط ۴: سیاه مشق.

شکسته بی‌نقطه چلیپا، سیاه مشق. بین سطرها و جدول و کمند مانند قط ۱. مقوای قرمز. قطعه‌سازی مانند مانند سه قطعه دیگر.

مهر مربع «موثق بالله الغنی عبده محمدحسن بن محمدشفیع» در انتهای متن.

۱۱۶۲۰

اسناد میرزا مؤمن لزرجانی
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

اسناد مالی و ملکی خانوادهٔ میرزا مؤمن لزرجانی و فرزندان او و عمویش آقا میرزا محمد لزرجانی است. قریهٔ لزرجان از توابع سیاهکل رود بخش رودسر شهرستان لاهیجان در استان گیلان است. شجره‌نامهٔ خانوادهٔ نعمت‌الله (عزیز) مؤمن پور لزرجانی که این مجموعه را در دی ماه ۱۳۸۸ش به کتابخانهٔ مرکزی اهدا کرده است در میان اسناد این مجموعه وجود دارد. او فرزند شکرالله خان مؤمن پور و نوهٔ آقا میرزا مؤمن لزرجانی است که بیشتر اسناد این مجموعه مربوط به اوست.

اسناد این مجموعه شامل: مصالحه نامه، اجاره نامه، مبایعه نامه، نامه و عریضه، اعتراف نامه، استشهاد نامه، وکالت نامه، وصیت نامه، تقسیم نامه، عقد نامه، وقف نامه، حکم شرعی و غیره، و بیشتر مربوط به سال‌های ۱۲۰۴–۱۳۶۲ق و ۱۳۰۲–۱۳۲۹ش است.

نام ایالت گیلان، ولایت لنگرود، بلوک رانکوه، قریهٔ لزرجان، قریهٔ واجارگاه رودسر، رضا محله، اشکور، دلیجان، تنکابن طایفه سیاهکل رود و غیره در این اسناد آمده است.

چند سند قدیمی نیز در این مجموعه دیده می‌شود، از جمله:

مبایعه نامهٔ زمین واقع در لزرجان در ۹۰۵ق، اقرار و اعتراف به اجاره در ۱۱۰۳ق، اقرار و اعتراف شرعی به اجاره در ۱۱۲۳ق، اجاره نامه در ۱۱۳۳ق، مصالحه نامه در مورد تقسیم املاک و سهم‌ها بین ورثه در ۱۱۶۲ق.

در این مجموعه، همچنین:

تعدادی صورت حساب، صورت حواله‌ها، صورت محصول برنج، گندم و جو، صورت مزارع لزرجان، صورت مالیات، صورت مخارج، صورت مساحت املاک، صورت مخلفات و متروکات و متصرفات، صورت اجناس و صورت جهیزیه؛

تعدادی قبض رسید، قبض دریافت مالیات، قبض‌های مالیاتی وزارت مالیه با ترجمه و با مهر «اداره خزانه داری کل تفتیش شده»، قبض‌های رسید ادارهٔ حسابداری دربار شاهنشاهی، املاک تنکابن، مربوط به وصول برنج و چای؛

و تعدادی اوراق ثبت اسناد و املاک وزارت عدلیه، برگ‌های اخطاریه وزارت دادگستری، برگ احضاریه بازپرسی وزارت دادگستری وجود دارد.

از جمله اسناد این مجموعه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- فرمان ناصرالدین شاه به میرزا احمدخان مشیرالسلطنه برای تعیین مساحت گیلان به منظور تعیین مالیات آنجا، در رجب ۱۳۰۲ق.
- سواد حکم دریافت اجارات سالیانه علفچران گوسفندی برای اهالی سیاهکل در ۱۳۰۰ق.
- سواد صورت مساحت شاه پهلوی از املاک لزرجان در ۱۳۱۹ش (مساحت شاهی).
- کارت مساعدهٔ سازمان چای برای مالک اعیان یا مستأجر باغ چای واقع در قریهٔ واجارگاه.

- کتابچهٔ املاک سیاهکل رود به تاریخ ۱۳۲۴ش، شامل مال الاجاره علفچر، صورت املاک مزارع شالی‌کاری.
- دفتر وصول محصول لزرجان و محصول برنجی در سیاهکل رود در ۱۳۲۷–۱۳۵۲ق و ۱۳۱۲–۱۳۱۵ش.
- دفتر حاوی صورت وصول محصول زارعین سیاهکل رود در ۱۳۲۹ش.
- دفتر تقسیم املاک آقا میرزا محمد در لزرجان من توابع رانکوه بین ورثهٔ او، به ساحت اسمعیل ملقب به آقایی لشکاجانی، به تاریخ ۱۷ ذیحجه ۱۳۲۸ق.
- شش کارنامهٔ دورهٔ دبستان نعمت‌اله مؤمن‌پور لزرجانی (متولد ۱۳۱۵ش) در دبستان دولتی گلشن لنگرود در سال‌های ۱۳۲۶–۱۳۳۱ش.
- یک قطعه عکس نعمت‌اله مؤمن‌پور و برادرش دکتر محمدعلی لزرجانی (مؤمن‌پور) در دوران کودکی و چند نفر دیگر. یک قطعه عکس میرزا مؤمن و همسرش.

علاوه بر اسناد بالا فقره‌های زیر نیز در این مجموعه وجود دارد:

۱. مرقع: چند حکایت از گلستان سعدی

شش قطعه.

رقم: «در دارالخلافه طهران تحریر شد الاقل محمد همایون شیخ ندایی [نام کاتب مخدوش است و درست خوانده نمی‌شود]» و «لیله پنجشنبه نوشته شد».

نستعلیق و شکسته، محمد همایون شیخ ندایی [؟]، بدون تاریخ در طهران، در زمینهٔ قهوه‌ای که براثر اسیب دیدگی تیره شده، بین خطوط دندان موشی، حاشیهٔ ابی و مقوای گل بهی، جدول مشکی و زر، اندازهٔ نوشته: ۲۰/۶×۱۲/۲ س‌م، اندازهٔ قطعه: ۲۴×۱۶ س‌م.

اسیب‌دیده و قطعات از لولا جدا شده‌اند. جلد مقوایی، کاغذ طرح‌دار ابی تیره و طلایی صنعتی، دفهٔ دوم جلد افتاده است.

۲. «دستور فلاحت چای» برگرفته از رسالهٔ *دستورالعمل زراعت چای* تألیف محمد میرزا کاشف‌السلطنه.

انجامه: «اخذ از رسالهٔ دستورالعمل زراعت چای تألیف محمد میرزا کاشف السلطنه است این دستور چای‌سازی را به عنوان یادگاری تحریر کرده در دستگاه حضرت مستطاب بندگان آقای آقا میرزا مؤمن باشد فی یوم جمعه ۲۶ شهر شوال المکرم مطابق هذه السنه ترکه توشقان ئیل سنه ۱۳۴۵ هجری قمری و سنه ۱۳۰۶ شمسی است که ۸ اردی بهشت باشد حرره الفانی ایوب فرهنگی طالقانی».

نستعلیق، ایوب فرهنگی طالقانی، ۲۶ شوال ۱۳۴۵ق/۸ اردیبهشت ۱۳۰۶ش.

۶گ، ۲۰×۱۳ س‌م، کاغذ شطرنجی.

۳. حدیث کساء

نسخ معرب جوهری، حسن، در ۱۳۴۸ق، با طرح‌های رنگی و تصویر بدون شمایل ائمه و جبرئیل.

۲۱گ کاغذ خطدار جدید، ۱۳/۲×۱۰/۲ س‌م.

۱۱۶۲۱

مسائل پاریسیه
(محمد قزوینی، یادداشت‌ها ـ فارسی)

از: محمد قزوینی (۱۲۵۶ ـ ۱۳۲۸ش)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۵۷۲ در همین فهرست.

جلد دوم متشکل از ۱۲ دفتر، حاوی یادداشت‌های علامه قزوینی دربارهٔ اسماعیلیه و حسن صباح است.

نستعلیق جوهری مشکی و قرمز و مدادی اصل، محمد قزوینی، ۱۶ ربیع الثانی ۱۳۳۸ق تا اواخر سال ۱۳۴۸ق/ ۸ ژانویه ۱۹۲۰م و اوایل سال ۱۹۳۰م، در پاریس (براساس یادداشت قزوینی در آغاز جلد اول). نسخه خط خوردگی دارد.

نسخه از دوازده دفتر کوچک مخصوص با جلد مقوایی ابی تشکیل شده که با هم در یک مجلد صحافی شده‌اند. تعداد اوراق موجود در هر دفتر متفاوت است، اما به طور پیوسته شماره‌گذاری شده‌اند. برخی اوراق نانوشته است.

در پشت آستر بدرقهٔ جلد و در سه برگ کاهی ابتدای نسخه پیش از شروع دفترها یادداشت‌هایی مربوط به متن به خط قزوینی وجود دارد. اهدایی ایرج افشار.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری سبز و ابی و زرد و شیری و قهوه‌ای، عطف و لبهٔ پهن چرم سبز. آستر و بدرقه کاغذ ابری قهوه‌ای و قرمز، کلمهٔ «NOTES» برروی عطف، به صورت زرکوب در مستطیل مشکی با نوار باریک زر، ۱۷/۵×۱۰ س‌م. شامل ۲۴ دفتر با جلد مقوای ابی، ۱۷×۱۰ س‌م.

۵۳۰ص-۸گ در ابتدا و انتهای نسخه+ ۴۸ مقوای ابی (جلد دفترها)، مختلف. کاغذ کاهی و سفید جدید خط دار و بی خط.

۱۱۶۲۲

مسائل پاریسیه
(محمد قزوینی، یادداشت‌ها ـ فارسی)

از: محمد قزوینی (۱۲۵۶ ـ ۱۳۲۸ش)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۵۷۲ در همین فهرست.

جلد سوم است.

جلد سوم متشکل از ۹ دفتر، حاوی یادداشت‌های قزوینی دربارهٔ موضوعات مختلف است، از جمله: میزان قدم‌شمار قزوینی، نظام‌الملک طوسی و خاندانش، استعارهٔ خاص ایرانی، کتاب عظه الالباب و ذخیره الاکتساب، نقل از نهج‌البلاغه، دیوان فرخی و عنصری و قطران، مختصر عماد کاتب، راحه الصدور و نزهه القلوب.

نستعلیق جوهری مشکی و قهوه‌ای و قرمز و مدادی اصل، محمد قزوینی، ۱۳۸۷ش، در امریکا.

نسخه از نه دفتر کوچک مخصوص با جلد مقوایی ابی تشکیل شده که با هم در یک مجلد صحافی شده‌اند. تعداد اوراق موجود در هر دفتر متفاوت است، اما به طور پیوسته شماره‌گذاری شده‌اند. برخی اوراق نانوشته است. در سه برگ ابتدای نسخه پیش از شروع دفترها یادداشت‌هایی مربوط به متن به خط قزوینی وجود دارد. اهدایی ایرج افشار.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری سبز و کرم، عطف و کنارهٔ پهن چرم سبز. آستر و بدرقه کاغذ سفید، کلمهٔ «NOTES 1» برروی عطف، به صورت زرکوب، در مستطیل مشکی با نوار باریک زر، ۱۷/۵×۱۰ س‌م. شامل ۱۴ دفتر با جلد مقوای ابی، ۱۷×۱۰ س‌م.

۴۲۸ص-۸گ در ابتدا و انتهای نسخه، مختلف. کاغذ کاهی و سفید جدید خطدار و بی‌خط و شطرنجی.

۱۱۶۲۳

مجموعه

۱. منتخب تنسوخ نامه ایلخانی (تنسوق نامه ایلخانی) (۱پ ـ ۱۲پ) (سنگ‌های قیمتی/ معدن شناسی)

متن اصلی از: نصیرالدین محمد بن محمد طوسی (۵۹۷ ـ ۶۷۲ق)

کتابی است در شناسایی سنگها و کانیها و فلزها، در چهار بخش، که خواجه نصیر برای هلاکو خان تألیف کرده است.

این کتاب در سال ۱۳۴۸ش با مقدمه و تعلیقات مدرس رضوی به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۱: ۴۱۰، ۴۹۵؛ ذریعه ۴: ۱۹۲، ۴۵۸؛ سپهسالار ۳: ۵۱۵؛ مرعشی ۸: ۱۷۲]

انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز: «الحمدلله ... این کتاب انتخابی است در معرفت جواهر و معادن و خاصیت هر یک که مولانا و سلطان الحکما و برهان الاتقیا نصیرالدین محمد طوسی رحمه الله ساخته است معرفت انواع مروارید».

انجام موجود: «و هیچ ... نیست و مس و قلعی از هم جدا نتوان کرد چون».

۲. [رساله در درمان بیماری‌ها] (۱۳ر ـ ۳۷ر) (پزشکی ـ فارسی)

از: ناشناخته

در این رساله روش درمان بیماری‌ها در طول چند روز بیان شده و در آن نسخهٔ دارویی هر روز ارائه شده است. آغاز رساله افتادگی دارد و عنوان رساله مشخص نشد. عنوان‌های موجود: طریق جلاب دادن بلغم در یازده روز، طریق جلاب سودا در ده روز، طریق پختن جلاب، فصل در علاج قولنج در چهارده روز.

آغاز موجود: «دو مثقال زرشک سه مثقال الو سیاه ده دانه تمر هند ده مثقال عناب بیست دانه سپستان سی دانه بجوشانند و صاف کنند با ترنجبین ده مثقال».

انجام: «آخر روز قند سفید دو مثقال عرق بید مشک گلاب بیست مثقال تخم شربتی غذا به دستور تا بیست و یکم به ملاحظه باشد والله اعلم و احکم بالصواب والیه المرجع و المآب .. و الحمدلله علی الاتمام».

انجامه: «تمام شد در روز پنجشنبه ۹ شهر جمادی‌الاول سنه ۱۰۴۱ ... [روی نام کاتب خط کشیده شده و خوانده نمی‌شود]».

۳. کتاب در علم طبابت و جراحی (۳۸پ - ۱۲۴ر) (پزشکی - فارسی)

از: ناشناخته

این رساله شامل چند باب در شرایط جراحی و علم تشریح، دانستن احوال نبض، معرفت قاروره، و جراحی و رگ شناسی است. عنوان بالا بر فراز رساله نوشته شده است.

آغاز: «الحمدلله .. و بعد بدان که در این کتاب بابی چند گفته خواهد شد انشاء الله تعالی در باب جراحی و بعضی از قواعد طبی و بعضی از خواص و منافع ادویه مفرده و مرکبه نافع شود کسی که به مطالعه آن برسد».

انجام: «و در میان قدحی با کدویی چپانند و بر عضو نهند و برکشند چند بار تمام شد این مبحث و بالله التوفیق باد».

انجامه: «تم الکتاب بعون الله الملک الوهاب فی شهور ربیع آخر سنه ۱۰۴۱ کتبه ... [روی نام کاتب مرکب کشیده شده و خوانده نمی‌شود]».

نستعلیق، روز پنجشنبه ۹ جمادی الاولی ۱۰۴۱ق در رسالهٔ دوم و ربیع الثانی ۱۰۴۱ق در رسالهٔ سوم. نام کاتب در پایان رسالهٔ دوم و سوم با کشیدن مرکب برروی آن محو شده است. عنوان‌ها به سرخی. رسالهٔ سوم خط خوردگی دارد و تصحیح شده است. وصالی در برگ‌های انتهای نسخه دیده می‌شود.

یادداشت تملک «امروز یا منست تا فردا کرا باشد» با مهر مستطیل با سجع «حسین علی و انا من حسین» و تملک دیگر با مهر بیضی ناخوانا و یک رباعی از «حکیم سلکا» و یک بیت از امیر خسرو در پشت برگ نخست. نسخه‌های دارویی و یادداشت‌های طبی در درمان بیماری‌ها در حاشیهٔ گ ۱۳ر، ۱۴ر، ۱۴پ، ۱۵ر، ۳۲پ، ۳۸پ - ۴۲ر، ۶۷ر و پ، ۶۸ر و ۶۹ر و پ و ۷۰ر، ۷۱ر، ۷۲پ، ۷۳ر، ۷۶پ، ۸۰پ (به نقل از محمد بن کاظم طبیب)، ۸۱ر، ۸۴ر، ۸۶ر، ۸۷ر، ۱۰۲پ، ۱۲۲ر، ۱۲۴پ و در گ ۳۸ر با تاریخ سوم ربیع الاول ۱۱۴۳ق. مهر مستطیل با سجع «علی ابهری خوانساری دبیر بازنشسته» در حاشیهٔ گ ۲ر، ۳۶پ، ۵۷پ، ۸۰پ، ۹۲پ، ۹۴پ، ۱۰۳پ. مهر مستطیل دیگر با سجع «اهدای علی ابهری خوانساری» در حاشیهٔ گ ۸پ، ۵۷پ، ۸۵پ، ۹۳پ، ۹۴پ، ۱۰۱پ. مهر بیضی ناخوانا در حاشیهٔ گ ۱پ، ۱۱۵ر، ۱۲۲ر، ۱۲۴پ. دعا در حاشیهٔ ۱۳۱پ و ۱۳۳پ.

جلد یک لا، تیماج مشکی، ۱۸/۵×۱۲ س‌م. فرسوده. شیرازه گسسته و اوراق جدا شده است.

۱۲۴گ، ۱۹/۵×۱۲/۵ س‌م، ۱۴س، ۱۲/۵×۷/۵ س‌م.

۱۱۶۲۴

کیمیای سعادت (اخلاق اسلامی - فارسی)

از: ابوحامد محمد بن محمد غزالی (۴۵۰ - ۵۰۵ق)

تک. نسخهٔ ش ۱۱۶۱۸ در همین فهرست.

این نسخه از اواخر اصل اول از رکن سوم تا قدری از اصل دهم از رکن چهارم را دارد.

آغاز موجود: «طاعت آن داشته باشد تا قوی شده بود و خلق درین بر چهار درجه‌اند درجه اول آنک ساده دل باشد و هنوز نیک از بد نشناخته بود».

انجام موجود: «گفتند خدای با تو چه کرد گفت بر من رحمت کرد و گفت فرا ایوب بگوی لو انتم تملکون خزاین رحمه ربی اذا لامسکتم خشیه الانفاق یعنی اگر خزاین».

نستعلیق درشت. عنوان‌ها به ثلث و سیاه‌تر و درشت‌تر از متن. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. نسخه آسیب دیده و آثار آب دیدگی و دودزدگی در نسخه دیده می‌شود. شیرازه گسسته و اوراق از هم جدا شده است.

چند برگ کوچک در لا به لای نسخه هست: «سیاهه کتاب‌های ملا محمدنصیر و ملا علی مشترکه در میان ایشان بدین موجب است» حاوی نام ۸۳ جلد کتاب با تعداد جلدهای آنها. یک برگ دعا و متن‌های عربی و مهر بیضی با سجع «الراجی الی الله عبده ملک محمد».

بدون جلد.

۲۷۳گ، ۲۹×۲۰ س‌م، ۲۱ س، ۲۲×۱۴ س‌م.

۱۱۶۲۵

وندیداد (اوستا، وندیداد - اوستایی و پهلوی)

تک. نسخهٔ ش ۱۱۲۶۳ در همین فهرست.

آغاز نسخه افتاده است.

انجامه (در ابتدای نیمهٔ دوم، ۱۴۸پ):

«یکی زند وستا ابا پرسمت   به زمزم یکی پاسخی پرسمت

کاتب العبد را به دعای خیر یادآوری نمایند. سنه ۱۱۲۶ هجری».

خط اوستایی در متن و پهلوی در دینکرد که در حاشیهٔ برخی صفحات از جمله در ابتدای فرگردها نوشته شده است. نسخه انجامه ندارد، اما براساس تاریخ وفاتی که در گ ۱۴۹ر نسخه آمده است تاریخ کتابت نسخه باید مربوط به قبل از ۱۰۶۸ق باشد. انجامهٔ این نسخه ظاهرا پیش‌تر در صفحات ۱۴۸ و ۱۴۹ نوشته شده بود ولی احتمالاً بعدها شسته شده و برروی آن تاریخ‌های وفات نوشته شده‌اند. عنوان‌ها و سرفصل‌ها و نشانه‌ها به سرخی. بعد از هر کلمه نقطه و در پایان برخی قسمت‌ها گل‌ها و شکل‌های تزئینی به سرخی و مشکی وجود دارد. نمودار در گ ۲۸پ. ۸ برگ در ابتدا و ۵ برگ در انتها و چند برگ در میانهٔ نسخه نونویس است. نسخه برگ شمار دارد به حروف فارسی که در گوشهٔ سمت چپ صفحات سمت چپ نوشته شده است. براساس این برگ شمار هفت برگ ابتدای نسخه افتاده است که در هشت برگ نونویس شده است. برگ صد چهل و هشت و صد چهل و نه یکی است و هر دو شماره برروی یک برگ نوشته شده است. نسخه خط خوردگی دارد. لبهٔ اوراق ابتدایی و انتهایی نسخه وصالی شده است. اوراق نسخه با کاغذ سفید وصالی شده است و متن از بین رفته برروی کاغذ وصالی نوشته شده است.

سه یادداشت وفات به تاریخ ۱۰۲۷ی در گ ۱۴۹ر. یادداشت تملک در گ ۱۴۹پ: «این کتاب جدیو وندیداد از مال کمترین موبد بهرام ولد موبد فرامرز خان می‌باشد ...». یادداشت در گ ۲۶۶پ: «نوشته شد بدست‌خط بنده خدا خاک پای جمع دوستان موبد رستم ولد دستور بهزاد». یادداشت تملک دستور بهرام و یادداشت دیگری به تاریخ ۱۲۵۵ق در گ ۲۶۶پ. نام گیومرس جهانبخشی و مهر بیضی او با سجع «موبد گیومرس جهانبخش» که بخشی از آن از بین رفته است در انتهای نسخه.

هدیهٔ ارشیو دیجیتالی اوستای دانشگاه سالامانکا در اسپانیا به کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران به همت پروفسور البرتو کانترا، دکتر سالومه غلامی و دکتر کتایون مزداپور در اسفند ماه ۱۳۹۲.

جلد مقوایی قهوه‌ای تیره، سوخت، ترنج و دو سرترنج و چهار کتیبه در بالا و پایین ترنج‌ها و دو کتیبهٔ عمودی در طرفین ترنج بزرگ و چهار لچکی با طرح گل و برگ و اسلیمی زرین که براثر فرسودگی و مرور زمان به رنگ سبز مایل شده است. درون کاغذ ابی، عطف و کناره و یکی از گوشه‌ها در دفهٔ دوم چرم قرمز، ۲۳/۵×۳۴/۷ س‌م.

۲۶۶گ، ۲۲/۸×۳۴ س‌م، ۲۱س، ۱۸×۲۸ س‌م (متغیر است). کاغذ نخودی تیره.

۱۱۶۲۶

وندیداد

(اوستا، وندیداد – اوستایی و پهلوی)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۶۳ در همین فهرست.

این نسخه چهارمین وندیداد مهربان انوشیروان بهرامشاه، و قدیم‌ترین نسخهٔ این کاتب است که تاکنون به دست ما رسیده است. سه نسخهٔ دیگر این کاتب عبارت اند از: وندیداد اتابک در کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی، به سال ۱۰۰۹ی/ ۱۶۴۰م، وندیداد موزهٔ بریتانیای لندن، به سال ۱۰۱۶ی/ ۱۶۴۷م، و وندیداد رشید رستمی، به سال ۱۰۱۴ی/ ۱۶۴۵م.

نسخه دارای یادگارنامهٔ فارسی میانه در گ ۱۵۸پ – ۱۵۹پ و یادگارنامهٔ فارسی در گ ۱۶۰ر است که بنا بر معمول پیش از فرگرد نهم نوشته شده‌اند.

یکی از ویژگی‌های ارزشمند این نسخه وجود نه تصویر در ابتدای برخی فرگردها ست که دستمایهٔ پژوهش دکتر سالومه غلامی، پژوهشگر و استاد گروه زبان‌شناسی تطبیقی دانشگاه گوته فرانکفورت، برای سبک شناسی تصویرنگاری نسخه‌های اوستا شده است.

بودجهٔ خرید این نسخه توسط آرشیو دیجیتالی اوستای دانشگاه سالامانکا پرداخته شده و به کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران هدیه شد.

[«داستان وندیداد ۴-۱۰۰»: فروهر، ش ۴۵۲، ص ۲۹-۳۱].

آغاز نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز: «تنه نام پای راست اندر زودگاه نهادن اش ترسگاه ایستادن و هزش خوندن».

انجامه فارسی میانه (در پایان نیمهٔ اول، ۱۵۸پ – ۱۵۹پ)، ترجمهٔ دکتر سالومه غلامی:

«پایان یافت به درود، فرخی و شادی و رامش، به نیک بختی و مروای نیک و روزگار خجسته، اوستای پشت، ویسپرد، جد دیوداد با نیرنگ رسته یزشنی. من بنده دین، مهربان انوشیروان بهرامشاه اردشیر بهرامشاه نوشتم (و) فراز هشتم از نسخه همیشه پیروز، رستم انوشیروان بهمنیار، (که تا) صد و پنجاه سال برای پارسایی و یزشن به کار فرمایاد. که تا دستوران، دینیاران، دستورزادگان که خوانند، یا آموزند، یا از روی آن نسخه‌ای نویسند یا به آن یزشنی کنند (و) ما را با نیکنامی و انوشروانی یاد کناد. پس ایشان را در گیتی، تنی نیکنام و به مینو، روانی پاک باشد. هر کس نام مرا که نوشتارم[۲۴] از آن بسترد که بسترد در گیتی تنی بدنام و به مینو روانش دروند باشد و از او به داوری دادار اورمزد همیمال[۲۵] خواهم بود. اندر فرخی، پیروزی، روز سروش، ماه بهمن، سال بر ۱۰۰۲، پس از بیست بغ یزدگرد شاهنشاه، از تاقد سرور خسرو، شاهنشاه هرمزدان، به کام ایزدان باد. ایدون باد، ایدون تر باد. راه یکی است و آن راستی است. یکی است راه اشایی و دیگر بیهوده راه. شاد منشی و روان بهشتی. شاد (باشد) آن تن که روان خویش را ورزید. (باشد که) هر چه زود دستوری سوی جهرومیان گشتاسپان برساد و دین روا (شود) و دین برداران را از دین نیکی رساد. کسی که روانش چیزی به دست نیاورد، چیزی به دست نیاورد و کسی که تاکنون چیزی به دست نمی‌آورد روانش نیز چیزی به دست نخواهد آورد. و ای زرتشت سودی نباشد اندر خود، از مردم بد. پس او را از دیوان سود نباشد (ای) سپیتمان زرتشت و نه از مردم بد. چرا که اگر در آغاز نیز سود باشد در آخر زیان خواند بود. ایدون بواد. به کام هرمز خدای».

انجامهٔ فارسی (در پایان نیمهٔ اول، ۱۶۰ر):

گـویم اول بـه نـام خـدا / پـس آنگـه گـنم قصـه را ابتـدا

ز مـن بشـنو ای عاقـل نـامور / کـه گـویم مـن ایـن قصـه را سر بـه سر

... دانـی گـر ایـن دفتـر از بهـر کیسـت / بگـویم کـه آن مـرد را نـام چیسـت

یکـی مـرد شادسـت و روشـن روان / خـودش رسـتم و بـاب نوشـیروان

... ورا نـام پـد بهمنیـار / نکـو مـرد و دسـتور و پرهیزکـار

پـدر بـر پـدر موبـد و پارسـا / همـه روزه در ذکـر و فکـر خـدا

... از ایـن مـرد پـاک اعتقـاد / مـرا گفـت کـای عاقـل پـاک زاد

یکـی نسـخه بنـویس از بهـر مـن / کـه مانـد ز مـن نـام در انجمـن

...سـم مـن ایـن دفتـر از دیـن و داد / کـه نـام ورا هسـت جـد دیـوداد

۲۴. نوسنده‌ام، کاتبم

۲۵. دلجور.

سپاس از خداوند پروردگار | که چندان امان دیدم از روزگار

... تمام این کتاب از نهاد | ز بهر چنان مرد پاک اعتقاد

که هر لحظه و هر زمان خواندش | روان و خرد را برافروزدش

... ال خواند به عشق و نیاز | پس آنگه سپارد به فرزند باز

امیدم که فرزند او همچنین | سپارد به فرزند از راه دین

... تا باوشانس فیروزگر | سپارند این نسخه با یکدیگر

الهی که این نامبردار مرد | مباد هرگز غم و رنج و درد

خندان لب و شادمان | به شادی چو گل بشکفد در زمان

هر آن کس بود دوستش شاد باد | همیشه ز رنج و غم آزاد باد

[هرآن کس] که این مرد را دشمن است | به جز خاک تیره مبادش نشست

دل دوستانش چو خرم بهار | دل دشمنانش پر از نوک خار

[بد]اندیش و بدخواه او کور باد | همه ساله از درد رنجور باد

هر آن کس که بدخواه رستم بود | الهی همیشه به ماتم بود

چو خوانی تو این دفتر ای روزبه | به ما و به رستم خدامرز ده

هر آن کس که این نسخه آمرزدش | گر از روی این نسخه بنویسدش

[اما] آنکه ... همه ساله شاد | به نیکی بیارند کاتب به یاد

اگر نام کاتب نداری عنان | پدر خوانده نام مرا مهربان

بود نام بابم انوشیروان | تنش شاد باد و انوشه روان

نام جدش نام بهرام شاه | الهی بود خلدش جایگاه

نوشتم من این دفتر از بهر آن | که ماند ز من نام اندر جهان

چو موبد بزشتی کند زین کتاب | مرا بهره برساند او از صواب

نوشتم من این خط که تا روزگار | برآید بماند ز من یادگار

به یقینم که گیتی ندارد بقا | بود به که بنویسم هر جا دعا

به فرض اینکه روزی مگر این سواد | بخوانند و آرند ما را به یاد

به نیکی هر آن کس کند یاد من | سرافراز بادا بهر انجمن

هر آن کس که ما را بیارد به یاد | به گیتی و عقبی بیابند مراد

هر آن کس که ما را خدامرز داد | ز ماهم بدو صد خدامرز باد

هر آن کس به زشتی برد نام من | بود خصم او داور ذوالمنن

هر آن کس کند غیبتم در نهان | الهی بود رو سیه در جهان

... سرافکنده و شرمسار | بود شرمسار از بر کردگار

ز خواننده دارم طمع این قدر | که آمرزشم خواهد از دادگر

... خوانندگان هست این خواهشم | که از حق بخواهند آمرزشم

اگر سهو بیند بدین خط من | بپوشد بهر مجلس و انجمن

... کند سهوهای کتاب | بدین کرفها بادا و هم صواب

هر آن کس کند سهو این خط درست | نگهدار او داور زند دوست

... چه پر سهو و عیب و خطاست | عجب نیست بی عیب یکتا خداست

مگر عیب بر خطم ای هوشیار | که بودم دل آزرده از روزگار

دلم قوطه می‌خورد در بحر خون | از آن است گر هست این خط زبون

بدارید معذور خوانندگان | ز گستاخی بنده ای بخردان

هر آن کس که نام مرا استرد | و یا خود ز دفتر کند ناپدید

همالم او را به پول صراط | غم و درد بیند به جای نشاط

خط اوستایی و پهلوی بین سطور. مهربان انوشیروان بهرام شاه، بهمن ماه ۱۰۰۴ی/ ۱۶۳۵م، به سفارش رستم نوشیروان بهمنیار. در برگ‌های نونویس عنوان‌ها به فارسی نوشته شده است. نقطه در پایان کلمات. عنوان‌ها و سرفصل‌ها و نشانه‌ها به سرخی. در برخی قسمت‌ها بین فقرات و بندها یک نشانهٔ تزئینی سرخ وجود دارد. نمودار به سرخی و سیاهی با حاشیهٔ تزئینی زیبا در گ ۳۱ر، اما آسیب دیده و وصالی شده است. نه تصویر در ابتدای بعضی فرگردها بدین شرح: تصویر سه سرو با گل‌ها و برگ‌های سبز در میان آنها در گ ۶۴پ، آغاز فرگرد اول. تصویر چهار درخت در گ ۹۱پ، آغاز فرگرد پنجم. یک کتیبهٔ تزئینی بزرگ به سرخی و مجدول به سبز و سرخ در گ ۱۱۵پ، آغاز فرگرد هفتم. تصویر سه درخت در گ ۱۶۰پ، آغاز فرگرد نهم. تصویر دو پرنده مانند طاووس و یک درخت سرو که به زیبایی با قرمز و سبز رنگ شده است اما آسیب دیده و یک پرنده مانند آنها در حاشیه کشیده شده است در گ ۱۸۷پ، آغاز فرگرد یازدهم. یک قاب یا کتیبه با دو دایرهٔ تزئینی که با سبز و قرمز رنگ شده در گ ۲۰۲پ، آغاز فرگرد سیزدهم و تصویر مشابه دیگری در گ ۲۳۱ر، آغاز فرگرد هفدهم. نقاشی دو درخت به سرخی و بدون قاب در گ ۲۱۹ر، آغاز فرگرد پانزدهم و تصویر مشابه دیگری در گ ۲۴۴پ، آغاز فرگرد نوزدهم. شمارهٔ فرگردها با قلم دیگری به فارسی نوشته شده است. نسخه چند جا خط خوردگی دارد. نسخه برگ شمار دارد که به حروف در گوشهٔ سمت چپ بالای صفحات سمت چپ نوشته شده

است. براساس برگ شمار نسخه دوازده برگ از آغاز نسخه افتاده است و نه برگ به ابتدای نسخه اضافه شده و اوراق افتاده در انها نونویس شده است. اوراق ۲۷۸ ـ ۲۸۳ نسخه هم افتاده بوده که این شش برگ برروی هفت برگ نونویس شده بنابراین گ ۲۸۴ مکرر است. شش برگ انتهایی نونویس است. جنس و رنگ اوراق افزوده شده به نسخه با اوراق اصلی تفاوت دارد. اوراق نسخه با کاغذ سفید و نخودی وصالی شده است. برخی شماره برگ‌ها در وصالی از بین رفته است. اثار اب خوردگی و لکه‌های قهوه‌ای و سیاه در اوراق نسخه دیده می‌شود. مهر بیضی «موبد کیومرس جهانبخش» در کاغذ سفید ابتدای نسخه. چهار یادداشت وفات در ۱۳۳۵ و ۱۳۳۶ و ۱۳۳۷ش برروی صفحهٔ سفید متصل به درون جلد. یادداشت تولد در ۱۲۸۸ی/ ۱۳۳۷ق در گ ۹پ و ۱۵۸پ. یادداشت در ۱۱۹۹ در حاشیهٔ گ ۱۵۱پ. یادداشت تولد در ۱۲۴۳ی/۱۳۱۱ق در ۱۵۹ر. شانزده تاریخ وفات در ۱۰۴۷، ۱۰۵۴، ۱۰۵۷، ۱۰۵۹، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، و ۱۱۰۳ و ۱۱۲۹ی و دو یادداشت وفات در ۱۳۳۵ش در ۱۵۹پ. ده یادداشت وفات در ۱۱۱۲، ۱۱۱۹، ۱۱۳۷، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۸۹ و ۱۲۱۹ی در ۱۶۰ر. این تاریخ‌ها تاریخ وفات اعضای خاندان بهمنیار، از جمله خود رستم انوشیروان، سفارش دهندهٔ نسخه، را که به تاریخ ۱۰۵۴ی/ ۱۶۸۵م درگذشته است، نشان می‌دهند. دو یادداشت دربارهٔ متن در حاشیهٔ گ ۲۷۰ر. یک بیت فارسی در حاشیهٔ گ ۲۷۳پ. یک متن فارسی در گ ۲۸۴پ. یادداشت تولد در ۱۲۴۳ی/ ۱۳۱۱ق در انتهای نسخه.

هدیهٔ ارشیو دیجیتالی اوستای دانشگاه سالامانکا در اسپانیا به کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران به همت پروفسور البرتو کانترا، دکتر سالومه غلامی و دکتر کتایون مزداپور در اسفند ماه ۱۳۹۲.

جلد مقوایی تیماج مشکی ساده، دفهٔ اول: ۲۴×۳۷ س‌م. اسیب دیده و دفرمه شده است و اندازه دفهٔ دوم متفاوت است: ۲۳/۵×۳۶ س‌م.

۲۹۵گ، ۲۴×۳۷ س‌م، ۲۱س، ۱۸/۵×۳۰ س‌م. کاغذ نخودی تیره.

۱۱۶۲۷

مرقع

شامل ۲۰ قطعه.

قط ۱ تا ۱۴: صلوات بر چهارده معصوم[ع] است و اجزاء و جملات آن و نام کاتب یک به یک برروی قطعات نوشته شده است. بدین ترتیب:

(۱) بسمله (۲) «اللهم صل علی محمد المصطفی» (۳) «و اسدالله الغالب علی المرتضی» (۴) «و فاطمه الزهرا و الحسن المجتبی» (۵) و حسین بن علی و الشهید الکربلاء (۶) و علی بن الحسین سید الوری (۷) و محمد باقر العلوم و جعفر الصادق بن محمد (۸) و موسی الکاظم بن جعفر (۹) و علی بن محمد موسی الرضا (۱۰) و محمد بن علی التقی (۱۱) و علی النقی و الحسن بن علی العسکری (۱۲) و صل علی المهدی الهادی (۱۳) صلوات الله علیهم اجمعین (۱۴) مشقه عبدالواسع الموسوی اصفهانی.

کوفی. عبدالواسع موسوی اصفهانی. کتیبه‌ای با زمینهٔ مشکی که در داخل ان با سفید عباراتی نوشته شده است در واقع زمینه کاغذ سفید بوده و خط سفید توخالی است بدون تحریر و جاهای خالی با مشکی رنگ شده و سفید درامده است با حاشیهٔ سیاه و سفید در دور نوشته و در داخل کتیبه. برروی مقوای رنگ شده گل بهی و مقوای اصلی ابی فیلی. قطعه‌سازی یکسان.

قط ۱۵: کلمات حضرت علی[ع]

رقم: «مشقه العبد محمدرضا».

نسخ شبیه به ثلث معرب و خیلی خوب. محمدرضا. زمینه نخودی تیره. حاشیهٔ قهوه‌ای و مقوای ابی فیلی.

قط ۱۶: حدیث از حضرت علی[ع]

نسخ معرب بسیار خوب شبیه قطعه قبل، زمینهٔ نخودی حاشیهٔ قهوه‌ای مقوای ابی فیلی.

قط ۱۷: نامه (بعد از تمهید قواعد دوستی مهین رای مهر اعتلای) و در پایان نوشته: «جهه دوستی از دوستان که دوستی فیمابین محکم داشته بود قطب‌الاقطاب مخدوم مطهاری ... حسب التمنای دوستان کامیاب مطالب نوشته شده است سنه بتاریخ اول دیحجه قلمی گردید به این دو کلمه پرداخت».

«مال میرزا ابوالقاسم نورالمنور شریف ایشان چون طالع شد».

شکسته بسیار کم نقطه. زمینه نخودی تیره حاشیهٔ قهوه‌ای مقوای ابی فیلی.

قط ۱۸: حدیث از حضرت علی[ع]

رقم: «حرره محمدباقر ۱۲۰۲».

نسخ معرب، محمدباقر، ۱۲۰۲ق . زمینه نخودی. مانند قط ۱۷.

قط ۱۹: سیاه مشق

شکسته و چلیپا. سیاه مشق، نوشته ها واضح نیست و درهم رفته است مانند تمرین خط است. زمینهٔ ابی و غبار افشان زر. حاشیهٔ صورتی سیر و سبز و قهوه‌ای ، مقوای ابی فیلی.

قط ۲۰: ابیاتی از چند غزل سعدی

شکسته عالی چلیپا به سیاهی و سرخی. ریز و نازک است. زمینه زرد و غبار افشان زر. حاشیهٔ باریک صورتی سیر و حاشیه پهن قهوه‌ای و مقوای ابی فیلی.

جلد تیماج، قهوه ای سوخته یا تیره مجدول قاب وسط با چهار بوته گل تزئینی در گوشه‌ها به جز قاب یک جدول دیگر هم هست (جدول بیرونی و کمند دو خطه) ضربی. درون کاغذ ابری صنعتی سبز و مشکی. ۲۲×۳۴/۵ س‌م.

۱۱۶۲۸

مجموعه

۱. مشکول (۱ر ـ ۴۱ر) (مجموعه‌ها ـ فارسی و عربی)

از: حاج بابا بن محمدصالح قزوینی (قرن ۱۲ق)

مجموعه‌ای است دارای احادیث، حکایات و مواعظ و نصایح و متفرقات ادبی و علمی و تاریخی که به روش کتاب *کشکول* شیخ بهایی (۱۰۳۱ق) گردآوری شده است و چون دارای عبارات عربی نیز بود شاه سلطان حسین صفوی (۱۱۳۵ق) دستور می‌دهد که عبارات عربی به فارسی ترجمه شود، بنابراین سید محمدباقر بن اسماعیل حسینی خاتون‌آبادی و گروهی از دانشمندان دیگر این کار را به پایان رسانیدند.

این کتاب در سال ۱۳۰۰ق، به سعی و اهتمام محمدمهدی بن حاجی ملا آقا بزرگ، به چاپ سنگی رسیده است.

[ذریعه ۲۱: ۶۷؛ دانشگاه ۷: ۲۷۸۷؛ مرعشی ۴: ۶۸].

آغاز نسخهٔ حاضر افتاده و پایان آن ناتمام است.

آغاز موجود: «آفریدگار و ظریف آثار قدرت کامله جناب پروردگار در عرصه روزگار فزون از حد و شمار و در اطراف و اکناف هر دیار به رنگی و شیوهٔ جلوه‌گر و نمودار است».

انجام موجود: «پس هرگاه دعا کننده مورحه باشد و آمین گوینده سلیمان و مستجاب شود دعای او پس چگونه خواهد بود هرگاه دعا کننده موحد باشد و آمین گویندگان».

۲. باب لحصول المطالب و قضاء الحوائج (۴۳پ - ۱۱۴ر) (دعاها - فارسی و عربی)

مجموعه‌ای است در خواص آیات و سور و دعاها، براساس احادیث و روایات، و دارای هفده باب است: باب لقضاء الحوایج، باب لحصول الدوله، باب الرزق، باب فی اداء الدین، باب العزه، باب لعقد اللسان، باب التسخیر، باب الحب، باب الاحضار، باب لحصول عند السلطان، باب النجات من الحبس، باب السارق و الابق، باب لشفاء الامراض، باب الحمی، باب لابطال السحر، باب لحل المربوط، باب لدفع الاعداء.

دارای سربندهایی مانند: «هر که»، «بجهه»، «طریق» و غیره.

[الهیات ۱: ۱۸۷].

آغاز: «هر که بسم الله الرحمن الرحیم را شب دوشنبه وقتی که مردم به خواب باشند ابتدا کرده تا دوازده شب هر شب هفتصد و هشتاد و شش مرتبه بخواند».

انجام: «هر که در هر شبانه روزی صد بار این صد بار این کلمات را بگوید یا اله العالمین یا خیر الناصرین و یا غیاث المستغیثین اغثنی حق تعالی او را ایمن گرداند از خوف دنیا و آخرت».

۳. خواص رباعیات ابوسعید ابوالخیر (فوائد رباعیات ابوسعید ابوالخیر) (۱۱۵پ - ۱۲۶ب)

در این بخش ۱۲۱ رباعی از ابوسعید همراه با خواص و فوایدی برای رفع گرفتاری‌ها و درمان بیماری‌ها و آداب خواندن آنها به اختصار بیان گردیده است.

در این نسخه رباعیات از رباعی چهارم نوشته شده و تا رباعی صد و بیست و یکم

ادامه یافته است. صفحهٔ اول از نیمه و با رباعی چهارم شروع شده و آغاز کتاب در حاشیه با بسمله نوشته شده است.

آغاز: «بسم الله خیر الاسماء - قاعده خواندن آن است که هریک از این رباعی را که اراده قرائت می‌کند اگر از جهه شفای بیمار باشد باید مظهر اسم شافی گردیده».

انجام: «بدان که در جمیع رباعیات شیخ ابوسعید ابوالخیر محل اشارات هست و آن اشارات واقع است در میان دو و دو و دو و همچنین در هر رباعی که دو کلمه متل هم به هم رسد قصد خود و حاجت خود را به خاطر بگذارند و در این معنی شکی نیست و در دعاها این رعایت کرده می شود سنه ۱۲۴۵».

در حاشیه: «حسب الخواهش بندگان خدایگان جناب مستجمع البحرین حکمت صوری و معنوی مد ظله العالی میرزایی میرزا محمد حسینی طول الله عمره بخط احقر الکتاب محمدرضا حاجی محمود قلمی گردید ۲۴ شهر صفر المظفر سنه ۱۲۴۵».

پس از انجامه فوائد سه رباعی دیگر هم آمده است.

۴. خواص رباعیات ابوسعید ابوالخیر (فوائد رباعیات ابوسعید ابوالخیر) (۱۲۷ب - ۱۳۰ر)

نک. شمارهٔ ۱۱۰۷۲/۵ در همین فهرست.

در این بخش ۲۴ رباعی از ابوسعید ابوالخیر نقل شده و برای هر یک فوایدی ذکر گردیده است.

آغاز: «در ابتدای شروع بسمله و فاتحه و فرستادن صلوات شرط است».

انجام:

یارب بمحمد و علی و زهرا	یارب بحسین و حسن آل عبا
از لطف برآر حاجتم در دو سرا	بی منت خلق یا علی الاعلی

۵. الاشهر الرومی و العربی و الفارسی (۱۳۱ر)

اسامی ماه‌های رومی و عربی و فارسی است.

آغاز: «الاول سیچقان ئیل فاره موش».

رسالهٔ اول: نسخ بسیار خوب راسته و چلیپا و مشکول. عنوان‌ها نوشته نشده و جای آنها خالی است. دعاها و اشعار عربی برای نوشتن ترجمهٔ فارسی با فاصله بین سطور نوشته شده اما ترجمه‌ها نوشته نشده است. مجدول به زر. رسالهٔ دوم: نستعلیق در فارسی و نسخ معرب در عربی‌ها. عنوان‌های اصلی درشت‌تر و به سرخی. سربندها و نشانه‌ها به سرخی. در بالای برخی کلمات شاخص خط مشکی کشیده شده است. اشکال طلسمی دارد. دارای حواشی با نشانهٔ «۱۲» و «۱۳» و «تم» و «۲». در حاشیهٔ بالای گ ۴۳پ در آغاز رساله نوشته شده: «صحیح و حساب شد». اسامی ۱۷ باب این رساله در صفحهٔ پیش از شروع متن نوشته شده است. رسالهٔ سوم: شکسته ریز خوب، محمدرضا [ابن] حاجی محمود، ۲۴ صفر ۱۲۴۵ق، به درخواست میرزا

محمد حسینی، عنوان‌ها به سرخی، در حاشیه تکمیل و تصحیح شده است. رسالهٔ چهارم: نسخ مشکول، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، خطوط کوتاه مد مانند در بالای برخی کلمات. رسالهٔ پنجم: نسخ.

مهر بیضی ناخوانا در حاشیهٔ پایین گ ۲ر. دعای جمعه منقول از حضرت امام جعفر صادق[ع] در گ ۴۱پ، هشت بیت عربی از امیرالمومنین علی[ع] و مطلبی به عربی به نقل از شهید اول با عبارت در گ ۴۲ر. ختم بسم الله الرحمن الرحیم در حاشیهٔ گ ۴۳پ. یادداشت تملک با دو مهر بیضی با سجع «عبده الراجی محمدحسین الشریف» در گ ۴۳ر، و مهر مستطیل با سجع «لا اله الا الله الملک الحق المبین محمدحسین الشریف» در گ ۴۳ر، ۱۲۷ر. یک رباعی عربی از حضرت علی[ع] و فایدهٔ خواندن آن به جهت حصول مطلب و ذکر و دعا به جهت دفع اعداء و اشرار در گ ۱۱۵ر. دو بیت و یک رباعی در انتهای گ ۱۳۰ر. سی چیز که فقر می‌آورد به نقل از حضرت امیر[ع] و ذکر و دعا برای رفع بواسیر به خط اسدالله حسینی در محرم ۱۳۳۰ق در گ ۱۳۰پ. نسخه معجون میرزا محمدحسین حکیم باشی به جهت تقویت قلب و باه و سایر قوا و ناخوشی خفقان و داروی دیگری به جهت ناخوشی خرقه البول، به تاریخ ۲۱ ربیع‌الثانی ۱۲۵۶ق در ۱۳۱پ. چند تکه کاغذ در لا به لای نسخه هست، حاوی ذکر، روایت از امیرالمومنین علی[ع] دربارهٔ بیست و چهار روز نحس در دوازده ماه و اسامی ماه‌های رومی، یک نامه به سید ابراهیم الهی؛ و یک نامهٔ دیگر در دو برگ، از حاجی محمدحسن اصفهانی و نام اسداله ناظم الشریعه در آن آمده است.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای سوختهٔ ساده، پوسیده و رنگ رفته، درون کاغذ گل بهی، ۲۲/۷×۱۴/۷ س‌م، شیرازهٔ نسخه گسسته و نسخه از جلد جدا شده است.

۱۳۱گ، ۲۲/۷×۱۴/۷ س‌م، مختلف، ۱۶/۷×۹/۵ س‌م (رسالهٔ اول)، ۱۷×۹ س‌م (رسالهٔ دوم و در برخی صفحات متفاوت است) ۱۸×۹ س‌م و ۱۵×۸ س‌م (رسالهٔ سوم).

۱۱۶۲۹

تحفه العابدین

(دعاها ـ فارسی)

از: عبدالله بن حسین بابا سمنانی (قرن ۱۱ق)

کتابی است در دعاها و اعمال ماه‌های رجب و شعبان و رمضان و اعمال بعضی ماه‌های دیگر و تعقیبات نماز در پنج باب و یک خاتمه به فارسی. عبدالله افندی در *ریاض العلماء* شرح حال مؤلف را آورده و فضل و دانش او را ستوده و او را طبیب نیز معرفی نموده است. مؤلف از شاگردان میرداماد بوده و از او با عبارات بلندی یاد می‌کند و می‌نویسد: «بدان که در این کتاب هرجا که لفظ «استادی‌ام» مذکور خواهد شد مراد سید مشارالیه خواهد بود».

ابواب نسخه چنین است:

مقدمه: در فضیلت ماه‌های سه گانه،

باب اول: در اعمال ماه رجب،

باب دوم: در اعمال ماه شعبان،

باب سوم: در اعمال ماه رمضان،

باب چهارم: در اعمال متفرقهٔ سایر ماه‌ها،

باب پنجم: در بیان امور مرغوب فیها،

خاتمه: در تعقیب نماز یومیه.

[ریاض العلماء ۳: ۲۰۷؛ ذریعه ۳: ۴۵۰؛ مجلس ۳۸: ۳۸۲؛ مدرسهٔ فیضیه ۲: ۵۶؛ مرعشی ۵: ۱۲۶؛ ملی: ن ش ۲۵۹۷۴].

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود: «فرمودند عبادت تو نمی‌کنم از جهت دخول جنت و یا خوف از آتش دوزخ بلکه چون ترا اهل آن یافته‌ام و لایق پرستش دانسته‌ام عبادت می‌کنم و این اعلی مراتب خلاص است».

انجام موجود (۱۸۱پ): «و افضل تعقیبات تسبیح حضرت فاطمه علیها السلم چنانچه روایت کرده شیخ الطایفه شیخ طوسی رحمه الله».

در پشت و روی برگ انتهای نسخه مطلبی نوشته شده دربارهٔ آیات و اخبار و احادیث در باب تزویج، و اول و آخر آن افتاده است.

آغاز موجود: «و مباشرت و آداب حمام اما تزویج بدانکه آیات قرآنی و اخبار و احادیث در باب ترغیب به تزویج و نکاح بسیار است».

انجام موجود: «و نیز فرمودند زنی که در اعتقاد مرضی نباشد مخواهید هرچند که با مال و جمال باشد و هرگاه یافتید زنی را که او را اصلی و دینی هست در خواستن او امتناع مکنید بواسطه فقر که خدای تو غنی می‌گرداند».

نستعلیق و نسخ معرب در عربی‌ها. عنوان‌ها به سرخی. عنوان‌های موضوعی در حاشیه به سرخی. خط سرخ برروی برخی کلمات شاخص و برخی دعاها و ذکرها. دارای جدول مشکی و سرخ. نسخه در حاشیه تصحیح شده و در حاشیهٔ چند برگ مطالبی در تکمیل متن آمده است که در برش کاغذ برخی کلمات آنها از بین رفته است. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

مهر مربع با سجع «افوض امری الی الله عبده محمد»، مهر بیضی با سجع «لا اله الا الله الملک الحق المبین محمدتقی ۱۱۵۶» و مهر بیضی با سجع «اللهم صل علی محمد و آل محمد ۱۱۶۲» در حاشیهٔ گ ۱۴۰ر. سه یادداشت تولد در ۱۲۸۳، ۱۲۸۸ و ۱۲۹۰ق در درون جلد دوم.

جلد مقوای نازک آبی، دفهٔ اول افتاده است.

۱۸۲گ، ۲۲/۵×۱۳/۵ س‌م، ۱۵س، ۱۷/۱×۷/۸ س‌م، کاغذ نازک.

۱۱۶۳۰

ندای پاریز

از: محمدابراهیم باستانی پاریزی (۱۳۰۴-۱۳۹۳)

مجلهٔ خطی *ندای پاریز* که محمدابراهیم باستانی پاریزی، تاریخ‌دان، نویسنده و پژوهشگر معاصر، در دورهٔ نوجوانی، در سال‌های ۱۳۱۵ تا ۱۳۱۹ش، در روستای پاریز، می‌نوشت و به صورت دست نویس، منتشر می‌کرد.

خود وی در این باره می‌نویسد: «در سال‌های اواخر دبستان و دو سال ترک تحصیل ۱۳۱۸ و ۱۳۱۹ش من یک روزنامه به نام *باستان* و یک مجله به نام *ندای پاریز* در پاریز منتشر می‌کردم – در واقع می‌نوشتم – و دو یا سه تا مشترک داشتم که خوش‌حساب‌ترین آن‌ها معلم کلاس سوم و چهارم من مرحوم سید احمد هدایت‌زاده پاریزی بود ــ که ۲/۵ قران به من داده بود و من یک سال ۱۲ شماره مجلهٔ خود را می‌نوشتم و به او می‌دادم.»[۲۶]

نسخهٔ حاضر سه شماره از سال سوم (۱۳۱۷–۱۳۱۸) این نشریه است: شمارهٔ دوم مورخ آبان ۱۳۱۷ش و شمارهٔ سوم و چهارم مورخ آذر و دی ماه ۱۳۱۷ش است.

به جز این دو شماره، تصاویر شمارهٔ نهم آن را مرکز دائرة‌المعارف بزرگ اسلامی به صورت آنلاین منتشر کرده است[۲۷]. این نشریه، براساس اطلاعات مندرج در صفحه عنوان شماره‌های موجود، در سال ۱۳۱۵ش تأسیس شده و بنا بر نوشتهٔ خود باستانی تا سال ۱۳۱۹ ادامه داشته است. وی در سن سیزده سالگی در ابتدای شمارهٔ نهم این نشریه می‌نویسد:

«مجلهٔ ندای پاریز سال اول به نام مجله *ایران* بوده و در ۱۶ صفحهٔ کوچک منتشر می‌شده و در سال دوم به طور روزنامه‌واری بمدار یک هفته منتشر شده که دارای مقالات عام‌المنفعه و خوب می‌باشد که باید هر یک از دوستداران معارف یک دوره از آن را در کتابخانه خود داشته باشند. نام روزنامه در سال دوم *ایران نو* بوده است.

سال سوم نیز به طور مجله‌واری منتشر و به چهار بخش تقسیم می‌شود. قسمت اول علمی، دوم ادبی، سوم فکاهی، چهارم اخلاقی که به نظر خوانندگان خواهد رسید. سال چهارم انشاء[الله] بطور روزنامه‌واری بمدار یومیه به نام *ندای پاریز* منتشر می‌گردد.»

این نشریه را می‌توان مانند روزنامه دیواری‌های امروزی دانست که گروه‌های دانش‌آموزی در موضوعات مختلف تهیه می‌کنند و در آنها مجموعه‌ای از مطالب گوناگون جالب و خواندنی را گرد می‌آورند. با این تفاوت که باستانی این کار را یک تنه انجام می‌داده و روزنامهٔ خود را به هیئت و شکل نشریات رسمی موجود در اطرافش در پاریز تهیه می‌کرده است.

اطلاعات مندرج در صفحه عنوان شماره‌های موجود چنین است:

«ندای پاریز

۲۶. «مور بی چاره، گفتگو با باستانی پاریزی»، *بخارا*، ش ۴۶، ص ۲۲–۸۱.

۲۷. عنایت‌الله رحمانی، «مجلهٔ خطی ندای پاریز آغاز نویسندگی باستانی پاریزی»، ۱۴ فروردین ۱۳۹۳، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی. <www.cgie.org.ir/fa/news/10648> (بازبینی: ۲۵ تیر ۱۳۹۳)

از نشریات کتابخانهٔ فرهنگ پاریز

سال سوم ۱۳۱۸–۱۳۱۷ شمسی، شماره دوم، آبان ماه ۱۳۱۷ شمسی (شماره سوم و چهارم آذر ماه ۱۳۱۷ شمسی، دی ماه ۱۳۱۷ شمسی)

شامل مطالب علمی و ادبی و فکاهی و اخلاقی

نگارنده: ابراهیم باستانی دارنده کلاله فرهنگ

جای دفتر مجله: دبستان دولتی شماره ۱۵۴۲ (پاریز)

تأسیس: ۱۳۱۵ خورشیدی

هرگونه مقالات و آگهی‌های عام المنفعه بدون اجرت درج و دفتر اداره در حک و اصلاح آنها آزاد است.»

علاوه بر اینها در بالای صفحه عنوان شمارهٔ نهم نوشته شده است:

«در کتابخانهٔ فرهنگ پاریز واقع در دبستان مختلط بفروش میرسد.»[۲۸]

در برگ دوم نشریه «وجه اشتراک مجله (نظامات اداری مجله)» در پاریز و ایران و خارجه، به صورت سالیانه و شش ماهه و سه ماهه و یک شماره، آمده است.

در شمارهٔ دوم به جز چهار بخش علمی، ادبی، فکاهی و اخلاقی، دو بخش تاریخی و تفریحی نیز دیده می‌شود. در این سه شماره اشعاری از ثروت همدانی، حمیدالدین بلخی، معزی نیشابوری، میرزا محمد خراسانی، ملک الشعراء، مسیح کاشانی، طرزی افشار، سحابی استرابادی، مسیح کاشانی، همایون کرمانی، شهاب ترشیزی، عارف قزوینی، نیما، فخر عادل، احمد ناظرزاده کرمانی، آقای باستانی مدیر دبستان پاریز و خود محمدابراهیم باستانی پاریزی با عنوان «مدیر مجله» و نیز برخی از معاصران وی نقل شده است. همچنین نثر ادبی از فخرالدین شادمان، غزل فکاهی از کاکا شیرازی، اشعار محلی، مکتوب تاریخی از قائم مقام، و مطالبی مانند «طهران را باید با دال نوشت» به قلم حاجی ملهم، و «بازی قلعه» به قلم مدیر مجله در آنها دیده می‌شود.

[مجلهٔ خطی ندای پاریز آغاز نویسندگی باستانی پاریزی»، «مور بی چاره، گفتگو با باستانی پاریزی»[۲۹] ندای پاریز، ش۲، ۳و۴، ۹].

نستعلیق، ۱۳۱۷–۱۳۱۸ش. جوهر آبی. دارای صفحه عنوان رنگ شده با قهوه‌ای (ش ۲) و زرد (ش ۳و۴). آثار سوختگی و آب افتادگی و پخش شدگی مرکب در اوراق نسخه‌ها دیده می‌شود.

بدون جلد.

دو نسخه: ۱۱گ (۲۲ص)، ۱۵×۱۱/۵ س‌م. کاغذ خط دار جدید.

۲۸. عنایت‌الله رحمانی، «مجلهٔ خطی ندای پاریز آغاز نویسندگی باستانی پاریزی»، مرکز دائرة‌المعارف بزرگ اسلامی، www.cgie.org.ir/fa/news/10648 (۲۵ تیر ۱۳۹۳).

۲۹. همان.

نمایه‌ها

نام کتاب‌های معرفی شده

نام پدیدآورندگان

نام کاتبان

محل کتابت

نام مالکان

نقش مهرها

نمایهٔ عام

سایر اشخاص و کتاب‌ها و جای‌ها

کلمات اختصاری منابع

آستان قدس ← فهرست کتب خطی کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

آستان قدس، الفبایی ← فهرست الفبائی کتب خطی کتابخانهٔ مرکزی آستان قدس

آستان حضرت معصومه ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ آستان مقدس حضرت معصومه(ع)

آستانهٔ مقدسه قم ← فهرست نسخ خطی کتابخانهٔ آستانه مقدسه قم

اتریش ← فهرست دست‌نویس‌های فارسی در کتابخانه‌ی ملی اتریش و آرشیو دولتی اتریش

ادبیات ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ دانشکدهٔ ادبیات

استوری ← Persian literature: a bio-bibliographical survey

المیزان ← تفسیر المیزان

الهیات ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ دانشکدهٔ الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران

الهیات مشهد ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشکدهٔ الهیات و معارف اسلامی مشهد

امام جمعه ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشکدهٔ ادبیات: مجموعهٔ امام جمعه کرمان

انجمن خاقان ← تذکرهٔ انجمن خاقان

بروکلمان ← تاریخ الادب العربی

بیانی ← احوال و آثار خوشنویسان

پزشکی ← فهرست کتب خطی کتابخانهٔ دانشکدهٔ پزشکی دانشگاه تهران

تاریخ التراث الاسلامی ← معجم التاریخ التراث الاسلامی فی مکتبات العالم

تاریخ ایل قشقایی ← تاریخ اجتماعی و سیاسی ایل بزرگ قشقایی

تحول خط ← پیدایش و سیر تحول هنر خط

تذکره انجمن خاقان ← تذکرهٔ انجمن خاقان

تذکره‌های فارسی ← تاریخ تذکره‌های فارسی

التراث العربی ← تاریخ التراث العربی

حقوق ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ دانشکدهٔ حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

حکمت ← فهرست نسخه‌های خطی، کتابخانهٔ دانشکدهٔ ادبیات: مجموعهٔ وقفی جناب آقای علی‌اصغر حکمت

دانشگاه ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران
دانشنامه شبه قاره ← دانشنامهٔ زبان و ادب فارسی در شبه قاره
دایره‌المعارف ← دایره‌المعارف بزرگ اسلامی
دنا ← فهرستواره دست‌نوشت‌های ایران (دنا)
رجال ایران ← تاریخ رجال ایران
سپهسالار ← فهرست کتابخانهٔ مدرسهٔ عالی سپهسالار
سلطنتی، دیوانها ← فهرست دیوانهای خطی کتابخانهٔ سلطنتی
سلطنتی، دینی ← فهرست کتب دینی و مذهبی خطی کتابخانهٔ سلطنتی
سلطنتی، ناتمام ← فهرست ناتمام تعدادی از کتابهای کتابخانهٔ سلطنتی
سنا ← فهرست کتابهای خطی مجلس سنا
شاعران کرمان ← تذکرهٔ شاعران کرمان
شعرای آذربایجان ← تذکرهٔ شعرای آذربایجان
شعرای کشمیر ← تذکرهٔ شعرای کشمیر
صفا ← تاریخ ادبیات ایران
عکسی مرعشی ← فهرست نسخه‌های عکسی کتابخانهٔ عمومی حضرت آیت‌الله مرعشی نجفی
عکسی مرکز احیاء ← فهرست نسخه‌های عکسی مرکز احیاء میراث اسلامی
فهرست کتب احسائی ← فهرست کتب شیخ اجل اوحد مرحوم شیخ احمد احسائی و ...
کتاب‌شناسی آثار فیض کاشانی ← فهرستهای خودنوشت فیض کاشانی به انضمام پژوهشی در کتابشناسی و نسخه‌شناسی آثار او
گلپایگانی ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ عمومی آیة الله گلپایگانی (قم)
گنج‌بخش ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ گنج‌بخش
گوهرشاد ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ جامع گوهرشاد مشهد
مجلس ← فهرست کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی
مدرسه فیضیه قم ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مدرسه فیضیه قم
مرعشی ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ عمومی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی
مرکز احیاء ← فهرست نسخه‌های خطی مرکز احیاء میراث اسلامی قم
مرکز تحقیقات دارالحدیث ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ تخصصی مرکز تحقیقات دارالحدیث
مرکز دایره‌المعارف ← فهرست نسخه‌های خطی مرکز دایره‌المعارف بزرگ اسلامی
مرکز مطالعات ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی

مشار ← فهرست کتابهای چاپی فارسی
مشار عربی ← فهرست کتابهای چاپی عربی
ملک ← فهرست کتابهای خطی کتابخانهٔ ملک
ملی ← فهرست نسخ خطی کتابخانهٔ ملی ایران
منزوی ← فهرست نسخه‌های خطی فارسی
مورخان عثمانی ← تاریخ نگاری و مورخان عثمانی
موسسهٔ امام صادق ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ موسسهٔ امام صادق علیه‌السلام
مؤلفین مشار ← مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی از آغاز چاپ تاکنون
نجم آبادی ← فهرست کتابهای چاپی فارسی طبی و متون وابسته به طب
نشریه ← نسخه‌های خطی، نشریهٔ کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران
نگارستان دارا ← تذکرهٔ نگارستان دارا
نوربخش ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ نوربخش (خانقاه نعمت‌اللهی تهران)
وزیری یزد ← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ وزیری یزد وابسته به کتابخانهٔ آستان قدس

فهرست منابع

الف) کتاب‌ها

اثرآفرینان: زندگینامه نام‌آوران فرهنگی ایران (از آغاز تا سال ۱۳۰۰ هجری شمسی)، زیرنظر کمال حاج‌سیدجوادی، با همکاری عبدالحسین نوایی، تکمیل و انجام حسین محدث‌زاده، حبیب‌الله عباسی. تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۷-۱۳۸۰.

احوال و آثار خواجه نصیرالدین طوسی، محمدتقی مدرس رضوی، تهران، اساطیر، ۱۳۷۰.

ادبیات نمایشی در ایران، نوشته جمشید ملک پور، تهران، توس، ۱۳۶۳-.

احوال و آثار خوشنویسان، مهدی بیانی، تهران، علمی، ۱۳۶۳.

از پاریز تا پاریس، محمدابراهیم باستانی پاریزی ، تهران: علم، ۱۳۸۱.

از صبا تا نیما. یحیی آرین پور، تهران: زوار، ۱۳۷۲.

استرآبادنامه (سه سفرنامه، وقفنامه و سرگذشت)، به کوشش مسیح ذبیحی با همکاری ایرج افشار، محمدتقی دانش‌پژوه، تهران: امیرکبیر، ۱۳۸۶.

اسرار قاسمی در علم کیمیا و سیمیا و ریمیا، لیمیا و هیمیا، ملا حسین کاشفی، بمبئی: قاضی فتح محمد، قاضی عبدالکریم، ۱۳۰۲ق.

اطلس خط. حبیب الله فضایلی، اصفهان، انجمن آثار ملی اصفهان، ۱۳۵۰.

الاعلام، خیرالدین زرکلی، بیروت، دارالعلم للملایین، ۱۹۸۰م.

ایل قشقایی در تاریخ ایران معاصر، منصور نصیری طیبی، تهران: پردیس دانش، ۱۳۹۲.

پیدایش و سیر تحول هنر خط، تهران: یساولی، ۱۳۸۱.

تاریخ اجتماعی و سیاسی ایل بزرگ قشقایی، تهیه و تدوین نوروز درداری (فولادی)، شیراز: قشقایی: تخت جمشید، ۱۳۸۸.

تاریخ الادب العربی، کارل بروکلمان، نقله الی العربیه عبدالحلیم النجار [و دیگران]، جامعه الدول العربیه.

تاریخ ادبیات ایران، ذبیح‌الله صفا، تهران: فردوس، ۱۳۶۶.

تاریخ ادبیات کودکان ایران، محمدهادی محمدی، زهره قایینی، تهیه شده در بنیاد پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان ایران، تهران: چیستا، ۱۳۸۷-۱۳۹۳.

تاریخ التراث العربی، محمد فؤاد سزگین، نقله الی العربیه فهمی ابوالفضل، محمود فهمی حجازی، القاهره: الهیه المصریه العامه للتالیف و النشر، ۱۹۷۱م=۱۳۷۰.

تاریخ تذکره‌های فارسی، احمد گلچین معانی، تهران: کتابخانهٔ سنائی، ۱۳۶۳.

تاریخ رجال ایران در قرون ۱۲ و ۱۳ و ۱۴، مهدی بامداد، تهران، زوار، ۱۳۴۷-۱۳۵۱ش.

تاریخ طب و طبابت در ایران، محسن روستایی، تهران: سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۲.

تاریخ مدارس خارجی در ایران، تالیف پرویز صلاحی، مهری بسپاسی، تهران: آوای نور، ۱۳۸۰.

تاریخ نگارشهای عربی، فؤاد سزگین، ترجمه و تدوین و آماده سازی مؤسسه نشر فهرستگان، به اهتمام خانه کتاب، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰ش، ۲ج.

تاریخ نگاری و مورخان عثمانی، ترجمه و تدوین نصرالله صالحی، تهران، پژوهشکده تاریخ اسلام، ۱۳۹۱.

تحفه العالم و ذیل‌التحفه، میرعبداللطیف خان شوشتری، با مقدمه و تصحیح و حواشی و فهرستها به اهتمام صمد موحد. تهران: طهوری، ۱۳۶۳.

تذکرهٔ شعرای آذربایجان، محمد دیهیم، تهران: تالار کتاب، ۱۳۶۷.

تذکرهٔ انجمن خاقان، فاضل خان گروسی، با مقدمه توفیق سبحانی، تهران: روزنه، ۱۳۷۶.

تذکرهٔ حزین، محمدعلی حزین، اصفهان: کتابفروشی تایید اصفهان، ۱۳۳۴.

تذکرهٔ شاعران کرمان، حسین بهزادی اندوهجردی، تهران: دبستان، ۱۳۸۱.

تذکرهٔ شعرای کشمیر، حسام الدین راشدی، لاهور، اقبال آکادمی پاکستان، ۱۳۴۶ش=۱۹۶۷م.

تذکرهٔ نگارستان دارا، عبدالرزاق‌بن دنبلی متخلص به مفتون، به کوشش ع. خیامپور، تبریز: بی‌نا، ۱۳۴۲.

تفسیرالمیزان، محمدحسین طباطبائی، ترجمه ناصر مکارم‌شیرازی ... [و دیگران]، قم: بنیاد علمی و فرهنگی علامه طباطبایی، تهران: رجاء، ۱۳۶۷.

تفسیر صفی، میرزاحسن صفی‌علیشاه نعمه اللهی، تهران: خیام، ۱۳۴۲.

تفسیر کبیر مفاتیح الغیب، امام فخر رازی، ترجمه علی‌اصغر حلبی، تهران: اساطیر، ۱۳۷۱.

گنجینه دانش خزائن الاسرار(علوم غریبه)، ایوب صادقی‌نژاد، قم: میراث ماندگار، ۱۳۸۱.

جوگ باسشت [YOGA VASISTHA] **در فلسفه و عرفان هند**. یوگاواسیس تها رامایانا، ترجمهٔ نظام پانی‌پتی، به تصحیح و تحقیق محمدرضا جلالی نائینی و ن. س. شوکلا. تهران: اقبال، ۱۳۸۱.

حدیقه الشعراء، احمد دیوان بیگی شیرازی، با تصحیح و تکمیل و تحشیه عبدالحسین نوایی، تهران: زرین، ۱۳۶۴.

حکایت شیخ صنعان، هومن یوسفدهی، تهران: فرزان روز، ۱۳۸۱.

د افغانستان جغرافیایی قاموس، دآریانا دایره المعارف، [کابل] ، ۱۹۶۲-۱۹۷۲م.

دانشمندان آذربایجان، محمدعلی تربیت، به کوشش غلامرضا طباطبایی مجد، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۷.

دانشمندان و بزرگان اصفهان، نویسنده مصلح‌الدین مهدوی، تصحیح، تحقیق و اضافات رحیم قاسمی، محمدرضا نیلفروشان، اصفهان: گلدسته، ۱۳۸۳-۱۳۸۴.

دانشنامهٔ جهان اسلام، زیرنظر احمد طاهری عراقی، مصطفی میرسلیم، نصرالله پورجوادی، تهران: بنیاد دایره‌المعارف اسلامی، ۱۳۶۹.

دانشنامه ادب فارسی، به سرپرستی حسن انوشه، تهران: موسسه فرهنگی و انتشاراتی دانشنامه؛ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، معاونت امور فرهنگی، ۱۳۷۵-.

دانشنامه زبان و ادب فارسی در شبه قاره، زیر نظر فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی، ۱۳۸۴-.

دایره‌المعارف بزرگ اسلامی، زیر نظر کاظم موسوی بجنوردی، تهران، مرکز دائره المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۶۳-.

دایره‌المعارف تشیع، زیرنظر احمد صدر حاج‌سیدجوادی، کامران فانی، بهاءالدین خرمشاهی، تهران: حکمت، ۱۳۶۶-.

دیوان اشعار محمدکاظم غمگین اصفهانی، به سعی و اهتمام مجید اوحدی یکتا، مقدمه به قلم جلال‌الدین همایی، بی‌جا: بی‌نا، ۱۳۲۸.

دیوان مشتاقیه، بانضمام دیوان مظفریه و نامه‌هایی از آثار حضرت مظفر علیشاه کرمانی، مظفر علی‌شاه کرمانی، به کوشش جواد نوربخش، بی‌جا: بی‌تا، بی‌نا.

دیوان اشعار میرعبدالفتاح موسوی مراغی (اشراق)، به کوشش یوسف بیگ باباپور، تهران: اوحدی، ۱۳۸۴.

الذریعه الی تصانیف الشیعه، شیخ آقا بزرگ تهرانی، بیروت، دارالاضواء، بی تا.

رجال آذربایجان (ادب، تاریخ و هنر)، محمدعلی تربیت، به کوشش غلامرضا طباطبایی مجد، تبریز: نشر ابو، بی‌تا.

روز روشن، محمد مظفر حسین صبا، به تصحیح و تحشیه محمدحسین رکن‌زاده آدمیت، تهران، کتابخانه رازی، ۱۳۴۳.

روزنامهٔ مجلس، تهیه و تنظیم: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۵.

ریاض العلماء و حیاض الفضلاء، عبدالله افندی اصفهانی، تحقیق سید احمد حسینی، به اهتمام سید محمود مرعشی نجفی، قم، کتابخانهٔ آیت‌الله مرعشی نجفی، ۱۳۶۰-۱۳۷۳ش.

ریحانه الادب، محمدعلی مدرس، تبریز، شفق، بی تا.
سخنوران نامی معاصر ایران، محمدباقر برقعی، قم، خرم، ۱۳۷۳.
سراج القلوب در بیان غرائب پیشینیان و قصه‌های گذشتگان، ابی‌نصر محمد بن قطان، تهران: کتابچی، ۱۳۷۳.
سرچشمه‌های فردوسی‌شناسی: مجموعه نوشته‌های کهن دربارهٔ فردوسی و شاهنامه و نقد آنها، از محمدامین ریاحی، تهران: موسسهٔ مطالعات و تحقیقات فرهنگی (پژوهشگاه)، ۱۳۷۲.
سلسله‌های صوفیه ایران، نورالدین مدرسی چهاردهی، تهران: علمی و فرهنگی، ۱۳۸۲.
شرح حال رجال ایران قرون ۱۲ و ۱۳و ۱۴، نگارش مهدی بامداد، تهران: زوار، ۱۳۷۱.
شرح حال رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران، باقر عاقلی، تهران: نشر گفتار: نشر علم، ۱۳۸۰.
عثمانلی مؤلفلری، بروسه لی محمد طاهربک، استانبول، مطبعه عامره، ۱۳۳۳=۱۳۴۲ق.
عجایب‌نامه، عجایب‌المخلوقات و غرائب‌الموجودات، محمد بن محمود همدانی، ویرایش متن جعفر مدرس صادقی، تهران: نشر مرکز، ۱۳۷۵.
فرهنگ سخنوران، عبدالرسول خیامپور، تهران، طلایه، ۱۳۶۸-۱۳۷۲.
فرهنگنامه‌های عربی به فارسی، علی نقی منزوی، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۳۷.
فرهنگ نظام، محمدعلی داعی الاسلام، حیدرآباد دکن، دولت دکن، ۱۳۳۸-۱۳۵۸ق=۱۳۱۸.
فرهنگ نویسی فارسی در هند و پاکستان. شهریار نقوی، تهران: اساطیر، ۱۳۹۰.
فرهنگنامه‌های عربی بفارسی، نگارش علینقی منزوی، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۳۷.
فهرست الفبائی کتب خطی کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، محمد آصف فکرت، استدراک و پیوست محمد وفادارمرادی، مشهد، آستان قدس رضوی، کتابخانه مرکزی، ۱۳۶۹.
فهرست دست‌نویس‌های فارسی در کتابخانه‌ی ملی اتریش و آرشیو دولتی اتریش در وین، ایرج افشار، تهران: فهرستگان، وین: فرهنگستان علوم اتریش، ۲۰۰۳م=۱۳۸۲.
فهرست دیوانهای خطی کتابخانهٔ سلطنتی، بدری آتابای، تهران: کتابخانهٔ سلطنتی، ۱۳۵۵.
فهرست کاتبان نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران، پریسا کرم‌رضایی، تهران: کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۰.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی، افراد مختلف، تهران: کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی، ۱۳۰۵-.
فهرست کتابخانه مدرسهٔ عالی سپهسالار، ج ۱ و ۲ ابن یوسف شیرازی و بقیه محمدتقی دانش پژوه و علینقی منزوی، تهران، انجمن ایرانی فلسفه و علوم انسانی، ۱۳۱۵-۱۳۵۶.
فهرست کتابهای چاپی عربی، خانبابا مشار، تهران، چاپ رنگین، ۱۳۴۴.
فهرست کتابهای چاپی فارسی طبی و متون وابسته به طب، محمود نجم‌آبادی، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۴۲.

فهرست کتابهای چاپی فارسی، خانبابا مشار، تهران، چاپخانه ارژنگ، ۱۳۵۰.
فهرست کتابهای خطی کتابخانهٔ ملک، ایرج افشار و محمدتقی دانش پژوه، تهران، کتابخانه ملک، ۱۳۵۲-۱۳۷۶.
فهرست کتابهای خطی مجلس سنا. محمدتقی دانش پژوه و بهاءالدین علمی انواری، تهران، کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی، ۱۳۵۵-۱۳۵۹.
فهرست کتب خطی کتابخانهٔ دانشکدهٔ پزشکی دانشگاه تهران، حسن ره آورد، تهران، دانشکده پزشکی دانشگاه تهران، ۱۳۳۳.
فهرست کتب خطی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، افراد مختلف، مشهد، کتابخانهٔ مرکزی آستان قدس رضوی، ۱۳۰۵-.
فهرست کتب دینی و مذهبی خطی کتابخانهٔ سلطنتی، بدری آتابای، تهران: کتابخانهٔ سلطنتی، ۱۳۵۲.
فهرست کتب شیخ اجل اوحد مرحوم شیخ احمد احسائی و سایر مشایخ عظام اعلی‌الله مقامهم و خلاصه شرح احوال ایشان، ابوالقاسم بن زین‌العابدین‌بن کریم، بی‌جا: بی‌تا.
فهرست ناتمام تعدادی از کتابهای کتابخانهٔ سلطنتی، مهدی بیانی، تهران: کتابخانهٔ سلطنتی، بی‌تا.
فهرست نسخ خطی کتابخانه آستانه مقدسه قم، به کوشش محمدتقی دانش‌پژوه، قم: آستانه مقدسه قم، ۱۳۵۵.
فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران. سید عبدالله انوار و دیگران، تهران، کتابخانه ملی ایران، ۱۳۴۳-۱۳۸۴.
فهرست نسخه های خطی فارسی، احمد منزوی، تهران، مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای، ۱۳۴۸-۱۳۵۳.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ دانشکدهٔ ادبیات دانشگاه تهران، محمدتقی دانش‌پژوه، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۳۹.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ دانشکدهٔ الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، سید محمدباقر حجتی، زیر نظر محمدتقی دانش پژوه تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۴۵.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ دانشکدهٔ حقوق و علوم سیاسی و اقتصادی دانشگاه تهران، محمدتقی دانش‌پژوه، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۳۹.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ عمومی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی، ج ۱-۲۷ سید احمد حسینی و ج ۲۸ به بعد سید محمود مرعشی نجفی و گروه فهرست نگاران قم، کتابخانهٔ آیت الله مرعشی نجفی، ۱۳۵۴-۱۳۸۷ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران، ج ۱ و ۲ علی نقی منزوی و بقیه مجلدات محمدتقی دانش‌پژوه تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۳۰-۱۳۶۴.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ آستان مقدس حضرت معصومه[ع]، حسن نقیبی، قم: آستانه مقدسه قم، موسسه فرهنگی - اقتصادی زائر، ۱۳۷۵–.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه تخصصی مرکز تحقیقات دارالحدیث، علی صدرایی‌خویی، ویراستار قاسم شیرجعفری، قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، ۱۳۸۴.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه جامع گوهرشاد مشهد، محمود فاضل، مشهد: کتابخانه جامع گوهرشاد، ۱۳۶۳.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشکده ادبیات: مجموعهٔ امام جمعه کرمان، نگارش محمدتقی دانش‌پژوه، تهران: دانشگاه تهران، دانشکده ادبیات، ۱۳۴۴.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، گردآوری و تنظیم محمدباقر حجتی، با تحقیق و نظارت محمدتقی دانش‌پژوه، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۴۵.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ دانشکدهٔ الهیات و معارف اسلامی مشهد، محمود فاضل، مشهد: دانشگاه فردوسی، ۱۳۵۵.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ عمومی آیه‌الله گلپایگانی، به کوشش و ویرایش مصطفی درایتی، نگارش علی صدرایی خوئی، ابوالفضل حافظیان بابلی، تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، مشهد: الجواد، ۱۳۸۸.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ عمومی آیت الله گلپایگانی، سید احمد حسینی و رضا استادی، قم، کتابخانهٔ آیت اله گلپایگانی، ۱۳۵۷–.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ گنج‌بخش، احمد منزوی، اسلام‌آباد: مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۱۳۵۷.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مجلس سنا، به کوشش محمدتقی دانش‌پژوه، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۴۱.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مدرسه فیضیه قم، رضا استادی، قم: بی‌تا، بی‌جا، ۱۳۹۶ق=۱۳۵۴.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی، علی صدرایی خویی، علی اوسط ناطقی و رمضانعلی انتظاری، قم: بوستان کتاب قم، ۱۳۸۱.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ موسسهٔ امام صادق علیه‌السلام (قم - ایران)، نگارش احمد حسینی‌اشکوری، قم: مجمع ذخائر اسلامی، ۱۴۲۵ق=۱۳۸۴ش.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ نوربخش (خانقاه نعمت‌اللهی تهران)، تالیف ابراهیم دیباجی، تهران: انتشارات خانقاه نعمت‌اللهی، ۱۳۵۰.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه وزیری یزد وابسته به کتابخانه آستان قدس رضوی، نگارش محمد شیروانی، تهران: انجمن آثار ملی، ۱۳۵۰.

فهرست نسخه‌های خطی مرکز احیاء میراث اسلامی قم، سید احمد حسینی، قم، مرکز احیاء میراث اسلامی، ۱۳۷۷-۱۳۸۶ش.

فهرست نسخه‌های خطی مرکز دایره‌المعارف بزرگ اسلامی، احمد منزوی، تهران، مرکز دایره المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۷۷-۱۳۸۴.

فهرست نسخه‌های خطی، کتابخانه دانشکده ادبیات: مجموعه وقفی جناب آقای علی‌اصغر حکمت، محمدتقی دانش‌پژوه، ضمیمهٔ مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات دانشگاه تهران، ۱۳۴۱.

فهرست نسخه‌های عکسی کتابخانهٔ عمومی حضرت آیت‌الله مرعشی نجفی، محمدعلی حائری، قم، کتابخانهٔ آیت الله مرعشی نجفی، ۱۳۶۹–۱۳۸۸.

فهرست نسخه‌های عکسی مرکز احیاء میراث اسلامی، نگارش جعفر حسینی اشکوری، صادق حسینی‌اشکوری، زیر نظر احمد حسینی اشکوری، قم: مرکز احیاء میراث اسلامی، ۱۳۷۷–.

فهرستگان نسخه‌های خطی ایران (فنخا)، به کوشش مصطفی درایتی، تهران: سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰.

فهرستواره دست‌نوشت‌های ایران (دنا)، به کوشش مصطفی درایتی، ویراستار مجتبی درایتی، تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹–.

فهرستواره کتابهای فارسی، به کوشش احمد منزوی، تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۴–.

فهرستهای خودنوشت فیض کاشانی به‌انضمام پژوهشی در کتاب‌شناسی و نسخه‌شناسی آثار او، تصحیح و تحقیق محسن ناجی نصرآبادی، مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۷۷.

کشف الظنون عن اسامی الکتب و الفنون، مصطفی بن عبدالله حاجی خلیفه، داراحیاء التراث العربی، بیروت، بی تا.

کتابشناسی مجلسی، حسین درگاهی، علی اکبر تلافی داریانی، تهران: شمس الضحی، ۱۳۸۵.

گفت‌وگو با محمدجواد بهروزی (مجموعه گفت‌وگو با چهره‌ها، شماره۳)، به کوشش عمادالدین شیخ الحکمایی، تهران، کازرونیه، ۱۳۸۳.

گلشن وصال، علی روحانی وصال شیرازی، شیراز: نوید شیراز، ۱۳۸۵.

گنجینه شهاب: مجموعه رساله‌ها و مقاله‌های علمی در پاسداشت حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی(ره)، زیرنظر محمود مرعشی نجفی، قم: کتابخانه بزرگ حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی، ۱۳۸۰–.

مجمع الفصحا، تالیف رضا قلیخان هدایت، به کوشش مظاهر مصفا، تهران: امیرکبیر، ۱۳۳۶–۱۳۴۰.

محقق خوانساری، شرح حال و آثار. محمدحسن فاضلی خوانساری، تحقیق و تنظیم سیدجعفر حسینی اشکوری، قم: مؤسسه علمی فرهنگی آیه‌الله فاضل خوانساری، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۴۲۰ق=۱۳۷۸.

مسائل پاریسیه: یادداشتهای علامه محمد قزوینی، به کوشش ایرج افشار، علی‌محمد هنر، تهران: بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، ۱۳۸۵ــ.

مشاهیر قزوین، مهدی نورمحمدی، قزوین: سایه‌گستر، ۱۳۸۱.

مصابیح القلوب (شرح فارسی پنجاه و سه حدیث اخلاقی از پیامبر اکرم(ص)**)**، تألیف ابوسعید حسن بن شیعی سبزواری؛ تصحیح و تحقیق محمد سپهری، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دفتر نشر میراث مکتوب، ۱۳۷۵.

مصنفات القرآن الکریم. علی شواخ اسحاق الشعیبی، کویت: مرکز المخطوطات و التراث و الوثایق، ۱۴۱۵ق= ۱۹۹۵م=۱۳۷۴.

معجم التاریخ التراث الاسلامی فی مکتبات العالم (المخطوطات والمطبوعات)، اعداد علی‌الرضا قره بلوط؛ احمدطوران قره بلوط، ترکیه: دارالعقبه، ۱۴۰۰ــ.

معجم المطبوعات العربیه و المعربه. جمعه و رتبه یوسف الیان سرکیس، قاهره: مطبعة سرکیس: عالم‌الکتب، ۱۹۲۸م=۱۳۴۹ق=۱۳۰۷.

معجم المؤلفین، عمر رضا کحاله، مکتبه المثنی و داراحیاء التراث العربی، بیروت ۱۴۰۹ق=۱۹۸۹م.

مفاتیح الجنان، عباس قمی، مترجم موسوی دامغانی، تهران: پیدایش، ۱۳۷۶.

منتخب جوگ باسشت، یوگاواسیس تها رامایانا، میرابوالقاسم فندرسکی؛ تصحیح، تحقیق و ترجمه از فتح‌الله مجتبائی، تهران: موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، ۱۳۸۵.

منشآت قائم مقام فرهانی، قائم مقام فراهانی، به کوشش سید بدرالدین یغمایی، تهران: شرق، ۱۳۶۶.

مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی از آغاز چاپ تاکنون، خانبابا مشار، تهران: شرکت سهامی چاپ رنگین، ۱۳۴۰-۱۳۴۴.

مهابهارت: بزرگترین منظومه کهنه موجود جهان به زبان سانسکریت، به تحقیق و تصحیح و تحشیه و مقدمه محمدرضا جلالی نائینی؛ ترجمه میرغیاث الدین علی قزوینی مشهور به نقیب خان، تهران: کتابخانه طهوری، بی تا.

نسخه‌پژوهی: مجموعه جستارها درباره فهرست‌های کتابخانه‌های ایران و انیران ...، به کوشش ابوالفضل حافظیان بابلی، تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۳ــ.

نسخه‌های خطی، نشریه کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران، ۱۳۳۹-۱۳۶۲ش.

هدیه العارفین: اسماءالمولفین و آثارالمصنفین، اسماعیل پاشا البغدادی، بغداد: المثنی، ۱۹۵۱م =۱۳۳۰ق.

Persian literature: a bio-bibliographical survey, by C. A. Storey, London: Luzac, 1927-.

ب) مقالات

«**آداب المشق**»، محمدحسن سمسار، *دائرةالمعارف بزرگ اسلامی*، ۱: ۱۶۶.

«**ابراهیم کازرونی**»، علی بهکی، *دائرةالمعارف بزرگ اسلامی*، ۲: ۵۲۵.

«**برخی از تراجم آثار سانسکریت بفارسی**»، مظفر بختیار، معارف اسلامی، فروردین ۱۳۵۰، ش ۱۲، ص ۱۶۳-۱۸۵.

«**برکوی**»، علی اکبر دیانت، *دائرةالمعارف بزرگ اسلامی*، ۱۱: ۷۴۵.

«**بیان مقدار ذراع مکه و مسجد الحرام**»، حسین واثقی، *فصلنامه میقات حج*، پاییز ۱۳۹۰، ش ۷۷، ص ۱۱۱ــ۱۲۸.

«**تجلی شیرازی**»، مریم بهاری، *دانشنامه جهان اسلام*، ۶: ۵۹۴.

«**تذکره الدنابله**»، محمدحسن بن عبدالکریم منشی اشتهاردی، به تصحیح ابوالفضل مرادی، *میراث بهارستان*، ۱۳۹۰ش، دفتر چهارم.

«**تفسیر امام حسن عسکری**»، محمدکاظم رحمتی، *دانشنامه جهان اسلام*، ۷: ۶۸۵.

«**تورات**»، بهاءالدین خرمشاهی، دائرةالمعارف تشیع، ۵: ۱۳۹.

«**حقوق اساسی و نهادهای قانونی**»، *پیام بهارستان*، دورهٔ دوم، سال سوم، ویژه نامهٔ قانون و حقوق، شمارهٔ اول، پاییز ۱۳۹۰، ص ۲۰ــ۱۶۱.

«**داستان وندیداد ۲۰۰۴**»، سالومه غلامی، *فروهر*، مهر و آبان ۱۳۹۱، ش ۴۵۳، ص ۲۹-۳۱.

«**دعبل خزاعی**»، مشایخ فریدنی، *دایرةالمعارف تشیع*، ۷: ۵۳۸.

«**دو شاهنامهٔ خطی مصور تازه‌یاب**»، ایرج افشار، *نامهٔ بهارستان*، دفتر ۱۳-۱۴: ۲۰۱ــ۲۰۸.

«**رسائل: مجالس الاحباب مهمانیه**»، نوشته عبدالفتاح موسوی مراغه‌ای، *آینهٔ میراث*، بهار ۱۳۸۳، ش ۲۴، ۱۳۱ــ۱۷۲.

«**صحاح العجم یا صحاح العجمیه**»، یوسف محسن اردبیلی، *آینه پژوهش*، بهمن و اسفند ۱۳۷۸، ش ۶۰، ص ۸۲ــ۸۶.

«**قدیم‌ترین اطلاع از زندگی خیام**»، بدیع‌الزمان فروزانفر، *مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی تبریز*، آبان و آذر ۱۳۲۷، ش ۸و۹، ص ۱-۲۹.

«**کاتبان نسخه‌های پهلوی و اوستایی از خاندان مرزبان**»، بهرام برومند امین، *نامه بهارستان*، فروردین ۱۳۸۶، ش ۱۱و۱۲، ص ۳۵۵-۳۶۴.

«**کشف المحجوب**»، مصطفی ذاکری، *آینهٔ میراث*، زمستان ۱۳۸۳، ش ۲۷، ص ۱۵۸–۱۶۶.
«**گوهرنامه**»، محمد بن منصور، منوچهر ستوده، *فرهنگ ایران زمین*، ۱۳۳۵، ش ۴، ص ۱۸۵–۱۳۲.
«**لطف‌الله بن یوسف حلیمی**»، علی کاتبی، *دانشنامه جهان اسلام*، ۱۴: ۶۲.
«**مجلهٔ خطی ندای پاریز آغاز نویسندگی باستانی پاریزی**»، عنایت‌الله رحمانی، در سایت مرکز *دائرةالمعارف بزرگ اسلامی*، (۲۵ تیر ۱۳۹۳)، قابل دسترس در:
www.cgie.org.ir/fa/news/10648
«**محمدصالح استرآبادی، برهان**»، محمود اخوان مهدوی، در وبلاگ *گرگان نامه*، (۳۰ اسفند ۱۳۹۱) قابل دسترس در:
http://gorganname.com/general/محمدصالح-استرآبادی-برهان
«**مدرسه عالی دماوند (بنیاد فرهنگی ایران بت‌نیل) حضور مبلغان مسیحیت در ایران**»، محمد قبادی، *فصلنامه مطالعات تاریخی*، تابستان ۱۳۸۷، ش ۲۱.
«**مسائل پاریسیه**»، سید علی ملکوتی، *آینهٔ پژوهش*، آذر و اسفند ۱۳۸۶، ش ۱۰۷و۱۰۸، ص ۶۰–۶۴.
«**معرفی جنگ خطی ملا محمدعلی آگه کشمیری**»، رضا سرلک، *تحقیقات اسلامی*، بهار و زمستان ۱۳۷۸، ش ۱و۲، ص ۳۷۳–۳۸۶.
«**مناظره جام و قلیان**»، نصرالله پورجوادی، *مزدک نامه* (۳)، بی جا، پروین استخری، ۱۳۸۹.
«**مور بی‌چاره، گفتگو با باستانی پاریزی**»، *بخارا*، آذر و دی ۱۳۸۴، قم: الذاکرین، ۱۳۸۲.
«**میرزا محمدابراهیم ساغر اصفهانی**»، مجید اوحدی یکتا، *وحید*، ش ۱۳۰ (مهر ۱۳۵۳)، ص ۵۸۰–۵۸۱.
«**نویافته‌های کهنسال**»، کتایون مزداپور، *جهان کتاب*، مرداد ۱۳۸۱، ش ۱۵۱ و ۱۵۲، ص ۱۰–۱۴.
«**وندیداد ساده (دست‌نویس اوستایی کتاب‌خانهٔ ملی ملک تهران)**»، کتایون مزداپور، حمیدرضا دالوند، *زبان شناخت*، پاییز و زمستان ۱۳۹۰، ش ۴، ص ۳۹–۵۸.
«**یادداشتی دربارهٔ صد و سی و اند اثر فارسی در موسیقی**»، محمدتقی دانش‌پژوه، *هنر و مردم*، ۱۳۴۹، ش ۹۴، ص ۲۳–۳۴ و ۱۳۵۱، ش ۱۱۵، ص ۵۰.

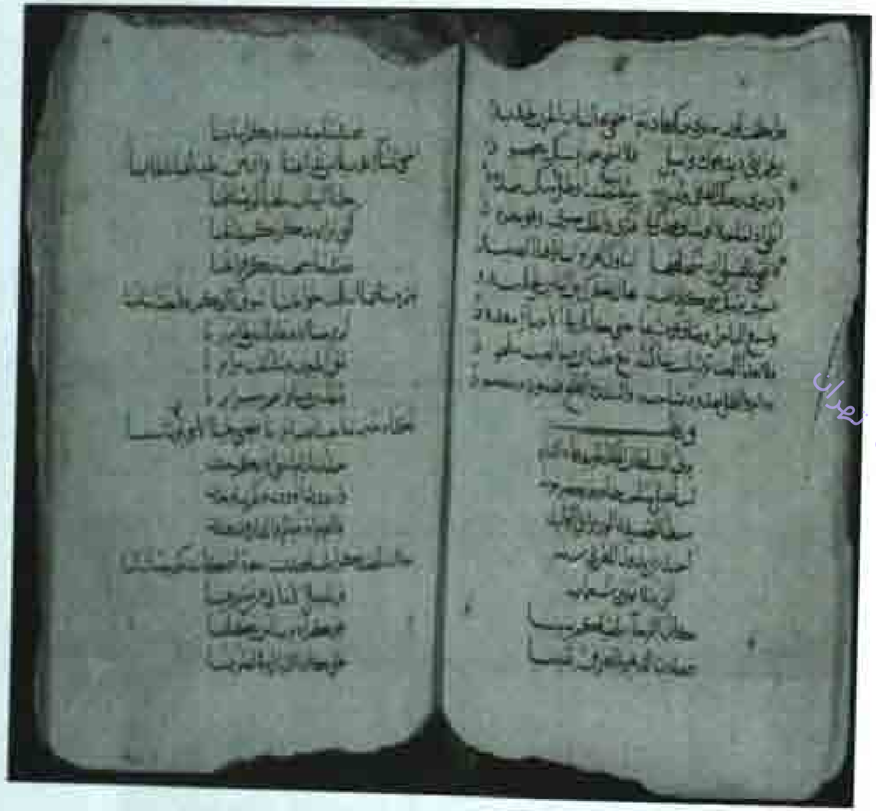
تصویرها

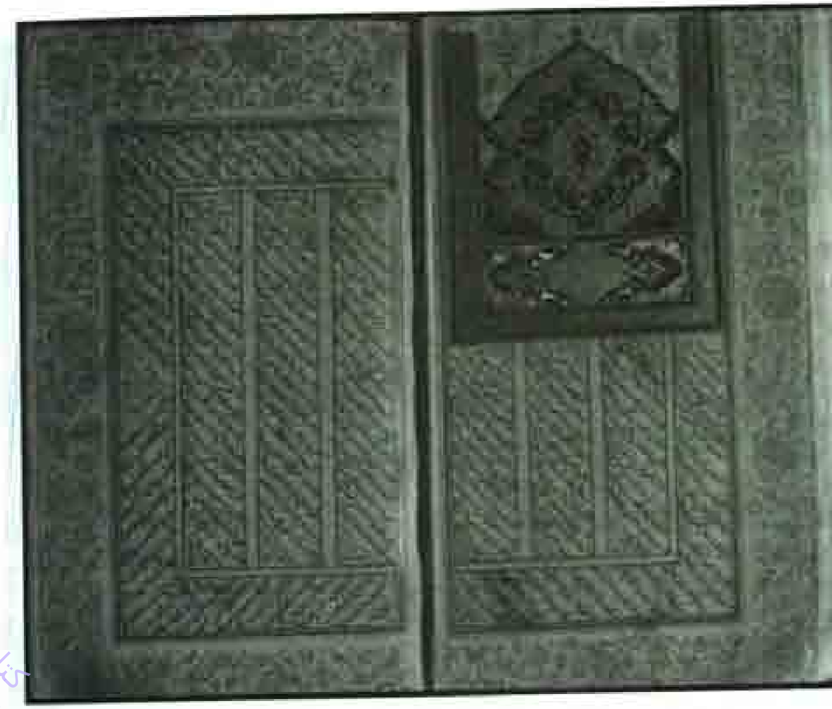
ش ۱۱۰۷۵
کلیات سعدی
(شرح حال کاتب در انجامه)

ش ۱۱۱۱۰
لباب‌التفاسیر

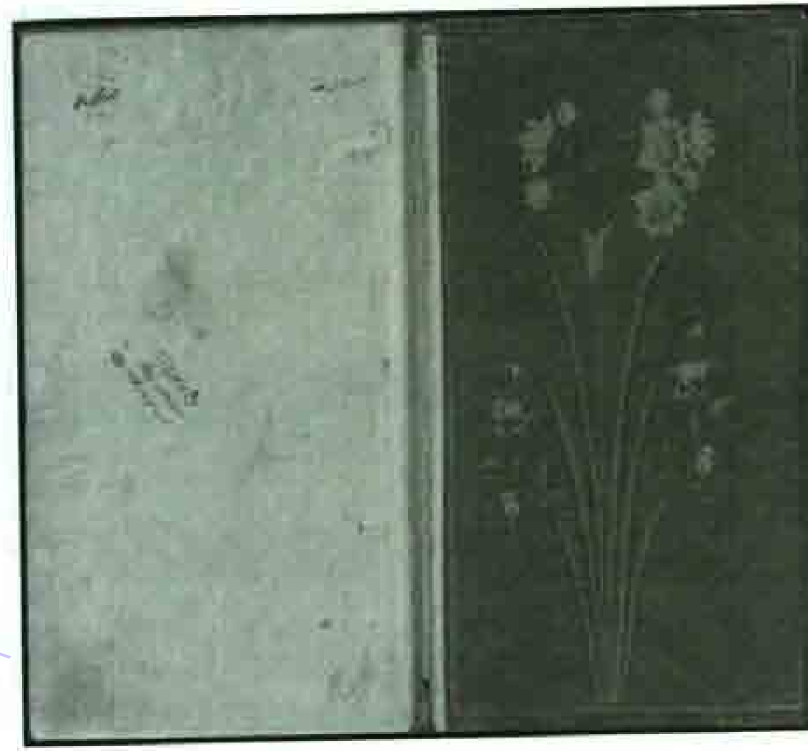
ش ۱۱۱۱۲
دیوان صفی‌الدین حلی

ش۱۱۱۱۴
جُنگ شاهی
(جنت و نار، به خط مؤلف، علامه مجلسی)

ش ۱۱۱۱۷
یوسف و زلیخا
(جلد روغنی)

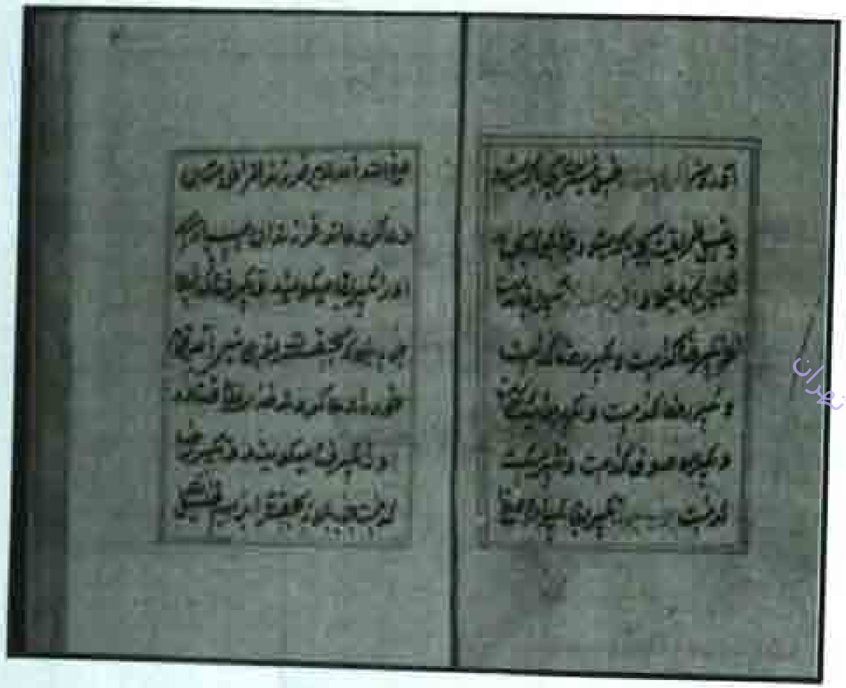
ش ۱۱۱۱۷
یوسف و زلیخا
(گل نرگس داخل جلد)

ش ۱۱۱۴۱
نثراللآلی

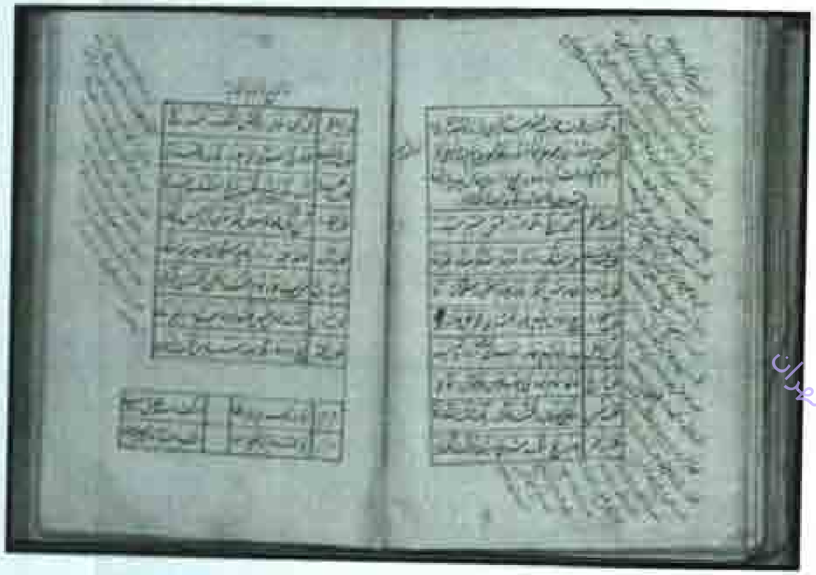
تش ۱۱۱۹۴
بیاض شوریده خویی

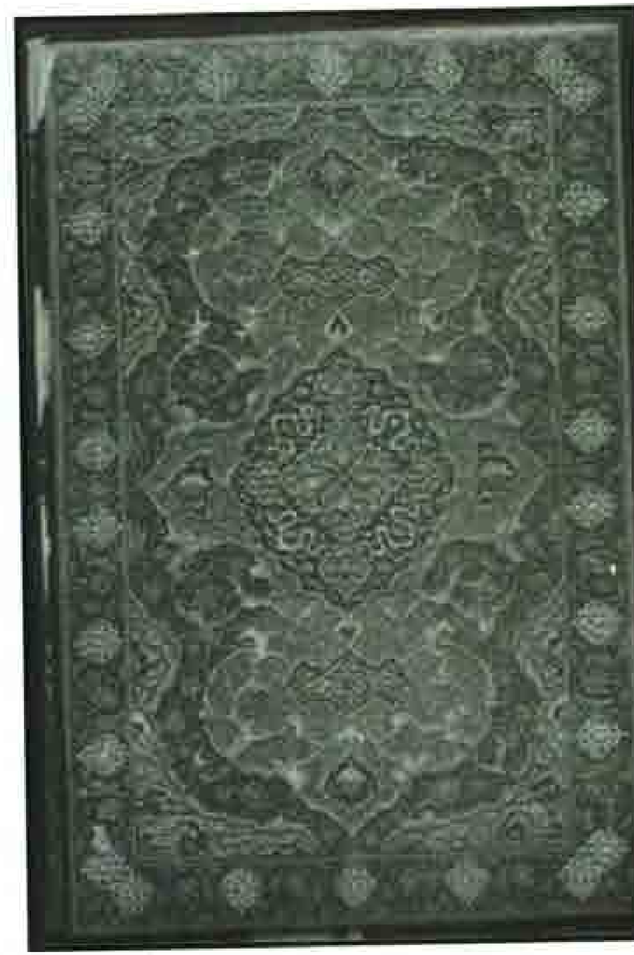
تش ۱۱۲۳۸
مجموعهٔ دعا و تعویذات

ش ۱۱۲۴۹
تذکره الکحالین

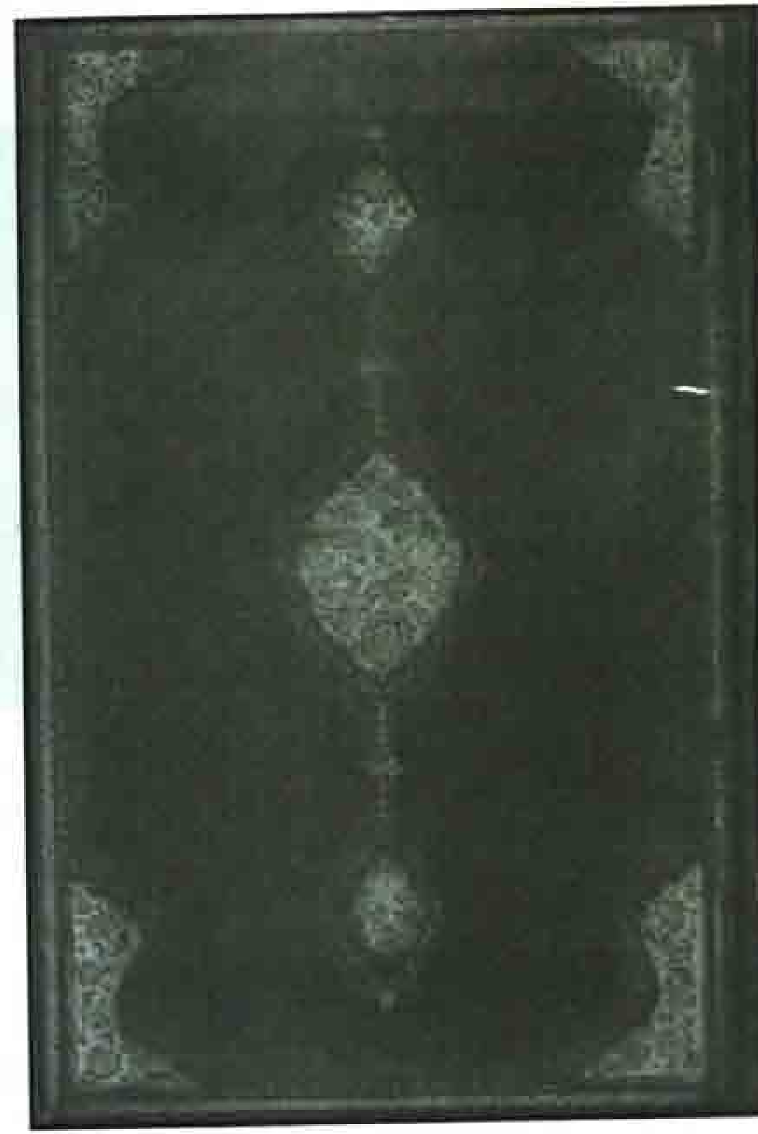
ش ۱۱۲۵۶
بیاض مجموعه

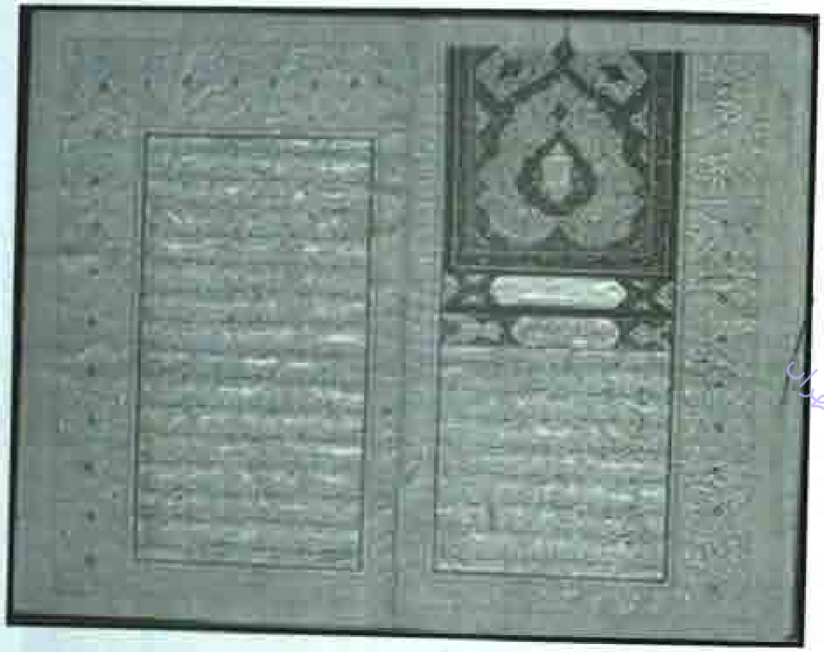
ش ۱۱۲۶۷
مرقع
(جلد روغنی برجسته)

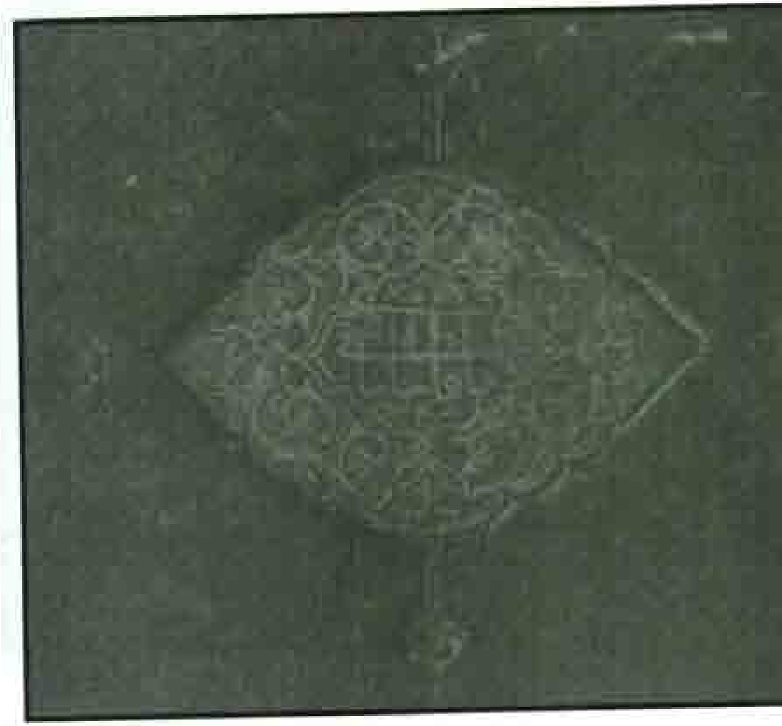
ش ۱۱۲۸۱
حاشیه تحریر القواعد المنطقیه

ش ۱۱۳۰۵
تاریخ جهانگشای نادری
(جلد سوخت)

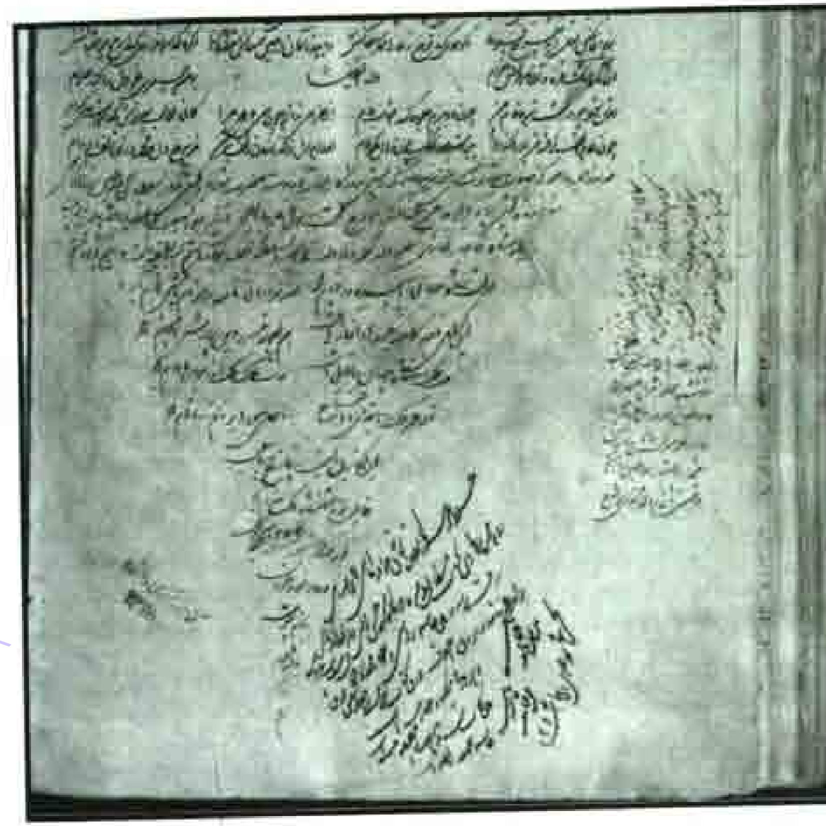
ش ۱۱۳۰۵
تاریخ جهانگشای نادری

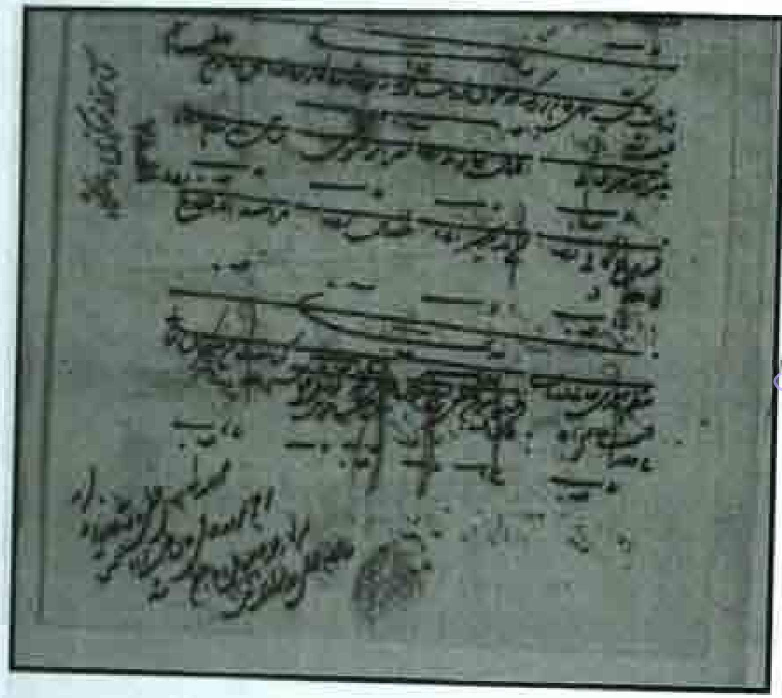
ش ۱۱۳۱۵
دیوان ابوطالب کاشانی
(رقم جلد)

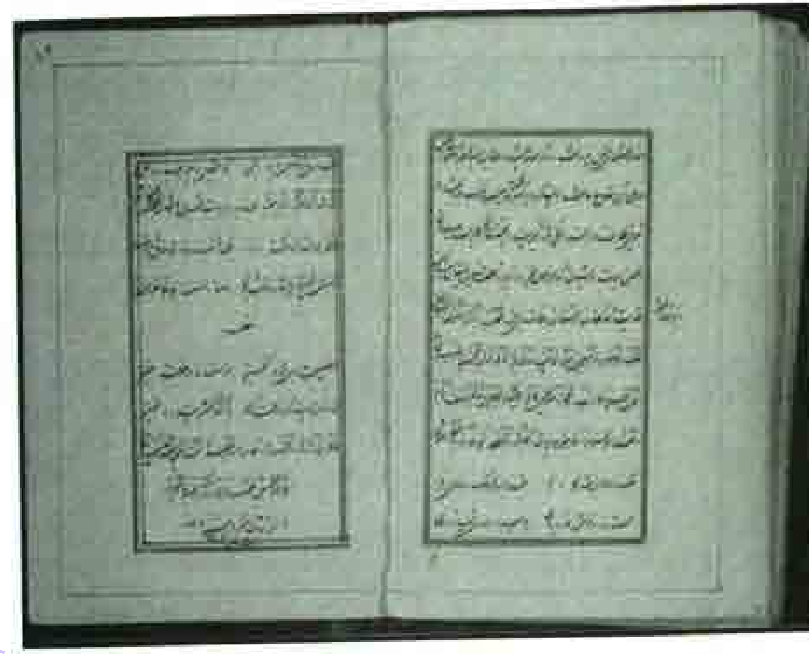
ش ۱۱۳۱۸
مجموعه

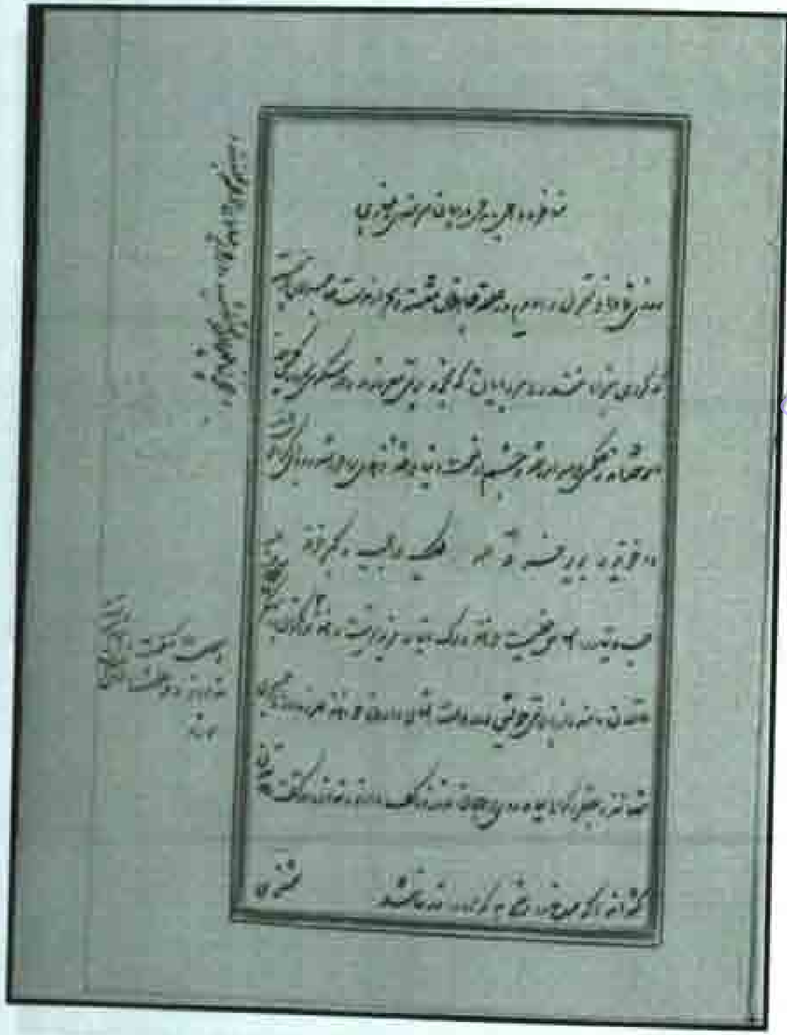
ش ۱۱۳۳۰
مجمع الفصحا
(خط مؤلف، رضاقلی‌خان هدایت)

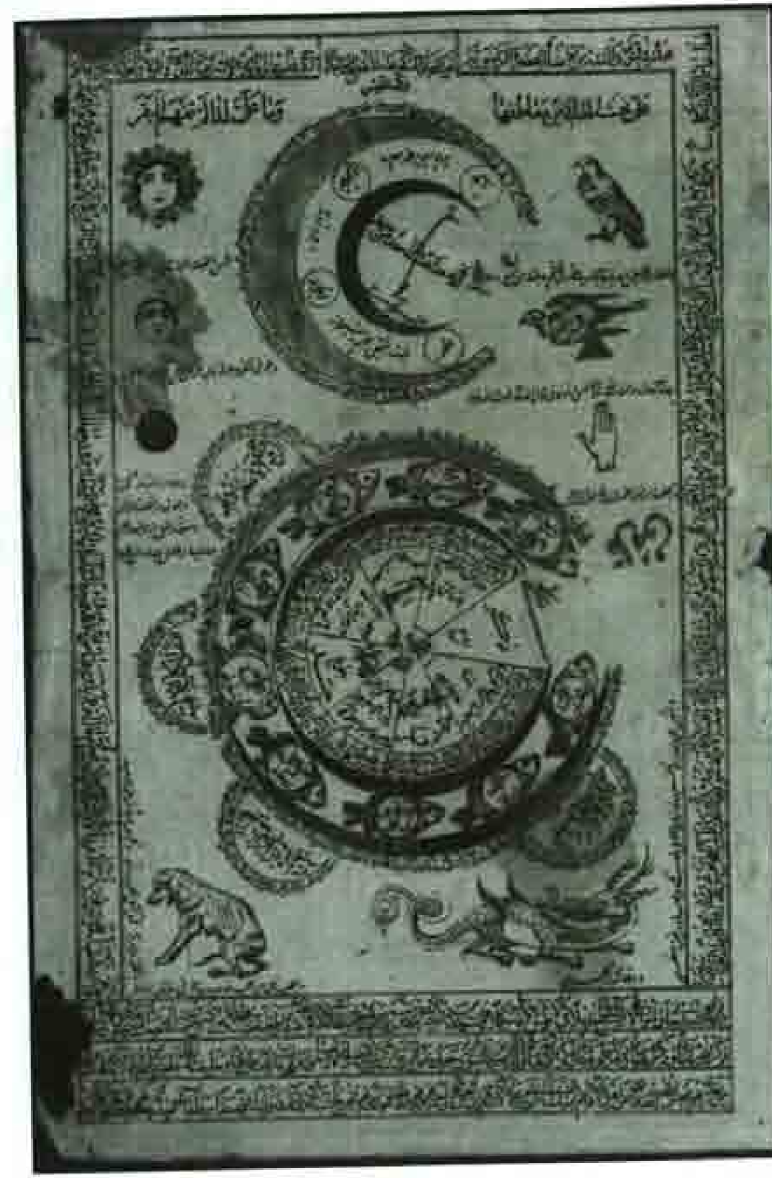
ش ۱۱۳۹۲
کتابچهٔ جمع و خرج قریهٔ سعیدآباد خوی

ش ۱۱۳۹۷
مجموعه

ش ۱۱۳۹۷
مجموعه

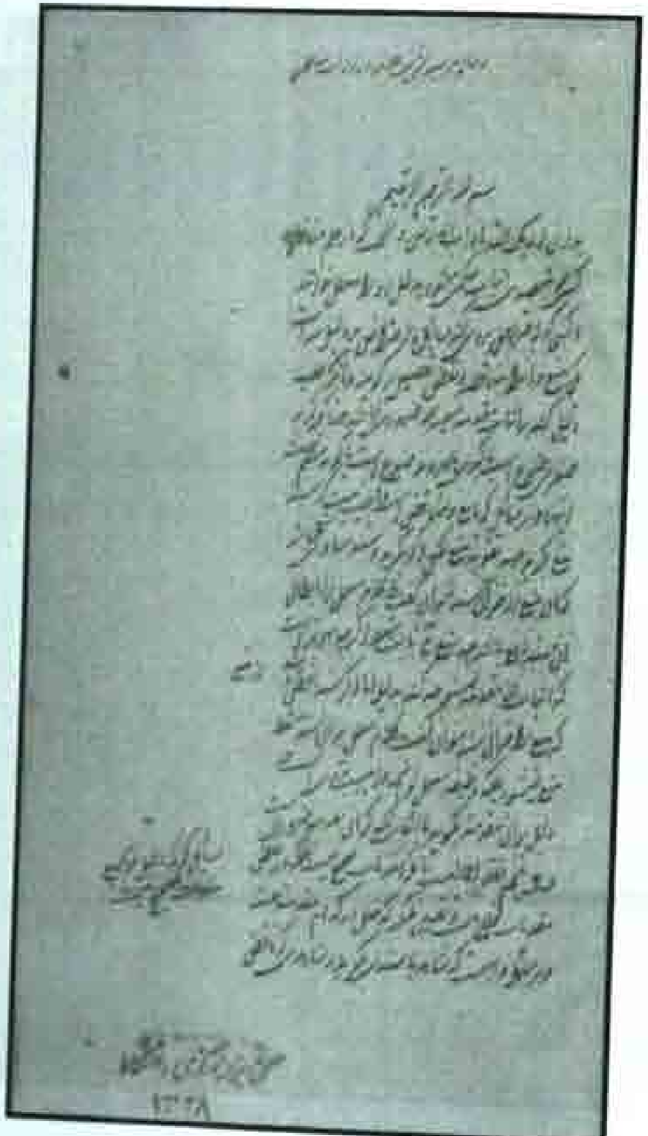
ش ۱۱۴۳۵
مهر نبوت

ش ۱۱۴۴۵
کشف‌الاسرار
(خط وثوق‌الحکما)

ش ۱۱۴۴۶
مجموعه

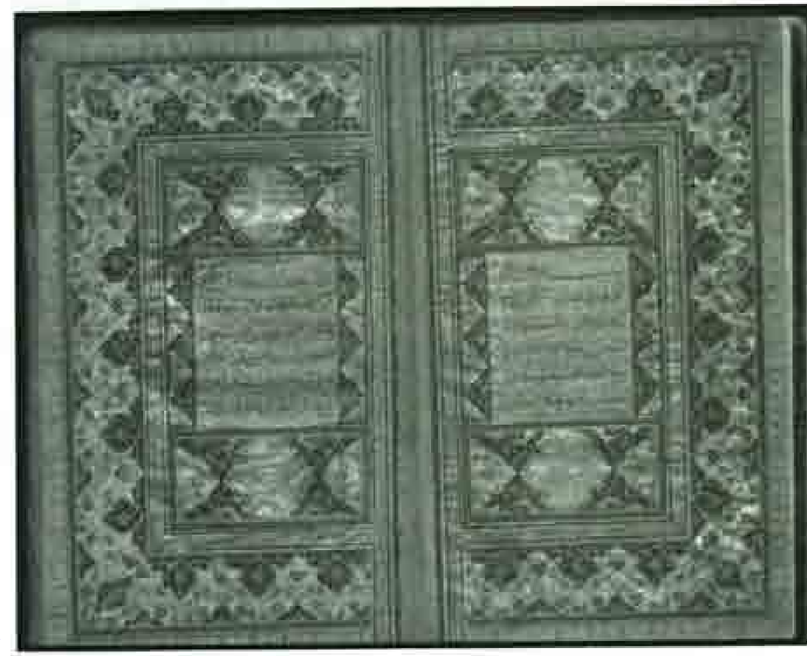
ش ۱۱۵۰۴
آداب البحث جرجانی

بسم الله الرحمن الرحیم

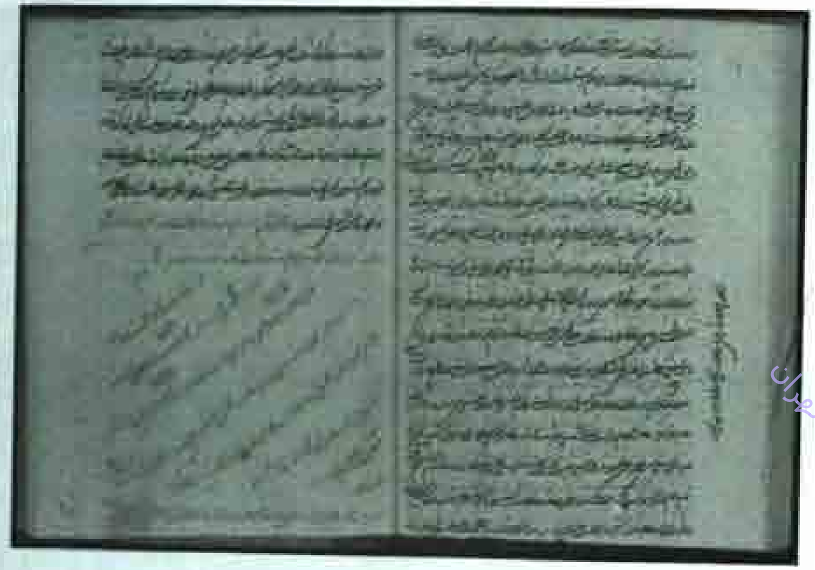
ش ۱۱۵۱۳
الصافی
(یادداشت وقف کتاب)
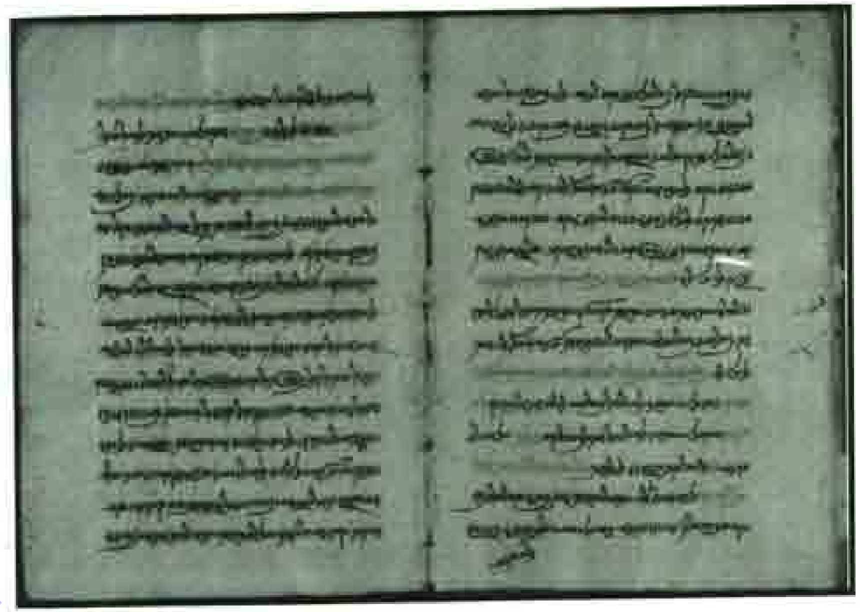

ش ۱۱۵۳۱
قرآن کریم
(جلد روغنی)

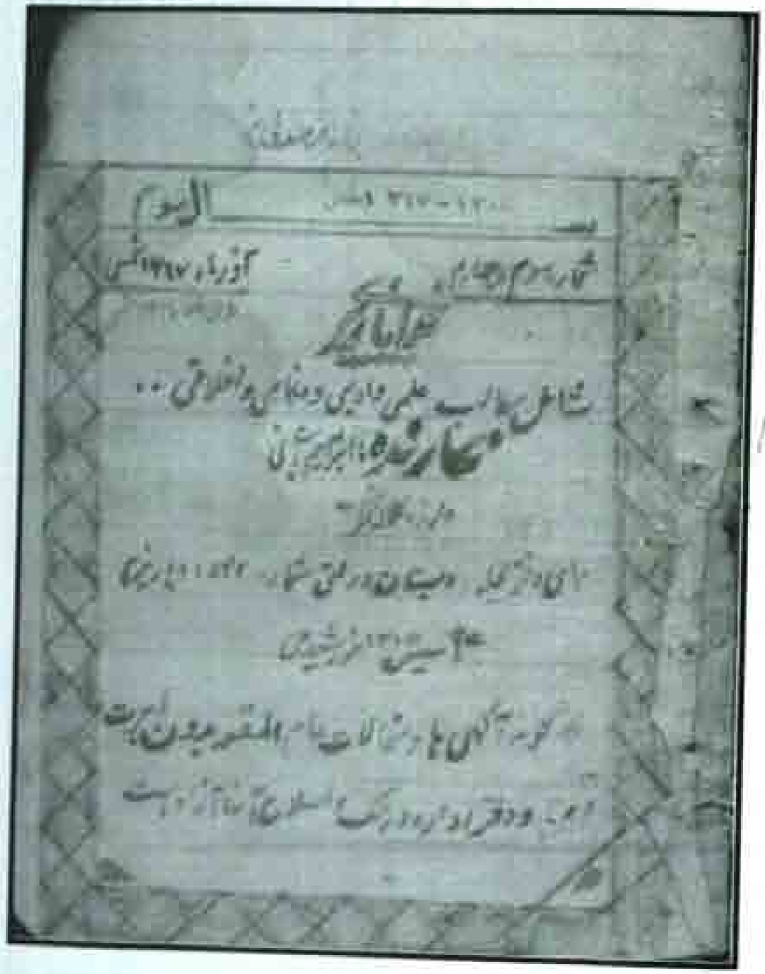
ش ۱۱۵۳۲
قرآن کریم

ش ۱۱۵۸۴
جوگ باشست

ش ۱۱۵۹۷
وندیداد

ش ۱۱۶۳۰
ندای پاریز

The Manuscripts Catalogue of Tehran University's Central Library and Documentation Center

Authored by

Parisa Karam Rezaei

Tehran-2015

The Manuscripts Catalogue of Tehran University's Central Library and Documentation Center

(Vol. 21)

Authored by
Parisa Karamrezai

427

TEHRAN-2015

University of Tehran

فهرست نسخه‌های خطّی

کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران

مجلّد ۲۱

تألیف
پریسا کرم رضایی

دانشگاه تهران

بسم الله الرحمن الرحیم

فهرست نسخه‌های خطّی

کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران

(مجلد ۲۱)

تألیف:

پریسا کرم‌رضایی

کتابخانه، موزه و مرکزاسناد مجلس شورای اسلامی
کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران
تهران- ۱۳۹۴

۴۲۷

سرشناسه : دانشگاه تهران. کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد
عنوان و نام پدیدآور : فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران، مجلد ۲۱/ تألیف پریسا کرم‌رضایی
مشخصات نشر : تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، دانشگاه تهران، کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری : ۹۶۰ ص.: نمونه
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۰-۳۳۶-۴
وضعیت فهرست‌نویسی : فیپا
یادداشت : ص.ع. لاتینی شده: The Manuscripts catalogue of Tehran University's central library and documentation center
عنوان دیگر : نسخه‌های خطی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران
موضوع : دانشگاه تهران. کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد -- فهرست‌ها
موضوع : نسخه‌های خطی -- ایران -- تهران -- فهرست‌ها
شناسه افزوده : کرم‌رضایی، پریسا، گردآورنده
شناسه افزوده : ایران. مجلس شورای اسلامی. کتابخانه، موزه و مرکز اسناد
رده‌بندی کنگره : Z ۶۶۲۱/ ۱۳۹۴ /ت۹ک۴
رده‌بندی دیویی : ۰۱۵/۵۵۰۳۱
شمارهٔ کتابشناسی ملی : ۳۶۴۸۶۰۵

فهرست نسخه‌های خطّی
کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران
(مجلّد ۲۱)

تألیف: پریسا کرم رضایی

شمارهٔ انتشار : ۴۲۷

ناظر فنّی : لیکی ایوبی‌زاده

چاپ اول : ۱۳۹۴

شمارگان : ۵۰۰

بها : ۳۵۰۰۰۰ ریال

شابک : ۹-۲۳۶-۲۲۰-۶۰۰-۹۷۸

انتشارات و توزیع:

تهران، میدان بهارستان، خیابان مجاهدین اسلام، نبش کوچه آجانلو، ساختمان پلاک ۱۰۰

تلفن: ۸ - ۶۶۵۴۸۱۴۷ و ۶۶۵۴۸۱۴۶

نشانی سایت اینترنتی: www.ical.ir

نشانی پست الکترونیکی: Pajooheshlib@yahoo.com

به نام آنکه جان را فکرت آموخت

کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران، از دیر باز، به عنوان یکی از مراکز مهم نگهداری نسخ خطی شناخته شده است. مجموعهٔ دستنوشته‌های این کتابخانه، در مدت ٦٥ سال فعالیت پویای کتابخانه فراهم آمده است. تاکنون، بیست مجلّد فهرست برای این مجموعه تألیف شده و اکنون مجلّد پایانی فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مرکزی، که شامل آخرین نسخه‌های به ثبت رسیده است، در اختیار محققان و دانشوران قرار گرفته.

فهرست حاضر، شامل ٥٧٩ نسخه است که بیش از ١٥٠٠ عنوان به زبان‌های عربی، فارسی، ترکی و اردوست. در این مجموعه، چندین نسخه و سند متعلّق به افراد و خانواده‌های مختلف معرّفی شده که از طریق اهدا یا خرید به مجموعهٔ کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران افزوده شده است.

این فهرست در راستای همکاری کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی با دانشگاه تهران منتشر شده است و امیدواریم این همکاری همچنان ادامه یابد.

علی‌اصغر پورعزت	محمدرضا مجیدی
رئیس کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناد	رئیس کتابخانه، موزه و مرکز اسناد
دانشگاه تهران	مجلس شورای اسلامی

مقدمه

فهرست پیش رو جلد بیست و یکم فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران است و ۵۷۲ نسخه، از شمارهٔ ۱۱۰۵۱ تا ۱۱۶۲۲، را دربرمی‌گیرد.

این مجموعه شامل نسخه‌های خطی فارسی و عربی و چند نسخهٔ ترکی و اردو است و بیشتر، نسخه‌هایی را که در فاصلهٔ زمانی بین دی ماه ۱۳۷۹ تا اسفند ۱۳۸۹ به گنجینهٔ کتابخانه اضافه شده‌اند دربرمی‌گیرد.

از جمله ویژگی‌های مجموعهٔ حاضر وجود چند مجموعه‌های اهدایی یا خریداری شده در آن به قرار زیر است:

مجموعهٔ ماهیار نوابی: ۵۸ نسخه، ش ۱۱۰۵۹-۱۱۱۰۲ و ش ۱۱۲۲۸-۱۱۲۴۳.

مجموعهٔ محمدطاهر میرزا مترجم: ۱۵ نسخه، ش ۱۱۱۰۲-۱۱۱۱۷.

مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا): ۵۹ نسخه، ش ۱۱۱۲۰-۱۱۱۶۸ و ش ۱۱۲۶۴-۱۱۲۷۵.

مجموعهٔ محمدامین ریاحی: ۶۳ نسخه، ش ۱۱۱۷۱-۱۱۲۲۷ و ۱۱۴۳۳-۱۱۴۴۰.

مجموعهٔ احمد شاهد: ۴۹ نسخه، ش ۱۱۲۷۹-۱۱۲۹۹ و ۱۱۳۲۹-۱۱۳۵۸.

مجموعهٔ سلطان بن محمد قاسمی، امیر شارجه: ۲۱ نسخه، ش ۱۱۳۰۴-۱۱۳۲۵.

مجموعهٔ رضاقلی خان هدایت: ۵ نسخه، ش ۱۱۳۲۶-۱۱۳۳۱.

مجموعهٔ محمدحسن حکیمیون: ۲۳ نسخه، ش ۱۱۴۴۲-۱۱۴۶۵.

مجموعهٔ هما افضل: ۱۹ نسخه، ش ۱۱۴۶۷-۱۱۴۸۶.

مجموعهٔ آیت الله عباسعلی عمید زنجانی: ۱۰ نسخه، ش ۱۱۵۴۴-۱۱۵۵۴.

مجموعهٔ مهدی غروی: ۲۷ نسخه، ش ۱۱۵۸۴-۱۱۶۱۱.

همچنین در مجموعهٔ حاضر چندین مجموعه سند و یک مجموعه عکس‌های قدیمی وجود دارد که در این فهرست به اختصار معرفی شده‌اند و فهرست تفصیلی و کامل آنها به فهرست اسناد کتابخانه موکول می‌شود. برخی از این مجموعه‌ها عبارت اند از:

مجموعه اسناد فارس مربوط به خاندان محمدحسن خان قشقایی، مکاتبات تجاری عبدالغفار کازرونی، اسناد مشیرالدوله، مجموعهٔ قباله‌های ملکی و استیجاری طهران، اسناد ارباب جمشید، اسناد پورداود، اسناد خاندان شقاقی، اسناد قاضی نوری نائینی، اسناد املاک مخبرالدوله، اسناد تجاری مربوط به سید عباس تاجر یزدی، اسناد اللهیار صالح، اسناد درویشان نقشبندیه، اسناد فروزانفر، و اسناد میرزا مؤمن لرزجانی.

از جمله ویژگی‌های دیگر این مجموعه وجود چهار وندیداد ساده به ش ۱۱۲۶۳، ۱۱۵۹۷، ۱۱۶۲۵ و ۱۱۶۲۶ است که در میان آنها نسخهٔ ش ۱۱۲۶۳، با تاریخ ۱۰۳۶ق، یکی از کهن‌ترین نسخه‌های خطی اوستا در جهان و کهن‌ترین نسخه شناخته شدهٔ اوستا در ایران است و در سال ۱۳۸۹ش در دفتر «حافظهٔ جهانی ایران» به ثبت رسیده است.

برخی نکات و ویژگی‌های مورد نظر در فهرست‌نگاری مجموعهٔ حاضر به قرار است:

۱. در بخش کتاب‌شناسی و تعریف اثر سعی شده است، صرف نظر از شهرت یا ناشناختگی اثر، به چند اطلاع کلی دربارهٔ آن، مانند: تاریخ تألیف، موضوع و به ویژه شیوهٔ بخش‌بندی کتاب اشاره شود.

۲. در نگارش آغاز و انجام نسخه تا حدودی از رسم الخط جدید پیروی کرده شده تا پس از راه‌یابی متن فهرست در بانک‌های اطلاعات نسخ خطی، شکل نوشتاری خاص نسخه موجب محدودیت یا بی‌نتیجه شدن جستجوها نشود و امکان شناسایی نسخه‌های ناشناخته از طریق آغاز و انجام نسخه به راحتی امکان پذیر گردد.

۳. انجامهٔ نسخه‌ها به طور کامل ذکر شده است.

۴. در بیان مشخصات کاغذ فقط به مشخصات خاص کاغذ، مانند رنگ، ضخامت یا نقش اشاره شده است.

۵. در انتهای فهرست چند نمایه، شامل نام کتاب‌های معرفی شده، نام پدیدآورندگان، کاتبان، مالکان و نقش مهرها و یک نمایهٔ عام شامل نام سایر افراد و جای‌ها آورده شده است. در نمایهٔ عام، به جز نام‌هایی که به مناسبت یاد شده، اطلاعات مندرج در زیر جنگ‌ها، کتاب‌های دعا، منشآت و مجموعه‌های سند، مانند اسامی شاعران و دعاها، نیز آمده است.

لازم به ذکر است که در نگارش فهرست حاضر بیش از هر مأخذ و منبعی از دیگر فهرست‌های نسخ خطی استفاده کرده‌ام و بر این باورم که فهرست‌های نسخ خطی بهترین منبع کتاب‌شناسی به شمار می‌روند و گزارش کتاب‌شناسانه‌ای که فهرست‌نگاران متعدد از یک اثر واحد، با توجه به ظرایف و نکات نسخه‌شناسانه، به دست می‌دهند امکان شناخت صحیح نسخه‌ها و نگارش فهرستی کامل و گویا را فراهم می‌سازد.

باید اذعان کرد که کار ارزندهٔ ایجاد «بانک اطلاعات نسخ خطی» آقابزرگ که به کوشش آقای ناصر گلباز انجام شده است راه را برای ورودی یکپارچه به پهنهٔ گستردهٔ تجربیات فهرست‌نگاران پیشین فراهم کرده است که در شناسایی و بررسی نسخه‌ها و انتخاب شیوهٔ صحیح معرفی نسخه از اهمیت بسیاری برخوردار است. با توجه به اینکه هر نسخه دارای ویژگی‌های منحصر به فردی است معرفی کامل و صحیح آن می‌تواند راهنمای کارگشایی برای فهرست‌نگاران دیگر باشد تا علاوه بر شناخت بسیاری از نسخه‌های ناشناخته و مشابه، بتوانند به بسیاری از نکات و جنبه‌های خاص نسخه دست پیدا کنند.

همچنین از پایگاه نسخه‌های خطی و چاپ‌های سنگی کتابخانهٔ ملی نیز در بخش کتاب‌شناسی بسیار قابل استفاده و راه‌گشاست، ضمن اینکه در برخی موارد امکان دسترسی الکترونیکی به نسخه نیز فراهم شده است.

سپاسگزاری‌ها:

از خانم دکتر سوسن اصیلی، مسئول محترم بخش نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مرکزی و دوست گرامی‌ام که از آغاز تا انجام همراه و راهنمایم بودند و برای تنظیم و آماده‌سازی نمایه‌ها دلسوزانه تلاش کردند، بسیار سپاسگزارم.

از همکاران ارجمندم در بخش نسخه‌های خطی کتابخانه، آقای محمد همتی، که برای دیدن چند پارهٔ نسخه‌ها از هیچ کمکی فروگذار نکردند، و خانم‌ها فریبا حسری و فرشیده کوثانی، بابت همکاری صمیمانه و بی‌دریغشان قدردانی می‌کنم.

از آقایان بهروز ایمانی و نیکی ایوبی زاده، که برای چاپ این فهرست بسیار تلاش کردند و خانم ملیحه بوجار و آقای محسن طالبی که با صمیمیت و محبت بسیار در صفحه‌آرایی این کتاب یاری‌ام دادند، کمال امتنان را دارم.

و سپاسگزار سرکار خانم دکتر فهیم‌نیا رئیس محترم کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران هستم که برای تهیهٔ بهتر و کامل‌تر فهرست حاضر سعهٔ صدر بسیار داشتند و اهتمام ایشان را به چاپ فهرست‌های نسخه‌های خطی کتابخانه ارج می‌نهم.

در پایان قدردان مادر عزیزم هستم که همراه همیشگی زندگیم است و به خاطر صبوری‌ها و همدلی‌هایش سپاسگزارم.

پریسا کرم‌رضایی

دی ماه ۱۳۹۳

اختصارات به کار رفته در متن فهرست:

پ: پشت برگ
ج: جلد
حک: حکومت
د: درگذشت
ر: روی برگ
س: سطر
س‌م: سانتی متر
ش (پیش از عدد): شماره
ش (پس از عدد): تاریخ شمسی
ص: صفحه / صفحات
(ص): صلی الله علیه و آله
(ع): علیه‌السلام
ق: قمری
گ: برگ
م: میلادی
ن: نسخه
نک: نگاه کنید به

۱۱۰۵۱

روزنامهٔ مجلس

[روزنامه‌ها ـ فارسی]

برگ نخست روزنامهٔ مجلس، شمارهٔ ۲۲، به تاریخ پنج‌شنبه ۴ شوال ۱۳۲۹ق/ ۲۷ سپتامبر ۱۹۱۱م است.

این نشریه نخستین روزنامهٔ پارلمانی ایران است که نخستین بار در تاریخ ۳ آذر ۱۲۸۵ش/ ۸ شوال ۱۳۲۴ق/ ۲۵ نوامبر ۱۹۰۶م انتشار یافت. در این روزنامه علاوه بر اخبار داخلی و خارجی ایران، تمامی مذاکرات انجام شده در مجلس شورای ملی درج می‌گردید. صاحب امتیاز آن میرزا محسن برادر صدرالعلماء مدیر آن سید محمدصادق طباطبایی سنگلجی و سردبیر آن ادیب‌الممالک فراهانی بود.

دورهٔ این نشریه در سال ۱۳۷۵ به همت کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی و مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌های وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به صورت افست به چاپ رسیده است.

[روزنامه مجلس. مقدمه]

چاپ سربی، ۴ شوال ۱۳۲۹ق.

از این شماره تا شماره ۱۱۰۵۵، مجموعهٔ متعلق به بهرام غفاری است که در دی ماه ۱۳۷۹ش خریداری شده است.

یک برگ. ۱۱/۵×۵۸/۵ س‌م.

۱۱۰۵۲

[دوازده امام]

(دوازده امام ـ عربی)

یک برگ چاپی و تابلو مانند است که در آن نام دوازده امام در دوازده کتیبه آمده است. در حاشیهٔ بالا عبارت «و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین» در کتیبهٔ وسط و در سمت

راست دو حدیث از پیامبر اکرم دربارهٔ «اسباط اثنا عشر»: «لایزال هذالدین قائما حتی یکون علیکم اثنا عشر خلیفه کلهم من قریش» و «یکون بعدی اثنا عشر امیرا» و در سمت چپ منابع و راویان آنها ذکر شده است.

نام دوازده امام و کتیبهٔ بالا به خط ثلث تزئینی درشت، ملا حسن کردستانی و به دستور سید محمدسعید غیرت. چاپ سربی، دارالسلام، ادارهٔ تبلیغات اسلامی. نام دوازده امام درون کتیبه با ابعاد ۹×۱۶/۵ س‌م.

از مجموعهٔ بهرام غفاری.

یک برگ، ۳۹×۷۱/۵ س‌م.

۱۱۰۵۳

منشورنامهٔ شریف مکه
(تاریخ مکه ـ عربی و فارسی)

یک برگ سند حاوی منشورنامه حسین بن علی حاکم حجاز (مکه) که اعلام استقلال حجاز کرده است، مورخ ۲۵ شعبان ۱۳۳۴ق/ ۲۷ ژوئن ۱۹۱۶م، همراه با تصویر او و متن عربی منشور و ترجمهٔ فارسی آن، با عنوان: «منشورنامهٔ شریف مکرم مکه معظمه».

با این توضیح: «مرقومهٔ فوق منشوری است که در مکه معظمه اعلیحضرت شریف مکه معظمه که کافه مؤمنین حقیقی در دنیا او را از سلیل جلیل رسول اکرم دانسته صادر گشته اعلیحضرتش اقرار به استقلال حجاز و عزم به حفظ مذهب مقدس اسلام از بدرفتاریهای عثمانی و استخلاص اعراب این ارض مقدس از ظلم و تعدی حکومت عثمانی نموده است مطالب ذیل ترجمه صحیح منشور مذکور است به زبان فارسی تا اینکه مسلمانان ایران آن را قرائت نموده از مساعی شجاعانه اعلیحضرتش در راه اسلام و مداین مقدسه یعنی مکه معظمه و مدینه و کافه اقوام و طوائف عرب مخبر ومسبوق گردند».

شریف حسین بن علی (۱۸۵۴ـ۱۹۳۱م)، بزرگ خاندان هاشمی، از سال ۱۹۰۸م/ ۱۳۲۶ق شریف مکه و امیر حجاز بود و بر تمام منطقه استیلا داشت. وی در روز ۲ نوامبر ۱۹۱۶م/ ۱۳۳۴ق خود را پادشاه حجاز مستقل معرفی کرد و تا سال ۱۹۲۵م/ ۱۳۴۴ق بر بیشتر بخش‌های این سرزمین حکمرانی کرد.

[دانشنامه: ذیل «حجاز»، دائرةالمعارف تشیع ۶: ۸۶].

آغاز: «هذا منشورنا العام الی کافه اخواننا المسلمین، ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق و انت خیر الفاتحین. کل یعلم بأن اول من اعترف بالدوله العلیه من حکام المسلمین و امرائهم امراء مکه المکرمه».

آغاز ترجمهٔ فارسی: «این منشورنامه عمومی ما برای کافه برادران دینی یعنی مسلمانان است ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق و انت خیر الفاتحین همه کس می‌داند که در میان حکام و امرای اسلام اول کسانی که دولت عثمانی را به رسمیت شناخته امرای مکه معظمه بودند».

چاپ سربی، ۲۵ شعبان ۱۳۳۴ق، عکس سیاه و سفید حسین بن علی ملک الحجاز معروف به شریف مکه، با ابعاد ۲۳/۵×۳۳/۲ س‌م، حاشیهٔ سبز.

از مجموعهٔ بهرام غفاری.

یک برگ، ۷۳×۱۰۰ س‌م.

۱۱۰۵۴

لایحه
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

یک برگ سند حاوی متنی با عنوان «دوم لایحهٔ ابهت» از بهاء نظام است که در رجب ۱۳۳۵ق در مطبعهٔ میرزا علی‌اصغر چاپ شده است. در حاشیهٔ بالای آن قیمت پنجشاهی تعیین شده و به وزیر دربار تقدیم گردیده است.

آغاز: «دوم لایحهٔ ابهت ـ بسمه الملک المهیمن العزیز المنان ـ ای معززین ای معززات خدای واحد یکتا خلاق ارض و سماء عالم وجود را محتاج و سراپا احتیاج خلق و خلقت فرموده کما اینکه امروزه محتاجیم به نعمت او و رحمت او و حکمته».

انجام: «باری در مقامی اظهار تشکر از حسن نیات بعضی مقامات می‌نمودم من جمله فرمودند حشمه‌الدوله یکی از نجابت حشمه‌الدوله یکی از نقباء است ... بلی چنین است به قول آن عزیز قدر زر زرگر بداند قدر گوهر گوهری والسلام علی من اتبع الهدی سبحان ربک رب السموات العلی».

انجامه: «تحریرا فی عشر اول شهر رجب المرجب ۱۳۳۵ برحسب فرمایش معززین و تصویب نگارنده به طبع لایحهٔ دوم پرداخت در مطبعهٔ استاد بلد اختر عالیجاه آقا میرزا علی‌اصغر به طبع رسید (الاحقر الاقل بهاء نظام)».

نستعلیق، چاپ سنگی در مطبعهٔ میرزا علی‌اصغر، دهم رجب ۱۳۳۵ق، مجدول به سرخی، قیمت پنجشاهی.

از مجموعهٔ بهرام غفاری.

یک برگ، ۱۷/۷×۲۱/۸ س‌م، ۲۱س، ۱۵/۳×۱۸/۷ س‌م، کاغذ ابی.

۱۱۰۵۵

[مجموعه عکس]
(عکس‌ها)

۲۶ قطعه عکس از شخصیت‌های دورهٔ قاجار. برخی عکس‌ها عبارت‌اند از:

- هیئت سفارت میرزا محمودخان احتشام السلطنه در اسلامبول ۱۳۲۹ق.
- ورود سلطان احمد شاه با کشتی جنگی انگلیس موسوم به برسن به اسلامبول در ۲۲ ذیقعده ۱۳۳۷ق.
- تصویر سید جمال‌الدین اسدآبادی که در زیر آن نوشته شده: «بجناب فاضل سید

برهان‌الدین بلخی تذکار داده شد ۱۳۱۳» با امضای سید جمال.

– هیئت سفارت میرزا رضاخان ارفع الدوله در اسلامبول ۱۳۱۸ق.

– منظرهٔ قصر سفارت ایران در اسلامبول که در سال ۱۲۸۶ق حاج میرزا حسین خان مشیرالدوله بنا کرده است.

– منظرهٔ قصر سفارت ایران در اسلامبول از طرف شمال.

– آمدن سلطان محمدخان ششم با داماد فرید پاشا صدراعظم به دیدن سلطان احمد شاه در قصر دلمه باغچه ذیقعده ۱۳۳۷ق.

– پیاده شدن سلطان احمد شاه از کشتی مخصوص سلطان موسوم به سوکردلی به قصر دلمه باغچه ذیقعده ۱۳۳۷ق.

– هیئت سفارت میرزا اسدالله خان ناظم‌الدوله در اسلامبول ۱۳۰۹ق.

– احمد شاه قاجار.

– یک عکس دسته جمعی که عکاس مخصوص عبدالله قاجار گرفته است.

از مجموعهٔ بهرام غفاری.

۱۱۰۵۶

خاطرات عبدالحسین نائینی
(خاطرات – فارسی)

از: عبدالحسین نائینی

خاطرات روزانهٔ عبدالحسین نائینی، از بیست و سوم شهر صفر ۱۲۹۳ق تا بیست و نهم شعبان ۱۲۹۳ق. است و نام او در گ ۱۹۸پ دیده می‌شود. در این دفتر ضمن خاطرات اشعاری هم نوشته شده است.

آغاز: «روز دوشنبه بیست و سیم صفر المظفر هزار و دویست و نود و سه فی سنه سیچقان ئیل حق مبارک فرماید این سال را بر دوستان ائمه طاهرین عجب بد گذشت این گذشته سال امیدوار به کرم حق ... شکسته‌هایی کن ... و ریخته است در این خجسته سال حیرانی کرده وقت اذان صبح است همچنان شبانه نشسته ... جز کاهش تن و کاوش بدن که جاویدان نهاده‌اند لب بسته‌ام تا از پرده تو بر تو چه درآید و ازین مادر فرتوت چه ... آید».

انجام: «بعدازظهر رفتن به جمع بر تکیه و خدمت درویشان را به قاعده وامدار شدیم کارهای خوب کردیم جناب حکیم‌باشی اصرار دارند که شب به دولتخانه ایشان برویم».

شکسته راسته و چلیپا، ۱۲۹۳ق. آب‌دیدگی در برگ اول دیده می‌شود و آغاز متن براثر رطوبت آسیب دیده و قسمت‌هایی از آن خوانده نمی‌شود.

جلد یک لا، تیماج مشکی، مجدول، قطع بیاضی، ۲۱/۵×۱۷/۷ س‌م.

۲۲۱گ، مختلف، ۷×۱۴/۵ س‌م، کاغذ کاهی.

۱۱۰۵۷

لوامع الاشراق فی مکارم الاخلاق (اخلاق جلالی)
(اخلاق اسلامی – فارسی)

از: جلال‌الدین محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ – ۹۰۸ق)

مؤلف این کتاب را از روی *اخلاق ناصری* با کم و زیاد نگاشته است، مشتمل بر یک مطلع (به جای مقدمه) و سه لامع ، هر یک در چند لمعه، و یک مغرب (به جای خاتمه). لامع اول: تهذیب اخلاق در ده لمعه، لامع دوم: تدبیر منزل در شش لمعه. لامع سوم: تدبیر مدن و رسوم پادشاهی در هفت لمعه.

این کتاب در سال ۱۳۸۸ش، به تصحیح حمیدرضا شش جوانی و محبوبه خراسانی، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۸: ۳۵۹؛ مشار ۱: ۱۹۴؛ دانشگاه ۳: ۶۷۱؛ مرعشی ۳: ۶۲؛ ملی ۲: ۴۰].

آغاز: «افتتاح کلام به نام واجب الاعظام سلطانی سزد که به امر نافذ ازلی جنود مجنده اعیان ممکنات را از سرحد عدم به دارالملک وجود متوجه ساخت».

انجام: «و کما افاضا علی بنی نوع الانسان کمال العدل و الاحسان فایدهما بمزید التایید و الامتنان بحق عین الاعیان محمد و آله و اخوانه من ذوی الاعیان».

انجامه:

«گر به هم برزده بینی خط من عیب مکن ‌ ‌ ‌ که مرا محنت ایام به هم برزده داشت

بتاریخ یازدهم شهر رمضان المبارک هزار و پنجاه و هفت».

نستعلیق تحریری، ۱۱ رمضان ۱۰۵۷ق. برخی عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ در بالای عبارات عربی، برخی عنوان‌ها و کلمات شاخص تا گ ۴۷. معنای برخی کلمات عربی، با نشانهٔ «۲» و «۲۲» در حاشیه آمده است.

نام «کاظم وفادار» و یادداشت عنوان و نویسنده درون دفهٔ اول جلد. یادداشت مالکیت شیخ حسین ولد علی اکبر عطار در گ ۱۳۳ر. یادداشت یادگاری میرزا عباس در رجب ۱۳۴۳ق در گ ۱۳۴پ. یک بیت فارسی به همین خط در داخل دفهٔ دوم جلد.

پارگی در برگ نخست و آثار آب دیدگی در اوراق نسخه مشاهده می‌شود. لکه‌های قهوه‌ای در نسخه دیده می‌شود. برگ‌های ابتدایی نسخه وصالی شده‌اند.

جلد مقوایی، تیماج قرمز، ضربی، جدول دو خطه و دو ردیف خطوط عمودی و اریب متقاطع، ۱۹×۱۲ س‌م.

۱۳۵گ، ۱۹×۱۱/۵ س‌م، ۱۷س، ۱۴/۵×۶/۵ س‌م.

۱۱۰۵۸

مجموعهٔ سند
(اسناد و مدارک – فارسی)

۴۵گ.

شامل تعدادی مبایعه نامه، مصالحه نامه، اجاره نامه، نامه و یادداشت و رسید در

سال‌های ۱۲۳۲–۱۳۲۲ق و ۱۳۱۹ و ۱۳۲۳ش، و یک برگ «صورت مخلفات مرحومه خانم صبیه مرحوم آقا میرزا نادعلی».

۱۱۰۵۹

جنگ اشعار (بیاض عبدالحسین نوابی)

بیاضی کوچک و ناتمام حاوی شعر و نثر به خط عبدالحسین نوابی است، شامل:

۱. پیر و جوان (بهار و خزان، بهاریه) (۶ر – ۱۹ر و ۲۱ب – ۳۰ب) (شعر – فارسی)

از: محمدنصیر بن عبدالله طبیب اصفهانی (- ۱۱۹۱ق)

منظومه‌ای اخلاقی و عرفانی که پیری به جوانی نوسته اندرز می‌دهد و او را به بهره بردن از نعمت‌های بهاری که منظور از آن روزگار جوانی است تشویق می‌کند.

این مثنوی در سال ۱۳۷۶ش، به تصحیح مهردخت بانو همایی، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۳: ۱۵۸؛ ۱۹: ۱۳۲؛ منزوی ۴: ۲۷۰۰۰؛ مشار ۱: ۸۰۷؛ مجلس ۸: ۴۴۰]

آغاز:

شبی با نوجوانی گفت پیری | کهن دردی‌کش صافی ضمیری

انجام:

خموشی به درین سرگشته زار است | سخن کوتاه کن افسون دراز است

انجامه (۳۰ب): «به تاریخ یوم جمعه نوزدهم شهر رجب المرجب ۱۳۴۶ هجری اتمام پذیرفت نظر به کثرت گرفتاری و ضیق حال از سهو و خطای آن چشم پوشند ... حرره می‌رود عبدالجانی عبدالحسین نوابی غفرله».

۲. سحر حلال (۳۳پ – ۳۹ب) (شعر – فارسی)

از: محمد بن یوسف اهلی شیرازی (۸۵۸ - ۹۴۲ق)

ابیاتی از مثنوی *سحر حلال* در موعظه و نصیحت است.

آغاز:

ساقی از آن شیشه منصور دم | در رگ و در ریشه من صور دم

انجام:

شکر گر آید ز تو فرد آشکار | کی بود آتش به تو فرداش کار

۳. مثنوی شباب (۴۰ر – ۴۶ر) (شعر – فارسی)

از: محمدجواد شباب کرمانشاهی (۱۲۳۲ - ۱۳۱۲ش)

محمدجواد شباب کرمانشاهی در سرودن قصیده و غزل مهارت داشت و «شباب»

تخلص می‌کرد. وی در سال ۱۳۰۴ش روزنامهٔ *فصاحت* را در کرمانشاه تأسیس کرد که تا سال ۱۳۰۹ش منتشر می‌شد. اشعار او متجاوز از پنجاه هزار بیت است و *کلیات* او شامل منظومه‌های *نشاط شباب*، *چشمه نوش*، *دبستان معرفت*، *تیر شهاب*، *پریشان*، *لسان‌العاشقین*، *کیمیای سعادت*، و مرثیه *چراغ برق* است. دو اثر دیگر وی *شکرستان* و *مخزن‌اللئالی* است.

نسخهٔ خطی *کلیات* او به شمارهٔ ۱۸۸۲۷ در کتابخانهٔ ملی موجود است و نام او در *تذکره شعرای کرمانشاهی*، نسخهٔ ش ۷۳۸۶ کتابخانهٔ مجلس و مجموعهٔ ش ۲۵۸۷ کتابخانهٔ مرعشی و جنگ *اشعار* ش ۱۶۷۶۴ کتابخانهٔ ملی آمده است.

[سخنوران نامی: ۱۹۱۲؛ ذریعه ۹: ۵۰۵؛ مؤلفین مشار: ۴۱۶؛ مجلس ۲۵: ۳۶۹؛ مرعشی ۷: ۱۷۴]

آغاز:

روزی بسی پیشوای خسته | از قد خود تمام رسته

انجام:

از عمر و شباب غم چو حاصل | دل بگسل از این خراب منزل

انجامه (۴۶ر): «در روز یکشنبه شانزدهم شهر شوال تحریر شد..... فقیر عبدالحسین نوائی».

۴. اشعار

اشعاری از سعدی (۱ر – ۳ر)، حافظ (۱۹پ – ۲۰ر)، داوری شیرازی (۳۱ر – ۳۳ر و ۵۲پ – ۵۵ر)، وحید (۴۷ر – ۴۸پ)، خاقانی (۴۹ر و پ)، اورنگ شیرازی (۵۰ر – ۵۲ر) و توحید شیرازی (۵۵پ – ۵۸ر) در این جنگ آمده است.

انجامه (۴۹پ): «در روز دهم آبان ۱۳۱۰ در ادارهٔ ثبت اسناد شیراز تحریر شد رحمه‌الله معشر العاصی محض یادگار در این بیاض غزلی چند نوشته شده ... عبدالحسین».

انجامه (۵۲ر): «این اشعار در زمان انقلاب ادارهٔ ژاندارمری که به اسم آزادی مرتکب بسی جنایات در شیراز گردیدند از فرط تأثر فقید مرحوم سروده است ۲۶ شوال ۱۳۵۱».

همچنین در برگ ۴ر – ۵ر حکایتی به نثر دیده می‌شود.

شکسته راسته و چلیپا، عبدالحسین نوابی، با تاریخ‌های شانزدهم شوال ۱۳۴۶ق/ ۱۳۰۷ش و هشتم و دهم آبان ۱۳۱۰ش و ۱۳۵۱ق/ ۱۳۱۱ش در ادارهٔ ثبت شیراز، دارای جدول مشکی، زر پهن و ابی، دو ستونه به سرخی، دارای چهار تصویر در گ ۲۰ب (شیخ سعدی)، ۳۷ب (شاهزاده)، ۵۳ب (طرب) و ۸۸ب و طرح یک مجلس نیمه تمام در گ ۶۱ ب، در انتهای گ ۵۶ب که وارونه صحافی شده به خط کاتب آمده است: «در ترتیب صفحه اشتباه شد خوانندگان معذور دارند ۱۴/۴/۵». برگ‌های ۵پ و ۲۱ر و ۳۷ر ۵۸ ب تا پایان نسخه جدول‌کشی شده اما نانوشته است، به جز گ ۶۱پ، ۸۸ب و ۹۶ب و ۹۸ب.

از این نسخه تا نسخهٔ ش ۱۱۱۰۲ مجموعهٔ متعلق به یحیی ماهیار نوابی است که در اسفند ماه ۱۳۷۲ش خریداری شده است.

جلد یک لا، تیماج عنابی ساده، قطع بیاضی، ۱۰/۸×۷/۳ س‌م.

۱۰۰گ، ۶/۵×۱۰/۵، ۱۰/۵ س‌م، ۴ س، ۴/۵×۶/۸ س‌م، کاغذ الوان به رنگ‌های صورتی، آبی کم‌رنگ، آبی سیر، فستقی، لیمویی و زرد سیر.

۱۱۰۶۰

جنگ اشعار خاندان وصال

جنگ شامل اشعار وصال شیرازی و فرزندان و نوادگان او، وقار، حکیم، داوری، فرهنگ، توحید، یزدانی، رحمت و اورنگ بن فرهنگ که نسخه به خط اوست.

۱. غزلیات وصال شیرازی (۲پ – ۱۲پ) (شعر - فارسی)

از: محمدشفیع بن محمداسماعیل وصال شیرازی (۱۱۹۷ - ۱۲۶۲ق)

آغاز:

منع افغان نتوان این دل شیدایی را کاشنایی نبود عشق و شکیبایی را

۲. غزلیات وقار شیرازی (۱۲پ – ۲۴پ) (شعر - فارسی)

از: احمد بن محمدشفیع وقار شیرازی (۱۲۳۲ - ۱۲۹۸ق)

آغاز:

درد گر پیش تو آید چکنم درمان را حکم گر نیست چرا سر ننهم فرمان را

۳. غزلیات حکیم شیرازی (۲۴پ – ۳۰پ) (شعر - فارسی)

از: محمود بن محمدشفیع حکیم شیرازی (۱۲۳۴ - ۱۲۷۴ق)

آغاز:

غیر تو جانا حکایتی به میان نیست طرفه‌تر این کز تو نیز هیچ نشان نیست

۴. غزلیات داوری شیرازی (۳۰پ – ۴۴ر) (شعر - فارسی)

از: محمد بن محمدشفیع داوری شیرازی (۱۲۳۸ - ۱۲۸۳ق)

آغاز:

دل جدا از من و من مانده‌ام از یار جدا خسته آن کس که شود از دل و دلدار جدا

۵. غزلیات فرهنگ شیرازی (۴۴ر – ۵۷ر) (شعر - فارسی)

از: ابوالقاسم بن محمدشفیع فرهنگ شیرازی (۱۲۴۲ - ۱۳۰۹ق)

آغاز:

چه سحر بود که آموخت زلف هندو را که پی کمند جهانی اسیر شد او را

۶. غزلیات توحید شیرازی (۵۷ر – ۶۳پ) (شعر - فارسی)

از: اسماعیل بن محمدشفیع توحید شیرازی (۱۲۴۶ - ۱۲۸۶ق)

آغاز:

گر نسیم سحر بوی زلف جانا نداشت که روز ما سیه و حال ما پریشان داشت

۷. غزلیات یزدانی شیرازی (۶۳پ – ۶۷پ) (شعر - فارسی)

از: عبدالوهاب بن محمدجعفر یزدانی شیرازی (۱۲۴۲ - ۱۳۰۴ق)

آغاز:

ترک چشم تو به کین با دل هر مسکین است یا همین با دل مسکین من اندر کین است

۸. غزلیات رحمت شیرازی (۶۷پ – ۷۰پ) (شعر - فارسی)

از: رحمت وصال شیرازی (۱۲۷۰ - ۱۳۴۴ق)

آغاز:

پیرهن از سمنت بر بدن سیمین است یا که در پیرهنت نسترن و نسرین است

۹. غزلیات همت شیرازی (۷۰پ – ۷۴پ) (شعر - فارسی)

از: علاءالدین حسین همت شیرازی (۱۲۷۶ - ۱۳۳۶ق)

آغاز:

آن سیه زلف که خم در خم و چین درچین است بسته بر سر مویش دلی مسکین است

۱۰. غزلیات اورنگ شیرازی (۷۴پ – ۷۷پ) (شعر - فارسی)

از: محمود اورنگ شیرازی (۱۲۴۶ - ۱۳۰۵ش)

آغاز:

به جان او که اگر نرخ بوسه‌اش جان است به جان و دل شومش مشتری که ارزان است

انجامه: «به جهه ارمغان حضور ملاطفت ظهور جناب مستطاب قدسی خطاب مقدس الالقاب قدوسی انتساب فخامت نصاب شهامت اکتساب نواب میرزا حسنعلی‌خان ضاعف الله قدره و اجلاله سمت ترقیم پذیرفت امید که در محضر شریفش که مجمع اهل حال و انجمن ارباب کمال است پسندیده و مطبوع افتد و انا العبد الاحقر محمود المتخلص به اورنگ ابن فرهنگ فی بیست و دوم شهر رجب المرجب سنه ۱۳۰۷».

نستعلیق بسیار خوب، محمود اورنگ فرزند فرهنگ شیرازی، بیست و دوم رجب ۱۳۰۷ق، برای تقدیم به نواب میرزا حسنعلی‌خان. عنوان‌ها به سرخی درون کتیبهٔ زرین و رنگین. سرلوح مذهب

مرصع عالی و بسیار ظریف و کتیبهٔ عنوان و کتیبهٔ بسمله. حاشیه‌سازی مزدوج مذهب با شنگرف و زر و لاجورد در دو صفحهٔ اول. بین سطور طلااندازی دندان موشی با تحریر مشکی در دو صفحهٔ اول. بیت آخر غزل اول در گ ۳ر درون کتیبهٔ مذهب. صفحات دارای جدول مشکی، زر باریک و پهن و لاجوردی. ستون بندی دو ستونه به مشکی و زر. جدول باریک بین ستون‌ها با لاجورد و زر پر شده است.

نام مالک نسخه «ماهیار نوابی» در پشت برگ نخست. در گ ۷۹پ به سرخی نوشته شده: «خسروا گوی فلک در خم چوگان تو باد».

جلد مقوایی، تیماج سرخ با طرح لوزی با خطوط سبز و جدول دور منگنه سبز، عطف چرم قرمز، درون کاغذ براق ابی با طرح لوزی زر، ۱۱×۷/۸ س‌م.

۷۹ گ، ۱۱/۲×۷/۵ س م، ۹ س، ۷×۴/۸ س‌م.

۱۱۰۶۱

مجموعه

۱. اصول دین و فروع دین (رسالهٔ اصول دین) (۱ر – ۵۵پ) (عقاید – فارسی)

از: ناشناخته

این رساله در سال ۱۲۹۵ق تألیف شده و در اصول دین است که سه چیز است: توحید، نبوت و معاد و اصول مذهب که دوتاست: عدل و امامت، و فروع دین که ده تاست: نماز، روزه، خمس، زکوه، حج، جهاد، امر به معروف، نهی از منکر، تولا و تبراء.

آغاز: «بدان که اصول دین سه تاست اول توحید به این معنی که خداوند یک است و دو نیست به دلیل عقلی به عقل تصوری کنیم اگر خداوند شریک داشته».

انجام: «السلام علیکم و رحمه‌الله و برکاته یعنی سلام از جانب خدا بر شما باد و رحمت خدا بر شما او و برکات او ای جمیع مؤمنین از جن و انس و ملائکه تمه اصول دین و فروع دین فی شهر رجب المرجب ۱۲۹۵».

۲. آداب نماز جعفر طیار (۵۶ر – ۵۹پ) (نماز – فارسی)

آغاز: «در آداب نماز جعفر طیار است و طریق آن است که اذان و اقامه ندارد ...».

انجام: «و حوائج خود را طلب نماید که برآورده است انشاءالله تعالی».

نسخ درشت بسیار خوب، قرن ۱۳ و ۱۴ق، ۱۶ برگ در ابتدای نسخه و ۱۹ برگ در انتهای نسخه نانوشته است.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، تیماج سرخ، مجدول، ۱۱×۸ س‌م.

۸۴گ، ۱۰/۵×۷/۵ س‌م، ۹س، ۷×۴ س‌م.

۱۱۰۶۲

حدیث الکساء (احادیث – عربی)

حدیثی مشهور به نقل از حضرت فاطمه(س) است و بسیاری از شیعیان خواندن و همراه داشتن آن را جهت رفع گرفتاری‌ها و نیازهای خود مفید می‌دانند. این حدیث به فارسی ترجمه شده و شرح‌های متعددی بر آن نوشته شده و برخی آن را به نظم درآورده‌اند.

[مشار ۱: ۱۳۰۸؛ ملی ۳: ۵۱۷ و ن ش ۱۷۰۲۹].

بیشتر اوراق این بیاض نانوشته است و تنها حدیث کساء در آن نوشته شده و در اوراق نانوشته مطالب پراکنده‌ای یادداشت شده که در بخش نسخه‌شناسی به آنها اشاره می‌شود.

آغاز: «روی عن فاطمه الزهراء علیها السلام قالت دخل علی ابی رسول الله صلی الله علیه و آله فی بعض الایام فقال یا فاطمه انی لاجد فی بدنی ضعفا».

انجام: «فقال علی علیه‌السلام اذا والله فزنا و سعدنا و کذلک شیعتنا فازوا و سعدوا فی الدنیا و الاخره».

نسخ معرب درشت خوب، قرن ۱۳ق، عنوان به سرخی، دوازده برگ در ابتدا و هشت برگ در انتهای نسخه نانوشته است، تنها دستور نماز حاجت در گ ۲پ – ۳ر، دعایی در گ ۲۴پ، دعا، دستور نماز حاجت در روز جمعه در گ ۲۹پ، و سه سطر در گ ۳۲ر نوشته شده است.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، تیماج عنابی ساده، قطع بیاضی، ۱۱/۵×۶/۵ س‌م، شیرازه گسسته و اوراق جدا شده است.

۳۲ گ، ۱۱/۲×۶/۲ س‌م، ۶ س، ۷×۴/۵ س‌م.

۱۱۰۶۳

مجموعهٔ دعا (کتاب دعا) (دعاها – عربی)

شامل دعا (۲ر – ۳پ)، دعای سمات (۳پ – ۱۲پ)، زیارت عاشورا (۱۳ر – ۱۹پ) و دعای علقمه (۱۹پ – ۲۷پ).

نسخ معرب درشت خوب، قرن ۱۳ق، عنوان‌ها نوشته نشده و مستطیل ویژه عنوان دعا خالی مانده است. نام دعاها در حاشیهٔ بالای پشت برگ نخست هر یک از دعاها آمده است. سه سرلوح عالی و بسیار ظریف در ابتدای دعاها. نقش سرلوح‌ها یکی است و مانند سرلوح نسخهٔ ش ۱۱۰۶۰ است. دارای جدول مشکی و زر پهن و ابی. کمند دو خطهٔ مشکی. در صفحات سرلوح‌دار طلااندازی بین سطرها و تحریر مشکی و شرفهٔ زر دور جدول متن. برگ‌های ۲۸ تا پایان نسخه جدول‌کشی شده اما نانوشته است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج عنابی، درون مقوای ابری مشکی و کرم و قهوه‌ای، قطع بیاضی، ۷/۲×۱۳/۱س‌م.

۳۶گ، ۱۳×۷ س‌م، ۱۰س، ۱۱×۵/۶ س‌م.

۱۱۰۶۴

بیاض دعا
(دعا ـ عربی)

بیاض ادعیه شامل دعای طلب رزق (۲ر)، دعای بعد از نماز ظهر (۲پ)، دعاهای صحیفه سجادیه (۳ر ـ ۸پ)، دعای روزهای هفته از امام سجاد(ع) (۸پ ـ ۱۴پ)، دعای سریع الاجابه (۱۵پ ـ ۱۷پ)، دعای شریف (۱۷پ ـ ۲۰ر)، دعای روزهای ماه رمضان (۲۰ر ـ ۲۷ر)، تسبیح روزهای ماه رمضان در ده جزء (۲۷ر ـ ۳۳ر)، دعای سحر (۳۳ر ـ ۳۷پ)، دعای شب‌های ماه رمضان (۳۷پ ـ ۴۲پ)، دعای دهۀ پایانی ماه رمضان (۴۲پ ـ ۵۰ر)، دعای شب پنجم، سیزدهم، چهاردهم و پانزدهم ماه رمضان (۵۰پ ـ ۵۴پ).

نسخ معرب خوب. قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی و زر. نشانه‌ها به سرخی. مجدول به جدول مشکی و زر، کمند مشکی و زر، عنوان‌ها درون مستطیل. نسخه در حاشیه تصحیح شده است.

آثار نم و چربی در نسخه دیده می‌شود.

یک برگ کوچک حاوی دعا در لا به لای نسخه هست. از مجموعۀ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، تیماج عنابی مجدول به جدول پهن قهوه‌ای تیره، ۱۶/۵×۱۰ س‌م.

۵۵گ، ۱۶/۵×۹/۵ س‌م، ۱۱س، ۱۱×۵/۵ س‌م.

۱۱۰۶۵

منتخب مثنوی معنوی
(شعر ـ فارسی)

از: جلال‌الدین محمد بن محمد مولوی (۶۰۴ ـ ۶۷۲ق)

دربارۀ مثنوی مولوی نک. نسخۀ ش ۱۱۱۴۲ در همین فهرست.

این نسخه شامل چهار داستان منتخب از مثنوی مولوی است، به قرار زیر:

۱. قصۀ وکیل صدر جهان (متن و حاشیه ۲ب ـ ۱۱ب)
۲. قصۀ آن بازرگان که به تجارت به هندوستان می‌رفت (متن و حاشیه ۱۱ب ـ ۱۷ب)
۳. قصۀ عاشق شدن پادشاه بر کنیزک (متن و حاشیه ۱۷ب ـ ۲۲ب)
۴. قصۀ مرد بقال و طوطی (متن و حاشیه ۲۲ب ـ ۲۳ر)

آغاز:

در بخارا بنده صدر جهان　　متهم شد گشت از صدرش نهان

انجام:

جمله عالم زین سبب گمراه شد　　کم کسی ز ابدال حق آگاه شد

انجامه: «حسب الخواهش اختر برج سعادت و اقبال گوهر درج خردمندی و کمال نور حدقه فتوت و جوانمردی و نور حدیقه مروت و خردمندی نور دیده ارباب دانش و روشنی‌افروز مجمع کمال و بینش گل همیشه بهار بوستان خردمندی و هنروری بستان‌افروز ریاض صداقت و محبت کسری مخدوم سعادت نشان و سرور محبت توامان آقا میرزا

حسنعلی‌خان حفظه الله امید که از ... دلپسندش بهره‌مند گردد و مواعظ دلبندش را کاربند آید حرره العبد الاقل محمداسمعیل التوحید ابن المرحوم المغفور الوصال طاب الله ثراه و جعل الجنه مثواه فی صفر المظفر سنه ۱۲۷۶».

نسخ عالی معرب راسته و چلیپا در متن و حاشیه، محمداسماعیل توحید فرزند وصال شیرازی، صفر ۱۲۷۶ق، به خواهش آقا میرزا حسنعلی‌خان. عنوان‌ها به سرخی و لاجورد، درون مستطیل با تزئین و نقش زر در اطراف. دو بیت به لاجورد در گ ۴ر. سرلوح عالی مذهب مرصع به رنگ لاجوردی، قرمز، آبی کمرنگ، صورتی، سفید و اندکی مشکی، و جدول تزئینی قرمز و ابی، و کتیبه در زیر آن که در زمینۀ زرین آن عنوان «قصه وکیل صدر جهان» به قلم رقاع سرخ نوشته شده است. سرلوح مستطیل شکل عمودی با طرح‌های اسلیمی مذهب مانند تشعیر حاشیۀ صفحه و جدول تزئینی قرمز و ابی در صدر حاشیۀ اول صفحه. ستون‌بندی دو ستونه به زر و ادامۀ متن در حاشیۀ اول با لچکی با نقش تزئینی زر در بالا و پایین و وسط. در دو صفحۀ آغاز نسخه بین سطور در متن و حاشیه زرافشان و دورگیری سطور با مشکی. نقش تزئینی زر در ستون باریک بین ستون‌ها و در حاشیۀ باریک بین متن و حاشیۀ اول در دو صفحۀ نخست. جدول سرخ و زر و ابی و حاشیه‌سازی مزدوج با تشعیر مذهب در دو صفحۀ آغاز نسخه. باقی صفحات مجدول به جدول مشکی و زر پهن و ابی، و کمند مشکی در تمام صفحات. در صحافی یک زرورق برای محافظت سرلوح بین دو صفحه قرار گرفته است.

از مجموعۀ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج سرخ، جدول دور زنجیرۀ زر، زرکوب، درون کاغذ ابری آبی، ۱۷/۸×۱۱/۵ س‌م. کاغذ نازک صورتی و زرد و نخودی.

۲۴گ، ۱۷/۵×۱۱ س‌م، ۱۴س در متن و ۲۲ س در حاشیه به صورت چلیپا، ۱۴×۷ س‌م.

۱۱۰۶۶

الصحیفه الکامله السجادیه
(دعا ـ عربی)

از: علی بن حسین(ع)، امام چهارم (۳۸ ـ ۹۴ق)

یک نسخه صحیفه سجادیه کامل با ملحقات (نک. ش ۱۱۲۰۲) است.

آغاز و انجام مانند نسخۀ ش ۱۱۲۰۲.

انجامه (۱۶۳ر): «قد وقع الفراغ من تسوید هذه الصحیفه الکامله فی یوم الاحد عشرون شهر شوال سنه ست و سبعون بعد الف من الهجره النبویه».

نسخ خوب، ۲۱ شوال ۱۰۷۶ق. عنوان‌ها به لاجورد در مستطیل‌های زرین. رقم ترتیب دعاها در بالا و کنار کتیبۀ عنوان نوشته شده است. سرلوح مذهب با رنگ‌های لاجورد و قرمز و سبز، و کتیبۀ بازوبندی با زمینۀ زر و نانوشته. حاشیه‌سازی مزدوج با تذهیب گل و بوته و کتیبه‌های متوالی با زمینۀ لاجوردی و گل‌های قرمز و سبز، و تشعیر زر و قهوه‌ای در دو صفحۀ آغاز نسخه و به صورت کم کار در دو صفحۀ آخر. سرلوح در صدر دعای عید فطر در گ ۱۲۴ر و عنوان دعا با

ابی در ترنج میانی کتیبهٔ مذهب در زیر سرلوح. حاشیهٔ باریک مزدوج با طرح سادهٔ ابی در اطراف متن و نقش گل و برگ به رنگ زر و قرمز و لاجورد در حاشیهٔ گ ۱۲۳پ ـ ۲۴ر. حاشیهٔ باریک مزدوج با طرح سادهٔ ابی در گ ۱۷۶پ ـ ۱۷۷ر. فهرست ابواب صحیفه در جدول زرافشان در گ ۱۰ر ـ ۱۲ر. کتیبهٔ مذهب با نقش گل و برگ قرمز و ابی و سبز در انتهای متن. صفحات دارای جدول مشکی، زر پهن و ابی، و کمند دو خطهٔ مشکی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. لکه‌های قهوه‌ای و خوردگی لبهٔ کاغذ و سوراخ‌های ریز در گ ۲ و ۳ و ۴ و پارگی در گ ۳.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، سوخت، ترنج و دو سرترنج قهوه‌ای کم‌رنگ، عطف چرم قهوه‌ای تیره، درون چرم قهوه‌ای تیره، مجدول سه خطهٔ زر، ۱۴/۵×۸/۵ س‌م. جلد فرسوده و رنگ رفته است.

۱۷۸گ، ۱۴/۵×۸/۵ س‌م، ۱۲س، ۱۰×۴/۵ س‌م.

۱۱۰۶۷

مجموعه

۱. مائه کلمه (صد کلمه) (۲پ ـ ۱۰پ) (کلمات قصار ـ عربی)

از: ابوعثمان عمرو بن بحر جاحظ بصری (۱۵۰ ـ ۲۵۵ق)

مجموعه‌ای از کلمات قصار و پندهای کوتاه حضرت علی(ع) است که جاحظ آنها را گرد آورده است و در روزگار صفوی و پس از آن چندین بار به زبان فارسی و ترکی و هندی ترجمه شده و چند بار به نظم سروده شده است.

[ذریعه ۱۳: ۳۵۹، ۱۴: ۴۰؛ دانشگاه ۲: ۷۲۸؛ ملی ۹: ۲۹۳، ۱۱: ۷۸]

آغاز: «هذه کلمات شریفه لطیفه من کلام مولینا و مقتدانا امیرالمؤمنین و یعسوب الدّین و قائد الغر المحجلین علی بن ابیطالب صلوات الله و سلامه علیه و علی اولاده اجمعین».

انجام: «و یحاسب فی الاخره حساب الاغنیاء صدق لسان العاقل وراء قلبه و قلب الاحمق وراء لسانه صدق».

۲. نثر اللآلی (نثر اللئالی) (۱۰پ ـ ۳۴پ) (کلمات قصار ـ عربی)

از: فضل بن حسن طبرسی (۴۶۸ ـ ۵۴۸ق)

منتخبی است از کلمات قصار و مواعظ حضرت علی(ع) به ترتیب حروف الفبای اوایل آنها.

کاتب این نسخه، وقار شیرازی، خوشنویس مشهور، مجموعه‌ای دیگری را حاوی همین دو عنوان در سال ۱۲۹۴ق کتابت کرده است که به شمارهٔ ۲۹۴۲ در کتابخانهٔ ملک نگه‌داری می‌شود و در سال ۱۳۸۹ش به صورت نسخه برگردان با مقدمهٔ علی صفری آق‌قلعه در مرکز پژوهشی میراث مکتوب به چاپ رسیده است. همچنین نسخه‌ای از صد کلمه حضرت علی(ع) با ترجمهٔ فارسی به خط وقار شیرازی، به تاریخ ۱۲۷۶ق، در فرهنگستان علوم آذربایجان در باکو محفوظ است.

[ذریعه ۲۴: ۵۳؛ مشار عربی: ۹۴۵؛ مرعشی ۱: ۶۹؛ ملک ۱: ۷۶۳؛ نشریه ۹: ۲۱۵]

آغاز: «تلک جواهر الکلم التی ارید ان اخطط من تسوید الفاظها حدود صفحات الکتاب».

انجام: «یبلغ المرء بالصدق الی منازل الکبار یصیر امر الصبور الی مراده».

انجامه: «حرره العبد الاقل احمد المدعو بالوقار سنه ۱۲۹۳».

نسخ درشت معرب عالی، احمد وقار شیرازی، ۱۲۹۳ق. عنوان‌ها به سرخی در رسالهٔ دوم. مجدول به زر. برای نوشتن ترجمه در زیر سطور سطربندی به زر انجام شده اما ترجمه نوشته نشده است. گ ۳۵ر جدول‌کشی شده اما نانوشته است. جاافتادگی‌ها در حاشیه نوشته شده است.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی گالینگور قهوه‌ای که متعلق به نسخه نیست و مربوط به یک کتاب چاپی سال ۱۹۰۵م است با عنوان «Price List of Fine Products» که با مشخصات نشر بر روی جلد زرکوب شده و دو برگ از کتاب در آغاز و پایان پیوسته به جلد باقی مانده است، ۲۱/۳×۱۳/۵ س‌م.

۳۶ گ، ۲۰/۸×۱۳ س‌م، ۷ س، ۱۳/۵×۶/۳ س‌م.

۱۱۰۶۸

مجموعه

۱. دیوان منوچهری (ص ۱ـ۸۹) (شعر ـ فارسی)

از: احمد بن قوص منوچهری دامغانی (ـ ۴۳۲ق)

دیوان منوچهری دامغانی شاعر طبیعت‌پرداز و قصیده‌سرای ایرانی شامل قصاید و مقطعات و مسمطات و غزلیات و رباعیات است که رضاقلی‌خان هدایت (۱۲۸۸ق) در سال ۱۲۶۰ق آن را براساس چند دیوان که در دست داشته و از میان تذکره‌های قدیم، مشتمل بر ۳۰۰۰ بیت، جمع‌آوری کرده و بر آن دیباچه نوشته است.

دیوان منوچهری در سال ۱۳۲۶ش به تصحیح محمد دبیرسیاقی به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۹: ۱۱۱۳؛ منزوی ۳: ۲۵۴۷؛ مشار ۲: ۲۳۷۵؛ سپهسالار ۲: ۶۸۴؛ مجلس ۳: ۴۲۷]

آغاز دیباچه هدایت: «در تذکره‌های شعرا هر یک سخنی از احوال و اقوال حکیم منوچهری نوشته‌اند و حالات مختلف از او ذکر کرده‌اند».

آغاز دیوان:

همی ریزد میان باغ لؤلؤها به زیرها ... همی سوزد میان راغ عنبرها به مجمرها

انجام دیوان:

احباب ترا سعادت بی‌غم باد ... تا شاد زنند و باده گیرند به چنگ

۲. رساله در آداب نظامی (ص ۹۸ـ۱۲۷) (ارتش ـ فارسی)

در دو ماده: مادهٔ اول، فصل اول در بیان ترتیب و هیئت رژیمان در صف جنگ در ۶۳

نمره، مادهٔ دوم در مشق سربازی در ۳۸ نمره.

آغاز: «ماده اول فصل اول در بیان ترتیب و هیئت رژیمان در صف جنگ نمره ۱ جای یک بریقاد در خط جنگ بهر ترتیب که باشد».

انجام: «نمره ۳۸ یا فرمان دویم در هنگامی صادر می‌شود که یکی از دو پا خواه پای راست و خواه پای چپ باشد به زمین گذارد در آن صورت پایی را که در عقب است برده بر پهلوی آن یکی می‌گذارد بی‌اینکه به زمین زند».

شکستهٔ عالی زیبا در هر دو شماره، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. شمارهٔ ۱ دارای صفحه شمار است. یک صفحه در آغاز نسخه شمرده نشده و هفت صفحه در انتها نانوشته است.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج یشمی، عطف چرم قهوه‌ای و گوشه‌ها زرشکی، درون کاغذ زرد ساده، ۱۴×۲۱/۵ س‌م. شیرازه گسسته و جلد جدا شده است.

۶۸گ (۱۳۵ص)، ۱۳/۵×۲۰/۵ س‌م، ۱۴ س، ۶×۱۴/۵ س‌م، کاغذ الوان زرد، صورتی، سبز در شمارهٔ ۱ با ته نقش شیر و خورشید و کاغذ آبی راه راه پهن عمودی در رسالهٔ دوم.

۱۱۰۶۹

قصیده عینیه

(شعر ـ عربی و فارسی)

از: اسماعیل بن محمد حمیری (۱۰۵ - ۱۷۳؟ق)

قصیدهٔ سید اسماعیل حمیری، شاعر اهل بیت، منقول از *مجالس المؤمنین* قاضی نورالله شوشتری (۱۰۱۹ق) است. این قصیده در منقبت حضرت علی(ع) و فضائل اهل بیت(ع)، در ۶۵ بیت و مشهور به قصیدهٔ عینیه است و بر آن شرح‌هایی نوشته شده است. مطلع آن چنین است:

لأم عمرو باللوی مربع   طامسة اعلامها بلقع

[ذریعه ۱۷: ۱۲۲؛ مجلس ۲۶: ۳۷۷؛ مرعشی ۲۸: ۵۰۴].

آغاز: «منقول من مجالس المؤمنین شیخ ابوعمرو کشی قدس سره که از مجتهدین شیعه امامیه است در کتاب رجال از فضل بن ذبیان روایت نموده».

انجام:

اعنی علی الطهر و اولاده   هم عدد الاشهر یا سامع

انجامه: «قد تم بعون الله الملک الجلیل علی ید الاحقر الذلیل ذی العین الکلیل الحاج محمداسمعیل فی شهر ربیع الثانیه من شهور سنه ۱۳۰۹».

محمد بن اشرف‌الکتاب در حاشیهٔ گ ۴پ ـ ۷پ توضیحاتی دربارهٔ قصیدهٔ حمیری به فارسی نوشته است:

آغاز: «بسمله غفرلهما این فقیر درگاه لایزال محمد بن اشرف‌الکتاب برحسب مسئلت سرکار علیه خاله محترم دامت عفتها توضیحاتی در اطراف قصیده معروفه حمیری داده امید است که مقبول افتد قبل از ورود در مطلب به ذکر مقدمه پردازیم».

انجام: «ختم شد توضیحات اطراف قصیده سید جلیل نورالله مضجعه بتوفیق خدای تعالی ... و کان اتمام جریره فی جمادی‌الاولی فی سنه الثلث و خمسین و ثلثمائه بعد الالف من هجره النبویه ۱۳۵۳».

نسخ، محمداسماعیل، ربیع‌الثانی ۱۳۰۹ق. برخی ابیات و نشانه‌ها به سرخی. شرح قصیده به خط نستعلیق خوب محمد بن اشرف‌الکتاب، با جوهر آبی، در ۱۳۵۳ق در حاشیهٔ گ ۴پ ـ ۷پ. دارای سرلوح کوچک مذهب با دو کتیبه با زمینهٔ زر که در یکی «هوالعلی» و دیگری «بسمله» نوشته شده است. مجدول به جدول مشکی، زر پهن و آبی، و کمند قرمز. سطربندی و ستون‌بندی اشعار با آبی و نارنجی.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، روکش کاغذ قهوه‌ای با طرح لوزی، عطف چرم قهوه‌ای، درون کاغذ ابری به رنگ آبی سیر، ۱۱×۱۸ س‌م.

۱۰گ، ۱۱×۱۷/۵ س‌م، ۹ س، ۷×۱۲/۵ س‌م.

۱۱۰۷۰

گلستان

(نثر ـ فارسی)

از: مصلح‌الدین بن عبدالله سعدی شیرازی (- ۶۹۱ق)

گلستان به نظم و نثر آمیخته به پند و اندرز با بیان حکایات، شامل دیباچه و هشت باب است: باب اول در سیرت پادشاهان، باب دوم در اخلاق درویشان، باب سوم در فضیلت قناعت، باب چهارم در فواید خاموشی، باب پنجم در عشق و جوانی، باب ششم در ضعف و پیری، باب هفتم در تأثیر تربیت و هشتم در آداب صحبت.

[اصفا ۳: ۶۰۳؛ ذریعه ۱۸: ۲۲۰؛ منزوی ۵: ۳۶۰۳؛ مشار ۴: ۴۲۸۴؛ مرعشی ۳: ۶].

آغاز: «منت خدای را عز و جل که طاعتش موجب قربت است».

انجام:

گر نیاید به گوش رغبت کس   بر رسولان پیام باشد و بس

نستعلیق بسیار خوب راسته و چلیپا در متن و حاشیه. دنبالهٔ متن در حاشیه نوشته شده است. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. صفحات برای نوشتن نظم و نثر جدول‌کشی شده است. جدول‌کشی به زر. حاشیه با لچکی در گوشه‌ها و در وسط. مجدول چهارخطهٔ سرخ و زر و مشکی یا آبی تیره. دو صفحهٔ انتهای نسخه جدول‌کشی شده اما نانوشته مانده است.

یادداشتی در پشت برگ نخست. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای کم‌رنگ ساده، درون کاغذ براق صورتی با ترنج‌های زرین، ۱۴/۵×۲۴/۵ س‌م.

۴۲گ، ۱۴×۲۴س‌م، ۱۸س در متن و ۳۲ س در حاشیه، ۱۰/۵×۲۲ س‌م.

۱۱۰۷۱

دعای جوشن صغیر
(دعاها ـ عربی)

دعایی مفصل است به نقل از امام موسی کاظم(ع) و در *مفاتیح الجنان* به نقل از *البلد الامین* کفعمی آمده است.

[البلد الامین، ۳۲۶؛ مفاتیح الجنان، ۱۸۴؛ مرعشی ۲۸: ۴۹۸].

آغاز: «الهی کم من عدو انتضی علی سیف عداوته و شحذ لی ظبه مدیته».

انجام: «و اجعلنی لنعمائک من الشاکرین و لآلائک الذاکرین برحمتک یا ارحم الراحمین».

انجامه: «کتبه العبد الاقل المسکین علاءالدین المتخلص بهمت ابن المرحوم المبرور وقار طاب ثراه و جعل الجنه مثواه فی شهر ربیع الاول من شهور سنه تسع عشر و ثلاثمائه بعد الالف سنه ۱۳۱۹».

نسخ معرب درشت عالی، علاءالدین همت شیرازی فرزند وقار، ربیع‌الاول ۱۳۱۹ق، عنوان دعا و دو کلمه «الهی» و «مولای» به سرخی، مجدول به جدول مشکی و زر و زر پهن و آبی، کمند دو خطهٔ زر، انجامه با یک خط زرین از متن جدا شده است، دو صفحهٔ انتهای نسخه جدول‌کشی شده اما نانوشته است، نسخه در حاشیه تصحیح شده است.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی رویه کاغذ براق فیروزه‌ای با طرح لوزی زرین، عطف چرم عنابی، درون کاغذ قرمز ساده، ۱۶/۵×۱۰ سم.

۲۹گ، ۱۶/۵×۱۰ سم، ۸ س، ۱۱/۵×۶ سم.

۱۱۰۷۲

مجموعه

۱. مناجات (الهی نامه، مقالات، نصایح) (۲پ ـ ۲۸الف)
(مناجات ـ فارسی)

از: عبدالله بن محمد انصاری (۳۹۶ ـ ۴۸۱ق)

گفتگوهای عارفانه با خداوند و پند و اندرزهای عارفانهٔ خواجه عبدالله انصاری است که به نثری ادیبانه و مسجع آمیخته با رباعیات و ابیاتی از خود خواجه نگاشته شده است. این رساله در فهرست‌های گوناگون به نام‌های مختلفی آمده و بارها به نام «مناجات خواجه عبدالله انصاری» به چاپ رسیده است.

[دائرةالمعارف تشیع ۷: ۲۹۵؛ ذریعه ۲: ۴۲۱، ۹/۱: ۳۰۶، ۲۲: ۲۴۰؛ منزوی ۱۴۹۴؛ مرعشی ۳۱: ۷۳۴].

آغاز: «الحمدلله و العاقبه للمتقین قال الشیخ الامام ... خواجه عبدالله انصاری ... قطعه

ای ز دردت خستگان را بوی درمان آمده یاد تو سر عاشقان را مونس جان آمده»

انجام: «پیر انصاری تو می‌دانی که ایشان کیستند فرقهٔ بی کر و فر و زمرهٔ دل ساده اند».

انجامه: «تمت الکتاب مناجات خواجه عبدالله انصاری در روز یکشنبه پنجم شهر ذیحجه الحرام ۱۳۳۰ در دارالخلافه طهران به عون ملک المنان».

۲. گلستان (۲۸پ ـ ۴۷پ)
(نثر ـ فارسی)

از: مصلح‌الدین بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱ق)

این نسخه تنها حاوی باب هشتم و آخرین باب گلستان (نک. ش ۱۱۰۷۰) در آداب صحبت و حکمت است.

آغاز: «باب حکمت و نصایح ـ حکمت مال از بهر آسایش عمر است نه عمر از بهر ...».

انجام:

ور کریمی دو صد گنه دارد کرمش عیبها بپوشاند

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب در روز جمعه هجدهم شهر ذی‌الحجه الحرام ۱۳۳۰ روز عید قدیر در دارالخلافه طهران».

۳. رباعیات باباطاهر (۴۸ر ـ ۵۱پ)
(شعر ـ فارسی)

از: بابا طاهر عریان (قرن ۵ق)

آغاز:

ز کشت خواطرم جز غم نرویی ز باغم جز گل ماتم نرویی

انجام:

بباید کندنش از بیخ و از بن اگر بارش همه لعل و گهر بی

انجامه: «تمام شد این رساله ثلاثه مناجات مولانا خواجه عبدالله انصاری و حکمت و مواعظ و پندیات شیخ سعدی شیرازی و رباعیات بابا طاهر المتخلص به عریان در روز یکشنبه سیم شهر ذی‌الحجه الحرام در دارالخلافه طهران بید اقل خلق الله و ضعیف‌ترین مخلوق خدا محمدحسن قشقایی شیرازی در حالتی که کمال دلتنگی و افسردگی در ظاهر و باطنم موجود محض اینکه خود را مشغول نمایم و گریبانم را از دست غم نجات بدهم به تحریر این کتاب مستطاب پرداخت امیدوارم از نظرکنندگان که چشم از معایب خطی او بپوشند زیرا که با دیده خون بار نسازد دل شیدا و به ذکر خیری یاد از کاتب حروف نمایند که بقا و وفایی این عاریت سراندازد

بماند پس از ما بسی روزگار بروید گل و بشکفد نوبهار
بسی تیر و دی ماه و اردیبهشت بیاید که ما خاک باشیم و خشت.

من شهور سنه ۱۳۳۰ هجری النبوی ص».

۴. مقالات (نصایح) (۵۲پ – ۸۲ر) (اندرزنامه‌ها – فارسی)

از: عبدالله بن محمد انصاری (۳۹۶ – ۴۸۱ق)

مقالات خواجه عبدالله انصاری پند و اندرزهای عرفانی با نثری مسجع است. آغاز و انجام بیشتر نسخه‌های *مقالات* با یکدیگر همخوانی ندارند. نیز نک. شمارهٔ ۱ همین نسخه.

[ذریعه ۱۸: ۱۱۴، ۲۱: ۳۸۸؛ منزوی ۴: ۴۸۶۴؛ مرعشی ۲۹: ۲۷۴].

آغاز: «ای درویش بدان که دنیا جهان غرور است نه شهرستان سرور».

انجام: «خداست که خود را بنماید آدم آفرید خرقه و ژنده با دل پراکنده جل دنیا بوده».

انجامه: تمام شد کتاب مستطاب خواجه عبدالله انصاری رحمه الله علیه در روز شنبه نوزدهم شهر ربیع‌الثانی من شهور سنه ۱۳۴۰ بید اقل احقر محمدحسن قشقایی استدعیم از احباب و ناظرین درین کتاب کاتب را به ذکر خیری یاد و شاد نمایند».

۵. خواص رباعیات ابوسعید ابوالخیر (فوائد رباعیات ابوسعید ابوالخیر) (۸۲پ – ۸۶ر) (شعر – فارسی)

در این بخش ۲۱ رباعی از ابوسعید ابوالخیر همراه با ذکر خواص یا فواید هر رباعی و آداب خواندن آنها بیان شده است.

[منزوی ۴: ۳۸۲۴؛ مجلس ۹/۱: ۳۱۵؛ مرکز احیاء ۴: ۳۴۵، ۳۵۱].

آغاز: «به جهه رسیدن به مردان خدا و هدایت یافتن هر روز پنج نوبت بخواند

مــردان خــدا ز خاکــدان دگرنــد　　　مرغــان هــوا ز آشــیان دگرنــد

انجام:

در راه وفــا چــو ســنگ آتــش کــردم　　　شاید کــه رســم بــه صــحبت ســوخته»

انجامه: «بعون الله تعالی در روز سه‌شنبه بیست و چهارم شهر ربیع‌الثانیه من شهور سنه ۱۳۴۰ هجری النبوی ص این رباعیات سلطان ابوسعید ابوالخیر رحمه الله علیه سمت اتمام بید اقل بندگان حضرت دوست که جان و روانم قربان اوست محمدحسن قشقائی من طوایف فارس پزیرفت در دارالخلافه باهره طهران در حالتی که لشکر غم و الم از شش جهه بر دل ضعیف این سوخته آتش هجران و گداخته بوته حرمان تاختن آورده و ابواب فرح و نشاط به رویم بسته و از ناسازگاری دهر قلبم شکسته و از مفارقت درمان خاطرم ملول و خسته از شدت دلتنگی و افسردگی نیکبختی نشسته از جهه اینکه خاطر مرا مشغول سازم به تحریر این کتاب مستطاب پرداخت امیدوارم از نظرکنندگان درین کتاب کاتب را به ذکر خیری یاد و روانش را شاد نمایند

بمانند پس از مـا بسی روزگـار　　　رویـند گــل و بشــکفد نوبهــار
بسی تیر و دی مـاه و اردی‌بهشـت　　　بیاید که مـا خـاک باشـیم و خشـت
کسانی که از ما بـه غیـب اندرنـد　　　بیاینـد و بـر خـاک مـا بگذرنـد

نستعلیق درشت، محمدحسن قشقایی، ۵ و ۱۸ ذیحجه و ۱۹ ربیع الثانی ۱۳۳۰ق در چهار رسالهٔ اول و ۲۴ ربیع‌الثانی ۱۳۴۰ق در رسالهٔ پنجم، در طهران. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. سرلوح سادهٔ زرین در گ ۲پ، ۲۸پ، ۴۸پ، ۵۲پ، ۸۲پ. مجدول به جدول زر و ابی و مشکی. رباعیات باباطاهر و ابوسعید در دو ستون با جدول بندی.

دستور نماز حاجت در حاشیهٔ گ ۸۶ر. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، روکش تیماج یشمی با جدول‌کشی زرین، فرسوده، درون کاغذ گل‌بهی ساده، ۱۳×۲۰/۵ س‌م.

۸۷گ، ۱۳×۲۰/۵ س‌م، ۹س، ۹×۱۷ س‌م.

۱۱۰۷۳

قران کریم

قرآن کامل با سه دعای ختم قرآن در انتها.

انجامه: «به یاری و توفیق حضرت باری از تحریر کتابت فرقان حمید و قرآن مجید که سه سال بود مشغول تحریر بود ابتدایش در دارالخلافه طهران و ختمش در روز جمعه غره شهر رجب المرجب در دارالعلم شیراز نه اینکه درین مدت علی الاتصال اوقات را صرف نوشتن نمایم حالتی و فراغتی از حادثات زمانه قدار هر زمان دست می‌داد یک دو صفحه نوشته می‌شد شاید به واسطه این قرآن عظیم خدای کریم از سر تقصیرات کاتب انشاالله درگذرد یا من یقبل الیسیر و یعفو عن الکثیر و ملتمسم از ناظرین درین کتابت حمید که چشم از عیوبات خطی او پوشیده زیرا که نقل کردن از نسق به نستعلیق کار خیلی مشکلی است کتبه المذنب الحقیر محمدحسن قشقایی فی شهور سنه ۱۳۰۷

دریغـا کـه بی‌مـا بسی روزگـار　　　برویــد گــل بشــکفد نوبهــار
بسی تیر و دی مـاه اردی‌بهشـت　　　بیاید که ما خـاک باشیم و خشـت
کسانی که از ما بـه غیب اندرنـد　　　بیاینـد بـر خـاک مـا بگذرنـد»

نستعلیق بسیار خوب معرب، محمدحسن قشقایی، ۱۳۰۷ق، در طهران و شیراز. عنوان سوره‌ها به سرخی. نشانهٔ بین ایات نگاشته نشده و جای انها خالی است. در گ ۳پ – ۴پ برخی نشانه‌های اعراب به سرخی است. نام سوره در گوشهٔ سمت چپ بالای متن در تمام صفحات نوشته شده است. کاتب خواص و فضیلت سوره‌ها را به نقل از پیامبر و ائمه(ع) در حاشیهٔ ابتدای سوره‌ها به خط شکسته نوشته است. نسخه خط خوردگی اندکی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. گ ۱ و ۲ و ۳۹۱ تا ۳۹۴ نانوشته است.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، روکش کاغذ روغنی، با زمینهٔ قهوه‌ای و گل‌های زرین و مجدول، که بخش‌هایی از آن از بین رفته است، عطف چرم عنابی، درون کاغذ روغنی با زمینهٔ قهوه‌ای و ترنج و دو سرترنج و حاشیه و لچکی زرین که بخش‌هایی از انها از بین رفته است، ۱۳/۵×۲۱/۵ س‌م.

۳۹۴گ، ۱۲/۵×۲۱ س‌م، ۹س، ۷/۵×۱۴/۵ س‌م. کاغذ ابی کم رنگ.

۱۱۰۷۴

مجموعه

۱. تعقیبات نمازها (۲پ - ۳۶ر) (دعاها - فارسی و عربی)

شامل سوره‌ها و آیاتی از قرآن و دعاها که خواندن آنها پس از نمازهای یومیه مستحب است. شامل سورهٔ یس، فتح، عم، ملک، واقعه، صافات، الرحمن، حشر، جمعه و دعای صباح و مساء، حدیث کساء، دعای لعن کبیر، ناد علی کبیر، زیارت عاشورا، دعای علقمه، دعای سمات و اعتصام آن، دعای عکاسه، دعای حاجت (هفت وصیله)، دعای عظیم الشأن، دعای صلوات، دعای استغفار، دعای عدیله کبری، دعای فتح ابواب الخیرات، دعای دفع شر الاعداء، الصلوات من کتاب کلم الطیب و غیث الصیب، و چند دعای دیگر.

آغاز:

گفت امیرالمؤمنین شیر خدا	آن امام رهنمای مقتدا
پنج سوره گر بخوانی پنج وقت	جمله حاجاتت شود بی‌شک روا
صبح یس ظهر فتح و عم عصر	شام ملک واقعه بعد از عشا

انجام: «و شفاء من کل داء و امانا من کل خصم و حفظا من کل سوء برحمتک یا ارحم الراحمین».

انجامه: «عصر روز یکشنبه بیست و پنجم شهر محرم الحرام سنه ۱۳۱۲ یکهزار و سیصد و دوازده هجری در دارالعلم شیراز این تعقیبات فرایض پنجگانه و دعاهای عظیم الشأن بید اقل و احقر بندگان خدا محمدحسن قشقایی سمت اتمام بعون الله پذیرفت».

۲. نماز شب (۸۳پ) (نماز - فارسی)

در کیفیت اعمال نماز شب، به تاریخ ۲۸ ربیع الاول ۱۳۱۴ق.

۳. دوازده امام (۸۶پ - ۹۹ر) (دعاها - عربی)

از: محیی‌الدین محمد بن عربی (۵۶۰ - ۶۳۸ق)

در این رسالهٔ کوتاه که به عارف مشهور، محیی‌الدین ابن عربی، نسبت داده شده است ائمه اثنی عشر شیعه به قلم شیوا و با عبارات بلند عارفانه مدح شده‌اند.

استاد فقید محمدتقی دانش‌پژوه در فهرست دانشگاه در این باره می‌نویسد که این‌گونه صلوات و تحیات به دستور شاه اسماعیل صفوی پس از ۹۰۷ق در میان مردم رواج یافت و دانشمندانی مانند فیض کاشانی و پسر او و میرزا قوام‌الدین سیفی و محمد دهدار و نورالدین شوشتری به ساختن و پرداختن آنها دست بازیدند که در جشن‌ها و روزهای جمعه خوانده می‌شدند. پاره‌ای از آنها هم به دانشمندان پیشین مانند ابن حماد بصری در قرن چهارم هجری و محیی‌الدین صوفی سنی و خواجه نصیر فیلسوف نسبت داده شده است.

[ذریعه ۷: ۱۹۴، ۸: ۲۶۹، ۱۵: ۸۱؛ منزوی ۱: ۱۱۱؛ دانشگاه ۵: ۱۳۱۱؛ مرکز احیاء ۵: ۳۵۴؛ ملی ۱: ۱۱۱؛ ۸: ۱۵۵].

آغاز: «الحمدلله رب‌العالمین حمدا ازلیا بابدیته و ابدیا بازلیته سرمدا باطلاقه متجلیا فی مرایا افاقه حمدا لحامدین دهر الداهرین».

انجام: «ما انتثرت طره لیل الکیسان و اسفرجبین صبح العیان امین و سلام علی سید المرسلین و الحمدلله رب العالمین».

۴. دوازده امام (۱۰۳پ - ۱۱۳پ) (دعا - عربی و فارسی)

از: نصیرالدین محمد بن محمد طوسی (۵۹۷ - ۶۷۲ق)

دعایی است منسوب به خواجه نصیر طوسی در ستایش چهارده معصوم(ع) در چهارده بند که به «دوازده امام» معروف شده و در ضمن کتب ادعیه به چاپ رسیده است. این دعا در این نسخه همراه با مقدمه‌ای فارسی با عنوان «شرح دوازده امام» و دو دعای اعتصام آمده است. نیز نک. شمارهٔ ۳ همین نسخه.

[ذریعه ۸: ۲۶۸، ۱۵: ۸۶، مجلس ۳: ۵۸۸؛ ملی ۷: ۵].

آغاز: «قدری از شرح دوازده امام خواجه نصیر طوسی ... این است که فقیه نورانی و عالم ربانی نعمه‌الله الحسنی ... آورده که دوازده امام نشأه سعادت دین و دنیاست و مشافهه از خواجه معین‌الدین اصفهانی آورده که گفت شبی در عالم رویا دیدم».

آغاز دعا: «اللهم صل و سلم و زد و بارک علی النبی الامی العربی الهاشمی القرشی المکی المدنی الابطحی التهامی السید البهی السراج المضیء صاحب الوقار و السکینه».

انجام: «و کبره تکبیرا و حسبنا الله وحده و الصلوه و السلام علی خیر خلقه محمد و آله و عترته اجمعین و سلم تسلیما کثیرا».

نستعلیق بسیار خوب معرب در رسالهٔ اول و نسخ بسیار خوب در فارسی‌ها و نسخ معرب بسیار خوب در رسالهٔ سوم، محمدحسن قشقایی، ۲۵ محرم ۱۳۱۲ق، شیراز، در رسالهٔ اول و ۲۸ ربیع الاول ۱۳۱۴ق در دومی. عنوان‌ها در رسالهٔ اول و دوم و چهارم و برخی نشانه‌ها در رسالهٔ اول و اسامی ائمه در رسالهٔ سوم به سرخی. اسامی ائمه در رسالهٔ چهارم نوشته نشده است. نشانه‌های بین ایات در رسالهٔ اول گل چهار پر ابی با زمینهٔ زر و دایرهٔ سبز در وسط با خطوط سرخ و ابی. سرلوح مرصع ظریف زیبا و کتیبهٔ بسمله در زمینهٔ زر و سه بیت اغازین در بالای بسمله در زمینهٔ زر و کتیبه کوته با حاشیهٔ زر و ابی و جدول سبز و سرخ که سرلوح را نیز دربرگرفته است. حاشیه‌سازی مزدوج با نقش گل و برگ زر و رنگین در دو صفحهٔ اغازین. بین سطور زرافشان با تحریر سفید و تزئین ابی در اطراف حروف. صفحات مجدول به جدول مشکی و زر پهن و ابی. کمند دو خطهٔ مشکی که در دو صفحهٔ اغازین همراه با یک زنجیرهٔ ابی است. عنوان‌ها درون مستطیل با جدول دور مشکی و سبز و برگ‌های سبز و زر ترئینی در اطراف. در رسالهٔ اول در ابتدای هر سوره خواص سوره با نشانهٔ «۱۲» درون یک کتیبهٔ زر با تحریر سفید در حاشیه نوشته شده است. برگ‌های ۸۴ و ۸۵ و ۱۱۴ و ۱۱۵ نانوشته است.

دستور خواندن دو ذکر در گ ۱۱۲ پ. دعایی برروی برگ باریک جداگانه و پاکتی کوچک با نام «حاجیه بی‌بی بزرگ» به تاریخ ۱۳۲۸ق در لا به لای نسخه. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج عنابی، درون کاغذ نقره‌ای براق گلدار. دارای محافظ کاغذی قهوه‌ای ضخیم، ۱۸/۵×۱۲/۵ س‌م.

۱۱۵گ، ۱۸×۱۱/۵ س‌م، ۹ س، ۱۳×۸ س‌م، کاغذ ابی کمرنگ.

۱۱۰۷۵

کلیات سعدی

این نسخه فقط دارای *گلستان* و بخشی از غزلیات است.

۱. گلستان (۳پ - ۴۱ر)

(نثر - فارسی)

از: مصلح‌الدین بن عبدالله سعدی شیرازی (- ۶۹۱ق)

نک. ش ۱۱۰۷۰ در همین فهرست.

آغاز: «منت خدای را عز و جل که طاعتش موجب قربت است».

انجام:

گر نیاید به گوش رغبت کس — بر رسولان تمام باشد بس

انجامه: «در روز پنجشنبه دهم شهر ذیقعده الحرام من شهور سنه ۱۲۹۲ در دارالعلم شیراز در حالت پریشانی و خانه‌نشینی سمت اتمام پزیرفت ولی از ابتداء تحریر این کتاب تا زمان انتهاء قریب شش سال طول کشید ابتدایش در دارالخلافه طهران و اتمامش در دارالعلم شیرا[ز] این طول زمان نه به جهه خوش‌نویسی بود بلکه به جهه کثرت مشاغل که هر روز حالی بوده‌ام از طهران رفتم به زیارت و آستانه بوسی اسدالله الغالب مظهر العجائب و مظهر الغرایب الشهاب الثاقب الهزبر السالب مطلوب کل طالب ابی الحسنین علی بن ابیطالب علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات و از آنجا به شیراز از راه آب آمدیم و دو سال درین‌جا مشغول حاملی خواهد حمالی که یکی از محالات درس است فرصت هیچ کاری نداشتم تا درین سن که خودم را معزول کرده و خانه‌نشینی را اختیار کرده از شدت بیکاری به تحریر این اوراق پرداخت که جز این خیالات و ... بیند و مشغولیاتی باشد امیدوارم که هر کس درین ورقه نظر کند چشم از عیوبات خطی آن کتاب بپوشد و به ذکر خیری این حقیر فقیر را یاد فرماید زیرا که سراپا تقصیرم در سن سی و پنج سالگی این کتاب تمام شد کتبه محمدحسن قشقایی ابن جهانگیرخان ایل بیگی قشقایی ۱۲۹۲

بماند پس از ما بسی روزگار — بروید گل بشکفد نوبهار

بسی تیر و دی ماه و اردی‌بهشت — بیاید که ما خاک باشیم و خشت

کسانی که از ما به غیب اندرند — بیایند و بر خاک ما بگذرند

خدایا گوش شنوا ان شاء الله تعالی بدهد خوب نصیحتی هست و عاقبت امر به خیر شود خصوصاً عمل و کار من غرقه گناه».

۲. دیوان سعدی (۴۳پ - ۷۱پ)

(شعر - فارسی)

از: مصلح‌الدین بن عبدالله سعدی شیرازی (- ۶۹۱ق)

بخش طیبات غزلیات است، به ترتیب تهجی، و فقط تا اواخر ردیف دال را دارد.

آغاز:

اول دفتر به نام ایزد دانا — صانع و پروردگار حی و توانا

انجام:

هوش خردمند را عشق به تاراج برد — من نشنیدم که باز صید کبوتر شود

شکسته بسیار خوب راسته و چلیپا در متن و حاشیه، محمدحسن قشقایی، پنجشنبه ۱۰ ذیقعده ۱۲۹۲ق در دارالعلم شیراز. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. دنبالهٔ متن به حاشیه رفته است.

سرلوح مذهب عالی مرصع با رنگ‌های لاجوردی، قهوه‌ای، آبی کم‌رنگ، صورتی، سبز، سفید و زرد در آغاز نسخه و سرلوح کوچک‌تر در گ ۴۳پ. و کتیبه در زیر سرلوح که بسمله و عنوان نسخه در زمینهٔ زر آن به قلم سیاه و سرخ نوشته شده است. سطور با تحریر مشکی و بین سطور زرافشان در متن و حاشیه در دو صفحهٔ نخست. لچکی با طرح گل و برگ و نقوش اسلیمی زر و لاجورد و سبز و سرخ در بالا و پایین و وسط حاشیه در دو صفحهٔ نخست گلستان و دیوان. سرلوح ذوزنقه در بالای حاشیهٔ در کنار هر دو سرلوح. مجدول به جدول مشکی و زر پهن و ابی در تمام صفحات. گ ۴۱پ و ۴۲ر و ۷۱پ و ۷۲ و ۷۳ و ۷۴ر خط‌کشی شده اما بدون متن است. گ ۳ر، ۴۳ر و ۷۴ پ نانوشته است.

یادداشتی با مداد برروی دو برگ کاغذ خطدار و برگهٔ سبز رنگ کوچکی که برروی ان حساب شخصی به سیاق نوشته شده در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج عنابی، قاب طرح دار مشکی در وسط با جدول دو خطهٔ مشکی، جدول دور زنجیرهٔ زر، زرکوب. درون کاغذ براق ابی با حاشیهٔ مشکی و نقش زر، ۲۱×۱۳/۵ س‌م.

۷۶گ، ۲۰/۵×۱۳/۵ س‌م، ۱۲س در متن و ۲۳س در حاشیه، ۱۷/۵×۱۰ س‌م.

۱۱۰۷۶

مجموعه

۱. تعقیبات نمازها (۳پ - ۱۸پ)

(دعاها - فارسی و عربی)

شامل سورهٔ یس، فتح، عم، رحمان، واقعه، و تعقیبات نمازها، سورهٔ واقعه و الرحمن و بار دیگر با تعقیبات نماز صبح پایان می‌یابد.

آغاز:

گفت امیرالمؤمنین شیر خدا
آن امام رهنمای مقتدا
پنج سوره گر بخوانی پنج وقت
جمله حاجانت شود بی‌شک روا

انجام: «یا رؤوف یا رحیم یا سریع الدعاء یالطیف یا العیاد السمیع کلامی و انتخب و عالی برحمتک یا ارحم الراحمین».

انجامه: «به جهه دوستی از دوستان جانی این تعقیبات قرایض و سوره‌های مبارکه در یوم چهارشنبه هجدهم شهر محرم الحرام بید اقل مخلوقات خدا و رهنورد طریق وفا محمدحسن قشقایی اتمام پذیرفت از ناظرین ملتمسم به ذکر خیری یاد و شادم نمایند فی شهور سنه ۱۳۰۸.

بماند پس از ما بسی روزگار
بروید گل و بشکفد نوبهار
بسی تیر و دیماه و اردی‌بهشت
بیاید که ما خاک باشیم و خشت
کسانی که از ما به غیب اندرند
بیایند و بر خاک ما بگذرند

چشم از بدی خط بپوشید و السلام».

۲. رسالهٔ تجوید (۱۹ب - ۳۹ب)
(تجوید - فارسی)

از: محمدزمان بن محمدطاهر تبریزی (قرن ۱۳ق)

مؤلف به خواهش یکی از صاحبان و مخدومان این رساله را در تجوید قرآن نگاشته است.

[ذریعه ۳: ۳۶۷؛ ۱۱: ۱۳۶؛ منزوی ۱: ۷۳؛ دانشگاه ۱۶: ۵۷۹؛ مجلس ۷: ۳۰].

آغاز:

سلام علی خیر الانام و سید
حبیب اله العالمین محمد
بشیر نذیر هاشمی مکرم
عطوف رؤف من یسمی باحمد

.... اما بعد یقول الله ... چند کلمه در علم تجوید کلام ربانی که دانستن آن بر کافه اهل ایمانی لازم است ....».

انجام:

خلف راویانش واویس
آن یک اسحق و آن دگر ادریس

انجامه: «در روز چهارشنبه پنجم شهر ذی‌الحجه الحرام در دارالعلم شیراز بید اقل و احقر مخلوقات محمدحسن قشقائی سمت اتمام پزیرفت فی شهور سنه ۱۳۰۷ هجری النبوی».

۳. رموزات شعری (۳۹ب - ۴۱ب)
(تجوید - فارسی)

منظومه‌ای است در تجوید.

آغاز:

حافظا این نظم را بشنو کنون
تا ترا در وقف باشد رهنمون
میم وقف لازم است مگذر از آن
گر گذشتی خوف کفر است اندر آن

انجام:

شش ادغام باشد تماثل ملاتق
تجانس تقارب تشارک توافق

انجامه: «تمام شد این تجوید نظماً و نثراً در روز چهارشنبه دوازدهم شهر ذی‌الحجه فی شهور سنه ۱۳۰۷ به ید اقل و احقر مخلوقات خدا محمدحسن قشقائی در دارالعلم شیراز از ناظرین این اوراق مستدعی‌ست که کاتب را به ذکر خیری یاد و شاد نمایند و از معایب خطی او چشم پوشیده زیرا که با چشم درد و هواس پریشان در کمال استعجال قلمی و تحریر گردید فی شهور سنه ۱۳۰۷ هجری النبوی».

نستعلیق، محمدحسن قشقایی، در روزهای چهارشنبه ۸ محرم ۱۳۰۸ق، برای یکی از دوستان در رسالهٔ اول، ۵ ذیحجه ۱۳۰۷ق در شیراز در رسالهٔ دوم، ۱۲ ذیحجه ۱۳۰۷ق در شیراز در رسالهٔ سوم. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. نشانه‌های بین ایات لوزی‌های زرین و سیاه گل مانند تا گ ۱۸پ. یک سرلوح در گ ۳پ و یک سرلوح کوچک در گ ۱۹پ. در زیر سرلوح اول سه بیت و در زیر سرلوح دوم دو بیت درون کتیبه‌ای مذهب با جدول سبز نوشته شده است، مانند نسخهٔ ش ۱۱۰۷۴. در ابتدا و انتهای هر سوره و هر یک از تعقیبات کتیبه‌ای مذهب با جدول سبز و عنوان به سرخی دیده می‌شود. دو برگ از ابتدای نسخه و ۳ برگ در انتهای نسخه نانوشته است. تمام صفحات دارای جدول ابی و کمند دو خطهٔ مشکی.

یادداشتی با این عبارت: «یا قوی یا عزیز عدد کبیر (۲۱۰)، عدد وسیط (۲۱)، عدد صغیر (۳)» در پشت برگ نخست. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج قرمز، زرکوب، یک قاب تزئینی چند ضلعی زر در وسط. جدول دور منگنه زر، درون کاغذ سبز با طرح لوزی زر، ۱۳×۲۱ س‌م.

۴۴گ، ۱۲/۵×۲۰/۵ س‌م، ۱۱ س، ۱۶×۹ س‌م، کاغذ ابی کم رنگ.

۱۱۰۷۷

دیوان وقار شیرازی
(شعر - فارسی)

از: احمد بن محمدشفیع وقار شیرازی (۱۲۳۲ - ۱۲۹۸ق)

میرزا احمد وقار، شاعر و خوشنویس، فرزند بزرگ وصال شیرازی است. او «وقار» تخلص می‌کرد و خط نسخ و رقاع و نستعلیق و شکسته را استادانه می‌نوشت. اما بیش از همه در خوشنویسی خط نسخ نامبردار شده‌است. دیوان او در سال ۱۳۸۳، به تصحیح داریوش کاظمی، و با مقدمهٔ یحیی ماهیار نوابی به چاپ رسیده است.

این نسخه دیوان وقار شیرازی مرتب و شامل قصاید، ترجیع‌بندها، ترکیب‌بندها، مسمط‌ها، غزلیات، قطعات و مثنوی است.

ایبانی ۱: ۵۵، ۴: ۳۱؛ فهرست کاتبان: ۵۷۹؛ گلشن: ۱۲۷]

آغاز:

حمد و سپاس با دل بی‌کبر و بی‌ریا   نبود ستوده هیچ جز از ذات کبریا

انجام:

گاهی ز لب کرامت عیسی کنی روان   گاهی ز غمزه فتنه چنگیز می‌کنی

انجامه: «تمام شد غزلیات مرحمت و غفران پناه جنت و رضوان آرامگاه قطب‌العارفین و افصح‌المتکلمین و زبده‌السالکین میرزای وقار ابن الوصال رحمه الله علیها حسب الفرمایش جناب مستطاب عمده الادباء و فخرالشعراء میرزای همت المسمی به میرزا علاءالدین ادام الله ایام اقباله علی ید العبد العاصی القلیل صادق شیرازی به تاریخ روز سه‌شنبه بیست و نهم شهر ربیع‌الاول من شهور سنه ۱۳۰۲ هزار و سیصد و سه هجری والسلام خیر ختام».

نستعلیق خوب راسته و چلیپا، صادق شیرازی، سه‌شنبه ۲۹ ربیع‌الاول ۱۳۰۲ق، به فرمودهٔ میرزا علاءالدین همت. دنبالهٔ متن در حاشیه نوشته شده است، عنوان‌ها نوشته نشده و جای آنها خالی مانده است. نسخه شماره صفحه دارد.

اشعار پراکنده در ترجمه سال‌های ترکی، «در گله از حضرت نواب اقدس ارفع ظل‌السلطان»، «در آشنایی و محبت قبل از رؤیت کردن»، «وله فی ذم الزمان» با خط متفاوت با متن و با خط خوردگی در ص ۶۶۸ از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای رنگ رفته، عطف و کناره چرم قهوه‌ای که بر روی عطف چسبانده شده است، آستر و بدرقه کاغذ نخودی سیر، ۳۴×۲۱ س‌م.

۴۱۲گ (۸۱۹ص)، ۳۳/۵×۲۰ س‌م، ۲۵س، ۲۴×۱۲/۵ س‌م.

۱۱۰۷۸

ترجمهٔ مفتاح الفلاح

(دعاها ـ فارسی)

از: جمال‌الدین محمد بن حسین خوانساری (ـ ۱۱۲۵ق)

متن اصلی از: بهاءالدین محمد عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ ـ ۱۰۳۱ق)

شیخ بهایی *مفتاح الفلاح* را در ادعیهٔ یومیه، در شش باب، نگاشت که هر باب دارای یک مقدمه و عنوان‌های «فصل» است. این کتاب دارای چندین ترجمه است و در ذریعه شش ترجمهٔ آن آمده که یکی از آنها همین ترجمهٔ آقا جمال خوانساری است که در سال ۱۰۷۸ق برای شاه صفی دوم نوشته است.

این کتاب در سال ۱۳۷۸ش، به کوشش رضا استادی، در قم به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۴: ۱۳۸، ۱۴: ۸۲؛ منزوی ۱: ۳۹؛ مشار: ۴۱۳؛ الهیات ۲: ۵؛ دانشگاه ۱: ۳۹؛ سپهسالار ۱: ۱۸، مجلس ۱۴: ۲۲۱]

آغاز: «مفتاح فلاح دنیا و عقبی مقدمه نجاح آخرت و اولی حمد و ثنای بارگاه کبریای کریمی است که دعا را کلید خزاین فضل و احسان و مفتاح ابواب طول و امتنان ساخته».

انجام: «صراط الذین انعمت علیهم غیرالمغضوب ولاالضالین راه آنان که انعام کردی برایشان نه خشم گرفته شده برایشان و نه گمراهان».

انجامه (حاشیهٔ ۲۲۰ر): «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب کتبه العبد الاقل محمدسعید ابن مرحوم محمدتقی الکاتب غفر ذنوبهما و ستر عیوبهما بحق محمد و علی و آلهما تحریرا فی تاریخ پانزدهم شهر شعبان سنه ۱۰۹۶ ست و تسعین بعد الف هجری نبوی ...».

نستعلیق و نسخ معرب در دعاها، محمدسعید بن محمدتقی کاتب، ۱۵ شعبان ۱۰۹۶ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها و ترجمهٔ فارسی زیر دعاها به سرخی. مجدول به جدول نارنجی، زر، مشکی و آبی، دارای کمند مشکی و زر. شرح و توضیح با نشانهٔ «جم» و «جم سلمه الله» در حواشی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است.

یادداشت تملک با مهر بادامی با سجع «صح زین‌العابدین» در پشت برگ نخست. دعا و دستور خواندن سورهٔ یس برای قضای حاجت‌های مهم در گ ۲ر، دعای عدیله در حاشیهٔ گ ۶ر ـ ۸ر. یادداشت مقابله به تاریخ غرهٔ ذیحجه ۱۱۸۸ق در گ ۲۱۹پ. چند برگ کوچک جداگانه حاوی چند دعا در لا به لای نسخه. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج با نقش گل و مرغ و گل و بوته، درون کاغذ آبی سیر، ۲۰×۱۲/۵ س‌م.

۲۲۱گ، ۲۰×۱۲ س‌م، ۱۴س، ۱۳/۵×۸ س‌م.

۱۱۰۷۹

الفوائد الضیائیه فی شرح الکافیه

(نحو ـ عربی)

از: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)

شرحی است از جامی بر *کافیه* ابن حاجب (۶۴۶ق) در نحو زبان عربی که جامی برای پسر خود ضیاءالدین یوسف نوشته و در ۱۱ رمضان ۸۹۷ق به انجام رسانده است. این کتاب از کتاب‌های درسی بوده و شروح و حواشی بسیاری بر آن نوشته شده و بارها به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۳۷۲؛ ذریعه ۱۶: ۳۴۶؛ مشار عربی: ۶۸۱؛ مرکز دائره‌المعارف ۱: ۱۹۱]

آغاز: «الحمد لولیه و الصلوه و السلام علی نبیه و علی آله و اصحابه المتأدبین بادابه اما بعد فهذه فواید وافیه بحل مشکلات الکافیه للعلامه المشتهر فی المشارق و المغارب».

انجام: «لنقل هذا الشرح من السواد الی البیاض العبد الفقیر عبدالرحمن جامی وفقه الله سبحانه فی وظایف عبودیه للاعراض عن مطالبه الاعراض و لاعراض».

انجامه: «حرر ذالک فی شهر ربیع الاخر سنه ۱۲۶۵

این نوشتم تا بماند یادگار   من نمانم خط بماند روزگار».

نسخ، ربیع‌الاخر ۱۲۶۵ق، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی و خط سرخ در بالای عبارات متن اصلی، از گ ۱۷۶ به بعد عنوان‌ها نوشته نشده‌اند و خط بالای عبارات کشیده نشده است. نسخه در

حاشیه و بین سطور تصحیح شده است و اندکی خط خوردگی دارد. نسخه دارای حواشی با نشانهٔ «عصام»، «نعمه‌الله»، «نع»، «۳۴»، «لمح»، «هندی»، «۱۲»، «س»، «سلمه الله رحمه الله»، «۱۲۵»، «ع ف، ق» و ... است.

اشعار پراکندهٔ فارسی و عربی در درون جلد و پشت برگ نخست و گ ۲۱۴ و ۲۱۵ در انتهای نسخه، یک بیت در گ ۲۱۴پ به خط یحیی و به تاریخ ۱۳۳۱ق. مهر بیضی کوچک در گ ۲۰پ با سجع «نجفعلی ۱۲۶۴»، مهر بیضی با سجع «یحیی» در گ ۷۱ر، مهر مربع با سجع «و اذکر فی الکتاب اسمعیل ۱۲۶۴» در گ ۷۷ر و مهر بیضی با سجع «یا اجود من کل جواد» در گ ۱۵۲پ.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، سوخت، یک قاب مستطیل باریک در وسط با جدول و حاشیه دور منگنه، ترنج و دو سرترنج با طرح گل و بوته مشکی در میان قاب، چهار برگ در چهار گوشهٔ بیرون قاب، مجدول جدول دور منگنه، ۲۰/۵ × ۱۴/۵ س‌م. فرسوده، لت دوم جلد و چند برگ از انتهای نسخه جدا شده است.

۲۱۵گ، ۲۰/۲×۱۴/۵ س‌م، ۱۷س، ۱۴/۵×۸ س‌م.

۱۱۰۸۰

درهٔ نادره (درهٔ نادری) (تاریخ - فارسی)

از: محمدمهدی بن محمدنصیر منشی استرآبادی (- ۱۱۸۰ق)

این کتاب مانند کتاب دیگر مؤلف، *جهانگشای نادری* (نک. ش ۱۱۳۰۵)، تاریخ روزگار نادرشاه افشار است، از زمان سرداری او و جلوس شاهرخ میرزا در خراسان تا واقعهٔ قتل وی و فتنهٔ پس از آن. میرزا مهدی خان استرآبادی که دبیر ویژه نادرشاه افشار بوده این کتاب را درحدود سال ۱۱۶۱ق به نثری مصنوع و متکلفانه و با تضمین بسیاری از آیات و امثال و عبارت‌های عربی نگاشته است.

این کتاب در سال ۱۳۶۶ش، به تصحیح جعفر شهیدی به چاپ رسیده و بارها تجدید چاپ شده است.

[استوری ۱: ۳۲۴؛ دریعه ۸: ۱۱۱؛ منزوی ۶: ۴۳۰۹؛ مشار ۲: ۳۱۱۱؛ مرعشی ۲۹: ۸۸].

آغاز: «دیباج دیباجه کتاب کتاب فصاحت قرین مخطط و مدبج از مدیح و آفرین جهان آفرینی است که غواص ارادهاش دره عقلیه عقل ازل را».

انجام:

اذا قــدمت خاتمــه الــرداء   فقــد فرضــت شــوقک للکســاء

انجامه: «قد تم بالخیر و الظفر فی عشر اخر شهر الصفر حین التوقف و السفر و الصلوه و السلم علی النبی و اله خیره البشر و قد فرغ من تسویده عبدالعلی ابن المعصوم غفرالله لهما فی شهر ربیع‌الثانی من شهور سنه ۱۲۳۶».

نستعلیق، عبدالعلی بن معصوم، ربیع‌الثانی ۱۲۳۶ق، در حین سفر و توقف. آیات قرآن به سرخی. جای عنوان‌ها در متن خالی مانده و نوشته نشده است. دو صفحهٔ مزدوج ابتدای نسخه مجدول به جدول چهار خطهٔ مشکی و زرین. در این نسخه فاصلهٔ بین سطور ۱/۵س‌م است که ظاهراً به قصد نوشتن شرح بوده و از ابتدا تا گ ۸پ معنای برخی کلمات و عبارات عربی به سرخی در زیر سطرها نوشته شده است. در برگ نخست پارگی وجود دارد. هفت برگ ابتدای نسخه وصالی شده است. قسمت پایین برگ‌های ۵۰ تا ۵۴ و برگ پایانی پاره شده اما به متن اسیبی نرسیده است. آثار آب دیدگی و دودزدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

مهر مربع با سجع «عبده بیگلر» در بالای گ ۱پ. دو یادداشت تولد و یادداشتی دربارهٔ اختلاف در تعیین روز عید قربان در ۱۳۲۵ق در پشت برگ نخست. یک بیت شعر فارسی در حاشیهٔ برگ پایانی. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، مجدول، جدول باریک قاب مانند در وسط و یک ترنج و دو سرترنج طرح گل و بوته در میان آن با دو خط عمودی و افقی متقاطع، کمند دور منگنه، ۲۴/۵×۱۴ س‌م. فرسوده.

۳۱۶گ، ۲۴/۲×۱۴/۵س‌م، ۱۰س، ۱۷×۸/۵ س‌م.

۱۱۰۸۱

مجموعه

۱. عده الداعی و نجاح الساعی (۱پ - ۲۳۰ر) (دعا - عربی)

از: جمال‌الدین احمد بن محمد بن فهد حلی، ابن فهد حلی (۷۵۶ - ۸۴۱ق)

کتابی است در اهمیت دعا و آداب و شروط آن که در ۸۰۱ق تألیف شده است، مشتمل بر یک مقدمه و شش باب و یک خاتمه:

مقدمه در تعریف دعا و ترغیب به آن. باب اول در حث بر دعا، باب دوم در اسباب اجابت دعا در هفت قسم، باب سوم در داعی در دو قسم، باب چهارم در کیفیت دعا در سه قسم، باب پنجم در ذکر که ملحق است به دعا، باب ششم در تلاوت قرآن، خاتمه در اسماء حسنی.

این اثر و ترجمهٔ فارسی آن بارها به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۵: ۲۲۸؛ مرعشی ۱: ۴۷؛ ملی ۶: ۱۱، ۱۴: ۷].

آغاز: «الحمدلله سامع الدعاء و دافع البلاء و مفیض [الضیاء و کاشف] الظلماء و باسط الرجاء و سابغ النعماء و مجزل العطاء و مردف الآلاء سامک السماء و ماسک البطحاء».

انجام: «محمد و عترته البرره السادات ما اختلف الصباح و المسا و اعتقب الظلام و الضیاء و الحمدلله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا محمد و آله الطاهرین».

۲. نبذه الداعی فی مختصر عده الداعی (۲۳۰ر – ۲۴۰ر) (دعا – عربی)

از: جمال‌الدین احمد بن محمد بن فهد حلی، ابن فهد حلی (۷۵۶ ـ ۸۴۱ق)

خلاصه‌ای است که مؤلف از کتاب خود *عده الداعی* ساخته است، در سه باب، هر باب در چند قسم: باب اول در اسباب اجابت دعا در پنج قسم، باب دوم در داعی در دو قسم، و باب سوم در کیفیت دعا در سه قسم.

این اثر در سال ۱۳۷۴ق در ایران به چاپ سنگی رسیده است.

[ذریعه ۱۵: ۲۲۸؛ ملی ۱۵: ۱۹۱]

آغاز: «الحمدلله موضح الرشاد و مرشد العباد و الصلوه علی سیدنا محمد الهادی الی السّداد و علی اله الانباء الامجاد صلوه مترادفه الامداد و باقیه الی یوم الحشر و التناد و بعد فهذه نبذه یسیره تشتمل علی ما لابد منه من آداب الداعی».

انجام: «ولیکن هذا آخر ما نورده فی هذا النبذه و من اراد الاستقصاء فی هذا الباب فعلیه بکتاب عده الداعی فانه کأسمه و صلی الله علی سیدنا محمد و آله و سلم».

۳. التحصین فی صفات العارفین (۲۴۰ر – ۲۶۰ر) (عرفان – عربی)

از: شهاب‌الدین احمد بن محمد بن فهد حلی، ابن فهد حلی (۷۵۶ ـ ۸۴۱ق)

ابن فهد این کتاب را در بیان عزلت و گوشه‌نشینی، به عنوان یکی از صفات عارفان، با استفاده از احادیث و روایات شیعی، نوشته است و مشتمل بر سه قطب است: قطب اول: تعریف و تصور عزلت، قطب دوم: آداب عزلت، قطب سوم: فواید عزلت.

این کتاب به همراه ترجمهٔ فارسی آن، در سال ۱۳۹۲، در اصفهان، به چاپ رسیده است.

[التراث العربی ۱: ۶۴۰؛ ذریعه ۳: ۳۹۸؛ دانشگاه ۳: ۱۶۵۵؛ ملی ۱۳: ۱۴۳، ۱۴: ۵]

آغاز: «الحمدلله موضح الرشاد و مرشد العباد و الصلوه علی سیدنا محمد الهادی الی السّداد و علی آله الأنباء الامجاد صلوه مترادفه الامداد و باقیه الی یوم الحشر و التناد و بعد فهذا کتاب مضمونه العزله و الخمول بالاسانید المتلقاه عن آل الرسول علیهم الصلوه و السلم و سمیته بکتاب التحصین و صفات العارفین و مداره علی ثلثه اقطاب».

انجام: «ولیکن هذا آخر ما نعلقه فی هذه الاوان و نسأل الله ان ینفعنا بما املیناه و یجعلنا من اهل الوصف بما ذکرناه انه احق مدعو و املاء مرجو تم الکتاب بعون الله و حسن توفیقه».

انجامه: «کاتبه المستشفع به اللیله الدیان الفقیر ... [ناخوانا] سابع شهر الاصم رجب المرجب للعام الثالث و للخمسین و الالف هجری نبوی محمدی و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین».

نسخ معرب، هر سه به یک خط، هفتم رجب ۱۰۵۳ق در سومی. کاتب نام خود را به صورت خاصی نوشته که درست خوانده نمی‌شود. عنوان‌ها، کلمات شاخص و نشانه‌ها به سرخی. خط‌های کوتاه مد مانند در بالای برخی کلمات. نسخه با خط خوردگی اندک در حاشیه تصحیح

شده است. چند برگ نونویس است. آثار آب دیدگی و لکه‌های قهوه‌ای در نسخه دیده می‌شود و برخی اوراق وصالی شده است.

یادداشت مالکیت از یاسین بن شیخ عبدالله بن شیخ احمد بن شیخ حسن ابوادندن الحساء، در هفتم ربیع‌الاول سنهٔ ۱۳۴۴ با مهر بیضی کوچک و تملک مرحوم آقا عمو حاج آقا شیخ محمدصادق و چند بیت شعر فارسی در پشت برگ نخست. یادداشت تملک محمدجعفر ابن عبدالمحسن العرب الحسانی در گ ۱پ. فائده لدفع الحمی در حاشیهٔ گ ۱۰۳پ، فائده لقضاء الحوائج به نقل از امام صادق(ع) در حاشیهٔ گ ۱۰۴ر و پ. عیدد اولاد موسی ابن جعفر (ع) در حاشیهٔ گ ۱۶۳ر. یادداشت تملک به تاریخ جمادی‌الثانی ۱۱۹۸ق در حاشیهٔ گ ۲۶۰ر که نام مالک و مهر او پاک شده است. مسمط لمناجاه ابی‌نواس در شعبان ۱۱۱۰ق در پنج بند به عربی در گ ۲۶۰پ. دو برگ از نسخه‌ای دیگر در تذکره، با ابعاد ۱۸/۲×۱۰/۸ س‌م، در لا به لای نسخه هست، به خط نستعلیق راسته و چلیپا، که حاوی تذکره ابوعبدالله محمد بن القاسم بن خلادی منصور الضریر المعروف بابی العینا، ابوبکر بن ابی محمد طغج بن جف الفرغانی الاصل، ابوطالب محمد بن میکائیل بن سلجوق الملقب برکن‌الدوله، ابوجعفر محمد بن عبدالملک المعروف بابن الزیات، محمد بن زکریا الطبیب، ابوعبدالله محمد بن موسی بن شاکر است. پنج برگ یادداشت کوچک دیگر با اندازه‌های مختلف نیز در لا به لای نسخه هست، بر روی یکی از آنها شش بیت عربی و بر روی یکی دیگر که آبی رنگ است دو سطر دعا نوشته شده است. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای ساده، ۱۹×۱۳ س‌م. لت اول جلد افتاده و دوخت شیرازه شل شده و تعدادی از اوراق نسخه جدا شده است.

۲۶۰گ، ۱۹/۵×۱۳/۵ س‌م، ۱۴س، ۱۳/۵×۷ س‌م.

۱۱۰۸۲

بیاض جنگ

آغاز و انجام این جنگ افتاده و شامل اشعار و مطالبی به قرار زیر است:

۱. جنگ اشعار (شعر – فارسی)

در این قسمت اشعاری از شاعران مختلف با قالب‌های شعری گوناگون، شامل مثنوی، ترجیع‌بند، غزل، مخمس و رباعی نقل شده است:

مثنوی‌ها، شامل: حکایت شیخ صنعان از *منطق الطیر* عطار (۱ر – ۱پ)، *لیلی و مجنون* نظامی (۱پ – ۲ر)، بوستان سعدی (۵پ – ۶ر) و قطعه‌ای از جامی (۶۴ر – ۶۹پ).

ترجیع‌بندها از: هاتف اصفهانی (۲ر – ۴پ)، اوحدی (۲۱پ – ۲۴ر)، سید نسیمی (۲۴ر – ۲۵ر)، عراقی (۲۵ر)، قاسم انوار (۲۵ر – ۲۶پ)، میر سید علاءالدین عطار اودهی (۲۶پ – ۲۹پ)، عاقل خان رازی (۲۹پ – ۳۰ر)، طالب (۱۱۷پ – ۱۱۶پ).

غزلیات از: سعدی (۴پ – ۵پ)، میشو تخلص (۶پ – ۸پ)، حافظ (۱۸ر)، عطار

(۳۰ب ـ ۳۴ب و ۳۸ر ـ ۳۹ب)، مولوی (۳۵ر ـ ۳۸ر و ۷۰ر)، سنایی (۴۱ر ـ ۴۲ب) جامی (۴۶ب ـ ۴۷ر) هاتف (۴۷ر)، بابا طاهر (۵۷ب ـ ۵۸ر).

قصیده از: عطار (۱۸ب ـ ۲۰ب)، سنایی (۲۱ر ـ ۲۱ب، ۴۱ر ـ ۴۲ب).

مخمس از: شیخ بهایی (۴۲ب ـ ۴۳ب).

رباعیات از: بابا طاهر عریان (۴۸ر ـ ۵۷ر)، بابا افضل کاشانی (۱۳۰ب)، مولوی، فردوسی (۱۳۰ب)، قاسم‌خان بهشتی (۱۳۰ب).

رقم کاتب (۳۶ب): «بتاریخ دهم شهر رجب المرجب ۱۲۶۹ بنده درمانده رضای افشار تحریر نمود بحق حق استدعای دعا از کسی که مطالعه این غزل شمس را می‌کند دارد و السلام».

رقم کاتب (۱۳۰ب): «حرره العبد کاظم ۱۲۷۱».

رقم کاتب (۱۳۰ب): «تضییع صفحه شد از صاحب کریم محبوب الاحباب و مخدوم الاطناب آقا میرزا ابراهیم امید عفو است ۱۲۷۱».

۲. نماز غفیله (۵۸ب ـ ۵۹ر) (نماز ـ عربی)

۳. مناجات امام سجاد(ع) (۵۹ب ـ ۶۰ر) (دعا ـ عربی)

آغاز: «مولای مولای انت المولی وانا العبد و هل یرحم العبد الا المولی مولای مولای انت العزیز و انا الذلیل و هل یرحم الذلیل الا العزیز».

۴. مناجات امام علی(ع) (۶۰ب ـ ۶۳ب) (دعا ـ عربی)

دو مناجات منظوم از حضرت علی(ع):

مناجات اول (۶۰ب ـ ۶۲ر) در ۲۸ بیت، با این مطلع:

لک الحمد یا ذا الجود و المجد و العلی　　تبارکت تعطی من تشاء و تمنع

مناجات دوم (۶۲ب ـ ۶۳ب) در ۲۱ بیت، با این مطلع:

الـا الموجود فاطلبنی تجدنی　　و ان تطلب سوائی لم تجدنی

۵. اختلاجات طرف راست (۱۲۶ر و ب) (علوم غریبه ـ فارسی)

این مطلب به دلیل پارگی این برگ ناقص است.

۶. فراست (۱۲۷ر و ب) (قیافه‌شناسی ـ فارسی)

جدولی است در نشانه‌های فراست و در آن مشخصه‌های درونی انسان براساس ویژگی‌های اعضا و جوارح وی نوشته شده است.

نستعلیق و شکسته، نسخ معرب راسته و چلیپا بسیار خوب در ۳ و ۴، شکسته بسیار خوب ریز راسته و چلیپا در گ ۱۸ب ـ ۳۰ر و ۳۹ر و ب، و ۱۳۰ب، خطوط مختلف، رقم رضا افشار، دهم رجب ۱۲۶۹ق در گ ۳۶ب، رقم کاظم، ۱۲۷۱ق در گ ۱۳۰ب، رقم آقا میرزا ابراهیم، ۱۲۷۱ق در گ ۱۳۰ب، برگ‌های ۱۰-۱۷، ۴۰، ۴۴، ۴۵، ۷۱-۱۱۵، ۱۱۸-۱۲۶ نانوشته است.

ذکر اسامی خداوند درون دفهٔ اول جلد. یادداشت مالکیت «ابن یادگار یحیی طبرستانی» در میان ابیات در گ ۳۵ب، و «فلان ابن فلان طبرستانی ... در عهد دولت جاوید مدت مظفرالدین شاه سنهٔ ۱۳۱۸» در ۱۳۱ر، دستور نماز کن فیکون در حاشیهٔ گ ۵۹ب، طلسم برای محبت و زبان‌بند در ۶۹ب ـ ۷۰ر، دستور درست کردن مرکب چاپ در ۱۳۱۷ق در ۸۴ر و ۱۳۲ب، صورت حساب شخصی به سیاق در ۱۲۱ب و ۱۳۰ر و ب، یک رباعی از «... ابوالفتح» در ۱۳۱ب، نسخه‌های دارویی در گ۱۳۱ب ـ ۱۳۲ب، مهر بیضی با سجع «محمدعلی ...» درون دفهٔ دوم جلد. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، چرم قهوه‌ای، ترنج طرح گل و بوته و دو گل شش پر کوچک در بالا و پایین، یک خط عمود بر ترنج و گل‌ها، دو ردیف خط عمودی در دو طرف ترنج که یک خط افقی دو خطه را در بالا و پایین قطع کرده‌اند. مجدول دو خطه و دور منگنه، ۹×۱۸/۵ س‌م.

۱۳۲گ، ۹×۱۸/۵ س‌م، مختلف. کاغذ الوان به رنگ نخودی، زرد، صورتی و قرمز.

۱۱۰۸۳

مجموعه

۱. سی فصل (۲ب ـ ۲۸ب) (نجوم اسلامی ـ فارسی)

از: نصیرالدین محمد بن محمد طوسی (۵۹۷ ـ ۶۷۲ق)

رسالهٔای است مختصر در قواعد استخراج تقویم و ستاره‌شناسی، در سی فصل، که خواجه نصیر ابتدا آن را به عربی نوشت و سپس در سال ۶۵۸ق خود آن را به فارسی برگرداند. برای عنوان فصل‌ها نک. فهرست کتابخانهٔ ملی ۳: ۵۱۱.

[کشف الظنون ۲: ۱۰۱۰؛ ذریعه ۱۲: ۲۹۱، ۱۳: ۳۱۱؛ منزوی ۱: ۳۰۹؛ مشار ۲: ۳۱۳۶؛ مرکز دائرةالمعارف ۱: ۱۳۹؛ ملی ۳: ۵۱۱].

آغاز: «الحمدلله ... اما بعد این مختصری است در معرفت تقویم مشتمل بر سی فصل فصل اول در حساب جمل».

انجام: «پس اگر کسی زیاده‌تر ازین با کتب این علم رجوع باید کرد تا معلوم شود والله اعلم بالصواب و الیه المرجع و المآب».

۲. فارسی هیئت (هیئت فارسی) (۲۹ب ـ ۶۶ب) (نجوم اسلامی ـ فارسی)

از: علاءالدین علی بن محمد قوشچی (ـ ۸۷۹ق)

رساله‌ای مختصر است در علم هیئت، با اشکالی برای توضیح مطالب، مشتمل بر مقدمه و دو مقاله و خاتمه. مقدمه در آنچه پیش از شروع در این علم باید دانست در دو قسم:

هندسیات و طبیعیات، مقالهٔ اول در بیان احوال اجرام علومی در شش باب، مقالهٔ دوم در بیان هیئت زمین و اقالیم آن در یازده باب، خاتمه در بیان معرفت ابعاد و اجرام.

این رساله با عنوان «فارسی هیئت» بارها در ایران چاپ سنگی شده است. استاد سید محمود مرعشی در فهرست کتابخانهٔ مرعشی (ج ۲۹) در بارهٔ عنوان این رساله چنین می‌نویسد:

«نام این کتاب در بیشترین نسخه‌ها و منابع موجود، *فارسی هیئت* نامیده شده و به نظر می‌رسد این نام که صفت و موصوف براساس دستور زبان ترکی است، به علت کثرت تدریس و استفاده در کشور عثمانی که زبان فارسی زبان علمی آن سامان بوده است، رایج گردیده و به اصطلاح «علم به غلبه» شده است و تذکر این نکته نیز ضروری نماید که رسالهٔ فتحیه به زبان عربی می‌باشد و غیر از این رساله است، چنانکه در مواردی از فهارس ما و دیگران مشتبه گردیده است.»

[کشف الظنون ۱: ۹۰۰، ۲: ۱۲۳۶؛ ذریعه ۱۶: ۹۴، ۲۵: ۲۵۸؛ منزوی ۱: ۳۷۰؛ مشار ۳: ۳۶۴۲، ۵: ۵۵۴۴؛ مرعشی ۲۹: ۱۱۳؛ مرکز احیاء ۴: ۳۲۰].

آغاز: الحمدلله ... اما بعد این کتاب مشتمل است بر مقدمه و دو مقاله و خاتمه مقدمه در بیان آنچه پیش از شروع درین علم دانستنی است».

انجام: «و قطر اعظم ثوابت مرصوده دویست و بیست نه یا بیست و سه یا بیست و دو برابر زمین است الله یعلم و رسوله».

انجامه: «قد فرغت من تسطیر و ترقیم هذه النسخه الشریفه علی سبیل السرعه و الاستعجال بعون الله الملک الغفار المسمی و الملقب بفارسی الهیئه من تصانیف ملا علی قوشچی سره علی ید اضعف عباد المنان ابن الحسین تجفعلی الساکن فی الدهخوارقان غفرالله لهما و لمن قراهما الفاتحه بعد و فاتهما و لاحبائهما و اخوانها و لمن وصیهما بدعاء الخیر فی سنه سبع و ثلثین و ماتین بعد الالف من الهجره النبویه علیه و آله الف الف من الثناء و التحیه سنه ۱۲۳۷».

نسخ، تجفعلی بن حسین دهخوارقانی، ۱۲۳۷ق. عنوان‌ها و سرفصل‌ها به سرخی. دارای جدول‌ها و دایره‌های نجومی در رسالهٔ اول و شکل‌های نجومی به سرخی در رسالهٔ دوم. حواشی با نشانهٔ «۱۲»، «شرح»، «شرح شرح» و «۵» و «تذکره» در رسالهٔ دوم. یک جا خط خوردگی دارد.

یک بیت فارسی در پشت برگ نخست و دو بیت عربی در گ ۲ر. یادداشت در در دانستن اول هر ماه عربی به نقل از امیرالمؤمنین(ع) و تعبیرنامهٔ امام جعفر صادق(ع) در حاشیهٔ گ ۶۶پ. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، تیماج مشکی ساده، ۲۰/۵×۱۵ س‌م.

۶۷گ، ۲۰/۵×۱۴/۵ س‌م، ۱۵س، ۱۴×۸ س‌م.

۱۱۰۸۴

زبده التصانیف

(عقاید - فارسی)

از: حیدر بن محمد خوانساری (قرن ۱۱ق)

کتابی مفصل در تفسیر، حدیث، قصص پیامبران، فقه، کلام و اخلاق است که در بین سال‌های ۱۰۳۰ق تا ۱۰۳۸ق تألیف شده و مشتمل است بر یک مقدمه و دوازده باب، هر باب در دوازده فصل، و یک خاتمه در دوازده بحث:

مقدمه در شناختن خدای تعالی، باب اول در ارکان ایمان، باب دوم در مقدمات نماز، باب سوم در بیان نماز یومیه و غیر آن، باب چهارم در بیان روزه، باب پنجم در بیان زکات، باب ششم در بیان حج، باب هفتم در فضیلت پیغمبر و ائمه معصومین(ع)، باب هشتم در قصص انبیاء، باب نهم در بیان آنچه مؤمنان را لازم است که شعار و دثار خود سازند، باب دهم در بیان آنچه اجتناب از آن بر مؤمنان واجب است، باب یازدهم در بیان علم و علما و متعلمین و غیرهم، باب دوازدهم در صفت خلقت عالم. خاتمه در بیان بعضی احادیث و حکایات و اخبار متفرقه.

این کتاب در سال ۱۳۸۰ش به تصحیح جعفر حسینی اشکوری و صادق حسینی اشکوری در شش مجلد منتشر گردیده است.

[ذریعه ۱۲: ۲۲؛ مشار ۲: ۲۷۵۵؛ فهرستواره ۹: ۳۳۵؛ دانشگاه ۶: ۲۲۶۶؛ مرعشی ۲۸: ۸۶؛ مجلس ۷: ۱۳۶]

نسخهٔ حاضر از میانه و انجام افتادگی دارد و در ابتدای نسخه خطبهٔ آغاز نوشته نشده است و بین برگ‌های ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۴۷ (اواسط فصل چهارم از باب هفتم در فضیلت امامین حسن و حسین(ع)) و ۱۴۸ (فصل چهارم از باب هشتم در قصهٔ حضرت یعقوب و یوسف(ع)) افتادگی دارد. آخرین مطلب موجود در نسخه فصل پنجم از باب هشتم کتاب در قصهٔ ایوب است.

آغاز: «الحمدلله رب العالمین و الصلوات و السلام علی اشرف الاولین محمد و آله و عترته الاماجد الاطایب اجمعین اما بعد چون علت غای آفرینش بنی‌آدم معرفت و عبودیت حق سبحانه و تعالی جلت عظمته و این بی دلایل حاصل نمی‌شود».

انجام موجود: «وحی آمد که دستهٔ از شاخ درخت بگیر به عدد صد چوب باشد برهم بندد و یک بار برو زن تا سوگند راست شود ایوب چنان کرد والله اعلم لحقایق الامور».

نستعلیق بی تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. عنوان‌ها در حاشیه نوشته شده‌اند تا سپس با قلم سرخ در جای خود نوشته شوند اما برخی عنوان‌ها نوشته نشده و جای آنها خالی مانده است. برخی عنوان‌های حاشیه نیز در برش اوراق از بین رفته‌اند. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. آثار آب دیدگی و دودزدگی و لکه‌های مختلف در اوراق نسخه پیداست. یادداشت تملک کربلایی اسماعیل و مبلغ آن در ۱۲۷۵ق در پشت برگ نخست. تاریخ آبستن شدن مادیان در ۱۳۱۶ق در حاشیه گ ۱۰ر. مهر مربع ناخوانا و مهر بیضی با سجع «...

محمدهاشم» در حاشیهٔ گ ۱۹ر، مهر بیضی کوچک با سجع «لولاک محمد» در حاشیهٔ گ ۳۸ر، مهر بیضی کوچک با سجع «عبده یحیی» در حاشیهٔ گ ۱۱۴پ، ۱۵۰ر و ۱۶۹ر دیده می شود. یک برگ کوچک با عبارات عربی در لا به لای نسخه هست. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، جای ترنج و سرترنج پیداست اما کامل ضرب نشده است، جدول دور منگنه. ۲۱×۱۵ س‌م، فرسوده و دود زده.

۱۷۴گ، ۲۱/۵×۱۶ س‌م، ۱۳س، ۱۵/۵×۱۱ س‌م. کاغذ آبی و نخودی سبز.

۱۱۰۸۵

مجموعهٔ مراثی

شامل:

۱. مثنوی در مرثیهٔ علی بن الحسین(ع) (۱پ - ۹پ) (شعر مذهبی - فارسی)

از: محمد بن محمدشفیع داوری شیرازی (۱۲۳۸ - ۱۲۸۳ق)

آغاز:

چون لشکر شاه گشت کشته   شد دشت بلا ز کشته پشته

انجام:

یارب چه گذشت بر دل شاه   کس غیر خدا نباشد آگاه

۲. مثنوی در مرثیهٔ قاسم(ع) (۹پ - ۱۲پ) (شعر مذهبی - فارسی)

از: محمد بن محمدشفیع داوری شیرازی (۱۲۳۸ - ۱۲۸۳ق)

آغاز:

ساقی بده آن می مغانه   کز دل ببرد غم زمانه

انجام:

در دست گرفت دست داماد   وان پاره دل به دست او داد

۳. مثنوی در مرثیهٔ امام زین‌العابدین(ع) (۱۲پ - ۱۴پ) (شعر مذهبی - فارسی)

از: محمد بن محمدشفیع داوری شیرازی (۱۲۳۸ - ۱۲۸۳ق)

آغاز:

کسی احوال بیماران نپرسد   ز حال چشم بیداران نپرسد

انجام:

به دل خون بیشتر دارم ز حلقوم   نشاید خوردن الارزاق مقسوم

۴. مثنوی در مرثیهٔ عباس بن علی(ع) (۱۴پ - ۱۶ر) (شعر مذهبی - فارسی)

از: احمد بن محمدشفیع وقار شیرازی (۱۲۳۲ - ۱۲۹۸ق)

آغاز:

چون بیامد حضرت شاه شهید   بر سر عباس آن میر رشید

انجام:

جان بپایش داد و خامش شد ز گفت   آن یکی برخواست و آن دیگر بخفت

۵. مخمس (۱۶ر - ۱۷ر) (شعر مذهبی - فارسی)

از: احمد بن محمدشفیع وقار شیرازی (۱۲۳۲ - ۱۲۹۸ق)

آغاز:

اهل حرم چو رفتند تا کوفه اشکباران   زینب به شاه دین گفت کای میر تاجداران

۶. ترکیب‌بند در مرثیه (۱۷ر - ۲۱پ) (شعر مذهبی - فارسی)

از: احمد بن محمدشفیع وقار شیرازی (۱۲۳۲ - ۱۲۹۸ق)

ده بند است.

آغاز:

شاه عرب چون ز مکه بار فروبست   دیده انصاف روزگار فروبست

انجام:

یار خدایا به حق پاک پیمبر   مردم شیراز را ز فاقه برآور

انجامه: «اللهم اغفر لکاتبه و قائله و قارئه بحق و آله کتبه فی عشر الاول من صفر المظفر سنه خمس و ثلثمائه بعد الالف من الهجره ۱۳۰۵».

نسخ بسیار خوب، صفر ۱۳۰۵ق.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، رویه کاغذ ابری صنعتی قهوه‌ای و کرم، عطف پارچهٔ مشکی. ۲۱×۱۳ س‌م.

۲۲گ، ۲۰/۷×۱۲/۵، ۱۲س، ۱۴×۷/۵ س‌م. کاغذ آبی فرنگی دارای خطوط عمودی.

۱۱۰۸۶

مجموعه

۱. ضیاء العیون (۳پ - ۲۴پ) (علوم غریبه - فارسی)

از: نظام‌الدین محمدهادی بن مهدی صفوی ملقب به شاه میرزا صفوی (قرن ۱۲ق)

ابوالمفاخر نظام‌الدین محمدهادی بن مهدی حسینی صفوی ملقب به شاه میرزا صفوی

مؤلف «جدول پادشاهان تیموری از تیمور تا شاه عالم (۱۱۱۹-۱۱۲۴ق)» است که در فهرست ایوانف (۵: ۱۶۷) یاد شده است.

وی در این رساله شکل‌هایی که دیگران به عنوان شکل مهر حضرت رسول(ص) آورده‌اند یا از قول امامان شیعه روایت شده در یک مجموعه جمع کرده و فضیلت و ثواب نگریستن به آنها را آورده است. در پایان یادآور می‌شود که مهرهای دیگری نیز آورده شده که مهرهای رسول الله نیست ولی ثواب نگریستن به آنها را نیز آورده است.

مؤلف این کتاب را در یک فاتحه و دو منظر در بیان خواص مهر نبوت و بعضی مربعات وفقی و سور قرآنی تالیف نموده و فهرست مطالب آن چنین است:

فاتحه در صورت مهر نبوت، منظر اول در تکسیرات بعضی از سوره‌ها و آیات، منظر دوم در نقش معظمی که در ایام هفته منظور سازند.

[ذریعه ۱۵: ۱۲۶؛ مشار ۳: ۳۴۲۵؛ مجلس ۳۶: ۱۶۵؛ مرعشی ۱۱: ۲۴۸؛ ملک ۳: ۵۳۷].

آغاز: «بعد از حمد خدا و صلوات چنین گوید احقر بندگان درگاه و افقر نیازمندان بارگاه ابن میرمهدی خان ... ابوالمفاخر نظام‌الدین محمدهادی الملقب بشاه میراق [صحیح: میرزا] المخاطب به میرزا مهدی خان صفوی ... که در اکثر نسخ و مجامع از حضرت ائمه طاهرین».

انجام: «و در بعضی نسخ خواص و فوائد بسیار از دیدن این شکل مبارک نقل شده سیطیع النور علی ولی الله [جدول]».

۲. دعاهای یومیه (۲۵ر - ۲۶پ) (دعاها - عربی)

با دعای روز جمعه شروع می‌شود و تا دعای روز پنجشنبه ادامه می‌یابد.

۳. حدیث (۲۷ر - ۳۲پ) (احادیث - عربی)

آغاز: «قال امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام عن النبی صل الله علیه و اله و سلم انه قال رسول لله صل الله علیه و اله ما من عبد مؤمن یکتب صفتی هذه ثم یضعها».

انجام: «و لم یلتفت الی شیء منها الا ثلثا و هو قوله علیه السلام حبب الی من دنیاکم ثلثه الطیب و النساء و غره عینی فی الصلواه و السلام».

نسخ در رسالهٔ اول و نسخ معرب در رسالهٔ دوم و سوم، بی‌تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی در رسالهٔ دوم. تصویرها و جدول‌ها و شکل‌های هندسی متعدد با مرکب سرخ و آبی در رسالهٔ اول. مجدول دو خطه سرخ که بدون استفاده از مسطر کشیده شده و ناصاف و نامرتب است. رسالهٔ اول صفحه شمار دارد و شماره‌ها با مرکب سرخ نوشته شده و عدد صفر در رقم دهگان حفظ شده است. دو برگ در آغاز نسخه و چهار برگ در انتهای نسخه نانوشته است.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای تیره ساده، ۱۷/۵×۱۱ س‌م. فرسوده.

۳۶گ، ۱۷/۵×۱۰/۵ س‌م، ۱۱س، ۱۵×۸/۵ س‌م.

۱۱۰۸۷

الصافی فی شرح الکافی (شرح کافی) (احادیث شیعه - فارسی)

از: خلیل بن غازی قزوینی (۱۰۰۱ - ۱۰۸۹ق)

شرحی است به فارسی بر *اصول کافی* کلینی (۳۲۸ق) با عنوان‌های «اصل - شرح». تألیف این شرح بیست سال، از سال ۱۰۶۴ تا ۱۰۸۴ق، به طول انجامیده است. *کافی* از مهم‌ترین کتب حدیث شیعه و دارای سه بخش اصول، فروع و روضه است

این کتاب در سال ۱۳۸۸ش به تصحیح و تحقیق محمدحسین درایتی و حمید احمدی‌جلفایی در دو جلد به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۵: ۴، ۱۷: ۲۴۵؛ مشار ۳: ۳۳۶۹؛ مجلس ۳: ۵۸؛ مرعشی ۵: ۲۶۵؛ ملی ۱: ۱۱۵].

نسخهٔ حاضر حاوی بخش فروع و شرح کتاب نکاح و کتاب عقیقه و کتاب طلاق است.

آغاز: «الحمدلله علی بلوغ الصافی شرح الکافی کتاب النکاح الذی جعل الله الاستعفاف به وسیله لجده الذین لایجدون و اغنائه ایاهم من فضله ... و بعد چون حکم جهان مطاع افتاب شعاع ناهید ارتفاع اشرف اقدس اعلی صادر شد به اینکه داعی دولت قاهره خلیل بن».

انجام: «فی یوم السبت الحادی و العشرین من جمادی الآخره سنه سبع و سبعین و الف هجریه حامدا مصلیا مسلما

هزاران درود و هزا[را]ن سلام ز ما بر محمد و آلش تمام»

نسخ، عبارات عربی معرب، عنوان‌ها و سرفصل‌ها و نشانه‌ها به سرخی. نسخه در حاشیه تصحیح شده و نسخه‌بدل‌ها نوشته شده است. چند جا خط خوردگی دارد.

یادداشت تملک در پشت برگ نخست، با مهر مربع که محو شده و یک یادداشت تملک که در آن نام مالک پاک شده و مهر مربع که خوانده نمی‌شود. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج عنابی، عطف چرم قرمز، درون کاغذ ابری نقاشی شده، ۲۷×۱۵ س‌م. جلد فرسوده و آسیب دیده است و آثار کرم خوردگی و آب دیدگی در آن دیده می‌شود.

۴۷۳گ، ۲۷×۱۵/۵س‌م، ۲۵ س، ۲۰×۹ س‌م.

۱۱۰۸۸

سری بهاگوت (پوران سری بهاگوت، سری مده بهاگوت، سری کریشن) (هندوئیسم - فارسی)

بهاگوت کتاب مقدس هندوان است. اصل آن منظومه به زبان سانسکریت بوده و سپس از زبان هندی به فارسی ترجمه شده است. این داستان شامل حکایت‌های مفصلی است دربارهٔ پسران هجده‌گانه قدیمی که گویا پسران سری بهاگوت بوده‌اند. اسامی برخی از این پسران که در نسخه‌ها آمده عبارت اند از: سری کرشن، پراسریمتری، بهاگوت پران، ابی متری، راجه حدشترسور، سوت پورانک، راجه پریچهت، سکهدیور، سری بهکوان جیو، گرگه ریشی، ولودیو، ششوپال، راجاجود شیستر.

این کتاب در چند «اسکند» و هر اسکند در چند «ادها» تنظیم شده و در برخی نسخه‌ها به جای ادها «باب» ذکر شده است. این منظومه بارها به فارسی ترجمه شده و مترجمان آن نامعلوم هستند. عده‌ای مترجم آن را ابوالفضل علامی ذکر کرده‌اند.

[جامعه ملیه اسلامیه ۵: ۴۱۲؛ گنجبخش ۳: ۱۳۶۰؛ مجلس ۳۷: ۳۶۹ و ۳۷۱، ۳۸: ۲۰۹؛ نسخه ش ۳۸۵۳/۵ ف کتابخانهٔ ملی]

نسخهٔ حاضر ترجمهٔ اسکند دهم است و از آغاز افتادگی دارد و از گ ۱۴۹ شروع می‌شود.

آغاز موجود: «تو به استماع محامد و مدایح سری بهکوان مشتاق است مرجمله بخشباران و طالعمندان نوی اما چند روز است که نواب و طعام نخورده حواس تو برجا نخواهد بود باید که به هر جا هست خود را جمع کرده».

انجام: «محبت و اخلاص درست و اعتقاد راسخ به آن جناب میسر شود ... تمام شد باب دهم از سری بهاگوت جیو که آن را دهم اسکند گویند ... سری کرشن جیو ... کرامی تمام شد».

انجامه: در پایان نسخه در زیر عنوان «نوت» مطلبی به زبان احتمالاً پنجابی نوشته شده و در پایان آن آمده است: «مورخ ۱۷ جولای سنه ۱۹۱۷ به قلم حقیر پرتقصیر درسان درس غلام کبورسان رهوجه شهام ملتان».

شکسته، ۱۷ جولای ۱۹۱۷م. سرفصل‌ها به سرخی. دو برگ آخر نونویس است. نسخه شماره صفحه دارد. در حاشیه تصحیح شده است، با خط خوردگی اندک. لبهٔ داخلی تمام اوراق نسخه و سه برگ ابتدایی مرمت و وصالی شده است. آثار آب خوردگی و پخش شدن مرکب در بیشتر اوراق نسخه دیده می‌شود.

مالک نسخه در پشت بدرقهٔ اول عنوان نسخه را «جوگ بسشت ترجمه Yoga Vasista» نوشته که درست نیست، با امضا و تاریخ «لاهور تیرماه ۱۳۴۶»، از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، چرم قهوه‌ای ساده، آستر و بدرقه کاغذ سفید، ۳۵ × ۱۷/۵ س‌م. صحافی جدید.

۱۷۰گ، ۲۴/۵ × ۱۷ س‌م، ۱۳س در نیم بیشتر نسخه، ۱۶/۵ × ۹ س‌م. کاغذ گاهی تیره.

۱۱۰۸۹

مجموعه

۱. تحفهٔ جهان‌شاهی (۳پ - ۸۲پ) (داستان‌ها - فارسی)

از: نورالله بن محمدزمان بیات (قرن ۱۴)

مجموعهٔ حکایات و روایات و اشعاری است که از کتاب‌های مختلف نقل شده و مؤلف گاه با عنوان «کاتب الحروف» مطالبی را نیز از خود بیان کرده است. مؤلف سبب تألیف کتاب را پیش از آغاز متن، در گ ۲ر و پ، نوشته است. وی ابتدا از اوضاع نابسامان ایران در سال‌های ۱۳۲۰-۱۳۲۵ق یاد می‌کند و به شرارت محمدخان اصانلو در زنجان و خمسه اشاره می‌نماید و مطالبی در ستایش جهانشاه خان افشار امیر تومان و حکمران خمسه می‌آورد و کتاب حاضر را برای پیشکش به وی در هنگام ورود او به زنجان تدارک

می‌بیند و به نام او «تحفه جهانشاهی» می‌نامد. پیش از آغاز متن این دو بیت در حاشیهٔ بالای متن نوشته شده است:

«بود تحفهٔ مختصر این کتاب امیر ار پسندد شود مستطاب

نشد گر پسند جهان شاه راد سوزم برایش دهم زان به باد»

آغاز: «قال رسول الله صل الله علیه من اخلص الله اربعین صباحا ظهرت ینابیع الحکمه من قلبه علی لسانه یعنی هرکسی از روی اخلاص و نیتی صادق چهل صباح از خواب برخیزد».

انجام: «نخستین را غریزت اندازه گیر که بر دست کشته شد خیره خیر برادر ز یک کالبد بود پشت چنان بیخرد بی‌گنه را بکشت مرا زین سخن ویژه اندوه توست که بیدار دل باشی و تندرست».

در صفحات ۸۲ر و پ دو مطلب تاریخی از نورالله ابن محمدزمان بیات در ۱۳۲۴ق و حسنعلی زنجانی در ۱۳۲۵ق نوشته شده است.

۲. مجالس المواعظ (۹۵پ - ۹۹ر) (واقعه کربلا - فارسی)

از: جعفر بن حسین تستری (۱۲۳۰-۱۳۰۳ق)

نورالله بیات در این بخش در نظر داشته که مختصری از مصائب امام حسین(ع) را بنگارد و بهترین مأخذ را برای تحریر مصائب آن حضرت *مجالس المواعظ* شیخ جعفر تستری (۱۳۰۳ق) دانسته و خواسته که آن مجالس را بی کم و زیاد در اینجا بنویسد اما فقط بخش کوتاهی از *مجالس المواعظ* را نوشته و نسخه ناتمام مانده است.

آغاز: «بنده حقیر نگارنده بی بضاعت نورالله ابن محمدزمان بیات بخت طاهر خود را از طایفه ناجیه امامیه می‌داند و از شیعیان اثنی عشری می‌شمارد ... بر خود واجب دانسته بود که مختصری از مصائب وارده بر نور دیدهٔ فاطمهٔ زهرا و ... در این کتاب بنگارد ... هرچند ملاحظه کردم مصائب آن حضرت از روی احادیث و اخبار کدام کتاب به رشته تحریر آورم که خالی و مبرا از عیوب و به صحت قریب بلکه عین حالات آن بزرگوار باشد سالم تر و بی عیب تر از آن ندیدم که مجالس المواعظ ... شیخ جعفر التستری را بدون کم و زیاد در آخر این کتاب ثبت و ضبط نمایم».

آغاز مجالس: «اما بعد امروز که اینجا نشسته‌اید هرکس ملاحظه حال دل خود کند».

انجام: «دیروز گفتم که انشاءالله در عالم حقیقه که سید الشهدا علیه‌السلام از این صحرای نجف گذشته است و طلب».

۳. غزل فرصت شیرازی (۹۹پ) (شعر - فارسی)

سه غزل از «فرصت» در دو ستون زیر هم نوشته شده و غزل چهارم ناتمام است.

آغاز:

ما رند و خراباتی و دیوانه و مستیم　　پوشید[ه] چه گویم همه‌ایم که هستیم

شکستهٔ ریز جوهری مشکی و ابی اصل، نورالله بن محمدزمان بیات، ۱۳۲۵-۱۳۳۰ق. نسخه شمارهٔ صفحه دارد. یک برگ در ابتدای نسخه و گ ۸۳ و ۸۵ر - ۹۵ر نانوشته است. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. دوخت شیرازه شل شده و پارگی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

مهر بیضی با سجع «عبده رفیع» در حاشیهٔ گ ۲۲۰پ. نامه‌ای به زبان فرانسه بر روی کاغذ خطدار از A. B. Tubini به م. فرمانی، برروی کاغذی جداگانه در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج مشکی ساده، جدول دو خطه، ۳۲/۵ × ۲۰/۵ س‌م. فرسوده و رنگ رفته.

۹۹گ، ۳۲ × ۲۰/۵ س‌م، مختلف. کاغذ ابی نازک، با ته نقش شیر و خورشید.

۱۱۰۹۰

زینه المجالس　(تاریخ - فارسی)

از: محمد بن ابی‌طالب مجدی (قرن ۱۱ق)

مجدالدین محمد بن ابی‌طالب، متخلص به مجدی، از نویسندگان دوران صفوی است که در این کتاب حکایاتی دربارهٔ گذشتگان و غرایب احوال ایشان گرد آورده و تألیف آن را در سال ۱۰۰۴ق و به نام شاه طهماسب صفوی به پایان رسانده است. او مطالب این کتاب را پس از مطالعهٔ کتاب‌های داستان، تاریخ و جغرافیا گرد آورده و در آن بخش‌هایی از تاریخ عمومی را از زمان حضرت پیامبر اکرم(ص) تا زمان خود، یعنی عصر صفویه، آمیخته با مطالب دینی و عرفانی و اخلاقی و اشعاری از خود و دیگران، بیان می‌کند.

مطالب این کتاب در نه جزء، هر جزء در ده فصل، تنظیم شده است، برای عنوان فصل‌ها نک. نشریهٔ نسخه‌های خطی ۶: ۳۱۱.

[ذریعه ۱۲: ۹۴؛ منزوی ۱: ۶۷۰؛ مشار ۲: ۲۸۴۷؛ مرعشی ۱۱: ۳۶؛ ملی ۲: ۵۲۷؛ نشریه ۶: ۳۱۱].

در این نسخه ده برگ از ابتدای نسخه افتاده است و انجام نسخه نیز افتادگی دارد. این نسخه از اواسط فصل دوم از جزء اول را که «در باب کرامات اولیاء» است تا اوایل فصل دهم از جزء سوم را که «در بیان علو همت» است دارد.

آغاز موجود: «این سخن شنیدم با خود گفتم ای بی‌دزد غلامی که خواجه او دو انبار دارد از قحط باک ندارد خواجه من آن است که آسمان و زمین در قبضه قدرت اوست».

انجام موجود: «در وقتی که زمام مهام انام در قبضه اقتدار او آید نوبتی صوفی بجهه».

نستعلیق، عنوان‌ها، سرفصل‌ها، اسامی شاخص و نشانه‌ها به سرخی. برخی عنوان‌ها و آنها که باید به سرخی نوشته می‌شد نوشته نشده و جای آنها خالی مانده است. خط سرخ بر روی

عبارات عربی. نسخه شماره برگ دارد و نشان می‌دهد که ده برگ از ابتدای نسخه افتاده است. برخی از شماره برگ‌ها در برش کاغذ از بین رفته است. آثار آب دیدگی و دود زدگی در نسخه دیده می‌شود. لبهٔ اوراق پوسیده و ریخته است. چند برگ از نسخه وصالی شده و اوراق ابتدایی نسخه جدا شده است.

مهر بیضی با سجع «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده علي ...» در حاشیهٔ گ ۱۳پ. مهرهای چهارگوش ناخوانا در حاشیهٔ گ ۱۴۷ر و ۱۴۸ر و مهر بیضوی کوچک ناخوانا در حاشیهٔ گ ۲۱۹پ و ۲۲۵ر. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

بدون جلد. فقط عطف چرمی جلد باقی مانده است.

۲۲۵گ، ۲۸×۱۸/۵ س‌م، ۱۹س، ۲۰×۱۲ س‌م.

۱۱۰۹۱

مجموعه

۱. روضه‌الصفا فی سیره الانبیا و الملوک و الخلفا (۱ر - ۸۱پ)　(تاریخ - فارسی)

از: محمد بن خاوند شاه میرخواند (۸۳۸ - ۹۰۳ق)

روضه الصفا تاریخ عمومی است از آغاز آفرینش تا روزگار مؤلف. میرخواند تألیف این کتاب را در سال ۸۹۹ق آغاز کرد و قصد داشت این کتاب را در یک مقدمه و هفت جلد یا قسم و یک خاتمه به نگارش درآورد، اما نتوانست قسم هفتم را به پایان برساند و نوادهٔ دختری او، خواندمیر، پس از مرگ نیای خود، قسم هفتم و خاتمه را به پایان رساند. مجلدات این کتاب بدین قرار است:

مجلد اول: تاریخ پیش از اسلام، مجلد دوم: سیرت حضرت رسول(ص) و امام زمان(ع)، مجلد سوم: سیرت امام دوم تا پایان خلافت بنی‌عباس، مجلد چهارم: تاریخ سلسله‌های اسلامی تا غلبهٔ مغول، مجلد پنجم: تاریخ مغول، مجلد ششم: تاریخ تیمور و جانشینان او، مجلد هفتم: وقایع زمان سلطان حسین بایقرا و سرگذشت قرقویونلوها، و خاتمه: سرگذشت آق قویونلوها.

[ذریعه ۱۱: ۲۹۶، ۱۲: ۲۹۰؛ منزوی ۶: ۴۱۵۳؛ مشار ۲: ۲۷۰۶، استوری ۲: ۵۲۲؛ مرکز دائره‌المعارف ۱: ۱۲۳].

نسخهٔ حاضر حاوی قسم اول تا اواخر داستان یعقوب(ع) است و آغاز آن افتاده است.

آغاز موجود: «گفته‌اند و فوز به مطالب و انواع کامرانی که بران مرتب گشته مسطور گردد و حسن عاقبت آن بیان کرده شود صاحب خرد سعادتمند تأسی نماید».

انجام موجود: «صورت واقعه آنکه خود را بر کوه بلند دیدم که به حوالی آن آبهای روان داشتی و بسیار ... [پاک شده] سمن و اصناف شکوفه و ریاحین بود ناگاه ... [پاک شده] و ستاره یا ماه ... [پاک شده] از آسمان فرود آمده .... [پاک شده]».

۲. روضةالصفا فی سیره الانبیا و الملوک و الخلفا (۸۲ر – ۲۶۰پ) (تاریخ – فارسی)

از: محمد بن خاوند شاه میرخواند (۸۳۸ – ۹۰۳ق)

ادامهٔ متن بخش قبلی و اواخر داستان یعقوب(ع) است تا پایان قسم اول. اما از حیث خط و کاغذ با بخش اول نسخه تفاوت دارد.

آغاز: «باید که در ترویج این بقعه سعی تمالی و از ... پدر و جد بزرگوار و غیرهما بی خبر بوده و ... از دقایق ... مهمل نگذاری آنگاه او را نموده به اراضی روم رحلت نموده».

انجام: «و بعد ازین شروع در قسم دوم از این کتاب و ایراد بندی از حکایات رسول و آل و اصحاب صلوات الله علیهم اجمعین با سوانح وقت از فیض ربانی مامولست و حسن قبول فیاض خاطر مقرب الخضرت سلطانی مسئول انه علی ما یشاء قدیر و بالاجابه جدیر».

انجامه: «تمت بعون الله تعالی فی ۸ شهر شعبان المعظم سنه ۱۰۸۹».

۳. [حکایات] (۲۶۱ر – ۲۸۰پ) (داستان – فارسی)

آغاز و انجام افتاده است.

چند حکایت است که با جملهٔ «راویان حکایت و ناقلان روایت چنین آورده‌اند» یا «راویان اخبار و ناقلان آثار چنین آورده‌اند» آغاز می‌شوند. بعد از حکایتی در سرگذشت فضل ربیع که آغاز آن افتاده است، «حکایت و سرگذشت خداداد و برادرانش و آنچه بر سر ایشان گذشته است»، «حکایت و سرگذشت فرزند رئیس موصل فضل‌الله نام و آنچه بر سر او گذشته است»، و «حکایت و سرگذشت زن زرگر و فقیه و محتسب و قاضی و شحنه و والی شهر و آنچه بر سر ایشان گذشته است» آمده است.

آغاز موجود: «روی به گورستان نهاد بوالفتح تابکار فضل ربیع را بدان گورستان آورد و آن تابوت را به وی نمود فضل ربیع بسیاری زاری و نوحه بکرد».

انجام موجود: «و روز دیگر خود را برآراست و جامه‌های گران بها دربوشید ... [پاک شده] خوشی خود را معطر گردانید و کنیزکی همراه گرفت و روی به خانه فقیه نهاد و چون چشم فقیه».

نستعلیق، خطوط مختلف، ۸ شعبان ۱۰۸۹ق در رسالهٔ دوم. عنوان‌ها در هر سه رساله و نشانه‌ها در رسالهٔ دوم به سرخی، خطوط سرخ برروی عبارات عربی در رسالهٔ دوم. سه حرف «ا م ع» در بالای صفحات رسالهٔ نخست نوشته شده است. رسالهٔ اول و دوم در حاشیه تصحیح شده و اولی خط خوردگی دارد. آثار دودزدگی و آب دیدگی، پخش شدگی مرکب و لکه‌های مختلف در نسخه دیده می‌شود. اوراق رسالهٔ دوم وصالی با متن و حاشیه شده است. دو برگ مربوط به رسالهٔ اول از نسخه جداست.

یادداشت تولد در سال ۱۲۶۰ در گ ۸۱پ. مهر بیضی با سجع «عبده الراجی محمدتقی» در

حاشیهٔ گ ۱۰۳ر، مهر بیضی کوچک با سجع «عبده محمدخان ۱۲۱۹» و مهر مربع با سجع «پیرو دین نبی میرزا محمد ۱۱۲۱» در حاشیهٔ گ ۱۰۴ر و ۱۲۲ر، مهر بیضی ناخوانا در گ ۱۰۸ر و ۱۲۸پ و ۱۲۹ر و ۱۳۱ر و ۱۴۷ر و ۱۷۱ر و ۱۸۷ر، مهر بیضی با سجع «غلام‌حسین بن عباس» در حاشیهٔ گ ۱۲۹ر و ۱۳۷ر و ۱۳۸ر، روایت از حضرت رسول در حاشیهٔ گ ۱۳۲ر – ۱۳۶ر و ۱۶۹پ. چند یادداشت مربوط به شکار و چند مهر بیضی ناخوانا، حساب بدهی و طلب به تاریخ ۱۳۰۱ق در گ ۲۸۰ر. یادداشت ادای قرض مورخ ۱۲۹۹ق، یادداشتی مربوط به شکار، یادداشتی در ستایش نسخه و یادداشت تولد در سال ۱۲۷۲ق در گ ۲۸۰پ.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج، جدول درونی قاب مانند دور منگنه در وسط و جدول بیرونی دور منگنه، و دو منگنه در بالا و پایین ترنج بزرگ، ۲۳/۵ × ۱۷ س‌م. لت اول جلد افتاده است.

۲۸۲گ، ۲۳×۱۶/۵ س‌م، ۱۸ و ۲۵ س، ۱۷×۱۲ س‌م.

۱۱۰۹۲

تقویم سال ۱۳۰۷ هجری قمری (گاه‌شماری اسلامی – فارسی)

تقویم نجومی سال ۱۳۰۷ق، مطابق با چهل و سومین سال پادشاهی ناصرالدین شاه قاجار، است و مانند دیگر تقویم‌های نجومی در آن احکام نجوم و سعد و نحس ایام و خوب و بد اعمال بیان شده است.

[اصلی: ن ش ۱۹۹۵۲]

آغاز: «بسم‌الله تعالی شانه العزیز یعلم بحقایق الامور و الاشیاء مبارکی و میمنت و اقبال و خرمی و مسرت و اجلال درآمدن سال چهل و سیم از جلوس میمنت مانوس حضرت شاهنشاه صاحب قران اسلام پناه ادام الله تعالی ظله العالی و سال دهم از قران علویین در برج ثور هفده درجه بعد از حادف».

انجام: «و غرق کشتی‌ها در خوشی اغیاد و میل مردم به صحرا و تماشا و رواج بازارها و فوت حال علما و فضلا و رسالات و احتمال کسالت مزاج یکی از مشایخ و سال‌خوردگان از ملوک والله اعلم بحقایق الامور» [جدول].

شکسته و نسخ، ۱۳۰۷ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها با مرکب سرخ و آبی. دارای جدول مشکی، زر بهن و آبی، کمند سرخ. دارای جدول‌های نجومی.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

بدون جلد.

۱۶گ، ۲۲ × ۱۷/۵ س‌م، ۵ س، ۱۹ × ۱۱/۵ س‌م.

۱۱۰۹۳

صد پند (پندنامه لقمان، نصایح لقمان) (اندرزنامه‌ها ـ فارسی)

از: لقمان حکیم

پندنامه‌ای کوتاه است منسوب به لقمان حکیم، خطاب به فرزندش، که با عباراتی شیوا به فارسی برگردانده شده است، با خطاب «ای پسر» یا «ای فرزند». نسخه‌های این پندنامه تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند. در برخی نسخه‌ها پندها با شماره است و در برخی بی شماره.

[ذریعه ۳: ۴۷۰، ۲۴: ۱۷۱؛ مشار ۱: ۹۶۳؛ مرکز دائرةالمعارف ۱: ۱۴۳، مرکز احیاء ۴: ۱۰۹؛ ملی ۳۱: ۴۱۳]

آغاز: «الحمدلله ... اما بعد این چند پند دلپسند است که لقمان حکیم فرزند خود را وصیت فرموده است که هر که این سخنان را یاد گیرد و بدان عمل نماید خردمند و زیرک گردد ای فرزند جوانی را غنیمت شمار».

انجام: «در خانه اگر کس است یک حرف بس است امید که پیوسته خواننده این سخنان پسندیده و دارنده این اندرزنامه سنجیده به تأییدات یزد یزدانی مؤید و به توفیقات سبحانی موفق آمده در مطالعه‌اش اقدام ورزند و در فراگرفتنش اهتمام ورزند».

انجامه: «در روز یکشنبه چهاردهم شهر جمادی‌الاخری تحریر شد و انا العبد حیدر علی هندی سنه ۱۲۷۹».

نستعلیق درشت بسیار خوب، حیدر علی هندی، ۱۴ جمادی‌الثانی ۱۲۷۹ق. «اما بعد» به سرخی. فاصلهٔ بین جملات خالی است و نشانه‌ای بین آنها نیست. فاصلهٔ بین سطور بیشتر از معمول و ۱/۵ س‌م است.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

بدون جلد و دوخت، اوراق به صورت دو برگی و از هم جدا هستند.

۶گ، ۲۳×۱۵ س‌م، ۶س، ۱۲×۸ س‌م.

۱۱۰۹۴

مجموعهٔ دعا (کتاب دعا) (دعا ـ فارسی و عربی)

مجموعهٔ دعا، شامل: دعای باطل السحر (۱پ ـ ۲۱پ)، دعا جهت چشم درد (۲۱پ)، دعا جهت درد سر (۲۱پ ـ ۲۲ر)، و دعای طلب حاجت (۲۲ر ـ ۲۶پ).

انجامه:

«غریق رحمت یزدان کسی باد که کاتب را بالحمدی کند یاد

التماس دعا از خواننده دارم فی ۹ شهر صفر المظفر سنه ۱۳۰۱».

نستعلیق در فارسی‌ها و نسخ معرب در عربی‌ها، ۹ صفر ۱۳۰۱ق. طرح یک سرلوح و کتیبهٔ ساده و ابتدایی به رنگ مشکی و سبز در ابتدای نسخه که در داخل آنها عنوان دعا، بسمله و «یا علی مددی» نوشته شده است. مجدول دوخطهٔ مشکی که بدون استفاده از مسطر کشیده شده است.

طرح گل و بوته با قلم مشکی در انتهای متن پس از انجامه. نسخه در حاشیه تصحیح شده است.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، تیماج عنابی ساده، ۱۷/۵×۱۱ س‌م.

۲۶گ، ۱۷/۵×۱۱ س‌م، ۱۲س، ۱۴×۸/۵ س‌م.

۱۱۰۹۵

مناجات مخمس (الدعاء المخمس) (دعاها ـ عربی و فارسی)

از: علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول (۲۳ق.ه ـ ۴۰ق)

دعایی منظوم و در قالب مخمس و به ترتیب حروف الفبای قافیه است. عنوان «الدعاء المخمس» در نسخه آمده است.

[گلپایگانی ۳: ۳۶]

آغاز:

یـا سـامع الـدعاء و یـا رافـع السـماء

انجام: «انک علی کل شی قدیر و صلی الله علی محمد و اله اجمعین الطیبین الطاهرین».

انجامه: «تمت الدعوات المبارکات بحمدالله تعالی و منه علی ید العبد المذنب المحتاج الی رحمه الله الملک الرؤف الرحیم الباری کمال‌الدین محمود بن عبدالحق السبزواری فی شهور سنه اربع عشرین و تسعمائه حامداً لله و مصلیا علی نبیه».

نسخ معرب عالی، کمال‌الدین محمود بن عبدالحق سبزواری، ۹۲۴ق. نشانه‌های پایان ابیات پنج ضلعی‌های دور مشکی و توپر زرین با مرکز و راس‌های مشکی است. مجدول به جدول مشکی، زر و ابی. ستون‌بندی و سطربندی به مشکی و زر. عنوان دعا در ابتدای نسخه و سربندها به خط ثلث زر و درون مستطیل مجدول به زر با تحریر مشکی که اطراف ان با خطوط شطرنجی صورتی و تزئینات ابی به طرزی ابتدایی پر شده است.

صیغهٔ گوسفند قربانی در پشت برگ نخست. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

بدون جلد.

۶گ، ۱۴×۱۰س‌م، ۹ س، ۱۱/۵×۶/۵ س‌م.

۱۱۰۹۶

گلستان (نثر ـ فارسی)

از: مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱ق)

فقط چند برگ از ابتدای *گلستان* (نک. ش ۱۱۰۷۰) است.

آغاز: «منت خدای را عز و جل که طاعتش موجب قربت است».

انجام:

چو در بسته باشد چه داند کسی که جوهرفروشست یا پیله‌ور

شکسته، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها نوشته نشده و جای آنها خالی مانده است.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

بدون جلد و دوخت، به صورت یک کراسه چهار برگی است.

۴گ، ۱۸×۱۱ س‌م، ۱۲س، ۱۵/۵×۷ س‌م.

۱۱۰۹۷

حبیب‌السیر فی اخبار افراد البشر (تاریخ ـ فارسی)

از: غیاث‌الدین بن همام‌الدین خواندمیر (۸۸۰ ـ ۹۴۲ق)

تاریخ عمومی با انشایی ادبی آمیخته به شعر است که مؤلف نگارش آن را در سال ۹۲۷ق آغاز کرده و در سال ۹۳۰ق به انجام رسانده است. این کتاب در یک افتتاح، سه مجلد، هر یک در چهار جزو، و یک اختتام تدوین شده است، به شرح زیر:

افتتاح در ذکر اول مخلوقات جهان،

مجلد اول در بیان احوال انبیا و حکما و سلاطین پیش از اسلام و سیره پیامبر اسلام و وقایع زمان خلفای راشدین،

مجلد دوم در ذکر مناقب و مفاخر ائمه اثنی عشر و وقایع زمان خلفای بنی‌امیه و بنی‌عباس و پادشاهان معاصر بنی‌عباس،

مجلد سوم در بیان وقایع ایام حکومت طوایف و سلاطین و خواقین بعد از عباسیان تا سلطنت شاه اسماعیل صفوی،

اختتام در ذکر بدایع و غرایب ربع مسکون و عجایب وقایع جهان.

این کتاب در سال ۱۳۳۳ش، زیر نظر محمد دبیرسیاقی، در چهار جلد به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۶: ۲۴۴؛ منزوی ۶: ۴۱۳۷؛ مشار ۲: ۱۷۱۸؛ مرعشی ۱۶: ۸۳؛ ملی ۴: ۱۷۵؛ نشریه ۶: ۲۹۳]

این نسخه جزو چهارم از مجلد سوم تا پایان است و چند سطر از ابتدای نسخه افتاده است.

آغاز موجود:

«[شد] از کرم عام تو عالم خرم ... شاهان جهان به لطف عامت محتاج

انجام:

به ارقام اسلام ده اختتام ... خدایا بقای مرا والسلام

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب تحریر فی یوم الخمیس بیست و هشتم شهر شوال المکرم سنه [۸]۱۲۱».

نستعلیق، پنجشنبه ۲۸ شوال ۱۲۱۸ق. عنوان‌ها و اسامی شاخص و نشانه‌ها به سرخی، خط سرخ در بالای عبارات عربی. نسخه در حاشیه تصحیح شده و خط خوردگی دارد. تعدادی از اوراق در اوایل نسخه متن و حاشیه و وصالی شده است.

پنج عکس برگردان از حیوانات و شخصیت‌های داستانی در پشت و روی برگ نخست و یکی در پشت برگ انتهایی. یادداشت مالکیت غلامحسین به تاریخ [?]۱۳در پشت برگ نخست. یک یادداشت اتمام کتاب مورخ ۱۲۱۸ق و چند یادداشت پراکنده و نامرتب در انتهای متن در گ ۳۰۷پ. یادداشت رسیدن چند لول تریاک در تاریخ هشتم رجب ۱۳۲۰ق و بعضی خرج آن و دو بیت شعر فارسی به تاریخ ۱۳۱۲ق به خط غلامحسین، مالک نسخه، در گ ۳۰۸ر. دو مهر بیضی کوچک ناخوانا در حاشیه ص ۲۹۸ دیده می‌شود. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، دارای یک ترنج و دو سرترنج با طرح گل و بوته، چهار خط عمودی و افقی و اریب متقاطع در وسط که ترنج بزرگ را قطع کرده‌اند و خط عمودی به ترنج‌های کوچک در بالا و پایین متصل است، دو ردیف جدول که از گوشه‌ها به هم متصل اند، جدول دور منگنه، ۲۷/۵×۱۷س‌م.

۳۰۸ گ، ۲۷×۱۷/۵س‌م، ۱۴س، ۱۹×۱۰/۵ س‌م. کاغذ ابی و نخودی.

۱۱۰۹۸

مثنوی شیخ صنعان (قبلة العشاق) (شعر ـ فارسی)

از: محمدابراهیم بن اسماعیل نادری کازرونی (۱۱۸۰ـ ۱۲۶۰ق)

محمدابراهیم نادری کازرونی پزشک، عارف و شاعر ایرانی است. وی در علوم عقلی و نقلی، پزشکی، هیئت و حساب و هندسه و شعر مهارت داشت و در شعر «نادری» تخلص می‌کرد. وی پس از جلوس محمدشاه، در سال ۱۲۵۰ق، به سبب آگاهی داشتن از اوضاع مناطق جنوبی ایران، مأمور شد که سفری بدین نواحی کرده کتابچه‌ای به منظور شناخت بنادر و جزایر خلیج فارس تهیه کند که با عنوان *تاریخ بنادر و جزایر خلیج فارس؛ در زمان محمدشاه قاجار* با تصحیح و تحشیهٔ منوچهر ستوده، در سال ۱۳۶۷ش، به چاپ رسیده است. وی دیوان شعر دارد و منظومه‌های متعددی در موضوعات مختلف سروده است، به نام‌های *گلستان خلیل، مشرق الاشراق، انفس و آفاق، منهج العشاق، شاسق و مشتاق، چهل صباح، مسیح العشاق* و *قبلة العشاق*.

نادری منظومهٔ *قبلة العشاق* را به پیروی از عطار در شرح داستان شیخ صنعان و دختر ترسا سروده است. وی این منظومه را در خلال سفر حج سروده است و چون اتمام آن در مکه بوده آن را *قبلة العشاق* نامیده است و پس از اتمام آن در سال ۱۲۴۰ق آن را به شاهزاده حسینعلی میرزا فرمانفرما فرزند فتحعلی شاه قاجار و حکمران وقت فارس تقدیم کرده است.

نسخهٔ حاضر تنها نسخهٔ خطی موجود از این منظومه است که متأسفانه در آغاز و میانه افتادگی دارد. این منظومه در نسخهٔ حاضر درحدود ۵۵۰۰ بیت است.

هومن یوسفدهی در *حکایت عشق صنعان* معرفی کاملی از این منظومه ارائه کرده است.

[مقالهٔ «ابراهیم کازرونی» در *دائره المعارف بزرگ اسلامی*؛ *حکایت عشق صنعان*: ۲۶۲-۲۷۳].

اغاز موجود:

کمال افزاید و وجد و سرودم   ز غیبت روی آرد در حضورم

حضورم آرد و شورم فزاید   در دولت به روی جان گشاید

رخم آرد سوی قاضی حاجات   خرابم کرده آرد در مناجات

انجام:

الهی ای ز شه رخ وانموده   جهان را فر فرخ وانموده

به فرخ‌رویی و فرخنده فالی   شهنشان بخش و فر لایزالی

شه و شهزادگان را دار باقی   فماره بخششان را مجد ساقی

نسخ خوب، بی‌تاریخ، قرن ۱۳. عنوان‌ها به سرخی. نسخه خط خوردگی دارد و تصحیح شده است.
عنوان نسخه «مثنوی شیخ صنعان از نادری» و «قبله العشاق از کازرونی» در پشت برگ نخست.
از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.
جلد مقوایی، گالینگور سبز یشمی، عطف و کناره و گوشه‌ها گالینگور قهوه‌ای رنگ رفته، استر و بدرقه کاغذ سبز کم‌رنگ، ۱۳×۲۰/۵ س‌م.
۱۵۳+۱۳گ، ۲۰×۱۳ س‌م، ۱۸س، ۷/۵×۱۴/۵ س‌م. هفت برگ در ابتدا و سه برگ در انتها و سه برگ بین برگ ۶ و ۷ نسخه متفاوت با برگ‌های نسخه و به رنگ آبی و نانوشته است.

۱۱۰۹۹

مجموعه

۱. صبح وصال (۱پ - ۹پ) (نثر - فارسی)

از: محمدشفیع وصال شیرازی (۱۱۹۷ - ۱۲۶۲ق)

از این اثر یک نسخه در مجموعهٔ شخصی دکتر نورانی وصال در شیراز محفوظ است، به خط خود وصال و خاتمهٔ آن نوشتهٔ فرهنگ (۱۳۰۹ق) پسر اوست که می‌نویسد این اثر را پدرم در شیراز به نام معتمدالدوله فرهاد میرزا در سال ۱۲۶۴ق [؟] ساخته است.
[نشریه ۵: ۲۹۱]

اغاز: «هو الحی لا اله الا هو- به کویش که سفر کرد که ارمغان ستایشش برد یا به رویش که نظر کرد که روگشای نیایشش آورد هوش مایه ادراک است و ادراک آلت سپاس و این هر دو از اوست پس ستاینده خود هم اوست».

انجام: «چون چندی با هر دردمندی چنین معامله رفت به کلی طریق آمد و شد مسدود و از هر گونه جنس موجود گردد و با این حال توقع رفاه عباد ازین ستم‌آباد بی‌جا و قرار از قرار اولا است اما حکیم که راه پر شور و شر است در هر قدمش هزار خوف و خطر است اللهم ... و کذالک عبدالحسین».

انجامه (۹پ): «در روز بیست و دوم فروردین ماه ۱۳۱۶ حسب الخواهش نور چشم معظم میرزا یحیی خان ماهیار به تحریر این مقاله مرحوم مغفور وصال شیرازی موسوم به صبح وصال برآمد پوشیده نماند گرچه این بنده اهل خط نیستم و خوب نتوانم نوشت ولی به واسطه تعجیلی که در کتابت آن شده و عدم مجال و کثرت اشتغال در ثبت شیراز هم مانع از دقت در تحریر آن گردیده بود لذا زار فی الطیور لغمه اخری است خواهندگان را معذرت می خواهم که به لطف عمیم از عیوبات آن چشم پوشند در این قضیه خوب بنگرند». (عبدالحسین نوایی)

۲. غزلیات توحید شیرازی (۱۰ر - ۲۷پ) (شعر - فارسی)

از: اسماعیل بن محمدشفیع توحید شیرازی (۱۲۴۶ - ۱۲۸۶ق)

توحید پنجمین فرزند وصال شیرازی است که در شعر «توحید» تخلص می‌کرد و در خوشنویسی خط نسخ نامبردار بود. نسخهٔ حاضر شامل ۵۷ غزل از غزلیات اوست.
[اطلس خط: ۳۵۹]

اغاز:

ز بلبل سحرم این ترانه در گوش است   که می بنوش که گل مست و باده در جوش است

انجام:

برو توحید دست از عشق بردار   چه افتادی به سودای محالی

۳. دیوان داوری شیرازی (۲۸ر - ۳۰۰ر) (شعر - فارسی)

از: محمد بن محمدشفیع داوری شیرازی (۱۲۳۸ - ۱۲۸۳ق)

محمد داوری، چهارمین فرزند وصال شیرازی و از شاعران و خوشنویسان قرن سیزدهم هجری قمری است. وی در نوشتن خط نستعلیق و شکسته ماهر بود و در شعر «داوری» تخلص می‌کرد. این نسخه از دیوان او شامل قصاید مرتب، غزلیات مرتب، مسمطات، مخمس، چند ترکیب بند، ترجیع بند و مقطعات در هجو و مطایبه و مرثیه است.

دیوان وی در سال ۱۳۷۰ با تصحیح عبدالوهاب نورانی وصال و در سال ۱۳۸۰ش با تصحیح حبیب‌الله طالب‌زاده منتشر شده است.
[سیر تحول هنر خط: ۱۷۱]

در اواخر نسخهٔ حاضر افتادگی وجود دارد و برگ‌های ۲۷۰ - ۲۷۹ نانوشته است.

اغاز:

شب دوشین کزین نیلی دژ پیروزگون پیدا   شد این زرین ترنج زعفرانی رنگ ناپیدا

انجام:

لب تشنه به خاک و خون نشستن   بهتر که ز سفله آب جستن

انجامه: «نسخه اصل در ۶۴۰ صفحه به خط محمدکاظم متخلص به ناظم به موجب دستور میرزای وقار در سنه ۱۲۸۵ نوشته شده و هر صفحه دارای ۱۷ بیت می‌باشد».

شکسته ریز در رسالهٔ نخست و نستعلیق تحریری در رساله‌های دوم و سوم، عبدالحسین نوایی، ۲۲ فروردین ۱۳۱۶ش در شیراز، به خواهش میرزا یحیی‌خان ماهیار، در اولی. از روی نسخهٔ خط محمدکاظم ناظم که در ۱۲۸۵ق، به دستور وقار نوشته شده است، در سومی، جوهر مشکی و ابی. رسالهٔ سوم شماره صفحه دارد. برگ‌های ۲۷۰ـ۲۷۹ نانوشته است. نسخه خط خوردگی دارد و تصحیح شده است.

مهر سفید برجستهٔ مالک نسخه، یحیی ماهیار نوابی، با سجع «Y. M. NAWABI» و امضای او، مورخ ۱۳۴۶ش در تهران، در برگ نخست.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای مایل به قرمز، عطف و کناره و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای کم‌رنگ، ۱۳/۵×۲۱ س‌م. عنوان «صبح وصال غزلیات توحید دیوان داوری» به رنگ سبز برروی عطف حک شده است. ۳۰۰گ، ۱۳×۲۰/۵ س‌م، ۲۰س، ۹×۱۸/۵ س‌م. اوراق ۲۱۳ـ۲۳۳ کاغذ خط دار جدید است. برخی اوراق نسخه ابی و دو برگ قهوه‌ای با نقطه‌های ریز و پراکنده سرخ است.

۱۱۱۰۰

سفرنامه
(سیر و سیاحت ـ فارسی)

از: عبدالحسین نوایی

عبدالحسین نوایی در این دفتر شرح سفرهای خود را به عتبات و برخی شهرهای اروپا در سال‌های ۱۳۲۷ـ۱۳۴۰ق برای خود نوشته است. وی نام و نسب خود را در گ ۸۱پ چنین آورده است: «عبدالحسین ابن محمدحسن‌خان قشقائی ابن جهانگیرخان قشقائی».

در گ ۲پ ـ ۲۵پ مخارج سفر نوشته شده است، به خط سیاق، چند جا هم به انگلیسی و فرانسه نوشته شده، با تاریخ فرنگی، سپس سفرنامهٔ مؤلف از شیراز به کربلاست، در ذیقعده ۱۳۲۷ق (۲۶ر ـ ۴۴پ):

آغاز: «روز جمعه پنجم شهر ذیقعده الحرام ۱۳۲۷ به عزم زیارت آستان مقدس حضرت امام حسین علیه‌السلام از شیراز حرکت و شبی را در کش که یک فرسخی شیراز است نقل مکان نموده که صبح یکشنبه هفتم به طرف بوشهر حرکت شود».

انجام: «تمام شد این سفرنامه مختصر که محض یادداشتی برای خودم نوشتم معلوم است که در کمال بدی خط و اغلب بی ... و بی رویه است ولی دو عذر است یکی آنکه در اغلب اوقات با خستگی خصوص حال یا ناخوشی چیزی می‌نوشتم دیگر آنکه فقط برای یادداشت خودم بود چنانچه اتفاقا کسی بخواهد بخواند بر این حقیر خورده نگیرد معذورم دارند که العذر عند کرام النّاس مقبول

غرض نقشی است کز ما بازماند | که هستی را نمی‌بینم بقائی
مگر صاحبدلی روزی به رحمت | کند در حق درویشان دعائی».

حرره اقل عبدالحسین ابن محمدحسنخان قشقایی مرحوم به تاریخ پانزدهم شهر صفر المظفر سنه ۱۳۲۸».

و پس از آن شرح سفر او به اروپا (برلین و پاریس) در ۱۳۴۰ق آمده است (۴۵ر ـ ۹۴ر).

آغاز: «بعد از دوازده سال تمام که از سفر سابق گذشت و تمام این مدت را در شیراز بودیم به ناگاه عزیمت مسافرت مغرب در نظر آمد و چنین بود که میرزا علی خان پسر مرحوم معتمد دیوان که به سن چهارده ساله بود کسانش خواسته بودند اروپا برای تحصیل روانه نمایند».

انجام: «خلاصه در بیست و پنجم شهریور ماه ۱۳۲۰، رضا شاه پهلوی از سلطنت استعفا داده و تاج و تخت را به محمدرضا شاه پسر بزرگش که فعلا ولیعهد بود ولیعهد بود ...».

شکسته اصل، عبدالحسین نوایی، ۱۳۲۷ـ۱۳۴۰ش، مرکب مشکی و ابی. گ ۹۴پ تا پایان نسخه نانوشته است. نسخه شماره صفحه دارد.

یک برگ اطلاعیهٔ مجلس چهلم عزت وصال در ۶ شعبان ۱۳۵۴ق/۱۲ ابان ۱۳۱۴ش، دو ساعت مانده به غروب در تکیهٔ شاه داعی الله، از طرف دختر وی، نزهت الزمان وصال، چاپ شیراز، مطبعهٔ مصطفوی، ۱۳/۳×۲۱ س‌م، در لا به لای نسخه هست، از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، گالینگور سبز یشمی، عطف و کناره و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای روشن، ۱۶×۲۰/۵ س‌م. ۱۳۰گ، ۱۶×۲۰ س‌م، ۱۴ـ۱۶س، ۱۴×۱۸ س‌م، کاغذ بی‌خط و خط‌دار کاهی.

۱۱۱۰۱

مجموعهٔ سند
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

۴ برگ.

شامل یک اجاره نامه و سه تمسک نامچه.

۱. اجاره نامهٔ یک باب خانهٔ شخصی در محلهٔ میدان شاه شیراز در ۲۲ ربیع‌الثانی ۱۳۳۰ق (موجر: محمدحسن عرفی خلف حاجی چاووشی حیدر شیرازی، مستأجر: معتمدالسلطان عبدالحسین خان نجل محمدحسن خان شیرازی)

شکسته، مهر بیضی ابی با سجع «عبدالحسین» و مهر و یادداشت شاهد در بالا. ۲۰/۸×۳۴/۵ س‌م.

۲ـ۴. سه تمسک نامچه محمدحسن خان سرهنگ از مال معتمدالدوله از بابت مالیات متوجهات، فرع حکومتی، و وجه پیشکشی و استصوابی سال ۱۳۰۸ق بوانات و قنقری، در ۱۵ رمضان ۱۳۰۸ق.

شکسته و سیاق، مهر با سجع «عبده الراجی محمدحسن»، ۱۹×۳۲/۵ س‌م. کاغذ سبز. از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

۱۱۱۰۲

مجموعهٔ سند و نسخه

۷ برگ.

شامل:

۱. نامه‌ای از دارالکلات هرات (نامه‌ها ـ فارسی)

شکسته راسته و چلیپا.

مهر بیضی کوچک با سجع «پیغمبر».

دو برگ پیوسته، ۲۰/۵×۳۲ س‌م، دارای ته نقش.

۲. نامه و یادداشت (نامه‌ها ـ فارسی)

نامه خطاب به حیدر علی خان نواب، وصی حسنعلی خان نواب، است، از طرف شخصی به نام فراهانی (G. Frahani) در کنسولگری انگلیس در شیراز، به تاریخ ۱۱ جنوری ۱۹۰۸م/ ۶ ذیحجه ۱۳۲۵ق، در مورد مفاد قرارداد مابین حسنعلی‌خان نواب و سایر اشخاص آن خانواده در سال ۱۳۰۵ق، همراه با یادداشتی در ۷ ذیحجه ۱۳۲۵ق/ ۱۲ جنوری ۱۹۰۸م.

شکسته، ۱۳۲۵ق.

برروی کاغذ سربرگ دار: H.B.M's. CONSULATE, SHIRAZ. نامه پاکت دارد با عنوان «جناب جلالتماب اجل اقای حیدر علیخان نواب دام مجده» برروی ان.

یک برگ + پاکت، ۲۵/۳×۲۰/۳ س‌م، اندازه پاکت: ۱۰/۷×۱۳/۳ س‌م، یادداشت ۱۱×۸/۱ س‌م.

۳. تلگراف (اسناد و مدارک ـ فارسی)

تلگراف از اصفهان به شیراز، توسط انجمن اسلامی شیراز، به شخصی از متابعین «قوام» که او را به هجو «جناب قندق العلماء» خوانده‌اند، در ۱۳۰۱ق.

در سر برگ «ادارهٔ تلگرافی دولت علیه ایران» با ارم شیر و خورشید و شمشیر.

یک برگ، ۲۲/۲×۱۷/۴ س‌م.

۴. مدایح اهل بیت (شعر مذهبی ـ فارسی)

چند قصیده و ترکیب بند، در مدح حضرت محمد (ص)، حضرت علی (ع)، حضرت زهرا (س)، امام حسن (ع) و امام حسین (ع).

نستعلیق.

سه برگ دوتایی بدون دوخت است، ۱۲ ـ ۱۴س، ۱۴ × ۱۱ س‌م.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

۱۱۱۰۳

ترجمهٔ اسرار النجوم (ترجمه صد باب اسکندری) (نجوم ـ فارسی)

از: محمداکبر بن نصرالله افشار

متن اصلی از: ارسطو (۳۸۴ ـ ۳۲۲ ق‌م)

ترجمهٔ اسرار النجوم یا *صد باب اسکندری* است که ارسطو آن را برای شاگرد خود، اسکندر مقدونی، نوشته و صد فصل کوتاه است در اسرار ستارگان و وابستگی سعادت و نکبت زندگی آدمیان به آنها. مترجم که این کتاب را از عربی به فارسی ترجمه کرده نبیرهٔ نادر شاه است و نسب او که در نسخه آمده چنین است: «محمداکبر بن نصرالله بن شاهرخ شاه بن رضا قلی میرزا بن نادرشاه افشار».

[منزوی ۱: ۲۵۷؛ مشار ۱: ۳۰۰؛ دانشگاه ۶: ۲۱۶۰؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۱۷؛ نشریه ۳: ۳۸۹].

آغاز: «سپاس و منت وجودی را که واجب الوجود است و هر چه جزوی است ممکن الوجود و هرچه ممکن الوجود است کرده اوست».

انجام: «اولا مولود به بلیه و به بلای و عارضه گرفتار شود و بعد از آن نعمت و مالی و ثروتی به مولود برسد که از آن نعمت و دلت شکر خدا کند والله یعلم بالصواب».

انجامه: «تمام شد کتاب اسرار نجوم ارسطالیس حکیم در بلده نهاوند دهم ذی حجه سنه ۱۲۴۹ یونت ئیل ترکی طمع کننده به لعنت خدا گرفتار شود انشالله».

نستعلیق تحریری در نیمهٔ اول و نسخ در نیمهٔ دوم، دهم ذیحجه ۱۲۴۹ق در نهاوند. عنوان‌ها به سرخی. به نظر می‌رسد نسخه خط دو کاتب باشد، اما عنوان‌های نیمهٔ دوم و انجامه و تصحیحات به خط کاتب اول است. خطوط کوتاه سرخ در بالای کلمات شاخص. جدول‌های نجومی به سرخی. مجدول به سرخی. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است.

یادداشت عنوان و مؤلف نسخه مورخ ۱۲۶۶ق و جدول نسبت‌های مثقال و نخود در پشت برگ نخست. چند طالع و زایچه، به تاریخ‌های ۱۲۱۴ و ۱۲۲۴ و ۱۲۶۶ق، و مطالع بروج در پشت برگ نخست و انتهای نسخه و درون دفهٔ دوم جلد. ده برگ حاوی طالع اسکندر میرزا در سنه لوی ئیل در تبریز، با ابعاد ۱۸/۵×۱۲ س‌م، یک برگ نامه خطاب به یکی از رجال، احتمالاً اسکندر میرزا، دربارهٔ ملکی که خریده شده است و در پشت ان یادداشت تولد و یک طالع یا زایچه دیده می‌شود، و برگ دیگری حاوی طالع و زایچه در سنهٔ ۱۲۶۶ق لا به لای نسخه هست.

از این نسخه تا نسخهٔ ش ۱۱۱۱۷ مجموعهٔ متعلق به محمدطاهر میرزا مترجم است که در مرداد ماه ۱۳۸۰ش خریداری شده است.

جلد یک لا، تیماج مشکی، چهار خط بلند افقی و عمودی و اریب متقاطع، جدول دور منگنه، ۲۱/۵×۱۶ س‌م.

۱۲۰گ، ۲۱/۵×۱۶ س‌م، ۱۴س، ۱۶×۹/۵ س‌م، کاغذ ابی.

۱۱۱۰۴

مجموعه

۱. الکتاب المقدس (ص ۲ ـ ۶۲) (کتاب مقدس ـ عربی)

ترجمهٔ عربی کتاب مقدس و چاپ سربی است. کتاب مقدس شامل عهد عتیق و عهد جدید است. عهد عتیق شامل ۳۹ کتاب است و پنج کتاب یا سفر اول را تورات می‌نامند که شامل سفر تکوین یا پیدایش، سفر خروج، سفر لاویان، سفر اعداد و سفر تثنیه می‌شود.

[دائره المعارف تشیع، ۵: ۱۴۰، مدخل «تورات»].

نسخهٔ چاپی حاضر تنها بخشی از عهد عتیق، از آیهٔ ۱۲ اصحاح دوم تا آیهٔ ۸ اصحاح چهل و نهم از سفر تکوین یا پیدایش است.

آغاز موجود: «احد فیشون و هو المحیط بجمیع ارض حویلاط حیث یخرج الذهب».

انجام موجود: «ابیک شبل اللیث یهوذا الی النهب یا ابنی صعدت فربضت واتکیت».

۲. مفتاح الخزاین و مصباح الدفاین (ص ۱ ـ ۸۱) (کلام مسیحی ـ عربی)

از: ناشناخته

رساله‌ای چاپی است در اثبات دین مسیحیت و رد یهودیت و اسلام، در دو مقاله:

مقاله الاولی فی بیان ان الشریعه المسیحیه تستحق ان تسمی بالشریعه الصحیحه، در دو قسم: قسم الاول فی صحه الشریعه المسیحیه در ده فصل، قسم الثانی فی اثبات صدق کتب العهد الجدید در چهارده فصل؛

مقاله الثانیه فی ابطال الشرایع المخالفه لشریعه المسیح، در دو قسم: قسم الاول فی ابطال الیهودیه و یقدم بالمخاطبه للیهود در پانزده فصل، قسم الثانی فی ابتداء ظهور دین الاسلام در شش فصل.

فهرست کامل کتاب در چهار صفحه در انتهای رساله آمده است.

آغاز: «الحمدالله المبدی المعید الهادی صفوه العبید الی المنهج الرشید و المسلک السدید الذی یثیب عباده علی الطاعات بحکم الوعد و الکرم لابحکم الاستحقاق و اللزوم ان لایجب علیه فعل ... و بعد اذا کان غرضنا فی هذا المختصر البحث عن تحقیق دین الله و اثبات صحته و سمیت هذا المختصر کتاب مفتاح الخزاین و مصباح الدفاین ثم رتبته علی مقالتین».

انجام: «ولایتسی ما یعم جمیع الناس من ضعف الجبله الذی یقربهم من کثره الزلل و العثار تم الکتاب بعون الله و حسن توفیقه».

۳. الجواهر المکلله لمن رام الطرق المکمله (۱پ ـ ۱۰۴پ) (قرائت ـ عربی)

از: محمد بن احمد عوفی (ـ ۱۰۵۰ق)

کتابی است در توضیح و تفصیل قرائت‌های دهگانه و گزیده‌ای است از اثر دیگر مؤلف به

نام *بحرالمعانی و کنز السبع المثانی* در قرائت. نگارش آن به سال ۱۰۴۹ق به پایان رسیده است.

[نشریه ۱۱: ۱۸۹؛ مصنفات القرآن الکریم ۴: ۵۸۱].

آغاز: «الحمدلله الذی هدانا لتلاوه کتابه المهیمن علی کل کتاب انزله و الصلوه و السلام علی خیر خلقه محمد الذی فضله کل نبی ارسله و اله و اصحابه الذین قاموا بعده بالقرآن کما علمه و رتله و ائمه تقلوه عذبا بالروایات الصحیح المسلسله و بعد یقول اضعف عبادالله ... محمد بن احمد العوفی ... هذا کتاب فی القرائات العشره اختصرت کتابی المسمی ببحرالمعانی و کنز السبع المثانی تیسیرا لمن علمه و تعلمه و سمیته الجواهر المکلله لمن رام الطرق المکمله».

انجام: «و کتب محمد ابن احمد العوفی غفرالله تعالی له و لوالدیه و المشایخه و من علمه و من احسن الیهم و من سأل الدعاء و صحاب الحقوق علیه و المسلمین و المسلمات و المؤمنین و المؤمنات الاحیاء منهم و الاموات آمین یا ارحم الراحمین و صلی الله تعالی علی سیدنا محمد و اله و صحبه اجمعین».

انجامه: «سنه ۱۱۳۸».

این مجموعه از سه بخش تشکیل شده و بخش اول و دوم چاپ سربی و بخش سوم خطی است. رسالهٔ سوم: نسخ، ۱۱۳۸ق. عنوان‌ها به سرخی در متن و حاشیه. خطهای کوتاه سرخ برروی پاره‌ای از کلمات و عبارات متن. رساله برگ شمار و خط خوردگی اندک دارد. لبه‌های نسخه خورده شده است.

یادداشت تملک حافظ محمد و طلسم «یا کبیکج» «یا حفیظ» در پشت برگ نخست رسالهٔ سوم. یادداشت‌هایی در باب قرائت در برگ اضافی پیش از شروع رسالهٔ سوم و در گ ۱۰۵ـ۱۰۸ در پایان نسخه. یادداشت خرید نسخه در ربیع الاول ۱۲۷۰ق در تبریز با مهر مستطیل با سجع «العبد المذنب محمدطاهر» در انتهای رسالهٔ سوم، ۱۰۴پ. از مجموعهٔ محمدطاهر میرزا مترجم.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیره، سوخت. ترنج و دو سرترنج گل و بوته قهوه‌ای تیره و فرسوده، عطف چرم مشکی که برای ترمیم جلد برروی عطف چسبانده شده است. ۲۰×۱۴ س‌م.

۱۲۷-۱۰۸۰گ، ۲×۱۳/۵ س‌م، ۲۳س، ۱۵/۵×۷/۵ س‌م.

۱۱۱۰۵

مجموعه

۱. تقویم الاذهان فی علم المیزان (۱پ ـ ۱۰پ) (منطق ـ عربی)

از: ناشناخته

در این رسالهٔ بسیار مختصر فواید کلی علم منطق که برای شناخت حدود و چگونگی برهان‌ها لازم است مشتمل بر یک مقدمه و سه رکن بیان شده است: رکن اول در کلیات، رکن دوم در تعریفات، رکن سوم در تصدیقات.

[مرعشی ۱۵: ۲۲۶].

آغاز: «الحمدلله ... و بعد فهذا کتاب تقویم الاذهان فی علم المیزان مشتمل علی معرفه الحد و البرهان وضعته بالتماس بعض الاخوان و رتبته علی مقدمه و ارکان».

انجام: «و لو قلنا لکنه لیس بحیوان ینتج انه لیس بانسان ولو قلنا لکنه حیوان فانه لاینتج هذا انسان و لکنه لیس بانسان فانه لاینتج ان هذا لیس بحیوان تم الرساله بحمدالله رب العالمین».

۲. المیزان (۱۱پ - ۱۶پ) (منطق - عربی)

از: ناشناخته

رساله‌ای است مختصر در توضیح برخی اصطلاحات منطق.

آغاز: «الحمدلله علی توفیق التصور و التصدیق و الصلوه علی سیدنا محمد و آله الفایزین بنهایه التحقیق هذا مختصر فی المنطق مسمی بالمیزان حررته لتسهیل الامر علی سالکی طریق الایقان والله حسبی فی جمیع الآمال و منه الاستعانه فی العلوم و الاعمال».

انجام: «یتألف من المشهورات و المسلمات او خطابی یتألف من المقبولات و المظنونات او شعری یتألف من المخیلات او سفسطی یتالف من الوهمیات و المشبهات تمت و بالخیر ...».

۳. بلوغ العامه فی شرح الهدایه (۱۹پ - ۶۲پ) (منطق - عربی)

از: ناشناخته

شرح فن اول از *هدایه الحکمه* اثیرالدین ابهری (۶۶۰ق) به صورت «قال - اقول» است. نام رساله در خطبهٔ ابتدای رساله ذکر شده اما نام شارح مشخص نیست. عنوان رساله در دیباچه آمده است. این رساله را در منابع کتاب‌شناسی در دسترس نیافتم.

آغاز: «الحمدلله الذی عم الخلایق بافضاله و اسبغ علیهم فائض نواله و هدی اهل التحقیق الی سواء الطریق و الصلوه علی رسوله محمد المصطفی بالرساله الموصوف بالعصمه المتحلی بصدق المقاله و علی آله الهداه المهدیین الکرام المنتجبین صلوه باقیه الی یوم الدین و بعد فان بعض من تعد علی و یجب سواله لدی سالنی ان اهل علی الفن الاول من الهدایه فی علم المیزان شرحا کاملا بالبیان لایفضی الی تطویل یمحل الاذهان و لایحتوی علی تقصیر تخل باللسان ینتفع به الطلاب المسدیون و لاینکره العلماء الراسخون مشتملا علی تحقیق معانیها وافیا بایضاح قواعدها و مبانیها فسارعت الی قبول قوله و یمیضت له بالاجابه سواله و تحقیق اماله مستمدا من الله التوفیق فی الافعال و العصمه من الخطاء فی المقال و الفعال و سمیت ذلک ببلوغ العامه فی شرح الهدایه و ما توفیقی الا علی الله و لا اتکالی الا علیه اذ المبداء منه و المعاد الیه انه بالاجابه جدیر و علی کل شیء قدیر».

انجام: «و لما کان آخر ما اورده المصنف من هذا الفن فی هذا الرساله اقتصرنا علی ما ذکرنا علیه من البیان مختصرین غیر مطولین تبعا للاصل الذی علیه البیان و من الله اسأل التوفیق للتحقیق و الهدایه الی سواء الطریق و بالاجابه جدیر و هو علی کل شیء قدیر امین».

۴. مناهج التعلیم (۶۳پ - ۱۰۹ر) (عقاید - فارسی)

از: علیرضا بن حسین تجلی شیرازی (قرن ۱۱ق)

علیرضا تجلی، عالم و شاعر قرن یازدهم هجری قمری است که از تاریخ تولد و وفات او اطلاع دقیقی در دست نیست. برخی تذکره‌ها سال وفات او را سال ۱۰۸۳ق و برخی سال ۱۰۸۵ق ذکر کرده‌اند. وی در شعر «تجلی» تخلص می‌کرد و ظاهراً دیوان شعری داشته که در دست نیست. وی از شاگردان مشهور آقا حسین محقق خوانساری (۱۰۹۸ق) است و در عهد شاه جهان (۱۰۳۷- ۱۰۶۸ق) به هندوستان سفر کرد و تعلیم ابراهیم خان (۱۱۲۱ق)، از امرای شاه جهان، را عهده‌دار شد. پس از چندی به اصفهان بازگشت و در آنجا ساکن شد و به مباحثه و تدریس و تألیف پرداخت.

مناهج التعلیم آن طور که از مقدمهٔ آن برمی‌آید رساله‌ای است در مسائل حکمت طبیعی و الهی و عقاید دینی درمورد شناخت خداوند، پیامبر و امام، که مؤلف با دلایل و برهان‌های روشن و آشکار و بدون بحث و جدل برای مبتدیان، در یک فاتحه و سه مقصد و خاتمه، بیان کرده است. اما نسخهٔ ما کامل نیست و فقط منهج اول از مقصد اول را که در حکمت طبیعی است دارد و نسخهٔ دیگری هم از آن پیدا نشد.

[دانشنامه: ذیل «تجلی شیرازی»؛ شعرای کشمیر ۱: ۱۵۶].

آغاز: «الحمدلله الملک القدوس العزیز الحکیم هو الذی بعث فی الامیین رسولا منهم یتلو علیهم ایاته و یزکیهم و یعلمهم الکتاب و الحکمه و اصطفاه و اهل بیته الذی اذهب عنهم الرجس و طهرهم تطهیر اللهم صل علیه و آله کما صلیت علی ابراهیم و آل ابراهیم فی العالمین اما بعد بدان ایدک الله تعالی که این کلماتی چند است در بیان پاره‌ای از مسائل حکمت طبیعی و الهی و اثبات عقاید دینیه از معرفه الله و معرفه نبی و معرفه امام موسوم به *مناهج التعلیم* که فراهم آورده است آن را نیست حقیقی و هست مجاز ابن کمال‌الدین حسین علی‌رضای منسوب باردکان شیراز و گردانیده است آن را متضمن دلایل واضحه و براهین لایحه خالی از تطویل بحث و جدل تا بر متعلم دشوار نباشد زیرا که ذهن مبتدی را قوت آن نباشد که احاطه جمیع مراتب سخن تواند کرد و این مشتمل است بر فاتحه و سه مقصد و خاتمه».

انجام: «و چگونه محال باشد دخول هر یک در مکان دیگری و حال آنکه محسوس است از حرکه ماهی در آب که هر یک از ماهی و آب داخل می‌شوند در مکان دیگری و دیگر آنکه لانم که جسم ثانی باید البته منتقل شود بلکه گاه بی حرکه از مکان متکالف می‌شود به قدری که جای جسم متحرک به هم می‌رسد و گاه متخلخل می‌شود به قدری که جای آن جسم را می‌گیرد تدبر».

۵. شرح فصوص الحکم (۱۱۰پ - ۱۱۳پ) (عرفان - عربی)

از: مؤیدالدین محمود بن صاعد جندی خاتمی صوفی (- ۷۰۰ق)

شرحی مزجی است بر *فصوص الحکم* ابن عربی (۶۳۸ق).

این کتاب در سال ۱۳۸۱ش، به تصحیح و تعلیق جلال‌الدین آشتیانی، به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۲۶۳؛ عکسی مرکز احیاء ۴: ۱۳۸]

نسخهٔ حاضر ناتمام است و فقط چند صفحه از ابتدای کتاب را دارد.

آغاز: «بسمله و صلی الله علی سیدنا محمد و آله و صحبه و سلم حمد الحمد احق محامد الحق و احمدها فی مجامع الصدق و اجمع مناهج المحقق المحق و حق الحق ان یحمد بالاحری والاحق و یقصد فی الاعلی و الاشق».

انجام: «لایظفربها الا من کان من امرها علی بصیره فانها لاتنال الا بالکشف و الالهام و تجلی التعریف و الاعلام و لقد ندبنی الی شرح معضلاتها و حل مشکلاتها».

نسخ بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی. خطوط کوتاه سرخ برروی برخی کلمات شاخص. برخی عنوان‌ها در رسالهٔ چهارم نوشته نشده است. گ ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ر و گ ۶۳ر و ۱۰۹پ و ۱۱۰ر نانوشته است. با تصحیحات اندک در حاشیه در رسالهٔ اول و سوم و چهارم.

اسامی چند کتاب و یادداشت سماع درون دفهٔ اول. عنوان رسالهٔ نخست، یادداشت خرید نسخه به تاریخ ربیع‌الاول ۱۲۷۰ق با مهر مستطیل با سجع «العبد المذنب محمدطاهر» دعا و چند بیت شعر فارسی در پشت برگ نخست. مالک نسخه، محمدطاهر، نام خود را به خطی تزئینی در انتهای متن نسخه نوشته است. از مجموعهٔ محمدطاهر میرزا مترجم.

جلد مقوایی، تیماج سرخ، جدول دو خطهٔ مشکی، عطف چرم قهوه‌ای فرسوده و مرمت شده، ۱۱/۵×۱۸/۵ س‌م.

۱۱۳گ، ۱۹ × ۱۱/۵ س‌م، ۱۹س، ۱۲/۵×۶ س‌م.

۱۱۱۰۶

غریب القرآن (نزهه القلوب و فرحه المکروب فی تفسیر غرائب القرآن، غرائب القرآن) (علوم قرآنی - عربی)

از: ابوبکر محمد بن عزیز سجستانی (- ۳۳۰ق)

فرهنگ مختصری است در شرح لغات غریب و مشکلات لغوی قرآن که به ترتیب حروف الفبای اول کلمات تنظیم شده و هر حرف در سه قسمت مفتوح و مضموم و مکسور مرتب شده است. سند روایت کتاب از ابوالحسین محمد بن حسن بن حسینی وثابی با چند واسطه از مؤلف در آغاز نسخهٔ حاضر دیده می‌شود که در همه نسخه ها موجود نیست.

این کتاب با تصحیح مصطفی عنانی بک در سال ۱۹۳۶م در مصر به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۱۴۰، ۱۲۰۸، ۱۹۴۵؛ ذریعه ۱۶: ۴۸، ۳۴: ۱۱۶، ۱۲۲؛ معجم المطبوعات ۱: ۱۰۰۸؛ فهرستوارهٔ دنا ۷: ۷۹۳؛ دانشگاه ۱: ۲۳۱؛ مجلس ۱/۱۰: ۱۲۴؛ ملی ۱۴: ۲۳۱]

آغاز: «حدثنا الشیخ الامام السید الادیب ابوالحسین محمد بن الحسن بن الحسین الوثابی ضاعف الله قدره و حرس فضله قال حدثنا الشیخ السعید ابوبکر بن احمد بن فضل الباطرقانی رحمه الله قراءه علیه فی الجامع العتیق باصفهان بسنه سبع و خمسین و اربعمائه قال حدثنا ابوالفتح محمد بن احمد بن ابوالفوارس البغدادی عن عثمان الزمراد عن محمد بن عزیز رحمه الله تعالی قال الحمدالله و صلوه علی محمد و اله هذا تفسیر غریب القرآن الف علی حروف المعجم لیقرب تناول و یسهل تلفظه و تحفظه علی من اراد و بالله التوفیق».

انجام: «الیاء المکسوره قبل لبس فی العربیه کلمه اولها یاء مکسوره الا یسار و یسار للید و یساق لغه فی یساق للضم تمت الکتاب بعون الملک الوهاب».

نسخ خوب (از ابتدا تا گ ۲۰پ) و نستعلیق خوب (از گ ۲۱ر تا پایان)، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. خطوط کوتاه مشکی برروی واژه‌های قرآن. در اوایل نسخه ابتدای حروف تهجی در حاشیه نوشته شده است. چند جا در حاشیه تصحیح شده است. پارگی در برگ نخست نسخه و موش خوردگی در لبهٔ پایین اوراق نسخه دیده می‌شود.

عنوان نسخه و دو مهر بیضی با سجع «محمود» در پشت برگ نخست. مالک نسخه، محمدطاهر، نام خود را به خط تزئینی در انتهای متن نوشته است و در زیر آن یادداشت تملک در ربیع‌الثانی ۱۲۷۰ق در تبریز، با مهر مستطیل با سجع «العبد المذنب محمدطاهر» که کمرنگ شده دیده می‌شود. از مجموعهٔ محمدطاهر میرزا مترجم.

جلد یک لا، چرم قهوه‌ای، ترنج و دو سرترنج ضربی، دو خط افقی و عمودی ترنج بزرگ را در وسط قطع کرده‌اند. دو ردیف جدول متقاطع، جدول دور منگنه، ۲۱× ۱۱/۵ س‌م. لبهٔ پایین دفهٔ اول جلد آسیب دیده و خورده شده است.

۵۹گ، ۲۱× ۱۱/۵ س‌م، ۱۹س، ۱۶/۵×۷ س‌م.

۱۱۱۰۷

الفلک الدائر علی المثل السائر (معانی و بیان - عربی)

از: عبدالحمید بن هبه‌الله ابن ابی الحدید (۵۸۶ - ۶۵۵ق)

شرحی است بر *المثل السائر فی ادب الکاتب و الشاعر* ابن اثیر (۶۳۷ق)، با عنوان‌های «قال المصنف» و «اقول»، مشتمل بر یک مقدمه و دو مقاله: مقدمه در اصول علم بیان، مقالهٔ اول در صنایع لفظی، مقالهٔ دوم در صنایع معنوی.

این کتاب در سال ۱۳۰۹ق در بمبئی چاپ سنگی شده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۵۸۶؛ معجم المطبوعات: ۳۹؛ سپهسالار ۵: ۳۸۰]

آغاز: «الحمدلله الذی فاوت بین عقول البشر و اخلاقهم کما فاوت بین اجالهم و ارزاقهم فکان من خفایا تدبیره و لطایف حکمته و تقدیره ان ارضی کلا منهم بعقله و خلقه لا بعمره و خلقه».

انجام: «و رایت ان اختم الکتاب هاهنا حامدالله و مصلیا علی خیر خلقه محمد النبی الامی صلوات الله علیه و علی اله و اصحابه اخر کتاب الفلک الدایر علی المثل السایر و الحمدلله وحده و صلی الله و سلم علی من لا نبی بعده».

نسخ بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی. نسخه صفحه عنوانی دارد که در ان نام کتاب و مؤلف نوشته شده و مؤلف به کوتاهی معرفی شده است. کاتب در حاشیهٔ سطری که نوشته نشده در گ ۶۴ر نوشته است: «بیاض». در اوایل نسخه چند جا توضیحاتی دربارهٔ متن با نشانهٔ «۱۲» و «صحاح» در حاشیه وجود دارد.

مالک نسخه، محمدطاهر، نام خود را به خطی تزئینی در انتهای متن نوشته است. از مجموعهٔ محمدطاهر میرزا مترجم.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، ضربی، ترنج و دو سرترنج، جدول دور منگنه، ۲۲×۱۵ س‌م.

۹۱گ، ۲۱/۵×۱۵ س‌م، ۱۷س، ۱۵×۸ س‌م.

۱۱۱۰۸

عیون اخبارالرضا (حدیث ـ عربی)

از: محمد بن علی بن بابویه قمی، شیخ صدوق (۳۱۱ ـ ۳۸۱ق)

ابن بابویه این کتاب را در احوال و اخبار حضرت امام رضا(ع)، به صورت نقل احادیث مسند، در دو جزء، گرد آورده است. تعداد ابواب کتاب در نسخه‌های خطی و چاپ‌های سنگی آن بین ۶۹ تا ۷۳، ۷۷ و ۷۸ و ۱۳۹ باب متغیر است. مؤلف این کتاب را برای کتابخانهٔ صاحب بن عباد دیلمی (۳۸۵ق)، وزیر دانشمند آل بویه، هنگامی که ابن عباد دو قصیدهٔ خود را در مدح حضرت رضا(ع) نزد وی فرستاد تألیف کرد.

متن عربی و ترجمهٔ فارسی این کتاب بارها به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۵: ۳۷۵؛ مشار عربی: ۶۴۲؛ دانشگاه ۵: ۱۴۲۷؛ مرعشی ۱: ۲۲۸؛ مرکز احیاء ۲: ۲۲۴؛ ملی ۱۳: ۲۴۱].

نسخهٔ حاضر هفتاد باب دارد و شمارهٔ بعضی از ابواب با فهرست اول کتاب مطابقت ندارد. یک برگ از آغاز نسخه افتاده و فهرست کتاب از باب ۱۴ آغاز می‌شود. نسخه در میانه نیز افتادگی دارد.

اغاز موجود: «الحمدلله الواحد القهار العزیز الجبار الرحیم الغفار فاطر الارض و السماء».

انجام (۲۵۸پ): «و قد آلیت علی نفسی ان لا افارق هذا المشهد ما بقیت».

انجامه: «تم کتاب عیون اخبارالرضا علیه‌السلام بعون الله الملک العلام فی یوم سه‌شنبه من شهر صفر المظفر قد مضی من هجره النبویه المصطفویه احدی سبعون و مائتین بعد الالف و الحمدلله رب العالمین و الصلوه و السلم علی محمد و اله الطیبین الطاهرین».

نسخ، سه‌شنبه صفر ۱۲۷۱ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ در بالای برخی عبارات. فهرست باب‌ها در اغاز نسخه نوشته شده است. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه و در

فاصلهٔ بین سطور با نشانهٔ «صح» تصحیح شده و نسخه‌بدل‌ها با نشانهٔ «خ ل»، «ع ل» و «ل» نوشته شده و حواشی با نشانهٔ «۱۲»، «ص»، «ق»، «نهایه» و «صحاح» دارد. گ ۳۹ و ۴۰، ۱۴۵ـ۱۵۳، ۱۵۸و ۱۵۹، ۱۹۲ـ۱۹۹، ۲۰۶، ۲۱۵ـ۲۵۸ نونویس و به خط کاتب دیگری است. متن *عیون اخبار الرضا* در گ ۲۵۸پ پایان می‌یابد و پس از دو برگ نانوشته، برگ‌های ۲۶۱ـ۲۷۶ در انتهای نسخه در صحافی جا به جا شده‌اند و جای انها در نسخه برگ‌های ۱۴۵ـ۱۵۳ است که نونویس شده‌اند. آثار اب دیدگی و دودزدگی در اوراق کتاب به جز اوراق نونویس دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده‌اند.

یادداشت قیمت کتاب درون دفهٔ اول جلد. یادداشت خرید نسخه از محمدطاهر الصوتی در ۱۲۷۰ق در تبریز با مهر مستطیل با سجع «العبد المذنب محمدطاهر» در حاشیهٔ گ ۱۹۱پ. دو برگ کوچک با عبارات عربی و یک نامهٔ کوچک یادداشت گونه در لا به لای نسخه هست. از مجموعهٔ محمدطاهر میرزا مترجم.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، دو ردیف جدول دو خطهٔ متقاطع، جدول دور منگنه، استر و بدرقه کاغذ ابی ساده، ۲۴×۱۶/۵ س‌م.

۲۷۶گ، ۲۳/۵×۱۶ س‌م، ۲۰س، ۱۷×۱۰ س‌م.

۱۱۱۰۹

حاشیه الفوائد الضیائیه (حاشیهٔ غفور) (نحو ـ عربی)

از: رضی‌الدین عبدالغفور لاری (ـ ۹۱۲ق)

حاشیه‌ای که ملا عبدالغفور لاری بر شرح استادش، عبدالرحمن جامی (۸۹۸ق)، بر *کافیه* ابن حاجب، به نام *الفوائد الضیائیه* نوشته است. این حاشیه با عنوان‌های «قوله ـ قوله» نوشته شده و بیشتر به توضیح نکات ادبی متن پرداخته و فقط شامل نیمهٔ اول کتاب است و ناتمام مانده است.

این اثر به «حاشیهٔ ملا عبدالغفور»، «حاشیهٔ غفور» و «حاشیهٔ لاری» معروف است و بارها همراه با شرح جامی چاپ سنگی شده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۳۷۲؛ ذریعه ۶: ۳۶؛ سپهسالار ۲: ۳۲۲؛ مرکز احیاء ۳: ۱۴۴؛ ملی ۱۱: ۳۲۹].

اغاز: «قوله الحمد مصدر المعلوم و اللام للجنس او للاستغراق ای کل حمد من الازل».

انجام: «و هی لاتحصل الا بتقدیر البناء لانه اذا اعرب منع الصرف فلم تکسر».

نسخ بدون تاریخ، قرن ۱۲ق. عنوان «قوله» به سرخی و در اوایل نسخه نوشته نشده و جای ان خالی است. متن اصلی زیر خط سرخ. در حاشیهٔ بالا و پایین تمام صفحات و از گ ۹ به بعد فقط در صفحات سمت چپ، کلمات یا عباراتی به خط دیگری متفاوت با متن نوشته شده است، کلماتی مانند: «انتها»، «ابتدا»، «پالان»، «وزن»، «لیو»، «کپک»، «دلدل»، «ملعون»، «مرحوم» و .... عنوان نسخه «حاشیه غفور بر جامی» و «حاشیه غفور و طب الائمه ع» در پشت برگ نخست. یادداشت تملک در انتهای متن و غزل سعدی در برگ ابی انتهای نسخه. از

مجموعهٔ محمدطاهر میرزا مترجم.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، دو ردیف جدول دو خطهٔ متقاطع، ۲۰×۱۶ س‌م، فرسوده.

۱۴۲گ، ۲۱×۱۶ س‌م، ۱۷س، ۱۵/۵×۹/۵س‌م.

۱۱۱۱۰

لباب التفاسیر (تفسیر اللباب) (تفسیر - عربی)

از: تاج القراء برهان‌الدین محمود بن حمزه کرمانی، (- ۵۰۰؟ق)

تفسیر مزجی مختصری است بر قرآن کریم که در مدت هفت سال در چهار جلد تألیف شده است. مؤلف ابتدا آیات را بیان می‌کند و سپس معنی و تفسیر می‌نماید. این تفسیر بیشتر جنبهٔ توضیحی دارد و به نقل گفته‌های مفسران نمی‌پردازد.

[کشف الظنون ۲: ۱۵۴۱؛ بروکلمان ۱: ۴۱۲؛ عکسی مرعشی ۲: ۱۷۴؛ مرعشی ۴: ۱۱۴].

نسخهٔ حاضر قسمتی از جلد دوم تفسیر و مشتمل است بر سوره‌های اعراف تا آیهٔ ۱۰۶ سورهٔ کهف. برگ‌های ۸۷ تا ۸۹ نانوشته است و آیات ۶ تا ۵۲ سورهٔ هود را ندارد. انجام و میانه نسخه افتادگی دارد.

آغاز: «سوره الاعراف قال ابن عباس هی مکیه الا خمس آیات مِن قوله و ملهم عن القریه التی کانت حاضره البحر و قیل کلها مکیه بسمله المعنی سبق الکلم فی الحروف».

انجام موجود: «ذلک جزاؤهم جهنم بما کفروا واتخذوا ایاتی و رسلی هزواً ای الامر ذلک ابن جریر ذلک بمعنی اولیک ای اولیک جزاؤهم».

نسخ کهن بدون تاریخ، قرن ۷ و ۸ق. ایات و عنوان سوره‌ها به سرخی. عنوان سوره‌ها با تعداد ایات و تقسیمات قران در حاشیه به سرخی. نسخه شماره برگ دارد و در حاشیه تصحیح شده است. برگ‌های ۸۷-۸۹ و چهار برگ اضافی در ابتدا و پنج برگ اضافی در انتهای نسخه نانوشته است. لکه‌های قهوه‌ای و اثار اب دیدگی و ریختگی در لبه‌های بالا و پایین برخی اوراق دیده می‌شود. برخی اوراق وصالی شده‌اند.

یادداشت تملک «مهدی بن حاجی طالب بزاز» با مهر بیضی ناخوانا و یادداشت سماع سوره اعراف تا مریم در پشت برگ نخست پیش از شروع متن. در گ ۱پ اسامی سوره‌ها که در متن امده با تعداد ایات به سرخی نوشته شده است. در گ ۲ر عنوان نسخه و نام مؤلف نوشته شده و اشاره شده که ابوشامه شارح شاطبیه در دو جا به نام و نسبت این کتاب به او تصریح کرده است و یک حدیث از امام رضا(ع) دیده می‌شود. سه برگ ابتدای نسخه به صورت متن و حاشیه مرمت شده است. از مجموعهٔ محمدطاهر میرزا مترجم.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای مایل به قرمز ساده، فرسوده، ۱۸/۵×۱۵ س‌م.

۲۱۵+۹گ، ۱۸×۱۴/۵ س‌م، ۲۱ س، ۱۳/۵×۱۰ س‌م.

۱۱۱۱۱

[کتاب آشپزی] ([کتاب طباخی]) (آشپزی - فارسی)

از: علی بخش قاجار (۱۲۵۴- ؟ ق)

علی بخش میرزا قاجار، از شاهزادگان قاجار و پیشخدمت خاصهٔ مظفرالدین میرزا ولیعهد یکی از مترجمان مشهور دورهٔ ناصری است. او فرزند اسکندر میرزا فرزند عباس میرزا نایب‌السلطنه فرزند فتحعلی شاه قاجار است و براساس آنچه در ابتدای کتاب آورده به امر مظفرالدین میرزا ولیعهد کتاب‌هایی را که در علوم و فنون مختلف در فرنگستان نوشته شده از زبان فرانسه به فارسی ترجمه کرده و تا سال ۱۳۰۲ق که سال ترجمهٔ کتاب طباخی است بیش از سی جلد کتاب ترجمه و تألیف کرده است. برخی از ترجمه‌های وی عبارت اند از: *ارشاد، اسرارالوجود، تاریخ زندگانی فوبلاس، تشریح، چراغ تحت البحری، رساله در هیأت، سفرنامه توردومند، شرح اختراعات قرن نوزدهم، قانوس دریایی، نقشه مصور ستارگان و زمین.*

این کتاب دارای دو بخش است: در بخش اول که ترجمهٔ کتابی از کتاب‌های طباخی فرانسه، در سال ۱۳۰۲ق، است، مترجم تنها اطعمه‌ای را که به سلیقهٔ ایرانیان نزدیک و در مذهب اسلام مباح بوده آورده است (۱ب - ۴۶پ)، سپس طریقهٔ طبخ غذاهای معمول در ایران را با استفاده از تجربهٔ آشپزی خود آورده است تا بعد از این دیگران همت کنند و کتاب‌هایی در این زمینه بنویسند (۴۶پ - ۱۰۶ر).

[ذریعه ۱۰: ۵۱، ۲۳: ۳۲۶، ۲۶: ۱۹۴؛ سلطنتی ۳: ۵۶۱؛ مجلس ۱۹: ۱۲۷؛ ملی ۱: ۳۹۹، ۴۶۹؛ ۳: ۲۹، ۴۱۵].

آغاز: «بسمله. الحمدلله ... و بعد چون یکی از سته ضروریت و اعظم نعماء الهیه بر انسان اکل و شرب است و انسان را نیز مانند سایر حیوانات قضا [صحیح: غذا] به یک قسم نیست از هر قسم و از هر طریقه غزای [صحیح: غذا] حیوانات و طیور را تغذی کند».

انجام: «و یک مجموعه دیگر به روی آن بگذارند و به دم بگذارند یعنی آتش به روی مجموعه بریزند و زیرش را نیز به آتش کنند تا در دم بپزد بعد بردارد».

انجامه: «و کاتب الحروف فتحاله ابن مرحمت و عفران پناه جنت و رضوان جایگان مرحوم میرزا غلامعلی طهرانی ... [محو شده]

هر که خواند دعا طمع دارم زانکه من بنده گنه‌کارم

به تاریخ یوم جمعه بیست سیم شهر رجب المرجب سنه ۱۳۰۵».

نستعلیق شکسته، میرزا غلامعلی طهرانی، جمعه بیست و سوم رجب ۱۳۰۵ق. عنوان‌ها در زیر خط مشکی. در کتابت نسخه غلط‌های املایی وجود دارد که در آغاز نسخه مشخص است. دو برگ در انتهای نسخه نانوشته است.

از مجموعهٔ محمدطاهر میرزا مترجم.

جلد مقوایی، روکش گالینکور مشکی، عطف چرم قهوه‌ای، ۲۱×۱۶ س‌م. دفتر معمولی.
۱۰۸گ، ۲۰/۵×۱۶ س‌م، ۱۰س، ۱۶/۵×۱۲ س‌م.

۱۱۱۱۲

دیوان صفی‌الدین حلی
(شعر ـ عربی)

از: صفی‌الدین عبدالعزیز بن سرایا حلی (۶۷۷ ـ ۷۵۰ق)

دیوانی است مشتمل بر اکثر فنون شعری که صفی‌الدین حلی آن را به اشارهٔ ناصرالدین محمد بن قلاوون، رئیس وزرای سلطان ناصر در مصر، از سروده‌های خود جمع نموده و آن را در دوازده باب، مشتمل بر سی فصل، تدوین نموده است.

این دیوان در سال ۱۹۹۰م در دمشق و در ۲۰۰۵ در بیروت چاپ شده است.

[ذریعه ۹: ۶۱۵؛ بروکلمان ۲: ۲۰۵؛ ریحانه الادب ۵: ۴۶۲؛ مشار عربی: ۳۷۶؛ عکسی مرعشی ۲: ۲۸۰].

آغاز نسخهٔ حاضر افتاده و از فصل دوم از باب پنجم تا پایان دیوان را دارد.

آغاز موجود:

... وجـــه الـبـــيض ابتـــساما — طـــل بكـــاء اجـــال الرجـــال

انجام:

راهـــا الـــناس بعـــين القلـــوب — فـــلان الوجـــود لهـــا بـــالوجوب

نسخ بدون تاریخ، قرن ۸ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. نسخه در حاشیه تصحیح شده و حاشیه‌نویسی دارد. سه بیت در ابتدای نسخه نونویس است. نسخه موریانه خورده و آسیب دیده است. حاشیهٔ بالا و پایین و لبهٔ اوراق نسخه ریخته است.

دو بیت شعر عربی از عوار الزمان ابوالوفا ابن عثمان در داخل دفهٔ اول جلد. یادداشت خرید نسخه از شیخ احمد کتاب فروش در اواخر رجب ۱۲۷۴ق در دارالسلام بغداد با مهر بیضی کوچک با سجع «محمدطاهر» در پشت برگ نخست. از مجموعهٔ محمدطاهر میرزا مترجم.

جلد مقوایی، تیماج خردلی ساده، عطف چرم قهوه‌ای تیره، ۱۹×۱۴/۵ س‌م.

۱۰۰گ، ۲۰×۱۴/۵ س‌م، ۱۷س، ۱۵×۱۱ س‌م.

۱۱۱۱۳

کتاب جغرافیا
(جغرافیا ـ فارسی)

از: محمدصفی خان ناظم العلوم بن محمدحسین ادیب‌الدوله (۱۲۵۱ ـ ۱۳۳۶ش)

کتاب درسی در علم جغرافیا است، دربارهٔ جغرافیای محلی، کلیات جغرافیا، جغرافیای ایران و جغرافیای عمومی و پنج قاره. این کتاب در دو دوره تنظیم شده است:

دورهٔ اول در چهار قسمت: جغرافیای محلی، کلیات جغرافیا، جغرافیای ملی، جغرافیای عمومی؛

دورهٔ دوم در سه قسمت: زمین، جغرافیای پنج قطعه عالم، جغرافیای ایران (یا وطن).

مطالب دورهٔ اول که کلیات جغرافیای عمومی است برای دانش‌آموزان به صورت سؤال و جواب و با نشانهٔ (س) و (ج) تنظیم شده است. فهرست مطالب در پایان هر دوره آمده است.

آغاز: «دوره اول. جغرافیا. قسمت اول. جغرافیای محلی. بسمله. جهات‌یابی

س - ما الان در کجا و در چه محلی هستیم

ج ـ در فلان محل»

انجام: «اگر احتیاج خوب چیزی است بگذارید دیگران محتاج بما باشند آخر افتقار تا به کی و احتقار تا به چند» در پایان فهرست کتاب است در سه صفحه و انجامه در پایان فهرست آمده است.

انجامه در پایان فهرست: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب حرره العبد الاحقر ... ابن علی النائینی به تاریخ شهر ۱۳۲۶».

نستعلیق، ابن علی النائینی، نام کوچک کاتب و نسبت او پاک شده ولی نسبت او خوانده می‌شود، ۱۳۲۶ق، از روی نسخهٔ چاپی ۱۳۲۶ق در طهران که صفحه عنوان آن هم در ابتدای نسخه کتابت شده است. عنوان‌ها درشت‌تر و سیاه‌تر از متن. برخی عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. اسامی جغرافیایی در زیر خط کوتاه مشکی یا قرمز. دارای نقشه و تصویرهای جغرافیایی با قلم سیاه یا رنگ شده، گ ۵پ ـ ۱۴ر مجدول به جدول دو خطهٔ مشکی است. نسخه شماره صفحه دارد. با تصحیح اندک در حاشیه.

یادداشت تملک حسنعلی «Hassan ali» در صفحه عنوان، از مجموعهٔ محمدطاهر میرزا مترجم.

جلد مقوایی، رویه کاغذ ابری رنگ رفته، عطف پارچه طرح‌دار پوسیده، ۱۸×۱۱ س‌م. جلد فرسوده و از نسخه جدا شده است.

۱۲۵گ، ۱۷/۵×۱۱ س‌م، مختلف، ۱۴×۷/۵ س‌م.

۱۱۱۱۴

جنگ شاهی

این جنگ که به خطی خوش در متن و حاشیه نگاشته شده متعلق به کتابخانهٔ بهمن میرزا بوده و در یادداشت عرض آن کتابخانه، به تاریخ رمضان ۱۲۴۶ق، که در پشت گ ۱۱۸پ نوشته شده، «جنگ شاهی» خوانده شده است.

این جنگ مجموعه‌ای است از منشآت، مکاتیب، دیباچه‌ها، وقف‌نامه‌ها، ادعیه، احادیث، اشعار و مطالبی در فضایل و مناقب امامان شیعه و چند رساله در اخترگویی، کلام و فقه، شامل:

۱. اختیارات الایام (۳پ ـ ۲۳پ)
(اخترگویی ـ فارسی)

از: جمال‌الدین محمد بن حسین خوانساری (ـ ۱۱۲۵ق)

رساله‌ای است در سعد و نحس روزهای هفته و ماه و سال، شب‌ها و ساعات، در سه

فصل و یک خاتمه در اعمالی که بدان نحوست برطرف می‌شود با ذکر جمله‌ای از اوراد و ادعیه. مؤلف این رساله را به شاه سلیمان صفوی تقدیم کرده است. این رساله در برخی منابع به آقا حسین خوانساری (۱۰۹۸ق) نسبت داده شده است.

[ذریعه ۱: ۳۶۷؛ عکسی مرکز احیاء ۴: ۲۷۴].

آغاز: «الوان ازهار ستایش و اقسام انوار نیایش که به تحریک نسیم بیان از گلبن زبان شکفتن پذیرد نثار بارگاه صانع جهان پیرایی است».

انجام: «و هضم می‌کند طعام را و هر که قصد کند به خوردن آن در سر ماه امید هست که رد نشود از برای او حاجتی در آن ماه».

۲. منشآت (متن و حاشیه ۲۴پ – ۴۰ر و ۴۲ر – ۴۶ر و ۵۰پ – ۵۱پ)

(نثر/ نامه‌ها – فارسی و عربی)

از: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ – ۱۰۹۸ق)

منشآت محقق خوانساری در این جنگ به قرار زیر است:

– دیباچهٔ بیاض (در تعریف سخن) (متن و حاشیه ۲۴پ – ۲۶ر)

محقق خوانساری این انشا را در تعریف سخن، به نظم و نثر، به جهت بیاض شاه عباس دوم صفوی (۱۰۵۲–۱۰۷۷ق) نوشته است.

[محقق خوانساری: ۱۵۲؛ منزوی ۵: ۳۵۶۴؛ دانشگاه ۹: ۱۴۰۱، ۱۴: ۳۶۷۶؛ مجلس ۲۳: ۲۰۳، ۲۱۳، ۷۱۹؛ مرعشی ۳۰: ۶۰۵].

آغاز: «سبحان الله این چه گوهر گرانمایه و اختر بلند پایه است که آشنایان زبان وحی و الهام به سخنش موسوم کرده‌اند».

انجام: «اگر بند بر زبان خامه گذارم دوری نه و به عقل انسب خواهد بود و به صواب اقرب

اذا لـم تـسـتـطـع امـرا فدعـه — و جـاوزه الـی مـا تـسـتـطـیع»

– دیباچهٔ بیاض (متن و حاشیه ۲۶پ – ۲۸ر)

به شاه عباس صفوی تقدیم شده است.

آغاز: «تعالی الله زهی پایهٔ بلند سخن و رتبهٔ ارجمند گفتار که قلم قدرت آفریدگار تعالی شأنه به میانجی دو حرف آن مجموعه آفرینش را به هفت بند آسمان».

انجام: «اوراق بهار عمر و اقبال این شهریار کامکار را از برگ ریز صرصر حوادث زمان گزندی مباد و از ورق گردانی خزان غباری به خاطر مرساد».

– تعریف سلسلهٔ صفوی (متن و حاشیه ۲۸ر – ۳۰ر)

این عنوان در نسخهٔ ش ۴۷۲۷ (ص ۲۶۰) دانشگاه دیده می‌شود. در نسخهٔ ما با این عبارات معرفی شده است:

«در بیان نبذی از مفاخر و مزایای سلاطین کامکار و خواقین نامدار سلسلهٔ صفویه ابدت ایام دولتهم بر سایر پادشاهان روزگار نوشته شده».

[محقق خوانساری: ۱۴۷؛ دانشگاه ۹: ۱۱۸۹، ۱۴: ۳۶۷۷].

آغاز: تعالی الله زهی ایزد بی همال و یگانهٔ بی شبه و مثال که برحسب اقتضای حکمت بالغه استدعای عنایت سابقه».

انجام: «و سر عجز و نیاز را همواره بر آستان صمد کارساز گذاشتن سربلندی افسر کیانی می‌داند فحمداله ثم حمدا له».

– قرق شراب (قدغن شراب، رساله فی حرمه شرب الخمر) (متن و حاشیه ۳۰ر – ۳۲پ)

رساله‌ای ادبی با عباراتی مسجع و مقفی در باب حرمت نوشیدن شراب و زیان‌های آن است که محقق خوانساری در ذی‌قعده ۱۰۹۵ق به نام شاه صفی صفوی (۱۰۵۲ق) نوشته و در آن پس از ستایش بسیار از وی به صدور حکم حرمت خمر توسط وی اشاره نموده است.

[محقق خوانساری: ۶۶؛ ذریعه ۱۱: ۱۷۵، ۲۳: ۲۲؛ منزوی ۱: ۴۲۶؛ دانشگاه ۱۳: ۳۱۰۰؛ مجلس ۳۶: ۳۸۳].

آغاز: «تذرو خوشخرام خانه که آهنگ صریر دلپذیرش همداستان بلبلان کشمیر است».

انجام:

مسلم بر تو باد این پادشاهی — میسر کام دل چندانکه خواهی

– وقف‌نامهٔ قرآن صفی قلی خان در ۱۰۶۹ق (متن و حاشیه ۳۲پ – ۳۳پ)

[محقق خوانساری: ۱۷۱].

آغاز: «فاتحهٔ کتاب کلام حمد و سپاس متکلم علامی را سزد که از میان کتب آسمانی».

– وقف‌نامهٔ موقوفات میرزا رضی ولد میرزا رضی صدر سابق (متن و حاشیه ۳۳پ–۳۵پ)

این وقف نامه را خوانساری برای موقوفات رضی‌الدین محمد که املاکی را برای آستان مقدس امام رضا(ع) وقف نموده انشا کرده است.

[مجلس ۳۸: ۳۱۹].

آغاز: «آب و رنگ گلستان سخن پردازی و گلگونه بهارستان معنی طرازی وقف چهرهٔ دلارای شاهد حمد جهان پیرایست که منظر رفیع نه فلک».

– دیباچهٔ رسالهٔ *مطلع الانوار* (متن و حاشیه ۳۵پ – ۳۷ر)

کتاب *مطلع الانوار* را ملا محمدباقر یزدی در شناخت سمت قبله، به نام شاه صفی صفوی (۱۰۳۸–۱۰۵۲ق) نگاشته است. این کتاب شامل یک دیباچه به انشای آقا حسین خوانساری، یک مقدمه، سی باب و یک خاتمه است. این دیباچه در کتاب *محقق خوانساری: شرح حال و آثار*، ص ۱۵۵–۱۶۰ چاپ شده است.

[محقق خوانساری: ۱۵۴؛ مرکز دائرةالمعارف ۱: ۲۳۱، مجلس ۳/۱۰: ۱۳۳۶].

آغاز: «حمدی فزون از میزان عقول و حواس و سپاسی برون از مقیاس اندازه و قیاس».

– مکتوب از زبان محمدخان به وزیر پادشاه روم (متن و حاشیه ۳۷ر – ۳۸ر)

آغاز: «چندانکه مزرع سبز آسمان به شبنم اختران خرم و ریاست چمن دولت و اقبال».

– مکتوب از جانب شاه عباس دوم به شریف مکه (عربی) (متن و حاشیه ۳۸ر – ۳۹ر)

[محقق خوانساری: ۱۶۶].

آغاز: «الحمدلله الذی شرف مکه المبارکه و صیرها ام القری و الامصار و جعل».

– انشای دیگر به شریف مکه (عربی) (متن و حاشیه ۳۹ر – ۴۰ر)

آغاز: «الحمدلله رب البیت الحرام الذی فرض علی عباده الرحله الیه بالشتاء و الصیف».

– دیباچه حاشیه الشفاء (متن و حاشیه ۴۴ر – ۴۶ر)

خوانساری دو حاشیه بر کتاب *الشفاء* ابن سینا نگاشته و بر حاشیهٔ خود دیباچهٔ مفصلی نوشته و آن را به شاه سلیمان صفوی (۱۰۷۷ـ۱۱۰۵ق) تقدیم کرده است.

[دانشگاه ۳: ۲۴۲؛ عکسی مرکز احیاء ۴: ۲۵۲؛ مجلس ۵: ۱۶۶].

آغاز: «نحمدک یا من لایبلغ کنه الیته العارفون و لایصف حقیقه ایته الواصفون ... و بعد فیقول الفقیر الی عفو ربه الباری حسین بن جمال‌الدین محمد الخوانساری ... ان هذا القسم من کتاب الشفاء اعنی الفن الثالث عشر الذی یضاهی القسم فی الرابعة عشر احسن ما صنف فی هذا المطلب».

– مبایعه نامه (متن و حاشیه ۵۰پ – ۵۱پ).

آغاز: «الحمدلله الذی جعل وادی السلام ماوی لارواح المؤمنین و صیره ... اما بعد بر راهروان شاهراه حقیقت و سالکان مسالک طریقت پوشیده نماناد».

۳. منشات (متن و حاشیه ۴۰پ – ۴۳پ و ۴۶ر – ۴۷ر، ۱۷۲پ – ۱۷۳ر)

(نثر / نامه‌ها – فارسی و عربی)

از: جمال‌الدین محمد بن حسین خوانساری (ـ ۱۱۲۵ق)

منشآت آقا جمال خوانساری در این جنگ به قرار زیر است:

– تعریف بهار (متن و حاشیه ۴۰پ – ۴۳پ)

به نام شاه سلیمان صفوی است. پدر مؤلف، آقا حسین خوانساری، نیز انشایی در تعریف بهار دارد که نسخه‌های متعددی از آن در دست است. در برخی نسخه‌ها آغاز هر دو انشا یکی است. نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۴۴/۳ در همین فهرست.

آغاز:

«باز این چه جوانی و جمال است جهان را — وین عیش که نو گشت زمین را و زمان را

سبحان الله زهی فرخنده سالی ژرف و خجسته بهاری شگرف موسمی چنین فیروز و فصلی بوستان افروز شاهدی رعنا و عروسی زیبا نسیمی عطر بیز و شمیمی مشک خیز».

انجام:

الهی تا جهان را آب و رنگ است — فلک را دور و گیتی را درنگ است

مسلم بر تو بادا پادشاهی — بر کام دل چندان که خواهی

– اجازهٔ روایت به محمدحسین مازندرانی در ذیحجه ۱۰۸۹ق (متن و حاشیه ۴۶ر – ۴۶پ).

آغاز: «اللهم یاذا اللطف و الجمال و القهر و الکمال نحمدک علی ما نصبت العقل لمعرفه توحیدک حجه و دلیلا».

– وقف‌نامهٔ قرآن (متن و حاشیه ۴۶پ – ۴۷ر)

آغاز: «الحمدلله الذی جعل منتهی نهایه معرفته الوقوف علی العجز و الاقرار بالقصور ...».

– مکتوب در جواب مکتوب گله‌آمیز عزیزی به جهت عذرخواهی فقره‌ای چند از مکتوب سابق خود (متن و حاشیه ۱۷۲پ – ۱۷۳ر)

آغاز:

اتانی کتاب منک بقت بالسحر — ولکنه بالعتب منتفع السحر

– مکتوب به حسین‌علی‌خان (متن و حاشیه ۱۷۳ر و پ) (نامه‌ها – فارسی)

آغاز: «ابقیت فی الدنیا حلیف سعاده و مناک حاصله وجدک عال فی نعمه مخضره».

۴. عرض لشکر (متن و حاشیه ۴۷ر – ۵۰ر) (نثر – فارسی)

از: میرزا محسن قاضی‌زاده اصفهانی (قرن ۱۱ق)

نثری بسیار مغلق در بیان عرض لشکر و وصف آن است. این عرض لشکر در زمان شاه سلیمان صفوی (۱۰۴۵ـ۱۰۷۳ق) اتفاق افتاده است.

نام مؤلف در نسخهٔ حاضر و نسخهٔ ش ۱۱۱۴۳/۳ (۱۷پ) دانشگاه که در همین فهرست معرفی شده «میرزا محسن» ذکر شده، اما در نسخهٔ دیگر دانشگاه، ش ۶۷۱۰/۳۱ (گ ۸۳ر)، نام مؤلف به صورت «میرزا محسن قاضی‌زاده» آمده است. از سوی دیگر در دیباچهٔ رسالهٔ *مبق و رمایه* که در هر دو نسخهٔ بالا و نسخهٔ ش ۲۱۱۶/ف (ص ۳۶۳) کتابخانهٔ ملی به همراه این متن نقل شده است نام مؤلف «محمدمحسن بن محمدمحسن اصفهانی» است.

[دانشگاه ۱۶: ۳۳۹؛ عکسی مرکز احیاء ۴: ۱۷۶؛ ملی ۵: ۱۴۵].

آغاز: «تیر روی ترکش فارسان میدان فصاحت گستری و پرچم علم معرکه آرایان مصاف سخنوری ستایش و نیایش پادشاه بی‌همالی است که کوکبه موکب بهار جهان پیرا».

انجام: «و کوکبه اعلام فتح و نصرت و طنطنه صدای پنج نوبتش در اقصی ممالک بحر و بر به مظاهرت جنود آسمانی معاضدت تأییدات ربانی بلند گردد بمنه وجوده تم».

۵. اشعار آقا حسین خوانساری (متن و حاشیه ۵۰ر – ۵۰پ و ۵۱پ) (شعر – فارسی)

از: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)

شامل قصیدهٔ شکوفه و هشت رباعی.

آغاز:

هوا را دهد زیب و زیور شکوفه — کند خاک را کیمیاگر شکوفه

۶. مائده سماویه (متن و حاشیه ۵۲پ – ۱۱۸ر) (فقه – فارسی)

از: رضی‌الدین محمد بن حسین خوانساری (– ۱۱۱۳ق)

مائده سماویه مجموعه‌ای از احکام فقه شیعه در مورد خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها و آداب خوردن و آشامیدن براساس آیات قرآن کریم و احادیث است. این رساله را محمدرضی فرزند آقا حسین خوانساری به نام شاه سلیمان صفوی در یک مقدمه و پنج فصل نوشته است:

مقدمه در حکم خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها، فصل اول در ذکر حیوانات، فصل دوم در خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها غیر از حیوانات، فصل سوم در احکام اضطرار به خوردن حرام، فصل چهارم در آداب خوردن و آشامیدن، فصل پنجم در فضیلت بعضی از خوراکی‌ها و میوه‌ها و گیاه‌ها، خاتمه در احکام ظرف‌ها.

این رساله به همراه سه رسالهٔ دیگر از مؤلف در سال ۱۳۷۸ش در قم به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۲: ۲۱۸، ۱۹: ۱۰؛ منزوی: ۵۹۳؛ مجلس ۱۷: ۱۲۶؛ مرعشی ۱: ۲۳۴].

آغاز: «نمک‌خوان حق‌شناسی شورانگیزی سپاس بی‌قیاس منعم جهان آفرینی است که ادای شکر عطای بی‌دریغش نعمت فزاست».

انجام: «و بحث از آن در کتاب طهارت می‌شود و درین هنگام ختم می‌کنیم کلام را به اسم اعظم ملک علام و ازوست آغاز و به سوی اوست انجام والله الموفق و به الاعتصام».

۷. جنت و نار (متن و حاشیه ۱۱۹پ – ۱۲۷پ) (احادیث شیعه – فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ – ۱۱۱۱ق)

این رساله ترجمهٔ دو حدیث در وعد و وعید است که شیخ مفید در کتاب *اختصاص* نقل کرده است. حدیث اول در وعد از امام جعفر صادق(ع) در قبض روح مؤمن و بشارت مؤمن به بهشت و حدیث دوم در وعید از امام محمدباقر(ع) در قبض روح کافر و بیم دادن او از دوزخ است. مؤلف در مقدمه می‌نویسد آیات و اخبار بسیاری در نوید به بهشت و ترس از عذاب برای جلوگیری از انحراف انسان‌ها از راه راست آمده است و وی از آن میان این دو حدیث معتبر را انتخاب و ترجمه کرده است.

[ذریعه ۵: ۱۶۳، ۱۳: ۲۰۹؛ سپهسالار ۴: ۴۶؛ مرعشی ۵: ۷۹؛ ملی: ن ش ۶۲۶۷].

آغاز: «الحمدلله الذی اعد لاولیائه جنات النعیم ولاعدائه ... اما بعد خامه تقصیر آثار مجرم خطاکار محمد باقر بن محمدتقی ... بر الواح عالیه ضمایر صافیه برادران ایمانی اخلاق».

انجام: «و از عقوبات ابدی نجات بخشیده به درجات عالیه باقیه بهشت جاوید فائز گرداند بمحمد و آله الطاهرین».

انجامه: «و کتب بیمینه الجانیه الفانیه مؤلفه الحقیر المقر بالخطاء و التقصیر فی شهر صفر ختم بالخیر و السعاده و الظفر من سنه مأته و الف من الهجره المقدسه تذکره لبعض الخلان من اهل الایمان رزقه ... فی الدارین الامن و الامان و حفظه من وساوس الشیطان و ...».

۸. رساله در صفات ذات و صفات فعل (متن و حاشیه ۱۲۸ر – ۱۲۹پ) (خداشناسی – فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ – ۱۱۱۱ق)

رسالهٔ کوتاهی است در صفات الهی که بر دو نوع است صفات سلبی و صفات ثبوتی و اینکه کدام صفات ذاتی و کدام صفات فعلی است. علامهٔ مجلسی این رساله را در ۱۱۰۰ق تألیف کرده است. نسخهٔ ش ۱۶۱۴/۲ دانشگاه که در فهرست با عنوان «رساله در اصول دین» معرفی شده است نیز همین رساله است (نک. فهرست دانشگاه ۸: ۲۰۵).

این رساله به همراه چند رسالهٔ دیگر از علامهٔ مجلسی در هند به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۵: ۴۴، ۱۶: ۱۷۶؛ دانشگاه ۱۳: ۳۴۰۷؛ عکسی مرکز احیاء ۴: ۲۱۴؛ مرعشی ۱: ۲۰۸].

آغاز: «الحمدلله و سلام علی عباده الذین اصطفی اما بعد باید دانست که صفات مقدسه حق تعالی بر دو نوع است».

انجام: «و در این مطالب مجال سخن بسیار است و برای فرق صفات ذات و صفات فعل گویا همین کافی باشد والله یهدی ما یشاء الی صراط مستقیم تمت فی یوم الخمیس ۲۷ شهر ربیع الاول سنه ۱۱۰۰».

۹. منتخب ادعیه (متن و حاشیه ۱۳۰ر – ۱۳۲پ) (دعاها – فارسی و عربی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ – ۱۱۱۱ق)

گزیده‌ای است از دعاها و ذکرهای منقول از پیامبر اکرم(ص) و ائمه(ع) با توضیحات فارسی. براساس نسخهٔ کتابخانهٔ مرعشی (ش ۱۲۶۷۷/۴) علامهٔ مجلسی این رساله را به نام فرزندش محمد محسن تألیف کرده و در ماه رجب سال ۱۰۷۹ق به پایان رسانده است.

[مرعشی ۳۲: ۱۹۴].

آغاز: «الحمدلله رب العالمین ... به سند معتبر از حضرت امام جعفر صادق صلوات الله علیه منقول است که هر که صد نوبت بگوید لا اله الا الله الملک الحق المبین».

انجام: «و هو علی کل شی قدیر از گناهان بیرون آید مانند روزی که از مادر متولد شده بوده است تمام شد منتخب ادعیه».

۱۰. ترجمهٔ حدیث رجاء ابن ابی الضحاک (متن و حاشیه ۱۳۲پ – ۱۳۴پ)

(احادیث شیعه – فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ – ۱۱۱۱ق)

این حدیث دربارهٔ آوردن حضرت رضا(ع) از مدینه به خراسان است که رجاء ابن ابی الضحاک از طرف مأمون بدان مأمور شده بود. این روایت را ابن بابویه در کتاب *عیون اخبار الرضا* نقل کرده و علامهٔ مجلسی آن را در ۱۰۷۸ق به فارسی برگردانده است.

[ذریعه ۴: ۹۶؛ مرعشی ۳۴: ۱۰].

آغاز: «به درستی که رئیس المحدثین محمد بن بابویه قمی قدس الله روحه در کتاب عیون اخبار الرضا روایت کرده از شیخ خود تمیم بن عبدالله قرشی و او از پدرش و او از احمد بن علی انصاری که شنیدم از رجاء بن ابی الضحاک که می‌گفت که مأمون مرا فرستاد».

انجام: «به اینجا ختم شد ترجمهٔ این حدیث شریف و کتب المذنب الخاسر ابن محمدتقی محمدباقر فی شهر ربیع الاول من شهور سته ثمان و سبعین و الف من الهجره و الحمدلله اولا و اخراً و صلی الله علی محمد و اله الطاهرین القدیسین».

۱۱. اختیارات ایام صغیر (متن و حاشیه ۱۳۵ر – ۱۴۴ر) (اخترگویی – فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ – ۱۱۱۱ق)

رساله‌ای است مختصر در تعیین سعد و نحس ایام ماه و هفته و سال و ساعات، براساس احادیث معتبر شیعی، در سه فصل و خاتمه:

فصل اول: در اختیار ایام ماه، فصل دوم: در اختیار ایام هفته، فصل سوم: در بیان امری چند که موجب رفع نحوست ایام و ساعات می‌شود، خاتمه در ترجمهٔ حدیثی مشتمل است بر احکام کسوف و خسوف و حوادث هر سال.

علامهٔ مجلسی به جز این رساله رسالهٔ مفصل دیگری دربارهٔ سعد و نحس ایام، در چهل فصل، تألیف کرده است که به *اختیارات ایام کبیر* مشهور است.

[ذریعه ۱: ۳۶۷؛ منزوی ۱: ۲۲۰؛ مشار ۱: ۵۶؛ کتابشناسی مجلسی: ۷۸؛ مجلس ۱۹: ۳۲۳؛ ۳۶: ۱۸۹]

آغاز: «الحمدلله ... اما بعد چنین گوید احقر عبادالله الغنی محمدباقر بن محمدتقی ... که این رساله‌ای است در بیان آنچه از احادیث معتبره اهل بیت رسالت ... معلوم می‌شود از سعادت و نحوست ایام هفته و ماه».

انجام: «در هر سال که در ماه ذی الحجه ماه بگیرد مرد بزرگی در مغرب بمیرد و مرد فاجر فاسقی دعوی پادشاهی کند الی هنا انت هی ما اردنا و الحمدلله اولا و اخرا و صل الله علی سیدالمرسلین محمد و عترته الاکرمین».

۱۲. ترجمهٔ عهد مالک اشتر (متن و حاشیه ۱۴۴ر – ۱۵۵ر) (احادیث/ سیاست و حکومت – فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ – ۱۱۱۱ق)

این کتاب شامل دو فصل است: فصل اول در ترجمهٔ عهدنامه حضرت امیر(ع) به مالک اشتر و فصل دوم در ترجمهٔ سه حدیث دربارهٔ این عهدنامه.

[ذریعه ۴: ۱۱۹؛ مرعشی ۱: ۳۱۶]

آغاز: «الحمدلله و سلام علی عباده ... اما بعد این رساله‌ای است در ترجمهٔ بعضی از احادیث شریفه که در کیفیت سلوک ولات عدل با کافه عباد که ودایع رب الارباب دارد شده».

انجام: «و دلت حجت بر آن سرگشتهٔ بادیهٔ کفر و ضلالت آمده بود که شاید او هدایت یابد یا حجت بر او تمامتر گردد والله تعالی یعلم حقایق الامور و هو الهادی الی سوآء السبیل».

۱۳. البداء (متن و حاشیه ۱۵۵ر – ۱۵۸ر) (کلام – فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ – ۱۱۱۰ق)

مؤلف در این رسالهٔ بسیار مختصر دربارهٔ بداء، که از مسائل کلامی و از مختصات اعتقادات شیعه امامیه است، با استناد به آیات و روایات، بحث کرده و به گفته‌های اهل سنت در این باره پاسخ داده است. این رساله در پنجم ربیع‌الثانی ۱۱۰۰ق تألیف شده است. این رساله در سال ۱۲۶۵ق در هند به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۳: ۵۴؛ مشار ۲: ۲۵۳۷؛ منزوی ۲: ۷۴۴؛ ملی ۶: ۵۹۲؛ ۱۳: ۱۲۶؛ مرعشی ۱: ۲۰۸]

آغاز: «الحمدلله ... و بعد چون در مسئله بدا نزاع عظیم میان علمای خاصه و عامه به هم رسیده و منشاء تشنیع مخالفان بر شیعه گردیده و در اکثر مسائل توحید امامیه در تنزیه».

انجام: «و در کتاب بحارالانوار و شرح صحیفه کامله فی الجمله بسطی داده شده و الله یهدی من یشاءالله الی صراط مستقیم و الحمدلله اولا و آخرا و صلی الله علی سید المرسلین و محقق حقایق الاولین و الآخرین محمد و اهل بیته الظاهرین المعصومین المقدسین تمت فی یوم الخمیس خامس شهر ربیع الثانی من شهور سنه ۱۱۰۰».

۱۴. مناجات منظوم (متن و حاشیه ۱۵۸پ – ۱۵۹ر) (مناجات – عربی)

از: علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول (۲۳ ق.ه – ۴۰ق)

آغاز:

لک الحمد یا ذالجود و المجد و العلی   تبارکت تعطی من تشاء و تمنع

۱۵. مناجات مخمس (متن و حاشیه ۱۵۹ر – ۱۶۰پ) (مناجات – عربی)

از: علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول (۲۳ ق.ه – ۴۰ق)

ابتدا اسناد مناجات حضرت امیر(ع) بیان شده و سپس مناجات حضرت آمده است. نیز نک. نسخهٔ ش ۱۱۰۹۵ در همین فهرست.

آغاز: «اللتی علی ترتیب الحروف مخمسه روایت مراتبها کالجواهر الظاهره المعروف روی الشیخ الامام ابوعلی الفضل بن الحسن بن فضل الطبرسی... فهی هذالمناجات المحتمله للنجات

یا سامع الدعاء   و یا رافع السماء

۱۶. دیباچهٔ تفسیر سورهٔ فاتحه و حواشی قرآن مجید (متن و حاشیه ۱۶۱پ - ۱۶۴ر) (نثر - فارسی)

از: محمدمسیح صاحب کاشانی (- ۱۱۱۵ق)

محمدمسیح کاشانی، متخلص به «صاحب» و معروف به ملامسیحا از شاگردان آقا حسین خوانساری و داماد او بود. این دیباچه از منشآت او در اینجا نقل شده است.

[تذکره حزین: ۴۸؛ روز روشن: ۳۷۴؛ دیوان صاحب کاشانی].

آغاز: «فاتحهٔ مصحف کلام حمد و سپاس ایزد سخن آفرینی است که تا به بدیع نگاری قلم قدرت عالم‌آرایش قرآن مجید که به تار مد هر سطری از سطور شیرازه‌بندی اوراق».

انجام: «اگر در خلال ملاحظه خللی مشاهده نمایند در اصلاح کاری آن لوازم تصحیح مبذول فرمایند و علی الله التوکل فی کل باب و منه الاستعانه فی المبداء و المآب».

«نسخهٔ دیگر» (متن و حاشیه ۱۶۳ر - ۱۶۴ر):

آغاز: «اما بعد بر ضمایر حاشیه گردان متون مصاحف معرفت و دانش و شرح نویسان بطون صحایف بصیرت و بینش که همگی همت والا نهمت بر تحلی به حلیه کمالات».

انجام: مانند نسخهٔ اول.

۱۷. وقفیه (متن و حاشیه ۱۶۴ر - ۱۶۴پ) (نثر - فارسی)

از: ناشناخته

چهار انشا برای وقف نامه در پی هم آمده است:

- وقفیهٔ اول (متن و حاشیه ۱۶۴ر - ۱۶۴پ)

آغاز تا انجام: «پیرایهٔ گرانمایه سخن طرازی وقف بساط گستری انجمن حمد و سپاس ... وقف صحیح شرعی فرمود همگی و تمامی فلان را».

- وقفیهٔ دوم (۱۶۴پ)

آغاز تا انجام: «ثمرهٔ حدایق عامرهٔ زبان و جنان و ارکان وقف شکرگذاری نعمت ... وقف صحیح شرعی فرمود همگی فلان را بر روضات مقدسات و عتبات عالیات ... سدره مرتبات عرش درجات چهارده معصوم علیهم صلوات الله الحی القیوم مقرر آنکه».

- وقفیهٔ سوم (۱۶۴پ)

آغاز تا انجام: «بعد از رقم نگاری حمد و ثنای جناب اقدس الهی و کارگذاری نعت و درود بیقیاس ... که در این ولا به تأیید همت مبادی نهمت والا».

- وقفیهٔ چهارم (متن و حاشیه ۱۶۴پ)

آغاز تا انجام: «بعد از کارسازی حمد و سپاس جناب اقدس کبریا و چهره‌پردازی رخسار شاهد ... داعی بر نگارش این صحیفه شرعیه آن است که در اسعد ساعات و ایمن اوقات».

۱۸. دیباچهٔ مائدهٔ سماویه (متن و حاشیه ۱۶۴پ - ۱۶۵پ) (نثر - فارسی)

از: رضی‌الدین محمد بن حسین خوانساری (- ۱۱۱۳ق)

دربارهٔ *مائده سماویه*، نک. رسالهٔ ش ۶ همین نسخه.

آغاز: «نمک‌خوان حق‌شناسی شورانگیزی سپاس بی‌قیاس منعم جهان آفرینی است که ادای شکر عطای بی‌دریغش نعمت فزاست».

انجام: «بالنبی و آله الامجاد واصل و متواصل گردد و مرتب است این رساله بر مقدمه و پنج فصل و خاتمه والله المستعان و علیه التکلان».

۱۹. وقفیهٔ قرآن مجید (متن و حاشیه ۱۶۵پ - ۱۶۷ر) (نثر/ وقف‌نامه‌ها - فارسی)

از: ؟

این وقفیه در سال ۱۰۹۹ق نوشته شده و در بالای متن فارسی آن آمده است:

«الحمدلله الواقف علی الاسرار البریه و الصلوه علی محمد و آله الدین وقف علیهم حدایق السلام و التحیه الحمدلله الواقف علی مصالح الانام ...».

آغاز: «قنادیل فروزان محامد بیکران وقف آستانه کبریای واقفی است که ارتکاب سماوی بلند افرینی قدرت بالغه‌اش سبع المثانی افلاک سوره‌ای است که به قلم بدایع نگاری».

انجام: «به کارگذاری لوازم نظارت مزبوره ذخیره اندوزی مثوبات جاودانی و بهره شروهی فیوضات دو جهانی خواهد وقفاً صحیحاً شرعیاً و حبساً صریحاً دینیا فمن بدله بعد ما سمعه فانما اثمه علی الذین یبدلونه ان الله سمیع علیم و کان ذلک فی شهر ختم بالخیرو الظفر من شهور سنه تسع و تسعین بعد الالف من المهاجره المقدسه النبویه علی منشیها الوف الصلوه و السلم و التحیه ۱۰۹۹».

۲۰. وقفیهٔ قرآن مجید (متن و حاشیه ۱۶۷ر- ۱۶۷پ) (نثر/ وقف‌نامه‌ها - فارسی)

از: ؟

این وقفیه به دستور «یکی از خدمهٔ حرم علیه» نوشته شده است.

آغاز: «تحفهٔ گرانبهای حمد و ثنا پیشکش بارگاه عالم‌آرایی است که شواهد آثار ارادت باهره‌اش در عبانکدهٔ ظواهر آیات بینات قرآن مجید جلوه نمای انجمن اظهارند».

انجام: «و تولیت آن را به داعی دوام دولت قاهره مفوض ساخت و بعد از فقیر با کبر اولاد ذکور حقیر واحدا بعد واحدا و هکذا فلان ماتعاقبوا و تناسلوا تفویض فرمود وقفا صحیحا شرعیا الی اخره».

۲۱. دیباچهٔ در ثمین (دیباچهٔ ترجمهٔ کشف الیقین) (متن و حاشیه ۱۶۷پ - ۱۶۹ر) (نثر - فارسی)

از: محمدباقر بن ابوالفتوح شهرستانی موسوی (قرن ۱۱ق)

سید محمدباقر شهرستانی *کشف الیقین فی فضائل امیرالمؤمنین* علامهٔ حلی را بدون

هیچ گونه تصرف یا اضافه‌ای به فارسی ترجمه کرده و آن را در ثمین نامیده است. علامهٔ حلی در *کشف الیقین* فضایل امیر مؤمنان علی(ع) را از منابع روایی اهل سنت و امامیه در چهار فصل گرد آورده است.

[ذریعه ۱: ۴۰۳، ۱۸: ۶۹؛ مشار عربی: ۷۴۴؛ دانشگاه ۳: ۶۰۷؛ مرعشی ۱۹: ۳۷۰، ۳۰: ۴۶۳؛ ملی ۱۳: ۲۰۷]

آغاز: «سررشته محامد جناب کبریا که شکر هر نعمتی از نعما گلی از گلزار همیشه بهار رنگارنگ آلای بی انتهای اوست».

انجام: «و جملگی صاحب رقمان گیتی و هدیه محفل فیض قرین سلطانی نماید والله الهادی الی طریق الدین و منه الاستعانه فی کشف الیقین».

۲۲. دیباچهٔ ترجمهٔ تقویم الابدان (متن و حاشیه ۱۶۹ر – ۱۷۰ر)

(نثر – فارسی)

از: محمداشرف بن شمس‌الدین محمد طبیب (قرن ۱۱ق)

دیباچهٔ ترجمهٔ *تقویم‌الابدان فی تدبیر الانسان* ابن جزله (۴۹۳ق) در پزشکی است که به نام شاه سلیمان صفوی انجام شده است.

[کشف الظنون ۱: ۴۶۷؛ ذریعه ۴: ۹۰؛ منزوی ۱: ۴۹۷؛ مشار ۱: ۱۴۰۷؛ دانشگاه ۸: ۹۹]

آغاز: «سپاس بی‌قیاس حکیم درمان آفرینی را سزاست که به اقتضای حکمت بالغه استخراج تقویم اوضاع و احوال ابدان بشریه به دستوری فرموده».

انجام: «مانند قلم کمر امتثال فرمان قضا دوام بر میان جان بسته به دستور مقرر شروع در نگارش ترجمه نمود و من الله الاستعانه فی کل مطلوب و مقصود».

۲۳. دیباچهٔ رسالهٔ ماء اللحم (۱۷۰ر – ۱۷۲ر)

(نثر – فارسی)

از: محمداشرف بن شمس‌الدین محمد طبیب (قرن ۱۱ق)

براساس دیباچهٔ حاضر، رسالهٔ *ماء اللحم* را محمد اشرف طبیب در پاسخ پرسش شاه سلیمان صفوی (۱۰۷۷–۱۱۰۵ق) در باب خواص و فواید ماء اللحم، مشتمل بر مقدمه و چند مقاله نگاشته است. این رساله را در منابع در دسترس نیافتم.

آغاز: «سزاوار سپاس بی‌قیاس حکیمی است که به اقتضای حکمت بالغه هر یک از مفردات و مرکبات ادویه را جامع خواص غریبه و حادی آثار عجیبه فرموده قانون شناسایی آن را به دستوری در کف کفایت اطبای حذاقت انتما گذاشته است».

انجام: «به بنده اخلاص نصیب محمداشرف بن شمس‌الدین محمد طبیب امر فرمود که به کورهٔ فکر عمیق رفته وجهی که در حل این اشکال جلوه‌نمای آیینه خیال کرد و به زیور استحسان گلاب کشان گل فضل و دانش آرایش پذیر به موقف عرض اقدس برساند لهذا حسب الامر الاعلی به نگارش این رساله پرداخته درین باب آنچه به درک قاصر ظاهر

تردید بر وجه اخصر به رشته تحریر کشید و المأمور معذور و من الله الاستعانه فی کل الامور».

«مسودهٔ دیگر» (۱۷۱پ – ۱۷۲ر):

آغاز: «اما بعد بر سالکان مسالک تحقیق و ناسکان مناسک تدقیق پوشیده نیست که چون درین ایام خجسته انجام به یاری بخت بلند و مددکاری طالع ارجمند داعی دوام دولت قاهره را توفیق رفیق شده».

انجام: «بعد از تعمق نظر وجه این معنی را در آیینه صفحات رساله مشتمله بر مقدمه و چند مقاله جلوه‌گر سازد لهذا به نگارش این اوراق پرداخته درین باب آنچه در دیده دریافت خاطر لایح و ظاهر دید به ذروه عرض اقدس رسانید و المأمور معذور و علی الله التکلان فی کل الامور».

۲۴. دیباچهٔ رسالهٔ جبر و اختیار (متن و حاشیه ۱۷۲ر – ۱۷۲پ)

(نثر/ فلسفه – فارسی)

از: جمال‌الدین محمد بن حسین خوانساری (– ۱۱۲۵ق)

رسالهٔ جبر و اختیار آقا جمال خوانساری پاسخ نامه‌ای است که حسین‌علی خان والند نوشته و در آن از جبر و اختیار بحث کرده است. خوانساری این رساله را با استناد به بعضی از آیات و اخبار و با انشایی ادبی و شیوا نگاشته است.

این رساله در سال ۱۳۵۹ش به اهتمام عبدالله نوری به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۵: ۸۳؛ مرعشی ۱۸: ۶۶]

آغاز: «سزاوار حمد و ثنای نامحدود فاعل مختاری تواند بود که مرآت مصلحت نمای قدرتش بر وجه احسن به محاسن آثار اختیار آراسته».

انجام: «بر لوح ایجاد پیرایه نگارش یافته علیه و علی عترته الاطهار صلوات الله الملک الجبار المختار ما فوضت الامور الیه و کانت ازمه اختیار الخیر و الصواب بیدیه اما بعد».

۲۵. مکتوب میرزا محمدنصیر به محمدعلی‌خان (متن و حاشیه ۱۷۳پ – ۱۷۴پ)

(نامه‌ها – فارسی)

آغاز: «بنده اخلاص پذیر محمدنصیر بذریعه عرض نیازمندی و تسلیم که بلدر نوشتن جادهٔ هر سطر عریضه الدعا ره نوردی وادی امنیت و رجا نموده مقصدی غیر از وصول».

۲۶. اطواق الذهب (۱۷۵ر – ۱۸۷پ)

(اندرزنامه‌ها – عربی)

از: جارالله محمود بن عمر زمخشری (۴۶۷ – ۵۳۸ق)

اطواق الذهب کتابی است در مواعظ و نصایح، به نثر مسجع، مشتمل بر یک صد مقاله. این کتاب به تصحیح محمدرشید بن داود السعدی در بمبئی به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۱: ۱۱۷؛ مشار عربی: ۶۸؛ سپهسالار ۲: ۱۲]

اغاز: «اللهم انی احمدک علی ما ازللت الی من نعمتک و علی ما ازلت عنی من نقمتک علی انی لم اکن اهلا للاولی».

انجام: «فکیف رضیت لدینک یا لقدی و المؤمن من لایرضی لدینه بدا».

۲۷. الکلمات الطریفه (۱۸۷پ – ۲۱۱ر) [کلام شیعه – عربی]

از: محمد بن شاه مرتضی فیض کاشانی، ملا محسن فیض (۱۰۰۶ – ۱۰۹۱ق)

رساله‌ای است شامل صد کلمه با عنوان‌هایی مانند «ایقاظ»، «ایماظ»، «اشاره»، «انارة» و «توقیف» و غیره، و در آن پاره‌ای از مسائل اعتقادی به اشاره و کنایه بیان شده است.

این کتاب در سال ۱۳۸۴ش، به تصحیح و تحقیق علی جبار گلباغی و زهرا نوروزی پرشکوه، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۸: ۱۱۶؛ کتاب‌شناسی آثار فیض: ۲۱۷؛ مشار عربی: ۷۴۹؛ مرعشی ۴: ۷۵؛ ملی: ن ش ۷۱۴۴/۱].

اغاز: «سبحان الذی خلق الانسان من طین ثم جعل نسله من سلاله من ماء مهین ثم سواه».

انجام: «فان الحقایق لاتعرف بالبحث ابداً و السلام علی من اتبع الهدی هذا اخر الکلام فی الکلمات الطریفه و هی مائه کلمه واقیه شافیه و الحمدلله اولاً و اخراً و ظاهراً و باطناً».

۲۸. شرح حدیث المعرفه (۲۱۱پ – ۲۱۵ر) [احادیث شیعه – عربی]

از: محمدامین بن محمد قائنی

شرح حدیث «من عرف الله و عظمه منع فاه من الکلام و بطنه من الطعام و عنی نفسه بالصیام» مروی از حضرت علی(ع) است. نویسنده ابتدا متن حدیث و شرح آن را از *اربعین* شیخ بهایی نقل می‌کند سپس چند مطلب کوتاه دیگر در شرح این حدیث می‌آورد. نام نویسنده در پایان آمده است.

[عکسی مرکز احیاء ۴: ۳۳۲].

اغاز: «من الاربعین للشیخ البهایی قدس الله تعالی سره بالسند المتصل الی الشیخ الصدوق ثقه الاسلام محمد بن بابویه القمی عن امیرالمؤمنین علیه‌السلام قال قال رسول الله صلی الله علیه واله من عرف الله و عظمه منع فاه من الکلام و بطنه من الطعام».

انجام: «اذا اعتبرتها وجدتها امهات صفات السایرین الی الله یسرالله لنا و لجمیع اخواننا فی الدین الاتصاف بها بمنه و کرمه آمین».

۲۹. نامه‌ها [نامه‌ها – فارسی]

از: محمدامین بن محمد قائنی (قرن ۱۱ و ۱۲ق)

نویسندهٔ این نامه‌ها که شرح حدیث المعرفه را در متن نوشته (رسالهٔ ۲۸) چند نامه را نیز در حاشیه نگاشته است، شامل:

– جواب مراسلهٔ «فاضلی جلیل القدر» (حاشیهٔ ۲۱۱پ – ۲۱۲پ)

اغاز: «اخلاصمند صمیمی محمدامین را ندانم چه از زندگی و کدام شایستگی در حضرت طالع مسعود این قدر روشناس پرتو نیک اختری و فیروزی کرده».

– نامه به یکی از فضلای ارجمند (حاشیهٔ ۲۱۲پ – ۲۱۴ر)

اغاز: «ذات مقدس صفات بندگان قدسی مکان حضرت مخدوم معنوی الذی مازاده الالقاب معنی ثانیا فکانها صدقها اسماء از عوارض و لوازم صور و مواد». –

– در باب ارسال آینه به عزیزی (۲۱۴ر – ۲۱۴پ)

اغاز: «اگرچه آینهٔ دلهای صافی دوستان در هر حال عکس پذیر صور مقاصد و مقتضیات دوستی می‌باشد».

۳۰. خطبه المونقه (متن و حاشیه ۲۱۵پ –۲۱۷ر) [خطبه‌ها – عربی]

از: علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول (۲۳ ق.ه – ۴۰ق)

خطبه‌ای منسوب به حضرت علی(ع) که در *نهج البلاغه* نیست. در این خطبه حرف (الف) به کار نرفته و آن طور که در روایات آمده حضرت علی(ع) آن را بالبدیهه در جمع اصحاب ایراد کرده است. این خطبه دراینجا از جنه *الامان الواقیه و جنه الایمان الباقیه* از کفعمی (۹۰۵ق) نقل شده است در مقدمهٔ کوتاهی که پیش از خطبه آمده است به نقل آن در *مطالب السؤال فی مناقب آل الرسول* محمد بن طلحه نصیبی (۶۵۲ق) و *مناقب* ابن شهراشوب (۵۸۸ق) اشاره شده است.

این خطبه با تحقیق سید محمد عمادی حایری در سال ۱۳۸۳ش در *میراث حدیث شیعه* (۱۰: ۱۹–۳۴) به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۷: ۲۰۶؛ مشار عربی: ۸۵۸؛ دانشگاه ۲: ۳۰۴؛ سپهسالار ۳: ۴۱۱؛ سلطنتی، ادبی: ۳۶۵؛ مرعشی ۳۴: ۶۲].

اغاز: «بسمله. قال محمد بن طلحه فی کتاب مطالب السؤال فی مناقب آل الرسول ... حمدت من عظمت منته و سبغت نعمته و سبقت رحمته و تمت کلمته و نفذت مشیته».

انجام: «فلیتضرع متضرعکم و لیبتهل مبتهلکم فستغفر رب کل مربوب لی و لکم».

۳۱. الاحتجاج (متن و حاشیه ۲۱۷ر – ۲۲۱پ و ۲۲۶ر – ۲۳۴ر) [کلام/ احادیث شیعه – عربی]

از: ابومنصور احمد بن علی طبرسی (قرن ۶ق)

الاحتجاج کتابی است شامل استدلال‌هایی که پیامبر اکرم(ص) و امامان شیعه(ع) و برخی یاران آنان در برابر مخالفان و افراد مختلف و پیروان ادیان دیگر در مورد اصول اعتقادی و برخی فروع دینی داشته‌اند.

[ذریعه ۱: ۲۸۱؛ مشار ۱: ۱۶۷؛ مرکز احیاء ۳: ۵۲].

در این نسخه دو بخش از این کتاب نقل شده است، یکی احتجاج امیرالمؤمنین(ع) دربارهٔ خلافت، پس از وفات عمر بن خطاب (۲۱۷ر – ۲۲۱پ)

آغاز: «روی عمر بن شمر عن جابر عن ابی جعفر محمد ابن علی الباقر علیه و علی ابائه السلم قال ان عمر بن الخطاب لعنه الله»

و احتجاج حضرت رسول(ص) در روز عید غدیر در مورد ولایت علی بن ابی طالب(ع)، مشتمل بر خطبهٔ غدیر (متن و حاشیه ۲۲۶ر – ۲۳۴ر)

آغاز: «روی الشیخ الطبرسی رحمه الله باسناده فی الاحتجاج عن ابی‌جعفر محمد بن علی علیهما السلام انه قال حج رسول الله صلی الله علیه و آله من المدینه و قد بلغ جمیع الشرایع قومه».

۳۲. ندبهٔ امام سجاد و شرح آن (متن و حاشیه ۲۲۱پ – ۲۲۶ر) (مناجات – عربی)

از: علی بن حسین(ع)، امام چهارم (۳۸ – ۹۴ق)

این ندبه که در ذریعه با عنوان *الندبه الاولی* آمده مناجاتی است که ابن شهاب زهری (۱۲۴ق) از امام سجاد(ع) روایت کرده و مضامین آن محاسبهٔ نفس و مناجات با خدای متعال و مذمت دنیا و بی اعتباری آن است. این ندبه را برخی از علما در اجازات و روایات خود نقل کرده‌اند، مانند علامهٔ حلی در اجازه‌اش به بنی زهره، سلیمان بن حسن اسماعیلی در باب ششم *النخب الملتقطه*، و کفعمی در *البلد الامین* و *الدرع الحصین*. در ذریعه دو ندبهٔ دیگر نیز معرفی شده است. این ندبه در اینجا از کتاب *البلد الامین* نقل شده و سپس شرح آن آمده است.

[ذریعه ۲۴: ۱۰۳؛ مرعشی: ۳۱: ۷۶۴، ۳۴: ۴۴۴؛ دارالحدیث ۱: ۹۸؛ علی ۱۴: ۱۲۹].

آغاز ندبه: «یا نفس حتام الی الحیوه سکونک و الی الدنیا و عمارتها رکونک اما اعتبرت».

آغاز شرح (۲۲۳پ): «توضیح ما لعله یحتاج الی التوضیح من الفاظ هذه الندبه الشریفه صلوات الله علیه علی من صدرت عنه قوله علیه السلم حتام اصله حتی ما حذفت الفه».

انجام: «و الحتف الموت و یقال لقیته بغته ای فجاءه و عذره قبل عذره».

۳۳. کشف الغمه فی معرفه الائمه (متن و حاشیه ۲۳۴پ – ۲۳۸پ) (احادیث – عربی)

از: بهاءالدین علی بن عیسی اربلی (– ۶۹۲ق)

کشف الغمه کتابی است در احوال و اخبار چهارده معصوم، در دوازده باب، و چندین بار به چاپ رسیده است. در اینجا بخش‌هایی از این کتاب شامل مناقب امیرالمؤمنین علی(ع)، امام حسن(ع)، امام حسین(ع) و امام زین‌العابدین(ع) و معجزات امام محمدباقر(ع)، امام جعفر صادق(ع)، امام موسی بن جعفر(ع) و امام رضا(ع) نقل شده است.

[ذریعه ۱۸: ۴۷؛ معجم المطبوعات ۱: ۴۲۱؛ علی ۱۲: ۳۴۳].

آغاز: «من امالی الطوسی عن ابن عباس قال سمعت رسول الله صلی الله علیه و اله یقول اعطانی الله تبارک و تعالی خمساً و اعطی علیاً خمساً».

۳۴. احادیث (متن و حاشیه ۲۳۹ر – ۲۳۹پ) (احادیث شیعه – عربی)

نصیحت امام صادق(ع) به کثیر بن علقمه و چند حدیث دیگر از اوست.

آغاز: «اخبرنی الشیخ الامام ابوعبدالله ادام الله عزه قال اخبرنی ابوالحسن احمد بن محمد عن ابیه عن سعد عن احمد بن محمد بن عیسی عن یونس بن عبدالرحمن عن کثیر بن علقمه قال قلت لابی عبدالله علیه‌السلام اوصنی فقال اوصیک بتقوی الله و الورع و العباده».

۳۵. المحاسن (متن و حاشیه ۲۳۹پ – ۲۴۱پ) (احادیث شیعه – عربی)

از: احمد بن محمد برقی (– ۲۷۴ق)

بخشی از کتاب *المحاسن* است که از کتب قدیمی اخبار شیعه است و شامل احادیثی با مضامین کلامی، اعتقادی، اخلاقی، اجتماعی و مطالب دیگر است.

آغاز: «روی احمد عن ابیه عن یعقوب ابن یزید عن محمد بن ابی عمیر عن عبدالله ابن سنان عن سعید بن المسیب عن علی بن الحسین علیهما السلام».

انجام: «و من قال سبحان الله و بحمده کتب الله له عشر حسنات و ان زاد زاده الله».

۳۶. احادیث شیعه (متن و حاشیه ۲۴۲ر – ۲۵۲پ) (احادیث – فارسی)

در این بخش از جنگ اخبار و روایاتی از ترجمهٔ *الکافی* کلینی، در موضوعات مختلف اخلاقی، مانند فضیلت صبر، حسن خلق، عدل و انصاف، و مانند آن نقل شده است.

۳۷. اعمال ماه رمضان (متن و حاشیه ۲۵۲پ – ۲۵۴پ) (دعاها – عربی)

بخشی کوتاه است در فضیلت ماه مبارک رمضان و برخی دعاهای این ماه، به نقل از ابن بابویه در *من لا یحضره الفقیه*، شهید اول در دروس و کفعمی.

۳۸. شرح دعای صباح و مسا (متن و حاشیه ۲۵۵پ – ۲۶۹ر) (دعاها – فارسی)

از: قوام‌الدین جعفر بن عبدالله قاضی حویزی کمره‌ای (– ۱۱۱۵ق)

شرح دعای صباح و مسا، دعای ششم *صحیفه سجادیه*، است و مؤلف آن شیخ جعفر قاضی، از بزرگان علمای امامیه در قرن دوازدهم هجری و قاضی و شیخ‌الاسلام اصفهان، است. براساس دیباچهٔ شرح وی این شرح را به نام شاه عباس دوم صفوی (۱۰۵۲ – ۱۰۷۶ق) تألیف کرده است. اما از این شرح در منابع در دسترس یاد نشده است.

[اعلام الشیعه ۱۲: ۱۳۹؛ روضات ۱: ۱۴۹؛ ریحانه ۱: ۳۵۵؛ مجلس ۳۲: ۳۱].

آغاز: «بسمله. الله اکبر فالق الاصباح و منور الارواح و الاشباح لآلی حمدی که انوارش چون صبح صادق آفاق و انفس را روشن سازد و زواهر شکری که ذره را به حکم لئن

شکرتم لازیدیکم ... اما بعد ــ این احقر ابن عبدالله الحویزاوی محمدجعفر را بخاطر رسید که بر دعای صباح و مسا که گلدسته از چمن صحیفه کامله و حدیقه‌ای است از حدایق ... و چون رساله به خاتمه رسید پیر عقل و مرشد خردم بدین راهبر شد ... که فاتحه آن را موشح سازم به نام ... ابوالمظفر شاه عباس الحسینی الموسوی الصفوی بهادر خان ...».

انجام: «و از همه کس نجیب و بزرگترانـد ز راه کمالات حسبی و نسبی و ذکـر ایـن اوصاف از برای مدح ایشان است و این اشعار به این نیز هست که ایشان مستوجب صلوه هستند صلی الله علیهم اجمعین و سلام علی المرسلین و الحمدلله رب العالمین».

۳۹. رساله فی تفسیر آیه الغار (متن و حاشیه ۲۶۹ر ــ ۲۷۴پ) (تفسیر ـ عربی)

از: شیخ جعفر جزایری

آیهٔ غار آیهٔ ۴۰ سورهٔ توبه و دربارهٔ پناه گرفتن پیامبر در غار ثور، بـه همـراه ابـوبکر، در هنگام هجرت از مکه به مدینه است. این آیه یکی از آیاتی است که اهل سنّت برای اثبات افضلیت ابوبکر بر دیگر اصحاب و در نتیجه استحقاق وی بـرای خلافـت بـه آن اسـتدلال کرده‌اند. ماجرای مصاحبت ابوبکر با پیامبر در این سفر و اشاراتی که در این آیه به آن شـده در میان مفسران شیعه و اهل سنّت بحث‌های مختلفی برانگیخته است. از جمله فخـر رازی در تفسیر کبیر و *مفاتیح الغیب*، دوازده فضیلت برای ابوبکر از آیهٔ فوق استنباط کرده است که مفسران شیعه درصدد رد آن برآمده‌اند. تفسیر حاضر نیز در رد استنباط فخر رازی است. نام مؤلف در نسخهٔ ما نیست اما در نسخهٔ ش ۴۳۳۳/۶ دانشگاه یاد شده است.

[تفسیر کبیر ۱۶: ۴۹؛ المیزان ۹: ۲۷۹؛ دانشگاه ۱۳: ۳۲۹۱].

آغاز: «قال الفخر الرازی ما حاصله انه استدلال اهل السنه بهذه الایه الکریمه علی افضلیه ابی‌بکر من وجوه الاول».

انجام: «فقال رب و هذا وجه آخر لوجوب رجوع الضمیر فی کلمه سکینته الـی الرسـول صلی الله علیه و آله الهداه و رزقنا ببرکاتهم النجاه».

۴۰. در ثمین (ترجمهٔ کشف الیقین) (متن و حاشیه ۲۷۴پ ــ ۲۷۷ر) (احادیث ـ فارسی)

از: محمدباقر بن ابوالفتوح شهرستانی موسوی (قرن ۱۱ق)

متن اصلی از: جمال‌الدین حسن بن یوسف حلی، علامهٔ حلی (۶۴۸ ـ ۷۲۶ق)

چند روایت به نقل از ترجمهٔ *کشف الیقین* (نک. ردیف ۲۱ همین نسخه) است.

آغاز: «شیخ علامه جمال الملة و الدین رحمه الله در کتاب کشـف الیقین نقـل نمـوده کـه شاعری بود نبیقا نام هر ساله وارد بر ملک یکی از پادشاهان می‌شد».

انجام: « پس در همان حال سنگ افتادن برطرف شد و دیگر اثری از ایشان ندید».

۴۱. ترجمهٔ دلایل الامامه (متن و حاشیه ۲۷۷ر ــ ۲۸۱پ) (احادیث ـ فارسی)

متن اصلی از: ابوجعفر محمد بن جریر طبری (۲۲۴؟ ـ ۳۱۰ق)

ترجمهٔ بخشی از *دلایل الامامه* است که در ادلهٔ امامت دوازده امام(ع) و بعضـی از معجزات، کرامات و فضایل آنان نوشته شده است.

آغاز: «صاحب دلایل الامامه علیه الرحمه به سند معتبـر از حضـرت امـام جعفـر صـادق علیه السلام روایت کرده که حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند که سالی سالها در خدمت پدرم امام محمدباقر علیه السلام به حج رفتم».

انجام: «در این که پدرم را شاید به زهر هلاک نماید و پیش از آنکه آن امر ازو متمشـی شود هشام به جهنم واصل شد».

۴۲. پراکنده‌های نظم و نثر (متن و حاشیه ۲۸۲ر ــ ۲۸۵ر) (شعر/ نثر ـ فارسی و عربی)

اشعار فارسی و عربی از: طغرائی، زهیری، سلمی، قاضی ارجانی، محمد بن عبدالکریم شهرستانی، ابن نباته، ابوالفتح بستی، عطار، شرف شفروه، نجم‌الدین کبری، بهاءالدین محمد عاملی، عایشه، سنایی، شیخ شعله، ابوالحسن جرجانی، ابراهیم الخواص، خواجـو، مولـوی، سهروردی و مولوی.

نثرها از: حلل مطرز، من کلام اسکندر، رسالهٔ ابوالقاسم قشیری، ربیـع الابـرار، مقامـات الحریری، نجم‌الدین کبری، و برخی مطالب دیگر.

نسخ و نستعلیق و شکسته زیبا راسته و چلیپا در متن و حاشیه، برخی از عربی‌ها معـرب، قـرن ۱۱ق، رسالهٔ ۷ به خط نستعلیق اصـل، محمـدباقر مجلسـی، در ۱۱۰۰ق، رسـالهٔ ۷ از روی خـط مجلسی در ۱۰۷۸ق، رسالهٔ ۳۹ به خط نسخ معـرب و رسـالهٔ ۳۰ در حاشـیه بـه خـط شکسـتهٔ محمدامین بن سید محمد قائنی. ادامهٔ مطلب به حاشیه رفته است. عنوان‌هـا و نشـانه‌هـا و نـام پادشاه در رسالهٔ ۲ و ۳ و ۴ و ۴۱ به سرخی، برخی عنوان‌ها نوشته نشده اسـت. خـط سـرخ در بالای برخی کلمات و عبارات. سه سرلوح مذهب کتیبه‌دار در ابتدای نسخه و ابتـدای رسـالهٔ ۲ و ۷، با تشعیر مذهب مزدوج، اما حاشیهٔ برگ نخست بین رفته و فقط آثار اندکی از حاشـیه‌سـازی باقی مانده است. تمام صفحات مجدول به جدول مشکی، زر باریک و پهن و ابـی، دارای لچکـی در بالا و پایین و وسط در حاشیه با طرح اسلیمی زر، ستون‌بندی سه ستونه به مشکی و زر، نقش اسلیمی زر در گوشهٔ انتهای ستون‌ها. یک کتیبهٔ باریک بـا حاشـیهٔ ظریـف لاجـوردی و زریـن و نانوشته در بالای گ ۱۲۰پ و یک کتیبه به شکل ذوزنقه با حاشـیهٔ قرمـز و نانوشـته در ابتـدای حاشیهٔ این صفحه وجود دارد. در گ ۲۵۴پ یک ستون که در ان روایتی از امام جعفـر صـادق(ع) منقول از *من لایحضره الفقیه* امده زرافشان است. گ ۲۴ و ۲۳۴ر و ۱۱۸پ و ۱۱۹ر نانوشته‌انـد. گ ۲۴ر با ستون‌بندی و جدول‌کشی، گ ۱۱۹ر با خط‌کشی زر به صورت چهارخانه، و گ ۲۵۵ر بـا جدول‌کشی اما نانوشته هستند. چند جا افتادگی‌های متن در حاشیهٔ بیرونی نوشته شده است. گ ۳ـ۶ و ۳۹ و ۱۱۷ـ ۱۱۹ و ۲۷۰ـ۲۷۱ و ۲۸۱ـ۲۸۵ وصالی و متن و حاشیه شده است.

حدیثی از امام جعفر صادق(ع) در انتهای رسالهٔ اول، گ ۲۳پ. یادداشت عرض کتابخانهٔ بهمن میرزا در پشت گ ۱۱۸پ: «جنگ شاهی در زمان فرخنده ولیعهد دولت ایران عباس میرزا داخل کتابخانهٔ نواب بهمن میرزا که آن حضرت را گرامی فرزند است گردید شهر رمضان سنهٔ ۱۲۴۶». با مهر بزرگ مربع با سجع «یگانه گوهر دریای خسروی بهمن» و در بالای مهر به خط نستعلیق خوش نوشته شده: «کتابخانهٔ بهمن میرزا فرزند فتحعلی شاه قاجار». نام دوازده امام در انتهای نسخه، گ ۲۸۵پ، نوشته شده است. اسامی برخی رساله‌های جنگ در برگی جداگانه نوشته شده و در لای نسخه قرار گرفته است. از مجموعهٔ محمدطاهر میرزا مترجم.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، سوخت، ترنج و دو سرترنج قرمز با نقش گل و بوته سبز یشمی و خط عمود، جدول دور منگنه، لبه‌ها و عطف چرم قهوه‌ای روشن، درون چرم سرخ. ۱۷×۲۷/۵ س‌م. عنوان نسخه «جنگ شاهی» برروی برچسب مدوری برروی جلد.

۲۸۷گ ۱۶/۵×۲۷ س‌م، مختلف ۱۲×۲۱ س‌م. کاغذ ابی روشن و تیره و سبز کمرنگ.

۱۱۱۱۵

شرح الحماسه
(شعر - عربی)

از: ابوعلی احمد بن محمد مرزوقی اصفهانی (۴۲۱ق)

شرح کتاب *الحماسه* ابوتمام طائی (۲۳۱ق) است. ابوتمام کتابی از اشعار شاعران عرب در ده باب پرداخت که به باب اول که در حماسه است شهرت یافته است.

نسخه حاضر شامل باب الحماسه، باب المراثی، باب الادب، باب النسیب، باب الهجاء، باب الاضیاف و المدایح، باب الصفات، و باب السیر و النعاس است.

این شرح به تصحیح احمد امین و عبدالسلام هارون در قاهره به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۱: ۶۹۱؛ مرعشی ۱۶: ۱۸؛ ملی ۱۰: ۶۴۱].

آغاز: «الحمدلله خالق الانسان متميزا بما علمه من التبيين و البيان و صلى الله على افضل من صدع بامره و زجره داعيا و ناهيا».

انجام:

تجرمــه و كـــد لـــــت بزائلـــه   كانمـــا هـــن فـــى الجـــو القنادیـــل

انجامه (حاشیهٔ گ ۳۵۶ر): «قد فرغت من كتابه شرح الحماسه يوم الخميس فى شهر جمادى الاول من شهور سنه ۱۲۷۴».

نسخ، روز پنجشنبه در جمادی‌الاول ۱۲۷۴ق. عنوان‌ها و بیت‌ها به سرخی. در فهرست انتهای نسخه عنوان‌ها به سرخی و ابی. نسخه به قلم متن در حاشیه تصحیح شده و در گ ۵پ - ۴۰ر مطالبی در شرح متن، برخی با عنوان «فایده»، «تتمیم»، «فریده»، «نکته»، «تبصره» «طریفه» «لطیفه» و با نشانه‌های «۱۲» «لمحرره ۳۰۷» و «لمحرره»، «ص» «صحاح» به خط نستعلیق امده است. نسخه راده و برگ شمار دارد. کاتب نسخه در برگ‌های ۳۵۷ر - ۳۵۸پ فهرست اشعار متن را براساس قافیه‌ها همراه با شمارهٔ صفحه اورده است.

قصیده عربی از عمرو بن معدی کرب در یازده بیت با عنوان «یصف صبره و جلده فی الحرب» به تاریخ ۷ ذیقعده ۱۳۰۰ق در طهران به خط شکسته در پشت برگ نخست. نام مالک نسخه «محمدطاهر» به خط تزئینی در انتهای متن وجود دارد. در انتهای فهرست یادداشتی وجود دارد که گواهی می‌دهد که «کتاب شرح حماسه سیصد و پنجاه و شش ورق است و به حساب بیت درست ملاحظه شده تخمینا سی و یک هزار چهارصد و هشتاد بیت است». از مجموعهٔ محمدطاهر میرزا مترجم.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، ضربی، ترنج و دو سرترنج، جدول دور منگنه، ۲۱×۳۴/۵ س‌م.

۳۵۹گ، ۲۱/۵×۳۴/۵، ۳۱س، ۹/۵×۲۰/۵ س‌م.

۱۱۱۱۶

الغیث المسجم فی شرح لامیه العجم
(الغیث المنسجم، غیث الادب انسجم فی شرح لامیه العجم)

(شعر - عربی)

از: صلاح‌الدین خلیل بن ایبک صفدی (۶۹۶ - ۷۶۴ ق)

شرح *لامیه العجم* مؤیدالدین حسین طغرائی (۵۱۴ق) که این قصیده را در آداب و اخلاق در ۵۰۵ق در بغداد سروده است. این قصیده شروح متعددی دارد، از جمله شرح خلیل صفدی که در دو جزء نوشته شده است. در این شرح جنبه‌های لغوی و ادبی قصیده مورد بحث قرار گرفته و حاوی داستانهای تاریخی فراوان و نکات ادبی و فکاهی شیرین است.

این کتاب به تصحیح صلاح‌الدین الهواری در سال ۲۰۰۹م در صیدا به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۲۱۳؛ ذریعه ۱۸: ۲۷۱؛ مجلس ۱۷: ۲، ۳۴: ۱۱۹؛ مرعشی ۸: ۱۷۸؛ ملی ۷: ۴۱۰، ملی ۱۰: ۱۵۵].

آغاز: «قال اديب الادبا صلاح الدين خليل بن ايبک الصفدی الحمدلله الذی شرح صدور من تادب و رفع قدر من تاهل للعلم و تاهب و حمل من تدرع لباس الفضل و تدرب».

انجام:

ولـــف فـــى البـــرده اعطافـــه   حـــى يطلـــب النشـــر مـــن لفـــه

انجامه: تمت بحمدالله و منه و حسن توفيقه و كان الفراغ من نسخه ظهر يوم السبت ليله ۲۲ شهر محرم الحرام من شهور سنه ثمانيه و اربعين من الهجر على صاحبها افضل الصلاة و التسليم و لاحول و لاقوه الا بالله العلى العظيم و صلى الله على سيدنا محمد و اله و اصحابه الراشدين بالله ايالك التوفيق».

نسخ ریز، ظهر شنبه ۲۲ محرم ۸۴۰ق. نشانه‌ها و برخی عنوان‌ها به سرخی، برخی عنوان‌ها درشت‌تر و سیاه‌تر از متن. بیت‌های متن اصلی درشت‌تر از متن و با مرکب سبز. یک جدول و شکل دایره‌های فلکی با مرکب سرخ در گ ۳۶پ و ۴۵ر دیده می‌شود. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. اثار دودزدگی و اب دیدگی در اوراق کتاب دیده می‌شود. اوراق ابتدایی و انتهایی نسخه وصالی شده است.

عنوان نسخه و نام مؤلف، شرح حال مختصر مؤلف، ابیاتی از حسن بن علی بن جابر الهبل، ابوالعلاء المعری و یزید بن معاویه در پشت برگ نخست. یادداشت‌های پراکنده در انتهای نسخه، مهر بیضی محو شده و ناخوانا در حاشیهٔ ۸ر و ۳۸پ. از مجموعهٔ محمدطاهر میرزا مترجم.
جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، سوخت، ترنج و چهار سرترنج زرین در اطراف، دو کتیبهٔ زرین در بالا و پایین و چهار لچکی زرین که بیشتر آنها در دفهٔ اول افتاده است، لبه‌ها تیماج قهوه‌ای تیره، برروی عطف و لبه‌ها به جهت تعمیر جلد چرم سرخ چسبانده است. ۳۳×۲۱/۵ س‌م.
۵۵گ، ۳۲/۵×۲۱ س‌م، ۵۶ س، ۲۸/۵×۱۶ س‌م.

۱۱۱۱۷

یوسف و زلیخا (یوسف و زلیخای طغانشاهی) (شعر ـ فارسی)

از: شمسی عراقی

منظومه‌ای است در بیان داستان یوسف و زلیخا در بحر متقارب و به سبک و سیاق *شاهنامه* فردوسی که به دلیل همین شباهت ظاهری به حکیم فردوسی نسبت داده شده است. نخستین منابعی که مثنوی *یوسف و زلیخا* را به فردوسی نسبت داده‌اند *ظفرنامه* شرف‌الدین علی یزدی است که بیش از چهار صد سال پس از فردوسی تألیف شده و پس از آن مقدمهٔ *شاهنامهٔ بایسنقری* (۸۲۹ق) است و منابع پیش از آنها مانند *چهار مقاله* یا *تذکرة الشعرا* دولتشاه سمرقندی که به تفصیل از فردوسی سخن گفته‌اند به چنین اثری از فردوسی اشاره نکرده‌اند. تحقیقات سه دانشمند معاصر محمود شیرانی، عبدالعظیم قریب و مجتبی مینوی نیز نشان داده است که این منظومه از فردوسی نیست[1].

ذبیح‌الله صفا در *تاریخ ادبیات ایران* با توجه به زبان و سبک شعر و وجود ابیاتی در مدح شمس‌الدوله ابوالفوارس طغانشاه محمد بن الب‌ارسلان، برادر ملکشاه سلجوقی، انتساب آن را به فردوسی رد کرده است. احمد منزوی نیز در *فهرست نسخه‌های خطی* احتمال داده است که این اثر از سراینده‌ای باشد با تخلص «شمسی» که باید همان «شمسی عراقی» سرایندهٔ دربار شمس‌الدوله طغانشاه باشد و این منظومه را میان سال‌های ۴۶۵-۴۸۵ق سروده است.

این منظومه در سال ۱۳۶۹ش، به اهتمام حسین محمدزاده صدیق، به چاپ رسیده و مصحح آن را از فردوسی دانسته و در مقدمه دربارهٔ قطعیت این انتساب سخن گفته است.
[فردوسی شناسی: صفا ۱: ۴۸۹؛ ذریعه ۱۹: ۳۴۷، ۲۵: ۲۹۸؛ منزوی ۴: ۳۳۴۲؛ مشار ۵: ۵۶۰۹؛ سپهسالار ۵: ۷۶۸؛ ملک ۸: ۲۶۳؛ ملی: ن ش ۲۷۲۳۰].

---

۱. نک.
حافظ محمود شیرانی، در شناخت فردوسی، ترجمه شاهد چوهدری، تهران: علمی و فرهنگی، ۱۳۶۹.
مجتبی مینوی، فردوسی و شعر او، تهران: دهخدا، ۱۳۵۷.

آغاز:

به نام خداوند هر دو سرای / که جاوید باشد به هر دو سرای

انجام:

گر اینها که گفتم به جای آوری / ز دادار یابی همه داوری

انجامه: «تم بالخیر و العافیه در دارالخلافه طهران و بحسب الخواهش یکی از یاران فی شهر جمادی الاول سنه ۱۲۴۷».

نستعلیق، جمادی‌الاول ۱۲۴۷ق در طهران، به خواهش یکی از یاران. عنوان‌ها به سرخی. ستون‌بندی چهار ستونه با مشکی، با ستون‌های باریک بین ستون اشعار. عنوان‌ها درون قاب مستطیل ساده. مجدول به جدول سرخ و زر و ابی. دارای کمند دو خطهٔ مشکی. سرلوح مختصر کم کار یا نیمه تمام با سه رنگ ابی و قرمز و زر و کتیبهٔ عنوان و بسمله با زمینهٔ زر، طلااندازی دندان موشی بین سطور در دو صفحهٔ ابتدای نسخه. در دو صفحهٔ پایانی نسخه جای برخی مصراع‌ها خالی است و چند مصراع به خطی متفاوت با متن نوشته شده است. نسخه بدل‌ها در حاشیهٔ دو برگ نخست و ابیات افتاده چند جا در حاشیهٔ برگ‌ها نوشته شده است.
یادداشت خرید نسخه از محمدطاهر، به تاریخ ۲۴ محرم ۱۲۹۰ق در دارالخلافه طهران، با مهر بیضی کوچک او با سجع «محمدطاهر» در پشت برگ نخست، که این مهر و نام او به خط تزئینی در انتهای نسخه در زیر انجامه هم دیده می‌شود. در پشت برگ پایانی نسخه نام او با حروف لاتین و تاریخ ۱۸۷۳م نوشته شده است: «D. Mohammad Thaher Mirzay». یادداشت تملک و مهر مربع مالک قبلی نسخه با سجع «اسمعیل» در پشت برگ نخست دیده می‌شود که محو شده است. یک مهر بیضی دیگر که فقط کلمهٔ «سلطان» در آن خوانده می‌شود در انتهای متن وجود دارد. از مجموعهٔ محمدطاهر میرزا مترجم.
جلد روغنی زمینه قهوه‌ای با نقش گل و بوته سرخ و سبز و و زرد، دو حاشیهٔ باریک مشکی با نقش برگ‌های زر و دو جدول زرین در دو طرف، در میان آنها حاشیهٔ پهن با زمینهٔ قرمز آراسته به گل‌های چهار پر و پنج پر رنگین. عطف تیماج قهوه‌ای روشن، درون بوم سرخ با یک بوته گل نرگس زرد و سبز و حاشیهٔ باریک مشکی با نقش زر و جدول زر در دو طرف. ۳۵×۲۲/۵ س‌م. عطف جلد و چند جا از رویهٔ جلد و گوشه‌های جلد ساییده شده و از بین رفته است.
۶۳گ، ۳۴×۲۲ س‌م، ۲۵ س، ۲۷/۵×۱۴ س‌م.

۱۱۱۱۸

مجموعه

۱. لوامع الاسرار فی شرح مطالع الانوار (۱پ ـ ۹۱پ) (منطق ـ عربی)

از: قطب‌الدین محمد بن محمد رازی (ـ ۷۷۶ق)

شرح بخش منطق *مطالع الانوار* قاضی سراج‌الدین ارموی (۶۸۲ق) است که کتابی است در منطق و فلسفه، و شرح‌های متعددی بر آن نوشته شده است. شرح حاضر دارای دو

قسمت است. قسمت اول از ابتدای کتاب تا آخر باب موصل تصوری و قسمت دوم از ابتدای مقدمهٔ موصل تصدیقی تا آخر منطق را دربرمی‌گیرد و به طریق شرح و متن و با عنوان «قوله- اقول» بیان می‌شود.

این کتاب در سال ۱۳۹۳ش، به تصحیح علی اصغرجعفری ولنی، به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۷۱۵؛ ذریعه ۱۴: ۶۹، ۱۸: ۳۵۹؛ مرعشی ۵: ۲۰۶؛ ملی ۷: ۹۶، ۱۲: ۲۰۷].

این نسخه فقط قسمت اول شرح را دارد.

آغاز: «الحمدلله فیاض ذوارف العوارف و ملهم حقایق المعارف واهب حیوه العالمین و رافع درجات العالمین ... و بعد فان العلوم علی تشعب فنونها و تکثر شجونها».

انجام: «و فیه ما عرفت و لنقصیر علی هذا القدر من الکلام فی قسم التصورات».

انجامه: «قد فرغت من تسویده هذه الرساله اقل الطلبه محمدصادق بن محمدعلی الکروبی الاصفهانی فی یوم الاثنین ثالث شهر ذی‌الحجه الحرام من شهور سنه سبعین و مائتین بعد الالف من الهجره النبویه علیه الاف التحیه اللهم اغفر لکاتبه و قاریه و لوالدیهما بمحمد و اله».

۲. حاشیه حاشیه شرح حکمه العین (تعلیقات علی الحاشیه علی شرح حکمه العین) (۹۳ر)
(فلسفه ـ عربی)

از: غیاث‌الدین منصور بن محمد دشتکی (۸۶۶ ـ ۹۴۸ق)

بخش کوتاهی است از تعلیقات غیاث‌الدین دشتکی بر بخشی از حاشیهٔ میرسید شریف جرجانی (۸۱۶ق) به نام *المحاذیات* بر شرح حکمه العین میرک بخاری. مؤلف علاوه بر این حاشیه‌ای بر شرح میرک بر حکمه العین به نام *ضیاء العین* دارد.

[دانشگاه ۳: ۲۳۷، ۲۹۵؛ مجلس: ن ش ۱۰۴۰۶/۱].

آغاز: «حاشیه لغیاث المحقق علی الحاشیه المشهوره بالمحاذیات علی شرح حکمه العین قوله و لقائل ان یقول الاول ... بالنسبه الی المعلومات اقول لعل العامل توهم ان الشارح ادعی ان فی هذه القسم».

انجام: «و اراد بالذات فی قوله هی الذوات العلومه الحاصله فی الذهن لا الامر الخارجی».

۳. شرح حکمه العین (۹۳ر – ۱۵۸پ)
(فلسفه ـ عربی)

از: شمس‌الدین محمد بن مبارکشاه میرک بخاری (قرن ۸ق)

شرحی است مزجی بر *حکمه العین* کاتبی قزوینی (۶۷۵ق) و متضمن حاشیهٔ قطب‌الدین شیرازی نیز می‌باشد و در آن به آرای وی پاسخ داده شده است. *حکمه العین* رسالهٔ مختصری است مشتمل بر قواعد کلی الهیات و طبیعیات در دو قسم الهی و طبیعی و هر قسم در پنج مقاله نگاشته شده است.

[کشف الظنون ۱: ۶۸۵؛ ذریعه ۱۳: ۲۱۳؛ مشار عربی: ۵۴۶؛ مجلس ۵: ۳۲۷؛ ملی ۱۱: ۴۸۳، ۱۳: ۲۸۴].

نسخهٔ حاضر از ابتدا تا پایان مقالهٔ سوم از قسم اول، در موضوع جواهر و اعراض، را دارد.

آغاز: «اما بعد حمدالله فاطر ذوات العقول النوریه و مظهرالاسرار خفیات الربوبیه المبدع بنوره المشرق محراکات الاجرام العلویه لمخترع بعلمه الکامل».

انجام: «و اتمامهم ان لو کانت الحرکات مجتمعه فی الوجود بالعقل و هو تم المقاله الثالثه فی الجواهر و الاعراض».

انجامه: «تمت هذه الرساله اعنی امور الفانیه بید افقر عبادالله العبد الذلیل محمدباقر بن محمدتقی الاسترابادی اللهم اغفرله و لوالدیه بمحمد و آله قد فرغت عن تسویده فی سادس عشرین شهر الشوال سنه مائه و خمس بعد الالف من الهجره علیه الف التحیه فاعلم ایها الاخوان انی کتب هذاالکتاب فی احسن الاحوال انا التمس منکم ان تنظروا فیه و اطلبوا الرحمه لکاتبه و اجر ...».

نسخ خوب، محمدصادق بن محمدعلی کروبی اصفهانی، دوشنبه سوم ذیحجه ۱۲۷۰ق در رسالهٔ اول، نسخ تحریری چلیپا در رسالهٔ دوم، نستعلیق، محمدباقر بن محمدتقی استرآبادی، ۲۶ شوال ۱۱۰۵ق در رسالهٔ سوم. عنوان‌ها به سرخی. خط سرخ برروی عبارات متن اصلی در رسالهٔ دوم و سوم. برخی عنوان‌ها در رسالهٔ اول نوشته نشده است. کاتب در این رساله ابتدا عنوان‌ها را با قلم سیاه در لبهٔ داخلی صفحات نوشته و سپس برخی را با قلم سرخ در جای خود نوشته است. علامتی شبیه به «، ع م» در حاشیهٔ بالای تمام صفحات رسالهٔ اول دیده می‌شود. این رساله در حاشیه تصحیح شده است. نیمی از رسالهٔ سوم از گ ۱۲۹ر به بعد بی‌نقطه است. خطوط سرخ در بیشتر صفحات رسالهٔ سوم کشیده نشده است. رسالهٔ سوم تا گ ۹۷ر دارای حواشی با نشانهٔ «س سره» است. پخش شدگی مرکب در اوراق رسالهٔ اول دیده می‌شود. شیرازهٔ نسخه گسسته و برخی اوراق جدا شده است.

دو بیت از سعدی درون دفهٔ اول جلد. یادداشت امانت نسخه نزد آقا میرزا مهدی با مهر بیضی «ابوالقاسم»، در پشت برگ نخست، مانند نسخهٔ ش ۱۱۱۱۹، و یادداشتی که محو شده است. یادداشت بهای کتاب در حاشیهٔ بالای گ ۹۳ر.

جلد یک لا، تیماج سرخ رنگ رفته، دو ردیف جدول متقاطع، دور منگنه، ۱۲×۲۳/۵ س‌م. فرسوده. ۱۵۸گ، ۱۲×۲۳/۵ س‌م، ۲۱س، ۶/۵×۱۵ س‌م (رسالهٔ ۱)، ۲۰س، ۵/۵×۱۵/۵ س‌م (رسالهٔ ۳).

۱۱۱۱۹

حاشیه لوامع الاسرار فی شرح مطالع الانوار (حاشیه شرح المطالع)
(منطق ـ عربی)

از: علی بن محمد جرجانی، میر سید شریف (۷۴۰ ـ ۸۱۶ق)

حاشیه‌ای است بر *لوامع الاسرار فی شرح مطالع الانوار* قطب‌الدین رازی (نک. ش ۱۱۱۱۸ در همین فهرست)، که جرجانی در هنگام قرائت آن نزد مبارکشاه میرک بخاری، با عنوان «قوله – قوله»، نگاشته است.

[کشف‌الظنون ۲: ۱۷۱۶؛ دنا ۴: ۳۸۷؛ ملی ۸: ۳۱۱، ۱۲: ۱۷].

آغاز: «قال وحید زمانه تغمده الله بغفرانه الحمدلله فیاض ذوارف العوارف الفیاض الوهاب من فاض الماء فیضا و فیضوضه اذا کثر حتی سال من جانب الوادی».

انجام: «و فیضانه المرتب علی الاستعداد الحاصل من الاحساسات المتعلقه بجزئیاته اقرب فیکون اعرف و هذا جار فی الذاتی و العرضی اذا کان افراده محسوسه».

انجامه: «وقع الفراغ من تتمیم الکتاب بعون الملک الوهاب وقت العصر یوم الجمعه من شهر صفر فی سنه سبع عشر و تسعمائه من ید الضعیف الراجی لله رحمه الله ابن عبدالوهاب عنایت‌الله حین اشغل بالی بالملال و الکلال متوکلا علی الله المتعال عفی الله عنه و عن والدیه فی البلده المبارکه اللاهیجان فی بیت الحصره الحکیم الثانی من اللقمان عظم الله شانه ملک السبحان و الحمدلله المنان».

نستعلیق، عنایت‌الله بن عبدالوهاب، عصر جمعه ماه صفر سال ۹۱۷ق در لاهیجان، در حالت کسالت و ملالت. خط سرخ برروی عبارات متن اصلی. حواشی در شرح متن با نشانهٔ «منه»، «شرح»، «۵»، «۱۲»، «م ل»، «۹۹ شرح»، «۹ شرح» و «م ع» آمده است. نسخه خط خوردگی دارد و تصحیح شده است. همه برگهای نسخه وصالی یا متن و حاشیه شده‌اند.

عنوان و نام مؤلف و غزل حافظ و ابیات دیگر در پشت برگ نخست. یادداشت امانت نسخه نزد اقا میرزا مهدی و مهر بیضی با سجع «ابوالقاسم» در انتهای نسخه، مانند نسخهٔ ش ۱۱۱۱۸.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای رنگ رفته، دو ردیف جدول متقاطع، جدول دور منگنه، عطف چرم مشکی، ۲۰/۵×۱۲ س‌م، فرسوده.

۱۷۸گ، ۲۱×۱۲ س‌م، مختلف، ۱۳/۵×۷/۵ س‌م.

۱۱۱۲۰

منتخب خلاصه الاشعار و زبده الافکار
(سرگذشتنامه شاعران – فارسی)

از: تقی‌الدین محمد بن علی کاشی (۹۴۶ ـ ۱۰۱۶ق)

تقی‌الدین کاشی *خلاصه الاشعار* را در تذکرهٔ شاعران در سال ۹۷۵ق، در یک مقدمه و چهار فصل و چهار رکن و یک خاتمه، تألیف کرده است.

این تذکره در سال ۱۳۶۲ـ۱۳۶۶ش، به تصحیح عبدالحسین نوایی، در سه جلد، به چاپ رسیده است.

[استوری ۱: ۸۰۳؛ تذکره‌های فارسی: ۵۲۴]

نسخهٔ حاضر گزیده‌ای است از این تذکره، شامل سرگذشت و منتخب اشعار ابوالفرج رونی (۳پ – ۳۶ر)، مسعود سعد سلمان (۳۶پ – ۱۲۶ر)، ازرقی هروی (۱۲۶ر – ۱۵۹ر)، قطران تبریزی (۱۵۹پ – ۲۳۳ر) و امیر معزی سمرقندی (۲۳۳پ – ۳۲۰پ).

انجام نسخه افتاده است.

پیش از آغاز متن در گ ۱پ، فهرست این نسخه و قطعه‌ای در یازده بیت در ستایش این تذکره که «سفینه» خوانده شده آمده است، با این مطلع:

درین سفینه نگه کن به چشم معنی بین | که رشک لعبت مانی و صورت چین است

آغاز: «ذکر استاد الشعرا ابوالفرج رونی مقتدای صنادید شعرای جهان و پیشوای اکابر و افاضل زمان خودست بحر بیکران فضایلش مورد اعتراف انام بوده و دریای بی پایان افضالش مقصد افاده خاص و عام اصل وی از رونه است و آن دهی است از ولایت خاوران خراسان و بعضی گفته اند از بلخ است».

انجام موجود: وله [معزی]

از هیبت تو به هند کفار نماند | وز نصرت تو به روم زنار نماند

نستعلیق بدون تاریخ، قرن ۱۲ق. عنوان‌ها به سرخی. خط سرخ برروی عبارات عربی و کلمات شاخص. نسخه در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدلها با نشانه‌های مختلف آمده است. همچنین معنی برخی کلمات با نشانهٔ «کنز»، «ف»، «ت»، «۱۲»، «ص» در حاشیه آمده است. از گ ۲۷ر به بعد هر هشت برگ عبارت «الله ولی التوفیق» در حاشیهٔ بالای صفحهٔ سمت چپ دیده می‌شود و تنها در گ ۴۳ر به جای این عبارت بسمله نوشته شده است. آثار اب دیدگی در برگ نخست دیده می‌شود. چند برگ در ابتدا و انتهای نسخه وصالی شده است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت برگ نخست و ۲ر، عنوان «منتخب دیوان شعرا» در گ ۲ر.

از این نسخه تا نسخهٔ ش ۱۱۱۶۸ مجموعهٔ متعلق به مجید اوحدی (یکتا) است که در مرداد ماه ۱۳۸۰ش خریداری شده است.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، سوخت ضربی، ترنج با طرح گل و مرغ با دو سر ترنج در دو طرف و دو کتیبه و دو سرترنج با طرح گل و بوتهٔ زرین در بالا و پایین، دو گل شش پر ضربی در بالا و پایین ترنج بزرگ و تک گلبرگ‌های کوچک در بالا و پایین هر کدام از نقش‌ها. خطوط متقاطع در وسط، به دو ردیف جدول ضربی. درون کاغذ زرد و مجدول به دو ردیف جدول مشکی، ۲۵×۱۲ س‌م.

۳۲۲گ، ۲۵×۱۲/۵ س‌م، ۲۷س، ۱۸×۷ س‌م، کاغذ ابی و نخودی.

۱۱۱۲۱

زاد المعاد
(دعاها – فارسی و عربی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ ـ ۱۱۱۱ق)

کتابی است در آداب و ادعیه و اعمال و دعاها و فضایل دوازده ماه قمری، به همراه توضیحاتی با عنوان «مؤلف گوید» و بعضی از احکام نماز و زکات و جز آنها در پایان. مؤلف این کتاب را برای سلطان حسین صفوی، در چهارده باب مشتمل بر فصول و یک خاتمه نگاشته است:

باب اول تا نهم در اعمال دوازده ماه قمری، از ماه رجب تا جمادی الثانی، باب دهم در

اعمال مشترک تمام ماه‌ها، باب یازدهم در زیارت حضرت رسول(ص) و ائمهٔ اطهار(ع)، باب دوازدهم در بیان نمازهای واجب و مستحب، باب سیزدهم در بیان کلیهٔ احکام اموات، باب چهاردهم در بیان مختصری از احکام خمس و زکات و اعتکاف، خاتمه در بیان کفارات.

[ذریعه ۱۲: ۱۱؛ منشار ۲: ۲۷۴۰؛ مجلس ۳: ۵۲؛ مرعشی ۱: ۴۱؛ مرکز احیاء ۱: ۱۴۴].

آغاز: «الحمدلله الذی جعل العباده وسیله لنیل السعاده فی الاخره و الاولی و الصلوه علی».

انجام: «در حال حیوه یا بعد از وفاه این شکسته را به دعای مغفرت و مرحمت یاد کنند».

نسخ خوش. عبارات عربی معرب، بدون تاریخ. قرن ۱۲ق. عنوان‌ها به سرخی. سرلوح مذهب مرصع ممتاز، با رنگ‌های قرمز و سبز و ابی و صورتی و سفید و قهوه‌ای و نارنجی روشن، و کتیبهٔ بازوبندی مذهب مرصع نانوشته. تشعیر مذهب مرصع با طرح اسلیمی و گل‌های ریسه‌ای به رنگ‌های قرمز و ابی در زمینهٔ سفید، طلا اندازی دندان موشی بین سطور با تحریر و جدول ابی و زر و قرمز در دو صفحهٔ نخست. باقی صفحات مجدول به زر و دارای کمند زر. سطربندی دعاها به زر برای نوشتن ترجمهٔ فارسی، اما ترجمه نوشته نشده و سطر ترجمه خالی است. یک سرترنج با دور ابی، شرفه و زمینهٔ زر در وسط حاشیهٔ بالای تمام صفحات دیده می‌شود که درون ان در صفحات سمت راست «در بیان اعمال» و در صفحهٔ سمت چپ نام ماه‌های قمری به سرخی نوشته شده است.

از مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا).

جلد مقوایی روغنی، زمینهٔ مشکی با ترنج و سرترنج‌های گل و بوتهٔ قرمز و سبز و ابی در زمینهٔ زرد و دو حاشیهٔ باریک مشکی با طرح اسلیمی و گل و برگ زر و در حاشیهٔ میان آنها دعای چهارده معصوم به خط ثلث معرب با سفیداب در زمینهٔ سرخ نگاشته شده است: «بنبی عربی و رسول مدنی و اخیه اسدالله مسمی بعلی و بزهراء بتول و بأم ولدتها و بسبطیه و شبلیه هما تجل زکی و بسجاد و بالباقر و الصادق حقا و بموسی و رضا ثم تقی و نقی و بذی العسکر و الحجه القائم بالحق الذی یضرب بالسیف بحکم ازلی اجب الآن دعانا و ترحم حضرانا و اقض حاجات لنا الکل الهی بمحمد بعلی بعلی فالله خیر حافظا و هو ارحم الراحمین». عطف تیماج سرخ، درون کاغذ روغنی براق با زمینهٔ سرخ، ترنج و دو سرترنج مشکی با طرح گل و بوتهٔ زر، حاشیهٔ مشکی با طرح دندان موشی سفید، ۲۵×۱۶ س‌م.

۳۱۶گ، ۱۵/۵×۲۴/۸ س‌م، ۲۴س، ۱۸/۶×۱۰/۲ س‌م. کاغذ نازک.

۱۱۱۲۲

[شعر – فارسی]

مثنوی معنوی

از: جلال‌الدین محمد بن محمد مولوی (۶۰۴ ـ ۶۷۲ق)

مولوی در این اثر اندیشه‌های عرفانی و دینی و اخلاقی خود را در قالب قصص و داستان‌های مناسب، با استناد به آیات و احادیث و امثال، آورده است. مثنوی در شش دفتر سروده شده و بدون ابیات الحاقی درحدود ۲۶۰۰۰ بیت است. نظم آن در سال ۶۵۷ق شروع و در ۶۶۶ق پایان یافته است.

[صفا ۲: ۴۶۱؛ منشار ۴: ۴۵۱۰؛ مرکز احیاء ۱: ۴۶۴].

این نسخه هر شش دفتر و دیباچه‌های منثور آنها را دارد: دفتر اول (۱پ ـ ۵۷پ)، دفتر دوم (۵۸پ ـ ۱۰۸پ)، دفتر سوم (۱۰۸پ ـ ۱۶۹پ)، دفتر چهارم (۱۷۰ر ـ ۲۲۰ر)، دفتر پنجم (۲۲۰پ ـ ۲۸۰پ)، دفتر ششم (۲۸۱پ ـ ۳۴۴ر). چند بیت پایانی دفتر دوم نوشته نشده و بین گ ۱۶۹ و ۱۷۰ چند برگ از انتهای دفتر سوم و اوایل دفتر چهارم افتاده است.

آغاز دیباچه: «هذا کتاب المثنوی المعنوی و هو اصل اصول اصول‌الدین فی کشف اسرار الوصول و الیقین و و فقه الله الاکبر...».

انجام:

«قصه کوته کن که رفتم در حجاب — هین خمش والله اعلم بالصواب

تم المثنوی المعنوی المولوی الالمعی ـ رزقنی الله و ایاکم ایها المتفعون».

نسخ عالی راسته و چلیپا در متن و حاشیه. قرن ۱۱ق. عنوان‌ها به سرخی درون مستطیل. دارای شش سرلوح مذهب ظریف عالی با کتیبهٔ بازوبندی با زمینهٔ زر نانوشته و مرصع در اغاز دفتر اول، دوم، سوم، پنجم و ششم. ابتدای دفتر چهارم و صفحهٔ دارای سرلوح ان افتاده است. سرلوح‌ها نسبه به هم و اندازه‌های متفاوت اند و سرلوح دفتر ششم کوچک‌تر است. سرلوح مزدوج در دوصفحهٔ ابتدای نسخه با دو کتیبهٔ نانوشته در صدر و ذیل و پنج سطر از ابتدای مقدمهٔ مثنوی در کتیبهٔ وسط. بین سطور زرافشان با تحریر مشکی. مجدول به جدول مشکی و سرخ و حاشیهٔ زرد طرح‌دار، حاشیه سازی مذهب و مرصع در اطراف. سرلوح و سه کتیبه کتیبهٔ بزرگی را تشکیل می‌دهند با حاشیهٔ سرخ طرح دار و جدول مشکی، زر باریک، زر پهن و ابی. دارای تشعیر مذهب با طرح اسلیمی و گل و برگ‌های زر و قرمز و ابی و بنفش. کمند ابی. در دو صفحهٔ اغاز دفترها بین سطور در متن و حاشیه زرافشان با تحریر مشکی. تشعیر مذهب در بالای حاشیهٔ راست در کنار سرلوح و لچکی در وسط. کتیبه مذهب و مرصع در ابتدای بخش نظم دفتر سوم و پنجم پس از دیباچهٔ نثر. ستون‌بندی دو ستونه به مشکی و زر. باقی صفحات مجدول به جدول مشکی و زر و ابی. دارای کمند زر و مشکی. ادامهٔ متن به حاشیه رفته است و لچکی در بالا و پایین و میانهٔ حاشیه مزین به طرح زرین. پیش از دفتر دوم، در گ ۵۸ر، طرح سادهٔ یک ترنج بزرگ کشیده شده که ناتمام است. گ ۱۰۸ر، پیش از دفتر سوم، نانوشته است. گ ۲۸۱ر قبل از دفتر ششم جدول‌کشی و ستون‌بندی شده اما نانوشته است. گوشهٔ پایین دو برگ ابتدای نسخه که دارای تشعیر است اسیب دیده و از بین رفته است.

از مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا).

جلد مقوایی روغنی، زمینه قهوه‌ای با طرح گل و بوته رنگ رفته. عطف چرم قهوه‌ای. درون جلد روغنی با زمینهٔ سرخ و طرح گل و بوتهٔ زرین، ترنج و سرترنج. شمایل مولانا در ترنج وسط که در کنار آن نوشته شده: «شبیه مبارک میرزا مولانا». در صحافی لت‌های جلد را جا به جا چسبانده‌اند و در نتیجه شمایل‌ها وارونه‌اند. چهار لچکی با گل‌های سرخ و برگ‌های سبز در زمینهٔ مشکی و حاشیهٔ مشکی با نقش زرین. ۲۱/۵ × ۱۴ س‌م. جلد فرسوده و گوشهٔ هر دو لت

شکسته است و از بین رفته است.

۳۴۴گ، ۲۱/۵×۱۳/۵ س‌م، ۲۰س و ۴۰ س در حاشیه به صورت چلیپا، ۱۹/۵×۱۰/۵ س‌م.

۱۱۱۲۳

الصحیفه السجادیه
(دعاها ـ عربی و فارسی)

از: علی بن حسین (ع)، امام چهارم (۳۸ - ۹۴ق)

یک نسخه صحیفه سجادیه بدون ملحقات (نک. ش ۱۱۲۰۲) و با ترجمهٔ فارسی است.

آغاز ترجمهٔ دعای نخست: «سپاس مر خدای را که اول همه است بی آنکه اولی باشد پیش از او ... اینکه کرتاهست از رویت او چشمهای نگاه کنندگان و عاجز آمده است از تعریف او اندیشه‌های وصف کنندگان».

انجام: «فاقض لی بخیرها عاقبه و نجنی من مضلات الفتن برحمتک یا ارحم الراحمین و صلی الله علی سیدنا محمد رسول الله المصطفی و علی اله الطاهرین».

انجام ترجمه: «پس حکم کن برای من بهترین آنها از روی عاقبت و رهانیده مرا از گمراه کنندگان فتنه‌ها برآور حاجت مرا به رحمت خود ای رحیم‌ترین مهربانان و رحمت کناد خدا بر سید ما محمد صلوات الله علیه که رسول خداست برگزیده است و بر آل او که پاکیزه‌گانند».

نسخ بسیار خوب در متن و نستعلیق در ترجمه. عنوان‌ها به رنگ سرخ و سبز و ابی و زر، ترجمه‌ها به سرخی در بین سطور. سرلوح ظریف ممتاز با طرحی زیبا، مذهب و مرصع، و کتیبه با زمینهٔ زر و نانوشته. حاشیه‌سازی مزدوج مذهب عالی مانند طرح سرلوح با ترنج‌های متوالی و شرفه در دو صفحهٔ نخست و جدول سرخ و زر و ابی. باقی صفحات دارای جدول مشکی و زر باریک و پهن و ابی و کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

از مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا).

جلد مقوایی تیماج مشکی، با قاب تزئینی زر در وسط و جدول بیرونی و حاشیهٔ زر، عطف چرم مشکی. درون چرم سرخ مجدول به دو ردیف جدول دو خطهٔ زر، ۱۹×۱۲ س‌م.

۱۶۳گ، ۱۹×۱۱/۵ س‌م، ۱۸س، ۱۳/۵×۷/۵ س‌م.

۱۱۱۲۴

دیوان غمگین اصفهانی
(شعر ـ فارسی)

از: محمدکاظم بن عباس غمگین اصفهانی (۱۲۴۸ ـ ۱۳۱۵ش)

محمدکاظم غمگین اصفهانی، متخلص به غمگین و خوشنویس، نوادهٔ دختری آقا غلامعلی خوشنویس بود و در نزد عموی خود، میرزا ابراهیم ساغر اصفهانی، تربیت شد. وی از مؤسسان انجمن ادبی شیدا بود. دیوان او شامل انواع شعر از قصیده و غزل و مثنوی و بالغ بر ۲۰۰۰۰ بیت است.

دیوان اشعار محمدکاظم غمگین اصفهانی، به سعی و اهتمام مجید اوحدی یکتا، که نسخهٔ حاضر نیز متعلق به اوست، در سال ۱۳۲۸ش در تهران به چاپ رسیده است.

[الرآفرینان ۴: ۳۳۶؛ سخنوران نامی ۴: ۲۵۵۹؛ دیوان غمگین، مقدمه؛ ذریعه ۹: ۷۹۲].

نسخهٔ حاضر شامل بخش‌های زیر است:

الف) قصاید (۱پ - ۲۰۱پ) به ترتیب تهجی، در منقبت امامان شیعه و حضرت معصومه (س)، واقعهٔ عاشورا، مدح مظفرالدین شاه قاجار، تعریف و تمجید جریدهٔ مظفری وغیره.

آغاز:

بارالها چون تواند کرد کسی پیدا ترا   زانکه نه مقطع پدیدار است و نه مبدا ترا

ب) متمن‌ها و مخمس‌ها (۲۰۱پ - ۲۳۰ر)

دو متمن دارای عنوان در این بخش وجود دارد: یکی در افتتاح مدرسهٔ اسلامیه که به اهتمام میر سید علی‌تقی خان سرتیپ در اصفهان تأسیس شده است و دیگری در تعریف مدرسهٔ ملی اصفهان و گریز به نام نصیرالدوله وزیر معارف وقت و نصیرخان بختیاری ملقب به سردار جنگ.

آغاز:

به امر پروردگار دوباره باد خزان   وزید بر کوه و دشت گذشت بر گلستان

ج) غزلیات به نام *مسرت‌نامه* (۲۳۱ر - ۵۷۰ر) به ترتیب تهجی، با تخلص «غمگین».

آغاز:

کرد چون مجنون سیه از پای تا سر خانه را   در خم زلفش وطن شد تا دل دیوانه را

د) مثنوی‌ها

شامل: مثنوی در کیفیت پیراهن حضرت امام حسین (ع) (۵۷۷پ - ۵۸۸ر)، در کیفیت شهادت دو فرزند حضرت زینب (س) (۵۸۹پ - ۶۰۳پ)، در چگونگی عروسی و شهادت حضرت قاسم بن حسن (۶۰۳پ - ۶۱۹پ)، مرثیه در چگونگی شهادت حضرت علی‌اصغر (۶۲۱پ - ۶۳۷پ)، در کیفیت و چگونگی شهادت حضرت ابوالفضل عباس (ع) (۶۳۷پ - ۶۵۱ر)، در طلب آب نمودن سکینه خاتون از حضرت ابوالفضل عباس (ع) (۶۵۱پ - ۶۵۳پ)، مرثیه در مصیبت آل اطهار (۶۵۴ر)، مرثیهٔ حضرت فاطمه (س) و وصیت او با حضرت علی (ع) (۶۵۴ر - ۶۵۹پ).

آغاز:

ساقی ای آتش جبین تیز دست   زآن می چون آتشم بنمای مست

ه) تضمین‌ها، ترکیب‌بندها، مرثیه‌ها، قطعات، ماده تاریخ‌ها و ترجیع‌بند: (۶۵۹ر - ۷۰۸ر) در رثای اهل بیت و حضرت ابوالفضل العباس، حضرت علی‌اکبر، ترکیب‌بند در مصائب سیدالشهدا در نه بند، ترکیب‌بند در رثای اهل بیت در چهارده بند، قطعه در طلب قرآن و

زادالمعاد از سلیمان خان شیرازی رکن‌الملک حکمران اصفهان که با سرمایهٔ خود به چاپ این دو کتاب مبادرت کرده است.

ماده تاریخ‌ها سال‌های ۱۳۱۶-۱۳۴۱ق را در برمی‌گیرد: در تاریخ وفات اشخاص، اتمام فرهنگ *اشرف‌اللغات*، فوت شیخ‌العراقین از علمای زمان، فوت حاج بی‌بی و غیره.

و) رباعیات (۷۱۰ر - ۷۱۴ر)

آغاز رباعیات:

ای هجر تو بر باد ده هستی ما	وی طرهٔ تو بلندی پستی ما
بی لعل تو خونست به ساغر ما را	ای چشم تو هم شراب و هم مستی ما

انجامه (گ ۲۳۰ر): «تمام شد کتاب قصاید افصح الشعراالزمان و ابلغ البلغاء الدوران صاحب طبع المتین و الاشعار الرزین جناب حاجی محمدکاظم المتخلص بغمگین اصفهانی علی ید اقل الثراب عبدالجواد فی سنه هزار و سیصد و چهل و سه من الهجره النبویه ۱۳۴۳».

نستعلیق، عبدالجواد، ۱۳۴۳ق. عنوان ابتدای نسخه به سرخی، دیگر عنوان‌ها به نسخ و نستعلیق متفاوت با متن. برخی عنوان‌ها و مصراع‌ها نوشته نشده است. نسخه خط خوردگی دارد و به قلم کاتب تصحیح شده است. تصحیحات مالک و مصحح نسخه، مجید اوحدی یکتا، نیز در نسخه دیده می‌شود. معنی برخی کلمات در حاشیه نوشته شده است. نسخه به قلم مصحح صفحه شمار شده است. گ ۵۷۰پ - ۵۷۶ر، ۶۲۰ر و ۷۱۵ر - ۷۲۲ر نانوشته است.

چند بیت و توضیحی در مورد مجلدات یک کتاب و مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی [یکتا]» در پشت برگ نخست. یک غزل در گ ۷۲۲پ و دو بیت درون دفهٔ دوم جلد نوشته شده است.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای کمرنگ عطف و گوشه‌ها، روکش گالینگور بنفش رنگ رفته، ۲۱×۱۶ سم، ۷۲۲س، ۲۰/۵×۱۶ سم، ۱۴س، ۱۷×۱۲/۵ سم، کاغذ کاهی.

۱۱۱۲۵

مزخرف نامه

(نثر - فارسی)

از: محمدابراهیم بن محمداسماعیل ساغر اصفهانی (۱۲۲۵؟ - ۱۳۰۲؟ق)

محمدابراهیم ساغر اصفهانی شاعر و خوشنویس، متخلص به «ساغر» و صاحب دیوان است. وی در اصفهان به دنیا آمد و علوم متداول زمان را در آن شهر آموخت و در ایام جوانی برای تکمیل علوم و دانش‌های خود به عتبات عالیات و شهرهای ایران، به ویژه خراسان، سفر کرد و در اثر کوشش و کار مداوم و مجالست و مصاحبت با دانشمندان و علما ادیب و شاعری توانا از کار درآمد. خط نسخ و نستعلیق را بسیار خوش می‌نوشت و از سرآمدان زمان خویش به شمار می‌رفت. وی از شاگردان آقا غلامعلی اصفهانی (۱۲۶۹ق)، از خوشنویسان مشهور خط نسخ، بود و دختر وی را به همسری داشت. ساغر در سال ۱۲۶۵ق رهسپار هند گردید و در بمبئی مورد توجه سید حسن شاه فرزند شاه

خلیل الله معروف به آقاخان پیشوای فرقهٔ اسماعیلیه قرار گرفت. ساغر چند سالی در بمبئی اقامت کرد و *اخلاق ناصری* و *حقایق الصنایع* به خط او در یک مجلد در بمبئی به چاپ رسیده است. او در سال ۱۲۶۹ق به ایران بازگشت، اما تا پایان عمر تحت حمایت آقاخان بود و از او مستمری دریافت می‌کرد. او تألیفاتی در زمینه شعر، ادب و زندگی‌نامه چهارده معصوم[۴] دارد. آثار او عبارت اند از: *دیوان*، *توحید نامه*، *پارسی نامه*، *منطق نامه*، *کنز المصائب*، *ماتم سرا*، *تحفه حسینیه*، *سبع المثانی* یا *سبعه ابحر*، *مزخرف نامه* و *ماتم سرا*.

کتاب حاضر، *مزخرف نامه*، شامل مطالب پراکنده‌ای است حکایت گونه از تجربیات مؤلف، به نظم و نثر و آمیخته با عباراتی به جد و هزل. این اثر دارای دیباچه و پنجاه فصل، مشتمل بر هفت آغاز، و یک خاتمه است. مجید اوحدی یکتا دربارهٔ این اثر می‌نویسد: «گرچه از نظر ادبی چندان ارزشی ندارد اما در تلو آن دستورات اخلاقی و بعضی وقایع تاریخی و شرح ملاقاتهایی که با بعضی شعراء و دانشمندان نموده ذکر شده که خالی از فایدت نیست. ساغر این کتاب را در ۱۳۰۱ق یعنی یک سال پیش از وفات نوشته و چون تألیف چنان کتابی در سن پیری مقتضی نبوده بمعاذیر موجهی اشاره کرده و با لحنی شیرین و عباراتی تمکین معذرت خواسته است.»[۲]

[مقالهٔ «میرزا محمدابراهیم ساغر اصفهانی»، ۵۸۰؛ دیوان غمگین، مقدمه؛ فرهنگ سخنوران: ۲۵۴؛ مرعشی ۳۲: ۵۳۴].

این نسخه شامل *مزخرف نامه* و ملحقات آن (۳۰ر - ۳۷پ) است. در بالای دیباچه این دو بیت نوشته شده است:

من این زیبا نگارش را به عمدا	به طرز تازه‌ای ترتیب دادم
به جد و هزل چون آمیخته بود	مزخرف‌نامه نامش برنهادم

آغاز: «این رساله‌ای است مسمی به مزخرف‌نامه از بنده جانی محمدابراهیم ساغر اصفهانی بر ارباب دانش و کیاست و اصحاب بینش و فراست مستور نه و مهجور نیست که لطایف ظرایف و طرایف صحایف در خور خوردسال جوانان شوخ و شنگ است نه پیران سالخورده با سنگ و هنگ».

انجام:

ساغر از شاخسار فیض تو باد	در جهان بهره‌مند و برخوردار
تا بـاختر همه بود گردش	تا به گردون همی بود ادوار
عون تو باد یاور اعوان	نصر تو باد ناصر انصار
مختلف باد طور دور عدوت	تا بود دهر مختلف اطوار

انجامه (۲۹پ): «حرره العبد المذنب الجانی محمدابراهیم المتخلص بساغر اصفهانی فی غره شهر محرم‌الحرام فی سنه ۱۲۹۹».

۲. مجید اوحدی یکتا، «میرزا محمدابراهیم ساغر اصفهانی»، وحید، ش ۱۳۰ (مهر ۱۳۵۳)، ص ۵۸۰-۵۸۱.

آغاز ملحقات: «این جزء از ملحقات این کتاب است و مشتمل است بر هفت آغاز، آغاز اول این حکایت است وقتی به اشاعت شفاعت مظلومی از خویشان که از جرگه درویشان بودی و ادعای کرامت می‌نمودی به دارالحکومت کاشان رفتم پهلوان جوانی را دیدم».

انجام ملحقات:

سال تاریخش پژوهش شد مگر از پیر عقل ... دوش کآوردم به پایان این کتاب مستطاب

هشت در برروی قال از تعسه بربست و گفت ... سال تاریخش بود حف القلم تم الکتاب

شکسته ریز اصل راسته و چلیپا، ساغر اصفهانی، یکم محرم ۱۲۹۹ق، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، در برخی صفحات ادامهٔ متن به حاشیه رفته است. «فصل فراموش شده از ملحقات» در پشت برگ نخست و فصل پنجاهم مزخرفنامه در گ ۳۸ر و پ نوشته شده است. گاه نیز تصحیحات یا معنی کلمات در حاشیه نوشته شده است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در حاشیهٔ گ ۱پ دیده می‌شود.

جلد یک لا، تیماج عنابی مجدول دو ردیف جدول دو خطه که از گوشه‌ها یکدیگر را قطع کرده‌اند، ۱۴/۵×۲۲ س‌م. برچسب عنوان «مزخرف نامه ساغر اصفهانی» بررویِ جلد. شیرازهٔ نسخه گسسته و اوراق جدا شده‌اند.

۳۸گ، ۱۴×۲۲ س‌م، ۲۱س، ۱۱×۱۹ س‌م.

۱۱۱۲۶

کلیات مجمر اصفهانی
(شعر ـ فارسی)

سید حسین طباطبایی اردکانی اصفهانی متخلص به مجمر از سرایندگان معروف عصر قاجار است که در دربار فتحعلی شاه (۱۲۱۲-۱۲۵۰ق) لقب مجتهدالشعرایی یافت و از شاعران بزرگ انجمن ادبی نشاط بود.

دیوان مجمر اصفهانی با تصحیح و مقدمهٔ ابوالحسن جلوه اصفهانی در سال ۱۳۱۲ق در طهران به چاپ سنگی رسیده و در سال ۱۳۴۵ش با مقدمهٔ محیط طباطبایی منتشر گردیده است.

[مجمع الفصحا ۲: ۴۶۵؛ حدیقة الشعراء ۱: ۲۸۵؛ ذریعه ۹- ۹۶۶؛ منزوی ۳: ۱۸۹۲؛ مشار ۲: ۲۳۶۵؛ دانشگاه ۲: ۲۰۷].

نسخهٔ حاضر شامل بخش‌های زیر است:

۱. رسالهٔ نظم و نثر (۲پ - ۱۰پ)

از: حسین بن علی مجمر اصفهانی (۱۱۹۰-۱۲۲۵ق)

حکایاتی است به نظم و نثر، به روش *گلستان* سعدی. ابتدای رساله نوشته نشده است.

آغاز موجود:

«گم‌گشتگان وادی خونخوار عشق را ... گفتم مگر گذر به سرکوی دلبر است

انجام: «گفتم ای یار عزیز دوستی کنم و دشمنی خوانند به که دشمنی کنم و دوستی دانند».

۲. دیوان مجمر اصفهانی (۱۰پ - ۲۳پ)

درحدود ۳۸۰۰ بیت دارد و فقط بخشی از قصاید در آن مرتب است، شامل: مثنوی خطاب به عشق و عقل و سخن (۱۰پ - ۲۳پ)، قصاید (۲۳پ - ۱۱۷پ)، غزلیات (۱۱۶پ - ۱۵۵ر)، رباعیات (۱۵۵ر - ۱۵۸پ)، فردیات (۱۵۹ر - ۱۶۰ر).

در مورد غزلیات مجمر نک. شمارهٔ ۱۱۱۴۶ در همین فهرست.

آغاز مثنوی:

ای سوز درون سینه ریشان ... سوزان ز تو سینه‌های ایشان

آغاز قصاید:

که کرد بی مدد غیر بازگونه بپا را ... بر از اساس جهان سقف گنبد مینا

انجام دیوان:

شد ز تمثال شاهزاده حسن ... نقش بر پرده فر یزدانی

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی ۲ شهر ربیع المولود سنه ۱۳۰۶».

نستعلیق، دوم ربیع الاول ۱۳۰۶ق، عنوان‌ها نوشته نشده‌اند.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت برگ نخست.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج و دو کتیبهٔ گل و برگ و چهار گل هشت پر کوچک در بین آنها و دو تای دیگر در دو طرف ترنج بزرگ، دو ردیف جدول ضربی، دور منگنه، درون کاغذ سبز، ۱۷/۵×۲۱/۵ س‌م.

۱۶۱گ، ۱۷×۲۱/۵ س‌م، ۱۴س، ۱۰/۵×۱۵ س‌م.

۱۱۱۲۷

ماتم سرا
(شعر مذهبی ـ فارسی)

از: محمدابراهیم بن محمداسماعیل ساغر اصفهانی (۱۳۰۲ق)

دربارهٔ ساغر اصفهانی، نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۲۵ در همین فهرست.

مقتلی منظوم و مفصل است از ساغر اصفهانی که آن گونه که از اشعار برمی‌آید از کتاب‌های گوناگون در بیان رویدادها بهره جسته است. ساغر سرودن این مقتل را در بهار ۱۲۸۳ق آغاز کرده و در دههٔ آخر ماه محرم ۱۲۸۶ق به پایان برده است. وی در دیباچه انگیزهٔ خود را از سرودن این مقتل بیان نموده و به ستایش حضرت رسول(ص) و امیرالمؤمنین(ع) پرداخته است. سپس در چهارده یا پانزده فصل از ولادت امام حسین آغاز کرده و به شهادت او و اسیری خاندانش ختم نموده است. این مقتل در بحر *مخزن الاسرار* و بالغ بر ۱۶۸۰۰ بیت سروده شده و به ناصرالدین شاه قاجار تقدیم شده است. نام این کتاب در ذریعه ذکر نشده است. مجید اوحدی (یکتا) در مقالهٔ خود دربارهٔ ساغر اصفهانی می‌نویسد که

این منظومه ترجمهٔ جلاءالعیون مجلسی است و بنا به اشارهٔ حجت‌الاسلام سید اسدالله شفتی به رشتهٔ نظم کشیده شده است.[۳]

فصول کتاب در نسخهٔ حاضر کامل نیست. فصل اول مشخص نیست که از کجا شروع شده و فصل نهم را ندارد. چون نسخهٔ اصل دستخط شاعر است و متن افتادگی ندارد، محتمل است که شاعر در تعداد فصل‌ها اشتباه کرده باشد و مقتل در چهارده فصل باشد.

نام فصل‌ها آن طور که در نسخهٔ ما آمده چنین است:

فصل اول: [ولادت امام حسین(ع)]

فصل دوم: در برخی از مفاخر و مناقب آن حضرت (۲۰پ)

فصل سوم: در اخلاق آن جناب (۳۵پ)

فصل چهارم: در بیان نص خلافت و امامت آن جناب (۵۳پ)

فصل پنجم: در ثواب گریستن بر آن جناب (۶۳ر)

فصل ششم: در بیان احوال بعضی از انبیا به ورود صحرای کربلا (۷۳پ)

فصل هفتم: در صفت غروب آفتاب و روایات (۷۹پ)

فصل هشتم: در بیان یاوه سرایی غلات و مفوضه و کسانی که به شهادت حضرت معتقد شدند (۹۰پ)

فصل نهم: [؟]

فصل دهم: در کفر قتله حضرت ابا عبدالله روحی فداه و شمه از عذاب و عقاب آنها (۱۰۰پ)

فصل یازدهم: در گذارش برخی از شداید و مشمی که بر شیعیان حضرت وارد آمده (۱۰۸پ)

فصل دوازدهم: در بیان توجه حضرت به مکه معظمه متبرکه مشرفه (۱۱۸پ)

فصل سیزدهم: در بیان روانگی سید جلیل مسلم ابن عقیل به جانب کوفه (۱۳۸پ)

فصل چهاردهم: در بیان توجه امام(ع) به سمت عراق (۱۵۷پ)

فصل پانزدهم: در بیان وقایع خروج اهل بیت از کربلای پر بلا (۲۷۵ر)

و تتمه در وقایع اهل بیت(ع) به مجلس ابن زیاد (۳۰۵ر)

ملحقات: در احوال دو کودک مسلم بن عقیل، مشتمل بر شش گفتار (۳۷۱پ - ۳۸۱ر) و حکایت نامه نوشتن فاطمه بیمار که در مدینه مانده، در چهار مجلس (۳۸۱ر - ۳۸۶پ)

خاتمهٔ کتاب: در ذکر برخی از واردات ایام گذشتهٔ ناظم (۳۸۶پ)

در سبب تألیف و عنوان کتاب:

در چنین فصل خوش دلنشین   رفت رهنی زی دردآرای دین

سید سادات اسدالله کـان   پدر زمین باشد و صدر زمان

....

۳. همان

گر مَم از عیش و طرب چشم بپوش   مرثیه بسرای و به ماتم بکوش

یاد حسین آور و اصحاب را   وز سر دست .... [ناخوانا]

تازه کتابی بکن آغاز باز   تا ز سر آن باز شوی سرفراز

در تاریخ اتمام کتاب:

به ماه علین اول در صفاهان کاورد او را   خداوند دو عالم از همه آفت نگهداری

به سال غ و را و فا و ق اندیشه ساغر   تمام آورد این منظومه را با گریه و زاری

[مقالهٔ «میرزا محمدابراهیم ساغر اصفهانی» مجید اوحدی یکتا؛ مرعشی ۳۲: ۵۳۴]

آغاز: «آغاز کتاب در مدح شاهنشاه

.... [پاک شده] تا که هست نام و نشان   به روزگار بماناد شاه ملک ستان

سر سران ملوک آفتاب سیر و سلوک   جهان مجد و معالی سپهر شوکت و آشیان»

انجام:

امیدست آنکه این ناچیز خدمت از رهی   گردد قبول خاتم پیغمبران و حضرت باری

الا ای آنکه بجستی شمار شعر این نامه   دوصد کم باشد از هفده هزار از صفحه بشماری

انجامه: «قد تم الکتاب المبارک مسمی بماتم سرا فی شهر شوال المکرم فی سنه ست و ثمانین و مأتین بعد الالف من الهجره المقدسه النبویه صلی الله علیه واله اجمعین نظماً و کتباً و انا العبد الجانی ابن محمداسماعیل محمدابراهیم الاصفهانی المتخلص بساغر غفرالله ذنوبهما بحق محمد و اله صل علی محمد و آله».

نستعلیق تحریری اصل، محمدابراهیم بن محمداسماعیل ساغر اصفهانی، شوال ۱۲۸۶ق. سرفصل‌ها به سرخی. در حاشیه معنی برخی لغات با نشانه «س» نوشته شده است. صفحات ۳۲۸پ و ۳۲۹ر نانوشته است.

در پشت برگ نخست اشعاری به خط نستعلیق شکسته راسته و چلیپا با عنوان «یا ابا عبدالله الحسین ادرکنی و اغفر لی» دربارهٔ امام حسین(ع) و عاشورا شامل سه واقعه با تخلص «ساغر» امده است، با این آغاز:

«غم دل آتشم افروخته امروز به جان   شد هلال سه ماتم مگر از چرخ عیان»

و سپس نوحهٔ روز اربعین است:

«اربعین شه مظلوم شد و روز عزاست   یا قیامت شده راست»

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت برگ نخست.

جلد مقوایی، تیماج سرخ، ضربی، قاب با نقش گل‌های زنجیره‌ای در اطراف، ترنج و سرترنج گل و بوته در میان قاب، جدول دور گرهی که از چهار گوشه به قاب متصل شده است، درون کاغذ قهوه‌ای تیرهٔ ساده، ۲۱/۵×۱۳ س‌م.

۳۹۰گ، ۲۱/۵×۱۳/۵ س‌م، ۲۳س، ۱۶/۵×۷/۵ س‌م.

۱۱۱۲۸

دیوان غمگین (مسرت نامه) (شعر ـ فارسی)

از: محمدکاظم غمگین اصفهانی (۱۲۴۸ ـ ۱۳۱۵ش)

دربارهٔ غمگین اصفهانی، نک. نسخه ش ۱۱۱۲۴ در همین فهرست.

این نسخه شامل بخش‌های زیر است:

الف) قصاید، به ترتیب تهجی (ص ۱–۵۳ و ۱۹۹–۲۴۷)،

آغاز: «در توحید گوید

به نام آنکه حیران در صفاتش فکر هر دانا | چو در خورشید تابان زره و چون قطره در دریا

ب) غزلیات با عنوان مسرت‌نامه به ترتیب تهجی (۵۴–۱۴۲، ۱۹۱–۱۹۲، ۱۹۸، ۲۵۱–۲۷۴).

ج) مخمس و مثمن‌ها، ماده تاریخ‌ها، قطعات، ترجیع‌بندها و رباعیات (۱۴۶–۱۵۳، ۱۷۴).

د) مثنوی‌ها و مراثی به نام سرالاسرار، شامل:

در رثای امام حسین[ع] و وقایع روز عاشورا (ص ۱۵۵–۱۵۶)، در چگونگی شهادت حضرت وهب ابن عبدالله کلبی، مثنوی در قصه و کیفیت پیراهن امام حسین[ع] (۱۵۷–۱۵۹)، در چگونگی شهادت حضرت علی‌اصغر (۱۵۹–۱۶۲)، در کیفیت شهادت دو فرزند حضرت زینب[س] (۱۶۲– ۱۶۵)، در چگونگی عروسی و شهادت قاسم بن حسن (۱۶۵–۱۶۹)، در کیفیت و چگونگی شهادت ابوالفضل العباس (۱۶۹–۱۷۲)، مثنوی در طلب آب نمودن سکینه خاتون از عم خود حضرت ابوالفضل العباس (۱۷۲)، مثنوی در مرثیهٔ زهرا[س] و وصیت او با علی مرتضی[ع] (۱۷۲–۱۷۳)، مرثیه در مصائب حضرت ابا عبدالله[ع] (۱۷۵)، چهارده بند در مرثیه (۱۷۷–۱۷۹) مرثیه (۱۸۰–۱۸۱)، در مراجعت کردن علی‌اکبر از میدان و بیان العطش (۱۸۱–۱۸۲) در چگونگی شهادت غلام ترک سید سجاد[ع] (۱۸۳–۱۸۶) در چگونگی حال اسب ذوالجناح در روز عاشورا (۱۸۸– ۱۸۹).

و) مزخرفات در هزل و هجو (ص ۲۷۰– ۲۷۸).

نستعلیق تحریری جوهری اصل، محمدکاظم غمگین اصفهانی، قرن۱۴. عنوان‌ها با جوهر صورتی و ابی. ستون‌بندی با صورتی، چهار ستونه. نسخه صفحه شمار دارد. صفحات ۲۴۸-۲۵۰ و ۲۷۵-۳۶۹ و ۳۷۹-۳۸۰ نانوشته مانده است. در بخش غزلیات هر چند صفحه را به یک حرف اختصاص داده که گاه بخشی از صفحه خالی مانده است. توضیحاتی مانند «چند قصیده که انشاالله باید بحروف خود نوشته شود» در ص ۱۹۹»، «ایضا غزلیات از هر حرف تا انشاالله بعد مرتب شود در ص ۲۵۱» نشان می‌دهد که نسخه اصل دستخط شاعر است. نسخه خط خوردگی دارد. در برخی صفحات در حاشیهٔ باریک نسخه معنی لغات نوشته شده است.

دو یادداشت در درون جلد و درخواست دعا از خوانندهٔ کتاب با امضا به حروف لاتین، عنوان «مسرت‌نامه غمگین» و مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت برگ نخست. یادداشت در پشت برگ دوم نسخه به تاریخ ۱۶ ذی حجه الحرام ۴۳: «این کتاب کلیات افصح

الفصحا و ابلغ البلغا صاحب طبع المتین و الاشعار ... آقای حاجی محمدکاظم ... مرحمت فرموده‌اند این حقیر سراپا تقصیر کتابی بعین این نویسم تا بعد از این انشاالله بیمن ایزد پاک و بسعی و اقدام این کمترین بچاپ و طبع اورده شود تا جمیع مومنین از او متنفع شوند من الاقل عبدالجواد اصفهانی». و «This book belong to my uncle (Ayaix)».

یادداشت در ص۳۸۲: «این دیوان مستطاب مشتمل است بر بعضی قصیده‌های شیرین و غزلیات نمکین من کلام استاد ادیب مولانا اقای غمگین ...» و دو بیت عربی، به تاریخ ۱۶ جمادی‌الاولی ۴۳. یادداشت در ص ۳۸۳: «دیوان .. اقای حاج محمدکاظم المتخلص بغمگین امید که طبع شود و مردم از آن بهره‌مند شوند». یک رباعی هزل‌آمیز با توضیح ان در ص ۳۸۴. چند برگ بریده شده جایی و دو برگ دیگر که برروی انها اشعاری نوشته شده در لا به لای نسخه قرار دارد.

جلد مقوایی دفتر معمولی قطع بزرگ، ۳۳×۲۱ س‌م. فرسوده و پاره.

۳۸۳ص، ۳۳×۲۱ س‌م، ۳۳س، ۲۹×۱۷/۵ س‌م. کاغذ خط دار نازک.

۱۱۱۲۹

دیوان فرخی سیستانی (شعر ـ فارسی)

از: علی بن جولوغ فرخی سیستانی (ـ ۴۲۹ق)

فرخی سیستانی از شاعران مدیحه‌سرا در دربار صفاریان، چغانیان و غزنویان بود. محمود غزنوی او را به ملک الشعرایی دربار منصوب کرد. دیوان او در سال ۱۳۱۱ش، به کوشش علی عبدالرسولی و در سال ۱۳۳۵ به کوشش محمد دبیرسیاقی به چاپ رسیده است.

[فرهنگ سخنوران: ۴۴۰؛ ذریعه ۹: ۸۱۹؛ مشار ۲: ۲۳۵۱؛ منزوی ۳: ۲۴۶۲]

نسخهٔ حاضر شامل قصاید مرتب (۱پ – ۲۳۶پ)، ترجیع‌بند (۲۳۶پ – ۲۴۲پ)، قطعات (۲۴۲پ – ۲۴۶پ)، رباعیات (۲۴۶پ – ۲۴۸پ) و فردیات (۲۴۸پ) است.

آغاز:

برآمد نیلگون ابری ز روی نیلگون دریا | چو رای عاشقان گردان چو طبع بیدلان شیدا

انجام:

زان زلف گرفته عنبر و مشکین خط | در خط بفزوده روی روز زینت و فر

انجامه: «حسب الفرموده عالیجاه رفیع جایگاه عزت و سعادت و اقبال همراه مقرب الخاقان سرکار خدایگان میرزا ... [پاک شده] ید اقل عباداللّه محمداسمعیل بن محمدابراهیم در دهم شهر جمادی الثانی سنه ۱۲۶۰ سمت اتمام پذیرفت».

نستعلیق، محمداسمعیل بن محمدابراهیم [اصفهانی]، دهم جمادی‌الثانی ۱۲۶۰ق، به دستور کسی که نام او پاک شده است. عنوان‌ها به سرخی، نسخه در حاشیه تصحیح شده است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت برگ نخست. یادداشت خرید در پشت برگ نخست که نام و امضای زیر ان پاک شده است. نام و مهر مالک دیگر نیز در این صفحه پاک شده است. یادداشت خرید دیگری به تاریخ ۱۳۲۷ق در حاشیهٔ گ ۲۴۸پ دیده می‌شود که

همه آن به جز قیمت و تاریخ پاک شده است. اسامی دواوین شعرای قدیم در گ ۲۴۹پ آمده است. یادداشت در گ ۲۵۰پ.

جلد مقوایی، تیماج سبز، ضربی، ترنج و سرترنج، خطوط متقاطع اریب و عمودی در وسط، مجدول، جدول دور منگنه، ۲۱×۱۴س، فرسوده.

۲۵۰گ، ۲۱×۱۴ س‌م، ۱۶س، ۱۶×۸ س‌م.

۱۱۱۳۰

دیوان انوری

(شعر ـ فارسی)

از: اوحدالدین علی بن اسحاق انوری ابیوردی (ـ ۵۸۵؟ق)

اوحدالدین انوری ابیوردی متخلص به «انوری» از شاعران قصیده‌سرا و غزل‌گوی قرن ششم هجری و معاصر سلطان سنجر سلجوقی است. دیوان او در سال ۱۳۳۷ش به تصحیح محمدتقی مدرس رضوی در دو جلد و به تصحیح سعید نفیسی در یک جلد به چاپ رسیده است.

[صفا ۲: ۶۵۶؛ ذریعه ۹: ۱۰۹؛ مشار: ۷۱۷؛ منزوی ۳: ۱۸۴۷].

این نسخه شامل قصاید (۵ر-۲۴۳پ)، مقطعات (۲۴۴ر-۳۶۷ر) و غزلیات (۳۶۷ر-۴۱۲ر) و رباعیات (۴۱۲پ-۴۲۸ر) است.

آغاز:

از بهر وجود تو که سرمایه اثباست [نوشته نشده]

یا دایه عفو و سخطت خوی گرفتند چون شاف بربشند شفار اوالسم را

انجام:

این نسخه که با خون جگر گشته رقم یارب که قبول بزم شهزاده شود

انجامه: «تمه الکتاب بعون الملک الوهاب به تاریخ هفدهم شهر ربیع‌الثانی سنه هزار و دویست و بیست و هشت هجری تحریر نمود بنده فقیر حقیر المذنب محمدحسن ستر عیوبه و غفر ذنوبه امین یارب العالمین».

نستعلیق، محمدحسن، هفدهم ربیع‌الثانی ۱۲۲۸ق. عنوان‌ها نوشته نشده و جای آنها خالی مانده است. گ ۱-۳ در مرمت به نسخه اضافه شده تا افتادگی نسخه را جبران کند اما متن اشعار در آن صفحات نوشته نشده است. گ ۲ر به صورت یک قاب با ترنج و سرترنج برای صفحه عنوان طراحی شده اما ناتمام مانده و داخل ترنج نوشته نشده است. سرلوح مذهب و حاشیه‌سازی مزدوج در آغاز نسخه اما پنج صفحهٔ نخست جدول‌کشی شده اما نانوشته است. ستون‌بندی دو ستونه دو خطهٔ مشکی و زر، مجدول به زر. کمند دو خطهٔ مشکی و زر. برگ‌های ۵-۱۲ و ۱۹ و برگ پایانی نسخه متن و حاشیه شده است. همچنین یک برگ در آغاز و چهار برگ در انتهای نسخه متفاوت با اوراق نسخه وجود دارد که در صحافی به نسخه اضافه شده و نانوشته است.

در حاشیهٔ بالای گ ۵ر معنی کلمهٔ «شگفت» به معنی «عجب» از *فرهنگ سروری* با بیت شاهد آن به خط شکسته سرخ نوشته شده است. از مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا).

جلد مقوایی، تیماج مشکی، سوخت، ترنج و سرترنج و کتیبه و لچکی‌ها گل و بوتهٔ برجستهٔ قهوه‌ای با دور خردلی، یک دایرهٔ کوچک خردلی بین ترنج‌ها و کتیبه‌ها و سرترنج‌ها، دو ردیف جدول چهار خطهٔ خردلی و دو ردیف منگنه، درون کاغذ سبز براق با طرح لوزی‌های زر و حاشیهٔ قرمز با طرح مربع‌های متوالی زر، ۳۰×۱۹ س‌م. جلد بسیار پاکیزه و سالم است و یک پوشش کاغذی به خوبی از آن محافظت کرده است.

۴۳۱گ، ۲۹/۵×۱۷/۵، ۱۵س، ۲۲×۱۱/۵ س‌م.

۱۱۱۳۱

دیوان خاقان قاجار

(شعر ـ فارسی)

از: فتحعلی قاجار، متخلص به خاقان (۱۱۸۵ ـ ۱۲۵۰ق)

دیوان خاقان قاجار مشتمل بر قصاید، غزلیات، ترکیب‌بند، مقطعات، رباعیات، فردیات، مراثی و مثنوی است، با دیباچه‌ای به نثر در آغاز دیوان و دیباچه‌های کوتاه منثور در آغاز هر بخش و خاتمهٔ دیوان به نثر و نظم از معتمدالدوله نشاط که گویا گردآورندهٔ دیوان باشد.

دیوان کامل او در سال ۱۳۷۶به اهتمام حسن گل محمدی (فریاد) به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۹: ۲۸۰؛ منزوی ۳: ۲۳۰۶؛ مشار ۲: ۲۲۹۷؛ مجلس ۳: ۲۲۴؛ نشریه ۶: ۱۲۳].

دیوان حاضر درحدود ۲۰۰۰ بیت دارد و به ترتیب تهجی مرتب شده است. دیباچهٔ غزلیات در آن کامل نوشته نشده و ناتمام است.

آغاز دیباچه: «ناظم العوام بدیع المناظم احتبس الهوا و احترس العما و اتکا علیه و لبث ثم استوی و جلس فم تنفس و بعث».

آغاز دیوان:

چشمت ز سحر جادوی بابل نشان زلفت نشان ز سنبل باغ جنان دهد

انجام: «آغاز و انجام این نامه همایون برحسب ایجاد و تکوینش به ایجاب و تکلیف شاهنشاه جم جاه روحی و روح من بروح فداه به دیباچه و خاتمه موشح و مذیل افتاد در غره شهر جمادی اولی اتمام یافت».

نستعلیق بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها و نام شاعر در دیباچه به سرخی. سرلوح مذهب کم‌کار با رنگ‌های آبی کم‌رنگ و سرخ. کتیبهٔ بسمله در زیر سرلوح به رنگ آبی کم رنگ با زمینهٔ زر و بسمله در زمینهٔ سفید در میان آن. تشعیر مزدوج کم‌کار با طرح گل و برگ زرین در حاشیهٔ دو صفحهٔ نخست. سرلوح کوچک مذهب کم کار در گ ۱۰پ در ابتدای غزلیات. ستون‌بندی دو ستونه با سبز. مجدول به سرخی و زر و آبی. کمند مشکی.

در آغاز و پایان نسخه دو برگ کاهی اضافی قبل از صفحات اصلی نسخه وجود دارد. یادداشت تملک قمرالملوک اثنی عشری در برگ نخست و مهر تملک مستطیل آبی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت برگ دوم و در پشت نخستین برگ اضافی انتهای نسخه یک یادداشت تولد و یادداشت دیگری در ۱۳۴۴ق دیده می‌شود.

جلد روغنی زمینه مشکی با طرح اسلیمی زر، ترنج و دو سرترنج منقش بـه گـل و بوتـهٔ سـرخ و سبز و قهوه‌ای، دو حاشیهٔ باریک مشکی با نقش گل‌های کوچک زر، و دو ردیـف جـدول زر در دو طرف آنها، و حاشیهٔ پهن مشکی با گل‌های چهار پر و پنج پر رنگین بین آنها. درون بوم سرخ بـا یک شاخه گل نرگس زرد با چهار برگ سبز و حاشیهٔ باریک مشکی مانـند روی جلـد، در هـر دو دفهٔ جلد، ۲۹/۵×۲۰/۵ س‌م. جلد نسخه فرسوده شده و عطف و لت دوم جدا شـده اسـت. جلـد نسخه وارونه چسپانده شده و گل نرگس و نقش ترنج روی جلد وارونه است.

۷۱گ، ۲۹/۵×۲۰/۵ س م، ۱۸س، ۲۴×۱۳ س‌م.

۱۱۱۳۲

مجموعه

۱. اقبال‌نامهٔ جهانگیری *(جهانگیرنامه)* (۲پ - ۷۰ر) [تاریخ هند - فارسی]

از: محمدشریف معتمد نخشبی (- ۱۰۴۹ق)

نورالدین جهانگیر شاه فرزند جلال‌الدین اکبر شـاه از پادشـاهان سلسـلهٔ تیمـوری هنـد است که در سال ۱۰۱۴ق/ ۱۶۰۵م به تخت نشست و مـدت ۲۳ سـال حکمرانـی کـرد. وی احوال فرمانروایی خود را از ابتدا تا سال هفدهم به قلم خود تحریـر کـرد. سـپس یکـی از امرای خود را، به نام محمدشریف معتمد خان نخشبی، بدین کار مأمور کـرد و او وقـایع را تا سال نوزدهم نوشت و به امضای جهـانگیر رسـاند. پـس از آن میـرزا محمـدهادی خـان دیباچه و از زمان تولد تا آغاز فرمانروایی را به نوشته‌های آن دو افـزود و ایـن تـاریخ را در انتها با ماجراهای پایان ایام جهانگیری یعنی تا سال بیست و دوم تکمیل نمود.[۴]

عنوان *جهانگیرنامه* را خود جهانگیر شاه بر تحریرات خویش نهـاده امـا ایـن کتـاب بـه *توزک جهانگیری* نیز شهرت دارد. بنابر نوشتهٔ محمـد هاشـم در مقدمـهٔ *جهانگیرنامـه* ایـن کتاب بارها با عنوان‌های مختلف مورد تقلیـد و تلخـیص قـرار گرفتـه اسـت و *اقبـال‌نامـه جهانگیری* از سایر کتب تقلیدی معتبرتر و به متن اصلی *جهانگیرنامه* نزدیک‌تـر اسـت و در واقع خلاصهٔ *جهانگیرنامه* و تحریر معتمد خان است.[۵]

در نسخهٔ حاضر عنوان «اقبال‌نامه جهانگیری» در آغاز مـتن و عنـوان «جهانگیرنامـه» در انجامه آمده است. اما این کتاب در ذریعه با عنوان *واقعات جهانگیری* و *روزنامهٔ جهانگیری* و در برخی *فهرست‌ها* با عنوان «*تزوک تیموری*» معرفی شده است.[۶]

اقبال‌نامه جهانگیری شامل برخی وقایع دورهٔ جهانگیر شاه یا خاطرات اوست که از زبان خود وی و به صورت پراکنده با سربند «دیگر» بیان شده است و در پایان پندنامه‌ای دارد از زبان خود جهانگیر، همراه با اشعار و ابیاتی که مناسب مطالب بیان شده است.

[استوری: ۵۵۹؛ ذریعه ۱۱: ۲۶۹؛ ۲۵: ۲۰؛ فهرستواره ۱: ۱۲۳۷؛ منزوی ۶: ۴۶۴۰؛ آستان حضرت معصومه ۲: ۷۵؛ آستان قدس ۹: ۲۷؛ مجلس ۱۷: ۱۶۲].

آغاز:

«ای نـام تـو سـردفتر اسـرار وجـود / نقـش صـفتت بـر در و دیـوار وجـود

در پـرده کبریـا نهـان گشـته ز خلـق / بنمـوده عیـان بـر سـر بـازار وجـود

حمد بی غایت و شکر بی نهایت مبدعی را که به یک امر کـن اجـرام فلکـی و اجسـام عنصری را از مکمن عدم به فضای وجود آورد».

انجام:

من آنچه شرط بلاغ است بـا تـو مـی‌گـویم / تـو خـواه از سـخنم پند گیـر خـواه مـلال

ش. ابوالمظفر نورالدین جهانگیر پادشاه غازی ابـن جـلال‌الـدین محمـد اکبـر پادشـاه ابـن نصیرالدین همایون پادشاه ابن ظهیرالدین محمد بابر پادشاه ابن عمر شیخ میرزا ابن ابوسعید سلطان ابن سلطان محمد میرزا ابن میران شاه میرزا ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان».

انجامه: «نسخه جهانگیرنامه تصنیف پادشاه جنت آرامگاه ابـوالمظفر نورالـدین جهـانگیر پادشاه غازی که احوال مبارک خود را نگاشته کلک معنی نگـار سـاخته‌انـد بـه تـاریخ یـوم سه‌شنبه سیم شهر ربیع‌الاول سنه ۱۲۸۰ هجری در دارالسلطنه اصفهان به استعجال تمـام نگـارش یافت حرره محمدابراهیم ساغر ابن المرحوم میرزا اسماعیل اصفهانی الحمدلله رب العالمین».

۲. قابوس نامه (۷۰پ - ۱۳۶ر) [اندرزنامه‌ها - فارسی]

از: عنصرالمعالی کیکاوس بن اسکندر (قرن ۵ق)

کتابی در اخلاق و کشورداری که مؤلف برای فرزندش گیلانشاه در چهل و چهار باب نوشته است. این کتاب در سال ۱۳۴۵ به تصحیح غلامحسین یوسفی به چاپ رسیده است.

در نسخه حاضر دیباچهٔ رضاقلی‌خان هدایت در چاپ سنگی بـا عنـوان «شـرح احـوال مصنف کتاب اندرزنامه قابوس وشمگیر» پیش از آغاز متن آمده است.

[ذریعه ۹: ۹۰۶؛ منزوی ۲: ۱۶۵۵؛ مجلس ۱۱: ۱۸۷؛ ملی ۱: ۳۸۹؛ ملی: ن ش ۱۶۰۷۴].

---

۴. این کتاب با عنوان *اقبال نامه جهانگیری*، به تصحیح مولوی عبدالحی و مولوی احمدعلی صـاحبان، در ۱۸۶۵م/ ۱۲۴۴ق در کلکته به چاپ رسیده و در سال ۱۳۵۹ش به کوشش محمد هاشم بـا عنـوان «جهانگیرنامـه: تـوزک جهانگیری» منتشر شده است.

۵. نک. جهانگیر گورکانی، *جهانگیرنامه: توزک جهانگیری*، به کوشش محمد هاشم، تهران: بنیاد فرهنگ، ۱۳۵۹، ص چهل و سه.

۶. این متن در فهرست کتابخانهٔ ملی (۲: ۴۱) با عنوان «شرح حال محمدسلیم ملقب بـه جهـانگیر» (ش ۵۵۲/ف) معرفی شده و در فهرست دانشگاه به دلیل افتادگی‌های نسخه شناخته نشده و با عنوان «تاریخ شاه‌زاده‌ای صـفوی» (ش ۸۵۹۲) معرفی گردیده است.

اغاز دیباچه: «داداری را در آغاز هر نامه نام بردن باید که آغاز جهان و جهانیان ازوست».
آغاز متن: «الحمدلله ... بعد چنین گوید جمع کننده این پندها امیر عنصرالمعالی کیکاوس بن اسکندر بن قابوس بن وشمگیر مولی امیرالمؤمنین با فرزند خویش گیلان شاه».
انجام: «که هرچه من گفتم جمله علامت نیک بختان است اندر دو جهان ایزد تعالی بر من و تو و بر نویسنده و خواننده این کتاب رحمت کناد انه القادر علی ذلک».
انجامه: «حرره العبد المذنب محمدابراهیم ابن محمداسماعیل متخلص بساغر فی شهر ربیع الاخر فی سنه ۱۲۸۰».

۳. چهار مقاله (۱۳۶پ – ۱۶۹ر) (نثر – فارسی)

از: نجم‌الدین احمد بن عمر نظامی عروضی (قرن ۶ق)

این کتاب درحدود سال ۵۵۰ق تألیف شده و شامل یک مقدمه و چهار مقاله در فن دبیری، شاعری، نجوم و طب، و مشتمل بر حکایات و نوادر دربارهٔ دبیران، شاعران، منجمان و طبیبان است.

این کتاب با تصحیحات مختلف به چاپ رسیده است. از جمله در سال ۱۳۸۵ش که با تصحیح و شرح و توضیح سعید قره بگلو و رضا انزابی نژاد منتشر گردید.

[دانشنامه ۱۲: ۲۰۶؛ ذریعه ۵: ۳۱۴؛ منزوی ۴: ۳۵۵۴؛ مشار ۲: ۱۶۸۸].

اغاز: «حمد و شکر و سپاس مرآن پادشاهی را که در عالم عود و معاد را به توسط ملائکه کروبی و روحانی در وجود آورد و عالم کون و فساد را به توسط آن عالم هست گردانید».
انجام: «و دل خداوند ولی الانعام فخرالدوله و الدین بهاء الاسلام و المسلمین ملک الملوک الجبال به بقاء هر دو شادمانه نه مدتی بلکه جاودانه».
انجامه: «تمت الرساله فی عشر الثالث من جمادی‌الثانی من شهور ثمانین و مأتین بعد الالف من الهجره المقدسه النبویه علی هاجرها الف و الاف الثناء و التحیه علی ید اقل العباد محمدابراهیم ابن محمداسماعیل اصفهانی المتخلص بساغر اللهم اغفر لهما سنه ۱۲۸۰».

۴. مقامات حمیدی (۱۶۹ر – ۲۳۸پ) (نثر – فارسی)

از: حمیدالدین عمر بن محمود بلخی (– ۵۵۹ق)

قاضی حمیدالدین بلخی *مقامات* را در سال ۵۵۱ق، به پیروی از *مقامات* عربی بدیع‌الزمان همدانی و ابوالقاسم حریری، به فارسی ساخته است. این اثر شامل یک مقدمه، بیست و چهار مقامه و یک خاتمه است. مؤلف در این مقامه‌های ادبی و عرفانی داستانی آمیخته به اشعار و امثال فارسی و عربی آورده که بیشتر آنها از خود اوست.

این کتاب در سال ۱۳۶۵ش، به تصحیح رضا انزابی نژاد، چاپ شده است.

[ذریعه ۲۲: ۹؛ منزوی ۳: ۲۶۳۱؛ مشار ۴: ۴۸۷۵؛ سپهسالار ۲: ۹۲؛ مرعشی ۶: ۵۱].

اغاز: «الحمدلله الذی شرفنا بالعلم الراسخ و عرفنا بالدین الناسخ و حملنا حقایق الاحکام و علمنا دقایق الحلال و الحرام ... سپاس خداوندی را که بیاراست ارواح ما را به وجود اصل».
انجام: «و از هذیانات این افسانه‌های نابوده و سرگذشتهای ناشنوده از ما درگذراناد به حق مصطفی محمد و آله اجمعین و سلم تسلیما کثیرا».
انجامه کاتب: «حرره ساغر الاصفهانی فی شهر شوال سنه ۱۲۸۰».

نستعلیق شکسته، محمدابراهیم بن محمداسماعیل ساغر اصفهانی، ۳ ربیع‌الاول ۱۲۸۰ق در اصفهان در اولی، ربیع‌الاخر ۱۲۸۰ق در دومی، ۱۳ جمادی الثانی ۱۲۸۰ق در سومی، شوال ۱۲۸۰ق در چهارمی. این نسخه مشابه نسخهٔ ش ۳۱۸۸۸ کتابخانهٔ ملی است که مجموعه‌ای شامل همین چهار اثر و به خط ساغر اصفهانی و مورخ ۱۲۷۶ق است. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خطهای سرخ برروی عبارات عربی و علامتهای مد مانند سرخ برروی برخی کلمات. نسخه در حاشیه تصحیح شده و چند جا خط خوردگی دارد و کاتب در حاشیه توضیح و معنی برخی کلمات را به سرخی و سیاهی نوشته شده است.

عنوان رساله‌های موجود در نسخه به خط کاتب، و تاریخ ۱۴ ربیع‌الثانی ۱۳۳۴ق، در پشت برگ نخست. دو یادداشت، یکی به تاریخ ۱۹ رمضان ۱۳۳۹ق و دیگری در مورد تاریخ خوردن تریاک در انتهای نسخه. مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت برگ نخست و انتهای نسخه. ابیاتی از چند شاعر در حاشیهٔ صفحات ۱۲۴پ- ۱۳۶ر نوشته شده است. یک برگ باریک کوچک که صورت حسابی به خط سیاق در سنه ۱۳۳۴ق است در لای نسخه قرار دارد.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، ضربی، ترنج و دو سرترنج، دو ردیف جدول دو خطه، جدول دور منگنه، درون کاغذ گل بهی، ۲۴×۱۵ س‌م.

۲۳۹گ، ۲۳/۵×۱۵ س‌م، ۱۵س، ۱۵/۵×۸/۵ س‌م.

۱۱۱۳۳

مجموعه

۱. جمع مختصر (مختصر وحیدی) (۱پ – ۳۶ر) (عروض و قافیه – فارسی)

از: وحیدی تبریزی (– ۹۴۲ق)

رساله‌ای است مختصر در علم عروض و قافیه و صنایع شعری که مؤلف برای برادرزاده‌اش ساخته است.

این رساله در سال ۱۹۵۹م / ۱۳۳۸ش، به تصحیح آندره برتلس، در مسکو به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۵: ۱۳۹؛ ملک ۹: ۲۴۳؛ ملی ۶: ۱۶۷].

آغاز: «سپاس بی قیاس واجب التعظیمی را که به تشریف نطق انسان را مشرف ساخت و کلام موزون و علم اوزان موهبت فرموده».
انجام: «و ابطاء خفی چون آب و گلاب و این را جایز داشته‌اند».

۲. حدائق السحر فی دقایق الشعر (۳۶پ ـ ۶۲پ)

(بدیع ـ فارسی)

از: رشیدالدین وطواط (۴۸۰ ـ ۵۷۸ق)

رساله‌ای است در بدیع شعر فارسی که در آن هشتاد و دو نوع از صنایع بدیعی با شواهدی از نظم و نثر فارسی و عربی یا از خود مؤلف آمده است.

این کتاب به تصحیح عباس اقبال آشتیانی به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۶: ۳۸۶؛ مشار ۲: ۱۷۲۶؛ سپهسالار ۲: ۴۳۸؛ ملی ۱: ۳۲۸]

آغاز: «الحمدلله ... اما بعد چنین گوید مؤلف کتاب خواجه و امام لرجل سید رشیدالدین سعدالاسلام ملک الکتاب و المنشأنین محمد ابن محمد ابن عبدالجلیل المعروف بالرشید الوطواط که روزی مر بنده را خداوند و ولی النعم ملک عالم عادل خوارزمشاه».

انجام: «ابوفراس و بحتری را از این جنس بسیار است و در فارسی فرخی و من به لفظ فرخی تمت الکتاب بعون الله تعالی و حمده».

نستعلیق بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط‌های سرخ بر روی برخی کلمات و عبارات شاخص، دایره‌های عروضی به سرخی در رسالهٔ اول. صورت شجرهٔ اخرم و اخرب در گ ۲۸ر و ۲۸پ به صورت نمودار درختی آمده است. مجدول دو خطهٔ سرخ و ابی. کمند سرخ. نسخه در حاشیه و در بین سطور تصحیح شده است. دو برگ در انتهای نسخه نانوشته است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در ابتدا و انتهای نسخه. در حاشیهٔ گ ۳۶ر، ابیاتی از انوری، فردوسی، خاقانی، عرفی و منجیک دیده می‌شود.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای تیره، دو ردیف جدول دو خطه که از گوشه‌ها به هم متصل اند، ۱۴/۵×۲۱/۵س‌م. برچسب عنوان «گزیده منشات وحید تبریزی در علم عروض و قافیه» روی جلد.

۶۴گ، ۱۴/۵×۲۱/۵ س‌م، ۱۲ س، ۸×۱۵ س‌م، کاغذ نخودی و ابی کمرنگ و ابی سیر.

۱۱۱۳۴

دیوان ملک قمی

(شعر / نثر ـ فارسی)

از: ملک محمد قمی، ملک قمی (ـ ۱۰۲۵ق)

میرزا ملک محمد قمی متخلص به «ملک» از شاعران قرن دهم و یازدهم هجری قمری است. وی از شاعران پرکار عهد خویش و در قصیده و غزل و مثنوی توانا بود. وی در سال ۹۸۷ق به دکن رفت و به خدمت نظام شاهیان احمدنگر رسید و در سال ۱۰۰۳ق که احمدنگر به دست عبدالرحیم خان خانان فتح شد، تحت ملازمت او قرار گرفت و قصایدی در مدحش سرود. پس از چندی در بیجاپور اقامت گزید و به دربار عادلشاه ابراهیم ثانی (۹۸۷-۱۰۳۵ق) رفت و او را در قصیده‌های خود ستود. وی در آنجا مجموعهٔ گلزار ابراهیم و مثنوی نورس *خیال* را به دستور او و با مشارکت دامادش، ظهوری ترشیزی، فراهم آورد و در آن سامان چنان حرمتی به هم رساند که او را با عنوان «ملک الکلام» یاد می‌کردند.

[هفت اقلیم ۲: ۵۱۰؛ صفا ۳/۵: ۹۴۹؛ ذریعه ۹: ۱۰۹۹؛ سپهسالار ۲: ۶۸۲؛ سلطنتی، دیوانها ۲: ۱۲۱۰، ناتمام: ۳۹۹]

نسخهٔ حاضر درحدود ۶۰۰۰ بیت و شامل دیباچه، قصاید (۷ر ـ ۳۷پ)، ترجیعات و ترکیبات (۳۷پ ـ ۵۵پ)، قطعات (۵۵پ ـ ۶۰پ)، مثنوی (۶۰ر ـ ۶۰پ)، غزلیات مرتب (۶۱پ ـ ۱۶۴ر) و رباعیات مرتب (۱۶۴پ ـ ۱۷۶پ).

آغاز موجود (دیباچه): «یاد کرد بیراکن بیت

سر بی‌مغز در هوای تو نیست	جز کلوخی که برتراشندش
دل چو کبک دری به چنگل باز	که به ناخن جگر خراشندش»

انجام:

گیرم که به علم از همه اعلم باشی	کی در نظر کسان معظم باشی
از خاک ره صدر جهان افسر کن	تا صدرنشین هر دو عالم باشی

آغاز مثنوی (۶۰ر):

یکی ماهی ز سبز بحر شد سیر	دلش را ذوق صحرا شد عنان گیر

انجام مثنوی (۶۰پ):

ملک از نورس شه فال بگشا	دعای پادشه را بال بگشا

نستعلیق بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی در دیباچه. در قسمت‌های دیگر نسخه عنوان‌ها نوشته نشده است. برگ‌های ۶۱پ ـ ۶۳پ و گ ۱۵۹ر به خطی دیگر و نستعلیق بسیار خوب است. نسخه در حاشیه تصحیح شده و چند جا در گ ۷ر ـ ۹پ خط خوردگی دارد. ابیاتی نیز در حاشیه برخی صفحات نوشته شده است. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در ابتدا و انتهای نسخه.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای سرطبله‌دار، سرطبله تیماج سرخ با لبهٔ مثلثی و مجدول به جدول زر و دور منگنه که به نظر می‌رسد به جلد نسخه الحاق شده، ۱۳/۵×۲۳/۵ س‌م. جلد نسخه جدا شده و شیرازهٔ کتاب گسسته و نسخه اوراق است.

۱۷۶گ، ۱۳/۵×۲۳/۵ س‌م، ۱۸س، ۷×۱۷ س‌م در بیشتر صفحات.

۱۱۱۳۵

توحیدنامه (دیوان ساغر اصفهانی)

(شعر ـ فارسی)

از: محمدابراهیم بن محمداسماعیل ساغر اصفهانی (ـ ۱۳۰۲ق)

دربارهٔ ساغر اصفهانی نک. نسخه ش ۱۱۱۲۵ در همین فهرست.

شامل غزلیاتی در توحید و خداشناسی و معانی مشابه دیگر است و شاعر آن را «توحید نامه» نامیده است. پیش از غزلیات یک مثنوی کوتاه در ستایش «جناب آقا» و چند قصیده در توحید و نعت پیامبر و حضرت علی وجود دارد، در حدود ۳۰۰۰ بیت است و

ترتیب تهجی ندارد. این دیوان در ۱۳۰۰ق نوشته شده و قطعه تاریخ آن در پایان آمده است.

آغاز:

نگارنده این خجسته کتاب — الا ای دبیر حقایق نصاب
تو بی آنکه از خامه عنبرین — معطر کنی آسمان و زمین

انجام:

از خدا ساغر مشو نومید و استغفار کن — گر خدا باز است اکنون باب رحمت زآسمان
ساعت هفت از شب است و اول فتح و فلاح — حلقه بر در زن که صاحب خانه جوید میهمان

شکسته نستعلیق اصل راسته و چلیپا، ساغر اصفهانی، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی. غزلیات جدید در حاشیه افزوده شده است. خط خوردگی دارد و در حاشیه و بین سطور به قلم خود شاعر تصحیح شده و و چند جا معنی برخی کلمات نوشته شده است.

حساب شخصی به خط سیاق و غزل حافظ در پشت برگ نخست. یک رباعی با ردیف «ساغر» با خط خوردگی در پشت برگ پایانی. مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در ابتدا و انتهای نسخه.

جلد یک لا، تیماج سرمه‌ای، جدول دور منگنه، درون کاغذ بنفش ساده، ۲۰×۱۲/۵ س‌م.

۶۷گ، ۲۰×۱۲/۵ س‌م، مختلف.

۱۱۱۳۶

پارسی نامه
(دستور زبان ـ فارسی)

از: محمدابراهیم بن محمداسماعیل ساغر اصفهانی (ـ ۱۳۰۲ق)

دربارهٔ ساغر اصفهانی، نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۲۵ در همین فهرست.

مؤلف این کتاب را به خواهش فرزندش، محمداسماعیل دردی تخلص، در ربیع الثانی ۱۲۹۲ق، در صرف و نحو زبان پارسی تألیف کرده است. کتاب دارای تقسیماتی است که در این نسخه که اصل دستخط مؤلف است دارای اشکالاتی است اما می‌توان آن را دارای چهار آغاز و نه گفتار و دو مقصد دانست:

آغاز اول: عذر به هم آمیختن سخنان پارسی و تازی، آغاز دوم: پیدایش زبان پارسی و زمان آن، آغاز سوم: جابه‌جا شدن و به هم پیوستن حرف‌های پارسی، آغاز چهارم: بیان مصدر و اسم مصدر.

گفتار اول: زمان گذشته (ماضی)، گفتار دوم: زمان آینده (مستقبل)، گفتار سوم: کننده (اسم فاعل)، گفتار چهارم: کرده شده (اسم مفعول)، گفتار پنجم: فرمودن (امر)، گفتار ششم: بازداشتن (نهی)، گفتار هفتم: نیست کردن (نفی)، گفتار هشتم: انکار کردن (جحد)، گفتار نهم: طلب آگاهی و فهمیدن (استفهام)، و خاتمه: ادات پارسی، تتمه: تأکید.

مقصد اول: صرف، مقصد دوم: نحو.

[مجلس ۳۶: ۲۶۱]

آغاز: «رب اشرح لی صدری و یسرلی امری و احلل عقده من لسانی یفقهوا قولی نخستین آغاز نگارش سخن و آرایش گذارش نو و کهن در هر زبان سپاس و ستایش و پرستش و نیایش سزاوار فر خجسته فرگاه و درخور پیشگاه آفرینش پناه دادار داد آوره.

انجام: «و خطائی اگر رفته عفو نمایند که فنون علوم به مرور دهور و تدریج زمان محکم و مضبوط و بی عیب و مبسوط شده است و الله المستعان و رجائی منه الغفران تمت الرساله المسماه بپارسی نامه فی بیان صیغ المشتقه المستعمله فی لسان الفارسیه و قد ختم علی ید الاحقر الجانی محمدابراهیم ابن محمداسماعیل اصفهانی المتخلص بساغر فی شهر ربیع الثانی من شهور سنه ۱۲۹۲».

انجامه: «و انا محمدجعفر ابن المصنف الوالد الماجد دام مجده العالی و اقباله و اطال الله بقاءه و افضاله بحق محمد و آله الامجاد سلام الله علیه و علیهم الی یوم التناد و کتبه فی شهر جمادی‌الاولی سنه ۱۲۹۲ فی محروسه اصفهان صانها الله عن الحدثان».

شکسته نستعلیق، محمدجعفر بن محمدابراهیم اصفهانی، فرزند مؤلف، جمادی الاولی ۱۲۹۲ق در اصفهان. عنوان‌ها به سرخی. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده و اضافاتی دارد.

هفت برگ (گ ۴۹ـ۵۵) جداگانه در داخل نسخه قرار دارد که برروی آنها متن همین نسخه، به خط همین کاتب، تا آغاز باب دوم با تفاوت‌هایی نوشته شده است و چند جا خط خوردگی دارد و در حاشیه اضافات و تصحیحاتی دارد. عنوان‌ها نوشته نشده و جای آنها خالی است.

آغاز: مانند نسخه.

انجام: «باب دوم در نحو پارسی است».

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت برگ آغاز نسخه.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، دو ردیف جدول که از گوشه‌ها به هم متصل اند، جدول دور منگنه، ۱۸×۱۱/۵ س‌م، فرسوده. برچسب عنوان کتاب «پارسی نامه» برروی جلد دیده می‌شود.

۵۵گ، ۱۸×۱۱ س‌م، ۱۲ـ۱۸س، ۱۳×۶ س‌م. کاغذ کاهی.

۱۱۱۳۷

صرف و نحو فارسی
(دستور زبان ـ فارسی)

از: محمدکریم بن ابراهیم کرمانی (۱۲۲۵ـ۱۲۸۸ق)

کتابی است در دستور زبان فارسی که مؤلف آن را در سال ۱۲۷۵ق، برای فرزند خود، محمد، در دو مقصد تألیف کرده است: مقصد اول در صرف و مقصد دوم در نحو.

این رساله در سال ۱۳۶۵ق در مطبعهٔ سعادت کرمان چاپ شده است.

[ذریعه ۱۰: ۴۱؛ مشار ۲: ۳۳۹۵؛ ملی: ن ش ۱۵۶۹۵]

آغاز: «سپاس خداوندی را سزاست که پرورنده جهانیان است و درود پیغامبری را رواست که راه‌نمای گمراهان است و زادگان او که پیشوای آدمیانند».

انجام: «و اگر خطائی در آنچه نوشته شده بینند باز عفو نمایند که علوم به تدریج زمان محکم و مضبوط و بی‌عیب شده است و الله المستعان و رجائی منه الغفران».

انجامه: «قد ختم علی ید الاحقر الجانی محمدابراهیم المتخلص بساغر الاصفهانی فی شهر ربیع‌الثانی فی سنه ۱۲۹۲».

نستعلیق تحریری، محمدابراهیم ساغر اصفهانی، ربیع‌الثانی ۱۲۹۲ق. عنوان‌ها نوشته نشده و جای آنها خالی مانده است. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در انتهای نسخه.

بدون جلد، دوخت و شیرازه‌بندی.

۲۰گ، ۱۸×۱۱ س‌م، مختلف، ۱۳×۶/۵ س‌م.

۱۱۱۳۸

تذکرهٔ اسحاق بیک (دانشکده، الفتکده، تذکرهٔ شعله) (شعر ـ فارسی)

از: اسحاق بن آقاخان بیگدلی شاملو (ـ ۱۱۸۵ق)

اسحاق بیگدلی متخلص به «عذری»، برادر کهتر آذر بیگدلی، مؤلف *آتشکده*، اشعاری را که برادرش از شاعران مختلف در تذکرهٔ *آتشکده* نقل کرده در این کتاب در چهار دستهٔ قصاید، مقطعات، غزلیات و رباعیات مرتب کرده و هر دسته را به ترتیب حروف تهجی قافیه و ردیف‌ها آورده و نام سرایندهٔ هر بیت را در مقابل آن نگاشته است. این تذکره که در حدود ۷۲۰۰ بیت دارد مشهور به نام مرتب کنندهٔ آن است و گویا به تقلید *آتشکده* آذر آن را *دانشکده* نامیده‌اند.

[آتشکده آذر: ۴۲۱؛ مجمع الفصحا ۲: ۳۴۵؛ دریعه ۹: ۷۰۹، ۲۶: ۱۷۸، ۱۸۱؛ تذکره‌های فارسی ۱: ۱۸۲؛ دانشگاه ۱۶: ۱۶۷؛ سپهسالار ۲: ۴۶۸؛ مجلس ۳: ۱۴۰، ۲۱: ۴۲؛ مرعشی ۱۸: ۱۴۸]

این نسخه شامل قصاید (۲ر ـ ۱۱ر)، مقطعات (۱۱ر ـ ۲۳پ)، غزلیات (۲۳پ ـ ۷۷ر) و رباعیات (۷۸پ ـ ۹۸پ) است و آغاز و انجام آن افتاده است. قصاید از اواسط قافیهٔ نون شروع شده و در انتهای نسخه آخرین رباعی قافیه «دگری» دارد.

آغاز:

هر دو گریانیم و هر دو زرد و هر دو در گداز — هر دو سوزانیم و هر دو زار و هر دو ممتحن

آغاز مقطعات:

گویی که بعد ما چه کنند و کجا روند — فرزندکان و دخترکان شیم ما

آغاز غزلیات:

اگر شو فارغی از حال دوستان یارا — فراغت از تو میسر نمی شود ما را

آغاز رباعیات:

ای عشق تو کشته عارف و عامی را — سودای تو گم کرده نکونامی را

انجام موجود:

در عشق تو دل نکرد یاد از دگری — دیده به وفا نشان نداد از دگری

گرچه ستم از تو دید و داد از دگری — غمناک هم از تو به که شاد از دگری

نستعلیق راسته و چلیپا در متن و حاشیه، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها و نام شاعران و برخی ابیات به سرخی. بیت «در طوف حرم دیدم دی مغبچهٔ می‌گفت/ این خانه باین خوبی اتشکده بایستی» به سرخی در بالای هر یک از بخش‌های کتاب نوشته شده است. نسخه چند جا خط خوردگی دارد. لکه‌های مختلف و پخش شدگی مرکب در اوراق نسخه دیده می‌شود.

یک بیت، ذکر نماز، و یادداشت خرید در ۱۳۲۳ق از مالک نسخه که می‌نویسد «این کتاب را در موقع خوشی در طهران به ده تومان خریدم ولی بعد از من به دست هر کس بیفتد خیال می‌کند دو قران قیمت دارد» در پشت برگ نخست. مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در ابتدا و انتهای نسخه. ابیاتی در برگ پایانی، گ ۹۸ر و پ.

جلد یک لا، تیماج مشکی مجدول، ۲۱×۱۳/۵ س‌م.

۹۹گ، ۲۱×۱۳ س‌م، ۱۵س (در متن)، ۳۳س (در حاشیه)، ۱۹×۱۰/۵ س‌م.

۱۱۱۳۹

تحفه الحسینیه (شعر ـ فارسی)

از: محمدابراهیم بن محمداسماعیل ساغر اصفهانی (ـ ۱۳۰۲ق)

دربارهٔ ساغر اصفهانی، نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۲۵ در همین فهرست.

در آغاز نسخهٔ حاضر نوشته شده: «کتاب تضمینات از غزلیات هر کس مسمی بتحفه الحسینیه». ساغر اصفهانی در این دیوان ۱۲۸ غزل، به عدد نام امام حسین(ع)، را از چند شاعر در مراثی اهل بیت تضمین کرده و در سال ۱۲۹۸ق تحریر کرده و رقم تضمین‌ها را در کنار نام شاعر نوشته شده است. در این باره توضیحی در انتهای نسخه وجود دارد:

«مخفی نماناد که این کتاب مشتمل است بر یکصد و بیست و هشت غزل که به عدد نام نامی و اسم سامی گرامی حضرت حسین علیه‌السلام باشد ولی دو غزل در اجزای پیش به اشتباه داخل ملحقات نوشته شده خدا و رسول و ائمه دیگر ان شاء الله قبول گردد حرره ناظم».

اشعار به ترتیب تهجی مرتب شده است و بیشتر غزل‌های تضمین شده از سعدی و حافظ و چند غزل از مجمر اصفهانی، نشاط اصفهانی و عاشق اصفهانی است.

آغاز:

از پی توحید پاک داور دارا — گشته زبان پای تا به سر همه اثنا

خامه بدین چامه نامه کن خوش و زیبا — اول دفتر به نام ایزد دانا

صانع و پروردگار و حی و توانا

انجام:

شده‌ام به مدحت تو من / به امید بهشت جمال تو من

به جهان خوشم به خیال تو من / ز جان خوشم به وصال تو من

بلغ العلی بکماله کشف الدجی بجماله

حسنت جمیع خصاله صلوا علیه و آله

«تمام شد تحریر این کتابچه تضمینات مسمی بتحفه الحسینیه در شب چهارم ربیع الاولی در سال ۱۲۹۸».

شکسته نستعلیق اصل، ساغر اصفهانی، شب چهارم ربیع الثانی ۱۲۹۸ق، عنوان‌ها به سرخی. در حواشی معنی برخی کلمات به خط کاتب نوشته شده و برخی تصحیحات و نسخه‌بدل‌ها و چند یادداشت توضیحی از ابوالقاسم ذوقی اصفهانی است. نام ذوقی در حاشیهٔ گ ۳۶پ و ۳۷ر و ۵۲پ دیده می‌شود. نسخه خط خوردگی دارد.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت برگ نخست. در انتهای نسخه مقادیری به خط سیاق و تعداد اوراق کتاب نوشته شده است.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، دو ردیف جدول که از گوشه‌ها به هم متصل اند، ۲۰/۵×۱۲/۵ س‌م، جلد فرسوده و آسیب دیده و از نسخه جدا شده است. شیرازهٔ نسخه گسسته و برگ اول و آخر نسخه جدا شده است.

۷۴گ، ۲۰/۵×۱۲/۵ س‌م، ۲۱ـ۲۴ س، ۱۴×۱۰ س‌م.

۱۱۱۴۰

پارسی نامه (دستور زبان ـ فارسی)

از: محمدابراهیم بن محمداسماعیل ساغر اصفهانی (ـ ۱۳۰۲ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۳۶ در همین فهرست.

آغاز: «رب اشرح لی صدری و یسرلی امری و احلل عقده من لسانی یفقهوا قولی نخستین آغاز نگارش سخن و آرایش گذارش نو و کهن در هر زبان و هر زمان».

انجام: «و بر خطاهای رفته عفو فرمایند که فنون علوم به مرور دهور و تدریج زمان محکم و مضبوط و بی عیب و مبسوط شده است و لله المستعان و رجایی منه الغفران تمت الرساله المسماه بپارسی نامه فی بیان صیغ المشتقه المستعمله فی لسان الفارسیه».

انجامه: «حرر الجانی ابوالقاسم المتخلص بذوقی الاصفهانی فی ۶ شهر ذیقعده الحرام سنه ۱۳۲۹ در اصفهان سمت تقریر و تحریر پذیرفت اللهم احول خاتمه امورنا خیراً».

شکسته، ابوالقاسم ذوقی اصفهانی، ۶ ذیقعده ۱۳۲۹ق در اصفهان. خط‌های کوتاه مد مانند مشکی برروی برخی عنوان‌ها. نسخه در حاشیه تصحیح شده و معنی برخی کلمات در حاشیه نوشته شده است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت برگ نخست.

جلد مقوای بنفش ساده، ۱۷/۵×۱۱ س‌م.

۵۰گ، ۱۷/۵×۱۰/۵ س‌م، مختلف، ۱۵×۸ س‌م، کاغذ کاهی نازک.

۱۱۱۴۱

نثر اللآلی (نثر اللئالی) (کلمات قصار ـ عربی)

از: ابوعلی فضل بن حسن طبرسی (۴۶۸ ـ ۵۴۸ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۰۶۷/۲ در همین فهرست.

آغاز: «هذا کتاب نثر اللآلی من کلام مولانا امیرالمؤمنین ... علی ترتیب حروف المعجم رواه ... ابوعلی الطبرسی ... حرف الالف ایمان المرء یعرف بایمانه».

انجام: «یطلبک الرزق کما تطلبه یبلغ المرء بالصدق الی منازل الکبار».

انجامه: «حسب الامر نواب مستطاب فلک جناب سرو بوستان حدیقه سلطنت اندر آسمان ولایت وقت خلا در دریای عدالت و ایالت مصباح از باب معرفت و کمال مفتاح ابواب مرحمت لایزال قدوه اصحاب و مفخمت جلال زبده ارکان دولت شاهنشاهی عمده اعیان معدلت ظل اللاهی صاحب الجود و الکرم و منبع الفیض و النعم و انسان العتر و عتره الانسان اوکتای قاآن میرزا خادم مبارک حضور و ملک الکتاب آستان ملایک پاسبان غدر موسی الرضا علیه‌السلام و انا العبد الاقل المذنب الاثیم ابن محمدتقی عبدالرحیم مصحح کتابخانه مبارکه ۱۲۹۳».

نسخ معرب درشت عالی، عبدالرحیم بن محمدتقی مصحح کتابخانهٔ آستان رضوی، ۱۲۹۳ق، به دستور اوکتای قاآن میرزا خادم و ملک الکتاب آستان رضوی. عنوان حروف به سرخی. نشانهٔ بین جملات دایرهٔ توپر زرین. سطربندی به مشکی و زر برای نوشتن ترجمه انجام شده اما سطر ترجمه خالی است و نوشته نشده است. مجدول به جدول مشکی، زر پهن و آبی. دارای کمند دو خطهٔ مشکی و زر. سرلوح ظریف زیبا، با رنگ‌های لاجوردی، سرخ، زر، سبز، گل بهی یا صورتی. پشت برگ نخست و پشت برگ پایانی نسخه جدول‌کشی و سطربندی شده اما نانوشته است. بین همهٔ برگ‌های نسخه یک زرورق برای محافظت قرار دارد.

از مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا).

جلد یک لا، تیماج سرخ ساده، درون کاغذ کاهی ساده، ۱۹×۱۳ س‌م.

۲۴گ، ۱۹×۱۳ س‌م، ۶س، ۱۳/۵×۸ س‌م.

۱۱۱۴۲

مجموعه

۱. صد کلمه منظوم (ترجمهٔ مائه کلمه) (۲پ ـ ۱۴ر) (کلمات قصار ـ فارسی)

ترجمه از: عادل بن علی خراسانی (قرن ۱۰ق)

متن اصلی از: علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول (۲۳ ق.ه ـ ۴۰ق)

دربارهٔ *صد کلمه* نک. نسخهٔ ش ۱۱۰۶۷/۱ در همین فهرست.

نسخهٔ حاضر یکی از ترجمه‌های منظوم *صد کلمه* حضرت امیر(ع) است که نسخه‌های متعددی دارد. ترجمهٔ حاضر از عادل خراسانی، از شاعران دورهٔ صفوی، است. در این نسخه ۹۱ کلمه قصار از حضرت علی(ع) در یک سطر و ترجمهٔ منظوم آن در یک بیت در زیر آن نوشته شده است. پیش از نخستین کلمه ترجمهٔ بسمله نیز در یک بیت فارسی آمده که در نسخه‌های مختلف متفاوت است. این منظومه در نسخهٔ حاضر ۹۴ بیت است.

این کتاب در سال ۱۳۸۰ش با تصحیح رضا اشرف‌زاده در مشهد به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۴: ۱۱۲، ۹: ۶۶۳؛ ۲۴: ۲۱۵؛ منزوی ۲: ۱۶۴۳، ۴: ۲۹۸۷؛ مشار ۳: ۶۲۰؛ سپهسالار ۲: ۶۸؛ ملی ۱۳: ۳۱۷].

آغاز:

ابتدا سازم بـه نـام حضـرت پروردگـار — کو بـود بخشـنده در دنـی و عقبـی آشـکار

انجام:

همچنـــین بـــاد لعـــن حـــق یکســـر — بـــر همـــه دشـــمنانش تـــا محشـــر

۲. ظفرنامه (۱۴پ – ۱۷پ) (اندرزنامه‌ها – فارسی)

از: بزرگمهر

ظفرنامه حاوی تعدادی پند و اندرز است که بزرگمهر در قالب پرسش و پاسخ با استادش گرد آورده است. وی این مجموعه را برای انوشیروان فراهم آورده است که از او خواسته بود سخنانی کوتاه و پرمغز و سودمند برای او گرد آورد و او هم پس از یک سال این مجموعه را فراهم می‌کند و *ظفرنامه* می‌نامد. انوشیروان فرمان می‌دهد آن را به آب زر بنویسند و همیشه با خود می‌داشت و می‌خواند.

[کشف الظنون ۲: ۱۱۲۰؛ ذریعه ۱۵: ۱۹۹؛ مشار ۳: ۳۴۷۷؛ دانشگاه ۳: ۶۶۸؛ ملی ۶: ۵۸۷].

نسخهٔ حاضر کامل نیست و فقط بخش کوتاهی از ابتدای این رساله است.

آغاز: «چنین گویند که نوشیروان عادل روزی ابوذرجمهر حکیم را خواست و فرمود که می‌خواهم سخنی چند در لفظ اندک و معنی بسیار و مفید از برای من جمع کنی».

انجام موجود: «گفت علم خط و هنر آموختن و درجوانی به کار حق مشغول شدن چون دوست بی‌خرد باشد چگونه باید از وی جدا شده».

۳. صد پند (پندنامهٔ لقمان، نصایح لقمان) (۱۹پ – ۲۴ر) (اندرزنامه‌ها – فارسی)

از: لقمان حکیم

نک. ش ۱۱۰۹۳ در همین فهرست.

آغاز: «بسمله. الحمدلله ... اما بعد این است صد پند دلبند سودمند که لقمان حکیم پسر خود را وصیت کرده و فرموده که هر که این سخنان را یاد گیرد و بدان عمل نماید».

انجام: «طعام بسیار مخور که دل سیاه کند و از عبادت بازدارد و تنها مخور که بدترین اهل دنیا باشی تمام شد صد پند لقمان حکیم بعون الله تعالی».

۴. کنوزالرموز (۲۴ر – ۲۷ر) (اخلاق اسلامی – فارسی)

از: ناشناخته

مختصری است در اخلاق و آداب دینی، در ده فصل کوتاه و یک خاتمه:

فصل اول: ده چیز حفظ را نگاه دارد، فصل دوم: ده چیز موجب بهجت و فرح است، فصل سوم: ده چیز زود پیری آورد، فصل چهارم: ده چیز عمر را بیفزاید، فصل پنجم: ده چیز غم تولید کند، فصل ششم: ده چیز موجب حشمت و رفعت است، فصل هفتم: ده چیز ادمی را صحیح البدن سازد، فصل هشتم: سی چیز فراموشی آورد، فصل نهم: سی چیز فقر آورد، فصل دهم: ده چیز موجب زیادی عمر گردد.

از این رساله نسخه‌های متعددی در کتابخانه‌ها موجود است که تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند. در هیچ یک از نسخه‌ها نام مؤلف نیامده، ولی به نوشتهٔ سعید نفیسی در فهرست کتابخانهٔ مجلس، پیداست که در قرن نهم هجری می‌زیسته است.

[ذریعه ۱۸: ۱۵۶، ۱۷۲؛ منزوی: ۱۶۶۵؛ مشار: ۴۱۵۰؛ مجلس ۶: ۱۹۶؛ مرعشی ۲: ۲۹۶؛ مرکز احیاء ۲: ۴۵۳].

آغاز: «الحمدلله علی افضاله ... اما بعد این رساله مشتمل است بر ده فصل و خاتمه و مسمی است به کنوز الرموز ... فصل اول علما گفته‌اند ده چیز حفظ را نگاه دارد».

انجام: «در مجلس علما رفتن با علما نشستن با صالحان صحبت داشتن با وضو بودن».

۵. ظفرنامه (۲۷ر – ۳۰پ) (اندرزنامه‌ها – فارسی)

از: بزرگمهر

نک. رسالهٔ ۲ همین نسخه.

آغاز: «ستایش و سپاس خداوندی را که آفریننده آدمیان و پدیدآورنده زمین و آسمانست و درود نامعدود بر پیغمبر او سلام الله علیهم اجمعین اما بعد چنین گوید که روزی انوشیروان عادل ابوزرجمهر را طلب کرد».

انجام: «گفت جامه نرم و بوی خوش و دیدن آب روان و سبزه و دیدن دوستان و به نعم و معیشت بودن و دل شاد و خواطر بی دغدغه تمت الکتاب بعون الله ملک الوهاب».

۶. چهل باب (۳۰پ – ۳۶پ) (اندرزنامه‌ها – فارسی)

از: بزرگمهر

رساله‌ای کوتاه در چهل باب و هر باب شامل چهار پند اخلاقی است.

آغاز: «الحمدلله ... اما بعد بدان که این رساله مبنی است بر چهل باب و در هر باب چهار نصیحت است باب اول چهار چیز پادشاه را نگاه دارد اول رعایت و محافظت».

انجام: «چهارم رحم و شفقت بر خلق خدایتعالی کردن».

انجامه: «تمام شد چهل باب ابوزرجمهر سنه ۱۲۸۹».

۷. اداب المشق (۳۷پ - ۵۹ر) (خط - فارسی)

از: بابا شاه اصفهانی (- ۹۹۶ق)

رساله‌ای است در آداب خوش‌نویسی و قواعد و قوانین کتابت قلم نستعلیق، در شش فصل: فصل اول: در بیان آنکه کاتب از صفات ذمیمه باید احتراز کند، فصل دوم: در بیان اجزای خط، فصل سوم: در تعریف مشق و آداب آن، فصل چهارم: در بیان قلم تراشیدن، فصل پنجم: در آداب مرکب ساختن، فصل ششم: در تربیت کردن کاغذ.

این رساله به میرعماد قزوینی (۱۰۲۴ق) نسبت داده شده و بارها به نام وی منتشر شده است. احتمالاً در آغاز قرن ۱۳ق این رساله را مخدوش ساخته و به سبب شهرت فراگیر میرعماد نسخه‌ای از آن را با دستکاری در دیباچه به نام وی کرده‌اند تا اینکه نویسندگان *نامهٔ دانشوران* برای نخستین‌بار این اشتباه را دریافتند و در سال ۱۹۵۰م پروفسور محمدشفیع بیک نسخهٔ اصیل از این رساله را به خط خود بابا شاه در دانشگاه پنجاب لاهور (اورینتل کالج) یافت و منتشر ساخت. این رساله در سال ۱۳۹۱ به کوشش حمیدرضا قلیچ‌خانی چاپ عکسی شد.

[نامهٔ دانشوران ۵: ۱۰۰؛ مقالهٔ «آداب المشق» در دائره المعارف ۱: ۱۶۶؛ ذریعه ۱: ۲۹؛ منزوی ۳: ۱۹۰۴؛ مشار ۱: ۵۱]

آغاز: «صبا به عطرآمیزی رقم مشکین بسم الله که سر دفتر ارقام مشک فام دیوان حمد ...».

انجام: «و خوبی مهره آن است که چنان روشن شود که عکس روی در وی نماید».

انجامه: «در دارالعلم شیراز به رشته تحریر کشیده شد در سنه ۱۲۸۹».

نستعلیق عالی، محمدرضا، ۱۲۸۹ق در شیراز. عنوان رساله‌ها و ترجمه در رسالهٔ اول و عنوان‌ها در رسالهٔ سوم و چهارم به سرخی و در رسالهٔ پنجم و ششم به سرخی و ابی و عنوان‌ها و نشانه‌ها در رسالهٔ هفتم به سرخی. عنوان رساله‌های سوم تا ششم در داخل کتیبهٔ زر. همهٔ رساله‌ها به جز رسالهٔ آخر مجدول به جدول سه خطهٔ مشکی، زر پهن و ابی. کمند زر در رسالهٔ اول و دوم و سرخ در رسالهٔ سوم تا ششم. در رسالهٔ اول تا چهارم محل سرلوح خط‌کشی شده اما خالی مانده است. سطربندی در رسالهٔ نخست به زر، برای نوشتن ترجمه. در حاشیهٔ گ ۲۶ر افتادگی متن در دو سطر در حاشیه نوشته شده و بین دو سطر طلااندازی دندان موشی است. مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در ابتدای نسخه. مهر بیضی کوچک با سجع «محمدرضا ۱۲۸۸» و مهر بادامی کوچک با سجع «صح محمدرضا» در انتهای رسالهٔ ششم. جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، سوخت، ترنج و دو سرترنج طرح‌دار زرین، عطف و لبه‌ها چرم قهوه‌ای، درون چرم سبز، ۱۳/۵×۲۱/۵ س‌م. سرترنج پایین در رویهٔ جلد افتاده است. ۶۰گ، ۱۳/۵×۲۱ س‌م، ۸س، مختلف. تفاوت در کاغذ رساله‌ها.

۱۱۱۴۳

جنگ نظم و نثر

این جنگ شامل اشعار فارسی و عربی، منشآت، مکاتیب، دیباچه‌ها، و پراکنده‌هایی منقول از کتاب‌های مختلف است. مطالب این جنگ را می‌توان به صورت زیر دسته‌بندی کرد:

۱. اشعار فارسی (شعر - فارسی)

اشعار فارسی که در صفحات مختلف جنگ نوشته شده از شاعران زیر است:

آصفی، آقا حسین خوانساری، آقا رضی قزوینی، ابراهیم ادهم، امیدی، ابوالحسن انجو، اهلی، میرزا باقر، تابعا قمی، محمدمحسن تأثیر، محمدباقر تبریزی (الراقمه ... ۱۲۲ر)، علی‌رضا تجلی، جرأت، میرسید شریف جرجانی، میرزا جلال، حاتم کاشی، حافظ، حکیم زکنا، خاقانی، خسرو، خیال، داوری، ذوقی، رشیدی، میرزا رضی صاحب رقم، میرزا رفیع، محمدقاسم زاهد، ابراهیم سابق تبریزی، مرتضی‌قلی بیک سروش، میرزا سعید حکیم، سعدی، سلطان‌علی بیک، سلمان، سلیم، محمدقلی سلیم، سنایی، سنجر کاشی، سوزنی، سوزی، سیدا، شاپور، شعف، میرزا شفیع مستوفی موقوفات، شمس طبسی، شمسی قمی، شوقی، شهیدا، شیخ بهایی، ملا صالح شوشتری، میرزا صالح شیخ‌الاسلام، صائب (الراقمه ... ۵۶پ، ۱۲۷پ، ۱۲۹ر، ۱۷۶پ، ۱۸۱ر)، صفی قلی بیک، صیدی، صیمری، طارف، طالب آملی، محمدعلی طایف (الراقمه ... ۱۲۱پ)، ظهوری، عارف کاشی، عامل شیرازی، عاملا، میرزا عبدالله، عرفی، شیخ علی‌نقی، ملا علی‌نقی، علی‌نقی کمره‌ای، میرغیاث‌الدین منصور، فاخر، فردوسی، قاضی نور، قدسی، قسمت قمی، قصاب، ابراهیم قمی، قورچی، کاظما کاشی، کلیم، کمال، کمال‌الدین اسماعیل، لطفای لاهجی، مجدا طهرانی، محتشم، محمداشرف طبیب، محمدحسین طباطبایی (المحرره ... ۱۷۵پ)، ملا محمدقاسم، محمدمؤمن بیک، مختار بیک، مرتضی قلی بیک، مشربی خوانساری، میرزا معصوم، میرمعصوم کاشی، معینا، میرزا مقیم کتابدار، میرزا ملک، منشور، مولوی، مؤمن کلو، میرهادی خان، نادم، میر نایب همدانی، نجات، میر نجات، نصیرای همدانی، نظامی، نظری، نظیری، نوعی، آقا زمان واضح، واعظ، واله، وحشت، وحشی، وحید، هلالی، و نیز لمحرره (۱۳۸ر)، لوالدی (۲۹ ر و پ، ۴۷پ)، و ابیاتی بدون نام شاعر و با عنوان‌های لا و لادری، چند معما در گ ۱۸۴پ و مثنوی حکایت فرنگی (۲۴ر).

در برخی صفحات رقم کاتب دیده می‌شود:

رقم کاتب (۱۲۰پ): «کتبه مذکره لمن اراد ان یذکرنی من الاحباب سیما للاقل الاعنی الامجد الفاضل الالمعی الکامل اعز الکرام مسیح الانام حفظه الله تعالی عن الافات».

رقم کاتب (۱۲۴ر): «حسب الاشاره نخل بند گلشن کمال و غنچه گشای روضهٔ افضال صاحب فطرت بلند مصاحب فطنت ارجمند مبداء رافت و صداقت منشأ دوستی و ارادت

جامع کمالات وهبی و عتبی مسیح الانامی به تضییع این صفحات جرأت نموده امید که ذریعهٔ یاد امروزی گردد به تاریخ شهر صفر ۱۰۸۳».

رقم کاتب (۱۲۸پ): «در حالتی که از ضعف طالع نارسا به جهتی از اسباب مفارقت احبا را که اصعب مکاره است اختیار نموده عازم شیراز بود تا به تفرقهٔ حواس قلمی نموده امید که سبب یادآوری شود ۱۰۸۹».

رقم کاتب (۱۷۵ر): «بتاریخ ۶ جمادی الاخر سنه ۱۲۶۵».

۲. اشعار عربی

(شعر مذهبی – فارسی)

اشعار عربی که در صفحات مختلف این جنگ نوشته شده، از شاعران زیر است:

ابراهیم بن المهدی، ابن ابی زرعه دمشقی، ابن الحجاج، ابن الحسن جران، ابن الرقاف (رقاف)، ابن الرقیات، ابن الرومی، ابن المعتز، ابن النطاح، ابن الوردی، ابن داود دمشقی، ابن زیدون، ابن سنا الملک، ابن سینا، ابن طباطبا، ابن عبدربه، ابن عمار، ابن لسام، ابن مکیال، ابن ملاحسن، ابن نباته، قاضی ابوالحسن بن عبدالعزیز، ابوالفرج، ابوالفضل، ابوالمطاع بن ناصرالدوله، ابوالورد، ابوسعید ضریر، ابوفراس، ابونصر بن نباته، ابونواس، ابویوسف یعقوب بن احمد (از شاعران خراسان)، ابی‌الطیب، ابی‌العمثیل، ابی تمام، ابی‌غالب، ابی‌مسلم بن اسد بن جنید بن توفل، ابی هند، ابیوردی، احمد بن یوسف، احمدی بک، ارجانی، اسدی، اشجع، اعرابی، اعشی، اعور شنی، امرء القیس، امیه بن ابی الصلت، باخرزی، بحتری، ابوالفتح بستی، منصور بستی، بشار، شمس‌الدین محمد تلمسانی، منصور ثعلبی، جریح، حاتم، حریری، حسد بن توفل، حسین بن مطرز، حسین بن علی^(ع)، حلاج، ابویعقوب خزیمی، ابوالحسن خشاب، خلیع، خنساء، دعبل، دیسم بن شاذلویه الکردی، ذوالرمه، ابوسعید رستمی، رقاشی، رمیه، جارالله زمخشری، زهیر مصری، سراج وراق، سهل بن محمد الکاتب، سیبویه، سید السید، سید حسین، سید مرتضی، شرف‌الدین، شریف رضی، ابوحفص شطرنجی، شمس‌الدین محمد بن العفیف، شهاب‌الدین، شیخ بهایی، صاحب، قاضی صاعد هروی، صفدی، صفی‌الدین، صفی‌الدین حلی، ابوتمام طائی، طرماح، طغرائی، طلحه، ربیعه عامری، عباس بن احنف، عباس بن مرداس، عبد بنی الحسحاس، عبدالعزیزی، عبدالله بن سعید، عبدالله بن مبارک، عبدالله بن معاویه، ابوالجویریه العبدی، عبید، ابوالنصر عتبی، عدی بن الرقاع، ابوبکر عزرمی، علی بن ابی‌طالب^(ع)، علی بن جهم، علی بن جبله، عمار کلبی، عماره، عمر بن حطان، غره، ابواسحاق فارسی، فزاری، قاضی اصفهانی، ابوالطحان قینی، کثیر، لطف‌الله بن المعافی، متمم بن نویره، متنبی، مجنون عامری، مجیرالدین بن خیاط دمشقی، ابوالمظفر محمد اموی (نحدیات)، محمد بن زیاد، محمد بن شرف قیروانی، محمد بن غالب، مرتضی علم الهدی، مرزوقی، مروان بن ابی‌جعفر، مزاحم

عقیلی، مضرس، معتز، معزی، معوج شامی، مهلبی، مؤمل بن امیل، میدانی، میرصیدی، نابغه، ابوالمظفر ناصری، نظام‌الدین اصفهانی، واحد، محمد بن احمد بن سهل واسطی، وطواط، ولید بن یزید، هذلی، یاقوت مستعصمی، یزید بن المهلبی، یزید بن معاویه، و نیز ابیاتی بدون نام شاعر و با عنوان‌های لا و لاادری.

۳. منشآت

از: میرزا محسن قاضی‌زاده اصفهانی (قرن ۱۱ق)

منشآت «میرزا محسن» که نام او در این جنگ (۱۷پ و ۶۳ر) آمده، به قرار زیر است:

– عرض لشکر (۱۷پ – ۲۰پ و ادامهٔ آن در ۲۳ر) (نثر/نامه‌ها – فارسی)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۱۴/۴ در همین فهرست.

آغاز: «تیر روی ترکش فارسان میدان بلاغت گستری و پرچم علم معرکه‌آرایان مصاف».

انجام: «به مظاهرت جنود آسمانی معاضدت تأییدات ربانی بلند گردد بمنه وجوده».

– در حاشیهٔ وصیت‌نامهٔ آقا کافور بعد از جلوس میمنت مأنوس نوشته (۲۱ر)

– رقمی که در تغییر اسم اشرف مسوده شده بود (۲۱ر)

– نامه به میرزا نظام (۲۱پ)

– نامه از جانب آقا حسین خوانساری به میرزا محمدحسین و میرزا محمدسعید حکیم (۲۱پ – ۲۲ر)

– دیباچهٔ رسالهٔ سبق و رمایه (۲۲ر – ۲۲پ)

عنوان این رساله در منابع در دسترس پیدا نشد. آن طور که از این دیباچه برمی‌آید رساله‌ای است در یک مقدمه و دو کتاب در مسائل سبق و رمایه که از جمله ابواب فقه است. مؤلف این رساله را برای شاه سلیمان و سپاهیانش تألیف کرده است.

آغاز: «در حلیه حمد جناب اقدس کبریا جل شانه که رایض مشیتش ابلق تند رفتار لیل و نهار را به یک تازیانهٔ امر کن به عرصه هستی دوانید ... اما بعد خامهٔ مشوش مقال بر صحایف ضمایر ناظران این اوراق پریشان می‌نگارد ... و اکثر اوقات سیما درین ایام سعادت فرجام که هنگام عرض سپاه نصرت قرین و به عزیمت احراز مثوبات جهاد رخش همت این یکه تاز عرصهٔ کشور ستانی در زیر زین اسب عساکر فیروزی مآثر را به تقریب ورزش سواری و مشق کمانداری بدانستن مسایل سبق و رمایه که از معظمات معاملات دینیه است احتیاج می‌افتد و تا غایت درین باب کتابی که افهام این گروه والامقام از نیل مطالب و درک مقاصد آن قاصر نباشد نگاشته ... لاجرم عزلت گزین بی سر و سامانی محمد محسن بن محمد محسن اصفهانی ... به لغت فارسی در سلک بیان منتظم ساخت تا خواص و عوام ... ازین گنج شایگان که از مآثر ایام دولت ابد مدت این خسرو دین پرور

سلیمان احتشام است به حظ وافر و نصیب اوفی بهره‌مند گردیده ... و این رساله مرتب است بر مقدمه و دو کتاب».

- در جواب نامهٔ میرزا نظام که به صائب نوشته و التماس نموده بود که دیوان خود را به جهت شخصی نوشته (۶۳ر)
- نامه به جمشید خان (۶۳ر - ۶۳پ)
- نامه از جانب شخصی در باب قبول تکلیفی به بزرگی (۶۳پ)
- در ذیل آنچه از منشآت خود در بیاض مسیحا فسایی نوشته نوشته است (۶۳پ)
- نامه به میرزا محمدحسین در حینی که کوچ خود را طلب نموده بود (۶۴ ر)
- صورت قبض به جهت مبلغی که از عزیزی مساعده شده بود (۶۴ر)
- نامه به میرزا محمدحسین در حینی که ایشان در ساری بودند و نوشته بودند که اگر اردو از فرح‌آباد حرکت نماید کوفت مانع حرکت نیست مانع آمدن به ساری چرا باشد نوشته شده (۶۴ر - ۶۴پ)
- در جواب مکتوبی که بهزاد حامل آن بود (۶۴پ)
- به جهت قطعه که در مبادی جلوس عزیزی از خوش‌نویسان می‌خواست به خط خفی نوشته و به نظر نواب اشرف رساند نوشته شد (۶۵ر)
- نامهٔ به آقا رضی (۹۲ر - ۹۲ پ)

۴. منشات

از: نصیرالدین مسعود نصیرای همدانی، نصیر همدانی (- ۱۰۳۰ق)
نصیرای همدانی، منشی و شاعر عهد شاه عباس اول، مؤلف رساله‌های *لعل قطبی*، *اثبات عقل*، شرح *دیوان انوری* و صاحب منشآت است.
[مجلس ۲۱: ۲۱۶، ۳۶: ۴۱۷].

آغاز این بخش از جنگ افتاده و شامل منشآت زیر است:
- دیباچهٔ شجرهٔ مبارکه (۵۴ر - ۵۵پ و ادامهٔ آن در ۷۸ر)
وی این رساله را در ۱۰۱۷ق در پاسخ به مسئله‌ای مرموز که از هند رسیده و شاه عباس اول پاسخ آن سؤال را از میرداماد خواسته بود، در سه شجره و هشت شعبه، پرداخت.
[دانشگاه ۱۶: ۳۹؛ مجلس۲۱: ۲۱۶].

آغاز: «ارض مقدس حمد الهی که مهبط انوار تجلیات نامتناهی است نه آن وادی مرحله سوز است که کلیم قلب سلیم به دستیاری عصای فکر مستقیم و پایمردی».

انجام: (۷۸ر)

اسرار برون نمی‌توان داد وگرنه　　　در کوچه ما هست خبرها ز گذرها

- دیباچهٔ مرقع (۵۷ر)

آغاز: «کارنامه رنگین حمد مبدع صورت آفرین نه آنگونه دلنشین است که نیرنگ ساز خطه و سواد بدست آویز خامه و مداد نقش جبال تواند بود».

- نامه به محمدحسین چلبی، عمزاده‌اش (۵۷ر - ۵۸ر، ۸۲ر - ۸۲پ و ۸۴ر - ۸۴پ)

آغاز: «سلامی به لطافت زنده رود و صفای تجنه رود و دعایی به نکهت چهارباغ و نزهت گلدون تحفه محفل قدسی شمایل حضرت افادت منزلت».
[دانشگاه ۱۶: ۵۵، ۱۷: ۷۹].

- رقعه به اعزه شیراز (۵۸ر و پ)

آغاز: «من که می‌خواهم یکتا روش و یگانه طرز باشم و به رسم عادت ارباب رسوم و عادات که ظاهر آرای باطن خراشند دست افشانم».

- نامه به مظفر حسین کاشی (۵۸پ)
- دیباچهٔ مکاتیب شیخ محمد جرجانی (۶۰ر)
- نامه به قاضی نورالله شوشتری (۶۰ر - ۶۱ر)
- نامه به یکی از اطبا (۶۱ر و پ)
- نامه به ملا محمود گیلانی داماد حکیم علی (۶۱ پ)
- دیباچهٔ شرح دیوان انوری از زبان میرزا ابوالحسن فراهانی (۶۸ر)

آغاز: «سپاسی که از روی گواهی خرد بر ذمت جمله افراد امکان لازم است آن است که».

- دیباچهٔ بیاض (۶۸ر و پ)

آغاز: «رفیع‌ترین کلامی که منشیان فصاحت بیان بر بیاض صفحه صحیفه انشاء رقم نمایند حمد متکلم قدیم».

- دیباچهٔ بیاض (۶۸پ - ۶۹ر)

همان که در نسخهٔ ش ۱۱۱۴۴/۷ آمده است.

آغاز:

این نسخه کز آراستگی چون چمن است　　　چون صحن چمن پر از گل و یاسمن است

- خاتمهٔ دیوان (۶۹ر)

آغاز: «به میانجی عنایت الهی و نامه ایزدی قلم چابک رقم از رحمت گردآوری این لالی منثور فراغت یافت».
[مجلس ۱/۲۳: ۲۷۳].

- نامه به یکی از احباب (۶۹ ر و پ)
- نامه در طلب مرکب به حکیم شمسا (۶۹پ)

آغاز: «آفتاب اوج حکمت زوال مبیناد».

- بعد از منشورات خود نوشته (۶۹پ)

آغاز: «فقیر فرمان پذیر نصیر بفرموده فرمانفرمای اقلیم فضل و افضال بسیار کمال».

- در بیاض میرزا نظام نوشته (۷۰پ)
- سواد رقعه به نواب اقضی القضات (۷۰پ)
- دیباچهٔ حلل مطرز (۷۸ر - ۷۸پ و ادامهٔ آن در ۵۷ر)

آغاز: «سپاس از حوصلهٔ قیاس افزون و ستایشی از حد اعداد بیرون نثار سرادق کبریای فرد اول که از نقص ترکیب مبرا».

انجام:

به از این کس نگفت و نتوان گفت   در چنین کس نسفت و نتوان سفت»

- نامه به میر محمدمؤمن استرآبادی (۸۲ر)
- از منشآت او (۸۲پ - ۸۳ ر و ۸۳پ - ۸۴ر)
- سواد رقعه به شیخ محمدخاتون ایلچی قطب شاه والی کلکنده و درخواست عینک (۸۳ر - ۸۳پ)
- دیباچهٔ لعل قطبی (۸۴ پ - ۸۵ پ و ادامهٔ آن در ۷۰ر)

لعل قطبی تألیف نصیرای همدانی حاشیه‌ای است بر *رسالهٔ عروض* محمدمؤمن حسینی و مؤلف آن را به نام محمدقلی قطب شاه، حاکم دکن، «العل قطبی» نامیده است.

[سپهسالار ۲: ۴۴۴]

آغاز: «گوهری غریب بدیع که به دستیاری غواص فکر سریع از بحر ضمیر کاملان اقلیم معنیٰ متواتر و مکشوف گردد».

۵. منشآت

(نثر / نامه‌ها - فارسی)

از: حسین بن محمد خوانساری، محقق خوانساری (۱۰۱۶ - ۱۰۹۸؟ق)

منشآت محقق خوانساری (نیز نک. ۱۱۱۱۴/۲ و ۱۱۱۴۴/۴)، شامل:

- نامه به حکیم داود (۵۹ ر - ۵۹پ)
- از منشآت او (۵۹پ و ادامهٔ آن در ۹۳ر)
- نامه به آقا فصیح خوانساری (۱۴۹پ)

۶. منشآت

(نثر / نامه‌ها - فارسی)

از: محمداشرف بن شمس‌الدین محمد طبیب (قرن ۱۱ق)

منشآت میرزا محمداشرف طبیب، شامل:

- نامه به میرزا محمدحسین، در جواب مکتوبی که مشتمل بود بر گله از ایشان در باب

کتابت ننوشتن (۶۶پ - ۶۷ر)

- در جواب مکتوب یکی از احباء در سرچشمهٔ زاینده رود (۶۷پ)
- در جواب مکتوبی که مشتمل بود بر گلهٔ بسیار از باب کتابت ننوشتن (۸۶ر - ۸۶پ)

۷. منشآت

(نثر / نامه‌ها - عربی)

از: سید ماجد بن هاشم بحرانی (۹۷۶- ۱۰۲۸ق)

منشآت سید ماجد قاضی، شامل:

- نامهٔ سید ماجد به آقا حسین خوانساری (۵۳پ)
- نامهٔ سید ماجد به مقرب الخاقانی واقعه‌نویس و جواب آن (۹۳پ، ادامه در ۸۱ر)
- نامهٔ سید ماجد به مسیحا فسایی (عربی) (۸۱ر - ۸۱پ)
- انشای سید ماجد در وثیقهٔ وقف امامقلی خان (۱۶۶پ - ۱۶۹ر)

در آن چگونگی وقف روستای کجی شیراز بر حرمین آمده است.

[ادبیات: ۵۲۰]

آغاز: «الحمدلله الذی وقف نفوس العارفین علی مراقبه سبیله و وشحها لاطلاق عالم العرفان و تسبیله و حبس الافکارها علی صفات جماله و اذکارها علی سمات جلاله».

۸. منشآت (۳۱پ - ۴۶پ)

(نثر / نامه‌ها - فارسی و عربی)

از: محمدمسیح بن اسماعیل فسایی، مسیحا فسایی (قرن ۱۱ق)

منشآت مسیحا فسایی که به جز اولی باقی عربی است، شامل:

- نامه به آقا حسین خوانساری (۱۵پ - ۱۶ر)
- تهنیت به میرزا مهدی بن حبیب‌الله وزیر اعظم، هنگامی که شاه عباس دوم به او مقلمه اعطا کرد (۳۱پ - ۳۴پ)
- جواب مکتوب حسین پاشا والی بصره به آقا حسین خوانساری که از او برای شفاعت نزد سلطان کمک خواسته و او را به یاری اهل روم ترغیب کرده بود، از قول علامه خوانساری (۳۴پ - ۳۵پ)
- نامه از جانب شاه عباس دوم در جواب مکتوب امیر اسماعیل والی یمن (۳۵پ - ۳۷پ)
- نامه از جانب شاه عباس دوم در جواب شریف زید والی مکه (۳۷پ - ۳۹پ)
- نامه از زبان میرزا محمدمهدی وزیر در جواب شریف زید (۳۹پ - ۴۰پ)
- نامه در جواب مکتوب آقا اشرف حکیم (۴۰پ - ۴۱ر)
- نامه به علی‌رضا تجلی (۴۱ر - ۴۲ر)
- وقف‌نامهٔ قرآن محمدکاظم منجم برای روضهٔ غرویه در ۲۰ رمضان ۱۰۸۲ق (۴۲ر - ۴۳ر)

- انشای دیگر (۴۳ر - ۴۴ر)
- نامه به میرزا محمدطاهر وحید (۴۴پ - ۴۵پ)
- اجوبه مسیحا فسایی (۴۶پ)
- از مکاتیب مسیحا فسایی (۸۱ر - ۸۱پ)
- نامه به نواب معظم اله (آقا حسین خوانساری) (۹۱ر - ۹۱پ)
- نامه به آقا رضی (۹۱پ - ۹۲ر)

۹. منشآت

(نثر / نامه‌ها - فارسی و عربی)

چند نامه و منشآت دیگر شامل:

- نامهٔ میرزا رضا به میرعلی‌خان، بعد از آنکه مشارالیه قصیدهٔ بهاریه مصحوب یاری به جهت ایشان فرستاده بوده‌اند (۱۴ر)
- نامهٔ شیخ ابوجعفر به محمدمسیح (۶۲ر)
- مکتوب مولانا میرزا (عربی) (۶۲پ)
- نامهٔ آقا رضی به میرزا محمداشرف نوشته و جواب آن (۶۵پ - ۶۶پ)
- نامهٔ یکی از فضلا در مقام استفسار از کیفیت سلوک کسی با کسی به شخصی و جواب آن (۶۷ر - ۶۷پ)
- نامهٔ عرفی به خواجه حسین ثنایی (۸۷پ)
- انشا (۸۷پ - ۸۸ر)
- نامهٔ ملا ظهوری در جواب محمدخان از خوانین عادل شاه (۸۸پ - ۸۹ر)
- نامهٔ ملا ظهوری به شیخ فیضی (۸۹ر - ۹۰ر)
- عرضه داشت (۹۰ر)
- نامهٔ حکیم باشی به آقا حسین خوانساری (۹۱ر)
- صورت نامهٔ سید ماجد بن سید محمد حسینی بحرانی به شیخ احمد بن محمدعلی جوهری در جواب نامهٔ او (عربی) (۱۶۵پ - ۱۶۶پ)

۱۰. دیباچهٔ بازنامه (۱۲۵پ - ۱۲۶پ)

(نثر - فارسی)

از: محمدزمان خان

ناتمام است.

آغاز: «شاهباز بلند پرواز اوج فکرت پر و بال شکستهٔ صعوهٔ دام شکارگاه حیرت است»

انجام موجود: «و تسبیح این خدمت را می بایست که در سحرگاه بیداری که فضای صیدگاه فیض کبریاست خرگوش خواب راحت را از بوته خارین مژگان بیرون کشیده»

۱۱. قصیده (۱۳۴پ - ۱۳۵ر)

(شعر - فارسی)

از: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶-۱۰۹۸ق)

قصیدهٔ بلندی با ردیف «شکوفه» است.

آغاز:

هوا را دهد زیب و زیور شکوفه | کند خاک را کیمیاگر شکوفه

۱۲. پراکنده‌ها

در صفحات مختلف جنگ مطالبی از متون مختلف نقل شده است، مانند:

حلیه الکمیت، ترجمه الهیثم بن عدی، مقامات حریری، حیوه الحیوان، کتاب الاذکیاء ابن الجوزی، الصحاح، حلیه الاولیاء ، عجایب المخلوقات، مجمع الامثال میدانی، رسالهٔ قشیری، التنویر، ربیع الابرار و کشاف زمخشری، قوت القلوب، الصحیح، نهایه، تاریخ یافعی، حاشیه الکافی، تاریخ ابن خلکان، فصوص الحکم، قواعد شهید و غیره.

رقم کاتب (۱۳۵پ): «فی شهر جمادی الاخر ۱۰۶۵ ... کتب عبدالقادر».

نسخ و نستعلیق و شکسته راسته و چلیپا، خطوط مختلف، قرن ۱۱ق. برخی شاعران اشعار خود را در این جنگ نوشته‌اند، از جمله: محمدباقر تبریزی، محمدعلی طایف، صائب تبریزی و محمدحسین طباطبایی (ش ۱). همچنین عبدالقادر در ۱۰۶۵ق در گ ۱۳۵پ، تاریخ ۱۰۶۶ق در گ ۱۳۷ر، تاریخ ۱۰۸۳ق در گ ۱۲۴ر و تاریخ ۱۰۸۹ق در گ ۱۴۸پ و تاریخ ۶ جمادی‌الاخر ۱۲۶۵ق در گ ۱۷۵ر دیده می‌شود. این جنگ برای مسیح نوشته شده که نام او در گ ۱۲۰پ و ۱۲۴ر دیده می‌شود. رسالهٔ ششم به نسخ معرب و نشانه‌ها به سرخی. با حواشی. رسالهٔ چهارم با تصحیحاتی در حاشیه و خط خوردگی اندک. در اوراق نسخه جا به جایی وجود دارد. لکه‌های سیاه مرکب برروی برخی اوراق دیده می‌شود که به متن آسیب رسانده است. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

چند بیت شعر فارسی درون دفه‌های جلد. شعر جمال در ۴۴ر، ۱۲۴پ و ۱۴۶ر با امضای «الجمال/ ۱۳۴۲» و «الجمال/ ۴۲». «یادگار کمترین آقا محمدحسن ولد مرحوم حاجی علی سعدکرر (؟)» و یک بیت در حاشیه ۱۴۶ر. نسخهٔ دارویی از جهت ناخوشی در گ ۱۶۵ر. اشعار فارسی با تاریخ ۶ جمادی الاخر سنه ۱۲۶۵ در انتهای گ ۱۷۵ر. دستور به جهت فال گرفتن به همراه دایرهٔ فلکی و تقسیمات آن در ۱۸۰پ و ۱۸۱پ. دستوری در مورد ادویهٔ ترشی بادنجان در گ ۱۸۱پ. مطلبی به نثر در ۱۸۳ر. مهر تملک مستطیل آبی «مجید اوحدی (یکتا)» درون دفهٔ اول جلد و در پشت برگ نخست و انتهای نسخه.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، ۲۲/۵×۱۳س‌م. فرسوده. دوخت شیرازه گسسته است.

۱۸۴گ، ۲۳×۱۳ س‌م، ۲۳×۱۳ س‌م. کاغذ الوان نخودی، گل‌بهی، قرمز، سبز، آبی، قهوه‌ای کم رنگ، بنفش و زرد.

۱۱۱۴۴

بیاض محمدمؤمن بیکا

این بیاض شامل انواع شعر، مثنوی، قصیده، غزل، رباعی و فرد، و برخی منشآت است و در سال‌های ۱۰۹۳-۱۱۱۴ق برای محمدمؤمن بیکا نوشته شده که نام او در گ ۱۰ر، ۷۷ر و ۹۱ر آمده است. مطالب این جنگ به قرار زیر است:

۱. سراپا (آینهٔ بدن‌نما) (۲ر – ۵ر) (شعر – فارسی)

از: سید علی بن مساعد عاملی، مهری عرب (قرن ۱۱ق)

مثنوی *سراپا* یا *آینهٔ بدن‌نما* در وصف اندام محبوب از سر تا پا است. سرایندهٔ آن، در پایان آن تخلص خود را «مهری» آورده است. او در اصفهان می‌زیسته و سلیمان صفوی (۱۱۰۵ق) و سلطان حسین (۱۱۳۵ق) را ستایش کرده و ملک‌الشعرای دومی بوده است.

[ذریعه ۱۹: ۳۰۴؛ منزوی ۴: ۲۹۰۶۱؛ مرکز دائرة‌المعارف ۱: ۱۳۳].

این نسخه ناتمام است.

آغاز:

ای بت چابک شیرین حرکات — جلوهٔ ناز تو چون آب حیات

انجام:

آدمی چه پری حور لقا — که به دنیات فرستاده خدا

۲. رقعهٔ ظهوری به فیضی (۶ر) (نامه‌ها – فارسی)

از: نورالدین محمد ظهوری ترشیزی (– ۱۰۳۶ق)

آغاز: «شیخ ابوالفیض فیضی خلف ارجمند و فرزند سعادتمند جناب شیخ مبارک اگره آن است که به لمعات طور ... چراغ علم روشن».

۳. [استخراج المضمر] (۹ر – ۱۰ر) (علوم غریبه – عربی)

چند فایده است در استخراج مضمرات، با عنوان‌های «فایده».

آغاز: «فی استخراج ثلثه اعداد مضمره اعط جلیسک عددا و مره باضمار بعضه فی یمینه».

انجام: «یکون من العصافیر ثمانین و من الحمام تسعه عشر و من الدجاج واحده».

انجامه: «حسب الفرموده عالیحضرت رفیع منزلت [گرا]می مرتبت والا منزلت مخدومی ملاذی آقایی محمدمؤمن بیکا زید عمره مرقوم قلم شکسته رقم کمترین خلایق و تراب اقدام المومنین محمدمسیح ابن محمدمومن متولی مسجد جامع همدان گردید».

۴. منشآت (۱۴ر – ۱۹پ) (نثر / نامه‌ها – فارسی)

از: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ – ۱۰۹۸ق)

منشآت محقق خوانساری (نیز نک. ۱۱۱۱۴/۲ و ۱۱۱۴۳/۵) در نسخهٔ حاضر عبارت است از:

– دیباچهٔ بیاض (۱۴ر – ۱۶پ)

همان است که در نسخهٔ ش ۱۱۱۱۴/۲ (متن و حاشیه ۲۴پ – ۲۶ر) آمده است.

آغاز: «سبحان الله این چه گوهر گرانمایه و اختر بلند مایه است که آشنایان زبان وحی و الهام به سخنش موسوم کرده‌اند».

انجام: «اگر بند بر زبان خامه گذارم دوری نه و به عقل انسب خواهد بود و به صواب اقرب

اذا لم تستطع امرا فدعه — و جاوزه الی ما تستطیع

تمت الانشاء بعون الله و توفیقه».

– تعریف بهار (۱۷ر – ۱۸ر)

این انشاء در کتاب محقق خوانساری: *شرح حال و آثار* (ص ۱۴۸-۱۵۳) به چاپ رسیده است.

آغاز: «الحمدلله که این جان غم دیده گرم و سرد روزگار کشیده و این دل محنت دیده تلخ و شیرین را بچشیده».

انجام:

حاشا که من به موسم گل ترک می کنم — من لاف عقل می‌زنم این کار کی کنم

– منشآت دیگر (۱۸پ – ۱۹پ)

۵. انشا (۲۷ر)

«مفرحی از مولانای روم به جهت تپش دل نافع است بواسطه مسیحا نوشته شده».

آغاز: «یاقوت رمانی لب دو سنگ مروارید ناسفته سی و سه دانه فادزهر پیغام بقدر حاجت».

۶. جنگ اشعار (شعر – فارسی)

شاعرانی که نامشان در این بیاض آمده به ترتیب الفبا به قرار زیرند:

آقا ابوالحسن (۵۸پ)، میرزا ابوالحسن (۵۸ر)، ابراهیم ادهم (۷۳پ)، محمدهادی ارشد همدانی (الراقمه ۹۰پ – ۹۱ر)، رازی اسیری (۶۶ر)، امیر ابراهیم (۶۰پ)، مولانا افضل (۶۶ر)، امیر افضلی همدانی (۶۰پ)، میرزا شریف الهام اصفهانی (۳۵پ)، امیر خانزاده هاشم (۶۰ر)، امیر قربی (۶۰پ)، امیر معزالدین (۵۹پ)، امیر همایون (۵۹پ)، امیر حسین (۶۰ر)، امیری (۶۶ر)، امین اصفهانی (۶۶پ)، اهلی خراسانی (۷پ)، اهلی شیرازی (۶۲پ)، بابا فغانی (۲۳پ – ۲۴پ)، تابعا (۲۸ر، ۴۵ر – ۴۵پ)، محسن تأثیر اصفهانی (۳۰ر – ۳۰پ)، تقی

کاشانی (۶۷ر)، ثنائی (۶۲پ)، جامی (۶۲ر)، جلال کاشانی (۶۷ر)، حافظ (۹۷ر)، حسامی (۶۶ر)، حسین (۶۶پ)، سید حسین واعظ (۶۰پ)، مولانا جلال‌الدین (۶۰پ)، حمیدای همدانی (به خط فرزندش، ۷۷پ - ۸۲ر)، حیدر کلوچ (کلیچه) (۶۲پ، ۶۶ر)، حیرانی (۶۲پ)، حکیم خاز (۶۱ر)، خلیفه سلطان (۳۳پ)، خواجه امیر بیک (۶۱ر)، دامی اصفهانی (۶۷ر)، خواجه درویش (۶۱ر)، درویش خاکی (۶۲پ)، دولتیار بیکا (۵۸ر)، امیر رازی (۶۰ر)، راغب (۳۱ر)، میرزا سعدالدین راقم مشهدی (قصیده در طلب رخصت ۱۲۵ر - ۱۲۷پ)، رضی تخلص (به خط فرزندش، ۷ر) قاضی رکن‌الدین (۶۷پ)، مولانا رکن‌الدین (۶۰پ)، زلالی (۶۶ر)، امیر زنده دل (۶۰ر)، ملا سحابی (۲۰ر - ۲۳ر، ۳۴پ)، صادق سراج همدانی (۸۳پ - ۸۷ر)، سروری خوانساری (۶۷ر)، امیر سعدالحق (۶۰پ)، امیر سعدالملک (۶۰پ)، قاضی سلام‌الله (۶۱پ)، خواجه سمنانی (۶۲ر)، سنایی (۲۵ر)، سنجر (۱۱۲ر)، شاه عباس (۲۹ر)، شاپور کاشانی (۶۷ر)، حسن شاملو (۳۳ر)، شاه عباس (۳۳پ)، شاه طهماسب (۳۳پ)، آقا شرف (۳۵پ)، حکیم شفایی (۲۵ر، ۶۷پ)، ملا شفیع (۵۸ر)، شکیبی (۶۷پ)، شمس‌الدین محمد قمی (۵۵پ - ۵۶پ)، شوکت (۲۹ر، ۳۱پ، ۹۳پ - ۱۰۳ر)، خواجه شهاب‌الدین (۶۱ر)، شهیدی (۶۲پ)، امیر صادقی (۶۰ر)، صائب (مطالع، ۴۱ر-۴۴پ و مرآت الجمال ۴۷پ - ۵۵ر)، صبا (۸۹ر)، امیر صدرالدین (۶۰ر)، امیر صفی (۶۰پ)، شاه صفی (۳۳پ، ۵۹پ)، صفی قلی بیک (۴۶ر - ۴۶پ)، صوفی رازی (۶۶پ)، ضمیری (۶۶پ)، طالب، طالب آملی (۳۴پ - ۴۰پ)، طاهر اصفهانی (۱۰پ)، طاهر نقاش (المحرره ۱۲پ = ۱۳پ)، ظریف (۶۷پ)، امیر عبدالباقی (۶۰ر)، مولانا عبدالعلی (۶۱ر)، عبدالکریم (۶۲ر)، سید عبدالله (۶۰ر)، مولانا عبدالله (۱۰۷پ)، خواجه عبدی بیک (در صفت حسن، ۶۱ر)، عرفی (۳۲پ، ۶۶پ، ۹۳ر، ۱۱۶پ - ۱۱۷پ)، عشقی (۶۶پ)، شاه عنایت‌الله (۶۱ر)، غنی (۵۸پ، ۶۷پ)، خواجه غیاث‌الدین (۶۱ر)، غیاثی (۶۷ر)، غیبی (۶۷پ)، مولانا فخرالدین (۶۱پ)، فردوسی (۶۲ر، ۱۰۷پ، ۱۰۸ر)، فصیح‌الدین محمد (۶۰ر)، فضلی (۶۲ر)، فیاض (۲۸پ، ۳۲پ)، امیر فیض‌الله (۶۰پ)، میرزا قاسم (۵۹پ)، مولانا محمد (۷پ - ۸پ)، قراضی (۶۷ر)، قسمتی (۹۰ر)، قصه‌خوان (۶۲ر)، قوسی (۶۶پ)، علی قیصر (۶۶ر، ۶۶پ)، کاسب (۶۶پ)، محمود کاشانی (۶۷ر)، علی کاشی (۶۷ر)، کلامی (۶۷ر)، کلیم (۱۲پ)، کمال اسمعیل (۱۰پ)، کمال‌الدین حسن (۶۲ر)، امیر کمال‌الدین حسین (۵۹پ)، کمال محمد (۶۱ر)، علی‌نقی کمره‌ای (۳۴ر)، لاغر سیستانی (۶۱پ)، لسانی (۶۲پ)، لطفعلی (۶۶پ)، مجنون عامری (۴۶پ)، محتشم، مولانا محسن (۶۷ر)، شرف‌الدین علی محلاتی (۶۰پ)، خواجه شیخ محمد (۶۱ر)، میرزا محمدابراهیم (۲۸ر، ۳۱ر)، قاضی محمدرضا (۱۰پ)، میرزا محمدرضا (۴۵پ - ۴۶ر)، محمدسعید حکیم (۶ر، ۲۸پ، ۴۷ر)، میرمحمدصالح (۶۷پ)، خواجه محمدمؤمن (۶۱پ)، محمدمؤمن خان (۷۳پ - ۷۴پ)، امیر محمدیوسف (۵۹پ،

۶۷پ)، قاضی محمود (۵۹پ)، محوی (۶۶ر)، دختر اورنگ زیب مخفی تخلص (۶ر)، خواجه مسعود (۶۲پ)، مشرقی (۳۲پ، ۶۷ر)، سید مظفر (۶۰ر)، ملک حمزه خان (۳۳ر)، ملک مشرقی (۶۶پ)، مهری (۵۸پ)، مولوی (۵۶پ)، مؤمن کلو (۲۷پ)، میر ابوالمحامد (۶۰ر)، میرحسین (۵۹پ)، میر ظریفی (۲۸ر)، قاضی میرک حاسدی (۶۱پ)، نجاتی استرآبادی (مثنوی، ۲۵ر)، نجف قلی بیک والی (۲۷پ)، نجیبای کاشانی (۲۴پ)، نظری (۵۷ر)، نظیری (۱۲ر، ۲۶ر، ۳۲پ، ۶۳ر - ۶۵پ، ۹۲پ)، قاضی نقیبی (۶۷ر)، نوعی (۲۶پ)، وحشی (مثنوی، ۲۵پ، ۸۹ر)، وحید (۳۴ر، ۸۹پ)، هاتفی (۶۲پ)، هجری (۶۷پ)، هلاکی همدانی (۶۶ر)، هلالی (۶۲ر)، قاضی یحیی (۶۲ر)، یحیی شیرازی (۶۶ر) و سید یعقوب (۶۰ر). همچنین اشعاری بدون نام شاعر (۸۷پ - ۸۸ر، ۸۹پ)، لراقمه (۲۹پ) و لمحرره (۵۸ر).

رقم کاتب (۲۶پ): «حسب الخواهش عالیحضرت گرامی منزلت محمدمؤمن بیکا به تضییع این صفحهٔ بی‌گناه پرداخت بنده کمترین درگاه خلایق [ناخوانا] سنه ۱۱۱۲ در قرینه [ناخوانا] بدی مرکب عذرخواه بدنویسی است تا دانند».

در حاشیهٔ این صفحه به خط دیگری نوشته شده: «به تاریخ یوم ۵ شنبه دویم شهر محرم ۱۲۶۷ خداوندا خودت بیامرز مرا».

رقم کاتب (۴۷ر): «در دارالمؤمنین قم به تاریخ رجب المرجب سنه ۱۰۹۴ مرقوم قلم شکسته رقم گردید».

رقم کاتب (۵۶پ): «مشقه الحقیر الداعی عبدالرزاق».

رقم کاتب (۵۸ر): به تاریخ شهر شوال ۱۰۹۳ مرقوم رقم شکسته قلم گردید».

رقم کاتب (۷۴پ، ۸۲ر، ۸۴ر، ۸۷ر): «سنه ۱۱۱۴».

رقم کاتب (۷۵ر): «بتاریخ شهر ربیع الاول سنه ۱۱۱۴ در همدان به تضییع این صفحه پرداخت ... عبدالرزاق».

رقم کاتب (۸۸ر): «حرره العبد... بتاریخ غره شهر شوال المکرم ۱۱۱۱». [نام کاتب و تاریخ مخدوش است]

رقم کاتب (۸۹ر): «اقل العباد عبدالرزاق».

رقم کاتب (۹۱ر): «حسب الاشاره حضرت اخوی استظهاری مخدومی شمس اللاهی محمدمؤمن بیکا به تضییع این اوراق مبادرت نمود کمترین محمدهادی ارشد همدانی ۱۱۱۴».

رقم کاتب (۱۰۳ر): به تضییع این اوراق جسارت نمود «کمترین خلق‌الله محمدهادی ارشد همدانی سنه ۱۱۱۴».

۷. دیباچهٔ بیاض (۵۳ر - ۵۳پ) (نثر - فارسی)

از: نصیرالدین مسعود نصیرای همدانی، نصیر همدانی (- ۱۰۳۰ق)

همان است که در نسخهٔ ش ۱۱۱۴۳/۴ (۶۸پ - ۶۹ر) آمده است.

آغاز:

این نسخه کز آراستگی چون چمن است — چون صحن پر از گل و یاسمن است

۸. تعریف کشمیر (وصف کشمیر) (۶۸ر - ۶۹پ) (شعر ـ فارسی)

از: محمدقلی سلیم تهرانی (- ۱۰۵۷ق)

[ذریعه ۱۹: ۳۲۴؛ منزوی ۴: ۳۲۹۹؛ مجلس ۳/ ۲۴۱]

آغاز:

سخن هر جا ز صنع کردگار است — گواه پای برجا کوهسار است

انجام:

چنان گلبن ز گل رنگین کنار است — که گویی چتر طاوس بهار است

۹. وصف اسب (مدح الفرس) (۷۰ر - ۷۱ر) (شعر/ اسبها ـ فارسی)

از: محمدقلی سلیم تهرانی (- ۱۰۵۷ق)

[مرکز دائره المعارف ۱: ۲۶۷]

آغاز:

بود در زیر رستم بادپایی — نه اسبی بلکه شوخی دلربایی

انجام:

به پای او زدی دایم تکاپو — شکست از مردن او شاخ آهو

۱۰. وصف اسب (مدح الفرس) (۷۱ر - ۷۱پ) (شعر/ اسبها ـ فارسی)

از: ابوطالب کلیم کاشانی (- ۱۰۶۱ق)

[مجلس ۳۷: ۱۲۵]

آغاز:

مرا تا الکند هر روز جایی — تصیم کرده گردون بادپایی

انجام:

کشند از شیهه شیون در طویله — تو گویی مرده لیلی در قبیله

۱۱. مثنوی خر خریدن (مثنوی ساده دل) (۷۲ر - ۷۳ر) (شعر ـ فارسی)

از: محمدقلی سلیم تهرانی (- ۱۰۵۷ق)

داستان فکاهی منظوم در ۷۲ بیت، با تاریخ «۱۹۴۰» = ۱۰۹۴ در انتها.

[ذریعه ۱۹: ؛ مجلس ۳: ۳۰۳، ۱/۱۰: ۴۴۱؛ ملک ۹: ۲۹۵]

آغاز:

ساده دلی را ز پی راه دور — گشت خری همچو مسیحا ضرور

انجام:

هست بدین وادی پر گیر و دار — هر کسی آخر به خر خود سوار

۱۲. دعای صباح (۷۵پ - ۷۷ر) (دعاها ـ فارسی)

منسوب به: علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول (۲۳ ق.ه - ۴۰ق)

آغاز: «اللهم یا من دلع لسان الصباح بنطق تبلجه و سرح قطع اللیل المظلم».

انجامه: «حسب الفرموده حضه مخدومی میرزا محمدمؤمن بیکا حفظه الله تعالی نوشته شد استدعا از ملازمان عالی آنکه در حین قراءت محب را از دعا فراموش نفرمایند».

۱۳. بحر طویل (۹۱پ - ۹۲ر) (نثر ـ فارسی)

از: احمد سنجی

بحر طویل در وصف یار است. نام مؤلف در نسخهٔ ما نیست اما در نسخهٔ ش ۱۳۶۰۹/۷۵ (۱۲۸ر) مجلس، بحر طویل، با اندکی اختلاف در آغاز نسبت به نسخهٔ ما، نام مؤلف «احمد سنجی» ذکر شده است.

[مجلس ۳۷: ۱۲۸]

آغاز: «گوش و هوش و خرد و خاطر و بینش همه جمع آور و خوش خوش بشنو بهر خدا را می‌گذشتم سحری خوش دل و رعنا و طربناک و سبک روح و غزل خوان».

انجام: «و ان شعر غریب است ای صبا رو سوی شیراز و جواب غزلم بلکه زیادت ترا از آن هم و سلامم برسان یوربها را».

۱۴. رباعیات (شعر ـ فارسی)

از: آقا شریف (۱۰۸ر)، ابراهیم ادهم (۱۰۸ر)، ابوسعید ابوالخیر (۱۰۷ر، ۱۰۹ر، ۱۰۹پ، ۱۱۰ر)، اثیر اخسیکتی (۱۰۸پ)، اخگری لاری (۱۰۹ر)، اختر (۱۰۸ر)، اقدسی (۱۰۹ر)، تنها (۱۰۹ر)، جامی (۱۰۷پ)، مولانا حسن (۱۰۶ر، ۱۰۸ر)، مولانا خضر (۱۰۸ر)، خلف شیرازی (۱۰۹ر)، خیالی (۱۰۹ر)، خیام (۱۰۶ر)، حکیم رکنا (۱۰۸پ)، رحمی (۱۰۸پ)، رسوایی (۱۰۸پ)، ملا سحابی (۳۴پ، ۱۰۶پ - ۱۰۷ر)، سعدالدین محمود (۱۰۶پ)، امیر شاملکی (۱۱۵ر)، حکیم شفائی (۱۰۶پ)، صائب (۱۰۸پ)، طالب (غزل و قطعه و رباعی ۱۱۰ر - ۱۱۴ر)، طالب آملی (۱۰۳ر - ۱۰۷ر)، شاه طاهر (۱۰۶ر)، میر ظهیرالدین (۱۰۶ر)، عرفی

(۱۱۷پ)، علیخان بیک (۱۰۶ر)، احمد غزالی (۱۰۶پ)، فصیحی (۱۰۷پ)، فضولی (۱۰۸ر)، میرزا قاسم (۱۰۷پ)، کلیم (۱۰۶پ)، کمال اسماعیل (۱۰۵پ - ۱۰۶ر)، سید محمد (۱۰۸پ)، ملا محمدجان (۱۰۶ر)، ملا محمد صوفی (۱۰۹ر)، مؤمن حسین (۱۰۶ر)، ملا مؤمن (۱۰۶پ)، سید محمود گیلانی (۱۰۷پ)، نوعی (۱۰۸پ)، ولی (۱۰۶ر)، هلالی (۱۰۷پ) و لاادری.

۱۵. حاتمیه (۱۱۵ر - ۱۱۶ر) (شعر - فارسی)

از: میریوسف والهی قمی (قرن ۱۱ق)

میریوسف والهی قمی از سادات قم و از شاعران معاصر شاه طهماسب صفوی (۹۸۴-۹۳۰ق) است. وی شاه عباس اول را نیز مدح کرده است. او شاعری هجاگو بود و *دیوان* او که نسخه‌ای از آن در کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران محفوظ است (ش ۲۵۹۸) شامل قصیده، غزل، ترکیب‌بند، ترجیع‌بند، ساقی‌نامه، هجو، قطعه، ماده تاریخ، لغز و رباعی و درحدود شش هزار بیت است. به جز آن، دو مثنوی عرفانی با حکایات و تمثیل‌ها از او در دست است، یکی *نسب‌نامه* که نسخه‌ای از آن در کتابخانهٔ ملی موجود است (ش ۱۸۶۹۳/ ص ۱۲۰پ - ۱۲۵پ) و یکی هم همین مثنوی که در نسخهٔ ما عنوان حاتمیه دارد و در ۵۴ بیت به بیان حکایتی از حاتم طایی و فضیلت جود و سخاوت می‌پردازد.

[ذریعه ۹: ۱۲۵۷؛ فرهنگ سخنوران: ۶۴۲؛ منزوی ۳: ۲۵۹۵؛ دانشگاه ۹: ۱۴۴۷؛ ملی: ن ش ۱۸۶۹۳].

آغاز:

صوفی کلکم که ز جوش درون　　　گرد لب آورده کف قیرگون

انجام:

اره شو خاجه نه چون تیشه باش　　　بخل نه کارتست کرم پیشه باش

۱۶. رقعهٔ نصیرای همدانی (۱۱۸ر) (نامه‌ها - فارسی)

آغاز: «بر رای نور دیدگان عالی مخفی نماند که این مهجور بی نوا من جملهٔ عشاق از مغلوبی فراق آوارهٔ عراق گشته و ارادهٔ آن داشت که با جمیع عجم».

۱۷. دیباچهٔ ابواب الجنان (۱۱۸پ - ۱۲۰پ) (نثر - فارسی)

از: رفیع‌الدین محمد بن فتح‌الله واعظ قزوینی (۱۰۲۷ - ۱۰۸۹ق)

آغاز: «بهترین مقالی که سرخیل کاروان محاورات تواند بود و خوشترین کلامی که به شادابی لآلی کلامش تیغ زبان را آبگیری توان نمود».

۱۸. قضا و قدر (۱۲۱ر - ۱۲۵ر) (شعر - فارسی)

از: محمدقلی سلیم تهرانی (- ۱۰۵۷ق)

منظومهٔ فلسفی در قضا و قدر است. آغاز نسخهٔ حاضر افتاده است.

[ذریعه ۹: ۴۶۴، ۴۹۲، ۱۷: ۱۵۰؛ منزوی ۴: ۳۰۴۴؛ مرعشی ۳۲: ۱۱۱].

آغاز موجود:

چو داری آب ازین دریای بی بن　　　بیکران را بهای نان خود کن

انجام:

درین دریای بی بن آشنا کیست　　　خدا دست تو گیرد آشنا کیست

۱۹. بحر طویل (۱۲۸ر) (شعر - فارسی)

از: میر سید علی بن مساعد جبل عاملی، مهری عرب (قرن ۱۱ق)

بحر طویلی از مهری عرب به طنز و شوخی است.

آغاز: «برون ماست به یغما همه اقمشه و امتعه الهی دو جهان یعنی من الرأس».

۲۰. پراکنده‌ها:

همچنین مطالبی به نثر در این جنگ آمده است: انشای ادبی (۶پ) دربارهٔ حروف (۱۱ر)، دربارهٔ اعداد و اعداد متحابه در پر کردن مثلث (۵۷پ)، من کلام الاکابر (۱۱۶ر)، نامهٔ امیرالمؤمنین علی(ع) به هرقل پادشاه روم (۱۱۶ر).

نستعلیق و شکسته راسته و چلیپا ریز، خطوط مختلف، از جمله: نسخ محمدمسیح بن محمدمؤمن متولی مسجد جامع همدان در ش ۲، نستعلیق طاهر نقاش که اشعار خود را در گ ۱۲پ-۱۳پ نوشته است. خط شکسته عالی عبدالرزاق در ۵۶پ و در ربیع‌الاول ۱۱۱۴ در همدان در گ ۷۵ر، شکسته عالی محمدهادی ارشد همدانی در ۱۱۱۴ق که اشعار خود را در گ ۹۰پ - ۹۱ر و اشعار شوکت را در گ ۹۳پ - ۱۰۳ر نوشته است. همچنین تاریخ شوال ۱۰۹۳ق، رجب ۱۰۹۴ق در قم در گ ۴۷ر و ۷۳ر، ۱۰۹۴ق در گ ۶ر و ۳۷ر، ۱۱۰۲ق در گ ۵۳پ، شوال ۱۱۱۱ق در گ ۸۸ر، ۱۱۱۲ق در ۲۶پ و ۱۱۱۴ق در گ ۷۴پ، ۸۲ر، ۸۴ر، ۸۷ر و تاریخ ۱۱۷۰ق در گ ۱۰۵ر، برای محمدمؤمن بیکا در گ ۱۰ر، ۷۷ر و ۹۱ر، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. تمام صفحات مجدول به زر پهن و باریک. بیشتر صفحات ستون‌بندی دو ستون شده است و اشعار بیشتر به صورت چلیپا نوشته شده است. برخی صفحات دارای جدول بیرونی و درونی است و اشعار در داخل جدول درونی و در حاشیه نوشته شده است. همچنین در چند برگ مطالب نوشته شده با خط زرین جدا شده است و صفحه به سه بخش تقسیم شده است. در گوشهٔ بالای برخی صفحات عبارت «یا علی مدد»، «یا الله» و «یا علی» نوشته شده است. نسخه تا گ ۴۸ شماره برگ دارد و نشان می‌دهد که یک یا دو برگ از ابتدای نسخه افتاده است. شماره‌ها در حاشیهٔ بالای پشت برگ‌ها

نوشته شده است. در اشعار نجیبای کاشانی در گ ۲۴پ خط خوردگی دیده می‌شود. گ ۵پ، ۳۲ر، ۵۹ر نانوشته است.

یک رباعی در پشت برگ نخست که برروی تخلص شاعر خط کشیده شده و درست خوانده نمی‌شود، روایتی از حضرت علی[ع] در حاشیهٔ گ ۳۳پ به خط بد و متفاوت با متن. در حاشیهٔ برخی اوراق توضیحاتی دربارهٔ شاعر به خط نو و با جوهر ابی به نقل از تذکره نصرابادی و اتشکده نوشته شده است (گ ۲ر، ۷ب، ۱۲ب ۲۷ب ۲۸پ ۳۰ر، ۳۲ب ۳۳ر، ۳۴ر، ۳۵پ، ۴۵ر، ۴۶ر). دعای تعویذ اسب و یک نسخهٔ دارویی از حکیم محمدمؤمن گیلانی در گ ۱۲۸پ. یک نسخهٔ دارویی و یادداشت دیگری و دو بیت شعر با جوهر قرمز در گله از اهل روزگار به تاریخ ۱۲۶۸ق در گ ۱۲۹پ. مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در انتهای نسخه.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای مایل به قرمز، ضربی، ترنج و دو سرترنج گل بوته، جدول دور منگنه، قطع بیاضی، ۹/۵×۲۰/۵ س‌م.

۱۲۹گ، ۹×۲۰/۵ س‌م، مختلف.

۱۱۱۴۵

دیوان غمگین اصفهانی
(شعر ـ فارسی)

از: محمدکاظم غمگین اصفهانی (۱۲۴۸ـ ۱۳۱۵ش)

دربارهٔ غمگین اصفهانی، نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۲۴ در همین فهرست.

این نسخه شامل قصیده و غزل و رباعی و ماده تاریخ است و نظم و ترتیبی ندارد.

آغاز:

زلفت به چهره ای شرخ هی پیچ و تاب دارد — آری به نار سوزان مار اضطراب دارد

انجام:

غمگین نکند جلوه به دیدار تو معشوق — تا طلعت اغیار به چشم تو حجاب است

شکسته چلیپا و راسته بدون تاریخ، قرن ۱۴ق. ستون‌بندی، دو ستونه. مجدول به جدول دو خطه سرخ. نسخه خط خوردگی دارد و با نشانهٔ «صح» تصحیح شده است. برروی برخی صفحات با قلم سرخ خط کشیده شده است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در انتهای نسخه.

جلد یک لا، تیماج مشکی ساده، قطع بیاضی، ۱۷/۵×۱۱/۵ س‌م.

۱۰۳ گ، ۱۷/۵×۱۱ س‌م، ۱۰ س، ۱۵×۹ س‌م.

۱۱۱۴۶

دیوان مجمر اصفهانی
(شعر ـ فارسی)

از: حسین بن علی مجمر اصفهانی (۱۱۹۰ ـ ۱۲۲۵ق)

دربارهٔ مجمر اصفهانی، نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۲۶ در همین فهرست.

این نسخه فقط شامل غزلیات نو موسوم به «تحفه الملوک» و غزلیات قدیم است و نزدیک به ۹۰۰ بیت دارد.

الف) دیوان غزلیات یا تحفه الملوک (۱پ ـ ۱۱ر)

تحفه الملوک غزل‌های نو را دربرمی گیرد و در انتهای هر غزل نام فتحعلی شاه و تخلص سراینده، مجمر، آمده است. غزل‌ها در این بخش نامرتب اند.

آغاز:

سبحان من یدبر فی الارض و السماء — عار عن الدنائه عال من العلا

انجام:

دادگر فتحعلی شه آنکه دور از درگهش — گر همه بودم به جنت حسرتم زایل نبود

ب) غزلیات قدیم (۱۱پ ـ ۳۰ر)

به ترتیب تهجی.

آغاز:

ای نام تو زیب داستانها — عنوان صحیفهٔ بیانها

انجام:

بساری و رسم وفاداری و آیین محبت — همه دانی تو که دانم همه دانم که ندانی

مجمر از دست تو جان داد و ندانند به که نالد — کسی .. [پاک شده و خوانده نمی‌شود]

انجامه: «بجهه ... سلاله ایمان ... نهال گلستان عز و اقبال بر چمن ابهت سروری که ... برومند ... برتری ... بخش محفل کرمت و فتوت چراغ پر از مجلس مردمی و مروت اعنی صاحبی قبله‌گاهی آقا محمدرحیما زید عمره و عزته به تسوید این اوراق پرداخت اقل سادات احمد الحسینی امید که به نظر التفات در وی نگریسته ... معایبش را ... عفو درپوشید تحریرا فی شهر شعبان المعظم فی شهور سنه ۱۲۴۴».

شکسته، احمد حسینی، شعبان ۱۲۴۴ق، به دستور آقا محمدرحیما. مجدول به ابی، زر باریک، زر پهن و قرمز. ستون‌بندی دو ستونه به سرخی. جای سرلوح خالی است. برگ اخر نسخه اب دیدگی دارد و به متن اسیب رسیده است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در اغاز نسخه. در گ ۱۱پ، یک غزل از مجمر به خط نو و متفاوت با متن نوشته شده است.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای روشن، دو ردیف جدول دو خطه و متصل به هم، ۱۹×۱۲ س‌م. برچسب عنوان نسخه، «کتاب مجمر»، برروی جلد.

۳۰گ، ۱۹×۱۲ س‌م، ۱۵س، ۱۵×۷/۵ س‌م.

۱۱۱۴۷

تذکرهٔ اسحاق بیک (دانشکده، الفتکده، تذکرهٔ شعله) (شعر ـ فارسی)

از: اسحاق بن آقاخان بیگدلی شاملو (ـ ۱۱۸۵ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۳۸ در همین فهرست.

این نسخه شامل قصاید (۱پ ـ ۸۷ر)، قطعات (۸۷پ ـ ۱۰۸ر)، غزلیات (۱۰۸پ ـ ۱۹۵ر) و رباعیات (۱۹۵پ ـ ۲۳۳پ) است.

آغاز قصاید:

تاجر عشقم به کف مایه و سودم وفا   تا که شود مشتری تا چه دهد در بها

(عاشق اصفهانی)

در بالای این بیت، بیت زیر که آغاز *آتشکده* است به سرخی نوشته شده است:

در طوف حرم دیدم دی مغبچه می‌گفت   این خانه به این خوبی آتشکده بایستی

آغاز قطعات:

گویی که بعد ما چه کنند و کجا روند   فرزندگان و دختر‌کان بتیم ما

(سنایی غزنوی)

آغاز غزلیات:

اگر تو فارغی از حال دوستان یارا   فراغت از تو میسر نمی‌شود ما را

(سعدی شیرازی)

آغاز رباعیات:

ای عشق تو کشته عارف و عامی را   سودای تو گم کرده نکونامی را

شوق لب میگون تو آورده برون   از صومعه بایزید بسطامی را

(سلطان بایزید بسطامی)

انجام موجود:

ای یار چو ابروان یاری گویی   یا همچو کمان شهریاری گویی

در گوش سپهر گوشواری گویی   نعلی زده از زر عیاری گویی

(معزی سمرقندی)

شکسته بسیار خوب، عنوان‌ها و اسامی و موطن شاعران در دو سمت هر بیت به سرخی، دو سرلوح و کتیبهٔ مذهب مرصع با رنگ‌های لاجوردی، سرخ، صورتی و سفید در ابتدای نسخه. در این کتیبه نام کتاب به صورت «کتاب جامع ...» نوشته شده اما نام کتاب پاک شده و خوانده نمی‌شود. جای سرلوح سوم تا چهارم در دو بخش دیگر نسخه خالی است. حاشیه‌سازی مذهب مزدوج در دو صفحهٔ ابتدای نسخه. بخشی از حاشیهٔ گ ۲ر از بین رفته و ورق وصالی شده است. صفحات مجدول به زر، دارای کمند زرین. ستون‌بندی دو ستونه و ستون باریک بین دو مصراع با زر و مشکی و گل‌های کوچک سادهٔ قرمز پر شده است. آثار موریانه خوردگی و کرم‌خوردگی در حاشیهٔ نسخه دیده می‌شود. اوراق ابتدایی متن و حاشیه با وصالی شده است.

از مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا).

جلد مقوایی، تیماج یشمی، زرکوب، یک گل کوچک زرین در وسط، مجدول، جدول ضربی گره‌ای، کمند زنجیرهٔ زرین، درون کاغذ ابری، ۲۲×۱۴ س‌م.

۲۳۳گ، ۲۱×۱۳ س‌م، ۱۷س، ۱۶×۹ س‌م. کاغذ نازک.

۱۱۱۴۸

جُنگ

۱. دعا و طلسم (۱ر ـ ۱۳ر) (دعاها/ فارسی و عربی)

آغاز این جنگ افتاده است و با چند دعا و طلسم شروع می‌شود، از جمله طریقهٔ ختم سورهٔ یس، دعای بعد از نماز به نقل از مقاتل بن سلیمان برای استجابت دعا، دعای قریشا و اسناد آن، ختم حضرت فاطمه زهرا(س).

۲. سوز و گداز (۱۳پ ـ ۱۵ر) (شعر ـ فارسی)

از: محمدابراهیم صفای شیرازی (قرن ۱۲ق)

این مثنوی در ۹۴ بیت در فهرست کتابخانهٔ دانشکدهٔ الهیات و مجلس به نظیری و در فهرست کتابخانهٔ گلپایگانی به میرزا ابراهیم نسبت داده شده است، در نسخهٔ ما نیز نام «میرزا ابراهیم» بر فراز آن دیده می‌شود. در این جنگ یک مثنوی عاشقانهٔ دیگر از میرزا ابراهیم وجود دارد، به نام *حسرت‌نامه*. دربارهٔ وی نک. شمارهٔ ۷ همین نسخه.

[منزوی ۴: ۳۱۳۸؛ الهیات ۱: ۱۳۷؛ گلپایگانی ۱: ۴۶؛ مجلس ۸: ۳۲]

آغاز:

ای ز راه و رسم یاری بی‌خبر   داد از دست تو ای بیدادگر

انجام:

تا جفا با عاشقان کمتر کنند   با وفاکیشان به از این سر کنند

۳. جنگ اشعار (۱۵پ ـ ۵۱ر) (شعر ـ فارسی)

در این بخش از بیاض حاضر اشعاری در قالب‌های شعری مختلف، با نام شاعر یا بدون نام شاعر، نقل شده است. برخی شاعرانی که شعرشان در این صفحات آمده به قرار زیرند:

آصف، اخضر، اوحدی، بابا شهید قمی، تاجر بهبهانی، ترکی هری، جامی، حافظ، خاقانی، درویش مجید طالقانی، رضی، رفیق، عبدالصمد، سعدی، سنجر کاشی، شانی، شایق، شرف جهان قزوینی، شریف، شمس تبریزی، فیضی، کاتب یزدی، کلیم کاشی،

محتشم کاشی، محمدعلی میرزا شاهزاده دولت تخلص، مشتاق، میرزا معنی، مفتون، ملک قمی، نظیری نیشابوری و وصال.

۴. گل و بلبل (۲۲ر – ۲۲پ)

از: کاظم مهجور همدانی (قرن ۱۳ق)

۲۱ بیت از ابتدای مثنوی عرفانی *گل و بلبل* است.

[منزوی ۴: ۳۰۸۲؛ ملی ۲: ۳۲۹].

آغاز:

خامه بلبل صریر خوش نوا / می‌زند از توصفیری خوش بجا

۵. سوز و گداز (۲۲پ – ۲۶پ) (شعر - فارسی)

از: غیرت

مثنوی در ۲۵۱ بیت.

آغاز:

ای شیوهٔ رحم از تو نایاب / ای جور تو بهر جان بیتاب

انجام:

شبها به فغان خویش بی‌تو / غیرت نرود به خواب تا چند

انجامه: «تمام شد سوز و گداز غیرت در شب شنبه از شهر شعبان المعظم سنه ۱۲۳۵».

۶. حکایت شبلی در بغداد (داستان شبلی در بغداد، بیمار و طبیب) (۲۸ر – ۲۹ر) (شعر - فارسی)

از: سامی

مثنوی اخلاقی – عرفانی در ۷۰ یا ۷۴ بیت در بیان داستان برخورد شیخ شبلی با جوانی بیمار و عاشق و دختر ترسا در بغداد است. این مثنوی در نسخه‌های متعددی نقل شده اما نام شاعر آن به درستی مشخص نیست. استاد احمد منزوی در فهرست کتابخانهٔ مرکز دائره‌المعارف بزرگ اسلامی این حکایت را از شاعری متخلص به «سامی» دانسته و نوشته است که نسخه‌ای دیگر از این مثنوی در گنجینهٔ آذر دانشگاه لاهور نگه‌داری می‌شود و در فهرست آن کتابخانه، تخلص سراینده «سامی» یاد شده است.

این مثنوی در نسخهٔ ش ۱۵۳۳۸/۳ کتابخانهٔ ملی با توجه به انجام نسخه به جامی نسبت داده شده است: «جامی اگر یار بگوید که بمیر/ آب میزان بود آب شمشیر».

[مجلس ۳۸: ۳۶۵؛ ۲: ۴۰/۲؛ ۷۳؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۱۰۱؛ ملی: ن ش ۱۵۳۳۸/۳ ف].

آغاز:

شبلی آن پیر طریق ارشاد / بود روزی ز قضا در بغداد

۷. حسرت نامه (۲۹ر – ۳۰ر) (شعر - فارسی)

از: محمدابراهیم صفای شیرازی (قرن ۱۲ق)

ابراهیم صفا از نوادگان غیاث‌الدین منصور دشتکی است که در پایان روزگار نادر شاه (۱۱۶۰ق) درگذشته است. این مثنوی در گله از معشوق و بر وزن *لیلی و مجنون* نظامی سروده شده و در فهرست‌ها با عنوان «مثنوی صفا دشتکی» یا «مثنوی صفا شیرازی» یاد شده است و شمار بیت‌های آن در نسخه‌ها مختلف است. یک مثنوی عاشقانهٔ دیگر به نام *سوز و گداز* نیز به صفای شیرازی نسبت داده شده است (نک. شمارهٔ ۲ همین نسخه).

آنچه در این صفحات از این مثنوی نقل شده است ۴۸ بیت است.

[فرهنگ سخنوران: ۳۳۷؛ ذریعه ۹: ۶۰۸؛ منزوی ۴: ۲۷۷۰، ۳۱۲۸؛ مجلس ۸: ۳۳، ۳۷: ۲۱۹؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۲۱۹].

آغاز:

ای مهر سپهر بی‌وفایی / برهم زن رسم آشنایی

انجام:

گردد همه نامه‌های اعمال / چون خون شهید عشق پامال

«به همین چند کلمه از سوز دل اختتام یافته شد والسلام».

۸. مثنوی کوثری (فرهاد و شیرین) (۳۱ر – ۳۲ر) (شعر - فارسی)

از: کوثری

این مثنوی با این آغاز در فهرست کتابخانهٔ مجلس (ج ۳۶)، با اندکی اختلاف، از حکیم کوثری دانسته شده و در فهرست همان کتابخانه (ج ۸) با همین آغاز و انجام، با اندکی اختلاف، با عنوان «مثنوی فرهاد و شیرین» از عقیل همدانی معرفی شده است. در نسخهٔ ما نام شاعر «کوثری» نوشته شده و ۵۷ بیت است.

[مجلس ۳۶: ۳۸۳]

آغاز:

یکی پرسید از فرهاد بیدل / در آن دم کو صدی همچو بسمل

انجام:

کنم چون اهل ماتم گریه بنیاد / روم زاری‌کنان تا خاک فرهاد

۹. صحیفهٔ شوق (۴۵ر – ۴۶ر) (شعر - فارسی)

نامهٔ عاشق به معشوق است در ۴۶ بیت و عنوان «فی الصحیفه الشوق» دارد.

آغاز:

سلام علیکم فدایت شوم / به قربان سر تا به پایت شوم

انجام:

چون نامه رسیده شد به عنوان / از دوری تو به لب رسید جان

۱۰. [تکملهٔ تذکره شعله] (۵۱ر – ۱۰۱ر) (شعر ـ فارسی)

گردآورنده: احمد نوربخشی

گردآورنده آن طور که در پایان این مجموعه نوشته است *تذکره شعله* اسحاق بیگدلی شاملو (نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۳۸) را دیده و آن را در بعضی قسمت‌ها ناقص یافته و درصدد اتمام آن برآمده است. مجموعهٔ حاضر مانند بخش غزلیات *تذکرهٔ شعله* است و جنگی است شامل ابیاتی که به ترتیب حروف تهجی اواخر آنها مرتب شده و در مقایسهٔ با آن ابیاتی اضافه یا کمتر دارد. گردآورنده در پایان جنگ (۱۰۰پ) در توضیح گردآوری این بخش چنین آورده است:

«مخفی نماناد که چون ظلمت‌کده سرای محنت منزل حقیر احمد نوربخشی از شعاع شراره این رساله مسمی به شعله پر نور گردیده بود از تفحص بسیار نسخهٔ که مشتمل بر ردیف شین و مابعدش از حروف تهجی باشد ندید به خاطرش رسید که بی شک درین گلشنک پای بیگانه آشنا چرا که نه نویسنده را آن پی آوردکیم که چنین لالی آبدار را در رشتهٔ تحریر نکشد و نه نویساننده را از آن بیاکیم که این گونه کتاب را بعد از بریدن دست و یا به تیغ زبان به زهر سخنان ناملایم بکشد خلاصه ناچار قرار به این داده که به اتمامش کوشد و چشم از اینکه بی جرأت خللی داخل آتشکده آذر بیگدلی نتوان شد پوشد لهذا با ذوقی ناسلیم و سلیقهٔ غیرمستقیم پای جرأت در پیش و آتش‌پرستی کیش خویش نموده بی محابا در دامن آتشکده نشسته بلی بی سبب دست از جان شسته با اشک حسادت اخگری چند ازین شکسته و به یاری گلهای شیرازه‌اش گلدستهٔ درستی از آن بسته کتاب از شوق تحریر این کتاب بی‌تاب و عشاق از ذوق نویساندن چنین اوراق طاقت طاق گردیده مادام الدوران در دست بیدلان دوران بماند که تا هر که را پای به سنگ آید دست و زبانش مرهم گذارد کسی را که خیل غم گلرخان بر قلب خاطر کمین گشاید سرپنجهٔ شیرازه‌اش دشمن شکار گردد اما نظر به مناسبتی که باعث تسمیهٔ کتاب به این اسم شده بایسته که شعری خارج از اشعار آتشکده نوشته نشود لیکن شده اما نه بی سبب و سبب در بعضی محض ملاحظه ترتیب و در بعضی دیگر که از جمله اشعار جناب مجتهدالزمانی ملا احمد نراقی باشد به علاوه اینکه نوشتن را قابل بوده عود مجمره شعله نموده تا دودش روغن بادام دماغ کسانی برد و صفت مرکب معروف و اوقاتشان به منع شاعری و لعن شعرا مصروف و و وارگونه کارشان در ترکیب مذبور است تقدم صفت بر موصوف شده شود شاید ترک کند و دور نیست که مراد از بیگانه معهود جناب ایشان باشند و باعث بر ادخال اشعار میرزا کوچک وصال تخلص شیرازی اینکه بر ارباب ذوق پوشیده نماند که شعرای خطهٔ شیراز در هر عهدی به عذب اللسانی ممتاز می‌باشند اما در سبب چند شعر خود که فی‌الحقیقه فسرده‌تر از یخ است حیران بودند تا اینکه یکی از دوستان به طور مزاح فرموده که باعث

آن این را قرار داده که خواستم پیاز نیز داخل میوه‌ها محسوب شود باری گویا سیب در آن جز این نبوده که اگر چنین کتاب این گونه افراد نمی‌داشت همه بینند که تاب دیدن آن داشت بلکه آتش افرادش می‌افروخت در چشم زدنی تر و خشک ابصار نظار درهم می‌سوخت خلاصه ملتمس و مستدعی از نویسندگان چنان است که بعد از اتمام کتاب به تحریر این فقرات پردازند بیجا حقیر را هدف تیر ملامت نسازند تخلف کننده گرفتار تیر توفان باد».

آغاز موجود:

نه یاری حلقه بر در زده نه صبحی خنده بر روزن
به تنگ از سوختن آمد چراغم داد ازین شبها

انجام:

لاف مهر وفا زدی تو وصال — خار گشتی به جرم مختصری

۱۱. دیوان درویش عبدالمجید (۱۰۱پ – ۱۳۳ر) (شعر ـ فارسی)

از: درویش عبدالمجید طالقانی (۱۱۴۷ ـ ۱۱۸۶ق)

غزلیات به ترتیب تهجی با تخلص «مجید» و چند رباعی.

آغاز:

نبود باورت ای آنکه زخم کاری ما — کنون بیا به تماشای جان سپاری ما

انجام:

گرید که غم برد ز خاطر می ناب — یک میکده می غمت نبرد از یادم

انجامه: «تمت بحول لله تعالی و قوته دیوان درویش عبدالمجید طالقانی شکسته‌نویس بل شکسته را درست نویس بید اقل تراب اقدام المؤمنین العبد الخاطی و الخاسر محمدباقر در دارالسلطنه اصفهان صانها الله تعالی عن الحرمان در کمال استعجال و سرعت قلم با سوختگی دماغ و افسرده حالی شبها را قلمی گردید امید است از برادران ایمانی که چنانچه خطایی رفته باشد به قلم اصلاح در اصلاح آن کوشیده کاتب الحروف را به دعای خیری یاد فرمایند فی لیل الثلثاء اربع و عشرین من شهر جمادی الثانی سنه سبع و اربعین و مأتین بعد الف من الهجره النبویه سال فرخنده فال توشقان لیل میمنت تحویل».

۱۲. پیر و جوان (بهار و خزان، بهاریه) (۱۳۳پ – ۱۳۸پ) (شعر ـ فارسی)

از: محمد نصیر طبیب اصفهانی (ـ ۱۱۹۱ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۰۵۹/۱ در همین فهرست.

آغاز:

شبی با نوجوانی گفت پیری — کهن دردی کش صافی ضمیری

انجام:

به حق جوهای حق را رهنما اوست ز کار اهل دل مشکل گشا اوست

۱۳. انشا (۱۳۸پ)

از: نصیرالدین بن مسعود نصیرای همدانی (ـ ۱۰۳۰ق)

نسخهٔ نصیرای همدانی جهت اطفای حرارت و در پایان آن نوشته: «خوش دواییست بیا تا همه بیمار شویم».

۱۴. فال‌نامه (۱۳۹پ ـ ۱۴۷پ) (فالگیری ـ فارسی)

از: موسی بن جعفر(ع)، امام هفتم، (۱۲۸ ـ ۱۸۳ق)

فال‌نامهٔ امام موسی کاظم(ع) است به نظم فارسی، با دیباچه‌ای منثور و با عنوان نام‌های پیامبران و امامان تا امام حسین(ع).

[نشریه ۵: ۶۴۳].

آغاز: «اما بعد بدان که این فال‌نامه از تصنیف حضرت امام موسی کاظم علیه‌السلام است و از موضع خورشید استخراج کرده‌اند باید که قرعهٔ بتراشند که شش خانه داشته باشد».

انجام:

هر دری آنکه بست بر رویت ایزد پاک بر تو بگشاید

انجامه: «تمت فی عشر آخر شهر صفر المظفر سنه ۱۲۴۶ در دارالمرز رشت».

نسخ و نستعلیق و شکسته عالی راسته و چلیپا، همهٔ جنگ به یک خط است. محمدباقر اصفهانی که نام او در شمارهٔ یازدهم امده است، شعبان ۱۲۳۵ق در رسالهٔ پنجم، صفر ۱۲۴۶ق، رشت، در رسالهٔ سیزدهم، سه‌شنبه ۲۴ جمادی‌الثانی ۱۲۴۷ق در اصفهان، در کمال استعجال و افسرده حالی، در رسالهٔ یازدهم. گ ۴۶ ـ ۴۹ و ۱۴۸ نانوشته است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت برگ نخست.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای مایل به قرمز، ضربی، قاب مستطیل وسط با جدول سه خطه و دو ردیف جدول دو خطه که از گوشه‌ها به قاب متصل شده‌اند، قطع بیاضی، ۲۱/۵×۱۱/۵ س‌م.

۱۴۸گ، ۲۱/۵×۱۱ س‌م، مختلف، اوراق نخودی و سبز و ابی دارای ته نقش.

۱۱۱۴۹

قرآن کریم

قرآن با دعای قبل از تلاوت و دعای تلاوت در پایان، به تاریخ ۱۲۲۹ق.

انجامه: «... کلمه ربک صدقا و عدلا علی ید الاقل الاضعف المسکین المحتاج الی رحمه العزیز ... [پاک شده] ابن علی‌اکبر ساکن قریهٔ رنان فی شهر رجب المرجب سنه ۱۲۲۹».

نسخ معرب عالی، ابن علی‌اکبر رنانی اصفهانی، ۱۲۲۹ق. به دلیل اسیب دیدگی نسخه در قسمت انجامه نام کوچک کاتب پاک شده است. نشانه‌ها به سرخی. نشانه‌های بین ایات گل زرین، در اغاز نسخه، گ ۱پ و ۲ر، و در انتهای نسخه، گ ۲۶۵پ و ۲۶۶ر، تمام نقاشی گل و برگ مذهب و رنگ سرخ و ابی و مجدول به جدول زر و کمند دو خط مشکی با ترنج بزرگی با دور سرخ در وسط که در گ ۱پ دعای قبل از تلاوت و در گ ۲ر دعای سجده و در دو صفحهٔ انتهایی دعای بعد از تلاوت به لاجورد نوشته شده با طلااندازی بین سطور و دو سرترنج با زمینهٔ زر در بالا و پایین که در آغاز نسخه در بالایی عنوان دعاها و در پایینی سه کلمهٔ اخر دعای تلاوت و سجده به لاجورد نوشته شده است و در انتهای نسخه جمله «دعاء بعد از تلاوت بخواند» در چهار بخش در چهار سرترنج در دو صفحهٔ انتهایی نوشته شده است. در گ ۲پ ـ ۳ر، سورهٔ حمد و ابتدای سورهٔ بقره با سرلوح مذهب و کتیبهٔ مزدوج مذهب مرصع که در زمینهٔ زر آن نام سوره‌ها به لاجورد نوشته شده است و حاشیه‌سازی به زر و لاجورد و سرخی و سیاهی و سفیداب انجام شده است، با طلاانداری بین سطور و تحریر سفید. تمام صفحات دارای جدول مشکی و زر پهن و کمند دو خطهٔ مشکی و زر. عنوان سوره‌ها به خط نسخ و لاجورد در کتیبهٔ مذهب دو طرف مرصع و در زمینهٔ زر. تقسیمات قران در حاشیه به خط نسخ و به لاجورد درون ترنج‌های مذهب کوچک مختلف الشکل با تزئینات رنگین. اثر اب دیدگی در دو برگ انتهای نسخه دیده می شود.

از مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا).

جلد مقوایی روغنی، زمینهٔ لاکی با نقش گل و بوته، جدول زرین، حاشیهٔ مشکی با طرح زر عطف چرم زرشکی، درون زمینهٔ مشکی با نقش اسلیمی و گل‌های زر و جدول زر، ۱۲/۵×۷/۵ س‌م. لت دوم جلد جدا شده و آسیب دیده است.

۲۶۶گ+۱گ، ۱۲×۷/۵ س‌م، ۱۸س، ۹/۵×۵ س‌م. کاغذ ترمه.

۱۱۱۵۰

قرآن کریم

قرآن با دعای بعد از تلاوت در برگ پایانی.

نسخ معرب عالی، ۱۳۳۶ق، سرسوره‌ها (نام سوره، تعداد آیات و مکی یا مدنی) به سرخی. نشانهٔ انتهای آیات دایرهٔ توپر زرین که فقط تا گ ۱۷پ وجود دارد و از گ ۱۸ر به بعد جای نشانه‌ها خالی است. مجدول به جدول زر باریک و پهن تا گ ۲۴ر، پس از ان تا پایان نسخه جدول پهن ترسیم نشده است. پنج صفحه در انتهای نسخه مجدول اما نانوشته است. تقسیمات قرآن در حاشیه به سرخی نوشته شده است.

یادداشت تولد به تاریخ شعبان ۱۳۴۰ق به خط عبدالجواد، مالک نسخه، در پشت برگ نخست.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی(یکتا)» در پشت برگ نخست.

جلد مقوایی، تیماج مشکی ضربی برجسته، قاب مجدول دو خطه و ردیف گل‌های برجسته در چهار طرف. در میان قاب ترنج و دو سرترنج با نقش گل و برگ و چهار گل کوچک در چهار طرف ترنج بزرگ. جدول چهار خطهٔ دور منگنه که از گوشه‌ها به قاب وسط متصل است، استر و بدرقه

کاغذ ابری زیبا به رنگ سرخ و آبی و سفید و کرم و قهوه‌ای و مشکی، ۲۲×۱۴ س‌م.
۱۹۵گ، ۲۱/۵×۱۳/۵ س‌م، ۲۱س، ۱۵/۵×۸ س‌م.

۱۱۱۵۱

بهرام و بهروز
(شعر - فارسی)

از: احمد بن محمدشفیع وقار شیرازی (۱۲۳۲ - ۱۲۹۸ق)

مثنوی بر وزن خسرو و شیرین نظامی و دارای درحدود ۱۴۵۰ بیت است. داستان آن ماجرای زندگی و عشق دو برادر از بزرگ‌زادگان گیلان به نام بهرام و بهروز است که بهروز به سبب آراستگی به دانش و اخلاق به دامادی عموی خود می‌رسد و بهرام که از همنشینی دوستان نااهل خوی اهریمنی در نهادش جای گرفته و به همین سبب از همسری دختر عمویش، گوهر، محروم مانده به دشمنی با برادر و عمو و پدرش برمی‌خیزد.
این منظومه در هندوستان سروده شده و در ۱۲۷۸ق در بمبئی به چاپ سنگی رسیده است.
[نشریه ۵: ۲۸۹].

آغاز:

به نام آنکه دانش داد جان را　　به دانش داد آرایش جهان را
مبرا ذات او از چون و از چند　　منزه شخصش از تولید و پیوند

انجام:

هزاران شکر کاین منظوم تامی　　به اقبال خرد بودش تمامی
ز بس گفتم به یزدان در مناجات　　اصل بالخیر و اختم بالسعادات

شکسته بسیار خوب، قرن ۱۴ق. جای عنوان‌ها خالی مانده و نوشته نشده است، اما عنوان‌ها به خط ریز در لبهٔ صفحات نوشته شده تا بعداً، به سرخی، در جای خود نوشته شود اما نوشته نشده است. مجدول سه خطهٔ مشکی و زر پهن و سرخ. ستون‌بندی دوستونه به زر.
مهر تملک مستطیل آبی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت برگ نخست.
جلد یک لا، تیماج سرخ، دو ردیف جدول، ۱۸/۵×۱۱/۵ س‌م.
۷۰گ، ۱۸/۵×۱۱/۵ س‌م، ۱۱س، ۱۲×۶/۵ س‌م.

۱۱۱۵۲

یخچالیه
(سرگذشت‌نامهٔ شاعران / هجوگویی - فارسی)

از: محمدعلی بن ابوطالب فرهنگ اصفهانی (قرن ۱۳ق)

محمدعلی فرهنگ اصفهانی، شاعری توانا بود و در انشاء نیز مهارت داشت. وی ابتدا «بهار» و سپس فرهنگ تخلص می‌کرد. شغل او تذهیب قرآن بود. وی تذکره‌ای به نام *مدایح معتمدیه* را در شرح حال شاعرانی که معتمدالدوله منوچهر خان گرجی، حاکم اصفهان، را

مدح کرده‌اند نوشته است و شرح حال خود را نیز در آن آورده است.
یخچالیه تذکره‌ای انتقادی و فکاهی است، به نام محمد شاه قاجار، که به نثری شیوا و منشیانه تألیف شده است و شرح حال شاعران چندی است از معاصران مؤلف، با نمونه‌هایی از شعر آنان. نام سرایندگان در آن ساختگی است، مانند: اجلل، اسود، ازمان، اورنگ، فلان، خمره شور، ناظم، مستوفی، سید، غزاله، شوقی، مشتکی، و غیره. مؤلف در دیباچه اظهار می‌کند که این نام‌ها خیالی است و وجود خارجی ندارد، ولی بی غرض نبوده و مقصودش هجو شاعران معاصرش بوده است.
یخچالیه در سال ۱۳۲۱ش، به‌کوشش و با حواشی احمد گلچین معانی منتشر گردیده است.
[ذریعه ۹: ۱۴۴؛ تذکره‌های فارسی ۲: ۴۱۷؛ منزوی ۵: ۳۶۵۳؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۲۷۱؛ مجلس ۳: ۴۸۶].

آغاز:

برظرف جهان شوخی می‌گفت بدین منوال　　دل گرم مکن در وی کین جز به سرد یخچال

فرح‌افزا ستایشی که تذکره‌اش بذله‌سرایان انجمن قدس را لب به شکر خنده گشاید».

انجام: «انفاذ حضور آفتاب ظهور گردد والا همین قدر مزاحم و مصادم بودن بس است
تا جهان را شاه باید خسرو ما شاه　　عرش فرش و مهر رای و آسمان درگاه باد»

نستعلیق خوب، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عبارات عربی به نسخ و به سرخی، عنوان‌ها و اسامی و نشانه‌ها به سرخی.
مهر تملک مستطیل آبی «مجید اوحدی(یکتا)» در انتهای نسخه دیده می‌شود. سه برگ کاغذ سبز رنگ به صورت جداگانه در نسخه قرار دارد که برروی آن ترکیب‌بندی از سعدی به خط شکسته نوشته شده و برگ آخر آن به خط شکسته بی نقطه است. یک برگ کوچک سبز نیز همراه نسخه است که بر یک سوی آن آغاز متنی ادبی و در سوی دیگر آن هفت بیت به خط دیگری نوشته شده است.
جلد مقوایی قهوه‌ای با طرح شطرنجی، مجدول، ۲۱/۵×۱۴ س‌م. درون جلد دو برگ مصور مربوط به جلد کتاب‌های چاپی انگلیسی چسبانده شده است. جلد متعلق به نسخه نیست و از نسخه جداست. نسخه شیرازه‌بندی نشده و اوراق آن از هم جداست.
۶۵گ، ۲۰/۵×۱۳ س‌م، ۱۲س، ۱۳/۵×۷/۵ س‌م. کاغذ آبی.

۱۱۱۵۳

یخچالیه
(سرگذشت‌نامهٔ شاعران / هجوگویی - فارسی)

از: محمدعلی بن ابوطالب فرهنگ اصفهانی (قرن ۱۳ق)

چند برگ از *یخچالیه* است. نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۵۲ در همین فهرست.
آغاز موجود: «یا من سبقت رحمته غضبه جوادی که اشاره ابروی نوالش بخیلان را از چین جبین در زنجیر و قدیری که کمند جلالش پای کویان بزم هوا و هوس را دستگیر

این تفسیر به تصحیح محمدرضا جلالی نائینی در سال‌های ۱۳۱۷-۱۳۲۹ش در چهار جلد منتشر شده است.

[ذریعه ۴: ۳۱۰، ۲۳: ۲۴۱؛ منزوی ۱: ۶۲؛ مشار، فارسی ۴: ۵۰۴۷؛ مجلس ۳: ۳۸؛ مرعشی ۴: ۷۰].

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است. نسخه از آیهٔ ۷۳ سورهٔ توبه تا میانهٔ تفسیر آیهٔ ۶۹ سورهٔ عنکبوت را دربردارد.

آغاز: «جاهد الکفار جهاد کن با کافران به شمشیر و المنافقین به الزام حجت و اقامت حدود بریشان و اغلظ علیهم».

انجام: «والذین جاهدوا و آنان که کوشش نمایند فینا در کار و اقامت دین ما لنهدینهم هر آینه راه نمایم ایشان را سبلنا به راههای خود».

نستعلیق و نسخ معرب در ایات، بدون تاریخ، قرن ۱۱ق، آیه‌ها و عنوان‌ها و تقسیمات قرآن در حاشیه به سرخی. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است.

دو روایت در گ ۴۳۰پ. یک سیاههٔ کتاب که در بالای آن نوشته شده «کتابهای ما بقرار تفصیل ذیل است» و در زیر آن نوشته شده: «در قوی ئیل سنهٔ ۱۲۷۸ق کتابها بدینقرار شدند حرره عین الله لک» و «خط عبدالله خان لک پسر ابراهیم خلیل خان سرتیپ خویی ریاحی» در گ ۴۳۱پ. یک برگ تسلیت به مناسبت فوت فردی از خانواده مرحوم احمد دهقان رئیس فدراسیون ژیمناستیک ایران، همراه با تصویر متوفی، دو برگ ابی مربوط به یک نسخهٔ جنگ و دو برگ کوچک متعلق به دو قران خطی در لا به لای نسخه هست که در زیر یکی از آنها کاتب این عبارات را به سرخی نوشته است: «لولا مرکبی ماء مباتعا للکتب لکما الحروف الملیح سوره ارو» العباد و اضعف الاکراد الذی کبیر الحنث و الجناح کوی احمق عبدالفتاح ابن المعروف بالبلشنی [؟]» (شهرت کاتب درست خوانده نمی‌شود).

از این نسخه تا نسخهٔ ش ۱۱۲۲۷ مجموعهٔ متعلق به محمدامین ریاحی است که در آبان ماه ۱۳۸۰ش خریداری شده است.

جلد مقوایی، تیماج مشکی سرطبله‌دار، سوخت، ترنج و سرترنج‌ها و گوشه‌ها قهوه‌ای که بیشترشان افتاده‌اند. مجدول، جدول دور منگنه، لبهٔ مثلثی با ترنج و دو لچکی، ۳۱×۲۰ س‌م. فرسوده. عطف نسخه به دلیل قطر زیاد شکل خود را از دست داده و لت اول خوب روی کتاب قرار نمی‌گیرد و لبهٔ لت دوم روی آن برنمی‌گردد.

۴۳۱گ، ۳۱×۲۱ س‌م، ۱۷س، ۲۳/۵×۱۴ س‌م.

۱۱۱۷۲

مجموعه

۱. حدائق الحقائق فی کشف اسرار الدقائق (احسن القصص، بحر الدرر، تفسیر سورهٔ یوسف)

(۱پ - ۱۸۱پ) [تفاسیر - فارسی]

از: معین‌الدین بن شرف‌الدین محمد فراهی هروی، ملا مسکین (- ۹۰۹ق)

تفسیری است عرفانی بر سورهٔ یوسف. مؤلف پس از تفسیر سورهٔ فاتحه و بقره در کتاب مفصل خود، به نام *حدایق الحقایق فی کشف اسرار الدقائق*، به خواهش دوستانش تفسیر سورهٔ یوسف را مقدم داشت. این کتاب در حقیقت بخشی از تفسیر *حدایق الحقایق* است و در کشف الظنون با عنوان *بحرالدرر* و در ذریعه با عنوان‌های دیگر یاد شده است. این تفسیر دارای عنوان‌های اشارت، لطیفه، نکته، نقل، کشف، وجه و جز آنهاست و مؤلف به مناسبت به اشعاری از خود یا شاعران دیگر استشهاد کرده است.

این تفسیر در سال ۱۲۷۸ق به نام *احسن القصص* در تهران به چاپ سنگی رسیده و در سال ۱۳۶۴ش به نام *تفسیر حدائق الحقائق (قسمت سوره یوسف)* با تصحیح جعفر سجادی در انتشارات دانشگاه تهران منتشر گردیده است.

[کشف الظنون ۱: ۱۵۸؛ ذریعه ۳: ۳۷، ۴: ۳۴۵، ۶: ۲۸۵؛ منزوی ۱: ۷، ۴۴؛ مشار ۱: ۱۷۱؛ الهیات ۱: ۴۵، ملی ۵: ۵۲].

آغاز: «ربنا اتنا من لدنک رحمه و هیی لنا من امرنا رشدا الحمدلله نحمده و نستعینه و نؤمن به و نتوکل علیه و نعوذ بالله من شرور انفسنا و من سیئات اعمالنا ... می‌گوید بنده ضعیف مستکین معین المسکین غفرالله تعالی ذنوبه و ستر عیوبه که مدتی است مدید و عهد بعید».

انجام: «به آیین انبیاء الکرام و اعاظم المرسلین بین اکابر الانام در جوار محفوف الانوار آبا و اجداد امجاد عظام قدسی احتشام آن عالی مقام مدفون گردانیدند صلوات الله تعالی ... و علی سائر عبادالله الصالحین من اهل السموات و اهل الارضین من الانس و الجن اجمعین و الحمدلله رب العالمین اولاً و اخراً و باطنا و ظاهرا».

انجامه: «قد تم تسوید هذه الاوراق بعون المعین علی الاطلاق جل جلاله و عم نواله فی یوم یعرف بین الخواص و العوام خمیساً من الایام و یعد خامساً من العشر الاول ای النصف الاول من اولی العشرات الثلث من اولی الشهرین المشهورین بذی‌القعدتین الحرام بساعه رابعه من النهار الیوم السعید و الشهر الحمید فی سنه شریفه عده آحادها بلغت سبعه و عشراتها سته بعد الالف من عام الهجره المبارکه المنسوبه الی خیر الانام و سید الانبیاء العظام الکرام علی جنابه القدس شرایف تحایف التحیات و السلام و طرایف التسلیمات و الصلوات بالعز و الاکرام من حضره المقدس الاقدس الملک القدوس السلام المؤمن المهیمن العزیز العلیم العلام به اشاره شریفه امر آمر الامیر الکبیر بعد ذلک فی کل موضع یقع بحکم التقدیر الراقم الاثم الذلیل العاجز ابوالعلی محمد المدعو صفی متخلصاً بالفایز لکن فی اکثر اواخر المظنونات فی هذه الورقات و الصفحات اشیر بتذکار التخلص برایض الا فی اواخر الجزء لاخیر فیتطرق به فیها التبدیل و التغییر و یقرء بالفایز التعبیر راجیاً بالفوز و الفلاح متمنیاً لسعاده استعداد الخیر و الصلاح و مؤملاً بمیامن الطاف من بیده الاصلاح ان یمن علینا بمغنه الغیر المتناهیه و فیوضات المتتالیه المتوافیه بمواهب النجاح و الانجاح بحرمه الرایضین بعلم الیقین و الفایضین بعین الیقین و الفایزین بحق الیقین فانه هو ارحم الراحمین سنه ۱۰۶۷».

۲. رساله فی معرفه علماء الامامیه (۱۸۲پ ـ ۱۸۸ر) (کتابشناسی ـ عربی)

از: ناشناخته

در این رسالهٔ مختصر به علمای مشهور امامیه و آثارشان اشاره شده است، در دو قسم: قسم اول در بیان علمای متقدم، قسم دوم در بیان علمای متأخر.

آغاز: «الحمدلله ... فهذه رساله وجیزه فی معرفه علماء الامامیه المشهورین و اسماء کتبهم التی صنفوها علی الترتیب و هم قسمان الاول المتقدمون و منهم یونس بن عبدالرحمن مولی علی ابن یقطین ابومحمد کان وجیها فی اصحابنا مقدما عظیم المنزله».

انجام: «منها شرح الشرایع علی ما قیل سبع مجلدات و شرح الارشاد و شرح اللمعه الدمشقیه و شرح الرساله الالفیه عنده ... فی معرفه اصول المحدثین و له رسایل شتی قتل رحمه الله شهیدا مظلوما سنه اثنا عشر و الف».

انجامه: «کتبه العبد المذنب حبیب القدس مولانا ظهیرالدین انکوتی هذا تاریخ لکتابه الکاتب سنه ۱۱۰۲».

نستعلیق، ابوالعلی محمدصفی متخلص به فایز و رایض، ۱۵ ذیقعده ۱۰۶۷ق، در مدت پنجاه روز، در رسالهٔ اول، و ظهیرالدین انکوتی در ۱۱۰۲ق در رسالهٔ دوم. عنوان‌ها، برخی آیات قرآنی و نشانه‌ها به سرخی. خطوط کوتاه سرخ برروی برخی آیات قرآنی و کلمات شاخص. در گ ۸۵پ و ۸۶ر در بالای آیات قرآنی خط سبز کشیده شده است. رسالهٔ اول شماره صفحه دارد با مرکب قهوه‌ای. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. آثار آب دیدگی و دودزدگی و لکه‌های جزیی در اوراق نسخه دیده می‌شود. برگ نخست و چند برگ از انتهای نسخه وصالی شده است.

عنوان نسخه، تاریخ کتابت، دعای کاتب و یادداشت تملک اسمعیل و حسن ... ، که در گ ۲ر هم دیده می‌شود، در پشت برگ نخست. یادداشت عبدالله بن اسکندر سیاح معروف به تمکین که مشرب نعمه‌اللهی دارد در بی اعتباری دنیا و غفلت عالمیان و پریشانی خود، در ۱۲۲۸ق، در محروسهٔ وان، در گ ۲ر. یادداشت محمدامین در حاشیهٔ گ ۱۸۶ر به سرخی. چند بیت فارسی در پشت برگ پایانی. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج طرح گل و بوته و سرترنج‌ها و دو گل ریز که در دفهٔ دوم به خوبی دیده می‌شود، اما در دفهٔ اول، به دلیل آسیب دیدگی، ترنج‌ها شکل خود را از دست داده‌اند و دیده نمی‌شوند. جدول دور منگنه، ۳۱×۲۰ س‌م. برچسب عنوان «۱. تفسیر سوره یوسف ۲. رساله معرفت علما» برروی جلد. آسیب دیده و فرسوده.

۱۹۰گ، ۳۱×۲۰/۵ س‌م، ۲۸س، ۲۳×۱۳ س‌م. کاغذ کاهی.

۱۱۱۷۳

جلاءالعیون (چهارده معصوم ـ سرگذشتنامه ـ فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ ـ ۱۱۱۱ق)

جلاء العیون در احوال و مناقب و مصائب چهارده معصوم(ع) و مصائب ایشان است، در یک

مقدمه و چهارده باب و هر باب در چند فصل، و به نام شاه سلیمان صفوی نوشته شده است.

[ذریعه ۵: ۱۲۴؛ مشار: ۴۹۶؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۷۳].

آغاز: «ستایش بی مثل و انباز سزاوار خداوند بی نیازی است که تذکر مصایب و استماع نوایب سربازان مسالک قرب و وصال و جان‌فشانان معادن اطاعت و امتثال خود را موجب جلای عیون ارباب ایمان گردانید».

انجام: «تمام کردم این رساله کثیرالفایده را به توفیق حق سبحانه و تعالی امید دارم که در روز عرض اکبر وسیله نجات این غریق بحر خطا گردد انشاء الله تعالی».

انجامه: «و کان خاتمه الکتاب فی یوم الاثنین الثانی عشرون شهر ذی‌القعده فی قریه المسمیه بقناه الاحمر من لواحق البرورد و بید الحقیر الفقیر المحتاج الی عفو ربه الباری اقل الطلاب و الذاکرین حسن ابن مرحمت ماب آقا رجب الخوانساری الذی فر من ایدی اهل ظلمه الخوانسار و ترک مصاحبه الاخیار و اختار الجلوس عند الالوار قتل الله اهل الظلم و الاشرار بعدد اقطار المدر و الامطار بالنبی و اله الاطهار سنه ۱۲۴۲».

نسخ خوب، حسن بن رجب خوانساری، روز دوشنبه ۲۲ ذی‌القعده ۱۲۴۲ق، قریهٔ قنات سرخ از توابع برورد. کاتب از دست ظالمان خوانسار گریخته و با قوم لر همنشین شده است. عنوان‌ها از گ ۲۵ به بعد به سرخی. خطوط کوتاه و بلند سرخ برروی عبارات عربی و کلمات و عبارات شاخص. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. برگ اول نسخه جدا شده است. آثار آب دیدگی و دودزدگی در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت خرید نسخه از محمدباقر زنوزی در ۱۳۱۶ق که نام و امضای خریدار را از بین برده‌اند در حاشیهٔ گ ۲ر. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، ضربی، قاب وسط، ترنج و دو سرترنج و چهار لچکی بزرگ با طرح گل و بوته، چهار خط کوتاه متقاطع در بین ترنج بزرگ و سرترنج پایین در دفهٔ اول و در بین ترنج بزرگ و سرترنج بالا در دفهٔ دوم. عطف چرم سیاه که دو تکه است و روی هم چسبانده شده است. درون کاغذ آبی ساده، ۲۹/۵×۲۰ س‌م. برچسب عنوان «جلاءالعیون» برروی جلد.

۲۲۳گ، ۲۹/۵×۲۰/۵ س‌م، ۳۰س، ۲۱/۵×۱۲/۵ س‌م.

۱۱۱۷۴

تحفهٔ ملکی (ترجمهٔ عیون اخبار الرضا علیه السلام) (حدیث ـ فارسی)

از: علی بن طیفور بسطامی (قرن ۱۱ق)

متن اصلی از: محمد بن علی بن بابویه قمی، شیخ صدوق (۳۱۱ ـ ۳۸۱ق)

ترجمه‌ای تحت‌اللفظی و شیوا از کتاب *عیون الأخبار الرضا*(ع) ابن بابویه (نک. ش ۱۱۱۰۸ در همین فهرست) است و مترجم گاهی توضیحاتی را به متن افزوده و اشعاری مناسب آورده است. بسطامی این ترجمه را در سال ۱۰۵۹ق، هنگامی که در ولایت دکن در

هند بوده، به دستور عبدالله قطب‌شاه (۱۰۳۵–۱۰۸۳ق) و برای شیخ ملک محمد انصاری که در دیباچه از او تجلیل فراوان می‌کند انجام داده است.

[دانشنامه ۳: ۴۱۶؛ بروکلمان ۳: ۳۴۴؛ ذریعه ۴: ۱۲۰؛ مجلس ۳۸: ۵۴۱؛ مرکز احیاء ۳: ۳۳۴]

آغاز: «چون کلک سخن‌گوی به امداد مداد در گلشن اخبار زبان بر طبق حدیث کل امر ذی بال از حمد الهی سخن آغاز نهاد آغاز سخن‌گذاری بـه حمـد و ثنـای حضـرت بـاری شیمه ستوده راویان و بنیاد حدیث گویی به سپاس و ستایش کردگاری شیوه رضیه».

انجام: «تفسیر این روایت را در کتاب معالی‌الاخبار بیان کـرده‌ام ان اردت الاطـلاع علیـه فارجع الیه و التوفیق منه سبحانه و تعالی - صوره خط المترجم عفـی عنـه خـتم بالصـواب بعون الملک الوهاب فارغ شدم از تقریر و تحریر این ترجمه شریفه به تـاریخ اواخـر عشـر دوم از ماه اول از سال دهم از عشر ششم بعد از هزار و الحمدلله علی التمام و الصلوه علـی محمد و آله علیهم‌السـلام».

نستعلیق، ۱۲۴۸ق، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ در بالای عبـارات عربـی و کلمـات شاخص. نسخه شماره صفحه دارد و در حاشیه تصحیح شده است. آثار آب دیدگی و لکـه‌هـای قهوه‌ای متعدد در نسخه دیده می‌شود. چند برگ در ابتدای نسخه و برگ آخر وصالی شده است. یادداشت تملک میرجمـال‌الـدین محمـدزمان و یادداشـت ورود شـاه محمـود بـه اصـفهان در چهاردهم محرم ۱۱۳۵ق. دعا و یادداشتی از محمدجعفر بن حاجی ندیم گروبی در پشـت بـرگ نخست. چند مهر بیضی و مستطیل ناخوانا در حاشیهٔ برگ پایانی. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج که دور آنها با مشکی رنگ شده و با یک خط مشکی عمود به هم متصل شده‌اند. جدول مشکی، جدول دور منگنه و به رنگ مشکی، درون کاغذ زرد ساده، ۲۹/۵×۱۷/۲ س‌م. برچسب عنوان «ترجمه عیون الاخبار الرضا» برروی جلد.

۱۸۰گ، ۲۹/۵×۱۶/۵ س‌م، ۲۵س، ۲۲×۱۱ س‌م.

۱۱۱۷۵

شرح شافیه

[صرف - عربی]

از: فخرالدین احمد بن حسن جاربردی (۶۶۴ - ۷۴۶ق)

شرح شافیه ابن حاجب (۶۴۶ق) در صرف است به صورت متن و شرح. ابتدا مـتن بـا عبارت «قوله» می‌آید و سپس شرح آن ذکر می‌شود. مؤلـف ایـن شـرح را بـه درخواسـت محمد بن وزیر علی ساوی نوشته است.

[کشف الظنون ۲: ۱۰۲۱؛ مشار عربی: ۵۵۱؛ سپهسـالار ۲: ۳۴۸؛ مجلس ۴: ۲۴۰؛ ملی ۱۰: ۳۴۵]

آغاز: «نحمدک یا من بیده الخیر و الجود و لیس فی الحقیقه غیره بموجود و نصلی علـی نبیک محمد صی طیب العرق و العود الموعود بالبعث فی مقام محمود و علی آلـه و صـحبه الذین اطاعوک فی القیام و القعود و الرکوع و السجود اما بعد فیقـول الفقیـر الـی الله الغنـی احمد بن الحسن الجاربردی».

انجام: «یکتب شیء من الحروف بالیاء غیر هذه و هی بلی لا مالتها و علی لقولهم علیـک و الی لقولهم الیک و حتی حملاً علیها لانها بمعناها فی الغایه و الانتهاء والله اعلم بالصـواب و الیه المرجع و المآب علیه السـلام».

نسخ معرب، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ بـرروی اشـعار و برخی کلمات در شش برگ ابتدای نسخه. نسخه در حاشیه تصحیح شده و خـط خـوردگی دارد. شش برگ ابتدای نسخه نونویس و گ ۶ب نانوشته است. گ ۷ و ۸ وصالی شده است.

یک رباعی به خط خود شاعر در پشت صفحهٔ نخست. یادداشت تملک که نام مالک در آن محـو شده است و دو یادداشت تولد در سال‌های ۱۲۱۷ق و ۱۲۲۰ق در انتهـای نسـخه. یـک بـرگ کوچک دعا در لا به لای نسخه. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای ساده رنگ و رو رفته، عطف چرم قهوه‌ای، ۲۴/۵×۱۸ س‌م. برچسب عنوان « شرح شافیه ابن حاجب» برروی جلد.

۱۹۱گ، ۲۴×۱۸ س‌م، ۲۰س، ۱۶/۵×۹/۵ س‌م.

۱۱۱۷۶

فارسی هیئت (هیئت فارسی)

[نجوم اسلامی - فارسی]

از: علاءالدین علی بن محمد قوشچی (- ۸۷۹ق)

نک. شمارهٔ ۱۱۰۸۳/۲ در این فهرست.

آغاز: «الحمدلله ... اما بعد این کتاب مشتمل است بر مقدمـه و دو مقالـه مقدمـه در بیـان آنچه پیش از شروع در این علم دانستنی است و آن دو قسم است».

انجام موجود: «اگر طول بلد بیش از طول مکه باشد والا پیش از نیمروز به مقدار سـاعات و دقایق مذکور ظل مقیاس خط سمت قبله بود و قبله در خلاف جهه ظل باشد».

نستعلیق، عنوان‌ها به سرخی، شکل‌ها و دایره‌های نجومی به سرخی. در حاشیه برخـی بـرگ‌هـا توضیحاتی دربارهٔ متن وجود دارد، با نشانهٔ «شرح»، «۱۲»، «مم»، «۳»، «شرح لاری». نسخه در حاشیه تصحیح شده و خط خوردگی دارد. آثار آب دیدگی و چربی در نسخه دیده می‌شود.

یادداشتی دربارهٔ مفاهیم هندسی نقطه و خط و سطح به عربی در پشت برگ نخسـت. عنـوان و نام مؤلف، حدیثی از حضرت علی(ع) در اهمیت دانستن علم هیئـت، بیـت فارسـی و یـک دعـای کوتاه، یادداشت تملک غیاث ابن عبدالکافی الهداوی النائینی و مهر بیضی در زیر آن بـا سـجع «غیاث» که در زیر یادداشت از بین رفته و خوانده نمی‌شود، اما در بالای صفحه مهـر بـا سـجع «غیاث» دیده می‌شود. در گ ۲ر، مهر بیضی با سجع «و ما محمد الا رسـول ۱۱۱۵». یادداشـت تولد در ۱۲۷۸ق و مهر بیضی با سجع «عبـده محمـدکاظم الطباطبـایی» در گ ۴۹ر. یادداشـت تملک محمدتقی بن عبدالرزاق ... در گ ۴۹پ. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای ساده، عطف چرم مشکی، فرسوده، ۱۸/۵×۱۲س‌م. عطف جلد آسیب دیده و جلد از نسخه جدا شده است. برچسب عنوان «هیئت ملا علی قوشچی» برروی جلد.

۴۹گ، ۱۸/۵×۱۱/۵ س‌م، ۱۵س، ۱۲/۵×۶/۵ س‌م.

۱۱۱۷۷

مجموعه

۱. انیس العشاق (۲پ - ۴۱پ) [نثر - فارسی]

از: شرف‌الدین حسن بن محمد رامی (- ۷۹۵ق)

رساله‌ای است در اوصاف اندام معشوق در ادب فارسی، به نثر و نظم، در نوزده باب.

این رساله در سال ۱۳۲۵ش، با تصحیح عباس اقبال آشتیانی و در سال ۱۳۷۶ش، همراه با چند اثر دیگر رامی به تصحیح محسن کیانی به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۹: ۵۱۱؛ منزوی ۵: ۳۵۲۷؛ مشار ۱: ۵۹۲؛ مرکز دائرةالمعارف ۱: ۲۷].

آغاز: «حمد و ثنا خالقی را عامت کلمته که در مبداء خلقت وجود خاکیان را به تشریف و لقد کرمنا بنی آدم مشرف گردانید».

انجام:

مردم چو تهی به غافلی سر به زمین   آن چیز منه ز سر کـه در سر داری

۲. گوی و چوگان (حال‌نامه) (۴۲ر - ۶۱پ) [شعر - فارسی]

از: محمود بن محمد عارفی هروی (۷۹۱ - ۸۵۰ق)

مثنوی عرفانی در بیان عشق و عاشقی، در ۵۱۰ بیت، که محمود عارفی، در اواخر سال ۸۴۱ق، سروده است. در پایان مثنوی ابیاتی در نام منظومه، عدد ابیات، علت سرودن آن و تقدیم آن به پادشاه وقت آمده است.

این منظومه به اهتمام گوین سلز، در سال ۱۹۳۱م، در لندن، به چاپ رسیده است.

[صفا ۴: ۴۵۷؛ منزوی: ۳۰۹۱؛ مرکز احیاء ۵: ۱۵۴؛ ملی ۶: ۴۴۷].

آغاز:

زان پیش کـه حسب حـال گـویم   از صــانع ذوالجــلال گــویم

انجام:

تــا مــن ز ســر خــال بشــدی   گفــتم ســخنی بــدین بلنــدی

۳. حسن و دل (۶۲ر - ۷۸ر) [داستان‌های عرفانی - فارسی]

از: یحیی بن سیبک فتاحی نیشابوری (- ۸۵۲ق)

داستانی است فلسفی عرفانی و رمزی و ماجرای عشق «شاهزاده دل»، «فرزند عقل» به «شاهزاده حسن»، «فرزند عشق» است که سرانجام دل پس از طی مصائب گوناگون به وصال حسن می‌رسد. فتاحی نیشابوری این داستان را در ۸۴۰ق در منظومه‌ای با عنوان دستور عشاق نیز سروده و حسن و دل خلاصهٔ آن منظومه است که به نثر مسجع نگاشته است.

این رساله در سال ۱۳۵۱ش، به تصحیح غلامرضا فرزانه پور چاپ شده است.

[صفا ۴: ۴۵۹؛ ذریعه ۹: ۸۰۷، ۷: ۱۶؛ منزوی ۲: ۲۲۷، ۴: ۶۷۳؛ مرعشی ۱۸: ۲۷۲].

آغاز: «الحمدلله ... اما بعد چنین گوید مخترع این حکایت و مبدع این روایت اقل عباد الباری فتاحی النشابوری که در شهر یونان پادشاهی بود عقل نام او و تمام دیار مغرب».

انجام: «و یکی از فرزندان او این داستان است که نوباوه بوستان بیان و تذکره دوستان زمان است و بالله التوفیق و علیه التکلان».

انجامه: «تمت الکتاب علی ید اضعف افراد نوع البشر پیراحمد بن اسکندر عفی عنهما الملک الاکبر سنه ۹۳۰».

نستعلیق ریز، پیراحمد بن اسکندر، ۹۳۰ق، عنوان‌ها و نشانه‌های زر و اندکی به سرخی در هر سه رساله. دو صفحهٔ ابتدای رسالهٔ اول مجدول به جدول زر، سبز، زر پهن و مشکی، و باقی صفحه‌ها دارای جدول زر پهن و مشکی. یک شمسهٔ شش ضلعی مذهب به رنگ ابی در پشت گ ۲ که عنوان سه رسالهٔ «انیس‌العشاق» و «گوی و چوگان» و «حسن و دل» در ترنج‌های کوچک و زرین درون آن نوشته شده است. سه سرلوح کوچک مذهب به رنگ ابی در ابتدای رساله‌ها وجود دارد که عنوان رساله در ترنج بزرگ وسط آنها نوشته شده است. ستون‌بندی دو ستونه به زر در رسالهٔ دوم. پیش از آغاز رسالهٔ دوم و سوم، عنوان رساله و مؤلف آن در یک برگ جداگانه پیش از صفحهٔ نخست رساله آمده است. برگ‌های ۷۸پ- ۷۹ر جدول‌کشی شده اما نانوشته‌اند. شمسهٔ ابتدای نسخه و سرلوح اول آسیب دیده و قسمتی از رنگ آنها پخش شده است. در برگ پایانی پارگی وجود دارد. آثار آبدیدگی در نسخه دیده می‌شود.

مشخصات رساله‌ها و نام چند منبع دربارهٔ مؤلفان در برگ پیش از شروع نسخه به خط نو آمده است. یک بیت شعر از کلیم و یک بیت شعر ترکی که نام کاتب در زیر آن تراشیده شده در پشت برگ نخست. یک بیت شعر ترکی و یادداشت تملک محمدامین ادیب قزغانچی در سال ۱۲۹۵ق در برگ نخست و یادداشت تملک محمدرستم راشد در پشت گ ۲. مهر گرد سیاه با سجع «السید احمد شفیق ...» در حاشیهٔ گ ۲۷ر. دو بیت شعر ترکی با عنوان قطعه در گ ۷۸پ و همان دو بیت در گ ۷۹پ. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، روکش کاغذ نخودی، مجدول، جای ترنج در وسط دفهٔ اول مشخص شده و یک تکه چرم قهوه‌ای رنگ کوچک روی آن ترنج چسبانده شده که تقریبا از بین رفته است، عطف چرم قهوه‌ای، ۱۲/۵×۸ س‌م. برچسب عنوان «مجموعه: انیس العشاق ...» بر روی جلد. جلد شکسته و فرسوده است و عطف آن از نسخه جدا شده و دوخت شیرازه شل شده است.

۷۹ گ، ۱۲/۵×۸/۵ س‌م، ۱۳س، ۷/۵×۵ س‌م.

۱۱۱۷۸

مجموعه

بیشتر اوراق این مجموعه نانوشته است و آنچه در آن نگاشته شده اینهاست:

۱. خطبه البیان (۱پ – ۵۴ر) (حدیث – عربی)

از: علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول (۲۳ ق ه – ۴۰ق)

خطبه‌ای مفصل منسوب به حضرت علی(ع) که در *نهج البلاغه* ذکر نشده است و در آن امام ابتدا بسیاری از اوصاف خود را ذکر می‌کند و سپس تعدادی از اخبار غیبی و بعضی از علائم آخر الزمان را بیان می‌نماید.

[ذریعه ۷ / ۲۰۰؛ دانشگاه ۵: ۱۲۹۹؛ مرعشی ۱: ۲۷۳].

در نسخهٔ حاضر ترجمهٔ فارسی در زیر سطور، در گ ۸پ – ۱۸پ، آمده است.

آغاز: «الحمدالله رب العالمین بدیع السموات و فاطرها و ساطح المدحیات و وازرها و موطر الجبال و ناعرها و مفجر العیون و باقرها و مرسل الریاح و زاجرها».

انجام: «و یمکث فی القوم ثمانون عاماً و قیل لهم سلاماً سلاماً تمت الخطبه المبارکه».

۲. منقول من کتاب علل الشریعه (۵۷ر – ۶۸ر) (حدیث – عربی)

بخشی از کتاب *علل الشریعه* که احادیثی را دربارهٔ صفات مؤمن و کافر نقل می‌کند.

آغاز: «منقول من کتاب علل الشریعه العله فی خروج المؤمن من الکافر و من خروج الکافر من المؤمن و اصابه المؤمن السیئه و الکافر الحسنه».

انجام: «لا اله الا هو فالق الاصباح و فاطر السموات و الأرض لقد اخبرتک و ابناتک و هو اعلم و احکم تمت الحدیث».

۳. اشعار

شامل قصیده (۱۶۸پ – ۱۶۹ر)، ترجیع بند مظفر علی شاه کرمانی (۱۶۹پ – ۱۷۵ر)، قصیده از عطار نیشابوری (۱۷۷پ – ۱۸۱پ)، شعر امیر خسرو دهلوی (۱۸۲ر)، قصیده از نعمت‌الله ولی (۱۸۶پ – ۱۸۷ر).

۴. سلسله الذهب (۱۸۴پ – ۱۸۶ر) (عارفان – فارسی)

از: محمدتقی بن محمدکاظم مظفر علی‌شاه کرمانی (۱۱۵۰–۱۲۱۵ق)

مثنوی عرفانی و در آن شرح حال سلسلهٔ نعمت‌اللهی به اجمال آمده است. این مثنوی در ضمن *دیوان مظفریه* که به همراه *دیوان مشتاقیه* منتشر شده به چاپ رسیده است.

[دیوان مشتاقیه: ۳۷۰–۳۷۲؛ خانقاه نعمت اللهی ۴: ۲۱].

آغاز:

بعد حمد حضرت فرد صمد — الذی لیس له کفوا احد

انجام:

منتهی شد را زما بستان تمام — تا تو مانی جاودانه والسلام

نسخ درشت در رسالهٔ اول و دوم، نستعلیق و شکستهٔ راسته و چلیپا در شمارهٔ سوم و چهارم. برگ‌های ۵۴پ – ۵۶پ، ۶۸پ – ۱۶۸ر، ۱۷۵پ – ۱۷۶ر، ۱۸۲پ – ۱۸۴ر و ۱۸۷پ نانوشته است.
اشارهٔ کوتاه کاتب به مضمون نامهٔ امیرالمؤمنین(ع) به قیصر روم در گ ۱۶۹ر. دستور ساختن معجون عشره به روایت امیرالمؤمنین علی(ع) در گ ۱۷۶پ و نسخهٔ مسهل مبارک در گ ۱۷۷ر.
از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.
جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، مجدول به دو ردیف جدول دو خطه، خطوط افقی و عمودی جدول کوچک یکدیگر را قطع کرده‌اند و دو خط افقی و عمودی و دو خط اریب متقاطع فضای وسط را پر کرده است، ۱۵/۵×۱۰/۵ س‌م. برچسب عنوان «ادعیه» برروی جلد.
۱۸۷گ، ۱۵/۵×۱۰/۵ س‌م، ۹س، ۱۱/۵×۶ س‌م.

۱۱۱۷۹

دیوان حافظ

(شعر – فارسی)

از: شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی (– ۷۹۲ق)

شامل دیباچه (۲پ – ۸ر)، مسلس در مدح امام رضا(ع) (۸پ – ۱۰ر) قصاید (۱۰پ – ۱۸ر)، غزلیات به ترتیب تهجی (۱۸پ – ۲۰۷ر)، قطعات (۲۰۷پ – ۲۲۰پ)، مخمس (۲۲۱ر – ۲۲۲ر)، مثنوی‌ها (۲۲۲ر – ۲۳۲ر)، ترکیب‌بند (۲۲۱ر – ۲۲۲ر) و رباعیات (۲۳۲ر – ۲۳۹ر) است.

آغاز دیباچه: «حمد بی‌حد و ثنای بی‌عدد و سپاس بی‌قیاس حضرت خداوندی را».

انجام:

من با تو بگویم که چه سان دار مرا — زان سان که تو خواهی آن چنان دار مرا

نستعلیق، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق. عنوان‌ها نوشته نشده است. در انتهای بخش قصاید، گ ۱۷پ – ۱۷ر، پس از نام بیت‌های پایانی قصیده، با سطربندی و به صورت تک مصراع و اریب از راست و چپ نوشته شده است. سرلوح رنگین در آغاز بخش قصاید و غزلیات. ستون‌بندی دو ستونه به مشکی و زر، جدول مشکی، زر باریک و پهن و ابی، طلااندازی بین سطور با تحریر مشکی در دو صفحهٔ ابتدای قصاید (۱۰پ – ۱۱ر) و ابتدای غزلیات (۱۸پ – ۱۹ر) و جدول دو خطهٔ وسط پر شده با رنگ فیروزه‌ای و قرمز و تزئین. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. چند برگ در ابتدای نسخه جدا شده‌اند. اوراق نسخه سیاه شده و آثار دودزدگی و اب دیدگی و لکه‌های بسیار در ان دیده می‌شود. برخی اوراق وصالی شده است.
تفأل به حافظ، به تاریخ ۱۳۵۲ق، در پشت برگ نخست و ابیاتی در ۱پ. یادداشت‌های پراکنده در گ ۲ر که به دلیل اسیب دیدگی کاغذ و متن و حاشیه شدن ان قابل خواندن نیست. یادداشت خرید نسخه از اقا شیخ محمدعلی کتابفروش به خط علاء الحکماء به تاریخ ربیع الاولی ۱۳۵۱ق در حاشیهٔ گ ۲ر. یادداشت تفأل در حاشیهٔ گ ۳۱ر در ۱۳۰۱ق، ۸۱ر و ۸۱پ در ۱۳۰۵ق، ۸۵ پ در ۱۳۱۱ق در شیراز، ۱۰۲ر و پ، ۱۰۶پ و ۱۰۷ر در ۱۳۰۱ق، ۱۱۰پ و ۱۳۴پ و ۱۳۶پ به تاریخ ۱۳۰۹ق، ۱۱۳پ، ۱۴۲پ در ۱۳۰۶ق، ۱۴۷ر در ۱۳۱۰ق، ۱۶۷پ، ۱۶۹ر، ۱۷۵پ، ۱۷۸پ،

۱۳۰۶ق، ۲۰۴پ در ۱۳۰۱ق، اشعار عربی در حاشیهٔ گ ۲۳۹ر. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.
جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای ساده، مجدول، استر و بدرقه کاغذ ابری با زمینهٔ ابی سیر، ۱۶/۵×۹ س‌م. برچسب عنوان «حافظ» برروی جلد.
۲۴۰گ، ۱۶×۹ س‌م، ۱۴س، ۱۲×۶ س‌م.

۱۱۱۸۰

دیوان حافظ

(شعر ـ فارسی)

از: شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی (۷۹۲ق)

آغاز افتاده است.

شامل: دیباچه (۱ر ـ ۵ر)، غزلیات (۵پ ـ ۱۷۱پ)، قصاید (۱۷۱پ ـ ۱۷۵پ)، مثنوی‌ها (۱۷۵پ ـ ۱۷۶پ، ۱۸۰پ ـ ۱۸۱ر)، ساقی‌نامه‌ها (۱۷۷ر ـ ۱۸۰پ)، ترجیع‌بند (۱۸۱ر ـ ۱۸۵ر)، مخمس ۱۸۵پ ـ ۱۸۶پ)، مقطعات (۱۸۶پ ـ ۱۹۳پ) و رباعیات (۱۹۳پ ـ ۱۹۸پ) است.

آغاز موجود: (دیباچه)

دست جلال و مرتبه بر لامکان نهاد — در بحر سینه در معانی بپرورید

انجام: (رباعی)

با شاهد شنگ شوخ با بربط و نی — کنجی و فراغتی و یک شیشه می

چون گرم شود ز باده ما را رگ و پی — منت نبرم یک جو از حاتم طی

انجامه: «تمت الکتاب دیوان خواجه حافظ شیرازی طاب مثواه شهر محرم‌الحرام سنه هزار سی و سه از هجره النبی علیه و سلم حافظه و راقمه دریا خان نورالدین عرف هرانی».

نستعلیق، دریا خان نورالدین هرانی، سوم محرم، ۱۰۳۳ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها و عبارات عربی در دیباچه و برخی مصراع‌ها به سرخی. سرلوح و کتیبه کوچک مذهب در آغاز غزلیات که اسیب دیده است. جدول سه خطهٔ ابی و مشکی و زر پهن، ستون‌بندی دو ستونه و جدول دو خط در وسط که در آغاز غزلیات گل‌اندازی زرین شده است. گ ۱۲۰ر و پ و دو برگ پایانی نسخه (۱۹۹ر ـ ۲۰۰پ) دو مخمس غزلی از حافظ با خط شکسته نو نویس است. یک برگ از اغاز نسخه افتاده است. نسخه چند جا در حاشیه تصحیح شده است. نسخه اسیب دیده و اثار دودزدگی و رطوبت و پخش شدن مرکب در اوراق نسخه دیده می‌شود. چند برگ در ابتدا و انتهای نسخه وصالی شده است.
چندین یادداشت تفأل در حاشیهٔ نسخه وجود دارد که مالک نسخه در حاشیهٔ غزل تفأل نوشته است. دو یادداشت تفأل در در ابتدای نسخه، یکی به تاریخ ۱۲۸۴ق، گ ۴۸پ به تاریخ ۱۲۸۴ق، گ ۵۰ر و ۵۴ر، دو یادداشت در گ ۷۵ر به تاریخ ۱۲۴۶ و ۱۲۸۳ق، گ ۸۲پ، ۹۳پ در تاریخ ۱۲۵۰ق، گ ۹۶پ در ۱۲۷۶ق، گ ۱۰۰ر، دو یادداشت در گ ۱۰۰پ در ۱۲۵۰ و ۱۲۷۶ق،

گ ۱۰۸ر، ۱۱۳ر به تاریخ ۱۲۸۷ق، گ ۱۱۸ر، ۱۵۹ر، دو یادداشت به تاریخ ۱۲۷۶ و ۱۲۸۱ق در گ ۲۰۱ر و یادداشت دیگری به تاریخ ۱۲۴۹ق که پاک شده است. یادداشتی در حاشیهٔ گ ۱۹۸پ. مهر بیضی کوچک ناخوانا در گ ۵ر و مهر مربع در حاشیهٔ گ ۵۰ر و گ ۱۹۷پ وجود دارد که آن را محو کرده‌اند. مهر بیضی با سجع «یا حبیب‌الله» در حاشیهٔ گ ۱۸۳پ. دو مهر در حاشیهٔ گ ۱۹۷ر که محو شده است. دو نقش طاوس که با مرکب سیاه کشیده شده در پشت برگ نخست و گ ۲۰۰پ. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.
جلد مقوایی، تیماج زیتونی، عطف و لبه‌ها و سجاف دور چرم قهوه‌ای سیر. درون کاغذ قهوه‌ای روشن، ۱۵/۵×۸/۵ س‌م. برچسب عنوان «حافظ» برروی جلد.
۲۰۱گ، ۱۵/۵×۸/۵ س‌م، ۱۵س، ۱۱/۸×۵/۸ س‌م، کاغذ کاهی.

۱۱۱۸۱

الصحیفه الکامله السجادیه

(دعا ـ عربی)

از: علی بن حسین(ع)، امام چهارم (۳۸ ـ ۹۴ق)

یک نسخه صحیفهٔ سجادیه کامل با ملحقات (نک. ش ۱۱۲۰۲) است.

آغاز و انجام مانند نسخهٔ ش ۱۱۲۰۲.

انجامه: «تمت الکتابه الصحیفه الکامله الشریفه الکاتب الحقیر الفقیر محمدشفیع بن محمدیوسف القزوینی سنه ۱۰۸۷».

نسخ خوب و معرب، محمدشفیع بن محمدیوسف قزوینی، ۱۰۸۷ق. عنوان دعاها به سرخی. در اواخر نسخه برخی عنوان‌ها نوشته نشده است. سرلوح کوچک مذهب کم کار، جدول سرخ و زر و مشکی. حاشیه‌سازی کم کار با گل‌های زرین در دو صفحهٔ ابتدای صحیفه. در حاشیهٔ برخی صفحات توضیحاتی در شرح متن به فارسی و به خط نستعلیق دیده می‌شود. فایدهٔ برخی دعاها به خط نوتر در حاشیه نوشته شده است. نسخه خط خوردگی دارد. و در حاشیه تصحیح شده است. اثار اب دیدگی و دودزدگی در نسخه دیده می‌شود.
«نسخه‌ای که مهدی مؤمن فرموده است» در پشت برگ نخست. همچنین «طریقهٔ پر کردن مربع» به خط نستعلیق راسته و چلیپا در پشت برگ نخست تا حاشیهٔ گ ۲ر. پنج یادداشت تولد مورخ ۱۲۲۳ و ۱۲۲۶ و ۱۲۳۳ق در گ ۱۹۳پ. دعا و طلسم در گ ۱۹۴ر و پ. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.
جلد مقوایی، تیماج عنابی، سوخت، ترنج و سر ترنج طرح گل و بوته قهوه‌ای و زر. جدول دور گره‌ای زر، درون چرم قهوه‌ای، مجدول به جدول زر، ۱۲×۷/۵ س‌م. برچسب عنوان «صحیفه سجادیه» برروی جلد. لت اول جلد جدا شده است. اسیب دیده.
۱۹۴گ، ۱۲×۷/۵ س‌م، ۱۱س، ۹×۴/۵ س‌م.

۱۱۱۸۲

بیاض دعا

این بیاض شامل مجموعه‌ای از دعاهای متداول و برخی مطالب دیگر است و چند برگ از آغاز نسخه افتاده است. شامل:

۱. قرآن کریم (۱ر – ۹ر)

شامل سورهٔ یس (از آیهٔ ۴۷ تا پایان سوره)، سورهٔ دهر و جمعه.

۲. التحیه الیاسسینیه (التحیات الطیبات، الصلوات العالیات) (۹ر – ۱۰ر) (مدایح و مناقب – عربی)

از: قوام‌الدین، محمد بن محمدمهدی حسینی سیفی قزوینی (– ۱۱۵۰ق)

اشعاری که سیفی قزوینی در ستایش پیامبر و ائمه معصوم(ع) سروده است، در چند بند و هر یک از بندها عنوانی خاص دارد. قطعهٔ حاضر که هشت بیت است یکی از آنهاست و تحیه یاسینیه نام دارد. اما در نسخه «دوازده امام» نامیده شده که درست نیست.

[ذریعه ۳: ۴۸۷، ۷: ۲۲۵، ۸: ۲۶۸؛ دانشگاه ۱۶: ۴۹۳؛ مجلس ۳۷: ۴۳؛ مرعشی ۵: ۳۱۵، ۳۴: ۸۲]

آغاز:

ربنا صل علی احمد خیر المرسلینا — و علی صاحب الحوض امیرالمؤمنینا

انجام:

نظم العبد قوام فهم السر الفینا — طیب الله لـه الروح بحب الاطیبینا

و صلی الله علی جمیع الانبیاء و المرسلین و الحمدلله ...».

۳. دعاها

شامل: دعای تلاوت قرآن (۱۰ر – ۱۲پ)، دعای کمیل (۱۲پ – ۲۶پ)، دعای مشلول با مقدمهٔ فارسی (۲۶پ – ۳۸پ)، دعای عدیله (۳۸پ – ۴۴ر)، دعای حرز امیرالمؤمنین علی(ع) (۴۴ر – ۴۴پ)، دعای عشرات با مقدمهٔ فارسی (۴۴پ – ۵۵پ)، دعای تسبیح (دعای فراش) با مقدمهٔ فارسی (۵۵پ – ۵۸ر)، دعای سمات با مقدمهٔ فارسی و دعای اعتصام آن (۵۸ر – ۷۱پ)، دعای معراج با مقدمهٔ فارسی (۹۶پ – ۱۰۱ر)، دعای نادعلی (۱۰۱ر – ۱۰۱پ) دعای عظیم‌الشأن عزیز و حفیظ با مقدمهٔ فارسی (۱۰۲ر – ۱۰۴ر) دعای استخلاص و حفظ از دشمن شامل و چند دعای کوتاه با توضیحات فارسی (۱۰۴ر – ۱۰۵پ).

۴. اعمال ماه مبارک رمضان (۷۱پ – ۹۶پ)

شامل: دعاهای روزانهٔ سی روز ماه رمضان، دعای وداع ماه رمضان، دعای پس از هر فریضه، دعای سحر و دعای دیدن ماه از صحیفه سجادیه.

۵. دیدن ماه‌ها (فی رویه الاهله) (۱۰۱پ – ۱۰۲ر)

متن کوتاهی در بیان اینکه هنگام دیدن هلال هر یک از ماه‌ها نگریستن به کدام چیزها خوب است.

۶. تعقیبات نمازها (۱۰۵پ – ۱۳۸پ) (دعا – فارسی و عربی)

انجامه (۱۳۸پ): «کتبه الحقیر عبدالرزاق صدقیانی الهجره النبویه الف ماتان تسع و خمسون سنه ۱۲۵۹».

انجامه (۱۳۹ر): «تمت الدعاها، مجموعه الشریفه المرقومه فی هذه البیاض علی ید الحقیر الفقیر کثیر الذنوب و قلیل العمل تراب الاقدام المؤمنین اعنی عبدالرزاق صدقیانی فی وقت العصر مطابق هذه السنه ۲۳ شهر ذی‌القعده الحرام فی سنه الف ماتان تسع و خمسون بعد الهجره النبویه المصطفویه سنه ۱۲۵۹».

نسخ، معرب در عربی‌ها، عبدالرزاق صدقیانی، ۲۳ ذیقعده ۱۲۵۹ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، عنوان‌ها از گ ۱۰۶ر به بعد نوشته نشده است. مجدول به زر تا گ ۱۱۰ر، در باقی صفحات و گ ۱۰۷ر و ۱۰۸پ و ۱۰۹ر جدول ترسیم نشده است. عنوان‌ها در میان مستطیل با جدول زر. تصحیح اندک در بین سطرها.

دعا به خطی متفاوت با متن در گ ۱۴۰ر و پ. دستور پخت چند نوع شیرینی، کولچه، تنکه، گوش فیل و بادام قندی در گ ۱۴۱پ. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد یک لای پارچه‌ای طرح گلیم به رنگ‌های قرمز و کرم و مشکی، عطف و لبه‌ها چرم قهوه‌ای تیره، مجدول، دور منگنه، قطع بیاضی، ۱۵/۵×۷/۵ سم، برچسب عنوان «بیاض دعا» برروی جلد. لت اول جلد افتاده است.

۱۴۱گ، ۱۶×۷ سم، ۱۰س، ۱۱×۵ سم.

۱۱۱۸۳

بیاض دعا

مجموعه‌ای است از دعاهای گوناگون. شامل:

من صحیفه الرضا(ع) (۱ر)، سورهٔ یس و طریق ختم آن (۱پ – ۶پ)، دعای اعتصام (۶پ – ۷ر)، دعای دوازده امام (۷ر – ۱۴ر)، دعای اختتام (۱۴ر – ۱۵ر)، دعای کمیل با مقدمه و ترجمهٔ فارسی (۱۵ر – ۲۸ر)، دعای صباح با مقدمهٔ فارسی (۲۸ر – ۳۲ر)، زیارت امام حسین(ع) در روز عاشورا و تعقیبات آن (۳۲پ – ۳۸پ)، دعای امام حسین(ع) در صباح و مساء (۳۸پ – ۴۰پ)، دعای امام حسین(ع) (۴۰پ – ۴۱پ)، دعای سهم اللیل (۴۱پ – ۴۳ر) مروی از حضرت صاحب الامر(عج)، با مقدمه‌ای کوتاه به فارسی، دعای مشلول (۴۳ر – ۴۹پ)، با مقدمهٔ فارسی در شرح آن، دعای سمات (۴۹پ – ۵۵ر) با مقدمهٔ کوتاه به فارسی و

دعاهای پس از آن به نقل از *مصباح* سید ابن باقی، دعای صباح و مسا (۵۵ر–۶۰پ)، چند دعا مروی از ائمه اطهار[ع] به نقل از *مهج الدعوات*، ابن طاووس، کلینی، قطب راوندی، ابن بابویه، شیخ طوسی و کفعمی. با مقدمه‌های فارسی، دعای عشرات و تعقیبات آن با مقدمهٔ فارسی (۶۵ر – ۶۹پ)، دعای عدیله (۶۹پ – ۷۱پ)، طریق ختم آیهٔ «و من یتق الله» (۷۱پ – ۷۲پ)، دعای علوی مصری و اختتام آن (۷۲پ – ۸۸ر)، دعای جوشن صغیر (۸۸ر – ۹۷ر).

آغاز ترجمه دعای کمیل: «خداوندا به درستی که سؤال می‌کنم از تو به حق رحمت تو که فراگرفته است هر چیز را و به توانایی تو که قهر کرده به آن هر چیز را».

انجامه: «قد فرغ من تسوید هذه الدعوات المبارکات فی غره شهر جمادی الاولی من شهور سنه خمس و تسعون و مائه بعد الالف من هجره النبویه المصطفویه المحتاج الی رحمه ربه الصمد علی محمد غفر الله له و لوالدیه بمحمد و آله الطیبین الطاهرین».

نسخ و ثلث معرب، یکم جمادی الاولی ۱۰۹۵ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، نشانهٔ بین ابیات و بندهای دعاها نقطهٔ سرخ است. ترجمهٔ دعای کمیل در شمارهٔ ۶ به خط نستعلیق و با قلم سرخ. سرلوح چهارگوش با رنگ‌های آبی و سرخ و سبز در ابتدای سورهٔ یس در گ ۱پ، طلاانـدازی بین سطور، جدول دور متن مشکی، زر و آبی، و کمند. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد یک لا، چرم قهوه‌ای، درون چرم، روی جلد پارچه با نقش گلیم چسبانده شده است، قطع بیاضی، ۱۵×۷/۵ س‌م.

۹۸گ، ۱۵×۷/۵ س‌م، ۱۴س، ۱۴×۶ س‌م.

۱۱۱۸۴

لوامع (شرح قصیدهٔ خمریه) (عرفان – فارسی)

از: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ـ ۸۹۸ق)

شرحی ادبی عرفانی است بر قصیدهٔ خمریهٔ میمیهٔ ابن فارض (۵۷۶ق)، شاعر عارف مصری، که جامی در سال ۸۷۵ق نگاشته است. قصیدهٔ ابن فارض قصیده‌ای است با قافیهٔ میم در وصف می و ستایش آن به معنای عرفانی، با این مطلع:

شربنا علی ذکر الحبیب مدامه — سکرنا بها من قبل ان یخلق الکرم

این قصیده از قصاید معروف و معتبر نزد صوفیان است و از دیرباز عارفان بر آن شرح‌هایی به عربی یا فارسی نوشته‌اند. در این شرح، جامی ابتدا مقدمه‌ای در تعریف و تقسیم محبت و مفاهیم عرفانی مفید در شرح قصیده می‌آورد و سپس به شرح قصیده می‌پردازد. او پس از شرح الفاظ و عبارات و نحو در هر بیت، آن را به نظم و نثر به پارسی درمی‌آورد و ضمن شرح رباعیاتی از سروده‌های خودش را ذکر می‌کند. آنگاه با عنوان «لامعه» مسئله عرفانی هر بیت را بررسی می‌نماید. جامی این شرح را «لوامع انوار الکشف و الشهود علی قلوب ارباب الذوق و الوجود» نامیده و به «لوامع جامی» نیز مشهور شده است.

این کتاب در سال ۱۳۴۱ش، به تصحیح حکمت آل آقا، به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۳۳۸؛ ذریعه ۱۴: ۴، ۱۸: ۳۶۴؛ منزوی ۲: ۱۳۴۸؛ آستان قدس ۷: ۷۰۰؛ دانشگاه ۳: ۲۸۷؛ مجلس ۲۴: ۳۱۱].

در این نسخه ابیات متن خمریه با عنوان «و قال قدس‌سره» آمده و بخش خاتمه افتاده است.

آغاز: «سبحانه من جمیل لیس لوجهه نقاب الا النور و لا بجماله حجاب الا الظهور».

در بالای متن این بیت به خط نو نوشته شده است:

سبحان من تحیر فی ذاته سواه — فهم خرد به کنه کمالش نبرده راه

انجام موجود:

«با کوه گر اندوه دل خود گوید — هر چشمه شود چشم و برو خون گرید

خاتمه فی المناجات الیهی هرچه در دل».

نسخ و نستعلیق (از گ ۱۶ به بعد)، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ در بالای عبارات عربی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. آثار آب دیدگی و پخش شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود. دوخت شیرازه شل شده و اوراق از هم جدا شده لت اول جلد در حال جدا شدن است. آثار موریانه‌خوردگی در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت به ترکی مورخ رجب ۱۴۰۴ق درون دفهٔ اول. اشعار ترکی، به صورت غزل و سؤال و جواب در گ ۱ر – ۲ر. مطلبی از باب پنجم *گلستان* دربارهٔ عشق جوانی به ترکی در گ ۲ر. یادداشت «یا کبیکج اخرج» در پشت برگ نخست و گ ۳ که آبی رنگ است. یادداشت بهای کتاب به ترکی در گ ۳پ و ۴ر. عنوان رساله و مؤلف در گ ۴ر، پیش از شروع متن. دو یادداشت تملک از محمد بن مصطفی و احمد ابن مصطفی ابن محمد القباری القنوی در ۱۲۷۷ق در گ ۴ر. یادداشت و شعر ترکی در گ ۴۶پ که آبی رنگ است. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای سرطبله‌دار، روکش کاغذ ابری، سوخت، ترنج مشکی، برگردان مثلثی شکل با ترنج قرمز. درون کاغذ زرد، ۱۹/۵×۱۲/۵س‌م. برچسب عنوان «شرح قصیده خمریه» برروی جلد.

۴۶گ، ۱۹/۵×۱۲ س‌م ، ۱۵س، ۱۴/۵×۶/۵ س‌م.

۱۱۱۸۵

مهر و مشتری (شعر – فارسی)

از: شمس‌الدین محمد بن احمد عصار تبریزی (ـ ۷۸۴ق)

منظومه‌ای عاشقانه که در ۱۰ شوال ۷۴۸ق سروده شده است. از عصار تبریزی اثر دیگری به جز این مثنوی در دست نیست.

این منظومه در سال ۱۳۷۵ به تصحیح محمد مصطفوی سبزواری، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۹: ۳۱۵، ۲۳: ۲۹۶؛ منزوی: ۳۲۵۳؛ ملی ۵: ۵۱۱؛ مجلس ۸: ۴۴۷ و ۴۶۴].

اغاز:

بـــه نـــام پادشـــاه عـــالم عشـــق   که نامش هست نقش خاتم عشق

انجام:

بـــه ختـــم انبیـــا و ختـــم قـــرآن   کـه ختم کـار مـا بـر خیـر گـردان

انجامه: «تمت الکتاب بعون الله الملک الوهاب فی تاریخ دهـم ماه مبـارک رمضـان روز پنجشنبه از دست میرحسنعلی به انجام رسید سنه ۱۲۵۶ هجری».

نستعلیق، میرحسنعلی، دهم رمضان ۱۲۵۶ق، عنوان‌ها به سرخی. دارای جدول سرخ و آبی و کمند ابی در نیمهٔ اول و مشکی در نیمهٔ دوم. ستون‌بندی دو ستونه به سرخی. جای سرلوح خالی مانده است. دو برگ انتهای نسخه نانوشته است. گ ۲۰۱ر خط‌کشی شده اما چیزی در آن نوشته نشده است. آثار اب دیدگی و لکه های صورتی در همهٔ اوراق نسخه دیده می‌شود.

یادداشت تملک سید حسنعلی صاحب و اشاره به بهای کتاب در گ ۱پ، مهر مستطیل با سجع «شاه غلام محمد جبتی العلوی ۱۲۷۲» [؟] در گ ۲ر. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج عنابی، حاشیهٔ طرح اسلیمی و گل و برگ زرکوب، ۱۳×۲۲ س‌م. عطف جلد اسیب دیده و بخشی از ان از بین رفته و جلد از نسخه جدا شده و اوراق ابتدایی و انتهایی کتاب از نسخه جدا شده است. برچسب عنوان «مهر و مشتری» روی جلد.

۲۰۲ گ، ۲۱/۵×۱۳/۵ س‌م، ۱۳س، ۱۵×۶ س‌م.

۱۱۱۸۶

وقف‌نامهٔ امام جمعه خویی
(وقف‌نامه‌ها ـ فارسی)

وقف‌نامهٔ حاجی میرزا ابراهیم اقا مجتهد خویی است. در سه باب:

باب اول: در بیان موقوفات خود واقف، مشتمل بر پنج فصل.

باب دوم: در بیان موقوفهٔ حاجی حسین‌آقا والد واقف و آن قریهٔ روند است و عین وقف‌نامه آن مرحوم آورده شده است. با عنوان: «صورت وقفنامه قریه روند».

باب سوم: در بیان سایر موقوفات که تولیت و مباشرت آنها با واقف است. در دو فقره.

اغاز: الحمدلله الذی اسعد و اشقی و امات و احیی و اوجد و افنی و افقر و اغنی و اضر و اقنی الذی خلق الانسان من نطفه تمنی ثم تفرد عن الخلق ... و بعد بر ضمائر صافیه اولی الالباب و قلوب ... ارباب بصیرت مختفی مستور نیست».

انجام: «و تولیت و مباشرت این چند فقره املاک مرقومه و محبوسه مثل موقوفه خود جناب واقف باید مادام الحیات با خود معزی‌الیه و بعد از آن با وصی‌شان و بعد از آن با کسی است که وصی تعیین می‌نماید و هکذا به همان قرار که در فصل رابع از فصول باب اول تحریر و تشخیص یافته».

انجامه: «و کان الفراغ من تسوید الاوراق و اتمام الاعمال لمحررها فیها فی عشره شهر

ربیع‌الاول من شهور سنه التاسع من العشر الثانی من المائه الثالث من الالف من الهجره الشریفه علی هاجرها الف من الثناء و التحیه».

شکسته، دهم ربیع‌الاول ۱۳۲۹ق، عنوان‌ها و نشانه‌های اعراب در ابتدای نسخه به سرخی. خطوط سرخ در بالای برخی کلمات شاخص. ابواب و فصول و عنوان‌ها انها در حاشیه نوشته شده است. راده در انتهای سمت چپ هر دو صفحه وجود دارد. دوخت شیرازه شل شده و برخی اوراق نسخه جدا شده است. لکه‌های قهوه‌ای در اوراق نسخه دیده می‌شود.

محل مهر شاهدان وقف در حاشیهٔ گ ۱پ ـ ۳ر و ۱۴پ تعیین شده اما مهرها را ندارد. در حاشیهٔ گ ۶ر، یک قطعه زمین که بعداً خریده شده، به تاریخ ۱۳۲۰ق، در گ ۶پ، دو قطعه زمین دیگر و در حاشیهٔ گ ۱۳پ یک ربع دانگ، با مهر مربع با سجع «سلام علی ابراهیم»، به وقف اضافه شده‌اند. در گ ۷ر ـ ۹ر اسامی کتبی که وقف شده امده است. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد یک لا، تیماج قرمز ساده، ۲۰/۵×۱۳ س‌م. برچسب عنوان «وقف‌نامه امام جمعه خوئی» برروی جلد.

۱۶ گ، ۲۰/۵ × ۱۳ س‌م، ۱۳س، ۱۵/۵ × ۶/۵ س‌م.

۱۱۱۸۷

صحاح العجمیه (صحاح عجمیه، صحاح العجم)
(واژه‌نامه‌ها ـ فارسی و ترکی)

از: محمد بن پیرعلی برگوی (۹۲۹ ـ ۹۸۱ق)

تقی‌الدین محمد بن پیرعلی برگلی یا برکوی فقیه و صوفی حنفی و از دانشمندان عثمانی است. وی در بیشتر علوم متداول زمان خود مانند صرف و نحو، فقه، حدیث، تفسیر، اخلاق و غیره مهارت داشته و آثار متعددی در این زمینه‌ها تألیف کرده است.

شهرت او به صورت نسبت‌های ترکی برگیلی و بیرگیلی نیز ضبط شده است. او در دورهٔ سلیمان قانونی قاضی عسکر بود سپس این شغل را ترک گفت و به درس و وعظ پرداخت و در مدرسه‌ای در قصبهٔ برگی (بیرگی) به تدریس مشغول شد و تا پایان عمر در همان جا اقامت گزید و به همین سبب است که به برگوی معروف گردید.

صحاح العجمیه فرهنگ فارسی به ترکی است با یک مقدمهٔ عربی. در دو قسم: قسم اول در اسماء، قسم دوم در افعال. شیوهٔ تنظیم این فرهنگ‌نامه به روش *صحاح* جوهری و به ترتیب الفبای پایان واژه‌هاست. واژه‌ها در هر بخش ابتدا به ترتیب حرف آخر (باب) و سپس حرف آغاز (فصل) مرتب شده است.

کتاب دارای تتمه‌ای دربارهٔ قواعد دستور زبان فارسی در انواع زمان‌های فعل به نام «امثله تصاریف لسان پارسی» به ترکی و به نام «القواعد و الامثله» به عربی آمده است.

این کتاب به اهتمام غلامحسین بیگدلی، با عنوان *صحاح العجم*، در سال ۱۳۶۱ش، در مرکز نشر دانشگاهی، به چاپ رسیده است. مصحح در این چاپ متن کتاب را از روی

نسخهٔ عکسی کتابخانهٔ دانشگاه براتیسلاوا، که گمان برده است تنها نسخهٔ شناخته شدهٔ این کتاب است، استنساخ کرده و مقدمهٔ عربی کتاب را حذف نموده و مؤلف کتاب را هندوشاه بن سنجر نخجوانی (۷۳۰ق) دانسته است.

براساس فهرست‌های موجود چندین نسخه از این کتاب وجود دارد (نسخه‌های ش ۹۴۶۵ دانشگاه، ۱۲۶۵ مجلس سنا، ۷۸۱، ۸۶۳، ۱/۱۰۰ وارنر در لیدن، ۲۰۴۵/۱ع کتابخانهٔ ملی، ۴۳۳ ملک، ۸۵ لغت‌نامه دهخدا).

عنوان «صحاح العجمیه» در دیباچه و پایان کتاب آمده است، اما در نسخه نامی از مؤلف نیست. در برخی منابع این اثر را به هندوشاه نخجوانی نسبت داده‌اند، از جمله: فهرست ترکی قرطای (۶: ۲۰۴۵) و بلوشه (۵۵۱، ۵۲۹۱) که دانش پژوه در فهرست دانشگاه (۱۷: ۳۷۵) به آنها اشاره کرده است.

حاجی خلیفه در *کشف الظنون* آن را از محمد بن پیرعلی برکلی دانسته که دانش پژوه در فهرست کتابخانهٔ ملک به آن اشاره می کند و در نشریهٔ *نسخه‌های خطی* (۳: ۴۱) می‌نویسد:

«چلبی از *صحاح العجم* یاد کرده و گفته که آن به ترتیب *صحاح* جوهری و برحسب حروف تهجی است و دو مختصر دارد: دیرینه و نو: یکی از هندوشاه نخجوانی، و دیگری صحاح عجمیه فارسی محمدبن پیرعلی بیرکلی درگذشتهٔ ۹۸۱ است. گویا چلبی از مختصر دیرینه *صحاح الفرس* شمس‌الدین محمد بن فخرالدین هندوشاه نخجوانی منشی ساختهٔ ۷۲۸ را خواسته است (مقدمهٔ لغت نامه: ص ۱۸۷، فرهنگ‌نویسی در هند، ۲۶۵). ریو (ص ۷۹۰) از نسخه‌ای از صحاح عجم (Harl ۵۴۶۴/۲) یاد کرده و در بادلیان سه هم نسخه‌ای هست (ش ۱۶۸۱ مورخ ۹۱۳ و ۱۶۸۲ مورخ ۱۰۳۷ و ش ۱۶۸۳)».

یوسف محسن اردبیلی در مقاله‌ای با عنوان «صحاح العجم یا صحاح العجمیه» به بررسی عنوان و نام مؤلف این اثر براساس نسخهٔ چاپ شده می‌پردازد و نتیجه می‌گیرد که نام کتاب «صحاح العجمیه» و نام مؤلف «محمد بن پیرعلی برکلی» است. او با بررسی منابع نشان می‌دهد که *صحاح العجم* با *صحاح الفرس* محمد بن هندوشاه نخجوانی یکی دانسته شده و نام مؤلف را محمد نخجوانی یا پدر او هندوشاه بن سنجر دانسته‌اند. برای نمونه:

آقا بزرگ تهرانی در ذریعه، ذیل عنوان *صحاح الفرس* می‌نویسد که این کتاب گاهی با *صحاح العجم* که فرهنگ فارسی به ترکی و از یک مؤلف رومی است و او نسخه‌ای از آن را در کربلا دیده اشتباه شده است. همچنین *صحاح العجمیه* در *هدیه العارفین* نیز به محمد بن پیر علی البرکوی نسبت داده شده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۰۷۲، ۱۰۷۴؛ ذریعه ۱۵: ۱۲؛ منزوی ۳: ۱۹۹۸؛ مقالهٔ «صحاح العجم یا صحاح العجمیه»؛ هدیه العارفین ۲: ۲۵۴؛ فرهنگ نظام ۵: د، ه، و، مقالهٔ «برکوی» در دائره‌المعارف بزرگ اسلامی؛ دانشگاه ۱۷: ۳۷۵؛ سنا ۲: ۱۹۷؛ ملک ۵: ۲۷؛ ملی ۱۱: ۱۶۲؛ نشریه ۳: ۴۱؛ ۱۰: ۲۲۷.]

آغاز: «الحمدلله الذی الهمنا اللغات و العبارات و یسر جریانها علی الالسنه و سایر آلالات و الصلوه علی حبیبه محمد سید البریات و علی اله و اصحابه اصحاب انواع الخیرات و بعد فلما رایت اکثر الکتب من مصنفا المشایخ المهره مدونته بلغه الفارسی و کان اکثر راغبیها فی تلک اللغه غیر فارسی».

انجام: «و اما فی الاسماء الساکنه الاواخر فبزیاده الکاف فقطه نحو پسرک و دخترک و غیر هما و قد مر سبب الانحصار فی الصیغتین مرارا تمت الصحاح العجمیه بحسن التوفیق و التیسیر التی لابد لکل طالب الفارسی من الصغیر و الکبیره».

(در زیر این قسمت با خط دیگر و نو نوشته شده: عدد لغات ۵۸۱۲ ــ با این خط عنوان کتاب در بالای متن در گ ۱پ نوشته شده است: با همین قلم است که غزل و رباعی در پشت برگ نخست نوشته شده است).

نستعلیق معرب، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. فاصلهٔ بین سطور ۲ س‌م است و در میان سطرها و در زیر واژه‌های فارسی ترجمهٔ ترکی واژه‌ها و توضیحاتی به ترکی دربارهٔ آنها به صورت راسته و چلیپا نوشته شده است.

عنوان کتاب و یک رباعی و یک غزل به ترکی در پشت برگ نخست. یادداشت تملک حسن افندی و شیخ عبدالله افندی حفید شیخ شمس‌الدین بن شرف‌زاده در ظهر نسخه، همراه با مهر بادامی شکل با سجع «غلام صمد الفقیر محمد». یادداشت تملک «السید محمد نورالدین بن شمس‌الدین ...» به خط سرخ در گ ۹۷پ. مهر بادامی شکل با سجع «الفقیر محمد خاک پای ... جرعه نوش ساقی وجد شد» در گ ۹۸ر. چند یادداشت به عربی و ترکی، دستور درست کردن شربت و دو ذکر برای خلاصی از غم در گ ۹۸پ. دو برگ متعلق به نسخه‌ای در باب عروض با اشعار ترکی در لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای سرطبله‌دار، روکش کاغذ ابری فرسوده، ۹/۵×۱۲ س‌م. برچسب عنوان «لغت صحاح العجمیه» برروی جلد. این عنوان برروی لبهٔ پایین عطف نسخه هم نوشته شده است. دفهٔ اول جلد جدا شده است.

۹۸گ، ۱۹/۵×۱۲ س‌م، ۷ـ۱۳س، ۱۴×۷ س‌م.

۱۱۱۸۸

کتابچهٔ جمع و خرج نهاوند و خزل

(اسناد و مدارک ــ فارسی)

شامل: رسوم دیوانی و خالصجات دیوانی نهاوند و خزل از قرار ممیزی میرزا حسن آشتیانی در ۱۲۵۱ق است، به خط میرزا اسماعیل، که در سال ۱۲۵۸ق نیز مورد تأیید بوده است. همچنین صورت تمسک آقا علی تحویلدار در سال ۱۲۵۸ق و صورت حواله آقا علی تحویلدار از قرار نوشتجات و دستورالعمل کشیکچی باشی در ۱۲۵۸ق، وظایف سال ۱۲۵۸ق از قرار تصدیق حاجی علیمراد، قبوضات مواجب دستجات خزل، صورت حواله سیورسات سرکار خان حاکم در ۱۲۵۸ و ۱۲۵۹ق، صورت مالیات ابواب جمعی آقا علی

تحویلدار و مهدی رضا تاجر در ۱۲۵۸ق، قسط مالیات بلوک سفلی و علیا در ۱۲۵۹ق، وظیفه و مستمری و مواجب اهالی نهاوند در ۱۲۵۹ق، صورت حساب و خرج الحکومه و سیورسات از قرار دستورالعمل در ۱۲۵۹ق، قبوضات توپخانه، جیره و علیق و اخراجات، قبوضات اصطبل کشیکچی باشی، صورت تمسکات دهات خالصه در ۱۲۵۸ق.

شکسته و سیاق، میرزا اسماعیل، ۱۲۵۱ق.

گواهی با مهر بیضی با سجع «نعم المولی و نعم النصیر» در جمادی الاول ۱۲۵۸ق در گ ۶پ، دو یادداشت در مورد حساب افراد برروی دو برگهٔ کوچک و مهر مربع با سجع «افوض امری الی الله عبده محمد» در پشت یکی از آنها در لا به لای نسخه هست. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، روکش پارچه طرح دار صورتی با نقش سفید و سبز و قهوه‌ای، ۱۵×۲۱/۵ س‌م، برچسب عنوان «محاسبات نهاوند سنه ۱۲۵۱» برروی جلد.

۴۱گ، ۱۴/۵×۲۱ س‌م، مختلف.

۱۱۱۸۹

کتابچهٔ جمع و خرج ساوه
(اسناد مالی ـ فارسی)

صورت جمع و خرج سه سالهٔ ساوه، در سال‌های ۱۲۵۲-۱۲۵۴ق، است: صورت جمع و خرج از بابت بلده و بلوک، از قرار سررسید مرحوم میرزا اسدالله خان، در ۱۲۵۳ و ۱۲۵۴ق، به انضمام صورت محاسبهٔ ابواب جمعی مقرب الخاقان حاجی علی پاشاخان در ۱۲۵۲ق (۶۵پ ـ ۶۷ر).

شکسته و سیاق، ۱۲۵۵ق، برخی برگ‌ها نانوشته است.

مهر بیضی کوچک با سجع «هو الغنی و انا عبدالباقی الحسینی» در حاشیهٔ پایین گ ۱ـ۱۱، از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، روکش پارچهٔ گل‌دار قرمز و سبز و قهوه‌ای در زمینهٔ کرم، عطف چرم مشکی، ۱۵×۲۲/۵ س‌م.

۶۸گ، ۱۵×۲۲/۵ س‌م، ۲۰×۸/۵ س‌م.

۱۱۱۹۰

مناجات عشر
(عرفان ـ فارسی و ترکی)

از: محمدباقر صدیقی

رساله‌ای است با مفاهیم عرفانی، به نظم و نثر، با برخی اشعار ترکی.

آغاز: «حمد و تسبیح هر ذی‌وجودی به فحوای وآن من شیء الا تسبیح بحمده بر آن موجد واجب الوجودی را سزاست چنانکه محمود معبود در آیه قرآن فرموده الیه یصعد کلم الطیب که ذات هر ممکن الوجودی را از عالم غیب الغیوب به محض اراده خودش».

انجام: «بعد از من آن مسکین و فقیر روی توجه به آستان اب و ام مذکور کرده می‌گویم

نصاب حسن حد کمال است   زکوتم ده که مسکین و فقیرم

بازم مستغنی و صاحب مایه نمایند تا به سبب این مایه خریداران لؤلؤ و مرجان توانم نمود و به اعتقاد درست و قلبی بگویم اللهم ان هولاء ائمتنا و سادتنا و کبراؤنا و شفعاؤنا اتولـؤا بهم و من اعدائهم تسیروا برحمتک یا ارحم الراحمین بمحمد و اله اجمعین و بحق هولاء المعصومین مذکرین».

نستعلیق شکسته بسیار خوب، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، خط‌های کوتاه سرخ در بالای عبارات عربی و کلمات شاخص، نسخه در حاشیه تصحیح شده است.

از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیره ضربی، ترنج و دو سرترنج، مجدول با خطوط افقی و عمودی متقاطع، دور منگنه، ۱۰×۱۵ س‌م، برچسب عنوان «مناجات عشر» برروی جلد.

۳۰گ، ۱۰×۱۵ س‌م، ۱۸س، ۶×۱۲ س‌م.

۱۱۱۹۱

بیاض محمدحسین اصفهانی

این جنگ به خط محمدحسین بن عبادالله اصفهانی است که در ۱۰۵۶ق در برهانپور هند نوشته است و آغاز و انجام آن افتاده است. شامل:

۱. ده قاعده (ده اصل، میزان العقاید) (۱ر ـ ۳ر) (عرفان ـ فارسی)

از: میرسید علی بن شهاب‌الدین همدانی (۷۱۴ ـ ۷۸۶ ق)

ترجمه مانندی است از *الاصول العشره* نجم‌الدین کبری، مشتمل بر بیان اصول ده‌گانهٔ طریقهٔ کبرویه به ترتیب زیر: «توبه، زهد، توکل، قناعت، عزلت، ذکر، توجه، صبر، مراقبه، رضا».

[ذریعه ۸: ۲۸۳؛ مجلس ۲۴: ۲۳۰؛ مرکز دائرةالمعارف ۱: ۱۰۷؛ مشترک ۳: ۱۲۷۹].

در نسخهٔ حاضر آغاز افتاده و از قاعدهٔ سوم به بعد دارد.

آغاز موجود: «... قاعده سوم در ... و حقیقت توکل بیرون آمدن بود از رویت وسایط و اسباب به کلی به اختیار چنانکه به مرگ از همه تعلقات و اسباب خروج خواهد کرد».

انجام: «و از لذات حلاوت میوه حکمت و ولایت محروم مانده جعلنا الله ایاکم ممن سعد بطاعته و فاز بمحبته انه قریب مجیب و الحمدلله وحده و السلام علی من اتبع الهدی».

۲. انتخاب از مفاتیح الاعجاز فی شرح گلشن راز (۳پ ـ ۲۸ر) (عرفان ـ فارسی)

از: شمس‌الدین محمد بن یحیی لاهیجی (ـ ۹۱۲ق)

مفاتیح الاعجاز شرحی مزجی بر گلشن راز شیخ محمود شبستری (۷۲۰؟ق) است.

این شرح در سال ۱۳۹۱ش با تصحیح محمدرضا بزرگی خالقی و عفت کرباسی و در سال ۱۳۹۳ش با تصحیح زهره چهکندی منتشر شده است.

[ذریعه ۱۳: ۲۷۰، ۲۱: ۳۰۱؛ مشار ۴: ۴۸۳۷].

نسخهٔ حاضر بعد از برگ ۳ افتادگی دارد.

آغاز:

«ولایت در ولی پوشیده باشد ولی اندر نبی پیدا نماید

انجام: «پس گویند که چون و چرا مانند مشرک است که چیزی که لایق و در خور آن حضرت نیست می‌گوید».

۳. انتخاب از مکاتیب قطب‌الدین کوشکناری (۲۸پ – ۴۲پ) (عرفان – فارسی)

از: عبدالله قطب بن محیی شیرازی (قرن ۱۰ق)

چند نامه و پاسخ پرسش‌هایی است که قطب شیرازی به مریدان خود نوشته و در آنها موضوعات عرفانی را مطرح می‌کند. او دارای نامه‌های بسیاری است که در چند مجموعه گرد آورده شده و پاره‌ای از آنها دارای نام‌های مخصوص هستند.

مکاتیب قطب محیی در سال ۱۳۸۵ش، به ویراستاری محمد بدیعی، در قم به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱: ۷۸، ۴: ۱۴، ۹: ۸۸۴، ۲۲: ۱۳۶؛ منزوی ۱۴۴۵؛ دانشگاه ۶: ۳۴۴۲، ۱۰: ۱۹۷۱؛ مرعشی ۱۰: ۷۰].

آغاز: «نخست استفسار فرموده بودند که سبب تلون آدمی چیست و علاج آن چگونه است و ازالهٔ آن بالکلیه ممکن است یا نه جواب گفته».

انجام (۴۱ر): «و اگر گویند چگونه جامه بدوزیم و قد فعلها رسول الله.... گوییم انما الاعمال بالنیات و قد فهم من فهم و السلام علی من فهم و علی عبادالله الصالحین».

۴. پراکنده‌ها (نثر – فارسی)

انتخاب‌هایی است از متون مختلف و برخی مطالب، از جمله تفسیر سورهٔ یوسف (۴۳ر)، تاریخ جهانگشا (۴۳پ و ۴۷پ)، تاریخ وصاف (۴۳پ)، وصیت (۴۳پ)، حکایت (۴۴ر)، کلیله و دمنه (۴۴ر – ۴۵ر)، مرزبان نامه (۴۵ر)، مقامات حمیدی (۴۵پ)، طریقهٔ اهل عیان در اثبات واجب (۴۵پ)، مکتوب خواجه نصیر طوسی به یکی از دوستانش و جواب آن (۴۸ر و پ)، چهل مجلس (۴۸پ)، مقالات جنید بغدادی (۴۸پ)، بدان که در نفس هر قوم را اصطلاحی دیگرست (۴۹ر)، دیباچهٔ رباعیات سحابی (۴۹ر)، نوادر الحکمه (۴۹پ)، شقیق بلخی گوید (۴۹پ)، اخلاق ناصری (۴۹پ)، مقامات حمیدی (۵۰ر)، کیمیای سعادت (۵۱پ)، روضه‌الصفا (۵۳پ – ۵۵پ)، جمعی از ظرفای بصره نزد رابعه (۵۵پ).

۵. رساله فی آثار العلویه (۵۲ر – ۵۳پ) (نجوم – فارسی)

از: نصیرالدین محمد بن محمد طوسی (۵۹۷ – ۶۷۲ق)

این رساله که عنوان آن همراه نام مؤلف در نسخه آمده است در منابع در دسترس پیدا نشد. به نظر می‌رسد این رساله از مقالات مختصر خواجه و در جواب مسئله‌ای باشد که از وی پرسش شده است.

آغاز: «بدان که سبب کون آتش حرکت فلک است وان آتشی که زیر فلک قمر است او را اثیر خوانند و آن آتشیست افروخته ... و آنچه به فلک قمر نزدیکتر است گرم و تر».

انجام: «چنانکه از لطافت سوی زمهریر برنیاید و بر وفق سیر فلک می‌گردد افروخته شده تا آنکه فرو می‌برد همین است آنچه آثار علوی باشد ولی کفایت است و العلم عندالله».

۶. انتخاب اشعار شمس مغربی (۵۶ر – ۷۵پ) (شعر – فارسی)

از: محمد شیرین بن عزالدین شمس مغربی (۷۵۰ – ۸۰۹ق)

۴۲۰ بیت از اشعار شمس مغربی است که به ترتیب تهجی مرتب شده است.

دیوان کامل شمس مغربی نخستین بار در سال ۱۳۵۸ش به تصحیح سید ابوطالب میرعابدینی به چاپ رسید.

آغاز:

خورشید رخت چو گشت پیدا ذرات دو کون شد هویدا

انجام:

بود مغربی را ز اندوه هجران خمی همچو کوهی تنی همچو کاهی

۷. انتخاب انتخاب حدیقه الحقیقه (۷۶ر – ۹۶پ) (شعر – فارسی)

از: مجدود بن آدم سنایی غزنوی (۴۷۳؟ – ۵۲۵؟ ق)

گزیده‌ای است در ۸۰۶ بیت از منتخب *حدیقه‌الحقیقه* سنایی یا *الهی‌نامه* که خود سنایی از اثر خود در هزار و یک بیت تهیه کرده است.

[ذریعه ۶: ۳۸۳؛ منزوی ۴: ۲۶۴۶، ۳۲۲۵؛ مجلس ۳: ۴۱۱،۴۰۳، ۳۶: ۴۴۱، دانشگاه ۱۲: ۲۵۴۱].

آغاز:

حمد بی‌حد صفات یزدان را مدح بی‌عد صفات سبحان را

انجام:

هفتصد و بیست و چهار رفت تمام پانصد و بیست و پنج گشت تمام

۸. انتخاب از مخزن‌الاسرار (۹۷پ - ۱۰۵پ) (شعر - فارسی)

از: الیاس بن یوسف نظامی گنجوی (۵۳۰؟ - ۶۱۴؟ق)

آغاز: «مقاله نهم در بزرگ منشی و بلند همتی

ای ز شب وصل گرانمایه‌تر   در علم صبح سبک سایه‌تر

انجام:

خیز نظامی که بس خفتن است   وقت به ترک همگی گفتن است

انجامه: «فی التاریخ سیم رجب المرجب».

۹. انتخاب از اسکندرنامه (۱۰۶ر - ۱۰۸پ) (شعر - فارسی)

از: الیاس بن یوسف نظامی گنجوی (۵۳۰؟ - ۶۱۴؟ق)

آغاز:

دلا تا بزرگی نیاری به دست   به جای بزرگان نباید نشست

انجام:

نظامی چو این داستان شد تمام   به عزم شدن تیز برداشت گام

۱۰. انتخاب از شاهنامه فردوسی (۱۰۹ر - ۱۱۲ر) (شعر - فارسی)

انتخاب از: محمد صوفی

آغاز:

تهمتن چو شد کمر کرده تنگ   گزین کرد یکچوبه تیر خدنگ

انجام:

رها کن که خواب خوشم می‌برد   زمین آب و چرخ آتشم می‌برد

انجامه: «در تاریخ پنجم رجب المرجب تحریر شد».

۱۱. انتخاب اشعار صائب (۱۱۲پ - ۱۱۶پ) (شعر - فارسی)

از: محمدعلی صائب تبریزی (۱۰۱۶ - ۱۰۸۶ق)

انجامه: (۱۱۶پ) «... یکشنبه ششم رجب تمام شد».

۱۲. انتخاب اشعار (شعر - فارسی)

انتخاب اشعار شیخ علی‌نقی کمره‌ای (۱۱۶پ - ۱۱۸پ) محمد صوفی (۱۱۸پ - ۱۱۹پ) قاضی نور اصفهانی (۱۱۹پ - ۱۲۰ر) وحشی یزدی (۱۲۰ر - ۱۲۰پ) و سعدی (۱۲۰پ).

۱۳. انتخاب لب لباب معنوی (۱۲۱ر - ۱۵۲پ) (شعر - فارسی)

از: کمال‌الدین حسین بن علی کاشفی سبزواری، واعظ کاشفی (- ۹۱۰ ق)

کاشفی ابتدا منتخبی از مثنوی مولوی را به نام *لباب معنوی* تهیه کرد، سپس به سال ۸۷۵ق به خواهش مسیب نامی بار دیگر از منتخب مثنوی خود انتخاب کرد و آن را *لب لباب* نامید که در سال ۱۳۷۵ش با تصحیح نصرالله تقوی و در سال ۱۳۸۰ش با تصحیح فرامرز پالیزدار به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۸: ۲۹۰؛ مرعشی ۳: ۱۱۶؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۲۱۳].

آغاز: لی حمد سبحانه و تعالی

ای کمینه بخششت ملک جهان   من چه گویم چون تو می‌دانی نهان

انجام:

این سخن پایان ندارد صبر کن   تا بیابد ذوق علم من لدن

انجامه (۱۵۲پ): «در تاریخ پانزدهم شهر رجب سنه ۱۰۵۶ق در بلده برهانپور انتخاب نموده شد کمترین خلق الله حقیر محمدحسین ابن عبادالله اصفهانی غفر ذنوبه و ستر عیوبه».

۱۴. انتخاب کشکول شیخ بهایی (۱۵۳ر - ۲۵۸پ) (مجموعه‌ها - فارسی)

از: بهاءالدین محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ - ۱۰۳۱ق)

کشکول شیخ بهایی جنگی است شامل مطالب گوناگون به نظم و نثر و بارها به چاپ رسیده است. این گزیده تنها شامل اشعار فارسی مؤلف است.

انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز:

به عالم هر دلی کو هوشمند است   به زنجیر جنون عشق بند است

انجام موجود:

ای شعله آه خانه روشن کردی   ای غم تو خوش آمدی صفا آوردی

انجامه (۱۹۲ر): «در تاریخ بیستم شهر جمادی الاخر سنه ۱۰۵۶ تحریر یافت».

نستعلیق شکسته راسته و چلیپا، محمدحسین بن عبادالله اصفهانی، سوم تا بیستم رجب ۱۰۵۶ق در بلدهٔ برهانپور، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، خطوط سرخ برروی برخی عنوان‌ها، عبارات عربی و ابتدای مطالب. آغاز و انجام نسخه افتاده است. نسخه شمارهٔ برگ دارد و اعداد در گوشه سمت چپ بالای پشت برگ‌ها نوشته شده است. شش برگ از ابتدای نسخه افتاده و نسخه از برگ ۷ شروع شده است. شماره‌گذاری اوراق چند جا پیوسته نیست. بعد از برگ ۱۲۹ شماره‌گذاری از ۲۰۰ شروع شده است بعد از برگ ۲۲۹ بار دیگر شماره‌گذاری از برگ ۲۱۰ شروع می شود اما مطلب پیوسته است و افتادگی ندارد. برگ ۲۴۹ مکرر است. برگ ۲۲۰ و ۲۲۱

و ۳۱۳ را ندارد، یعنی در شماره‌گذاری از قلم افتاده است. براساس شماره‌گذاری نسخه، بین برگ ۳ و ۴ یک برگ و بین برگ ۲۵۶ و ۲۵۷ دو برگ افتادگی وجود دارد.

یادداشت دربارهٔ جنگ، تملک به خط مالک و تملک «کتابخانه محمدامین ریاحی» در درون جلد با جوهر ابی. فهرست بیاض برروی چهار برگ کوچک نوشته شده و در نسخه قرار دارد.

جلد مقوایی، تیماج زرشکی ساده، قطع بیاضی، ۱۸/۳×۸ س‌م، برچسب عنوان «بیاض محمدحسین بن عبادالله اصفهانی» برروی جلد نسخه.

۲۵۸گ، کاغذ ۱۸/۵×۷/۵ س‌م، مختلف، ۱۵/۵×۴/۵ س‌م.

۱۱۱۹۲

مجموعه

۱. وجیزه (۱ر – ۸۵پ) (نماز - فارسی)

از: محمدجعفر بن محمدصفی آباده‌ای فارسی (۱۲۰۰؟ – ۱۲۷۵ق)

محمدجعفر فارسی آباده‌ای دانشمند اصفهانی از شاگردان سید محمدباقر شفتی بیدآبادی (۱۲۶۰ق) و از مراجع بعد از وی است. او مسائل نماز را از رسالهٔ فتوایی استاد خود، به نام *تحفه‌الابرار*، گزینش کرده و این وجیزه را نگاشته است. تحفه الابرار شامل یک مقدمه و سه باب در احکام نماز است، با عنوان‌های «مطلب» و «مبحث» و مانند آن.

[ذریعه ۴: ۴۲۱؛ دانشگاه ۵: ۲۰۹۹؛ مرعشی ۲: ۵۰؛ سپهسالار ۵: ۷۴۸].

برگ اول نسخه افتاده است.

آغاز موجود: «الفخامه و الجلاله و الشرافه و بدر السنما العلم الفضیله و الاجتهاد و الفقاهه الذی بلغ من حیث الحسب و النسب علی حد کان ذکر اسمه عن سوء الادب جعلتها ذخیره لمعاد المؤمنین ... اولا اینکه نماز منقسم شود به واجب و مستحب اول یومیه دویم جمعه سیم عیدین چهارم آیات پنجم طواف ششم آنکه به نذر و عهد و نحوهما لازم می‌شود».

انجام: «و هرگاه متذکر شود بعد از اتیان به صیغه سلامی که مخرج از نماز است نماز صحیح است و اتیان به سجده منسیه فقط لازم خواهد بود و همچنین است حال در تشهد منسی در رکعت اخیره».

۲. احکام شک و سهو (شکیات و سهویات) (۸۷پ – ۱۱۵پ) (نماز - فارسی)

از: محمدباقر بن محمدنقی شفتی بیدآبادی (۱۱۷۵ – ۱۲۶۰ق)

حجت‌الاسلام شفتی در این رساله احکام شک و سهو را در نماز به تفصیل بیان می‌کند. این رساله در دو مقام تنظیم شده است: مقام اول در احکام شک، مقام دوم در احکام سهو، هر یک در چند مطلب، هر مطلب در چند مبحث و هر مبحث در چند مقصد.

صاحب *روضات* در ضمن مؤلفات شفتی به رسالهٔ بسیار بزرگی در احکام سهو و شک

اشاره می‌کند که بر وضعی نیکو تألیف نموده و آن را تتمهٔ *تحفه الابرار* خود قرار داده است.

[روضات ۱: ۱۲۵؛ ذریعه ۱۴: ۲۱۸؛ دنا ۶: ۱۲۲۱؛ مرعشی ۳۰: ۲۲۵؛ ملک ۶: ۹۹؛ نسخه پژوهی ۳: ۸۲].

آغاز: «در بیان احکام شک و سهو است و درین دو مقام است مقام اول در احکام شک است بدان که شک عبارت است از تردد ذهن میان دو احتمال متقابل به نحوی که رجحانی از برای احد طرفین بر دیگری نبوده باشد».

انجام: «هرگاه فرض شود که حدثی حاصل شود از مکلف بعد از فراغ از سلام و قبل از ... موجب بطلان می‌شود یا نه مسئله خلافی است مرحوم علامه حکم به بطلان صلوه در کتاب تذکره فرموده تمت».

نستعلیق و نستعلیق تحریری، خط دو کاتب، قرن ۱۳ق. خط متغیر است. در رسالهٔ دوم عنوان‌ها در حاشیه نوشته نشده تا بعداً در جای خود به سرخی نوشته شود اما نوشته نشده و جای عنوان‌ها خالی مانده است. هر دو رساله خط خوردگی دارد و در حاشیه و بین طور تصحیح شده است. گ ۸۶ر–۸۷ر نانوشته است. پارگی در برگ آخر نسخه که نانوشته است. آثار آب دیدگی، لکه‌های قهوه‌ای و پخش شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود.

از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

بدون جلد. فقط عطف باقی مانده که پارچه‌ای است. برچسب عنوان «مسائل شرعی» برروی برگ نخست.

۱۱۶گ، ۱۷/۵×۱۰/۵س‌م، ۱۳س، ۱۳×۶ س‌م (رسالهٔ اول)، ۱۸س، ۱۲×۶ س‌م (رسالهٔ دوم).

۱۱۱۹۳

دفتر یادداشت‌های ادبی (شعر / نثر - فارسی)

از: محمدعلی تربیت (۱۲۵۳ – ۱۳۱۸ش)

دفتر یادداشت‌های ادبی یکی از ادبای قرن اخیر است و به گواهی ایرج افشار که در هنگام تقویم نسخه در ابتدای نسخه نوشته است خط محمدعلی تربیت است. در این دفتر ابیاتی از انواع مختلف شعری نظیر مثنوی، لغز، مرثیه، هجو و مطایبه، هزل، قطعه، رباعی و دوبیتی، قصیده، مخمس، مسمط، مسدس، غزل و ترجیع بند انتخاب شده و به صورت منظم یا پراکنده در دفتر نوشته شده است. همچنین توضیحاتی دربارهٔ برخی آثار، برخی شاعران، مطالب تاریخی و پراکنده‌هایی در عروض دارد.

برخی آثار و شاعرانی که نامشان در این دفتر آمده است عبارت اند از:

یوسف و زلیخای فردوسی، آذری، جامی، ناظم هروی، سالم و محمد مقیم قزوینی؛ وامق و عذرا فصیحی، نامی، حسینی و ظهیر؛ ویس و رامین؛ خسرو شیرین قاسمی، شامی، عتابی، جعفرخان آصف، امیرخسرو دهلوی، هدایت رازی و نظامی؛ *فرهاد و شیرین* وحشی، عرفی و کوثری؛ *لیلی و مجنون* نظامی، امیرخسرو، جامی، هاتفی، قاسمی، مکتبی،

هلالی، محمود سالم، هدایت رازی و نامی؛ *محمود و ایاز* اثیسی شاملو؛ *نه سپهر*؛ *پنج نامه* دهلوی؛ *اسکندرنامه* امیرخسرو و عتابی؛ *مطلع‌الانوار* دهلوی؛ خمسه فیضی؛ *هفت گنبد* نظامی؛ *حدیقه الحقیقه* سنایی؛ *مخزن‌الاسرار* نظامی؛ *مهر و مشتری* عصار تبریزی؛ *جمشید و خورشید* سلمان ساوجی؛ *بهرام و گلندام* کاتبی؛ *هما و همایون* خواجو؛ *مجمع‌الخواص* صادقی؛ *روضه‌الانوار* خواجو؛ *مجمع‌البحرین* کاتبی؛ *شمع و پروانه* اهلی شیرازی؛ *خضر خواقی* امیرخسرو؛ *قران سعدین*؛ *گوی و چوگان* یا *حالنامه* عارفی؛ *گوی و چوگان* یا *کارنامه* قاسمی؛ *خسرونامه* عطار؛ *بی‌سرنامه*؛ *گل و هرمز* نعمت‌خان عالی؛ *سعادت نامه* ناصرخسرو؛ *سوز و گداز* نوعی خبوشانی؛ *مهر و وفا* سالم و میرحسین لاهوری؛ *هزاردستان* ابوالفتح بن باباخان متخلص به دهقان؛ *جام جمشید* نویدی اصفهانی؛ *هفت اختر* عبدی بیک نویدی؛ *گشتاسب‌نامه* دقیقی؛ *شاهنامه*؛ *مظهرالعجایب* عطار؛ *گرشاسب‌نامه* اسدی؛ *عشقیه* امیرخسرو؛ *مثنوی* وصال شیرازی؛ *فرهادنامه* عارف اردبیلی؛ مثنوی در بیان زلزله تبریز از نقابی؛ ساقی‌نامه پرتوی شیرازی؛ مثنوی در وصف قلم از مسعود سعد؛ *خسرو و گل* عطار؛ لغزنامه قلم از عبدالواسع جبلی، روحانی سمرقندی، طرب نائینی و پرتوی؛ امیرمعزی در صفت جامه؛ نجم کرمانی در صفت قلم.

مرثیه از خاقانی، رودکی، مجدالدین همگر، عمعق بخاری، عادل بخشی، مطربه کاشغری، مسعود سعد، افضل طهرانی، سنائی، سلمان ساوجی، محتشم، صباحی، وصال، روحی سمرقندی، کسائی مروزی، عماره مروزی، آذری و امیرخسرو.

هجو و مطایبه از جمال‌الدین عبدالرزاق اصفهانی به حکیم خاقانی نوشته، بندار رازی، لبیبی خراسانی، نادم جاجرمی، محمدحسین اسیری، شاهی، بنایی هروی، مخفی لاهیجانی، نیری جربادقانی، اثیر اومانی، سنائی، حیدری ترمذی، مشفق هروی، جعفر زرکوب، حکیم شفائی، یغما، بابا سوزنی، نجاتی مشهدی، کمال اسماعیل، گلخنی تفرشی، آذری اسفراینی.

هزلیات از میرم سیاه، میرم غوری، معلم قاینی، خاقانی، ناجی قزوینی، سوزنی، بخارائی، بهشتی حصاری، حزین لاهیجی، زیرک کشمیری، شفائی، طرزی افشار، ابوالعلاء گنجوی، وحشی، علی ثاج حلوائی، میرزا ابوتراب غبار، مجیرالدین بیلقانی، فوقی، فتحی، نویدی تربتی، شمس‌الدین یزدی، شهاب ترشیزی، همایون فریدنی اصفهانی، آهی اصفهانی، یغمای جندقی، مجیر، قاآنی، اثیرالدین اخسیکتی، سدید، مجدالدین همگر، اثیرالدین اومانی، کوشککی قاینی، آملی طبرستانی، غیاث‌الدین نقشبند یزدی، رفیع‌الدین ابهری قزوینی، شهاب ترشیزی، شانی تکلوی، عبید زاکانی، وحشی بافقی، بسمل دامغانی، عمید دیلمی و بندار رازی.

شکسته اصل، محمدعلی تربیت، به گواهی ایرج افشار در ابتدای نسخه. نسخه خط خوردگی دارد. تعدادی از اوراق نانوشته است.

یادداشت ایرج افشار درون دفهٔ اول جلد «این نسخه را که امروز دیدم با توجه به نامه‌های او خط محمدعلی تربیت است». از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، مخمل بنفش با حاشیهٔ بته جقه‌های ضربی متوالی، عطف و کناره و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، ۱۷/۵×۱۰/۵ س‌م. برچسب عنوان «دفتر یادداشتهای یکی از ادبای قرن اخیر + تذکره» برروی جلد.

۱۹۵گ، مختلف، ۱۷×۱۰ س‌م.

۱۱۱۹۴

بیاض شوریده خویی (شعر - فارسی)

گردآورنده: عبدالعظیم بن علی شوریده خویی (قرن ۱۳ق)

جنگ شعری به خط شوریده خویی است که اشعار خود را نیز در گ ۱۰۳پ - ۱۰۴پ، ۱۰۶پ - ۱۰۸ر، ۱۱۲ر - ۱۱۲پ و ۱۱۳پ - ۱۱۴پ، و ۱۱۲پ - ۱۱۳ر نوشته است. چند شاعر اشعار خود را در این بیاض نوشته‌اند. نام چند شاعر زن نیز در این جنگ دیده می‌شود. یک مجموعهٔ دیگر نیز به خط شوریده خویی در کتابخانهٔ ملک (ش ۵۰۸۵) محفوظ است.

آغاز نسخهٔ حاضر افتاده و شامل بخش‌های زیر است:

۱. فراق نامه (۱ر - ۲پ) (شعر - فارسی)

از: علی مهجور خویی

قصیده‌ای بلند در ۴۲ بیت است رائیه از میرزا علی خویی متخلص به «مهجور» که تخلص خود را در ابیات پایانی آورده است. مهجور پدر شوریده خویی، گردآورندهٔ این جنگ، است که درگ ۹۲پ - ۹۴ر در نقل اشعار مهجور نوشته است: «میرزا علی ابوی علیه‌الرحمه مهجور». عنوان «فراق نامه» در نسخهٔ ما نیست اما در فهرست کتابخانهٔ ملک با همین عنوان یاد شده است.

[منزوی ۴: ۳۰۲۰؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۱۸۵؛ ملک ۸: ۱۹۷]

آغاز:

فغان که چرخ جفا پیشه و خلاف مدار جدا فکند مرا از درت به خواری خار

۲. مثنوی در احوال دوست مهربان (۲پ - ۷ر) (شعر - فارسی)

از: لطفعلی بن آقاخان آذر بیگدلی (۱۱۳۴ - ۱۱۹۵ق)

آغاز:

بشنوید ای معشر آزادگان این حکایت از دل از کف‌دادگان

۳. قصیدهٔ راز و نیاز (۷ر – ۸پ) (شعر – فارسی)

از: سیدحسن صف (صفا) (قرن ۱۳ق)

سیدحسن صفا با این توضیح مختصر که وی از شعرای قرن سیزدهم آذربایجان است در *حدیقه الشعرا* آمده است.

[دانشمندان آذربایجان: ۲۳۰]

آغاز:

ای مهر سپهر بی وفایی | بر هم زن رسم آشنایی

۴. هراس مماس (۸پ – ۹ر) (شعر – فارسی)

از: جمال‌الدین محمد عرفی شیرازی (۹۶۳ – ۹۹۹ق)

آغاز:

این بارگاه کیست که گویند بی‌هراس | کای روح عرش سطح حضیض ترا مماس

۵. راز و نیاز (۹ر – ۱۲پ) (شعر – فارسی)

از: محمدصادق بن فضل‌الله هجری تفرشی (– ۱۱۸۰ق)

دیوان آقا صادق هجری تفرشی، شامل *شهنشاه نامه ملوک عجم*، *آئینه عبرت*، *سوز و گداز یا آتشکده*، در سال ۱۳۵۰ش، به گردآوری و نگارش تقی حاتمی تفرشی چاپ شده است.

آغاز:

معشر العشاق من اهل الجوی | انتی انت نارا بالطوی

۶. اشعار (شعر – فارسی)

در صفحاتی از این جنگ اشعاری در قالب‌های مختلف شعری از شاعران مختلف نوشته شده است (۱۴پ – ۲۰ر، ۲۳پ – ۳۱ر، ۳۷پ – ۱۱۴پ، ۱۳۰ر و پ، ۱۴۹پ – ۱۵۰پ و ۱۵۸پ – ۱۵۹پ، ۱۶۱پ – ۱۶۲پ). نام شاعران به قرار زیر است:

لطفعلی بیک آذر، ابراهیم ادهم، ابوعلی سینا، ادایی (۵۰پ، به خط عشقی)، ازل، الهی، امیر معزی (۱۶۱پ، به خط عشقی)، انوری، اوحدی، بابا طاهر، برقی (۱۰۸پ – ۱۱۲ر)، پریشان، جامی، جلالی یزدی، حاجب، حافظ، حریف، حریفی، حسرت، خادم، خاقانی، خرد، خرم قراداغی، داعی، میرزا داود، درویش، رشحه، رضا، رفیق، سعدی، سلیمان صباحی، سوزنی، شانی، مهدی بیک شقاقی، شوریده خویی (۱۰۳پ – ۱۰۴پ، ۱۰۶پ – ۱۰۸ر، ۱۱۲ر – ۱۱۲پ و ۱۱۳پ – ۱۱۴پ، ۱۱۲پ – ۱۱۳ر)، شوکت، شیخ بهایی، صافی، صائب، ابراهیم صفای شیرازی، صفی قلی بیک، طالب، طبیب، طوفان، عارض، عاشق،

عالی، عبدالله، عبدالله سلماسی (۴۹پ – ۵۰ر، به خط شاعر)، عزت، عشقی (۴۳ر – ۴۵پ و ۴۶پ و ۴۸پ، ۱۵۰پ و ۱۵۸پ، ۱۶۱پ – ۱۶۲پ، چند غزل با تخلص «عشقی» و عنوان «لمحرره»)، عطار، فانی، فرخی، فنا، مهدی قراداغی، حسینقلی‌خان کردستانی، آقا علی کلانتر (۴۶ر، به خط عشقی)، کلیم، کمال، مجمر صفاهانی، مجید، محتشم، محسن، مخفی، محمدصادق گلپایگانی متخلص به مدهوش، مسکین، مغربی، ملک قمی، منظر، مولوی، مؤمن، میرزا علی مهجور (۹۲پ – ۹۴ر)، میرمشتاق، میلی، نظام خاقان، نظری، نظیری، شاه نعمت‌الله، نقی، نیازی، واله لکزی، واهب صفایی، وحشی، وکیل، هاتف، هجری، هلالی، یغما، و لاادری (۴۸ر، به خط عشقی).

۷. سراپا (آیینه بدن نما) (۲۰ر – ۲۳پ) (شعر – فارسی)

از: علی بن مساعد عاملی، مهری عرب (قرن ۱۱ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۴۴/۱ در همین فهرست.

آغاز:

ای بت چابک و شیرین حرکات | جلوه ناز تو چون آب حیات

۸. پیر و جوان (بهار و خزان، بهاریه) (۳۱ر – ۳۷پ) (شعر – فارسی)

از: محمد نصیر طبیب اصفهانی (– ۱۱۹۱ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۰۵۹/۱ در همین فهرست.

آغاز:

شبی با نوجوانی گفت پیری | کهن دردی کش صافی ضمیری

۹. فردیات (۱۱۶ر – ۱۱۷پ و ۱۳۷ر – ۱۴۶ر و ۱۵۱ر – ۱۵۲پ) (شعر – فارسی)

آذر، آذر بیگدلی، آصفی، آفرین، آقا حسین، آهی، خان احمد، میرزا احمد، ادائی، ازرقی، اسیری، اقدسی، امامقلی خان، امیدی، امیرخسرو دهلوی، امیرمعزی، اوحدی، ملا حاجی بهرام، بیرجندی، ثابت، جاوید، جذبه، سید علی‌نقی جرفادقانی، حاجب، حافظ، حالتی، حسن‌خان، حزنی، حریفی، حزنی، حزین، حسامی، حسن، خواجه حسن، حلمی، خواری، خیالی، دردی، درقی، درکی، درویش، درویش مجید، ذوقی، ذهنی، راغب، راهب، رحیمی، رضائی، رفیق، رهبان، رهی، خواجه زاهد، زین‌الدین، سامی، سائل، سراج‌الدین حکاک، سعدی، سلیم، سنجر، سهیلی، سید احمد، شادی، شانی، شاه رضا، شاه عباس ثانی، میرزا شرف جهان، شریف، شکیب، شکیبی، شمیم، شوقی، شوکتی، شهاب، شیخ، صافی، صالحی، صائب، صباحی، صبوح، صبوحی، صبوری، صدر، صهبا، ضمیری، طبری، طبیب،

طریف، ظریفی، طوفان، طوقی، ظاهر، عادلی، عارضی، عاشق، ملا عبدالباقی، عبدالله خان، عذری، عرفی، عزت، عصمت خانم (۱۴۰پ)، عظمت خانم (۱۴۱پ)، عفت خانم (۱۴۱پ)، شیخ علی‌نقی، عنوان، عهدی، غازی، غالب، غروری، غواصی، غیاث، غیرتی، فرقتی، فروغی، فصیحی، فغانی، فکاری، فوقی، شیخ فیضی، قابلی، قدسی، قسمی افشار، قیدی، کاظم، کاکا، کسوتی، کلیم، کمکری (۱۴۱پ)، لاله خاتون خانم (۱۴۱پ)، لسانی، لطفی، محتشم، میرزا محمد، خواجه محمدامین، قاضی مسیح‌الدین، مشتاق، مشرقی، مشفقی، مظفر، مظهری، مقصدی، مقصود، مقیمی، ملهمی، مهدی بیک، مهری خانم (۱۴۱پ)، میراصلی، میرحضوری، میرصبری، میرصیدی، میرمعصوم، میرمقبول، میروالهی، میلی، نادم، ناصر، نجیب‌الدین، نرگس، نشاط، نصیب، بابا نصیبی، نظیری، نورجهان بیگم (۱۴۱پ)، نوری، نیازی، نیکی، واقفی، واله لکزی، وحشی، وقدی، وکیل، ولی، هاتف، میرزا هادی، هجری، هلالی، قاضی یحیی، یعقوب، و ابیاتی با عنوان لمحرره (۱۱۷ر) و «لاادری».

۱۰. قطعات فارسی (۱۱۸ر - ۱۲۶پ) (شعر - فارسی)

شاعر بیشتر قطعه‌ها مشخص نیست. برخی قطعه‌ها از شاعران زیر است:

آذر، اسیری، انوری، سید جلال، عذری، فخر، مخفی، میرحضوری، خواجه نظام الملک، وحشی، هلالی، قطعه من قایله (۱۴۸پ).

۱۱. رباعیات (۱۲۶ر - ۱۲۷پ و ۱۳۲پ - ۱۳۵پ و ۱۵۳روپ و ۱۶۰پ) (شعر - فارسی)

از: ابن محمود غزنوی، القاص میرزا، امامقلی خان، بابا طاهر، خیام، درویش مقصود، رحیمی، سلطان‌الدین، سلطان بایزید، سوزنی، شوقی، شهودی، صاحب، صافی، طاهر، طغرل، عایشه خانم (۱۲۶ر)، عراقی، عشقی (۱۲۷ر، ۱۵۰پ و ۱۵۸پ، ۱۶۱پ - ۱۶۲پ)، عنصری، فارغی، فخرالدوله، فنائی، قاسمی، کالت، کمال، مسیحی، مشتاق، مقیمی، منظوریه خانم (۱۲۶پ)، مهری خانم (۱۲۶ر)، مهستی خانم (۱۲۶ر)، میرزا محمد نصیر، میر محمدباقر داماد، شیخ نجم‌الدین، ندری، نظیری، وجهی، هاتف، هجری، هلالی، و چند رباعی لاادری و بدون نام شاعر، و لمحرره در محرم الحرام سنه ۱۲۷۹ق (۱۳۲پ).

۱۲. مخمس‌ها (شعر - فارسی)

مخمس غزل حافظ از شوریده (۱۳۱پ - ۱۳۲پ) مخمس غزل حافظ از ندیمی (۱۵۵ر - ۱۵۵پ)، مخمس غزل سعدی از شاکر (۱۵۵پ - ۱۵۶ر)، مخمس غزل عراقی از آذر (۱۵۶ر - ۱۵۶پ)، مخمس (۱۵۶پ - ۱۵۷ر)، مخمس غزل عرفی از حیران (۱۵۷ر)، مخمس غزل شالی از شقاقی (۱۵۷ر - ۱۵۷پ).

شکسته راسته و چلیپا، عبدالعظیم شوریده خویی، و نستعلیق تحریری عشقی در گ ۱۵۰پ، ۱۵۸پ، ۱۶۰پ، ۱۶۱پ - ۱۶۲پ، تاریخ محرم ۱۲۷۹ق در گ ۱۳۲پ دیده می‌شود. عنوان‌ها به سرخی و نشانه یا خطوط کوتاه سرخ در بالای برخی اسامی که سیاه نوشته شده‌اند و مصراع‌های عربی در برخی صفحات. در گ ۷پ - ۸ر و ۵۴پ - ۵۵ر، هر دو بیت به صورت ضربدر نوشته شده و در میان تشکیل لوزی داده و در دو گ ۷پ - ۸ر چهار بیت درمیان با سرخی نوشته شده است. چند برگ کاغذ کاهی سبز رنگ در انتهای بخش‌های مختلف نسخه وجود دارد که به گونه‌ای قسمت‌های مختلف را از یکدیگر جدا کرده است، گ ۱۱۵ و ۱۲۸ و ۱۲۹ و ۱۳۹ و ۱۴۴ و ۱۴۷ و ۱۵۴. گ ۴۷ر، ۴۹ر، ۱۳۱ر، ۱۵۸ر، ۱۶۰ر، ۱۶۱ر و گ ۱۶۳تا ۱۶۷ در انتهای نسخه نانوشته است برگ ۱۶۸ و چند برگ در انتهای نسخه بریده شده و از بین رفته است، چند برگ در انتهای نسخه پاره شده و قطعات آن در لا به لای نسخه هست، اما قابل استفاده نیست.

مهر بیضی کوچک با سجع «عبده شیخعلی» در گ ۱۵۰پ و ۱۶۱پ. دو برگ کاغذ بزرگ خطدار جدید در لا به لای نسخه هست که فهرست اسامی شاعران جنگ با شماره برگ در آن نوشته شده است، اما کامل نیست، از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای مجدول و خطوط متقاطع در مرکز، قطع بیاضی، ۱۹/۵×۱۰ س‌م. برچسب عنوان «بیاض شوریدهٔ خویی» برروی جلد.

۱۶۸گ، اندازهٔ کاغذ: ۱۹/۵×۱۰ س‌م، اندازهٔ متن: ۱۷×۷ س‌م.

۱۱۱۹۵

مجموعه

۱. التذکره فی علم البزدره (۳ر - ۴۱پ) (بازنامه - فارسی)

از: محمد بن علی بن زاهد شوشتری (قرن ۸ق)

متن اصلی از: کندی

ترجمهٔ فارسی کتاب عربی «تربیت باز» کندی است و به شیخ حسن جلایر ایلکانی تقدیم شده است. نسخهٔ ش ۲۷۱/۳ مرکز دائرةالمعارف که در فهرست آن مرکز با عنوان «بازنامه» معرفی شده همین نسخه است. این کتاب شامل مقدمه و چهار مقاله، هر مقاله در چندین باب، است:

مقدمه در سخن کلی در ترتیب باز، مقالهٔ اول در سخن حکمای روم در تربیت باز در سی و چهار باب، مقالهٔ دوم در سخن حکمای ترک در تربیت باز در سی باب، مقالهٔ سوم در تربیت حکمای هند در تربیت باز در سی و شش باب، مقالهٔ چهارم در سخن حکمای فارس در تربیت باز در بیست باب.

[دائره المعارف ۱۱: ۱۶۶؛ مرکز دائرةالمعارف ۱: ۳۱؛ ملک ۵: ۶۵]

این نسخه در آغاز و انجام افتادگی دارد. مقدمه را ندارد و باب پانزدهم از مقالهٔ چهارم

تا پایان نسخه افتاده است. در میانه نیز چند برگ افتادگی دارد.

اغاز موجود: «باز چون او را ربح زکام باشد باب بیست و یکم در تدبیر چون او را از گرد خانه زحمتی رسد».

انجام موجود: «باب پانزدهم در تدبیر باز وقتی که پرهای او می‌افتد باید که بگیرند».

۲. حکایات شاهزاده اصفهان (۴۳ر - ۵۷پ)

(داستان - فارسی)

آغاز این حکایات افتاده است.

آغاز موجود: «دیدنش صورت نبندد وجود پارسایان را شکیبی چون نظر ما بر جمال تو افتاد گفتیم چه بودی که این دو پادشاهزاده جفت یکدیگر بودندی که مناسب یکدیگرند».

انجام: «پدر شاهزاده از دنیا رحلت کرد تاج سلطنت بر سر شاهزاده نهادند و او را از دختر شاه یمن فرزندان شد و مدتی کامرانی نمودند عاقبت همه ازین جهان فانی رحلت نمودند و مملکت بر دیگران گذاشتن».

انجامه: صد هزار رحمت برخواننده و بر نویسنده و شنونده و جمع کننده باد به حق محمد و اله و به تاریخ هزار و صد و دو که در دارالسلطنه اصفهان به اتفاق آقایان از دست ظلم مرتضی قلیخان ... [ناخوانا] بودم بنابر بیکاری نوشته و السلام».

[استوری: ۳۰۹؛ نشریه ۱: ۱۵۹]

۳. حکایت هزار گیسو (۵۷پ - ۱۲۸پ)

(داستان - فارسی)

انجام افتاده است.

اغاز: «راویان اخبار و ناقلان آثار و گذارندگان سخن چنین روایت کرده‌اند که در شهر مصر پادشاهی بود به عظمت و شوکت چنان بود در آن زمان مثل خود نداشت».

انجام موجود: «نهم آن عجوزه که شاهزاده را خدمت کرد آن دو تنها یافت فغفور آنکه خدمت کردن هر کسی ضایع نمی‌ماند و هم آنکه نیکی را از دست مده که نیکی کردن بسیار فایده‌های بهتر خواهد بود صد هزار آفرین بر خواننده و نویسنده و شنونده و صاحب کتاب».

[نشریه ۸: ۱۹۹؛ ۹: ۵ و ۴۹، ۱۰: ۹۱، ۳۰۷].

نستعلیق، ۱۱۰۲ق در اصفهان. عنوان‌ها به سرخی. بین گ ۳۶ و ۳۷ افتادگی وجود دارد و گ ۳۷ نونویس است. بین گ ۴۱ و ۴۳ افتادگی وجود دارد و گ ۴۲ نانوشته است. نسخه خط خوردگی دارد. برخی اوراق وصالی شده است.

در پشت برگ نخست یادداشت دربارهٔ محتوای نسخه: «این کتاب دو قسمت است قسمت اول راجع به مرغ شکاری قسمت دوم راجع به حکایتهای چند که در اصفهان به تاریخ ۱۱۰۲ق شبها از زبان گویندگان نوشته شده است». برروی یک کاغذ خطدار جدید عنوان رساله‌ها به همراه فهرست ابواب رسالهٔ اول نوشته شده و در نسخه قرار گرفته است. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای فرسوده، ترنج و سر ترنج‌ها از بین رفته، درون سرخ. برای تعمیر جلد برروی عطف تا کنارهٔ نسخه یک تکه چرم مشکی چسبانده شده است، ۱۳×۱۸/۵ س‌م. برچسب عنوان «بازنامه، داستان شاهزاده هزار گیسو» برروی جلد.

۱۲۹گ، ۱۳×۱۹ س‌م، ۱۴س، ۸/۵×۱۴ س‌م.

۱۱۱۹۶

مرصاد العباد

(عرفان - فارسی)

از: نجم‌الدین عبدالله به محمد رازی، نجم دایه (۵۷۰؟ - ۶۵۴ق)

مرصاد العباد در مبانی تصوف و آداب تزکیهٔ نفس و مراتب سیر و سلوک و مکاشفه و دیگر مطالب عرفانی است که به نام سلطان علاءالدین کیقباد ابوالفتح کیخسرو فرزند قلج ارسلان سلجوقی، در سال‌های ۶۱۸-۶۲۰ق، نگاشته شده و بارها به چاپ رسیده است.

این کتاب مشتمل بر پنج باب است و هر باب چند فصل دارد: باب اول: دیباچه در سه فصل، باب دوم: مبداء موجودات در پنج فصل، باب سوم: معاش خلق در بیست فصل، باب چهارم: معاد نفوس در چهارفصل، باب پنجم: سلوک طوائف مختلف در هشت فصل.

این کتاب در سال ۱۳۵۲ش، به تصحیح محمدامین ریاحی، منتشر گردیده و بارها تجدید چاپ شده و در سال ۱۳۸۶ش به تصحیح عزیزالله علیزاده انتشار یافته است.

[ذریعه ۲۰: ۳۰۸؛ منزوی ۲: ۱۳۷۹؛ مشار ۴: ۴۷۰۷؛ مرعشی ۹: ۲۵۲؛ مرکز احیاء ۶: ۳۳۶].

آغاز: «حمد بی حد و ثنای بی عدد پادشاهی را که وجود هر موجود نتیجه جود اوست و جوهر هر موجود حمد و ثنای او».

انجام:

زین گونه معما که بیان سخن است	هم من دانم که ترجمان سخنم

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی تاریخ یوم الاربعا ست و عشرین شهر ربیع الثانی سنه رابع و اربعین و مأتین و بعد الالف الهجریه النبویه ص علیه و آله اجمعین الطیبین الطاهرین و الحمدلله رب العالمین علی ید اقل خلق الله عباس ابن حاجی محمد شیرازی الاصل همدانی المسکن سنه ۱۲۴۴

غریق رحمت یزدان کسی باد	که کاتب را بالحمدی کند یاد

نسخ، عربی‌ها معرب، عباس بن محمد شیرازی همدانی، چهارشنبه ۲۶ ربیع‌الثانی ۱۲۴۴ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ در بالای عبارات عربی. در حاشیه تصحیح شده است. اثار اب دیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

یادداشت حسین عندلیب همدانی واعظ در جمادی‌الثانی ۱۳۷۲ق در پشت برگ نخست مبنی بر این که کتاب *مرصاد العباد* از شیخ نجم‌الدین رازی است و برخی به اشتباه ان را از نجم‌الدین کبری دانسته‌اند. مطلبی عرفانی در گ ۲ر و یک غزل در گ ۱۳۳ر، از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج قرمز، ضربی، ترنج بزرگ و دو سرترنج با نقش گل و بوته، دو ردیف جدول دو خطه و گوشه‌های مثلثی در لبهٔ درونی قاب جدول، عطف چرم مشکی که با بی‌سلیقگی به جهت مرمت جلد برروی عطف چسبانده شده است، ۲۱×۱۳/۵ س‌م، برچسب عنوان «مرصاد العباد» برروی جلد.

۱۳۴گ، ۲۱×۱۳/۵ س‌م، ۲۰س، ۱۴/۵×۷/۵ س‌م.

۱۱۱۹۷

کلیات اشرف طسوجی

[شعر / نثر - فارسی]

علی اشرف طسوجی عالم و شاعر، متخلص به اشرف، نبیرهٔ ملا عبدالنبی طسوجی بود و تحصیلات خود را در اصفهان و عتبات عالیه به انجام رسانید. در الهیات و حدیث و کلام سرآمد بود. از نزدیکان قائم مقام اول بود و با عباس میرزا نایب‌السلطنه ارتباط نزدیکی داشت و پس از شکست وی از روسیه عرصه بر او نیز تنگ شد و فقر و فاقه بر او چیره گشت و کتاب و دستار را گرو نان گذاشت. دیوان او شامل غزل، قصیده، مخمس و رباعی است. اشرف رثای مشهور محتشم کاشانی و چند غزل حافظ را تضمین کرده و اثر دیگری به نام شعله نیز از او باقی مانده است.

همچنین براساس نسخهٔ حاضر که تنها نسخهٔ موجود از دیوان اشرف است وی منشآتی هم دارد که در این بیاض نوشته شده است.

[تذکرهٔ شعرای آذربایجان ۱: ۴۶۸؛ دانشمندان آذربایجان: ۴۲؛ نگارستان دارا: ۵۹؛ ذریعه ۹: ۷۷].

آغاز و انجام بیاض حاضر افتاده و آنچه در این بیاض آمده شامل بخش‌های زیر است:

۱. دیوان اشرف طسوجی (۱پ - ۲۶ر و ۷۵پ - ۱۲۵ر)

از: علی اشرف بن احمد طسوجی، اشرف طسوجی (۱۱۸۹ - ۱۲۶۸ق)

شامل:

الف) غزلیات (۱پ - ۲۴ر، ۷۴ر - ۷۱پ) [شعر - فارسی]

غزلیات با تخلص «اشرف» و بدون ترتیب تهجی است.

آغاز غزلیات:

چو زلف یار بگیرد قرار وای بر ما   شبی بیار نگر سوی زلف دلبر ما

به یاد تو در خون نشسته مردم چشم   چه می‌شود که درآیی دمی تو از در ما

ب) ماده تاریخ‌ها (۲۶پ - ۳۶ر)

ماده تاریخ ها تاریخ‌های ۱۲۲۱-۱۲۳۷ق دارند، با این عنوان‌ها:

تاریخ تعزیت و تهنیت قایم مقامین، ۱۲۳۷ق (۲۶پ - ۲۷ر)، وفات قایم مقام (۲۷پ و ۲۸ر)، تاریخ وفات شیخ جعفر خزاعی، ۱۲۲۸ق (۲۸ر - ۲۸پ)، در تاریخ والد مرحوم، ۱۲۲۱ق (۲۸پ - ۲۹پ)، تاریخ عروسی صبیه حسینقلی خان مرحوم، ۱۲۲۲ق (۳۰ر)، تاریخ عروسی آقا محمدعلی بیکا و صبیهٔ احمدخان مرحوم، ۱۲۲۹ق (۳۰پ - ۳۱ر)، تاریخ حمام میرزا محمدرضا مستوفی، ۱۲۳۰ق (۳۱ر)، تاریخ حمام، ۱۲۲۹ق (۳۱پ)، تاریخ وفات میرزا ابوالمعصوم، ۱۲۳۵ق (۳۲ر و ۳۲پ)، تاریخ نسخهٔ جهادیه قایم مقام، ۱۲۲۹ق (۳۲پ - ۳۳پ)، تاریخ وفات صبیهٔ نجف خان، ۱۲۳۰ق (۳۴ر)، تاریخ وفات آقا ابوالحسن (۳۴پ)، تاریخ عروسی آقای فتحعلی بیک مبرور، ۱۲۳۳ق (۳۵ر - ۳۵پ)، تاریخ باغ ملک‌زاده، ۱۲۲۴ق (۳۶ر).

ج) قصیده‌ها و قطعه‌ها (۲۴پ - ۲۶ر، ۳۶پ - ۴۸ر).

شامل: قطعه در باب نایابی کشکول (۳۶پ - ۳۷ر)، در شرح احوال خود (۳۷پ - ۴۰ر)، قصیده در مدح آصف آن عهد میرزا محمدحسن (۴۰پ - ۴۲پ و ۴۲پ - ۴۳ر)، تصویرالحال فی صوره الخیال (۴۳پ - ۴۴پ)، قصیده در مدح حسینقلی خان مرحوم (۴۵ر - ۴۶ر و ۴۶پ - ۴۷ر)، در مدح فتحعلی خان (۴۷پ - ۴۸ر)، در وصف فرس (۵۱ر)، در مدح نجفقلی خان با تاریخ ۱۲۴۵ق (۷۷ر - ۷۴پ)

د) مخمس‌ها (۴۸پ - ۵۰پ و ۱۲۵ر - ۱۱۳پ)

شامل: مخمس دو غزل از حافظ (۴۸پ - ۵۰پ)، مخمس دوازده بند محتشم (۱۲۵ر - ۱۱۳پ)

ه) مرثیه‌ها و نوحه‌ها [شعر - ترکی]

به ترکی با تخلص «اشرف»، شامل:

در عزای حاجی فتحعلی بک (۱ر)، مرثیه در وصف واقعهٔ کربلا (۱۲۵پ، آغاز افتاده)، واقعهٔ وفات پیغمبر(ص) (۱۱۳ر - ۱۰۵پ)، واقعهٔ شهادت سیدالشهدا(ع) (۱۰۵ر - ۱۰۱پ)، واقعهٔ شهادت علی‌اکبر (۱۰۱پ - ۹۵ر)، واقعهٔ فی احوال القیامه و اهوالها (۹۴پ - ۹۰پ)، پیش واقعه (۹۰ر - ۸۹پ، ۸۹ر - ۸۸پ، ۸۸ر - ۸۷پ، ۸۷ر - ۸۶پ، ۸۶ر - ۸۵پ، ۸۵ر)، نوحه از زبان حضرت زینب(س) به ترکی (۸۴پ)، از زبان شاه اولیاء در وفات جناب زهرا(س) (۸۴ر - ۷۸ر) و ابیاتی در مرثیهٔ امام حسین(ع) (۷۷پ).

آغاز موجود: «در عزای ... حاجی فتحعلی بک مرحوم گوید

در ماتم تو ز حال خود در عجبم   روزم چو شب و میرس دیگر ز شبم

یک دیده من فرات و دیگر دجله   شط العرب و لیک خشکیده لبم»

انجام موجود (۱۲۵پ):

سر جهان سبب بوجود هستی و این   آرام جان صف شکن غزوهٔ حنین

بر نور چشم باعث ایجاد نور عین   خورشید آسمان و زمین نور مشرقین

پروردهٔ کنار رسول خدا حسین

۲. منشات (۵۱پ – ۷۱ر) (شعر/ نثر – فارسی)

از: علی اشرف بن احمد طسوجی، اشرف طسوجی (۱۱۸۹ – ۱۲۶۸ق)

شامل لغز به اسم سفر (۵۱پ – ۵۲ر)، صورت صلح نامه (۵۲پ – ۵۳ر)، صورت تعزیت‌نامه (۵۳ر – ۵۴ر)، صورت صلح نامه (۵۴ر – ۵۴پ)، صورت مکتوب (۵۵ر) مکتوب (۵۵پ)، صورت تهنیت عروسی (۵۵پ)، دیباچهٔ قسمت نامچه (۵۶ر – ۵۶پ)، صورت مکتوب دیگر (۵۶پ – ۵۸ر)، نوشتهٔ علی‌حده (۵۸پ – ۵۹پ)، دیباچهٔ مکتوب دیگر (۶۰ر – ۶۰پ)، صورت تعزیت‌نامچه (۶۰پ – ۶۱ر)، جواب مراسلهٔ مرسله (۶۱ر – ۶۲ر)، صورت شجرهٔ سیادت (۶۲پ – ۶۳پ)، خطبهٔ خلعت‌پوشی (۶۳پ – ۶۵ر)، خطبهٔ عید (۶۵ر – ۶۶پ)، همچنین:

– دیباچه‌ای که به رسالهٔ جهادیه قائم مقام مرقوم گردید (۶۷ر – ۶۷پ)،

اغاز: «الحمدلله الذی اشتری من المؤمنین انفسهم و اموالهم بان لهم الجنه یقاتلون فی سبیل الله فیقتلون و یقتلون و امرهم بالجهاد».

– صورت مکتوبی که از جانب سعادت جوانب بندگان والاشأن نایب السلطنه العلیه العاله به مجتهدین دین نوشته و مرقوم گردید (۶۷پ – ۷۱ر).

اغاز: «چون مهر سپهر رسالت از افق یعثت طالع و نیر عدیم الوبال نبوت از مشرق هدایت لامع گردید روز به روز اعجاز ماهر ظهور سیف».

نستعلیق شکسته چلیپا و راسته اصل، اشرف طسوجی، قرن ۱۳ق، بیاض از دو طرف نوشته شده است. برچسب عنوان «بیاض یا دیوان اشرف مراغه‌ای» برروی نخستین برگ نسخه.

از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

بدون جلد.

۱۲۵گ، قطع بیاضی، ۹/۵×۱۹/۵ س‌م.

۱۱۱۹۸

دیوان مظهر خویی (شعر – فارسی)

از: عباس‌قلی بن زین‌العابدین مظهر خویی (قرن ۱۳ق)

عباس‌قلی خویی فرزند زین‌العابدین خان، چاپارباشی نایب‌السلطنه عباس میرزا، و متخلص به «مظهر» است. دیوان او شامل قصاید، غزلیات، مثنوی، مراثی و رباعیات است. وی قصایدی در مدح ناصرالدین شاه دارد و غزلیاتش به شیوهٔ سعدی و سرشار از روح عرفانی است. ایرج میرزا بعضی غزل‌های او را استقبال کرده است.

[ذریعه ۹: ۱۰۶۳؛ منزوی ۳: ۲۵۳۴؛ مشار ۱: ۷۵۷؛ دانشمندان آذربایجان: ۳۴۹؛ دانشگاه ۱۳: ۳۰۵۳؛ مجلس ۲۵: ۴۵۲]

نسخهٔ حاضر شامل غزلیات (۱ر – ۲۷ر) و قصاید فارسی (۲۷ر – ۳۲پ) است و درحدود ۸۰۰ بیت دارد. بخش غزلیات شامل ۸۲ غزل است که به ترتیب حروف الفبای

قافیه مرتب شده است. نسخه افتادگی دارد و غزل اول ناقص است و از میانهٔ قافیهٔ تاء تا یاء را دارد. قصاید شامل پنج قصیده است و دو قصیده در ستایش پیامبر اکرم(ص) و امیرالمؤمنین(ع) دارد و انجام آخرین قصیده افتاده است.

اغاز موجود:

خوب‌تر زین نتوان گفت که سعدی گوید … به جهان خرم از آنم که جهان خرم ازوست

انجام موجود:

چنین قصیده نگوید کسی به جز مظهر … جز این قصیده به دست قند عزیزش دار

نستعلیق، بدون تاریخ، عنوان‌ها به سرخی، نسخه شماره صفحه دارد با قلم سرخ. ۱۴ صفحه از ابتدای نسخه افتاده و نسخه از صفحهٔ ۱۵ شروع می‌شود. دوخت شیرازه شل شده و برخی اوراق نسخه جدا شده است. لکه‌های چربی در لبهٔ بالایی اوراق و بخش شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود.

از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوای ساده نارنجی جدید، ۱۳/۵×۲۱ س‌م، عنوان «دیوان مظهر خویی» با ماژیک و برچسب عنوان نسخه «اوراق دیوان مظهر خویی» برروی جلد.

۳۲گ، ۱۳×۲۰/۵ س‌م، ۱۴س، ۹/۵×۱۶/۵ س‌م، کاغذ کاهی.

۱۱۱۹۹

مجموعه

گردآورنده: محمدجعفر مشتری

دفتری است که به نظر می‌رسد محمدجعفر مشتری برای خود تهیه کرده و در آن ابیاتی را از شاعران مختلف به فارسی و عربی و بخش‌هایی را با عنوان «فصل» در مسائل گوناگون ادبی و تاریخی، حدیث، عقاید و علوم قرآنی و مانند آنها گرد آورده است، و نام خود را در گ ۱۶۱ر و ۱۷۰ر به صورت «اقل العباد محمدجعفر مشتری» آورده است. بخش‌های مختلف این مجموعه به قرار زیر است:

۱. فصل: حدیث (۴پ – ۱۴پ) (احادیث – عربی)

در زیر عنوان «فصل» سی و هشت حدیث به نقل از از کتاب‌های معتبر حدیث نوشته شده و حدیث سی و نهم ناتمام مانده است.

اغاز: «الحدیث الاول من البخاری عن جابر بن عبدالله الانصاری قال قال النبی ص ان الله تعالی لما خلق السموات و الارض».

انجام موجود: «و اما الکتابه التی یلی اهل الارض و علی نور الارضین التاسع و الثلثون روی عن ابی».

۲. فصل: پراکنده‌ها (۱۶ر - ۳۶پ) (شعر و نثر - عربی)

در زیر عنوان «فصل» مطالبی به نقل از متون مختلف نظم و نثر نوشته شده است، مانند: کشکول، امالی، نزهه‌القلوب، تاریخ ابن زهره اندلسی، معالم العبر، مفتاح الفلاح، الشافی، زهر الربیع، طب الائمه، دره الغواص، المبرد فی الکامل، المحاسن، الانوار النعمانیه، و غیره.

۳. فصل فی التوحید و الاعتقاد (۳۷ر - ۴۷ر) (عقاید - عربی و فارسی)

شامل مطالبی به نقل از: علامهٔ حلی در *باب الحادی عشر*، شیخ صدوق، مجلسی و ملا جعفر استرآبادی در *رسالهٔ اعتقادات* است.

۴. فصل فی رد الغلاه و الصوفیه (۴۹ر - ۵۳ر) (تصوف - عربی و فارسی)

شامل مطالبی به نقل از: *الکافی* کلینی، *مجمع‌البحرین* طریحی، شیخ صدوق در *المجالس*، شیخ مرتضی در *الرسائل*، احمد احسایی در *شرح زیارت*، *حدیقه الشیعه*، مجلسی در *عین‌الحیوه* است.

۵. فصل فی الاصول (۵۶ر - ۷۳پ) (اصول فقه - عربی)

در ده مطلب و خاتمه، با عنوان‌های «فصل» در زیر هر مطلب:
المطلب الأول: نبذه من مباحث الالفاظ، المطلب الثانی: الاوامر و النواهی، المطلب الثالث: النطق و المفهوم، المطلب الرابع: العموم و الخصوص، المطلب الخامس: بیان بعض مباحث التخصیص، المطلب السادس: المطلق و المقید و المجمل و المبین، المطلب السابع: الاجماع، المطلب الثامن: القیاس و الاستصحاب، المطلب التاسع: النسخ، المطلب العاشر: الاجتهاد، خاتمه فی التعارض و التعادل والتراجح.

آغاز: «فصل فی الاصول و هو فی اللغه ما یبتنی علیه شیئی و فی العرف یطلق علی معانی کثیره منها الاربعه المتداوله فی السنه الاصولیین».

انجام: «فهذا الاقتران الذی هو سبب الترجیح سمی فی الاصطلاح بالترجیح».

انجامه: «قدتمت فی یوم السادس فی تسعه من رجب قد بقیت منه احدی و عشرون ۱۲۹۴».

۶. فصل: معانی و بیان و بدیع (۷۸ر - ۹۵پ) (معانی و بیان/ بدیع - فارسی)

سه فصل است: در بیان فصاحت و بلاغت در هشت باب (۷۸ر - ۸۴ر)، در بیان علم بیان (۸۴ر - ۸۷پ)، در بیان علم بدیع (۸۷پ - ۹۵پ).

آغاز: «فصل در بیان فصاحت و بلاغت است بدانکه فصاحت در نزد علمای عنه جاری بودن لفظ است به قوانین مستنبطه در استقراء کلام ایشان و کثیر الاستعمال شدن است».

۷. فصل (۹۸ر - ۱۰۳ر)

در زیر عنوان «فصل» مطالبی به نقل از شیخ احمد احسائی در *شرح الزیاره*، *رسائل و تسیر*، و از آقا میرزا حسین در *رساله علم الحجه* نوشته شده است.

۸. فصل فی قول العامه (۱۰۶ر - ۱۱۴ر) (حدیث - عربی)

به نقل از سیوطی، زمخشری، ابن اثیر در *جامع الاصول*، بخاری در صحاح، ثعلبی، غزالی، هدایه، شهرستانی در *ملل و نحل*، ابن ابی الحدید، قاضی میبدی در *شرح دیوان*.

آغاز: «بدان که ایشان از برای تقویت و نصرت دین وضع حدیث را جایز می‌دانند چنانکه حافظ عبدالعظیم منذری شافعی در آخر کتاب ترغیب و ترهیب می‌گوید».

۹. فصل: تاریخ اسلام (۱۱۵ر - ۱۲۹پ) (تاریخ اسلام - فارسی و عربی)

در زیر عنوان «فصل» مطالبی در تاریخ زندگی پیامبر اسلام(ص)، حضرت فاطمه(س)، حضرت علی(ع) و امامان دیگر شیعه به نقل از *الارشاد* شیخ مفید، *تذکره الائمه*، *جلاء العیون* و *جنات الخلود* نوشته شده است. سپس تاریخ تولد و وفات و مدفن چهارده معصوم و نام وکلای امام زمان(ع) آمده است.

آغاز: «مجلسی علیه‌الرحمه در تذکره الائمه نوشته است که از حضرت امیرالمؤمنین علیه‌السلام مروی است که حق تعالی بود و هیچ خلق نه بود».

۱۰. فصل در علم قرائت (۱۳۲ر - ۱۳۶پ) (قرائت - فارسی)

آغاز: فصل در علم قرائت است بدان که آنچه شرعاً در قرائت واجب است مراعات اعراب است».

در پایان گ ۱۳۶ر و ۱۳۶پ ابیاتی در ذکر سوره‌هایی که سجده دارد و ابیاتی در بیان سوره‌هایی که در مدینه نازل شده و ابیاتی در ذکر نام‌های قرآن آورده شده است.

۱۱. منظومه لآلی (نظم اللالی، نظم لآلی، نظم اللئالی، نظم لئالی، لؤلؤیه) (۱۳۷ر - ۱۳۸پ) (تجوید - فارسی)

از: سید ابوالقاسم قاری مشهدی خراسانی (زنده در ۱۰۸۳؟ق)

منظومه‌ای است در ۸۹ بیت مشتمل بر قواعد تجوید قرآن کریم، که به نام شاه عباس دوم صفوی و به سال ۱۰۶۲ق سروده شده است.

[ذریعه ۳: ۳۶۴ و ۲۲۶؛ ۱۸: ۳۷۷؛ **مجلس ۳: ۳۸، ۵۸۶؛ منزوی ۱: ۹۵**]

آغاز:

ای کلام از انتظام نام ذاتت در نظام [مصراع دوم نوشته نشده است]

انجام:

بعد از اهدای دعای ازدیاد عمر شاه / ناظم این را به حمد و سوره یاد آر گاه

انجامه: «یوم یکشنبه ۱۳ جمادی‌الاولی ۱۲۹۴».

۱۲. قصیده در تجوید (۱۳۹ر – ۱۳۹پ) (تجوید – فارسی)

از: ؟

آغاز:

در میان وقفها ده وقف غفران آمده / اولش در مائده پس اولیاء اولین

انجام:

رمزشان تا شود ترا از بر / بیت‌ها را به جد و جهد بخوان

۱۳. مثنوی در قرائت (۱۳۹پ – ۱۴۱ر) (قرائت – فارسی)

از: ؟

در ۳۱ بیت. در بیت پایانی آن آمده که در محرم ۱۳۰۰ق ساخته شده است.

آغاز: «بعد حمد خالق معبود فرد لایزال

گفته استاد قرائت همزه را پنج صفات / جهر و شدت استفال انفتاح اصمتات»

انجام:

جهر و رخوه از صفات هم الف سازم / استفال و انفتاح مصمته شد و السلام

یک هزار و سیصد فرخنده سال / در محرم ختم شد این خوش مقال

۱۴. فصل فی تذکره الخطاطین (۱۴۴پ – ۱۴۹ر) (خوشنویسان – فارسی)

آغاز: «ابوعلی محمدحسین بن مقله فارسی نخست استادی ست که خط نسخ و ثلث را وضع نمود و او به وزارت سه خلیفه از خلفای بنی عباس سزاوار بوده».

انجام: «علیقلی خان و حسینقلی خان کرمانشاهانی دو برادر نیک اخترند از شاگردان میرزا سنگلاخ هستند هر دو پیش از استاد خودشان وفات یافتند».

۱۵. فصل: نقطویه (۱۵۰پ – ۱۵۲ر) (نقطویان – عربی)

دربارهٔ فرقهٔ نقطویه و نقطویان است.

آغاز: «هو ابوعبدالله ابراهیم بن محمد الازدی ولد سنه ۲۴۴ بواسط و سکن بغداد و توفی فی صفر سنه ۳۲۳».

۱۶. رباعیات (۱۵۴پ – ۱۷۷پ) (شعر – فارسی)

در این بخش مجموعه‌ای از رباعیات به ترتیب تهجی نقل شده است. اسامی شاعرانی که یک یا چند رباعی از آنها نقل شده به قرار زیر است:

لطفعلی‌بیک آذر، حمزه طوسی آذری، ابن یمین، شیخ ابوالقاسم، ابوسعید ابوالخیر، ابوعلی سینا، احمد، ادهم کاشانی، ازرقی، اسدی طوسی، محمدسعید اشراق، حسین‌خان الفت، شیخ العقلی، امیر خسرو دهلوی، امیر معزی، انوری ابیوردی، اوحدالدین کرمانی، اهلی ترشیزی، بابا افضل کاشانی، بابا طاهر عریان، بابا فغانی، بدیهی، میرزا ابوالحسن کلانتر نیشابور بیگانه، ابوطالب ترشیزی، محمدعلی تمکین، تنها، حسن ثنایی، میرسیدمحمد جامه‌باف، جامی، میرجعفر مکتب‌دار، جعفر منشی، حافظ، ابوالحسن حامد، آقا حسین، سلطان حسین بایقرا، میرزا نصیر حکیم اصفهانی، خاقانی، خالص استرآبادی، خباز شاعر، خواجوی کرمانی، باقر کاشانی خورده تخلص، خیام، ملا معصوم داعی قراشی، دانش، میرزا طاهر دکنی، دوده مغربی، رشید وطواط، محمدصالح رضوی، میرزا رضی، رفعت نیشابوری، رودکی، میرزا جعفر رونق، سالک یزدی، لطفعلی‌بیک سامی، سحابی نجفی، سراجا نقاش، سعدی، سلمان ساوجی، سنایی، سیف‌الدین، میرزا شاه تقی شیخ‌الاسلام مشهد، شاه شجاع، شاه میرزا، شاهی، شمس تبریزی، خواجه علی شهابی، محمد شهود، شیخ بهاءالدین، شیخ بهایی، بهاءالدین شیرازی، شیخ صفی، ملا ضمیر اصفهانی، ضمیری، میرزا ضیاء، ضیاء حسینی، طالب آملی، عارف لاهوری، میرزا عبدالمجید همشیره‌زاده غیور، عاذری تبریزی، عرفی شیرازی، میر عطاءالله، عطار، عقربی، عنصری، غنی کشمیری، غیاثای حلوای، غیور، ملا محسن فیض، محمدخان قدسی، زین‌العابدین قراچه‌داغی، قمری قزوینی، ابراهیم قمی، شاه باقر کاشانی، میر جعفر کاشانی، حسین کاشانی، کمال اسمعیل، کمال خجندی، لطف‌الله نیشابوری، لطفی نیشابوری، آقا علی لعلی، مجذوب تبریزی، ملا محمدصادق شیخ‌الاسلام خوالف، ملا محمدتقی کلانتر نیشابور، میرمغیث محوی، مخفی دختر پادشاه هندوستان، آقا رضی قزوینی مسرور، حکیم رکنا مسیح، محمدجعفر مشتری، مشعله‌دارباشی مشعله تخلص، ملا مظفر، مغربی، مولوی (خاموش)، میرزا مهدی مستوفی موقوفات، میرمحمدباقر داماد، میرعلی، میرکرمانی، میرنجات‌الدین عاملی، نجفقلی بیک والی، سید محمد نجفی، نصیرالدین طوسی، میرزا نصیر عتیقی نصرت، نطقی نیشابوری، میرزا نظام دست‌غیب، نظامی گنجه‌ای، ملا خواجه علی پیشنماز نعیم، میرزا رفیع واعظ قزوینی، علی‌اکبر وجهی یزدی، حسن وحدت، ابوالحسن وحی، میرزا طاهر وحید اعتمادالدوله، ملا هجری قمی، قاضی میراسمعیل همدانی، مجدالدین همگر، یحیی، محمدعلی یزدی، معزالدین محمد یزدی، ملا مؤمن حسین یزدی.

همچنین در میان رباعیات بالا اشعاری از یغما، میرزا صادق نوری مازندرانی (۱۵۸ر)، امیر معزی و نظامی نیز نقل شده است.

۱۷. مفردات (۱۸۰ر – ۱۸۲ر، ۱۸۸پ – ۱۸۹پ و ۳۰۱پ) (شعر – فارسی)

در صفحاتی از این مجموعه بیت‌هایی از شاعران مختلف نقل شده اما نام شاعران نوشته نشده است. به جز دو شاعر: میرزا مهدی‌خان (۱۸۱پ) و امینی اصفهانی (۱۸۱پ).

۱۸. فصل: اقالیم سبعه (۱۹۰ر – ۱۹۶ر) (جغرافیا – عربی)

اغاز: «قال فی السماء و العالم قسمه المعمور من الارض بالاقالیم السبعه».

۱۹. فصل (۱۹۸پ – ۱۹۹ر) (مجموعه‌ها – عربی)

در زیر عنوان «فصل» دو مطلب از کشکول شیخ بهایی نقل شده و ناتمام مانده است و تاریخ «عشره ذی‌قعده الحرام ۱۲۹۸» دارد.

۲۰. فصل: علم صرف (۱۹۹پ – ۲۰۳ر) (صرف – عربی)

اغاز: «علم الصرف علم یبحث فیه عن المفردات من حیث صورها و هیأتها».

۲۱. فصل در بیان چگونگی زبان پارسی و احوالات آن (۲۰۶ر – ۲۱۷ر) (دستور زبان – فارسی)

این فصل دربارهٔ حروف الفبای زبان فارسی و حروف به عنوان یکی از اقسام کلمه در دستور زبان فارسی است.

اغاز: «بدان که در زمان سابق جملهٔ مملکت ایران را پارس می‌گفتند که حدود آن شرقاً رود جیحون و غرباً لب آب فرات و شمالاً باب الابواب دربند و جنوباً دریای عمان بوده».

انجام: «و هر لفظی که در آخرش یای هست در جمع کاتب فارسی مخیر است که یای نویسد مثل جایها و بی یای نویسد همچو جاها».

انجامه: « تمام شد یوم پنجشنبه ۶ ربیع الثانی ۱۲۹۴».

۲۲. فصل: عروض و قافیه (۲۱۸ر – ۲۲۷ر) (عروض/ قافیه – فارسی)

اغاز: «بدان که اول گوینده شعر حضرت آدم صی نبینا و علیه‌السلام است که در مرثیه هابیل به زبان سریانی چند بیتی انشاء فرمود که ترجمه مطلع آن به عربی این است»

انجام: «و زحاف جمع زحف است که به معنی دورافتادن از اصل باشد و زحاف بحور طولانی است که در این رساله گنجایش ندارد».

در ادامه تعریف صنعت شعری مربع و نمونه‌هایی برای آن و ذوالقافتین و مستزاد آمده است.

۲۳. فصل: تذکرهٔ شاعران (۲۲۹ر – ۲۶۲پ) (شاعران – فارسی)

در این فصل نام شاعران به ترتیب الفبا آمده است و هر یک به اختصار به همراه چند

بیت از اشعارش معرفی شده است. از «ابوالفرج سنجری» شروع می‌شود و «ولی دشت بیاضی» آخرین شاعر است. تذکره ناتمام است و کامل نیست.

اغاز: «فصل ابوالفرج سنجری بعضی او را مغربی دانند در فضل او این قدر کفایت می‌کند که عنصری شاگرد او بوده».

۲۴. فصل: اشعار پراکنده عربی (۲۶۳پ – ۲۶۷ر) (شعر – عربی)

اشعار عربی پراکنده است از این شاعران: ابوالطیب احمد بن حسن متنبی، ابن فارض، ابونواس، ابن المعتز، ابوعبدالله حسین(ع)، برهان‌الدین قیراطی، ابوتمام، ابن العفیف، رشید جعفر برمکی، شیخ بهایی، ابن الخراط، شیخ بهایی، ابن الوردی فی السقر.

۲۵. تاریخ دولت و سلطنت قاجاریه (۲۹۶پ – ۲۹۷ر) (تاریخ قاجاریان – فارسی)

در زیر نام پادشاهان و رجال قاجار، تاریخ ولادت و جلوس، مدت سلطنت، رحلت و مدفن آنها آمده است.

نستعلیق و شکستهٔ خوب راسته و چلیپا، محمدجعفر مشتری که نام او در گ ۱۶۱ر و ۱۷۰ر آمده است، با تاریخ‌های نهم رجب، سیزدهم جمادی‌الاول و ششم ربیع‌الثانی ۱۲۹۴ق، به ترتیب در شماره‌های ۵ و ۱۱ و ۲۱ و دهم ذیقعده ۱۲۹۸ق در شمارهٔ ۱۹. تعدادی از برگ‌های نسخه نانوشته است.

یادداشت دربارهٔ استعاره کنایی و تخییلیه در پشت برگ نخست. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی. جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، جدول ضربی، دور منگنه، ۲۱×۱۲/۵ س‌م. فرسوده. عطف جدا شده و پارگی دارد دوخت شیرازه شل شده و برخی اوراق کتاب نسخه جدا شده است.

۳۰۱ گ، ۲۰/۵×۱۲/۵ س‌م، مختلف. کاغذ نازک خطدار ابی و نخودی.

۱۱۲۰۰

جنگ اشعار (شعر – فارسی و ترکی)

آغاز و انجام افتاده است.

۱. اشعار ترکی (۱ر – ۲۴پ)

اشعار پراکندهٔ ترکی است و نام شاعران و عنوان‌های زیر در آن دیده می‌شود:

نظرهٔ نظمی (۱ر)، سنهٔ اربع و خمسین و مأته و الف تاریخته عنائیای وزیر مکرم یوسف پاشا (گ ۲ر)، صادق افندی (۲پ)، سلطان مصطفی (۵ر)، غزل و تخمیس باقی (۶ر، ۷پ، ۹ر – ۱۲پ، ۱۴پ – ۱۵ر)، فضولی (۶پ)، روحی بغداوی (۱۱ر)، رامی (۱۳ر)، تخمیس باقی غزل سلطان حداد (۱۴ر)، غزل رایت (۱۵ر)، رمزی پیری پاشا (۱۵پ)، رمزی چلبی القاضی (۱۵پ)، تاریخ اسحاق پاشا (۱۷پ)، غزل احمد (۱۸پ – ۱۹ر)، عطاری (۱۹ر)،

غزل احمدی (۱۹پ – ۲۴پ)، جامعی افندی (۲۴ر)، دخیل (۷۰پ).

در گ ۷ر تاریخ ۱۱۶۱ق دیده می‌شود.

۲. مراثی در مصیبت امام حسین(ع) (۲۵ر – ۷۰ر) (شعر مذهبی – فارسی و ترکی)

از: عبدالجواد جودی خراسانی (– ۱۳۰۱ق)

اشعار عبدالجواد جودی خراسانی در مصیبت امام حسین(ع) به فارسی و ترکی با عنوان «سرسخن» که مناسب خواندن نوحه در مجالس سوگواری است. چند جا «سرسخن‌ها» شماره دارد و عددهای ۱۰۹، ۲۰۰ تا ۲۰۸ در آنها دیده می‌شود.

[فرهنگ سخنوران: ۱۴۰؛ مجلس ۳۷: ۲۵۵].

چند جا تاریخ دارد:

– گ ۲۶: «در ماه محرم الحرام تمام شد».

– گ ۳۲ر: «تاریخ تحریر ۵ محرم یوم جمعه ۱۳۰۰ در بلدهٔ اغ داش در منزل مشهدی زین‌العابدین اکلیسه».

– گ ۵۳پ: «تمام شد در ۱۶ ذیقعده ۱۲۹۹».

– گ ۵۹ر: «تمام شد در روز چهارشنبه ۲۴ صفر المظفر سنه ۱۳۰۰ در شهر شیروان در کاروانسرای احمد آقا».

– گ ۶۴ر: «تمام شد در ۱۱ جمادی‌الثانی سنه ۱۳۰۰».

– گ ۶۸ر: «تمام شد فی شب یکشنبه ۲۱ جمادی‌الثانی سنه ۱۳۰۰».

نستعلیق راسته و چلیپا در بخش اول، تاریخ ۱۱۶۱ق در گ ۷ر، نستعلیق شکسته راسته و چلیپا اصل در بخش دوم، جودی خراسانی، ۱۲۹۹–۱۳۰۰ق، در منزل مشهدی زین‌العابدین در بلدهٔ اغ راش و در کاروانسرای احمد آقا در شیروان. نسخه خط خوردگی دارد. پارگی و آثار آبدیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

بدون جلد. نسخه داخل یک جلد مقوایی سبز ساده که مربوط به نسخه نیست قرار دارد. برچسب «اوراق مراثی فارسی و ترکی» برروی جلد الحاقی دیده می‌شود.

۷۰گ، ۲۰×۱۲/۵ س‌م، مختلف. کاغذ الوان.

۱۱۲۰۱

لیلی و مجنون (شعر – ترکی)

از: محمد بن سلیمان فضولی بغدادی (۹۱۳؟ – ۹۷۶؟ق)

محمد بن سلیمان متخلص به «فضولی» شاعر و ادیب ترک به سه زبان فارسی و عربی و ترکی شعر می‌سروده و دارای انواع شعر است. وی داستان مشهور لیلی و مجنون را که از

ادبیات عرب وارد زبان فارسی شده به شعر ترکی درآورده و در ضمن آن نیز غزل‌هایی از خود آورده است. این منظومه در حدود ۲۵۰۰ بیت است.

این منظومه در سال ۱۳۸۸ش، به تصحیح حسین محمدزاده صدیق به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۱: ۸۰۵؛ ذریعه ۹: ۸۳۸، ۱۸: ۳۹۵؛ ملی ۳: ۳۶۳].

آغاز:

چون فیض وجود نسک اولدی اپاک — رشک فلک ایتدی عرصه خاک

انجام:

تاریخنه دور شدی لوموافق — سر اولمق ایله اول ایکی عاشق

انجامه: «تمت الکتاب بعون الله الملک الوهاب بید احقر العباد محمدصادق ابن ملا علی مرندی اللهم افتح ابواب فضلک و رحمتک له ولوادین کاتبه و لوادین من بقره و باعث محرر هذه النسخه بجاه محمد و اله الامجاد ۱۲۵۴

این نوشتم تا بماند یادگار — من نمانم خط بماند روزگار

درین زمانه رفیقی که خالی از کلک است — صراحی و می ناب و سفینه غزل است»

شکسته، محمدصادق بن ملا علی مرندی، ۱۲۵۴ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. برگ‌های ۷۹ تا ۱۰۸ ناتوشته است. نسخه خط خوردگی اندک دارد و در حاشیه تصحیح شده است. لکه‌های قهوه‌ای و پخش شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود.

دو نسخهٔ دارویی در گ ۱۰۹ر. شعر ترکی در «تعریف سماور» در گ ۱۱۱ر. چند صورت مخارج و حساب‌های شخصی به خط سیاق، یکی به تاریخ ۱۲۷۶ق، در گ ۱۰۹پ و ۱۱۱پ – ۱۱۴ر. چند بیت به عربی و ترکی و فارسی در پشت برگ نخست و برگ پایانی و گ ۸۳پ و ۱۱۰پ. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد یک لا، تیماج مشکی، ضربی، ترنج و سرترنج، مجدول با خطوط متقاطع، دور منگنه، درون کاغذ ابی، ۲۱/۵×۱۵/۵ س‌م. برچسب عنوان «لیلی و مجنون فضولی» بر روی جلد.

۱۱۴گ، ۲۱/۵×۱۵/۵ س‌م، ۱۶س، ۱۶×۷/۵ س‌م.

۱۱۲۰۲

الصحیفه الکامله السجادیه (دعا – عربی و فارسی)

از: علی بن حسین(ع)، امام چهارم (۳۸ – ۹۴ق)

صحیفه سجادیه مجموعه‌ای از دعاها و مناجات امام سجاد(ع) است و شامل ۷۵ دعا و بوده که امام سجاد(ع) املا کرده و امام محمدباقر(ع) و برادرش زید بن علی در دو نسخه نوشته‌اند. اما در صحیفه‌های امروزی تنها ۵۴ دعا موجود است و از اصل صحیفه ۲۱ دعا افتاده است. تعدادی از علمای بزرگ شیعه درصدد برآمدند تا با جستجو در کتاب‌های روایی و آثار به جا مانده از اصحاب، تعدادی از دعاهای مفقود را پیدا کنند. از جمله ملا

تقی زیابادی قزوینی، از شاگردان شیخ بهایی، که در سال ۱۰۲۳ق، چهارده دعا را که از کتب معتبر گردآورده بود با عنوان «مما یلحق به» (ملحقات صحیفه) در پایان ادعیه آورد که در نسخه‌های صحیفه سجادیه نقل شده است.

[مقدمهٔ صحیفه چاپی؛ ذریعه ۱۵: ۱۸؛ مشار عربی: ۵۸۸؛ دانشگاه ۱: ۱۶۳؛ سپهسالار ۱: ۳۸؛ کتابخانهٔ ملی، ن ش ۲۳۹۵۷]

نسخهٔ حاضر صحیفهٔ کامل با ملحقات و ترجمهٔ فارسی است.

آغاز: «حدثنا السید الاجل نجم‌الدین بهاء الشرف ابوالحسن محمد بن الحسن بن احمد».

انجام: «و تمم احسانک فیما بقی من عمری کما احسنت فیما مضی منه یا ارحم الراحمین و صلی‌الله علی خیر خلقه محمد و اله الطیبین الطاهرین».

آغاز ترجمهٔ دعای نخست: «سپاس مر خدای را که اول همه اوست بی آنکه اولی باشد پیش از او ... آن کسی که کوتاهی کرده است از دیدن او چشمهای بینندگان و عاجز آمده است از وصف کردن او اندیشه‌های وصف کنندگان».

انجام ترجمه: «و تمام کنی احسان خود را در آنچه باقی مانده از عمر من چنانکه احسان کردی در آنچه گذشته است از آن ای رحم کننده رحم کنندگان و رحمت کناد خدا بر بهترین خلق خود محمد و آل او که پاکیزگانند».

در این نسخه پس از ملحقات دعای پیش از طلوع آفتاب و دعای صنمی قریش با ترجمهٔ فارسی نوشته شده است.

- دعای پیش از طلوع آفتاب (۱۶۳پ - ۱۶۴ر)

آغاز: «بسمله. اللهم سخر لی اعدائی کما سخرت الریح لسلیمان بن داود علیهما السلام».

- دعای صنمی قریش (۱۶۴پ - ۱۶۷ر)

این دعا منسوب به امیرالمؤمنین علی(ع) است و در اینجا با ترجمهٔ فارسی نقل شده و مقدمه‌ای به فارسی در شرح ثواب آن در حاشیهٔ صفحات نوشته شده است.

آغاز: «بسمله. اللهم صل علی محمد و آل محمد و العن صنمی قریش و جبتیهما و طاغوتیهما و افکیهما و ابنتیهما».

آغاز ترجمه: «ابتدا می‌کنم به نام خدای بخشاینده مهربان خداوندا رحمت بفرست بر محمد و آل محمد خداوندا لعن کن دو بت قریش و دو جبت و دو طاغوت و دو دروغگوی قریش».

نسخ معرب عالی و نستعلیق بسیار خوب در ترجمهٔ فارسی. عنوان دعاها و ترجمه در زیر خطوط به سرخی. صفحات دارای جدول مشکی، ابی روشن، سرخ، سبز، زر، ابی سیر. کمند دو خطهٔ مشکی و زر، سطربندی برای نوشتن ترجمه. سرلوح رنگین و عنوان صحیفه در کتیبهٔ زیر آن در گ ۲ر، عنوان دعاها در کتیبهٔ مذهب. نقش گل و برگ زر در انتهای متن، در گ ۱۶۳ر و ۱۶۴ر. شمارهٔ دعاها در حاشیه به سرخی نوشته شده است. در گ ۱۶۵پ -۱۶۷ر جدول و سطربندی‌ها کشیده نشده است. گ ۱ و ۲پ و ۱۶۷پ نانوشته است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. دعا برای دفع چشم زخم در حاشیهٔ گ ۱۶۳پ. ذکر پس از نماز صبح در گ ۱۶۷ر، از مجموعهٔ

محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، سوخت، ترنج و سرترنج‌ها و لچکی با نقش گل و بوته سرخ در زمینهٔ زر، درون چرم قرمز با جدول زر، فرسوده و اسیب‌دیده، ۱۹/۵×۱۳/۵ س‌م.

۱۶۷گ، ۱۹/۳×۱۲/۸ س‌م، ۱۱س، ۱۴/۸×۹ س‌م.

۱۱۲۰۳

شرح بحر الغرائب (قائمه، شرح لغت حلیمی) (واژه‌نامه‌ها ـ فارسی به ترکی)

از: لطف‌الله بن یوسف حلیمی (- ۸۸۷ق)

لطف‌الله بن یوسف حلیمی، لغت‌شناس، فقیه، شاعر و طبیب عثمانی در اواخر قرن نهم هجری قمری است. اصل او ایرانی بود و در استانبول به آموزگاری شاهزادگان عثمانی می‌پرداخته است. وی در روزگار سلطان محمد فاتح (۸۳۵-۸۸۶ق) مقام قضای نواحی مختلف قلمرو عثمانی را داشت و احتمالاً پس از جلوس بایزید دوم (۷۸۶-۹۱۸ق)، با تحریک و توطئه دشمنان قدیم اعدام شد.

حلیمی فارسی را نیک می‌دانست و نسخه‌ای از ترجمهٔ فارسی او از قرآن کریم در کتابخانهٔ طوپقاپی‌سرای نگه‌داری می‌شود. او اشعاری به عربی دارد، از جمله قصیدهٔ تائیه، که خود بر آن شرح نوشته است. وی چند اثر در زمینهٔ لغت دارد که عبارت اند از:

مصرحات الاسماء، که نوعی فرهنگ اسامی عربی با معادل‌های ترکی و گاهی فارسی است. *تحفه مقدمه اللغه*، که فرهنگ منظوم فارسی به ترکی است، *نثار الملوک* در لغت فرس، و *بحر الغرائب* که فرهنگ لغات فارسی به ترکی است و شرح آن از خود حلیمی که به *قائمه* معروف است. این شرح که همین نسخهٔ مورد گفتگوست در سال ۸۸۲ق برای سلطان محمد فاتح نگاشته شده و شامل دو دفتر است: دفتر اول در بیان لغات فارسی به ترکی و دفتر دوم دربارهٔ قواعد عروض و قافیه و بدیع و بیان.

[کشف الظنون ۲: ۲۸۱؛ معجم المؤلفین ۸: ۱۵۶؛ عثمانلی مؤلفلری ۱: ۲۳۷؛ هدیه العارفین ۱: ۸۴۰؛ ذریعه ۱: ۱۷؛ دانشنامه، ذیل «حلیمی»؛ منزوی ۳: ۲۰۱۲؛ مجلس ۳: ۹۲؛ ملک ۳: ۵۸۵]

نسخهٔ حاضر فقط دفتر اول است.

آغاز: «حمد بلیغ و ثنای بی‌دریغ مر خدای را جل جلاله و عم نواله که شرح کننده صدورست از بهر اسلام و برکننده نور شعورست الدر دل انام و درود و سلام و تحایای تام به روح سید الانام محمد مصطفی علیه السلام و بر ارواح آل و اصحاب او باد ما اختلف الالسن بین العباد و بعد چنین می‌گوید ضعیف شکسته بال و نحیف برگشته حال المتوسل الی ماینال باللطف الالهی و العون العلیمی لطف‌الله بن ابی‌یوسف الحلیمی ... که چون بهر ضبط زبان ملاحت کتاب جامع ملاحت بر رشته نظام کشیده بود و به انواع قوانین لطف آراییده و به نام بحر الغرایب اشتهار داشته و هرکسی بر وی دستی افراشته اما ... پس سوی

این فقیر و حقیر متردد گشتند پس بر حرص و نیاز ایشان رأفتی بردم و قصد توضیح این کتاب کردم و شرح او را بر دو دفتر تقسیم کردم».

انجام: «یهیدن یقمق و یو زمق معنا سنه دور لطیفی

اگرچه خانه عمرم یهیده گرد یه جور — اساس عمر وی اندر اسان حق بادا»

انجامه: «تمت الکتاب بعون الله الملک الوهاب فی سنه اثنی و سبعین و تسعمائه فی شهر شوال فی وقت الظهر رحم الله لمن نظر و دعا لکاتبه و هو مصلح‌الدین بن درویش علی ...».

نسخ، مصلح‌الدین بن درویش علی، شوال ۹۷۲ق. عنوان‌ها و لغات فارسی معرب و به سرخی. نسخه در حاشیه و بین سطور تصحیح شده و چند جا خط‌خوردگی دارد. آثار آب دیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

بیت حافظ، طلسم «یا حضرت کبیکج» و یادداشت تملک محمد بن احمد سراج شیرازی و چند یادداشت به ترکی در پشت برگ نخست. شعر ترکی و ترکیب معجون غرایب در گ ۱۰۴ر، یادداشت ترکی در گ ۱۰۳پ، ۱۰۴پ و ۱۰۵ر و پ. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، روکش کاغذ قهوه‌ای اسیب دیده، عطف پارچه، ۱۶×۲۰ س‌م. برچسب عنوان «لغت حلیمی سنه ۹۷۲» برروی جلد. جلد فرسوده و شکسته و گوشه‌ها از بین رفته است.

۱۰۵گ، ۱۵×۲۰/۵ س‌م، ۱۷س، ۱۷×۱۱ س‌م.

۱۱۲۰۴

دیوان یوسف
(شعر ـ ترکی)

از: یوسف

دیوان شاعری با تخلص «یوسف» است به زبان ترکی و در حدود ۱۴۵۰ بیت است، شامل: دیباچه، غزلیات به ترتیب تهجی (۶ر – ۵۰پ)، مخمس (۵۰پ – ۵۲پ)، مثنوی (۵۲پ – ۵۶ر) و رباعیات (۵۶ر – ۵۷ر).

اغاز دیباچه: «حمد بی‌حد اول ناظم سلسله ممکناته که نبوت معنی سین آفرینش دیوانی نیک مطلعی ابدی و ثنای بی‌عد اول مرتب کارخانه آفرینشه که عقل دوراندیشی ممکنات نسخه سنی نیک دیباچه سی یار اتدی تعال الله».

آغاز غزلیات:

ای قلب لطفک مرتب خنفه دیوان عطا — اول عطا وین دوست هم دشمن تا بیب دایم توا

آغاز مثنوی:

وارلندی صاحب کرمی آری معن — هشی حاتمقه اورارایردی طعن

انجام دیوان:

یوسفا تاپتوره منزل مقصوده سنی — قد منده یراین سایه ویک اول اتشاده

نستعلیق، عنوان‌ها نوشته نشده و جای انها خالی است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است.

مهر کوچک بیضوی با سجع «عبدالرحمن لطف‌الله مطهر» در گوشهٔ بالای درون دفهٔ اول جلد. عنوان نسخه «دیوان غزلیات یوسف» در پشت برگ نخست. مهر بیضی «عبده مصطفی» در بالای گ ۶ر در ابتدای غزلیات. یک مهر مربع ناخوانا و یک مهر بیضی محو شده در انتهای متن. چند بیت از فردوسی و دیگران در گ ۵۹پ و ۶۰پ. یادداشتی درستایش کتاب در سال ۱۲۷۶ق درون دفهٔ جلد دوم. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد چرمی قهوه‌ای زیتونی سیر، زرکوب، جدول زر و دور متکنه زر، فرسوده، ۲۳×۱۶ س‌م. برچسب عنوان «دیوان یوسف (ترکی)» برروی جلد.

۶۰ گ، ۱۶/۵×۲۳ س‌م، ۱۵ س، ۱۶/۵×۸ س‌م.

۱۱۲۰۵

کتابچهٔ جمع و خرج ساوه
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

کتابچهٔ جمع و خرج ساوه و بلوکات، ابواب جمعی حاجی علی پاشا خان، از بابت سه سال ۱۲۵۲-۱۲۵۴ق است.

شکسته و سیاق، میرزا محمد مستوفی، ۱۲۵۵ق.

فرمان محمد شاه قاجار به حاجی علی پاشا خان در مورد مفاصا حساب وی در سال ۱۲۵۵ق، با مهر بزرگ مربع کلاهکدار با سجع «الملک لله شکوه ملک و ملت رونق ایین و دین احمد محمدشاه غازی صاحب تاج و نگین آمد» در حاشیهٔ بالای گ ۲پ. یادداشت محمداسماعیل در انتهای نسخه که گواهی داده این کتابچه را میرزا محمد مستوفی نوشته و اسناد خرج تماما ضبط شده است، با مهر مربع او با سجع «محمداسمعیل». از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد یک لا، چرم سرخ با روکش پارچه با زمینهٔ قرمز و طرح ستتی سبز و ابی و مشکی، عطف و لبه‌ها چرم قرمز، درون چرم قرمز. برچسب عنوان «حساب سه سالهٔ نهاوند سنه ۱۲۵۵ق» برروی جلد که درست نیست. ۱۴/۵×۲۱/۵ س‌م.

۱۱گ، ۱۴/۲×۲۱/۲ س‌م، مختلف، ۱۴/۵×۸ س‌م.

۱۱۲۰۶

مجموعه

۱. بیست باب در اسطرلاب (۱پ – ۲۰ر)
(اسطرلاب ـ فارسی)

از: نصیرالدین محمد بن محمد طوسی (۵۹۷ ـ ۶۷۲ق)

این مختصر را نصیرالدین طوسی از صد باب خود که در اسطرلاب است گزینش کرده و نامی بدان نداده است، سپس بدین نام خوانده شده است. برای فهرست باب‌ها، نک. مرعشی ۲۸: ۵۵۲.

[ذریعه ۳: ۱۸۷؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۳۷].

اغاز: «الحمدلله ... اما بعد این مختصری است در اسطرلاب از تصانیف ... نصیرالمله و الدین الطوسی و این مشتمل است بر بیست باب باب اول در معرفت آلات و خطوط».

انجام: «و هر که اینها را بشناسد چنانکه اشتباه نیفتد او را دربن بـاب کفایـه باشـد ایـن است تمامی سخن در معرفت اسطرلاب».

انجامه: «تمت بعون الملک الوهاب حسب الفرموده حضرت اخوت مکانی سموی القدر زمین یده السـادات العظام سـید محمـد الحسـینی طولـه الله عمـره مرقـوم قلـم مبـد الاقـل محمدشفیع بن مولانا ملا محمدباقر نیشابوری».

۲. تحفه حاتمی (تحفه حاتمیه، هفتاد باب در اسطرلاب) (۲۱پ – ۴۷ر) (اسطرلاب – فارسی)

از: بهاءالدین محمد عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ - ۱۰۳۱ق)

هفتاد باب کوتاه است در قواعد اسطرلاب، که مؤلف آن را به نام حاتم بیک اردوبـادی، وزیر شاه عباس، هنگامی که آن وزیر نزد وی به فراگرفتن اسطرلاب مشـغول بـود، تـألیف کرده است و در دیباچه از او تمجید فراوان کرده است.

این کتاب در سال ۱۳۷۰ش با تصحیح ابوالفضل نبئی و تقی عدالتی به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۳: ۴۲۵؛ مجلس ۲/۲۳: ۵۱؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۴۷].

اغاز: «الحمدلله ... و بعد چون دربن ولا خاطر ملکوت ناظر نواب قدسی القاب عالمیـان ماب کافل مصالح الامم».

انجام: «شناختن باین طریق در کمال سهولت و آسانی است و این رساله بر لفظ سهولت و آسانی اختتام یافت».

۳. رساله در تعیین قبله (۴۷پ – ۶۰ر) (نجوم اسلامی – فارسی)

از: نظام‌الدین محمود بن محمد علم الهدی شولستانی (قرن ۱۱ق)

مختصری است در تحقیق قبله و چگونگی یافتن سـمت آن، و بـه نـام سـلطان حسـن تألیف شده اسـت، در چهارده باب کوتاه و یک خاتمه:

باب اول: بیان معنی قبله، باب دوم: معنی جهت قبله، باب سوم: معرفـت دایـرهٔ افـق و خط نصف النهار، باب چهارم: اقالیم سبعه و طول و عرض بلاد، باب پنجم: وضـع جـدول طول و عرض بلاد، باب ششم: استخراج خط نصف النهار، باب هفتم: استخراج خطـین بـه طریق دیگر، باب هشتم: بیان وضع محاریب، باب نهم: معرفت سمت قبله بدون دایره، باب دهم: قبلهٔ بعض بلاد بخصوص شمال، باب یازدهم: نسبت قوس انحـراف بـه قـوس ربـع، باب دوازدهم: کیفیت استدلال به علامات قبله، باب سیزدهم: مواضع تقلیـد در قبلـه، بـاب چهاردهم: محلی چند که صحت آن مشروط به قبله است، خاتمه: چهار عضو اهلیلجی.

[منزوی ۱: ۳۳۳؛ مرکز احیاء ۲: ۸۲].

اغاز: «در بیان معنی قبله. آن در لغت چیزی را گویند که در پیش رو باشـد و نـزد اهـل اسلام عین خانه کعبه است برای کسی که متمکن باشد از دیدن کعبه».

انجام: «تمت الرساله فی معرفه القبله عن مؤلفات الفقیر محمـود الحسـینی الشولسـتانی تجاوزالله عن سیأته بمحمد و اله علی ید اقل الراجی تراب اقدام شیعه ائمـه الاثنـی عشـر صلوات الله و سلامه علیهم».

نسخ، عنوان‌ها به سرخی. نشانه‌ها در رسالهٔ اول و اشکال و دوایر نجـومی در رسـالهٔ سـوم بـه سرخی. خطوط سرخ کوتاه در بالای برخی کلمات برای تاکید. رسالهٔ اول خـط خـوردگی دارد و تصحیح شده است. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت مالکیت در گ ۲۱ر که محو شده و خوانده نمی‌شود. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

بدون جلد. کاغذی به جای جلد در پشت کتاب چسبانده شده و برچسـب عنـوان «سـه رسـاله نجومی ...» با عنوان رساله‌ها برروی آن.

۶۰ گ، ۱۹/۵×۱۴ س‌م، ۱۵س، ۱۴/۵×۸ س‌م.

۱۱۲۰۷

مجموعه

۱. اخلاق ناصری (۲پ – ۲۰۷ر) (اخلاق – فارسی)

از: نصیرالدین محمد بن محمد طوسی (۵۹۷ - ۶۷۲ق)

اخلاق ناصری مشتمل بر سه مقالت در تهذیب اخلاق، تـدبیر منـازل و سیاسـت مـدن است. مقالت اول در دو قسم: قسم اول: مبادی در هفـت فصـل، قسـم دوم: مقاصـد در ده فصل؛ مقالت دوم در پنج فصل و مقالت سوم در هشت فصل است.

این کتاب با تصحیحات مختلف بارها به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱: ۳۸۰؛ منزوی ۲: ۱۵۳۵؛ دانشگاه ۳: ۶۴۹؛ مرعشی ۵: ۱۱۴].

اغاز: «حمد بی‌حد و مدح بی‌عد لایق حضرت عزت مالک الملکی باشد که همچنـان‌کـه در بدو فطرت اولی و هو الذی ...».

انجام: «خدای تعالی همگنان را توفیق اکتساب خیرات و اقتنا حسنات کرامت کناد و بـر طلب مرضات خود حریص انه اللطیف المجیب».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب کتبه العبد المـذنب الراجـی محمـدربیع ابـن میرزا کامران التبریزی بحسب التمـاس نـادر العصـری حـاجی الحـرمین الشـریفین حـاجی یوسف شاه معمار خاصه شریفه مرقوم قلم شکسته رقم شد فی ثلاث شهر ربیع‌الثـانی سـنه ستین و الف من هجره النبوی ۱۰۶۰ والله اعلم بالصواب یتمم بالخیره».

۲. ترجمهٔ لغات اخلاق ناصری (۲۰۸پ – ۲۱۷پ) (واژه‌نامه‌ها – فارسی)

ترجمهٔ لغات عربی اخلاق ناصری است به ترتیب تهجی.

[نشریه ۲: ۸۹، ۱۰۱].

آغاز: «بسمله. باب الف آرا فکرها التیا سختی و حادثه بزرگ استقصا دور شدن در مسئله».

انجام: «یم دریا یاس ناامیدی یدوت یوح آفتاب تمت بعون الله تعالی و توفیقه».

نستعلیق، محمدربیع بن میرزا کامران تبریزی، سوم ربیع‌الثانی ۱۰۶۰ق، به درخواست حاجی یوسف شاه معمار خاصه. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خطوط کوتاه سرخ برروی عبارات عربی و کلمات شاخص در اولی و برروی لغات در دومی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است.

دو رباعی از شیخ خواجه نقش‌بند و ابوسعید ابوالخیر در برگ نخست، و چند بیت فارسی در گ ۲۰۸ر، مهر دایره‌ای کوچک با سجع «بنده آل محمد صالح ۱۱۰۷» در گ ۱۷۸ر. مهر مربع با سجع «بنده شاه دین آقاخان ۱۱۰۰»در گ ۲۱۷ر. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای سرطبله‌دار، جدول، دور منگنه، درون چرم قهوه‌ای، ۱۵×۲۶/۵ س‌م. فرسوده و آسیب دیده. دفهٔ اول افتاده است. برچسب عنوان «اخلاق ناصری» برروی جلد.

۲۱۷ گ، ۲۶×۱۴/۵ س‌م، ۱۵ س، ۱۹×۸/۵ س‌م.

۱۱۲۰۸

مجالس المؤمنین

(سرگذشتنامه ـ فارسی)

از: نورالله بن شریف‌الدین شوشتری (۹۵۶ ـ ۱۰۱۹ق)

قاضی نورالله شوشتری این کتاب را در احوال و سرگذشت علما و مشاهیر شیعه از صحابه و تابعین و راویان و فقها و حکما و متکلمان و امرا و پادشاهان و شاعران و عارفان و صوفیان نوشته است و نگارش آن را در سال ۹۸۲ق آغاز کرده و در ۹۹۰ق به پایان رسانده است. این اثر مشتمل بر یک فاتحه و دوازده مجلس و یک خاتمه است.

این کتاب در سال ۱۳۹۲ش. با تصحیح و تعلیقات ابراهیم عرب‌پور و همکاران در مشهد به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۹: ۳۷۰؛ تذکره‌های فارسی ۲: ۷۵۹؛ مشار ۴: ۴۵۲۳؛ دانشگاه ۲: ۶۴۸؛ مجلس ۲: ۳۲۶، ۶۴۸ و ۷: ۲۵۷].

یک برگ از ابتدای نسخه افتاده است.

آغاز موجود: «المومنین معزول حیروان امرتم علیا و لااراکم فاعلین مقصود کلمه صل اللهم محسود الذین یحسدون».

انجام: «به تعاقب نقل و مرور روزگار نسخه‌های سقیم خاطر آزار به روی کار نیاید و طبع لطیف ناظران را از مطالعه آن ملالت نیفزاید والله الموفق بالاتمام له تمت».

نسخ، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق. عنوان‌ها به سرخی. خط سرخ برروی عبارات عربی و کلمات شاخص. نسخه در حاشیه تصحیح شده و کاتب به همان خط از روی نسخه‌ای که در دست داشته در پایان نسخه نوشته است «صورت تسوید اتمام کتاب: قد وقع الفراغ من اتمامه بید مؤلفه فی یوم الخمیس الثالث و العشرین من شهر ذی القعده سنه عشر و الف و کان افتتاحه فی مفتتح شهر رجب المرجب المنتظم فی سلک شهور ثمان و تسعین و تسعمائه فی بلده لاهور صینت عن افات الدهور». چند برگ از نسخه جدا شده است. آثار سوختگی در نسخه دیده می‌شود. چند برگ ابتدای نسخه وصالی شده است.

یک برگهٔ کوچک حاوی طلب شخصی به تاریخ ۱۲۸۰ق و مهر بیضی با سجع «و من یتوکل علی الله عبده سلیمان» در لا به لای نسخه هست. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، جدول دور منگنه، درون چرم عنابی، ۲۲/۵×۱۵/۵ س‌م. فرسوده. برچسب عنوان «مجالس المؤمنین» برروی جلد.

۶۷۵گ، ۲۲/۵×۱۶س‌م، ۲۰س، ۱۷×۱۰ س‌م.

۱۱۲۰۹

عمده الاسلام

(فقه اهل سنت ـ فارسی)

از: ابوطاهر بن کمال مولتانی

رساله‌ای است در اصول اعتقادی و احکام فقهی اهل سنت، شامل احکام طهارت و نماز و زکات و حج، که بنا به گفتهٔ مؤلف از بیش از هفتاد کتاب فقهی اهل سنت گردآوری شده است. مؤلف رساله را با مبحث ایمان شروع می‌کند و سپس به ذکر فرایض و ارکان نماز و زکوه و حج و مسایل مربوط به آن می‌پردازد و در پایان علت تألیف کتاب و برخی منابع خود را می‌آورد. رساله شامل کتاب الایمان، کتاب الطهاره، کتاب الصلوه، کتاب الصوم، کتاب الزکاه، کتاب الحج و خاتمه است.

کشف *الظنون* عنوان رساله را «عمده الاسلام فی احکام الخمس» و نام مؤلف را «عبدالعزیز» نوشته است.

[ریحانه الادب ۱: ۲۰۰؛ کشف الظنون ۲: ۱۱۶۵؛ نشریه ۶: ۴۵۸؛ سنا ۱: ۱۰۷].

آغاز: «بسمله. الحمدلله ... بدان ارشدک الله که در کشف‌الاسرار آورده است که اول چیزی بر بنده واجب است پیش از جمله فریضه‌ها پس از بلوغ شناختن خدای تعالی عز و جل است و ایمان آورده بدو شناختن خدای است که بدانی بی‌چون و بی‌چگونه است».

انجام: «مر این گناه کار را توقع از ارباب علم و اصحاب حلم آن است که اگر سهوی و زللی در تحریر قلم رفته باشد به ذیل عفو درپوشند و در تصحیح آن کوشند که اول الناس اولی الناس و بدعاء ایمان و خاتمت بخیر این ضعیف را مدد به فاتحه و به اخلاص کنند اللهم احینا بالایمان و امتنا بالایمان و احشرنا فی زمره المومنین یوم الحساب».

انجامه: «قد وقع الفراغ من تسوید هذه النسخه اللطیفه الشریفه علی ید العبد الضعیف النحیف المذنب المحتاج الی رحمه الله تعالی کاتب عبدالله غفرالله له و لاستادنا و لتندینا و احسن الیهما و الیه و لجمیع المومنین و المومنات الاحیاء منهم و الاموات امین یارب العالمین حرر فی ثلثه رجب المبارک سنه ۹۴۳».

نسخ، عبدالله کاتب، سوم رجب ۹۴۳ق، برای استادش. برخی عنوان‌ها و عبارات عربی به سرخی. نسخه خط خوردگی دارد و تصحیح شده است. آثار آب دیدگی و دودزدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

عنوان نسخه در پشت برگ نخست نوشته شده است. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

بدون جلد. شیرازه گسسته و برگ‌ها از هم جدا شده است. برچسب عنوان «مسائل شرعی» برروی برگ نخست.

۵۸گ، ۱۵/۵×۲۱ س‌م، ۱۷س، ۱۴/۵×۱۰ س‌م.

۱۱۲۱۰

مجموعه

آغاز و انجام و میانهٔ نسخه افتاده است، شامل:

۱. دیوان سلمان ساوجی (۱ر – ۴۷ر متن و حاشیه) (شعر – فارسی)

از: جمال‌الدین سلمان بن محمد ساوجی (– ۷۷۸ق)

این نسخه شامل غزلیات به ترتیب تهجی و رباعیات است. آغاز نسخه افتاده است و غزلیات را از قافیهٔ دال تا یاء دارد.

آغاز موجود:

من خاک پای آن کسم که خون ساغر می‌خورد　　تا راز دل مردم چرا ساغر به لب می‌آورد

انجام موجود:

می‌گفت نسیم را که از بهر خدای　　اداره گل درین چمن خبری هست

۲. غزلیات طوسی (۴۷پ – ۴۸ر) (شعر – فارسی)

از: طوسی

شاعری با تخلص «طوسی» که احوال و آثار او در تذکره دولتشاه آمده است (۴۸ر).

آغاز:

تیغ او از سر خون من شیدا بگذشت　　چه بلا بود ببینید که بر ما بگذشت

انجام:

کار او عشق نوجوانان شد　　طوسی خسته بر این کار است

۳. دیوان کاتبی ترشیزی (۴۷پ – ۱۰۲پ) (شعر – فارسی)

از: محمد بن عبدالله کاتبی ترشیزی (– ۸۳۸ ق)

شامل غزلیات، قطعات و رباعیات به ترتیب تهجی است و آغاز و انجام آن افتاده است.

آغاز موجود:

آفاق پر صداست ز کوه گناه ما　　کوه گناه چند بود سنگ راه ما

انجام موجود:

مانند برادران یوسف تا کجا　　از خون دروغ سرخ رویی جویی

۴. دیوان امیر خسرو دهلوی (۱۰۳ر – ۳۰۷پ متن و حاشیه) (شعر – فارسی)

از: امیر خسرو دهلوی (۶۵۱ – ۷۲۵ق)

شامل غزلیات به ترتیب تهجی و قطعات و رباعیات است و آغاز و انجام آن افتاده است.

آغاز موجود:

گر کسی بر لب تو جوید باز　　چند گویی که باز آن چه کس است

انجام موجود:

ترکیب طبایع چو به کام تو دمی ست　　رو شاد بزی اگرچه بر تو ستمی ست

با اصل خرد باش که اصل تن تو　　گردی و شراری و نسیمی و ...

۵. دیوان ظهیری (۳۰۸ر – ۳۱۰پ) (شعر – فارسی)

از: ظهیری

شامل غزل و قطعه و رباعی است و آغاز و انجام آن افتاده است.

آغاز موجود:

یارب سببی ساز که آن سرو روان را　　آرد بر ما بخت دلی ز غم جهان را

انجام موجود:

با کس غم دل مگوی زیرا که نماند　　یک دوست که در اندرون صافی

نستعلیق راسته و چلیپا، بدون تاریخ، قرن ۱۱ق. عنوان‌ها به زر. جدول و ستون‌بندی به زر و در حاشیه دارای لچکی در وسط با گل و بوته زر و قرمز. کتیبهٔ عنوان با طرح زر و تزئین سرخ و آبی. گل‌های زرین در گوشه‌ها و فضاهای خالی. مجدول به جدول مشکی و زر. چند برگ در ابتدای نسخه متن و حاشیه شده است. گ ۴۸ از دو طرف ترمیم شده اما قسمتی از صفحه از بین رفته است. نیم بیشتر برگ ۲۶۹ پاره شده و تکه‌های آن در لای نسخه قرار گرفته است. آثار آب دیدگی و دودزدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

مهر مربع با سجع «عبدالغفار پیرو دین» در گ ۲۱پ و ۲۲ر و ۶۶ر. مهر مربع با سجع «افوض امری الی الله عبده ... خان» در گ ۴۵ پ. مهر ناخوانا در گ ۶۳پ و ۶۴ر و ۳۰۱ر. مهر بیضی با سجع «عبده علی» در گ ۱۰۳ر. «یا علی» در پشت برگ نخست. یادداشت حساب شخصی به سیاق در گ ۳۱۱ر. نوشته‌های آشفته و نامرتب در درون هر دو دفه و پشت برگ آخر. از

مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج و چهار کتیبهٔ افقی و عمودی و لچکی‌ها با طرح گل و برگ که داخل فرورفتگی‌ها با مشکی رنگ شده است، جدول دور منگنه، عطف چرم مشکی، ۲۳×۱۵/۵ س‌م. فرسوده. برچسب عنوان «شش دیوان سلمان و ...» برروی جلد.

۳۱۱گ، ۲۳/۵×۱۴/۵ س‌م، ۱۵س در متن و ۲۶ س در حاشیه، ۱۸/۵×۱۱ س‌م.

۱۱۲۱۱

جواهر الاسرار و زواهر الانوار

(عرفان ـ فارسی)

از: کمال‌الدین حسین بن حسن خوارزمی (ـ ۸۴۰ق)

شرح مثنوی مولوی است و مؤلف آن را به درخواست شاهزاده ابراهیم سلطان خوارزمشاه و به نام استاد خود خواجه ابوالوفاء خوارزمی (۸۳۵ق) از اقطاب سلسلهٔ ذهبیه نگاشته است. این شرح دفتر اول تا سوم مثنوی را دربرمی‌گیرد و به احتمال نخستین شرح مثنوی است. تحریری ادیبانه دارد و در آن اشعار بسیاری از مولوی در دیوان شمس، مؤلف و بسیاری از شاعران دیگر آمده است. مؤلف پیش از آغاز شرح مقدمه‌ای در ده مقاله آورده و در مقالهٔ اول به شرح زندگی چند تن از عارفان و در مقالهٔ دوم به شرح برخی از اصطلاحات صوفیان پرداخته و در گفتارهای دیگر از کلیات مسائل عرفانی گفتگو کرده است.

این کتاب به تصحیح محمدجواد شریعت در سال ۱۳۶۰ در اصفهان به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۵: ۲۶۱؛ منزوی ۲: ۱۱۱۶؛ دانشگاه ۲: ۱۴۵؛ ۳: ۳۶۲؛ مرعشی ۲۷: ۳۰].

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است. بخش کوتاهی از مقدمه را ندارد و آخرین عنوان موجود «داد خواستن پشه از باد به حضرت سلیمان» است.

آغاز موجود: «نظیر او اگر جویی حسین است. ذکر امیرالمؤمنین حسین علیه‌السلام روزی طعام می‌خورد کنیزکی بر سروی ایستاده بود کاسه از دست کنیزک بیفتاد».

انجام موجود: «مشکلات هر ضعیفی از تو حل گشته و پشه بیچاره خود در عالم می‌خواهی و در عهد معدلت و انصاف ما که شیاطین مقید در اصفادند و مظلومان».

نسخ، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ در بالای عبارات عربی و کلمات شاخص. مجدول به جدول مشکی، قرمز، زر پهن و ابی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است با اندک خط خوردگی در برگ‌های ابتدایی.

عنوان و نام مؤلف نسخه و فهرست مطالب به خط نو برروی دو برگ کاهی نوشته شده و به ابتدای نسخه اضافه شده است. عنوان نسخه «شرح مثنوی» در پشت برگ نخست و گ ۳ر دیده می‌شود. چند بیت در پشت برگ نخست نسخه. غزلی از مجمر در گ ۲ر، غزلی از وصال و غزلی دیگر در گ ۳۸۶پ. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، سوخت، عطف چرم قهوه‌ای سرطبله‌دار، ترنج و دو سرترنج و لچکی‌ها به رنگ قهوه‌ای. سرطبلهٔ مثلثی شکل با دو لچکی زرین و سرترنج. درون چرم قهوه‌ای

با یک ترنج در وسط به رنگ سبز، ابی، قهوه‌ای مایل به قرمز، مشکی و زر. ترنج دفهٔ دوم آسیب دیده است. ۲۳/۵×۱۶ س‌م. فرسوده. برچسب عنوان «جواهر الاسرار» برروی جلد.

۳۸۷گ، ۲۳/۵×۱۶ س‌م، ۲۱س، ۱۶/۵×۱۰ س‌م.

۱۱۲۱۲

لطائف اللغات فی لغات المثنوی (لطایف المعنوی من حقایق المثنوی)

(واژه‌نامه‌ها ـ فارسی)

از: عبداللطیف بن عبدالله عباسی (ـ ۱۰۴۸ق)

واژه‌نامه‌ای است مشتمل بر لغات غریب عربی و فارسی در مثنوی مولوی که به ترتیب حروف اول و آخر کلمات با عنوان باب و فصل تنظیم شده است. مؤلف این فرهنگ را به کمک شاگردش، ابراهیم دهلوی، از روی چندین فرهنگ عربی و فارسی، در طول دوازده سال، نوشته است.

[ذریعه ۱۸: ۳۲۱؛ منزوی ۳: ۱۹۵۰؛ فرهنگ‌نویسی در هند: ۱۸۲؛ مشار ۴: ۲۳۸۱؛ دانشگاه ۲: ۲۲۶؛ ۱۷: ۱۶۱؛ مرعشی ۸: ۹۹].

آغاز: «این فرهنگ مشتمل بر حل لغات غریبه عربیه و الفاظ عجیبه عجمیه مثنوی مولوی معنوی که به یمن تایید لطیف خبیر که فرهنگ بخش هر صغیر و کبیرست اقل العباد عبداللطیف بن عبدالله کبیر به نیروی سعی و اجتهاد از کتب معتبره عربیه و فارسیه مثل قاموس».

انجام: «بوقی به معنی یاوه‌گوی یعنی بیهده‌گوی».

انجامه: «به تاریخ غره شهر جمادی‌الاول سنه خمسین و الف از تسوید و تتمیم این نسخه بدیعه فارغ شد العبد الاقل الاول شرف‌الدین محمود عفی عنه».

نستعلیق، شرف‌الدین محمود، یکم جمادی‌الاول ۱۰۵۰ق. عنوان‌ها و لغات مبدأ به سرخی. خطوط کوتاه سرخ در بالای کلمات شاخص. برگ‌های ۱۷۳ر ـ ۱۸۶پ و ۱۹۸ر ـ ۲۰۴پ به خط دیگری و برروی کاغذ متفاوت نوشته شده است. با تصحیحات اندک در حاشیه. آثار آب دیدگی و دود زدگی در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت خرید و تملک محمداشرف بن محمدشفیع حسنی در ۴ ذیحجه ۱۰۷۲ق در دارالسلطنه اصفهان در پشت برگ نخست و یادداشت تملک دیگری با مهر مستطیل که پاک شده در پشت برگ نخست. دو مهر بیضی یکی با سجع «عبده تقی ابن باباخان» در ابتدا و انتهای متن نسخه. یادداشت امانت کتاب‌هایی که پیش مردم است در انتهای نسخه. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد تیماج قهوه‌ای، عطف چرم قرمز، دور منگنه، ۲۳/۳×۱۳ س‌م. فرسوده. برچسب عنوان «لطائف اللغات» برروی جلد.

۲۱۲گ، ۲۳/۵×۱۲/۵ س‌م، ۱۶س، ۱۶/۵×۸ س‌م.

۱۱۲۱۳

تعبیر سلطانی (تعبیرنامه سلطانی، کنز الرؤیای مأمونی)

(خوابگزاری ـ فارسی)

از: غیاث الملک اسماعیل بن نظام الملک ابرقوهی (قرن ۸ق)

دربارهٔ مؤلف، غیاث‌الملک اسماعیل بن نظام‌الملک ابرقوهی، اطلاع چندانی در دست

نیست. آن طور که استاد فقید دانش‌پژوه در *نشریهٔ نسخه‌های خطی* (۵: ۵۶۵) می‌نویسد وی باید از خویشاوندان نظام‌الملک رفیع‌الدین ابومحمد اسحاق بن محمد ابرقوهی (۶۲۳ق) قاضی ابرقوه و مترجم *سیره النبی* ابن اسحاق باشد. خود وی نیز مؤلف کتابی در ترسل به نام *تحفهٔ بهائی* است که آن را به نام وزیر خواجه بهاءالدین ابوالفتح محمود نظام‌الملکی در ۷۲۶ق در کرمان ساخته است.

تعبیر سلطانی کتابی است در تعبیر خواب که مؤلف آن را در سال ۷۶۳ق برای شاه شجاع آل مظفر (۷۶۰-۷۸۶ق) و وزیر او خواجه قوام‌الدین محمد صاحب عیار تألیف کرده است. او در دیباچهٔ کتاب نام بسیاری از خوابگزاران و منابع کتاب و کتاب‌های دیگر در این زمینه را آورده است. بر این اساس کتاب *التحبیر فی علم التعبیر* فخر رازی، *تعبیر قادری* ابوسعد دینوری و *کامل التعبیر* ابوالفضل تفلیسی و *منظومهٔ خرگوشی* در تعبیر از منابع مؤلف در تألیف این کتاب بوده است.

پس از دیباچه مؤلف ابتدا کلیات و قواعد خواب‌گزاری را در دو فصل کوتاه، هر فصل در ده نکته، بیان می‌کند: فصل اول در حقایق اصول و دقایق فروع خواب، فصل دوم در آداب نائم. سپس تعبیر آنچه را در خواب دیده می‌شود، به ترتیب الفبایی ذکر کرده است. برای فهرست نکته‌ها، نک. فهرست مرعشی ۱۵: ۱۶.

[کشف الظنون ۱: ۴۱۷؛ دنا ۳: ۳۱؛ دانشگاه ۳: ۳۰۲؛ نشریه ۵: ۵۶۵؛ مرعشی ۱۵: ۱۶؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۲۱۱]

قسمت بیشتر نسخهٔ حاضر افتاده است و نسخه از ابتدا تا بخشی از حرف (خ) را دارد.

آغاز: «بسمله. الحمدلله الذی خص لخواص الانام بمبشرات الالام و الصلوه علی من ختم به الوحی فی الیقظه و المنام و علی آله و صحبه اهل الکشف و الالهام اما بعد چنین گوید بنده درگاه اسمعیل بن نظام الابرقوهی که سبب تحریر این تعبیر و موجب تعبیر این تحریر که مسمی است به تعبیر سلطانی آن شد که در شهور سنه ۷۶۳ در وقت وقناده بارگاه خلافت پناه شاه شجاع سلطان».

انجام موجود: «چنانچه معهود است به تأویل و اسم میراث بود بنابرین به حسب حال بیننده تعبیر باید کرد دیدنش باران بود و خوردنش حلاوه ایمان یا رزق حلال بی‌شرکه یا تعلم قرآن و اگر خرما به وقت خود چید زنی جمیله مبارک منعم خواهد یا مالی از اکابر به وی رسد یا علمی استفاده».

نستعلیق ریز، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، خط سرخ برروی عبارات عربی و کلمات شاخص، در گ ۲ر و ۴پ و ۵پ قسمتی از متن نوشته نشده است.

از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

بدون جلد. نسخه در داخل یک پوشهٔ پلاستیکی زرشکی با برچسب عنوان «تعبیر سلطانی» برروی آن قرار دارد.

۵۱گ، ۲۲/۵×۳۶ س‌م، ۲۶س، ۱۲×۲۴/۵ س‌م.

۱۱۲۱۴

کلیات سعدی

این نسخه از *کلیات* سعدی شامل بخشی از غزلیات و *بوستان* است:

۱. دیوان سعدی (ص ۱-۱۱۴) (شعر- فارسی)

از: مصلح‌الدین بن عبدالله سعدی شیرازی (- ۶۹۱ق)

۱۸۱ غزل از طیبات است و ترتیب تهجی ندارد.

آغاز: «در نعت نبی علیه‌السلام

شاه فرومانند از جمال محمد　　　سرو روید به اعتدال محمد»

انجام:

گویند روی سرخ تو سعدی چه زرد کرد　　　اکسیر عشق بر مسم افتاد زر شدم

۲. بوستان (سعدی نامه) (ص ۱۱۶-۲۳۸) (شعر- فارسی)

از: مصلح‌الدین بن عبدالله سعدی شیرازی (- ۶۹۱ق)

مثنوی اخلاقی و حکمی و عرفانی با نقل حکایاتی آموزنده است و در سال ۶۵۵ق سروده شده است. این اثر در نسخ کهن *سعدی نامه* نامیده شده و بعدها به بوستان شهرت یافته و شامل دیباچه و ده باب است:

باب اول در عدل و تدبیر و رأی، دوم در احسان، سوم در عشق و مستی و شور، چهارم در تواضع، پنجم در رضا، ششم در قناعت، هفتم در عالم تربیت، هشتم در شکر بر عافیت، نهم در توبه و راه صواب، دهم در مناجات و ختم کتاب.

[دانشنامه ۴: ۵۴۶؛ ذریعه ۳: ۱۵۵؛ منزوی ۴: ۲۶۶۳؛ مشار ۱: ۷۹۴؛ مرکز دائره‌المعارف ۱: ۳۵؛ مرکز احیاء ۲: ۲۹۲]

آغاز:

«به نام خداوند جان آفرین　　　حکیم سخن در زبان آفرین»

انجام:

«بضاعت نیاوردم الا امید　　　خدایا ز عفوم مکن ناامید»

نستعلیق بدون تاریخ، قرن ۱۱ق، عنوان‌ها به خط رقاع و به سرخی و لاجورد و زر و رنگ قهوه‌ای در غزلیات. سرلوح کتیبه‌ای با شرفه در حاشیهٔ بالا با زمینهٔ لاجوردی و طرح اسلیمی سبز و حاشیهٔ زر و جملهٔ «الله و لا سواه» به خط کوفی تزئینی به زر درون آن، در آغاز بوستان، ستون‌بندی دو ستونه به زر، جدول دو خط زر و ابی. نسخه شماره صفحه دارد و ۱۸۱ غزل با مداد شمارش شده است. آثار آب دیدگی و لکه‌های قهوه‌ای مختلف در نسخه دیده می‌شود.

نسخهٔ فلاطون در حاشیهٔ ص ۱۲۵. یک رباعی به خط شکسته عالی بدون نقطه در حاشیهٔ ص ۱۷۷. مهر بیضی محو شده در ص ۱۱۵. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد نسخه افتاده است و یک مقوای کهنه برای آن جلد شده است. شیرازه از هم گسسته است.

برچسب عنوان «طیبات و بوستان» برروی مقوایی که به جای جلد قرار گرفته است.
۱۲۳گ، ۲۰×۱۲ س‌م، ۱۷س، ۱۴/۵×۷/۵ س‌م.

۱۱۲۱۵

جنگ

این جنگ به جز رسالهٔ نخست که در امامت است و چند دعا، حاوی اشعار فارسی و عربی است که تا حدودی با نظم و ترتیب به صورت مجموعهٔ قصاید، غزلیات و مثنوی‌ها نوشته شده است. برخی از اشعار مناقب اهل بیت(ع) است و اشعار عربی با فاصلهٔ زیاد بین سطور نوشته شده تا شرح و معنی کلمات و ابیات نوشته شود اما در بیشتر قسمت‌ها نانوشته یا ناتمام است. مطالب این جنگ به شرح زیر است:

۱. المقنع فی الامامه (۲ر - ۱۰پ) (امامت - عربی)

از: عبیدالله بن عبدالله سدآبادی (قرن ۵ق)

در چند فصل.

این رساله به تصحیح شاکر شبع در سال ۱۴۱۴ق/۱۳۷۱ش در قم به چاپ رسیده است.

[دانشگاه ۹: ۷۷۳؛ نشریه ۵: ۴۲۳]

آغاز: «الحمدلله ذی البیان الجلی و البرهان القوی و الحکمه البالغه و النعمه السابغه و صلی الله علی ناسخ کل مله مشروعه و فاسخ کل نحله متبوعه ... هذا کتاب صنفته فی الامامه و اختصرته غایه الاختصار اشفاقا فی الملاله و الاضجار ... و سمیته بالمقنع فی الامامه».

انجام موجود: «و مثله خبر سلمان رضی الله عنه انه قال دخلت علی رسول الله صلی الله علیه و آله یوما و الحسین علی علیهما السلام علی فخذه قال لی یا سلمان ان ابنی هذا سید بن سید ابوساده حجه و ابن حجه و ابوحجج امام».

انجامه: «تم الرساله الشریفه علی ید اضعف خلق الله عبدالکریم بن علی فی الحائریه صانها الله تعالی عن حدثان الدهور فی شهر ذیحجه سنه ۱۲۲۰ عشرین و مأتین بعد الالف من الهجره النبویه».

۲. تنبیه الغافلین و تذکره العارفین (۱۱ر)

از: فتح‌الله بن شکرالله کاشانی (- ۹۸۸ق)

یک صفحه از ترجمه و شرح مختصر ملا فتح‌الله کاشانی بر *نهج البلاغه* حضرت علی بن ابی طالب(ع) است.

این کتاب در سال ۱۳۷۸ش با تصحیح محمدجواد ذهنی تهرانی و در سال ۱۳۸۷ش با تصحیح سید احمد شادرخ به چاپ رسیده است.

آغاز: «و من کلام له علیه‌السلام روی الیمانی عن احمد بن قتیبه عن عبدالله بن یزید عن مالک بن دحیه روایت کرد یمانی عن احمد بن قتیبه از عبدالله بن یزید از مالک بن دحیه».

۳. مثنوی و قصیده (۱۱پ)

مثنوی در وصف حال شاعر و شکایت از روزگار:

«گفتم ای یاران دلسوز و دوستان مهرافروز

باشید انیس من یک امروز … کاین شعله برق بی گه سوز

بر خرمن جان من شرر ریخت … سیلاب غمم ز چشم تر ریخت»

و قصیده با ردیف «رفتم» در مدح نجفقلی خان:

مگو که از سر کوی دوستان رفتم … بگو که بیدل و ناکام از جهان رفتم

۴. دیوان مجنون عامری (۱۲پ - ۷۴پ) (شعر - عربی)

از: قیس بن ملوح مجنون عامری (- ۶۸ق)

قصاید یا مجموعهٔ اشعار عاشقانه و تغزلی مجنون عامری است که داستان عشق او به دختر عمویش لیلی عامری مشهور است. این دیوان را ابوبکر والبی از اشعار پراکنده و منسوب به مجنون بدون ترتیب و تنظیم گرد آورده و با نقل قول‌های متعدد از صاحبان اقوال و احادیث به شرح زندگی و وقایع عشقی او پرداخته است.

این دیوان در سال ۱۲۷۳ در تبریز و در سال ۱۳۰۱ق در بمبئی چاپ سنگی شده است.

[ذریعه ۹: ۹۶۸؛ معجم المطبوعات ۲: ۱۵۳۶؛ مشار عربی: ۳۸۷؛ مرکز احیاء ۱: ۸۲؛ ملی ۷: ۵۱، ۱۰: ۲۱]

در این نسخه ابیات این دیوان با فاصلهٔ بین سطور نوشته شده و ترجمهٔ فارسی برخی ابیات به سرخی و سیاهی در زیر بیت‌ها نوشته شده است. معنی برخی کلمات در حاشیه با نشانهٔ (ق) نوشته شده است.

آغاز: «الحمدلله ... حدث ابوبکر الوالبی قال حدثنی ابوجعوله الذهلی عن ابی العالیه عن رجل من بنی عجل و الحدیث رجع الی ابوبکر الوالبی لانه هو الذی رجع الی حدیثه و شعره فی امامیه ...

مضی زمن و الناس و یستشفعون لی … فهل لی الی لیلی الغداه شفیع

۵. مناجات حضرت سجاد(ع) (۷۴پ - ۷۵ر)

از: علی بن حسین(ع)، امام چهارم (۳۸ - ۹۴ق)

آغاز:

الا ایها المامول فی کل حاجتی … الیک شکوت الضر فارحم شکایتی

۶. غزلیات سعدی

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ۶۹۱ق)

در صفحات مختلف این جنگ تعدادی از غزلیات سعدی نقل شده است، در صفحات: ۷۵ر – ۷۵پ، ۹۳ر – ۹۴پ، ۹۸پ، ۱۹۵ر – ۲۱۷پ، ۲۵۲پ – ۲۵۳ر، ۲۵۷ر – ۲۵۷پ، ح ۲۶۰پ، ح ۲۶۲ر، ح ۲۶۳ر، ۲۶۶ر – ۲۶۷پ، ۲۷۲پ – ۲۷۵پ، ۲۷۹پ – ۲۸۶ر، ۲۹۹ر – ۳۰۰ر، ۳۰۶پ – ۳۰۷ر.

۷. قصیدهٔ تائیه (۷۶ر – ۸۱پ) (شعر – عربی)

از: دعبل بن علی خزاعی (۱۴۸ ـ ۲۴۶ق)

این قصیده در مناقب بنی هاشم و به ویژه در رثای امام حسین(ع) و مصائب اهل بیت(ع) است و بر اساس منابع موجود، در مرو در حضور امام رضا(ع) و شیعیان قرائت شد و مورد تحسین آن حضرت قرار گرفت.

[دائره المعارف تشیع ۷: ۵۳۸، ذیل «دعبل خزاعی»؛ ذریعه ۱۴: ۱۱].

در ابتدای این قصیده مقدمه‌ای کوتاه به فارسی دربارهٔ دعبل خزاعی و قصیدهٔ او نوشته شده و شرح ابیات و معنی لغات به عربی با نشانهٔ «ق» در حاشیه آمده است.

آغاز:

بحار برتالارنان و الزفرات | خوایج عجم اللفظ و النطقات

۸. دعاها (دعاها ـ عربی)

شامل: دعای سیفی مشهور به حرز یمانی (۸۴ر – ۸۷پ)، دعای قاموس القدره منسوب به امیرالمؤمنین(ع) با مقدمهٔ عربی (۸۸ر – ۸۸پ)، دعاهای کوتاه دیگر (۸۸پ)، دعای نادعلی کبیر و طریقهٔ ختم آن (۸۹ر – ۹۰ر).

۹. قصیدهٔ مجلّی (۹۹ر – ۱۰۵ر)

از: حسین بن حسن مجلّی

دو قصیده در وقایع کربلا از مجلّی که نام خود را در پایان قصیده آورده است.

آغاز قصیدهٔ اول:

اشیعه آل المصطفی صفوه الملا | ... و استمعوا ما حل فی ارض کربلا

انجام:

الیکم الیکم دره صاغها لکم | فتی بالمجلی لیل ابهامه حلا

حسین بن حسن عبدکم یا ذوی العلی | موالی لمن والی و قال لمن قلا

وصلی علیکم ربکم یا ذوی النهی | و یا خیر من ان یحجج و هرولا

آغاز قصیدهٔ دوم:

ایا غافلا عن ذکر رب البریه | تنبه فقد ولا زمان الشبیبه

انجام:

حسین بها یرجوا من الله جنه | و عفوا یوم الحشر عن کل زله

سپس شاعر دربارهٔ خود چنین سروده است:

و حسن ابی ساداتی فاشفعوا له | ولا تترکوه و المجلی نسبتی

و امی و اولادی و کل قرابتی | و سامع نظمی ثم راوی قصیدتی

و لاتسلمونی للجحیم فاننی | یحبکم قد خمر الله طینتی

و مالی سواکم فی القیمه شافع | فلا تترکونی یوم فقری وفاقتی

عددتکم فی القبر و الحشر عده | و ارجو بکم ان یغفر الله عثرتی

علیکم سلامی یا آل محمد | مدی الدهر فی الصبح و کل عشیه

۱۰. مراثی

شامل:

– مراثی سلیمان صباحی دربارهٔ واقعهٔ کربلا (۹۰ر – ۹۲ر)

آغاز:

چون شد بساط آل نبی در زمانه طی | آمد بهار گلشن دین را خزان دی

– مرثیهٔ محتشم کاشانی در تعزیت برادرش (۹۲ر – ۹۲پ)

آغاز:

ستیزه‌گر فلکا از جفا [و] جور تو داد | نفاق پیشه سپهرا ز کینه‌ات فریاد

– دوازده بند محتشم کاشانی (۹۵ر – ۹۸ر):

آغاز:

باز این چه شورش است که در خلق آدم است | باز این چه نوحه و چه عزا و چه ماتم است

– مراثی ملا علی‌نقی دربارهٔ واقعهٔ کربلا (۱۰۵ر – ۱۰۶پ)

آغاز:

بر ذوالجناح سرور دین چون سوار شد | خورشید تازه به جهان آشکار شد

چیزی نداشت چرخ که اندازدش به پا | از اختران به تشنگیش اشکبار شد

۱۱. شرح قصیدهٔ حمیری (۱۰۷ر – ۱۱۹ر) (شعر عربی، شرح – فارسی)

از: ناشناخته

قصیدهٔ حمیری (نک. نسخهٔ ش ۱۱۰۶۹ در همین فهرست) چندین بار شرح شده است. شرح حاضر به فارسی است و در زیر ابیات نوشته شده است.

آغاز:

«لام عمرو بااللوی مربع   طامسه اعلامه بلقع

ام عمرو مطلق محبوبه را گویند و باعربا للوی بمعنی فی است و لوای بر وزن الی ریگستان را گویند که اعوجاج داشته باشد و جای از ریگستان را که ریگش تنک رقیق نیز گویند».

۱۲. قصیدهٔ برده (۱۱۹ر – ۱۲۸پ) (شعر – عربی و فارسی)

از: شرف‌الدین محمد بن سعید بوصیری (۶۰۸ ـ ۶۹۶ق)

با ترجمهٔ فارسی که دوازده بیت اول آن در حاشیه و پس از آن در زیر بیت‌ها نوشته شده است.

آغاز:

امن تذکر جیران بذی سلم   مزجت دمعا جری من مقله بدم

آغاز ترجمه: «آیا از یاد کردن یاران و همسایگان که بودند در ذی سلم آمیختی تو آب چشم که روان شده از خانهٔ چشم به خون».

۱۳. قصاید علی بن ابی‌طالب(ع) (۱۲۹ر – ۱۳۰پ، ۱۴۶ر – ۱۴۶پ، ۳۰۲ر) (شعر – عربی و فارسی)

از: علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول (۲۳ قبل از هجرت ـ ۴۰ق)

یک قصیده با ترجمهٔ فارسی.

آغاز:

لک الحمد یا ذالجود و المجد و العلی   تبارکت تعطی من تشاء و تمنع

بزرگوار خدایا تراست حمد و ثنا   که هم ز تست عطا و هم از تو منع عطا

و قصیدهٔ دیگر (۱۴۶ر – ۱۴۶پ)

آغاز:

انعم عیشا بعد ما حل عارضی   طلایع شیب لیس یغنی خضابها

۱۴. قصاید امرء‌القیس (۱۳۱ر – ۱۳۶ر و ۱۳۸ر وپ) (شعر – عربی و فارسی)

از: امرء‌القیس بن حجر الکندی (۱۳۰ ـ ۸۰ ق ه)

دو قصیده از امرء‌القیس با ترجمهٔ فارسی، که کامل نیست و ترجمهٔ برخی ابیات یا مصراع‌ها نوشته نشده و معنی برخی لغات با نشانهٔ «ق» یا به نقل از صحاح در حاشیه ذکر گردیده است. قصیدهٔ اول از معلقات مشهور است و قصیدهٔ دوم رائیه است.

آغاز:

«قفا نبک من ذکری حبیب و منزل   بسقط للوی بین الدخول فحومل

[ترجمه مصراع اول نوشته نشده است] در سقط لوی که موضعی است میان دخول و حومل.

فتوضح فالمقرات لم یعف رسمها   لما نسجتها من جنوب و شمال

پس توضیح پس مقرات پوشیده شد نشان آن بر آنچه بیافت آن روز از باد جنوب و باد شمال».

آغاز قصیدهٔ دوم:

رب الساعه و انشق القمر   عن غزال صاد قلبی و نفر

۱۵. قصیده ابن قلاقس (۱۳۶ر و پ) (شعر – عربی)

از: نصر بن عبدالله ابن قلاقس (۵۳۲ ـ ۵۶۷ق)

قصیده‌ای است در ده بیت با ترجمهٔ برخی لغات در زیر بیت و در حاشیه از صحاح.

آغاز:

شق الصباح غلاله الظلماء   و انحل عقد الکوکب الجوزاء

۱۶. قصیده عربی (۱۳۶پ – ۱۳۸ر) (شعر – عربی)

از: ناشناخته

این قصیده در بیست بیت و با عنوان «لادری» نقل شده و معنی و ترجمهٔ برخی کلمات در زیر ابیات و در حاشیه با نشانهٔ (ق) آمده است.

آغاز:

امالک یا داء المحب دواء   بلی عند بعض الناس منک شفاء

۱۷. ساکب العبرات (مرثیهٔ اشکبار) (۱۳۹ر – ۱۴۴ر) (شعر – عربی و فارسی)

از: قوام‌الدین محمد بن محمدمهدی حسینی سیفی قزوینی (ـ ۱۱۵۰ق)

قصیده‌ای است تائیه در مرثیهٔ امام حسین(ع) ساختهٔ ۱۱۰۸ق، شامل ۷۲ بیت، با ترجمهٔ فارسی موسوم به «مرثیهٔ اشکبار». سید قوام‌الدین محمد سیفی قزوینی شاگرد شیخ قاضی بن عبدالله بن ابراهیم حویزی کمره‌ای اصفهانی (۱۱۱۹ق) بوده است و از علامهٔ مجلسی اجازه دارد. او در شعر عربی و فارسی و نظم تواریخ مهارت خاصی داشت. بسیاری از آثار وی در ذریعه معرفی شده است. (نک. ملی ۱۱: ۲۴۰).

[ذریعه ۱: ش ۷۴۴، ۱۲: ۱۱۹؛ ملک ۵: ۹۷؛ ملی ۱۱: ۲۴۰].

در این نسخه پیش از قصیده ابتدا دو بیت با ترجمهٔ فارسی آمده است و در حاشیه معنی برخی کلمات به عربی با نشانهٔ «ق» آمده است.

«الحمد لمن خص اولی الا اخطار — بالمحنه للصبر علی الاقدار

دوستان چاک نمایید چو گل جیب و کنار اشک از دیده‌ها ببارید چو باران بهار

ثم الصلوه و التحیات علی — من خص بها و اله الاطهار

یاد لب تشنگی شاه شهیدان افروخت در دلم آتش و از سینه برانگیخت شرار».

اغاز قصیدهٔ ساکب العبرات:

خلیلی شقا الجیب بالحسرات — وقوما باسعادی علی الزفرات

اغاز ترجمه:

دوستان چاک نماید چو گل جیب [و] کنار — اشک از دیده‌ها ببارید چو باران بهار

انجام:

رظم القلب فیه ما تثر العین — فجادت ساکب العبرات

انجام ترجمه:

گوهر اشکی که ریخت از دل پرخون قوم — نظم چو گردید شد مرثیهٔ اشکبار

۱۸. قصیدهٔ میمیه (شافیه) (۱۴۴ر – ۱۴۶ر) (شعر – عربی)

از: ابوفراس حارث بن سعید حمدانی (۳۲۰ – ۳۵۷ق)

ابوفراس این قصیده را در ۵۹ بیت در مناقب آل رسول و مثالب بنی عباس و در پاسخ به قصیدهٔ ابن معتز عباسی که در قدح سادات آل ابی‌طالب گفته بود سروده است.

[دانشگاه ۲: ۲۱۴؛ سپهسالار ۵: ۲۰۲؛ مجلس ۲۲: ۲۷].

آغاز:

الحق مهتظم والدین مخترم — وفئی آل رسول الله مقتسم

۱۹. قصاید فارسی (شعر – فارسی)

در این جنگ مجموعه‌ای از قصاید فارسی که بیشتر در مدح ائمه هستند تاحدودی به ترتیب الفبای حرف آخر قوافی آمده است. این قصاید از شاعران زیر است:

– میرزا طوفان در مدح حضرت علی(ع) (۸۱پ – ۸۳پ)

– هاتف اصفهانی در مدح حضرت علی(ع) (۱۴۷ر – ۱۴۹ر) و قصیدهٔ دیگر (۲۸۶پ – ۲۸۸پ). شاعر قصیدهٔ اول در نسخه به اشتباه «عرفی شیرازی» نوشته شده که درست نیست.

– فتحعلی خان ملک در مدح حضرت محمد(ص) (۱۴۹ر – ۱۵۱ر)

– طایر در مدح حضرت علی(ع) (۱۵۱ر – ۱۵۴ر)

– قصیده در مدح حضرت علی(ع) (۱۵۴ر – ۱۵۵ر) نام شاعر درست خوانده نمی‌شود.

آغاز:

حریم ترا حوریان پر هواشی — جناب ترا قدسیان پر جوانب

– ابن حسام در مدح امیرالمؤمنین(ع) (۱۵۵ر – ۱۵۷ر، ۱۷۸پ – ۱۸۰ر)

– فتحعلی‌خان صبا در مدح فتحعلی شاه قاجار (۱۵۷ر – ۱۵۹ر، ۱۷۰ر – ۱۷۰پ و ۱۷۱پ – ۱۷۳پ و ۱۷۶پ – ۱۷۸پ)، در تعزیهٔ سید احمد هاتف (۱۸۹پ – ۱۹۰پ).

– اخگر در مدح خاتم الانبیاء (۱۵۹ر – ۱۶۱ر) و در تعریف بهار و می و مطرب و ساقی و ممدوح (۱۶۱ر – ۱۶۲پ)

– فتحعلی شاه قاجار متخلص به خاقان در مدح امیرالمؤمنین(ع) (۱۶۲پ – ۱۶۳پ)

– امیر معزی سمرقندی (۱۶۳پ – ۱۶۵ر، ۱۸۸پ – ۱۸۹پ)

– عبدالواسع جبلی در مدح سنجر شاه (۱۶۵ر – ۱۶۵پ)

– عبدالرزاق بک متخلص به مفتون (۱۶۵پ – ۱۶۶پ) و قصیده در مدح فتحعلی شاه قاجار، با ردیف «همه» (۲۱۸ر – ۲۲۰پ)

– ملا حسن کامل در مدح حضرت علی(ع) (۱۶۶پ – ۱۶۸ر)

– کمال‌الدین در مدح حضرت علی(ع) (۱۶۸ر – ۱۶۹ر)

– صباحی در مدح امام رضا(ع) (۱۶۹ر – ۱۷۰ر)

– آذر در مدح امام زمان(ع) (۱۷۰پ – ۱۷۲پ)

– خواجوی کرمانی در مدح حضرت علی(ع) (۱۷۴ر – ۱۷۵پ)

– واله لکزی در مدح خدیجه بگم متخلص به سلطان (۱۷۵پ – ۱۷۶پ)

– فیضی دکنی در توحید باری تعالی (۱۸۰ر – ۱۸۵ر)

– خاقانی شروانی (۱۸۵پ – ۱۸۶پ)

– سلمان ساوجی در حضرت علی(ع) (۱۸۷ر – ۱۸۸پ، ۱۹۰پ – ۱۹۴ر)

– رشیدالدین وطواط (۱۹۴ر – ۱۹۴پ)

– عرفی در مدح حضرت علی(ع) (۲۵۱پ – ۲۵۲پ)

– چند قصیده در مدح حضرت علی(ع) بدون ذکر نام شاعر (۳۰۴ر – ۳۰۵پ)

۲۰. غزلیات فارسی (شعر – فارسی)

در صفحات مختلف جنگ (۱۹۵ر – ۲۱۷پ، ۲۲۰پ – ۲۲۵پ، ۲۵۲پ – ۲۵۳ر، ۲۵۷ر – ۲۸۹پ، ۲۹۹ر – ۳۰۰ر، ۳۰۶ر – ۳۰۷پ) مجموعه‌ای از غزلیات فارسی بدون ترتیب خاصی نقل شده است، از شاعران زیر:

آقا بابا عارفی اصفهانی، اهلی، بها، جامی، حسرت، خاقانی، خواجوی کرمانی، خواجه مولا، رفیق اصفهانی، سرباز، سلیمان صباحی، شهید، جعفر صافی، صائب، طالب، طاهر میرزا پسر کریمخان زند، ظهیر، عاشق اصفهانی، عبدالرحیم ساغر، عبدالله برقی خویی، عبدالله شهاب ترشیزی، عبدالواسع جبلی، عرفی، عندلیب، فنا، مجمر اصفهانی، محتشم، محمد آشوب دیلمقانی، محمدعلی میرزا دولت تخلص، محقی، مشتاق، مغربی، میرزا حسین متخلص به ساقی، ناصرالدین، نشاط، نظیری، والهی.

۲۱. آتش پاره (۲۲۶ر ـ ۲۲۸ر) (شعر ـ فارسی)

از: طبیب طوفان هزار جریبی (ـ ۱۱۹۰ق)

مثنوی در ۷۱ بیت.

[مجلس ۳۶: ۴۱۱]

آغاز:

ای مه رخ سرو قامت من   ای قامت تو قیامت من

۲۲. مثنوی (۲۲۸ر ـ ۲۳۰ر) (شعر ـ فارسی)

از: طبیب طوفان هزار جریبی (ـ ۱۱۹۰ق)

یک مثنوی بی نام در ۵۶ بیت.

[منزوی ۴: ۳۱۲۹؛ دانشگاه ۱۱: ۲۴۹۶؛ مجلس ۱۸: ۲۹؛ ۳۸: ۲۳۷]

آغاز:

ای صبا ای مایهٔ آرام من   کام بخش خاطر ناکام من

۲۳. گل و بلبل (۲۳۰ر ـ ۲۳۳پ) (شعر ـ فارسی)

از: ابوالقاسم هجری تفرشی

مثنوی در ۱۰۷ بیت و در اصفهان سروده شده است.

[نشریه ۷: ۲۷۰]

آغاز:

الا ای عندلیب نغمه پرداز   الا ای بیا گرفتاران هم آغاز

۲۴. مثنوی (گ ۲۳۸ر ـ ۲۴۰ر)

از: ؟

آغاز این مثنوی نوشته نشده است. شاید از طوفان باشد.

آغاز موجود:

گویی که ز طعن مردم بند   پیش تو نمی توانم آمد

انجام:

چو طوفان فروریخت بال و پرم   پریدم ز پس در هوای تو من

۲۵. سراپا (۲۴۰ر ـ ۲۴۳ر) (شعر ـ فارسی)

از: علیرضا بن حسین تجلی شیرازی (قرن ۱۱ق)

دربارهٔ علیرضا تجلی، نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۰۵/۴ در همین فهرست.

مثنوی در ۸۹ بیت.

آغاز:

بسر سرم دیگر هوای عشق یار   ریخت طرح آشیان از خارخار

۲۶. مخاطبهٔ دلارام چنگی با اسکندر رومی (۲۴۳ر ـ ۲۴۵ر)

از: الیاس بن یوسف نظامی گنجوی (۵۳۰ـ ۶۱۴ق)

بخشی از منظومهٔ *شرف نامه* نظامی است.

آغاز:

ملک را ز جمشید بالاتر است   رخ من ز خورشید والاتر است

۲۷. ترکیب بند در توحید (۲۴۵ر ـ ۲۴۸ر)

از: احمد هاتف اصفهانی (ـ ۱۱۹۸ق)

آغاز:

ای فدای تو این دل و هم جان   ای نثار رهت هم این هم آن

۲۸. بیمار و طبیب (۲۴۸ر ـ ۲۵۱پ) (شعر ـ فارسی)

از: سید علی شریف (قرن ۱۰ق)

مثنوی در ۹۷ بیت است. نام سراینده در نسخهٔ ما «میر سید شریف» ذکر شده اما استاد احمد منزوی در *فهرست مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی* دربارهٔ سرایندهٔ این مثنوی می‌نویسد: سراینده‌ای با تخلص «شریف» است که در نیمهٔ دوم قرن دهم هجری قمری می‌زیسته است و باید همان «شریف ثانی» سید علی پسر دختر میرسید شریف جرجانی (۸۱۶ق) باشد که قاضی بوده و در جنگ چالدران کشته شده است. او پدر «شریفی» شیرازی بوده که به هند رفته و در ۹۴۴ق درگذشته است.

ذریعه ۹: ۵۲۰، ۵۲۵؛ منزوی ۴: ۲۶۷۵؛ حکمت: ۶۳؛ دانشگاه ۱۳: ۳۳۵۶، ۳۳۹۱؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۳۷].

آغاز:

سوی ویرانه‌ام آمد سحری جلوه‌کنان   بهر پرسیدن بیمار خود آن سرو روان

۲۹. مثنوی (۲۵۳ر – ۲۵۷ر) (شعر – فارسی)

از: علی بن جعفر خویی

مثنوی به عربی و فارسی، در ۱۱۶ بیت، از میرزا علی خویی ولد میرزا جعفر وزیر.

آغاز:

یا صبا یا مونسا للعاشقین   یا صبا یا مرسلا للشایقین

۳۰. مثنوی (۲۹۰ر – ۲۹۰پ) (شعر – فارسی)

از: محمد موسوی طایر گلپایگانی

مثنوی طایر در وصف کتاب *منبع الکرامه* میرزا علی خویی در سال ۱۲۶۵ق، در ۴۶ بیت.

آغاز:

این کتاب مستطاب از فرط نور   جلوه‌گر گردیده همچون نخل طور

۳۱. مثنوی (۲۹۱ر – ۲۹۲ر) (شعر – فارسی)

از: عبدالرسول بن محمدحسن فنای زنوزی خویی (- ۱۲۶۹ق)

در ۵۴ بیت.

آغاز:

عجب متعدم به معصوم   زانم شده سر نقطه معلوم

بشنو رحزم ببین کیم من   بشناس مرا که مکیم من

سید عبدالرسول نامم   بر خاتم انبیا غلامم

خلق پدرم چو خود حسن بود   مشهور به میرزا حسن بود

۳۲. قصاید قائم مقام فراهانی (۲۹۴ر – ۲۹۹ر) (شعر – فارسی)

از: ابوالقاسم بن عیسی قائم مقام فراهانی (۱۱۹۳ - ۱۲۵۱ق)

قصیده در هجو حاجی علی‌اصغر خواجه (۲۱۴ر–۲۱۶ر)، با این مطلع:

دلا تا کی شکست از دست این پیمان شکن بینی

برآر از سینه کاینها جمله زین بیت الحزن بینی

– قصیده در ۵۶ بیت (۲۹۴ر – ۲۹۵پ)، با این مطلع:

دوشم به وثاق آمد آن خسرو خوبان   می خورده و خو کرده و خندان غزلخوان

– قطعه‌ای دیگر از *رزاقیات* (۲۹۵پ – ۲۹۶ر)

آغاز:

زاهد چه بلایی تو که این رشته تسبیح   از دست تو سوراخ به سوراخ گریزد

– قطعه‌ای که عبدالرزاق بک در ۱۲۳۸ق در شکایت از بخت خود سروده (۲۹۶پ)

آغاز:

دلی دیوانه دارم و اندر آن دردی نهان دارم

که گر پنهان کنم باز نگارا بیم جان دارم

– قصیدهٔ دیگر از رزاقیات به عربی (۲۹۷ر – ۲۹۹ر)

آغاز:

ان للصدر خصالا هی للقدر کمال   انما الصدر کمال و جمال و جلال

۳۳. رباعیات باباطاهر (۳۰۰ر – ۳۰۱پ) (شعر – فارسی)

از: بابا طاهر عریان (قرن ۵ق)

آغاز:

نسیمی کز بن آن کاکل آیی   مرا خوشتر ز بوی سنبل آیی

۳۴. مثنوی (۳۱۸ر – ۳۲۶پ در متن و حاشیه) (شعر – فارسی)

از: ؟

در ۴۱۹ بیت.

آغاز:

مجتمع کردند انوار وجود   متحد گشتند اطوار وجود

گشت پیدا مظهر پیغمبری   بر همه حر مظهر او را برتری

هستی از نور رخش پیرایه یافت   زآفتابش بر دو عالم سایه تافت

۳۵. مثنوی (۳۲۶پ – ۳۳۰پ در متن و حاشیه) (شعر – فارسی)

از: ؟

در ۲۰۰ بیت.

آغاز:

ای امام و رهنمای هشتمین   هم صراط حق و هم نور مبین

ای فـــروغ هفـــتم از نـــور دوم	انظرونـــا نقتـبس مـــن نـــورکم
انت قلب القلب قـلاب فـی انفوس	انت نور النور یـا شـمس الشـموس

۳۶. غزلیات نشاط (۳۳۱ر – ۳۴۱ب)

از: عبدالوهاب نشاط اصفهانی، معتمدالدوله (۱۱۷۵ـ۱۲۴۴ق)

بخشی از غزلیات نشاط در قسمت انتهایی این جنگ به ترتیب تهجی از قافیهٔ الـف تـا دال نقل شده و باقی آن افتاده است.

نسخ، نسخ معرب، نستعلیق، نستعلیق تحریری و شکسته، قرن ۱۳ق. نسخ عبدالکریم بن علـی نخجوانی، ۱۲۲۰ق، در نجف، از روی نسخهٔ کتابت شده در ۱۱۷۷ق کـه آن هـم از روی نسـخهٔ ۵۸۱ق کتابـت شـده اسـت (یادداشـت کاتـب در حاشـیهٔ گ ۲ر)، در رسـالهٔ اول. نسـتعلیق محمدحسین طسـوجی در ۱۲۴۶ و ۱۲۴۷ق در خـوی، در ابیـاتی در گ ۲۷۵ب، ۲۷۷ب، ۲۷۹ب، ۲۸۰ر و ۲۸۳ر. در کتابت نسخه غلطهای املایی وجود دارد. شمارهٔ ۲۸ با جوهر آبی. عنوان‌ها بـه سرخی، برخی عنوان‌ها نوشته نشده است. در رسالهٔ اول آنچه به سرخی نوشته شده پیش از آن در حاشیه به سیاهی نوشته شده بوده است، در گ ۹۹ر و ۱۴۹ر – ۲۰۲ر و ۲۵۹ب – ۲۷۸ب نـام شاعران در لبهٔ داخلی یا خارجی برگ‌ها نوشته شده تا بعداً به سرخی درجای خود نوشـته شـود. نشانه‌ها در رسالهٔ نخست و شمارهٔ ۱۱ به سرخی. در شمارهٔ ۱۱ برروی ابیـات و عبـارات عربـی خط سرخ کشیده شده است. ترجمهٔ فارسی ابیات در شـمارهٔ ۱۲ و ۱۳ و ۱۷ و ۲۸ بـه سـرخی. اشعار در گ ۲۱۸ر – ۲۲۰ب و ۲۹۴ر – ۳۰۱ب مجدول و با ستون‌بندی نوشته شده است. معنی و شرح برخی کلمات به عربی در حاشیهٔ دیوان مجنون در شمارهٔ ۲ از «صحاح» و با نشانهٔ «ق» و «ح» و نیز در حاشیهٔ قصاید شمارهٔ ۱۳ـ۱۹ و ۲۸ و ۲۸ نوشته شـده اسـت. در ابتـدای منظومـهٔ *آتش پاره* در گ ۲۲۶ر یک نقش تزئینی و در حاشیهٔ بـالا و پـایین گ ۲۵۷ب چنـد شـاخه گـل کوچک و بزرگ رنگی ترسیم شده است. گ ۳۰۲ و ۳۰۳، ۳۰۸ – ۳۱۷ و ۳۴۲ر – ۳۴۵ر نانوشـته است. بین برگ ۹۲ و ۹۳ و ۱۴۶ و ۱۴۷ افتادگی وجود دارد. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده و گاه توضیحاتی در بارهٔ کلمات و اشعار در حاشیه آمده اسـت. آثـار آب دیـدگی و دودزدگی و لکه‌های چربی در نسخه پیداست.

یادداشت کاتب در حاشیه گ ۲ر: «هذه رساله فی الامامه من تألیف السید الکبیـر خلـف السـلف الطاهر النجم الزاهر علم الهدی ذی المجدین المرتضی قدس سره و نور ضریحه وجـدت علیهـا کتابه ما صورته وقع الفراغ فی شوال سنه احدی و ثمانین و خمسمائه بمشهد مقابر قریش علـی ساکنه السلام ثم نمقه العبد المذنب الشیخ محمد بن احمد الجیلانی فی سنه سبع و سبعین بعـد الالف من الهجره النبویه فی بلده لاهور صانها الله عن حدثان الـدهور ثـم نمقـه العبـد المـذنب عبدالکریم النخجوانی فی سنه عشرین و مائتین بعد الالـف مـن الهجـره النبویـه فـی المشـهد الحائریه علی مشرفه الف الف تحیه صانها الله عن حدثان السماویه ...».

یک رباعی از حالی خویی سراج و یک بیت فارسی در پشت برگ نخست. معنی کلمهٔ «عاشـورا» به عربی در حاشیهٔ پایین گ ۹۸ب، به خط جنگ. یک مهر بیضی با سجع «عبـده الراجـی سـید

علی ...» در حاشیهٔ گ ۱۴۶ب. یادداشتی با جوهر آبی به تاریخ بهمن ۱۳۱۸ش، بـه خـط مالـک نسخه، محمدامین ریاحی، دربارهٔ محمد بن حسام‌الدین قهسـتانی و جـلال‌الـدین بـن حسـام سرخسی، هر دو معروف به ابن حسام، به نقل از *سالنامه پارس*، ۱۳۱۷ش، در حاشیه پـایین گ ۱۷۸ب. مهر بیضی ناخوانا در حاشیهٔ پایین گ ۲۰۱ر. در حاشیه بالای گ ۲۷۵ب به خط شکستهٔ خوش نوشته شده: «این چند کلمه به جهه یادگـاری دوسـتان حقیقـی بـه دسـت حقیـر فقیـر محمدحسین مسوده و تحریر و رقمی گردید اواخر شهر شوال المکرم سنه ۱۲۴۷». به این خـط ابیات فارسی و عربی در حاشیهٔ گ ۲۷۹ب و ۲۸۰ر نیز دیده می‌شود. همچنین چند بیت فارسـی به همین خط در حاشیهٔ گ ۲۸۳ر دیده می‌شود که در زیر آنها نوشـته شـده: «ایـن دو کلمـه در دارالصفای خوی در خانه در عین دماغ سوختگی مرقوم و مسوده گردید غره شهر رجب المرجب ۱۲۴۷». در گوشهٔ بالای گ ۲۷۷ب به خط نستعلیق ریز شبیه به متن نوشته شده: «علی ید حقیر فقیر محمدحسین طسوجی [؟] در شب چهارشنبه ۱۸ شوال المعظم ۱۲۴۶». یک مهر مربـع بـا سجع «عبده الراجی کرم علی» در گوشهٔ پایین گ ۲۷۹ر. دو بیت شعر عربی از زلیخا، یک رباعی از حالی خویی، یک بیت فارسی با مداد و نونویس از محمدرضا موفقی [؟] خـوئی و یادداشـتی از او در تعریف نسخه و اسامی چند کتاب در انتهای نسـخه. یادداشـت تولـد در ۱۲۷۶ق در درون دفهٔ دوم جلد. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، ضربی، ترنج و دو سرترنج با طرح گل و بوته و دو خط عمود بـر هـم در میان، مجدول، جدول سه خطه و دور منگنه، ۲۱×۱۵ س‌م.

۳۴۵ گ، ۲۰/۸×۱۵ س‌م، مختلف.

۱۱۲۱۶

مجموعه

۱. تذکره الائمه (۱ب – ۱۱۲ر)

(چهارده معصوم ـ فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی لاهیجی (قرن ۱۱ق)

شرح حال مختصر چهارده معصوم است که در یک مقدمه و چهارده باب و یک خاتمه تنظیم شده است. این کتاب در ذیحجه ۱۰۸۵ق تألیف شده اسـت و از آنجـا کـه مؤلـف و پدرش هم نام علامهٔ مجلسی و پدرش هستند برخـی بـه اشـتباه ایـن کتـاب را بـه علامـه مجلسی نسبت داده‌اند و به نام مجلسی چاپ نیز شده است.

[ذریعه ۴: ۲۶؛ منزوی ۶: ۴۴۲۹؛ مشار ۱: ۱۲۳۵؛ الهیات ۱: ۲۵؛ مرعشی ۱: ۱۵۵؛ نشریه ۳: ۳۸۹].

آغاز: «الحمدلله الذی جعل النبیین لسان صدق فی الآخرین وصیه ائمه المعصومین تذکره للمتقین و ... بعد چنین گوید بنده خاکـار گنه‌کـار محمـدباقر ابـن محمـدتقی ... کـه ایـن رساله‌ای است در چگونگی اخلاق کلمات الله التامات اعنی حضرت ائمه معصومین».

انجام: «الحمدلله و المنه جمعی از ایشان مومن و شیعه شدند والله یهدی من یشـاء الـی صراط مستقیم».

در این نسخه بلافاصله پس از اتمام کتاب بندی در جفر جامع نوشته شده است.

۲. رسالهٔ معراجیه (۱۱۲ر – ۱۵۰پ) (معراج ـ عربی و فارسی)

حدیث قدسی معراج به روایت پیامبر اکرم(ص) با ترجمهٔ فارسی در ۱۲۳۷ق.

اغاز: «لیله المعراج فقال رب ای الاعمال افضل فقال الله عز و جل یا محمد لیس شیء افضل عندی من المتوکل علی و الرضا»

اغاز ترجمه: «شب معراج پس گفت ای پروردگار کدام عملها بزرگتر است پس فرمود خدای عز و جل ای محمد نیست چیزی بزرگتر نزد من از توکل بر من و خوشنودی به آنچه قسمت کردم».

انجام: «و من نبی بقوه الفقراء و الضعفاء بناء اعقبت بناؤه الخراب و اسکنه النار ان هذا لفی صحف الاولی صحف ابراهیم و موسی تمت الکتاب بعون الملک الوهاب بتاریخ ۲۴ شهر جمادی الاولی ۱۲۳۷».

انجام ترجمه: «بر فقیران ذلیل گردانم او را و کسی که بنا نهد به قوت فقراء و ضعفا بناء بگردانم بنای او را خراب و ساکن گردانیم او را در آتش به درستی که این هر آینه در صحف اولی است صحف ابراهیم و موسی

هر که خواند دعا طمع دارم زانکه من بنده گنه کارم»

نستعلیق در رسالهٔ اول و در ترجمهٔ فارسی رسالهٔ دوم و نسخ در رسالهٔ دوم و عبارات عربی رسالهٔ اول، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. ترجمهٔ فارسی در رسالهٔ دوم به سرخی. خطوط سرخ کوتاه برروی عبارات عربی و کلمات شاخص در رسالهٔ اول. گ ۱۵۱ تا پایان نانوشته است.

مهر بیضی «هو العلی الاعلی ۱۳۰۴» در پشت برگ نخست. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، سوخت، ترنج و سرترنج‌ها قهوه‌ای، مجدول، دور منگنه، دو خط عمود در وسط، درون چرم قهوه‌ای، ۲۲×۱۵س‌م. برچسب عنوان «تذکره الائمه» برروی جلد فرسوده.

۱۶۶گ، ۲۲×۱۵ س‌م، ۱۵س و ۱۴×۸/۵ س‌م در رسالهٔ اول و ۱۶ س و ۱۴/۵×۸ س‌م در رسالهٔ دوم. کاغذ نازک.

۱۱۲۱۷

زاد المعاد (دعاها ـ فارسی)

از: محمدباقربن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ ـ ۱۱۱۱ق)

نک. نسخه ش ۱۱۱۲۱ در همین فهرست.

اغاز: «الحمدلله الذی جعل العباده وسیله لنیل السعاده فی الآخره و الاولی و الصلوه علی».

انجام: «این شکسته را به دعای رحمت و مغفرت این مستحق دعا را یاد کنند و ختم بفضل الله سبحانه ... و الحمدلله اولاً و اخراً و الصلوه علی سید المرسلین محمد و اله الاطهرین الاقدسین و لعنه الله علی اعدائهم اجمعین».

نسخ عالی، معرب در عربی‌ها و نستعلیق خوب در ترجمهٔ فارسی دعاها. ترجمهٔ دعاها به سرخی،

عنوان‌ها به رنگ سرخ و ابی. سرلوح مذهب با کتیبهٔ بازوبندی دو طرف با زمینهٔ زر. حاشیه‌سازی مذهب زیبا به زر و ابی سیر، ابی کم‌رنگ و سرخ و صورتی و سپید. طلااندازی بین سطور در دو صفحهٔ اغاز نسخه. صفحات دارای جدول زر و مشکی، کمند دو خطهٔ زر و مشکی، و سطربندی به سیاهی. عنوان باب‌ها که به یکی از ماه‌ها و فضائل و اعمال ان ماه اختصاص دارد در میان یک کتیبهٔ بازوبندی دو طرف رنگین ابی و سرخ و سیاه و زر نوشته شده و اسامی ماه‌ها در یک ترنج مذهب رنگین در حاشیه امده است.

مهر کوچک بیضی ابی با سجع «بزرگ» در پشت برگ نخست و انتهای متن. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد روغنی با نقش گل و بوته درشت زرد و سرخ و سبز در قاب وسط با چهار لچکی در چهار گوشهٔ قاب با زمینهٔ مشکی و گل و برگ‌های زر. دو حاشیه با زمینهٔ مشکی با گل‌های ریسه‌ای زر و دو ردیف جدول زر در دو طرف و در بین انها نقش گل و بوتهٔ زرد و سرخ و سبز، مانند قاب وسط، درون کتیبه‌های متوالی تکرار شده‌اند و زمینهٔ کتیبه‌ها و گوشه‌ها مانند لچکی‌ها. عطف چرم قهوه‌ای، درون بوم زرشکی با طرح گل نرگس زرد و سبز و سرخ. حاشیه با زمینهٔ مشکی و نقش زر و جدول زر در دو طرف. ۲۳/۵×۱۴ س‌م. تکه‌های کاغذ روی جلد نفیس نسخه چسبیده و به ان اسیب رسانده است. درون محافظ پارچه‌ای سرخ گلدار.

۳۰۲گ، ۲۳/۵×۱۴/۵س‌م، ۲۶س، ۱۷/۲×۹/۲س‌م.

۱۱۲۱۸

مقدمه الادب (واژه نامه‌ها ـ عربی و فارسی)

از: جارالله محمود بن عمر زمخشری (۴۶۷ ـ ۵۳۸ق)

فرهنگ لغت عربی به فارسی است که مؤلف آن را برای کتابخانهٔ اسفهسالار بهاءالدین علاءالدوله اتسز بن خوارزمشاه تألیف کرده است. این کتاب در پنج قسم تنظیم شده که سه قسم اول واژه‌نامه و دو قسم بعدی دستورزبان است، شامل: اسماء، افعال، حروف، تصریف اسماء و تصریف افعال.

این کتاب در سال ۱۳۴۲ش به تصحیح محمدکاظم امام به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۷۹۸؛ ذریعه ۲۲: ۳۸؛ منزوی ۳: ۲۰۳۱؛ مشار عربی: ۸۹۲؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۲۴۱].

این نسخه فقط باب اسماء را دارد.

اغاز: «ابان مثل اوان ابایین ابراج جمع بروج ابن السبیل راه گذری ابحر جمع بحر».

انجام: «یواقیت جمع یاقوت یوافیخ جمع یافوخ یهودی جهود یهود».

انجامه: «تم و کمل هذا الکتاب بعون الله الملک الوهاب بعد الجمعه من الشوال عام اربع و ستین و تسعمائه العبد المعروف المشهور بحفظی تحفه لولده العزیز محمد انبته الله نباتا حسنا».

نسخ معرب ترکی و ترجمهٔ فارسی در زیر سطرها. حفظی، شوال ۹۶۴ق، برای فرزندش محمد. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. نسخه دارای حواشی در توضیح متن است به خط نستعلیق ریز و

به عربی. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.
عنوان نسخه و نام مؤلف به سرخی و روایاتی از ابن عباس در پشت برگ نخست. یادداشت‌های پراکنده درون دفهٔ اول جلد و پشت برگ نخست که تاریخ ۱۱۴۴ق در مدرسهٔ سلطان یلدرم در میان آنها دیده می‌شود. چند حدیث در گ ۲ر. یادداشت و مهر بیضی با سجع «السید اقل مظهر بورالی»، یادداشت تملک سید خلیل حسینی و یک یادداشت تملک دیگر که محو شده است در گ ۳ر. سه یادداشت ترکی در گ ۶۰ر. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.
جلد مقوایی، روکش تیماج قهوه‌ای سرطبله‌دار، سرطبله چرم سبز سدری، مجدول ضربی و عطف و سجاف بین سرطبله و دفهٔ دوم چرم مشکی، ۲۱×۱۵/۵س‌م. فرسوده. برچسب عنوان «مقدمه الادب زمخشری (اسماء)» برروی جلد.
۶۳گ، ۲۱×۱۵/۵س‌م، ۹س، ۱۴×۹ س‌م.

۱۱۲۱۹

کفایه مجاهدیه (کفایه منصوری، طب منصوری) (پزشکی - فارسی)

از: منصور بن محمد شیرازی (قرن ۸ و ۹ق)

حکیم فقیه منصور بن محمد شیرازی، از پزشکان دورهٔ تیموریان، این کتاب را در پزشکی و داروسازی، به نام مجاهدالدین زین‌العابدین فرزند شاه شجاع، از پادشاهان آل مظفر (۷۸۶-۷۸۹ق)، درحدود سال ۷۸۰ق، تألیف کرده است.

این کتاب مشتمل بر دو فن است: فن اول در دو قسم: طب نظری در چهار مقاله و طب عملی در پنج مقاله. فن دوم در داروها، در دو مقاله: ادویه مفرده و ادویه مرکبه، و هر مقاله در چند باب. برای شرح کامل ابواب، نک. ملی ۵: ۲۶۳؛ آستان قدس ۱۹: ۴۸۳.

این کتاب در سال ۱۳۹۲ش، به تصحیح عبدالعلی محقق زاده و محمدمهدی زرشناس، به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۵۰۱؛ ذریعه ۱۸: ۹۸؛ منزوی ۱: ۵۸۵؛ مشار ۴: ۴۰۹۰؛ پزشکی: ۳۷۵؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۲۰۳].

آغاز: «شکر و سپاس مر خالقی را که در خلقت انسان دقایق حکمت او بی پایان است و حمد بی عدد و ثنای بی‌قیاس مر پادشاهی که نعم و احسان او».

انجام: «یک من دو رطل بود الملعقه عند الاطبا فی الادویه مثقال واحد و عن السکر و العسل اربعه متاقیل».

انجامه: «تمت بالصحه و العافیه فی یوم السبت پانزدهم شهر شوال ختم بالخیر و الاقبال در دارالقرار قندهار اتمام یافت سنه ۱۰۹۶ حرره شجاع میرزا کاشی».

نستعلیق، شجاع میرزا کاشی، پانزدهم شوال ۱۰۹۶ق، در دارالقرار قندهار. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خطهای کوتاه سرخ برروی عبارات عربی و کلمات شاخص که با نشانهٔ سرخ (م) مشخص شده‌اند. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. بین گ۱۶۲ و ۱۶۳ افتادگی وجود دارد. آثار آب دیدگی و پخش شدگی مرکب در اوراق نسخه دیده می‌شود.

یک رباعی، بند ترجیع بند لراقمه، ترکیب ادویه، و ادویه که از بصره باید طلبید در شوال ۱۲۰۰ق و یادداشت تملک با مهر مربع که محو شده است در پشت برگ نخست. یادداشت مالکیت در انتهای متن، گ ۱۶۵ر، با نام مالک «ابن شجاع میرزا ...» و مهر بیضی او که خوانده نمی‌شود. ابیات هزل‌آمیز از «میرزا خرد» و طریقهٔ دفع کک و پشه در گ ۱۶۵پ. مالک نسخه خوابی را که دیده در انتهای نسخه نوشته است. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.
جلد مقوایی، تیماج عنابی، ضربی، عطف چرم عنابی، ترنج در وسط، درون کاغذ زیتونی، ۲۷×۱۵/۵س‌م. برچسب عنوان «کفایه منصوری» برروی جلد. فرسوده.
۱۶۶گ، ۲۷/۵×۱۵/۵ س‌م، ۲۹-۳۱ س، ۲۱×۷/۵ س‌م.

۱۱۲۲۰

جامع الحکایات (ترجمهٔ الفرج بعد الشده) (نثر - فارسی)

از: حسین بن اسعد دهستانی مؤیدی (قرن ۷ق)

متن اصلی از: محسن بن علی تنوخی (۳۲۷ - ۳۸۴ق)

این کتاب مجموعهٔ حکایات تاریخی و اخلاقی دربارهٔ سرگذشت اشخاصی است که به محنت و مصیبتی دچار شده و بعد از آن رنج و شدت رهایی یافته‌اند. دهستانی ابتدا کتاب *الفرج بعد الشده* اثر قاضی محسن تنوخی را از عربی به فارسی ترجمه کرد و داستان‌هایی را نیز از کتاب‌های تاریخی انتخاب کرد و به آن افزود و اشعاری به فارسی و عربی از خود را مناسب موضوع آورد و کتاب را در سیزده باب با عنوان «حکایت» تنظیم کرد. وی این کتاب را در سال‌های ۶۵۱-۶۶۳ق به نگارش درآورده است.

این کتاب در سال ۱۳۵۷ش، به تصحیح علی اکبر غفاری، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۶: ۱۵۴؛ دائره المعارف بزرگ اسلامی ۱۶: ۲۵۳؛ مشار: ۱۳۰۲؛ ملک ۳: ۵۷۳].

آغاز: «سزاوارترین حمدی که زبان گوینده بدان مشعوف باشد و عنان جوینده بدان معطوف حمد و ثنای حضرت باری جلت قدرته و جلت کلمته است».

انجام: «و چون مهم او بدین وجه رخ نمود دست رد بریشان نگذاشت و زبان درازی نکرد تا پی به مراد رسید و الله اعلم بالصواب تمت الکتاب بعون الله الملک الوهاب».

نستعلیق و نسخ خوب، بدون تاریخ. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ در بالای آیات قران و نام خدای تعالی. دارای جدول زر و سبز و سرخ و ابی. سرلوح و کتیبهٔ مذهب با رنگ‌های ابی، سرخ، سپیدی و زر. عنوان کتاب با سفیداب درون کتیبه نوشته شده است. لبه‌های اوراق ابتدایی و انتهایی نسخه ریخته و سرلوح اسیب دیده است. آثار سوختگی و اب دیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود.
دستور ختم برای براورده شدن حاجات، یک رباعی و نسخه برای درمان سستی و لق شدن دندان در گ ۲۵۹پ. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.
جلد مقوایی سرطبله دار، تیماج قهوه‌ای، سوخت، ترنج و سرترنج زر، سرطبله چرم سرخ با

ترنج کوچک زر و جدول زر، درون چرم قهوه‌ای، ۱۶/۵×۲۸/۵ س‌م. جلد شکسته و فرسوده است. چند برگ از ابتدا و برگ پایانی نسخه جدا شده است.

۲۶۰ گ، ۱۶/۵×۲۸/۵ س‌م، ۲۱ س، ۹/۵×۱۹/۵ س‌م.

۱۱۲۲۱

مجموعه

۱. عالم‌آرای عباسی (۲پ – ۱۰۸ر) (تاریخ – فارسی)

از: اسکندر بیک منشی ترکمان (۹۶۸ ـ ۱۰۴۳ق)

اسکندر بیک منشی، دبیر شاه عباس اول، تاریخ *عالم‌آرای عباسی* را در تاریخ حکومت صفویه و سرگذشت شاه عباس اول و رویدادهای عصر او در سه جلد نگاشته است. این سه مشتمل است بر یک مقدمه و دو صحیفه و یک خاتمه: مقدمه در ذکر نسب شاه عباس، صحیفهٔ اول مشتمل بر دوازده مقاله در تاریخ پادشاهان صفویه تا جلوس شاه عباس کبیر، صحیفهٔ دوم در دو مقصد: مقصد اول، از جلوس شاه عباس تا سال سی‌ام سلطنت او (۱۰۲۵ق)، مقصد دوم، از سال سی و یکم تا سال چهل و دوم سلطنت و مرگ شاه عباس و جلوس شاه صفی (۱۰۳۸ق)، و خاتمه در بیان حکایات غریبه و نوادر وقایع روزگار.

این کتاب بارها با تصحیحات مختلف به چاپ رسیده است.

[استوری ۱: ۳۱۰-۱۲۸۰؛ ذریعه ۳: ۲۶۳، ۱۱: ۱۸۶، ۱۵: ۲۰۶؛ منزوی ۶: ۴۳۵۵؛ مشار ۱: ۱۱۰۱؛ نشریه ۶: ۲۹۹].

نسخهٔ حاضر جلد سوم است.

آغاز: «بعد از حمد و سپاس خالق آسمان و زمین و ستایش و نیایش دادار جهان‌آفرین که عالم ابداع و ایجاد را».

انجام: «و سریر دولت از سلامت نفس و کاردانی و خیراندیشی عمیمش محلی و پیراسته‌اند که از عمر دولت تمتع و برخورداری یابد. تمت الکتاب بعون ملک الوهاب».

۲. روزنامچهٔ خواجه غیاث‌الدین نقاش (۱۰۹پ – ۱۲۰ر) (تاریخ ـ فارسی)

شاهرخ تیموری (۸۰۷–۸۵۰ق) در ذیقعده ۸۲۲ق جمعی را به سرپرستی شادی خواجه و به همراه بایسنقر میرزا، سلطان احمد و خواجه غیاث‌الدین نقاش ایلچی بایسنقر میرزا به ختای (چین) فرستاد و مقرر کرد خواجه غیاث‌الدین آنچه را مشاهده می‌کند از حوادث روزانه و کیفیت راه‌ها و شهرها و اوضاع عمارات و راه و رسم پادشاهان بنویسد. فرستادگان در رمضان ۸۲۵ق بازآمدند و خواجه غیاث‌الدین آنچه را دیده بود به صورت روزنامه نوشته و معروض میرزا بایسنقر گردانید. در این متن گزیده و خلاصه‌ای از تقریر او نقل کرده شده است.

این متن ناتمام است و به همین صورت، در سال ۱۳۷۲ش، به کوشش ایرج افشار به چاپ رسیده است.

آغاز: «در کتب تواریخ مسطور است که پادشاه مرحوم مغفور معین‌السلطنه و الخلافه میرزا شاهرخ در شهور سنه اثنی عشرین و ثمانمائه جمعی را که راس أوراس ایشان شادی خواجه بود به رسالت ختای نامزد فرموده».

انجام موجود: «القصه بعد از تفحص و احتیاط ما بیرون آمده بسایر افتشاش منازل در کمال مشقت دهم ربیع جمادی‌الاول به شهر ختن رسیدند و از آنجا کوچ کرده هشتم رجب یکاه».

نستعلیق خوب، سرفصل‌ها و عنوان‌ها و نشانه‌ها در رسالهٔ اول به سرخی. تمام اوراق نسخه مجدول به جدول زر، سبز، سرخ و آبی. سرلوح مذهب ناتمام با رنگ‌های نیلی و سرخ و کتیبهٔ زر در رسالهٔ اول. در رسالهٔ دوم جای سرلوح خالی است. اندک جاافتادگی‌های متن در حاشیه نوشته شده است. آثار آب دیدگی و لکه‌های چربی روی اوراق و پخش شدگی مرکب در اوراق نسخه دیده می‌شود.

یادداشت تملک با مهر بیضی کوچک آبی رنگ با سجع «بزرگ» که باید بزرگ بن محمدعلی افشار باشد که یادداشت مالکیت او در نسخهٔ ۱۱۲۲۲ هست در حاشیهٔ بالای گ۲پ که این کتاب از جده‌اش به او رسیده است، مهر مستطیل با سجع «افوض امری الی الله عبده محمد» در گ ۸۹پ، مهرهای مستطیل و بیضی ناخوانا در گ ۱۰۸ر، مهر بیضی آبی با سجع «بزرگ ابن محمدعلی» در انتهای متن در گ ۱۲۰ر، از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، سوخت، ترنج و سرترنج با زمینهٔ گل بهی و دور مشکی و طرح اسلیمی مشکی. ترنج و سرترنج‌ها با خط عمود به هم متصل شده‌اند، دو ردیف جدول، درون چرم قهوه‌ای، ۱۹/۵×۳۲/۵ س‌م. برچسب عنوان «۱ـ عالم آرای عباسی جلد سوم ۲ـ گزارش هیأت اعزامی به چین در ۸۲۲» برروی جلد.

۱۲۱گ، ۱۹×۳۲ س‌م، ۲۳س، ۱۲/۵×۲۴/۵ س‌م.

۱۱۲۲۲

مجموعه

۱. حبیب السیر فی اخبار افراد البشر (۲پ – ۱۳۴ر) (تاریخ ـ فارسی)

از: غیاث‌الدین بن همام‌الدین خواندمیر (۸۸۰ ـ ۹۴۲ق)

دربارهٔ حبیب السیر نک. نسخهٔ ش ۱۱۰۹۷ در همین فهرست.

این نسخه جزء سوم از مجلد سوم *حبیب السیر* است.

آغاز: «بسمله. الحمدلله ـ ذکر مجملی از اوصاف و احوال خاقان منصور مظفر معزالسلطنه و الخلافه و الدین ابوالغازی سلطان حسین میرزا انارالله برهانه و ثقل بالمیزان حسناته مشاطه ابکار ستمی و پیرایه بند عذارات ...».

انجام: «او را با صدیقان محشور گردان بمنه و کرمه وجوده و جلاله بحق محمد وآله اجمعین و عترته الطاهرین و المعصومین و الحمدلله رب العالمین تمت الکتاب ...».

۲. روضه الصفا (۱۳۴ب - ۱۸۶ب) (تاریخ - فارسی)

از: غیاث‌الدین بن همام‌الدین خواندمیر (۸۸۰ - ۹۴۲ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۰۹۱ در همین فهرست.

این نسخه مجلد هفتم تاریخ روضه *الصفا* است که خواندمیر پس از مرگ نیای خود، میرخواند، آن را نگاشت و مجلدات روضه *الصفا* را به پایان رساند.

آغاز: «بر رای ارباب خبرت و اصحاب بصیرت پوشیده نماند که بعضی از علماء تاریخ چنین آورده‌اند که باری سبحانه و تعالی از برخی اقسام نورمحمدی علیه افضل الصلوه».

انجام: «و در آن بعث و نشور به مقتضی تموتون تحشرون او را با صدیقان محشور گردان بمنه و کرمه ... تمت الکتاب بعون الملک الوهاب».

انجامه: «تمام شد مجلد سابع و عجایب البلدان من تالیف حضرت فضیلت پناه خواند امیر بن مغفرت دستگاه امیرخواند به تاریخ یوم الجمعه فی یازدهم شهر ذیقعده الحرام سنه ۱۰۷۴ العبد فقیر الحقیر بی بضاعت تراب اقدام فقرا بابا اللهقلی ابن بابا حسین تبریزی عفا عنهما».

نستعلیق، بابا اللهقلی بن بابا حسین تبریزی، جمعه یازدهم ذیقعده الحرام ۱۰۷۴ق. عنوان‌ها، سرفصل‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ در بالای آیات قرانی، احادیث و عبارات عربی. در حاشیه تصحیح شده است.

یادداشت مالکیت بزرگ بن محمدعلی افشار در پشت برگ نخست. رباعی فارسی در پشت برگ نخست و در انتهای متن. ساعات و دقایق شبهای ماه مبارک رمضان و وقت توبه در برگ ابی رنگ انتهای متن. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای ضربی، ترنج و سرترنج، مجدول، عطف چرم قهوه‌ای، ۳۱×۲۰ س‌م. برچسب عنوان نسخه «۱- جلد سوم حبیب‌السیر ۲- جلد هفتم روضه الصفا» برروی جلد. فرسوده و اسیب دیده.

۱۸۷گ، ۳۱/۲×۲۰ س‌م، ۲۵ س، ۲۳×۱۱ س‌م. دو برگ کاغذ ابی در ابتدا و انتهای نسخه.

۱۱۲۲۳

نزهه القلوب (جغرافیا - فارسی)

از: حمدالله بن ابی‌بکر مستوفی قزوینی (قرن ۸ق)

این کتاب حاوی مطالبی در علم هیئت و جغرافیاست و در آن به تفصیل در وصف اقالیم هفتگانه سخن رفته است. این کتاب در سال‌های ۷۴۰-۷۴۵ق در یک فاتحه و سه مقاله و یک خاتمه نوشته شده است. فاتحه شامل مقدمه و دیباچه است:

مقدمه در ترتیب ابداع افلاک و نجوم و عناصر، دیباچه در ذکر ربع مسکون و طول و عرض و وصف اقالیم. مقالهٔ اول در ذکر تکوین موالید ثلاثه، مقالهٔ دوم در ذکر نوع انسان و چگونگی آفرینش وی. مقالهٔ سوم در صفت بلدان و ولایات و بقاع، و خاتمه در ذکر عجایب بلدان.

بخش نخست از مقالهٔ سوم این کتاب به تصحیح محمد دبیرسیاقی در سال ۱۳۳۶ش در تهران و مقالهٔ سوم آن به تصحیح گای لسترینج در سال ۱۹۱۳م در لیدن و مرتبهٔ سوم از مقالهٔ اول که در ذکر حیوانات است به تصحیح جی استیفنسون در لندن به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۹۴۵؛ ذریعه ۲۴: ۱۲۰؛ مشار ۵: ۵۱۹؛ منزوی ۱: ۶۸۹؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۲۵۹؛ نشریه ۶: ۳۲۲].

آغاز نسخهٔ حاضر افتاده است.

اغاز موجود: «دقایق و تدقیق حقایق بران موقوف تواند بود لاجرم بلبل بیان در چمن توحید به زبان تمجید چنین می‌سراید».

انجام: «یا علیه العلل و یا معبود کل الملل یا من اذا شاء فعل ارزقنا راحته القلوب و صفاء العیش مادمنا فی عالم الترکیب و اختم خاتمنا علی الایمان و الاسلام و احشرنا تحت لواء خیر الانام و ادخلنا دارالسلام و ارزقنا تعالک یا ذوالجلال و الاکرام بمحمد و آله علیه السلام».

انجامه: «قد فرغ من تحریر بنده الکتاب المسمی بنزهت القلوب من مصنفات افضل الفضلاء المتقدمین و اجود الحکماء المتأخرین مولانا حمدالله المستوفی القزوینی نورالله مرقده فی عشر شهر صفر المظفر و یوم الخمیس وقت غروب الشمس فی سنه خمس و تسعین الالف من الهجرت النبی صل الله علیه و آله و سلم تسلیما کثیرا کثیرا کثیرا کثیرا کاتب العبد الحقیر الفقیر محمدحسین ابن رمضان من مذهب شیعه امامیه غفر الله تعالی ذنوبه و ستر عیوبه بحق محمد صلی الله علیه و سلم و اله و عترته الطاهرین آمین برحمتک یا ارحم الراحمین

خدا او را دهد عالی مراتب	که خواند فاتحه در حق کاتب
هر که خواند دعا طمع دارم	گرچه قاری و کاتب گنه‌کارم

کتبت مما ترکت الکایب ماریت ...».

نستعلیق، محمدحسین بن رمضان، روز پنجشنبه هنگام غروب دهم صفر ۱۰۹۵ق. عنوان‌ها، کلمات شاخص و نشانه‌ها به سرخی. برخی عنوان‌ها یا کلماتی که باید سرخ نوشته می‌شد نوشته نشده و جای آنها خالی است. خطهای سرخ برروی عبارات عربی. شکل در گ ۲۰۷ب، شکل‌های دیگر متن ترسیم نشده و جای آنها خالی است. نسخه خط خوردگی دارد و چند جا در حاشیه تصحیح شده است. اثار اب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت در حاشیهٔ گ ۲۹۷ب. یک کاغذ ابی کوچک با چند بیت شعر فارسی برروی آن و مهر چهارگوش «یا اباعبدالله» در لا به لای نسخه هست. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی سرطبله‌دار، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج، سرطبلهٔ مثلثی با یک سرترنج، ۲۸/۵×۱۹س‌م. برچسب عنوان «نزهه القلوب» برروی دفهٔ دوم جلد. فرسوده.

۳۰۳گ، ۲۸/۵×۱۸/۵ س‌م، ۲۰س، ۲۱×۱۱ س‌م.

۱۱۲۲۴

زیج الغ بیک (زیج جدید سلطانی، زیج سلطانی گورکانی، زیج گورکانی) (نجوم - فارسی)

از: الغ بیک محمد بن شاهرخ تیموری (۸۵۳ق)

الغ‌بیک در سال ۸۲۳ق رصد خانه‌ای در سمرقند بنا نهاد و استخراج این زیج را در آنجا به یاری و راهنمایی قاضی‌زاده رومی (۸۴۰ق) و غیاث‌الدین جمشید کاشانی (۸۳۲ق) آغاز کرد و بعد از درگذشت آنها به کمک ملا علی قوشچی (۸۷۹ق) زیج را نوشت و آن را در ۸۴۱ق به پایان رسانید. این زیج در اصل ترمیمی است از زیج ایلخانی خواجه نصیرالدین طوسی با افزودگی‌هایی در یک مقدمه و چهار مقاله:

مقالهٔ اول در معرفت تواریخ در یک مقدمه و هفت باب، مقالهٔ دوم در معرفت اوقات و طالع در بیست و دو باب، مقالهٔ سوم در معرفت ستارگان و مواضع ایشان در سیزده باب، مقالهٔ چهارم در باقی اعمال نجومی در دو باب.

[کشف الظنون ۲: ۹۶۶؛ ذریعه ۴: ۴۰۱، ۱۲: ۷۳؛ منزوی ۱: ۳۰۳؛ دانشگاه ۴: ۸۹۱؛ مجلس ۱۹: ۱۳؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۱۲۹].

نسخهٔ حاضر مقالهٔ سوم و چهارم را ندارد.

آغاز: «تبارک الذی جعل فی السماء بروجا و جعل فیها سراجا و قمرا منیرا و هو الذی جعل».

انجام: [جدول‌ها]

نسخ خوب. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، دارای جدول‌های نجومی به سرخی، مشکی، سبز، آبی و قهوه‌ای مایل به نارنجی. جای برخی جداول خالی مانده است. دارای حواشی در شرح متن، به خط نستعلیق، برخی با نشانهٔ «شرح» «۱۲»، «ع»، «حاشیه»، «شرح ایلخانی»، «زیج ایلخانی». دو برگ ابتدای نسخه وصالی شده است.

یادداشت تملک محمدعلی المدعو بقیدی در پشت برگ نخست. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، روکش پارچهٔ سبز، ترنج در وسط. درون کاغذ ابری. روکش پارچه‌ای جلد فرسوده و رنگ رفته است. عطف اسپیدیده و شیرازه گسسته است. برچسب عنوان «زیج الغ بیگ» برروی جلد. ۳۲×۲۰ س‌م.

۳۸۰گ، ۳۲×۲۰/۸ س‌م، ۲۱س، ۲۵/۵×۱۶/۵ س‌م.

۱۱۲۲۵

شاهنامه (شعر - فارسی)

از: ابوالقاسم فردوسی طوسی (۳۲۹ - ۴۱۱ق)

بزرگترین منظومهٔ حماسی و تاریخی زبان فارسی است که اسطوره‌ها، افسانه‌ها و تاریخ ایران قدیم را از آغاز تمدن نژاد ایرانی تا انقراض حکومت ساسانیان دربرمی‌گیرد.

[حماسه سرایی: ۱۷۱، ۲۰۶؛ ذریعه ۱۳: ۱۶؛ منزوی ۴: ۲۹۳۵؛ مشار ۳: ۳۱۷۳].

نسخهٔ ما نیمهٔ دوم *شاهنامه* است و از پادشاهی لهراسب تا پایان *شاهنامه* را دربرمی‌گیرد.

آغاز:

چو گرشاسب آگه شد از کار شاه ز لشکر که بودند با او به راه

انجام:

به نیکی گرای و بهش دار رای که نه شاه ماند نه جز من گدای

نستعلیق. عنوان‌ها به سرخی. مجدول به جدول قهوه‌ای، سبز، زر، مشکی و ابی. ستون‌بندی چهارستونه. دارای دو مجلس، یکی کشته شدن گرگ بر دست گشتاسب (گ ۷ر) و دیگری کشته شدن رستم در شکارگاه بر دست شغاد (گ ۷۲پ). برای نسخه مجلس‌های دیگری نیز پیش بینی شده بوده اما ترسیم نشده و جای آنها خالی است. آثار آب‌خوردگی در نسخه دیده می‌شود. اوراق انتهایی نسخه وصالی شده است.

از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، روکش پارچه با طرح گل و پرنده به رنگ قرمز و آبی تیره، که گوشه‌ها و لبه‌های آن از بین رفته است. درون کاغذ شیری با طرح قهوه‌ای، ۲۹/۵×۱۷/۵س‌م. عطف نسخه کاملاً از بین رفته و دفهٔ دوم جلد و بخشی از صفحات پایانی کتاب جدا شده است. برچسب عنوان «شاهنامه (نیمه دوم) با دو مینیاتور» برروی جلد.

۲۲۸گ، ۲۹/۵×۱۷/۵ س‌م، ۱۹س، ۱۹×۱۱ س‌م.

۱۱۲۲۶

عجایب المخلوقات و غرایب الموجودات (عجایب نامه، جام گیتی‌نمای) (شگفتی‌های جهان - فارسی)

از: محمد بن محمود طوسی سلمانی همدانی (قرن ۶ق)

کتابی است در شگفتی‌های جهان، که از نظر مطالب و سبک نگارش مانند *عجایب المخلوقات و غرایب الموجودات* زکریا قزوینی (۶۸۲ق) است و مؤلف آن را در میان سال‌های ۵۵۱ – ۵۶۲ق برای طغرل بن ارسلان (۵۷۱–۵۹۰ق)، آخرین پادشاه سلجوقی، به نگارش درآورده است. مؤلف کتاب خود را عجایب *نامه* یا *عجایب المخلوقات و غرایب الموجودات* نامیده اما در آغاز کتاب عنوان «جام گیتی نمای» را نیز برای آن به کار برده است. این کتاب مشتمل بر مقدمه و ده رکن و یک خاتمه است:

رکن اول: در عجایب اجرام علوی در پنج باب

رکن دوم: در عجایب بین ارض و سماء در پنج باب

رکن سوم: در عجایب بحار و جبال در هفت باب

رکن چهارم: در عجایب بلاد و قلاع، در پنج باب

رکن پنجم: در عجایب اشجار و نبات، به ترتیب حروف جمل

رکن ششم: در عجایب مصنوعات آدم از صور و کنوز، در سه باب

رکن هفتم: در عجایب آدمی و اختلاف اجناس، در ده باب

رکن هشتم: در عجایب جنیان و شیاطین، در دو باب

رکن نهم: در عجایب پرندگان، به ترتیب حروف ابجدی

رکن دهم: در عجایب بهایم و سباع و وحوش، در چهار باب

این کتاب نخستین بار در سال ۱۳۴۵ش به اهتمام منوچهر ستوده و با عنوان *عجایب المخلوقات* به چاپ رسید. سپس در سال ۱۳۷۵ش با تصحیح جعفر مدرس صادقی و با عنوان *عجایب نامه* منتشر شد. بار دیگر در سال ۱۳۸۲ش، به کوشش حسین علیزاده غریب، با عنوان *دانشنامهٔ شگفتی‌های جهان: بازنویسی عجایب المخلوقات* انتشار یافت.

[مقدمهٔ عجایب نامه چاپی؛ منزوی ۱: ۴۳۳؛ آستان قدس ۱۹: ۶۰۸؛ الهیات ۲: ۱۵؛ ملک ۳: ۵۵۵]

انجام این نسخه افتاده است و از ابتدا تا اواسط باب چهارم از رکن دهم را دارد.

آغاز: «الحمدلله رب العالمین حمدا یوافی منته و یوازی نعمه دایما مع دوامه و خالدا مع خلوده کما ینبغی ... سپاس مر آفریدگار عالم را که کافهٔ موجودات را برحسب ارادت خویش بیافرید ... و ما این کتاب را تألیف کردیم که نه همه کس را قدرت آن بوده».

انجام: «و بعضی گفتند قبول می‌باید کرد تا صد و سیزده هزار مرد کشته شد و ان حربها که میان علی و معویه و یزید رفت ازین برخاست در بصره اگر در همه خرمنها بگردی».

نسخ، عنوان‌ها به سرخی، در حاشیه تصحیح شده است. آثار آب دیدگی و وصالی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

درون دفهٔ اول جلد یادداشتی وجود دارد که به استناد جمله‌ای از کتاب قبل از رکن پنجم که وقوع زلزله‌ای را در ۵۶۱ق در کوهستان خبر داده مؤلف را «همدانی» و تألیف کتاب را در قرون ششم هجری قمری دانسته است. عنوان نسخه و یادداشت مالکیت ابراهیم خلیل بک و مهر چهارگوش با سجع «افوض امری الی الله عبده ابراهیم خلیل» در پشت برگ نخست. در حاشیهٔ اوراق نسخه مهری نقش شده که همه را پاک کرده‌اند. یادداشت در حاشیهٔ گ ۱۵۰ر. از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیره که برروی آن یک کاغذ نخودی تیره چسبانده شده و اطراف کاغذ از بین رفته است، جدول دور منگنه، عطف چرم قهوه‌ای، ۲۶/۵×۱۵/۵س‌م. برچسب عنوان «عجایب المخلوقات» برروی جلد.

۱۷۵گ، ۲۵/۵×۱۵/۵س‌م، ۱۷س‌م، ۱۸×۱۰س‌م.

۱۱۲۲۷

دیوان حافظ (شعر ـ فارسی)

از: شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی (ـ ۷۹۲ق)

شامل غزلیات به ترتیب تهجی (۲پ -۱۴۴پ)، قطعات (۱۴۴پ - ۱۴۵ر)، ساقی‌نامه‌ها و مثنوی‌ها (۱۴۵ر - ۱۵۳پ)، قصاید (۱۵۳پ - ۱۵۶ر) و رباعیات (۱۵۶پ -۱۶۳ر) است.

آغاز:

الا یا ایها الساقی ادرکاسا و ناولها — که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها

انجام:

من جهد همی کنم قضا می‌گوید — بیرون ز کفایت تو کاری دگر است

انجامه: «تمت الدیوان اعجوبت البشر اظهر من الشمس و القمر خواجه حافظ محمد شیرازی اوصله الله الی جوار قطب القیامه تحریرا فی سنه ۹۰۱».

نستعلیق خوب، ۹۰۱ق، سرلوح ظریف مذهب با کتیبهٔ نانوشته در زیر آن به رنگ لاجوردی و قرمز و ابی کمرنگ و بنفش و سبز و شرفه در بالا. جدول مشکی و قهوه‌ای و حاشیهٔ نسخه‌ای قهوه‌ای و زر، حاشیهٔ دو صفحهٔ نخست از بین رفته و فقط بخشی از حاشیهٔ مذهب و رنگین پایین صفحهٔ سمت راست باقی مانده است. تمام صفحات دارای جدول مشکی و ابی و قهوه‌ای و سبز است. ستون‌بندی دو ستونه به مشکی و زر. کتیبه‌ای با زمینهٔ زر با اندک تزئین ابی در ابتدای غزل‌ها وجود دارد که در بیشتر آنها چیزی نوشته نشده است. تمام اوراق متن و حاشیه شده است. متن کاغذ نخودی رنگ و حاشیه مقوای نخودی تیره و صورتی است. تعداد ۸۰ غزل از برگ ۳۷پ تا ۸۶ر شماره‌گذاری شده است. در حاشیه عباراتی دیده می‌شود که مربوط است به مقابلهٔ نسخه با نسخه بدل، مانند: «این غزل نیست»، «این بیت نیست» «این غزل در نسخه نیست». ۱۹ برگ از ابتدای نسخه و ۸ برگ از انتهای نسخه وصالی شده است. نسخه آسیب دیده و کثیف است و آثار آب دیدگی و دودزدگی در آن دیده می‌شود.

یادداشت بیع شرط به تاریخ پانزده رجب سنه ۱۲۷۷ق با مهر بیضی محو شده، یادداشت تولد به تاریخ ذیقعده ۱۲۱۳ و ربیع‌الثانی ۱۲۱۷ق و یادداشت مالکیت کربلایی محمدحسن در سال ۱۲۳۴ق در پشت برگ نخست. یادداشت تعداد اقچه گلاب که از «باغ بندگان صاحبی» کشیده شد در ۲۸ رجب ۱۲۳۴ق و یادداشت تملک در سال ۱۲۰۹ق در گ ۱۶۳پ. یادداشت بدهی به تاریخ ۱۳۰۵ق از فتح‌اله و یادداشت یادگاری ابوالحسن بیگدلی در ۱۲۹۴ق در گ ۱۶۴پ. در یادداشتی که در برگی کوچک آمده و در لا به لای نسخه قرار دارد نوشته شده: «این نسخه مورخ ۹۰۱ نسخه مصحح ارزنده‌ای است و مشابه است با نسخه سنهٔ ۸۲۷ خلخالی و نیمهٔ قرن نهم عزت قویون اوغلو و سنه ۸۲۵ نورعثمانیه از نظر داشتن و نداشتن غزلها و نسخه بدلها (در بررسی نسخ مورد مقابله دکتر خانلری)». از مجموعهٔ محمدامین ریاحی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و سرترنج‌ها با طرح گل و برگ، دو ردیف جدول دو خطهٔ مشکی متصل به هم، دور منگنه، عطف چرم قهوه‌ای، درون کاغذ دودی، ۲۵×۱۴/۵ س‌م. برچسب عنوان «حافظ» برروی جلد.

۱۶۴گ، ۲۴/۵×۱۴/۵ س‌م، ۱۲س، ۱۷×۹ س‌م.

۱۱۲۲۸

انجمن دانش (نثر ـ فارسی)

از: احمد بن محمدشفیع وقار شیرازی (۱۲۳۲ ـ ۱۲۹۸ق)

انجمن دانش را وقار در سال ۱۲۸۱ق به پیروی از *گلستان* سعدی، در آداب و اخلاق و

مواعظ حکمت آمیز، و در یک مقدمه و سه مقاله و یک خاتمه نگاشته است:

مقدمه در حکایاتی که متعلق است به معرفت الهی و توحید و ذکر نعمای نامتناهی، مقالهٔ اول: در آنچه متعلق است به شخص واحد از کسب صفات جمیله و دفع خصال ذمیمه، مقالهٔ دوم: در آنچه تعلق دارد به حال جماعتی معینه از حسن سلوک با اخوان و تواضع و تفقد رفاق و خلان، مقالهٔ سوم: در مقالاتی چند که متعلق است به سیرت و ریاست پادشاهان و طرز سیاست ایشان؛ خاتمه در حکایاتی چند طرفه که طبع را مایه انبساط شود و جمع را سبب حسن اختلاط.

این کتاب در سال ۱۳۶۶ش، به تصحیح محمود طاووسی، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۲: ۴۶۵؛ منزوی ۵: ۳۵۲۲].

در نسخهٔ حاضر مقدمهٔ کتاب با عنوان «مقاله اول» نوشته شده و مقالهٔ سوم شده است مقالهٔ چهارم، و مقدمه بخشی از مقدمهٔ اصلی کتاب است با عنوان «در حکایاتی چند که به معرفت منوط است و به کار تحقیق منوط».

آغاز: «سپاس بی‌قیاس خداوندی را سزد جل شانه که انعامش بی شایبه ضنت است و احسانش بی غائله اذا و منت جانوران را بی زحمت مسئلت و دریوزه جان دهد».

انجام:

آنکه را آفتی بود در مغز	دوست دارد ولی نبوید مشک
شعر شیرین ترا چه خواهد کرد	با چنان روی ترش و آن کف خشک

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب تمام شد کتاب انجمن دانش تألیف مرحوم مبرور فاضل لکاتبه و ادیب زمانه فخر المتقدمین و المتأخرین میرزا احمد وقار طاب الله ثراه در روز چهارشنبه اول ماه ذیحجه الحرام ۱۳۴۸ مطابق دهم اردی‌بهشت ماه ۱۳۰۹ به دست اقل عباد عبدالحسین نوایی خلف مرحمت پناه محمدحسن قشقایی خلف جهانگیرخان خلف محمدعلی‌خان خلف خانی خان بن خانی قشقائی رحمه الله علیهم پوشیده نماند که از ابتدای تحریر استکتاب این بنده به حکم ضرورت در اداره ثبت اسناد شیراز به خدمت سرجرعه مشغول بود و چون نسخه این کتاب مستطاب فقط یک مرتبه طبع شده بود و در این اوان به کلی مفقود و از آن نسخه مطبوع به دست نمی‌آمد و گرچه به سلیقه غالب اهل این دوره این قبیل مصنفات اباطیل و جزء اساطیر است لیکن این بنده در نظر گرفتم که نسخه از روی اصل قدیم الصاق نمایم و ازین آثار قدیم چیزی در دست داشته باشم این بود که با عدم مجال و کثرت اشتغال به تحریر استکتاب پرداختم گرچه این بنده اهل خط نبوده و خطاط نیستم ولی عدم مجال طوری بوده که غالباً به تعجیل نوشته شد بدیهی است گذشته از معایب خطی خالی از اغلاط و سهو نخواهد بود امید که خواهندگان بر این فقیر خورده نگیرند و به کرم عمیم درگذرند که گویند

غرض نقشی است کز ما بازماند	که هستی را نمی بینم بقائی
مگر صاحبدلی روزی به رحمت	کند در حق درویشان دعائی»

در انتهای نسخه کاتب حکایتی منظوم به طریق مطایبه از کتاب *انجمن دانش* افزوده است (۱۰۹ر-۱۱۰ر)، سپس مطایبهٔ دیگری از فصیح الملک شیرازی آورده است (۱۱۰پ-۱۱۱پ).

و در پایان آن نوشته است:

«چون ادیب مزکور مدتی است از دنیا گذشته و نسخه این اشعارش گویا از میان رفته بود در جایی قید شد به یاد ایام گذشته در کمال تعجیل تحریر شد گویا در سال سرودن این اشعار کبری زیاده از پنجاه سال گذشته باشد رحمته اله المعتبر الماضین فی هفدهم اسفند ماه ۱۳۱۳ کاتب الفقیر عبدالحسین نوایی».

شکسته نازک، عبدالحسین نوایی، روز چهارشنبه اول ذیحجه ۱۳۴۸ق/ دهم اردی‌بهشت ۱۳۰۹ و هفدهم اسفند ۱۳۱۳ش. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی و ابی. گ ۱۱۲ر تا پایان نانوشته است.

از این نسخه تا نسخهٔ ش ۱۱۲۴۳ بخش دیگری از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی است که در بهمن ماه ۱۳۸۰ش خریداری شده است.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، عطف و لبه و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، آستر و بدرقه کاغذ نازک ابی، ۱۸/۵×۱۱/۵س‌م. صحافی جدید.

۱۱۶گ، ۱۲س، ۱۷/۷×۱۱س‌م، ۱۵×۷ س‌م.

۱۱۲۲۹

حرز یمانی (دعای سیفی) (دعا - عربی)

منسوب به: علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول (۲۳ ق.ه - ۴۰ق)

دعایی است مروی از حضرت علی(ع) و گفته شده که حضرت رسول(ص) هنگامی که امیرالمؤمنین(ع) عازم یمن بودند به ایشان تعلیم فرمودند. از دعاهایی است که بسیار مورد توجه بوده و برای آن خواص و آداب و اعتصامات و اختتامات ذکر کرده‌اند. عبارات دعا در نسخه‌ها متفاوت است.

[ذریعه ۶: ۳۹۴؛ مفاتیح الجنان: ۱۷۷؛ مرعشی ۳۴: ۱۳؛ آستان قدس ۶: ۲۳۲].

این نسخه شامل متن دعا، دستور خواندن آن، و چند دعای اعتصام و اختتام است.

آغاز: «اعتصمت بالله ففروا الی الله توکلت علی الله نصر من الله لاحول و لاقوة الا بالله».

آغاز دعا: «اللهم انت الله الملک الحق المبین الذی لا اله الا انت انت ربی و انا عبدک».

انجام: «و اجرنی علی ذالک جزاء و صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله».

انجامه (۳۰پ): «به اتمام رسید یوم چهارشنبه سیزدهم شهر شوال سنه ۱۲۹۳ کاتب الحروف میرزا یوسف التماس دعا دارد».

ثلث معرب زیبا، میرزا یوسف، روز چهارشنبه سیزدهم شوال ۱۲۹۳ق.

دعای روز عاشورا مروی از ابن بابویه در انتهای نسخه، در گ ۳۳پ و ۳۴ر. دعای نادعلی برروی برگ باریک جداگانه‌ای در لا به لای نسخه قرار دارد.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، تیماج سرخ، ۱۴×۸/۵ س‌م.

۳۴گ، ۸×۱۳/۵ س‌م، ۹س، ۹/۵×۵ س‌م.

۱۱۲۳۰

مجموعه

مجموعه چند دعا و طلسم است، شامل:

۱. خطبهٔ حضرت آدم(ع) (۹پ - ۱۶پ) (دعاها - عربی)

آغاز: «الحمد ثنائی و الکبریاء ردائی و العظمه ازاری الله اسمی و اسم ذاتی هو الله الذی لااله الا هو الحی القیوم الرحمن الرحیم».

۲. دعا و طلسم (۱۶پ - ۲۵پ) (دعاها/ طلسم‌ها - فارسی و عربی)

۳. یس مغربی (۲۵پ - ۴۱پ) (دعاها - عربی و فارسی)

دعای یسن مغربی است با هفت اشاره و آداب و خواص آن در انتها به فارسی.

آغاز: «یس و القرآن الحکیم انک لمن المرسلین علی صراط مستقیم تنزیل العزیز الرحیم».

۴. سورهٔ حمد و حروف مقطعه و خواص آنها (۴۱ر - ۴۲ر) (سوره‌ها، خواص - فارسی)

آغاز: «و اما سوره مبارکه الحمد که به حروف مقطعه خواص بسیار دارد به خصوص به جهت محافظت از هر بلایی و حروف مقطعه این است».

۵. حدیث الکساء (۴۳پ - ۵۱پ) (احادیث - عربی)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۰۶۲ در همین فهرست.

آغاز: «روی عن الصدیقه الطاهره فاطمه الزهراء سلام الله علیها قالت دخل علی ابی...».

انجامه: «کتبه فی یوم الاربعاء من عشر الثانی من ذی‌الحجه سنه ۱۳۰۵».

نسخ معرب بسیار خوب، روز چهارشنبه از دههٔ دوم ذیحجه ۱۳۰۵ق در شمارهٔ ۵. همهٔ مجموعه به یک خط است. عنوان‌ها با قهوه‌ای و سرخی. خطوط کوتاه قهوه‌ای برروی برخی عبارات و کلمات در شمارهٔ ۲ و ۳. جدول‌های طلسمی در شمارهٔ ۲. با تصحیح اندک در اوایل نسخه. نه برگ در ابتدای نسخه و هشت برگ در انتهای نسخه نانوشته است. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، تیماج سرخ ساده، ۱۴×۸ س‌م.

۵۹گ، ۱۴×۸/۵ س‌م، ۹س، ۹/۵×۴/۵ س‌م.

۱۱۲۳۱

بیاض دعا شامل:

۱. دعا (۱پ - ۵ر) (دعاها/ طلسم‌ها - عربی)

دعایی است با مقدمهٔ فارسی در فواید آن.

آغاز دعا: «یاالله یاالله یاالله یا رحمن یا رحیم یا رحیم یا لا اله الا انت اللهم انی ...».

۲. دعای باطل السحر (۵ر - ۳۸پ) (طلسم‌ها/ عربی و فارسی)

افسونی است به فارسی که دعانویسان و افسونگران برای تباه ساختن جادو می‌خواندند. [دانشگاه ۱۲: ۲۸۰۱]

آغاز: «رب سهل و یسر اللهم یا ولی الولاء و یا کاشف الضر و البلاء ...».

نسخ، معرب در عربی‌ها، بدون تاریخ.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، تیماج مشکی، قطع بیاضی، ۱۴/۵×۷/۵ س‌م.

۳۹گ، ۱۴/۵×۷/۵ س‌م، ۱۲ س، ۹×۴/۵ س‌م.

۱۱۲۳۲

الکلم الطیب و الغیث الصیب (دعا - عربی)

از: صدرالدین علی بن احمد مدنی دشتکی شیرازی (۱۰۵۲ - ۱۱۲۰؟ق)

مجموعه‌ای از دعاها که سید علی خان مدنی دشتکی از کتب مختلف ادعیه بدون ترتیب و تنظیم خاص گرد آورده است. در این کتاب دعاهایی از امامان شیعه همراه با سلسلهٔ راویان روایت شده است. در این مجموعه دعاهای طلسم و جادوگری نیز وجود دارد. جامع مجموعه در اواخر نسخه مطالبی به فارسی آورده است.

این کتاب بارها به چاپ رسیده و به فارسی نیز ترجمه شده است.

[ذریعه ۱۸: ۱۲۷؛ مشار: ۷۴۸؛ ملی ۷: ۱۴]

آغاز: «الحمدلله الذی الیه یصعد الکلم الطیب و العمل الصالح یرفعه و من لدیه ینزل الغیث الصیب فیکشف الضر برحمته».

انجام: «الدعاء الا عوفی و لا دعوت به فی غم الا فرج الله عنی غمی و قضی حاجتی و الله اعلم بالصواب».

نسخ معرب، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان و نام مؤلف در صفحهٔ نخست و نشانه‌ها به سرخی، خطوط کوتاه و بلند سرخ برروی برخی کلمات و عبارات.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، تیماج سرخ، ۹×۶س‌م.

۶۴گ، ۹×۶س‌م، ۹س، ۷×۴ س‌م. کاغذ سبز.

۱۱۲۳۳

مجموعه

۱. مقالات (نصایح، هدایت الارشاد) (۳پ – ۵پ) (اخلاق عرفانی – فارسی)

از: خواجه عبدالله بن محمد انصاری هروی (۳۹۶ ـ ۴۸۱ق)

بخشی از مقالات خواجه عبدالله است و بر فراز آن نوشته شده است: «کتاب شریف موسوم به هدایت الارشاد». نک. ش ۱۱۰۷۲/۴ در همین فهرست.

اغاز: «الحمدلله ... اما بعد اینکه یکی از حکمای قبل رحمه الله علیه می‌فرماید هر کس ده خصلت را که بیان می‌کنم شعار خود سازد در دنیا و عقبی کار خود را ساخته باشد».

انجام: «خداوند توفیق بدهد که این صفات در شخص موجود شود».

۲. مناجات (الهی نامه، مقالات، نصایح) (۶ر – ۳۸پ) (مناجات – فارسی)

از: خواجه عبدالله بن محمد انصاری هروی (۳۹۶ ـ ۴۸۱ق)

نک. ش ۱۱۰۷۲/۱ در همین فهرست.

اغاز: «الحمدلله ... قال الشیخ الامام و قدوه الانام ... خواجه عبدالله انصاری ... قطعه

ای ز دردت خستگان را بوی درمان آمده — یاد تو مر عاشقان را مونس جان آمده»

انجام: «پیر انصاری تو می‌دانی که ایشان کیستند فرقهٔ بی کر و فر و زمرهٔ دل ساده‌اند

اگر محول حال جهانیان به قضاست — چرا مجاری احوال برخلاف رضاست»

انجامه: «در روز یکشنبه غره شهر ربیع الاول سنه ۱۳۱۲ در دارالعلم شیراز این رساله مناجات عبدالله انصاری بید اقل احقر بندگان خدا محمدحسن قشقایی سمت اتمام پذیرفت

غرض نقشی است کز ما بازماند — که هستی [را] نمی‌بینم بقایی

هزار نقش برآرد زمانه و نبود — یکی چنانکه در آینه تصور ماست»

۳. مقالات (نصایح) (۳۹پ – ۷۷پ) (اندرزنامه‌ها/ اخلاق عرفانی – فارسی)

از: عبدالله بن محمد انصاری (۳۹۶ ـ ۴۸۱ق)

نک. ش ۴ و ۱۱۰۷۲/۱ در همین فهرست.

اغاز: «ای درویش بدان که دنیا جهان غرور است نه شهرستان سرور غداره‌ای است غریبه و مکاره‌ای غدر اندیشه».

انجام: «خرقه و ژنده با دل پراکنده جل دیبا بود بسک افکنده».

انجامه: «تمام شد کتاب مستطاب خواجه عبدالله انصاری رحمه الله علیه در روز پنجشنبه بیست و هفتم شهر رجب المرجب که روز مبعث است و روز مبارکی است در دارالعلم شیراز در حال پریشانی و افسردگی تحریر این رساله و مناجات را اسباب راحت و آسایش خود قرار که ساعتی به واسطه تحریر یک دم برآسایم ز دنیا و شر و شورش سمت اتمام پذیرفت بید اقل احقر بندگان ضعیف حضرت باریتعالی محمدحسن قشقائی فی شهور سنه ۱۳۱۲ من الهجر النبوی ص».

۴. صد پند (پند نامه لقمان، نصایح لقمان) (۷۷پ – ۸۰ر) (اندرزنامه‌ها/ اخلاق – فارسی)

از: لقمان حکیم

نک. نسخه ش ۱۱۰۹۳ در همین فهرست.

اغاز: «الحمدلله ... این صد پند سودمند که حضرت لقمان پسر خود را به ارتکاب آن وصیت کرده قبله الکتاب ملا میرعلی علیه الرحمه صورت کتاب آن به این ترتیب بجهه یادگار نوشته ای پسر خدای عز و جل خدای عز و جل را بشناس».

انجام: «خدای تعالی را یاد کن که اوست فریادرس بیچاره‌گان درمانده و اوست رستگاری دهنده و نجات بخشنده هر بنده اللهم وفقنا فی عمل هذه النصایح».

انجامه: «تمام شد این سه کتاب مستطاب در روز یکشنبه سلخ شهر رجب المرجب در دارالعلم شیراز بید اقل احقر المذنب محمدحسن قشقایی فی شهور سنه ۱۳۱۲».

نستعلیق درشت خوب، محمدحسن قشقایی، یکم ربیع الاول ۱۳۱۲ق در دارالعلم شیراز در رسالهٔ دوم و همان سال در رسالهٔ سوم و پایان رجب ۱۳۱۲ق در همان شهر در رسالهٔ چهارم. عنوان‌ها در رسالهٔ اول تا سوم و نشانه‌ها در رسالهٔ دوم و سوم و عبارات عربی در رسالهٔ سوم به سرخی، خطوط کوتاه سرخ برروی برخی کلمات شاخص در رسالهٔ دوم و سوم. گ ۱ و ۲ و ۳ر و گ ۸۰پ تا انتها نانوشته است.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای ساده، درون کاغذ ابری صورتی و ابی و قهوه‌ای، ۱۸×۱۱ س‌م.

۸۲گ، ۱۷/۵×۱۱ س‌م، ۹س، ۱۲×۷ س‌م.

۱۱۲۳۴

جنگ اشعار

دفتری است که بیشتر صفحات آن نانوشته است و در دوازده صفحهٔ نوشته شدهٔ آن اشعاری به صورت جنگ نوشته شده است:

بخشی از ابتدای منظومهٔ فرهاد و شیرین وحشی بافقی (۱ر - ۸پ)، اشعار سعدی، شامل بیت و غزل (۹ر - ۱۱پ) و غزلی از مولوی (۱۲ر - ۱۲پ).

اغاز منظومه:

ز گنج راز در هر کنج سینه ... نهاده خازن او صد دفینه

انجام منظومه:

جهان او را دبستانی پر اطفال ... الف بی خوان او عقل کهن سال

شکسته راسته و چلیپا، قرن ۱۳ق، مجدول به آبی و قرمز، ستون بندی دو ستونه با ستون باریک وسط. برگ‌های ۱۳ر تا پایان نسخه ستون‌بندی شده اما نانوشته است.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، تیماج مشکی، عطف و لبه‌ها چرم قهوه‌ای با جدول و سنگنه که احتمالاً برای تعمیر از جلد دیگری بریده‌اند و در این‌جا با بدسلیقگی چسبانده‌اند، چهار خط متقاطع افقی و عمودی و مورب در وسط، درون چرم قهوه‌ای، قطع بیاضی، ۱۸/۵×۱۰ س‌م.

۷۱گ، ۱۸×۹/۸ س‌م، ۱۳/۵×۶/۸ س‌م، کاغذ الوان قهوه‌ای، سبز، آبی، صورتی، گل بهی، زرد، بنفش.

۱۱۲۳۵

مجموعه

۱. گلستان (متن ۴پ - ۱۰۷پ) (نثر - فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (-۶۹۱؟ق)

نک. ش ۱۱۰۷۰ در همین فهرست.

اغاز: «منت خدای را عز و جل که طاعتش موجب قربت است».

انجام:

گر نیاید به گوش رغبت کس ... بر رسولان پیام باشد و بس

انجامه: «در روز پنجشنبه بیست هفتم شهر صفر المصفر [صحیح المظفر] من شهور [صحیح شهور] سنه ۱۳۳۳ در دارالعلم شیراز با ... مجال و کثرت اشتغال به اتمام این گلستان توفیق یافت امید که خوانندگان چشم از عیوبات خطی این کتاب بپوشند و در خورده‌گیری این فقیر نکوشند که گفته‌اند

غرض نقشی است کز ما باز ماند ... که هستی را نمی‌بینم بقایی

مگر صاحبدلی روزی به رحمت ... کند در حق درویشان دعایی

امید است که به ذکر خیر از این فقیر دریغ ننمایید که عنقریب است از ما اثری نخواهد ماند کتبه عبدالاقل عبدالحسین ابن محمدحسن خان قشقایی غفرله».

۲. غزلیات سعدی (حاشیهٔ ۴پ - ۲۴پ و ۳۱ر - ۷۱ر) (شعر - فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (-۶۹۱؟ق)

فقط طیبات و بدون ترتیب تهجی است.

اغاز:

اول دفتر به نام ایزد دانا ... صانع و پروردگار حی توانا

۳. پریشان (حاشیهٔ ۲۴پ - ۳۱ر) (نثر - فارسی)

از: حبیب‌الله بن محمدعلی قاآنی شیرازی (۱۲۲۳ - ۱۲۷۰ق)

پریشان شامل حکایات اخلاقی، طنزآمیز و جز آن، به نظم و نثر است و قاآنی آن را به سبک *گلستان* سعدی و به نام محمد شاه قاجار (۱۲۵۰-۱۲۶۴ق) ساخته و در ۲۰ رجب ۱۲۵۲ق به انجام رسانده است.

[ذریعه ۳: ۱۹۷، ۹: ۸۵۷؛ منزوی ۵: ۳۵۴۰؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۳۹.]

در این اوراق حکایاتی از کتاب *پریشان* قاآنی نوشته شده است:

اغاز: «امردی در مجمعی بخفت ناگاه تیزی از موضع نشستنش چون تیر از شست رها شد بیچاره برخواست».

انجامه: «برخی از حکایت منتخب شیرین افصح الفصحا و املح الشعرا میرزا حبیب شیرازی المتخلص به حکیم قاآنی در این کتاب پریشان تحریر شد مگر از گذشتگان به خواطر حاضرین تذکاری آید رحم الله معشر الماضین غفر الله له ولی».

۴. [وقایع فارس] (حاشیهٔ ۷۱پ - ۸۷پ و ۹۰ر - ۹۱ر)

از: محمدحسن قشقایی

کاتب در این اوراق وقایع تاریخی مهم فارس و شیراز را به طریق اجمال از سال ۱۳۲۴ تا ۱۳۳۴ق نگاشته و در مقدمه به هدف و انگیزهٔ خود از نگارش این مطالب اشاره کرده است.

اغاز: «در ذکر بعضی از حوادثات ایران و آنچه بخصوص در شیراز واقع شده به طریق اجمال ... و خالی از ریبت و اهمال و بالله التوفیق چون درین چند سال که می‌توان دورهٔ انقلابش گفت حوادثات و اتفاقات مهمه روی داد که ناچار خبرنگاران و تاریخ نویسان ایران در مجلات خود به طریق تفصیل نگاشته‌اند ولی چون تحریر این کتاب گلستان که این فقیر برای اشتغال خواطر با عدم لیاقت خطی که لازمه این کتاب مستطاب است مصادف با این ازمنه واقع گردیده لازم دیدم که مختصری به سبیل اجمال از وقایع مهمه این زمان که در فارس رخ نموده محض یادداشت عرض نماید که باعث اطلاع بل عبرت قارئین گردد و هم از ابتلای اهالی این عصر مستحضر گردند ... خلاصه در سال هزار و

سیصد و بیست و چهار ۱۳۲۴ هجری که مصادف با فوت مظفرالدین شاه قاجار رحمه الله بود مجلس شورای ملی در دارالخلافه طهران برقرار و سلطنت ایران مشروطه گردید ...».

۵. یاوه‌نامهٔ میرزا بیگلر کوزه‌کنانی (حاشیهٔ ۹۲ر - ۹۷پ) (شعر - فارسی)

از: احمد بن محمدشفیع وقار شیرازی (۱۲۳۲ - ۱۲۹۸ق)

آغاز: «بعضی از فضلا نصایح خود را در پرده هجو به مردم می‌رسانند این به واسطه مختصات این دوره و زمان بوده که سخن حق را نتوانند گویند مگر با این الفاظ از آن جمله است اشعاری که از ... مرحوم میرزای وقار .. به دست آمد که در لباس هجو فرموده الحق پایه ... آن یگانه ادیب دانشمند بالاتر از آن بوده که به چنین اشعار لب بگشاید همانا از گردش زمان زاید بر طاقت فرسوده گشته که این اشعار را فرموده و به اسم یاوه‌نامه میرزا بیگلر کوزه کنانی نسبت داده و در اوراقی متروک که از آن مرحوم مانده بود

افتاد رحمت الـه معشـر الماضـی   یاوه‌نامه میرزا بیگلر کـوزه کلانـی

بلگـــرا کـــار شـــاعری چکنـــی   انـــدر اســـلام کـــافری چکنـــی»

انجام:

نـان هـر سـفره را بریـده بسـی   نـانی از سـفره شـان ندیـده کسـی

پیش ایـن قـوم سـفله نیسـت بـراز   جـــز ریـــش دراز و قـــد دراز

۶. اشعار داوری شیرازی (حاشیهٔ ۹۷پ - ۹۹پ) (شعر - فارسی)

از: محمد بن محمدشفیع داوری شیرازی (۱۲۳۸ - ۱۲۸۳ق)

آغاز: «و نیز از مرحوم مبرور ادیب فاضل و یگانه دانشمند فرزانه میرزای داوری که الحق نابغه عصر خود بود از فرط افسردگی و ناسازگاری دوره که اغلب به ارباب فضل و هنر در ستیز است و با سفله و فرومایه‌گان بر سر مهر بوده چند شعری فرموده که در بعضی از نوشتجات آن مرحوم بعد از سالیان دراز به دست آمد همانا در آن عصر مقتضی اظهار و ابراز چنین مضامین نبوده ... چنانچه گویند آن حکیم بزرگ در تمام جوانی از فرط تأثر مسلول و پس از مدتی قلیل به رحمت حق پیوسته و از زمان و اهل جهان به راحت ابدی فائض گردیده.

در حیرتم از چرخ وز اسـباب نهانیش   وین شـعبده بـازی زمینـی و زمـانیش

انجامه: «در روز پنجشنبه سیم شهر محرم‌الحرام سنه ۱۳۴۷ تحریر شد

غرض نقشی است کز مـا بـاز مانـد   کـه هسـتی را نمـی‌بینم بقـایی

مگـر صـاحبدلی روزی بـه رحمـت   کنـد در حـق درویشـان دعـایی

شاید خوانندگان را غیرتی حاصل آید که چنانچه روزگار از ما گذشت از آنان هم خواهد گذشت پس بر این ایام معدود ...خداداده مغرور نشوند که به ناچار این چند روزه به سرآید و اجل به سر آید تا نتوانند راه به یکی بسپرند و از آزار مخلوقات خصوص ... خود احتراز نمایند که طریقت بل حقیقت مسلمانی به جز خدمت خلق است به تسبیح سجاده دلق نیست».

شکستهٔ بسیار خوب راسته و چلیپا در متن و حاشیه، محمدحسن قشقایی، ۲۷ صفر ۱۳۳۳ق در شیراز در رسالهٔ اول، پنجشنبه سوم محرم ۱۳۴۷ق در رسالهٔ پنجم در حاشیه. عنوان‌ها به سرخی و گاه آبی. ۷ برگ در انتها و ۳ برگ در آغاز سفید است.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج زرشکی، گوشه‌ها و حاشیه و عطف چرم قهوه‌ای، ۲۰/۵×۱۷ س‌م.

۱۱۴گ، ۲۰/۵×۱۶س‌م، ۳۸س در متن و ۲۵س در حاشیه ۱۸×۱۴ س‌م.

۱۱۲۳۶

مجموعهٔ مکاتبات دورهٔ ناصری (اسناد و مدارک - فارسی)

دفتری است حاوی مجموعه‌ای از سواد نامه‌ها و تلگراف‌هایی که در دورهٔ قاجار به برخی رجال فارس نوشته شده است. نام افرادی که این نامه‌ها و تلگراف‌ها خطاب به آنها نوشته شده به ترتیب الفبا و به همراه تاریخ مکاتبه به قرار زیر است:

میرزا ابوالقاسم خلف مرحوم حاجی نورالدین (۱۳۰۸ق)، اسکات (۱۳۲۱ و ۱۳۲۲ق)، امام جمعه شیراز (۱۳۱۶ق)، آصف‌الدوله حکمران کرمان (۱۳۱۶ق)، آصف‌الدوله حاکم شیراز (۱۳۲۰ق)، بالیوز صاحب (۱۳۱۶ق)، بهجه الملک نایب الحکومه فارس (۱۳۱۶ق)، بینز رئیس اداره دخانیهٔ فارس (۱۳۰۹ و ۱۳۱۰ق)، پرشنکلف تریدنک کمپانی لیمد (۱۳۰۸ و ۱۳۱۱ و ۱۳۱۲ و ۱۳۱۴ و ۱۳۱۶ و ۱۳۱۷ و ۱۳۱۸ و ۱۳۱۹ و ۱۳۲۰ و ۱۳۲۱ق)، پرشین گلف کمپانی و هاتس ولپر کمپانی (۱۳۱۰ و ۱۳۱۸ق)، جان درتنه صاحب رئیس تلگرافخانه انگلیس شیراز (۱۳۱۸ق)، جرارد صاحب تاجر وکیل پرشین گلف کمپانی (۱۳۰۸ و ۱۳۲۰ق)، جفریز (۱۳۲۱ و ۱۳۲۱ق)، حسام الدوله (۱۲۹۷ و حسام السلطنه (۱۲۸۵ و ۱۲۹۱ق)، حیدر علیخان وکیل الدوله، خان بابا خان امیر دیوان کارگزار مهام خارجه فارس (۱۳۱۶ و ۱۳۱۸ و ۱۳۱۹ق)، راوه صاحب رئیس پست‌خانه شیراز (۱۳۲۲ق)، رایس کشیش (۱۳۲۱ق)، رکن‌الدوله (۱۳۰۹ق)، رکن‌الدوله فرمانفرمای فارس، روت رئیس پست‌خانهٔ شیراز (۱۳۲۱ق)، سلیمان خان حاکم کازرون (۱۳۰۱ق)، سلیمان نایب الحکومه بندر عباس و نایب کارگزاری آنجا (۱۲۹۹ق)، سید علی‌اکبر مجتهد (۱۳۰۹ق)، سیمن صاحب تلگرافچی انگلیسی در کازرون (۱۳۲۰ق)، شعاع‌السلطنه فرمانفرمای فارس (۱۳۱۹ق)، شهاب‌الملک نایب الحکومه فارس (۱۳۲۰ق)، شیرز یونیک میور کمپانی (۱۳۱۷ق)، صاحب دیوان (۱۳۰۰ و ۱۳۰۱ق)، صاحب دیوان حکومت شیراز (۱۲۹۸ق)، میرزا صادق خان مقرب خاقان، کارگزار (۱۲۸۸و ۱۲۸۹ و ۱۲۹۰ و

۱۲۹۱ و ۱۲۹۲ و ۱۲۹۳ و ۱۲۹۴ و ۱۲۹۵ و ۱۲۹۶ ۱۲۹۸ق)، ظفرالسلطان نایب الحکومه فارس (۱۳۲۱ق)، ظل السلطان (۱۲۸۸ق)، ظهیرالدوله (۱۲۹۰ق)، عبدالله میرزا منتصرالدوله رئیس التجار مملکت فارس (۱۳۲۱ق)، عزالملک کارگزار شیراز (۱۳۰۶ق)، علاءالدوله فرمانفرمای فارس (۱۳۲۱ق)، علی‌اکبر بیک گمرکچی بوشهر (۱۲۹۸ق)، میرزا علی‌محمد تاجر (۱۳۲۰ق)، فارک صاحب رئیس تلگرافخانه شیراز (۱۳۱۲ق)، فرمانفرما، حاکم فارس (۱۲۹۲ق و ۱۳۱۶ق)، فرایط صاحب (۱۳۱۶ق)، قوام الملک (۱۳۰۰ و ۱۳۱۶ق)، کمپانی هاتل و پسر در شیراز (۱۳۰۱ و ۱۳۰۷ق)، گراهم قونسول انگلیس مقیم شیراز (۱۳۲۱ و ۱۳۲۲ق)، مباشر حومهٔ فارس (۱۳۲۰ق)، محمدباقر خان حاکم بوشهر (۱۲۹۵ق)، محمدتقی خان کارگزار (۱۲۹۸ و ۱۲۹۹ق)، محمدخلیل منشی بالیوز (۱۳۲۰ق)، محمدعلی ماسور (۱۲۹۲ق)، معتمدالدوله حاکم فارس (۱۲۹۵ق و ۱۳۰۸ق)، معین‌الشریعه ولد امام جمعه شیراز (۱۳۱۶ق)، ملکم (۱۳۰۷ق)، منوچهر میرزا کارگزار امور خارجه شیراز (۱۳۲۱ق)، مولر وکیل هاتس ولیر (۱۳۰۸ق)، مؤتمن الوزاره رئیس التجار (۱۳۱۳ق)، مؤیدالدوله حاکم فارس (۱۳۱۸ق)، میرزا آقا (۱۲۸۸ و ۱۲۸۹ق)، میرزا محمد علی‌خان مقرب خاقان، کارگزار مهام خارجه (۱۲۸۶ و ۱۲۸۷ق)، میرزا محمدباقر خان مدیر گمرک شیراز (۱۳۱۶ق)، میرزا محمدحسین تاجر ترک (۱۳۱۸ق)، میرزا محمدخان، کارگزار بندر بوشهر و شیراز (۱۲۸۹ و ۱۳۰۲ و ۱۳۰۳ق)، میرزا محمدعلی (۱۲۹۳ق)، ناظم‌الدوله حاکم فارس (۱۳۱۴ق)، نصرالله خان ایلخانی قشقائی (۱۳۰۹ق)، نظام السلطنه، نظام الملک حاکم فارس (۱۳۱۷ق)، نیرین‌الدوله (۱۳۱۹ق)، وارتنیه رئیس تلگرافخانه انگلیسی شیراز (۱۳۲۱ و ۱۳۲۱ق)، والتن، رئیس بانک شاهنشاهی ایران در شیراز (۱۳۱۰ و ۱۳۱۲ و ۱۳۱۴ و ۱۳۱۸ق) وکیل هاتس دلیر (۱۳۱۰ و ۱۳۱۲ و ۱۳۱۶ق)، وکیل‌الدوله شیراز، وود صاحب رئیس تلگرافخانه شیراز (۱۳۱۵ و ۱۳۱۶ق)، هایی صاحب تاجر (۱۳۱۸ق).

همچنین مکتوبات زیر در این مجموعه دیده می‌شود:

سواد ارقامات فرمانفرما به اشخاص مختلف در ۱۲۹۲ق.

سواد تعلیقه ظهیرالدوله به شیخ خلیفه ضابط در بندر لنگه در ۱۲۹۰ق.

سواد تلگرافات امین‌السلطان از طهران در فقره ورشکست حاجی عبدالرسول تاجر در ۱۳۰۸ق.

سواد رقم فرمانفرمای شیراز به میرزا عبدالله خان کارپرداز امور خارجه در ۱۲۹۳ق.

سواد رقم معتمدالدوله به محمدابراهیم حاکم کازرون در ۱۲۹۶ق.

سواد رقم معتمدالدوله به شیخ عبدالله بن محمد آل ... حاکم بندر کلات در ۱۲۹۶ق.

سواد رقم رکن‌الدوله به محمدحسن خان پیشخدمت سرکاری در ۱۳۱۰ق.

سواد رقم رکن‌الدوله به معتمدالسلطان میرزا رضا قلی‌خان نایب الحکومه بنادر در ۱۳۱۰ق.

سواد رقم رکن‌الدوله به مقرب الخاقان نایب الحکومه لار و سبعه در ۱۳۱۰ق.

سواد رقم رکن‌الدوله به میرزا محمود خان مأمور اقساط جهرم در ۱۳۱۰ق.

سواد رقم رکن‌الدوله به فتحعلی خان نایب الحکومه لرستان در ۱۳۱۰ق.

سواد قبضی که به حاجی محمدرحیم باروزز داده شده است در ۱۳۰۰ق.

سواد قبضی که حیدر علیخان از جان‌خان افغان گرفته و به نظام‌السلطنه داده است در ۱۳۱۱ق.

سواد نوشتهٔ مهدی‌قلی میرزا سهام الملک در ۱۳۱۱ق.

صورت قیمت اجناس در عرض پنج سال در شیراز در ۱۳۱۶ق (۷۷پ – ۷۸ر).

عریضهٔ نایب محلهٔ یهود.

شکسته بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، جوهر ابی در برخی صفحات. سواد است و خط خوردگی دارد.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد یک لا، تیماج سرخ ساده، ۱۹/۵ × ۱۵/۵ س‌م.

۱۷۳گ، ۱۹/۵ × ۱۵/۵ س‌م، مختلف، کاغذ ابی.

۱۱۲۳۷

دیوان حافظ

(شعر – فارسی)

از: شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی (- ۷۹۲ق)

بخشی از دیوان حافظ است از ابتدا تا اواخر قافیه دال.

آغاز:

الا یا ایها الساقی ادرکاسا و ناولها / که عشق آسان نمود اول ولی افتاد

انجام موجود:

شعر حافظ را که یکسر مدح احسان شماست / هر کجا بشنیده‌اند از لطف تحسین کرده‌اند

شکستهٔ بسیار خوب، قرن ۱۳ق.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج زرشکی، حاشیه و گوشه‌ها و عطف چرم قهوه‌ای، آستر و بدرقه کاغذ سبز، ۲۲×۱۴/۵ س‌م. صحافی جدید مانند نسخهٔ ش ۱۱۲۲۸.

۸۰گ، ۲۱/۵×۱۴ س‌م، ۱۴س، ۱۴×۷ س‌م.

۱۱۲۳۸

مجموعهٔ دعا و تعویذات

مجموعهٔ دعاست به ترکی و عربی و برخی توضیحات به فارسی است، شامل:

۱. رساله (۹پ) (اخلاق – فارسی)

رسالهٔ کوتاهی است با سربند «اگر پرسند».

آغاز: «الحمدلله ... اگر پرسند حلم چند است جواب بگو که دوازده است اول پاک بودن دویم سخن وقت نماز گزیدن».

انجام: «اگر پرسند که نکته پرسی از که مانده‌ست جواب بگو که از ابوجهل مانده است».

۲. رسالهٔ بافنده لیک ترور (۱۰ر ـ ۲۷ر) (اثر ـ ترکی)

اغاز: «اما راویلار انداغ رویت قیلب دور لارکه هر کسی بورساله فی اوقوی عمل قیلـه دنیا و آخرتی معمور بولغایی بورساله نینک اوقوسون».

انجام: «و جمیع اولاد لارینی ارواح لاریغه بخشلاسیون برحمتک یا ارحم الراحمین».

۳. مهر نبوت (۲۷پ ـ ۳۰پ) (مهر نبوت ـ فارسی)

اغاز: « نقلست که آن حضرت صلی الله علیه و آله ایشان فرموده‌اند که هر که ایـن مهـر نبوت را بوبیند اگر نوشته نگیرد من از وی بیزارم این مهر نبوت را دیده‌انـد و نگـاه داشـته واجب سنت بر همه خلق بلکه فرضیـــت».

انجام: «لااله الا الله محمد رسول الله و یا صـدقا و الفـارق و النـورین و المرتضـی ایمـهٔ رضوان شد تقا علیهم اجمعین».

۴. دعاها و طلسم‌ها (دعاها/ طلسم‌ها ـ عربی و ترکی و فارسی)

دعا با مقدمهٔ فارسی (۳۱ر ـ ۳۴ر)، تعوید و طلسم (۳۴پ ـ ۳۸ر)، دعای بخت نامه تـرور به ترکی (۳۸پ ـ ۴۴پ)، دعای نورنامه با شرح و توضیحات به ترکـی (۴۵ر ـ ۵۲ر)، دعـای تاج نامه ترور با شرح و توضیحات به ترکی (۵۲پ ـ ۵۵پ)، دعا و مخلوقات نامـه تـرور بـا شرح و توضیحات به ترکی (۵۵پ ـ ۵۸ر)، دعای گنج التعر با شرح و توضیحات بـه ترکـی (۵۸ر ـ ۶۲پ)، دعای ارواحلار فی بندی ترور (۶۲پ ـ ۶۳پ)، جملـه یـری لارنیـک بنـدی ترور دعای عربی با مقدمه ترکی (۶۳پ ـ ۶۶ر)، دعای سودا گشاد با مقدمه فارسـی (۶۵پ ـ ۶۶پ)، دعای زخم چشم ترور (۶۶پ ـ ۶۷پ)، دعای دردسر تـرور (۶۸ر ـ ۶۸پ)، دعـای درد دندان (۶۸پ ـ ۶۹ر)، دعا درد جمیع اعضا (۶۹ر ـ ۶۹پ)، دعای جـواب نامـه تـرور بـا مقدمه فارسی (۶۹پ ـ ۷۱ر)، دعای قدح با شرح و توضیحات به ترکی (۷۱ر ـ ۹۵ر)، دعـای نورنامه حضرت محمد(ع) با شرح و توضیحات به ترکی (۹۵ر ـ ۱۱۰پ)، دعای نور با شرح و توضیحات به ترکی (۱۱۰پ ـ ۱۱۵پ)، دعای بزرگ با شرح و توضیحات بـه ترکـی (۱۱۵پ ـ ۱۲۰ر)، دعای عهدنامه (۱۲۰ر ـ ۱۲۷ر)، اسناد عجایب الاستغفار ترور (۱۲۷پ ـ ۱۴۰ر).

نستعلیق تحریری، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. جدول‌های طلسم، صفحات مجدول به جـدول یک خط و دو خط قرمز تا گ ۸۱ر.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، زرکوب، مجدول، دور منگنه، برروی هر دو دفه در وسط چرمی بـه رنگ زیتونی و به شکل مستطیل چسبانده شده که مربوط به اصل جلـد نیسـت و دارای تـرنج و

سرترنج قهوه‌ای مایل به سرخ به شیوهٔ سوخت است، عطف چرم قرمز، ۱۲/۵×۷/۵ س‌م.

۱۴۲گ، ۱۲/۵×۷/۵ س‌م، ۷ س، ۷/۵×۵ س‌م، دو برگ ۹۸ و ۱۰۳ به رنگ سبز.

۱۱۲۳۹

الصحیفه الکامله السجادیه (دعاها ـ عربی و فارسی)

از: علی بن حسین(ع)، امام چهارم (۳۸ ـ ۹۴ق)

یک نسخه صحیفهٔ سجادیه کامل با ملحقات (نک. ش ۱۱۲۰۲) و ترجمهٔ فارسی است.

آغاز و انجام صحیفه و ترجمه مانند نسخهٔ ش ۱۱۲۰۲.

نسخ معرب خوب در متن و نستعلیق در ترجمهٔ فارسی. سربند دعاها و ترجمهٔ فارسی دعاهـا بـه سرخی. سرلوح کوچک و کم کار در صفحهٔ نخست که بخشـی از آن از بـین رفتـه اسـت. دارای جدول زرد و مشکی و سرخ در صفحهٔ نخست و جدول سـرخ و مشـکی در تمـام صـفحات. در حاشیه تصحیح شده است. در حاشیهٔ برخی اوراق نسخه دعاهایی نوشته شده است. پـارگی در برگ نخست نسخه وجود دارد و بخشی از صفحه از بین رفته و اوراق انتهایی نسـخه از شـیرازه جدا شده است. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

نماز شکرانه در حاشیهٔ گ ۲۴۹پ. طریقهٔ نماز استخاره در گ ۲۷۲پ. نماز اول ماه در گ ۲۷۵ر. چند دعا و دستور خواندن آنها و فواید خواندن هفت آیه در صبح در اوراق انتهایی نسـخه. چنـد یادداشت تولد در سـال‌هـای ۱۲۹۰ـ۱۲۹۹ق در گ ۲۷۶ـ۲۷۷پ. یـک یادداشـت تولـد در گ ۲۵۰ر. برگه‌های کوچک دعا در لا به لای نسخه وجود دارد.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج، عطف و لبه‌ها چرم قهوه‌ای، درون چـرم قرمز، ۲۰/۵×۱۳/۵ س‌م، دفهٔ اول جلد افتاده است.

۲۸۰گ، ۲۰×۱۳/۵ س‌م، ۱۶س، ۱۴/۵×۸ س‌م.

۱۱۲۴۰

مجموعه

۱. مقالات (نصایح) (۱پ ـ ۳۸ر) (اخلاق عرفانی ـ فارسی)

از: خواجه عبدالله بن محمد انصاری هروی (۳۹۶ ـ ۴۸۱ق)

نیز نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۲۳/۳ در همین فهرست.

اغاز: «ای درویش بدان که دنیا جهان غرور است نه شهرستان سرور».

انجام: «خرقه و ژنده با دل پراکنده جل دیبا بود بسگ افکنده».

انجامه: «در روز شنبه بیست و دویم شهر جمادی اولی این رساله نصایح خواجه عبـدالله انصاری رحمه الله علیه بید اقل احقر محمدحسن قشقایی سمت اتمام پـذیرفت در حـالتی

که چهار ماه مبتلا به درد سینه و بی‌میلی به قضا [کذا] همین پوستی بر استخوانی کشیده و پریشانی عمده به روز ناخوشی وبا که از برای احدی از ترس حالی و جانی باقی نگذارده خود را مشغول به نوشتن این نسخه شریف بحمدالله و المنه حضرت باری تعالی تاقیق [کذا] کرامت فرمود و عمر عطا کرد به اتمام رسید ناظرین را خواهشمندم که چشم از عیوبات خطی بپوشند و به ذکر خیری کاتب را یاد و شاد فرمایند فی شهور سنه ۱۳۲۲».

۲. گلستان (۳۸پ ـ ۴۶پ) (نثر ـ فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

باب هشتم *گلستان* (نک. ش ۱۱۰۷۰) در آداب صحبت است که با عنوان «باب حکمت و نصایح مولانا شیخ مصلح‌الدین شیرازی» و سربندهای «حکمت» نوشته شده و ناتمام است.

آغاز: «حکمت مال از بهر آسایش عمر است نه عمر از بهر گرد کردن».

انجام: «حکمت ضعیفی که با قوی دلاوری کند یار دشمن است در هلاک خویش».

نستعلیق درشت محمدحسن قشقایی، ۱۳۲۲ق. در رسالهٔ اول. عنوان رساله و چند عبارت عربی با ابی نوشته شده و در چند برگ انتهایی رساله عنوان‌ها و عبارات عربی به سرخی نوشته شده است. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی و ابی در رسالهٔ دوم. خطوط کوتاه سرخ در بالای برخی کلمات شاخص در رسالهٔ اول.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

بدون جلد و شیرازه بندی.

۴۸گ، ۱۳×۲۰/۵ س‌م ۹س، ۸/۵×۱۶/۵ س‌م. کاغذ قهوه‌ای.

۱۱۲۴۱

اوراق پراکنده

مجموعه‌ای از اوراق پراکنده که آنچه مشخص است اینهاست:

۱. سورهٔ انعام (۱۶گ) (قرآن ـ عربی)

با ترجمهٔ فارسی تا آیهٔ ۸۰

آغاز ترجمه: «به نام خدای بخشاینده مهربان ستایش مر خدای را که آفرید آسمانها و زمین را و گردانید تاریکیها و روشنایی پس آنان که کافر شدند به پروردگار خود عدل نمایند».

نسخ معرب، ترجمهٔ فارسی نستعلیق یک سطر در میان ابی و قهوه‌ای مایل به سرخ. شأن نزول و خواص سورهٔ انعام در حاشیهٔ صفحهٔ اول، به خط شکسته. ترجمهٔ ایات تا ایهٔ ۸۰ نوشته شده و باقی سطرهای ترجمه خالی است.

۶گ، ۲۱ × ۱۴ س‌م، ۱۸س، ۱۷×۸ س‌م. کاغذ نخودی تیره براق.

۲. تفسیر آیهٔ نور (۴گ) (تفسیر ـ فارسی)

آغاز: «الله نور السموات و الارض یعنی ذات مجمع کمالات و منبع کل خیرات خداوند واجب الذات و الصفات ...».

نسخ جلیا در عربی و نستعلیق تحریری جلیا در فارسی.

مهر بیضی کوچک برروی یکی از برگ‌ها.

۴گ، ۱۱×۲۰/۵ س‌م.

۳. گلستان (نثر ـ فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

دو برگ. شکسته کم نقطه. ۲۲ ابان ۱۳۱۵.

یک برگ. نستعلیق درشت. محمدحسن قشقایی، یکم جمادی الاول ۱۳۳۲ق.

۴. شرح دو بیت از الفیه ابن مالک (نحو ـ فارسی)

یک برگ. شکسته جلیا عالی.

مهر بیضی با سجع «اختر برج حیا بی‌بی خانم» در گوشهٔ بالای کاغذ.

همچنین یک برگ نامه به خط شکسته عالی و دو برگ تمرین خط احتمالاً مربوط به محمدحسن قشقایی و در زیر ان نوشته شده: «در ۲۷ ربیع الثانیه در عصر روز یکشنبه نظر کردم اگر حضرت دوست ان مقصودی که در طلب هست به عمل اید یک قندیل که یکصد مثقال نقره باشد بجهه بقعه مبارکه میر احمد روحی فداه درست کرده تقدیم نمایم مقصود ح ت و ا».

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

۱۱۲۴۲

اسناد فارس (اسناد و مدارک ـ فارسی)

این مجموعه سند مربوط به خاندان محمدحسن خان قشقایی فرزند جهانگیر خان سرهنگ فوج قشقایی و ایل بیگی و نوادهٔ محمدعلی‌خان ایلخانی قشقایی است. وی با همشیرهٔ نواب حیدرعلی خان که نام وی نیز در این اسناد آمده ازدواج کرده است. این مجموعه شامل تعدادی فرمان، حکم، قباله، نامه، وصیت‌نامه، وکالت‌نامه، عقدنامه و غیره است، به قرار زیر:

۱. فرمان محمد شاه مبنی بر اعطای منصب سرتیپی به جهانگیرخان و تعیین مواجب و سیورسات در وجه او در رجب سنه ۱۲۵۳ق.

۲. سواد فرمان تعیین قریهٔ اردکان در فارس درعوض مواجب و سیورسات جهانگیر خان سرتیپ در جمادی‌الاول ۱۲۵۵ق.

۳. فرمان ناصرالدین شاه درخصوص تعیین سهمی از مواجب طوطی خانم برحسب ارث و استحقاق برای فرزند او محمدحسن خان بن جهانگیرخان ایل‌بیگی در جمادی‌الثانی ۱۲۸۴ق.

۴. فرمان ناصرالدین شاه دربارهٔ افزودن مبلغی از مواجب اسدخان سرتیپ به مواجب محمدحسن خان سرهنگ قشقایی در ذیقعده ۱۲۸۴ق.

۵. نامهٔ حسام السلطنه به میر سید حسنعلی خان در مورد عریضهٔ وی در باب ساختن تلگراف خانه در بندرعباس و برآورد مخارج از روی نقشه در ذیقعده ۱۲۸۴ق.

۶. حکم ظل السلطان در مورد مواجب حیدر علی‌خان شیرازی در جمادی‌الاولی ۱۲۸۷ق.

۷. صورت مالیات جهانگیر خان فرزند محمدعلیخان در فارس در ۹ شوال ۱۲۸۹ق.

۸. حکم حسام السلطنه مبنی بر رسیدگی به غارت شبانهٔ گوسفندان و اسباب و اموال ساکنان آباده در ذیحجه ۱۲۹۱ق، براساس عریضهٔ محمدحسن‌خان ضابط آباده طشک و لشنی.

۹. رقم احتشام‌الدوله مبنی بر وصول مال دیوان و ارسال قسط اول مالیات برای عموم کدخدایان و ریش سفیدان آباده طشک و لشتی و خفرکی در رجب ۱۲۹۳ق.

۱۰. حکم فرهاد میرزا معتمدالدوله به محمدحسن خان حاکم آباده طشک و لشنی درخصوص وجه قسط مالیاتی در ۵ محرم سنه ۱۲۹۴ق.

۱۱. حکم فرهاد میرزا معتمدالدوله به محمدحسن خان در خصوص ضبط و ربط مالیات بلوک سرچهان در جمادی‌الاول ۱۲۹۵ق.

۱۲. نامهٔ معتمدالدوله در جواب عریضه محمدحسن خان در ۲۲ جمادی‌الاخر ۱۲۹۵ق.

۱۳. حکم معتمدالدوله به محمدحسن خان حاکم آباده طشک و لشنی و سرچهان و جواب عریضهٔ او درخصوص سواره‌های دیوانی در رجب ۱۲۹۵ق.

۱۴. حکم معتمدالدوله به محمدحسن خان حاکم آباده طشک و لشنی در خصوص حاجی سیدابراهیم در ۴ رمضان ۱۲۹۵ق.

۱۵. رقم فرهاد میرزا درمورد اعطای خلعت به محمدحسن خان در شوال ۱۲۹۵ق.

۱۶. حکم واگذاری طرق و شوارع زرقان الی بتی‌یکه به محمدحسن خان حاکم آباده در جمادی الاولی ۱۲۹۶ق.

۱۷. رقم فرهاد میرزا معتمدالدوله برای اعطای خلعت در ۱۳ شعبان ۱۲۹۶ق.

۱۸. رقم فرهاد میرزا مبنی بر اعطای خلعت به محمدحسن خان به جهت رضامندی و خشنودی دیوان قضا در ۲۲ شوال ۱۲۹۶ق.

۱۹. نامهٔ معتمدالدوله به محمدحسن خان حاکم آباده طشک و طایفهٔ لشنی دربارهٔ شفاعت و وساطت فریدون لشنی در ۳ ذیحجه ۱۲۹۶ق.

۲۰. حکم فرهاد میرزا معتمدالدوله مبنی بر حکومت محمدحسن خان بر طایفه لشنی بلوکین سرچهان و آباده طشک و پرداخت مالیات و متوجهات از قرار حواله او در ربیع‌الثانی ۱۲۹۷ق.

۲۱. حکم فرهاد میرزا مبنی بر ارسال خلعت برای محمدحسن خان در شعبان ۱۲۹۷ق.

۲۲. مصالحه نامه بین حیدر علیخان نواب هندی با دو نفر از همشیره‌های خود، ماه سلطان خانم و شاه سلطان خانم، دربارهٔ حصهٔ ارثیه از مایملک موروثی پدری در شیراز، در ۱۲ محرم ۱۳۰۲ق.

۲۳. وکالت نامه مهدی خان ورثه محمدعلی خان به برادرش معتمدالسلطان میرزا حسنعلی خان نواب در ربیع‌الاول ۱۳۰۵ق.

۲۴. حکم معتمدالدوله به محمدحسن خان درخصوص ضبط و ربط و وصول و ایصال مالیات و نظم بلوکین بوانات و قنقری در شعبان ۱۳۰۶ق.

۲۵. حکم معتمد الدوله به محمدحسن‌خان سرهنگ و ضابط بوانات و قنقری جهت حفظ نظم و امنیت شوارع.

۲۶. عریضهٔ نصرالملک به معتمدالدوله در شوال ۱۳۰۶ق.

۲۷. حکم معتمدالدوله به محمدحسن خان سرهنگ درخصوص ضبط و ربط و وصول و ایصال مالیات بلوکین بوانات و قنقری در ذیقعده ۱۳۰۷ق.

۲۸. فرمان ناصرالدین شاه درخصوص تعیین بخشی از مواجب دلشاد خانم دختر نایب‌السلطنه در حق علی‌محمد خان، نوهٔ وی، در رجب سال ۱۳۰۸ق.

۲۹. فرمان ناصرالدین شاه درخصوص تعیین بخشی از مواجب و مرسوم دلشاد خانم دختر نایب‌السلطنه برای اولاد او و محمدحسن خان در رجب سال ۱۳۰۸ق.

۳۰. حکم رکن‌الدوله مبنی بر حکومت محمدحسن خان برای عموم اهالی اصطهبانات و وصول مال دیوانی در شوال ۱۳۰۹ق.

۳۱. حکم رکن‌الدوله به محمدحسن خان سرهنگ حاکم اصطهبانات درخصوص وصول سهم مالیات بعضی رعیت اصطهبانات که به بلوکات اطراف رفته و شاکی شده‌اند از سایر رعایای اصطهبانات در ذیقعده ۱۳۰۹ق.

۳۲. نامهٔ رکن الدوله به محمدحسن خان سرهنگ حاکم اصطهبانات در خصوص مقرب الخاقان علی‌محمد خان در ذیحجه ۱۳۰۹ق.

۳۳. نامهٔ رکن الدوله به محمدحسن خان درخصوص درخواست اسناد علی‌آباد که پیش وی است تا حقوق همشیرهٔ وی عاید گردد، در ذیحجه ۱۳۰۹ق.

۳۴. نامهٔ رکن‌الدوله به محمدحسن خان سرهنگ حاکم اصطهبانات در مورد پرداخت مبلغ سهم خود به همشیره‌اش بابت حمل جنازه عمهٔ خود به عتبات در ذیحجه ۱۳۰۹ق.

۳۵. حکم رکن‌الدوله به محمدحسن خان سرهنگ حاکم اصطهبانات درخصوص ارسال چند دانه فادزهر از صفحات اصطهبانات در ۲۰ محرم ۱۳۱۰ق.

۳۶. حکم رکن‌الدوله به محمدحسن خان حاکم اصطهبانات در خصوص فرستادن

اقساط خود به موقع در ۱۴ ربیع‌الاول ۱۳۱۰ق.

۳۷. حکم رکن‌الدوله به محمدحسن‌خان حاکم اصطهبانات درخصوص عریضهٔ او درمورد پرداخت اقساط دیوانی و وجوه ابواب جمعی در۱۳ربیع الثانی ۱۳۱۰ق.

۳۸. حکم رکن‌الدوله به محمدحسن خان سرهنگ حاکم اصطهبانات درمورد وصول و ایصال مالیات طایفهٔ استانلو در ۱۲ جمادی‌الاولی ۱۳۱۰ق.

۳۹. نامهٔ رکن‌الدوله در جواب عریضه به محمدحسن خان درخصوص ادامهٔ مساعی در انتظام اصطهبانات و وصول بقیهٔ مالیات اصطهبانات در جمادی الثانی ۱۳۱۰ق.

۴۰. حکم رکن‌الدوله به محمدحسن خان حاکم اصطهبانات در باب جریمه‌ای که از مراد خان استانلو گرفته شده و ارسال آن و تنبیه اشخاصی که مرتکب شرارت و فساد و سرقت می‌شوند در ۲۵ رجب ۱۳۱۰ق.

۴۱. حکم رکن‌الدوله به محمدرضا بیک غلام در باب طلب محمدحسن خان در ۲۵ رجب ۱۳۱۰ق.

۴۲. درخواست اقرار نظام السلطنه از محمدحسن خان در باب قروض اولاد عزیزالله خان قشقایی و مطالبات مردم در ۲۷ ربیع الثانی ۱۳۱۱ق.

۴۳. فرمان واگذاری سرپرستی رعایا و وصول و ایصال مالیات دیوانی بلوکین بوانات و قنقری به محمدحسن‌خان سرهنگ قشقایی، به امر فرمانفرمای فارس، ذیقعده ۱۳۱۱ق.

۴۴. حکم رکن‌الدوله به محمدحسن خان سرهنگ حاکم فسا در جواب نامه‌ای که به معتمدالسلطان حیدرعلی خان نواب وکیل‌الدوله نوشته بود و ادامهٔ رتق و فتق مهام حکومتی و وصول و ایصال مالیات و متوجهات و نظم و ترتیب بلوک فسا در ۲۰ شوال ۱۳۱۲ق.

۴۵. فرمان مظفرالدین شاه مبنی بر معافیت کامل قصابی و خبازی دارالخلافهٔ طهران از مالیات دیوانی به شکرانهٔ جلوس مظفرالدین شاه در ذیحجه سال ۱۳۱۳ق.

۴۶. حکم معتمدالسلطنه به محمدحسن خان حاکم فسا درخصوص رسیدگی و رفع تعدی از سید ابراهیم طلبه در ۱۲ ذیقعده ۱۳۱۳ق.

۴۷. نامهٔ رکن‌الدوله به محمدحسن خان در شوال ۱۳۱۳ق.

۴۸. تلگراف مظفرالدین شاه به رکن‌الدوله در شیراز، یکم محرم ۱۳۱۴ق، و تشکر از وی در فاصلهٔ بین شهادت شاه و جلوس وی و برداشتن مالیات و عوارض نان و گوشت از تمام بلاد ممالک محروسه و اقدام به مراقبت مراسم جشن.

۴۹. تلگراف امین‌السلطان صدراعظم به شاهزاده رکن‌الدوله در شیراز، در ۲ محرم ۱۳۱۴ق، در مورد برگزاری مراسم جشن به مناسبت انتصاب اعتضادالسلطنه به مقام ولایت عهدی.

۵۰. طلب تصدیق از اهالی بلوک فسا در مورد میزان خسارت و زیانی که در سال ۱۳۱۴ق از طوایف اعراب مخصوصاً بر املاک معتمدالسلطان محمدحسن خان و دکان

نواب وکیل‌الدوله و سایر مزارعات اهالی فسا وارد شده است، در محرم ۱۳۱۴ق.

۵۱. تعیین محمدحسن خان سرتیپ معتمدالسلطان به عنوان قیم مصطفی خان ولد جهانگیر خان قشقایی، در سوم ربیع الثانی ۱۳۱۶ق.

۵۲. نامهٔ صدراعظم به محمدحسن خان و تسلی وی در فوت یکی از فرزندانش و سفارش وی به فرمانفرما، حکمران فارس، در رجب ۱۳۱۶ق.

۵۳. سواد وصیت‌نامه مرحوم نواب که برای نواب حیدر علی خان وکیل‌الدوله دولت انگلیس مقیم شیراز ارسال شده است، در ۲۶ جمادی‌الثانی ۱۳۱۸ق/ ۳ دسامبر ۱۸۹۶م.

۵۴. نامهٔ تشکر اتابک اعظم در جواب مراسلهٔ رجب ۱۳۲۰ق در تبریک و تهنیت ورود وی از سفر فرنگستان در شوال ۱۳۲۰ق.

۵۵. تلگراف شیخ الرئیس به نواب وکیل الدوله، در ۲۳ صفر ۱۳۲۱ق، که برای بازگشتن به فارس اجازه خواسته است.

۵۶. اجازه‌نامهٔ رئیس بانک شاهنشاهی شیراز به بی بی ماه سلطان و بی بی شاه سلطان، دختران میرزا محمدعلی خان نواب، در مورد اجاره دادن ملک در ۲۴ ربیع الاول ۱۳۲۱ق.

۵۷. سواد فرمان احمدشاه در مورد پرداخت نصف بلاکسر حقوق دیوانی مرحوم معتمد دیوان شیرازی به وراث او، از سال ۱۳۲۷ تا ۱۳۴۱ق.

۵۸. فرمان مظفرالدین شاه در مورد تعیین مبلغی از حقوق محمدحسن خان نوادهٔ محمدعلی خان ایلخانی قشقایی در حق فرزندان او، در صفر ۱۳۲۳ق.

۵۹. وکالت‌نامهٔ مهدی خان ولد میرزا محمدخان به عمویش، میرزا حسنعلی خان نواب، به جهت دعاوی که با ورثهٔ عموهای خود، محمدحسن خان و جعفر قلی‌خان، داشته است در ۱۸ صفر ۱۳۵۰ق.

۶۰. استشهادنامه در باب مزرعهٔ جلیان واقع در نوبندگان فسا که مرحوم نواب والد در اواخر عمر ابتیاع نموده است.

۶۱. سواد نامه‌ای که مرحوم میرزا محمدعلی خان نواب هندی به کپتان کنبل، بالیوز سابق بندر بوشهر، نوشته است، به خط محمدحسین خمروی، منشی بزرگ دولت انگلیس، و یک سواد دیگر از همین نامه به خط احمد منشی بالیوزگری انگلیس در خلیج فارس.

۶۲. نامه‌های حیدرعلی خان نواب، میرزا حسنعلی خان نواب، معتمدالسلطان محمدحسن خان سرهنگ حاکم اصطهبانات، در ۱۲۸۴ق، ۱۳۰۰ و ۱۳۱۰ و ۱۳۱۲ق و نامه‌های عباسقلی در ۱۳۱۹ و ۱۳۲۱ق. و چند نامه دیگر.

۶۳. دو مصالحه‌نامه بین وراث محمدحسن خان بن محمدعلی خان در فسای فارس در ۱۶ ربیع‌الاول در ۱۳۰۵ق.

۶۴. چند مصالحه‌نامه در نوبندگان فارس و شیراز در ۱۲۶۵ و ۱۳۱۳ و ۱۳۱۶ و ۱۳۲۴ق.

۶۵. مصالحه‌نامهٔ املاک شیراز، در ۲۸ ربیع الاول ۱۲۶۵ق.

۶۶. سه قبالهٔ مربوط به مزرعهٔ صدرآباد در نوبندگان بلوک فسا در ۱۳۲۵ و ۱۳۳۰ و ۱۳۴۲ق.

۶۷. چند قباله مربوط به منطقهٔ فارس، به خط تعلیق و در قطع طومار در ۱۲۹۷ و ۱۳۰۷ق.

۶۸. سند فروش هفده سهم کل یک حجر طاحونه صدرآباد موسوم به طاحونه سلطان‌آباد واقع در قلعهٔ باغ صدرآباد از توابع قریهٔ نوبندگان در ۲۲ ربیع الاول ۱۳۳۲ق.

۶۹. تقاضای صدور حکم شرعی در مورد نحوهٔ اجرای وصیت نامه.

۷۰. طومار مواجب شش ماهه اول ایت ئیل سربازان فوج قشقایی.

۷۱. یک قطعه شعر از حجه‌الاسلام امام جمعه به دستخط وی و دو قطعه شعر از میرزا همت زند و دو قطعه از حسام‌الدین مشارالدوله، به مناسبت اتمام بنای عمارات باغ خلد برین حیدر علیخان نواب، در ۲۳ شعبان ۱۳۲۲ق.

۷۲. طالع محمدحسن خان.

۷۳. یادداشت کوچکی حاوی جواب سؤال عزه‌الدوله و نواب دربارهٔ جفر.

۷۴. عقدنامه حاجی سید فضل‌الله واعظ سروستانی الاصل و شیرازی المسکن و بی‌بی بیگم خانم بنت سید عبدالکریم در ۱۹ ذیقعده ۱۲۹۹ق.

شکسته، ۱۹ ذیقعده ۱۲۹۹ق، سرلوح مذهب و لاجورد و قرمز و صورتی و زرد و سبز و ابی کم رنگ و حاشیه‌سازی مذهب با همین رنگ‌ها در صفحهٔ اول و دوم. کتیبهٔ لاجوردی با زمینهٔ زر در زیر سرلوح که در ان با قلم مشکی نوشته شده «هو المؤلف بین القلوب». باقی حاشیه‌ها دارای تذهیب بسیار ساده با طرح اسلیمی مشکی و زر و اندکی سبز و قرمز است. تمام صفحات دارای سطربندی با قرمز و حواشی زر و مجدول به قرمز و مشکی و ابی است. در گ ۴پ ـ ۶ر، شمسه‌های ساده‌ای در دو ستون کشیده شده تا شاهدان در ان امضا کنند و مهر بزنند و نام ۱۲ نفر در انها نوشته شده که برخی مهر هم دارند. برخی شمسه‌ها هم خالی است. مهر و امضای ناکح و عاقد در حاشیهٔ بالای برگ‌ها دیده می‌شود.

بدون جلد و دوخت. برگ اول و اخر جدا شده است.

۶گ، ۲۴/۵ × ۱۷/۵، ۶س، ۲۱ × ۱۳/۵ س‌م.

همچنین یک سند به زبان اردو در ۱۲ سپتامبر ۱۹۰۲م در بمبئی، تعدادی برچسب‌های گرد با نام «نواب حیدرعلی» به رنگ آبی و سبز و صورتی که برای مهر و موم به کار می‌رفته و پاکت‌های کوچک مخصوص آنها، یک جلد چرمی قهوه‌ای برای نگه‌داری طومار، با بند ابریشمی سبز، یک برگ جدا شده از یک نسخهٔ قرآن، در قطع ۱۳/۷ × ۸/۴ س‌م، و چند برگ سند دیگر، در این مجموعه وجود دارد.

به جز اسناد بالا یک نسخهٔ کوچک در چند برگ و بدون جلد نیز همراه این مجموعه هست که در زیر معرفی می‌شود:

رساله در جواب صفی علیشاه

صفی علیشاه در ۱۳۱۱ق رساله‌ای در رد کتاب *ایقان* بهاءالله (نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۴۶) نوشت که احتمالاً همان رسالهٔ صفوت است که در آن صفی حدیث «ان لقائمنا اربع علامات من اربعه نبی و موسی و عیسی و یوسف و محمد» را که بهاءالله در *ایقان* تفسیر کرده بود شرح داده و در ضمن آن مندرجات *ایقان* را رد کرده است. یکی از بهائیان به نام حاجی میرزا حسن شیرازی، معروف به خرطومی، نیز در جواب صفی رساله‌ای به نام *نجم العرفان فی رد من اعترض علی الایقان* را در بمبئی به چاپ رساند. اما برخی، به اشتباه، این رساله را به صفی نسبت داده‌اند. گویا ردیهٔ صفی تشکیلات بهایی را به زحمت انداخت و آنان را وادار به پاسخگویی و چاره‌جویی کرد و از جملهٔ آن همین رسالهٔ حاضر است.

[تفسیر صفی: ۱۳۲۷؛ سلسله‌های صوفیه ایران ۱: ۱۷؛ مائده آسمانی ۵: ۱۷۱ـ۱۷۴، ۹: ۴۹ـ۵۱].

آغاز: «الحمدلله الذی کشف اسرار التوحید بطلوع نیر الجمال و اظهر آیات التفرید بقدرته علی اوج العظمه و الجلال و الثناء و البهآء علی مطالع اعزه ببدایع الـذکر و الکمال و علی اولیائه و حروفات کتابه فی المبدء و المآل و بعد بر ضمیر منیر سالکان سبیل عرفان و خاطر خطیر ساکنان فلک ایقان و واقفین باسرار حقیقت و توحید و سایرین در ریاض معرفت و تجرید مبرهن و معلوم بوده که در این اوان از مرکز سلطنت علیه ایران ورقهٔ از سرسلسلهٔ عارفان مرشد مریدان پیر طریقت داعی حقیقت جناب میرزا حسن صفی علی شاه بواسطهٔ یکی از دوستان بوادی ایمن بقعه مبارکهٔ بریهٔ سینا وارد و در محفل روحانیان قرائت شد پس از مطالعه و امعان نظر مبرهن گشت که چون در کتاب ایقان که از نفس رحمن صادر ملاحظه نمودند و بنظر دقیق موشکافانه مطالعه فرمودند ... و آن اعتراض اینست که در کتاب مستطاب ایقان حدیث منصوص مأثور در بحارالانوار از ائمه اطهار را مشاهده نمودند که از قلم اعلی تفسیر و آن تفسیر را نعوذ بالله بسیار رکیک ملاحظه فرمودند».

انجام: «خلاصه کلام اگر از اهل راز و نیازی به پر تجرد و انقطاع چون عاشقان کوی جانان در این هوای خوش جان پرواز کن تا مراتب مذکوره را در عوالم وجود در ظاهر و باطن مشاهده نمائی و تجلیات طور را از نار موقده ربانی در سدره ظهور که در وادی بقعه ایمن متجلی است ملاحظه کنی و ندای جانفزای روح را در اراضی مقدسهٔ جلیل به گوش جان بشنوی و بوی یوسف گمگشته را از قمیص آیات ربانیه استشمام نمائی و هزار عجز و نیاز آری تا جان پژمرده را در ره دوست تازه نثار کنی گفتیم والسلام علی تابع الهدی».

نستعلیق بدون تاریخ، قرن ۱۴. عنوان‌ها نوشته نشده است.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

بدون جلد و دوخت.

۳۲گ، ۱۳ × ۱۰/۵ س‌م، ۸ ـ ۹ س، ۹ × ۴/۵ س‌م. سه کراسه است با سه رنگ کاغذ سبز و بنفش و گلبهی.

۱۱۲۴۳

خاطرات (خاطرات ـ فارسی)

خاطرات شخصی در بندر بوشهر در سال ۱۲۸۹ق است.

شکسته ریز، ۱۲۸۹ق در بندر بوشهر.

از مجموعهٔ یحیی ماهیار نوابی.

۶گ، بدون دوخت، ۱۵/۵×۳۵/۵ س‌م، ۳۹-۴۳ س، کاغذ نازک.

۱۱۲۴۴

مصالحه نامه (اسناد و مدارک ـ فارسی)

سند مصالحهٔ شیخ مهدی تاجر فرزند محمدشفیع با حاجی محمدرضا تاجر فرش فروش فرزند حاج محمدجعفر است، در مورد یک باب عمارت ملکی متصرفه، به تاریخ پنجشنبه دهم ربیع‌الثانی ۱۳۳۶ق.

نستعلیق تحریری، ۱۳۳۶ق. سند آسیب دیده و دو تیم شده است.

مهر بعضی شاهدان وقف در بالای سند با سجع «یا باقر العلوم»، «عبده الراجی محمدحسین»، «افوض امری الی الله عبده محمدرضا».

یک برگ، ۴۳×۱۳ س‌م، ۱۵س، ۳۱×۱۴/۵ س‌م.

۱۱۲۴۵

قرآن کریم

از آغاز و میانه افتادگی دارد و از آیهٔ ۸۴ سورهٔ یوسف تا آخر قرآن را دارد.

انجامه: «قد فرغت من تسوید هذا الکلام المنیر اقل خلق الله ابن محمدحسین خوانساری محمدمعین فی رابع عشر فی شعبان سنه ثمانون بعد الالف ۱۰۸۰».

نسخ معرب خوب، محمدمعین بن محمدحسین خوانساری، چهاردهم شعبان ۱۰۸۰ق. نشانه‌های اعراب به سرخی، نشانه‌های بین آیات دایره‌های مشکی با زمینهٔ زر، عنوان سوره‌ها به خط زر درون مستطیل. تقسیمات قرآن به زر در حاشیه مشخص شده است. دارای جدول مشکی، زر و زر پهن و کمند دو خطهٔ مشکی و زر. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. آثار آب دیدگی و لکه‌های مختلف در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه سیاه شده و برخی وصالی شده است.

مالک نسخه در حاشیهٔ سمت چپ پایین برگ‌ها نسخه را برگ شمار کرده است.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، مجدول به زر که رنگ رفته شده، عطف و لبه‌ها چرم قهوه‌ای، درون کاغذ ابری آبی و مشکی و سفید، ۱۱/۵×۶/۵ س‌م.

۱۴۲گ، ۱۱/۵×۶/۵ س‌م، ۱۷س، ۸/۵×۴ س‌م، کاغذ نازک نخودی تیره.

۱۱۲۴۶

ایقان (جواهر الاسرار فی معارج الاسفار) (بهاییگری ـ فارسی)

از: حسینعلی بن میرزا بزرگ نوری، بهاءالله (۱۲۳۳ ـ ۱۳۰۹ق)

ایقان کتابی است در بیان دلایل اثبات مذهب باب که بهاءالله در جواب یکی از علمای نجف نوشته است.

[منزوی ۲: ۱۲۲۵، ۱۷۳۵؛ مشار ۱: ۱۹۰؛ دانشگاه ۸: ۳۹؛ ملی ۲: ۲۳۵، ن ش ۷۴۷۵]

آغاز: «بسم ربنا العلی الاعلی. الباب مذکور فی بیان ان العباد لن یصلوا الی شاطی بحر العرفان ... جوهر این باب آنکه سالکین سبل ایمان و طالبین کاوس ایقان باید نفوس خود را».

انجام: «المتزول من الباء و الهاء و السلام علی من سمع نغمه الورقاء فی سدره المنتهی فسبحان ربنا الاعلی».

نستعلیق. نسخه شماره صفحه دارد. با اندک خط خوردگی و تصحیح بین سطور.

جلد مقوایی دفتر معمولی جدید، روکش کاغذ طرح‌دار قرمز، عطف پارچهٔ مشکی، ۲۱×۱۳ س‌م.

برچسب عنوان «ایقان سید محمدعلی باب» برروی جلد.

۱۳۷گ (۲۶۸ص)، ۲۰/۵×۱۳ س‌م، ۱۰س، ۱۷/۵×۱۰ س‌م. کاغذ کاهی شطرنجی.

۱۱۲۴۷

تبصره المتعلمین فی احکام الدین (فقه ـ عربی)

از: جمال‌الدین حسن بن یوسف حلی، علامه حلی (۶۴۸ ـ ۷۲۶ق)

یکی از کتب فقهی امامیه است و حاوی فتاوای فقهی علامهٔ حلی است. این کتاب همه مباحث فقهی از طهارت تا دیات را به اختصار دربرمی‌گیرد. چندین شرح و حاشیه بر این کتاب نوشته شده و بارها با تصحیحات مختلف به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۳: ۳۲۱؛ ۶: ۳۱؛ مشار عربی: ۱۵۶؛ مرعشی ۶: ۸۷؛ سپهسالار ۱: ۳۶۸؛ ملی ۳: ۱۱۳]

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است و از اواخر کتاب طهارت تا اواسط فصل سیزدهم از کتاب دیات را دارد.

آغاز: «اشهر الثالثه یؤخذ الکفن من اهل الذکر قبل الدیون و کفر المرء علی زوجها و ان کانت موسره الرابعه الحرام کالحلال الا فی الکافور فلا یقربه الخاشعه من مس میتا من الناس».

انجام: «و لا ما تجنیه البهیمه و لا اتلاف مال و عاقله الذمی الامام ان لم یکن له مال و یقسط الدیه علی الاقرب و تقریرها الی الامام او».

نسخ. عنوان‌ها به سرخی، خطوط کوتاه برروی کلمات شاخص. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه و بین سطور تصحیح شده است. آثار آب دیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود.

بدون جلد. برچسب عنوان «تبصره علامه حلی» در پشت برگ نخست.

۱۱۲گ، ۱۷/۵×۱۱س‌م، ۱۶س، ۱۱×۵ س‌م.

۱۱۲۴۸

منطق الطیر (شعر ـ فارسی)

از: فریدالدین محمد بن ابراهیم عطار نیشابوری (۵۳۷ ـ ۶۲۷ق)

منظومه‌ای در موضوعات عرفانی از زبان مرغان و پرندگان است.

این منظومه در سال ۱۳۴۱ش، به تصحیح محمدجواد مشکور، و در سال ۱۳۴۸ش، به تصحیح صادق گوهرین، به چاپ رسیده و بارها تجدید چاپ شده است.

[ذریعه ۹: ۷۲۹؛ مجلس ۳ : ۵۷۳؛ ادبیات: ۲: ۵۰۲؛ منزوی ۴: ۳۲۳۶].

چند برگ از ابتدا و انتها و میانهٔ نسخه افتاده است.

اغاز موجود (۱۴۱ر):

شا نماند بر لبم آن جان که بود — داشتم سرگشتگی زآن سر که بود

انجام موجود (۱۴۰پ):

دیدهٔ پر خون دوستان پاک من — چون بیفشانند دست از خاک من

نستعلیق، برخی ابیات چلیپا، بدون تاریخ. عنوان‌ها به سرخی، عنوان‌ها از گ ۴۱ به بعد نوشته نشده‌اند و جای عنوان‌ها خالی مانده است. بسیاری از کلمات اعراب دارند. لکه‌های قهوه‌ای و اثار دودزدگی در نسخه دیده می‌شود. چند برگ با اوراق نوشته شدهٔ دیگری وصالی شده است. یازده برگ انتهای نسخه مربوط به ابتدای نسخه است که به اشتباه در صحافی در انتها قرار گرفته است. مهر کوچک بیضی در گ ۳۲ر. مهر کوچک مستطیل ناخوانا در گ ۸۰ر. مهر کوچک بیضی ناخوانا در گ ۴۰پ و ۱۲۶ر و ۱۴۱ر.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، مجدول. ۱۶×۹ س‌م. فرسوده. لت دوم افتاده است. برچسب عنوان «منطق الطیر» برروی جلد.

۱۵۱گ، ۱۶×۹/۵ س‌م، ۱۵س، ۱۲×۶/۵ س‌م، کاغذ سبز.

۱۱۲۴۹

بیاض

این بیاض شامل رساله‌ها و مطالب زیر است:

۱. تذکره الکحالین (تذکره المکی) (۴پ ـ ۳۸ر) (چشم پزشکی ـ فارسی)

از: ناشناخته

رساله‌ای در چشم پزشکی است، براساس پزشکی هندی و تجربهٔ چشم پزشکان هند. نام مؤلف مشخص نشد. دو نسخه از این رساله، یکی در کتابخانهٔ وزیری یزد با عنوان «تذکره الکحالین» (ش ۳۵۶۷)، و یکی در کتابخانهٔ دانشکدهٔ الهیات دانشگاه فردوسی مشهد، با عنوان «تذکره المکی» (ش ۱۱۸۷)، محفوظ است[۷]. در ابتدای رساله مؤلف می‌نویسد که این رساله در دو مقاله و شصت و دو باب است. اما نسخهٔ ما دارای دو مقاله و هفتاد و سه باب است:

مقالهٔ اول در بیان طبقات و رطوبات چشم در شانزده باب:

۱) عضلات چشم، ۲) مژه چشم، ۳) طبقات چشم، ۴) طبقهٔ صلبیه، ۵) در بیان طبقهٔ قرنیه، ۶) طبقهٔ مشیمه، ۷) طبقهٔ عنبی، ۸) طبقهٔ شبکی، ۹) طبقه عنکبوتی، ۱۰) رطوبات چشم، ۱۱) رطوبت جلیدی، ۱۲) رطوبت زجاجی، ۱۳) رطوبت بیضی، ۱۴) پیهای چشم، ۱۵) در بیان فضیلت چشم، ۱۶) در بیان شرح کحال.

مقالهٔ دوم در بیماری‌های چشم، در پنجاه و هفت باب:

۱) بیماری‌های چشم و علاجش، ۲) گر شدن جفن و علاجش، ۳) برد جفن و علاجش، ۴) تحجر جفن و علاجش، ۵) دوسیدن، ۶) شعیره جفن و علاجش، ۷) شتره و علاجش، ۸) موی فزونی و علاجش، ۹) موی واژگونه، ۱۰) ریختن مژه و علاجش، ۱۱) شپش قمقام در مژه ۱۲) گونه‌های درنج، ۱۳) سلاق، ۱۴) خارش جفن. ۱۵) علت جسا، ۱۶) سطبری جفن، ۱۷) دمل، ۱۸) شرناق، ۱۹) توشه و علاجش، ۲۰) کمنه و علاجش، ۲۱) سستی جفن، ۲۲) بیماری‌های باق کاه، ۲۳) غرب و علاجش، ۲۴) غدد و علاجش، ۲۵) بسیار آب آمدن از چشم، ۲۶) بیماری‌های طبقه ملتحمه، ۲۷) رمد و علاجش، ۲۸) خارش ملتحمه، ۲۹) سبل و علاجش، ۳۰) ناخنه و علاجش، ۳۱) درد پیله و علاجش، ۳۲) آمدن اشک، ۳۳) در ودقه علاجش، ۳۴) توشه، ۳۵) در گوشت فزونی، ۳۶) عدد بیماری‌های طبقهٔ قرنیه، ۳۷) ریش طبقهٔ قرنی، ۳۸) بیاض یا سپید و علاجش، ۳۹) شکافتن قرنیه، ۴۰) دبیله طبقهٔ قرنیه، ۴۱) سرطان که در قرنی پدید آید، ۴۲) تری حجاب قرنیه، ۴۳) خشکی حجاب ۴۴) دریده شدن طبقهٔ قرنی، ۴۵) بیماری‌های طبقهٔ عنبی، ۴۶) فراخی حدقه و علاجش، ۴۷) تنگی حدقه، ۴۸) آنچه در طبقهٔ عنبی برآید، ۴۹) علت آب، ۵۰) گشادن آب، ۵۱) بیماری‌های رطوبت یا طبقه جلیدی، ۵۲) آنچه از دور بیند و نزدیک نبیند، ۵۳) در نزدیک بیند و دور نبیند، ۵۴) شب‌کوری، ۵۵) نگاه داشتن درشتی چشم، ۵۶) داروهای مفرد، ۵۷) شیاف و کحل.

[الهیات مشهد۲: ۳۱۷؛ وزیری یزد ۵: ۱۷۰۱].

آغاز: «بسمله. الحمدلله رب العالمین حمد و سپاس و ستایش مر خدای را که آفریننده و روزی دهنده و بخشاینده است معبودی که جمله عالم و آدم در عبادت اوست بلکه ... اما بعد بدان که چند باب از تشریح چشم یاد کردم بدان که چشم مرکب است از هفت اندام

---

۷ عنوان «تذکره المکی» در دیباچه نسخهٔ کتابخانهٔ دانشکدهٔ الهیات مشهد آمده است. با تشکر از سرکار خانم دباغی، رئیس محترم آن کتابخانه، که عنوان رساله را در نسخه بازبینی کردند و صحت آن را تأیید نمودند.

طبقه و سه رطوبت ... اما بعد این کتاب را تذکره الکحالی خوانند از تجربه عمل استادان هند است و ترتیب یافته است در دو مقاله و شصت و دو باب».

انجام: «جمع کرده بکوبند و بپزند و به آب باران سرشته شیاف کنند بـه کـار دارنـد امـا باید که شیافها کنند در سایه خشک کرده به وقت احتیاج به کار دارند».

انجامه: «این نسخه از تذکر الکحالی را از روی خط حقیر نوشته شده است کتبه عبدالمذنب العاصی المحتاج برحمت الله الملک المتعال و السلام و الهدی به تاریخ ۹ شهر ذی‌القعده تحریر یافت به اتمام رسید سنه ۱۲۴۰ بجهه عزیزالقدری عبدالعلی».

۲. نسخه‌های دارویی (۳۹پ – ۴۵ر) (داروشناسی – فارسی)

۳. اوفاق (۴۶پ – ۵۱ر، ۲۴۶پ، ۲۴۸پ – ۲۴۹ر، ۱۲۱پ – ۱۲۳پ) (علوم غریبه – فارسی)
مطالبی در اعداد وفق و طریقهٔ ثبت و پر کردن مثلث و مربع و مخمس است.

۴. کیمیا (۵۱پ – ۶۰پ و ۱۰۸ر و ۲۱۳پ – ۲۱۵ر، ۲۳۱پ – ۲۳۹پ، ۲۴۴ر – ۲۴۵پ)
(کیمیا – فارسی)

۵. قرابادین (۶۲پ – ۱۰۷ر) (داروشناسی – فارسی)
ادویهٔ مرکبه است به ترتیب الفبا و ابتدا منفعت یا فایده آن و سپس با عنوان «صفت آن» طرز تهیهٔ آن گفته شده است.

آغاز: «انوش دارو اعضاء رئیسه را قوه دهد و خفقان را نافع بود و فرح آورد و لون را نیکو گرداند و بوی دهن و عرق را خوش کند و اشتهای طعام آورد».

۶. دعا و طلسم (۱۱۰ر – ۱۴۳ر، ۲۵۰پ – ۲۵۳پ) (دعاها / طلسمها – عربی و فارسی)

۷. جفر جامع (۱۱۹پ – ۱۲۱ر) (جفر – فارسی)
قواعد تکسیرات حروف و کلمات است و در ۱۲۷۸ق نوشته شده است.

۸. انوار الرمل (۱۴۶ر – ۲۰۷پ) (رمل – فارسی)
از: ناشناخته
مشتمل بر مقدمه و دو مقاله و خاتمه است.
این نسخه از آغاز و انجام و میانه افتادگی دارد.

آغاز موجود: «هرچند این ضعیف را بـه واسطه تـزاحم همـوم و تـراکم غمـوم و موانـع

روزگار و عوایق لیل و نهار مجال این کار نبود به ناچار تسویق و اعمال مـی‌نمـود و چـون تعب و طلب دوستان از حد گذشت و ترک و اسعاف ایشان هم مـروت ندیـد توسـل بـه ارواح علما و شیخین از ارباب کشف و اصحاب یقین نموده به ضرورت کـرده شـد چـون بامداد هم عالیه ایشان به هم رسید آن را انوارالرمل نام نهادیم».

انجام موجود: «اگر حمره غلبه آید بیم است از قتل و اگر کسی پرسد دو کس به هم رسیده‌اند یکره در خانهٔ چهارم اگر داخل باشد رسیده‌اند و اگر خارج باشد نرسیده‌اند و اگر ثابت باشد».

۹. کشکول (۲۱۵پ – ۲۳۱پ، ۲۴۰ر – ۲۴۳پ، ۲۴۹پ – ۲۵۰ر) (شعر – فارسی و عربی)
اشعار مختلف و مطالب پراکنده‌ای به نثر و به فارسی و عربی است از: حسـن دهلـوی، امیر خسـرو دهلوی، نظامی، نظامی استرآبادی، جامی، کشکول شیخ بهایی، عمر الوردی، ابن التعاوندی، ابن العدوی، ابـن سـاره، محیـی‌الـدین ابـن عربـی، سـعدی، سـهروردی، نظـام نیشابوری، ابوالقاسم قشیری، نظیری، ابوالقاسم طبری اللالکائی، نصیرالدین طوسـی، صـائب، محتشم، حافظ، مناقب ابن شهرآشوب، اسرار قاسمی، و غیره.

رقم (۲۲۲پ): «حررته فی لیله الجمعه ثالث و عشرین شهر محرم الحرام سنه ۱۲۳۲ و انا العبد الاثم محمدقاسم».

۱۰. مربع ترکیب (مسدس ضیاء) (۲۴۲پ – ۲۴۱پ)
از: نورالله ضیاء اصفهانی (۱۰۵۲ق)
نک. ش ۱۱۲۸۳/۸ در همین فهرست.
عنوان این اثر در نسخه «مسـدس ضیاء» است.
آغاز:

ای بسـت هـرزه گـرد هرجـایی ای سرآورده سـر بـه شـیدایی

نسخ و نستعلیق و شکسته، ۹ ذی قعده ۱۲۴۰ق، برای عبدالعلی، در رسالهٔ یکم، محمدقاسم بن محمدعلی سبزواری در شمارهٔ ۹ و ۱۰، نام وی در گ ۲۲۲پ و ۲۴۷ر نیز دیده می‌شود. نام کامل او که مالک نسخه نیز است در یادداشت تملک وی در گ ۲۲۹ر آمده است. تاریخ ۱۲۳۱ق در گ ۲۴۱ر و ۲۴۳ر و ۱۲۳۷ق در گ ۲۴۰پ دیده می‌شود. عنوان‌ها و نشانه‌ها بـه سـرخی. اشـکال چشم در رسالهٔ نخست. جدول‌های رمل در رسالهٔ نهم.

یادداشت خرید محمدکاظم بن علی حسینی به تاریخ ۱۳۲۹ق در گ ۴۵پ که نوشته اسـت: «... این بیاض کشکول مانند را از یکی از احباب روحانی خریدم ...». مهر بیضی بـا سـجع «عبـده الراجی غلامعلی ۱۲۵۱» در گ ۶۳پ. نسـخهٔ دارویـی از میـرزا اسـمعیل صـدری از مجربـات محمدصالح خان در طهران در گ ۱۰۶پ. یادداشت مالکیت سید کاظم در ۱۳۲۹ق در گ ۱۴۶ر. مهر بیضی با سجع «فتح الله» در حاشیهٔ گ ۱۵۶پ. مهر بیضی با سـجع «عبـده الراجـی جـواد

الحسنی ۱۲۵۴» و مهر مربع کوچک با سجع کوفی در گ ۲۱۵پ. یادداشت تملک در حاشیهٔ گ ۲۲۹ر: «هذه النسخه المجموعه فیه المنتخب من اکثر الکتب التواریخ و الاحادیث و غیر ذلک مما کان عندی من من مالک الملوک علی المملوک السری لایملک شیئا و انا العبد الاثم محمدقاسم ابن محمدعلی السبزواری ستر الله عیوبهما فی الدنیا و الاخره بلطفه العمیم ... سنه ۱۲۳۱». با یک مهر بیضی با سجع «افوض امری الی الله العبد الاثم محمدقاسم ۱۱۶۰» که در گ ۲۴۰پ هم دیده می‌شود. یک مهر مربع کوچک ناخوانا در گ ۲۲۹ر و ۲۴۰پ. یادداشت تولد به سال ۱۲۶۴ق در گ ۲۴۸ر.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج و خط عمود. دو ردیف جدول دو خطه، برروی عطف به جهت تعمیر جلد پارچهٔ طوسی چسبانده شده است، قطع بیاضی، ۲۰×۹/۵ س‌م، ۲۵۳گ، ۲۰×۹/۵ س‌م، مختلف.

۱۱۲۵۰

جنگ علوم غریبه

دربارهٔ علوم غریبه، نک. ش ۱۱۲۹۶ در همین فهرست.

این جنگ مشتمل بر ادعیه، ختومات، طلسمات، اشکال و حروف و خواص اسماء الله است. مطالب جنگ کامل نیست و افتادگی‌هایی دارد، شامل:

۱. دعا و طلسم (دعاها / طلسم‌ها ـ عربی و فارسی)

شامل: دعای رجال الغیب (۱پ ـ ۲ر)، جدول سکزیلدوز (۲ر)، من مجربات سید علیخان جمشید خانی (۳پ ـ ۴ر)، خاتم الطاعه و القبول به روایت مقاتل بن سلیمان (۶۴ر ـ ۶۴پ)، فتوحات عشره (۶۷ر ـ ۶۷پ)، خواص اسماء مبارکه (۹۶پ) و طلسم و دعا (۲ر ـ ۳پ، ۴پ، ۷۳ر ـ ۷۳پ، ۳۷پ ـ ۶۲پ، ۶۵ر ـ ۶۶پ، ۸۰ر ـ ۸۱پ، ۸۳ر ـ ۸۷ر، ۹۱ر، ۹۵ر ـ ۱۰۲پ).

۲. اسماء حسنی (فصل در ذکر اسماء حسنی) (۵ر ـ ۱۱ر) (اخدا، نام‌ها ـ فارسی)

مؤلف در این رسالهٔ کوتاه خواص نود و نه نام از اسمای حسنای الهی و طریقهٔ ختم برخی از آنها را بیان کرده است.

آغاز: «فصل ذکر اسماء حسنی و چهل اسم که هر یک حکم اسم اعظم دارند بدان که اسماء الله بسیار است چنانچه هزار و یک نام به جهت او مشهور است».

انجام: «و به جهت دفع دشمن یا عزیز یا جبار یا قهار یا مستقیم یا ذالبطش الشدید و ازین قبیل به مناسبت هر مطلبی اسمی باید خوانده شود».

۳. اسماء حسنی (۱۱پ ـ ۲۰پ) (اخدا، نام‌ها ـ فارسی)

از: محمدسعید

چند برگ از پایان رساله افتاده است.

مؤلف در آغاز رساله اظهار می‌دارد که در این رساله اسماء الهی را آن طور که از امام موسی الرضا(ع) و از طریق اجدادش به او رسیده نگاشته است.

آغاز: «الحمدلله الذی له الاسماء الحسنی و الصلوه و السلام علی سید المحققین باخلاق الله محمد و آله و صحبه اولیاء الله بعد پس می‌گوید فقیر محمد سعید الله که چون مسئول شدم از خواص اسما حسنی».

۴. تحفهٔ خانی (۲۱ر ـ ۲۹پ) (علوم غریبه ـ فارسی)

از: فخرالدین صفی علی بن حسین کاشفی (۸۶۸ ـ ۹۳۹ق)

مؤلف، فخرالدین علی فرزند کمال‌الدین حسین واعظ کاشفی و متخلص به «صفی» است. او دانشمند علوم دینی، عارف و شاعر بود و در هرات می‌زیست. در جوانی به تصوف و عرفان رو آورد و به طریقهٔ نقشبندیه گروید و از مریدان خواجه عبیدالله احرار بود. پس از پدرش، واعظ کاشفی، به جای او نشست و مجالس وعظ برپا می‌نمود و بر فراز منبر خطابه‌ها ایراد می‌کرد. وی علاوه بر آثاری که در زمینهٔ شعر و ادب و عرفان دارد، رساله‌هایی نیز در باب کیمیا و علوم غریبه نوشته است، مانند: *حرز الامان من فتن الزمان* در علم اسرار حروف، *کشف الاسرار* در علم سحر و جادو و طلسم، *السر المصون من العلم المکنون* در کیمیا، *معراج الحکیم و منهاج القویم* در کیمیا، و *تحفهٔ خانی*.

وی *تحفهٔ خانی* را در سال ۹۲۰ق، بنا به خواست دورمیش خان حاکم هرات، در یک مقدمه و دو مقصد، هر یک در دوازده باب، نگاشت: مقدمه در تقسیم علوم غریبه، مقصد اول در اعمال سیمیا، مقصد دوم در اعمال ریمیا.

[دانشنامه ادب فارسی: ۶۰۹؛ منزوی ۱: ۶۱۶؛ مجلس۲/۲۳: ۵۱۷؛ مرعشی ۱۷: ۱۶۰؛ ملک ۶: ۴۰۹؛ نشریه ۳: ۳۷].

در نسخهٔ حاضر آغاز رساله افتاده است و از اواخر مقصد اول تا پایان رساله را دارد.

آغاز: «یک مثقال تناول نماید تا یک هفته به طعام احتیاج نشود و این آن است که پیش ازین معده را پاک کند».

انجام: «و دام در آب افکند جمیع گرد آیند و در دام روند این نوع بسیار توان گرفت».

۵. شعبده و کیمیا (کیمیا ـ فارسی)

شامل شعبدهٔ مجرب و آزموده از عمل‌های شنگراف حکیم (۲۹پ ـ ۳۷ر) و مجربات دیگر (۸۲ر ـ ۸۲پ، ۸۷ر ـ ۹۰پ، ۹۱پ ـ ۹۴پ).

۶. ختومات (۶۹ر ـ ۷۹ر) (سوره‌ها و آیه‌ها، خواص / دعاها ـ عربی و فارسی)

شامل: طریقهٔ ختم آیهٔ قل اللهم، بنا به دستور شیخ بهایی و شیخ صفی‌الدین (۶۹ر ـ

۷۱ر)، رساله در ختم سورهٔ یس (۷۱ر - ۷۳ر)، طریق ختم سورهٔ مزمل، نحل، روم، طارق، یس، فاتحةالکتاب، قل اوحی (۷۳پ - ۷۹پ)، ختم نادعلی (۷۹ر).

نستعلیق و شکسته به دو قلم. از گ ۸۲ر به بعد خط تغییر کرده است. عنوان‌ها به سرخی در رسالهٔ سوم. خطوط کوتاه و بلند سرخ برروی عبارات عربی و کلمات شاخص تا گ ۸۲ر. اوایل نسخه در حاشیه تصحیح شده است. در رسالهٔ دوم توضیحاتی دربارهٔ متن در حاشیه وجود دارد.

اب دیدگی و دودزدگی در نسخه دیده می‌شود.

نسخه‌های دارویی در پشت برگ نخست. مهر بیضی در حاشیهٔ گ ۸۸پ.

جلد یک لا، تیماج مشکی ساده، ۱۱×۱۹ س‌م.

۱۰۲گ، ۱۹/۵×۱۰/۵ س‌م، ۱۲س، ۱۵/۵×۷/۵ س‌م.

۱۱۲۵۱

مجموعهٔ دعا (کتاب دعا) (دعاها - عربی و فارسی)

مجموعه‌ای است از دعاها و طلسمات، با مقدمه‌ای به فارسی، با عنوان «شرح»، در ابتدای دعاها که دربارهٔ روایت و فواید دعاها است، شامل:

دعای ابوذر غفاری (۲ر - ۳پ)، دعای حضرت صاحب‌الزمان(ع) (۴ر - ۶پ)، دعای نور (۶پ - ۱۰پ)، دعای ابودجانه (۱۱ر - ۱۷پ)، دعای ام الصبیان (۱۷پ - ۱۸پ)، دعای عدیله (۱۹ر - ۲۱ر)، چهل اسم اعظم (۲۱ر - ۲۵پ)، دعای هیکل دلدل (۲۵پ - ۲۶ر)، تسبیح منقول از شیخ طوسی (۲۷ر - ۲۷پ)، دعای هفت حصار (۲۹پ - ۳۰پ)، هفت آیه برای ایمنی از دشمنان (۳۰پ - ۳۱پ)، دعای تیغ بند امیرالمؤمنین(ع) (۳۱پ - ۳۴پ)، دوازده امام طوسی (۳۴پ - ۳۸ر)، تولا بر ائمه هدی(ع) (۳۸ر - ۳۸پ)، آداب غسل دادن میت، غسل مس میت، آداب نماز میت و تلقین میت (۳۸پ - ۴۳ر)، نماز عیدین (۴۳ر - ۴۴پ)، اوراد شیخ بهایی (۴۵ر - ۴۷پ)، دعای حزب البحر (۵۳ر - ۵۶ر)، طلسم یا وقفه نادعلی (۵۶پ - ۵۷ر)، دعای منظوم جلجلوتیه و شرح آن به نظم و نثر عربی (۵۸پ - ۷۱ر)، دعای حزب النصر (۷۹ر)، دعای قرشیه (۹۲پ - ۹۳ر)، دعای مرجانه (۹۶پ - ۱۱۰پ)، سوره یس و دعای مبین (۱۲۶ر - ۱۳۴ر)، و دعاها و طلسمات متعدد دیگر، جدول روزهای هفته (۱۳۴ر)، و «نظیره صفی شروانی به غزل میرعوفی» (ترکی) (۱۳۴پ).

در انتهای گ ۴۲پ عبارت «تحت حقیر فقیر سیدحسن شیرازی» و در گ ۱۳۴ر عبارت «تمت الحروف سنه ۱۲۹۲» دیده می‌شود.

نسخ معرب، سیدحسن شیرازی، ۱۲۹۲ق. دارای جدول‌های طلسمات. اشکالات املایی و خط خوردگی دارد. گ ۷۱پ - ۷۴ر و ۷۵ر - ۷۶پ و ۷۸ر و پ و ۱۱۹پ - ۱۲۵ر نانوشته است.

مهر مالک نسخه «سید نورالدین میبدی» در پشت برگ نخست. برروی دو برگ جداگانه که مربوط به نسخهٔ دیگری است در زیر عنوان «مسئله» درخواست دعای دفع مهمات منسوب به امام زمان(ع) و جواب آن و دعا از کتاب عدد *القویه* از علی بن یوسف نوشته شده است.

جلد مقوایی، روکش کاغذی، عطف چرم قرمز، ۱۸×۱۲س‌م.

۱۳۵+۲گ، ۱۸×۱۲ س‌م، مختلف، ۱۵/۵×۹ س‌م.

۱۱۲۵۲

تحفه حسینیه (ترجمهٔ تحفه الحسینیه) (فقه - فارسی)

ترجمه از: ناشناخته

متن اصلی از: محمدباقر بن محمداکمل بهبهانی، وحید بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۵ق)

ترجمهٔ خلاصه‌ای از رسالهٔ عملیهٔ *التحفه الحسینیه* وحید بهبهانی است که در کربلا برای عمل مقلدان تألیف کرده بود و این خلاصه را یکی از شاگردان وی از فتاوای او در مسائل طهارت و نماز و روزه فراهم کرده است.

[ذریعه ۳: ۴۲۷؛ مجلس ۳۸: ۴۱۱؛ مؤسسه امام صادق ۱: ۶۹].

آغاز نسخهٔ حاضر افتاده و در پایان متن مسائل متفرقه‌ای اضافه شده است.

آغاز موجود: «باید دانست که طهارت بر دو قسم است یکی آنکه احتیاج به نیت دارد دیگر آنکه ندارد آنکه احتیاج به نیت دارد وضو و غسل و تیمم است وضو بر دو قسم می‌باشد واجب و مستحب».

انجام: «احتیاط به کفاره است و عدالت در نماز جنازه شرط است احتیاطا تم الکتاب».

انجام نسخه: «و تتمه مؤید خود را اخذ از زکوه می‌نماید از یاد برگیرد و حکم کردن غیر مجتهد ضروری دین را جایز است و نظری را جایز نیست».

انجامه: «تم الکتاب به یاری ملک وهاب پنج شهر رجب المرجب سنه ۱۱۹۷ از هجره النبوی مستعجلاً قلمی گردید».

شکسته، پنجم رجب ۱۱۹۷ق. عنوان‌ها نوشته نشده و جای آنها خالی است.

مهر چهارگوش با سجع «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده محمد جواد الحسینی» در پشت صفحهٔ نخست. مهر چهارگوش با سجع «لا اله الا الله الملک الحق المبین میرزا محمد الحسینی» و مهر مربع با سجع «محمد الحسینی ۱۲۰۲» و دو مهر بیضی با سجع «عبده میرزا حسین» و «سلام علی ابراهیم ۱۱۸۲» و یادداشت تولد به تاریخ ۱۲۷۵ق در گ ۳۹ر. متن صیغهٔ طلاق در سال ۱۲۵۰ق در گ ۴۰ر و سیاههٔ «کتبی که در نزد مردم است ...» در گ ۴۰پ.

جلد یک لا، تیماج مشکی، عطف چرم مشکی، ۱۴/۵×۱۰ س‌م. فرسوده.

۴۰گ، ۱۴/۵×۱۰ س‌م، ۱۱س، ۱۲/۵×۶/۵ س‌م.

۱۱۲۵۳

بیاض دعا

جنگ دعا و طلسم و برخی مطالب دیگر است که می‌توان آنها را به صورت زیر تقسیم‌بندی کرد:

۱. [صنایع] (۳ر، ۶پ – ۸پ) (صنایع – فارسی و عربی)

شامل: عمل قرطاس، حل مربوط، طریق ساختن لؤلؤ عملی، الماس عملی، مشک عملی، مرجان، مداد مختلف (مرکب‌های الوان)، دهن عقاب، حل طلق، مطلای شمس، سفیداب، شنجرف، عمل وارسنه، ساختن عود قماری، ساختن عنبر، ساختن کهربا، ساختن پازهر جنیای رومی، ساختن عنبر خالص، عقد زیبق مجرب، قاعده عطرکش، عمل طلاکوب.

۲. ادعیه و طلسمات (دعاها – عربی و فارسی)

شامل: دعای عهد (۲۵ر)، دعای بعد از نماز صبح (۲۵ر – ۲۶ر)، دعای حجت (۳۸ر – ۳۹ر)، دعایی که امیرالمؤمنین(ع) به اویس قرنی تعلیم نموده (۳۹ر)، دعای صباح (۳۹پ – ۴۱ر)، دعای مشلول با مقدمهٔ فارسی (۴۱پ – ۴۵پ)، دعای عشرات با مقدمهٔ فارسی (۴۵پ – ۴۸ر)، دعای عدیله با مقدمهٔ فارسی (۵۲پ – ۵۵پ)، دعای سریع الاجابه (۵۶ر – ۵۶پ)، دعایی که جبرئیل برای پیامبر هدیه آورد به نقل از عمرو بن شعیب (۵۶پ – ۵۸ر)، دعای صنمی قریش (۶۱ر)، دعای چهل و نهم صحیفه سجادیه با ترجمهٔ فارسی در بین سطرهای ابتدایی و انتهایی دعا (۸۷پ – ۸۰ر)، دعای کمیل با مقدمهٔ فارسی و ترجمهٔ فارسی در بین سطور به سرخی (۷۶ر – ۶۸ر)، و دعاها و طلسمات متعدد دیگر.

۳. زیارات (زیارت‌نامه‌ها – عربی و فارسی)

زیارت امام رضا(ع) (۱۲ر – ۱۸پ)، زیارت حضرت علی(ع) (۱۹ر – ۲۳ر)، زیارت‌نامه مخصوص ماه رجب (۵۰پ – ۵۲پ)، زیارت قبور ائمه، با تاریخ ۱۱۷۲ق (۸۸ر)، زیارت اول اهل بیت، منقول از ابن بابویه و *تهذیب* شیخ طوسی مروی از امام علی نقی(ع) با ترجمهٔ فارسی (۱۴۵پ – ۱۳۶پ)، زیارت حضرت علی(ع) با ترجمهٔ فارسی (۱۳۶پ – ۱۳۲پ)، زیارت‌نامهٔ جامعه که در زیارت ائمه خوانده می‌شود (۱۳۲ر – ۱۳۰پ)، آداب زیارت حضرت امام رضا(ع)، با ترجمهٔ فارسی بخش آخر (۱۳۰ر – ۱۲۱ر)، زیارت حضرت پیغمبر(ص) (۱۱۸پ – ۱۱۸ر)، اعمال ماه شعبان و زیارت امام حسین(ع) و زیارت الشهدا (۱۱۷پ – ۱۱۵پ)، اعمال ماه شوال و زیارت امام حسین(ع) (۱۱۵پ – ۱۱۴پ)، زیارت روز عاشورا با مقدمهٔ فارسی (۱۱۴پ – ۱۱۱ر)، زیارت‌نامهٔ روز اربعین امام حسین(ع) (۱۱۱ر – ۱۰۹پ)، زیارت ائمه از امام صادق(ع) (۱۰۹پ – ۱۰۷پ)، زیارت حضرت علی(ع) مروی از صفوان الجمال از امام صادق(ع) (۱۰۷پ – ۱۰۶پ).

۴. قرآن کریم (۱۰۴ر – ۸۸پ)

چند سوره از قرآن کریم، شامل سورهٔ یس، الرحمن، واقعه، حم، فتح و اسراء.

و مطالب پراکنده دیگر، مانند: کلام شاه نعمت‌الله ولی (۹ر)، صیغ عقود نکاح (۲۶پ –

۳۰ر)، از کتاب *تهذیب الاحکام* شیخ طوسی (۳۷پ – ۳۶ر)، آداب در نوروز مروی از امام جعفرصادق(ع) (۴۹ر)، ذکر آداب قربانی کردن، با تاریخ ۱۱۱۸ق (۵۰ر).

نسخ و نستعلیق بدون تاریخ، قرن ۱۲ق. برخی عنوان‌ها و نشانه‌ها و ترجمهٔ فارسی برخی دعاها که در بین سطور نوشته شده است به سرخی. جنگ از دو طرف نوشته شده است.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و سرترنج، دو ردیف جدول که یکدیگر را قطع کرده‌اند، دور منگنه، قطع بیاضی، ۷×۱۷س‌م. فرسوده، عطف پاره شده است.

۱۴۸گ، ۱۷×۷ س‌م، مختلف، ۱۴/۵×۵ س‌م.

۱۱۲۵۴

مجموعه

۱. منتخب مجربات اکبری (۹پ – ۶۳پ) (داروشناسی – فارسی)

از: محمداکبر بن محمدمقیم شاه ارزانی (قرن ۱۲ق)

منتخب *مجربات اکبری* است که حکیم ارزانی در آن نسخه‌هایی دارویی را که در معالجهٔ امراض مختلف تجربه کرده یا از اهل تجربه شنیده با عنوان «فایده» در یک مقدمه و چند فصل و باب گرد آورده است.

مجربات اکبری سال ۱۳۸۸ش، به تصحیح محمدرضا شمس اردکانی به چاپ رسیده است.

[استوری ۲: ۴۶۹؛ آستان قدس ۱۹: ۱۵۰۹؛ مرعشی ۱۹: ۳۴۴].

آغاز: «الحمدلله ... اما بعد احقر العباد محمداکبر ابن میرمحمدمقیم مبروز می‌دارد که ترکیبی چند که از اهل تجربه اصغا می‌شد بر قطعات قرطاس می‌نگاشت و آن همه مشطط افتاده بود».

انجام: «و آن نان را ریزه ریزه کرده بیندازند هر مرغی که از آن بخورد بیهوش شود در اندک زمان و از بریدن بازماند».

انجامه: «تمام شد منتخب مجربات اکبری از میر محمد اکبر مشهور به حکیم ارزانی غره شهر ذی‌الحجه ۱۱۷۳ یکهزار و یکصد و هفتاد [و] سه هجری وقت صبح یوم الثلثا علی ید حقیر الفقیر زین‌العابدین ابن محمدحسین غفرالله له و لوالدیه در زمانی که از ... آمده بود».

۲. قرابادین معصومی (۶۴ر – ۶۶ر) (داروشناسی – فارسی)

از: معصوم بن کریم‌الدین شوشتری شیرازی (قرن ۱۱ق)

دستور ترکیب چند دارو است که از *قرابادین معصومی* نقل شده است. *قرابادین معصومی* در داروشناسی مشتمل بر یک مقدمه، هفت مقاله و یک خاتمه است.

[ذریعه ۱۷: ۶۴؛ منزوی ۱: ۵۸۲؛ مجلس ۱۹: ۳۲۱؛ ملی ۴: ۴۹۹].

آغاز: «از فصل سیوم از باب سیم از مقاله اول معجون ستی متی بیفزاید و گرده و پشت و کمر را محکم سازد و مثانه را پاک کند و نغوظ تمام آورد و دل و دماغ را قوت دهد».

نستعلیق، زین‌العابدین بن محمدحسین، صبح سه‌شنبه یکم ذیحجه ۱۱۷۳ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ کوتاه برروی کلمات شاخص. نسخه شماره صفحه دارد. چند برگ نانوشته در ابتدای نسخه وجود دارد. آثار آب دیدگی و دودزدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود. عنوان نسخه و مؤلف و نام «حکیم سید موسی» در پشت برگ نخست. یادداشت تملک که نام مالک در ان پاک شده با مهر بیضی در گ ۹ر. نسخه‌های دارویی در برگ‌های ابتدا و انتهای نسخه و در حاشیهٔ برخی صفحات.

جلد مقوایی، تیماج کرم قهوه‌ای ساده، عطف پارچهٔ سرمه‌ای، ۱۵/۵×۲۴ س‌م.

۷۱گ، ۱۴/۵×۲۲/۵ س‌م، ۱۷س، ۹/۵×۲۰ س‌م.

۱۱۲۵۵

مجموعه

۱. لمعه فی بیان العقودات (لمعه در نکاح دائم و متعه) (۳پ – ۳۲پ) (فقه – فارسی)

از: عزالدین حسین بن جعفر آملی (قرن ۱۰ق)

لمعه رسالهٔ مختصری است در باب نکاح دائم و موقت (متعه) است برمبنای فقه امامیه که مؤلف آن را برای حسن وزیر مازندران نوشته است. این رساله در یک مقدمه و چهار باب تنظیم شده است:

مقدمه در فضیلت نکاح، باب یکم در عقد دائم در سه فصل، باب دوم در عقد متعه در دو فصل، باب سوم در احکام نکاح در سه فصل، باب چهارم در ملک در دو فصل.

[ذریعه ۱۸: ۳۵۳؛ آستان قدس ۱۳: ۲۸۴؛ سپهسالار ۲: ۵۶؛ مجلس ۳: ۷۲، ۵۹۰؛ مرعشی ۵: ۶۳]

آغاز: «رب سهل فانک الجواد الکریم احسن حمد و سپاس لایق مصوری است که بدایع صور زیبای دلبران حوری صفتان را به جهت حکمت اطفای شهوت حیوانی و ابقای».

انجام: «و اگر تعیین نکنند ظاهر آن است که مستمر باشد تا آنک مالک فسخ کند یا منع کند والله اعلم بالصواب و فیه المبدء و الیه المآب».

۲. انیس المسافر (منهج الناسکین و مرجع الحاج و المعتمرین) (۳۳پ – ۴۹پ) (حدیث – فارسی)

از: سلطان محمد بن تاج‌الدین حسن استرآبادی

رسالهٔ مختصری است در آداب سفر که مؤلف در ۱۱۲۴ق از کتاب *منهج الناسکین و مرجع الحاج و المعتمرین* خود گزینش کرده و آن را *انیس المسافر* نامیده است، مشتمل بر ده باب و خاتمه:

باب اول: اوقات سفر کردن، باب دوم: اسباب ضروری مسافر، باب سوم: تحصیل رفیق و نهی از مسافرت تنها، باب چهارم: افتتاح سفر به صدقه، باب پنجم: آداب بیرون رفتن از خانه برای سفر، باب ششم: آداب سواری و راه رفتن، باب هفتم: آداب رفاقت در سفر،

باب هشتم: دفع بعضی مخاوف سفر، باب نهم: ذکر آنچه متعلق است به منزل، باب دهم: آداب سفر دریا، خاتمه: مراجعت از سفر.

آغاز: «الحمدلله الذی هدانا منهاج الابرار و بین لنا صراط الاخیار و صل علی محمد المختار و اله المعصومین الذین هو کنوز الاسرار و معادن الانوار اما بعد این مختصری است از آداب سفر از کتاب منهج الناسکین و مرجع الحاج و المعتمرین که قبل ازین این کمینه بی بضاعت الفقیر المحتاج الی رحمه الله ابن تاج الدین حسن سلطان محمد ایده الله به جهت بعضی اجلاء برادران دین و اخلاء اخوان یقینی تألیف نموده نوشته می‌شود به جهت بعضی از مسافران راه حق ... و تعالی و السالکان سبیل محمد مصطفی صلی الله علیه و اله موسوم به انیس المسافر مشتمل بر ده باب و خاتمه».

انجام: «در حدیث آمده که از مروه نیست نقل کردن احوال سفر از خیر و شر و سنت است هدیه و تحفه برای دوستان و خویشان فرستادن و قد فرغ من تالیف هذه الکتاب الموسوم به انیس المسافر مؤلفه فی الثانی من شهر ربیع الثانی سنه هزار و صد و بیست و چهار سنه ۱۱۲۴».

۳. منهاج الفلاح (۵۰ر – ۱۲۵پ) (فقه – فارسی)

از: ناشناخته

رساله‌ای است در فضیلت ازدواج، عقد دائم و متعه، و آداب فقهی و شرایط آنها، و امور مربوط به زن حامله و تولد طفل، مشتمل بر هشت باب، هر کدام در چند مطلب، و خاتمه:

باب اول: ثواب ترویج و نهی از عزوبت و زیاد شدن رزق به سبب ترویج در سه مطلب،

باب دوم: اختیار کردن زن به صفتی که منقول است در حدیث و بعضی از کتب معتبره،

باب سوم: بیان افضل اوقات به جهت عقد کردن و بعضی از امور متعلقه به آن در سه مطلب،

باب چهارم: آداب عروسی و بعضی از امور متعلقه به آن در دوازده مطلب،

باب پنجم: ثواب زنی که حامله باشد و اموری چند که متعلق است به تولد در هشت مطلب،

باب ششم: ذکر معالجه عللی که اطفال را عارض می شود در شش مطلب،

باب هفتم: در بیان مشروعیت متعه و ثواب آن و کیفیت صیغه و ثواب اخذ سریه و احکام ملک منفعت در شش مطلب،

باب هشتم: در بیان حقوقی چند که زن و شوهر بر یکدیگر می دارند در دو مطلب،

خاتمه: ذکر بعضی چیزها که به این مقام مناسب است.

[ملی: ن ش ۷۲۰۸/۲]

انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز: «الحمدلله الذی جعل النکاح مالفه القلوب و نسبه المنسوب و شبج به الارحام و نسخ به الاثام و جعله رافه و رحمه ان فی ذلک لایات للعالمین».

انجام موجود: «به خدمت آن حضرت آمده احوال را عرض نمود فرمود حال راست می‌گویی».

نسخ، محمدعلی بنا، در رسالهٔ اول. نام کاتب و تاریخ ۲۱ رجب ۱۰۴۱ق، در نیشابور، در یادداشت انتهای رسالهٔ اول و تاریخ ۱۰۳۲ق در یادداشت حاشیهٔ گ ۳۰ر دیده می‌شود. نسخ در رسالهٔ دوم و نسخ و نستعلیق در رسالهٔ سوم. خط متغیر است. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، خطوط کوتاه سرخ برروی عبارات عربی و برخی کلمات شاخص در رسالهٔ اول و دوم. جدول‌های طلسمی در رسالهٔ سوم. رسالهٔ اول و سوم در حاشیه تصحیح شده است. مطالبی در تکمیل متن در حاشیهٔ رسالهٔ سوم نوشته شده و نشانه «بلغ» در گ ۵۷پ، ۱۱۶ر دیده می‌شود. چند برگ از اوراق نسخه وصالی شده است.

یادداشت تملک حسن حسینی و یادداشت خرید نسخه در ۱۳۰۰ق در در گ ۲ر. یادداشت‌های پراکنده شعر و دعا و حدیث در گ ۱-۳. عنوان و نام مؤلف رسالهٔ اول در گ ۳ر. کاتب در حاشیهٔ گ ۳۰ر دعای عقیقه را که مربوط به متن است به نقل از *تحریر الفقه* در ربیع الاول ۱۰۳۲ق نوشته است. یادداشت در حکم نکاح متعه در فقه به خط محمدعلی بنا، مالک و کاتب نسخه، در ۲۱ رجب سال ۱۰۴۱ق در نیشابور در پایان رسالهٔ اول در گ ۳۲پ. رقم کاتب: «المذنب محمدعلی بنا و مالکه و کاتبه تحریرا فی ۲۱ رجب سنه ۱۰۴۱ فی بلده نیشابور». «هو الفتاح» در اغاز رسالهٔ دوم و عبارت «یا الله یا محمد یا علی مدد» در حاشیهٔ بالای برگ‌های رسالهٔ دوم که برخی از انها را برش کاغذ از بین برده است. چند طلسم در گ ۱۲۶پ-۱۲۹ر و ۱۳۳پ، یکی به تاریخ ۱۲۹۹ق. یادداشت وفات به تاریخ ۱۲۸۵ق در ۱۲۷پ. سیاههٔ اسباب امانت گذاشته شده نزد مالک نسخه در گ ۱۳۲پ. یادداشت تولد و تسمیهٔ نوزاد در ۱۳۰۳ق در گ ۱۳۳ر. یادداشت اقرار در ۱۳۰۶ق و تملک محمدکاظم بن علی حسینی در ۱۳۲۰ق در گ ۱۳۳پ.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ترنج و سرترنج و خطوط افقی و عمودی و اریب متقاطع در وسط، مجدول، جدول دور منگنه، عطف چرم مشکی، درون کاغذ آبی، ۱۷/۵×۱۲ س‌م. فرسوده.

۱۳۳گ، ۱۷×۱۱/۵ س‌م، ۱۱س، ۱۲×۷/۵ س‌م.

۱۱۲۵۶

بیاض مجموعه

۱. تحفه العوارف (۲ر – ۲پ) [علوم غریبه – فارسی]

از: بزرگمهر

این رسالهٔ مختصر شامل دو بخش است، ابتدا پیوند فلک اعظم و هفت فلک که جایگاه هفت سیاره است، با اجسام بیان شده است، سپس منسوبات افلاک به صورت منظوم بیان گردیده و هر بیت در جلو دو حرف اختصاری آمده است. این رساله همان است که در نسخهٔ ش ۷۴۸۱ دانشگاه (ص ۲۴۱-۲۴۷) با عنوان *تحفه العوارف* معرفی شده است و در ابتدای آن نسخه چنین آمده است:

«بدان که این کلمات عجایب مختصر مفید از برای فرزند نوشیروان عادل المشهور

بهرمز شاه ابوزرجمهر حکیم انشا فرموده و *تحفه العوارف* نام نهاده در معنی آنکه تا مردم انچه در دست گیرند در معاینه جمیع را از روی سؤال چون بازتوانند یافت بدین قواعد شود و قواعد این است که مذکور خواهد شد».

تعداد ابیات در نسخهٔ ش ۷۴۸۱ دانشگاه ۶۴ بیت است که هر هشت بیت به یکی از فلک‌ها اختصاص دارد و منسوبات هر یک از افلاک هم هشت فقره است.

[دانشگاه ۱۶: ۵۸۷]

در نسخهٔ حاضر ۱۲ بیت ابتدای منظومه آمده و سپس تنها به منسوبات اشاره شده است.

اغاز: «من تصنیف الحکیم الهندی الاعظم الفیلسوف حاجه ابودرجمیر تابه ثراه و جعل الجنه مثواه فی اظهار المضمر فلک الاعظم – سرب زر آهن برنج روی ارزیر مس سیم فلک الزحل کرباس جامه ابریشم جواهر پسته مروارید ریسمان».

اغاز منظومه: م م

ای که از هر سری هنر داری — در کف دست خویش زر داری

۲. قصیده (۳ر – ۴ر) [شعر – فارسی]

از: طوفان

اغاز:

جرمم آنجا که لنگر اندازد — گردش از چرخ اخضر اندازد

رقم: «به تاریخ شهر ربیع المولود قلمی گردید سنه ۱۲۵۶».

۳. وصیت نامه (۴پ) [فقه / وصیت – فارسی]

متن کوتاهی است در باب لزوم و اهمیت وصیت و الگوی آن.

اغاز: «هو الباقی. الحمدلله الذی جعل الوصیه سنه سنیه و الصلوه و السلام ... اما بعد بر رای صواب نمای احباب گرامی و اخوان ذوی المجد و الاحترام پوشیده نیست ... هر مکلفی را لابد و ناچار است وصیتی».

انجام: «و دو ثلث دیگر را کما فرض الله در میان وارث قسمت نماید. تفصیل فروض ثلث موجب است تفصیل ترکه و کان ذالک فی شهر فلان من شهور فلان».

۴. رساله در ترسل (۵پ – ۲۱پ) [نامه نگاری – فارسی]

از: ناشناخته

رساله‌ای است در دستور نامه‌نگاری و نمونهٔ نامه‌ها به گروه‌های مختلف اجتماعی در آن آمده است. مؤلف در ابتدای رساله مکاتیب را خطابی و جوابی می‌داند و هر یک را

دارای ارکانی می‌داند. در خطابیات دوازده رکن یا سطر وجود دارد، شامل: افتتاح، صفات، القاب، ادعیه، ذکر مکاتب، غرض کتابت، اظهار اخلاص، شرح شوق، ذکر زمان کتابت، ذکر مکان کتابت، اختتام و عنوان، و در جوابیات چند رکن دیگر هم در نظر است، شامل: ورود مکتوب و تعریف و تعظیم.

در این رساله صورت مکتوب اعاظم و نجبا و سادات، مفتیان کبار، مدرسین، اعاظم و مشایخ، حکماء، شعرا و خوش نویسان، خوش خوانان، اهل نجوم، تجار، احبا و اصدقا، و اهل تعزیه آمده است.

انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز: «در بیان آنچه کاتب را از دانستن آن گریز نیست بر ضمایر صافیه مخفی نماند که متصدی رسایل باید از وقوف بر علم ادبیه و اطلاع بر قواعد عربیه عاری و عاطل نباشد تا ترتیب کلامش منتظم و ترکیب سخنش به فضیلت جزالت متصف بوده باشد».

انجام: «و ارجاع انواع مهمات و مرجوعات فاتح ابواب مواحدت و یگانگی بوده باشند که عین شفقت و مرحمت و بنده‌نوازی خواهد بود باقی امام خجسته فرجام آن والامقام لکام و اسباب دولت و مکنت و اقبال مخلد و مستدام باد برب العباد صورت اهل تعزیه ...».

۵. عقد نکاح (۲۲ر – ۲۲پ) (فقه ـ فارسی)

مختصری است در فضیلت و صیغهٔ عقد نکاح.

آغاز: «الحمدلله خالق النور و فالق الاصباح مدبر الامور و مجری الریاح الذی بفضله احل النکاح ... و بعد ... حمد و سپاس خارج از حد و قیاس که زیب افزای شاهد دل».

۶. رسالهٔ اختلاجات (۲۲پ – ۲۵پ) (اختلاجات اعضا ـ فارسی)

از: ناشناخته

اختلاج یا جهیدن اعضای بدن انسان در واقع بحثی پزشکی است ولی پیشینیان آن را به حادثه‌ای در زندگی تأویل می‌کردند. در این رساله جهیدن اعضای بدن از سر تا پای و اینکه نشانهٔ چه اتفاقی در زندگی انسان است آورده شده است.

[مرعشی ۳۰: ۳۲۱].

آغاز: «این کتابی است که از برای اسکندر ذوالقرنین حکیمان هندوستان و فاضلان و کاملان از برای درازی عمر تجربه به کرات کرده‌اند تالیف کردند و از برای اسکندر آوردند و اسکندر ذوالقرنین بدین عمل کرده است و این کتاب را از خود جدا نمی‌کرد و بسیار تجربه می کرده است و تمام بجا آورده است والله اعلم».

انجام: «اگر کسی را انگشت پنجمین جهد اندک غصه به او رسد اما زود از آن غصه نجات

یابد و شاد گردد و اگر کسی را همه انگشتان پای بجهد به سفری رود و مشقت بسیار بیند و بزرگی کند والله اعلم بالصواب تمام [شد] رساله اختلاجات بعون رب العباد و السلام».

۷. حکایات و مقالات بهلول (۲۶ر – ۲۸پ) (داستان ـ فارسی)

به نقل از *کشکول* شیخ بهایی.

آغاز: «بعضی از حکایات لطیفه و مقالات شریفه بهلول دیوانه و عاقل فرزانه و یگانه زمانه بدان که حقیقت حال و کیفیت احوال آن حمیده خصال و خجسته مقال برین وجه در کتاب کشکول شیخ بهاءالدین علیه‌الرحمه چنین منقول است».

۸. رسالهٔ فلسفی (۳۰ر – ۲۹پ) (فلسفه ـ فارسی)

آغاز: «ای طالب سر یقین بی آفت اگر تو را همت عالی و همت متعالی کرامت کرده‌اند زنهار که آن قابلیت را ضایع مگردان و همت خود را به دریافت کمالات معنوی حقیقی در حین شباب دربند و خود را به رسیدگان این دولت رسان».

۹. [منظومهٔ جنگ خندق و قلعهٔ خیبر] (۳۱پ – ۵۴پ) (تاریخ اسلام/ شعر ـ فارسی)

از: ؟

شرح دلاوری‌های حضرت علی(ع) در جنگ خندق و خیبر است. در میان برگ‌های این منظومه افتادگی وجود دارد و برگ ۵۴ در صحافی در جای خود قرار نگرفته است.

آغاز:

چه در جنگ جستن بسی شد درنگ   دل عمرو بن عبدود گشت تنگ

انجام:

کمندی به بازو دو صد خم فزون   شده اژدهایی و نخلی نگون

۱۰. خواب نامهٔ منظوم (۵۵پ – ۶۱پ) (خوابگزاری/ شعر ـ فارسی)

از: ناشناخته

ترجمهٔ منظوم رسالهٔ تعبیر خواب امام جعفر صادق(ع) در ۳۲۸ بیت است.

آغاز:

خواب را هر شیء است تعبیری   هست در وی شتاب تأخیری

هست تأخیر آن ز چرخ بلند   روزکی تا که ماه و سالی چند

انجام:

پی تدبیرش آمد او ناگاه   پیش از آن کو شود ز کار آگاه

۱۱. هفت بند لعنیه (لعنیه) (۶۲ر – ۶۴پ) (شعر – فارسی)

از: ملا عباس

در لعن خلیفهٔ دوم در هفت بند. نام مؤلف در فهرست مرکز تحقیقات دارالحدیث قم «ملا عباس» ذکر شده است.

[مجلس ۳۶: ۴۱۵؛ دارالحدیث ۱: ۲۷۷].

آغاز:

لعن بر ذات تو ای مردود رب العالمین — مرکز پرگار لعنت منکر آداب دین

۱۲. معما (۶۴پ – ۶۶ر) (معماها – فارسی)

سؤال میرزا محمدحسین بن خواجه ولی‌خان تفرشی و جواب آن از مهدی‌قلی گنجوی، معما از قاری مازندرانی و چند معمای منظوم دیگر.

آغاز:

گوشواری داشتم از لعل و مروارید و زر — بود یک مثقال وزن آن گرامی گوشوار

۱۳. شعر (۶۶ر – ۶۷ر و ۵۵ر) (شعر – فارسی)

قطعه، رباعی و فرد از ملا عبدالکریم، حافظ و دیگران، بدون نام شاعران.

۱۴. تعزیه (۶۸ر – ۸۳پ) (تعزیه نامه‌ها – فارسی)

اشعار تعزیه است در بیان واقعهٔ کربلا و روز عاشورا با چند «پیش واقعه» و این عنوان‌ها: «در بیان کوفتن لشکر شام گفته»، «تکلم زینب خواتون با یزید»، «حضرت حسین به زینب خواتون می‌فرماید»، «آمدن سیدالشهدا به میدان و زبان حال ملائکه و روحانیین»، «حضرت سیدالشهدا به شمر علیه العنه گفته»، «مثنوی در بی اعتباری دنیا» و ... .

نستعلیق راسته و چلیپا و نسخ، قرن ۱۳ق. تاریخ ۱۲۵۶ق در گ ۴ر دیده می‌شود. عنوان و نشانه‌ها به سرخی، در شمارهٔ ۴ به رنگ قهوه‌ای. خطوط سرخ در بالای برخی کلمات شاخص. طلسم برای دور شدن سگ، به خط کاتب در مازندران که از ملا عبدالکریم باجناق شنیده است و این ملا عبدالکریم در گ ۶۶پ اشعاری نوشته است. حساب‌های شخصی در گ ۱پ و ۸۳پ – ۸۶پ و تاریخ ۱۳۱۷ و ۱۳۱۸ق در میان آنها دیده می‌شود.

جلد مقوایی ساده، بدون روکش، عطف پارچهٔ مشکی، قطع بیاضی، ۱۲/۲×۲۲/۵ سم.

۸۶گ، ۱۱/۵×۲۲/۵ سم، ۲۰س، ۸/۵×۱۸ سم.

۱۱۲۵۷

مجموعه

۱. رساله در اعداد وفق (۱پ – ۲۳ر) (اعداد/ علوم غریبه – فارسی)

از: ناشناخته

رساله‌ای است در وضع اعداد وفق و خواص آنها، مخصوص به کواکب سبعه و بروج، با سربندهای «خاصیت». در این نسخه پس از یک صفحه مقدمه و دو برگ نانوشته از «خاصیت ۸ در ۸» شروع می‌شود و تا ۶۰ در ۶۰ ادامه می‌یابد.

آغاز: «بدان اسعدک الله که حکماء ماضی قدس الله ارواحهم واضع بسیار علمها بودند و هیچ علم را بهتر و شریفتر از اعداد وفق نساخته‌اند و ارسطالیس حکیم که واضع»

انجام: «و چون خاصیت اعداد و فن نهایت ندارد برین قدر اختصار کردیم و ختم این در شصت در شصت کردیم و حسبنا الله و نعم الوکیل [جدول‌ها]».

۲. طلسمات الشمس بحلولها فی البروج الاثنی عشر (۲۳پ – ۲۴پ) (علوم غریبه – عربی)

طلسمات منسوب به خورشید است براساس حرکت خورشید در بروج دوازده گانه.

آغاز: «اذا نزلت الشمس درجه من الحمل فحذ قطعه ذهب و انقش علیها راس و علیه تاج و فوق التاج هذه الاسماء»

انجام: «فانه تتکلم بالمغیبات و تسلم من وجع الکبد و ترزق الذکا و الحفظه و الفطنه والله اعلم بالصواب».

۳. اعداد المتحابه (۲۵ر – ۲۷پ) (ریاضیات – عربی)

از: ابوالولید اسماعیل بن ابوعلی حسن بن ابونصر مالقی

در بیان اعداد متحابه و دستور ترکیب جداول مثله تا معشره برای تأثیرات مختلف و بیان ارتباط اعداد متحابه با تأثیرات فلکی و نجومی و ارتماطیقی و نیز با حروف طبیعی، اعداد وفق و اسرار طبایع حروف و اشکال و فرشتگان موکل بر اشکال و اوفاق.

[مجلس ۲۳/۱: ۱۱].

آغاز : «قال الشیخ الفقیه الامام العالم البیعه الیعالمی العددی الحاجی ابوالولید اسمعیل بن الشیخ الفقیه الادیب ابی علی الحسن بن ابی نصر المالقی غفر الله له اعلم ایدنا الله و ایاک بروح منه انه بلغنا من الاعداد المتحابه ۲۲۰ و هی الاعداد المحبوبه اذا جمعت اجزاها کانت ۲۸۴ عددا و هی الاعداد المحبه»

انجام: «رفد عددا و فی الاخر رک عددا بالحروف الطبیعیه فانها یقع بحول الله و قوته».

۴. رساله فی وجوه الاشکال (۲۷پ – ۳۳ر) [علوم غریبه – عربی]

از: ناشناخته

دربارهٔ پیوند اشکال با افلاک کواکب هفتگانه و بروج، شامل شکل مثلث، مربع، مخمس، مسدس، مسبع، مثمن، متسع و معشر، و ارتباط آنها با اعداد وفق.

آغاز: «المربعه الشکل فی کمیته قسمت السطوح و عللها و خواصها من جهه الفلک اعلم ان الشکل المثلث و هو اول الاشکال المتناسبه».

انجام: «فاحفظه هذه الاسرار صورت الشکل المعشر المنسوب الی فلک البروج و هو الفلک الکوکب عدد وفقه به بخور. بخور الکواکب کلها و السلام».

۵. باب در ذکر شرح صور درجات بروج (۳۳پ – ۳۹ر) [اخترگویی – فارسی]

از: ناشناخته

رساله‌ای است در صور نجومی، مشتمل بر دوازده فصل، که در هر فصل صورت‌ها و خاصیت‌های درجات هر یک از دوازده برج فلکی، مطابق با آنچه تنکلوشا در کتاب خویش آورده، شرح داده شده و به شیوه عالمان طلسم و عزائم رمز گونه است.

این رساله شاید بخشی از ترجمهٔ فارسی کتاب صور درج منسوب به توکروس ستاره‌شناس بابل باشد که نام او را در منابع به صورت تصحیف شده «تنکلوشا بابلی» نوشته‌اند. توکروس کتاب خود را در نیمهٔ دوم قرن اول میلادی به یونانی نوشته است که بعدها در عهد انوشیروان از یونانی به پهلوی و در قرن دوم هجری از پهلوی به عربی ترجمه شده و سپس در حدود قرن پنجم بار دیگر از عربی به فارسی برگردانده شده است.

[دانشگاه ۹: ۸۷۵؛ مجلس ۷: ۴۱۲، ۱۹: ۳۶۹؛ ملی ۳: ۱۷۱]

آغاز: « باب در ذکر شرح صور درجات بروج بر مذهب تنکلوشا بر سبیل رمز که بناء طلسمات بر آن است دوازده فصل است فصل اول در شرح درجات برج حمل ۱ صورت مردی طلوع کند خنجری و ترداپی به دست ۲ صورت مردی جنگی به دست ۳ مردی رویش روی سگ».

انجام: «۲۷ مردی که از خود می‌خندد و به خویشتن بازی می‌کند ۲۸ خالیست ۲۹ طلوع کند زنی که سر مردی می برد ۳۰ مردی که مردی را می کشد و الله اعلم».

۶. [باب] در شرح ستارگان ثابت (۳۹پ – ۴۴پ) [نجوم – فارسی]

از: ناشناخته

در عنوان مطلب آمده: «در شش فصل»، اما فقط سه فصل است: اول: در شرح احوال ستارگان ثابت، دوم: در شرح صورت‌های شمالی، سوم: در شرح منطقه البروج.

آغاز: « فصل اول در شرح احوال ستارگان ثابت جملگی ستارگان ثابته مرکوزند در جرم فلک هشتم و ایشان در نفس خود مختلف قدرند و بسیار عدد تا حدی که شمردن ایشان».

انجام: «و این دو منازل قمراند و چهارم آن است که در پیش عقرب است و پنجم بر چشم رامی است والله اعلم بالصواب».

۷. فصل در شرح قوت ستارگان و استعلاء ایشان بر یکدیگر (۴۶ب – ۴۸ر) [اخترگویی – فارسی]

از: ناشناخته

در پنج مسلک: اول: شرح قوت ذات ستاره، دوم: شرح قوت عرضی ستاره، سوم: شرح سعادت ستاره، چهارم: شرح عطاء ستاره، پنجم: شرح استعلاء ستارگان.

آغاز: «در شرح قوت ذات ستاره گوییم که قوت ستاره بر سه نوع است قوت ذاتی و عرضی و سعادت اما قوت ذاتی آن است که ستاره در خطی بود از خطوط خویش».

انجام: «تا بعد ستاره‌ای از فلک تدویر خود کمتر از بعد ستاره دیگر بود پس مستعلا باشد برو معرفت این خود در زیج گفته شود والله اعلم بالصواب».

۸. [دعا و طلسم ستارگان] (۴۸ر – ۴۹پ) [نجوم – عربی و فارسی]

درخواست برآورده شدن حاجت از کوکب‌های هفتگانه با بیانی ادبی به عربی، و شرح طلسم آنها به فارسی است.

آغاز: «العطارد ایها السید الفاضل العالم الکامل الحکیم العاقل المدرک الفصیح القادر فی المحاسبات الکاتب علی السموات انت العطارد الممزوج بالطبیعه مع النحس و السعد و مع المذکر و المونث و اللیل و النهار انت الصادق و صاحب المکر و الخدع و الحیل».

انجام: «پوست ترنج سوش مس سوس نقره قسط مشک کافور لادن زیاد زعفران کندر این جمله به شیر مادر و دختر معجون کند و حب سازد مانند عدس و به کار دارد».

۹. منسوبات و احکام کواکب (۵۱ر – ۵۵ر) [علوم غریبه – فارسی]

ساعت کواکب هفتگانه و خواص آنها از بخورات و اشکال و الوان و اشخاص و احجار و الوان و حروف و اعداد و غیره که در دعانویسی باید ملاحظه گردد در دو جدول آمده است. سپس طلسمات هفت ستاره از کتاب *برهان* نقل شده، و در پایان موکلان هفت ستاره و موکلان حروف بیست و هشت گانه (حساب ابجد کبیر) آمده است.

۱۰. انیس الموحدین (متن و حاشیه ۵۶پ – ۹۷ر) [عقاید – فارسی]

از: مهدی بن ابی‌ذر نراقی کاشانی (۱۱۲۸ – ۱۲۰۹ق)

این بخش از مجموعهٔ حاضر نسخهٔ چاپ سنگی رسالهٔ *انیس الموحدین* در سال ۱۲۷۱ق

است. *انیس الموحدین* رساله‌ای است در اصول دین، به روش شیعیان، در پنج باب:
باب اول: اثبات صانع، باب دوم: صفات باری در دو فصل، باب سوم: نبوت در چهار فصل، باب چهارم: امامت در یک مقدمه و هفت فصل، باب پنجم: معاد.
این رساله در سال ۱۳۶۳ش با تصحیح و تعلیق قاضی طباطبایی به چاپ رسیده و چندین بار تجدید چاپ شده است.
[ذریعه ۲: ۴۶۶؛ منزوی ۲: ۸۹۵؛ مشار ۱: ۵۹۵؛ مرکز احیاء ۳: ۶۸؛ علی ۳: ۱۰۹]

آغاز: «انیس الموحدین و جلیس مجردین سپاس بی‌قیاس و ستایش رفیع الاساس یگانه‌ای است جل شانه که ابداع ممکنات و اختراع مکنونات ...»

انجام: «و ثبوت هر دو لذات با الام با هم و جمع میان هر دو ساعت یا شقاوت و در باب تکلیف اتم و در وعد و وعید ادخلست».

انجامه: «تمام شد اصول دین فی یوم الاثنین سادس عشر شهر جمادی الثانی من شهور سنه ۱۲۷۱ فی ید اقل الخلیقه بل لا شئ فی الحقیقه محمدنعیم طالقانی امید از خوانده کتاب داعی را تغافل به دعای خیر نفرمایند».

۱۱. منتخب الرسائل (۹۸ر - ۱۸۳پ) (فقه - فارسی)

از: محمدکاظم بن عبدالعظیم طباطبایی یزدی (۱۲۴۷ - ۱۳۳۸ق)

گردآورنده: ابوالقاسم موسوی نجفی اصفهانی

این کتاب برگزیدهٔ چندین رسالهٔ عملیهٔ فارسی و عربی است، مطابق با فتاوی سید محمدکاظم طباطبایی یزدی، در دو مقصد: مقصد اول در اصول دین، مقصد دوم در فروع دین، در سه منهج: منهج اول در احکام عبادات، منهج دوم در معاملات، منهج سوم در بعضی مهمات احکام، هر کدام در چندین مطلب و مقصد و مبحث و باب.
نسخهٔ حاضر یک نسخه چاپ حروفی *منتخب الرسائل* در مطبعهٔ دارالسلام بغداد، در سال ۱۳۳۱ق، است، و دارای حواشی خطی محمد حسینی یزدی فیروزآبادی و ابوالحسن موسوی اصفهانی است که هر کدام در یادداشت‌های جداگانه در ابتدای کتاب نوشته‌اند که عمل به این رساله با ملاحظه و مراعات حواشی او صحیح است.
این کتاب چندین بار چاپ سنگی و حروفی شده و در سال ۱۳۷۳ش با حواشی محمد حسینی فیروزآبادی یزدی در قم به چاپ رسیده است.
[ذریعه ۲۲: ۴۰۵؛ مشار ۴: ۴۹۸۳]

نسخه افتادگی دارد و صفحات ۱۶۱ تا ۱۸۴ افتاده است.

آغاز: «الحمدلله ... (اما بعد) چنین گوید مذنب آثم جانی «سید ابوالقاسم الموسوی» النجفی الاصفهانی ... که چون رساله‌های عملیه مفصله متعدده عربیه و فارسیه در فتاوای حضرت آیه‌الله ... «السید محمدکاظم الطباطبایی» النجفی یزدی ... از مطبوع و غیر مطبوع».

انجام: «سوم از موانع رقیت است پس مملوک نه وارث می‌شود نه مورث و میراث او از مولای اوست و الحمدلله رب العالمین».
پس از انجام کتاب «طریق استخاره ذات الرقاع» به نقل از امام جعفر صادق(ع) در یک صفحه و فهرست ابواب کتاب در چهار صفحه آمده است.

نسخ خوب بدون تاریخ در رسالهٔ اول تا هشتم، قرن ۱۳ق، عنوان‌ها به سرخی، جدول در رسالهٔ اول و نهم به سرخی و سیاهی. رسالهٔ دهم چاپ سنگی، به خط محمدنعیم طالقانی در ۱۲۷۱ق، با سرلوح مزدوج سیاه و سفید با طرح کتیبه‌ای و طرح صورت و حاشیه‌سازی در دو صفحهٔ آغازین. رسالهٔ یازدهم چاپ حروفی، بغداد: مطبعهٔ دارالسلام، ۱۳۳۱ق، با صفحه عنوان در آغاز و فهرست مطالب در انتها و حواشی خطی محمد حسینی فیروزابادی با مرکب سیاه و حواشی خطی ابوالحسن موسوی اصفهانی با مرکب قرمز. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت تملک محمدکاظم حسینی در ۱۳۰۲ق، مهر بادامی با سجع «بختم انبیاء و ختم قرآن/ که ختم کار ما بر خیر گردان/ الفقیر حسن بن علی» در پشت برگ نخست. عدد آیهٔ محبت در قرآن که مربع یا مخمس پر کند، عدد آیات دیگر و چند یادداشت ترکی در پشت برگ نخست و گ ۵۰پ. مهر بیضی کوچک با سجع «حسن الحسینی» و مهر مربع با سجع «حسن بن محمدعلی الحسینی» در حاشیهٔ گ ۵۷ر و ۹۷پ. یادداشت قیمت در گ ۵۷ر، به تاریخ ۱۲۹۷ق، که پاک شده است. یادداشت تملک در گ ۵۸ر. مهر مربع ناخوانا در ۶۰ر. یادداشت خرید کتاب در سال ۱۳۷۴ق در پشت رسالهٔ دهم که چاپ سنگی است، گ ۹۷پ.

جلد مقوایی، روکش کاغذ کاهی عطف پارچه، ۲۱×۱۵ س‌م.

۱۸۳گ، مختلف، ۲۰/۵×۱۴/۵ س‌م.

۱۱۲۵۸

دفتر ثبت عقد نکاح و طلاق (اسناد و مدارک - فارسی)

دفتر ثبت عقد نکاح و طلاق دفترخانه و محضر حاج میرزا یحیی خویی امام جمعه (۱۲۷۶-۱۳۶۴ق/ ۱۲۳۹-۱۳۲۴ش) است. وی از علمای طراز اول تهران و چند دوره نمایندهٔ مجلس شورای ملی بوده است. **در این دفتر** ۱۱۷ عقدنامه به امضا و مهر وی ثبت شده و در متن آنها نام طرفین عقد، مبلغ صداق، شروط و تاریخ عقد آمده و به امضای طرفین و شاهدان رسیده و مهر شده است. میرزا یحیی خویی که حسن خط نیز داشته در ابتدا و انتهای این دفتر به ثلث زیبا نوشته است:
«این دفتر که مشتمل است بر سیصد و هفتاد و هشت صفحه و همه صفحات آن را به خط خود امضا کرده و خاتم بر آن زده‌ام برای ثبت عقد نکاح و طلاق که در محضر واقع می‌شود تهیه و تخصیص داده شده است ششم شهر جمادی‌الاخره ۱۳۵۰ هجری قمری مطابق بیست و ششم مهر ماه ۱۳۱۰ شمسی».
[نامداد ۴: ۴۳۳؛ دانشگاه ۱۷: ۳۶۷]

شکسته، یحیی خویی امام جمعه، ۱۳۵۰ـ۱۳۶۳ق/ ۱۳۱۰ـ۱۳۲۳ش، مجدول به سرخی، تمام صفحات دفتر با قرمز در سه ستون جدول‌کشی شده است. در ستون وسط که پهن‌تر است متن عقدنامه نوشته شده و در دو ستون کناری شاهدان امضا کرده‌اند و گواهی داده‌اند و گاهی مهر کرده‌اند. نسخه شماره صفحهٔ ماشینی دارد. تمام برگ‌های دفتر در گوشهٔ بالای سمت چپ مهر زده شده است اما فقط تا ص ۷۵ دفتر نوشته شده و باقی نانوشته مانده است.

مهر بیضی صاحب دفتر با سجع «المتوکل علی الله عبده یحیی» در حاشیهٔ بالای پشت و روی همهٔ برگ‌های دفتر دیده می‌شود. متن تایپ شده عقدنامهٔ نمرهٔ ۹۱ برروی یک برگ گاهی لای نسخه قرار دارد.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیرهٔ ساده، ۳۵×۲۱/۵ س‌م. برچسب عنوان «دفتر ثبت ازدواج از مهر ماه ۱۳۱۰» برروی جلد.

۳۸۱ص، ۳۴/۲×۲۱/۵ س‌م، مختلف، ۳۱/۵×۲۰ س‌م.

۱۱۲۵۹

مجموعهٔ سند (اسناد و مدارک ـ فارسی)

شامل ۱۸ سند:

۱. مصالحه نامهٔ معتمدالسلطان عبدالعلی غفاری با ولد ارشد خود معتمدالسلطان محمود خان در مورد اراضی واقع در دارالخلافه طهران در ۲۹ صفر ۱۳۲۷ق.

۲. مصالحه نامهٔ میرزا سید محمد انتظام السلطنه و معتمدالسلطان مشهدی کاظم آقا تاجر تبریزی با محمدتقی خلف میرزا محمد در مورد یک قطعه زمین ملکی متصرفی واقع در خارج دروازهٔ خانی‌آباد از اراضی حسین‌آباد در ۱۳۲۰ق.

۳. تذکرهٔ مرور انتظام السلطنه از راه روسیه به بلغارستان و یونان و صربستان و منتگرو، با امضای وزیر امور خارجه، رئیس کل ادارهٔ تذکره، مفتش مرکزی، هوتم شیندلر، در ۱۸ ذیقعده ۱۳۱۹ق. با ترجمهٔ فرانسه.

۴. سواد فرمان ناصرالدین شاه مبنی بر انتقال باغ دیوانی واقع در جنب زاویهٔ مقدسهٔ حضرت عبدالعظیم به میرزا عیسی مباشر دارالخلافه، در ذیحجه ۱۲۸۳ق.

۵. حکم انتصاب انتظام السلطنه به سمت ریاست شعبهٔ مرکز و انتخابات و تعیین حقوق وی از طرف وزارت داخله در ربیع الاول ۱۳۲۴ق.

۶. تصویر سند شمارهٔ ۱۳.

۷. حکم انتصاب انتظام السلطنه به سمت نیابت افتخاری سفارت رم در زمان وزیر مختاری معاون الدوله در دربار ایتالیا در ۲۳ شعبان ۱۳۲۶ق. با مهر بیضی کوچک «علاءالسلطنه».

۸. سواد فرمان مظفرالدین شاه در مورد تعیین مبلغی مواجب جهت بازماندگان مرحومه خورشید خانم عمهٔ مرحوم فرخ خان امین الدوله در شعبان ۱۳۱۸ق.

۹. نامه به میرزا محمدخان و پرداخت مبلغی از مال خالص عبدالعلی خان و محمود خان احتساب الملک کاشانی به زوجه و کارسازی و تقسیط آن.

۱۰. مصالحه عمده التجارها، سید علی‌اکبر حریرچیان خلف سید اصغر و سید عباس اخوی و سید ابوالقاسم حریرچیان خلف سید محمد با میرزا علی‌اکبرخان ملایری خلف میرزا حیدر قلی خان، در مورد کل شش دانگ یک قطعه زمین از اراضی تخجوان وزیری واقع در خارج دروازهٔ قدیم قزوین طهران، در ۴ شوال ۱۳۴۵ق.

۱۱. مصالحه نامهٔ مشهدی کاظم آقا با موتمن السلطان عبدالعلی خان خلف احتساب الملک درمورد بیاض ملکی خود واقع در سمت غربی حسن‌آباد، در ذیقعده ۱۳۲۰ق.

۱۲. مصالحه نامهٔ عبدالعلی خان غفاری با ولد خود محمود خان در مورد اراضی واقع در جنب قهوه‌خانهٔ قاسم‌آباد خارج دروازه شمیران طهران، در ۱۸ رجب ۱۳۲۸ق.

۱۳. سواد وقف‌نامهٔ میرزا عیسی وزیر در مورد وقف تمامی مجرای یک رشته قنات معروف به مراد تپه واقع در توابع قریهٔ اشتهارد بر مصارف تعزیت‌داری حضرت خامس آل عبا و فقرا و مساکین و طلاب محصل در مدرسهٔ خود واقف واقع در خارج شهر طهران و تعیین شیخ هادی نجم‌آبادی به نظارت و تولیت آن، در ۱۷ صفر ۱۳۰۶ق.

۱۴-۱۵. صورت مخارج مریضخانهٔ وقفی میرزا عیسی وزیر از غرهٔ شهر صفر ۱۳۲۱ تا غرهٔ محرم ۱۳۲۴ق.

۱۶. مصالحه نامهٔ اختر خانم و نیره خانم اولاد حاجی حسین آقا با معتمدالسلطان محمود خان یاور ادارهٔ جلیلهٔ نظمیه خلف مرحوم عبدالعلی خان غفاری در مورد زمین بیاض مضروب ملکی موروثی مختص خود واقع در جنب خیابان امیریه طهران در ۲۰ رمضان ۱۳۳۹ق.

۱۷. مصالحه نامهٔ سید محمد خان انتظام السلطنه با سرهنگ محمود خان خلف عبدالعلی خان غفاری در مورد یک دستگاه عمارت واقع در داخل باغ انتظام السلطنه خارج دروازهٔ قدیم قزوین طهران در ۹ صفر ۱۳۴۵ق.

۱۸. تصویر متن ناتمامی دربارهٔ حسن مستوفی (مستوفی الممالک) در پنج برگ.

۱۱۲۶۰

نامه و سیاه مشق (اسناد و مدارک/ خوشنویسی ـ فارسی)

از: محمدحسین سیفی قزوینی، عماد الکتاب (۱۲۴۰ ـ ۱۳۱۵ش)

عمادالکتاب از استادان خوشنویس خط نستعلیق است. او را آخرین حلقه از زنجیرهٔ استادان قدیم خوشنویسی می‌دانند که این هنر را به خوشنویسان معاصر پیوند داد. او از پیروان سبک خوشنویسی میرزا محمدرضا کلهر بود و مبدع و مروج کتابچه‌های «رسم المشق» یا «رسم الخط» برای آموزش خط به نوآموزان است. وی نسخه‌ای از *شاهنامه* فردوسی را برای مظفرالدین شاه کتابت کرد و به این مناسبت لقب «عمادالکتاب» گرفت.

وی پیش از مشروطیت جزو کاتبان وزارت انطباعات و در دورهٔ سلطنت احمدشاه قاجار، مدتی منشی وزارت داخله و معلم مشق خط احمدشاه بود. همچنین در دفتر مخصوص رضا شاه تحریر فرمان‌ها و نامه‌ها را برعهده داشت.

[اطلس خط: ۵۹۴؛ پیدایش و سیر تحول هنر خط: ۱۹۷؛ مشاهیر قزوین]

سند حاضر نامه‌ای است که عمادالکتاب به تاریخ ۱۳۳۶ق/ ۱۲۹۷ش به شخصی که او را «حضرت ماژر» خطاب کرده نوشته و از او خواسته تا دو عریضه‌ای را که او به توصیهٔ مرآت‌الممالک در باب مقرری ماهانه‌اش به شاه و وزیر دربار نوشته به مرآت الممالک برساند تا او تقاضا را به عرض شاه برساند و ماهانه را وصول کند.

در پشت نامه عمادالکتاب چند بیت از *شرف‌نامه* نظامی را نوشته و چند سطر را سیاه مشق کرده و آن را به ماژر یادگار داده است.

نستعلیق خوش و سیاه مشق، عماد الکتاب، ۱۳۳۶ق/ ۱۲۹۷ش. برروی برگی که یک سوی آن نامه و سوی دیگر آن سیاه مشق است.

یک برگ، ۲۲×۱۳ س‌م، ۱۲س، ۹/۵×۱۴/۵ س‌م. کاغذ فرنگی با ته نقش.

۱۱۲۶۱

نقشه

(اسناد و مدارک / نقشه‌ها ـ فارسی)

دو برگ، شامل:

۱. نقشهٔ مریضخانه که در شرق باغ حسن‌آباد و در شمال عمارات جناب آقا واقع است، ترسیم عبدالرزاق مهندس، ۲۲×۲۳/۴ س‌م. چاپی.

۲. عکس نقشهٔ اراضی ابتیاعی نصرالممالک، ترسیم میرزا عبدالله خان مهندس، در ۱۳۱۹ق، که موضوع یک مصالحه نامه است.

۱۱۲۶۲

مجموعه

اوراق پراکنده است، به شرح زیر:

۱. مقدمهٔ ترجمه و شرح خطبهٔ طاووسیه (شرح خطبه‌های نهج البلاغه ـ فارسی و عربی)

از: عبدالمطلب ادیب کاشانی (قرن ۱۳ق)

مؤلف این رساله را در ۱۲۸۲ق در شرح خطبهٔ طاووسیه *نهج البلاغه* به فارسی ساخته و در مقدمه از ناصرالدین شاه قاجار یاد کرده است. مقدمهٔ آن عربی با ترجمهٔ فارسی است.

[مجلس ۴۴: ۱۶۱]

آغاز: «بسمله. الحمدلله الذی لقانا السرور و الراحه و وقانا الشرور و الفضاحه و بقانا فی الحبور و الاستراحه».

آغاز ترجمه: «به نام خداوند بخشاینده مهربان سپاس مختص خدا است آن چنان خدایی که داده است ما را شادی و راحت را و نگاه داشته است ما را از بدیها و رسوا شدن».

نسخ معرب و نستعلیق در ترجمهٔ فارسی. نام ناصرالدین شاه در مقدمه به زر، ترجمهٔ فارسی و نشانه‌ها به سرخی. مجدول به مشکی و زر و آبی.

یک برگ، ۵۲×۱۰/۸ س‌م، ۶۰ س. کاغذ آبی با ته نقش.

۲. مناجات منظوم (مناجات ـ عربی)

از: علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول (۲۳ قبل از هجرت ـ ۴۰ق)

۵۲ بیت، با ترجمهٔ فارسی.

آغاز:

الهی و خلاقی و حرزی و موئلی | الیک لدی الاعسار و الیسر افزع

آغاز ترجمه: «خدای من و آفریننده من و پناه من و بازگشت من به سوی تو نزدیک دشواری و آسانی می‌گریزم».

انجامه: «شرف بکتابتها العبد الفقیر الحقیر عماد الحسنی غفر ذنوبه و ستر عیوبه».

نستعلیق خوش، عربی‌ها معرب، میرعماد حسنی. خط‌کشی و جدول‌کشی به مشکی.

۵گ، ۱۰/۵×۱۸/۵ س‌م، ۱۲س.

۳. بیت عربی (شعر ـ عربی)

رقم: «کتبه العبد محمدحسن الملقب بالادیب الکرمانی».

نسخ معرب عالی، محمدحسن ادیب کرمانی.

یک برگ، ۱۱×۱۷/۷ س‌م.

۴. دعای صباح (دعا ـ عربی)

چند سطر از آغاز دعای صباح است.

نستعلیق خوب و کم نقطه.

یک برگ، ۱۵×۲۱/۵س‌م، ۴س.

۱۱۲۶۳

وندیداد

(اوستا. وندیداد ـ اوستایی و پهلوی)

وندیداد یکی از پنج بخش اوستای امروزی و تنها نسک از ۲۱ نسک اوستای روزگار ساسانی است که به طور کامل باقی مانده است. این بخش از اوستا بیشتر دارای مطالب حقوقی و آیینی است و حاوی مجموعه‌ای از قوانین زرتشت است. «وندیداد» تصحیف

«ویدیوداد» به معنی قانون غیر دیوی است. متن وندیداد شامل ۲۲ فرگرد است که بـه گونـهٔ پرسش و پاسخ میان اهورامزدا و زرتشت سازماندهی شده است.

به طور کلی دست‌نویس‌های موجود اوستا به دو دسته تقسیم می‌شوند: آنها کـه فقـط متن اوستایی، بدون ترجمهٔ پهلوی، هستند و با صفت «ساده» توصیف می‌شوند و دیگر آنها که متن اوستایی با ترجمهٔ پهلوی همراه است.

نسخهٔ حاضر «وندیداد ساده» است و شامل متن کامل *وندیداد*، متن کامل ویسپرد و بخش اصلی *یسنا* است و *زند* نیز در حاشیه نوشته شده است. در همهٔ نسخه‌های وندیداد ساده متن یسنا و ویسپرد نیز با وندیداد همراه است و این سه کتاب با نظمی ویژه به منظور سرایش در مراسم یزشن ترکیب شده‌اند و فصول آنها توأم با یکدیگر آمده است.

نسخهٔ حاضر یکی از کهن‌ترین نسخه‌های خطی اوستا در جهان و کهن‌ترین نسخه شناخته شده اوستا در ایران است. کاتب نسخه، فریدون بن مرزبان بن بهرام بن رستم بن بندار بن شهمردان بن دینیار، این نسخه را در سال ۹۷۶ ی/ ۱۰۳۶ق، در یزد، نوشته است. وی کاتب مجموعهٔ موسوم به ت د ۲ (TD2) مربوط به سال ۹۷۵ی/۱۶۲۶م/ ۱۰۳۵ق نیز است و برادر وی، بهرام بن مرزبان بن فریدون، کاتب *وندیداد*، نسخهٔ ش ۲۶۲۸۸ کتابخانهٔ آستان قدس رضوی، است.

فریدون در سفری که از کرمان به یزد رفته و در روستای شریف‌آباد و در خانه بهرام رستم بندار سکونت کرده، اقدام به کتابت نسخهٔ حاضر نموده است.

در کتاب *روایات داراب هرمزدیار* آگاهی‌های ارزنده‌ای دربارهٔ فریدون مرزبان آمده است. فریدون نه تنها کاتب و خوشنویس کتب دینی، بلکه شاعر نیز بوده است و اشعاری را از کرمان برای همکیشان خود در هندوستان فرستاده و در آن اعضای خاندان‌های موبدان یزد را نام برده و معرفی کرده است. فریدون دو برادر، به نام‌های نوشیروان که بزرگ‌تر و بهرام که کوچک‌تر از وی بوده، داشته است. آنها در خانواده‌ای مذهبی و مؤبدزاده، هنرمند و خوشنویس، در دوران صفوی به دنیا آمدند و پرورش یافتند. پدر آنها، مرزبان بن فریدون، و عموی آنها، گویدشا، نیز کاتب و خوشنویس نسخه‌های دینی بودند. مرزبان نویسندهٔ نسخهٔ بندهش DH در سال ۹۴۶ی/ ۱۵۹۷م و گویدشا کاتب نسخه TD1 در سال ۹۰۰ی/ ۱۵۳۱م است.

نسخهٔ حاضر از آن رو که برنویس کاتب آن شناخته شده است و از دستبردهای زمان به دور مانده از ارزش بسیاری برخوردار است. همچنین روشن بودن شناسامهٔ نسخه و اینکه از زمان کتابت تاکنون در خانواده‌ای از مؤبدان نگه‌داری شده است، اصالت نسخه را نشان می‌دهد و بر ارزش و اهمیت آن می‌افزاید.

این نسخهٔ کهن در سال ۱۳۸۹ش در دفتر «حافظه جهانی ایران» ثبت شده است.

اکاتبان نسخه‌های پهلوی و اوستایی از خاندان مرزبان؛ نویافته‌های کهنسال؛ وندیداد ساده (دست‌نویس اوستایی کتابخانهٔ ملی ملک تهران)].

برگ‌های چهار و پنج نسخه افتاده است.

در این نسخه سه خط اوستایی، پهلوی و فارسی دیده می‌شود. نسخه با «بنام ایزد بخشاینده بخشایشگر مهربان» آغاز می‌شود و ترجمهٔ فارسی برخی عنوان‌ها و سرفصل‌ها در آن نوشته شده است.

در این نسخه نیز چنانچه در نسخه‌های اوستا از دورهٔ صفوی به بعد معمول بوده کاتب در پایان نیمهٔ اول کتاب افزایه یا یادگارنامه‌ای به نظم و به زبان فارسی آورده که همان انجامهٔ نسخه است و در آن اطلاعاتی دربارهٔ کاتب و کتابت نسخه وجود دارد[8].

در نسخهٔ حاضر انجامهٔ نسخه در پایان نیمهٔ اول و در انتهای نسخه آسیب دیده و بخش‌هایی از متن از بین رفته است.

انجامه در پایان نیمهٔ اول (۱۵۶پ – ۱۵۷پ/ ۱۶۰ب – ۱۶۱پ متن):

تمامت شد این یشت در روز دین   همان ماه خرداد بود از یقین

ز تاریخ یزگرد هفتاد و شش   بد و نهصد دیگر ای مرد هش

که بنوشتم این نصف اول تمام   بدان ای پسندیدهٔ نیک نام

که بودی یکی مرد نیکوسرشت   به روز جوانی ....

کجا نام جمشید بن مرزبان   ورا باب خوانده به نیکی زبان

به قد بود چون سرو و رخساره ماه   ...بی آز ....

ز دستور آموخته واج دوست   به دین بهی اعتقادش درست

به بزرگری رفته زن خواسته   دلش را به نیکی [پیالوده]

گرفته ز هر گونه‌ای برگ و ساز   هم از بهر دامادی آن سرفراز

ز ایام عمرش شده بیست و پنج   به عالم ز هر گونه [برده] رنج

ز ناگاه این چرخ ناپایدار   نگردید بر کام او استوار

به جمشید بر بی‌وفایی نمود   اجل ناگهان جانش از تن ربود

بسی روز جمشید بیمار بود   دل دوستان پر ز تیمار بود

به حد ناامیدی برفت از جهان   ... آتش اندر دل دوستان

همان مادرش سوگواری گرفت   برادر ز دردش نزاری گرفت

۸. کتایون مزداپور، «بر نوشته‌های کهن»، *نامهٔ بهارستان*، دفتر ۵ (۱۳۸۱)، ص ۳۹.

هر آن کس که جمشید دیده بدند   ز مرگش همه پاک بریان شدند

[همی] نوحه کردند و بگریستند   بناکام و بیچارگی زیستند

همان خواهر و قوام و خویشان او   بسی نوحه کردند بر جان او

... بر در دکان سخت بود   که جمشید اندر بر بخت بود

به روز جوانی شده ناامید   هر آن کس کجا حجرهٔ او بدید

به دیده همی اشک می‌ریختی   ز دلسوزگی جانش بگسیختی

به حسرت شده زن ز شوهر جدا   طلب کرده صبر دلش از خدا

..................ز پیک مام و باب   ز مرگ او شده دل کباب

بکردند این بشت بهرش بنا   بخشد وی را ایزدان و خدا

....   [به] جمشید بهره رسانند از آن

ازین دفتر ای مرد پاکیزه جان   ....

.... ازوست   که هر مریدی خواندنش آرزوست

....

کنون هر که خواند به صدق این کتاب   خدامرز گوید به راه صواب

به جمشید و هم باب او بر زبان   به کاتب فریدون بن مرزبان

چو از دل خدامرز ما را به داد   همه روزه بادش دل و بخت شاد

ز ما صد هزاران خدامرز باد   بدان کس که ما را خدامرز داد

آذرباد دستور پاکیزه دین   چو فرمود من را که بنوشتم این

ز لطف خدا بود و از حسن او   که بنوشتم این دفتر ای نیک خو

چو اوست دستور پاک اعتقاد   خداوند جمله مرادش بداد

که باشند بعضی به فرمان او   به صد وجه گشته دعا خوان او

الاهی سرش سبز و دلشاد باد   بیابند به گیتی و مینو مراد

همیشه ابا دوستان گشته جمع   به بالا چو سرو و به رخساره شمع

مکن عیبم ای مرد بسیار دان   که کس نیست بی‌عیب جز غیب دان

بپوشان همه سهو شعر مرا   که بخشند روانت به مینو خدا

بدارند معذور خوانندگان   ز گستاخی کامدم بر زبان

هزار آفرین و درود و دعا   ز ما باد بر روی نیکان صفا

چو هوشنگ دستور جمشید بود   یکی مرد با رای و امید بود

سرافراز پور ما وندداد بود   ز هر بد دل و جانش آزاد بود

وی از بهر جمشید کرده بزش   که بیماری و غم مباد هرگزش

وندداد جمشید او خود نگاه   بدارد به روزان و سالان ماه

... ایدش کار در راه دین   فرستد روان ورا آفرین

به کاتب فرستد وی آمرزشی   ز گیتی و مینو بیند خوشی

[چند بیت در این قسمت افتاده است]

که دستور بهزاد بشد در بهشت   بهشتی که باشد ز عنبر سرشت

به پیش نیاکان خود رفته است   دل مام و بابش به غم کفته است

که کشته در خانهٔ خود به در   برفته راهی که ناید دگر

فراق اش خورده مادر جان فشان   همان باب دستور روشن روان

....

[چند بیت در این قسمت افتاده است].

انجامه (۲۹۲ر) (۲۹۷ر نسخه):

.... این دفتر به منزلی   رسانیدیم و گشته شادمان دلی

.... گشت این دفتر به تقدیر

سه بد هفتصد و هفتاد با شش   زمر کرد ....

مرا گر نام پرسد کسم ایدون   باب من کرد نام من فریدون

مرزبان فریدون ....   مرا باب و تا باشد به ایام

نوشتم این چنین دفتر از ان من   که باشد وقت ....

دهند جمشید مرزاق و خدامرز   خداوندا تو ایشان را بیامرز

....   مبادا مرورا در دو جهان بد

به جمشید هرکه نوشه روان فرستاد   به دو گیتی ....

خدا از آن کسی خشنود بادا   مرورا در جهان انده مبادا

....   که او از دل خدامرزم فرستاد

درود ما هزار اندر هزاران   به نیکان ....

خط اوستایی و پهلوی و نستعلیق فارسی، فریدون بن مرزبان، ۹۷۶ی/ ۱۰۳۶ق در یزد. عنوان‌ها و سرفصل‌ها، نشانه‌ها و دستورهای تلاوت به سرخی. بین فقرات و بندها نشانه‌های مختلف به سرخی و مشکی. در گ ۲۸پ (۳۲پ متن) یک نمودار با بیان اوستایی و فارسی دیده می‌شود که در زیر آن نوشته شده: «زودگاه» و هفت مقام را نشان می‌دهد. نسخه راده گذاری نشده اما شماره برگ قدیمی دارد که در گوشهٔ سمت چپ بالای برگ‌های سمت چپ با حروف فارسی و در گوشهٔ سمت راست بالای برگ‌های سمت راست با عدد فارسی نوشته شده است. ترجمهٔ فارسی برخی عنوان‌ها و سرفصل‌ها در بین سطور به سرخی و شرح قسمت‌هایی از متن به خط پهلوی در حاشیه و بین سطور نوشته شده است. نسخه خط خوردگی دارد. کاغذ ۲۴ برگ ابتدای نسخه متفاوت با نسخه و نونویس و متأخر از نسخه است. بخش‌هایی از اوراق انتهایی نسخه از بین رفته‌اند، از جمله برگ پایانی که انجامهٔ نسخه را دارد. آثار دودزدگی و آب‌خوردگی در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه بیشتر با کاغذ نخودی تیره وصالی شده است و در برخی قسمت‌ها بخشی از متن که از بین رفته برروی کاغذ وصالی نونویس شده است.

یادداشت «وفات دستور بهزاد دستور اورمزدیار دستور مهربان اسفندیار در یوم اسرداد ایزد و سیزدهم آذر ماه هفتم خرداد ماه قدیم سنهٔ ۱۱۱۱ یزدگردی» در ابتدای گ ۱۵۷ر (۱۶۲ر متن) که در زیر آن این دو بیت نوشته شده:

ازیشان بکن دره و غمها جدا	بگردان بلاها ز غم دیده‌ها
که باشند اندر جهان پایدار	نه بینند بد هیچ در روزگار

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیره، سوخت، ترنج و دو سرترنج قهوه‌ای روشن، دو ردیف جدول، جدول قهوه‌ای با نقش اسلیمی ظریف و جدول دور دو خطهٔ ضربی، برروی عطف به جهت تعمیر جلد چرم قرمز چسبانده‌اند، ۲۴/۵×۳۷/۵ س‌م. فرسوده و آسیب دیده.

۲۹۱گ، ۲۴/۵×۳۶ س‌م، ۲۱ س، ۱۵×۲۸ س‌م. مهر برجستهٔ بیضی مانند نه نقش در حاشیهٔ بالای گ ۴ و ۵ و ۶ (۶ و ۷ و ۸ متن).

۱۱۲۶۴

دفتر کپیهٔ تجارتی
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

دفتر کپیه دفتری معمول در تجارت است که تاجر باید کلیهٔ مراسلات خود را در آن ثبت کند. این دفتر حاوی کپی مکاتبات تجاری ابوالحسن اصفهانی است که نامش در زیر برخی نامه‌ها دیده می‌شود، از ۱۱ ذیقعده ۱۳۳۹ق تا ۲۷ رمضان ۱۳۴۱ق.

شکسته، ۱۱ ذیقعده ۱۳۳۹ تا ۲۷ رمضان ۱۳۴۱ق. دفتر از سمت چپ شروع می‌شود و شماره صفحه ماشینی به لاتین دارد. تا گ ۱۳۴ نوشته شده و باقی نانوشته است. شش برگ کاغذ ضخیم بنفش در ابتدای دفتر قرار گرفته و لبه‌های آنها برای علامت‌گذاری برش خورده است.

مهر تملک مستطیل آبی «مجید اوحدی یکتا» در ابتدا و انتهای نسخه.

از این نسخه تا نسخهٔ ش ۱۱۲۷۵ بخش دیگری از مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا) است که در آبان ماه ۱۳۸۱ش خریداری شده است.

جلد مقوایی، روکش گالینگور آبی سیر، عطف و کناره و گوشه‌ها چرم قرمز، آستر و بدرقه کاغذ آبی با طرح آبی و زرشکی و سفید، ۲۸/۵×۲۳ س‌م.

۵۰۰گ، ۲۱/۵×۲۷ س‌م. کاغذ کپیه.

۱۱۲۶۵

دفتر کپیه تجارتی
(اسناد و مدارک ـ فارسی)

دفتر دیگری حاوی کپی مکاتبات تجاری ابوالحسن اصفهانی است که نامش در زیر برخی نامه‌ها دیده می‌شود و از ۶ شوال ۱۳۴۱ تا ۱۸ رجب ۱۳۴۵ق را دربرمی‌گیرد.

شکسته، ۶ شوال ۱۳۴۱ تا ۱۸ رجب ۱۳۴۵ق. دفتر از سمت چپ شروع می‌شود و شماره صفحه ماشینی به لاتین دارد تا برگ ۵۰۰، اما برگ ۴۱۰ تا ۴۹۹ را ندارد. تا برگ ۱۸۹ نوشته شده و باقی نانوشته است.

مهر تملک مستطیل آبی «مجید اوحدی (یکتا)» در ابتدا و انتهای نسخه. دو برگ همانند اوراق نسخه در لا به لای نسخه هست.

جلد مقوایی، روکش گالینگور مشکی، عطف و کناره و گوشه‌ها گالینگور قرمز کم رنگ، درون کاغذ سبز و کرم طرح‌دار، ۳۰/۲ × ۲۵ س‌م. عطف شکسته و جدا شده است.

۴۱۰گ، ۲۵×۲۹/۷ س‌م. کاغذ کپیه و یک برگ خط دار در ابتدای نسخه.

۱۱۲۶۶

دیوان ذوقی اصفهانی
(شعر ـ فارسی)

از: ابوالقاسم ذوقی اصفهانی (۱۲۷۳ ـ ۱۳۳۶ق)

از شاعران و ادیبان اواخر دورهٔ قاجار. در حسابداری و دفترداری و نگارش منشآت تجاری مهارت داشت و در اکثر مجامع ادبی اصفهان و شیراز شرکت جست.

دیوان ذوقی، مشتمل بر پنج هزار بیت، به اهتمام میرزا حسین در سال ۱۳۳۶ق در اصفهان چاپ سنگی شده است.

[ذریعه ۹: ۳۴۱؛ سخنوران نامی معاصر ۳: ۱۴۰۷؛ منزوی ۲: ۲۳۰۳].

اشعار ذوقی در این نسخه شامل قصاید، غزلیات، مرثیه، قطعه، مسمط، هجو و رباعیات است. وی در ابتدای برگ ۲ر نوشته است:

«هذا غزلیات و قصائدی که در ایام بیکاری و گرفتاری گفته شده است در سنه ۱۳۲۵ در کمال پریشانی». و در انتهای صفحه نوشته است: «حرره فی حاله الکساله شیخ ذوقی».

آغاز:

عجب مدار که ریزد حلاوت از سخنش	شکر خراج دهد تنگ تنگ بر دهنش
سر به زنار هجائی زده است خسرو حسن	که کوته است ازین مایه دست صد خرمنش

شکستهٔ راسته و چلیپا اصل، ابوالقاسم ذوقی اصفهانی، ۱۳۲۵-۱۳۲۷ق. تاریخ «۱۳۲۶» در گ ۱۴ر و «۱۳۲۸» در گ ۲۸پ و ۳۲ر دیده می‌شود. اشعار در چهار ستون مجزا و به صورت چلیپا و راسته نوشته شده است. جدول و ستون‌بندی با بنفش. نسخه خط خوردگی دارد و با نشانهٔ «صح» و «صحیح است» تصحیح شده است. نسخه از دو طرف نوشته شده و از چپ به راست صفحه شمار دارد. جملهٔ «ادرکنی» در برخی صفحات دیده می‌شود. در انتهای گ ۲۹پ نوشته است: «یا صاحب‌الزمان ادرکنی انا مستغیث بک». این نسخه اصل دستخط شاعر است و در برخی جاها شاعر توضیحاتی را به عنوان یادآوری برای خود نوشته است، از جمله در حاشیهٔ گ ۱۸ر: «این شعر خیلی پیچیده است و دیر فهم باید تصرف شود تا واضح باشد». گ ۴۴پ: «مخفی نماناد که هرچه تصور می‌کنم اغلب این غزلها را از تو باید ریخت و از کل عوض کرد وگرنه چشم باید پوشید حوصله و فراغتی هم که ندارم». گ ۵۴ر: «دیشب در خواب شعر می‌گفتم بیدار شدم همین دو بیت بیشتر به خاطرم نبود نوشتم بقیه را صبح گفتم». همچنین در گ ۷۱پ توضیحی دربارهٔ مثنویاتی که سروده و خیال اصلاح و تنظیم و ترتیب آنها را دارد نوشته است. یادداشت دربارهٔ خود در ۱۷ رجب ۱۳۲۵ق و گله از اوضاع و بی وفایی برادران و بیکاری در چهل سالگی در پشت برگ نخست. چند نامه در گ ۵۷ر و ۶۶پ و ۶۷ر. یادداشت دربارهٔ خود در ۱۳۲۶ و ۱۳۲۷ق در گ ۵۸پ، گ ۷۱پ، و در ۱۳۳۰ق در گ ۷۳ر. مطلبی دربارهٔ معجزات صاحب‌الزمان به نقل از *بحارالانوار* در گ ۶۸ر. حساب‌های سیاق در گ ۵۶پ و ۵۷ر و ۵۹ر، ۶۶ر و پ، ۷۳ر و پ. حروف سرهم انگلیسی در گ ۳۰ر و چند سطر تمرین خط انگلیسی در گ ۵۶پ و ۵۸ر. یک برگ جداگانه از اشعار ذوقی به همان خط متن نسخه و یک نامه به خط او بر روی کاغذ آبی در لا به لای نسخه هست.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در ابتدا و انتهای نسخه.

جلد یک لا، تیماج عنابی، ضربی، یک قاب شش ضلعی با جدول شش خطهٔ ضربی در وسط. جدول دور چهار خطه. عطف با یک نخ ضخیم به نسخه دوخته شده است. قطع بیاضی،۲۰×۲۲ س‌م.

۷۳گ، ۲۰/۵×۲۲/۵ س‌م.

۱۱۲۶۷

مرقع

(خوشنویسی - فارسی و عربی)

این مجموعه شامل ۲۷ قطعه از خطوط خوشنویسان، از جمله عبدالله عاشور رشانی اصفهانی و بقا اصفهانی، است.

قط ۱: بخشی از بیت عربی ابن فارض.

ثلث معرب درشت. دو سطر که کامل نیست و ابتدای آنها از بین رفته است. بین دو سطر یک نوار باریک قهوه‌ای با تحریر زرد وجود دارد. زمینه نخودی. جدول مشکی و زر و سفید و آبی. حاشیهٔ مشکی و گل‌بهی. مقوای آبی سیر. کمند دو خطهٔ مشکی و زر. پشت قطعه کاغذ روغنی بنفش.

قط ۲: حدیث

رقم: «کتبه العبد الفقیر الحقیر یاقوت سیدی [؟]».

نسخ و ثلث معرب. یاقوت. رقم کاتب آسیب دیده و نام او درست خوانده نمی‌شود. زمینه نخودی. قطعه‌سازی مانند قطعهٔ ۱.

قط ۳: دعا

نسخ معرب خوش چلیپا. زمینه شیری، جدول مشکی و زر و سفید و آبی. حاشیهٔ قهوه‌ای. مقوای سرخابی. کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

قط ۴: متن عربی

رقم: «نقلت من خط استادی و استادی علاءالدین التبریزی و انا العبد الضعیف محمدمحسن الأصفهانی فی ۱۱۲۹».

نسخ، محمدمحسن اصفهانی، ۱۱۲۹ق، از روی خط علاءالدین تبریزی. زمینه نخودی سیر. جدول مشکی و زر و آبی و سفید. حاشیهٔ گل‌بهی و قهوه‌ای و آبی فیلی. مقوای سرخابی. متن قطعه آسیب دیده و بخشی از آن از بین رفته است.

قط ۵: چند آیه و حروف مقطعه قرآن کریم

نسخ معرب. جای نشانه‌های بین آیات خالی است. زمینه زرد. جدول مشکی و زر و آبی و سفید. حاشیهٔ سرخابی و زرد. مقوای بنفش. کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

قط ۶: متن عربی

رقم: «نقل عن خط استاد الکامل آقا زین‌العابدین زید عمره و توفیقاته و انا العبد الخاسر ابن محمدکاظم محمدباقر الاصفهانی سنه ۱۲۹۴».

بدنویسی چه عیب می‌باشد   همه دوستان درپس کارشد

نسخ راسته و چلیپا، محمدباقر بن محمدکاظم اصفهانی، ۱۲۹۴ق، از روی خط آقا زین‌العابدین. زمینه زرد. غبار افشان به زر. جدول مشکی و زر و سفید و آبی. حاشیهٔ قهوه‌ای و زرد و صورتی. مقوای بنفش. کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

قط ۷: انشا فارسی

رقم: «روز سه‌شنبه مسوده و قلمی گردید بر سبیل تعجیل و نهایت افسردگی الحقیر محمد القزوینی».

شکسته عالی کم نقطه چلیپا، محمد قزوینی. زمینه نخودی غبارافشان زر. جدول مشکی و زر و سفید و آبی. حاشیهٔ مشکی و آبی. مقوای بنفش. کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

قط ۸: نظم و نثر فارسی

شکسته ریز عالی چلیپا. بین مصراع‌ها چهار نقطهٔ سرخ. زمینه نخودی. جدول مشکی و زر و سفید و آبی. حاشیهٔ قهوه‌ای و سبز. مقوای بنفش. کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

قط ۹: یک صفحه از نسخه‌ای از قرآن کریم: آیهٔ ۲۲۰ تا ۲۲۷ سورهٔ بقره.

نسخ معرب خوش. نشانه‌های بین آیات شش ضلعی توپر زر و مشکی و قرمز. زمینه سفید. بین سطور دندان موشی زر. جدول مشکی، قهوه‌ای مایل به قرمز، زر، قهوه‌ای و آبی. حاشیهٔ قهوه‌ای تیره با زنجیرهٔ زر. حاشیهٔ سبز روشن با طرح اسلیمی زر. مقوای گل بهی و بنفش. کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

قط ۱۰: فی انوار الربیع فی التهنیه سنت فلان

نسخ معرب، زمینه نخودی غبارافشان، جدول مشکی و زر و سفید و ابی، حاشیهٔ مشکی، مقوای نخودی و بنفش، کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

قط ۱۱: حکایاتی از *گلستان* سعدی و چند بیت از غزل حافظ.

رقم: «به تاریخ روز شنبه شهر محرم الحرام سنه ۱۲۷۴ در دارالسلطنه اصفهان مسوده نمود بنده حقیر فقیر عبدالحسین در روز شنبه اول شهر محرم الحرام تحریر نمود بنده حقیر عبدالحسین فی سنه ۱۲۷۴».

شکسته عالی راسته و چلیپا از دو طرف، عبدالحسین، یکم محرم ۱۲۷۴ق، به سفیداب و زعفران و لاجورد، زمینه قهوه‌ای تیره و غبارافشان به زر، جدول مشکی و زر و سفید، حاشیهٔ گل‌بهی و ابی، مقوای ماشی.

قط ۱۲: پنج بیت از حافظ و عرفی

پنج قطعه است که در زیر هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

شکسته عالی، زمینه سفید و زرافشان با تحریر زر، زمینه در قطعهٔ سوم رنگ شده با قرمز، جدول مشکی و زر و ابی و سفید، حاشیهٔ ابی و صورتی، مقوای ماشی، کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

قط ۱۳: دو بیت از *بوستان* سعدی.

نستعلیق درشت چلیپا، زمینه شیری، جدول مشکی و زر و سفید و ابی، حاشیهٔ گل‌بهی و مشکی، مقوای بنفش، کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

قط ۱۴: حدیث

رقم: «مشقه فی لیله الاثنین فی شهر جمادی‌الثانی ۱۲».

نسخ معرب، شب دوشنبه جمادی‌الثانی [۰۰]۱۲، زمینه شیری، بین سطور دندان موشی زر، جدول مشکی و زر و سفید و ابی، حاشیهٔ قهوه‌ای و گل بهی، مقوای بنفش، کمند دو خطهٔ مشکی و زر، متن قطعه آسیب دیده و مرکب برخی قسمت‌ها پخش شده است. مانند قط ۱۳.

قط ۱۵: دو بیت فارسی.

رقم: «راقمه کمترین خلق الله فقیر عطاالله سنه ۱۱۵۱».

نستعلیق چلیپا، عطاءالله، ۱۱۵۱ق، زمینه نخودی تیره، تحریر زر، جدول مشکی و زر و سفید و ابی، حاشیهٔ مشکی و گل بهی، مقوای بنفش، کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

قط ۱۶: سه بیت فارسی.

رقم: «کتبه المذنب احمد الحسنی».

نستعلیق چلیپا، میر سید احمد حسنی مشهدی، به گواهی جلال‌الدین همایی در پشت قطعه، زمینه کاغذ نخودی با طرح گل و بوته و پرندهٔ زر، جدول مشکی و زر و و سفید و ابی، حاشیهٔ ابری آبی، ابی تیره و گل بهی، مقوای بنفش، کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

یادداشت جلال‌الدین همایی دربارهٔ خوشنویس قطعه در ۸ شهریور ۱۳۲۸ش پشت قطعه.

قط ۱۷: متن عربی

رقم: «کتبه تراب اقدام المومنین المتمسک بولاء الائمه المعصومین الاثم ابوالقاسم».

«کتبه فی یوم الجمعه فی شهر ذی الحجه الحرام فی سنه ۱۱۸۰ من الهجره».

نسخ معرب، ابوالقاسم، جمعه ذیحجه ۱۱۸۰ق، ۱۲ سطر است و سطرها یک در میان وارونه نوشته شده‌اند و سطر ۴ و ۸ و ۱۲ وارونه و قهوه‌ای است، زمینه نخودی سیر، جدول مشکی، زر، سفید و آبی، حاشیهٔ گل‌بهی و ابی، مقوای قهوه‌ای، کمند دو خطهٔ میشکی و زر.

قط ۱۸: یک صفحه از ابتدای *مصابیح السنه* ابن الفراء بغوی.

نسخ معرب، عبدالله عاشور رنانی اصفهانی، به گواهی جلال‌الدین همایی در حاشیهٔ قطعه، ۱۳ سطر است که در چهار قطعه نوشته شده و در اینجا در زیر هم قرار گرفته و باهم قطعه‌سازی شده‌اند. از زمینهٔ نخودی سیر، جدول مشکی، زر، سفید و ابی، مقوای قهوه‌ای، کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

قط ۱۹: سه بیت از قصیدهٔ فصیحی.

سه قطعه که در زیر هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

ثلث درشت معرب، دو مصراع هر بیت به صورت پیوسته و بدون فاصله نوشته شده است. کلمات انتهای ابیات در قطعه‌سازی از بین رفته است، زمینه نخودی، جدول مشکی و زر و سفید و ابی، مقوای ابی فیلی، کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

قط ۲۰: متن عربی

رقم: «... مشقه العبد الاقل عبدالرحیم حامدالله تعالی فی ۱۱۷ فی یوم سبت».

نسخ معرب، عبدالرحیم، روز شنبه، ۱۱۷ (=۱۱۰۷ق)، زمینه نخودی روشن، جدول مشکی، زر، سفید و ابی، حاشیهٔ قهوه‌ای و صورتی، مقوای ابی فیلی.

قط ۲۱: ابیات عربی از حلاج و متنبی

رقم: «حرره لمخدوم المکرم الممجد و الملاد المعظم المشهد مشهدی محمد وفقه الله تعالی بتوفیقه السرمد فی سنه ۱۲۰۵ من الهجره».

رقم: «حرره ابوالقاسم فی سنه ۱۲۰۵ من الهجره».

ثلث معرب چلیپا از دو طرف و زیبا، ابوالقاسم، ۱۲۰۵ق، برای مشهدی محمد، زمینه نخودی تیره، بین سطور زرافشان نقطه‌پرداز، جدول مشکی، زر، سفید و ابی، حاشیهٔ باریک قهوه‌ای و گل بهی، حاشیهٔ پهن سبز، مقوای بنفش، کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

قط ۲۲: نثر ادبی ابواسحاق صابی به مناسبت تبریک تحویل سال نو به یکی از امرا.

رقم: «کتبه محمدابراهیم فی ۱۱۰۲».

نسخ معرب خوش، محمدابراهیم، ۱۱۰۲ق، زمینه نخودی تیره، جدول مشکی و زر و سفید و ابی، حاشیهٔ باریک قهوه‌ای و گل بهی، حاشیهٔ پهن سبز، مقوای بنفش، کمند دو خطهٔ مشکی و زر، قطعه‌سازی مانند قط ۲۱.

قط ۲۳: قرآن: آیات ۴۰ تا ۴۴ سورهٔ بقره.

رقم: «کتبه بیمناه الدائره الفانیه الجانیه خادم اهل البر و التقی السید محمد الاصفهانی

المتخلص ببقا وفقه الله للعمل فی یومه لغده قبل خروج الامر من یده فی شهر صفر المظفر من شهور سنه اربع و تسعین و ماتین بعد الالف من الهجره المقدسه النبویه».

نسخ معرب خوش، سید محمد بقا اصفهانی، صفر ۱۲۹۴ق. جای نشانه‌های بین ایات خالی است. زمینه نخودی. جدول مشکی و زر و سفید و ابی. حاشیهٔ مشکی و ابی. مقوای سبز. کمند دو خطهٔ مشکی و زر. پخش شدگی مرکب برروی متن قطعه دیده می‌شود.

قط ۲۴: حدیث

رقم: «به جهت نورچشمی عبدالحمید ۱۲۷۳».

نسخ معرب، ۱۲۷۳ق، برای عبدالحمید. «هو القادر المقتدر» در آغاز قطعه به سرخی. زمینه نخودی. بخشی از متن قطعه آسیب دیده و از بین رفته است. قطعه‌سازی مانند قط ۲۳.

قط ۲۵: سیاه مشق.

نستعلیق بی‌نقطه راسته و چلیپا. سیاه مشق. زمینه نخودی تیره. جدول مشکی و زر و سفید. حاشیهٔ بنفش. مقوای نارنجی کم‌رنگ. کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

قط ۲۶: متن عربی، جهت آموزش خط ثلث.

رقم: «العالیجاه معلی ... الاخ الاعز الاکرم فتحعلی خانا زید توفیقاته بمحروسه اصفهان فی سنه ۱۲۰۳».

نسخ معرب راسته و چلیپا، ۱۲۰۳ق در اصفهان، برای برادرش، فتحعلی‌خان. اندازهٔ حروف با نقطه نشان داده شده است. زمینه سفید. جدول مشکی و زر و سفید. حاشیهٔ ابی و زرد. مقوای نارنجی سیر. کمند دو خطهٔ مشکی و زر.

مهر مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت قطعه.

قط ۲۷: قسمتی از چند بیت عربی.

ثلث معرب، سیاه مشق. زمینه کاغذ ابری ابی. جدول مشکی و زر و ابی و سفید. حاشیهٔ گل بهی و قهوه‌ای. مقوای ابی فیلی، کمند دو خطهٔ مشکی و زر، پشت قطعه کاغذ روغنی بنفش.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت قطعهٔ نخست و قطعهٔ ۲۶.

جلد مقوایی روغنی برجستهٔ زیبا و پرکار، زمینه مشکی، یک ترنج بزرگ با زمینهٔ زیتونی و طرح گل و برگ قهوه‌ای و طرح اسلیمی برجستهٔ قهوه‌ای. یک ترنج و چهار سرترنج و دو کلبرگ و دو کتیبه با طرح گل و بوتهٔ برجستهٔ مشکی و سرخ و سبز و زرد و قهوه‌ای در میان ترنج بزرگ و چهار لچکی. مجدول، دو ردیف جدول مشکی و قهوه‌ای و بین آنها حاشیه با زمینهٔ مشکی و طرح گل و برگ و اسلیمی قهوه‌ای و ترنج‌های متوالی به رنگ قرمز و سبز و زرد. درون چرم سبز، سوخت، زمینه نقش اسلیمی و گل و برگ ابی و زر. ترنج وسط با زمینهٔ لاجوردی با طرح گل و برگ و اسلیمی زر و قهوه‌ای، سرترنج‌ها و لچکی با نقش اسلیمی بنفش و سبز و مشکی و قهوه‌ای و زر و کرم و سفید. جدول مشکی و سفید و زر. کمند دو خطهٔ مشکی و زر. لبهٔ عطف چرم مشکی. دو زرورق در اغاز و انتهای مرقع برای محافظت درون جلد. ۲۱/۵×۳۲/۵ س‌م.

۱۱۲۶۸

قطعهٔ خوشنویسی (خوشنویسی ـ فارسی)

قطعه‌ای زیبا به خط سلطان‌علی مشهدی است با دو بیت از غزل امیرخسرو دهلوی.

ای فراق تو یار دیرینه	غم تو غمگسار دیرینه
درد تو میهمان هر روزه	داغ تو یادگار دیرینه

رقم: «الفقیر سلطان‌علی المشهدی».

نستعلیق چلیپا خوش، سلطان علی مشهدی. زمینه نخودی تیره، بین سطور زرافشان با گل‌های ریز رنگارنگ، ابی، قرمز، سفید، زرد، با تحریر مشکی کم رنگ. چهار لچکی با زمینهٔ لاجوردی و رنگین در دو گوشه و وسط حاشیه. جدول مشکی و زر و سفید و مشکی و ابی. حاشیهٔ باریک سرخ و ابی با نقش ظریف و سادهٔ رنگی، و حاشیهٔ پهن سفید با طرح گل و برگ اسلیمی مذهب ابی و قرمز و بنفش در میان آنها. مقوای گل بهی. کمند مشکی و زر. یک زرورق سبز برای محافظت برروی قطعه قرار دارد.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت قطعه.

اندازهٔ نوشته: ۱۹/۸×۱۱/۷ س‌م، اندازهٔ قطعه: ۳۰/۳×۲۰/۳ س‌م.

۱۱۲۶۹

قطعهٔ خوشنویسی (خوشنویسی ـ فارسی)

سه بیت فارسی به خط علی کاتب است.

دارم امید از خدای کریم	زان کریمی که قادرست و رحیم
لطف ایزد همیشه یار تو باد	دایم از بد نگاه دار تو باد
کز بلیات در امان باشی	تا جهانست در جهان باشی

رقم: «کتبه العبد المذنب الفقیر علی الکاتب غفر ذنوبه».

نستعلیق خوش چلیپا، علی کاتب، بدون تاریخ. زمینه نخودی تیره. بین سطور زرافشان با گل‌های ریز قرمز و ابی و تحریر قهوه‌ای. چهار لچکی با زمینهٔ لاجوردی و سبز و سفید. جدول مشکی و زر و سبز و قرمز. حاشیهٔ قرمز با نقش ظریف و ساده و حاشیهٔ سفید با گل و برگ و اسلیمی مذهب با رنگ‌های قرمز و ابی و بنفش. مقوای مشکی. کمند قرمز.

از مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا).

اندازهٔ متن: ۲۱/۶×۱۲/۶ س‌م. اندازهٔ قطعه: ۳۰/۳×۲۰/۷ س‌م.

۱۱۲۷۰

دیوان غمگین (مراثی غمگین) (شعر ـ فارسی)

از: محمدکاظم غمگین اصفهانی (۱۲۴۸ـ ۱۳۱۵ق)

دربارهٔ غمگین اصفهانی، نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۲۴ در همین فهرست.

این دیوان شامل بخش‌های زیر است:

۱. سرالاسرار (ص ۱ - ۹۴)

کتاب مراثی غمگین موسوم به *سرالاسرار* و در حدود ۱۵۰۰ بیت است با این عنوان‌ها: مثنوی در کیفیت پیراهن حضرت اباعبدالله الحسین(ع) (۱-۱۲)، در کیفیت شهادت دو فرزند حضرت زینب(س) (۱۲-۲۵)، در چگونگی عروسی و شهادت قاسم ابن حسن (۲۶-۴۱)، مرثیه در چگونگی شهادت حضرت علی‌اصغر (۴۱-۵۴)، در کیفیت شهادت حضرت ابوالفضل عباس (۵۵-۶۶)، در جهت مراجعت کردن علی‌اکبر از میدان بر در حرم و بیان العطش قتلش (۶۷-۷۱)، در چگونگی شهادت غلام ترک حضرت سجاد(ع) (۷۱-۸۷)، در سبب منع و جلوگیری حر از حرکت حضرت اباعبدالله الحسین(ع) و مآل حال (۸۷-۹۴).

آغاز:

ساقی ای آتش چنین تیز دست	زآن می چون آتشم بنمای مست

انجام:

زودتر از همگنان آن ذوفنون	زد چو مجنون پا به صحرای جنون

۲. مراثی (ص ۹۴ - ۱۰۸)

شامل:

نه بند در مصائب حضرت اباعبدالله حسین(ع) (۹۴ - ۱۰۲)

آغاز:

چون علم در کربلا زد خسرو گردون اساس	عالم ایجاد افتاد از الم اندر هراس

انجام:

گشت چون لبریز از زهر جفا جام حسن	شد زمردگون دو لعل و چهر گلفام حسن

و مرثیه (ص ۱۰۲-۱۰۵)، مخمس در تضمین غزل سعدی (ص ۱۰۵-۱۰۷)، مخمس در تضمین غزل جامی (ص ۱۰۷-۱۰۸).

نستعلیق جوهری مشکی و ابی اصل، محمدکاظم غمگین اصفهانی. در بخشی از نسخه صفحات با مداد ستون‌بندی و سطربندی شده است. نسخه شماره صفحه دارد. نسخه خط خوردگی دارد و تصحیح شده است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در ص ۱. در سه صفحهٔ پایانی جدولی حاوی «درست» و «نادرست» براساس شمارهٔ سطر و صفحه آمده است که مربوط به این نسخه نیست.

بدون جلد.

۵۱گ (۱۰۸+۳ص)، ۲۱×۱۷ س‌م، ۱۵س، ۱۹×۱۲ س‌م.

۱۱۲۷۱

شاهنامه

(شعر - فارسی)

از: ابوالقاسم فردوسی طوسی (۳۲۹ - ۴۱۶؟ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۲۵ در همین فهرست.

اوراق پراکندهٔ نسخه‌ای از *شاهنامه* است که کامل نوشته نشده است.

نستعلیق، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، چند سطر به صورت چلیپا. عنوان‌ها نوشته نشده‌اند. ستون‌بندی چهار ستونه به زر، کمند دو خطهٔ زر و مشکی، جدول‌ها کامل ترسیم نشده‌اند و تعدادی از اوراق بدون جدول هستند. کتیبه‌های عنوان با زمینهٔ زر و اطراف لاجورد و زر در مراحل مختلف ترسیم ناتمام مانده‌اند. سوراخ‌های ریز و سوراخ بزرگی در پایین برخی برگ‌ها وجود دارد که بر اثر سوختگی به وجود آمده است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» برروی یکی از برگ‌ها.

بدون جلد.

۱۰۱گ، ۴۴×۲۸/۵ س‌م، ۲۰س، ۳۰×۱۸ س‌م.

۱۱۲۷۲

اوراق پراکنده

(اسناد و مدارک - فارسی)

شامل:

۱. زیارت نامهٔ امام حسین(ع)

بخش آغاز نسخه پاره شده است.

آغاز موجود: «... الزهراء سید ... السلام علیک یا ... الرضا السلم علیه ... الائمه المعصومین ... السلام علیک و علیهم اجمعین و رحمه الله و برکاته السلام علیک یا صاحب المصیبه الراتبه السلام علیک یا صریع الدمعه الساکبه المفجوع الحزین و المذبوح الطعین و المقطوع الوتین».

انجام: «و حزنی علیک طویل و مصابی بک جلیل و اسفی علیک مجدد الیک همتی و رجائی و علیک حزنی و بکائی زالسلام علیکم و رحمه الله برکاته».

نسخ معرب، بدون تاریخ، جدول قرمز و زرد و مشکی و ابی، کمند قرمز، سطربندی قرمز، نسخه در حاشیه تصحیح شده است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)».

یک برگ طومار، ۳۱۶×۸ س‌م، عرض نوشته: ۵ س‌م.

۲. دیوان غمگین اصفهانی

از: محمدکاظم غمگین اصفهانی (۱۲۴۸ - ۱۳۱۵ق)

دربارهٔ غمگین اصفهانی، نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۲۴ در همین فهرست.

اوراق پراکندهٔ دیوان غمگین است، شامل:

– مثنوی «در بیان چگونگی پیراهن حضرت سید الشهداء(ع)» (ناتمام) و تعدادی غزل به ترتیب تهجی.

نستعلیق.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)».

۲۹گ، ۴۰ برگ نانوشته که سطراندازی شده اما نوشته نشده‌اند، ۲۱/۵×۱۷ س‌م.

– مثنوی سیره *الابرار* در چگونگی حال و شهادت وهب ابن عبدالله کلبی و در چگونگی حال ذوالجناح در روز عاشورا.

نستعلیق جوهری ابی، احتمالاً مجید اوحدی (یکتا).

۷گ، ۲۲/۵×۱۸ س‌م.

– دو برگ مثنوی از غمگین اصفهانی، به خط مجید اوحدی، در ۱۵ خرداد ۱۳۲۴ش.

– قصاید

نستعلیق راسته و چلیپا در متن در حاشیه.

۱۳گ، ۳۵/۵×۲۲ س‌م، ۲۳س، ۳۲×۱۷/۵ س‌م.

– غزلی از غمگین

نستعلیق چلیپا، مجید اوحدی (یکتا).

۲گ.

– رباعیات و مخمس و غزل

نستعلیق راسته و چلیپا.

۶گ.

– اوراق پراکندهٔ یادداشت‌های مجید اوحدی که در تصحیح دیوان غمگین نوشته است، شامل فهرست غزل‌ها و قصاید و یادداشت‌های مربوط به صفحات مختلف دیوان و دو برگ در شرح حالات و خصائص زندگی ناظم.

۳. المشاعر (فلسفه – عربی)

از: صدرالدین محمد بن ابراهیم شیرازی (۹۷۹ – ۱۰۵۰ق)

بخشی از کتاب *المشاعر* ملاصدراست که کتابی است در حکمت الهی و مسائل مبدأ و معاد و بارها به چاپ رسیده است.

آغاز: «نحمدالله و نستعین بقوته التی اقام بها ملکوت الارض و السماء و بکلمته التی انشاء بها نشأتی الآخره و الاولی علی تهذیب القوی القابله للاستکمال».

نستعلیق تحریری.

۱۶گ، ۱۹×۱۲ س‌م، ۲۴ س، ۱۵/۵×۸ س‌م.

۴. تمرین خط

چند بیت از *مصباح الهدایه* عزالدین کاشانی است و در زیر آن نوشته شده:

«در شب شنبه نوزدهم اردی‌بهشت ماه برای امتحان خط تحریر شد امیدست مورد قبول و پسندیده طبع اوستاد اعظام الحاجی میرزا آقا امامی واقع شود و اجازه فرمایند دو شعری که در فوق همین صفحه مرقوم شده در صفحهٔ نقاشی که در شرف خاتمه و اتمام می‌باشد بنویسم البته سعی وافی و کوشش کافی خواهد شد که بهتر و مرغوب‌تر بنویسم تا بیشتر مورد نظر واقع گردد حرره عبدالمجید اوحدی اصفهانی».

نستعلیق، عبدالمجید اوحدی اصفهانی، جهت امتحان خط.

یک برگ کاغذ خط دار، ۲۱×۱۷ س‌م.

همچنین ۲۹ برگ یادداشت‌های کوچک و بزرگ در این مجموعه وجود دارد، از جمله سواد عریضه‌ای که به مجلس ملی طهران نوشته شده است، محض یادداشت، در ۱۵ ذیحجه ۱۳۲۴ق. یکی از یادداشت‌ها برروی کاغذ سربرگ «دواخانه آتش» در اصفهان که به فارسی و انگلیسی است نوشته شده و در سربرگ آمده: عنوان تلگرافی: اصفهان «آتش»، به تاریخ ۲۵ رجب ۱۳۴۹ق/ ۲۵ آذر ۱۳۰۹ش.

۱۱۲۷۳

مصالحه نامه (اسناد و مدارک – فارسی)

مصالحه نامه‌ای است بین حاجی محمدحسن قنادی ولد مرحوم حاجی محمد قنادی با برادر و دو تن از برادرزاده‌های خود، در مورد شش دانگ یک باب خلوت ملکی متصرفی موروثی خود، واقع در محلهٔ سیداحمدیان از محلات دارالسلطنه اصفهان، در ۱۷ محرم ۱۳۱۷ق.

شکسته، ۱۷ محرم ۱۳۱۷ق در اصفهان. چند کلمه به سرخی.

مهر بیضی «یا امام حسن» در انتهای سند. یادداشت و مهر شاهدان معامله در بالا و حواشی سند. مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در بالای سند.

یک برگ، ۴۳/۲×۳۴/۵ س‌م. پشت کاغذ پارچه چسبانده شده است.

۱۱۲۷۴

مصالحه نامه (اسناد و مدارک – فارسی)

مصالحه نامه‌ای است بین آقا مشهدی علی قناد ولد حاجی عباس قناد از طرف خودش و وکالتاً از طرف زوجه‌اش، شاه بیگم صبیه کدخدا هادی، و خواهرش، خانم سلطان زوجه آقا عبدالمحمود کرباس فروش، با آقا محمدکریم ولد آقا مشهدی عباس، در مورد شش دانگ یک باب خانهٔ خلوت واقع در محلهٔ سید احمدیان اصفهان، در ۸ ربیع‌الثانی ۱۳۲۸ق.

نستعلیق تحریری، ۸ ربیع الثانی ۱۳۲۸ق، در اصفهان.
مهر بیضی «عبده الراجی محمدعلی» در انتهای سند. یادداشت و مهر شاهدان معامله در بالا و حواشی سند. مهر تملک مستطیل آبی «مجید اوحدی (یکتا)» در بالای سند.
یک برگ. پارچه. ۸۲ × ۴۰ س‌م.

۱۱۲۷۵

دیوان غمگین اصفهانی (شعر ـ فارسی)

از: محمدکاظم غمگین اصفهانی (۱۲۴۸ ـ ۱۳۱۵ق)

دربارهٔ غمگین اصفهانی، نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۲۴ در همین فهرست.

نسخهٔ چاپخانه‌ای دیوان اشعار غمگین اصفهانی است که به سعی و اهتمام مجید اوحدی یکتا چاپ شده است. این اوراق پراکنده و بریده شده است و یادداشت‌ها و تصحیحات مصحح، از جمله معنی برخی لغات و توضیحات مطبعه‌ای او، در حواشی صفحات دیده می‌شود.

نستعلیق خوب. عنوان‌ها سیاه‌تر و درشت‌تر از متن، چهار ستونه. چاپی. برروی برخی تصحیحات یا توضیحات خط کشیده شده است.
مهر تملک مستطیل آبی «مجید اوحدی (یکتا)» در ص ۱.
اوراق پراکنده و بریده شده زرد و نخودی روشن، ۳۵/۵×۲۲ س‌م، ۲۹س، ۲۸×۱۶/۵س‌م.

۱۱۲۷۶

کلیات سعدی

این نسخه شامل دیباچهٔ جامع کلیات (متن و حاشیهٔ ۱پ ـ ۲پ)، علی بن احمد بیستون، است که مجموعهٔ آثار نظم و نثر سعدی را ابتدا در سال ۷۲۶ق گردآوری و براساس تهجی مطلع غزلیات تنظیم کرد و بار دیگر در سال ۷۳۴ق به ترتیب تهجی حروف آخر هر غزل تنظیم نمود.

آغاز دیباچه: «شکر و سپاس معبودی را جلت قدرته که آفریننده مخلوقات عالم است».

سپس:

۱. رساله در تقریر دیباچه (متن و حاشیه ۲پ ـ ۴پ) (نثر ـ فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

آغاز: «سپاس بی عد و غایت و ستایش بی حد و نهایت آفریدگاری را جل جلاله».

۲. مجالس پنجگانه (مجالس خمسه) (متن و حاشیه ۴پ ـ ۱۳ر) (نثر ـ فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

پنج مجلس موعظه و خطابه اخلاقی است به شیوهٔ مجالس صوفیان و مُذَکّران که در آنها نظم و نثر و پارسی و عربی درهم آمیخته است.

[صفا ۲/۳: ۱۲۱۸؛ منزوی ۵: ۳۶۲۱].

آغاز:

الحمدلله الذی خلق الوجود من العدم ... فبدت علی صفحاته انوار اسرارالقدم

۳. سؤال صاحب دیوان (متن و حاشیه ۱۳ر ـ ۱۴ر) (نثر ـ فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

شامل چند سؤال صاحب دیوان شمس‌الدین محمد جوینی و جواب‌های سعدی است.

[صفا ۲/۳: ۱۲۱۸].

آغاز: «صاحب صاحبقران خواجه زمان و نیکو سیرت و صورت جهان شمس الدنیا».

۴. عقل و عشق (متن و حاشیه ۱۴ر ـ ۱۴پ) (نثر ـ فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

رساله‌ای است در بیان تقدم عشق بر عقل برای وصول به حق و در جواب سؤال شخصی به نام سعدالدین نوشته شده است. ابتدا سؤال سعدالدین در هشت بیت و سپس جواب سعدی به نثر آمده است.

[عکسی مرکز احیاء ۴: ۱۸].

آغاز:

سالک راه خدا پادشه ملک سخن ... ای ز الفاظ تو آفاق پر از در ثمن

۵. نصیحت ملوک (نصایح الملوک) (متن و حاشیه ۱۴پ ـ ۱۹ر) (نثر ـ فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

رساله‌ای است در پند و حکمت و نصیحت در باب سیاست به جهت پادشاهان همراه با حکایات کوتاه و مانند دستور مملکت‌داری است.

[صفا ۲/۳: ۱۲۱۹؛ منزوی ۲: ۱۷۱۴].

آغاز: «الحمدلله الکافی حسب الخلایق وحده و الحمدلله علی نعمه ... بعد از حمد و ثنای خداوند عالم و نعت بهترین فرزند آدم».

۶. سه رساله (تقریرات ثلاثه) (متن وحاشیهٔ ۱۹ر ـ ۲۰پ) (نثر ـ فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (ـ ۶۹۱؟ق)

از آن جا که در بعضی از نسخه‌های *کلیات سعدی* تقریرات ثلاثه ذکر نشده است، عده‌ای در صحت و اصالت انتساب آن به سعدی شک کرده‌اند. این تقریرات به قرار زیرند:

- ملاقات شیخ با آباقان (ذکر سلطان آباقا) (۱۹ر – ۱۹پ)

آغاز: «شیخ سعدی علیه الرحمه فرموده که در وقت مراجعت از زیارت کعبه به دارالملک تبریز رسیدم و فضلا و علما و صلحای آن موضع را دریافتم».

- نصیحت به سلطان انکیانو، حاکم مغولی فارس (۱۹پ – ۲۰ر)

آغاز: «معلوم شد که سلطان عادل دام دولته قابل تربیت است و مستعد نصیحت اما بدان که».

- ذکر شمس‌الدین تازیکوی (در بیان احترام شیخ در نزد سلاطین) (۲۰ر – ۲۰پ)

آغاز: «در زمان حکومت ملک عادل شمس‌الدین تازیکوی اصفهالاران شیراز خرمائی چند از مال دیوان که تسعیر اندک داشت».

۷. گلستان (متن و حاشیه ۲۲پ – ۶۱ر) (نثر – فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (– ۶۹۱؟ق)

نک. ش ۷۰-۱۱ در همین فهرست.

آغاز: «منت خدای را عز و جل که طاعتش موجب قربت است»

۸. بوستان (سعدی نامه) (متن و حاشیه ۶۱پ – ۱۳۲ر) (شعر – فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (– ۶۹۱؟ق)

نک. ش ۱۱۲۱۴/۲ در همین فهرست.

آغاز:

به نام خداوند جان آفرین حکیم سخن در زبان آفرین

۹. دیوان سعدی (متن و حاشیه ۱۳۳پ – ۳۳۱پ) (شعر – فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (– ۶۹۱؟ق)

شامل: قصاید عربی (۱۲۳پ – ۱۴۰ر)، قصاید فارسی (۱۴۰پ – ۱۶۸ر)، ملمعات (۱۶۸ر – ۱۷۲ر)، غزلیات به ترتیب تهجی، شامل بدایع (۱۷۳پ – ۲۰۱پ)، طیبات (۲۰۲پ – ۲۷۴پ)، ترجیعات (۲۷۴پ – ۲۷۹ر)، خواتیم (۲۷۹ر – ۲۹۱ر)، غزلیات قدیم (۲۹۱پ – ۲۹۷ر)، صاحبیه (۲۹۷ر – ۲۹۷پ)، مقطعات (۲۹۷پ – ۳۰۷ر)، مثنویات (۳۰۷ر – ۳۱۳ر)، رباعیات (۳۱۵ر – ۳۲۲ر)، فردیات (۳۲۲ر – ۳۲۴پ)، مطایبات (۳۲۵ر – ۳۳۱پ).

آغاز:

حبست بجفنی المدامع لاتجری فلما طغی الماء استطال علی السکری

انجامه (۲۷۴پ): «تمت طیبات فی ششم شهر شوال سنه ۱۲۸۸».

۱۰. مجالس هزل (متن و حاشیه ۳۳۲ر – ۳۳۵پ) (نثر – فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی (– ۶۹۱؟ق)

سه مجلس به نثر و مضحکات است.

آغاز: «المجلس الأول العن الشیطان و اشتم الحیطان لعنا لایسعه الزمان و شتما لایحمله».

انجامه (۳۳۵پ): «تمام شد کتاب کلیات شیخ مصلح‌الدین سعدی شیرازی علی ید اقل عباد کلب آستان شیعیان علی ابن ابیطالب علیه‌السلام عبدالعلی ابن المرحوم الحاج میرزا محمدحسین نائینی الاصل اصفهانی المسکن در محروسه دارالسلطنه تبریز هنگام دماغ سوختگی قلمی گردید به تاریخ بیست و ششم شهر ربیع الثانی من شهور سنه یکهزار و دویست و هشتاد و نه ۱۲۸۹ هجری از خوانندگان التماس دعا بجهه خود و والدین خود دارم و این کتاب غلط بسیار دارد زیرا که در زمانی نوشته شد که همه حواس جمع تحصیل معاش بود و پریشانی از حد گذشته الحمداله ...».

نستعلیق راسته و جلیا، عبدالعلی بن محمدحسین نائینی اصفهانی، ششم شوال ۱۲۸۸ق در بخش طیبات دیوان، ۲۶ ربیع‌الثانی ۱۲۸۹ق در دارالسلطنه تبریز، در شصت و چهار سالگی، در پایان نسخه. کاتب در مطلبی که پس از انجامه نوشته است به علاقهٔ بسیار خود به کتاب‌نویسی و کتابت در اصفهان و طهران و تبریز اشاره می‌کند و اظهار می‌دارد که نسخهٔ حاضر نهمین *کلیات سعدی* اوست و ۴۲ نسخه‌ای را که کتابت کرده و شخصی را که نسخه را برای کتابت به او داده نام می‌برد. عنوان‌ها و عبارات عربی و نشانه‌ها و انجامه در گ ۶۱ر به سرخی. نسخه در متن و حاشیه نوشته شده و دنبالهٔ متن در هر صفحه به حاشیه رفته است.

یک نامهٔ شخصی برروی کاغذ خط دار جدید با جوهر آبی در لا به لای نسخه هست.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، سوخت، ترنج و سرترنج‌ها و دو کتیبهٔ زرین که همگی افتاده‌اند و فقط آثار آنها دیده می‌شود. جدول دور منگنه، ضربی، ۳۶×۲۱/۸ س‌م. عطف جلد شکسته و از نسخه جدا شده است.

۳۳۷گ، ۳۵×۲۲ س‌م، ۱۵س (متن)، ۲۷-۲۸ س (حاشیه)، ۲۸×۱۴ س‌م.

۱۱۲۷۷

الروضه البهیه فی شرح اللمعه الدمشقیه (فقه شیعه – عربی)

از: زین‌الدین بن علی عاملی، شهید ثانی (۹۱۱ – ۹۶۵ق)

اللمعه الدمشقیه کتابی است در فقه امامیه که یک دوره احکام فقهی را به اختصار و به شیوهٔ استدلالی دربردارد و شهید اول (۷۸۶ق) آن را در آخرین روزهای عمر خود در سال ۷۹۵ق در زندان دمشق نوشت. دو قرن بعد، در سال ۹۵۸ق، شهید دوم شرحی مزجی بر آن

نوشت، در دو جلد: جلد اول در ۲۷ فصل، از کتاب طهارت تا کتاب مساقات و جلد دوم در ۲۴ فصل، از کتاب اجاره تا کتاب دیات.

این کتاب بارها با تصحیحات مختلف به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۶: ۹۰، ۱۱: ۲۹۰؛ مشار عربی: ۴۹۶؛ سپهسالار ۱: ۴۷۴؛ مرعشی ۱: ۳۶۱؛ ملی ۱۱: ۱۱۸؛ ۱۲: ۸۸]

این نسخه جلد دوم، از کتاب اجاره تا کتاب دیات، است.

آغاز: «کتاب الاجاره و هی العقد علی تملیک المنفعه المعلومه بعوض معلومه العقد بمنزله المجلس یشتمل ...».

انجام: «خاتمه لیله السبت و هی الحادیه و العشرون فیشهر جمادی الاول سنه سبع و خمسین و تسعمائه من الهجره النبویه حامدا مصلیا مسلما اللهم صل علی محمد و آل محمد و اختم بخیر یا کریم آمین رب العالمین».

انجامه: (در پایان فهرست نسخه، ۲ر): «و حرر ذلک فی شهر رمضان المبارک ۱۱۲۴».

انجامه: «تم شرح الشهید اللاحق علی متن الشهید السابق و کمل اصل الفقهیه المحقق لفرع المجتهد المدقق قد رسل الله روحیهما و رضوانه علیهما و لعن الله علی قاتلیهما و اسئل ان الله یفیدنی من تحقیقاتهما و ان لایحرمنی من برکات روحیهما و ریحانیهما علی ید اقل العباد علما و عملا و اکثرهم جهلا و زللا المفتاق الی رحمه ربه الغنی ابن محمدنصیر محمد سامع الیزدی عفی عنهما غیهما فی عشیه لیله الخمیس لثلث بقین من شهر ذیحجه الحرام من السنه الرابعه من العشر الثالث من المائه الثانیه من الالف الثانی من الهجره النبویه المصطفویه علی هاجرها و اله الف الف تحیه و الف الف سلام اللهم حرم جسد الکاتب من النار بحق محمد و اله الا براز در حالت فراغ از کتابت این کلمات بخواطر قاصر رسید که تاریخ ختم کتاب و نسبت به مسمی داشته باشد تم شرح اللمعه ۱۱۲۴».

نستعلیق، محمدسامع بن محمدنصیر یزدی، شب پنج شنبه دهم ذیحجه ۱۱۲۴ق. عنوان‌ها به سرخی، خطوط کوتاه و بلند سرخ در بالای عبارات متن و برخی کلمات و عبارات شاخص. فهرست ابواب در ابتدای کتاب آمده است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. شرح و توضیح عبارات متن با نشانه‌های «ع ل»، «۵»، «م د»، «منه»، «جم»، «سلطان»، «مسالک»، «س ع»، «رحمه الله»، «سلط»، «غم»، «محمدصادق»، «م ص خ»، «۱۲» و غیره در حواشی و بین سطور نوشته شده است. آثار آب دیدگی در حاشیهٔ بالای نسخه دیده می‌شود.

ابیات و یادداشت‌های پراکنده در ابتدا و انتهای نسخه. یادداشت مالکیت و خرید در سال ۱۲۰۴ق، با مهر مستطیل ناخوانا، در پشت برگ نخست و مهر مستطیل با سجع «عبدالمحمد» در گ ۱پ. مهر بیضی با سجع «نعمت‌الله»، مهر بیضی با سجع «توکل علی الله عبده نعمت‌الله» و مهر مستطیل با سجع «لااله الا الله الملک الحق المبین عبده نعمت‌الله» در گ ۲ر. مهر مربع کاتب با سجع «یا سامع» در پایان فهرست کتاب و در کنار اسم کاتب در انجامه دیده می‌شود. «رموز کتاب» در حاشیه‌نویسی‌ها در ابتدا و انتهای نسخه نوشته شده است. صورت اجازهٔ شهید ثانی برای جمال‌الدین حسن بن سید صالح نورالدین علی مشهور به ابن ابی الحسن الحسینی الموسوی در ۲۳ شعبان سال ۹۵۸ق در پایان نسخه که کاتب در ۱۱۲۴ق در انتهای نسخه نوشته است، با مهر بیضی کوچک «عبده محمد سامع» و مهر مربع کوچک «یا سامع». یادداشت وقف نسخه برای طالبان علم از میرزا علی‌اکبر نوحه‌خوان تبریزی متخلص به دلخون حسینی در ۲۴ رمضان ۱۳۴۷ در انتهای متن.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای با برگردان مثلثی، درون چرم، ۱۷/۵×۲۹/۵ س‌م، فرسوده.

۱۹۴گ، ۱۸×۳۰ س‌م، ۲۵س، ۱۲×۲۲/۵ س‌م.

۱۱۲۷۸

الصحیفه الکامله السجادیه

(دعاها ـ عربی و فارسی)

از: علی بن حسین[ع]، امام چهارم (۳۸ـ۹۴ق)

این نسخه صحیفهٔ کامل با ملحقات (نک. ش ۱۱۲۰۲) و ترجمهٔ فارسی و مناجات خمسه عشر حضرت سجاد[ع] (۱۴۵ر-۱۵۹پ) است که شامل مناجات التائبین، الشاکرین، الخائفین، الراجین، الراغبین، الشاکرین، المطیعین، المریدین، المحبین، المتوسلن، المفتقرین، العارفین، الذاکرین، المعتصمین و الزاهدین است.

آغاز و انجام صحیفه و ترجمه مانند نسخهٔ ش ۱۱۲۰۲.

آغاز مناجات (۱۴۵ر): «بسمله. الهی البستنی الخطا یا ثوب مذلتی و جللنی التباعد منک».

انجام مناجات (۱۵۹پ): «و هو حسبی و نعم الوکیل نعم المولی و نعم النصیر».

انجامه (۱۴۴پ) : «قد فرغت من کتابه صحیفه الکامله فی دارالسلطنه اصفهان صانه الله تعالی فی فتن الزمان علی ید العبد الواثق ابن حاجی اسمعیل محمدصادق فی اواخر شهر ذی‌الحجه الحرام من سنه ۱۱۱۴».

انجامهٔ ترجمهٔ فارسی (۱۴۴پ): «ترجمه این صحیفه کامله نوشته شد در اصفهان در روز هفتم شهر محرم الحرام سنه ۱۱۱۵».

نسخ معرب و نستعلیق در ترجمهٔ فارسی، محمدصادق بن اسماعیل، اواخر ذیحجه ۱۱۱۴ق در متن و هفتم محرم ۱۱۱۵ق در اصفهان در ترجمهٔ فارسی. عنوان‌ها و ترجمهٔ فارسی به سرخی، جدول مشکی و زر پهن و ابی، در حاشیهٔ برخی صفحات اشعار و نسخه‌های دارویی دیده می‌شود. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. در حواشی توضیحاتی دربارهٔ متن با نشانهٔ «۵» و «۱۲» آمده است. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود. چند برگ وصالی شده است.

مهر مستطیل با سجع «عبده الراجی حمید ۱۲۹۸» در ابتدای نسخه. نسخهٔ دارویی در ۱۴۴پ.

جلد لاکی، زمینهٔ قهوه‌ای با گل و بوته سرخ و سبز و زرد، مجدول به زر باریک و پهن، حاشیهٔ مشکی با گل و برگ زرین، عطف چرم مشکی، درون کاغذ ابری سبز و قهوه‌ای، ۱۲/۵×۱۹ س‌م.

۱۵۹گ، ۱۲×۱۸/۵ س‌م، ۲۲س، ۷×۱۴/۵ س‌م.

۱۱۲۷۹

مجموعه

۱. مقولات عشر (اساس الاقتباس) (۳ر – ۱۷ر) (منطق – فارسی)

از: نصیرالدین محمد بن محمد طوسی (۵۹۷ ـ ۶۷۲ق)

مقالهٔ دوم *اساس الاقتباس* است با عنوان «مقولات عشر»، در نه فصل، و رساله‌ای مستقل نیست. *اساس الاقتباس* کتابی است در قواعد منطق، به تفصیل، مشتمل بر یک مقدمه و نه مقاله دارای فصول: مقدمه در تقسیم علم، مقالهٔ اول: ایساغوجی، مقالهٔ دوم: مقولات، مقالهٔ سوم: قضایا، مقالهٔ چهارم: قیاس، مقالهٔ پنجم: برهان، مقاله ششم: جدل، مقاله هفتم: مغالطه، مقالهٔ هشتم: خطابه، مقالهٔ نهم: شعر.

اساس الاقتباس در سال ۱۳۸۹ش به تصحیح عزیزالله علیزاده به چاپ رسیده است.

[دانشگاه ۳: ۶۷؛ مرعشی ۱۷: ۶۶؛ ۲۹: ۳۲۸].

نسخهٔ حاضر از اواخر فصل اول تا پایان مقاله را دارد.

آغاز موجود: «بود مانند وجود و وجوب و امکان و تأخیرهایی که مبادی و نهایات بعضی انواع بود مانند وحدت و نقطه و هر یک از آن نوعی حقیقی اند».

انجام: «و برین قیاس اقسام معیت هم پنج بود اینست آنچه خواستیم که درین مقالت ایراد کنیم و اکثر مطالب این مقالت که به مصادرات است در علوم دیگر مبرهن شود».

انجامه: «تمت بعون رب المشرقین علی ید عبدالجانی ابن برخوردار بیک تبریزی محمدحسین فی شهر ربیع‌الثانی یوم الاثنین فی‌وقت العصر من شهور سنه ثمان و عشر و مائة بعد الالف من الهجره النبویه سنه ۱۱۱۸ الحمدلله اولا و اخرا قد سود هذاه الرساله و انا علیل».

۲. رساله در کیفیت انتفاع به حس (حاشیهٔ ۱۴پ – ۱۵پ) (فلسفه – فارسی)

از: نصیرالدین محمد بن محمد طوسی (۵۹۷ ـ ۶۷۲ق)

این رسالهٔ کوتاه که در حاشیهٔ برگ‌ها نوشته شده است، بنابر آنچه مدرس رضوی نوشته است رساله‌ای مستقل نیست و شاید بخشی از یک تألیف دیگر خواجه نصیر باشد.

[احوال و آثار خواجه نصیر طوسی: ۵۷۸؛ مجلس ۲/۲۳: ۶۰۵].

آغاز: «در اکتساب علوم هرچند حس به انفراد افادت رای کلی نکند چنانکه گفتیم اما باید معلوم باشد که مفتاح ابواب همه علوم کلی و جزوی حس است چه نفس انسانی از ابتدا فطرت تا آنگاه که جملگی معقولات اولی و مکتب او را حاصل شود».

انجام: «و بحسب آنکه علت بالذات بود یا بالعرض و بالفعل بود یا بالقوه و خاص بود یا عام یا سوی و جزوی بود یا کلی بسیط بود یا مرکب و ما امثله این اصناف به حسب اختلاف این احوال در جدول نهاده‌ایم تا به آسانی در نظر آید».

۳. مضمار دانش (فرس‌نامه) (۱۷پ – ۵۳پ) (اسب‌ها – فارسی)

از: نظام‌الدین احمد بن محمد گیلانی (ـ ۱۰۴۱ق)

مؤلف فرزند ملاصدرا و شاگرد میرداماد است که *مضمار دانش* را در بیان محامد و ذمایم و آداب پرورش و تربیت و علاج بیماری‌های اسب نوشته و از احادیث مناسب متن استفاده کرده است. او این رساله را به دستور شاه عباس دوم و در ۱۰۷۱ق به انجام رسانده است. این رساله مشتمل بر یک مقدمه و سه مرحله و یک خاتمه است:

مقدمه: در ذکر آغاز آفرینش اسب و باعث رام شدن آن، مرحله یکم: در محامد و ذمایم اسب، در نه باب، مرحله دوم: در آداب تربیت و شرح مسابقه و ذکر سایر مراکب، در نه باب، مرحله سوم: در درمان بیماریها، خاتمه: در بیان مجملی از اسبان پادشاهی.

این کتاب در سال ۱۳۷۵ش، به تصحیح نادر حائری، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۶: ۱۷۰؛ ۲۱: ۱۳۴؛ منزوی ۱: ۴۵۴؛ آستان قدس ۱۹: ۶۲۰؛ دائرةالمعارف ۱: ۲۳۱].

در نسخهٔ حاضر مرحلهٔ ثانیه و مرحلهٔ ثالثه به اشتباه با عنوان «باب دهم» و «باب یازدهم» و خاتمه با عنوان «علاج» آمده است و بین برگ ۱۸ و ۱۹ افتادگی وجود دارد.

آغاز: «سپاس بی‌قیاس خداوند جهان را که ابلق لیل و نهار چندان که خیابان ازل و ابد را درنوردد از ساحت عزتش نشان نیابد».

انجام: «الک قلت و قولک الحق انا نحن و نزلنا الذکر و انا له لحافظون الحمدلله اولاً و اخراً».

انجامه: «تمت بعون الله تعالی فی یوم الاربعا وقت العصر من شهر رجب المرجب من شهور سنه ۱۱۱۹. در حالت آزار نوشته شد اگر غلط بسیار بیابند معذور خواهند داشت کتابت بنمود این رساله را ابن مرحوم برخوردار بیک تبریزی اقل طلبه محمدحسین».

۴. فرس‌نامه (حاشیهٔ ۱۸ر – ۲۵پ) (اسب‌ها – فارسی)

از: ارسطو (۳۸۴ ـ ۳۲۲ق)

مترجم: شمس‌الدین محمد بن حسین

فرس‌نامه منسوب به ارسطو در شناخت اسب‌ها و ویژگی‌های آنها و بیماری‌های اسب و درمان آنها در سی باب است. نسخه‌های این اثر تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند، از جمله در تعداد ابواب. این رساله را ارسطو برای شاگردش اسکندر نگاشته و شمس‌الدین محمد بن حسین آن را از یونانی به فارسی ترجمه کرده است.

[منزوی ۱: ۴۴۰؛ دانشگاه ۱۵: ۴۰۸۴؛ مجلس ۲۳/۱: ۱۳۳؛ ۲۳/۲: ۶۵۵؛ مرعشی ۳۱: ۶۰۲؛ ملی ۲: ۵۱۳].

در دیباچهٔ نسخهٔ حاضر عدد باب‌ها سی و یک باب نوشته شده است، اما نسخه تا باب سی‌ام نوشته شده و ناتمام است و از میانه نیز افتادگی دارد.

آغاز: «چنین گوید ارسطو در شناختن اسب نیک و عیب و هنر او و رنگ و روش و روندگی او بر سی و یک باب است».

انجام موجود: «باب سی‌ام در فربه کردن اسبان چون خواهی اسب را فربه کنی جو را تر باید دادن و سبست خورد».

نستعلیق، محمدحسین بن برخوردار بیک تبریزی، عصر دوشنبه در ربیع‌الثانی در سال ۱۱۱۸ق در رسالهٔ اول و عصر چهارشنبه در رجب سال ۱۱۱۹ق در رسالهٔ سوم. خطهای کوتاه سرخ در بالای عنوان‌ها، برخی کلمات و انجامه در رسالهٔ اول. عنوان‌ها و قسمتی از انجامه به سرخی و خطهای سرخ برروی عبارات عربی و برخی کلمات شاخص در رسالهٔ سوم. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. آثار آب دیدگی و لکه‌های چربی در نسخه دیده می‌شود.

ابیات فارسی در حاشیهٔ برگ نخست. دستورالعمل طلسم به جهت دل درد اسب در حاشیهٔ گ ۲۶ر. یادداشت تملک در سال ۱۲۲۴ق در انتهای نسخه.

از این نسخه تا نسخهٔ ش ۱۱۲۹۹ مجموعهٔ متعلق به احمد شاهد است که در ابان ماه ۱۳۸۱ش خریداری شده است.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، جدول چهار خطهٔ ضربی، ۱۷×۲۳/۵ س‌م.

۵۴گ، ۱۶/۵×۲۳ س‌م، ۱۷س، ۹×۱۷/۵ س‌م.

۱۱۲۸۰

تمهیدات (عرفان ـ فارسی)

از: عبدالله بن محمد میانجی همدانی، عین القضاه همدانی (۴۹۲ ـ ۵۲۵ق)

عین‌القضاه که *زبدة‌الحقایق* را در اصول عرفان و تصوف به عربی نوشته بود *تمهیدات* را برای مریدانی که عربی نمی‌دانستند به فارسی در ده تمهید نگاشت و در آن از وظایف مرید و سالک سخن گفته و شواهد بسیاری از آیات و احادیث و گفته‌های عارفان بزرگ و ابیات فارسی که گویا از خود اوست آورده است.

تمهیدات در سال ۱۳۷۰ش، به تصحیح و تحشیه عفیف عسیران، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۴: ۴۳۴، ۱۲ : ۲۴، ۱۳: ۳۰۲؛ منزوی ۲: ۱۰۷۹؛ دانشگاه ۷: ۲۶۴۵؛ مجلس ۱/۱۰: ۱۳۶؛ مرعشی ۴۱: ۷۶؛ ملی ۳: ۴۵۹]

آغاز: «بدان که در حق صورت‌بینان و ظاهرجویان با مصطفی صل الله علیه و اله و سلم خطاب این آمد که و توفهیم ینظرون الیک و هم لایبصرون».

انجام: «چه عن قریب میسر شود فان تولوا فقل حسبی الله لا اله الا هو علیه توکلت و هو رب العرش العظیم ... غفرانک ربنا و الیک المصیر».

انجامه: «حرره عباس ابن حاجی محمد شیرازی بتاریخ یوم السبت سلخ شهر شعبان المعظم سنه ۱۲۵۲».

نسخ و نستعلیق، عباس بن حاجی محمد شیرازی، روز شنبه اخر شعبان ۱۲۵۲ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط مشکی و سرخ در بالای عبارات عربی. آغاز و انجام نسخه افتادگی داشته و ده برگ در اغاز و سه برگ در انتها به خط دیگری و برروی کاغذ متفاوت نوشته شده تا نسخه تکمیل گردد. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. آثار آب‌خوردگی و دودزدگی و لکه‌های

چربی در نسخه دیده می‌شود.

از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج با طرح گل و پرنده. خط عمود و دو خط اریب متقاطع، مجدول، دور منگنه، درون کاغذ نارنجی ساده، ۱۸×۱۰ س‌م.

۱۳۴گ، ۱۰/۵×۱۷/۵ س‌م، ۱۸س، ۱۲×۶ س‌م.

۱۱۲۸۱

تحریر القواعد المنطقیه فی شرح الشمسیه (شرح شمسیه) (منطق ـ عربی)

از: قطب‌الدین محمد بن محمد رازی (ـ ۷۷۶ق)

شرحی بر شمسیه علی بن عمر کاتبی قزوینی (۶۷۵ق) است با عنوان‌های «قال ـ اقول» و به نام غیاث‌الدین محمد بن خواجه رشیدالدین، وزیر سلطان محمد خدابنده، نوشته شده است. شمسیه از کتاب‌های معروف در علم منطق، شامل یک مقدمه، سه مقاله و یک خاتمه است و مؤلف در مقالات آن به ترتیب مفردات، قضایا و قیاس را مورد بحث قرار می‌دهد. در میان شروح و حواشی متعددی که بر این رساله نوشته شده «تحریر القواعد المنطقیه» بسیار مشهور است.

این کتاب به تصحیح محسن بیدادفر به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۰۶۳؛ ذریعه ۳: ۳۸۸؛ مشار عربی: ۱۶۴؛ التراث العربی ۱: ۴۵۳؛ عکسی مرکز احیا ۵: ۲۵۴]

انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز: «ان ابهی درر تنظم ببنان البیان و ازهر زهر تنثر فی ارادان الاذهان حمد مبدع».

انجام موجود: «وصف الموضوع و ذاته و مفهوم عکسها منافاه وصف الموضوع لمجموع وصف المحمول و ذاته و من البین ان الاولی».

نستعلیق تحریری، از گ ۲۰پ به بعد کم نقطه. عنوان‌ها به سرخی. در گ ۹پ ـ ۲۰ر و ۲۲ر ـ ۲۷ر عنوان‌ها نوشته نشده است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. در گ ۵ر ـ ۲۲ر بخشی از مقدمهٔ متن اصلی در حاشیهٔ بالای صفحات به صورت افقی و عمودی نوشته شده و برروی سطرها خط قرمز کشیده شده است. شرح و توضیح متن در حاشیه و بین سطور، با نشانهٔ «۱۲»، «۵»، «۲»، «سعد»، «عماد»، «حاشیه المطالع»، «ابیوردی»، «احمد رومی»، «ملا جلال»، «محمود بخاری»، «متن»، «سعدالدین»، «ح»، «عص»، «مر» و غیره نوشته شده است. آثار آب‌دیدگی و دودزدگی در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

چند طلسم در پشت برگ نخست و در گ ۲پ و ۳ر، روایت منقول از امام جعفر صادق ع، طلسم، چند بیت فارسی و یک مهر چهارگوش پاک شده در گ ۳ر. مهر چهارگوش با سجع «س ی م ل» در حاشیهٔ گ ۱۴پ. مهر دایره ناخوانا در گ ۴۹ر. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، جدول دور منگنه، ۱۸×۱۲ س‌م. فرسوده.

۶۲گ، ۱۱×۱۸/۵ س‌م، ۱۹س، ۱۲×۷ س‌م. چند برگ ابتدای نسخه ابی،

۱۱۲۸۲

تحفه العراقین (ختم الغرائب) (شعر - فارسی)

از: افضل‌الدین بدیل بن علی خاقانی شروانی (۵۲۰ - ۵۹۵ق)

این مثنوی سفرنامهٔ خاقانی به مکه و عراقین در سال ۵۵۲-۵۵۱ق است. وی در این منظومه به بیان مشاهدات خود از مسیر عراق عجم و عراق عرب و شرح دیدار خود با بزرگان شهرهای مختلف و برخی آداب و رسوم مردمان هر دیار می‌پردازد. این مثنوی مشتمل است بر یک مقدمه و شش مقاله و یک خاتمه.

این مثنوی نخستین بار در سال ۱۳۳۳ش، به تصحیح و حواشی و تعلیقات یحیی قریب به چاپ رسید و در سال ۱۳۸۶ش، به تصحیح و تعلیقات یوسف عالی عباس آباد و در سال ۱۳۸۷ش، به کوشش علی صفری آق قلعه منتشر گردیده است.

[ذریعه ۳: ۴۵۳؛ مشار: ۳۶۹؛ سپهسالار ۲: ۴۶۲؛ ملی: ن ش ۹۴۶۳]

آغاز:

مـــــائیم نظارگــــــان غمنـــــاک — زیـــن حقـه سـبز و مهـرهٔ خـــاک

انجام:

گر آنچه درین کرایه [صحیح: کراسه] گفتم — کس گفت [صحیح: گفت] خدا [نوشته نشده]

نستعلیق، عنوان‌ها به سرخی، از گ ۳۱ ر به بعد عنوان‌ها نوشته نشده و جای آنها خالی است. جدول قهوه‌ای، تا گ ۷۰ جدول‌کشی و ستون‌بندی شده است. نسخه خط خوردگی دارد و تصحیح شده است. نسخه بدل‌ها و معنی لغات متن در حاشیه یا بین سطور نوشته شده است.

از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد یک لا، تیماج مشکی، ضربی، ترنج و دو سرترنج، جدول دور منگنه، ۱۸×۱۱ س‌م.

۱۲۶گ، ۱۸×۱۱/۵ س‌م، ۱۳س، ۱۳×۷ س‌م.

۱۱۲۸۳

جنگ اشعار

در این جنگ اشعار چند شاعر یزدی و برخی شاعران دیگر آمده است، شامل:

۱. دیوان قضایی (ص ۱ - ۱۱۶) (شعر - فارسی)

از: عبدالرحیم قضایی یزدی (قرن ۱۳ق)

این دیوان شامل قصاید، غزلیات، مقطعات و رباعیات است.

دیوان قضایی یزدی به کوشش احمد کرمی در سال ۱۳۷۰ش چاپ شده است.

آغاز:

بــه نــام آنکــه ز دریــائی علــو عــلا — نه منتهی بـه درش راه یافـت نـه مبـدا

انجامه: «تمام شد قصاید و غزلیات و مقطعات و رباعیات دیوان مولانا قضائی به خط اقل الفقراء حسینعلی هراتی فی شهر رجب المرجب سنه ۱۳۱۵».

در ص ۹۸ و ۹۹ چند رباعی از میرزا ثریا، فوقی، قاآنی و کاتب نوشته شده و در انتها آمده است: «چون مقطعات و تتمه اشعار این قضایی بعد از نوشتن این صفحه به نظر رسید لهذا بعضی از اشعار دیگران در این صفحه ثبت شده است».

۲. اشعار طراز یزدی (ص ۱۱۶ - ۱۱۹) (شعر - فارسی)

از: عبدالوهاب بن عبدالکریم طراز یزدی (۱۲۲۵ - ۱۲۶۲ق)

شامل دو قصیده، یکی در مدح علی بن ابی‌طالب(ع)، و قطعه و غزل.

دیوان طراز یزدی به کوشش احمد کرمی در سال ۱۳۶۶ش چاپ شده است.

آغاز:

کیـــت آن دارا که در ایـوان ز لعلـش افسـرست — کیـــت آن خنگی که در میدان ز سمش مغفرست

۳. اشعار جیحون یزدی (ص ۱۲۰-۱۲۲، ۲۰۲-۲۰۶، ۲۷۴-۲۷۸) (شعر - فارسی)

از: محمد جیحون یزدی (۱۲۵۰ - ۱۳۰۱ق)

شامل رباعیات، غزلیات، قطعه، رباعی و مخمس.

دیوان جیحون یزدی به کوشش احمد کرمی در سال ۱۳۶۳ و ۱۳۸۴ش چاپ شده است.

آغاز (ص ۱۲۰):

بی ذکـر علـی صـومعه و دیـری نیسـت — کـس را بـی درک ذات او سـری نیسـت

۴. رباعیات (ص ۱۲۳ - ۲۰۱) (شعر - فارسی)

رباعیات تا ص ۱۸۹ به ترتیب تهجی مرتب شده است و بعد از آن بدون ترتیب تهجی آمده است. شاعرانی که نامشان در این بخش آمده به ترتیب الفبایی عبارت‌اند از:

آذر شاملو، آهی جغتایی، ابن سینا، ابوالفرج، ابوسعید، اثیرالدین، اثیر اومانی، مولانا ارفستانی، ازرقی هروی، الهی، الهی قمی، امامی هروی، امیر خسرو، امیری کاشانی، انوری، اوحدی کرمانی، اوحدی مراغه‌ای، اهلی جغتایی، بابا افضل کاشانی بابا طاهر عریان، بیانی کرمانی، بدری شیرازی، بیضا، میرزا ثریا، جامی، میرزا جلال یزدی، جیحون یزدی، مولانا حاتم، حافظ، میرزا حیدر، خاقانی، خرمی طهرانی، خوارزمی، خیام، داعی، درویش، راهب، مولانا رضائی، رفیق اصفهانی، رکن‌الدین، روحانی سمرقندی، رودکی، زین‌العابدین، ژنده پیل، سایل طهرانی، سحابی گیلانی، سراج قمری، سعدالدین، سعدی، سلمان جرجانی، سلمان ساوجی، سنایی، سید احمد، سید حسین غزنوی، سید محمد، سید محمود، شاه

سبحان، شاه نظر، شاه نعمت‌الله، شرف‌الدین، شعوری، شمس‌الدین، شوخی خوانساری، شوقی، شوقی تبریزی، شهودی، شهودی گیلانی، شیخ ابوالحسن، صافی اصفهانی، صباحی، صهبای قمی، ضیاءالدین، طبری اصفهانی، طغرل تکتبی، ظهیر فاریابی، عاشق اصفهانی، عبدالواسع جبلی، عبید زاکانی، عتیقی، عذاری شاملو، عرفی، عسجدی سمرقندی، علاءالدین، عماد اکرم، عمادی شهریاری، ملا غضنفر، غیاث یزدی، فخر رازی، فخرالملک، فدایی، فردوسی، فریدالدین، فغانی شیرازی، قاضی مجدالدین، قطران، کمال اسماعیل، کمال خجندی، لطف‌الله، لطفعلی بیک، مجدالدین، مجدالملک، مجد همگر، محتشم کاشانی، محمود، مختاری غزنوی، مسیب‌خان، مشتاق اصفهانی، مشرب، معین، مقصود، ملا محمد صوفی، مولوی، مؤمن یزدی، مهستی گنجه‌ای، میرحسینی، میرمغیث، ناصرالدین شاه، نجم‌الدین، شیخ نجم‌الدین، نزاری، میرزا نصیر، خواجه نصیر طوسی، نوائی گیلانی، وجهی اصفهانی، وحشی، وصاف، ولی، هاتف اصفهانی، هلالی جغتایی، و رباعیات لاادری.

علاوه بر ص ۹۸ و ۹۹، چند رباعی دیگر از کاتب در حاشیهٔ ص ۱۸۶، متن و حاشیهٔ ۱۹۰ و ص ۳۴۴ و ۳۵۷ آمده است.

در ص ۳۴۲ کاتب با مرکب آبی نوشته است: «در سنه اودئیل ۱۳۱۹ در قریهٔ طرزجان این چهار لفظ را از آقا میرزا جلال یزدی خواهش نمودم به رباعی درآورد: حوض، باده، شکر، کتاب» و رباعی میرزا جلال را نوشته است.

۵. شیخ صنعان (ص ۲۱۱–۲۴۰) (شعر – فارسی)

از: فریدالدین محمد بن ابراهیم عطار نیشابوری (۵۳۷ – ۶۲۷ق)

منظومهٔ عرفانی شیخ صنعان و دختر ترسا به نقل از *منطق الطیر* عطار.

آغاز:

شیخ صنعان پیر عهد خویش بود ‌‌ ‌‌ وز کمالش هر چه گویم بیش بود

انجام:

جنگ دل با نفس هر دم سخت شد ‌‌ ‌‌ نوحه درده که ماتم سخت شد

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی ۲۳ شهر شعبان المعظم فی شهور سنه ۱۳۱۵»

۶. اشعار قاآنی (ص ۲۴۳ – ۲۶۹) (شعر – فارسی)

از: حبیب‌الله بن محمدعلی قاآنی (۱۲۲۳ – ۱۲۷۰ق)

شامل چند غزل، مسمط و قصیده است.

آغاز:

عید شد ساقی بیا در گردش آور جام را ‌‌ ‌‌ پشت پا زن دور چرخ و گردش ایام را

۷. اشعار هاتف اصفهانی (ص ۲۸۸–۳۰۱) (شعر – فارسی)

از: احمد هاتف اصفهانی (– ۱۱۹۸ق)

با مقدمه‌ای کوتاه به نثر، شامل قصیده، ترجیع‌بند در پنج بند، غزلیات و رباعیات.
دیوان هاتف اصفهانی بارها با تصحیحات مختلف به چاپ رسیده است.

آغاز: «هاتف اسم شریفش سید احمد از اجله سادات عالی درجات حسینی اصفهان ...»

سحر از کوه خاور تیغ اسکندر چو شد پیدا ‌‌ ‌‌ عیان شد رشحه خون از شکاف جوشن دارا

۸. مربع ترکیب (ص ۳۱۲–۳۱۶) (شعر – فارسی)

از: نورالله ضیاء اصفهانی (۱۰۵۲ق)

میرزا نورالله اصفهانی متخلص به «ضیاء» از اهالی کفران، از بلوک رودشت اصفهان، است. وی در زمان شاه عباس اول از نویسندگان دفتر دیوان بوده و شعر نیز می‌سروده است. این ترکیب‌بند او در ۲۹ بند و ۱۷۴ بیت معروف است و در چندین جنگ آورده شده است. تخلص شاعر در بند پایانی آمده است.

[فرهنگ سخنوران: ۳۴۶؛ مجمع الفصحاء ۲: ۲۳۵؛ منزوی ۳: ۲۴۱۰؛ مجلس ۸: ۳۳، ۹: ۴۱۳؛ ۲۶: ۲۱۰؛ ۳۷: ۳۱۵؛ ملی ۲: ۳۲۹].

آغاز:

ای پست هرزه گرد هرجایی ‌‌ ‌‌ ای سرآورده سر به رسوایی

۹. جنگ شعر (شعر – فارسی)

شاعران دیگری که شعرشان در صفحات مختلف این جنگ نقل شده به قرار زیرند:
آذر (۲۸۶)، آگهی (۳۴۰)، ابن سینا (۲۱۰)، ازل (۳۲۲)، اشراق (۳۰۲)، اشراق یزدی (۳۵۵)، اقبال کازرانی (مطایبه: ۳۱۷)، الهام (۲۸۷)، بدیعی (۳۵۳)، بیدل (۲۸۵)، میرزا ثریا یزدی (۳۰۵–۳۰۶)، جامی (۳۲۹، ۳۳۱)، جلوه (۳۳۳)، جیحون (۳۳۲)، حاجی (۲۸۳)، حافظ (۳۲۸ و ۳۵۷)، علی‌نقی حجاب یزدی (۳۵۶ و ۳۵۹)، حیران یزدی (۳۰۱–۳۰۲، مسمط: ۳۴۷–۳۴۸)، خاقان قاجار (۳۰۷)، دولت (۳۲۲)، دهقان اصفهانی (۳۱۷، ۳۲۹)، رفیق اصفهانی (۳۲۵)، رودکی (۲۴۰–۲۴۱)، زرگر (۲۷۸، ۲۸۰، ۲۸۷)، ساغر (۴۰۲)، سائل (۳۳۲)، سعدی (۲۴۱–۲۴۳، ۲۸۲، ۲۸۴)، میرزا سید علی (۳۰۶)، شوکت (۲۸۴)، شیخ بهایی (۳۰۴–۳۰۵)، صباحی (۲۸۷)، محمدرضا محمدآبادی متخلص به ضیاء (۳۰۴–۳۰۵)، عاشق (۳۲۱)، عصمت بخارایی (۳۲۹)، عطار (۲۰۷)، فروغی (۳۱۸–۳۲۱)، فریدون (۳۱۷–۳۱۸)، فوقی یزدی (۳۴۹ – ۳۵۴)، قضایی (۳۰۵)، محتشم (۲۸۲)، محجوب (۳۲۱)، مرحمتای مدرس (۳۰۶)، مشتاق (۲۸۶، ۳۳۱)، مولوی (۲۰۸–۲۰۹)، ناصر خسرو (۳۱۶–۳۱۷، ۳۳۷–۳۳۸)، نیازی (۳۰۷)، وامق (۳۲۴)، وصال (۳۲۲، ۳۲۳، ۳۴۰)، هاتف (۲۸۱، ۲۸۶)، همای اصفهانی (۳۳۴)، یغما (۲۷۹، ۳۵۹–۳۶۰).

۱۰. مخمس‌ها (شعر - فارسی)

در این جنگ تعدادی مخمس از شاعران مختلف نقل شده که به قرار زیرند:
شامل: مخمس شیخ بهایی (۳۰۲-۳۰۴)، مخمس نوا و غزل محتشم (۳۰۸-۳۰۹)، مخمس نوا و غزل سعدی (۳۰۹-۳۱۰)، مخمس هما (۳۱۱-۳۱۲)، مخمس دهقان اصفهانی (۳۲۴-۳۲۷، ۳۹۱-۳۹۶).

۱۱. ساقی‌نامه‌ها (شعر - فارسی)

شامل:
- ساقی‌نامه رفیق اصفهانی (ص ۳۲۶)

آغاز:

دماغم ز میخانه بویی شنید   حذر کن که دیوانه هویی کشید

- ساقی‌نامه حافظ (ص ۳۲۶-۳۲۸)

آغاز:

بده ساقی آن آب افسرده را   بیا زنده ساز این دل مرده را

۱۲. طوطی و بازرگان (ص ۳۴۳-۳۴۵) (شعر - فارسی)

از: جلال‌الدین محمد بن محمد مولوی (۶۰۴ - ۶۷۲ق)
۳۵ بیت از ابتدای داستان طوطی و بازرگان در مثنوی است و باقی ابیات نوشته نشده است.
آغاز:

بود بازرگانی او را طوطی   در قفس محبوس زیبا طوطی

۱۳. مناجات (الهی نامه، مقالات، نصایح) (ص ۳۶۱-۳۹۱) (نثر - فارسی)

از: خواجه عبدالله بن محمد انصاری هروی (۳۹۶ - ۴۸۱ق)
نک. ش ۱۱۰۷۲/۱ در همین فهرست.
آغاز: «ای کریمی که بخشنده عطایی و ای حکیمی که پوشنده خطایی ای صمدی که ...»
انجام:

بنگر چه کسی و از کجا آمده‌ای   می‌دان که چه می‌کنی کجا خواهی رفت

۱۴. تصنیف و ترانه (ترانه‌های ایرانی / موسیقی- فارسی)

شامل: تصنیف همایون (۳۹۷)، تصنیف ایدآل عشق (۳۹۸)، اشعار آواز بیات اصفهان (۳۹۹)، اشعار آواز سه گاه (۳۹۹)، تصنیف ماهور مرغ سحر از ملک الشعرای بهار (۳۹۹-

۴۰۰)، اشعار آواز همایون (۴۰۰)، تصنیف همایون خزان عشق (۴۰۱).
همچنین چند ترانه از رشید وطواط و چند رباعی از امام فخر رازی، ابن سینا، فرخی سیستانی، امام خلخالی و شوکت یزدی در این بخش آمده است.
تاریخ درحاشیهٔ ص ۳۹۷ «در تاریخ ۱۱ آبان ماه یکهزار و سیصد و بیست و چهار».
آغاز:

ز دست تو بسی شکایت دارم   شکایت از تو بی‌نهایت دارم

چرا تو ترک آشنایی کردی   به من بگو چرا جدایی کردی

شکسته، حسینعلی هراتی، رجب ۱۳۱۵ق، در پایان دیوان اول و پنجم، ۱۳۱۹ق در ص ۳۴۲، و به خط دیگری در ۱۱ آبان ۱۳۲۴ش در آخری. جوهر آبی در ص ۳۶۰ تا پایان نسخه و در چند صفحه دیگر. مجدول به جدول سرخ و آبی. نسخه شماره صفحه دارد و بین ص ۲۶۹ تا ۲۷۴ افتادگی وجود دارد. نسخه چند جا در حاشیه تصحیح شده است.
یادداشت ایرج افشار مورخ ۷۹/۷/۲۰ در اسفراین، در پشت صفحهٔ نخست، در مورد محتوای نسخه که اشعار شاعران یزدی، مانند قضایی، طراز، جیحون، حجاب و یزدی‌های دیگر را دربرمی‌گیرد و در ص ۳۴۲ ذکر طرزجان آمده که ییلاق مشهور یزد است.
از مجموعهٔ احمد شاهد.
جلد مقوایی، تیماج زرشکی، مجدول، جدول دور منگنه، درون کاغذ سبز ساده؛ ۱۱×۱۷/۵ س‌م. ۴۰۵ص، ۱۱×۱۷ س‌م، ۱۴س، ۶/۵×۱۳/۵ یا ۶/۵×۱۴ س‌م. کاغذ دارای ته نقش.

۱۱۲۸۴

نورالایمان (کلام - عربی)

از: محمدمعصوم
مؤلف این کتاب را در سال ۱۰۸۰ق یا اندکی بعد از آن، در اصول اعتقادات، در یک مقدمه و پنج فصل و خاتمه، تألیف کرده است:
مقدمه در سه باب در معنی وجود و اقسام علل و معلول و حدوث عالم، فصل اول در معرفت خداوند در سه مبحث، فصل دوم در صفات خداوند در دو باب، فصل سوم در عدل و حکمت در دوازده باب، فصل چهارم در حجت در دو مبحث، فصل پنجم در معاد در شش مبحث.
این نسخه از میانه، بین برگ‌های ۱۳۰-۱۳۱ و ۱۶۲-۱۶۳ افتادگی دارد.
آغاز: «الحمدلله الواحد الاحد الواجب الفرد الصمد المنزه فی الکفو و الولد و الصلوه علی افضل انبیائه محمد الاحمد و اکمل اولیائه علی الاعلی الامجد و عترته المعصومین من الزله و الاود صلوه لاتعد و لاتحد اما بعد فهذه رساله حررها العبد الاثوم محمدمعصوم و عصمه الله من الذلة فی الیوم المعلوم فی المعرفه الالهیه و صفاته التقدیسیه و التنزیهیه و

دلایل وجدانیته و مسائل عدله و حکمته و مباحث النبوه و الامامه ذخرا لیوم القیامه سماها نورالایمان ضیاء لفواد الاخوان رتبها علی مقدمه و خمسه فصول و خاتمه».

انجام: «اختتم الکلام شاکرا لله تعالی علی توفیقه للاتمام و مصلیا علی نبیه اشرف الانام و ولیه اکرم لکرام واله و اولاده العظام و کان هذا الاختتام فی وسط شهر ذی الحجه الحرام سنه الف و ثمانین ... [محو شده] التحیه و السلام».

نستعلیق شکسته. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ در بالای عبارات عربی و برخی کلمات شاخص. نسخه شماره صفحه دارد. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. توضیحاتی دربارهٔ متن با نشانهٔ «منه»، «۱۲»، «صراح»، «۵»، «شرح» و ... در حواشی و بین سطور آمده است. آثار آب دیدگی و دود زدگی در نسخه دیده می شود.

یادداشت خرید و امانت در پشت برگ نخست. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی تیماج آلبالویی، سوخت، ترنج و دو سرترنج و دو کتیبهٔ سبز و صورتی که در آنها رقم جلد «محمدصالح سمرقندی ۱۲۷۷» نگاشته شده است. مجدول، جدول دور منگنه، ۲۰×۱۲ س‌م. جلد آسیب دیده و عطف ندارد.

۱۶۵گ، ۱۸/۵×۱۲/۵ س‌م، ۱۳س، ۱۳×۷/۵ س‌م.

۱۱۲۸۵

بیاض کیمیا
(کیمیا ـ فارسی و عربی)

بیاضی است در علم کیمیا شامل فوائد و خواص ادویه و ترکیب مواد کیمیایی، اعمال کیمیایی و درمان برخی بیماری‌ها با استفاده از اعمال کیمیایی، و چند طلسم.

در این بیاض نام فقیراله هندی (ص ۵۲)، محسن بن محمدعلی قاری نجفی (ص ۵۳)، حاجی رسول اشتهاردی (ص ۱۰۷)، محب علی شاه هندی (ص ۱۱۰)، ملا عابد دارابی هندی (ص ۱۲۰) آمده است. صاحب بیاض شاید حاجی محمدامین باشد که نامش در ص ۵۳ آمده است:

«آنچه فقیر محسن ابن محمدعلی القاری النجفی از استاد خود علی شاه کابلی مرحوم تعلیم گرفته و به عمل آورده و تجربه کرده به رسم یادگاری بجهه جناب کهف الحاج اخوی مقامی حاجی محمدامین خزنه الله تعالی قلمی می‌نمایم که بدین طریق است».

نستعلیق راسته و چلیپا، محسن ابن محمدعلی قاری نجفی، در ص ۱۲۰، برای محمدامین، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق. نسخه شماره صفحهٔ مدادی کهن دارد که اشتباهات صحافی نسخه را نشان می‌دهد. نسخه خط خوردگی دارد.

مهر مستطیل آبی با سجع «کتابخانه شخصی احمد شاهد A. SHAHED LIBRARY» که کم‌رنگ شده و درست خوانده نمی‌شود در انتهای نسخه.

جلد یک لا، تیماج قرمز ساده، بیاضی، ۱۵×۷ س‌م.

۲۰۰ص، ۱۵/۵×۷ س‌م، مختلف.

۱۱۲۸۶

مجموعه

۱. نسخه‌های دارویی (۱ب - ۲ب و حاشیهٔ ۳ر و پ) (داروها ـ فارسی)

چند نسخهٔ طبی برای معالجهٔ برخی بیماری‌هاست و در آغاز آن در گ ۱ب نوشته شده: «منقول از کتاب جلد سیاه که مرحوم مغفور ... آزموده به خط خود نوشته‌اند».

۲. حفظ الصحه منظوم (قصیده در حفظ الصحه) (۲ر - ۳پ) (پزشکی ـ فارسی)

از: یوسف بن محمد یوسفی هروی (- ۹۵۰ق)

قصیده‌ای است با قافیهٔ الف در اندرزهای بهداشتی و پزشکی، با دیباچه‌ای به نثر، و به نام ظهیرالدین بابر تیموری پادشاه مغولی هندی (۹۳۷ق) سروده شده است.

[ذریعه ۱۷: ۱۱۳؛ منزوی ۱: ۵۳۳؛ مشار ۲: ۲۵۵۲؛ دائره المعارف ۱: ۹۱؛ مرعشی ۵: ۱۳۸؛ ملی ۶: ۴۰۳].

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده و تعداد ابیات ۲۴ بیت است.

اغاز: در حفظ صحت مذیل به نام خجسته فرجام پادشاه اسلام پناه ظهیرالدین محمد بابر

ای که داری تندرستی از در حکمت درآ ــــ تا به علتهای گوناگون نگردی مبتلا

انجام:

لاجورد و شم و عود و عنبر و اقرنجشک ــــ سلسبیل و سعد و لسان و الثور و بدر الهندبا

۳. جواهرنامه (جوهرنامه، گوهرنامه) (۴ر - ۲۰پ) (سنگ‌های قیمتی ـ فارسی)

از: صدرالدین محمد بن منصور دشتکی (۸۲۸ ـ ۹۰۳ق)

جواهرنامه رساله‌ای است مختصر پیرامون خواص سنگ‌ها و جواهرات قیمتی و فلزات که مؤلف در سال ۸۸۶ق برای سلطان ابونصر حسن بهادرخان آق قویونلو ساخته و دارای یک مقدمه و دو مقاله و یک خاتمه است: مقدمه در مواد اجسام معدنی، مقالهٔ اول در جواهر در بیست باب و یک خاتمه، مقالهٔ دوم در فلزات در هفت باب و یک خاتمه.

این اثر در سال ۱۳۸۶، به اهتمام منوچهر ستوده، با عنوان *گوهرنامه* به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۵: ۲۸۳؛ منزوی ۱: ۴۱۰؛ فرهنگ ایران زمین ۴: ۱۸۵؛ سپهسالار ۴: ۱۲۳؛ مجلس ۲۳/۱: ۱۳۳؛ ملی ۱۰: ۷۳۰].

نسخهٔ حاضر بخشی از این کتاب است و از چند سطر پایان فصل سوم از باب نوزدهم از مقالهٔ اول تا پایان را دارد.

اغاز موجود: «و کسر بلور تشعیرست و قیمت بلور به حسب کبر و صغر حجم متفاوت است».

انجام: «و از برنج چهل و پنج مثقال و از آهن چهل مثقال و نیم و سه طسوج و از قلعی سی و هفت مثقال و نیم باشد».

انجامه: «والله و اعلم و احکم بالصواب و الیه المرجع و المآب تم الکتاب بعون الملک الوهاب سنه ۹۸۵».

نستعلیق، راسته و چلیپا، ۹۸۵ق در رسالهٔ سوم. عنوان‌ها به سرخی در رسالهٔ سوم. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

در حاشیهٔ رسالهٔ دوم نام رساله «نورالعیون» نوشته شده که درست نیست. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد یک لا، چرم قهوه‌ای، ۱۸×۱۱/۵ س‌م. فرسوده.

۲۰گ، ۱۸/۵×۱۱ س‌م، ۱۵س ۱۴/۵×۸ س‌م.

۱۱۲۸۷

جنگ

جنگ اشعار به خط میرزا علیخان نائینی (۱۲۴۶-۱۳۱۸ق)، نائب وزارت خارجهٔ ناصری، ملقب به صفاءالسلطنه و متخلص به «مشتاقی» است که اشعار خود را در ص ۲۶۵-۲۶۸ جنگ نوشته است. دیوان او در سال ۱۳۲۲ق در طهران چاپ سنگی شده است.

این جنگ شامل بخش‌های زیر است:

۱. آب حیات (ص ۱-۹) (اصول دین / شعر ـ فارسی)

منظومه‌ای است در بیان اصول دین یا اصول خمسه (توحید، عدل، نبوت، امامت، معاد) و تعداد ابیات آن در نسخه‌های مختلف بین ۱۱۶ تا ۱۲۶ بیت متغیر است. بنا به گفتهٔ مؤلف ذریعه این منظومه را یکی از شاگردان محمدجعفر استرآبادی سروده و خلاصه‌ای از کتاب *آب حیات* استاد خود را به رشتهٔ نظم درآورده و در اشعار پایانی به نام استاد اشاره نموده است:

نسخهٔ آب حیواه این است اگر جویی به کام — رشحه‌ای از قلزم تالیف مولانا بود

از جلال و علم و فضل و رافت حق نام وی — چار حرف آمد که جیم و عین وفا و را بود

[ذریعه ۱:۱؛ ملی ۱۲: ۴۶۱؛ مرعشی ۲: ۳۲۲؛ مرکز احیاء ۳: ۶۴۵]

آغاز:

هر که را بر سر هوای لولو لالا بود — باید این سلک گهر را طالب و جویا بود

انجام:

قاریا چون زین مراتب بهره‌ور گردی بگوی — جای داعی در ریاض جنه الماوی بود

پیش از آغاز در مقدمهٔ کوتاهی به نثر، در هشت سطر، آمده است:

«چون در محبت خاندان نبوت و ولایت برحسب احکام مبین دانستن اصول دین از شروط لازمه است و کسی درین باب منظومه به خوبی مرحوم غفران مآب حاجی ملاجعفر نساخته است لهذا درین کتاب که مشحون از مدایح جناب ختمی مآب صلی الله علیه و آله و سلم و حضرت ولایت منزلت امیرالمؤمنین و آل و عترت ایشان صلوات الله علیهم است بیت این منظومه بجهه تصحیح ارکان محبت خاندان نبوت و ولایت لازم افتاده.

۲. اشعار مذهبی (شعر ـ فارسی)

این اشعار شامل انواع شعر در مدح چهارده معصوم(ع) است و بیشتر آنها در ستایش حضرت علی(ع) است. عنوان اشعار و نام شاعران به قرار زیر است:

محمود خان دنبلی (ص ۹-۱۲، ۵۳-۵۷، ۶۰-۶۸، ۲۳۷-۲۳۸)، مسمط از کشوری (ص ۱۲-۱۶)، کربلایی صادق شهیر به مداح (ص ۱۶-۲۰)، مخمس و رباعیات از طغرا (ص ۲۰-۲۲ و ۲۴-۳۶)، رباعیات و دوبیتی (ص ۲۸-۴۰)، قطعه از عضدی (ص ۳۹)، مثنوی از نیشابوری (ص ۳۹-۴۰)، عطار (ص ۴۰-۴۲)، میرزا تقی علی‌آبادی (ص ۴۲-۴۵)، مکالمهٔ جناب زینب خاتون در مجلس یزید (ص ۴۶)، ملا (ص ۴۶)، ترکیب‌بند از معتمدالدوله نشاط (ص ۴۷-۵۳)، سرباز (ص ۶۸-۷۱)، قاآنی (ص ۷۱-۸۳، ۹۲-۹۹، ۲۶۰-۲۶۵، ۲۷۲-۲۸۰، ۲۸۷-۲۹۷)، سید احمد هاتف (ص ۸۳-۸۷)، صاحبی (ص ۸۷-۹۲)، خاقانی (ص ۹۳-۹۸)، صحبت (ص ۹۹-۱۰۱)، عرفی (ص ۱۰۳-۱۰۴)، ناصر خسرو (ترجیع‌بند ص ۱۱۲-۱۱۶، ۱۹۸-۲۰۰)، ترجیع‌بند از مولوی (ص ۱۱۹-۱۲۵)، میرزا مهدی جرس (ص ۱۹۴-۱۹۵)، شاه نعمه‌الله ولی (ص ۱۹۵-۱۹۶)، محمدتقی‌خان تشنه (ص ۱۹۶-۱۹۸، ۲۰۸-۲۱۰، ۲۴۸-۲۴۹)، نورعلی شاه (ص ۲۰۱-۲۰۲)، شرح خطبه البیان ۲۴۹-۲۶۰)، میر حاج (ص ۲۰۲-۲۰۸)، طراز (ص ۲۱۰)، عطار (ص ۲۱۰-۲۱۵)، حالی (ص ۲۱۵-۲۱۶)، انوری (ص ۲۱۶-۲۱۷)، جامی (ص ۲۱۷-۲۱۹)، خاور (ص ۲۱۹-۲۳۸)، ترکیب بند ملا حسن کاشانی (ص ۲۳۸-۲۴۵)، فتحعلی‌خان ملک الشعرا (ص ۲۴۵-۲۴۸)، کاتب حروف علی نایینی متخلص به مشتاقی (ص ۲۶۵-۲۶۸)، نشاطی (ص ۲۶۸-۲۶۹)، وامق (ص ۲۷۰-۲۷۲)، ابن حسام (ص ۲۸۰-۲۸۶)، اسیری (ص ۲۸۶-۲۸۷)، مخمس از وفائی شوشتری (ص ۲۹۷-۳۰۰).

۳. رباعیات (شعر ـ فارسی)

شامل: رباعیات خیام به ترتیب تهجی (ص ۱۰۵-۱۱۲ و ۱۲۵-۱۷۷)، رباعیات بابا طاهر عریان (۱۷۸-۱۸۲)، رباعیات عطار (۱۸۲-۱۸۹)، رباعیات ایرج میرزا متخلص به انصاف (۱۸۹-۱۹۲).

نستعلیق، میرزا علی خان نایینی ملقب به صفاءالسلطنه و متخلص به مشتاقی، قرن ۱۳ق. نسخه شماره صفحه دارد. آثار آب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

مطلبی در خواص آیه و دعایی به روایت امام زین‌العابدین(ع) در دفع ضرر از شیخ طوسی در پشت برگ نخست و ادامهٔ آن در حاشیهٔ ص ۱. یادداشت به تاریخ ۱۳۰۲ق در حاشیهٔ ص ۲. دو یادداشت تاریخ وفات در ۱۳۰۶ق در حاشیهٔ ص ۸۴ و ۱۳۰۶ق در حاشیهٔ ص ۸۵ چند بیت از کلوم عباس مازندرانی با تخلص عطارد در حاشیهٔ ص ۱۲۴-۱۳۱. دستورالعمل برای نسوختن کاغذ در حاشیهٔ ص ۱۳۱. دستورالعمل جهت دفع مرض چهار درد در ص ۱۷۷. ماده تاریخ شهادت امام حسین(ع) در حاشیهٔ ص ۱۷۹. نسخه‌های دارویی در حاشیهٔ ص ۱۷۶، ۱۹۱-۲۰۱،

۲۵۴. ابیاتی از سعدی در حاشیهٔ ص ۲۰۲-۲۰۳. قصاید ترکی محمدتقی بیک متخلص به ناشی در حاشیهٔ ص ۲۸۵-۲۸۸. دو رباعی در ص ۳۰۰ و اشعاری در ص ۳۰۱. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، دو ردیف جدول با خطوط متقاطع در وسط، ۱۰/۵×۱۷/۵ س‌م. فرسوده، برای تعمیر جلد چرم سرمه‌ای برروی عطف چسبانده شده است.

۱۵۱گ (۳۰۱ص)، ۱۰/۵×۱۷/۵ س‌م، مختلف، ۷/۵×۱۴/۵ س‌م.

۱۱۲۸۸

من لایحضره الفقیه

(احادیث شیعه - عربی)

از: محمد بن علی بن بابویه قمی، شیخ صدوق (۳۱۱ - ۳۸۱ق)

یکی از کتب چهارگانه حدیث شیعه است که شیعه آنها را اصول می‌نامد و در استنباط احکام فقهی بدان‌ها استناد می‌کند. این کتاب شامل چهار جزء است که عبارت‌اند از: جزء اول: ابواب طهارت و صلوه، جزء دوم: ابواب زکوه و صوم وحج، جزء سوم: اخبار راجعه به قضا و شهادات تا آخر کتاب طلاق، جزء چهارم: اخبار مناهی الرسول، حدود، قصاص، دیات، ضمان، وصیت، مواریث، نوادر اخبار.

مؤلف در این کتاب ۵۹۶۳ حدیث مرسل و مسند را در ۶۶۶ باب، از کتاب طهارت تا دیات، نقل کرده و در بخش «مشیخه» در پایان کتاب اسانید خود را آورده است.

[ذریعه ۲۲: ۲۳۲؛ مرعشی ۱: ۱۴۴؛ مرکز احیاء ۱: ۱۸۴].

آغاز: «اللهم انی احمدک و اشکرک و اومن بک و اتوکل علیک و اقر بذنبی الیک».

انجام: «و الحسن و الحسین اهل بیتی و ثقلی فاذهب عنهم الرجس و طهرهم تطهیرا».

انجامه: «تم کتاب من لایحضره الفقیه تصنیف الشیخ ابی‌جعفر محمد بن علی بن الحسین ابن موسی بن بابویه القمی رضی الله عنه و ارضاه و اکرم منقلبه و مثواه و فرغ من تسویده ابن رفیع‌الدین محمدهادی الحسینی فی ۱۰۹۳».

سپس «فهرست المشیخه علی ترتیب الحروف» است (۳۲۲ر - ۳۲۵پ).

نسخ خوب، محمدهادی بن رفیع‌الدین حسینی، ۱۰۹۳ق، عنوان‌ها به سرخی، برخی عنوان‌ها نوشته نشده و جای آنها خالی است. دارای سرلوح و کتیبهٔ مذهب با رنگ‌های آبی، سبز، صورتی، سیاه، نارنجی و سفید، جای عنوان کتاب در کتیبه خالی است و نوشته نشده است. صفحات دارای جدول مشکی و زر و سرخ، کمند مشکی و زر، نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه و بین سطور تصحیح شده و توضیحاتی در شرح متن در حاشیهٔ نیمی از نسخه و بین سطور نوشته شده است، به خط نستعلیق ریز، با نشانه‌های «التهذیب»، «سلط ره»، «تقی ره»، «محمدتقی ره»، «۱۲»، «م ق»، «بیان»، «مقرب»، «م ه»، «ص»، «ط»، «شرح»، «ق»، «م و»، «م د ه»، «سلطان»، «نهایه»، «ذکری»، «م ح ق»، «م د ا». آثار کرم‌خوردگی و آبدیدگی در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است.

مهر مستطیل محو شده در گ ۱پ. یادداشت وقف نسخه بر همه مؤمنانی که قادر به خواندن آن

باشند، به تاریخ ۱۰ ربیع‌الثانی ۱۳۴۰ق، با مهر بیضی «الراجی محمد» و «محمد بن حسن» از آقا میرزا محمد لسان‌زاده و یادداشت جاری شدن صیغهٔ وقف از حاج میرزا محمدباقر سبزواری با مهر مربع «... محمدرضا الحسینی ۱۳۳۴» در گ ۱۶ر، نشانهٔ وقف در گ ۷۳پ و ۷۴ر، ۱۰۳پ، ۱۴۸پ و ۱۴۹ر، ۱۷۳پ - ۱۷۵ر، ۱۸۲پ و ۱۸۳ر، ۲۰۲پ و ۲۰۳ر، ۲۰۶پ - ۲۰۷ر، ۲۲۰پ و ۲۲۱ر، ۲۴۴پ و۲۴۵ر، ۲۶۴پ و ۲۶۵پ، ۲۶۹پ و ۲۷۰ر، ۲۹۹پ و ۳۰۰ر، ۳۱۷پ و ۳۱۸ر، از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیره، ضربی، ترنج و دو سرترنج، مجدول، جدول دور منگنه، درون جلد در هر دو طرف یک صفحه از روزنامهٔ *ایران‌نو*، سال اول، ش ۳ و ۴، چسبانده شده که در دفهٔ اول تصویر بیمارستانی در بمبئی و در دفهٔ دوم تصویر هتل تاج محل در بمبئی دیده می‌شود. ۱۳/۵×۲۱/۵ س‌م. فرسوده.

۳۳۵ گ، ۱۳/۵×۲۱/۵ س‌م، ۲۵س، ۸×۱۵/۵ س‌م.

۱۱۲۸۹

نخبه الامیا فی تعبیر الرؤیا

(خوابگزاری - فارسی)

از: ابوالقاسم معبر اصفهانی

ابوالقاسم معبر اصفهانی که سال‌ها در اصفهان و دیگر شهرها به کار خوابگزاری مشغول بوده به درخواست برخی دوستان و دانشمندان اصفهان این رساله را در تعبیر خواب تألیف کرده است. این کتاب در یک مقدمه و چند باب به ترتیب حروف تهجی و یک خاتمه و به صورت سؤال و جواب تنظیم شده است. مؤلف در مقدمه به نام خود و عنوان کتاب اشاره کرده است، اما عنوان کتاب در منابع کتاب‌شناسی پیدا نشد. در فهرست دانشگاه عنوان آن «نخبه الاشیاء فی تعبیر الرؤیا» خوانده شده است.

[فهرستواره دنا ۱۰: ۶۲۵؛ دانشگاه ۱۴: ۳۵۴۳؛ مجلس ۳۶: ۱۶۵؛ مرکز مطالعات ۱: ۲۴۰].

انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز: «حمد و سپاس مر خداوندی را روا و مزاست که انشاء الاشیاء بین الکاف و النون و خلق الانسان من الحماء المسنون مالک الملک بحق و واجب الوجود مطلق رفع اطباق السماء بقدرته ... اما بعد چنین گوید ... ابوالقاسم ... از اجله علوم علم تعبیر است ... و او را مسمی به نخبه الامیا فی تعبیر الرؤیا گردانیده».

انجام موجود: «نارنج چگونه است اگر دید که دیگری نارنج به او داده سخن خوش و فرزند است اگر رنگ آن زرد باشد ناخوشی و ... است نماز بر مرده کردن چند قسم است».

شکسته و نستعلیق، عنوان‌ها به سرخی، برروی کلمات ابتدای سؤال و جواب و «و اگر» و عبارات عربی خط سرخ کشیده شده است. نمادها یا صوری که دیدنشان در خواب تعبیر شده در حاشیه به سرخی نوشته شده‌اند، به جز در گ ۶۶پ - ۷۱ر و ۷۳پ - ۷۷پ و ۸۰پ -۸۱ر و ۸۴پ -

۱۰۸پ که با سیاه نوشته شده‌اند. همچنین در گ ۶۵ر - ۷۱ر، ۷۳پ - ۷۷پ و ۸۹پ - ۱۰۸پ عنوان‌ها در متن نوشته نشده‌اند. خط متغیر است اما به نظر می‌رسد خط یک کاتب باشد. آثار اب‌دیدگی در نسخه دیده می‌شود. در بالای هر صفحه عنوان باب به سرخی نوشته شده است. چند یادداشت به تاریخ ۱۳۰۱ق و مهر مستطیل ابی با سجع «کتابخانه شخصی احمد شاهد A. SHAHED LIBRARY» که کم‌رنگ شده در پشت برگ نخست.

جلد یک لا، تیماج مشکی، مجدول، چهار خط متقاطع در وسط، ۲۲×۱۴ س‌م.

۱۰۸گ، ۲۲×۱۴ س‌م، ۱۲س، ۱۴×۸/۵ س‌م، کاغذ سبز و نخودی.

۱۱۲۹۰

تذکرهٔ اسحاق بیک (دانشکده، الفتکده، تذکرهٔ شعله) (شعر- فارسی)

از: اسحاق بن آقاخان بیگدلی شاملو (- ۱۱۸۵ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۳۸ و ۱۱۱۴۷ در همین فهرست.

این نسخه شامل غزلیات (۱ر - ۱۲۸پ) و رباعیات (۱۳۰ر - ۱۸۵پ) است.

آغاز غزلیات:

اگر تو فارغی از حال دوستان یارا   فراغت از تو میسر نمی‌شود ما را

انجامه: در پایان گ ۱۲۸پ در حاشیه آمده است: «به تاریخ ۴ شهر جمادی‌الثانی ۱۲۲۴ تمام شد غزلیات».

انجام نسخه:

دردا کـه ز درد هجـر زیبا سری   فغـان کـه ز داغ دوری مـی‌مـری

مـی‌گـریم و گریـه‌ام نـدارد سـودی   مـی‌نـالم و نالـه‌ام نـدارد اثـری

(ملای روم)

انجامه: (۱۸۵پ) «تمت الکتاب بعون اله ملک وهاب به تاریخ بیستم شهر جمادی الثانی سنه ۱۲۲۴ تمام شد...».

شکسته، ۲۰ جمادی الثانی ۱۲۲۴ق، اسامی شاعران به سرخی، برخی اسامی شاعران اشتباه نوشته شده و درست خوانده نمی‌شود. در زیر بیشتر نسبت‌های «اصفهانی» با همان قلم نوشته شده: «خراب شد» و در زیر بیشتر نسبت‌های «شیرازی» نوشته شده: «اباد شد». نسخه شماره صفحه دارد و برگ ۱۲۹ را ندارد. لکه‌های سیاه و پاشیدگی مرکب برروی اوراق نسخه دیده می‌شود. اوراق ابتدایی نسخه وصالی شده است.

از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، سوخت، ترنج و دو سرترنج با طرح گل و مرغ قهوه‌ای و زرین، عطف چرم خردلی، ۲۱/۵ × ۱۵ س‌م. فرسوده. شیرازه‌بندی کتاب شل شده و اوراق جدا شده‌اند.

۱۸۵گ، ۲۱×۱۵/۵ س‌م، ۱۱س، ۱۴×۱۲ س‌م، کاغذ آبی.

۱۱۲۹۱

کشکول (فارسی و عربی)

از: محمدصالح بن محمدتقی استرآبادی (۱۲۴۸ - ۱۳۱۳ق)

گردآورنده محمدصالح بن محمدتقی بن محمداسماعیل بن خداداد بن اسماعیل هزارجریبی استرابادی است. در دوران کودکی وی، پدرش به همراه خانواده از استرآباد به عتبات عزیمت کرد و وی تا چهارده سالگی در نجف به سر برد و برخی از مقدمات علوم را مانند صرف و نحو در آنجا تحصیل کرد. سپس به همراه پدر خود به استراباد بازگشت و در نزد پدرش و علمای دیگر به تعلیم علم هیأت، معانی و بیان، اصول و سطوح فقه مشغول شد. پس از وفات پدر به تهران آمد و تا ۱۲۷۲ق در خدمت ملا علی کنی بود و در خدمت وی به حضور ناصرالدین شاه راه یافت و به امر وی به عتبات عالیات مشرف شد و در آن جا در فقه و اصول از محضر درس شیخ مهدی کاشف‌الغطاء و سیدحسین کوه کمره‌ای و شیخ مرتضی انصاری بهره برد. پس از چند سال به استراباد بازگشت و ظاهراً تا آخر عمر در آن جا ماند.

وی طبع شعر داشت و «برهان» تخلص می‌کرد. دیوان او شامل انواع مختلف شعر به زبان فارسی و عربی است و درحدود ۳۰۰۰ بیت را شامل می‌شود. اشعار او بیشتر در مدح و منقبت امیر مؤمنان علی(ع)، رسول اکرم(ص) و مرثیهٔ حضرت سیدالشهداء(ع) است. او مثنوی *ناصری* را که مانند مثنوی مولوی در قالب حکایات تمثیلی است و درحدود ۵۰۰۰ بیت را شامل می‌شود به نام نصرالسلطنه محمدولی خان، حاکم استراباد و جرجان، سروده است. نسخهٔ اصل دیوان او در کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران (ش ۴۷۲ د الهیات) محفوظ است.

برخی تألیفات او عبارت اند از: *تاریخ استراباد* یا *تذکرهٔ برهان*، *کهف‌الوری*، *رساله غره و رساله دره*، *شرح قصیده کعب بن زهیر*، *رساله در ربا*، *رساله در اجتماع امر و نهی*، *شرح حال علما و ادبای استرآباد*، *منتهی المواعظ*.

محمدصالح استرآبادی علاوه بر تألیفات خود، آثار دیگران را نیز به خط خوش کتابت می‌کرد و نسخه‌هایی به خط وی در دست است، مانند نسخهٔ *ضوابط الاصول* در ۱۲۶۹ق (ش ۷۶۶۱ کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران). در این نسخه و نسخهٔ اصل دیوان او مهر بیضی او با نقش «یا صالح المؤمنین» دیده می‌شود.

وی کشکولی را در دو جلد و به دو زبان عربی و فارسی گرد آورده است. این کشکول با خطبه‌ای ادبی به زبان عربی آغاز می‌شود که مؤلف در آن به چگونگی و سبب تألیف اشاره کرده است. وی می‌نویسد در یکم محرم ۱۲۹۰ق هنگامی که ۴۳ سال داشت بر آن شد تا آنچه را از علوم مختلف گذشتگان از علمای زمان آموخته بود و به صورت پراکنده در وریقه‌هایی ضبط کرده بود به پیروی از شیخ بهایی، سید نعمت‌الله جزایری، شیخ یوسف بحرانی، میرزا عبدالرسول زنوزی خویی که در کشکول‌هایشان گرد آورده‌اند در یک کتاب

تحریر کند تا هم برای خودش و هم برای دیگران مفید باشد. مطالب این کشکول به عربی و فارسی و شامل اخبار و احادیث و سیر و تفسیر آیات و تواریخ و معقول و منقول و قصص و حکایات و اشعار است.

نسخهٔ حاضر جلد اول این کشکول است که در سال ۱۲۹۹ق گردآوری شده و نسخه‌ای از جلد دوم آن در کتابخانهٔ شخصی محمود اخوان مهدوی[9] در گرگان موجود است که درحدود سال ۱۳۰۰ق گردآوری شده و در سال ۱۳۰۷ق تحریر شده است.

[استرآبادنامه: ۲۹۷؛ فهرست کاتبان نسخه‌های خطی: ۳۳؛ مقالهٔ «محمدصالح استرآبادی، برهان» در وبلاگ گرگان نامه؛ ذریعه ۱۸: ۱۸۹؛ ملی: ن ش ۳۲۲۳۹۰].

درمیان مطالب پراکندهٔ منقول در این کشکول کتاب‌ها و مؤلفان و مطالب زیر دیده می‌شود:

شهید اول (*اللمعه الدمشقیه* ۲ر، *القواعد* ۱۹۷ر)، ابن سینا (*قانون* ۴پ، شعر عربی ۱۷۵پ)، *قاموس* (۱۶پ، ۷۵ر)، علامهٔ حلی در *قواعدالاحکام*، سنایی (۴۸پ، ۱۳۱پ، *حدیقه* ۱۳۲پ، ۱۶۷پ، ۲۰۵ر، ۲۱۷ر)، ابن خلکان (۵پ، ۳۶پ، ۶۴ر، ۲۱۴ر)، شرح *نهج‌البلاغه* ابن ابی الحدید (۶ر، ۶۹ر، ۷۸ر، ۱۰۲ر، ۱۶۴پ، ۱۶۵پ، ۱۸۰پ)، امیرمعزی (۹پ)، *اسرارالحکم* (۹پ)، *ارشاد القلوب* (۱۵پ)، *حیات القلوب* (۱۵پ)، عثمان مختاری (۱۷ر)، *مختصر نافع* (۱۸ر)، از سخنان ملا دوپیازه (۱۹ر)، دعا از *صحیفه سجادیه* (۲۱ر)، خطبهٔ بدون الف یا خطبهٔ مونقه امام علی[ع] (۲۱پ)، فی وصف الزمان (۲۳ر)، میرداماد (*دوازده امام* ۲۳پ، *قبسات* ۹۲پ، ۲۰۹ر)، دولمه (۲۴پ)، فرق میان مصدر و اسم مصدر به نقل از ابن هشام در شرح *القیه* (۲۵ر)، شیخ جابر کاظمینی (۲۶ر)، شیخ چقندر توسرکانی (۲۶ر)، لوالدی (۲۶پ و ۲۷ر، ۲۱۸پ)، سید مهدی طباطبایی بحرالعلوم (۲۷ر)، کفعمی (۲۷پ، ۴۳پ، *حجله العروس* ۴۴پ)، ابن جوزی (۳۰ر)، فضولی (۳۰پ)، ناصرخسرو (۳۱پ، ۳۲ر)، جمال‌الدین عبدالرزاق اصفهانی (۳۲ر)، حیوه الحیوان (۳۲پ)، شرح دیوان متنبی (۳۲پ)، شرح الزیاره الجامعه (۳۵پ)، *مسکن الفؤاد* (۳۶ر)، مظفر حسین کاشانی (۳۸ر)، خاقانی (۴۱پ)، *مفاتیح الغیب* (۴۳ر)، طبرسی در *مجمع البیان* (۴۳ر، ۴۵پ)، کتاب العزه (۴۳ر)، اصمعی (۴۳ر، ۹۰پ)، *زبده البیان* (۴۳ر)، *طریق النجاه* (۴۴ر)، شیخ مفید (۴۵ر)، وحشی (۴۵پ)، مکتوب نصیرالدین طوسی به صدر الشریعه و جواب آن (۴۶ر)، *نگارستان* (۴۶ر)، اسرار الفاتحه ملا معین من انشاء میرزا شفیعا (۴۸ر)، نصیرالدین طوسی (۴۸پ، *بیست باب* ۱۱۵پ، *اخلاق ناصری* ۲۱۶پ)، غزلیات میرزا حسرت و اندکی دربارهٔ او (۵۴ر)، معما

9. محمود اخوان مهدوی (۱۳۴۰ـ)، محقق در حوزهٔ نسخه‌های خطی و اسناد تاریخی، نوهٔ شیخ محمد مهدوی، از مجموعه‌داران گرگان، که بسیاری از کتاب‌هایش اکنون در کتابخانهٔ آیت‌الله مرعشی محفوظ است. از آثار اوست: تصحیح شرح اقلیدس (*مقالهٔ دهم*) اثر عبدالعلی کاشانی، *انقلاب ۵۷ گرگان*، مجموعه عکس، وی فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مسجد جامع، کتابخانهٔ عمومی پارک شهر، کتابخانهٔ آیت‌الله سپهر استرآبادی و کتابخانهٔ مدرسهٔ امام صادق[ع] را تألیف کرده است (وبلاگ استرآباد شهر من esterabademan.blogfa/post/14، ۲۰ مرداد ۱۳۹۲).

استفاده سماعا مسود الاوراق محمدصالح بن محمدتقی الاسترآبادی عن استاد الاساتید فی فن الفقه و الاصول و الکلام و ما تتوقف علیه المرحوم الشیخ المرتضی الانصاری (۶۰پ)، ملاصدرا (۶۱پ، تفسیر آیه ۸۸پ، عرشیه ۱۹۹ر)، مهدی‌بیک شقاقی (۶۴ر)، ابوعبدالله محمد بن ابونصر حمیدی (۶۴پ)، طاهر حریری (۶۴پ)، عماد اصفهانی (۶۵ر)، راغب اصفهانی در *الذریعه* (۶۷ر)، مولوی (مثنوی ۶۸پ، ۸۰ر و ۸۰پ، ۱۸۲پ، ۲۰۶ر، ۲۱۰ر، ۲۱۳پ، ۲۱۷ر، غزلیات شمس ۱۵۶ر، ۱۷۶پ، ۲۰۶ر)، معنی «قلندره» (۷۱ر)، قابوس بن وشمگیر (۷۱ر، ۱۷۶پ)، زینه المجالس (۷۱پ)، روایت از عبدالله بن مبارک (۷۱پ)، ابن الرومی (۷۲پ، ۷۷پ)، اشعار عمر بن الخطاب (۷۳ر)، ابن ابی قحافه (۷۳ر)، امیر خسرو دهلوی (۷۳ر)، ابن حجر الهیتمی در *صواعق المحرقه* (۷۳پ)، اشعار محمدصالح بن محمدتقی استرآبادی (۱۵ر، ۲۶ر، ۶۵ر، ۷۴ر، ۷۴پ، ۹۴ر، ۱۰۱پ، ۱۰۵ر، ۱۶۱ر، ۱۶۸پ، ۱۸۲ر، ۱۸۸ر، ۱۸۳پ، ۱۹۳پ، ۱۹۷ر، ۲۰۰پ، ۲۰۳پ: ابیاتی که غالباً مبتنی است بر ذکر اسامی قری بلوک کتول استرآباد و در قریهٔ چجا از قری کتول در سال ۱۲۹۴ق سروده و برای میرزا اسماعیل متخلص به طوطی که در قریهٔ مایان از قری کتول منزل دارد فرستاده است)، انوری (۷۵ر، ۱۳۳ر)، صالح بن عبدالقدوس (۷۷پ)، ابوالعتاهیه (۷۷پ)، ابن نباته (۷۷پ)، *مقامع الفضل* (۸۲ر)، *فقه الرضا* (۸۲ر)، بابا طاهر عریان (۸۴پ)، قاآنی (۸۵پ، ۱۰۲پ، ۱۳۲پ)، عطار (*منطق‌الطیر* ۸۸پ، ۸۹پ، ۹۱پ)، *روائح السماویه* (۹۰پ)، تعریف حدیث قدسی (۹۰پ)، حدیث و روایت (۹۴پ، ۱۰۱ر، ۱۱۸ر، ۱۲۲ر، ۱۲۴پ، ۱۳۹پ، ۱۷۳ر، ۱۷۴پ، ۱۷۵پ، ۲۰۲پ)، آداب نماز شب (۹۵ر)، *مجالس المؤمنین* (۹۶پ، ۱۶۲پ)، ابوفراس (۹۷ر)، چهار در چهار میرزا طاهر وحید اصفهانی (۹۸ر)، عمعق بخارایی (۹۸پ)، ابن یمین (۱۰۱ر، ۱۷۶پ)، دربارهٔ حروف و طبایع آنها (۱۰۷ر)، منوچهری (۱۰۸ر)، شیخ احمد احسایی در شرح زیارت جامعه (۱۰۹پ)، تفسیر چند آیه (۱۱۰پ)، شیخ طوسی در *المبسوط* (۱۱۲پ)، بسحاق اطعمه (۱۱۴پ)، شرح قاموس (۱۱۷پ، ۲۱۱پ)، نسخهٔ جواهر سرمه به جهت جلای چشم (۱۱۸ر)، *مجمع الامثال* میدانی (۱۱۸پ)، الامثال الشایعه (۱۲۱ر)، کمال اسماعیل (۱۲۲ر، ۲۱۷پ)، فتحعلی خان صبا (۱۲۴ر، ۱۷۷پ)، *الاحتجاج* (۱۲۴پ)، شرح *جنه‌الاسماء* از محمد غزالی (۱۲۶ر، ۱۷۶ر)، شمس‌الدین شهرزوری در *تاریخ الحکماء* (۱۳۱ر)، رباعی (۱۳۱پ، ۱۷۶ر، ۱۷۶پ، ۲۰۳ر)، الحماسه (۱۳۲ر)، دربارهٔ مشائین و اشراقین (۱۳۳ر)، حسن و قبح اشیاء (۱۳۴پ)، فرق استعاره با سایر مجازات (۱۳۹ر)، دربارهٔ بهلول (۱۴۱ر)، نجم الائمه (۱۴۶پ)، حافظ (۱۴۷ر، ۱۷۳پ، ۲۰۶ر)، وفا استرآبادی (۱۴۷ر)، بابا صفای قلندر استرآبادی (۱۴۷ر)، جفر (۱۴۷ر)، محاسبهٔ ساعت برآمدن ماه (۱۴۸ر)، قاعدهٔ پرکردن مثلث (۱۴۸ر، ۱۴۹پ)، اسم و دعا درج کردن در مثلث (۱۴۸پ)، قاعدهٔ تکسیر (۱۵۰پ، ۱۵۲پ)، قاعدهٔ پرکردن مربع (۱۵۲ر)، قاعده در علم حساب (۱۵۳پ)، ملا علی نوری (۱۵۶ر)، عبدالقاهر جرجانی (۱۵۷ر)، مراد از هر و بر

(۱۵۷پ)، مطرزی خوارزمی (۱۵۸ر)، صائب (۱۵۸پ)، حیوه الحیوان (۱۵۹ر و پ، ۱۶۱پ)، دعا (۱۶۰ر، ۱۶۲پ)، دیوان امیرالمؤمنین علی[ع] (۱۶۰پ، ۱۶۶پ، ۱۷۵ر)، *الکافی* (۱۶۲پ، ۲۰۸ر)، دعاء علی ما سمعت من افکار الشیخ الرئیس ابوعلی (۱۶۶ر)، روحی سمرقندی (۱۶۶پ)، جامی (۱۶۶پ، ۲۰۸پ)، هوشی شیرازی (۱۶۶پ)، قاعده دانستن اول هر ماه (۱۶۷ر)، متر برای مارگزیده (۱۶۷ر)، مهستی (۱۶۷پ، ۲۰۲ر)، *احسن القصص* از احمد بن ابوالفتح شریف حائری اصفهانی (۱۶۷پ)، شریف رضی (۱۷۳ر)، *تفسیر سوره الناس* از شرح کشاف (۱۷۳پ)، سوال و جواب دربارهٔ حدیث کنت کنزا مخفیا (۱۷۴ر)، زمخشری (۱۷۴پ)، حسن بن علی فخرالکتاب جوینی بغدادی (۱۷۵پ)، *زهرالربیع* (۱۷۶ر، ۱۹۶ر)، صاحب بن عباد (۱۷۶پ)، دو بیت عربی از شیخ عبدعلی [حویزی] (۱۸۱ر)، ابن ابی جمهور احسائی در *المجلی* (۱۸۱ر)، احمد نراقی در *خزائن* (۱۸۴پ) یغمای جندقی در *سرداریه* (۱۸۶ر)، دربارهٔ بغداد و اشعاری در مدح آن (۱۸۸پ)، طول و عرض و ارتفاع ایوان کسری در مداین (۱۸۹پ)، دربارهٔ قاضی ابوالقاسم علی بن محمد تنوخی انطاکی (۱۹۰ر)، شیخ محمدشاه مرید علی‌شاه قزوینی در *نفحات* (۱۹۱ر)، دربارهٔ بهاءالدین محمد بکری (۱۹۱ر)، اخی فرخ زنجانی (۱۹۲ر)، *زینه المجالس* (۱۹۳ر)، میمون قداح (۱۹۳پ)، معنی کلمهٔ هبن، کپ، پنی، کپی، کچول، توخان (۱۹۳پ)، سؤال محمدرحیم خان قاجار شامبیاتی از ملا علی کنی طهرانی و جواب او (۱۹۵ر)، بیت ابوالعلاء معری در رد حکمت الهی و جواب به آن (۱۹۶ر)، شهید ثانی فی *القواعد* (۱۹۷ر)، رباعی جامی در هجو ملا حسین واعظ و جواب ملا حسین به او (۱۹۷ر)، احمد احسائی در *شرح العرشیه* (۱۹۹پ)، شعر وفای استرآبادی (۲۰۰پ)، *مجمع البحرین* (۲۰۲پ)، دو بیت از میرزا ذوقی در باب میرزا وفا (۲۰۴ر)، کلینی (۲۰۴ر)، قنوت از حضرت رسول[ص] و حضرت علی[ع] به نقل از *فردوس العارفین* (۲۰۵پ)، *کشکول* شیخ بهایی (۲۰۷ر، ۲۰۸ر و پ)، من امثال العرب (۲۰۷ر)، ابن سینا در *اشارات* و شرح خواجه نصیر و فخر رازی بر آن (۲۰۷ر)، دربارهٔ شهر بلخ (۲۱۲پ)، رباعی سلطان حسن فرزند شاه محمد خدابنده (۲۱۴ر)، دربارهٔ خراسان (۲۱۷ر)، *تفسیر* دیلمی (۲۱۷ر)، *بحارالانوار* (۲۱۷پ).

مؤلف در گ ۱۸۸ر، پس از قطعاتی که از *سرداریه* و هجویات یغمای جندقی نقل می‌کند می‌نویسد:

«مسود اوراق می‌نگارد که انشاءالله اهالی شرع و ارباب آداب و رسوم بر ذکر این ابیات و مانند آن در این کتاب مستطاب بر این خاطی خورده نخواهند گرفت و این گونه اقوال را که در این کتاب ذکر شده سیئات نخواهند شمرد اگر مطالعه کنند آن مطالبی را که مرحوم مبرور سید نعمت‌الله جزائری رفع فی الخلد مقامه و انار الله برهانه در آخر مجلد اول از کتاب زهرالربیع ذکر نموده هر آینه خواهند دانست که این مطالب نسبت به آنها حسنات است».

بین برگ ۲۱۸ و ۲۱۹ افتادگی وجود دارد.

آغاز: «بسمله. سبحان الملک المهیمن القدوس سبحان خالق الصور و جاعل النفوس سبحان المظهر لکل سر و مکنون سبحان من جعل خزائنه بین الکاف و النون ... و بعد فیقول الاقل محمدصالح بن محمدتقی بن محمداسمعیل الاسترآبادی ... فی غره محرم الحرام ۱۲۹۰ سنه تسعین و مائتین بعد الالف و انا ابن ثلث و اربعین سنه انی قد صرفت عمری فی سالف الزمان فی فنون من العلوم و جلست مع کل ذی فن من الفنون و اقتنصت من کل ذی فن ما افاضه علی من المقاصد و اکتسبت عنه ما اکتسبته من المطالب و قد کانت تلک المقاصد و المطالب متفرقه شعثاً فوددت ملتها و احببت جمعها فی وریقات علی ما ذهب هذا المذهب شیخنا البهائی قدس سره و السید نعمه الله الجزائری و الشیخ یوسف البحرانی صاحب الحدائق و السید الاجل الافخم المیرزا عبدالرسول الزنوزی الخوئی فی کشاکیلهم فانه اولی للانتفاع به لنفسی و لغیری و لنعم ما قیل ان ما حفظ فر و ما کتب قر و قد استعملت فی هذه الاوراق ما تیفنن به المتفننون و یستطرف به المستطرفون و یسیح به السائحون و یتطرب به المتطربون و یجتبی من اوراده و ازهاره العاشقون فان ذلک من خواص اولی الفضل و النهی و اثار ذوی العلم و الحجر فها انا اشرع فی المقصود متوکلا علی الملک المعبود فخذ و اغتنم ما تلتقطه فی هذا الکتاب من المطالب العربیه و الفارسیه فانه الجامع لشتاتها و المستجمع لمتفرقاتها من الاخبار و الاحادیث و السیر و التواریخ و المعقول و المنقول و الحکایات و القصص و النظم و النثر و التفسیر لبعض الایات الکریمه و غیرها مما هو متعلق بالمبدء و المعاد ...».

نستعلیق تحریری اصل، محمدصالح بن محمدتقی استرابادی، ۱۲۹۰-۱۲۹۹ق. برخی عنوان‌ها درشت‌تر نوشته شده است. انتهای مطالب با علامت «۵» مشخص شده و برروی کلمات ابتدای مطالب و اسامی افراد و کتاب‌ها و برخی کلمات و عبارات شاخص دیگر خط مشکی کشیده شده است. دارای دوایر و اشکال طلسمی. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. آثار دودزدگی در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت امانت به خط مؤلف در پشت برگ نخست: «کتاب مثنوی که مسوده است و کتاب کنزالعرفاء در نزد آقا میرزا محمدعلی ارباب طهرانی امانت است باید رد نمایند» و یک یادداشت امانت دیگر در پایین صفحه به خط شکستهٔ خوب «بتاریخ شهر شوال المکرم ۱۳۱۶ در دارالمؤمنین استراباد این کتاب مستطاب مسمی بکشکول که الحق بحریست مشحون بلعالی در شاهوار و یواقیت ابدار از خلف الصادق مرحوم مبرور مغفور آقا شیخ صالح طیب الله مضجعه جناب آقا شیخ محمدتقی سلمه الله گرفته از مطالعه آن بهره‌مند شدم اصغر تلگرافچی». یادداشت در حاشیهٔ بالای گ ۱پ: «این کشکول را هر که عاریه بخواهد برد و زیاده از هفته نگاه بدارد به لعنت خدا و رسول گرفتار گردد» با مهر بیضی با سجع «محمدصالح بن محمدتقی». مؤلف در انتهای نسخه، در گ ۲۱۹ر-۲۲۱پ، سیاهه‌ای از کتاب‌ها و نسخه‌ها، شاید مجموعهٔ کتابخانه‌اش، را نوشته و در برخی موارد به مشخصهٔ آنها از جمله خط و کاتب اشاره کرده است. آغاز این سیاهه افتاده است. دو بیت با جوهر آبی درون دفهٔ دوم جلد. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، چرم قهوه‌ای ساده، عطف چرم قهوه‌ای، ۱۷×۲۱/۵ س‌م. جلد کتاب از نسخه جدا شده و دوخت شیرازه سست شده و برخی برگ‌ها جدا شده‌اند.

۲۲۱گ، ۲۰/۵×۱۶/۵ س‌م، مختلف، ۱۶/۵×۱۳ س‌م.

۱۱۲۹۲

جنگ

جنگی است شامل مطالب نجومی، ادعیه، طلسمات، طالع نامه، فال نامه و مطالب دیگر:

۱. احکام نجوم (۱ - ۱۰ و ۵۷ - ۶۰) (نجوم - فارسی)

شامل: ایام المحذورات از علی بن ابی‌طالب(ع) (۱پ)، جدول معرفت رؤیه الاهله (۲ر)، دوازده سال از حکمای خطا و ایغور و دشت قبچاق و هرسالی را نسبت به حیوانی کرده‌اند (۲پ)، علامت رقم بروج، کواکب و ایام ماه و هفته (۵۷ر)، جدول اختیارات (۵۷پ - ۵۹ر)، اختیارات علی کون القمر (۵۹پ - ۶۰ر)، جدول زیاده و نقصان قمر (۶۰پ)، مکث هلال قمر هر شب فوق الارض طلوع و غروب (۳ر)، معرفت رجز الفال (۳پ - ۵ر)، احکام اختلاجات اعضا (۵پ)، احکام بیمار، گریخته، دزد برده (۶ر)، معرفت حرکت رجال القلب علی انام العرب (۶پ)، معرفه ساعات شبانه‌روز و تعلق آنها به سبعه سیاره و احکام ساعات (۷ر - ۸پ)، ایام فصد (۹ر)، احکام ورقوانوع (اورقونوع) (۹پ)، احکام غالب و مغلوب (۹ر).

۲. طالع‌نامه مذکر (۱۲ر - ۱۹پ) (علوم غریبه - فارسی)

آغاز: «طالع‌نامه مذکر به قول حکمای سلف آنچه نوشته شده است احوال صاحب طالع مشخص و محقق گردد اما بعد حکمای کبیر و لقمان حکیم روایت می‌کند که هرکس خواهد از حال خود آگاه گردد».

۳. طالع‌نامه مؤنث (۱۹پ - ۲۸پ) (علوم غریبه - فارسی)

آغاز: «طالع‌نامه مؤنث است و احوال وی ظاهر شود الحمدلله ... اما بعد لقمان حکیم روایت می‌کند که هر که خواهد از طالع احوال خود آگاه شود».

۴. ادعیه و طلسمات (۱۱ر، ۲۹ر - ۳۷ر، ۳۹ر - ۴۰ر) (دعاها - عربی و فارسی)

دعاها و طلسم‌های گوناگون برای حاجت‌های مختلف.

۵. رجال الغیب (۳۱پ) (علوم غریبه - فارسی)

دربارهٔ کیفیت در سفر بودن رجال الغیب در هر سمتی.

۶. طریقهٔ نماز خسوف و کسوف و زلزله و آیات (۳۸ر و پ) (فقه - فارسی)

۷. بیماری اسهال (۴۱ر - ۴۲ر) (پزشکی - فارسی)

یک برگ در میانه افتادگی دارد.

آغاز: «این ناخوشی چهار قسم است که به مردم عارض می‌شود قسم اول که سهل است و بسیار شدت ندارد آن است که به مجرد اینکه به شخصی عارض شد او را گیج و گرفتگی قلب حاصل می‌شود».

۸. دعای اعتصام علوی مصری (۴۳ر - ۵۳پ) (دعاها - عربی و فارسی)

با مقدمهٔ فارسی و ناتمام.

۹. فال‌نامه (۵۵پ - ۵۶پ و ۶۱ر - ۷۷ر) (علوم غریبه - فارسی)

منسوب به: جعفر بن محمد(ع)، امام ششم (۸۳ - ۱۴۸ق)

رساله‌ای مختصر در طرق و آداب فال‌گیری و استخاره از قرآن و همچنین ساعات نیک و بد ایام هفته است. همان گونه که استاد مرعشی نجفی در فهرست کتابخانهٔ مرعشی نوشته‌اند: «نسبت این نوع رسائل به امام معصوم علیه‌السلام محل تأمل می‌باشد».

[مرعشی ۳۰: ۳۱۷]

آغاز: «الحمدلله ... اتقوا من فراسه المؤمن فانه ینظر بنورالله و قال ایضاً نعم فال القرآن بدان که این مجرب است و معتمد از قول دربار امام همام ناطق ...».

انجام: «ایحسبون انما نمدهم توانگری و مال بسیار یابد».

۱۰. فال‌نامه حروفات (۷۷ر - ۷۷پ) (علوم غریبه - فارسی)

آغاز: «بدان ای خردمند فرزانه این فال‌نامه‌ای است که از حروفات علمای زمانه تصنیف کرده‌اند».

۱۱. فال‌نامه دایرهٔ مبارکه (۷۸ر - ۷۹پ) (علوم غریبه - فارسی)

آغاز: «شرح تفصیل فال‌نامه دایره مبارکه به قراری است که مفصل مطالبات در دوره دایره مبارکه نوشته شده او به صحیفه اول نگاه کرده».

۱۲. [فال‌نامه طیور] (۸۰ر - ۸۶ر) (علوم غریبه - فارسی)

در این فال‌نامه نام پرندگان مختلف آمده که با عبارت «سوال کردی» که به سرخی نوشته شده احکام فال را آورده است. پرندگان عبارت‌اند از: طاوس، عصفور، کلنگ،

هدهد، خروس، واشه، چراغ، عقاب، بط، تذرو، لک لک، عقق، کرکس، قبره، باز، طوطی، کبوتر، غراب، کرگدن، شاهین، غذف، شب پره، ورشان، و شترمرغ.

اغاز: «آنچه که به قرعه فال آید حکم و کیفیت آن این است طاوس سوال کردی از برای کار آمدن به خانه قاضی با عدوی خود برو سوال سوال کردی از جای به جای نقل کردن نقل کن که مراد یابی».

انجام: «سوال کردی از مراد و کام دل خوش دار و شادمان باش که زود بـه مراد رسـی سوال کردی از انبازی و شرکت بکن که مبارک است».

۱۳. فرس‌نامه (۸۸پ – ۹۲پ) (اسب‌ها ـ فارسی)

ترجمه از: شمس‌الدین محمد بن حسین

متن اصلی از: ارسطو (۳۸۴ ـ ۳۲۲ق‌م)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۸۰/۴ در همین فهرست.

انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

اغاز: «این نسخه را ارسطالیس جمع کرده است در وصف اسبان و نیک و بد و هنرهـای و عیوب اسبان که چگونه ازو علامات هر یکی بیماریها و داروها و رنگها از برای اسکندر».

انجام موجود: «نوع دیگر اسب را درد گرفته باشد این اسم را بر زمین نقش کند اسب را بر سر آن بگرداند شفا یابد».

نسخ و نستعلیق و شکسته، نسخ معرب در دعاها، قرن ۱۳ق، در گ ۴۰پ در کنار دعاها و طلسم‌ها تاریخ ۱۲۴۵ق دیده می‌شود. عنوان‌ها و جدول‌ها و دایره‌ها به سرخی و سیاهی. خطوط سرخ در بالای برخی عبارات عربی در برخی قسمت‌ها. با اندک خطخوردگی. نسخه شمارهٔ برگ دارد و از گ ۱۳۷ شروع می‌شود تـا گ ۳۲۷ و در میانـه افتـادگی بسیار دارد. شمارهٔ برگ‌ها افتادگی‌ها و جابه‌جایی‌ها را در صحافی نشان می‌دهد. گ ۵۷ تا ۶۰ اشتباه صحافی شده است. طریقهٔ ختم احزاب به خط ملا حسین قاری در عید قربان سال ۱۲۸۴ق در گ ۳۸پ. چند دعای کوتاه در انتهای نسخه، گ ۹۴پ. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، گالینگور سفید طرح‌دار. صحافی جدید. ۱۶×۲۱/۵ س‌م

۹۴گ، ۱۴/۷×۲۱ س‌م، ۱۵س، ۱۰/۵×۱۶/۵ س‌م ، کاغذ ابی و نخودی.

۱۱۲۹۳

کنز اللغات (کنز اللغه) (واژه‌نامه‌ها ـ فارسی)

از: محمد بن عبدالخالق بن معروف (ـ ۸۸۳ق)

از جمله فرهنگ‌های عربی به فارسی است که در هندوستان تـألیف شـده و مؤلـف آن، ابن معروف، آن را درحدود سال ۸۷۰ق، به نام سلطان محمـد کیـا پسـر ناصـر کیـا پادشـاه

زیدی گیلانی (۸۵۱–۸۸۳ق) و پسرش سلطان میرزا علی ساخته است و در آن لغات عربی را به ترتیب حروف آغاز در ۲۸ کتاب و هر کتاب در چند باب، بـر مبنـای حـروف پایـانی لغات، گرد آورده است، و در هر باب ابتدا لغات مشتق آمده و در زیر آنها مصدرهای ثلاثی مجرد، ثلاثی مزید و رباعی آنها ذکر شده، سپس لغات جامد آمده است. گاهی نیز به آیـات قرآن کریم و احادیث شریفه استشهاد گردیده اسـت. مقدمـهٔ کتـاب کلیـاتی را در مطالـب صرفی و نحوی و لغوی در ۱۶ ماده دربرمی‌گیرد. مؤلف در مقدمه می‌گوید: بهتـرین کتـاب لغت عرب *صحاح* جوهری است ولی چون استفاده از این کتاب برای فارسی زبانان دشوار می‌باشد من این فرهنگ را تألیف کردم و برای تألیف آن از *صـحاح* و *مجمـل* و *دسـتور* و *مصادر* و *اختیارات بدیعی* و *لغات القرآن* و شرح *نصاب* استفاده کردم.

این کتاب در سال ۱۳۷۱، به تصحیح رضا علوی، به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۵۱۸؛ ذریعه ۱۸: ۱۶۴؛ فرهنگنامه‌ها: ۱۶۸؛ منزوی ۳: ۲۰۱۶؛ مشار ۴: ۴۱۵۲؛ مرکز دائـرةالمعـارف ۱: ۲۰۵؛ مجلس ۳: ۱۰۲؛ ملی ۲: ۴۸۱].

اغاز و انجام نسخه افتاده است و از اوایـل «بـاب الالـف مـع الـدال مـن مصـدر الثلاثـی المجرد» تا اوایل «باب الهاء مع النون من المصـادر» را دارد. در بـرگ پـیش از آغـاز بـا خـط دیگری چند سطر ابتدای نسخه را نوشته‌اند که نونویس است. در میانه نیز بـین بـرگ ۱۵۷ تـا ۱۵۹ افتادگی دارد و گ ۱۵۸ نانوشته است.

اغاز موجود: «شدن احماد آبستن ... شتر ماده ارشاط ره نمودن به حق ... [ارعاد] بعـین غیـر منقوطه لرزانیدن و ترس دادن ارغاد بغین منقوطه چارپا به چراگاه گذاشتن و عیش خورش».

انجام موجود: «هیلان نام موضعی اسـت و بعضـی گویند نام قبیله‌ای اسـت از یمن هـاتن و هتون ابر باران بارنده هتن به تشدید تای دو نقطه فوقانی جمع».

نستعلیق ریز، بدون تاریخ، قرن ۱۱ق، عنوان‌ها به سرخی، خطوط کوتاه سرخ برروی لغـاتی کـه شرح شده‌اند و عبارات عربی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. توضیحاتی در حاشیه برخی صفحات از صحاح و قاموس و تعریفات، مختصر تلخیص، و تفسیر قاضی، نوشته شـده اسـت. آثار آبدیدگی در اوراق نسخه دیده می‌شود و چند برگ در ابتدا و میانهٔ نسخه وصالی شده است. یادداشت تعداد اوراق نسخه در پشت برگ نخست دیده می‌شود. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، تیماج مشکی ساده، درون چرم قهوه‌ای، ۱۳/۵×۲۱ س‌م. فرسوده.

۲۵۶گ، ۱۳/۵×۲۳/۵ س‌م، ۲۲س، ۸×۱۷ س‌م.

۱۱۲۹۴

اطعمه مرضی (پزشکی ـ فارسی)

از: محمدکاظم بن حکیم محمد (قرن ۱۳ق)

این کتاب را مؤلف در چگونگی درمان بیماری‌ها با خوراکی‌ها و خـوردنی‌هـا براسـاس

طب هندی نگاشته است. جالینوس و زکریای رازی این روش درمان را بر درمان با ادویه برتری داده‌اند و نجیب‌الدین سمرقندی (۶۱۹ق) در این باب رساله‌ای نوشته که چون کم یاب بوده مؤلف در سال ۱۲۰۶ق بنا به ضرورت نسخه‌های خوب را گزینش کرده و این مختصر را فراهم آورده و آن را در سی باب تنظیم کرده است، شامل:

باب اول در امراض سر در ۱۱ فصل، باب دوم در امراض چشم در پنج فصل، باب سوم در امراض اذن در سه فصل، باب چهارم در امراض انف در پنج فصل، باب پنجم در امراض وجه در دو فصل، باب ششم در امراض شفت در دو فصل، باب هفتم در امراض اسنان در سه فصل، باب هشتم در چهار فصل، باب نهم در امراض حلق در چهار فصل، باب دهم در امراض صدر و ریه در سه فصل، باب یازدهم در امراض قلب در هفت فصل، باب دوازدهم در امراض ثدی در چهار فصل، باب سیزدهم در امراض مری در دو فصل، باب چهاردهم در امراض معده در چهارده فصل، باب پانزدهم در امراض کبد در نه فصل، باب شانزدهم در امراض طحال در سه فصل، باب هفدهم در امراض امعا در هفت فصل، باب هژدهم در امراض مقعد در پنج فصل، باب نوزدهم در امراض کلیه در هفت فصل، باب بیستم در امراض مثانه در نه فصل، باب بیست و یکم در امراض اعضاء تناسل در هژده فصل، باب بیست و دویم در اغذیه امراض رحم در یازده فصل، باب بیست و سیوم در امراض ظهر و رجل در سه فصل، باب بیست و چهارم در امراض وجع مفاصل در چهار فصل، باب بیست و پنجم در اغذیه حمیات در یازده فصل، باب بیست و ششم در اغذیه امراض جلد از اورام و بثور در هژده فصل، باب بیست و هفتم در جراحات و جبر و کسر و خلع و وثی در شش فصل، باب بیست و هشتم در اغذیه امراض زینت در هفت فصل، باب بیست و نهم در اغذیه سموم در هشت فصل، باب سیوم در ساختن اغذیه.

[ملک ۷: ۳۹۷]

آغاز: «تغذیه تحمید و تقویه قوت محمدت منعم مطلق و شافی برحق الذی هو یطعمنی و یسقین الحمدلله که بروح حاصل و از مفرح ثداه دارالشفاء بیان قدس».

انجام: «و دخن سرد و خشک دردوم است و گویند گرم است و دیر هضم طبیعت بندد و بول براند و اسهال و قی صفراوی قطع کند و اگر گرم کرده بر جای درد بادی گذارند تحلیل باد کند و درد معده بنشاند و الله اعلم بالصواب».

انجامه: «تمت تمام هذالکتاب اطعمه مرضی به تاریخ بیست و هفتم رجب روز دوشنبه در کابل به دست فقیر حقیر پر تقصیر هیچمدان میرزا صالح حکیم لاهوری تحریر یافت سنه یکهزار و یکصد و نود و سه به وقت عصر».

نستعلیق و نسخ در عربی‌ها، میرزا صالح حکیم لاهوری، عصر روز دوشنبه بیست و هفتم رجب ۱۱۹۳ق، عنوان‌ها به سرخی، خطهای کوتاه سرخ برروی برخی کلمات و عبارات برای تأکید و مشخص کردن مطالب مهم، جاافتادگی‌ها در حاشیه نوشته شده است. آثار سوختگی و دودزدگی در نسخه دیده می شود.

یادداشت تملک به عربی، یادداشت خرید نسخه در مهر ۱۳۶۰ش و یادداشت «امانت احمد شاهد مقیم اسفراین» به خط ایرج افشار با مداد در پشت صفحهٔ نخست، نشانهٔ وقف «وقف اولاد» در گ ۲ر. کاتب در ۱۲۰۲ق نسخه را بر اولاد خود وقف کرده است و یادداشت وقف در انتهای نسخه پس از انجامه دیده می‌شود. چند بیت فارسی و یک رباعی به خط مالک نسخه، احمد شاهد، در انتهای نسخه. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، تیماج قرمز، سوخت، ترنج و دو سرترنج زر، جدول چهار خطهٔ زر و خطوط عمود زر در وسط، ۲۱×۱۴ س‌م. فرسوده، عطف جلد از بین رفته و دفهٔ اول جلد جدا شده است.

۸۹گ، ۱۴/۵×۲۱ س‌م، ۲۲س، ۱۶×۹ س‌م.

۱۱۲۹۵

دیوان عنصری بلخی

(شعر ـ فارسی)

از: ابوالقاسم حسن بن احمد عنصری بلخی (ـ ۴۳۱ق)

دیوان حکیم عنصری، شاعر مدیحه سرای و ملک‌الشعرای دربار سلطان محمود غزنوی، است. دیوان او شامل قصاید، قطعات و رباعیات، مرتب به حروف تهجی، است و درحدود ۲۵۰۰ بیت دارد.

دیوان عنصری در سال ۱۳۲۳ش، به تصحیح یحیی قریب و در سال ۱۳۴۲ش، با تصحیح و تعلیقات محمد دبیرسیاقی به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۹: ۷۷۳؛ منزوی ۳: ۲۴۵۱].

پیش از آغاز دیوان ابتدا قصیدهٔ غضایری رازی در شکر سلطان یمین‌الدوله محمود غازی که عنصری به آن جواب داده نوشته شده (۲پ ـ ۴ر) و جواب عنصری هم در جای خود در نسخه آمده است.

آغاز: «قصیده‌ای است که ابومحمد غضایری رازی در شکر سلطان یمین‌الدوله محمود غازی گفته چون ملک‌الشعرا ابوالقاسم حسن عنصری پس از ملاحظه آن

اگر کمال به جاه اندراست و جاه به مال مرا ببین که ببینی کمال را بی کمال».

بعد از آن فهرست دیوان قصاید عنصری براساس الفبای حروف آخر قوافی نوشته شده (۵پ ـ ۷ر) و در ابتدای آن چنین آمده است:

«فهرست دیوان قصاید ملک الشعرا استاد ابوالقاسم حکیم عنصری بلخی به تاریخ شب شنبه دوازدهم ماه مبارک ذیحجه ئیلان ئیل هزار و دویست و شصت و یک هجری در ولایت طهران که اکنون تختگاه سلاطین ایران است شروع به نوشتن شده».

سپس دیوان عنصری از گ ۸پ ـ ۷۰ر نوشته شده و پیش از نخستین قصیده دو بیت

از لغز شمع منوچهری در مدح حکیم عنصری نوشته شده است:

تو همی‌تابی و من برتو همی‌خوانم بـه مهر هـر شـبی تـا روز دیـوان ابوالقاسـم حسـن
اوســـتاد اوســـتادان زمانـــه عنصـــری عنصرش بی‌عیب و دل بی‌غش و دینش بی‌فتن

آغاز دیوان:

چـنان باشـد بسر او عاشـق جمـالا کـه خـوبی را ازو گیـرد مثـالا

انجام:

بـر غالیـه ای مـاه ره مـاه زدی وین راه بدان دو زلف کوتاه زدی

نستعلیق، میرزا محمود کاشی، در سال ۱۲۶۲ق در طهران. نام کاتب در یادداشتی در انتهای متن امده است: «۱۲۶۲ در ولایت طهران به اهتمام میرزا محمود کاشی تمام شد». عنوان‌ها به سرخی. بیشتر عنوان‌ها نوشته نشده و جای آنها خالی است. دو بیت منوچهری در گ ۸پ به سرخی. مجدول به جدول سرخ و آبی. ستون‌بندی دو ستونه به سرخی. نسخه تصحیح شده و چند جا خط خوردگی دارد. در حاشیه نسخه بدل‌ها و توضیحاتی دربارهٔ معنی کلمات نوشته شده اما در برش برگ‌ها بخشی از آنها از بین رفته است. تا گ ۴۷پ تعداد ابیات قصیده‌ها در سطر اول قصیده در ستون وسط نوشته شده است. گ ۷پ - ۸ر جدول کشی شده اما نانوشته است. یک رباعی و یک قطعه از عنصری به خط کاتب در گ ۵ر. یادداشتی دربارهٔ میرزا محمود (کاتب) در انتهای متن و یادداشتی در گ ۷۰پ، از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای که بر اثر فرسودگی سبز به نظر می‌رسد، ضربی، ترنج و دو سرترنج، یک خط عمود ترنج و سرترنج‌ها را به هم متصل کرده است، مجدول، دور منگنه، درون کاغذ گل بهی ساده، ۲۳/۵×۱۴س‌م. ترنج‌ها شکل خود را از دست داده‌اند.

۷۱گ، ۲۴×۱۴ س‌م، ۲۱س، ۲۰×۹/۵ س‌م.

۱۱۲۹۶

مجموعه در علوم غریبه (کتاب اعداد) [علوم غریبه - فارسی و عربی]

علوم خفیّه یا علوم غریبه یکی از دو شاخهٔ علوم در تقسیم‌بندی علوم اسلامی در گذشته بوده است که به نیروهای مافوق طبیعت می‌پردازد و قواعد رازآمیز و نامتعارف دارد و اسرار آن در نزد عالمانش پنهان است، در مقابل علوم جلیّه که به طب و منطق و هندسه و غیره مربوط است و قوانین مشخص و ساز و کار متعارف دارد و در کتاب‌ها نوشته می‌شود و تدریس می‌گردد. علوم غریبه در کتب شیعه به سی و سه شاخه تقسیم شده است:

خمسه محتجبه شامل کیمیا (تبدیل کانی‌ها و فلزات، علم اکسیر)، لیمیا (تبدیل قوای فاعل به مفعول یا بالعکس، علم طلسمات)، هیمیا (احوال ستارگان و حیوانات مرتبط با آنها، علم تسخیرات)، سیمیا (راز و رمز اعداد و دیدن و تصرف موجودات تخیلی، علم خیالات)، و ریمیا (تردستی یا علم شعبدات).

خواص شناسی (خواص اسماءالله، خواص آیات و سوره‌ها، خواص ادعیه، احراز، خواص اوراد و اذکار و ختمات، خواص تعاوید و رُقی، خواص حروف و جُمَل و اشکال، خواص الاشیاء).

علم اعداد و اوفاق (ارتباط اعداد و حروف با یکدیگر و تشکیل جدول‌های خاصی به صورت مثلث یا مربع و قرار دادن حروف و اعداد مزبور در خانه‌های آن‌ها به طرز مخصوصی برای رسیدن به مطالب مختلف).

و جفر، رمل، تفأل، استخاره، علم الاعضاء، علم الاکتاف، وهم و دم، قیافه‌شناسی، کف‌بینی، علم احکام نجوم، ملاحم، و تعبیر خواب.

اسرار قاسمی: ۲-۵، ۵۸، ۸۴، ۱۳۹، ۱۴۶؛ گنجینه دانش].

نسخهٔ حاضر مجموعه‌ای است شامل انواع علوم غریبه مانند: خواص ادعیه و اوراد و اذکار، عزایم و طلسمات، تعویذات، تسخیرات، طالع نامه و احکام نجوم، فالنامه، جفر، علم اعداد و اوفاق و غیره. در ابتدای نسخه نوشته شده: «هذا کتاب اعداد به جهت یادگاری نوشته شده». برخی مطالب این نسخه به قرار زیر است:

دعای معظم یا مقدمهٔ فارسی (۱پ - ۲ر)، دعای نادعلی با مقدمهٔ فارسی (۲ر - ۳ر)، دعای صباح و مناجات (۳ر - ۶پ)، تسخیرات عزایم (۶پ - ۷پ، ۳۱ر - ۳۲پ، ۱۲۰پ - ۱۲۶پ، ۵۷پ - ۵۹ر)، مهر حضرت یوسف[ع] (۸ر - ۸پ)، مهر حضرت رسول[ص] (۸پ)، طالع نامه (۹پ - ۱۹ر)، دعا یا طلسم کره نامه (۱۹پ - ۲۰ر)، الجدول و اختیارات الطالعات بروجات حمل النسا طالع‌نامه (۲۱ر - ۲۶پ)، الجدول و دیونامه زنان بروج حمل دیونامه پریان حضرت سلیمان (۲۶پ - ۳۰پ)، فال‌نامه امام جعفر صادق[ع] (۳۳ر - ۳۹ر)، خواص سورهٔ یس (۳۹پ - ۴۷ر)، اختیارت کواکب و رفتار ستارگان (۴۸ر)، جفر جامع (۵۴ر)، مربعات و اعداد وفق (۵۵ر)، دعای گشایش (۵۹ر)، دعای جوشن کبیر (۵۹پ - ۶۶پ)، آداب استخاره (۶۶پ - ۶۷ر)، سعد و نحس روزهای هفته و اوقات روز (۶۷پ - ۶۸پ)، عدد قرعه (۶۹پ - ۷۲پ)، غالب و مغلوب در نه باب (۷۲پ - ۷۳پ)، در احوال غیبی (۷۳پ - ۷۵پ)، سعد و نحس ایام (۷۵پ - ۷۷پ و ۱۱۴پ - ۱۱۵پ)، مربعات (۸۱ر)، فصل در باب مثلثات ابوجاهد محمد بن فرائی در باب حکمت (۸۴ر - ۸۷پ) فصل در باب قاعده‌های پر کردن مثلثات (۸۸ر - ۹۰ر)، جدول اختیارات نامهٔ فصل نوروز، دانستن غرهٔ هر ماه، نوع اسناد چهارده نام باری تعالی و خاصیت اسناد و منافع دین و دنیا (۹۰ر - ۹۵ر)، ایام سر تراشیدن (۹۵ر)، ساعت استخاره (۹۵پ)، خاصیت نادعلی (۹۶ر - ۹۷ر)، قاعده در احکام چین [؟] (۹۷ر - ۹۷پ)، حکمت حکیم ارسطاطالیس (جدولی در غالب و مغلوب) (۱۰۱ر) جدول اختیارات فی السیر الکواکب البروجات الزوج (۱۰۱پ)، جدول اختیارات ایام فرس از قول امام جعفر صادق[ع] (۱۰۲ر)، جدول اختیارات معرفت ثلث و تربیع و تسدیس و مقارن قمر (۱۰۲پ)، معرفت مقام رفتار قمر

(۱۰۲پ – ۱۰۳ر)، جدول اختیارات رجال الغیب (۱۰۳ر)، جدول رفتار قمر در بروجات عناصر (۱۰۳ر)، جدول بروجات سیارات (۱۰۳پ – ۱۰۴ر)، دانستن رجال الغیب (۱۰۴ر – ۱۰۵ر)، دعای شاه پریان (۱۰۶پ – ۱۰۷ر)، دعای باد (۱۰۷ر – ۱۰۷پ)، دعای قریش (۱۰۸ر – ۱۰۹ر)، دعای ام‌الصبیان (۱۱۱پ – ۱۱۴پ)، حساب هفت کوکب (۱۲۶پ – ۱۲۷ر)، فی مقام شمال فی کل بروج (۱۲۷ر – ۱۲۷پ)، فال نامه (۱۳۳پ – ۱۳۶ر)، طالع نامه بروجات پری‌نامه (۱۳۶ر – ۱۳۸ر)، دعای هفت حصار (۱۴۶ر – ۱۴۶پ) و طلسمات و دعاهای مختلف دیگر برای حوائج گوناگون در صفحات متعدد جنگ.

نسخ و نستعلیق و شکسته، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. مرکب مشکی و سرخ. خطوط مختلف. در بالای گ ۵۶ر دعای کوتاهی به تاریخ ۱۲۲۰ق نوشته شده است و تاریخ ۱۲۹۲ق در زیر یکی از خطوط در گ ۳۰پ دیده می‌شود. برخی صفحات مجدول به سرخی. دارای اشکال و دوایر طلسمی و نجومی و طالع با مرکب مشکی و سرخ. دعای صباح در گ ۳ر – ۶پ سطربندی به سرخی شده است تا ترجمهٔ دعا نوشته شود اما نوشته نشده است. اندک خط‌خوردگی در نسخه وجود دارد. آثار دودزدگی و آب دیدگی و پخش‌شدگی مرکب در نسخه دیده می‌شود. دو برگ ابتدای نسخه وصالی شده است.

مهر مربع کم رنگ و ناخوانا در حاشیهٔ گ ۱۶ر. مهر چهارگوش با سجع «عبده رجبعلی» در حاشیهٔ گ ۴۷ر. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای فرسوده و آسیب دیده، ۲۱×۱۶ س‌م. دوخت شیرازه شل شده و عطف جلد و چند برگ جدا شده است.

۱۴۷گ، ۲۱×۱۷ س‌م، مختلف.

۱۱۲۹۷

آتشکدهٔ آذر

(تذکره – فارسی)

از: لطفعلی بن آقا خان آذر بیگدلی (۱۱۳۴ – ۱۱۹۵ق)

آتشکدهٔ آذر تذکرهٔ شاعران است با شرح حال مختصر و نمونه‌ای از اشعار، و پیش از سال ۱۱۸۵ق تألیف شده است. این تذکره شامل دو مجمر است: مجمر اول در ذکر شاعران متقدم، مشتمل بر یک شعله و سه اخگر، هر اخگر در چند شراره، و یک فروغ، و مجمر دوم در ذکر شاعران معاصر، مشتمل بر دو پرتو، است.

[ذریعه ۱: ۴، ۹: ۳؛ استوری ۱: ۸۷۱، ۱۳۳۷؛ مشار، فارسی ۱: ۳۱؛ سپهسالار ۲: ۴۵۴؛ ملی ۱: ۸۳].

آغاز:

«در طوف حرم دیدم دی مغبچه[ای] می‌گفت   کین خانه به این خوبی آتشکده بایستی

فروغ آتشکده دل و اخگر زبانه زبان سپاس بی‌قیاس قدیمی است».

انجام:

نهفته روی تو خورشید را ضیا از چیست   تهی ز شخص تو ایوان فلک بپا از چیست

انجامه: «تمت بعون الله الملک الاکبر من مؤلفات الحاج لطف علی بیک المتخلص بالاذر عفی الله عنه بحق محمد و آله هم شافع یوم المحشر بید اقل العباد و احوجهم الی ربه الساتر الغافر ابن محمدصادق محمدباقر العرب غفر الله لهما بحق من یرثا الیه النسب و کان ذلک فی یوم الاثنین الثانی عشر من شهر جمادی‌الثانی من شهور سنه ۱۲۳۵ خمس و ثلثین بعد الالف من الهجره النبویه و فی بدو فصل الربیع».

نستعلیق تحریری، محمدباقر بن محمدصادق عرب، روز دوشنبه دوازدهم جمادی‌الثانی ۱۲۳۵ق. عنوان‌ها و سرفصل‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خط سرخ در بالای عبارات عربی و برخی کلمات شاخص در ابتدای متن. صفحات دارای جدول سرخ و آبی و کمند سرخ. ستون‌بندی چهار ستونه. سرگذشت‌ها در یک ستون و شعرها در چهارستون نوشته شده است. اسامی شهرها در حاشیه به سرخی نوشته شده است. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. سرلوح در برگ نخست بریده شده است.

تملک احمد شاهد برروی جلد. یادداشت خرید نسخه از وکیل کردستان در ۱۲۷۸ق در طهران در حاشیهٔ برگ نخست، با مهر بیضی و سجع «اسدالله الوکیل ابن الوکیل»، و تملک همان شخص در ۱۲۸۷ق، با مهر چهارگوش با سجع «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده اسدالله» که کتاب را برای فرزندش ابتیاع کرده است، در حاشیهٔ برگ پایانی.

صحافی جدید، جلد گالینگور طوسی، عنوان زرکوب «آتشکده آذر» و «کتابخانهٔ شخصی احمد شاهد» برروی جلد، ۲۸×۱۸/۵ س‌م.

۲۲۲گ، ۲۷/۵×۱۷/۵ س‌م ۲۶س، ۲۱×۱۲ س‌م.

۱۱۲۹۸

روضه الصفا فی سیره الانبیاء و الملوک و الخلفاء

(تاریخ – فارسی)

از: محمد بن خاوند شاه میرخواند (۸۳۸ – ۹۰۳ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۰۹۱ در همین فهرست.

نسخهٔ حاضر جلد دوم است و از آغاز و انجام افتادگی دارد.

آغاز موجود: «اتمها عبدالله است و او به کمال حسب و جمال نسب و لطف گفتار و حسن کردار و مکارم اخلاق و محاسن اعمال و شمایل مطبوع و حرکات موزون».

انجام موجود: «به قرب بارگاه سبحانی از شرح و بیان مستغنی است اما از مساعدت روزگار مأمول چنان است که حرفی چند از کلمات وفا ویران».

نستعلیق بسیار ریز خوب. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. در حاشیه تصحیح شده است. اوراق ابتدایی پارگی دارند و وصالی شده‌اند. آثار دودزدگی و آب‌دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیره، جلد تعمیر شده و برروی عطف چرم جدید خاکستری چسبانده شده است، ۲۶×۱۹ س‌م.

۳۰۷گ، ۲۳/۵×۱۶/۵ س‌م، ۲۶س، ۱۷×۱۱س‌م.

۱۱۲۹۹

الملل و النحل
(ادیان / فرقه‌ها ـ عربی)

از: ابوالفتح محمد بن عبدالکریم شهرستانی (۴۷۹ ـ ۵۴۸ق)

مؤلف در این کتاب به بیان افکار و عقاید ملل و مذاهب مختلف و نیز عقاید فلاسفه قدیم به اختصار می‌پردازد و در آغاز کتاب پنج مقدمه می‌آورد.

این کتاب بارها در هند و مصر و لندن به چاپ رسیده و در سال ۱۳۸۷ش در تهران، به تصحیح محمد بن فتح یدران، منتشر شده است.

[ذریعه ۲۲: ۲۲۰؛ کشف الظنون ۲: ۱۸۲۰؛ مشار عربی: ۹۰۱؛ ملی ۷: ۱۲۵؛ مرعشی ۲: ۳۹۴].

آغاز نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود: «والمسلمین علی ثلثه و سبعین و الناجیه ابدا من الفرق واحده اذ الحق من القضیتین المتقابلتین فی واحد».

انجام: «و اصلحه اصلحه الله حاله و سدد افعاله و اقواله».

انجامه: «تمت الکتاب بعون ملک الوهاب فی منتصف شهر جمادی‌الثانی سنه ۱۰۵۲».

نستعلیق تحریری، ۱۵ جمادی‌الثانی ۱۰۵۲ق. عنوان‌ها درشت‌تر و سیاه‌تر از متن نوشته شده‌اند. نسخه در حاشیه تصحیح شده و خط خوردگی دارد. برگ نخست برش خورده و از دو طرف کوچک‌تر از برگ‌های نسخه است.

مهر بیضی کوچک ناخوانا در زیر انجامه دیده می‌شود. از مجموعهٔ احمد شاهد.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، سوخت، ترنج و سرترنج‌ها با طرح گل و بوته، جدول دور منگنه، جلد تعمیر شده و برروی عطف چرم طوسی چسبانده شده است، ۲۴/۵×۱۶/۵ س‌م.

۱۳۹گ، ۲۴×۱۵ س‌م، ۲۳ س، ۱۷×۱۰/۵ س‌م.

۱۱۳۰۰

القاموس المحیط و القابوس الوسیط
(واژه‌نامه‌ها ـ عربی)

از: مجدالدین محمد بن یعقوب فیروزآبادی (۷۲۹ ـ ۸۱۷ق)

فرهنگ لغت عرب است و ترتیب لغات در آن برحسب ترتیب الفبایی حرف آخر کلمات است، شامل ۲۸ باب، از همزه تا یاء، و هر یک در چند فصل براساس حرف آغاز کلمات تنظیم شده است. مؤلف این کتاب را در ۸۱۳ق به پایان رسانده و از جهت رعایت اختصار برای پاره ای از اصطلاحات به کار رفته در آن اشارات و رموز مخصوصی وضع نموده است.

این کتاب بارها چاپ شده و به زبان‌های فارسی، ترکی و اردو ترجمه شده و بر آن شرح و حاشیه نوشته شده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۳۰۷؛ ذریعه ۶: ۱۶۸؛ فرهنگنامه‌ها ۲۱۹؛ منزوی ۳: ۱۹۷۷؛ مشار عربی: ۶۹۵؛ دانشگاه ۳: ۴۲۴؛ مرعشی ۳: ۳۴؛ ملی ۱۱: ۶۷۴؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۱۹۳].

نسخهٔ حاضر جلد اول است و از ابتدا تا پایان باب سین را دربرمی‌گیرد.

آغاز: «الحمدلله منطق البلغاء باللغی فی البوادی و مودع اللسان السن اللسن الهوادی».

انجام: «ییس بقلها و الشیء جففه لییسه و القوم ساروا فی الارض ییس ییسا سار. آخر حرف السین من کتاب القاموس المحیط والله اعلم بالصواب».

نسخ پاکیزهٔ خوب، عبدالرحمن، نام کاتب در انجامهٔ جلد دوم نسخه که در شمارهٔ بعدی معرفی شده آمده است، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق. عنوان‌ها و لغات به سرخی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. برگ‌های اوایل و اواخر نسخه وصالی شده است.

دو بیت عربی از مؤلف در پشت برگ نخست. عنوان نسخه و مهر مستطیل آبی «هدیه مرحوم استاد محمدعلی نجاتی به کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران» در گ ۲ر.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای مایل به قرمز، دو ردیف جدول متصل به هم، جدول دور دو خطه، درون کاغذ ابی سیر، ۲۵×۱۶/۵ س‌م. برروی عطف با قلم مشکی نوشته شده: «قاموس».

۳۱۰گ، ۲۴/۸×۱۶/۵ س‌م، ۲۱س، ۱۸×۱۰/۵ س‌م.

۱۱۳۰۱

القاموس المحیط و القابوس الوسیط
(واژه‌نامه‌ها ـ عربی)

از: مجدالدین محمد بن یعقوب فیروزآبادی (۷۲۹ ـ ۸۱۷ق)

جلد دوم شمارهٔ پیشین است و از باب شین تا پایان را دربرمی‌گیرد.

آغاز: «باب الشین فصل الهمزه الاش الجمع کالتابیش و الاباشه کثمامه الجماعه من الناس».

انجام: «و فتحه الغرب و الشرق و یسلم تسلیما کثیرا کثیرا حسبنا الله و نعم الوکیل».

انجامه: «تم الجزء الرابع من کتاب قاموس المحیط و القابوس الوسیط تألیف الامام شیخ الاسلام مجدالدین ابی‌الطاهر محمد بن یعقوب الفیروزآبادی رحمه الله و جزاه خیرا امین و الحمدلله رب العالمین

شد به توفیق خدای لاینام / این کتابت در پنجشنبه تمام

قد وقع الفراغ من تسوید هذه النسخه الشریفه المسمی بقاموس المحیط بعون الملک الوهاب و الیه المرجع و المآب والله اعلم بالصواب کتبه فقیر الحقیر عبد الضعیف العاصی عبدالرحمن الراجی الی الباری غفرالله تعالی ذنبه مؤذن خانقاه حضرت ... [باقی افتاده است]».

نسخ خوب، معرب در گ ۱۲پ ـ ۳۰۳ر، عبدالرحمن، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق. عنوان‌ها و لغات به سرخی، برخی لغات که باید به سرخی نوشته می‌شدند نوشته نشده‌اند. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. چند برگ وصالی شده است.

مهر مستطیل آبی «هدیه مرحوم استاد محمدعلی نجاتی به کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران» در پشت برگ نخست.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، سوخت، ترنج و دو سرترنج که با یک خط عمود به هم متصل

شده‌اند و دارای طرح گل و بوته و پرندهٔ سبزند. ترنج دفهٔ اول وارونه کار شده و طرح آن سر و ته است. دو ردیف جدول متصل به هم، دور منگنه، درون کاغذ سبز، ۲۵×۱۶ س‌م، برروی عطف با قلم مشکی نوشته شده: «قاموس».

۴۹۸گ، ۲۴/۶×۱۶/۵ س‌م، ۱۹ و ۲۱س، ۱۷/۵×۱۰ س‌م، کاغذ نازک.

۱۱۳۰۲

تاریخ بیهقی (تاریخ مسعودی) (تاریخ ـ فارسی)

از: ابوالفضل محمد بن حسین بیهقی (۳۸۵ ـ ۴۷۰ق)

مؤلف که از منشیان دربار سلطان محمود و مسعود غزنوی بوده است این تاریخ را در حوادث روزگار سلطان مسعود غزنوی، از زمان جلوس او بر تخت سلطنت تا شکست از سلجوقیان و فرار او به هندوستان، نوشته است. این اثر در واقع قسمت به جامانده از تاریخ مفصلی است که بیهقی در مورد خاندان سبکتکین نوشته است.

این کتاب نخستین بار در سال ۱۳۲۴ش، به تصحیح قاسم غنی و علی‌اکبر فیاض، با حواشی و تعلیقات و فهرست‌ها، به چاپ رسید. سپس در سال ۱۳۵۰، به تصحیح علی‌اکبر فیاض منتشر شد و در سال ۱۳۷۶ منوچهر دانش‌پژوه تصحیح این کتاب را براساس این دو تصحیح و چاپ ادیب پیشاوری، همراه با تعلیقات و فهارس در دو جلد منتشر کرد.

[مشار ۱: ۳۰۴؛ مجلس ۲: ۱۲۷؛ ملی ۳: ۱۳۹]

آغاز: «جمع‌کننده این کتاب ابوالفضل البیهقی قدس الله سره چنین گوید که چون سلطان ماضی محمود غازی غزنوی رضی الله عنه در غزنین تاج و تخت را بدرود نموده».

انجام: «و چون ازین فارغ شدیم بابی دیگر پیش گیریم آنچه وعده کرده‌ایم تمام کنیم انشاءالله تعالی و السلام خیر خام».

انجامه: «حرره العبد اقل الطلبه محمدجعفر بن المرحوم ملا علی‌محمد رشتی من شهور سنه ۱۲۸۱».

نسخ، محمدجعفر بن ملا علی‌محمد رشتی، ۱۲۸۱ق. عنوان‌ها و سرفصل‌ها به سرخی. سرخی‌ها پیش‌تر در حاشیه به سیاهی نوشته شده‌اند تا دستورالعملی باشد برای کاتب که چه چیز را باید سرخ بنویسد.

یادداشت تقدیم نسخه از طرف میرزا محمدولی صدر به مالک نسخه در ۱۳ ربیع‌الثانی ۱۲۸۷ق در دارالعلم یزد و مهر مستطیل ابی «هدیه مرحوم استاد محمدعلی نجاتی بـه کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران» در پشت برگ نخست.

جلد یک لا، مشکی، مجدول، جدول ضربی، دور منگنه، ۳۴×۲۰/۵ س‌م.

۱۹۰گ، ۳۴×۲۰/۷ س‌م، ۲۵س، ۲۴×۱۳/۵ س‌م. کاغذ کاهی.

۱۱۳۰۳

عجایب المقدور فی اخبار تیمور (عجایب المقدور فی نوائب تیمور) (تاریخ ـ فارسی و عربی)

ترجمه از: ناشناخته

متن اصلی از: شهاب‌الدین احمد بن محمد دمشقی، ابن عربشاه (۷۹۱ ـ ۸۵۴ق)

عجایب المقدور کتابی است به عربی در تاریخ پادشاهی امیر تیمور گورکانی (۷۷۱ـ۸۰۷ق)، نخستین پادشاه و سرسلسلهٔ تیموریان، به نثری مسجع و مقفی. مؤلف نگارش این کتاب را در سال ۸۴۰ق در شهر بروسای روم آغاز کرده و در مدرسهٔ باسطیه در قاهره به انجام رسانده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۱۲۸؛ معجم المطبوعات ۱: ۱۷۲؛ الهیات ۱: ۶۰۹؛ عکسی مرکز احیاء ۲: ۳۹۸]

نسخهٔ حاضر متن *عجایب المقدور* عربی با ترجمهٔ فارسی است. نام مترجم مشخص نیست و متن عربی از روی نسخهٔ چاپ سنگی سال ۱۳۰۵ق نوشته شده است.

آغاز: «(الحمدلله) الذی علی منوال ارادته و تدبیره تنسج مقاطع الامور و من ینبوع قضائه».

آغاز ترجمه: «ستایش مر خدایی را که تار و پود امور آفرینش بر منوال اراده و در کارگاه تدبیرش بافته و پیوسته شوده».

انجام: «و انما الاعمال بالنیات و لکل امریء مانوی الحمدلله حمدا یملاء ارکان الامکنه ... و لاحول و لاقوه الا بالله العلی العظیم».

انجام ترجمه: «باشد که حق سبحانه تعالی از من و از ایشان درگذرد که ما همه در هوا و هوس یکسانیم الحمدلله حمدا یملاء ارکان الامکنه ... لاحول و لاقوه الا بالله العلی العظیم».

نسخ در متن عربی و شکسته در ترجمهٔ فارسی، بدون تاریخ، قرن ۱۴. جوهر مشکی و آبی، از روی متن چاپی مطبعه عامره عثمانی در ۱۳۰۵ق. متن در صفحات سمت راست و ترجمه رو به روی آن در صفحات سمت چپ نوشته شده است. نسخه شماره صفحه و خط خوردگی دارد.

عنوان نسخه و مهر مستطیل ابی «هدیه مرحوم استاد محمدعلی نجاتی بـه کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران» در پشت برگ نخست.

جلد دفتر معمولی، مقوایی، روکش کاغذ قهوه‌ای، عطف و کناره و گوشه‌ها چرم سبز یشمی، آستر و بدرقه مقوای نازک نخودی، ۳۴/۵×۲۱/۵ س‌م.

۱۸۱گ، ۳۴×۲۱/۵ س‌م، مختلف. کاغذ خط دار جدید.

۱۱۳۰۴

[دفتر دانستنی‌ها] (دانشنامه‌ها ـ فارسی)

از: اکبر (قرن ۱۳ق)

دایره‌المعارف گونه‌ای است تألیف اکبر نامی که دانستنی‌های مربوط به علوم و فنون و صنایع و مخترعات بشر را بدون ترتیب خاصی گرد آورده و در میان مطالب گاه نظر خود

را با جملهٔ «مؤلف گوید» به مبحث اصلی افزوده است. توضیحات مربوط به برخی مدخل‌ها نیز ناتمام یا نانوشته مانده تا بعداً تکمیل گردد.

در یادداشت ابتدای نسخه آمده: «تاریخ حکما، همه دنیا و تاریخ ایجاد آلات جدیده و تاریخ نمونه‌های خطوط قدیمه است تصنیف اکبر است».

از آنجا که در یادداشت تملک انتهای نسخه نام «تنگی سیدان» ذکر شده که محلی است در حوالی کابل[10]، و با توجه به ویژگی‌های زبان فارسی دری متن احتمالاً این نسخه در افغانستان گردآوری شده است.

مؤلف در ابتدا مقدمه‌ای (ص ۱-۱۵) منظوم، در قالب دو قصیده، در ستایش خداوند و اظهار دردمندی و بی‌کسی و بی‌کاری خود می‌آورد و از خدا یاری می‌طلبد و در دو جا نام خود را «اکبر» ذکر می‌کند:

نه یار و یاوری نه راهی و رهبری   نه همدم و نه محرم و نه کسب و نه کمال
نه طاقتی که خدمت دونان کنم قبول   نه روی آنکه با کس تاکس کنم سؤال
یارب به اشک دیده طفلان بی‌گناه   یارب به آه سینه پیران پرملال
یارب به اسم اعظم و ارواح انبیا   رحمی نما به (اکبر) مسکین خسته حال

....

روزی که جمله خلق به اعمال خود رسند   یارب خجالتم ندهی در صف جزا
هر کس به طرز خویش کند عذر معصیت   (اکبر) شفیع جرم خود آورده مصطفی

سپس مزمور اول و هشتم از زبور داود[ع] را در حمد باری تعالی نقل می‌کند و کتاب را با مفهوم «آدمی» آغاز می‌کند.

بخش اعظم این دفتر (ص ۱۶-۱۲۰، ۱۳۷-۱۹۰) به معرفی برخی مشاهیر جهان در قرون گذشته اختصاص دارد و تا حدودی ترتیب الفبایی دارد، از جمله: موسیو کارجیو، حکیم کاپرنیکس، موسیو گریگوری، حکیم کراتیوس هکو، حکیم کرو، داکتر کریزل و دیگران.

سپس شرح برخی ابزار و آلات و اختراعات و کشفیات و غیره آمده است (ص ۱۲۱-۱۳۶، ۱۹۵-۲۱۸) که عبارت اند از: ایجاد کاغذ، اختراع ساعت، صنعت چاپ، تجویز جهاز بحار و کشتی، تأسیس کرهٔ مدور، کیفیات رصدی، طرز کیمیای قدیم و جدید، تشکیل نقشهٔ زمین، اختراع تیلفون، ظهور بالون و جهاز هوایی، ترتیب موتر، وضع تاریخی ملل دنیا، اکتشاف میکروب، استخراج زغال سنگ، ماشین نساجی، ماشین خیاطی، تعلیم پوستهٔ طیار، اخذ فاسفور، استعمال توپ، ترویج کاغذ نوت، ایجاد سقافاندر و تعریف غواصی، انکشاف الکتریک یعنی برق، کشف بخار، پیدایش ترمامیتر، ظهور ماشین لوگاریثم، صنعت

۱۰. د افغانستان جغرافیایی قاموس ۲: ۷۳.

فوتوگراف، انتشار فوتوگرافی، تصفیهٔ باروت، معالجهٔ خناق، داروی بیهوشی، انکشاف روشنی غیرمرئی، ثمر آوردن درختان کوچک، نمایشگاه، خط، لغت، ایجاد تلسکوپ.

همچنین یک گاه شماری تطبیقی (ص ۱۹۱-۱۹۴)، نمونهٔ خطوط مختلف (ص ۲۱۹-۲۲۵) و فهرستی از زبان های دنیا (ص ۲۲۵-۲۲۸) در این دفتر دیده می‌شود. در انتهای دفتر (ص۲۳۷-۲۴۰) نیز توضیحات تکمیلی برای برخی مدخل‌های پیشین آمده است.

اغاز:

بسم الله ابتدا کنم از حمد ذوالجلال   رحمن و حی رحیم و احد رب بی مثال
حافظ قوی عزیز و غنی ناصر و کفیل   باسط و لطیف باعث و قیوم و بی زوال

نستعلیق درشت خوب، به سرخی، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. مدخل‌ها درون پرانتز. نسخه شماره صفحه تونویس دارد و بین صفحهٔ ۱۵-۱۶ دو برگ در شماره گذاری جا مانده است. چون کتاب به شیوهٔ دائرةالمعارف تنظیم شده است در انتهای برخی مطالب فضای نانوشته‌ای وجود دارد که احتمالاً برای تکمیل مطالب بعدی بوده است. دو برگ در انتهای نسخه نانوشته است.

یادداشت عنوان و قیمت کتاب در پشت برگ نخست. یادداشت تملک عبدالله که کتاب را ملا علی ساکن تنگی سیدان به او بخشیده است در انتهای متن، ص ۲۴۰.

از این نسخه تا نسخهٔ شمارهٔ ۱۱۳۳۵ مجموعهٔ متعلق به شیخ دکتر سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه، است که در آذر ماه ۱۳۸۱ش به کتابخانه اهدا گردیده است. این مجموعه پیش از این به زبان انگلیسی فهرست شده است و برگه‌های تایپ شدهٔ حاوی این فهرست در لای نسخه‌ها قرار دارد.

جلد مقوایی، گالینگور مشکی ساده. آستر و بدرقه کاغذ کاهی ضخیم قهوه‌ای، ۳۴×۲۲/۵ س‌م، صحافی جدید.

۲۴۰ ص، ۳۳/۵ × ۲۲ س‌م، ۲۵ س، ۲۷/۵ × ۱۵ س‌م.

۱۱۳۰۵

جهانگشای نادری (تاریخ جهانگشای نادری، تاریخ نادری) (تاریخ - فارسی)

از: محمدمهدی بن محمدنصیر منشی استرآبادی (- ۱۱۸۰؟ق)

تاریخ دورهٔ نادر شاه افشار است با شرح زندگی و جنگ‌ها و لشکرکشی‌های او که تا درگذشت وی و رویدادهای یک سال پس از مرگش (۱۱۶۱ق) ادامه می‌یابد. این کتاب به نثری مصنوع و منشیانه و با تضمین بسیاری آیات و امثال و عبارت‌های عربی نگاشته شده و از این نظر حائز اهمیت است.

این کتاب در سال ۱۳۴۱ش، به اهتمام عبدالله انوار، و در سال ۱۳۸۷، به تصحیح میترا مهرآبادی، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۳: ۲۴۸ و ۲۸۹، ۵: ۳۰۰؛ منزوی ۶: ۴۳۰۹؛ مشار ۱: ۱۰۶۹، ۲: ۲۱۱۱؛ مرکز احیاء ۳: ۳۵۴؛ ملی ۱: ۵۹].

آغاز: «بر دانایان رموز آگاهی و دقیقه یابان حکمتهای الهی واضح است که در هر عهد».
انجام: «علی شاه نیز در روز ورود به قصاص خون شاهزادگان با دیده نابینا سر در زیر پا دیده بی روان به عقب برادران روان شد».

نستعلیق عالی درشت، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق. عنوان‌ها و عبارات عربی به سرخی، برخی عنوان‌ها نوشته نشده‌اند. سرلوح عالی مذهب و مرصع بسیار ظریف و دو کتیبهٔ مذهب و مرصع در زیر آن که اولی نانوشته و در زمینهٔ زر دومی بسمله با تحریر مشکی در زمینهٔ سفید نوشته شده است. دو صفحهٔ آغاز نسخه دارای تشعیر مذهب زیبا با اندکی ابی و قرمز و مشکی، بین سطور زرافشان با تحریر مشکی، دور سطور حاشیهٔ باریک سرخ و جدول مشکی و زر. باقی صفحات دارای جدول مشکی و زر باریک و پهن و ابی. کمند دو خطهٔ مشکی در تمام صفحات. تصحیح اندک در حاشیه.

یک برگهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه به انگلیسی در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، سوخت و زرکوب، ترنج و دو سرترنج و گوشه‌ها، با طرح گل و بلبل قرمز و سبز و ابی در زمینهٔ زر در ترنج بزرگ، شرفهٔ زر در اطراف ترنج‌ها و گوشه‌ها و جدول. جدول دور گرهی زر. عطف چرم مشکی، درون چرم سرخ، جدول و کمند دو خط زر، ۲۱×۳۲/۵ س‌م. جلد وارونه به نسخه متصل شده است. جلد آب دیدگی دارد.

۲۲۹گ، ۳۲×۲۱ س‌م، ۱۵س، ۲۲/۵×۱۲ س‌م.

۱۱۳۰۶

مخزن الادویه

(داروشناسی ـ فارسی)

از: محمدحسین بن محمدهادی عقیلی علوی شیرازی (قرن ۱۲ق)

مخزن الادویه و *تذکره اولی النهی* کتابی است در مفردات که مؤلف آن را به دستور استاد خویش، میر محمدعلی حسینی، در سال ۱۱۸۵ق. تألیف کرده و مطالب آن را از کتاب‌های معتبر و متداول طبی و چند تذکرهٔ هندی و آنچه از استادش و اطبای دیگر شنیده و تجربیات خودش فراهم آورده است. در این تذکره اسامی داروها به ترتیب حروف الفبا در بیست و هشت باب آمده و هر باب براساس حرف دوم شامل چندین فصل است. کتاب دارای مقدمه‌ای در چهارده فصل، در بیان مبانی و اصول طب سنتی و گیاه شناسی، و خاتمه در فرهنگ ادویه است، شامل اسامی داروها به عربی، یونانی، سریانی، فارسی، ترکی و هندی.

مؤلف در ابتدای کتاب نوشته است که کتاب منقسم بر دو مقاله است. مقالهٔ اول در ادویهٔ مفرده که آن را «تذکره» نامد و مقالهٔ دوم در ادویه مرکبه که آن را «قرابادین» گویند. اما کتاب دارای دو مقاله نیست. در قسمت اصلی کتاب در زیر نام هریک از مفردات به اسامی آنها به زبان‌ها و گویش‌های مختلف، ماهیت، محل رویش، طبیعت، افعال و منافع، مقدار شربت، مصطلحات، مضار، بدل و مرکبات آنها اشاره شده است.

این کتاب در سال ۱۳۸۷ش، به تحقیق و تصحیح محمدرضا شمس اردکانی و همکاران، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۲۰: ۲۲۱؛ منزوی ۱: ۵۹۶؛ استوری ۲: ۲۸۱؛ نجم‌آبادی: ۷۰۲؛ مشار: ۲۷۳۳؛ ملی ۳: ۶۹].

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز موجود: «والسلام علی حبیب القلوب الذاکره الخاشعه و طبیب النفوس ... الغوایه و هاویه الضلاله بالدعوه الی طریق الرشاد و الهدایه ... اما بعد به عرض اخوان الصفاء و خلان الوفا می‌رساند این ذرهٔ بی‌مقدار الراجی الی رحمت ربه».

انجام موجود: «فصل اللام مع المیم لماء عنب الثلعب است لم لم به لغت مغربی قطف بحری است لمیثون ... [از بین رفته] فصل اللام مع النون».

نستعلیق ریز بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها، نام داروها و برخی کلمات شاخص به سرخی. نسخه شمارهٔ برگ دارد و اسامی برخی داروها و شرح برخی ادویه با نشانهٔ «۱۲» و «۱۲ من شریف»، «۱۲ من شریف خان»، «۱۲ منه» به خط کاتب در حاشیه نوشته شده است. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه با نشانهٔ «ص» تصحیح شده است. آثار آب دیدگی، موریانه خوردگی و کرم‌خوردگی در نسخه دیده می‌شود. اوراق ابتدایی و انتهایی نسخه آسیب دیده و متن و حاشیه با مرمت شده و برخی برگ‌ها نیز وصالی شده است.

عنوان و مشخصات نسخه به انگلیسی در آغاز نسخه. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی با روکش کاغذ با طرح شطرنجی اریب سبز و سفید، گوشه‌ها چرم قهوه‌ای که در عطف و کناره‌ها از بین رفته است، درون و آستر بدرقه کاغذ کاهی، ۲۱/۳×۳۲/۲ س‌م.

۳۵۲گ، ۳۱×۲۰ س‌م، ۴۵س، ۲۶/۵×۱۳/۵س‌م.

۱۱۳۰۷

حاتم نامه (داستان حاتم طائی، قصهٔ حاتم طائی، قصهٔ هفت سیر حاتم طائی)

(داستان ـ فارسی)

از: ناشناخته

داستانی است در سرگذشت حاتم طائی و از تولد او آغاز می‌شود و بیان داستان حسن بانو دختر برزخ بازرگان و عاشق شدن شاهزاده منیر شامی است و هفت سیر حاتم طائی که در پی هفت سؤال حسن بانو انجام می‌شود.

[منزوی ۵: ۳۶۷۴؛ سپهسالار ۴: ۱۳۵؛ ملی ۶: ۴۹؛ نشریه ۱۱و۱۲: ۴۶۹].

آغاز: «سپاس بی‌قیاس مر پروردگاری را جل شانه و هزاران نعت حضرت جناب سرور کاینات محمد مصطفی ... بعد حمد و ثنا راویان اخبار و ناقلان آثار چنین روایت می‌کند در بیان تولد حاتم طی بن کیلان بن رسن بن ... آورده‌اند که هود مردی بود در ایام جاهلیت».

انجام: بعد از دوازده سال و هفت ماه و نه روز سیر حاتم تمام شد و این قصه تمام جهان و جهانیان یقین شد.

انجامه: «تمام شد به ماه ستمبر سنه ۱۸۷۶م به مقام دهلی تحریر یافت».

هر کـه خوانـد طمـع دارم	زانکـه مـن بنـده گنهکـارم

نستعلیق درشت، سپتامبر ۱۸۷۳م/ رمضان ۱۲۹۳ق. عنوان‌ها به سرخی، برخی عنوان‌ها نوشته نشده است. سرلوح ساده که به رنگ ابی و قرمز نقاشی شده. دارای جدول سـرخ و آبی. کمند ابی. دو صفحهٔ آغاز نسخه سطربندی شده است.

یادداشت به تاریخ ۱۸۷۰م در گ ۱۹۰پ. یک برگهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه بـه انگلیسی در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای مایل به قرمز، ساده، ۱۹/۷×۲۸/۵ س‌م. عطف از بین رفتـه و آسـیب دیده و شیرازهٔ کتاب باز شده است.

۱۹۱گ، ۱۹/۵×۲۸ س‌م، ۱۱س، ۱۳×۲۱/۵ س‌م.

۱۱۳۰۸

تاریخ عالمگیرنامه

(تاریخ ـ فارسی)

از: محمدکاظم بن محمدامین منشی قزوینی (قرن ۱۱)

این کتاب را محمدکاظم خان منشی در تـاریخ دورهٔ حکومـت اورنـگ زیـب عـالمگیر (۱۰۶۸ـ۱۱۱۸ق)، ششمین پادشاه گورکانی هند، و در سال ۳۶ سلطنت وی، برابـر بـا سـال ۱۱۰۴ق، پرداخته است.

این اثر در سال‌های ۱۷۸۵ و ۱۸۶۸م در کلکته به چاپ رسیده است.

[استوری ۱: ۵۸۶، ۱۳۱۷؛ ذریعه ۱۵: ۲۰۶؛ منزوی ۶: ۴۶۷۳؛ مشار ۲: ۳۴۸۶؛ ملی: ن ش ۱۴۰۴۹ و ۱۸۷۵۶]

نسخهٔ حاضر ناتمام است و تا اوایل عنوان «معاودت موکـب منصـور عـالمگیر از کفار کهک بصوب مستقر الخلافه اکبرآباد در آنجا» نوشته شده است.

آغاز:

ای داده بـه عقـل پرتـو آگـاهی	شـاهان ز تـو کامیـاب شاهنشـاهی

انجام موجود: «از آنجا که عذر پوشی و خطا بخشـی از جلایـل مکـارم و شـرایف اخلاق شهنشاه آفاق است و او را امان داده یرلیغ کرامت نشان رقم نفاذ پذیرفت که خان دوران».

نستعلیق هندی، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق، عنوان‌ها، سرفصل‌ها و نشانه‌ها بـه سـرخی، خـط‌های سرخ کوتاه برروی برخی کلمات شاخص و ابتدای بعضی مطالب. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. آثار اب دیدگی و لکه‌های قرمز رنگ بسیار در اوراق نسخه دیده مـی‌شـود. انـدکی کـرم خوردگی نیز در نسخه دیده می‌شود.

نام نسخه و مؤلف به انگلیسی و با مداد درون جلد و در گ ۱پ نوشـتـه شـده اسـت. متعلـق بـه مجموعهٔ خانوادهٔ فیلیپ. یادداشت قیمت در گ ۲ر که سعی کرده‌اند آن را پاک کننـد. یـک برگـهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه به انگلیسـی در لا بـه لای نسـخه قـرار دارد. از مجموعـهٔ شـیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی، تیماج قرمز که تغییر رنگ داده و قهوه‌ای به نظر می‌رسـد، تـرنج و دو سـرترنج زر، عطف و لبه‌ها چرم قهوه‌ای، ۱۵×۲۶/۵ س‌م. جلد نسخه اسیب دیده و سرترنج‌ها افتاده‌اند.

۱۱۵گ، ۱۵×۲۷ س‌م، ۱۹ س، ۱۰×۲۰/۵ س‌م.

۱۱۳۰۹ ـ ۱۱۳۱۰

بهار دانش

(داستان ـ فارسی)

از: عنایت‌الله کنبوه لاهوری (۱۰۱۷ـ۱۰۸۲ق)

بهار دانش از آثار ادبیات فارسی در هند است که در سال ۱۰۶۱ق، به نام سلطان محمـد شـاه جهـان گورکـانی (۱۰۳۷ـ۱۰۶۸ق)، تـألیف شـده اسـت. ایـن کتـاب مجموعـه‌ای از افـسانه‌های عامیانه و کهن هندی به روایت برهمنان است، بـه شیوهٔ داسـتان در داسـتان، و داستان اصلی آن شرح دلدادگی شاهزاده جهاندار شاه و مهرپرور و بهروز بانو (بهره‌ور بانو) است. این کتاب به نثر آمیخته به نظم، با انشایی متکلفانه و عبارت‌های مسجع، نوشته شـده و به سبک گلستان سعدی مشتمل بر حکایات و همراه با نکات اخلاقـی و پنـد و انـدرز و امثال و حکم است و دارای دو مقدمه و چند باب اسـت. مقدمـهٔ نخسـت از محمـد کنبـوه برادر کوچک‌تر مؤلف و مقدمهٔ دوم از مؤلف است.

بهار دانش از کتب درسی مدارس قدیمی در شبه قارهٔ هند بوده اسـت و بـه زبـان‌هـای انگلیسی، آلمانی، فرانسوی و اردو ترجمه شده و شاعری به نام حسن علی عـزت آن را بـه نظم درآورده است. چند شرح و واژه نامه برای این اثر نوشته شده و نسخه‌های بسـیاری از آن به جای مانده است.

این اثر در سال ۱۳۹۱ش، با تصحیح و مقدمهٔ حسـن ذوالفقـاری و عبـاس سـعیدی، بـه چاپ رسیده است.

[دانشنامه شبه قاره ۱: ۵۱۵؛ ذریعه ۳: ۱۵۸؛ فهرستواره ۱: ۲۹۲؛ مشار ۱: ۸۰۳؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۳۵؛ ملی: ن ش ۶۱۰۸]

جلد اول از گ ۱ تا ۳۳۵ و جلد دوم از گ ۳۳۶ تا ۸۵۹ را دربر می‌گیرد.

آغاز: «فاتحه کتاب مستطاب آفرینش و پیرایه صحیفه دانش و بینش حمد خداوند خرد بخش سخن‌آفرین و صورت نمای معنی ایجاد و تکوین است».

انجام:

سیه کاری مکن چـون نامـه خـویش	بشو از چشـم پرخـون نامـه خـویش
زبـــان را گوشـــمال خاموشـــی ده	گرچه از سـت گـویی خاموشـی بـه

انجامه: «تمام شد این نسخه کتاب بهار دانش از دست این هیچمدان امیرخـان بعـون الله تعالی بتاریخ نوزدهم ماه محرم الحرام سنه ۱۲۶۵ هجری قدسی نبوی مطابق ۱۶ ماه دسیمبر ۱۸۴۸ موافق سنه ۱۲ جلوس میمنت مانوس پادشاه جم جاه ملایک سـپاه دارا دربـان فلـک

اشتباه حضرت ابوظفر سراج‌الدین محمد بهادر شاه پادشاه غازی خلد الله ملکه و سلطانه و افاض علی العالمین عدله و بره و احسانه ترتیب تحجیم پذیرفت».

نستعلیق، امیرخان، ۱۹ محرم ۱۲۶۵ق، مطابق با سال ۱۲ جلوس ابوظفر سراج‌الدین محمد بهادر شاه، از روی نسخهٔ کتابت شده در ۲۶ شوال ۱۲۵۱ق، که کاتب انجامهٔ آن را ابتدا نوشته و بعد خط زده است. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. نسخه شمارهٔ برگ دارد که در دو جلد پیوسته است. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه و بین سطور تصحیح شده است. معنی برخی کلمات در حواشی نسخه امده است. دو برگ نانوشته در ابتدا و انتهای هر دو جلد نسخه وجود دارد. طلسم در پشت برگ ابتدای نسخه ش ۱۱۳۰۹. یادداشت تملک در گ ۸۵۹پ و چند حساب شخصی در انتهای نسخهٔ ش ۱۱۳۱۰. یک برگهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه به انگلیسی در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری قهوه‌ای و قرمز و سفید، عطف و کناره و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، عنوان نسخه «I-DANESH-BAHAR» زرکوب در مستطیل قرمز با دور طلایی برروی عطف. استر و بدرقه کاغذ نخودی، ۱۶×۲۶/۵ س‌م. صحافی جدید. دو جلد.

۸۵۹گ (دو جلد)، ۱۵/۵×۲۵/۵ س‌م، ۱۱س، ۱۶×۱۰ س‌م.

۱۱۳۱۱

مخزن الاسرار

(شعر ـ فارسی)

از: الیاس بن یوسف نظامی گنجوی (۵۳۰ ـ ۶۱۴ق)

نخستین منظومه از خمسه نظامی و منظومه‌ای اخلاقی مشتمل بر مواعظ و حکم است و مطالب آن پس از مقدمه، در دو خلوت و بیست مقاله تنظیم شده است.

این منظومه بارها با تصحیحات مختلف به چاپ رسیده است.

[صفا ۲: ۸۰۲-۸۰۴؛ ذریعه ۷: ۲۶۴؛ منزوی ۴: ۳۱۸۴].

آغاز:

هست کلید در گنج حکیم　　　بسم الله الرحمن الرحیم

انجام:

از که هجرت شده تا این زمان　　　پانصد و هفتاد و دو افزون بر آن

انجامه:

آنکه بود طالب این نظم خوش　　　بر خط خر من رقم عفو کش

آنکه بفرموده نبشتن برو　　　رحم کن و جرم بیامرز ازو

یار خدایا ز کرم عفو کن　　　جمله گناهان ز تو صاحب سخن

نستعلیق، بدون تاریخ، قرن ۱۱ و ۱۲ق، عنوان‌ها به سرخی. دارای جدول چهار خطهٔ مشکی، زر، سرخ و ابی. ستون بندی چهار ستونه با مشکی و زر. سرلوح و کتیبهٔ مذهب و رنگین با رنگ‌های

ابی، نارنجی، زر، سفید و مشکی. چند عنوان پایانی نوشته نشده و جای انها خالی است. نسخه شماره برگ دارد. اوراق نسخه متن و حاشیه و وصالی شده‌اند.

یادداشت عنوان نسخه و مشخصات نسخه به انگلیسی برروی کاغذ بدرقهٔ اول نسخه. برچسب مالکیت «ex libris A. H. Harley» درون دفهٔ دوم جلد و یادداشت مالکیت او در کلکته در ۱۹۳۰م در پشت نسخه. یک برگهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه به انگلیسی در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی، روکش کاغذ آبی، عطف و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای، استر و بدرقه کاغذ کاهی قهوه‌ای، ۱۵/۳×۲۵/۷ س‌م، جلد جدید.

۲۴گ، ۱۵×۲۵ س‌م، ۲۵س، ۱۰/۵×۱۸ س‌م، کاغذ نازک.

۱۱۳۱۲

منهج الرشاد فی سلوک العباد

(تصوف و عرفان ـ فارسی)

از: شکرالله بن احمد آماسی رومی (ـ ۸۹۴ق/ ۱۴۸۸م)

شکرالله بن شهاب‌الدین احمد بن زین‌الدین زکی اماسی رومی حنفی یکی از قدیم‌ترین مورخان عثمانی است که محبوب سلطان مراد دوم (۱۴۰۴-۱۴۵۱م/ ۸۰۶-۸۵۵ق) بود. وی در جوانی به خدمت دربار عثمانی درآمده و بارها از سوی سلطان مراد دوم به عنوان ایلچی روانهٔ دربار امیرنشین‌های ترک آناتولی و ایران شد و در سال ۸۵۱ق/ ۱۴۴۷م درحالی که از مشاغل و مناصب رسمی کناره‌گیری کرده بود اقدام به تألیف *بهجه التواریخ* به زبان فارسی در تاریخ اسلام کرد که بخش آخر آن به تاریخ عثمانی تا زمان به سلطنت رسیدن سلطان محمد دوم ملقب به محمد فاتح (۸۵۵ق/۱۴۵۱م) اختصاص یافته است. وی در سال ۸۶۴ق *منهج الرشاد فی سلوک العباد* را در عقاید و کلام و تصوف نوشت. حاجی خلیفه از سه اثر دیگر وی به نام *انیس العارفین* در ترجمهٔ *اخلاق العابدین*، *جامع الدعوات* و *فتوحات فی الحضر* نام برده است. خود وی نیز در مقدمهٔ کتاب حاضر به اثر دیگرش به نام *شرح قصیده امالی* در کلام اشاره کرده است. او در دیگر اثر خود به نام *ریاض القلوب* از علوم مختلف بحث کرده است. همچنین محمدتقی دانش‌پژوه در مقالهٔ «یادداشتی دربارهٔ صد و سی و اند اثر فارسی در موسیقی» به ترجمهٔ ترکی رسالهٔ *بهجه الروح* عبدالمؤمن جرجانی به قلم «شکرالله بن احمد آماسیوی شیروانی» اشاره کرده است[11].

[11] این رساله با عنوان الایقاع به ترکی ترجمه شده و در ضمن مجلهٔ مصور *شهبال* ترکی در استانبول به چاپ رسیده است (دانشمندان آذربایجان: ۲۳۴) و دانش پژوه دربارهٔ آن نوشته است: «شکرالله بن احمد شیروانی آماسیوی» گویا همان *بهجه الروح* را به ترکی ترجمه کرده و ... گویا او این رساله را از صفی‌الدین ارموی پنداشته و رسالهٔ الایقاع نامیده است». (نک. محمدتقی دانش‌پژوه، «یادداشتی دربارهٔ صد و سی و اند اثر فارسی در موسیقی»، هنر و مردم، ش ۱۱۵ (۱۳۵۱): ۵۰).

اثر حاضر، *منهج الرشاد فی سلوک العباد*، شامل یک مقدمه، دوازده باب، هر کدام در چند فصل، و یک خاتمه است:

باب اول: در بیان توحید و موحد در سیزده فصل،

باب دوم: در بیان شرطهای اهل تحقیق در حق مؤمن کامل در چهار فصل،

باب سوم: در بیان وجد و اهل وجد در سه فصل،

باب چهارم: اندر آنکه نماز چیست و دانستن وقتهای نماز پنجگانه در سه فصل،

باب پنجم: در بیان صفت نماز در نوزده فصل،

باب ششم: اندر فریضه‌ها و واجب‌ها و سنت‌های آبدست در پنج فصل،

باب هفتم: دربیان روزه و شرطها و قضا و کفارت و حکم اهل عذر در روزه در شش فصل،

باب هشتم: اندر حج و عمره و حاجیان در چهار فصل،

باب نهم: در دانستن اسم الله الاعظم،

باب دهم: در یادآور اولیاء الله در شش فصل،

باب یازدهم: در یادآور تبع تابعین رضوان الله علیهم اجمعین در سه فصل،

باب دوازدهم: در تواریخ که علماء اعیان و فضلاء اهل ایقان به صحت وی اتفاق کرده‌اند در هشت فصل.

یک نمودار دایره‌ای در باب قبله در گ ۸۸ر و جدولی حاوی نام ماه‌ها به زبان‌های مختلف عربی، سریانی، فارسی، قبطی، لاتین و مغربی در گ ۱۱۹ر دیده می‌شود.

مؤلف پیش از آغاز کتاب، فهرستی از منابع مورد استفادهٔ خود را مشتمل بر ۵۸ کتاب آورده است، چنانچه در کتاب دیگر خود، *بهجه التواریخ*، نیز چنین کرده است، و سپس فهرست ابواب و فصول کتاب را ذکر نموده است.

نسخهٔ حاضر نسخهٔ نادری است و براساس منابع موجود، به جز نسخهٔ ما، تنها یک نسخهٔ دیگر در کتابخانهٔ لیدن محفوظ است (نک. نشریه ۱۰: ۲۶۱).

[هدیه العارفین ۱: ۴۱۹؛ معجم المؤلفین ۴: ۳۰۳؛ استوری ۱: ۹۱؛ مورخان عثمانی: ۸۳، ۱۲۸، ۲۲۶، ۲۶۷؛ مرعشی ۱۹: ۱۷۶؛ ملی ۱: ۳۶۳؛ نشریه ۵: ۵۶۱، ۱۰: ۲۶۱؛ مقالهٔ «یادداشتی دربارهٔ صد و سی و اند اثر فارسی در موسیقی»، ۵۰].

انجام نسخهٔ حاضر افتاده است.

آغاز: «الحمدلله الذی نور بصایر الاولیاء و طهر سرایر الاصفیاء بانوار عصمته الکافیه و اسرار حکمته الشافیه و حمی حریه المفلحین و عباده الصالحین ... اما بعد عرضه می‌دارد مؤلف این در فرید از خاطر علیل ... المذنب الحقیر ... شکرالله بن احمد ... تا به این تاریخ که سنه اربع و ستین و ثمانمائه هجری و ثلث و خمسین و ثمانمائه یزدجردیست ... هوس از سویداء دل بر سر افتاد که نسخهٔ به عبارت فارسی به نوک قلم آرد ... به این مختصر ... شروع کرد در علوم دینیه مبنی بر دوازده باب و هفتاد و سه فصلی و افتتاح هر باب ... و منهج الرشاد موسوم شده.

انجام موجود: «و افعل اللهم ذلک بنا و بآبائنا و امهاتنا و اخواننا و اخواتنا و من علمنا مناسک انبیائک و فهمنا مسالک اولیائک و من فیک اجتنا و علیک دلنا و من بک».

نسخ، بدون تاریخ، قرن ۱۰ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خطوط سرخ برروی کلمات شاخص. مجدول به سرخی. دایرهٔ نجومی و جدول ماه‌ها به سرخی و سیاهی در گ ۸۸ر و ۱۱۹ر. کاتب فهرست کتاب را در ابتدای نسخه در گ ۲پ - ۴ر نوشته است. نسخه شماره صفحه دارد و در حاشیه تصحیح شده است. آثار آبدیدگی در نسخه دیده می‌شود و چند برگ در ابتدای نسخه وصالی شده‌اند.

مهر دایره با سجع «الحسین ۱۲۹۵» در پشت برگ نخست. عنوان نسخه «هذا کتاب منهج الرشاد بالفارسیه» و مهر دایره با سجع «محمدعطا» در گ ۲ر، ۶۳ر و ۷۰پ. یک دایرهٔ نجومی برروی برگی جداگانه که دوربری شده در لا به لای نسخه قرار دارد. یک برگهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه به انگلیسی در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی، روکش پارچهٔ سبز یشمی، عطف چرم قهوه‌ای، ۲۴×۱۵ س‌م. فرسوده، لبه‌های پارچهٔ روکش جلد از بین رفته است.

۱۳۸گ، ۲۴×۱۵ س‌م، ۱۸س، ۱۸/۵×۹۵ س‌م.

۱۱۳۱۳

مجموعه

۱. رسالە در بارهٔ قصیدهٔ برده (۱پ - ۴پ)
(شعر عربی - فارسی)

رسالهٔ مختصری است دربارهٔ قصیدهٔ برده و خواص آن.

آغاز: «نقل صحیح در اسناد قصیده برده است که واضع این قصیده مبارک امام عالم فاضل کامل شیخ امام احمد موصلی بوصیری از کبراء اولیا بوده‌اند در زمان خود هر کسی را حاجتی پیش آمدی چون ایشان دعا کردی اجابت شدی».

انجام: «و با مردم ناقابل و نامناسب اختلاط نکند الهی همه را توفیق خواندن و نگاه داشتن این قصیده روزی گردانی لجنه و کرمه بحق محمد و اله و اصحابه اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین».

۲. قصیدهٔ برده با ترجمهٔ منظوم (۵پ - ۱۳پ)
(مناقب/ شعر - عربی و فارسی)

از: شرف‌الدین ابوعبدالله محمد بن سعید بوصیری (۶۰۸-۶۹۶ق)

مترجم: محمد حافظ شرف (- ۸۱۰ق)

قصیدهٔ میمیهٔ معروف محمد بوصیری در ستایش حضرت محمد[ص]، موسوم به *الکواکب الدریه فی مدح خیرالبریه*، است که به *قصیدهٔ برده* شهرت یافته است. این قصیده

در ده فصل سروده شده و شمار ابیات آن در در نسخه‌ها مختلف است. این قصیده بارها ترجمه و شرح و تخمیس شده است.

این قصیده در نسخهٔ حاضر ۱۶۳ بیت است و ترجمهٔ منظوم آن از محمد حافظ شرف در حاشیه نوشته شده اما ۷۱ بیت بیشتر نیست و ترجمهٔ برخی ابیات نوشته نشده است. این ترجمه در برخی نسخه‌ها به جامی نسبت داده شده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۳۳۱؛ منزوی ۴: ۲۷۲۳، ۲۹۶۲؛ سپهسالار ۳: ۴۲۱؛ مجلس ۲۲: ۲۱؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۱۵۳].

آغاز:

امن تذکر جیران بذی سلم   مزجت دمعا جری من مقلة بدم

آغاز ترجمه:

ای ز یاد صحبت یارانت اندر [ذی سلم]   اشک چشم آمیخته با خون روان گشته بهم

انجام: «تمت القصیده البرده بعد از تمام شدن این قصیده این دعا را بخوان اللهم انی اتوسل بقراءه هذاه القصیده المبارکت الیک ان تعطیبی خیر الدواین عاجلا و اجلا برحمتک یا ارحم الراحمین».

۳. القصیده السریانیه (قصیدة انا الموجود فاطلبنی تجدنی، القصیده الیائیه، القصیده الربوبیه، مناجات سریانی) (۱۳پ - ۱۵پ) (دعاها - عربی)

منسوب به: عبدالله بن عباس (۳ - ۶۸ق)

قصیدهٔ یائیه با ردیف «فاطلبنی تجدنی» در ۴۳ بیت است. این قصیده را ترجمهٔ مناجاتی سریانی می‌دانند که مضمون سوره‌ای در زبور است و منزلت آن سوره در زبور مثل سورهٔ الرحمن در قرآن است. گفته‌اند هر که این منظومه را بخواند حاجتش برآورده شود. نسخه‌های آن از نظر تعداد ابیات و عبارات تفاوت اندکی با هم دارند. همچنین دربارهٔ انتساب آن به اختلاف یاد شده است، بعضی آن را از ابن عباس می‌دانند، برخی نیز گفته‌اند که این اشعار را پیامبر اکرم(ص) در ترجمهٔ سوره‌ای از زبور سروده است، و در بعضی کتب شیعه آن را به ائمه اطهار نسبت داده‌اند.

این اثر در منابع با عناوین مختلفی یاد گردیده و در انتهای نسخهٔ حاضر عنوان «القصیده الربوبیه» دارد. این قصیده به شعر فارسی نیز ترجمه شده و شرح هم شده است. همچنین در کتاب‌های دعا و *مفاتیح الجنان* نقل شده و در سال ۱۳۸۰ق. به همراه قصیده برده، به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۱۲: ۳۷؛ ۲۳: ۹۵؛ دنا ۸: ۲۲۳؛ دانشگاه ۱۶: ۵۹۷، ۷۵۲؛ مجلس ۳۵: ۲۹۵؛ مرعشی ۳۰: ۳۱۱؛ ن ش ۱۷۰۵۸].

در نسخهٔ حاضر خواص خواندن این قصیده به فارسی و عربی در حاشیه و در انتهای آن، مروی از ابن عباس، نوشته شده است.

آغاز:

یقول الله جل الله و ربی   انا الجبار فاطلبنی تجدنی

انا الموجود فاطلبنی تجدنی   فان تطلب سوای لم تجدنی

انجام:

انا الفرد المدبر فوق عرشی   بلاتکلیف فاطلبنی تجدنی

و یا عبد الذی رزقک لبی   وجودا واسعا اصلا تجدنی

۴. خواص قصیدهٔ برده (۱۵پ - ۱۷پ) (شعر عربی - فارسی)

مختصری در خواص و آداب خواندن قصیدهٔ برده است.

آغاز: «حضرت خواجه حافظ لسان الغیب فرموده‌اند که مقامات قصیده متبرکه هفت بیت اول را تشبیب می‌گویند و این بیان حسن معشوق است».

انجام: «یا ایها الذین آمنوا صلوا علیه و سلموا تسلیما یک بار خواند والله اعلم بالصواب».

۵. شرح قصیدهٔ برده (۱۷پ - ۸۶ر) (شعر عربی - فارسی)

از: غضنفر بن جعفر حسینی

شرح مفصلی است بر قصیده برده. شارح پس از هر بیت قصیده ابتدا به شرح لفظی و ادبی آن می‌پردازد سپس بیتی به فارسی در ترجمهٔ آن می‌آورد و پس از آن تحت عنوان «معنی» مفهوم کلی بیت را شرح می‌دهد. در حاشیه نیز توضیحات دیگری را به متن اضافه کرده است. نام مؤلف در آغاز شرح آمده است.

[ذریعه ۸: ۲۴۷].

آغاز: «معززترین کلامی که ارکان بیت المعمور قصیده سخنوری ازو سالم است حمد و ثنای قادری است که نظم سلسله آفرینش از مقطع تا مطلع اثر قدرت اوست ... چنین گوید فقیر بی بضاعت ... غضنفر بن جعفر الحسینی که این قصیدهٔ علیه مسمی به قصیده برده ...».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب علی ید الراجی الی الغفران بابا خواجه خیرآبادی ولد ملا بالته [؟] خواجه فی مدرسه خواجه تهال - اللهم اغفر فی لقاریها و اغفر لسامعها لقد ساءلتک یا ذی الجود و الکرم اللهم اغفر لی و لوالدی و لجمیع المؤمنین و المؤمنات برحمتک یا ارحم الراحمین و بک نتوکل و به نستعین

شد به توفیق خدای لاینام   این کتابت روز شنبه تمام

به یادگار نوشتم من این کتابت را   وگرنه این خط من لایق کتابت نیست

غریق رحمت یزدان کسی باد   که کاتب را به نکی گر کند یاد»

۶. رساله در بارهٔ قصیدهٔ برده (۸۶ر - ۹۰پ)
(شعر عربی - فارسی)

تکرار رسالهٔ نخست است.

۷. خواص قصیدهٔ برده (۹۰پ - ۹۳ر)
(شعر عربی - فارسی)

تکرار رسالهٔ چهارم است، با تاریخ «سنه ۱۲۰۸» در انتها.

قاریا بر من مکن قهر عتاب — گر خطای رفته باشد در کتاب
این خطای رفته را تصحیح کن — از کرم الله اعلم بالصواب

۸. تخمیس قصیدهٔ برده (۹۳پ - ۱۱۸ر)
(شعر عربی - فارسی)

از: ناشناخته

تخمیسی است به عربی از قصیدهٔ برده، و ترجمهٔ منظوم آن به صورت مخمس فارسی در ۱۶۴ بند. نظم تخمیس و ترجمهٔ آن را در سال ۸۷۱ق به پایان رسانیده است.

[اسپهسالار ۵: ۴۰۴؛ مجلس ۳۷: ۶۳، ۹۵].

آغاز:

یا ایها المحتظی من لذه الالم — یا ایها المغتذی من ذله السقم

آغاز ترجمه:

ای بهره‌مند جان تو از لذت الم — وی یافته غذا دلت از ذلت سقم
چشمت شب دراز چرا نامده بهم — یادی سلام رقعه بسلمی بذی سلم
آورده خون ز چشمه چشم تو دم بدم

انجام:

بنگر از روی فضل به فقر مذلتم — عفوم کن این کبایر عصیان دم بدم
بر من بو بخش جمله تو از فضل و از کرم

انجامه: «تمت بعون الله تعالی و حسن توفیقه سنه ۱۲۱۸».

۹. گلشن راز (۱۱۸ر - ۱۴۲پ)
(شعر عرفانی - فارسی)

از: محمود بن عبدالکریم شبستری (۶۸۷ - ۷۲۰ق)

شیخ محمود شبستری این منظومه را در سال ۷۱۷ق در پاسخ به ۱۷ پرسش امیرحسین فرزند عالم هروی (۷۱۸ق)، از رجال مشهور خراسان، که در ۱۷ بیت در حقایق سیر و سلوک و عرفان مطرح کرده و به تبریز فرستاده بود، ساخته است. شبستری در این منظومه که در حدود ۹۰۰ بیت است مفاهیم عرفانی را با بیان حکایات و تمثیلات توصیف کرده است.

این اثر بارها با تصحیحات مختلف به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۲: ۱۵۰۵؛ ذریعه ۱۸: ۲۲۶؛ منزوی ۴: ۳۰۷۳؛ مشار ۳: ۴۲۹۹؛ مرعشی ۴: ۳۶۸؛ ملی: ن ش ۱۷۸۸۴].

آغاز:

به نام آنکه جان را فکرت آموخت — چراغ دل به نور جان برافروخت

انجام:

به نام خویش کردم ختم پایان — الهی عاقبت محمود گردان

انجامه:

ختم تی عب کو بشور عب قیلمنک — اوقو غننده دعا برله انو تمنک
غرض نقشیست کز ما بازماند — که هستی را نمی‌بینم بقائی

سنه ۱۲۲۱».

۱۰. دعا با ترجمهٔ فارسی (۱۴۲پ - ۱۴۳ر)
(دعا - فارسی و عربی)

نستعلیق، معرب در ابیات عربی، بابا خواجه خیرابادی در مدرسهٔ خواجه تهال در شمارهٔ ۵، سال ۱۲۰۸ق در شمارهٔ ۷، سال ۱۲۱۸ق در شمارهٔ ۸ و سال ۱۲۲۱ق در شمارهٔ ۹. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. خطوط سرخ و مشکی برروی عبارات عربی و کلمات شاخص. نسخه بدون استفاده از مسطر نوشته شده و در حاشیه تصحیح شده است. رسالهٔ پنجم حواشی توضیحی دارد.

یک برگهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه به انگلیسی در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی، چرم آبی سیر، روکش کاغذ روغنی زرد، سوخت، ترنج و دو سرترنج زرشکی، ترنج بزرگ در هر دو دفه افتاده، جدول دور منگنه، درون کاغذ ابی روشن، ۲۳/۵×۱۴ س‌م، ۱۴۵گ، ۲۳/۷×۱۴/۵ س‌م، ۲۱س، ۱۷/۵×۸/۵ س‌م. کاغذ نازک آهار مهره.

۱۱۳۱۴

گلستان
(نثر - فارسی)

از: مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی (- ۶۹۱؟ق)

در دیباچه و خاتمهٔ گلستان شرح متن به ترکی در فاصلهٔ بین سطور نوشته شده است.

آغاز: «منت خدای را عز و جل که طاعتش موجب قربت است».

انجام:

«گر نیاید به گوش رغبت کس — بر رسولان پیام باشد و بس

انجامه: « تمت بحمدالله و بعونه تعالی و تقدس مصلیا علی الرسول المصطفی و آله المستکملین الشرفا - تمامه واقع و کلامه نافع من ید العاصی المذنب المسرف سنه اربع و خمسین و مئتین و الف من هجرت من له العز و الشرف صلی الله تعالی علیه و سلم».

نستعلیق، ۱۲۵۴ق، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، خطوط کوتاه سرخ برروی کلمات ابتدای جمله‌ها. کاتب تعداد حکایت‌های هر باب را در ابتدای باب در حاشیه و شمارهٔ حکایت‌ها را در ابتدای انها نوشته است. نسخه شمارهٔ برگ دارد و شماره‌ها درون یک مستطیل کوچک قرمز با مشکی نوشته شده است. بخشی از انجامه نیز درون یک ذوزنقهٔ قرمز نوشته شده است. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. اثار اب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

در چند صفحه معنی کلمات و شرح عبارات و ابیات متن به ترکی و با مداد در بین سطور نوشته شده است. در برگ‌های سفید ابتدای نسخه یک مخمس و غزلی از میرعلیشیر نوایی به زبان ترکی جغتایی و چند بیت دیگر نوشته شده است. همچنین غزلی به ترکی در انتهای متن، غزلی فارسی از سرباز، غزل ترکی از خالقا و چند بیت مثنوی ترکی از باقی در برگ‌های انتهای نسخه نوشته شده است. یک مهر دایره بزرگ و ناخوانا در ابتدای نسخه دیده می‌شود. یک برگهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه به انگلیسی در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی، تیماج مشکی، ضربی زرکوب، نقش یک کلیسا به سبک روسی در وسط و تاریخ ۱۸۳۸م برروی عطف دیده می‌شود. مجدول دو خطهٔ زر، درون کاغذ ابری عنابی و نارنجی و اندکی مشکی، ۱۶/۵×۲۲/۵ س‌م.

۱۱۵گ، ۱۶×۲۱/۵ س‌م، ۱۳س، ۹/۵×۱۵ س‌م.

۱۱۳۱۵

(شعر ـ فارسی)

دیوان ابوطالب کاشانی

از: ابوطالب کلیم کاشانی (ـ ۱۰۶۱ق)

ابوطالب همدانی متخلص به کلیم قسمت بیشتر عمر خود را در دربار شاهجهان در هند گذراند و در آنجا به لقب ملک الشعرایی رسید. دیوان او شامل قالب‌های مختلف شعری است و در سال ۱۳۳۶ش، با تصحیح بیژن ترقی و حسین پرتو بیضایی و در سال ۱۳۶۹ با تصحیح محمد قهرمان به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۳/۹: ۹۱۵؛ منزوی ۳: ۱۸۹۱؛ مشار ۱: ۷۵۲، ۲: ۲۳۵۹؛ سپهسالار ۲: ۶۵۸].

این نسخه شامل غزلیات به ترتیب تهجی و درحدود ۵۰۰۰ بیت است.

اغاز:

بدل کردم بـه مستی عاقبت زهـد ریـای را   رسانیدم به آب از بمن می بنیاد تقوی را

انجام:

عزلت گوش زو روح امین گشت کلیم   بس بود گـر سـر تحسین طلبیـدن داری

انجامه: «تمام شد کتاب کلیم روز شنبه در دوازدهم ماه جمادی‌الثانی سنه ۱۲۶۵ق. صاحب این کتاب کلیم کمترین بندگان لطف‌الله افندی نجل ارشد مرحوم احمد افندی مستوفی».

نستعلیق، لطف‌الله افندی بن احمد افندی مستوفی، ۱۹ جمادی‌الثانی ۱۲۶۵ق. نسخه شماره صفحه دارد و در حاشیه تصحیح شده است.

دو دعای کوتاه در ابتدا و انتهای نسخه. یادداشت تملک به ترکی با مهر بیضی ناخوانا در گ ۲ر و ۲پ. قسمتی از حکایتی از کشکول و یک بیت فارسی در برگ‌های نانوشتهٔ انتهای نسخه. دو مهر بیضی از کاتب و مالک نسخه با سجع «لطف‌الله» و «عبده لطف‌الله» در اطراف انجامه. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی، تیماج سرخ، سوخت، ترنج و دو سرترنج زیتونی با طرح های اسلیمی. رقم جلد «یا قاضی الحاجات» در ترنج وسط. چهار گل چهار پر کوچک در چهار طرف ترنج بزرگ. جدول ضربی، دور منگنه، ۱۴/۵×۲۱/۵ س‌م. اسیب‌دیده.

۲۲۹گ (۴۵۲ص+ ۳گ)، ۱۵×۲۱/۷ س‌م، ۱۲س، ۹×۱۵ س‌م . کاغذ اهار مهره.

۱۱۳۱۶

کلیات اوحدی مراغه‌ای

کلیات اوحدی مراغه‌ای نخستین بار در سال ۱۳۴۰ش، به تصحیح سعید نفیسی، به چاپ رسید و بار دیگر در سال ۱۳۹۲ به تصحیح علی مرادی مراغی منتشر گردید.

این نسخه شامل دیوان و مثنوی منطق العشاق ده نامه است:

(شعر ـ فارسی)

۱. دیوان اوحدی مراغه‌ای

از: رکن‌الدین اوحدی مراغه‌ای (۶۷۰ ـ ۷۳۸ق)

نسخهٔ حاضر شامل قصاید، ترجیعات، غزلیات به ترتیب تهجی، و رباعیات، در حدود ۸۸۰۰ بیت است و آغاز و میانه افتادگی دارد.

[ذریعه ۸: ۲۸۴، ۹/۱: ۱۱۱؛ مشار : ۸۱۸؛ دانشگاه ۲: ۱۴۸].

اغاز موجود:

پس انا الحق بدان که خواهی گفت   سـرّ منصـور گـر بـا سـر دار

انجام:

در آن روزی که تابی بر جهان نور   مدار از اوحدی توفیق خود دور

۲. منطق العشاق (ده نامه) (۲۵۳پ ـ ۲۶۴پ)

از: رکن‌الدین اوحدی مراغه‌ای (۶۷۰ ـ ۷۳۸ق)

مثنوی عاشقانه شامل نامه‌های عاشق و معشوق به یکدیگر و پندهای عرفانی و حکایات اخلاقی در ۵۰۰ بیت است که اوحدی آن را به درخواست و نام خواجه ضیاءالدین یوسف بن خواجه اصیل‌الدین بن خواجه نصیرالدین طوسی سروده و در سال ۷۰۶ق از نظم آن فارغ شده است.

[ذریعه ۸: ۲۸۴؛ منزوی ۴: ۲۸۱۸؛ مشار ۴: ۲۰۲۵؛ عکسی مرکز احیاء ۳: ۴۷۸].

آغاز:

بـه نـام آنکـه مـا را نـام بخشـید	زبـان را در فصـاحت کـام بخشـید

انجامه: «تمت دیوان الشیخ العارف الکامل افصح الکلام و املح البیان افضل المتأخرین جمال الملت و الدین اوحدی اصفهانی نورالله قبره و فرغ من تحریره شب چهارشنبه بیست و یکم شهر رمضان المبارک سنه هزار و سیصد و شش علی ید الاحقر حبیب ابن عباس طبیب المتخلص بالبدیع فی دارالسلطنه اصفهان ۱۳۰۶».

نستعلیق و شکسته بسیار خوب، عنوان‌ها به نسخ، حبیب بن عباس طبیب متخلص به بدیع، چهارشنبه ۲۱ رمضان ۱۳۰۶ق در اصفهان. کاتب در پایان انجامه به انگلیسی امضا کرده است. خط متغیر است. گ ۲۵۱ ناتوشته است و ابتدای رباعیات نوشته نشده است. سه برگ در ابتدا و سه برگ در انتها ناتوشته است. شمارهٔ کراسه‌ها در حاشیهٔ بالای برگ نخست کراسه نوشته شده است و تا ۲۸ کراسه هشت برگی را نشان می‌دهد.

دو برچسب در داخل جلد اول وجود دارد که یکی خط کاتب را گواهی می‌دهد و دیگری بخشی از مشخصات نسخه را به انگلیسی تایپ شده نشان می‌دهد. برچسب عنوان «دیوان اوحدی» و شمارهٔ نسخه در کتابخانهٔ شخصی مالک در پشت برگ اول نسخه دیده می‌شود. یک برگهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه به انگلیسی در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی، تیماج قرمز، جدول ضربی، دور منگنه، ۲۲×۱۷ س‌م.

۲۶۷گ، ۲۱/۵×۱۷ س‌م، ۱۹س، ۱۵×۸/۵ س‌م.

۱۱۳۱۷

(نجوم - فارسی)

تنبیهات المنجمین

از: مظفر بن محمدقاسم گنابادی (- ۱۰۳۱ق)

کتابی است در قواعد کلی علم نجوم و آثار کواکب و دیگر احکام ستاره‌شناسی که مؤلف آن را در سال ۱۰۲۴ق برای شاه عباس صفوی نوشته است. این اثر دستنامه‌ای برای منجمان است و در یک مقدمه، شش باب و یک خاتمه تنظیم شده است:

مقدمه: در شرایط این نوع احکام،

باب اول: در احکام قرانات کواکب،

باب دوم: در احکام تربیع و مقابله،

باب سوم: در احکام تحویلات کواکب در بروج،

باب چهارم: در احکام رجعت، استقامت و ظهور و خفا و تشریق کواکب،

باب پنجم: در احکام شرف و هبوط و وبال و اوج،

باب ششم: در احکام اشیاء متفرقه،

خاتمه: در ذکر اسامی قدما و محدثین که این کتاب از اقوال ایشان تالیف شد.

این کتاب در سال ۱۲۸۴ق چاپ سنگی شده است.

[ذریعه ۴: ۴۵۲؛ منزوی ۱: ۲۷۵؛ مشار ۱: ۴۸۱؛ سپهسالار ۳: ۵۱۱؛ مرعشی ۱۵: ۸۵].

آغاز: «سپاس و ستایش مالک الملکی را که به نظر شفقت و مرحمت سیاحان عالم خاک به سیاحان محیط افلاک آشنا و مربوط ساخت».

انجام: «محقق عبدالعلی البرجندی لد سید محمد لاهجی له احمد بن الملقب باختیار».

انجامه: «و الحمدلله الکریم علی کرمه قد وقع الفراغ من الاستنساخ من نسخه جامعه علی یدی العبد الفقیر محمدسعید ابن الحاج عبدالحی غفرالله لهم سنه هزار و دوصد و یک ماه ربیع‌الاول سنه ۱۲۰۱».

نسخ، محمدسعید ابن حاج عبدالحی، ربیع‌الاول ۱۲۰۱ق. عنوان‌ها و کلمات شاخص به سرخی. خط سرخ برروی عبارات عربی. مجدول به سرخی. در حاشیه تصحیح شده است. آثار اب دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

حروف ابجد در انتهای نسخه، گ ۲۲۴ر. یک برگهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه به انگلیسی در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای تیره با روکش کاغذ ابری سبز پوسیده، عطف قهوه‌ای، ۲۱×۱۳/۵ س‌م، فرسوده. کاغذ روکش جلد آسیب دیده و قسمت‌هایی از آن از بین رفته است.

۲۲۴گ، ۲۱×۱۴ س‌م، ۲۳س، ۱۴/۵×۱۶/۵ س‌م.

۱۱۳۱۸

مجموعه

۱. **فتوح الحرمین** (۶ب - ۶۰ر) (شعر/حج - فارسی)

از: محیی لاری (- ۹۳۳ق)

محیی لاری از شاعران عهد سلطان یعقوب میرزا آق‌قویونلو و اوایل عصر شاه طهماسب است. وی پس از بازگشت از سفر حج، در سال ۹۱۱ق، منظومهٔ *فتوح الحرمین* را در بیان مناسک حج و بقاع متبرکه، در ۱۱۰۰ بیت، بر وزن *مخزن الاسرار* و به نام سلطان مظفر ابن محمود شاه گیلانی سروده است.

این منظومه در سال ۱۳۶۶ با تصحیح علی محدث به چاپ رسیده است.

[ریحانه الادب ۵: ۲۵۱؛ صفا ۴: ۱۸۷؛ ذریعه ۹: ۱۰۱۶، ۱۶: ۱۱۹؛ مشار ۳: ۳۶۵۳؛ مجلس ۸: ۲۳۱، ۱۴: ۱۲۹].

آغاز:

ای همـه کـس را بـه درت التجـا	کعبـه دل را ز تـو نـور و صـفا

انجام:

صـل علـی روضـه خیرالانـام	خاتمـه نسـخه بـه ایـن شـد تمـام

۲. رسالهٔ در بیان ذراع مکه معظمه (۶۰پ - ۷۴ر)

از: ناشناخته

این رساله به تصحیح حسین واثقی در فصلنامه *میقات* حج به چاپ رسیده است. بنا بر نظر وی این رساله از نویسنده‌ای هندی تبار و احتمالاً از قرن دهم هجری است. با این توضیح که «مؤلف در این رساله «گز» را معادل ذراع دانسته که در حدود نیم متر است و این برخلاف اصطلاح و عرف ما است که گز را معادل ذرع می‌دانیم که در حدود ۱۰۴ سانتی‌متر می‌باشد. اگر به این نکته توجه نشود، در فهم اندازه‌ها مرتکب خطای فاحش خواهیم شد و اندازه‌ها را دو برابر مقدار واقعی برداشت خواهیم کرد».

[فصلنامه میقات حج، پاییز ۱۳۹۰، ش ۷۷، ص ۱۱۱-۱۲۸].

اغاز: «الحمدلله ... اما بعد بدان ایدک الله تعالی نیل هذه السعادات و الکرامات الی یوم الدین که این کلمه چند مسطور شده در بیان ذراع حرم مکه معظمه حرسها الله تعالی عن الافات و البلیات بدان که مساحت مسجدالحرام که عبارت است از کعبه حرم معظمه».

انجام: «اما چون این مختصر تقاضا بی آن نمی‌کرد که هر یک را به تفصیل بیان کند بنابراین در اختصار کوشیده شد و الله الهادی تمت الحمدلله و حسن التوفیق».

سپس قصیده‌ای در «سبب حکمت تجدید فرش مطاف به مرمر در اوایل سلطنت سلطان محمد» (نیز نک. ش ۱۱۵۹۸/۴) آمده که در متن چاپ شده نیست، با این مطلع:

اغاز:

حضرت خلاق ارض و سما — کرد ظاهر حکمتی در این ولا

انجام:

«فرش مرمر گشت تاریخش کنون — این نماند این کل در آن منزل بجا

پوشیده نماند که مصراع فرش مرمر گشت تاریخ ست کنون تاریخ شروع فرش ست چون نماندی کل در آن منزل بجا تاریخ تمامی فرش است والله تعالی اعلم بالصواب و حفظنی من النار قاعدن من الشیطان الرجیم».

۳. رساله در مناسک حج (۷۶ر - ۹۱ر) [حج - فارسی]

از: ناشناخته

آداب حج و دعاها و زیارت‌هایی است که در مکه و مدینه انجام می‌شود و ترتیب اعمال با عبارت «بعد از آن» نوشته شده است.

اغاز: «و چون به رکن عراقی رسد این دعا را بخواند اللهم انی اعوذ بک من الشر و الشرک و النفاق و سوء الاخلاق و ... و چون به زیر میراب رسد بگوید اللهم ...».

انجام: «آیه دگر اجعلتم سقایه الحاجی و عمارت المسجد الحرام کمن امن با الله و الیوم الآخر و جاهد فی سبیل الله تمت الکتاب».

۴. رساله در بیان فضایل مکه (۹۱پ - ۱۰۰ر) [مکه/احادیث - فارسی]

از: ناشناخته

ترجمهٔ احادیثی است که در فضیلت مکهٔ معظمه و اهل او وارد شده است، با سربندهای «و هم آن حضرت».

اغاز: «اما بعد ترجمه از احادیثی که در بیان فضایل مکه مشرفه و اهل او وارد شده بیان کرده می‌شود ان شاء اله تعالی در خبر است که روزی رسول صلی الله علیه و سلم از مکه به مدینه هجرت می‌فرموده‌اند در باب خروره بایستادند».

انجام: «اگر شما را دو فلوس از وجه حلال به دست آید در مکه معظمه بهترست از دو هزار ثلث در غیر ان ان السعید بن سعد ... و لزوم العدل و الاشتغال بتقوی الله بنفسک و الاستاس بکتاب الله عز و جل الحمدلله اولا و آخرا و ... تمت الکتاب بعون الملک الوهاب».

انجامه: «این نسخه شریفه متبرکه را ... [پاک شده] از تابعات ... [پاک شده] جوزجانان بفرموده صاحبی مطاعی ... [پاک شده] نحیف خاکسار و ذره بی‌مقدار کمینه محی‌الدین ابن ملا شمس‌الدین ابن ملا حاجی الامر معذور را در دل انگاشته چرا که قابلیت این کار نبود به صفحه قرطاس سیاهی نمودیم توقع این مجنون از ناظران این است که اگر سهوی و یا غلطی به این نسخه واقع شود باید که به نظر مرحمت دیده تصحیح نمایند فی هجره النبویه صلعم سنه ۱۲۷۳ در سال تهنگ و در روز دوشنبه به اتمام رسید والله الموفق و المنان».

نستعلیق، محی‌الدین بن ملا شمس‌الدین بن ملا حاجی، ۱۲۷۳ق. عنوان‌ها و سرفصل‌ها به سرخی. یک ترنج کوچک با مداد قرمز و با دست و ناشیانه در گ ۵پ که نانوشته است کشیده شده و درون آن نوشته شده: «بفرموده عالیجاه کمینه ملا محی‌الدین منقش نمود». سرلوح رنگین با آب‌رنگ و ضعیف کار شده در ابتدای رسالهٔ اول با رنگ‌های سبز و بنفش و نارنجی و مشکی و یک کتیبهٔ نانوشته با زمینهٔ سبز در زیر آن. حاشیهٔ مزدوج در دو صفحهٔ ابتدایی با طرح گل و برگ و اسلیمی با رنگ‌های سبز و ابی و بنفش و نارنجی. بین سطور با رنگ سبز دندان موشی شده است. تمام صفحات دارای جدول قرمز، سبز و مشکی، و کمند ابی. ستون‌بندی دوستونه به سرخی در رسالهٔ اول و قصیدهٔ انتهای رسالهٔ دوم. عنوان‌ها درون مستطیل در رسالهٔ اول. هفده تصویر یا نقاشی رنگی از مساجد و مکان‌های زیارتی مکه و مدینه در رسالهٔ اول. دو صفحهٔ ابتدای رسالهٔ دوم درون دو کتیبهٔ بزرگ در ۸ و ۹ سطر نوشته شده است. بین سطور به صورتی نازیبا با رنگ سبز دندان موشی شده است با تحریر مشکی دور سطور. کتیبه‌ها دارای حاشیهٔ سبز با جدول سرخ و ابی و مشکی و سبز. دو نیم ترنج بزرگ با زمینهٔ سبز و رنگ‌های قرمز و بنفش و سبز کم‌رنگ و مشکی کتیبه‌ها را دربرگرفته‌اند. حاشیهٔ باقی ماندهٔ چهار گوشه

داراى زمينة ابى، با طرح‌هاى اسليمى سبز و چهارترنج سبز. نسخه چند جا در حاشيه تصحيح شده است. پنج برگ ابتداى نسخه نانوشته است. آثار اب ديدگى و سوختگى در نسخه ديده مى‌شود.

از مجموعة شيخ سلطان بن محمد القاسمى، امير شارجه.

جلد مقوايى، تيماج مشكى، ضربى، ترنج و دو سرترنج طرح گل و بوته و شش گل كوچک پنج پر در چهار گوشه و دو طرف ترنج بزرگ برروى دفة اول و دوم جلد، با اين تفاوت كه در دفة دوم دو گل كوچک پنج پر ديگر نيز بين ترنج بزرگ و كوچک قرار دارد. دو رديف جدول، دور منگنه، روى هر دو دفه، به شيوة سوخت يا با رنگ‌اميزى طرح يک ترنج بزرگ قاب مانند ايجاد شده كه ترنج بزرگ و سرترنج‌ها را دربرمى‌گيرد. عطف چرم سرخ، استر و بدرقه كاغذ كاهى تيره، ۲۰×۱۳ س‌م. جلد فرسوده و بخش‌هايى از طرح جلد از بين رفته است.

۱۰۴گ، ۲۰/۵×۱۲/۵ س‌م، ۱۳س، ۱۴/۹×۸/۴ س‌م.

۱۱۳۱۹

دیوان عنصری بلخی

(شعر ـ فارسی)

از: ابوالقاسم حسن بن احمد عنصرى بلخى (ـ ۴۳۱ق)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۹۵ در همین فهرست.

این نسخه شامل قصیده و غزل و رباعی، بدون ترتیب تهجی، و درحدود ۲۵۰۰ بیت است.

آغاز:

تو تکبری و بزرگی و کام دل به جهان	نکرد حاصل کس به جز به خدمت سلطان

انجام:

آری بخورد زنگ همی آهن را	هر چند که زنگ هم ز آهن خیزد

انجامه:

تمت تمام شد	کار من نظام شد

نستعليق بدون تاريخ، قرن ۱۳ق، عنوان‌ها نوشته نشده و جاى آنها خالى مانده است. جملة «الله اكبر» در بالاى بسمله در ابتداى نسخه. نسخه شمارة برگ به لاتين دارد. در نسخه چند جا خط خوردگى دارد.

عنوان نسخه و بخشى از مشخصات نسخه به انگليسى در پشت برگ نخست و برچسب تملک كتابخانه‌اى با عبارت «Ex libris A. H. Harley» درون دفة دوم جلد ديده مى شود. يک برگة تايپى حاوى مشخصات نسخه به انگليسى در لا به لاى نسخه قرار دارد. از مجموعة شيخ سلطان بن محمد القاسمى، امير شارجه.

جلد مقوايى، تيماج قهوه‌اى سوخته، قاب كوچک در وسط با گل‌هاى زنجيره‌اى زر و سه رديف جدول دور با طرح تزئينى گل‌هاى زنجيره‌اى زر كه از چهار گوشه به قاب وسط متصل شده است، ۱۹/۷×۱۳/۳ س‌م. فرسوده.

۱۰۲گ، ۱۹×۱۳ س‌م، ۱۳س، ۱۷×۸ س‌م، كاغذ ابى روشن.

۱۱۳۲۰

دیوان اعتصام

(شعر ـ فارسی)

از: اعتصام الدوله

اشعار شاعر ناشناخته‌ای به نام «نواب اعتصام الدوله» با تخلص «اعتصام» است که نام او در پشت برگ نخست نسخه و تخلص او در ابیات پایانی مثنوی و برخی قصاید آمده است. این نسخه شامل یک مثنوی و هفت قصیده و سه رباعی و یک بیت ترکی است و درحدود ۱۲۰۰ بیت را دربرمی‌گیرد.

مثنوی: (۲پ ـ ۴۲ر)

آغاز مثنوی:

خدایا جهان را تو آراستی	فزودی بهر جزیی کاستی
به انسان تو دادی جمال کمال	جمال کمال از تو ای ذوالجلال

انجام مثنوی:

زمن هم طفیل نبی و علی	کنی ظلمت معصیت منجلی
به فضل تو باشد مرا اعتصام	همین است مقصود من والسلام

قصیدهٔ اول: (۴۳ر ـ ۴۸ر)

آغاز:

در میان گر محک تجربه آید به مثل	زر خالص به درآید همه از سیم دغل

انجام:

دل و جان شیفته دارم به هوایت شب و روز	اعتصامی بنگ مولائی اجب و استعجل

قصیدهٔ دوم: (۴۸ر ـ ۵۱پ)

آغاز:

از دست مده دامن ارباب همم را	تا از کف پا سکه زنی روی درم را

انجام:

تقریب تلمذ نبود دعوی تحریر	تقلید نپوید ره تحقیق عجم را

قصیدهٔ سوم: (۵۲ر ـ ۵۵ر)

آغاز:

دی که این قطعه به خاطر چو دم صور دمید	که ز صخر و سه تن او به پیمبر چه رسید

انجام:

خوف تو مرگ و رجا زندگی جاوید است	هب لی الرحمه مولایا الهی و شهید

قصیدهٔ چهارم: (۵۵پ – ۵۸ر)

آغاز:

ای زاده هنـــد پورســـفیان	ای راه رو طریـــق عـــدوان

انجام:

بـــا آل علیـــت اعتصـــامم	بـــا آل نبیـــت دســـت و دامـــان
گوینـــد مـــرا غـــلام حیـــدر	صد شکر و هزار گونـه احســان

قصیدهٔ پنجم: (۵۹ر – ۶۲ر) همان قصیدهٔ سوم است که به خط دیگری در برگ‌های کهنه‌تری نوشته شده است.

قصیدهٔ ششم: (۶۲پ – ۶۳ر)

آغاز:

پیری مگو که موسم فصل خزان رسید	ای نوبهـــار دوســـتی دوســـتان رســـد

انجام:

در دامـــن ولا زده‌ام دســـت اعتصـــام	گفتم چو با علی دگـرم تـازه جـان رسـد

قصیدهٔ هفتم: (۶۴ر – ۶۹ر)

آغاز:

خـــدایگان جهـــان و خـــدیو بجـــز نـــوال	کـه در حـریم جلالـش حـرام رد سـوال

انجام:

چـو اعتصـام بـذیل حمایـت تـو بـود	شود ذریعـه عفـوت جریمـه صـد سـال
اگرچــه شــیفته طــرز شــعر آذری ام	ولـی هـلال نایـد بـروی بـدر کمـال

قصیدهٔ هشتم: (۶۹پ – ۷۱ر)

آغاز:

ز صورت وارهان خود را که از معنی نشان بینی	ز معنی بگذران بـاری کـه نـور او عیـان بینـی

انجام:

محمـــد مصـــطفی باشـــد علـــی مرتضـــی باشـــد	به سیف و هم قلم هر جا که بینی بی‌معنان بینی

در گ ۶۳پ حکایتی به نثر از رسول اکرم(ص) و وردی کـه پیـروان او را از آتـش دوزخ نگاه می‌دارد نوشته شده و انتهای آن افتاده است.

نستعلیق بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی. نسخه خط خوردگی دارد. آثار موریانه خوردگی و کرم خوردگی در نسخه دیده می‌شود. برخی اوراق نسخه وصالی شده است. یادداشت اسامی سیارات و روزهای هفته در گ ۴۲ر. دو مهر مستطیل بـا سـجع «محـرم‌الدوله

۱۲۵۷» و «جنگ محرم ۱۲۴۶» در ابتدا و انتهای نسخه و ابتدا و انتهای مثنوی و قصیده‌ها دیده می‌شود (گ ۲ر و پ، ۴۲ر، ۴۳ر، ۵۱پ، ۵۲ر، ۵۸ر، ۵۹ر، ۶۳ر و ۶۴ر و ۷۱ر). برچسب تملک « ex libris A.H. Harley» درون دفهٔ دوم و یادداشت تملک او در ۱۹۳۰م در کلکته در پشت نسخه. یک برگهٔ تایپی حاوی مشخصات نسخه به انگلیسی در لا به لای نسخه قرار دارد. از مجموعهٔ شیخ سلطان بن محمد القاسمی، امیر شارجه.

جلد مقوایی، روکش مشمع یشمی سیر، آستر و بدرقه کاغذ سبز سدری، ۱۹/۱×۱۱/۴ س‌م. برچسب عنوان «قصائد اعتصام» برروی عطف نسخه.

۷۱گ، ۱۸×۱۱ س‌م، ۹س، ۱۳×۷/۵ س‌م، کاغذ آهار مهره.

۱۱۳۲۱

بهارستان

(نثر – فارسی)

از: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)

بهارستان کتابی است مشتمل بر داستان‌های عرفانی و پند و اندرزهای صوفیان معروف که جامی در سال ۸۹۲ق برای فرزندش، ضیاءالدین، تألیف کرده و به سلطان حسین بایقرا (۹۱۱ق) تقدیم نموده است. وی این کتاب را به روش *گلستان* سعدی به نثر مسجع آمیخته به نظم و حکایت‌ها در هشت روضه، هر کدام در هشت آیین، و خاتمه‌ای کوتاه تألیف کرده است.

این کتاب بارها با تصحیحات مختلف به چاپ رسیده است.

[ذریعه ۹: ۱۸۸؛ منزوی ۵: ۳۵۳۵؛ مشار ۱: ۸۰۴؛ مرعشی ۱۸: ۲۷۴؛ مرکز دائرةالمعارف ۱: ۳۵].

آغاز:

چـو مـرغ امـر دی بـالی ز آغـاز	نـه از لبـروی حمـد آیـد بـه پـرواز

انجام:

«به وقتی شد آخر کـه تـاریخ هجـرت	شـود تهصد از هشـت بـر وی فزایـی

و المسئول من ذی الجلال و الاکرام الظفر بنیل المرام و الفوز بحسن الا الاختتام و السلام علی محمد و آله البررت الکرام».

انجامه: «تمت کتاب بهارستان مولانا جامی علیه‌الرحمه علی ید ضعیف المحن الفقیر الحقیر مصطفی ابن حسن غفرالله له و لوالدیه و جمیع المسلمین امین فی تاریخ شهر ذی الحجت الحرام سنه الف و ثلاثه

هر که خوانـد دعـا طـمع دارم	زانکه مـن بنـده گنـه کـارم»

نستعلیق، مصطفی بن حسن، ذیحجه ۱۰۰۳ق، عنوان‌ها و نشانه‌ها به سرخی، مجدول به سرخی. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. دو برگ در ابتدا و سه برگ در انتهای نسخه نانوشته است. آثار آب‌دیدگی در نسخه دیده می‌شود.

یادداشت وقف نسخه از اسماعیل بن سلیمان در سنهٔ ۱۲۲۳ق و مهر دایره با سجع «رب وفق

کرده شکر انعامش را زبان کاینات قاصر».

انجام موجود: «که حال که مقصود حاصل دادن کیسه کاری باطنی است».

نستعلیق تحریری خوب، به همان خط نسخهٔ ۱۱۱۵۳ و برروی همان نوع کاغذ. جای عنوان‌ها و عبارات عربی که باید به سرخی نوشته می‌شد خالی مانده و نوشته نشده است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» برروی برگ نخست.

بدون جلد و دوخت.

۲۳گ، ۱۶/۵×۱۰/۵ س‌م، ۹س، ۱۱×۶ س‌م. کاغذ ابی فرنگی خطدار با ته نقش‌های مختلف.

۱۱۱۵۴

دعای جوشن صغیر (دعاها - عربی)

نک. نسخهٔ ش ۱۱۰۷۱ در همین فهرست.

برگ نخست و برگ آخر نسخه افتاده است. اما از ابتدای دعا را دارد و تنها بسمله آغاز و دو جمله پایان دعا افتاده است.

آغاز موجود: «الهی کم من عدو انتضی علی سیف عداوته و شحذ لی ظبه مدینه».

انجام موجود: «و لالائک من الذاکرین و ارحمنی برحمتک یا ارحم الراحمین».

نسخ بسیار خوب، بدون تاریخ، قرن ۱۲ق، زمینه غبار افشان، مجدول دو خطهٔ زر باریک و پهن، نسخه در حاشیه تصحیح شده است.

سه بیت فارسی به خط شکسته خوش در پشت برگ نخست. حدیثی از حضرت رسول(ص) در فایدهٔ تلاوت دعای جوشن صغیر و روایتی به عربی در حاشیهٔ گ ۴پ بـه همان خـط شکستهٔ خوش دیده می‌شود. مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در ابتدا و انتهای نسخه.

جلد یک لا، تیماج زرشکی، تزئینات روی جلد نقاشی شده است: ترنج با زمینـهٔ مشـکی و طـرح گل و بوته نقره‌ای با شرفه در وسط، جدول با یک ردیف شرفه به طرف داخل، حاشـیه‌سـازی بـا سرترنج‌های نقره‌ای و مشکی متوالی، جدول دور سه خطهٔ مشکی و نقره‌ای، ۱۷×۱۱/۵ س‌م.

۱۶گ، ۱۷/۵×۱۱/۵ س‌م، ۹س، ۱۳/۵×۸ س‌م.

۱۱۱۵۵

مجموعهٔ دعا (کتاب دعا) (دعاها - عربی)

مجموعهٔ دعا شامل: دعای کمیل، دعای سمات، زیارت عاشورا، زیـارت جامعـه کبیـره، دعای نور، تعقیبات نماز، دعای عدیله، دعای نود و نه نام خدا، دوازده امـام خواجـه نصیر طوسی، دعای حاجت، دعای مجیر، دعای ادا شدن قرض، دعای نادعلی و طریـق ختـم آن، و دعاهای متفرقه دیگر.

نسخ درشت معرب بسیار خوب، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق، عنوان‌ها و دسـتور خوانـدن دعاهـا بـه

سرخی، فهرست دعاها در جدولی در انتهای نسخه نوشته شده اسـت، بخشـی از گ ۳ر و۳پ و گ ۴ ر و پ پاک شده یا شسته شده تا دوباره نوشته شود اما نوشته نشده است.

چند جدول طلسمات و دستور انها در پشت برگ نخست دیده می‌شود، مهر تملک مستطیل ابـی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت برگ نخست.

جلد یک لا، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج، ۲۱×۱۴ س‌م.

۹۰گ، ۲۱×۱۳ س‌م، ۱۰س، ۱۵×۷ س‌م.

۱۱۱۵۶

اخلاق ناصری (اخلاق - فارسی)

از: نصیرالدین محمد بن محمد طوسی (- ۶۷۲ق)

دربارهٔ *اخلاق ناصری*، نک. نسخهٔ ش ۱۱۲۰۷ در همین فهرست.

نسخهٔ حاضر ناقص و تنها چند برگ است.

آغاز: «حمد بی‌حد و مدح بی‌عد لایق حضرت عزت مالک الملکی است که همچنان که در بدو فطرت اولی هو الذی یبدء الخلق حقایق انواع را از مطالع ابداع برمی‌آورده هیـولای انسان را که سمت عالم خلقی».

انجام: «فصل دهم در معالجه امراض نفس و آن بر ازالت رذایل مقدر بود».

شکسته عالی با قلم نازک، عنوان‌ها و عبارت‌ها و بیت‌های عربی به سرخی، معنـی برخـی لغـات عربی متن به سرخی در زیر سطر نوشته شده است. همچنین خط هـای کوچـک مـد ماننـد بـه سرخی در بالای برخی کلمات مهم کشیده شده است. برگ‌های نسخه با ابعاد ۱۳×۷/۵ س‌م بـا مقوای طرح ابری، با زمینهٔ ابی و بنفش و سبز و قهوه‌ای متن و حاشیه شده و نوار باریک زرین با نقش برجسته در لبهٔ حاشیه و چهار طرف متن قرار دارد.

از مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا).

جلد مقوایی، تیماج سرخ ساده، درون مقوای ابری با زمینهٔ قهوه‌ای، ۲۶/۵×۱۷/۵ س‌م.

۹گ، ۲۶×۱۷ س‌م، ۱۱س، ۱۳×۷/۵ س‌م.

۱۱۱۵۷

مرقع صدرالسلطنه (خوشنویسی - فارسی و عربی)

این مرقع شامل بیست و یک قطعـه از خطـوط خوشنویسـان نامدار، ماننـد ابوالقاسـم اصفهانی، درویش عبدالمجید، میرعماد، میرزا کوچک وصال و محمدشفیع شکسـته‌نویس، است. قطعه‌ای کوچک در ابتدای مرقع به خط شکسته ریز سید گلسـتانه (۱۳۱۹ق) وجـود دارد که نشان می‌دهد مرقع متعلق به حسینقلی‌خـان صدرالسـلطنه (۱۳۱۶ق)، وزیـر فوایـد عامه دورهٔ ناصری، بوده است.

قط ۱: دیباچهٔ مرقع

یادداشتی است به خط سید علی‌اکبر گلستانه در ابتدای مرقع و در وصف آن:

«این مرقع دلنشین که قطعات رنگینش چون عارض حور عین دلربا و مانند زلف عنبرین فرح‌افزاست از حضرت مستطاب اجل اکرم افخم آقای صدرالسلطنه وزیر فواید عامه و امیر تومان دام اقباله العالی است. کلاً خطوط اساتید نامدار و خوشنویسان روزگار است. هر حرف وی شریف‌تر از روح و دیدن هر لفظ او عزیزتر از نور دیده است. می‌توان گفت شمع زرنگار خطوطش تا قیام قیامت تابنده و در محفل دل ارباب هنر و اصحاب بصر پاینده است. سید گلستانه

از برای قیمت یک سطر خط نیک او ... نقد هفت اقلیم گردون در ترازو کرده‌اند

شکستهٔ ریز ممتاز، سید علی‌اکبر گلستانه. زمینه نخودی ابری. مقوای شیری.

قط ۲: آیه الکرسی.

ثلث درشت معرب ابوالقاسم اصفهانی در ۱۲۰۸ق. رموز سجاوندی به سرخی. نشانهٔ بین ایات شش ضلعی توپر زرین. بین سطور زرافشان با تحریر مشکی. جدول مشکی و نارنجی و زر. حاشیهٔ ابی با طرح اسلیمی زر. مقوای قرمز.

قط ۳: آیهٔ ۲۶ و ۲۷ سورهٔ آل عمران.

رقم: «کتبه ابوالقاسم الأصفهانی فی شهر ذیحجه الحرام من شهور سنه ۱۲۰۸».

نسخ درشت معرب ابوالقاسم اصفهانی، ذیحجه ۱۲۰۸ق. قطعه سازی مانند قط ۲.

قط ۴: بخشی از متنی در نجوم.

شکستهٔ عالی جلیپا، شفیعا یا میرزا حسن کرمانی، به گواهی یادداشت پشت قطعه. در دو ستون، ستون باریک وسط دو خطهٔ مشکی و صورتی و طرح اسلیمی زرین. بین سطور زرافشان با تحریر زر. جدول زر، سبز، مشکی، صورتی و ابی و قهوه‌ای. حاشیهٔ مشکی و صورتی با طرح اسلیمی زر. حاشیهٔ طوسی با گل و برگ‌های سرخ و سبز و زر. مقوای مشکی با طرح اسلیمی زر و کمند قهوه‌ای. قطعه‌سازی چند کلمه را در بالا و پایین قطعه از بین برده است.

در یادداشت پشت قطعه خط میرزا حسن کرمانی دانسته شده اما در یادداشت دیگری علی محمد صفا در ۱۲۹۹ق خط شفیعا را گواهی کرده است. در یادداشت مالک نسخه، حسینقلی نوری صدرالسلطنه، به تاریخ ۱۲۹۹ق، هم امده است: «خط استادی شفیعا علیه الرحمه است که مثل تحاریر میرعماد نوشته‌اند العبد حسینقلی نوری ۱۲۹۹».

قط ۵: غزل از وحشی بافقی، ۱۲ بیت.

شکسته عالی ریز جلیپا، درویش عبدالمجید. دو ستونه و ستون باریک وسط لاجورد با طرح اسلیمی زر. زمینه نخودی تیره. متن زرافشان با تحریر مشکی و زر. جدول زر، مشکی، ابی و سفید. حاشیهٔ مشکی با طرح زر. مقوای بنفش با طرح اسلیمی زر. کمند زر با تحریر مشکی.

در دو یادداشت پشت قطعه، یکی از صدر السلطنه، مالک نسخه، به تاریخ ۱۲۹۹ق، خط درویش عبدالمجید دانسته شده است.

قط ۶: بیت و رباعی از ملا سحابی، درکی، میرزا فصیحی، سالک، ظهوری، فیضی، قاضی نور، مرتضی قلی سلطان، فردوسی و دیگران، ۳۲ بیت.

شکسته ریز جلیپا، شفیعا. ستون‌بندی چهار ستونه به زر و مشکی. زمینه نخودی تیره. حاشیهٔ مشکی. مقوای گل بهی. جدول دو خطهٔ مشکی در دو طرف.

در دو یادداشت پشت قطعه از صدرالسلطنه، مالک نسخه، خط میرزا شفیعا دانسته شده است.

یادداشت خرید قطعه در سال ۱۲۹۹ق به بهای دو تومان.

قط ۷: تمرین خط شکسته به جهت امتحان خط.

شکسته چلیپای نارک عالی، بی نقطه. حاشیهٔ باریک نخودی و مشکی و سبز. مقوای گل بهی.

قط ۸: رباعی.

نستعلیق خوش چلیپا، عبدالجبار، به گواهی یادداشت پشت قطعه. تحریر مشکی و زر. قطعه مذهب و مرصع به لاجورد، نارنجی، سفید، بنفش و زر. حاشیهٔ سرمه‌ای و گل بهی. مقوای فیلی. رقم خوشنویس پاک شده است.

یادداشت صدرالسلطنه، مالک نسخه، در پشت قطعه، به تاریخ رمضان ۱۳۱۳ق، آن را خط عبدالجبار دانسته و نوشته است: «بی انصاف رقمش را پاک نموده و از خط معلوم است».

قط ۹: شعر آذر بیگدلی، صافی و دیگری، ۸ بیت.

شکسته عالی چلیپا، درویش عبدالمجید. دو ستونه، ستون باریک وسط مشکی با طرح گل و برگ زر. زمینه زر با تحریر. جدول قهوه‌ای، ابی، سبز و زر. حاشیهٔ سرمه‌ای، نارنجی. مقوای ابی سیر.

در یادداشت پشت قطعه خط درویش عبدالمجید دانسته شده و به دستور میرزا حسن کرمانی نوشته شده است. یادداشت خرید قطعه از صدر السلطنه در ۱۲۹۹ق، به بهای یک تومان.

قط ۱۰: یک بیت از اسرار نامه عطار نیشابوری.

رقم: «جهه فرزند عنایت‌الله خطیب نوشته شد العبدالفقیر عمادالحسنی غفر له».

نستعلیق، میرعماد حسنی، برای فرزند عنایت‌الله خطیب. زمینهٔ نخودی. تحریر مشکی. بین سطور زرافشان با گل‌های ریز ابی و قرمز و بنفش. جدول مشکی، نارنجی، زر و یشمی. حاشیهٔ فیلی با طرح اسلیمی زر و حاشیهٔ سفید با طرح گل و برگ زر، ابی و سرخ. مقوای گل بهی با طرح زیبای اسلیمی زر، ابی و سبز. کمند زر و یشمی.

یادداشت صدرالسلطنه، مالک نسخه، در پشت قطعه، مبنی بر اینکه نواب فتح‌الله میرزا، در سال ۱۲۵۴ق، در هنگام عبور از دارالسعاده زنجان، این قطعه را به وی مرحمت کرده‌اند. یک مهر مربع با سجع ناخوانا «ضربوا ... حق» در پشت قطعه.

قط ۱۱: یک رباعی از امیر علیشیر نوایی.

رقم: «حرره عماد الحسنی».

نستعلیق چلیپای خوش، میرعماد حسنی. به زر در زمینهٔ سرمه‌ای با تحریر زر. بین سطور سفید با نقش گل‌های رنگارنگ. جدول قهوه‌ای و مشکی. حاشیهٔ زرد با نقش اسلیمی سرخ و یشمی و حاشیهٔ یشمی با نقش اسلیمی سفید. مقوای گل بهی.

دو یادداشت گواهی خط میرعماد در پشت قطعه، یکی به‌تاریخ رمضان ۱۳۱۳ق از صدرالسلطنه.

قط ۱۲: حدیث از رسول اکرم(ص) در متن و غزلی از وصال شیرازی در حاشیه.

رقم: «حرره میرزا کوچک».

در حاشیه: «بجهه آنکه حاشیهٔ قطعه خالی نبوده باشد غزلکی از خویش نوشتم و روزی به شب آوردم».

نسخ معرب در متن، شکسته چلیپای نازک در حاشیه، میرزا کوچک وصال شیرازی. جدول قهوه‌ای، سبز، زر، سیاه و ابی. دو حاشیهٔ مشکی و گل بهی ساده. مقوای ابی.

قط ۱۳: ابیاتی از ظاهری، میرزا فصیحی و دیگری. ۸ بیت.

شکسته عالی چلیپا و ریز، میرزا شفیعا، براساس یادداشت پشت قطعه. دو ستونه، ستون باریک وسط با نقش زر، مصراع‌ها با تحریر زر، زمینه زر، جدول مشکی، زر، ابی، سفید و نارنجی، حاشیهٔ گل بهی و مشکی ساده. مقوای ابی. کمند مشکی و نارنجی.

یادداشت صدرالسلطنه، مالک نسخه در پشت قطعه، به تاریخ ۱۲۹۹ق، که خط شفیعا را گواهی داده است.

قط ۱۴: نامه.

شکسته عالی، میرزا حسن کرمانی، براساس یادداشت پشت قطعه. زمینهٔ زر، سطرها با تحریر مشکی. جدول مشکی، قهوه‌ای، زر و ابی. حاشیهٔ مشکی با نقش زر، حاشیهٔ سبز با طرح اسلیمی زر، نقش‌های زرین گل و گیاه و حیوان برروی مقوای زمینه.

در یادداشت پشت قطعه، ان را خط درویش یا میرزا حسن کرمانی دانسته‌اند، اما صدرالسلطنه، مالک نسخه، در ۱۳۰۰ق، گواهی داده که خط میرزا حسن کرمانی است.

قط ۱۵: تمرین خط است با کلمات و عبارات مختلف.

شکسته عالی چلیپا، مانند سیاه مشق، میرزا حسن کرمانی، ۲۵ ربیع‌الثانی ۱۱۴۵ق، براساس یادداشت پشت قطعه، بین سطرها زرافشان با تحریر مشکی، زمینه زر، جدول زر و مشکی، حاشیه قهوه‌ای تیره. مقوای گل بهی.

در یادداشت پشت قطعه علی‌محمد لواسانی به تاریخ ۱۲۹۹ق و صدرالسلطنه، مالک نسخه، گواهی داده‌اند که قطعه به خط میرزا حسن کرمانی است. مهر مربع با سجع «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده علی‌نقی» و مخارج اقا حسین عطار به سیاق در پشت قطعه.

قط ۱۶: شعر حافظ و دیگران.

شکستهٔ کم نقطهٔ راسته و چلیپا، درویش عبدالمجید، براساس یادداشت پشت قطعه. هر بیت در تکه کاغذی زرین نوشته شده و تکه‌ها کنار هم قرار گرفته‌اند. مصراع‌ها با تحریر مشکی، زمینه زر. جدول مشکی و زر و نارنجی. حاشیهٔ بنفش با نقش اسلیمی زر، حاشیهٔ مشکی با نقش نقره‌ای، حاشیهٔ سبز با نقش زر، مقوای فیلی با حاشیه‌سازی زیبا با طرح اسلیمی زر و گل‌های نقره‌ای انبوه. کمند دور زر و نقره‌ای.

در یادداشت پشت قطعه خط درویش عبدالمجید دانسته شده است.

قط ۱۷: عریضهٔ محمدشفیع حسینی شکسته‌نویس.

اغاز: «عرضه داشت کمترین بندگان محمدشفیع الحسینی شکسته‌نویس».

شکسته ریز، محمدشفیع حسینی شکسته‌نویس، براساس یادداشت پشت قطعه. بین سطور زرافشان با تحریر مشکی، جدول مشکی، زر، سبز و قرمز. حاشیهٔ گل بهی با نقش زر، حاشیهٔ مشکی با نقش نقره‌ای، حاشیهٔ ابی با طرح زرین، حاشیهٔ مشکی با گل‌ها و نقش‌های ابی و زرین. مانند قط ۱۶.

مهر مربع بین سطر اول و دوم که سجع ان از بین رفته و خوانده نمی‌شود. در یادداشت پشت قطعه خط شفیعا دانسته شده است.

قط ۱۸ و ۱۹: شعر فارسی.

رقم: «به جهت میرزایی میرزا محمدحسین قلمی گردید».

شکسته عالی چلیپا، میرزا شفیعا، ۱۰۷۷ق، برای میرزا محمدحسین. بین ابیات زرافشان با تحریر، زمینهٔ زر. جدول مشکی، زر، ابی روشن، ابی سیر، سبز و سفید. حاشیهٔ گل بهی با نقش زر، حاشیهٔ زرد با گل‌های ریز ابی و برگ‌های سبز. مقوای مشکی. کمند قهوه‌ای.

در پشت هر دو قطعه یادداشتی به خط صدرالسلطنه، مالک مرقع، به تاریخ ۱۲ شعبان ۱۳۱۱ق وجود دارد که خط میرزا شفیعا را در عهد شاه سلیمان صفوی، ۱۰۷۷ق، گواهی داده است.

قط ۲۰ و ۲۱: رباعیات. شانزده رباعی.

شکسته عالی راسته و چلیپا، میرزا حسن کرمانی یا شفیعا، به گواهی یادداشت پشت دو قطعه. زمینهٔ فیلی با تحریر مصراع‌ها یا ابیات و نقش‌های زرین در لا به لای سطور. جدول مشکی، زر، سرخ، ابی سیر، نارنجی. حاشیهٔ سرخ با طرح اسلیمی زر، حاشیهٔ مشکی با نقش زنجیره‌ای زر. مقوای کرم. کمند مشکی و نارنجی و زر.

یادداشت صدرالسلطنه در پشت ق ۱۹، به سال ۱۲۹۹ق، مبنی بر اینکه به اعتقاد صفا خط میرزا حسن کرمانی است و یادداشت وی در پشت قط ۲۰ مبنی بر اینکه به اعتقاد وی خط شفیعا است و یاداشت خرید قطعه در ۱۲۹۹ق در طهران.

از مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا).

جلد مقوایی، تیماج حنایی، جدول ضربی، جدول دور منگنه. درون کاغذ ابری صورتی و ابی و زرد، ۱۹×۲۹ س‌م. دفهٔ دوم را ندارد. گوشه و لبهٔ پایین قطعات از قط ۵ به بعد اسیب دیده و خورده شده است.

۱۱۱۵۸

مرقع

(خوشنویسی - فارسی و عربی)

این مرقع شامل ۵۶ قطعه از خطوط خوشنویسان نامی، مانند احمد نیریزی، سید گلستانه، زین‌العابدین اصفهانی و شاگردان او، سید محمد بقا اصفهانی و آقاجان پرتو اصفهانی، است.

قط ۱: حدیث.

رقم: «العبد الاقل الاضعف الاحقر تراب اقدام المؤمنین احمد النیریزی عفی عنه فی سنه ۱۱۵۱ من الهجره المقدسه».

نسخ معرب، احمد نیریزی، ۱۱۵۱ق، رقم قطعه به خط شکسته در حاشیهٔ پایین قطعه آمده است. سطرها یک در میان وارونه نوشته شده است. زمینه نخودی. جدول مشکی، زر، سفید و ابی. حاشیهٔ قهوه‌ای. مقوای سبز. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۲: دو بیت فارسی.

نستعلیق جلیا. زمینه ابری نخودی و ابی سیر. جدول‌ها و قطعه‌سازی مانند قط ۱.

قط ۳ و ۴: دو صفحه از نسخه‌ای از قرآن کریم: آیهٔ ۹۱ تا ۱۰۰ و آیهٔ ۱۹ تا ۲۶ سورهٔ بقره.

نسخ معرب، مانند قط ۸، ۲۳_۲۶، ۳۹، ۴۰، ۴۷ و ۴۸. در قط ۳ جای نشانه‌های بین ایات خالی است و در قط ۴ نشانه‌های بین ایات شش ضلعی‌های تو‌پر زر و سرخ و ابی است. جدول مشکی و زر و سفید و ابی. حاشیهٔ قهوه‌ای و سبز. مقوای گل بهی. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۵: آیه الکرسی.

رقم: «حرره بقا سنه ۱۲۹۰».

نسخ معرب راسته و جلیا از دو طرف، بقا، ۱۲۹۰ق. زمینه نخودی تیره. جدول مشکی، زر، ابی و قهوه‌ای. حاشیهٔ صورتی. مقوای سبز. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۶: دعا.

رقم: «کتبه العبد زین‌العابدین الاصفهانی».

نسخ معرب جلیا از دو طرف، زین‌العابدین اصفهانی. زمینهٔ نخودی روشن. جدول‌ها و قطعه‌سازی مانند قط ۵.

قط ۷: نهج‌البلاغه: قسمتی از یک خطبه. با تاریخ ۱۲۸۷ق.

نسخ معرب راسته و جلیا، ۱۲۸۷ق. جای نشانه‌های بین ایات خالی است، زمینه نخودی روشن با غبار زر. جدول مشکی. زر، سفید، ابی. حاشیهٔ مشکی و گل بهی. مقوای سبز با غبار زر. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۸: یک صفحه از نسخه‌ای از قرآن کریم: آیهٔ ۳۶ تا ۴۹ سورهٔ بقره.

نسخ معرب، مانند قط ۳، ۴، ۲۳_۲۶، ۳۹، ۴۰، ۴۷ و ۴۸. جای نشانه‌های بین ایات خالی است. جدول‌ها و قطعه‌سازی مانند قط ۷.

قط ۹: یک صفحه از نسخه‌ای از قرآن کریم: آیهٔ ۵ تا ۱۹ سورهٔ بقره.

نسخ معرب. جای نشانه‌های بین ایات خالی است. جدول زر و مشکی و سفید. حاشیهٔ مشکی و سبز. مقوای گل بهی.

قط ۱۰: سورهٔ تبت و نصر. با تاریخ «سنهٔ ۱۲۲۳».

نسخ معرب، ۱۲۲۳ق. جای نشانه‌های بین ایات خالی است. زمینهٔ نخودی تیره. جدول مشکی، زر و سفید و ابی. حاشیهٔ مشکی. مقوای کاهی. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۱۱: حدیث قدسی و سیاه مشق.

دو قطعه که در کنار هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند:

رقم (قطعهٔ سمت راست): «کتبه زین‌العابدین السلطانی الاصفهانی ۱۲۵۹».

نسخ معرب جلیا، زین‌العابدین اصفهانی، ۱۲۵۹ق. کاغذ صورتی.

رقم (قطعهٔ سمت چپ): «مشقه فی عشر شهر رمضان المبارک».

نسخ، دهم رمضان. کاغذ ابی. جدول مشکی و زر و سفید و ابی. حاشیهٔ مشکی. مقوای کاهی. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۱۲: دعای صباح و یک دعای دیگر.

دو قطعه که در کنار هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند:

رقم (قطعهٔ سمت راست): «بجهه دعوات سرکار با اقتدار سهام الملک قلمی شد بنده شاکر رب العالمین زین‌العابدین سنه ۱۲۹۰ من هجره المقدسه النبویه».

نسخ معرب جلیا، زین‌العابدین اصفهانی، ۱۲۹۰ق، برای سهام الملک. در قطعهٔ سمت راست، کاغذ نارنجی سیر سمت راست. کاغذ ابی کم‌رنگ سمت چپ. جدول‌ها و قطعه‌سازی مانند قط ۱۱.

قط ۱۳: بخشی از یک نامه

شکسته بدون نقطه. برروی کاغذ ابری سفید و سیاه. جدول مشکی و زر و ابی. حاشیهٔ صورتی. مقوای سبز. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۱۴: حکم

رقم: «العبد الاثیم محمدکاظم الاصفهانی».

تعلیق بدون نقطه. محمدکاظم اصفهانی. زمینه نخودی تیره. جدول‌ها و قطعه‌سازی مانند قط ۱۳.

قط ۱۵: قرآن: آیهٔ ۱۸ و ۱۹ سورهٔ آل عمران.

نسخ معرب درشت. با سفیداب و صورتی. با فاصله زیاد بین سطرها. زمینهٔ فیلی. جدول مشکی و زر و ابی. حاشیهٔ قهوه‌ای کم‌رنگ. مقوای کاهی. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۱۶: آیهٔ نور (سورهٔ نور، ۳۵)

نسخ معرب درشت، با صورتی. زمینه مشکی. جدول مشکی و زر و ابی. حاشیهٔ گل بهی. مقوای کاهی. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۱۷: چند بیت از غزل حافظ سیاه مشق

نستعلیق کم نقطه جلیا، به شیوهٔ سیاه مشق. زمینهٔ نخودی با غبار زر. جدول مشکی، زر، گل بهی، قهوه‌ای و ابی. حاشیهٔ باریک گل بهی و حاشیهٔ پهن خردلی. مقوای سبز. کمند زر با تحریر مشکی. آثار آب دیدگی که به قطعه آسیب رسانده دیده می‌شود.

قط ۱۸: دو بیت فارسی

رقم: «کتبه العبد الاحقر عبدالرحیم افسر غفر ذنوبه سنه ۱۳۰۰».

نستعلیق، عبدالرحیم افسر، ۱۳۰۰ق. جدول مشکی، زر و قهوه‌ای و سفید. حاشیهٔ قهوه‌ای و قهوه‌ای تیره. مقوای زرد. مقوای سبز. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۱۹: دو صفحه از نسخه‌ای در دعا با ترجمهٔ فارسی و یک صفحه از زیارت امام زمان(ع).

سه قطعه که در کنار هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند:

دو صفحه در طرفین: نسخ معرب و نستعلیق در ترجمهٔ فارسی به سرخی و در بین سطور. سربند دعاها حروفی است که به ابی و زر نوشته شده، زمینه سفید و غبارافشان. سطربندی به زر، مجدول به زر.

صفحهٔ وسط: نسخ معرب. جدول مشکی و زر. زمینه نخودی با حاشیه.

قطعه دارای جدول مشکی و زر و سفید. حاشیهٔ مشکی، مقوای فیروزه‌ای سیر. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۲۰: سورهٔ فلق و حدیث.

دو قطعه است که در زیر هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

نسخ معرب. جای نشانه‌های بین آیات خالی است. کاغذ نخودی روشن و تیره. جدول‌ها و قطعه‌سازی مانند قط ۱۹.

قط ۲۱: رباعی از ملا حسن کاشی.

رقم: «کتبه عبدالرحیم افسر ۱۲۸۹».

نستعلیق چلیپا. عبدالرحیم افسر. ۱۲۸۹ق. زمینه قهوه‌ای روشن. جدول مشکی، زر، سفید و ابی. حاشیهٔ باریک قهوه‌ای و گل بهی و حاشیهٔ ابی. مقوای کاهی، کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۲۲: رباعی.

نستعلیق چلیپا. هر بیت درون مستطیلی با زمینه ابری قهوه‌ای نوشته شده و در قاب بزرگ‌تری با زمینهٔ ابی سیر قرار گرفته است. دارای جدول مشکی و سفید و زر و ابی. حاشیهٔ زر و نارنجی و سبز. مقوای شبری. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۲۳ و ۲۴: دو صفحه از نسخه‌ای از قرآن کریم: آیهٔ ۱۳۴-۱۴۲ و ۱۲۵-۱۳۳ سورهٔ بقره.

نسخ معرب، مانند قط ۳، ۴، ۸، ۲۵، ۲۶، ۳۹، ۴۰، ۴۷ و ۴۸. جای نشانه‌های بین ابیات خالی است. جدول زر و مشکی و سفید. حاشیهٔ گل بهی و سبز کم‌رنگ. مقوای مشکی. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۲۵ و ۲۶: دو صفحه از نسخه‌ای از قرآن کریم: آیهٔ ۱۰۷-۱۲۵ سورهٔ بقره.

نسخ معرب، مانند قط ۳، ۴، ۸، ۲۳، ۲۴، ۳۹، ۴۰، ۴۷ و ۴۸. جای نشانه‌های بین ابیات خالی است. جدول زر و مشکی و سفید و ابی. حاشیهٔ مشکی و گل بهی. مقوای سبز کم‌رنگ. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۲۷ و ۲۸: سیاه مشق (عربی)

نستعلیق چلیپا، سیاه مشق. زمینه نخودی. جدول مشکی و زر و سفید. مقوای ابی سیر.

قط ۲۹: آیهٔ ۳۵ تا ۵۰ سورهٔ بقره و دعا للمهمات

دو قطعه که در زیر هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند:

رقم (قطعهٔ دوم): «کتبه العبد احمد التبریزی ... عزت مآب سعادت مصاب آقا محمدصادق حفظه تعالی در روز اربعین نوشته شد فی سنه ۱۱۱۸ فی دارالسلطنه اصفهان».

نسخ معرب چلیپا در قط بالا. نسخ معرب. احمد نیریزی، اربعین ۱۱۱۸ق، در اصفهان، برای اقا محمدصادق. زمینه نخودی. جدول مشکی، زر، سفید و ابی. حاشیهٔ مشکی. مقوای سبز کم رنگ. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۳۰: قصیدهٔ برده و حدیث از حضرت رسول(ص).

سه قطعه است که در کنار هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند:

رقم (قطعهٔ سوم): «کتبه العبد زین‌العابدین السلطانی الاصفهانی سنه ۱۲۷۳».

نسخ معرب، زین‌العابدین سلطانی اصفهانی، ۱۲۷۳ق در قطعهٔ سوم که به جهت اموزش خوشنویسی اندازهٔ حروف را با نقطه نشان داده‌اند. زمینه، جدول‌ها و قطعه‌سازی مانند قط ۲۹.

قط ۳۱: حدیث از حضرت علی(ع)

رقم: «کتبه العبد زین‌العابدین السلطانی الاصفهانی سنه ۱۲۶۹».

نسخ معرب، زین‌العابدین سلطانی اصفهانی، ۱۲۶۹ق. جای نشانه‌های بین ایات خالی است. زمینه کاغذ ابری. جدول مشکی و زر و سفید. حاشیه قرمز. مقوای مشکی. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۳۲: شعر عربی

رقم: «حرره فی غره شهر ذیحجه الحرام ۱۲۷۸ سید محمد».

نسخ معرب، سید محمد اصفهانی، ۱۲۷۸ق، زمینه کاغذ ابری. جدول‌ها و قطعه‌سازی مانند قط ۳۱.

قط ۳۳: دعا

رقم: «کتبه العبد الاقل الاثم الجانی سید محمد الاصفهانی ۱۲۹۱».

نسخ معرب چلیپا، سید محمد اصفهانی، ۱۲۹۱ق، زمینه نخودی. جدول مشکی و زر و سفید. مقوای مشکی. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۳۴: قرآن، حدیث منسوب به حضرت علی(ع) و دعا

رقم: «نورچشمی میرزا علینقی چند قطعه از خطوط اساتید قدیم و جدید غفرهم الله تعالی آورد که این حقیر فقیر کثیر التقصیر سید محمد ببیند تا نشسته بود چهار قطعهٔ آن را که یکی خط مرحوم مبرور استاد الکل فی الکل میرزا احمد نیریزی و دو قطعه خط مرحوم استاد آقا غلامعلی و دیگری خط جناب مستطاب آقایی و استادی اشرف الکتاب آقا زین‌العابدین بود حقیر در کمال استعجال در این صفحه نقل کرد فی سنه ۱۲۹۱».

نسخ معرب راسته و چلیپا، سید محمد اصفهانی، ۱۲۹۱ق، از روی خط میرزا احمد نیریزی، اقا غلامعلی و زین‌العابدین اصفهانی در ۱۲۴۸ و ۱۲۴۰ق. زمینه، جدول‌ها و قطعه‌سازی مانند قط ۳۱.

قط ۳۵: عربی

دو قطعه که زیر هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند:

رقم (قطعهٔ اول): «حرره العبد آقاجان پرتو فی سنه ۱۲۸۸».

نسخ معرب، اقاجان پرتو اصفهانی، ۱۲۸۸ق. با فاصلهٔ زیاد بین سطور. در قطعهٔ پایین به جهت اموزش خوش‌نویسی اندازه‌ها را با نقطه نشان داده‌اند. زمینه کاهی و ابی کم‌رنگ. جدول مشکی، زر، سفید و ابی. حاشیهٔ مشکی. مقوای کاهی. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۳۶: حدیث از امام علی^(ع)

رقم: «کتبه العبد الاقل الجانی آقاجان پرتو فی شهر ربیع‌الاول سنه ۱۲۹۷».

نسخ معرب، آقاجان پرتو اصفهانی، ربیع الاول ۱۲۹۷ق. فاصلهٔ زیاد بین سطور، زمینه نخودی، جدول‌ها و قطعه‌سازی مانند قط ۳۵.

قط ۳۷: غزل وصال شیرازی

شکستهٔ نازک و ریز، زمینهٔ زر، جدول مشکی، قهوه‌ای مایل به قرمز، ابی، سبز، زر و سفید. حاشیهٔ سرمه‌ای و شیری. مقوای بنفش. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۳۸: دیباچهٔ بیاض

رقم (در بالای قطعه): «مسوده دیباچه بیاضی که حسب الامر نواب اشرف اقدس اعلی فقیر به اتمام رسانیده».

شکسته نازک عالی چلیپا، جدول مشکی، زر و ابی و قهوه‌ای و سبز و ابی و سفید. حاشیهٔ سرمه‌ای و سبز. مقوای بنفش. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۳۹ و ۴۰: دو صفحه از نسخه‌ای از قرآن کریم: آیهٔ ۶۶ تا ۸۴ سورهٔ بقره.

نسخ معرب، مانند قط ۳، ۴، ۸، ۲۳–۲۶، ۴۷ و ۴۸. جای نشانه‌های بین ایات خالی است. جدول زر و مشکی و سفید و ابی. حاشیهٔ مشکی و صورتی سیر. مقوای زرد. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۴۱: حدیث از امام جعفر صادق^(ع).

رقم: «رقم تراب اقدام سادات سید محمد بقا فی سنه ۱۲۸۷».

نسخ معرب، سید محمد بقا، ۱۲۸۷ق، از روی خط احمد نیریزی در سال ۱۱۱۳ق که رقم او در انتهای قطعه وجود دارد. با سفیداب در زمینهٔ قهوه‌ای. سطربندی به مشکی و سبز با نقش اسلیمی زر و تزئین زر با گل و برگ در اطراف سطرها. جدول مشکی و سبز و زر و ابی. حاشیهٔ قهوه‌ای و نارنجی. مقوای یشمی. کمند مشکی و قهوه‌ای مایل به قرمز.

قط ۴۲: سیاه مشق

نستعلیق. زمینهٔ فیلی. جدول مشکی و زر و سفید. مقوای مشکی. کمند زر با تحریر سفید.

قط ۴۳: قصیدهٔ عینیه سید حمیری

رقم: «فی ۱۲۸۸ آقاجان پرتو»

نسخ معرب چلیپا و زیبا، آقاجان پرتو اصفهانی، ۱۲۸۸ق. زمینه کاغذ ابری فیلی. بین سطور زرافشان با تحریر. بین مصرع‌ها دایرهٔ توپر زر. جدول مشکی، سفید، زر، نارنجی و ابی. حاشیهٔ صورتی و قهوه‌ای تیره. مقوای کرم و نیلی. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۴۴: قطعه شعری از حضرت علی^(ع)

رقم: «کتبه العبد الاقل الجانی آقاجان پرتو تخلص اصفهانی سنه ۱۲۸۴».

نسخ معرب، اقاجان پرتو اصفهانی، ۱۲۸۴ق. کاغذ نخودی. جدول مشکی، زر، سفید و ابی. حاشیهٔ قهوه‌ای تیره و گل بهی. مقوای سبز. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۴۵: سرمشق خوش‌نویسی

چهار قطعه که در زیر هم قرار گرفته و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

رقم (قطعهٔ سوم): «در روز یکشنبه مسوده نموده شد سید گلستانه».

شکسته عالی، سید گلستانه. چهار سطر جداگانه برروی چهار کاغذ رنگی ابی و قهوه‌ای و نخودی که به نظر می‌رسد به منظور سرمشق خوش‌نویسی نوشته شده‌اند و در انها اندازهٔ فاصله‌ها با نقطه نشان داده شده است. جدول مشکی و زر و سفید و نخودی. حاشیهٔ بنفش و سبز. مقوای مشکی. کمند زر با تحریر سفید.

قط ۴۶: سرمشق خوش‌نویسی

دو قطعه که در زیر هم قرار گرفته و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

رقم (قطعهٔ اول): «سید گلستانه معجلاً نوشت در روز جمعه».

رقم (قطعهٔ دوم): «مسوده نمود سید گلستانه».

شکسته عالی، سید گلستانه. دو سطر جداگانه برروی کاغذ زیتونی که به نظر می‌رسد به منظور سرمشق خوش‌نویسی نوشته شده‌اند. جدول مشکی، زر، سفید و زرد. حاشیهٔ گل بهی و سبز. مقوای قهوه‌ای. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۴۷ و ۴۸: دو صفحه از نسخه‌ای از قرآن کریم، آیهٔ ۱۰۰ تا ۱۰۷ و آیهٔ ۸۴ تا ۹۰ بقره.

نسخ معرب، مانند قط ۳، ۴، ۸، ۲۳–۲۶، ۳۹ و ۴۰. جای نشانه‌های بین ایات خالی است. جدول زر و مشکی و سفید و ابی. حاشیهٔ مشکی و سبز کم‌رنگ. مقوای گل بهی. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۴۹: دعا: دو قطعه دعای چهارده معصوم و ذکر توسل

رقم: «حرره العبد المذنب احمد النیریزی فی ... (از بین رفته)

نسخ معرب چلیپا عالی، احمد نیریزی، قرن ۱۲ق. بین سطور زرافشان با تحریر مشکی. جدول مشکی، زر، سفید و ابی. حاشیهٔ باریک مشکی. مقوای گل بهی. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۵۰: سیاه مشق

نستعلیق چلیپا، به شیوهٔ سیاه مشق. جدول‌ها و قطعه‌سازی مانند قط ۴۹.

قط ۵۱ و ۵۲: قرآن، آیهٔ نور: آیهٔ ۳۵ سورهٔ نور و آیهٔ ۲۶ و ۲۷ سورهٔ آل عمران.

نسخ معرب، به سفیداب. با فاصلهٔ زیاد بین سطور. زمینهٔ نارنجی سیر. جدول مشکی، زر، سفید و ابی. حاشیهٔ کرم. مقوای قهوه‌ای. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۵۳ و ۵۴: آیهٔ ۶۹ سورهٔ انبیاء «یا نار کونی بردا و سلاما علی ابراهیم».

رقم (قطعهٔ ۵۳): «سنه ۱۳۱۸».

نستعلیق درشت، ۱۳۱۸ق. قط ۵۳ تاریخ ندارد، اما متن و خط و قطعه‌سازی در هر دو قطعه یکی است. هر دو قطعه بیضی شکل است و متن در قط ۵۳ به صورت افقی و در قط ۵۴ به صورت عمودی نوشته شده است. قطعهٔ بیضی در یک قاب مستطیل با زمینهٔ گل‌بهی کم‌رنگ، جدول مشکی و زر و سفید و ابی، و حاشیهٔ باریک ابی کدر، قرار گرفته است. مقوای بنفش. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۵۵: حدیث.

سه قطعه که زیر هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

رقم (قطعهٔ دوم): «حرره احمد التبریزی سنه ۱۱۳۶».

رقم (قطعهٔ سوم): «حرره فی یوم الاربعاء شهر رمضان المبارک فی ۱۲۶۵».

نسخ معرب راسته در اولی و جلیپا در دومی و سومی، احمد تبریزی، ۱۱۳۶ق، در دومی، رمضان ۱۲۶۵ق در سومی، جدول مشکی و زر و سفید، حاشیهٔ باریک سبز کم رنگ، قهوه‌ای و گل بهی، مقوای بنفش مایل به ابی، کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۵۶: دو بیت شعر عربی از حضرت علی (ع)

نستعلیق درشت، زمینهٔ ماشی، جدول مشکی و زر و سفید، حاشیهٔ خردلی، مقوای بنفش مایل به ابی، کمند زر با تحریر مشکی.

از مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا).

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج و دو کتیبه با طرح گل و بوته که با خط عمود به هم متصل اند. دو ردیف جدول و کمند دو خطه که از گوشه‌ها به هم متصل اند. درون چرم، زمینه لاجوردی، قاب مستطیل زر در وسط با نقش اسلیمی و گل و بوتهٔ زر، مجدول به زر با حاشیهٔ باریک با نقش زر، شیوهٔ سوخت، قاب بیضی کوچک زر با زمینهٔ مشکی و نقش غنچهٔ گل زر و سرخ با کاسبرگ‌ها و برگ‌های سبز روشن و زر در وسط. دو ستاره ۱۶ ضلعی زر با زمینهٔ قهوه‌ای مشبک اسلیمی پر شده با ابی کم‌رنگ در بالا و پایین، حاشیه‌سازی با چهار لچکی زر با زمینهٔ قهوه‌ای مشبک اسلیمی پر شده با ماشی کم‌رنگ در چهار طرف و دو کتیبهٔ بازوبندی زر با زمینهٔ ماشی سبز مشبک اسلیمی پر شده با ماشی کم‌رنگ در وسط حاشیه دو طرف که در فاصلهٔ میان انها تا لچکی‌ها زمینهٔ لاجوردی با طرح اسلیمی زر وجود دارد. دو کتیبهٔ بیضی زر با زمینهٔ سرمه‌ای در حاشیهٔ بالا و پایین دیده می‌شود که چهار مصراع زیر یک به یک درون چهار کتیبه دو دفه با اکلیل و نقطه‌های زر نوشته شده است:

لایق نبود قطره به عمان بردن	خار و خس صحرا به گلستان بردن
لیکن چکنم عادت موران این است	ران ملخی نزد سلیمان بردن

در دفهٔ دوم به جای قاب بیضی کوچک وسط، ترنج زر با زمینهٔ قهوه‌ای مشبک اسلیمی پر شده با ماشی کم رنگ وجود دارد. طرح دو کتیبهٔ دو طرف به صورت بیضی است مانند کتیبه‌های نوشته دار بالا و پایین، با اندکی تفاوت در رنگ لچکی‌ها نسبت به دفهٔ اول. یک برگ کاغذ ضخیم با طرح ابری سبز و مشکی در ابتدا و انتهای نسخه وجود دارد که در ابتدای نسخه پشت قطعهٔ اول چسبانده شده است. ۲۰×۳۱ س‌م.

۱۱۱۵۹

مرقع

(خوشنویسی ـ فارسی و عربی)

این مرقع شامل ۵۲ قطعه از خطوط خوشنویسان، از جمله آقاجان پرتو اصفهانی، سید محمد بقا اصفهانی، است.

قط ۱: متن تاریخی

رقم: «در روز یکشنبه تحریر نمود در دارالسلطنه ... [از بین رفته]»

شکسته جلیپا، کاغذ نخودی تیره، حاشیهٔ گل‌بهی، مقوای سبز.

قط ۲: نامه

شکسته جلیپا از دو طرف، قطعه‌سازی مانند قط ۱.

قط ۳: اسامی چهارده معصوم، سوهٔ توحید و دعای رؤیت هلال.

نسخ معرب، کاغذ سفید، حاشیهٔ مشکی، مقوای گل بهی.

قط ۴: نامهٔ کاتب برای درخواست وجه از صارم‌الدوله.

نسخ بسیار خوب، کاغذ خط دار جدید، قطعه‌سازی مانند قط ۳.

قط ۵ و ۶: قرآن: آیهٔ ۵۱ تا ۶۲ و آیهٔ ۴۰ تا ۵۱ سورهٔ حج.

نسخ معرب عالی، رموز سجاوندی به سرخی، جای نشانه‌های بین ایات خالی است. کاغذ نخودی روشن، حاشیهٔ مشکی و گل‌بهی، مقوای زرد.

قط ۷: نامه از ابراهیم.

نستعلیق تحریری ریز عالی راسته و جلیپا، ابراهیم، ۱۴ صفر ۱۳۴۰ق، کاغذ نخودی روشن، حاشیهٔ مشکی، مقوای گل‌بهی کم رنگ.

قط ۸: نامه به آقا حسینعلی.

شکسته، ۱۵ ربیع الاول ۱۳۴۳ق، قطعه‌سازی مانند قط ۷.

قط ۹: قرآن و حدیث.

سه قطعه کوچک که در زیر هم قرار گرفته و با هم قطعه‌سازی شده‌اند:

رقم (قطعهٔ اول): «حرره العبد الاقل الجانی اقاجان پرتو تخلص اصفهانی فی شهر شوال المکرم سنه ۱۲۹۳».

رقم (قطعهٔ دوم): «کتبه العبد الاقل الجانی آقاجان پرتو تخلص اصفهانی من شهور سنه ۱۲۹۳».

نسخ معرب، آقاجان پرتو اصفهانی، ۱۲۹۳ق، زمینه نخودی، گل بهی، ابی، مقوای ماشی.

قط ۱۰: قرآن کریم، آیهٔ ۵۱ و ۵۲ سورهٔ قلم (و ان یکاد)

سه قطعه که در زیر هم قرار گرفته و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

نسخ معرب، زمینهٔ نخودی، سفید و قهوه‌ای، مقوای ماشی.

قط ۱۱: دو صفحه از ابتدای نسخه‌ای از *زادالمعاد* علامه مجلسی در دو طرف و یک قطعه حاوی اشعار عربی از معزالدین و ابوالعتاهیه و حدیث در وسط.

سه قطعه در کنار هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

نسخ عالی در زادالمعاد در قطع کوچک، «اما بعد» و نشانه‌ها به سرخی، بین سطرها زرافشان با تحریر، جدول مشکی، سرخ، سبز، زر و ابی، نسخ معرب جلیپا در قطعهٔ وسط، حاشیهٔ مشکی و سبز، مقوای ابی تیره.

قط ۱۲: حدیث قدسی و حکایت فارسی.

نسخ راسته و چلیپا، معرب در عربی، حاشیهٔ مشکی، مقوای سبز.

قط ۱۳: حدیث.

نسخ معرب درشت راسته و چلیپا، حاشیهٔ مشکی، مقوای گل بهی.

قط ۱۴: حدیث و عنوان چند سوره از قرآن با تعداد آیات و مکی یا مدنی بودن.

نسخ معرب درشت به سرخی، زمینه سفید، قطعه‌سازی مانند قط ۱۳.

قط ۱۵: یک صفحه از نسخه‌ای از قرآن کریم: آیهٔ ۴۹ تا ۵۸ سورهٔ بقره.

نسخ معرب عالی، جای نشانه‌های بین آیات خالی است، حاشیهٔ گل بهی و سبز، مقوای مشکی.

قط ۱۶: متن فارسی در دعا.

رقم: «نقل از خط مرحوم میرزا کرد سید محمد بقا ۱۲۹۱».

نسخ چلیپا و معرب زیبا، سید محمد بقا، ۱۲۹۱ق، از روی خط مرحوم میرزا، عنوان‌ها به سرخی، قطعه‌سازی مانند قط ۱۵.

قط ۱۷ و ۱۸: تابلو «تجارتخانهٔ لنج و اخوان ۱۳۲۷».

نستعلیق بسیار درشت، اجزای این عبارت برروی دو قطعه نوشته شده و کنار هم قرار گرفته‌اند.

قط ۱۹: بخشی از زیارت جامعه کبیره و شعر فارسی.

سه قطعه که در کنار هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

نسخ معرب بسیار خوب در دو قطعه دعا در دو طرف و نستعلیق، شیدا، ۱۳۲۰ق، در قطعهٔ وسط که تصویر سیاه و سفید یک قطعه با غزل فارسی و نقش گل و بوته در بین سطور است، کاغذ نخودی سیر در دو طرف، حاشیهٔ مشکی، مقوای زرد.

قط ۲۰: دو قطعهٔ کوتاه از مناجات راجین و راغبین امام زین‌العابدین (ع) و دو بیت از سعدی.

سه قطعه که در کنار هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

نسخ معرب بسیار خوب در دو قطعه دعا در دو طرف و نستعلیق در قطعه وسط که شعر فارسی است. کاغذ نخودی سیر در دو طرف و کاغذ سفید در قطعهٔ وسط، قطعه‌سازی مانند قط ۱۹.

قط ۲۱ و ۲۲: حدیث از پیامبر اکرم (ص). متن دو قطعه یکسان است.

نسخ معرب راسته و چلیپا، در قط ۲۲ متن حدیث دو بار به سرخی و سیاهی نوشته شده است، زمینهٔ ابی در قط ۲۱ و زمینهٔ نخودی روشن در قط ۲۲، حاشیهٔ قرمز، مقوای گل‌بهی.

قط ۲۳: حدیث قدسی.

رقم: «کتبه العبد الاقل الجانی محمد بن محمدصادق الموسوی الاصفهانی فی شهر جمادی‌الثانی ۱۲۹۲».

نسخ معرب چلیپا عالی، محمد بن محمدصادق موسوی اصفهانی، جمادی الثانی ۱۲۹۲ق، زمینه نخودی، حاشیهٔ قرمز، مقوای سبز.

قط ۲۴: مناجات و ابیات عربی.

نسخ کم نقطه چلیپا، به شیوهٔ سیاه مشق، حاشیهٔ قرمز، مقوای سبز.

قط ۲۵: حدیث.

نسخ معرب، زمینهٔ نخودی سیر، حاشیهٔ باریک بنفش و صورتی و حاشیهٔ پهن سبز، مقوای گل بهی کم رنگ.

قط ۲۶: دعا از حضرت سجاد (ع) فی طلب السعاده و حدیث.

سه قطعه که در کنار قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند:

رقم (قطعهٔ اول): «نقل از خط مرحوم آقا غلامعلی»، «رقم اقل سادات سید محمد بقا فی شهر رمضان المبارک فی ۱۲۸۷».

قط ۱: نسخ معرب عالی، سید محمد بقا، رمضان ۱۲۸۷ق، از روی خط آقا غلامعلی در جمادی الاولی ۱۲۶۸ق، عنوان به سرخی، بین سطور زرافشان با تحریر مشکی، حاشیهٔ باریک قهوه‌ای.

قط ۲: از دو قطعه کنار هم با زمینهٔ سفید و نخودی سیر تشکیل شده است. نسخ معرب. قطعه‌سازی مانند قط ۲۵.

قط ۲۷: نامه.

شکسته چلیپا بی نقطه، زمینهٔ نخودی، جدول قرمز، مشکی و سفید، حاشیهٔ قهوه‌ای و خردلی، مقوای ابی تیره. کمند دو خط مشکی و نارنجی.

قط ۲۸: نامه.

شکسته راسته و چلیپا، کاغذ نخودی روشن، حاشیهٔ ابی و گل‌بهی، مقوای ابی تیره.

قط ۲۹: یک صفحه از نسخه‌ای از قرآن: آیهٔ ۷۴ تا ۸۵ سورهٔ غافر.

نسخ راسته و چلیپا و معرب بسیار خوب، جای نشانه‌های بین آیات خالی است، حاشیهٔ مشکی، مقوای زرد روشن.

ق ۳۰: حدیث از امام رضا (ع).

نسخ درشت راسته و چلیپا و معرب، کاغذ سفید، قطعه‌سازی مانند قط ۲۹.

قط ۳۱: شعر فارسی.

شکسته چلیپا از دو طرف، بدون نقطه، حاشیهٔ قهوه‌ای و گل بهی، مقوای ابی تیره.

قط ۳۲: متن فارسی.

شکسته، چهار سطر که در زیر هم قرار گرفته و با هم قطعه‌سازی شده‌اند. قطعه‌سازی مانند قط ۳۱.

قط ۳۳: قرآن و حدیث.

سه قطعه که در زیر هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

نسخ معرب، جای نشانه‌های بین آیات خالی است. کاغذ نخودی و سفید و گل بهی، حاشیهٔ ابی، مقوای بنفش.

قط ۳۴: قرآن.

چهار صفحه از سه نسخهٔ خطی قرآن در قطع کوچک که در کنار هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

ص ۱: نسخ ریز بدون نقطه، سطر زر بین سطرها، جای نشانه‌های بین آیات خالی است.

ص ۲: نسخ ریز معرب. نشانه‌های بین آیات گل‌های لوزی مانند مشکی و زر. بین سطرها زرافشان با تحریر، جدول زر با تحریر مشکی.

ص ۳ و ۴: نسخ ریز معرب، رموز سجاوندی به سرخی. نشانه‌های بین آیات لوزی‌های مشکی و زر، جدول مشکی و زر. قطعه‌سازی مانند قط ۳۳. آسیب دیده.

قط ۳۵: متن عربی، از مولانا کمال‌الدین مجد.

دو قطعه که در زیر هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

رقم (قطعهٔ اول): «کتبه محمد جعفر».

نسخ معرب، محمدجعفر، در قطعهٔ اول. دارای سطربندی و طلااندازی و تحریر مشکی. حاشیهٔ مشکی، مقوای سبز.

قط ۳۶: دعا

نسخ راسته و چلیپا، بخشی به شیوهٔ سیاه مشق. در کنار متن، خوشنویس یادداشتی را به فارسی و به نسخ بسیار خوب نوشته و در آن از تنهایی و رفتار دوستان گله کرده و پادشاه زمان را ستوده است. قطعه‌سازی مانند قط ۳۵.

قط ۳۷: آیاتی از قرآن کریم.

نسخ معرب راسته و چلیپا. جای نشانه‌های بین آیات خالی است. حاشیهٔ گل بهی. مقوای آبی.

قط ۳۸: یک صفحه از نسخه‌ای از قرآن کریم: آیهٔ ۷۷ تا ۸۴ سورهٔ بقره.

نسخ معرب، رموز سجاوندی به سرخی، نشانه‌های بین آیات نقطهٔ سرخ. قطعه‌سازی مانند قط ۳۷.

قط ۳۹: شعر و نثر فارسی

شکسته راسته و چلیپا از دو طرف، بی نقطه. به نظر می‌رسد جهت تمرین خط نوشته شده است. متن نخودی روشن و غبارافشان قرمز. حاشیهٔ آبی و سبز. مقوای گل‌بهی روشن.

قط ۴۰: متن فارسی.

شکسته عالی. زمینه سبز. جدول مشکی، سفید و آبی. حاشیهٔ قهوه‌ای و سبز. مقوای گل‌بهی.

قط ۴۱ و ۴۲: دو صفحه از یک نسخهٔ قرآن: انتهای آیهٔ ۶۵ سورهٔ زمر تا آیهٔ ۳ سورهٔ غافر.

نسخ معرب. جای نشانه‌های بین آیات خالی است. جدول مشکی و قهوه‌ای و سبز و زر. حاشیهٔ قهوه‌ای تیره و سبز روشن. مقوای گل‌بهی.

قط ۴۳: نامه از محمدعلی شکسته‌نویس در ۱۲۷۲ق.

رقم: «حرره العبد الاقل محمدعلی بن عبدالحسین شکسته‌نویس فی سنه ۱۲۷۲».

شکسته ممتاز زیبا، محمدعلی بن عبدالحسین شکسته‌نویس، ۱۲۷۲ق. زمینه کاغذ رنگ شدهٔ نخودی تیره. حاشیهٔ سبز و مشکی. مقوای نخودی روشن.

قط ۴۴: شعر فارسی از ضیاء اصفهانی

شکستهٔ ریز راسته و چلیپا. مجدول به مشکی و زر. حاشیهٔ آبی و سبز سیر. مقوای نخودی.

قط ۴۵: یک صفحه از نسخه‌ای از قرآن: آیهٔ ۵ تا ۱۷ سورهٔ بقره.

نسخ معرب. جای نشانه‌های بین آیات خالی است. حاشیهٔ مشکی. مقوای گل‌بهی.

قط ۴۶: ابیاتی از *حدیقه الحقیقه* سنایی و نثر فارسی.

سه قطعه در کنار هم قرار گرفته و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

شکسته. نوزده بیت مثنوی در دو قطعه در دو طرف قرار گرفته‌اند و در قطعهٔ وسط نثر فارسی با مرکب صورتی در زمینهٔ قهوه‌ای نوشته شده است. حاشیهٔ مشکی. مقوای آبی.

قط ۴۷: حدیث در بارهٔ زیارت مزار حضرت رسول(ص).

رقم: «و انا العبد غلامعلی».

نسخ چلیپا، غلامعلی. زمینه قهوه‌ای. حاشیهٔ قرمز. مقوای زرد روشن.

قط ۴۸: متن عربی.

رقم: «از خط مرحوم خلد آشیان استاد کامل میرزا احمد غفرله نقل کرده شد و انا العبد الاقل خادم ارباب الصفا سید محمد الاصفهانی المتخلص به بقا فی سنه ۱۲۹۲».

نسخ معرب چلیپا، سید محمد بقا اصفهانی، ۱۲۹۲ق، از روی خط احمد نیریزی در ۱۱۲۸ق در اصفهان. یک سطر با لاجورد. قطعه‌سازی مانند قط ۴۸.

قط ۴۹: سیاه مشق

نستعلیق، سیاه مشق. حاشیهٔ مشکی. مقوای گل بهی. بخشی از متن قطعه از بین رفته است.

قط ۵۰: نثر ادبی، قسمتی از یک کتاب با عنوان فصل در تعیین سمت قبله. مصراع فارسی. سه قطعه که در کنار هم قرار گرفته و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

رقم (قطعهٔ اول): «به خواهش دوست عزیز الوجود روز شنبه پنجم شهر شوال ... استعجال قلمی و تحریر نمود حرره العبد عبدالله فی ۱۱۸۲».

نستعلیق، عبدالله، شوال ۱۱۸۲ق در قطعهٔ اول که تصویری رنگ رفته است. شکسته و شکسته چلیپا در قطعهٔ دوم و سوم. حاشیهٔ مشکی. مقوای گل‌بهی.

قط ۵۱: دعا

نسخ معرب. حاشیهٔ باریک صورتی و حاشیهٔ پهن گل‌بهی. مقوای سبز.

قط ۵۲: آیه‌الکرسی

نسخ معرب، در بالا سه سطر با سفیداب و سطر وسط وارونه نوشته شده است. زمینه پشمی، حاشیهٔ نخودی، گل بهی و آبی تیره. مقوای سبز.

از مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا).

جلد مقوایی، تیماج سیاه ضربی، دو ردیف جدول، چهار گل تزئینی در چهار گوشهٔ داخل جدول، درون کاغذ ابری سفید و سیاه. ۳۱×۲۰ س‌م.

۱۱۱۶۰

قطعهٔ خوشنویسی

(خوشنویسی - فارسی و عربی)

رقم کاتب: «این دو سه قطعه را از جناب سابق الالقاب در باغ نظر بجهه مخدومی استظهاری است ... آقا محمدکاظم اخ حاج ... فلان تحریر شد مشقه العبد عبدالمجید».

شکسته ممتاز، کم نقطه، عبدالمجید، برای آقا محمدکاظم. بین سطور زرافشان با تحریر مشکی. جدول مشکی، زر، سبز، ابی و قرمز. حاشیهٔ قهوه‌ای با گل‌های ابی و قرمز و سبز ریسه‌ای. حاشیهٔ سفید با طرح اسلیمی گل و برگ زر و قرمز و ابی. حاشیهٔ ابی سیر با نقش گل و بوته زر. مقوای نارنجی.

از مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا).

اندازهٔ نوشته: ۳/۵×۱۳/۵ س‌م. اندازهٔ قطعه: ۱۸×۲۸/۵ س‌م.

۱۱۱۶۱

مرقع

(خوشنویسی - فارسی و عربی)

این مرقع شامل چهارده قطعه خط میرسید علی کشفی‌پور، خوشنویس اصفهانی، است. نسخهٔ دیگری که از این خوشنویس در دست است *اشکال المیزان* فرصت شیرازی، چاپ سنگی سال ۱۳۴۹ق در اصفهان، است.

قط ۱: دو بیت عربی از سعدی.

نستعلیق درشت، کشفی‌پور. حاشیهٔ مشکی، مقوای نخودی.

قط ۲: شعر فارسی از سعدی (پنج مصراع).

نستعلیق درشت بی‌نقطه. حاشیهٔ مشکی.

قط ۳ و ۴: سرمشق خوشنویسی؛ پنج سطر در قط ۳ و شش سطر در قط ۴ برروی کاغذهای الوان که در زیر هم قرار گرفته‌اند و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

شکسته. برروی کاغذهای قهوه‌ای، سفید، زرد، قرمز و ابی. حاشیهٔ مشکی. مقوای گل‌بهی.

قط ۵: رباعی.

نستعلیق درشت. کشفی‌پور. زمینهٔ ابی. جدول مشکی و زر و سفید و ابی. حاشیهٔ مشکی. مقوای نخودی روشن. کمند زر با تحریر مشکی.

قط ۶: دو بیت فارسی از *گلستان* سعدی.

نستعلیق درشت جلیا. زمینه سفید. حاشیهٔ مشکی. مقوای سبز.

قط ۷: دو بیت مثنوی فارسی.

نستعلیق درشت جلیا. حاشیهٔ مشکی و گل‌بهی و ابی. مقوای نخودی.

قط ۸: قطعه شعری از میرعلی هروی (چهار بیت).

رقم: «کتبه سید میرعلی کشفی‌پور».

نستعلیق سید میرعلی کشفی پور. حاشیهٔ ابی و نخودی. مقوای ابی.

قط ۹: شعر فارسی.

شکسته کم نقطه. زمینهٔ زر. حاشیهٔ ابی سیر. مقوای گل‌بهی سیر.

قط ۱۰: سرمشق خوشنویسی. هفت سطر که زیر هم قرار گرفته و با هم قطعه‌سازی شده‌اند.

نستعلیق. حاشیهٔ مشکی. مقوای گل بهی.

قط ۱۱: سیاه مشق.

شکسته. زمینهٔ سبز. حاشیهٔ گل‌بهی سیر. مقوای کرم روشن.

قط ۱۲: شعر فارسی.

شکسته راسته و جلیا. ماه رمضان در اصفهان. زمینهٔ ابی. جدول مشکی و زر و سفید و ابی. حاشیهٔ گل‌بهی. مقوای نخودی. کمند دو خطهٔ مشکی.

قط ۱۳ و ۱۴: شعر سعدی.

نستعلیق درشت، کشفی‌پور. یک بیت بدون نقطه. زمینهٔ نخودی. حاشیهٔ مشکی. مقوای گل بهی.

از مجموعهٔ مجید اوحدی (یکتا).

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری سبز و مشکی، لبه و گوشه‌ها چرم مشکی، ۳۱×۲۰ س‌م.

۱۱۱۶۲

دیوان حافظ

(شعر - فارسی)

از: شمس‌الدین محمد حافظ (- ۷۹۲ق)

این نسخه شامل دیباچه، قصاید و غزلیات به ترتیب تهجی است و انجام نسخه افتاده است.

آغاز دیباچه: «حمد بی‌حد و ثنای بی‌عدد و سپاس بی‌قیاس خداوندی را که جمیع دیوان حافظان اوراق به پروانه سلطان ارادت اوست».

انجام موجود:

عمر بگذشت به بی‌حاصلی و بوالهوسی ای پسر جام مِیَم ده که به پیری برسی

نستعلیق خوب. جای عنوان‌ها در مقدمه خالی است و نوشته نشده است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در پشت بدرقهٔ اول و در پشت برگ نخست.

یادداشت مدادی تفأل به حافظ در ۱۵ مرداد ۱۳۱۷ش در پشت برگ نخست. یادداشت یادگار عبدالمجید اوحدی متخلص به شهدی در ۱۳۵۱ق و مصطفی متخلص به اوحدی در پشت برگ بدرقهٔ دفهٔ دوم جلد. یادداشتی شخصی برروی برگ کوچک جداگانه در لا به لای کتاب.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، قاب مجدول دو خطه و ردیف گل‌های برجسته در چهار طرف، ترنج و دو سرترنج با نقش گل و برگ و چهار گل کوچک تکمه مانند در چهار طرف ترنج بزرگ در میان قاب. جدول چهار خطهٔ دور متکنه که از گوشه‌ها به قاب وسط متصل است. آستر بدرقه کاغذ کاهی. طرح جلد مانند جلد نسخهٔ ش ۱۱۱۵۰ است، اما بسیار فرسوده است. دوخت شیرازه شل شده و بخشی از عطف کتاب از جلد جدا شده است.

۲۰۸گ، ۱۵×۲۲ س‌م، ۱۳ س، ۹/۵×۱۵ س‌م.

۱۱۱۶۳

دیوان ساغر اصفهانی (مکاشفات و مشاهدات)

(شعر - فارسی)

از: محمدابراهیم بن محمداسماعیل ساغر اصفهانی (- ۱۳۰۲ق)

دربارهٔ ساغر اصفهانی، نک. نسخهٔ ش ۱۱۱۲۵ در همین فهرست.

نسخهٔ حاضر نسخهٔ اصل دستخط شاعر و شامل قصاید و رباعیات و چند قطعه و دارای درحدود ۱۶۰۰۰ بیت است. قصاید به ترتیب تهجی و در مدح پیامبر اکرم(ص)، حضرت علی(ع)، امام حسین(ع) و یاران وی، امامان شیعه و برخی رجال سیاسی و مذهبی است.

آغاز این نسخه مطابق نسخهٔ دیگر *دیوان ساغر اصفهانی* در این فهرست (ش ۱۱۱۶۸) است که شاعر آن را «مکاشفات و مشاهدات» نامیده است. همچنین نسخهٔ دیوان غزلیات وی در کتابخانهٔ مجلس (ش ۱۱۳۲۶) و نسخهٔ دیگر دیوان او در کتابخانهٔ دانشگاه (ش ۹۹۴۹) نیز همین عنوان را دارد.

[دانشگاه ۱۷: ۵۱۱؛ مجلس ۳۶: ۳۵۹].

آغاز:

ز بعد بسمله ساغر طراز کلک و بنان را   پذیره ساز به حمد خدا ضمیر و زبان را

انجام موجود:

گفت شایسته این گوهر مسعود شه است   که کنون خاک رهش ز آب مژه می‌رفتم

قدر ارباب فضایل را آن دانند و بس   [نوشته نشده]

در پشت برگ نخست، ادامهٔ یک مثنوی در مرثیهٔ امام حسین(ع) نوشته شده و در پشت برگ دوم، پیش از آغاز دیوان، بخشی از قصیدهٔ ص ۱۶ و بند هفتم از یک ترکیب بند نوشته شده است.

نستعلیق راسته و چلیپا، ساغر اصفهانی، قرن ۱۳ق، متن و حاشیه، عنوان‌ها به سرخی. نسخه نامرتب است و بدون مسطر نوشته شده است. نسخه شماره صفحه دارد. نسخه خط‌خوردگی دارد و تصحیح شده است.

سه یادداشت حساب شخصی مورخ ۱۲۹۱ و ۱۲۹۷ق در حاشیهٔ بالای گ ۱ر و پ. مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در ابتدا و انتهای نسخه و یک مهر مربع ناخوانا در انتها.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای ساده و لبه‌ها چرم قهوه‌ای و فرسوده، ۲۳×۱۷/۵ س‌م.

۲۱۲گ (۴۲۱ص+۱گ)، ۲۳×۱۷/۵ س‌م، ۱۲س (متن) و ۲۸×۱۲ـ۳۲س (حاشیه)، ۱۷×۱۳ س‌م.

۱۱۱۶۴

شرح نصاب الصبیان

(واژه‌نامه‌ها ـ فارسی)

از: ناشناخته

نصاب الصبیان ابونصر فراهی (۶۴۰ق) از لغت‌نامه‌های مهم عربی به فارسی است و از قرن هفتم تا چهاردهم هجری قمری، به مدت هفت قرن، در ایران و هند و ترکیه برای آموزش زبان عربی استفاده می‌شد. فراهی این لغت‌نامه را در ۲۰۰ بیت و ۳۷ بند و ۹ بحر سروده و در آن یک دوره اصطلاحات علوم مذهبی، ادبی، تاریخی، و حتی ریاضی، نجومی

و طبیعی روزگار خویش را گنجانده است. این لغت‌نامه بارها به چاپ رسیده است و شروح متعددی دارد. شرح حاضر شرحی توضیحی و مختصر است مشتمل بر توضیح لغات و ضبط و ترجمه آنها، و نام شارح مشخص نشد.

[ذریعه ۱۴: ۱۰۷، ۲۴: ۱۶۵؛ فرهنگ‌نامه‌ها: ۸۴، ۲۷۰؛ منزوی ۳: ۱۹۹۵؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۲۶۱]

آغاز: «چنین گوید ابونصر فراهی کتاب من بخوان گر علم خواهی حسد حافده حسد در لغت بمعنی آرزوی زوال نعمت است از غیر و به معنی غبطه که آرزو کردن نعمت غیر است بی آرزوی زوال از غیر نیز مستعمل می‌شود».

در زیر این سطر نوشته شده: «کتبه ناظم ابونصر و اسم او محمد و لقبش بدرالدین است محمود باد نبیره او».

انجام: «معنی این مصراع آن است که آدم نام پدر نوع بشر و حوا نام مادر این نوع است نه آنکه هر پدر و مادری را آدم و حوا توان گفت».

انجامه: «قد فرغت من تسوید هذا الکتاب المستطاب فی اللیل الخامس عشر من شهر صفر المظفر سنه ۱۳۰۱ و انا العبد الاثم الجانی المحتاج العاصی سمی النبی و لولی محمدعلی الاصفهانی و اصله النائینی فی ۱۳۰۱».

نسخ معرب بسیار خوب راسته و چلیپا، محمدعلی اصفهانی نائینی، شب پانزدهم صفر ۱۳۰۱ق، عنوان‌ها با مرکب سرخ و آبی، معنی برخی کلمات در زیر ابیات به سرخی نوشته شده و خط‌های کوتاه سرخ بی رویه در بالای برخی کلمات شرح کشیده شده است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در ابتدا و انتهای نسخه.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری رنگ و رو رفته و فرسوده، عطف چرم مشکی، ۲۶×۲۱/۵ س‌م.

۸۸گ، ۳۵×۲۱ س‌م، مختلف، ۲۵×۱۴/۵ س‌م.

۱۱۱۶۵

دیوان غمگین اصفهانی

(شعر ـ فارسی)

از: محمدکاظم غمگین اصفهانی (۱۲۴۸ ـ ۱۳۱۵ش)

دربارهٔ غمگین اصفهانی نک. نسخه ش ۱۱۱۲۴ در همین فهرست.

نسخهٔ حاضر شامل قصاید (۱پ ـ ۱۶ر، ۶۶پ ـ ۸۱پ)، مثنوی (۱۶ر ـ ۴۱ر)، غزلیات (۴۱ر ـ ۶۶پ) و مسمط (۸۱پ ـ ۸۴پ) و درحدود ۲۴۰۰ بیت است.

انجام نسخه افتاده است.

آغاز دیوان:

ای آهوی نگار گر ترکمانا   کاین سان همارهٔ حامل تیر و کمانیا

انجام موجود:

از تابش می خوی به رخ آن بت کشمر   زانسان که زند شبنم بر لاله به گلزار

آغاز مثنوی: (گ ۱۶ر)

بـاز از مـی سـاقیا آتـش فـروز   خـرمن مـا را ز سـر تـا پـا بسـوز

نستعلیق بسیار خوب، بی‌تاریخ، قرن ۱۳ و ۱۴ق. عنوان‌ها نوشته نشده‌اند. سرلوح مذهب مرصع با رنگ‌های لاجوردی، ابی کمرنگ، قرمز، سبز و قهوه ای و صورتی و سفید. قسمتی از بالای سرلوح و مستطیل زیر سرلوح خالی مانده و رنگ نشده است. برگ‌های نسخه تا گ ۸پ مجدول است به مشکی، زر، سرخ، زر پهن و ابی، با کمند دو خط مشکی و زر. پس از ان تا گ ۱۶پ صفحات فقط مجدول به زر است و جدول باقی صفحات کشیده نشده است. نسخه تا گ ۱۶ ستون‌بندی دارد، دو ستونه، با جدول دو خط در وسط و مستطیل برای عنوان‌ها. در دو صفحهٔ اول دور جدول با زنجیرهٔ زر تزئین شده است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در ابتدا و انتهای نسخه.

جلد مقوایی ساده کرم، عطف چرم مشکی، ۳۵/۵×۲۲ س‌م.

۸۵گ، ۳۵/۵×۲۱/۵ س‌م، ۱۵س، ۲۷×۱۴/۵ س‌م.

۱۱۱۶۶

دیوان شهاب اصفهانی

(شعر ـ فارسی)

از: میرزا نصرالله شهاب اصفهانی (ـ ۱۲۹۱ق)

نسخهٔ حاضر باید دیوان شهاب اصفهانی باشد. برروی جلد آن نوشته شده است: «کتاب مرحوم تاج الشعرا ...» و ادامهٔ لقب خوانده نمی‌شود. تخلص «شهاب» هم در بیت آخر یا در بیت ماقبل آخر برخی اشعار دیده می‌شود.

میرزا نصرالله اصفهانی متخلص به «شهاب» از شاعران عهد قاجاریه است. وی مداح منوچهر گرجی حاکم اصفهان بود. در سال ۱۲۵۴ق به طهران آمد و مورد لطف و عنایت حاجی میرزا آقاسی ایروانی صدراعظم وقت گردید و ملقب به تاج الشعرا شد. در زمان ناصرالدین شاه تهنیت‌ها گفته و انعام‌ها گرفته و مأمور نظم مراثی حضرت سیدالشهداء[ع] گردید. وی *شاهنامه قاجاریه* را سرود. هدایت درحدود ۳۰۰ بیت از قصاید و مسمطات وی را نقل کرده و در *گنج شایگان* نیز تعدادی از اشعار او نقل شده است. دیوان او شامل قصاید مدحی بلند در مدح پادشاهان و رجال قاجار است.

[فرهنگ سخنوران ۳۰۹؛ مجمع الفصحا ۲: ۲۱۹؛ ذریعه ۹: ۵۵۲؛ منزوی ۳: ۲۳۸۷؛ سپهسالار ۲: ۶۱۸، ۴: ۵۰۳؛ ملک ۲: ۳۰۱؛ ملی ۴: ۱۶۱].

آغاز و انجام نسخهٔ حاضر افتاده است و درحدود ۱۶۸۰۰ بیت دارد. قصاید مرتب و به ترتیب حروف تهجی است. این نسخه جلد دوم دیوان است و از اواسط قافیهٔ (ر) تا اواسط قافیهٔ (ن) را دارد.

آغاز موجود:

که را ستایش گویان ستاده بخت به در   که راست افسر دارا و تخت اسکندر

که پاک سایهٔ یزدان و آفتاب ملوک   که سعد اختر احسان و آسمان خطر

ز دست گنج فشان که تازه جان نیا   ز تیغ ملک ستان که زنده نام پدر

انجام موجود:

تف پلارک ارزی زند به کالنجر   صف سپه ز صفاهان کشد به قسطنطین

جلادتش کند آن یا جنود فتنه که کرد   ولادت شه بطحا بآذر برزین

به شام تازه چون مه نیمروز چو مهر   سپهر نسل شه آری دهد ستاره چنین

نستعلیق خوب، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها نوشته نشده و جای آنها خالی است. چهار ستونه، بدون جدول‌کشی. تنها یک روی برگ‌ها نوشته شده و پشت همهٔ برگ‌ها نانوشته است و در صحافی اوراق نوشته شده در کنار هم قرار گرفته‌اند. راده در هر دو صفحه و در وسط حاشیه پایین صفحه نوشته شده است.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» درون جلد اول و در انتهای نسخه دیده می‌شود. یک برگ یادداشت کوچک به خط سیاق در لا به لای نسخه قرار دارد.

جلد مقوایی، روکش کاغذ ابری سبز و قهوه‌ای پوسیده و از بین رفته، ۳۵×۲۲ س‌م. لت دوم جلد جدا شده، نسخه از شیرازه دو نیم شده و اوراق این قسمت پاره شده است. برروی جلد با مداد نوشته شده: «کتاب مرحوم تاج الشعرا ... [ناخوانا]».

۳۱۲گ، ۳۵/۵×۲۲ س‌م، ۲۷س، ۲۸/۵×۱۶ س‌م.

۱۱۱۶۷

مجموعه

۱. حدائق الحقایق (حقایق الحدائق) (۱پ ـ ۱۱پ) (بلاغت ـ فارسی)

از: شرف‌الدین حسن بن محمد رامی (ـ ۷۹۵ق)

این اثر شرح مانندی است بر *حدایق السحر* رشید وطواط (۵۷۳ق)، و شامل ابواب کوتاهی در بیان صنایع شعری زبان فارسی است، در دو قسم، قسم اول در پنجاه باب: در اصطلاحات استادان سابق با تصرفی چند، قسم دوم در ده باب: در تصرف سخنوران متأخر.

حدایق الحقایق شرح تمام مندرجات *حدایق السحر* نیست. شرف‌الدین رامی از هر موضوعی بخشی را با تغییر برخی الفاظ و عبارات ذکر کرده و پس از توضیح شواهدی از اشعار پارسی خود و شعرای متقدم و معاصر آورده و از ابیات عربی استفاده نکرده است. مطالبی هم برمطالب رشید در اصطلاحات متأخرین در این فن اضافه نموده و در قسم اول گفته‌های رشید را شرح داده ودر قسم دوم اصطلاحات متأخرین را آورده است.

این اثر به نام سلطان اویس بن حسن ایلکانی (۷۷۶ق) تألیف شده و نام آن در *کشف الظنون* و برخی منابع دیگر «حقایق الحدایق» معرفی شده است. ظاهراً بعضی از نسخه‌ها نیز همین عنوان را داشته‌اند.

این کتاب به تصحیح و با حواشی محمدکاظم امام، در سال ۱۳۴۱ش، به چاپ رسیده است.

[کشف الظنون ۱: ۶۷۲، ۶۳۴؛ ذریعه ۶: ۲۸۴؛ منزوی ۳: ۲۱۳۳؛ مشار ۱: ۱۷۲۵؛ سپهسالار ۲: ۴۳۷].

نسخهٔ حاضر کامل نیست و از ابتدا تا باب پنجم از قسم دوم را دارد.

آغاز: «بعد از حمد بی‌حد و صلوات بی‌عد چنین گوید اقل الشعرا شرف بن محمد الرامی حسن عواقبه که مدتی مدید و عهدی بعید در سخن‌پروری و ثناگستری بندگی حضرت فلک رفعت نور حدقه شاهی و شکوفه حدیقه الهی»

انجام موجود: «باب پنجم در طرد و عکس و این صنعت بر سه نوع است نوع اول آن است که شاعر مصراعی گوید که اگر نصفت آخر را بر نصف اول تقدیم دهی بیتی شود

مده حیات بادت قدحی که نوش کردی   قدحی که نوش کردی مده حیات بادت»

۲. رساله در معما (۱۲پ - ۱۵پ)   (معما - فارسی)

از: شرف‌الدین حسن بن محمد رامی (- ۷۹۵ق)

مؤلف در این رساله به قواعد معما و اقسام آن در ادب فارسی پرداخته است و آن را در یک مقدمه و بیست و چهار اصل و یک خاتمه تدوین کرده است: مقدمه در تعریف معما، بیست و چهار اصل در مبادی و اصول مقدماتی برای فهم معما و خاتمه در محسنات آن.

[الهیات ۱۳۳؛ مجلس ۱۱: ۲۲؛ مرعشی ۲۱: ۲۶؛ مرکز دائره المعارف ۱: ۳۳۵؛ ملک ۹: ۴۵؛ ملی ۱۰: ۳۹۷؛ ۱۱: ۳۱].

آغاز: «بدان که این رساله ترتیب کرده شد بر یک مقدمه و بیست و چهار اصل و خاتمه مقدمه در بیان معنی معمی اصل اول در بیان حساب جمل»

انجام: «خاتمه بدان که لطافت و ظرافت و زینت و حسن کمال در معما آن است که ورای معنی معمایی هر لفظ را معنی هستی چنانکه لایق باشد و دیگر معنی هر لفظ مناسب صاحب آن نام باید تا پسندیده باشد والله اعلم بالصواب»

نستعلیق تحریری، بدون تاریخ، قرن ۱۳ق. عنوان‌ها به سرخی. لکه‌های سیاه برروی اوراق نسخه دیده می‌شود.

در حاشیهٔ بالای برگ‌های پشت حدیثی نوشته شده است. دعا و طلسم در پشت برگ نخست و گ ۱۵پ. مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در آغاز و پایان نسخه. یک برگ کوچک جداگانه همراه نسخه هست که برروی آن به خط مالک نسخه با مداد ابی قصیده‌ای از سلمان ساوجی در تهنیت سلطان یزید بن اویس بن پیر شیخ حسن بزرگ در رجب ۷۵۷ق نوشته شده و به وفات او در ۷۷۶ق اشاره شده است.

بدون جلد.

۱۵گ، ۱۱×۲۱/۵ س‌م، مختلف، قطع بیاضی، ۱۰×۲۰ س‌م.

۱۱۱۶۸

دیوان ساغر اصفهانی (مکاشفات و مشاهدات)   (شعر - فارسی)

از: محمدابراهیم بن محمداسماعیل ساغر اصفهانی (- ۱۳۰۲ق)

دربارهٔ ساغر اصفهانی و دیوان او، نک. نسخه ش ۱۱۱۲۵ و ۱۱۱۶۳ در همین فهرست.

نسخهٔ دیگری از دیوان ساغر اصفهانی و اصل دستخط شاعر است، مانند نسخهٔ ش ۱۱۱۶۳. این نسخه شامل قصاید قدیم و جدید است و شاعر در ابتدای نسخه آن را «مکاشفات و مشاهدات» نامیده است. پیش از آغاز قصاید ابتدا چند ترکیب بند نوشته شده و سپس قصاید قدیم، از ص ۱۳-۴۰۰، به ترتیب تهجی آمده و سپس قصاید جدید و آنچه از قلم افتاده نوشته شده و در ادامه نیز اشعار متفرقه شامل رباعیات و نیز چند مسمط و مثنوی و قطعه ملحق شده است. اشعار ساغر بیشتر در مدح ائمه اطهار(ع) و برخی رجال و نیز در پند و اندرز و مطایبه و هزل است. این نسخه درحدود ۱۴۰۰۰ بیت است.

آغاز:

ز بعد بسمله ساغر طراز کلک و بنان را   پذیره ساز به حمد خدا ضمیر و زبان را

نستعلیق شکسته راسته و چلیپا اصل، ساغر اصفهانی، قرن ۱۳ق، متن و حاشیه. عنوان‌ها به سرخی. نسخه نامرتب است و بدون استفاده از مسطر نوشته شده است. نسخه خط خوردگی دارد و در حاشیه یا بین سطور تصحیح شده است. توضیحاتی دربارهٔ برخی اشعار و معنی کلمات در حاشیه به همان خط متن امده است. نسخه شمارهٔ صفحه با جوهر ابی دارد.

مهر تملک مستطیل ابی «مجید اوحدی (یکتا)» در ابتدا و انتهای نسخه.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای، ضربی، ترنج و دو سرترنج و دو کتیبه در بالا و پایین. شش دایرهٔ کوچک در چهار طرف ترنج بزرگ و بین کتیبه و ترنج کوچک. دو ردیف جدول، دور منگنه.

۲۱۷گ (۴۳۲ ص)، ۱۴/۵×۲۲/۵ س‌م، ۱۸ - ۲۰س (متن)، ۲۸-۳۲س (حاشیه)، ۹/۵×۱۶/۵ س‌م.

۱۱۱۶۹

تحفه المؤمنین (تحفه حکیم مؤمن، تحفه سلیمانی)   (پزشکی - فارسی)

از: محمدمؤمن بن محمدزمان تنکابنی، حکیم مؤمن (قرن ۱۱ق)

تحفه المؤمنین کتابی در قواعد کلی طب و داروسازی بر پایهٔ پزشکی سنتی ایرانی است که محمدمؤمن تنکابنی، حکیمباشی شاه سلیمان صفوی، آن را در سال ۱۰۷۷ق در اشرف مازندران نگاشته است. مؤلف این کتاب را براساس منابع پیشین طبی و تجربیات خود در دو بخش تشخیصات و دستورات، شامل پنج تشخیص و سه قسم دستور تنظیم کرده است، بدین ترتیب:

تشخیص اول در بیان سبب اختلافات اقوال اطبا، تشخیص دوم در ذکر صفات و افعال ادویه، تشخیص سوم در بیان ماهیت و خواص و کیفیت ادویهٔ مفرده و اغذیهٔ مفرده و مرکبه، تشخیص چهارم در مداوای سموم، تشخیص پنجم در بیان اوزان و مقادیر.

قسم اول در بیان اعمالی که متعلق است به ادویهٔ مفرده، قسم دوم در بیان اعمالی ـ که متعلق است به ادویهٔ مرکبه، قسم سوم در معالجات بیطره.

این کتاب در سال ۱۳۸۶ش با تصحیح روحا رحیمی، محمدرضا شمس اردکانی و فاطمه فرجادمند به چاپ رسیده و در سال ۱۳۹۰ با تصحیح مؤسسهٔ احیاء طب طبیعی منتشر شده است.

[ذریعه ۳: ۲۰۲؛ منزوی ۱: ۴۹۱؛ مشار ۱: ۳۶۵؛ آستان قدس ۱۹: ۷۱؛ پزشکی: ۱۲۰؛ مرعشی ۳: ۱۶۷؛ مرکز احیاء ۳: ۱۴۲]

این نسخه از آغاز و انجام و میانه افتادگی دارد و قسم اول در ص ۳۹۸ پیش از تشخیص چهارم و پنجم نوشته شده است.

آغاز موجود: «و سلاطین عالی تبار خاندان بهیه مرتضویه و دودمان مضیه علیه صفویه بوده‌اند و این بی‌مقدار نیز به میامن اخلاص موروثی به ملازمت رکاب سپهر انتساب».

انجام موجود: «امراض راس و نه علتی است که سر را بسیار حرکت دهد و گاه مرتفع دارد پس ... [پارگی کاغذ] داشتن زیاده برفع باشد و تغیر در چشم به هم نرسد از اصل دماغ خواهد بود والله بمشارکه».

انجامه (پایان تشخیص سوم، ص ۳۹۷): «قد اتفق الفراغ بیمن تأیید الملک الشریف النقیب فی زوال یوم الخمیس فی شهر ربیع الثانی و مضی منه سبعه و عشرین فی خرابه بلده المراغه و قد مضی من الهجره النبویه المصطفویه الف و مائتان و سته و ثلثین سنه ۱۲۳۶».

انجامه (پایان قسم اول، ص ۴۳۵): «قد فرغت من تسوید هذه النسخ الشریف و یوم الاربعا و مضی منه ثلث ساعات و فی بیت الاحزان التی وقعت فی بلده خرابه مراغه فی خمسه شهر جمادی الاول و قد مضی من الهجره النبویه علی هاجرها الف الف ثناء و تحیه الف و مائتان و سته و عشرون الحمدلله الذی ...».

انجامه (پایان تشخیص چهارم، ص ۴۵۰): «قد وقع الفراغ من تکتبها فی عصر یوم السبت فی بلده خرابه مراغه من شهر جمادی الاول و قد مضی من الهجره مأتین و سته و ثلثین بعد الف».

نستعلیق تحریری، ۲۷ ربیع‌الثانی و پنجم جمادی‌الاولی ۱۲۳۶ق در مراغه. عنوان‌ها به خط نسخ و به سرخی. تصویر رنگی گیاهان دارویی با آبرنگ در حاشیهٔ صفحات ۵ تا ۱۲۱ ترسیم شده است. عنوان‌ها در ص ۴۴۷ تا ۴۴۹ نوشته نشده است. ص ۲۹۹ـ۳۰۰ نانوشته است اما متن افتادگی ندارد. نسخه شماره صفحه دارد. آثار آب دیدگی و دودزدگی و لکه‌های قهوه‌ای در اوراق نسخه دیده می‌شود. چند برگ در ابتدا و انتهای وصالی شده است.

چند یادداشت توضیحی دربارهٔ متن در حاشیهٔ ص ۱۷۳، ۲۸۱، ۴۷۸ دیده می‌شود. تصویر یک صفحه از آغاز و سه صفحه از پایان چاپ سنگی ۱۲۸۱ق *تحفه المؤمنین* در داخل نسخه قرار داده شده تا بخشی از افتادگی نسخه جبران گردد. در برگ انتهایی این چاپ سنگی پس از انجامه رسالهٔ کوتاهی «در بیان رنگ‌های کاغذ» در فضای خالی و حاشیهٔ صفحه به صورت چلیپا نوشته شده است. چند نسخه دارویی برای خارش بدن برروی یک برگ یادداشت کوچک در لا به لای نسخه قرار دارد.

جلد مقوایی، تیماج قهوه‌ای ساده، ۱۹×۲۸/۵ س‌م. فرسوده، قسمتی از عطف از بین رفته و شیرازه شل شده و جلد و تعدادی از اوراق نسخه جدا شده‌اند. ۱۹/۵×۲۸/۵ س‌م.

۲۹۲گ (۵۸۲ص)، ۱۹×۲۸ س‌م، ۳۰س، ۲۲×۱۰ س‌م.

۱۱۱۷۰

قرآن کریم

کامل.

نسخ معرب خوب، بدون تاریخ، قرن ۱۱ق. نشانه‌ها به سرخی. نشانهٔ بین آیات دایرهٔ تویر زرین و نقطهٔ سیاه در مرکز. سرسوره‌ها (عنوان، نوع و تعداد آیات) و بسمله ابتدای سوره‌ها به سرخی درون مستطیل با طلااندازی و تحریر زر. مجدول به جدول زر و زر بهن و سرخ و آبی. تقسیمات قرآن در حاشیه با قلم سرخ نوشته شده است. سرلوح و دو کتیبهٔ مزدوج مذهب مرصع در دو صفحهٔ آغازین. متن سورهٔ حمد و ابتدای سورهٔ بقره بین دو کتیبه با حاشیه‌سازی و طلااندازی بین سطرها و تحریر زر. مجدول به زر، حاشیهٔ باریک زرشکی، جدول مشکی و زر بهن. حاشیه‌سازی و تشعیر در دو صفحهٔ آغازین آسیب دیده و و وصالی و مرمت نسخه که به صورت متن و حاشیه انجام شده بخشی از سرلوح و تشعیر را از بین برده است. در اوایل نسخه پنج ترنج کوچک مذهب در حاشیه ترسیم شده تا در زمینهٔ زرین آنها بخش‌بندی‌های قرآن نوشته شود اما نانوشته مانده‌اند. نسخه شماره صفحه دارد و در حاشیه تصحیح شده است و اندکی حاشیه‌نویسی توضیحی به عربی و فارسی دارد. چند جا قسمتی از متن که بر اثر آسیب دیدگی از بین رفته با جوهر آبی با بدسلیقگی و خط بد نونویس شده است. اوراق ابتدایی نسخه متن و حاشیه است و سرلوح و تذهیب آغاز نسخه آسیب دیده و پارگی دارد. در تعدادی از اوراق نسخه پارگی دیده می‌شود و تعدادی وصالی شده‌اند. آثار دودزدگی و آب دیدگی و پخش شدن مرکب در اوراق نسخه دیده می‌شود.

در پشت برگ نخست دعای قبل و بعد از تلاوت نوشته شده است. یادداشت وفات در حاشیهٔ ص ۴۵۸ و ۴۵۹ و دعا در حاشیهٔ ص ۵۰۴.

جلد مقوایی، روکش کاغذ قرمز فرسوده، عطف و گوشه‌ها تیماج مشکی، ۱۲/۵×۲۱/۵ س‌م. صحافی جلد تجدید شده و عطف و کاغذ آستر و بدرقه نو شده است.

۳۲۲گ (۶۴۳ص)، ۱۲/۵×۲۱ س‌م، ۱۴س، ۸×۱۵/۵ س‌م، کاغذ گاهی نازک و شکننده.

۱۱۱۷۱

مواهب علیه (تفسیر حسینی)

(تفسیر ـ فارسی)

از: حسین بن علی واعظ کاشفی (ـ ۹۱۰ق)

تفسیر مزجی بسیار مختصری بر قرآن کریم است که واعظ کاشفی نگارش آن را به نام امیر علیشیر نوایی (۹۰۷ق) در محرم ۸۹۷ق آغاز کرد و در دوم شوال ۸۹۹ق به پایان برد.